

שבוע פרשת ממות-מסעי

(09 - 15 July 2023)

כ' - כ"ו תמוז תשפ"ג

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
יִזְרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דַגְגָּה וְתִירֶשֶׁת וְיִצְהַרְרָה: וְנָתַתִּי
עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתָיִךָ, וְאִכְלֹת וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
וְלֹא יִהְיֶה מִיָּמֶר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם
מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵּה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם
אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהַ עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
לְאָזְנוֹתַי עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֵפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל
הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנָּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹתַי יי, וְעִשִּׂיתֶם
אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
אָתָּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמִוֶּדָּה:
 מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי
 שמתחלק לימי החודש.
יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחַזְרַת בֵּי נַשְׁמַתִּי
בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וַצִּוְנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וַצִּוְנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
כְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
לְאָזְנוֹתַי עַל יְדֶיךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֵפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבֹתֶם עַל
מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעְנוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
וי אלהינו עד שיחננו: ג חננו וי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית וי גלך:
ב עמדות, היו רגלינו בשעריך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר, שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות, לשם וי: ה כי שמה,
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו,
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוה, בארמנותיך: ח למען, אחי ורעי אדברה נא
שלום בך ט למען, ביתי וי אלהינו אבקשה טוב לך:

אגרות קודש

בי"ה, כ"ו תמוז, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר ישכר דוב שי"

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיום חג הגאולה, בו כותב אודות עסקנותו במוסד של כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע "בית רבקה" המקרב את לבן של בנות ישראל לאבינו שבשמים ויצליחו השי"ת למלאות תפקידו במוסד זה כדבעי.

נהייתי לקרות במכתבו אשר מסדרים - ובטח במרץ - קבלת נערות של אנ"ש וגם של העיר על ימי החופש, ויש מקום לתקוה חזקה וגדולה שיהי מזה פירות ופירי פירות גם על אחר ימי החופש, נוסף על דברי רבינו הזקן בתניא (פרק כ"ה) אשר יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד כו' אלא שלמטה הוא תחת הזמן ובאותה שעה לבדה, יעויין שם, וגדול זכות התעסקותו בזה להמשיך לו תוספת ברכה והצלחה בעניניו הפרטים ג"כ.

בברכת הצלחה - המחכה לבשו"ט בה"ל.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 251..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
 252..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 255..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 258..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 259..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 260..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 260..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 261..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 262..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 264..... אגרת קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.
 266..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 31..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 32..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
 212..... נביאים וכתובים
 221..... עין יעקב - מסכת ברכות
 267..... הלכות בית הבחירה
 269..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 270..... חומש לקריאה בציבור
 284..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 285..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ב
 286..... לוח זמנים
 287..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה וידבר ה' אל משה לאמר גו',
 שבת פרשת מטות-מסעי, מבה"ח מנחם-אב ה'תשי"ב..... 5

התוועדיות

- שיחת ש"פ מטות-מסעי,
 מבה"ח מנחם-אב, ה'תשי"ב..... 18

לקוטי שיחות

- מסעי, כרך כג, א..... 27

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת מטות-מסעי..... 33
 לוח לתהלים היומי..... 70
 תניא יומי..... 71
 לוח 'היום יום'..... 82

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 85
 שלושה פרקים ליום..... 89
 פרק אחד ליום..... 186
 ספר המצוות..... 211

לימוד מוהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת סוכה..... 214
 גמרא עם ביאור - מסכת גיטין..... 222
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 252

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע, פרשת מסעי:

36 הבריאה הִיָּה חֲטָא עֵץ הַדְּעַת). וּמִזֶּה מוֹכֵן, שְׁחֲטָא עֵץ הַדְּעַת
37 הוּא בְּדוּגְמַת הוֹרֵג נֶפֶשׁ, אֲלֵא שְׁמַצַּד חֲסֵד וְהִרְחַמִּים
38 שְׁלֹמְעֵלָה דְּנֻו אֹתוֹ את אדם הראשון שחטא ואכל מעץ הדעת (לא
39 כְּהוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּמוֹזֵד, אֲלֵא) כְּהוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּשׁוּגֵג
40 שְׁגוּלָה מְמַקְוֵמוּ לעיר מקלט ואינו
41 נהרג.

42 (ב) וּלְהַבִּין הַשְּׂיִכּוּת דְּחֲטָא
43 עֵץ הַדְּעַת לְהוֹרֵג נֶפֶשׁ⁶ על פי

44 פנימיות הענינים, כי לפי פשוטו
45 לכאורה אין דמיון בין מעשה של
46 אכילת פרי שנאסר באכילה להריגת
47 נפש, הִנֵּה אֵיחָא מוֹבָא בְּסַפְרֵי
48 קְבֵלָה וְהוּבָא בְּחִסְדוֹת⁷ על
49 הַפְּסוּקָה⁸ בתורה שׁוֹפֵךְ דָּם
50 הָאֲדָם בְּאֲדָם (וזה לשון הכתוב:

51 "שׁוֹפֵךְ דָּם הָאֲדָם בְּאֲדָם דְּמוּ יִשְׁפֹךְ, כִּי
52 בְּעֵלָם אֲלֵקִים עֲשֵׂה אֶת הָאֲדָם"),
53 שְׁכַפְּאֵשׁ אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲדָם יְהוּדִי
54 עוֹבֵר עֲבִירָה, שְׁעַל יְדֵי זֶה
55 עוֹבֵר הָאִישׁ חֲטוּט מְרֻשּׁוֹתוֹ שֶׁל
56 הַקְּב"ה לְרִשּׁוֹת הַקְּלִיפָה⁹,
57 הכוחות של היפך הקדושה הנקראים
58 'קליפה' כי הם מכסים ומסתירים את
59 הקדושה כמו קליפה המכסה את הפרי,
60 הַרִי הוּא מְעַבֵּיר אֶת חַיּוֹת
61 הַקְּדוּשָׁה לְרִשּׁוֹת הַקְּלִיפָה כי

16 מִתְחִילַת הַבְּרִיאָה, שְׂאָז הִיָּה חֲטָא עֵץ הַדְּעַת). וּמִזֶּה מוֹכֵן, שְׁחֲטָא עֵץ הַדְּעַת
17 הוּא בְּדוּגְמַת הוֹרֵג נֶפֶשׁ, אֲלֵא שְׁמַצַּד חֲסֵד וְהִרְחַמִּים שְׁלֹמְעֵלָה דְּנֻו אֹתוֹ (לא
18 כְּהוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּמוֹזֵד, אֲלֵא) כְּהוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּשׁוּגֵג שְׁגוּלָה מְמַקְוֵמוּ.

19 (ב) וּלְהַבִּין הַשְּׂיִכּוּת דְּחֲטָא עֵץ הַדְּעַת לְהוֹרֵג נֶפֶשׁ⁶, הִנֵּה אֵיחָא בְּסַפְרֵי קְבֵלָה
20 וְהוּבָא בְּחִסְדוֹת⁷ על הַפְּסוּקָה⁸ שׁוֹפֵךְ דָּם הָאֲדָם בְּאֲדָם, שְׁכַפְּאֵשׁ
21 אִישׁ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר עֲבִירָה, שְׁעַל יְדֵי זֶה עוֹבֵר מְרֻשּׁוֹתוֹ שֶׁל הַקְּב"ה לְרִשּׁוֹת
22 הַקְּלִיפָה⁹, הַרִי הוּא מְעַבֵּיר אֶת חַיּוֹת הַקְּדוּשָׁה לְרִשּׁוֹת הַקְּלִיפָה, שְׂזֵהוּ עֲנִין

1 וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר גּוֹ' וְהִקְרִיתֶם לָכֶם וּפִירֵשׁ רִשִׁי: "אִין
2 הַקְרִיָה אֵלָא לִשְׁוֹן הַזְּמַנָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר כִּי הַקְרָה ה' אֲלֵיךְ לִפְנֵי" עֲרִים,
3 עֲרֵי מְקַלֵּט תְּהִינֶנָּה לָכֶם וְנִס שְׁמָה וּיְבַרַח לָשֵׁם, לְעִרִים אֵלֶּה רֹצֵחַ
4 מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה¹. וְאֵיחָא
5 מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה בְּמִקְוֵמוּ²
6 על הַפְּסוּקָה זֶה שְׂאֲמֵר הַפְּתוּבָה³
7 בְּתַהֲלִים טוֹב וְיִשָּׁר ה' עַל כֵּן
8 יוֹרֵה חֲטָאִים בְּדִרְךָ, וְעוֹד נֹאמֵר
9 בְּתַהֲלִים זְכוּר⁴ רַחֲמֵיךְ ה'
10 וְחֲסִדֵיךְ כִּי מְעוֹלֵם הִמָּה,
11 אָמֵר דָּוִד, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם
12 אֱלוֹהֵי חֲסִדֵיךְ שְׁקָדְמוּ לְאֲדָם
13 הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה לוֹ עֲמִידָה,
14 לֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַתְקִים שְׁנְאָמְרָה⁵
15 בְּזַהֲרָה אֲדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא לֵאכּוֹל
16 מִפְּרֵי עֵץ הַדְּעַת בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ
17 מוֹת תָּמוּת, וְלֹא עֲשִׂיתָ לוֹ כֵּן
18 וּלְמַעַשֵׂה אֲדָם הָרִאשׁוֹן לֹא מֵת בְּיוֹם
19 שְׁבוּ אֲכַל מֵעֵץ הַדְּעַת, אֲלֵא הוּצֵאתָ
20 אוֹתוֹ מִגֵּן-עֵדֶן וְחֵי תִשַׁע
21 מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה כו',
22 גִּירֻשְׁתָּ אוֹתוֹ מִגֵּן עֵדֶן כו' עַל
23 שֶׁהִבִּיא מִיָּתָה עַל הַדְּוֹרוֹת
24 הָרִיָּה חֲטָא מִיָּתָה, אֲלֵא
25 שְׂרִיחַתָּה עָלָיו וְגִירֻשְׁתּוֹ,
26 וּבְמִקּוֹם הַלְּמִית אוֹתוֹ, גִּירֻשְׁתָּ אוֹתוֹ
27 בְּדִרְךָ הַרֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה שְׁגוּלָה
28 מְמַקְוֵמוּ וְלֹא נִהַרְג, לְכָךְ נֹאמֵר
29 זְכוּר רַחֲמֵיךְ וְחֲסִדֵיךְ וְגוֹ'
30 (וְסִיּוּמָא דְּקָרָא וְסִיּוּם הַפְּסוּקָה הוּא
31 כִּי מְעוֹלֵם הִמָּה, שְׁהִרְחַמִּים
32 וְהַחֲסִדִּים שְׁלֹמְעֵלָה שֶׁל הַקְּדוּשׁ
33 בְּרוּךְ הוּא הֵם כְּכֹר מִתְחִילַת
34 הַבְּרִיאָה שֶׁל הָעוֹלָם, שְׂאָז בְּתַחֲלִיל

(1) פרשתנו (מסעי) לה, ט"א. (2) במדבר"ר פכ"ג, יג. (3) תהלים כה, ח. (4) שם, ו. (5) בראשית ב, יז. (6) בהבא לקמן – ראה ד"ה דבר גו' אתם עוברים תרנ"א (סה"מ תרנ"א ע' קצז ואילך). ד"ה וידבר גו' והקרייתם לכם תרס"ה (סה"מ תרס"ה ע' שכה ואילך). וראה גם ד"ה וידבר גו' והקרייתם לכם תשי"ז (סה"מ תשי"ז ע' רפה ואילך). (7) לקו"ת במדבר יג, ג. יד, ג. (8) סה"מ עטר"ת ע' תקנט. ובכ"מ. (8) נח ט, ו. (9) ראה גם מאמרי אדה"ז כתובים ח"א ע' נח. ענינים ע' תנח. סה"מ תרפ"ט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 על ידי מעשה העבירה, החיות האלוקית שמחיה ומהווה את הדבר שבו
2 נעשתה העבירה ואת האדם שעשה את העבירה, עוברת מהקדושה לרשות
3 ה'קליפה', שְׁהוּ עֲנִין שׁוֹפֵךְ דַם הָאָדָם, אָדָם דְקָדוּשָׁה, בְּאָדָם,
4 אָדָם בְּלִיעַל, כינוי לאדם רשע (על פי לשון הכתוב במשלי: "אדם בליעל
5 איש און הולך עקשות פה") וכאן
6 הכוונה לאדם' במובן הרוחני, אָדָם
7 דְלַעֲוֹמַת זֶה 'אדם' של הצד של
8 היפך הקדושה, צד ה'קליפה' וה'סטרא
9 אחרא' הנקרא 'לעומת זה' (על שם
10 הכתוב בקהלת: "ביום טובה היה בטוב
11 וביום רעה ראה גם את זה לעומת זה
12 עשה האלקים"). וְזֶהוּ גַם פִּירוּשׁ
13 לפי פנימיות הענין של הַכְּתוּב¹⁰
14 בתורה וְנוֹקֵב שֵׁם הַנְּיָ' (וזה לשון
15 הכתוב: "ונוקב [מקלל] שם ה', מות
16 יומת..."). דְשֵׁם הַנְּיָ' קָאֵי מְכוּוֹן
17 עַל הָאוֹרוֹת האלוקים העליונים
18 הַמְאִירִים בְּפָלִים, כמבואר
19 בתורת הסוד, סדר הארת האור
20 האלוקי הוא שהאורות מתלבשים
21 בכלים, וְנוֹקֵב לפי המשמעות
22 הפנימית הוא לְשׁוֹן נֶקֶב, שְׁעַל
23 יְדֵי הַעֲבִירָה הָרִי הוּא אִישׁ
24 הַחוּטָא עוֹשֶׂה נֶקֶב בְּפָלִי
25 שבאמצעותו נמשך האור, וּבְמִלָּא
26 נִמְשָׁךְ הַחַיּוֹת האלוקית לְמִקּוֹם
27 הַקְּלִיפּוֹת ומעבר זה של חיות
28 אלוקית מצד הקדושה לצד הקליפות
29 דומה ל'שופך דם האדם (של הקדושה)
30 באדם' (ומעביר את החיות לצד של
31 היפך הקדושה). וְכִשֵּׁם שֶׁהוּא
32 בְּכָל חֲטָא בְּפָרְט, שכל חטא
33 פרטי מעביר חיות מהקדושה אל
34 הקליפה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּחֲטָא עֵץ
35 הַדַּעַת, שֶׁהוּא הַחֲטָא הַרְאָשׁוֹן וְהוּא
36 שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר לְכָל הַחֲטָאִים
37 שְׁלֹאֲחֵרִי זֶה (וְלִכֵּן גַם עוֹנֵשׁ
38 הַמִּיתָה שְׁנִעְנֵשׁ אָדָם הַרְאָשׁוֹן עַל חֲטָא עֵץ הַדַּעַת כַּאֲמוֹר
39 בתורה הוּא גַם לְדוֹרוֹתָיו אַחֲרָיו והעונש איננו רק על אדם הראשון
40 בלבד, כי החטא שחטא אדם הראשון בחטא עץ הדעת הוא השורש לכל
41 החטאים, וכשם שנגזרה מיתה על אדם הראשון עצמו, כך נגזרה גם על

ע' ז. תרצ"ב ע' קעו. וש"נ. 10) אמור כד, טז. וראה סהמ"צ להצ"צ לח, א. 11) של"ה יט, ב. הובא באוה"ת נ"ך ח"ב ס"ע תתלד ואילך. סה"מ תרנ"ט ע' קעו [קצב]. תש"ד ע' 139 ואילך. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 429 הערה 152.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תחושה מסוימת של ישות עצמית, והוא ענין שְׁמִינִית שְׁבִשְׁמִינִית¹²
- 2 (כדברי הגמרא: "תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית", ופירש
- 3 רש"י: "משקל קטן הוא... כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי
- 4 הראש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם") שְׁזָהוּ הצורך
- 5 במעט ישות וגאוה הוא פְּדִי
- 6 שְׁהָאֲדָם לֹא יִחְשׁוּב לְעַצְמוֹ 1 ישות, והוא ענין שְׁמִינִית שְׁבִשְׁמִינִית¹², שְׁזָהוּ
- 7 מִי אֲנִי וּמָה אֲנִי שְׁאֲעֲבֹד אֶת 2 כְּדִי שְׁהָאֲדָם לֹא יִחְשׁוּב לְעַצְמוֹ מִי אֲנִי וּמָה אֲנִי
- 8 ה' יִתְפָּרֵךְ ובגלל מחשבות כאלו 3 שְׁאֲעֲבֹד אֶת ה' יִתְפָּרֵךְ. וְהֵינּוּ, שְׁבַתְחִילַת
- 9 ימנע מלעבוד את ה', ואילו כשתהיה 4 הָעֲבוּדָה, כְּאֲשֶׁר הָאָדָם בָּא לְעֲבֹד אֶת ה' יִתְפָּרֵךְ,
- 10 לו מעט ישות לא יהיו לו מחשבות 5 הִנֵּה אַחַת מִטְּעֻנוֹת הַיֵּצֵר הִיא, שְׁאֹמֵר לוֹ, שְׁכָאֵן
- 11 כאלה. וְהֵינּוּ, שְׁבַתְחִילַת 6 מְדוּבָר אֹדוֹת עֲבוּדַת ה' יִתְפָּרֵךְ, מְלֶךְ מַלְכֵי
- 12 הָעֲבוּדָה, כְּאֲשֶׁר הָאָדָם בָּא 7 וּמִתְחִיל לְעֲבֹד אֶת ה' יִתְפָּרֵךְ,
- 13 ומתחיל לעבוד את ה' יִתְפָּרֵךְ, 8 הִנֵּה אַחַת מִטְּעֻנוֹת הַיֵּצֵר הֵרַע
- 14 הִנֵּה אַחַת מִטְּעֻנוֹת הַיֵּצֵר הֵרַע 9 הַמְבַקֵּשׁ לִמְנוּעֵ אוֹתוֹ מִלְּעֲבֹד אֶת ה'
- 15 המבקש למנוע אותו מלעבוד את ה' 10 הִיא, שְׁאֹמֵר לוֹ, הַיֵּצֵר הֵרַע אוֹמֵר
- 16 היא, שְׁאֹמֵר לוֹ, הַיֵּצֵר הֵרַע אוֹמֵר 11 לְאָדָם שְׁכָאֵן מְדוּבָר אֹדוֹת
- 17 לאדם שְׁכָאֵן מְדוּבָר אֹדוֹת 12 עֲבוּדַת ה' יִתְפָּרֵךְ, מְלֶךְ מַלְכֵי
- 18 עֲבוּדַת ה' יִתְפָּרֵךְ, מְלֶךְ מַלְכֵי 19 הַמְלָכִים הַקְּב"ה, הַנְּעִלָה וְנִשְׁגַב
- 20 מאד, וְכִיּוֹן שֶׁהֵנָּה יוֹדֵעַ מִעֲמֻדָּה 13 מִתִּישֵׁן כִּבְיָכּוֹל כַּח שֶׁל מְעֻלָּה, כְּדָאִיתָא
- 21 וּמִצְבָּקָה הַרוּחָנִי הַיָּרֹד וְהַנְּחוּת כו', 14 בְּמִדְרָשׁ¹⁴ עַל הַפְּסוּקָה¹⁵ וְעַתָּה יִגְדֵּל נָא
- 22 הִנֵּה אֵיךְ תוּכַל לְעֲבֹד אֶת ה' 15 שְׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, כִּבְיָכּוֹל
- 23 יִתְפָּרֵךְ. וּבִפְרָט עַל פִּי הַיְדוּעַ 16 מִתִּישֵׁן כַּח שֶׁל מְעֻלָּה). וְלִזְאֵת טוֹעֵן הַיֵּצֵר הֵרַע,
- 24 בתורת הסוד שְׁעֵנֵן הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי 17 דְּכִיּוֹן שֶׁהֵנָּה יוֹדֵעַ מִעֲמֻדָּה וּמִצְבָּקָה, אֵיךְ תוּכַל
- 25 של הָעֲבוּדָה שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה' 18 לְחֻשׁוֹב שְׁבִעֲבֹדְתָךְ תִּפְעוּל זֹאת כו'. וְלִכֵּן צָרִיךְ
- 26 הוא שְׁעַל יָדָה עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה 19 לְהִיּוֹת בְּתַחֲלִילַת הָעֲבוּדָה קִצְת יִשׁוּת, שְׁלֹא
- 27 נַעֲשֶׂה הַגְּדֻלָּה וְתוֹסַפַּת, כִּבְיָכּוֹל, 20 יִתְפַּעַל מִהַיֵּצֵר הֵרַע וְיִעֲבֹד אֶת ה' יִתְפָּרֵךְ.
- 28 בַּכַּח שֶׁל מְעֻלָּה¹³, כְּדָאִיתָא 21 וּמוּבָן, שְׁיִשׁוּת זו, לֹא זו בְּלִבְד שְׁאֵינָה מְנַגֶּדַת
- 29 בְּמִדְרָשׁ¹⁴ עַל הַפְּסוּקָה¹⁵ בתורה 22 לְעֲבוּדַת הַיְיָ, אֲלֵא אֲדַרְבָּה, שְׁמִסִּיעַת אֶל
- 30 שאמר משה רבינו לקדוש ברוך הוא 23 הָעֲבוּדָה. וּבְאֹפֶן כֵּזֶה הִיְתָה מְצִיאוֹת הַקְּלִיפּוֹת
- 31 וְעַתָּה יִגְדֵּל נָא כַּח אֲד', (וְכֵן 24 בְּתַחֲלִילַת בְּרִיאַתָם, קוֹדֵם חֲחֻטָא, שְׁלֹא זו בְּלִבְד
- 32 לְהִיפֹף, שְׁעַל יְדֵי הַעֲדָר 25 שְׁלֹא הֵיוּ מְנַגְּדִים אֶל הַקְּדוּשָׁה, וְלֹא זו בְּלִבְד
- 33 הָעֲבוּדָה כאשר בני ישראל אינם 26 שְׁלֹא הֵעֲלִימוּ וְהִסְתִּירוּ עַל אֹר הַקְּדוּשָׁה, אֲלֵא
- 34 עוֹבְדִים אֶת ה', אוֹי מִתִּישֵׁן 27 אֲדַרְבָּה הֵיוּ כְּמוֹ קְלִיפָה שְׁמַגְנַת עַל הַפְּרִי. וּבְעֵנֵן
- 35 מחלישים כִּבְיָכּוֹל כַּח שֶׁל 28 זֶה נַעֲשֶׂה חִידוּשׁ עַל יְדֵי חֲחֻטָא, שְׁהַקְּלִיפּוֹת
- 36 מְעֻלָּה, כְּדָאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא 29 נַעֲשׂוּ מְנַגְּדִים אֶל הַקְּדוּשָׁה.
- 37 בְּמִדְרָשׁ¹⁴ עַל הַפְּסוּקָה¹⁶ צוּר 30 שְׁהַקְּלִיפּוֹת נִתְחַפְּכוּ וּבְמִקוֹם לְהִיּוֹת מְסִיעִים לְקְדוּשָׁה נַעֲשׂוּ מְנַגְּדִים
- 38 יְלָדָךְ תְּשִׁי, דְּבִזְמַן שְׁאֵין 31 אֶל הַקְּדוּשָׁה, כְּפִי שְׁמִשְׁמִיךְ וּמְבָאָר.
- 39 יִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל 32
- 40 מְקוֹם, כִּבְיָכּוֹל מִתִּישֵׁן כַּח שֶׁל מְעֻלָּה וְהֵם דְּבָרֵי הַמְדֻרָשׁ עַל
- 41 הַכְּתוּב בְּאִיכָּה יוֹלְכוּ בְּלֹא כַח לִפְנֵי רוּדִף: בּוֹמֵן יִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל

(12) סוטה ה, א. וראה תו"א קכ, א. וראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 162. שיחת יום ב' דחג השבועות דאשתקד (תו"מ ח"ג ע' 151). ועוד. (13) ראה אוה"ת משפטים ע' אריט ואילך. ד"ה לא תהי' משכלה פ"א; ד"ה בשעה שהקדימו פ"ז – שנה זו (ספר המאמרים תשי"ב ע' רטו ואילך; ע' שי). וש"נ. (14) איכ"ר פ"א, לג. (15) שלח יד, יז. (16) האזינו לב, יח.

1 (ד) וְהֶעֱנַן כְּזֶה, שֶׁהִכַּח שְׂיֵשׁ בְּקְלִיפּוֹת לְהַעֲלִים וּלְנַגֵּד אֶל
 2 הַקְּדוּשָׁה שֶׁהוּא דְבַר חִידוּשׁ, וּבַתְּחִילַת הַבְּרִיאָה הַקְּלִיפּוֹת לֹא תִתְנַגְּדוּ
 3 לַקְּדוּשָׁה אֲלֵא סִיּוּעוֹ לַקְּדוּשָׁה, כַּמְבוּאָר לְעֵיל, הוּא לְפִי שְׁעַל יְדֵי הַחֲטָא
 4 הַיֵּינוּ חֲטָא עֵץ הַדַּעַת נַעֲשֶׂה עֲנָן תַּעֲרוּכַת טוֹב וְרָע¹⁷, כִּפִּי שֶׁמִּמֶּשֶׁךְ
 5 וּמְבַאָר. לְהִנֵּה, לְפָנֵי הַחֲטָא לֹא
 6 הָיָה כִּלְלַל תַּעֲרוּכַת טוֹב וְרָע, (ד) וְהֶעֱנַן כְּזֶה, שֶׁהִכַּח שְׂיֵשׁ בְּקְלִיפּוֹת לְהַעֲלִים
 7 כִּי הַקְּלִיפּוֹת לֹא הָיוּ נִמְצְאוֹת
 8 כִּלְלַל בְּמִקּוֹם הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהָיָה
 9 קוֹדֵם הַחֲטָא הָיָה עֲנָנָם שֶׁל
 10 הַקְּלִיפּוֹת לְהִגָּן עַל הַקְּדוּשָׁה,
 11 וְעֲנָן הַהִגָּנָה הוּא בְּאוֹפֵן
 12 שֶׁהִמְגִּין הוּא מִחוּץ לְהַדְּבָר
 13 שֶׁמְגִינִים עָלָיו וְלֹא בְּתוֹכוֹ, וּכְמוֹ
 14 קְלִיפַת הַפָּרִי שֶׁהִיא נִמְצָאָה בֵּין
 15 הַפָּרִי עֲצֻמוֹ וּבֵין מֶה שֶׁחוּץ
 16 לְהַפָּרִי, בְּכַדִּי לְהִגָּן עַל הַפָּרִי
 17 מִמֶּה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ, שְׂדֵרִים
 18 שֶׁמִּחוּץ לְפָרִי לֹא יִזְדַּק לְפָרִי וְלֹא יִפְגְּעוּ
 19 בּוֹ, אֲבָל הַקְּלִיפָה לֹא נִמְצָאָה בְּתוֹךְ
 20 הַפָּרִי, וְהַיֵּינוּ שֶׁמְקוֹמָהּ שֶׁל
 21 הַקְּלִיפָה הוּא מִחוּץ לְהַפָּרִי,
 22 וְלֹא בְּמִקּוֹם הַפָּרִי עֲצֻמוֹ, שְׂבוּ
 23 בְּפָרִי עֲצֻמוֹ לֹא קִיַּיְמַת מִצִּיאוֹת
 24 הַקְּלִיפָה כִּלְלַל.
 25 וְעוֹד זֹאת, וְיֵשׁ עוֹד דְּבַר מִשְׁמַעוֹתֵי
 26 בִּיחֹס שְׁבִין הַקְּלִיפָה לְפָרִי שֶׁהַצְּוֹרֵךְ
 27 בְּקְלִיפָה הוּא רַק בְּעַת צְמִיחַת
 28 הַפָּרִי, בְּשֶׁלֶב שְׂבוּ הַפָּרִי צוֹמַח
 29 מִקְּטֻנּוֹת לְגַדְלוֹת בְּכַדִּי שֶׁתִּהְיֶה
 30 הַצְּמִיחָה שֶׁל הַפָּרִי בְּטוֹב עַד
 31 שֶׁיִּהְיֶה רְאוּי לְאֲכִילָה, אֲכָל
 32 לְאַחַר שֶׁהַפָּרִי כָּבֵר צִמַח וְהוּא רְאוּי
 33 לְאֲכִילָה, אוֹי בְּעַת אֲכִילַת הַפָּרִי
 34 זוֹרְקִים אֶת הַקְּלִיפָה כִּי הִיא כָּבֵר
 35 מִזוֹתֶרֶת, וְהַיֵּינוּ לְפִי שְׁפָל עֲנָן
 36 הַמִּטְרָה וְהַתְּכִילִית שֶׁל הַקְּלִיפָה
 37 הוּא רַק לְהִגָּן עַל הַדְּבָר מִמֶּה
 38 שֶׁמִּחוּץ הַיֵּמְנוֹ, וְלִכֵּן אֵין
 39 הַקְּלִיפָה שֶׁיִּקְרָא לְדְבָר עֲצֻמוֹ
 40 וְכַמּוֹר, שֶׁלֵּכֵן גַּם לֹא הִיתָה קוֹדֵם
 41 הַחֲטָא תַּעֲרוּכַת טוֹב וְרָע, כִּי אֵין מִקּוֹם

1 לְקְלִיפָה בְּמִקּוֹם הַטּוֹב וְהַקְּדוּשָׁה. וְכֵן הוּא בְּעַבְדוֹת הָאָדָם, שֶׁרַק
 2 בְּתַחֲלִילַת הָעַבְדוּהָ, שְׂאָז בְּשֶׁלֶב רֵאשׁוֹן שֶׁל עַבְדוֹת ה' אֶפְשָׁר יִתְכַן
 3 שֶׁהַיֵּצֵר הָרָע יִנְגַּד אֶל הָעַבְדוּהָ בְּטַעֲנַת מִי אֲנִי וּמֶה אֲנִי,
 4 וְלִכֵּן צָרִיךְ לְהִיּוֹת אֲז עֲנָן תַּחֲלִילַת הָעַבְדוּהָ עֲנָן הַיִּשּׁוֹת הַמוּעַטַת
 5 בְּכַדִּי לְהִגָּן מִפְּנֵי הַיֵּצֵר הָרָע
 6 שְׂלֵא יִנְגַּד לְעַבְדוּהָ. אֲכָל
 7 לְאַחֲרֵי כֵן, בְּהִיּוֹתוֹ כָּבֵר
 8 בְּאִמְצַע הָעַבְדוּהָ, עַד שֶׁבָּא
 9 לְמַדְרִיגַת וּמִצְאָתָה אֶת לְכַבּוֹ
 10 גְּאָמֵן לְפָנֶיךָ¹⁸, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב
 11 בְּנַחֲמִיָּה (הַמְדַבֵּר בְּאִבְרָהָם אֲבִינוֹ)
 12 שֶׁהוּא בְּכַחֲמִית וּלְפִי חִלְל
 13 בְּקַרְבִּי¹⁹, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים
 14 (שֶׁאִמֹר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל עֲצֻמוֹ), הַיֵּינוּ
 15 שֶׁלְּכַבּוֹ חִלְל וְרִיק מִהַיֵּצֵר הָרָע שֶׁכָּבֵר
 16 אֵינוֹ קִיִּים אֲצִלוֹ שְׂאָז אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ
 17 לְהַתְּנַגְּדוֹת הַיֵּצֵר, אֲזִי אֵין
 18 צָרִיךְ לְהִיּוֹת עֲנָן הַיִּשּׁוֹת כְּלָל
 19 וְאֵין מִקּוֹם אֲפִילוֹ לִישׁוֹת מוּעַטַת.
 20 וְהַיֵּינוּ, דְּכִיֵּן שֶׁעֲנָן הַיִּשּׁוֹת
 21 הַתּוֹעַלַת בְּעַבְדוֹת ה' מִישׁוֹת מוּעַטַת
 22 הוּא בְּכַדִּי לְהִגָּן עַל הָעַבְדוּהָ
 23 מִהַדְּבָרִים הַמְּנַגְּדִים לְעַבְדוּהָ,
 24 לִכֵּן הִנֵּה מְקוֹמָהּ אֵינוֹ בְּמִקּוֹם
 25 הָעַבְדוּהָ וּבְתוֹךְ הָעַבְדוּהָ עֲצֻמָה אֲכֵן
 26 אֵין מִקּוֹם לְשׁוֹם יִשׁוֹת, אֲלֵא מְקוֹמָהּ
 27 שֶׁל הַיִּשּׁוֹת הַמוּעַטַת הוּא בֵּין
 28 הָעַבְדוּהָ וּבֵין הַיֵּצֵר הָרָע
 29 שֶׁמְנַגֵּד לְהָעַבְדוּהָ וְהִיא מוּנַעַת
 30 מִהַיֵּצֵר הָרָע לְהַפְרִיעַ, כַּמְבוּאָר לְעֵיל,
 31 וְאֵילוֹ בְּעַבְדוּהָ עֲצֻמָה אֵין
 32 עֲנָן הַיִּשּׁוֹת (כְּמוֹ בְּמִשְׁלַל,
 33 שֶׁהַקְּלִיפָה הִיא בֵּין הַפָּרִי לְמֶה שֶׁמִּחוּץ
 34 לְפָרִי אֲבָל לֹא בְּתוֹךְ הַפָּרִי עֲצֻמוֹ,
 35 כַּמְבוּאָר לְעֵיל). וּבְאוֹפֵן כְּזֶה שֶׁל
 36 הַגְּנָה וְסִיּוּעוֹ לַקְּדוּשָׁה הִיְתָה
 37 מִצִּיאוֹת הַקְּלִיפּוֹת מִצַּד
 38 הַבְּרִיאָה, קוֹדֵם הַחֲטָא (שְׂאָז

(17) ראה תו"א בראשית ה, ג ואילך. תו"ח שם ל, א ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשד. וש"נ. סה"מ תרס"ב ע' ש ואילך. תרצ"ב ע' קעו ואילך. וש"נ. (18) נחמ"ט, ח. ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. (19) תהלים קט, כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לפני חטא עין הרעת, עדיין לא היתה תערוכת טוב ורע), שלא
 2 היתה להם לקליפות שייכות לקדושה, דכיון שכל ענין המטרה
 3 והתכלית של הקליפות היה להגן על הקדושה, וענין ההגנה
 4 הוא מחוץ להדבר שעליו היא ההגנה, כמבואר לעיל, לכן לא היתה
 5 להם לקליפות שייכות
 6 לקדושה, היינו, שבקדושה לא היתה ידיעה כלל
 7 (קדושה האט גאר ניט געוואוסט לא ידעה מאומה)
 8 אודות מציאות הקליפות, וזו
 9 משמעות האמור לעיל שלא היתה
 10 'תערוכת טוב ורע' וכמאמר²⁰
 11 בתורת הסוד ש'מקום הקליפות
 12 היה מתחת כל העולמות'.²¹
 13 אף לאחרי זה לאחרי שבתחילת
 14 הבריאה לא היו כלל קליפות במקום
 15 הקדושה היה חטא עין הרעת,
 16 שתחלתו של החטא, עוד לפני
 17 האכילה מפרי עץ הדעת בפועל, הוא
 18 מה שאדם הראשון הסתפל
 19 במקום הקליפות²², כמבואר
 20 בתורת הסוד, ש'על ידי זה כתוצאה
 21 מאותה הסתכלות נעשית שייכות
 22 בין הקליפות להאדם,
 23 דמקודם לכן לפני אותה הסתכלות
 24 לא ידע אדם הראשון כלל
 25 שיש מציאות הקליפות,
 26 וכנזכר לעיל שהקליפות היו
 27 מתחת כל העולמות, היינו שהיו
 28 מציאות רחוקה ולא ידועה אף על
 29 ידי הסתכלותו של אדם הראשון
 30 במקום הקליפות, נעשית
 31 אצלו שייכות וקשר עם
 32 הקליפות, והיינו לפי
 33 שהאדם הוא פנימי, האדם
 34 במהותו קולט דברים בעורה פנימית,
 35 ומתחבר איתם ומודעה איתם, וכיון
 36 שבמהותו האדם הוא פנימי הגה גם

הענינים המקיפים שבו שאינם מתלבשים בו בהתלבשות פנימית והוא
 פחות מחקשר ומתחבר איתם, גם הם פועלים שייכות פנימית, ולכן,
 על ידי שהסתפל אדם הראשון במקום הקליפות, פעלה בו
 הראיה הזו ענין של התפעלות, ונעשית אצלו שייכות וקשר
 קרוב עם הקליפות²³. וזהו קשר
 זה בין אדם הראשון לקליפות, הוא
 המשמעות הפנימית של מה שעל
 ידי החטא נעשה תערוכת
 טוב ורע, וכמו עין הרעת
 טוב ורע²⁴, שמשמעותו היא עין
 שיש בו תערוכת וחיבור בין הטוב
 והרע, כיון שבפעל עצמו היה
 טוב ורע, וכמו כן נעשה אצל
 האדם בהרגשתו ובתודעה שלו (על
 ידי ההסתכלות כו') תערוכת
 טוב ורע. וכיון שנעשה
 התערוכת דטוב ורע, וכבר יש
 קשר ושייכות בין הטוב והרע, ולכן
 הרע נמצא גם במקום של הטוב, הנה
 על ידי זה יש כח לקליפות
 לנגד אל הקדושה, וכפי
 שממשיך ומבאר כיצד תערוכת הטוב
 והרע היא הגורם הנותן לקליפות את
 הכוח להתנגד לקדושה. והיינו,
 שלפני שנעשה תערוכת טוב
 ורע, היינו לפני שאדם הראשון
 הסתכל ברע ואכל מעץ הדעת טוב
 ורע, שהיו אז הקליפות מחוץ
 לקדושה, ולא היה בהם בתוך
 הקליפות עצמם ענין של קדושה,
 לא היה בהם כח כו', ובאותו
 השלב הקליפות לא יכלו להתנגד
 לקדושה, אף על ידי שנעשה
 תערוכת טוב ורע, הנה כיון
 שיש להם לקליפות שייכות אל
 טוב ורע, שהיו אז מחוץ לקדושה, ולא היה בהם ענין של קדושה, לא היה
 בהם כח כו', אף על ידי שנעשה תערוכת טוב ורע, הנה כיון שיש להם

(20) ראה טעהמ"צ להאריז"ל פ' בשלח מצות תחום שבת. ל"ת להאריז"ל פ' בראשית (ד"ה ונבאר מעלת אדה"ר קודם שחטא). ועוד. (21) ראה גם המשך תערוב"ב ח"ג ע' א'רצג. סה"מ עטר"ט ע' תטו. תרפ"ו ע' רכת. וראה סה"מ תרנ"ט ותש"ד שם. (22) ראה תו"א בראשית ו, א. תו"ח שם לג, א. אוה"ת וישב חלק ו תרפה, ב. המשך וככה תרל"ז פקכ"ט (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תקנב ואילך. ע' תשטו ואילך). ספר השיחות תרפ"ח תרצ"א ע' 155. (23) ראה תו"א שם ה, ג ואילך. (24) בראשית ב, ט. יז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַקְדוּשָׁה וְנִמְשָׁךְ לָהֶם חַיִּים מִהַקְדוּשָׁה, לָכֵן יֵשׁ לָהֶם כַּח
2 לְנֶגֶד לַקְדוּשָׁה.
3 וְכֵן הוּא בְעֵבֹדָה שֶׁאֵדָם עוֹבֵד אֶת ה', שֶׁפֶּאֶשֶׁר עֲנִין הַיְשׁוּת
4 הוּא (לֹא רַק בְּתַחֲלִיל הַעֲבֹדָה, שֶׁאֵז יֵשׁ בּוֹ תוֹעֵלַת, כַּמְבוֹאֵר לְעִיל,
5 כְּדִי לְדַחֵת אֶת טַעַת הַיֵּצֵר הַגּוֹרֵם
6 לְאֵדָם לְחֹשֶׁב מִי אֲנִי שֶׁאוּכַל לְעַבֹּד
7 אֶת ה', אֲלֵא עֲנִין הַיְשׁוּת הוּא גַם)
8 בְּאֲמִצֵּעַ הַעֲבֹדָה, וְהַיְנִינוּ,
9 שְׂיֵשׁ לוֹ לְאֵדָם הַעוֹבֵד אֶת ה' יֵשׁוּת
10 מִהַעֲבֹדָה עֲצָמָה (שְׁזָהוּ עֲנִין
11 תַּעְרוּכַת טוֹב וְרַע, שֶׁנִּמְשָׁךְ
12 לְרַע חַיִּים מִהַטּוֹב וּבְעֵינֵינוּ
13 הַשְּׂעוּדָה שֶׁהִיא טוֹב וְקִדְשָׁה מִגְדִּילָה
14 וּמַגְבִּירָה אֶת הַיְשׁוּת שֶׁהִיא רַע
15 וְקַלִּיפָה), אֲזִי הַיְשׁוּת לֹא רַק
16 אֲשֵׁינָה מְבִיאָה תוֹעֵלַת אֵלָּא לְהִיפֵךְ
17 הִיא גְרוּעָה בְּיֹתֵר, וְעַד
18 שְׂכֹחַ לְעוֹל הָאֵדָם לְבוֹא
19 לְמַעֲמַד וּמַצֵּב שְׁמוֹסִיף חַיִּים
20 בְּקַלִּיפוֹת לְפִי שְׁעָה (כְּדֹאֵתָא בְּסִפְרִים²⁵, וְכֵן
21 בְּסִפְרִים²⁵, וְכֵן כְּתַב אֲדָמוֹר
22 הַזֶּקֶן בְּהַלְכוֹת תַּלְמוּד תוֹרָה²⁶
23 זֶה לְשׁוֹנוֹ: "...וְכִן אֲמַר חֲכָמֵי הַקַּבְלָה
24 שְׂכַל הַתּוֹרָה וּמְצוֹת שֶׁאֵדָם עוֹשֶׂה בְּעוֹדוֹ
25 רַשָּׁע אֵף שְׁמוֹסִיף כַּח בְּקַלִּיפוֹת לְפִי
26 שְׁעָה, מְכַלֵּם מְקוֹם כְּשִׁיחֻזֹּר אַחֵר כֵּן
27 בְּתַשׁוּבָה בְּגִלְגוּל זֶה אוֹ בְּגִלְגוּל אַחֵר
28 כִּמְ"שׁ כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדַּח אֲזִי מְצִיא
29 מִהַקַּלִּיפָה כֹּל הַתּוֹרָה וְהַמְצוֹת וְחֻזְרוֹת
30 לְקִדְשָׁה בְּחֻזְרוֹתֵי, הֵרִי מְפֹרֵשׁ
31 תּוֹסַפֵּת חַיִּים בְּקַלִּיפוֹת הִיא רַק לְפִי
32 שְׁעָה).
33 (ה) וְעַל פִּי זֶה הַמְבוֹאֵר לְעִיל בְּעֵינֵי
34 תַּעְרוּכַת טוֹב-רַע שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּחֹשֶׁב עַץ
35 הַדַּעַת יוֹבֵן מַה שֶׁחֲטָא עַץ
36 הַדַּעַת הוּא עֲנִין הוֹרֵג נֶפֶשׁ,
37 כַּמְבוֹאֵר לְעִיל בְּתַחֲלִיל הַמֵּאמֵר, וְשֶׁם
38 נִשְׁאַלָה הַשְּׂאֵלָה מִהוּ טַעַם הַדְּבַר, לְפִי
39 שְׂעַל יְדֵי הַחֲטָא נַעֲשֶׂה
40 תַּעְרוּכַת טוֹב וְרַע, שֶׁנִּמְשָׁךְ
41 חַיִּים אֱלוּקִית מִקְדוּשָׁה לְקַלִּיפָה, וְזָהוּ עֲנִין שׁוֹפֵךְ דָּם הָאֵדָם
42 בְּאֵדָם, כַּמְשַׁמְעוֹת הַרוּחָנִית, דָּם הָאֵדָם הוּא חַיִּים דְּקִדְוּשָׁה,

(25) באר היטב או"ח סתקע"א סק"א. (26) פ"ד ה"ג. (27) תקו"ז בהקדמה (יז, א). (28) ב"ב טז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁהִיצֵר הָרַע שׁוֹנָא אֶת הָאָדָם** ומפני השנאה רוצה להכשילו ולגרומ
 2 לו רעה, **אָבֵל בְּאֵמַת אֵין זֶה** הרצון של היצר הרע להחטיא את האדם
 3 **מִפְּנֵי הַשְּׂנְאָה** שהוא שונא את האדם **בְּלִבֵּד, אֶלֶּא זֶהוּ גַם לְטוֹבַת**
 4 **הַיֵּצֵר הָרַע בְּעֵצְמוֹ, פִּיּוֹן שְׁעַל יְדֵי הַחֲטָא** שהאדם יחטא ויכֵּל
 5 היצר הרע בעצמו **לְקַבֵּל תּוֹסֶפֶת**
 6 **חַיּוֹת כּוֹ'** כיון שהחטא מעביר חיות
 7 מהקדושה אל הקליפה, כמבואר לעיל,
 8 וכפי שממשיך ומבאר.
 9 **דְּהֵנָּה, הַחַיּוֹת שֶׁל כָּל**
 10 **הַדְּבָרִים** שבכל העולמות הוא
 11 **מִהַקְדוּשָׁה, וְגַם הַיֵּצֵר הָרַע**
 12 **וְהַקְּלִיפּוֹת מְקַבְּלִים חַיּוֹתָם** מהקדושה, אף בִּדְרָךְ
 13 **מִהַקְדוּשָׁה,** שהרי רק האלוקות
 14 והקדושה ביכולתם לברוא ולהחיות
 15 ולקיים נבראים אף בִּדְרָךְ כָּלֵל
 16 הֵנָּה קִבְּלַת הַחַיּוֹת מִן
 17 הַקְדוּשָׁה **הִיא עַל יְדֵי בִיטוּל**
 18 של המציאות המקבלת החיות דְּקוּא,
 19 **וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב²⁹** במשלי **יִרְאֵת**
 20 **ה' לְחַיִּים,** היינו שהיראה והביטול
 21 הם הדרך לקבל חיות **וְכִיּוֹן**
 22 **שֶׁהַקְּלִיפּוֹת אֵינָם רוֹצִים**
 23 **לְהִיּוֹת בְּבִיטוּל** אל הקדושה, ומצד
 24 שני הקליפות רוצות לקבל חיות, לִכֵּן
 25 כדי לקבל חיות בכל זאת, מבלי
 26 להתבטל לקדושה **מִשְׁתַּדְּלִים**
 27 הקליפות **בְּכָל מִינֵי תַחְבּוּלוֹת**
 28 **שֶׁהָאָדָם יַחֲטָא, שְׂזָהוּ שְׂיִוֵּרֵד**
 29 היצר הרע **וּמִתְעַזָּה, וְאַחַר כֵּן**
 30 **עוֹלָה וּמַרְגִּיז כּוֹ', וְהִיּוֹנוּ**
 31 **שֶׁשְׂטַעֲנָתוֹ** של היצר היא **שְׁעַל פִּי**
 32 **דִּין מְגִיעַ לּוֹ** החיות **שְׁנִמְשָׁף**
 33 **עַל יְדֵי הַחֲטָא** כיון שהוא זה
 34 שגרם את החטא, וכפי שממשיך
 35 ומבאר עוד להלן.
 36 (1) **וּבִיאוֹר הָעֵנָּן, דְּהֵנָּה**
 37 **יְדוּעֵ³⁰** בתורת החסידות **שְׁפָלּוֹת**
 38 **הַהִפְרָשׁ** ההבדל הכללי בין
 39 **קְדוּשָׁה לְקְלִיפָה** הוא,
 40 **שֶׁבְּקְדוּשָׁה יֵשׁ חַיּוֹת עֲצָמִי,**
 41 חיות משלה, מצד עצמה, **מָה שְׂאִין**

42 **כֵּן הַקְּלִיפּוֹת אֵין לָהֶם חַיּוֹת עֲצָמִי** משלהם, מצד עצמם, **וְכָל**
 43 **חַיּוֹתָם** וקיומם של הקליפות הוא **מָה שְׁמְקַבְּלִים מִקְדוּשָׁה עַל**
 44 **יְדֵי מַעֲשֵׂה הַחֲטָא** שמעביר חיות מצד הקדושה לצד הקליפה, כמבואר
 45 לעיל באריכות.
 46 **וְהֵעֵנָּן בְּזָה,** באמור לעיל
 47 שלקדושה יש חיות עצמית ולקליפה
 48 אין חיות עצמית **דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ**
 49 **מוֹבָן, דְּכָשֶׁם שֶׁהַקְּלִיפָה אֵין**
 50 **לָה חַיּוֹת עֲצָמִי** משלה **וּמְקַבְּלַת**
 51 **חַיּוֹתָהּ מִן הַקְדוּשָׁה, הָרִי כֵּן**
 52 **הוּא גַם בְּקְדוּשָׁה, בְּכָל עֵנָּנֵי**
 53 **סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת** שבו האור
 54 האלוקי יורד מדרגה להחיות עולמות
 55 ונבראים, **שְׂאִין לָהֶם** לכל הדרגות
 56 ב'סדר השתלשלות' **חַיּוֹת עֲצָמִי**
 57 של כל דרגה מצד עצמה, **וּמְקַבְּלִים**
 58 **מֵאוֹר הַקְדוּשָׁה,** מהאלוקות
 59 שלמעלה מהם **וּכְמֵאָמַר³¹** הוזהר
 60 ב'פּתח אליהו' **וְכֵד אֲנִתְּ תִסְתַּלַּק**
 61 **מִיַּנְיָהוּ אֲשֶׁתְּאָרוֹ כּוֹלְהוּ**
 62 **שְׁמֵהֶן כְּגוֹפָא בְּלֹא נִשְׁמַתָּא,**
 63 וכאשר אתה [האלוקות עצמה] תסתלק
 64 מהם, נשארו כל השמות [כל הספירות
 65 העליונות וכללות המדרגות של 'סדר
 66 השתלשלות'] כגוף ללא נשמה, היינו
 67 ללא חיות, **וְאִם כֵּן,** אם גם בצד
 68 הקדושה אין לכל דרגה 'חיות עצמי'
 69 והיא מקבלת חיות מאור הקדושה
 70 שלמעלה ממנה, **מָהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין**
 71 **קְדוּשָׁה לְקְלִיפָה?**
 72 אף הֵעֵנָּן הוא, דְּהֵן אֵמַת
 73 שְׁפָלּוֹת סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
 74 דְּקְדוּשָׁה צְרִיף לְרִצּוֹן הַבּוֹרָא,
 75 וכל קיומו הוא משום שהבורא רוצה
 76 בו, **וְכִמּוֹ שְׁפַתְּב הַרְמַב"ם³²**
 77 **בְּבִיאוֹר הַכְּתוּב³³** בנבואת ירמיה
 78 **וְהוֹי אֱלֹקִים אֵמַת, שְׁהוּא**
 79 הקדוש ברוך הוא **לְבַדוֹ הָאֵמַת**
 80 המציאות האמיתית היחידה **וְאֵין**
 81 **לְאַחַר אֵמַת כְּאֵמִיתוֹ,** ושום
 82 מציאות אחרת איננה מציאות אמיתית

(29) משלי יט, כג. (30) ראה ד"ה וביום שמחתכם תרנ"ו (סה"מ תרנ"ו ע' רנו ואילך). ועוד. (31) תקו"ז בהקדמה (זו, ב).
 (32) הל' יסוה"ת פ"א ה"ד. וראה ד"ה הנ"ל תרנ"ו (סה"מ שם ע' רנו ואילך). (33) ירמ"י יו"ד, יו"ד. (34) ואתחנן ד, לה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ברמה כזו של אמת אמיתית והוא שהתורה אומרת³⁴ אין עוד
 2 מלבדו, כלומר אין שם לא קיים ענין של מצוי אמת מציאות
 3 אמיתית מלבדו חוץ ממנו בעצמו כמותו כמו שהוא אמת, וכמו
 4 שכתב הרמב"ם לפני זה³⁵ בהלכה קודמת שלא יבטל הוא
 5 לביטולם, שהקדוש ברוך הוא לא
 6 יתבטל אם הם יתבטלו אליו שפך
 7 הנמצאים כל הנבראים צריכים
 8 לו כדי להתקיים והוא אינו צריך
 9 להם, והיינו³⁶, ופירושו הדברים
 10 שהם צריכים לו, כאמור לעיל שכל
 11 הנבראים זקוקים לרצון הבורא כדי
 12 להתקיים שאם יסתלק מהם
 13 מכל הנמצאים רצון הבורא, אזי
 14 יהיו אין ואפס ממש כמו
 15 קודם הבריאה³⁷ בדיוק כמו לפני
 16 שנבראו. ומה שאמרו בוהור,
 17 כמובא לעיל, וכד אנת תסתלק
 18 מינייהו אשתארו כולהו
 19 שמהן כגופא בלא נשמתא,
 20 וכאשר אתה [האלוקות עצמה] תסתלק
 21 מהם, נשאר כל השמות נכל הספירות
 22 העליונות וכללות המדרגות של 'סדר
 23 השתלשלות' כגוף ללא נשמה,
 24 שמה ממשע שמפל מקום
 25 ישאר גוף³⁸, אין זה סותר לאמור
 26 כאן שבסילוק החיות יחזור 'כל
 27 הנמצאים' להיות אין ואפס ממש, כי
 28 הרי זה שרק הנשמה תסתלק אבל
 29 הגוף יישאר בקיומו, נאמר דוקא
 30 בסילוק אור הקו, האור
 31 המצומצם הנמשל לקו דק, שחור
 32 והאיר לאחר הצמצום הראשון של
 33 האור האין־סוף, כדי לברוא עולמות
 34 ונבראים מוגבלים, שבהסתלק אור הקו
 35 נשארות הדרגות של 'סדר השתלשלות' כגוף ללא נשמה, אבל בסילוק
 36 רצון הבורא אם וכאשר הבורא לא ירצה עוד בקיומן אי לא רק שתסתלק
 37 מהם החיות אלא יהיו אין ואפס ממש כמו קודם הבריאה.
 38 אף מפל מקום למרות שכאמור גם בקדושה אין 'חיות עצמי' והכל תלו
- ברצון הבורא, בכל זאת יש הפרש בין קדושה לקליפה, דבכל
 סדר ההשתלשלות דקדושה, בכל הפרטים שבו, הן בחינת
 האורות והן בחינת הפלים שבהם האור מתלבש כדי להאיר והן
 הנשמות שנתהוו מהאורות והפלים, הנה קיומם הוא
 בקיים עצמי. וכידוע³⁹ בתורת
 החסידות בפירוש מה שאמרו⁴⁰
 בנוסח ברכות קריאת שמע של שחרית
 הוא קיים ושמו קיים וכסאו
 נכון, שהוא קיים קאי הכונה
 על העצמות, עצם ומחות
 האלוקות עצמה ובפרטיות יותר
 על האור האלוקי המאיר בסדר
 השתלשלות, ושמו קיים קאי
 הכונה על הפלים, וכסאו קאי
 הכונה על נשמות ישראל,
 ובפרט נשמות הצדיקים
 שהם כסאו של הקב"ה⁴¹
 (כדברי הגמרא שהקדוש ברוך הוא
 יושב על כסא של שלוש רגליים –
 אברהם יצחק ויעקב), שכולם כל
 הדרגות האמורות מעצמות האלוקות
 ועד נשמות הצדיקים, קיימים
 בקיים עצמי (וגם מדרגות שאין
 בהם 'חיות עצמי', מכל־מקום קיומם
 הוא קיום עצמי, וענין זה של קיום
 עצמי הוא רק בקדושה ולא בקליפות,
 כפי שיתבאר להלן באריכות).
 והענין בזה, דלכאורה צריך
 להבין, שהרי ידוע⁴² בתורת
 החסידות שהאור שלמעלה
 הוא כמו שקדמו ההעדר,
 האופן שבו האור האלוקי מתגלה
 ממקורו ומאיר הוא שלפני ההתגלות
 וההארה יש שלב שבו האור נעדר
 ואינו מתגלה ממקורו ואינו מאיר
 שלמעלה, כי יש הבדל מהותי בין אופן ההארה של האור למטה, הארת
 אור גשמי ממקור אור גשמי, לאופן ההארה של האור האלוקי העליון
 שהמאור מקור האור למטה, הרי מהותו כל מהותו וכל מציאותו

(35) שם ה"ג. (36) ראה גם "פירוש" לרמב"ם שם. (37) תניא שעהיזה"א פ"א. (38) ראה סידור עם דא"ח קסד, סע"ב ואילך [רמו, ב.]. קסו, א [רמח, סע"ד ואילך]. (39) ראה גם המשך תער"ב ח"א ע' קע [רכח]. ח"ג ע' א'תסא. (40) בברכות ק"ש ("אמת ויציב"). (41) ראה סה"מ תרפ"ג ע' רנח: הוא קיים ושמו קיים וכסאו נכון, דקאי על הנשמות שנק' כסא. ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם: ראה ברכות לב, א: כסא של שלוש רגלים [אברהם יצחק ויעקב – רש"י]. ולהעיר שעולם הבריאה הוא עולם הכסא וגם עולם הנשמות, כידוע. (42) סה"מ תרס"ד ס"ע קנח ואילך. המשך תרס"ו ס"ע קסט [רכו]

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היא מה שְׁמַאִיר, העובדה שהוא מקור לאור הַיָּינוּ שְׁנִמְשָׁךְ ומתפשט
 2 ומאיר מִמְּנוּ אור, וּבְהֶעֱדָר מְצִיאֹת הָאֹר וּבְהֶעֱדָר מִמְּנוּ אור שמאיר
 3 ומתפשט ממנו אֵינוּ מְאֹר אינו מוגדר עוד כמקור של אור, וְאִם כֵּן,
 4 ומאחר שכל מציאות המאור, באור שלמטה, היא שמאיר ממנו אור, הרי
 5 מֵעַתָּה שְׁנִמְשָׁךְ הַמְאֹר ברגע שיש
 6 מציאות של מאור כבר יִשְׁנוּ הָאֹר
 7 ואין שלב שבו המאור קיים ללא שיאיר
 8 ממנו אור. מה שְׁאִין כֵּן לְמַעְלָה
 9 באלוקות הַרִי הָאֹר המתגלה
 10 ומאיר מהמאור, מקור האור, הוא
 11 גִּילּוֹי רְצוּנִי, ולא גילוי מוכרח,
 12 שְׁתִּלּוֹי בְּרַצוּנוֹ יִתְבָּרַךְ דְּוָקָא,
 13 האם גלגלות אור או לא גלגלות שְׁתִּרִי,
 14 כדברי זוהרה שהובאו ונתבארו
 15 בחסידות, אור אֵין סוּף הוא
 16 לְמַעְלָה מְעָלָה עַד אֵין קוֹ
 17 מתעלה ומתעלה ללא גבול וּלְמַטָּה
 18 מְטָה עַד אֵין תְּכִלִּית⁴³, וכן
 19 יורד ומתגלה ללא גבול, שְׁבִיכּוּלְתּוֹ
 20 אם כך יעלה ברצונו הַתְּגִלּוֹת
 21 לְמַטָּה מְטָה עַד אֵין תְּכִלִּית,
 22 וּבִיכּוּלְתּוֹ אם כך יעלה ברצונו
 23 הַתְּעִלָּם לְמַעְלָה מְעָלָה עַד
 24 אֵין קוֹ⁴⁴, וּשְׁנֵי עֲנִינִים אֵלָה
 25 ענין הגילוי ללא גבול וענין ההעלם
 26 ללא גבול הֵם שְׁנֵי קוּיִם
 27 שְׁקוּלִים שוים באותה מידה בְּאֹר
 28 אֵין סוּף⁴⁵, הַיָּינוּ שְׁאִינוּ נוֹגֵעַ
 29 לוֹ כָּלֵל מצד האין-סוף עצמו, אין
 30 שום הברל כלל אם תְּגִלָּה מִמְּנוּ
 31 אור אם לאו, וּכְנֻזְכָּר לְעִיל
 32 מְדַבְּרֵי הַרְמַב"ם שְׁהוּא
 33 יִתְבָּרַךְ אֵינוּ צָרִיךְ לָהֶם הַקְדוּשׁ
 34 ברוך הוא בעצמו לא זקוק לנבראים
 35 בשום ענין, דְּקָאֵי וְהִכּוּנָה גַם עַל
 36 הָאֹר שֶׁנֶּם לאור התגלה ומתפשט
 37 ממנו אין הקדוש ברוך הוא צריך וזקוק
 38 כלל, ומצידו היכולת שלא להאיר שווה
 39 ליכולת להאיר. וְאִם כֵּן, בְּהַמְאֹר מקור האור לְמַעְלָה כפי שהוא מצד
 40 עצמו לא נִמְצָא הָאֹר, וְהַרִי זֶה כְּמוֹ שְׁקַדְמוֹ הַהֶעֱדָר ולכן
 41 האור הוא חידוש וקדם לו, לאור, שלב שבו הוא לא היה, ועם כל זה גם
- האור קיים ב'קיום עצמי', כפי שממשיך ומבאר מיד כיצד מצד אחד מציאות
 האור היא כזו שקדמו ההעדר, ומצד שני קיומו הוא 'קיום עצמי'.
 אֵף הַעֲנִין הוּא, שְׁכָל זֶה המבואר לעיל שהאור שלמעלה קדמו ההעדר
 ויכול להיות שלא יאיר ולא יתגלה הוא קוֹדֵם שְׁיִשְׁנָה לפני שהאירה
 והתגלתה מהמאור מְצִיאֹת הָאֹר,
 אֲבָל כְּאֲשֶׁר מְצִד רְצוּנוֹ
 יִתְבָּרַךְ יִשְׁנוּ הָאֹר, כי כך עלה
 ברצונו שיהיה אור אֲזֵי הָאֹר הוא
 בְּקִיּוּם עֲצָמִי, דְּכִיּוֹן שְׁהָאֹר
 הוא מְעִין הַמְאֹר, כלל שהאור,
 שהוא התגלות והתפשטות של המאור,
 מקור האור, דומה למאור בענינו
 ותכונותיו, ולכן הִנֵּה כָּל הַעֲנִינִים
 שְׁיִשְׁנֵם בְּמְאֹר עצמו יִשְׁנֵם גַּם
 בְּאֹר שאינו אלא הארה והתפשטות
 של המאור, וְכִיּוֹן שְׁהַמְאֹר
 מְצִיאֹתוֹ מְעַצְמוֹתוֹ, וקיומו
 אינו בגלל סיבה כלשהי או גורם
 כלשהו חוץ ממנו בעצמו, חס ושלום,
 הִנֵּה גַם בְּהָאֹר שְׁהוּא מְעִין
 הַמְאֹר יִשְׁנוּ הַעֲנִין דְּמְצִיאֹתוֹ
 מְעַצְמוֹתוֹ ולכן גם האור קיים
 ב'קיום עצמי' כמו המאור.
 וּבְזֶה על פי המבואר לעיל בענינו
 ומעלתו של האור שהוא 'מעין המאור'
 יוֹבֵן מַה שְׁכֻתוֹב בְּאַגְרַת
 הַקֶּדֶשׁ⁴⁶ שבספר התיא
 שְׁהַתְּהוּוֹת של כל העולמות
 והנבראים היא על יְדֵי הָאֹר
 שְׁהוּא האור קְעִין הַמְאֹר הוא
 והמאור הוא מְהוּתוֹ וְעַצְמוֹתוֹ
 שֶׁל הַמְאֲצִיל הַבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא
 שְׁמְצִיאֹתוֹ של הבורא עצמו הוא
 מְעַצְמוֹתוֹ, וְלִכֵּן בגלל שהוא
 עצמו לא נברא בגלל סיבה או גורם
 שחזר ממנו עצמו, לכן אך ורק הוא
 לְבַדוֹ כְּכַחוֹ וְיִכְלָתוֹ לְבוֹרָא יֵשׁ
 מְאִין וְאֶפְסֵי הַמְּוִחֵלֵט, וְהַיָּינוּ,
 דְּאֵף שְׁהָאֹר מְצִד עֲצָמוֹ הוא לא מציאות מוכרחת אלא כְּמוֹ
 שְׁקַדְמוֹ הַהֶעֱדָר, כמבואר לעיל, וְלִכֵּן נִקְרָא הָאֹר אֹר אֵין סוּף
 וְלֹא נִקְרָא אֵין לוֹ תְּחִילָה⁴⁷, מְפִנֵי שְׁקַדְמוֹ הַהֶעֱדָר

ואילך. (43) ראה זהר חדש יתרו (לד, ג). תקו"ז תי"ט (מ, ב). (44) ראה גם ד"ה ונחה והמשכו ד"ה על שלשה דברים כו' ה'תשי"ד (תו"מ סה"מ ניסן ע' קעא ואילך; ע' קעט ואילך). (45) ראה סה"מ תרנ"א ע' קעז. ועוד. (46) ס"כ. (47) סה"מ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תְּחִילָה, מְּכַל מְּקוֹם, לַמְּרוֹת הַגְּבֹלָה זו שֶׁל הָאוֹר לְהִיטוֹל מֵעֵין
 2 הַמְּאֹר, כִּיּוֹן שְׂאחֲרֵי כָּל הַהֶגְבְּלוֹת הָאֵלֶּה סוּף סוּף הָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמְּאֹר
 3 יֵשׁ בּוֹ בְּאוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט מִהַמְּאֹר גַּם הַעֲנָן דְּמִצִּיאוֹתוֹ מֵעֲצָמוֹתוֹ,
 4 כְּמוֹ הַמְּאֹר עֲצֻמוֹ שְׂבוּדָאֵי מִצִּיאוֹתוֹ מֵעֲצָמוֹתוֹ, וְלִכְּן הִתְהַוְּוֹת שֶׁל
 5 הַנְּבוֹרָאִים בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מֵאֵין הִיא עַל
 6 יְדֵי הָאוֹר. וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי 1
 7 לִכְן שֶׁהָאוֹר לֹא אַחֲרֵי שֶׁנִּמְצָא 2
 8 הָרִי הוּא קָיָים בְּקִיּוֹם עֲצָמִי. 3
 9 וְכִמּוֹ כֵּן וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאֵר לְעִיל 4
 10 אֹדוֹת הָאוֹר שֶׁעַם הִיטוֹ רַק אֹר וְלֹא 5
 11 הַמְּאֹר עֲצֻמוֹ, כִּכֵּל זֹאת קִיּוֹמוֹ הוּא 6
 12 'קִיּוֹם עֲצָמִי', כֵּן הוּא גַּם בְּכַחֲנִית 7
 13 הַכְּלִים, אִף שֶׁהַכְּלִים אֵינֶם בְּאוֹתָהּ 8
 14 דְּרָגָה כְּמוֹ הָאוֹר, שֶׁהֵם קָיָים 9
 15 בְּקִיּוֹם עֲצָמִי, כִּי, כְּלִים 10
 16 בְּכָלֵל, וּבִפְרָט כְּלִים דְּתִיקוֹן, 11
 17 כְּמִבְּוֹר בְּחוֹרֵת הַסּוּד, בְּכַחֲנִית עוֹלָם 12
 18 הַתּוֹהוֹ הָאוֹרוֹת מְרוֹבִים וְהַכְּלִים 13
 19 מוֹעֲטִים וְלִכְן אֵין הָאוֹר מְלוּבֵשׁ בְּכִלִּים 14
 20 כֹּל כֵּךְ (וְעַד כִּדֵּי כֵךְ שֶׁהִדְבַּר גֵּרֵם 15
 21 לִשְׂבִיחַת הַכְּלִים) וְאֵילוֹ בְּכַחֲנִית עוֹלָם 16
 22 הַתִּיקוֹן הָאוֹרוֹת מוֹעֲטִים וְהָאוֹרוֹת 17
 23 מְרוֹבִים, וְלִכְן הָאוֹרוֹת מְלוּבֵשִׁים 18
 24 בְּכִלִּים, וְעַל כֵּךְ נִאֲמַר כֹּאֵן שְׂכִלִים 19
 25 כְּכֹלֵל, וְכִלִּים שֶׁל עוֹלָם הַתִּיקוֹן בִּפְרָט 20
 26 (וְכֹלֵלוֹת 'סֹדֵר הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת' הוּא 21
 27 בְּעוֹלָם הַתִּיקוֹן) עֲנִינָם הוּא 22
 28 שֶׁמִּתְאַחֲדִים הַכְּלִים עִם הָאוֹר 23
 29 הַמְּתַלְבֵּשׁ בָּהֶם, עַד שֶׁהָאוֹרוֹת 24
 30 וְהַכְּלִים נִעֲשִׂים מִצִּיאוֹת אַחַת, וְכִיּוֹן 25
 31 שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמְּאֹר 26
 32 שֶׁמִּצִּיאוֹתוֹ מֵעֲצָמוֹתוֹ, כְּמִבְּוֹר 27
 33 לְעִיל, לִכְּן גַּם בְּכִלִּים שֶׁהִתְאַחֲדוּ 28
 34 עִם הָאוֹר יֵשׁוּ הַעֲנָן 29
 35 דְּמִצִּיאוֹתוֹ מֵעֲצָמוֹתוֹ כְּמוֹ הָאוֹר, 30
 36 וּבְדוּמָה לְעֲצָמוֹת הָאֵלוֹקוֹת, וְזֶהוּ 31
 37 הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְן שֶׁהֵם הַכְּלִים 32
 38 קָיָים בְּקִיּוֹם עֲצָמִי, 33
 39 לְהִיטוֹת מְאוּחָדִים עִם הָאוֹר. 34
 40 וְכִמּוֹ כֵּן וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּאֹר לְעִיל לְגַבֵּי 35
 41 עֲצָמוֹת הָאֵלוֹקוֹת, וְכֵן לְגַבֵּי הָאוֹרוֹת 36
 42 וְלְגַבֵּי הַכְּלִים שְׂקִיּוֹמָם הוּא 'קִיּוֹם עֲצָמִי', כְּמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּנִשְׁמוֹת 37
 38 יִשְׂרָאֵל אֵת הַמַּעֲלָה שֶׁל קִיּוֹם 38

תריס"ד ע' קנו ואילך. המשך הנ"ל ע' קסה ואילך. ובכ"מ. (48) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). (49) ראה תניא אגה"ק ס"כ ובליקוט מ"מ וציונים שם. וש"נ. (50) איכ"ר פ"ג, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 במדרש⁵⁰ על הפסוק⁵¹ באיכה חלקי ה' אמרה נפשי, משל
 2 למלך שונכנס במדינה ועמו דופסין ואפרין בעלי תפקידים
 3 שונים של המלך כמו שרים ופקידים כו', חד אחד מאנשי המדינה אמר
 4 אָנָּא נְסִיב אני לוקח, היינו בוחר לעצמי דופסין וחד אמר אָנָּא
 5 נְסִיב איפרין כו', הִיָּה שָׁם
 6 פִּיקַח אֶחָד אָמַר אָנָּא נְסִיב הַפְּסוּקִים⁵¹ חלקי ה' אמרה נפשי, משל למלך
 7 מְלֻכָּא, אני לוקח את המלך מאי שונכנס במדינה ועמו דופסין ואפרין כו', חד
 8 טַעְמָא, מהו הטעם, כולוהו אָמַר אָנָּא נְסִיב דופסין וחד אמר אָנָּא נְסִיב
 9 מִתְחַלְפִּין, מְלֻכָּא אֵינוּ אִיפְרָכִין כו', הִיָּה שָׁם פִּיקַח אֶחָד אָמַר אָנָּא נְסִיב
 10 מִתְחַלְף, כי כולם, כל השרים והפקידים השונים, מתחלפים וכעבור
 11 זמן כבר אינם בתפקידם ומאבדים את
 12 חשיבותם אבל המלך אינו מתחלף
 13 ונשאר תמיד המלך דְּמֻלְכָּא אֵינוּ
 14 מִתְחַלְף קָאִי מְכוּוֹן עַל הַעֲצוּמוֹת של האלוקות, שְׁהוּא
 15 קִיָּים בְּקִיָּים עֲצָמִי וּמְצִיאֹתוֹ מְעַצְמוֹתוֹ, כמובא לעיל מאגרת
 16 הַקְּדוּשׁ שִׁבְתָּיָא, וּמְצַד הַבֵּיטוּל
 17 דִּישְׂרָאֵל לַעֲצוּמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, יֵשׁ בְּהֶם גַּם בֶּן הַעֲנָנִין דְּקִיָּים עֲצָמִי וּמְצִיאֹתוֹ
 18 מְעַצְמוֹתוֹ. וְזֵהוּ חֲלָקֵי הַרְיָ אָמְרָה נְפִשִׁי, שְׁעֲנִין
 19 הַחֲלָק הוּא אוֹתוֹ הַדְּבָר מִמֶּשׁ כְּמוֹ הַעֲצָם, אֲלָא
 20 שְׁהוּא רַק חֲלָק מִמֶּנּוּ, וְכִיּוֹן שְׁחֲלָקֵי הַרְיָ אָמְרָה
 21 נְפִשִׁי, שְׁהֶם חֲלָק הַרְיָ, לְכֹן הֶם בְּקִיָּים עֲצָמִי.
 22 אָמְנָם כֹּל זֶה הוּא בְּקְדוּשָׁה דְּוָקָא שְׂיֵשׁ בָּהּ
 23 עֲנִין הַבֵּיטוּל כו', מֵה שְׂאִין בֶּן בְּלַעֲוֹמַת
 24 זֶה, הָרִי אַף שְׁגַם בְּהֶם יֵשׁ חֵיוֹת אֲלָקִי, מִכָּל
 25 מְקוֹם, בִּין שְׂאִינִם בְּטִלִּים לְאֲלֹקוֹת, וְאֶדְרַבְהָ,
 26 הֶם מְנַגְדִּים לְאֲלֹקוֹת, לְכֹן אֵין חֵיוֹת הָאֲלָקִי
 27 פּוֹעֵל בְּהֶם שְׂיֵהִיו בְּקִיָּים עֲצָמִי, וְהִיָּינוּ, שְׁמַצַּד
 28 הַעֲדָר הַבֵּיטוּל לְאֲלֹקוֹת, הִנֵּה חֵיוֹת הָאֲלָקִי הוּא
 29 בְּדָרְךָ מִקִּיָּף עֲלֵיהֶם, וּמֵה שְׁנַמְשָׁף בְּהֶם
 30 בְּפִנְיָמוֹת הוּא בְּכַחֲנִית גְּלוֹת בְּתוֹכָם. וְאֵין זֶה
 31 כְּמוֹ בְּקְדוּשָׁה, שְׂלֵא זֹו בְּלֻבְד שְׂאִין חֵיוֹת
 32 הָאֲלָקִי בְּכַחֲנִית גְּלוֹת, אֲלָא עוֹד זֹאת, שְׂאִין זֶה
 33 אֲפִילוֹ בְּכַחֲנִית נִהְמָא דְּכִיסוּפָא⁵², שְׁהָרִי יֵשׁ בְּהֶם
 34 עֲנִין הַעֲבוּדָה וְהַבֵּיטוּל לְאֲלֹקוֹת, מֵה שְׂאִין בֶּן
 35 בְּלַעֲוֹמַת זֶה, שְׁהֶם הִיפָךְ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, הִנֵּה
 36 חֵיוֹת בְּהֶם הוּא בְּכַחֲנִית גְּלוֹת, וְאֵינִם בְּקִיָּים
 37 מֵה שְׂאִין בֶּן בְּלַעֲוֹמַת זֶה, הַצַּד
 38 שֶׁל הִיפָךְ הַקְּדוּשָׁה, הָרִי אַף שְׁגַם
 39 בְּהֶם יֵשׁ חֵיוֹת אֲלָקִי, כְּמִבּוּאָר
 40 לְעִיל, מִכָּל מְקוֹם, בִּין שְׂאִינִם

(51) איכה ג, כד. (52) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהֶעֱנַן בְּזָה, דְּהַגָּה, כֵּל מַה שְּׁנִתְהוּוּהוּ הַכֵּל, לְלֹא יוּצֵא מִן הַכֵּלל,
 2 הוּא מִצַּד רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, וְגַם אֶפְיִלוֹ קְלִיפּוֹת וְסִטְרָא אַחְרָא
 3 שְׁהֵם הֵיפְךָ הַרְצוֹן, מְצִיאוֹת שְׂמֵתִנְגַּדַת לְאֻלּוֹת הָרִי גַם הֵם נִתְהוּוּ
 4 מִצַּד רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, שְׁהֵי לֹא יִתְכַן שְׂכוּחַ אַחַר, מִלְבַּד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 5 בְּעֵצְמוֹ, יִהְיֶה בּוֹרָא נְבִרָאִים וְלֹא יִתְכַן
 6 שְׂדַבְרֵי כְלִשְׁהוּ יִבְרָא שְׁלֵא בְרִצוֹן ה' 1
 7 אֲלֵא שְׁהִתְהוּוֹתָם שֶׁל הַקְלִיפּוֹת 2
 8 וְהִסְטֵרָא אַחְרָא הִיא מִצַּד 3
 9 הַתְּגַלּוֹת הַרְצוֹן בְּאוֹפֵן שְׂדִין 4
 10 לֹא הִנְיִין לִיהֵ 53, שׁוּה אִינוּ מוּצֵא 5
 11 חֵן בְּעֵינָיו (כְּדַבְרֵי הַמְדֻרֵשׁ: " אִמַר רַבִּי 6
 12 אַבְהוּ: מִלְמַד שְׁהִיה בּוֹרָא עוֹלָמוֹת 7
 13 וּמְחִירֵבֵן עַד שְׂבֵרָא אַתְּ אֵלּוֹ אִמַר דִּין 8
 14 הַנִּינִן לִי, יִתְחוֹן לֹא הַנִּינִן לִי. אִמַר רַבִּי 9
 15 פְּנַחֵס טַעֲמִיָּה דְר' אַבְהוּ וִירָא אֲלֻקִּים 10
 16 אַתְּ כֹּל אֲשֶׁר עֲשֵׂה וְהִנֵּה טוֹב מַאֲד, דִּין 11
 17 הַנִּינִן לִי, יִתְחוֹן לֹא הַנִּינִן לִי") וְכִינֵן 12
 18 שְׁהִתְגַּלּוֹת הַרְצוֹן בִּיחַס לְקִלְיָפוֹת 13
 19 הוּא בְּאוֹפֵן שְׂדִין לֹא הִנְיִין 14
 20 לִיהֵ, הִינְיוֹ, שְׁלֵא תִהְיֶה 15
 21 מְצִיאוֹת לְקִלְיָפוֹת, לְכֵן נִתְהוּוּ 16
 22 כְּפִי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, בְּכַחֲנִיַת 17
 23 הַעֲדָר הַמְצִיאוֹת 54. וְזָהוּ 18
 24 הַהֲפָרֵשׁ בֵּין קְדוּשָׁה לְקִלְיָפָה 19
 25 בְּשֵׁרֵשׁ הַהֲתַהוּוֹת, שְׁהִתְהוּוֹת 20
 26 הַקְדוּשָׁה הִיא מִצַּד דִּין הִנְיִין 21
 27 לִיהֵ, כִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רּוּצָה בְּכֵן 22
 28 וְהִתְהוּוֹת הַקְלִיפּוֹת הִיא מִצַּד 23
 29 דִּין לֹא הִנְיִין לִיהֵ כִּי הַקְדוּשׁ 24
 30 בְּרוּךְ הוּא גִילָה דַעְתּוֹ שְׁאִינוּ רּוּצָה 25
 31 בְּהֵם. 26
 32 וְכִמּוֹ כֵּן יִשְׁנוּ הַהֲפָרֵשׁ בֵּין 27
 33 קְדוּשָׁה לְקִלְיָפָה בְּהִתְהוּוֹת עֲצָמָה, 28
 34 שְׁהִתְהוּוֹת מְצִיאוֹת שְׁלֵא 29
 35 קְדוּשָׁה הִיא בְּאוֹפֵן שְׁהִתְהוּוֹת 30
 36 הָאֲלֻקִּים מְאִיר בְּתוֹכּוֹ בְּגִלּוֹ, 31
 37 בְּאוֹפֵן נִיכַר וְנִרְגַשׁ, דְּכִינֵן שְׁהוּא 32
 38 הַנְּבִרָא מִצַּד הַקְדוּשָׁה כְּפֵטַל אֵל 33
 39 הַחַיּוֹת הָאֲלֻקִּים לְכֵן הִתְהוּוֹתוֹ 34
 40 הִיא בְּאוֹפֵן שְׁהִתְהוּוֹת מְאִיר 35
 41 בְּתוֹכּוֹ, כְּמִבּוֹרָא לְעִיל שְׁהִבְיִטוּל 36
- גורם התאחדות עם הבורא מה שאין פן התהווות הקליפות היא
 באופן שהחיות האלקי אינו מאיר בהם, אלא הוא בבחינת
 גלות בתוכם בדרך הכרח (כִּינֵן שְׁהֵם מְנַגְדִּים לְאֻלּוֹת, כְּנִזְכָּר
 לְעִיל).
 ומצד זה כתוצאה מההכרח האמור
 בהתהוותם, שבקדושה החיות מאירה
 בגלוי ובקליפות החיות היא בגלות לִשׁ
 גם הפרש באופן קיומם,
 שבקדושה שהתהווות היא
 על ידי גילוי החיות, הרי זה
 פועל בה במציאות הקדושה קיום
 עצמי, מה שאין פן בקליפות
 שהתהווותם אינה על ידי
 גילוי החיות, אלא החיות
 היא בהם בבחינת גלות
 ובהעלם, לכן אין בהם קיום
 כָּלֵל, ואינם נחשבים בעלי קיום
 עצמי כֵּל וְכֵל קְבֵלַת חַיּוֹתָם שֶׁל
 הקליפות מהקדושה הוא על
 ידי מעשה החטא, כמבואר
 לעיל.
 (ח) וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק
 וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה גו' כִּי
 אַתֶּם עוֹבְרִים גו' אֲרָצָה כְּנָעַן
 (כְּדִי לְעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה מֵאַרְץ כְּנָעַן
 אֲרָץ יִשְׂרָאֵל) וְהַקְרִיתֶם תְּכִינוּ
 לָכֶם עָרִים עָרִים מְקֻלָּט, דְּעֵנִין
 עָרִי מְקֻלָּט הוּא הַתִּיקוֹן
 לְהוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּשׁוּגָג, שְׁהוּא
 הָאָדָם הַחֹטֵא, דְּכָל חֹטֵא
 עֵנִינוּ הוּא הוֹרֵג נֶפֶשׁ, כְּנִזְכָּר
 לְעִיל. וְתִיקוֹן זֶה שֶׁל הַחֹטֵא
 צָרִיךְ לְהִיֵּת עַל יְדֵי הַכְּנָה
 דְּרִיקָא, שְׁזָהוּ אֲמָרוֹ וְהַקְרִיתֶם
 לָכֶם, שְׁפִירוּשׁוֹ תְּכִינוּ לָכֶם וְהִינְיוֹ
 לְפִי שְׁפָל עֵנִינוּ קְדוּשָׁה בְּאִים
 עַל יְדֵי הַכְּנָה דְּרִיקָא. וְהַתִּיקוֹן
- 1 וְהֶעֱנַן בְּזָה, דְּהַגָּה, כֵּל מַה שְּׁנִתְהוּוּהוּ הַכֵּל, לְלֹא יוּצֵא מִן הַכֵּלל,
 2 הוּא מִצַּד רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, וְגַם אֶפְיִלוֹ קְלִיפּוֹת וְסִטְרָא אַחְרָא
 3 שְׁהֵם הֵיפְךָ הַרְצוֹן, מְצִיאוֹת שְׂמֵתִנְגַּדַת לְאֻלּוֹת הָרִי גַם הֵם נִתְהוּוּ
 4 מִצַּד רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, שְׁהֵי לֹא יִתְכַן שְׂכוּחַ אַחַר, מִלְבַּד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 5 בְּעֵצְמוֹ, יִהְיֶה בּוֹרָא נְבִרָאִים וְלֹא יִתְכַן
 6 שְׂדַבְרֵי כְלִשְׁהוּ יִבְרָא שְׁלֵא בְרִצוֹן ה' 1
 7 אֲלֵא שְׁהִתְהוּוֹתָם שֶׁל הַקְלִיפּוֹת 2
 8 וְהִסְטֵרָא אַחְרָא הִיא מִצַּד 3
 9 הַתְּגַלּוֹת הַרְצוֹן בְּאוֹפֵן שְׂדִין 4
 10 לֹא הִנְיִין לִיהֵ 53, שׁוּה אִינוּ מוּצֵא 5
 11 חֵן בְּעֵינָיו (כְּדַבְרֵי הַמְדֻרֵשׁ: " אִמַר רַבִּי 6
 12 אַבְהוּ: מִלְמַד שְׁהִיה בּוֹרָא עוֹלָמוֹת 7
 13 וּמְחִירֵבֵן עַד שְׂבֵרָא אַתְּ אֵלּוֹ אִמַר דִּין 8
 14 הַנִּינִן לִי, יִתְחוֹן לֹא הַנִּינִן לִי. אִמַר רַבִּי 9
 15 פְּנַחֵס טַעֲמִיָּה דְר' אַבְהוּ וִירָא אֲלֻקִּים 10
 16 אַתְּ כֹּל אֲשֶׁר עֲשֵׂה וְהִנֵּה טוֹב מַאֲד, דִּין 11
 17 הַנִּינִן לִי, יִתְחוֹן לֹא הַנִּינִן לִי") וְכִינֵן 12
 18 שְׁהִתְגַּלּוֹת הַרְצוֹן בִּיחַס לְקִלְיָפוֹת 13
 19 הוּא בְּאוֹפֵן שְׂדִין לֹא הִנְיִין 14
 20 לִיהֵ, הִינְיוֹ, שְׁלֵא תִהְיֶה 15
 21 מְצִיאוֹת לְקִלְיָפוֹת, לְכֵן נִתְהוּוּ 16
 22 כְּפִי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, בְּכַחֲנִיַת 17
 23 הַעֲדָר הַמְצִיאוֹת 54. וְזָהוּ 18
 24 הַהֲפָרֵשׁ בֵּין קְדוּשָׁה לְקִלְיָפָה 19
 25 בְּשֵׁרֵשׁ הַהֲתַהוּוֹת, שְׁהִתְהוּוֹת 20
 26 הַקְדוּשָׁה הִיא מִצַּד דִּין הִנְיִין 21
 27 לִיהֵ, כִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רּוּצָה בְּכֵן 22
 28 וְהִתְהוּוֹת הַקְלִיפּוֹת הִיא מִצַּד 23
 29 דִּין לֹא הִנְיִין לִיהֵ כִּי הַקְדוּשׁ 24
 30 בְּרוּךְ הוּא גִילָה דַעְתּוֹ שְׁאִינוּ רּוּצָה 25
 31 בְּהֵם. 26
 32 וְכִמּוֹ כֵּן יִשְׁנוּ הַהֲפָרֵשׁ בֵּין 27
 33 קְדוּשָׁה לְקִלְיָפָה בְּהִתְהוּוֹת עֲצָמָה, 28
 34 שְׁהִתְהוּוֹת מְצִיאוֹת שְׁלֵא 29
 35 קְדוּשָׁה הִיא בְּאוֹפֵן שְׁהִתְהוּוֹת 30
 36 הָאֲלֻקִּים מְאִיר בְּתוֹכּוֹ בְּגִלּוֹ, 31
 37 בְּאוֹפֵן נִיכַר וְנִרְגַשׁ, דְּכִינֵן שְׁהוּא 32
 38 הַנְּבִרָא מִצַּד הַקְדוּשָׁה כְּפֵטַל אֵל 33
 39 הַחַיּוֹת הָאֲלֻקִּים לְכֵן הִתְהוּוֹתוֹ 34
 40 הִיא בְּאוֹפֵן שְׁהִתְהוּוֹת מְאִיר 35
 41 בְּתוֹכּוֹ, כְּמִבּוֹרָא לְעִיל שְׁהִבְיִטוּל 36

(53) ב"ר פ"ג, ז. שם פ"ט, ב. וראה סה"מ הי"ט ע' 55 בהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. (54) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תרפא [ח"ג ע' תתקכד]. סה"מ פ"ט ע' רצט ואילך. ספר השיחות תורת שלום ע' 134 ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דְּעָרֵי מִקְלָט הוּא לֹא רַק לְהַעֲבִיר לְבַטֵּל וּלְמַחֹק אֶת הַחֲטָא
 2 וְהַעֲוֹנָשׁ, אֲלֵא יִתִּירָה מִזּוּ לְפַעוּל בִּירוּר תִּיקוֹן וְזִיכּוּף עֵידוֹן
 3 בְּפִנְיֵימִית דְּוָקָא, הֵינּוּ שִׁנּוּי הַמְהוּת שְׁזָהוּ עֲנִין מִקְלָט, לְשׁוֹן
 4 קְלִיטָה בְּפִנְיֵימִית. וְעֲנִינוּ שֶׁל הַמּוֹשֵׁג 'קְלִיטָה' בְּעִבּוּדָה כִּפִּי שֶׁבֵּא
 5 לְיַד בִּטּוּי בְּעִבּוּרֵת ה' הוּא עֲנִין
 6 הַתּוֹרָה, כְּמֵאֲמַר רַבִּי לֵ"ל⁵⁵
 7 בְּגִמְרָא דְּבְרֵי תוֹרָה קוֹלְטִין,
 8 תּוֹרָה דְּוָקָא וְדָבָר זֶה נִפְעַל דּוּקָא
 9 עַל יַד לִימּוּד הַתּוֹרָה וְלֹא עַל יַד קִיּוּם
 10 הַמְצוּוֹת. וְהֵינּוּ, שְׂפָקִיּוּם
 11 הַמְצוּוֹת, הִנֵּה נּוֹסֵף לְכָף
 12 הַמְצוּוֹת מְגִינִים רַק לְפִי
 13 שְׁעָה⁵⁶, הֵינּוּ בּוֹמֵן קִיּוּם הַמְצוּוֹה,
 14 בַּעַת הַעִיסוּק בְּמַצוּה וְלֹא אַחֲרָיו, כְּדָבְרֵי
 15 אֲגַמְרָא, הֲרִי זֶה פְּעוּלַת הַמְצוּה בְּנִפְשׁ
 16 הָאָדָם רַק בְּדָרְךָ מְקִיף⁵⁷, מִבְּלִי
 17 לְחֹלֵל שִׁנּוּי בְּמַהוּת הָאָדָם, וְכִידּוּע
 18 שְׁהַמְצוּוֹת הֵן לְבוֹשִׁים⁵⁸, כְּמוֹ
 19 בְּגָדִים שְׂמֻקְיָפִים עַל הָאָדָם
 20 מַעֲלִיו וְעַל יַדֵּי זֶה מְגִינִים
 21 עֲלָיו, אֲכַל אִין זֶה בְּפִנְיֵימִית.
 22 מַה שְּׂאִין כֵּן בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה,
 23 הֲרִי עַל יַדֵּי הַלִּימּוּד מִתְאַחַד
 24 הָאָדָם עִם הַתּוֹרָה בְּיַחַד
 25 נִפְלָא בְּאַחֲדוּת נִפְלָאָה שְּׂאִין
 26 כְּמֹהוּ, שְּׂשֻׁכְלוּ שֶׁל הָאָדָם הַלּוּמֵד
 27 תּוֹרָה מְקִיף אֶת הַמּוֹשֵׁפָל דְּבִיר
 28 הַתּוֹרָה שְׁהוּא לּוּמֵד וְתוֹפֵס וּמְבִין
 29 בְּשִׁכְלוֹ וְהַמּוֹשֵׁפָל מְקִיף אֶת
 30 הַשֻּׁכָל, כְּמִבּוּאָר בְּפִתְנָא⁵⁹.
 31 וְאֵף שְׂבִתְנָא מִשְׁמַע שְׁזָהוּ
 32 יַחַד נִפְלָא זֶה רַק בְּעַת הַלִּימּוּד,

1 הַרְי בְּאָמַת כֵּן הוּא הַיַּחַד הַנִּפְלָא נִמְשָׁךְ גַּם לְאַחַר הַלִּימּוּד,
 2 דְּכִיּוֹן שְׂשֻׁכָל הַתּוֹרָה הוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, נִעֲלָה יוֹתֵר מֵהָאָדָם לְכֵן
 3 שְׂכָלוֹ שֶׁל הָאָדָם מוּקָף מִמֶּנּוּ גַּם לְאַחַר הַלִּימּוּד וְלֹא רַק בַּעַת
 4 הַלִּימּוּד עֲצֻמוֹ. וְזוֹהִי מַעְלַת הַתּוֹרָה עַל הַמְצוּוֹת, דְּמְצוּוֹת הֵן
 5 לְבוֹשִׁים, כְּאִמּוֹר לְעִיל, מַה שְּׂאִין
 6 כֵּן הַתּוֹרָה, מְלַבֵּד הַיּוֹתֵה
 7 לְבוֹשׁ אֶל הַנֶּפֶשׁ וּבַחֲדוֹ לְבוֹשׁ הִיא
 8 אֲכֵן 'מְקִיף' הֲרִי הִיא בְּנוֹסֵף לְכָךְ
 9 גַּם בְּחִינַת מְזוּזוֹן⁶⁰ שֶׁנִּכְנַס וְחֹדֵר
 10 בְּאָדָם בְּפִנְיֵימִית, שְׁעַל יַדֵּי לִימּוּד
 11 הַתּוֹרָה מִתְאַחַד הָאָדָם עִם
 12 הַתּוֹרָה. וְלְכֵן דְּבְרֵי תוֹרָה
 13 קוֹלְטִין וְעוֹשִׂים בְּאָדָם שִׁנּוּי פְּנִימִי,
 14 שְׁעַל יַדֵּי לִימּוּד הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה
 15 הַבִּירוּר וְהַזִּכּוּף שֶׁל הָאָדָם
 16 בְּפִנְיֵימִית, וּמִתְגַּלָּה דְּבִיקוּת
 17 הַנֶּשְׁמָה בְּאִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא,
 18 שְׁעַל יַדֵּי זֶה בּוֹכּוֹת הַדְּבִיקוּת
 19 בְּאַלּוּקוּת הִיא הַנִּשְׁמָה בְּקִיּוּם
 20 עֲצָמִי, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב⁶¹ בְּתוֹרָה
 21 וְאַתָּם הַדְּבִיקִים בְּהַנּוּי אֲלֵקִיכֶם
 22 (שְׁעַל יַדֵּי זֶה בּוֹכּוֹת הַדְּבִיקוּת
 23 בְּאַלּוּקוּת) חַיִּים כּוֹלְכֶם הַיּוֹם.

17 מִמֶּנּוּ, לְכֵן שְׂכָלוֹ מוּקָף מִמֶּנּוּ גַּם לְאַחַר הַלִּימּוּד. וְזוֹהִי מַעְלַת הַתּוֹרָה עַל
 18 הַמְצוּוֹת, דְּמְצוּוֹת הֵן לְבוֹשִׁים, מַה שְּׂאִין כֵּן הַתּוֹרָה, מְלַבֵּד הַיּוֹתֵה לְבוֹשׁ אֶל
 19 הַנֶּפֶשׁ הֲרִי הִיא גַּם בְּחִינַת מְזוּזוֹן⁶⁰, שְׁעַל יַדֵּי לִימּוּד הַתּוֹרָה מִתְאַחַד הָאָדָם עִם
 20 הַתּוֹרָה. וְלְכֵן דְּבְרֵי תוֹרָה קוֹלְטִין, שְׁעַל יַדֵּי לִימּוּד הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה הַבִּירוּר
 21 וְהַזִּכּוּף בְּפִנְיֵימִית, וּמִתְגַּלָּה דְּבִיקוּת הַנֶּשְׁמָה בְּאִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, שְׁעַל יַדֵּי
 22 זֶה הִיא בְּקִיּוּם עֲצָמִי, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב⁶¹ וְאַתָּם הַדְּבִיקִים בְּהַנּוּי אֲלֵקִיכֶם (שְׁעַל יַדֵּי
 23 זֶה) חַיִּים כּוֹלְכֶם הַיּוֹם.

(55) מכות י, א. וראה גם אוה"ת פרשתנו (מסעי) ע' א'תיד. (56) ראה סוטה כא, א. (57) ראה תניא פמ"ו (סו, א). סה"מ
 תרע"ח ע' פו. (58) ראה תניא ספ"ה. אגה"ק סכ"ט. ת"א טז, א. לב, ד ואל"ך. ועוד. (59) פ"ה. (60) תניא שם בסוף הפרק.
 (61) ואתחנן ד, ד.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' א

1 רבינו את כל התורה, ניתן לומר שהתורה ניתנה 'חתומה'.
 2 מביאה הגמרא את המשך דברי רבי לוי, ואלו הן שמונת הפרשיות,
 3 פְּרִשְׁת בְּהַנִּים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בַּה אִיסוּרִים הַמִּיּוּחָדִים לְבַהנִּים, כִּיּוֹן
 4 שְׁבִאוּתוֹ יוֹם הַתְּחִילוֹ לְעִבּוּד בְּמִשְׁכָּן. וְפְרִשְׁת לְיוֹם שְׁבַה נִאֲמָרוּ
 5 הַלְכוּת הַלּוּיִים, שְׁמִאוּתוֹ יוֹם הַתְּחִילוֹ לְשִׁיר בְּמִשְׁכָּן. וְפְרִשְׁת לְמִאִים
 6 – פְּרִשְׁת 'פֶּסַח שְׁנִי', כִּי בִאוּתוֹ יוֹם שְׁלַחוֹ אֶת הַטְּמָאִים מִחוּץ

למחנה, ושאלו איך יקריבו קרבן פסח. ופְּרִשְׁת שְׁלִיּוֹת מְטָאִים מִחוּץ
 למחנה, כיון שבאותו יום נקבעו המחנות, ושלחו את הטמאים
 מחוץ למחנה. ופְּרִשְׁת אַחֲרֵי מוֹת שְׁבַה נִאֲמָרוּ סֹדֵר עֲבוּדַת יוֹם
 הכיפורים, כיון שבאותו יום מתו נדב ואביהוא בשבטנו לקדש
 הקדשים, והוזהר אהרן הכהן שלא להיכנס אלא ביום הכיפורים.

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ מטות-מסעי, מבה"ח מנחם-אב, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה וידבר ה' אל משה גו' והקריתם לכם ערים ערי מקלט גו'.

* * *

ב. הדרכים¹ שהיו מובילות אל ערי המקלט – שאודותן מדובר בפרשת השבוע² – היו דרכים מתוקנות, רחבות שלשים ושנים אמות, ועל כל פרשת דרכים הי' כתוב (ע"ג שלט) "מקלט מקלט", כדי להראות את הדרך המובילה אל ערי המקלט³.

והנה, כיון שכן הי' בגשמיות, מובן, שגם בערי מקלט הרוחניים – שהם דברי תורה, כמארוז"ל⁴ "דברי תורה"⁵ .. קולטין", שקולטין את ה"הורג נפש" ברוחניות (כמדובר לעיל בהמאמר⁶) – קיימים כל פרטים אלה.

ג. ובהקדם סדר הענינים בגשמיות ורוחניות – שאין זה באופן שבגלל שהענין קיים בגשמיות ה"ה קיים גם ברוחניות, אלא להפך: עיקר הענין הוא ברוחניות, וכיון שכן הוא הענין ברוחניות, ה"ז נמשך ובא בהשתלשלות גם בגשמיות.

וכמבואר בשל"ה⁷ ע"ז שהתורה מדברת בתחתונים ורומזת בעליונים – שלאמיתתו של דבר התורה מדברת בעליונים, אלא שאנו לוקחים את הרמז השייך לתחתונים.

וכשם שהוא בכל עניני התורה, כך הוא גם בענין ערי מקלט – שכל פרטי הענינים הקיימים בערי מקלט הגשמיים קיימים גם בערי מקלט הרוחניים, ואדרבה, עיקרם של ענינים אלה הוא ברוחניות, וע"י השתלשלות נמשכים ובאים גם בגשמיות.

ד. אילו זכינו – היינו "לוקחים" את הענין מלמעלה למטה, כלומר, מבינים את הענין ברוחניות, ובמילא מבינים שכיון שישנם הענינים ברוחניות, מסתמא נמצאים הם גם בגשמיות.

כל עניני העולם – יכולים "לקחת" מלמעלה למטה, כלומר, לראות את הענינים כפי שהם ברוחניות, ובמילא להבין, שמסתמא כן הוא גם בגשמיות.

– כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁸, שבשנים תרנ"ד-ה גילו חכמי הרפואה עורק חדש במוח, אשר, עורק זה מועיל לזכרון ולהעמקה. אחד מבני הבית⁹ סיפר זאת בהתפעלות גדולה להוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק (מהורש"ב) נ"ע,

– כ"ק אדמו"ר הרה"ק הי' אז באמצע נטילת ידים לסעודה, ובכלל לא הי' סובל ("פלעגט ניט וועלן

התוועדויות ח"ג ע' 286 ואילך).

(7) יג, ב ואילך. וראה גם קסא, א ואילך.

(8) סה"מ ה'שי"ת ע' 140. וראה תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע רצ ואילך. וש"נ.

(9) הרי' מנחם מענדל ז"ל (נולד ו' אדר תרכ"ז) אחי אדמו"ר

מהורש"ב נ"ע. וראה אודותו ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש

(קה"ת תש"ז; תשנ"ז) ע' 22 (ובהנסמן שם ס"ע 97 ואילך).

(1) מכאן עד סו"ס יג נדפס בלקו"ש ח"ב ע' 363 ואילך.

(2) מסעי לה, ט ואילך.

(3) ב"ב ק, ב. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ה. מכות יו"ד, ב. במדבר"ר פכ"ג, יג. תנחומא מסעי יא.

(4) מכות יו"ד, א.

(5) ובכללות יותר – קאי "דברי תורה" גם על מצוות התורה

(מרשימה בלתי מוגה).

(6) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 623 ואילך (תורת מנחם –

1 ליידין") שהיו מדברים אליו אז, דאף שע"פ דין¹⁰ נחשבים רק דיבור או זמן כהפסק, מ"מ, לא הי' סובל
 2 כשמפסיקים אותו אפילו במחשבתו בלבד¹¹ –
 3 הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק הקשיב ("האָט אויסגעהערט") ולא אמר דבר. לאחרי ברכת המזון ביקש
 4 שימתינו איזה זמן. ונכנס לחדרו, והוציא משם כרך קטן ("א קליין ביכל") חסידות, כתביד של הוד
 5 כ"ק אדמו"ר האמצעי, והראה, שמובא שם – בשש-שבע שורות – אודות עורק זה.
 6 הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי מבאר שם, שבמוח נמצא עורק שהוא מלא אידים, ומתנענע אנה ואנה
 7 ("הין און צוריק"), ועורק זה מועיל לזכרון ולהעמקה. כאשר העורק נע למוח החכמה והבינה¹², ה"ז
 8 מועיל לזכרון, וכאשר נע לכיוון מוח הדעת, ה"ז מועיל להעמקה. לפיכך אנו רואים, שבשעה שאדם
 9 רוצה להזכר בדבר-מה ה"ה מורס את ראשו, ואילו בשעה שרוצה להתעמק בדבר-מה – מכופף הוא את
 10 ראשו.
 11 שאלו את הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק: אם כן, הי' הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי פרופסור גדול. השיב על
 12 כך הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק: הוא – הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי – ידע זאת, לפי שלמעלה ב"אדם
 13 העליון" ישנו ענין זה, וממילא ישנו בודאי גם אצל האדם למטה¹³. –
 14 ומכל שכן ענינים שבתורה – בודאי יכולים לקחת אותם מלמעלה למטה, כלומר, לקחת את הענינים
 15 ברוחניות, ולהסיק מזה גם בגשמיות, כמבואר באגרת הקודש¹⁴ בנוגע ללימוד ההלכות דלעתיד ש"ידעו
 16 מפנימיות התורה (ברוחניות הענינים) כל גופי התורה הנגלית" (בגשמיות).
 17 אבל, כיון שאין זוכים לכך, צריכים לקחת את הענינים מלמטה למעלה, לראות את הענינים כפי שהם
 18 בגשמיות, ולהסיק מזה תוכן הענינים ברוחניות.
 19 ה. והענין בזה:
 20 כשם שבגשמיות הועילו ערי המקלט (לא רק להורג נפש בשוגג, כי אם) גם להורג נפש במזיד, שהרי
 21 גם הורג נפש במזיד הי' צריך לנוס אל ערי המקלט¹⁵ עד החקירה והדרישה (כדי שגואל הדם לא יהרגהו
 22 בינתיים) – כך הוא גם ברוחניות, ש"דברי תורה .. קולטין" גם את ההורג נפש במזיד, כלומר, את העובר
 23 עבירה במזיד.
 24 וכשם שבגשמיות, הרי, נוסף לכך שהדרכים שהיו מובילות אל ערי המקלט היו מתוקנות ורחבות,
 25 כדי שהרוצח יוכל לנוס בקלות אל ערי המקלט, הי' גם שלט על כל פרשת דרכים להורות את הדרך
 26 היכן לנוס, שכן, דבר זה עצמו שהדרך מתוקנה ורחבה אינו מספיק עדיין אם הורג הנפש לא ידע לאיזה
 27 כיוון ללכת – כך גם ברוחניות, הרי, נוסף לכך שהדרך לדברי תורה היא דרך קלה ורחבה, מראה הקב"ה
 28 את האדם לאיזה כיוון ללכת, שכן, בגלל בחירה חפשית שניתנה להאדם, כמ"ש¹⁶ "ראה נתתי לפניך
 29 היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע", הרי, אם לא יראו לו את הדרך, יכול לילך, חס-ושלום,
 30 בדרך השמאלית, ויכול לבחור במות ורע. לפיכך עומד הקב"ה, כביכול, עם "שלט", ואומר לו: "מקלט.
 31 מקלט", ומזהירו ללכת בדרך הימנית, כמ"ש¹⁷ "ובחרת בחיים".
 32 וזהו"ע ש"הקב"ה עוזרו¹⁸, שכן, מצד בחירה החפשית שניתנה לכאו"א, שיכול לבחור, ח"ו, גם ברע
 33 – זקוק הוא להעזר שלמעלה, שהקב"ה יאמר לו: "מקלט, מקלט", לך בהדרך המובילה לחיים וטוב.

13) שנבוא בדמות וצלם אדם העליון, כמ"ש (בראשית א,

14) "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" (מרשימה בלתי מוגה).

14) סוסכ"ו.

15) מכות ט, ב.

16) נצבים ל, טו.

17) שם, יט.

18) סוכה נב, ריש ע"ב. וראה תניא רפי"ג.

10) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקס"ו.

11) מצד ההפסק בהכוונות דנט"י וכו' (מרשימה בלתי מוגה).

– וראה גם אג"ק ח"י"ב ע' קו.

12) לכאורה נזכר כאן מוח הבינה רק בדרך ממילא, וכידוע

שמוח הזכרון הוא בחינת חכמה שלמעלה מהבינה (לקו"ת ש"ש

ביאור על פסוק באתי לגני ספ"א [לג, א]), אבל יש לחלק בין

פנים ואחוריים, עיין במקומות המובאים ביאיר נתיב על מאו"א

מע' זכור ומע' שכחה.

1 וכפי שמצינו שאפילו רבן יוחנן בן זכאי אמר "איני יודע באיזו (דרך) מוליכין אותי"¹⁹, ומכל-שכן אחרים,
2 ומכ"ש אלו הנמצאים בזמן דחוּשך כפול ומכופל, שבודאי אינם יכולים לדעת באיזו דרך הם הולכים,
3 וזוקקים איפוא להעזור שלמעלה, שהקב"ה יאמר להם היכן ללכת.

4 ו. אמנם, אם האדם רוצה שהקב"ה יראה לו היכן ללכת – צריך הוא עצמו להתנהג גם באופן זה,
5 כי, מדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"²⁰:

6 צריכים לצאת ל"פרשת דרכים" שבה עומדים יהודים שאינם יודעים לאיזה כיוון ללכת. צריכים ללכת
7 אליהם ולהכריז ולצעוק ("שרייען"): "מקלט, מקלט", לכו בדרך הימנית המובילה ל"מקלט", ששם הוא
8 מקום "מקלט" מ"גואל הדם", השטן, ש"יורד ומסטיין עולה ומקטרג"²¹, ואל תלכו, ח"ו, בדרך השמאלית,
9 המובילה לשאול ואבדון!

10 זהו התפקיד המוטל על כאו"א – להתייצב על "פרשת דרכים" ולצעוק: "מקלט, מקלט", כלומר,
11 להורות לבנ"י את הדרך שצריכים לילך בה. – ואף שבשביל זה יצטרך הוא להמצא כל הזמן על "פרשת
12 דרכים", במקום שבו קיימת דרך המובילה לצד שמאל – אין לו להתפעל מכך, שכן, דוקא עי"ז ממלא
13 הוא את התפקיד המוטל עליו.

14 וכמאמר ר' מרדכי הצדיק בשם הבעל-שם-טוב²²: "עס קומט אַראָפּ אַ נשמה אויף דער וועלט און
15 לעבט אָפּ זיבעציק אַכציק יאָר, צוליב טאָן אַ אידן אַ טובה בגשמיות, ובפרט אין רוחניות" (נשמה יורדת
16 לעולם וחי' שבעים-שמונים שנה כדי לעשות טובה ליהודי בגשמיות, ובפרט ברוחניות)²³, אשר מזה
17 מובן, שכדאי לעמוד כל הזמן על "פרשת דרכים", כדי להראות (אפילו) פעם אחת ליהודי את הדרך
18 המובילה לה"מקלט" דתורה ("צום תורה-מקלט")!

19 ז. ובזכות זה – יראה לו הקב"ה את הדרך המובילה לחיים וטוב:

20 כאשר יהודי בא ל"פרשת דרכים" ומתייצב כמו "שלט", וצועק: "מקלט, מקלט",

21 – הוא אינו יודע אם השומע יציית אליו, הוא אפילו אינו יודע אם יש מישהו שמקשיב בכלל לדבריו,
22 הוא אינו רואה כלל בני-אדם... ואעפ"כ אין זה נוגע אליו, להיותו כמו "שלט" העומד על "פרשת דרכים"
23 ומראה את הדרך ל"מקלט", היינו, הדרך המובילה למקום מקלט מהיצה"ר, מקלט מהשטן –

24 הרי, אף שיתכן שלא פעל כלום, מ"מ, כיון שמילא את תפקידו, לעמוד על "פרשת דרכים" ולהורות
25 לבנ"י את הדרך ל"מקלט" – יורה לו הקב"ה את הדרך של "ובחרת בחיים" – שלמרות היותו רק בדרגת
26 "עובד אלקים"²⁴ (לשון הוה), ולא "עבד הוי'²⁵ (לשון עבר), היינו, שנמצא עדיין באמצע העבודה, כיון
27 שיש לו עדיין יצה"ר, ולא זו בלבד שבמשך הזמן לא פעל בעבודתו שום חלישות בהיצה"ר שנשאר
28 אצלו כתולדתו, אלא אדרבה, "נתחזק"²⁶ יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושת' כו"²⁷,
29 ומצד היצה"ר יכול לבחור, ח"ו, במות ורע – מראה לו הקב"ה²⁸ את הדרך לחיים וטוב, הקב"ה עוזרו
30 "להושיעו משופטי נפשו"²⁹.

* * *

31

(24) מלאכי ג, יח.
(25) תניא רפ"ו.
(26) שם פ"ג.
(27) בעת אמירת קטע זה בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאד (החו"ל).
(28) ועד שביטלתו לבקש מהקב"ה, שגם כפי שהנשמה שלו נמצאת בגוף תהי' בבחינת "טהורה" כמו בעולם האצילות (מרשימה בלתי מוגה).
(29) ע"פ תהלים קט, לא. וראה תניא שם.

(19) ברכות כה, ב.
(20) סנהדרין ז, סע"א. וראה סוטה יא, א.
(21) ב"ב טז, א ובע"י שם. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 159.
(22) כש"ט הוספות סר"ט. וש"נ (נתקב"ה היום יום"ה אייר).
– וראה גם לקמן סוסט"ז.
(23) כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה בעת אמירת קטע זה, באמרו:
"אַ נשמה מאַטערט זיך אָפּ... אויף דער וועלט... זיבעציק-אַכציק יאָר... צוליב טאָן אַ אידן איין מאָל אַ טובה"... (מרשימה בלתי מוגה).
(24) ע"פ תהלים קט, לא. וראה תניא שם.

ח. כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם³⁰, שהנפק"מ בין הבעש"ט להגדולים בנגלה דתורה שהיו בזמנו,¹
 שהסדר אצל הגדולים בנגלה דתורה הי', שהתלמידים היו מגיעים אליהם ללמוד, ואילו הבעש"ט²
 ותלמידיו לא היו מחכים שיבואו אליהם, אלא נהגו לנסוע לערים ומושיבים שבהם היו מצויים בני".³
 – ישנו ביאור מאדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי (שכבר נדפס³¹) אודות הנפק"מ בין הגדולים בנגלה⁴
 דתורה והבעש"ט. –⁵
 ויש לומר, שהנפק"מ האמורה בין גדולי נגלה דתורה והבעש"ט – היא גם בנוגע להאמור לעיל ע"ד⁶
 ערי מקלט, שיש חילוק כפי שהדבר הוא ע"פ נגלה וע"פ חסידות:⁷
 ע"פ נגלה – הנה על כל פרשת דרכים הי' עמוד, אבן וכיו"ב, שעליו הי' כתוב: "מקלט מקלט".⁸
 העמוד לא "דיבר" אל הזולת, אלא, בשעה שמישהו עבר על יד העמוד והסתכל על הרשום עליו, וידע⁹
 לקרוא לכל הפחות – אזי נודע לו הדרך שצריך לילך בה.¹⁰
 ודוגמתו גם ברוחניות: ישנו יהודי שאכן יסע ממקומו ויגיע ל"פרשת דרכים", כלומר, ליהודים¹¹
 העומדים על "פרשת דרכים", ובהיותו שם, הנה כאשר ישאל אותו מישהו – מישהו שידע "לקרוא"¹²
 לכל הפחות... – אזי יראה לו את הדרך ל"מקלט".¹³
 היתה לו אמנם מסירת-נפש ("מס"נ האָט ער טאַקע געפּראָוועט") לנסוע ל"פרשת דרכים", אבל, הוא¹⁴
 לא זז ממקומו ("ער האָט זיך ניט געריירט פּון זיין אָרט"), ואינו אלא בבחינת עמוד עומד, "דומם"³².¹⁵
 – פעם היו אומרים על שעון: הוא הולך אנה ואנה, ללא הרף, ובכל זאת, אינו זז ממקומו. –¹⁶
 אמנם, ע"פ ביאור החסידות, אסור לו לאדם להיות בבחינת "דומם", אלא עליו להיות "מהלך"³³;¹⁷
 עליו להיות אדם חי ולבבי ("אַ לעבעדיקער און אַ וואַרעמער מענטש"), ובמילא, אין לו לחכות עד שיפנו¹⁸
 אליו וישאלוהו כו'. מוכרחת להיות אצל האדם חיות ופעילות, ובראותו שישנו יהודי באיזה מקום שיתכן¹⁹
 שיכול לעזור – חייב הוא לרוץ אליו ולהראות לו את הדרך ל"מקלט".²⁰
 וזהו התפקיד שכ"ק מו"ח אדמו"ר הטיל על התלמידים בפרט – שישעו³⁴ לכמה מקומות במשך כמה²¹
 שבועות, ויצעקו: "מקלט, מקלט", וזהי הדרך המובילה לחיים טובים; שהתלמידים יהיו כמו "שלטים"²²
 המורים את הדרך, ו"שלטים חיים", היינו, לא "שלטי-אבן" שאינם זזים ממקומם, אלא "שלטים חיים",²³
 שהולכים מתוך חיות ומראים לכאו"א את הדרך ל"מקלט".²⁴
 ט. איתא בגמרא³⁵ – והובא להלכה ברמב"ם³⁶ – שלעולם יראה אדם עצמו שקול והעולם שקול.²⁵
 צריכים להסתכל תמיד על כל אדם שהוא במצב שקול, ובמילא, הפעולה שעומד לעשות עתה, תכריע²⁶
 אותו לזכות או להפכה. ויתירה מזה: צריכים לחשוב גם שהעולם שקול, היינו, שהוא, וכל הדורות²⁷
 שעתידיים להיות אחריו, וכל הדורות שהיו לפניו – כולם שקולים, ובפעולה זו שעומד לעשות עתה תלוי²⁸
 כל העולם.²⁹

מעיר לעיר, כדי להכיר מקרוב את מצב היהדות בכלל ומצב
 החינוך בפרט, לעורר ולחזק את בני", הזקנים והצעירים, להפיץ
 את הספרים והחבורות היוצאות לאור ע"י המל"ח (מרכז לעניני
 חינוך), ולמלאות שליחיות שונות אחרות בחינוך היהדות
 וחינוך הכשר.

(35) קידושין מ, ריש ע"ב (בשינוי לשון).
 (36) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(30) ראה סה"ש ה"ש"ת ע' 83 ואילך. וראה גם תורת מנחם
 – התוועדיות ח"ג ע' 302 ואילך.
 (31) לקו"ד ח"ג תמה, ב ואילך. סה"ש תש"ג ע' 99 ואילך.
 (32) שהרי גם עץ, צומח – כשעוקרים אותו מן האדמה, נעשה
 דומם (מרשימה בלתי מוגה).
 (33) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.
 (34) בשליחת המרכז לעניני חינוך* (במיוחד בימי החופש)

(* הערת המו"ל: ביום ועש"ק, הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א. שכל תלמידי הישיבה – הן אלו הנוסעים בשליחות המרכז לעניני חינוך. והן אלו
 שאינם נוסעים – ישתתפו בהתוועדות דיום הש"ק, כיון שבעת ההתוועדות ידבר אודות העבודה הנדרשת מהם (וראה גם תורת מנחם –
 התוועדיות ח"ז ע' 79 ואילך).

1 ומזה מוכן גם בנוגע לעניננו:

2 בשעה שהבחור הנוסע³⁴ ל"פרשת דרכים", כדי להראות את הדרך לקרב את לבם של ישראל לאביהם
3 שבשמים, יתבונן בכך שכל העולם כולו, כל הדורות שכבר עברו וכל הדורות שיהיו בעתיד, שקולים הם,
4 ובכל פעולה שהוא פועל אצל יהודי, ה"ה מכריע את כל העולם כולו – אזי לא יהי' כמו "שלט-דומם"
5 שאינו זו ממקומו, אלא יהי' "שלט-חיי"³⁷; הוא ילך וירוך מתוך חיות, שמא יצליח לפעול משהו על
6 היהודי, שע"ז יכריע את כל העולם כולו!

7 הוא ירוץ לכל מקום, ובפגשו יהודי, יסביר לו, שעליו לדעת שהוא שקול. באיזה מצב שבו נמצא –
8 שקול הוא. אפילו אם הוא בעל-עבירה גדול, ביכלתו לעשות תשובה³⁸, ולהיותו שקול, הרי ע"י פעולה
9 אחת, "בשעתא חדא וברגעא חדא"³⁹, בכחו להכריע את כל מצבו לטוב, כיון שהוא שקול. ולאידך גיסא
10 – יסביר לו – עליו לדעת שבפעולה אחת יכול להכריע את כל מצבו לצד הלעומת-זה ח"ו; מצד בחירה
11 החפשית שניתנה לו, יכול לבחור ח"ו ברע, ובמילא צריך להזהר לעשות את הדברים המביאים לחיים
12 וטוב, והוא – התלמיד – יורה ליהודי זה את הדרך של "ובחרת בחיים".

13 י. ישנם כאלה החושבים שאינם פועלים כלום. אבל, לאמיתתו של דבר, לא זה – אם הם פועלים
14 או לאו – הוא הקובע:

15 ובהקדם הדין בנוגע לביעור חמץ – "שאף אם יבדוק הבודק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו, אעפ"כ
16 לא בירך לבטלה, שכך המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא ממנו מאומה, ואם לא מצא אין
17 בכך כלום, וכבר קיים המצוה כתיקונה"⁴⁰.

18 במה להתפאר – אין לו אמנם. הוא הי' ער כל הלילה, לא למד במשך הלילה ולא ישן, הוא הפך את
19 הבית, ולאחרי כל זה, לא פעל מאומה. אבל, המצוה שהיתה מוטלת עליו – קיים אותה.

20 ודוגמתו גם בנוגע לבדיקת חמץ ברוחניות:

21 בחור שנוסע וחושב שלא פעל כלום,

22 – הוא בילה את זמנו ("ער האָט פאַרבראַכט זיין צייט") שלא במקום מושב, אלא אי-שם באמצע
23 הדרך, על "פרשת דרכים", במקום שיכולים לילך בו לצד שמאל ח"ו; התעייף כהוגן, ולאחרי כל זה,
24 לא פעל מאומה⁴¹. ומה גם שבחזרו מהנסיעה עוד יבואו אליו בטענות, וחבריו ילעגו ממנו –

25 הרי, במה להתפאר – אין לו אמנם, אבל, התפקיד המוטל עליו – עשה הוא, ו"שכר מצוה מצוה"⁴²
26 – שע"י קיום המצוה נעשה צוותא וחיבור⁴³.

27 יא. יתר על כן⁴⁴:

28 למרות שהוא חושב שלא פעל מאומה, הרי, נוסף על האמור שהעיקר הוא עצם העשי', הנה, לאמיתתו
29 של דבר, פעל הוא, אלא שהוא בעצמו אינו יודע מכך. כיון שעשה – בודאי שפעל ("וויבאַלד אָז ער האָט
30 געטאַן האָט ער געוויס אויפגעטאַן"), כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁵ בשם אביו: חזקה לתעמולה שאינה
31 חוזרת ריקם.

(37) ראה סה"ש תש"ט ס"ע 283 ואילך.

(38) וכפתגם הידוע ("היום יום" יד איר) "עס איז ניטאָ קיין פאַרפּאַלן" (מרשימה בלתי מוגה).

(39) זח"א קט, סע"א.

(40) שו"ע אדה"ז או"ח סת"ב ס"א.

(41) (כ"ק אדמו"ר שליט"א חיד, ואמרו): כסף ממכירת הספרים של המל"ח – לא הרויח, להניח תפילין עם כמה יהודים – לא הצליח; ולאידך, הוצאות כספיות – הצליח לעשות

(מרשימה בלתי מוגה).

(42) אבות פ"ד מ"ב.

(43) ראה "התמים חוברת א' ע' כה (נעתק ב"היום יום" ח

חשון). ובכ"מ.

(44) ראה גם תורת מנחם – התועודיות ח"ג ס"ע 263 ואילך.

(45) אג"ק שלו ח"ד ע' רד (נעתק ב"היום יום" יב תשרי).

ובכ"מ.

ולדוגמא⁴⁶ – אחת הפעולות בזה:

- 1
2 נוסף לכך שע"י הליכתו או ריצתו בשליחות מצוה⁴⁷, פעל זיכוך בהאבן שדרך עלי', וגם טיהר את
3 האויר שבמקום ההוא⁴⁸,
- 4 – אבל, זוהי פעולה שאינו רואה אותה, וגם לא תרשם כאן למטה בהדין וחשבון⁴⁹; ורצונו הוא
5 לפעול בהשליחות ששלחו אותו לקרב לבם של ישראל לאביהם שבשמים –
6 הרי, לאמיתתו של דבר, הצליח לפעול גם בענין השליחות:
- 7 בשעה שיהודי יושב בביתו, ורואה – דרך החלון – כיצד בחור בעל-זקן רץ ברחוב, נזכר הוא שגם
8 אביו הי' נראה כך, ונזכר שאביו צוה לו: בכל יום, בקומך בבוקר, תאמר "מודה אני", ובשכבך לישון,
9 תאמר "שמע ישראל", ובעת מעשה חוזר הוא – יהודי זה שנזכר על אביו – במחשבתו או בדיבורו
10 הפסוק "שמע ישראל" או הנוסח "מודה אני", דבר המביאו לידי התעוררות⁵⁰.
- 11 וכן כאשר ילד מגיע הביתה, ומספר שפגש בחור בעל-זקן המוכר "טאָקס ענד טיילס"⁵¹, שרצה
12 "להכניס" ("אַריינרוקן") בידו את החוברת, אבל הוא לא קיבלה⁵² – הרי, כאשר הילד מספר זאת לאביו
13 או לאמו, נזכרים הם – בשעת מעשה – אודות הוריהם, ובשעתא חדא וברגעא חדא כו'.
14 יב. האמת היא שצריך להיות אצלו "לב נשבר ונדכה"⁵³ על זה שפעולותיו אינן ניכרות, שכן, אילו
15 זכה, הי' פועל פעולות פנימיות ("פנימיות'דיקע פעולות"), ולא רק פעולות מקיפות ("מקיף'דיקע
16 פעולות");
- 17 אבל, לומר שלא פעל מאומה – אין זה נכון, שכן, דבר זה עצמו שראו כיצד בחור בעל-זקן נוסע
18 ממקום למקום⁵⁴ כדי לעורר את בני"י ליהדות – דבר זה עצמו בודאי פעל, עכ"פ בדרך מקיף.
- 19 יג. אברך א' מהתמימים סיפר לי אודות ראביי קונסרבטיבי שהי' נוכח כאן פעם בעת התוועדות
20 חסידית. – חסיד, לא נעשה כתוצאה מכך, אבל הדבר מצא חן בעיניו, והתחיל להתעניין בחסידים. ראביי
21 זה הוא מורה (או מנהל) בבית-ספר, וכיון שצריך לספר אל הילדים סיפורים כדי לעניין אותם – סיפר
22 להם, שישנם יהודים כאלה המכונים בשם "חסידים", והחל לתאר בפניהם את הנהגותיהם: הם לומדים
23 לפני התפלה, לאח"ז מתפללים באריכות, לאח"ז יש להם שיעורי לימוד, ורק לאחרי כל זה, שותים הם
24 "דזשוס"...
- 25 הילדים הקשיבו אל כל הדברים, ושאלו, אם המדובר אודות אנשים שחיו בעבר, או באירופה? הראביי
26 השיב, כי נמצאים הם גם היום, ובאמריקה... הילדים אמרו שאינם מאמינים לדבריו, שכן, לא יתכן –
27 טענו הילדים – שהיום באמריקה ימצאו אנשים כאלה...

(מרשימה בלתי מוגה).

(51) חוברת חדשית של שיחות וסיפורים באנגלית שי"ל על ידי המל"ח עבור ילדי ישראל (המו"ל).

(52) ומוסיף לספר להם, שהוא וחבריו לעגו על אותו בחור משונה, וכינו אותו בשמות של גנאי וכי' (מרשימה בלתי מוגה).

(53) תהלים נא, יט.

(54) במזג-אויר חם, נושא בידיו מזוודות כבדות, ועל פניו ניכר גודל המאמץ והעייפות כו' (מרשימה בלתי מוגה).

(46) ויש להביא גם דוגמא בהלכה – ממלאכת "מכה בפטיש" – שאף שלא רואים את הפעולה שבזה, שהרי גם לולי ה"מכה בפטיש" הי' כבר הכלי מוכן, מ"מ, הי' מלאכה* (מרשימה בלתי מוגה).

(47) ובנדודי, בשליחותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר (מרשימה בלתי מוגה).

(48) ראה סה"ש תש"ב ע' 116. ע' 129 ואילך (נעתק ב"היום יום" יא טבת. ט סיון). ובכ"מ.

(49) של הנהלת המרכז לעניני חינוך (המו"ל).

(50) ואי אפשר לתאר גודל התענוג שנעשה למעלה מענין זה

(* חסר ביאור השייכות דמלאכת "מכה בפטיש" לנדודי (המו"ל).

1 הראב"י התחיל לחפש עצות כיצד לאמת את המעשה בעיני הילדים⁵⁵, עד שזוכר אודות א' ממכיריו,
2 אברך חסידי – זהו האברך שסיפר לי את המעשה. הראב"י נסע אליו, סיפר לו את כל המאורע, וביקש
3 ממנו לבוא ולבקר בבית הספר. "אינך צריך לעשות שום דבר – אמר הראב"י אל האברך – כי אם רק
4 להראות את עצמך" ... האברך הסכים לכך.

5 כאשר האברך – אברך בעל זקן גדול – נכנס לבית הספר, פנה הראב"י אל הילדים, ואמר: זוכרים
6 אתם שסיפרתי לכם מעשה אודות חסידים, ולא האמתם? ובכן, הביטו וראו! אברך זה שנכנס עכשיו
7 לבית הספר הוא הוא אחד מן החסידים!

8 הילדים התבוננו בו – כיצד נראה יהודי עם זקן וכו' – ושאלוהו אם הוא חסיד. כשהלה השיב בחיוב
9 – התחילו הילדים לשאול אצלו אודות הנהגות החסידים וכו'⁵⁶. ואחרי הצהריים, סיפרו הילדים בבתיהם
10 את המאורע מתוך התפעלות, והתחילו להציג שאלות להוריהם, וכו' וכו'.

11 יד. [וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:] כל הבחורים הנוסעים – יאמרו "לחיים"⁵⁷, ועי"ז יומשך חיות
12 בכל המקומות שיסעו אליהם.

13 [כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר עם אחדים ע"ד הנסיעה⁵⁸, ואח"כ אמר:]

14 פעם הי' הסדר, שכאשר קבוצה היתה נוסעת ממקומה, היו מלויים אותם עם "מאָרש".

15 [וסיים בבת-שחוק:] לשם מה צריכים אתם לחכות שמישהו אחר ילוה אתכם – מוטב שתלוו את
16 עצמכם ("באָגלייט בעסער זיך אַליין")...

17 תנגנו ניגון שמח ("זאָגט אַ פריילעכן ניגון"), וזה יהי' התחלה של "מאָרש".

18 * * *

19 טו. בנוגע לתנאי בני גד ובני ראובן – אודותיו מסופר בפרשת השבוע – מצינו שינוי בין דברי בני
20 גד ובני ראובן לדברי משה רבינו:

21 בני גד ובני ראובן אמרו "גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו (ואח"כ) ואנחנו נחליץ חושים
22 לפני בני ישראל גו"⁵⁹, ואילו משה רבינו אמר להם "אם תחלצו לפני ה' למלחמה גו' (ואח"כ) והיתה
23 הארץ הזאת לכם לאחווה גו"⁶⁰, "אם יעברו גו' ונתתם להם גו"⁶¹.

24 ומהטעמים לכך שמשה רבינו שינה מדברי בני גד ובני ראובן והקדים את היציאה למלחמה:

25 בני גד ובני ראובן הקדימו המעשה להתנאי, ולכן שינה משה רבינו והקדים התנאי למעשה, שמזה
26 למדים שצריך להיות "תנאי קודם למעשה" ("תנאי שתלו בו המעשה, הוזכר קודם למעשה, אם יעברו, זה
27 התנאי, ונתתם להם, זה המעשה"), "לאפוקי .. מעשה קודם לתנאי"⁶², שאז "תנאו בטל" ("והוי מעשה
28 מקויים אע"פ שלא קיים בעל התנאי את התנאי")⁶³, ובמילא לא היו בני גד ובני ראובן חייבים לצאת
29 למלחמה.

30 ומה גם שהיו יכולים לטעון שכיון שזה עתה בנו בתים, אינם חייבים לצאת למלחמה, שהרי הבונה

(58) לא' שאמר אודות בנו, שאם ירגיש טוב, אז יסע – אמר:
הסדר הוא הפוך – באם יסע, ירגיש טוב! ... לא' אמר, שבמכוניתו
יהי' מונח תמיד ספר תהלים.

(59) פרשתנו (מטות) לב, ט"ז.

(60) שם, כ"ב.

(61) שם, כט.

(62) גיטין עה, א (ובפרש"י).

(63) ב"מ צד, א – במשנה (ובפרש"י).

(55) בחששו שעלול להפסיד את נאמנותו אצלם, ומעתה לא
יקשיבו עוד אל מה שאומר (מרשימה בלתי מוגה).

(56) נוכחו הילדים לדעת שהמורה לא הגויים כלל בסיפורו,
ואדרבה... (מרשימה בלתי מוגה).

(57) לא' שאמר "לחיים" עבור חבירו שיצא מבית-הרפואה,
אמר: "א איד אַ ... – מדוע לא הגיע אל התוועדות?!"
(והוסיף:) על כל דבר קטן שואל הוא מה לעשות, ואילו בנוגע
לבוא להתוועדות דשבת מברכים, על זה אינו שואל!

1 בית חדש חוזר מעורכי המלחמה⁶⁴. ואף שהמלחמה דכיבוש הארץ היא "מלחמת מצוה"⁶⁵ ש"הכל
2 יוצאין" (גם הבונה בית חדש וכיו"ב)⁶⁶, הרי, נוסף לכך שהיתה אז אפשרות שכיבוש ארץ ישראל יהי'
3 באופן ד"נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם"⁶⁷, ללא צורך במלחמה כלל, הנה גם במלחמת מצוה אינה דומה
4 היציאה למלחמה של הבונה בית חדש (וכיו"ב) לכל שאר היוצאים למלחמה.

5 טז. ובנוגע לעניננו:

6 האמור לעיל שצריכים לצאת ולהתייצב על "פרשת דרכים" ולהראות לבני" את הדרך ל"מקלט" –
7 הוא חוב המוטל לא רק על תלמידי הישיבה בלבד, אלא גם על האברכים, אלא, שאם ידרשו זאת
8 מהאברכים, הנה, אברך פלוני ישתמט בהפניית תשומת-הלב לה"בית חדש", ופלוני – לה"אשה חדשה"
9 או לה"כרם חדש"!

10 – הטעם העיקרי לכך שתובעים זאת בעיקר מתלמידי הישיבה, הוא, מפני שהם זקוקים להצלחה
11 בלימוד התורה, והסדר בלימוד התורה הוא שתחלה צ"ל "ונפשי כעפר לכל תהי", ועי"ז ולאח"ז נעשה
12 "פתח לבי בתורתך"⁶⁸. ומה גם שע"י נתינת צדקה (גשמית או רוחנית) "נעשה מוחו ולבו זכים אלף
13 פעמים ככה" (כמבואר⁶⁹ בפירוש הפסוק⁷⁰ "צדקה תרומם גוי"), ולכן, נוגעת הנסיעה האמורה במיוחד
14 אל התלמידים כדי שיצליחו בלימוד התורה.

15 אבל, נוסף לטעם העיקרי, ישנו טעם נוסף – כאמור – שכאשר תובעים זאת אצל האברכים, הנה,
16 אברך פלוני טוען שאינו יכול להשאיר "אשה חדשה", פלוני אינו יכול להשאיר "בית חדש" או "כרם
17 חדש"; "דער דארף זיך מיישב זיין מיט זיין ווייב, זיין בעה"ב/סטע... דער מיט זיינע קינדער, דער מיט
18 זיינע עלטערן, דער מיט זיין זיידן און דער מיט זיין באָבען"...

19 וגם כאשר יסבירו אל האברכים שזוהי "מלחמת מצוה" שכולם חייבים בה – מ"מ, ישאר הוא במעמד
20 ומצב ד"ירא ורך הלבב"⁷¹, שיהי' ירא מפני הדאגה ל"אשה חדשה", "בית חדש" או "כרם חדש".

21 ולכן תובעים זאת מתלמידי הישיבה דוקא – שכיון שאין ריחיים על צוארם, לא שייכים אצלם כל
22 ענינים אלו, ואינם מתחשבים – או שאינם צריכים להתחשב – עם שום דבר (מלבד דעת ההנהלה),
23 ובלשון הכתוב⁷² "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר גוי", הוא לא מכיר אף אחד ("ער
24 קען קיינעם ניט"), ושום דבר לא נוגע אליו ("קייין זאך איז אים ניט נוגע"), מלבד היותו תלמיד הישיבה!

25 אבל, ביחד עם זה, יש להדגיש שהאמת היא שגם האברכים צריכים להתעסק בענין זה, כל אחד לפי
26 ערכו, כיון שזהו חובתו ותפקידו של כאו"א, ועד כדי כך, שזוהי תכלית ירידת הנשמה למטה, כמאמר
27 ר' מרדכי הצדיק בשם הבעש"ט (הנ"ל סוס"ו) שנשמה יורדת לעולם ומתייגעת במשך שבעים-שמונים
28 שנה כדי לעשות טובה ליהודי!

29 (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) "אָבער מיר זיינען דאָך גוטע"... ולכן השליחות היא לכמה
30 שבועות בלבד.

31 יז. ויש להוסיף ולעורר ענין נוסף בנוגע להאברכים – ובהקדמה:

32 כ"ק מו"ח אדמו"ר כתב פעם לא'⁷³, שהסיבה לכך שהאדם רעב למאכל גשמי, היא, בגלל הרעב של
33 נשמתו לניצוץ האלקי שבהמאכל, שלכן פועלת הנשמה בהגוף רעבון למאכל הגשמי, כדי שע"י אכילת
34 המאכל תוכל הנשמה לברר את הניצוץ האלקי שבהמאכל.

(70) משלי יד, לד.

(71) פ' שופטים כ, ח.

(72) ברכה לג, ט.

(73) נעתק תוכנו בלקו"ש ח"א ע' 177. וראה גם תורת מנחם

– רשימת הוימן ס"ע תס ואילך.

(64) פ' שופטים כ, ה.

(65) רמב"ם הל' מלכים רפ"ה.

(66) שם פ"ז ה"ד.

(67) יהושע ב, ט.

(68) נוסח ברכת אלקי נצור כו' (ברכות יז, א).

(69) תו"א בראשית בתחלתו (א, ב).

1 ומזה מובן גם בנוגע להענין דלקמן:

2 ישנם כאלה שבימי הקיץ נוהגים הם – מצד בריאות גופם – לצאת לחופש ("וואַקיישאָן") בנאות-דשא

3 ("דאָטשע") מחוץ לעיר ("אין קאָנטרי"), ששם יש אור מיוחד וכו'.

4 – ("כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) לפעמים האויר שם גרוע יותר מהאויר המצוי בעיר... ולא

5 עוד, אלא שיש שם יותר יתושים ומיני חרקים שמבלבלים יותר מאשר בעיר, אבל, בכל זאת נוסעים

6 לשם, בגלל האויר ה"מיוחד"...

7 וע"פ הנ"ל מובן, שהסיבה האמיתית לנסיעתם מחוץ לעיר, היא, בגלל הרעב של הנשמה שצריכה למלא

8 תפקיד מסויים במקום זה – להתעסק עם בני"ה הנמצאים שם לקרבם לאביהם שבשמים!

9 אלא, שהנשמה אינה יכולה לומר להגוף טעם זה, כיון שהגוף לא יבין זאת, ולכן צריכה הנשמה

10 לדבר עם הגוף בשפה המובנת לו – "אויף ענגליש"... – "אַ מעשה מיט אַ דאָטשע", שישנו "נאות-דשא"

11 עם אור מיוחד וכו', צריכים לנסוע לשם לנופש... ובמילא תוכל הנשמה למלא תפקידה במקום ההוא.

12 וכיון שעיקר הטעם לנסיעתו של יהודי ל"דאָטשע" הוא כדי למלא את התפקיד והשליחות של הנשמה

13 – בודאי שאין צריך לעשות את העיקר לטפל, ואת הטפל לעיקר, אלא לנצל את הזמן שנמצאים שם

14 לפעול ולהשפיע על כל הסביבה בעניני יהדות ותומ"צ, ולהשתדל בקירוב לבם של ישראל, הנמצאים

15 שם, לאביהם שבשמים.

16 [נפשיטא – שלא יהי' זה באופן ד"ילך למקום שאין מכירין אותו כו', ויעשה מה שלבו חפץ"⁷⁴.

17 ולהעיר מדיוק הלשון "מה שלבו חפץ", דלכאורה, כיון שמדובר אודות הנהגה בלתי-רצויה, מתאים

18 יותר הלשון "מה שלבו רוצה", חיצוניות הרצון⁷⁵, ולא "חפץ" שהוא פנימיות הרצון⁷⁶, שהרי פנימיות

19 רצונו (חפצו) של כאו"א מישראל הוא "לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות"⁷⁷ – די ש לומר,

20 שבזה מרומז שטוּף-טוּף יתעורר בלבו בחי' החפץ, פנימיות רצונו, ויתחיל לעשות "מה שלבו חפץ" באמת

21 – "לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות", שכן, בהיותו שם "וועט מען אים אויסרייבן אַזויפיל",

22 עד שישברו ("מ'וועט צוברעכץ") את החומרות והישות שלו, ויעקר ממנו הרצון ("אים וועט זיך

23 אַפּוועלן") למלא תאוות יצרו, ובמילא "יעשה מה שלבו חפץ" באמת⁷⁸].

24 (וסיים "כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

25 תנגנו ניגון שמח ("זאָגט אַ פּריילעכץ ניגון"), וניגון זה יהי' בשביל כולם – התלמידים והבעלי-בתים

26 ביחד.

* * *

28 יח. כדאי ונכון שהתלמידים הנוסעים יבקרו בימים הבאים בשאר הישיבות, ויסבירו לתלמידים –

29 בשמי, או שלא בשמי, באופן המתאים יותר לתועלת שיתקבלו הדברים⁷⁹ – אודות החוב המוטל על

30 כאו"א מהם (מלחמת מצוה) לצאת ל"פרשת דרכים" ולהראות לבנ"י את הדרך ל"מקלט", ואשר ע"י

31 פעולה אחת שפועלים עם יהודי מכריעים את העולם כולו לכף זכות, כדברי הרמב"ם [כ"ק אדמו"ר

32 שליט"א חייך ואמר:) והרי ספר הרמב"ם הוא מקובל בכל הישיבות...], כנ"ל בארוכה.

המשך בעמוד 31

(77) רמב"ם ה' גירושין ספ"ב.
 (78) ראה גם פרש"י מו"ק שם ד"ה מה שלבו חפץ (בשם רב
 האי גאון). וראה גם פי' ר"ח שם. תוד"ה אם – מו"ק שם; ד"ה
 ויעשה – חגיגה וקידושין שם (בשם ר"ח).
 (79) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ג ע' 285.

(74) מו"ק יז, א. חגיגה טז, א. קידושין מ, א.
 (75) כמרומז בדיוק לשון חז"ל ("ר"ה ו, א. וש"נ): "כופין אותו
 עד שיאמר רוצה אני" (ראה בארוכה שיחת נר ה' דתנוכה שנה זו
 הערה 3 (תורת מנחם – התועדויות ח"ד ע' 228)).
 (76) ראה לקו"ת שה"ש כח, ד. וש"נ.

לקוטי שיחות

פרשת מסעי

כרך כג שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

25 בנוסף לכך: אף אם המילה "מסע" כוללת גם
26 את החניה בין מסע למסע, בכל זאת אין מובן כל
27 כך בענינו: ההדגשה העיקרית כאן היא על החניות,²
28 כדלעיל, ולכן לא היה צריך להתבטא במילה "מסעי"
29 שמשמעותה העיקרית היא לגבי "ויסעו", אם כי "מקום"
30 חנייתן אף הוא קרוי מסע".

ב.

המטרה העיקרית היא הנסיעה לארץ ישראל

31 ניתן להשיב על כך:
32 המטרה של "ויסעו... ויחנו..." היתה להיכנס לארץ
33 ישראל. המטרה לא היתה החניות עצמן, אלא המסע הבא
34 אשר יקרב את בני ישראל אל ארץ ישראל.
35 ולכן מכונות גם החניות בכינוי "מסע", כי החניות לא
36 היו מטרה בפני עצמה,⁴ אלא מנוחה והפסקה כדי לאפשר
37 את המשך ההליכה – "ממקום החניה חזרו ונסעו", לכיוון
38 ארץ ישראל.⁵

39 אך עדיין אין הענין "חלק": מן הנאמר בפסוק "אלה
40 מסעי" בלשון רבים, מובן, שהתורה אינה מתכוונת לצד
41 השווה שבכל המסעות ולמהותם הכללית, שכולם היו חלק
42 ממסע אחד מארץ מצרים אל ארץ ישראל, אלא הכוונה
43 היא למיוחד שבכל מסע בפני עצמו, לענין המיוחד כל
44 מסע מביני האחרים, כפי שפירש רש"י⁶ "כאן ישנונו כאן
45 הוקרנו..." – אלה הם מסעי, בלשון רבים. וכיון שההבדל
46 בין המסעות הוא במקומות החניה, שהרי המסע זהה
47 בכלם, מדוע נאמר בתורה "אלה מסעי", ולא "אלה
48 חניות"?

רש"י דברים (א, מו).

(4) אע"פ שיש בה קביעות (עירובין נה, ב. וראה לקו"ש [המתורגם]
ח"ו ע' 248 ואילך).

(5) וע"ד חני' שהיא רק לפי שעה, כמו "וילך למסעיו" (לך יג, ג)
שהובא בפרש"י פקודי שם, שנק' "מסע" לפי שאינה חני' (גמר ותכלית)
מכיון שלאחרי שעה חוזרים ונוסעים ממנה.

(6) פי' השני כאן.

א.

"אלה מסעי" כולל את החניות

1 נאמר בתורה "אלה מסעי בני ישראל", ולאחר מכן
2 מפורטים כל המקומות. ועל כך שואלים:
3 מציינים כאן את מקומות החניה במשך המסע הארוך,
4 ואין הכוונה להזכיר את חלקי הנסיעה בין החניות, אלא
5 רק את המקומות שבהם עצרו מנסיעה.

6 ואם כך, לא היה צריך להיכתב "אלה מסעי בני
7 ישראל", אלא "אלה חניות בני ישראל" – אלה המקומות
8 שבהם עצרו ישראל ונחו?²

9 יותר מכך: במשך רובן של ארבעים השנים של שהות
10 ישראל במדבר, הם היו במצב של חניה במקומות החניה³,
11 ולא בנסיעה ממקום למקום. ואם כך התורה היתה צריכה
12 להדגיש, בספרה על שהותם של ישראל במדבר, את
13 החניות.

14 לכאורה, ניתן לתרץ זאת לפי דברי רש"י לפני כן: על
15 המילים "בכל מסעיהם" הנאמרות בסוף פרשת פקודי
16 מפרש רש"י "מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע וכן .. אלה
17 מסעי .. לפי שממקום החניה חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן
18 מסעות". כלומר, המילה "מסעי" כולל את שני הסוגים הן
19 את "ויסעו" והן את "ויחנו".

20 אך פירוש זה עצמו טעון הסבר: "מקום חנייתן" נקרא
21 "מסע" .. לפי שממקום החניה חזרו ונסעו". לכאורה,
22 להיפך: "ויחנו" הוא הסיום וההשלמה של "ויסעו" שלפני
23 כן, כי מטרת הנסיעה היא להגיע ל"מקום החניה", ואם
24 כך צריכה פעולת "ויסעו" להיכלל ב"ויחנו", ולא להיפך?

(1) אלשך כאן. וראה גם כלי יקר ואור החיים כאן.

(2) לפי הראשון ברש"י (ריש פרשתנו) "להודיע חסדיו של מקום ..
לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים בו", "יל שיעקר ההדגשה כאן היא
בענין המסעות (כתירוץ הכלי יקר); אבל לפי הב' ברש"י (מתחומא
פרשתנו ג) – וכן לפי המדרש (תנחומא שם) "על שקבלו את ישראל
עתיד הקב"ה ליתן שכרם", פי' הרמב"ם (מו"נ ח"ג פ"ג) שהובא ברמב"ן
כאן, ועוד – "הי' ראוי למנות החניות" (ל' האוה"ח כאן).

(3) ולפי' (הראשון ב) רש"י כאן להודיע זה נכתבו המסעות הללו, וראה

קשורה אליה ודומה לה, ולכן לאמיתו של דבר לא
 "התרחק" היהודי מהדרגה הקודמת.

במושג "הליכה" לאמיתתו, הכוונה היא לעליה
 שלא בערך, שעוזבים לגמרי את הדרגה הנמוכה,
 והדרגה הגבוהה יותר נעלית ללא יחס כלל מן הדרגה
 שבה נמצא האדם לפני כן.

ויש לציין מספר דוגמאות: דרגות רבות בתלמידים, זו
 למעלה מזו, אך שייכות זו לזו, ודרגה שלא בערך היא
 כאשר הוא נעשה רב ודיין, וגם בכך יש דרגות רבות. וכן,
 עשר קדושות הן¹², כל אחת נעלית אך יחסית לקודמת.
 שלא בערך - עליה לגן עדן, ואף בגן עדן יש "כמה
 וכמה"¹³ מעלות ומדרגות גן עדן זו למעלה מזו עד רום
 המעלות".

ולכן נאמר בתורה "אלה מסעי", כדי לרמוז ולהדגיש
 שהיהודי לא ייעצר ויחנה באותו סוג של עליה מדרגה
 לדרגה, אלא שעליותיו תהיינה באופן שהעליה הבאה -
 "מסע" - תהיה שונה ונעלית באין-ערוך מהקודמת, הליכה
 מחיל אל חיל.

ה.

"נסיעה" - התרחקות ועזיבה

וביתר עמקות:
 בהליכה מחיל אל חיל - עליה שלא בערך - יש שני
 פרטים: עזיבת הדרגה הקודמת, וההגעה לדרגה הנעלית
 יותר.

וזהו ההבדל בין שני הביטויים "הליכה" ו"נסיעה":
 ההליכה מדגישה בעיקר את ההליכה קדימה, כדי להתעלות
 יותר, ואילו הנסיעה איננה מדגישה רק את הצעידה
 קדימה, אלא את ההתרחקות מהמקום הקודם - "ויסעו
 מ..". - כנאמר "נסעה ונלכה"¹⁴, "נסעו מזה .. נלכה
 ודתינה"¹⁵, "ויסע משה את ישראל מים סוף"¹⁶.

ולכן מוצאים במספר פסוקים¹⁷ את הביטוי "נסע"
 במשמעות של "עקר", עזב. וכך משתמשים בתלמוד

ג.

מ"ב המסעות - דרגות בעבודת היהודי

יודעה תורת הבעל-שם-טוב⁷ על המילים "אלה מסעי
 בני ישראל", שכל מ"ב המסעות נמצאים אצל כל יהודי
 במשך כל שנות חייו⁸: "אשר יצאו מארץ מצרים" - לידת
 האדם, ולאחר מכן במשך חייו - שאר המסעות, עד אשר
 הוא מגיע לשיא של ארץ החיים העליונה.

ומסביר הבעל-שם-טוב, שקברות התאוה היא בחינת
 החכמה כי שם קברו את העם המתאווים, פירוש מי
 שבא למדת חכמה אזי בטל ממנו כל התאוות מרוב
 דבקותו בו יתברך שמו. וכמבואר⁹ שכל המסעות הם
 "בחינות קדושים וטהורים". גם המסעות שבהם התנהגו
 ישראל להיפך מרצון ה', הרי המסעות עצמם הם
 "בחינות קדושות ומעלות רמות". כדוגמא של "קברות
 התאוה", ש"בטל¹⁰ ממנו כל התאוות מרוב דבקותו":
 לא זו בלבד שאין קיימת תאוה בפועל, אלא "קברו...
 המתאווים", בכלל לא אפשרית תאוה.

ולפי זה מתחזקת השאלה דלעיל - מדוע אומרת
 התורה "אלה מסעי", שהרי לפי האמור לעיל בודאי צריך
 להיות הדגש מושם על החניות, הרומזות לדרגות שונות
 בעבודת ה', זו למעלה מזו, שאליהן צריך יהודי להגיע
 בהליכתו מחיל אל חיל במשך שנות חייו.

ד.

"עמידה" ו"הליכה"

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
 הסדר הרצוי בחיי האדם הוא, שתמיד יהיה אצלו
 "מסעי", שהוא יהא תמיד מהלך. כמסביר בתורת
 החסידות¹¹, לגבי ההבדל בין "עמידה" לבין "הילוך"
 בעבודת ה':

במושג "עמידה" הכוונה היא הישארות באותו מצב.
 גם כאשר עולים לדרגה גבוהה יותר זוהי עליה יחסית
 בלבד - דרגה הגבוהה יותר ביחס לדרגה הקודמת, אך

(7) הובא בדגל מחנה אפרים ריש פרשתנו.

(8) ובאה"ת פרשתנו (ס"ע אשנב) "שיש בחי" מ"ב מסעות ג"כ בכל יום".

(9) דגמ"א שם.

(10) ראה אוה"ת ח"ש ד"ה ויתן לי (קיד, ב). וראה גם חת"ס פרשתנו עה"פ ויסעו מקברות התאוה (מספר שיר מעון).

(11) לקו"ת שלח לה, ד. ד"ה צאינה וראינה תר"ס. סה"מ תרע"א ע' סט ואילך. ועוד.

(12) כלים פ"א מ"ו ואילך.

(13) אגה"ק סו"ס יז.

(14) וישלח לג, יב. וברשי" שם: נסע מכאן ונלך.

(15) וישב לו, יז. וראה רשי" שם: הסייעו עצמן מן האחווה, ועפ"ז

הוא לשון "עקירה", כדלקמן.

(16) בשלח טו, כב. וברשי" שם: הסייעו בעל כרחם.

(17) ראה שופטים (טז, יד) "ויסע את היתד" (ובמצודות שם "עקר").

מ"א ה, לא וברשי" שם. ועוד.

30 לא השלימות והגמר של יציאת מצרים, צריך לצאת
31 מהמצרים והמגבלות של כל חניה, יש להשתחרר
32 מהישארות בהגבלה ובמיצר, אפילו של הקדושה. אין
33 להיעצר בדרגה מסוימת, אלא החניות הן בעיקר לצורך
34 "חזרו ונסעו" - "מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ
35 מצרים".

ז.
ירידה לצורך עליה

36 ענין נוסף בכך:
37 ידוע²⁴ שמ"ב המסעות במדבר הם רמז לתקופת
38 הגלות, כאשר ישראל נמצאים ב"מדבר העמים"²⁵. ויוצא,
39 שב"חניות" במדבר יש ענין של ירידה וגלות, כי מתעכבים
40 ב"מדבר העמים".

41 - ועל אחת-כמה-יזכמה החניות ב"מקומות היכן
42 הכניסונו"²⁶, שהן בודאי ירידה -
43 ולמרות זאת נקראות גם חניות אלו בכינוי "מסעי",
44 המצביע על נסיעה ועליה.

45 ההסבר לכך הוא²⁷: מטרת הירידה לגלות היא הגאולה
46 שלאחריה - ירידה צורך עליה. ודוקא על ידי הירידה
47 נגרמת עליה - גבוהה יותר מאשר לפני הירידה, כיתרון
48 האור מן החושך.

49 לפי זה מובן שהירידה לגלות היא חלק מהעליה
50 הכללית כדי להגיע ל"ירדן ירחו" בחינת הריח, הגילוי של
51 משיח, אשר יהיה (ומנסים אותו על ידי) "מורה ודאין"²⁸.
52 ואף כאשר יהודי נכשל ח"ו בדבר שאינו כרצון ה', אל
53 לו להתייאש ח"ו, אלא עליו להגיע ליתרון האור מן
54 החושך של הכשלון - שיהיה ענין של "מסע" ועליה,
55 היתרון של עבודת התשובה. ולכן מכונה הדבר בתורה
56 בכינוי "מסעי"²⁹, כי בפנימיות ובהעלם זוהי התחלה של
57 עליה.

1 הירושלמי בביטוי "הסיע דעתו"¹⁸, במקום "הסיע דעתו":
2 במושג היסח הדעת הכוונה היא שהאדם נעקר ועוזב את
3 הענין הקודם,
4 כפי שקובעת ההלכה¹⁹ לגבי תפילין, ש"אינו נקרא
5 היסח הדעת אלא שעומד בשחוק או קלות ראש... אבל
6 כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו.. ואין דעתו על התפילין
7 ממש אין זה נקרא היסח הדעת":

8 כל עוד הוא "עומד ביראה", למרות ש"אין דעתו על
9 התפילין ממש" הרי עדיין לא התנתק ממהות ענין
10 התפילין²⁰, שכוונת הנחתן היא שעבוד המוח והלב²¹. רק
11 "כשעומד בשחוק או קלות ראש" שזהו הדין מענין
12 התפילין, הוא מתנתק ממשמעות התפילין²⁰, וזהו היסח
13 הדעת.

14 וכאמור לעיל מתבטאים בירושלמי בביטוי "הסיע
15 דעתו", כי זוהי משמעותה של נסיעה - התרחקות
16 והתנתקות ממקום מסויים²².

ז.
כל מסע הוא יציאה ממצרים

17 זהו ההסבר לפסוק "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו
18 מארץ מצרים" - מסעי לשון רבים. אדמו"ר הזקן שואל
19 על כך²³: במסע הראשון מרעמסס לסוכות כבר יצאו
20 ישראל מארץ מצרים, וכיצד ניתן לומר שבאמצעות
21 "מסעי" (לשון רבים) הם "יצאו מארץ מצרים"? והוא
22 משיב, ש"מצרים" הוא מלשון מיצר וגבול. וכל עוד שלא
23 הגיעו לדרגה של ירדן ירחו, הם עדיין היו ב"מצרים" -
24 מיצרים וגבולים, ועדיין לא התנתקו מארץ מצרים, אך יחד
25 עם זאת היתה בכל מסע "יציאת מצרים" - יציאה מן
26 המיצר והגבול של החניה הקודמת.

27 על כך נאמר בפסוק "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו
28 מארץ מצרים":

29 ה"חניות" - הדרגות המושגות בעבודת ה' הן עדיין

במרוצה שרגל א' נשאר על הארץ (כמבואר במקומות הנ"ל).

(23) לקו"ת פרשתנו ד"ה אלה מסעי (פח, ג).

(24) ראה לקו"ת פרשתנו ד"ה אלה מסעי וביאורם.

(25) יחזקאל כ, לה.

(26) לשון התנחומא פרשתנו ג.

(27) ראה בכל זה - לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 250 ואילך (ובהערה

14 (שם) לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 424 ואילך. וש"נ.

(28) סנהדרין צג, ב.

(29) ע"ד משנת' [לקו"ש] [המתורגם] ח"ה ע' 66 ואילך לענין פ' נד

(ומש"נ (שם יג, א) "ויעז אברם גר").

(18) ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' הסח הדעת בתחלתו. וש"נ.

(19) שו"ע אדה"ז אורח ר"ס כח. שם סמ"ד, מטור ומג"א שם סק"ב.

סידור אדה"ז הל' תפילין. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הנחת תפילין

סעיף ז וש"נ.

(20) ראה בכ"ז לקו"ש ח"י ע' 152 ואילך.

(21) שו"ע (וראדה"ז) אורח סי' כה ס"ה (יא). סידור שם.

(22) ו"ל שהם ע"ד ב' המדריגות הדילוך ודילוג, הדילוך הוא למקום

(דרגא) שיש לו דרך לגבי מקומו הקודם, שלכן נק' עלי' בסדר והדרגה

(לגבי דילוג), מש"א"כ דילוג הוא עלי' שלא בערך (סה"מ תרע"א שם.

המשך תער"ב ח"ב ע' תתקמא. וראה לקו"ת שה"ש מב, ב) - ע"ד הדילוג

שמגביה (כל גופו ו)שני רגליו מן הארץ, ולא כבהילוך (גם הילוך

8 הוא כדי להפוך זאת (אתהפכא - המביאה לידי והפכת³²)
 9 על ידי ה') לענין של "מסעי" והתעלות,
 10 ולכן צריך במיוחד להוסיף בימים אלו בחיות
 11 ובהתלהבות ואור, ואיך³³ אור אלא תורה³⁴,
 12 וזה מאיר את בין המצרים ומביא בגלוי למסעות
 13 ולהתעלות, עד למסע העיקרי שיהפכו ימים אלו "לששון
 14 ולשמחה ולמועדים טובים"³⁵, במהרה בימינו ממש.
 (משיחות ש"פ מטו"מ תשי"ג, תשכ"א)

ה.

הפיכת "בין המצרים" ל"מסעי"

1 בכך מובן הקשר בין פרשת מסעי לבין התקופה שבה
 2 נקראת פרשה זו³⁰ - בימי בין המצרים, ובסמיכות לר"ח
 3 מנחם אבי³¹, וזאת כדי לעודד את ישראל:
 4 בכניסה לימי בין המצרים, ובמיוחד בתשעת הימים
 5 (המתחילים בראש-חודש מנחם אב) המזכירים ליהודי את
 6 הירידה הגדולה של הגלות האחרונה - אל לו להתייאש
 7 ח"ו מהמצב המר של הגלות, אלא עליו לדעת שכל זה

ע' אנו. אוה"ת פרשתנו ס"ע א'שפד ואילך. ועוד).
 33 שנאמר (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור (תענית ז, ב).
 34 ובפרט בלימוד הלכות בית הבחירה שעי"ז "כאלו הם עוסקין
 בבנין הבית" (תנחומא צו יד), ויתירה מזו - עי"ז אין "בנין ביתי בטל"
 (תנחומא שם. נת' בארוכה בלקו"ש ח"ח שם).
 35 זכר' ת, יט. רמב"ם סוף הל' תעניות. וראה בארוכה לקו"ש
 (המתורגם) חט"ו ע' 447 ואילך.

30 ראה עוד ביאורים - לקו"ש (המתורגם) ח"ח ע' 408. ע' 444
 ואילך, וש"נ.
 31 או ברי"ח עצמו (קביעות ש.ו. (תשמ"א)). ולהעיר שכפרשתנו
 (לג, לח) מפורט (זמן מיתת אהרן) "בחודש החמישי באחד לחודש" (אף
 שסיפור מיתתו דאהרן הוא בפ' חוקת כ, כח). וראה לקו"ש ח"ח ע' 203
 ואילך.
 32 - את "אבלם לששון" (ירמי' לא, יב וראה אוה"ת (להצ"צ) איכה

ללומדים במסלול 'פרוייקט לקוטי שיחות', יש השבוע עוד 2 שיחות מרכז יח

שיחה לפרשת מטות-מסעי ושיחה לפרשת מסעי - בין המצרים

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' 1

29 דפיקות הקורנס, ד'ש - התרגל, ושוב לא פסק מניקורו מחמת קול
 30 דפיקות הקורנס.
 31 תנאי, אמר רבי פנחס בן ערבא, אני הייתי בין גדולי וחשובי רומי,
 32 וכשמת טיטוס פצעו את מוחו ופתחוהו, ומצאו בו את היתוש,
 33 שהיה גדול בצפור דרוז, והיה במשקל שני סלעים. כמתניתא תנא
 34 שהיה גודלו של היתוש כגודל בן שנה, והיה במשקל שני לימרון.
 35 אמר אבוי נקמין - קבלה יש בדינו, שפיו היה של נחושת,
 36 וצפורניו היו של ברזל.
 37 כי הוה קא מית - כאשר עמד טיטוס למות, צוהו ואמר להו
 38 לאנשי, לאחר מיתתי ליקליהו לכהו נברא - שישרפו את אותו
 39 אדם, כלומר אותו, ולברר לקומיה אשב ימי - ויפזרו את אפרו
 40 בשבע ימים, בשביל דלא לשקחיה אלהא דיהודאי, ולוקמיה בדינא
 41 - שלא ימצאו אלהי היהודים ויעמידו בדן.
 42 אונקלוס בר קלוניקוס, בר אהתיה דטיטוס הוה - היה בן אחותו של
 43 טיטוס, בעי לאיניו - ורצה להתגיר, אול, אפקיה לטיטוס כנגידא
 44 - הלך והעלה את טיטוס באוב, ואמר ליה - שאל אונקלוס את
 45 טיטוס, מאן חשיב כההוא עלמא - מי חשוב בעולם הבא. אמר ליה
 46 - ענה לו טיטוס, וישאל. חזר אונקלוס ושאל את טיטוס, מהו
 47 לאידיבוקי כהו - האם כדאי להדבק בהם, ולהתגיר, אמר ליה
 48 טיטוס, לא תוכל לעמוד בכך, שכן מילייהו נפישין - מצוותיהם
 49 מרובות, ולא מצית לקוימניהו - ולא תוכל לקיימם. אלא זאת
 50 איעצר, זיל איגרי כהו כההוא עלמא - לך תתגרה בהם בעולם הזה,
 51 והיותי רישא - ותיעשה לראש, דכתבי (איכה א ה) 'היו צריה לראש
 52 וגו', והיינו שכל המיצר לישאל - העושה צרות לישראל נעשה
 53 לראש. אמר ליה - שאל אונקלוס את טיטוס, דיניה דההוא נברא,
 54 כמא - מה דינו של אותו אדם, כלומר מה עונשו. אמר ליה טיטוס
 55 לאונקלוס

1 שעשו בבית המקדש. איבא דאמרי - יש שדרשו את התיבה
 2 'קבורים' ככתיבתה, והיינו קבורים ממש, דאפילו מילי דמטמין -
 3 מטמנים של ישראל שהיה קבור ומוסתר, איגלייא להון - נתגלה
 4 להם.
 5 בעודו מפליג בספינה, עמד עליו נחשול - רוח סערה שפנים ואימה
 6 למופעו, אמר טיטוס הרשע כמדומה אני, שאליהם של ישראל
 7 אלו, אין נבורתו אלא במים. והראיה, שפא פרעה, טבעו במים של
 8 ים סוף, ופא סיפרא, טבעו במים של נחל קישון, ולכן אף הוא עומד
 9 עלי כעת, ורוצה למופעני במים, אם נבור הוא, ועלה ליבשה, ונעשה
 10 עמי שם מלחמה, ונראה מי ניצח.
 11 יצתה בת קול מהשמים, ואמרה לו, רשע בן רשע, בן בנו של עשו
 12 הרשע, ברה קלה יש לי בעולמי, ויתוש שמת, אמאי קרי לה ברה
 13 קלה - מדוע נקרא היתוש בריה קלה, משום דמעלמא אית לה -
 14 שיש לה פה להכניס את האוכל, ומפקנא ליה - ואין לה פתח
 15 להוציא הרע, עלה ליבשה, ותעשה עמה מלחמה, ונראה מי ניצח.
 16 עלה טיטוס ליבשה, בא יתוש, ונכנס כחוטמו - באפו, ונקר כמחו
 17 שבע שנים. יומא חד, הוה קא חליה אבבא דבי נפקא - יום אחד,
 18 עבר טיטוס לפני פתח של בית נפחים, ושמע היתוש את קל
 19 ארופתא - קול דפיקות הקורנס, שהיה הנפח דופק בו, ואישתיק -
 20 ופסק היתוש מלנקר במוחו. אמר טיטוס, איבא תפנתא - יש לי
 21 תקנה ודרך כיצד להפסיק את ניקורו של היתוש. כל יומא מיתו
 22 נפקא - בכל יום היו מביאים אליו נפת, ומחו קמיה - והיו דופקים
 23 לפניו. לנפח נברי, יהיב ליה - נתן טיטוס בשכרו ארבע זוני, ולנפח
 24 ישראל לא שילם מאומה, ואמר ליה מיסתיה - דיך בשכר זה דקא
 25 הוית כפנתא - שאתה רואה את שונאך מצטער. עד תלתין יומין
 26 עבד תבי - במשך שלושים יום עשה טיטוס כך, ושתק היתוש
 27 מחמת קול דפיקות הקורנס, כמאן ואילך - לאחר שלושים יום שוב
 28 לא הועילה תקנה זו, משום שביין ד'ש - שהורגל היתוש לקול

ילקוט לוי יצחק על התורה

על בנוי, עבד בר נש ביתא, וקדשא בריך הוא אמר ליה כתוב שמי ושני לפתחך, ואת שרי לגו ביתא, ואנא אותיב לבר בפתחך לנטרא לך, והכא אמר, רשים על פתחא רנא דמהימנותא דילי, ואת שרי לגו ביתך ואנא נטיר לך לבר, דכתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, וכתיב וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהו"ה על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף.

פ"ר הוהר חלק ב דף לו, א

שמות יב, כג – ועבר ה' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' אל הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף

פג

ביאור הוהר, אמר הקב"ה כתוב שמי על המזוזה ותשים על פתח הבית ואני אשמור לך וכו' – ע"ד שהי' בדם הפסח וכו'

אמור' רבי אבא, בכמה אתרין חס קדשא בריך הוא

והכא (וגם כאן במצרים) אמר רשים על פתחא רנא דמהימנותא דילי (אמר הקב"ה לישראל רשום על הפתח סוד אמונה שלי), ואת שרי לגו ביתך ואנא נטיר לך לבר (ואתה תשב בתוך ביתך ואני אשמור לך מבחוץ), דכתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, וכתיב וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהו"ה על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף.

(1 [תרגום ללה"ק] אמר רבי אבא, בכמה אתרין חס קדשא בריך הוא על בנוי (בכמה מקומות מצינו שהקב"ה חס ומרחם על בנוי, כגון) עבד בר נש ביתא (אם בנה אדם בית), וקדשא בריך הוא אמר לי' כתוב שמי ושני לפתחך (הקב"ה אומר לו כתוב את שמי שהוא המזוזה ותשים אותו על פתחך), ואת שרי לגו ביתא, ואנא אותיב לבר בפתחך לנטרא לך (ואתה תשב בבית בפנים ואני אשב בחוץ בפתחך לשמור אותך).

המשך מעמוד 26

- 1 יש לפנות ישירות אל התלמידים, מבלי הבט על חוות-דעת ההנהלה, – ההנהלה היא אכן לפעמים ...
 2 אבל מה אשמים התלמידים בדבר ("וואָס זיינען שולדיק אין דעם די תלמידים")? ...!
 3 ומובן, שכוונת הביקור אינה בשביל אמירת "דרשות", אלא בשביל לפעול עליהם בנוגע למעשה
 4 בפועל, כך, שלא נוגע כ"כ מה בדיוק יאמרו אליהם; העיקר הוא שידברו בדברים היוצאים מן הלב
 5 ("רעדן פון דער האַרץ"), ומתוך פנימיות, ועיי'ז יתקבלו הדברים ויפעלו פעולתם⁸⁰.
 6 יט. ונסיים מענינא דיומא – שבת מברכים החודש מנחם-אב:
 7 ובהקדם מ"ש אדמו"ר הצ"צ ברשימותיו למגילת איכה (וכבר נדפס⁸¹) בביאור המעלה דחמשה עשר
 8 באב (כמארז"ל⁸² "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב כו") – שבכל חודש יש מעלה ביום
 9 החמשה עשר שבו נעשה מילוי הלבנה, "וט"ו באב כפרט יש לו בחי' יותר גבוה משאר ט"ו בחודש",
 10 דכיון שהעלי' דט"ו באב באה לאחרי הירידה דתשעה באב, שהיא ירידה והסתר גדול ביותר, ה"ה עלי'
 11 גדולה ביותר, עלי' שבאין-ערוך, כידוע⁸³, שלפי ערך הירידה כך היא העלי' הבאה לאחרי'.
 12 וכיון ששבת מברכים כולל את כל ימי החודש וממנו נמשך חיות על כל ימי החודש, נמצא, ששבת
 13 מברכים מנחם-אב כולל גם את העילוי דחמשה עשר באב. ומזה מובן גודל המעלה והשמחה כו' דיום
 14 הש"ק זה, נוסף על המעלה והשמחה שבכל שבת מברכים החודש.
 15 ובהתאם לזה – הנה כל אלה הנוסעים מכאן בימים הבאים, צריכים "לקחת" ("מיטנעמען") חיות
 16 מיום הש"ק זה על כל משך זמן נסיעתם כו'⁸⁴.

(83) ראה סה"מ תקס"ד ע' כה ואילך. לקו"ת שה"ש יא, ג.
 (84) חסר הסיום (החזו"ל).

(80) ראה ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א.
 (81) קה"ת תשי"א ע' 44. ולאח"ז – אוה"ז נ"ך ח"ב ע' א'צו.
 (82) תענית כו, ב (במשנה).

ילקוט גאולה ומשיח

לג, ב – ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם
על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם

א. נראה שנכתבו בכאן אלו המסעות בשם ה', להשרישנו שרש ובטחון גדול בגאולה העתידה ובענין הצרות העוברות עלינו ולחזק ידיים רפות, לפי שהשם צופה ומביט עד סוף כל הדורות וראה הגלויות שיעברו עלינו, ובפרט הגלות הרביעי החזק. וכתב אלו המסעות להבטיחנו בטחון גדול וחזק, כי אף על פי שנעבור צרות רבות ורעות, השם יחיינו ויוציאנו מגלותינו, כמו שעשה ביציאת מצרים שהיו מעונים זה כמה שנים בעבודת פרך, והשם שלח להם מושיעים להצילם מצרותם.

ולכן התחיל ואמר אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים ביד משה ואהרן, וכי עד עכשיו לא ידענו שמושה ואהרן עשו את כל המופתים לפני פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים, שכתב בכולן שיצאו ביד משה ואהרן. אבל הרמז בזה כי כמו שישראל אף על פי שלא היו ראויים לצאת ממצרים לפי מעשיהם, נגאלו ביד משה ואהרן בזכותם. כן יהי' בגאולות העתידות שישלח להם מושיע ורב להושיעם, ובפרט בגאולה הרביעית יגאל על ידי שני משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ולפי שיש באלו השנים וארבעים מסעות דבר גדול בסוד גאולתנו, אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי השם, להורות שנכתבו על פי השם, ושם ה' בס רמזו בהם, שהוציאם מצרה לרוחה, ואפילו שעברו רעות רבות וצרות ויצאו מרעה אל רעה, לא עשה בהם כלה בסוד השם הרמזו באלו המסעות.

וזה להבטיחנו כי כן יעשה השם בגאולה העתידה, שאף על פי שנהי' נעים ונדים מהר לגבעה וממלכות למלכות ומגירוש לגירוש, מארץ ישראל לחוצה לארץ ומצרפת לספרד ומספרד למלכות ישמעאל ויענונו, ויושב קדם סלה ישמרנו, כי בעוונותינו גלות ירושלם אשר בספרד כבר נתגרשו כולם ולא נשאר איש בכל המלכות, זולתי הנשארים אשר נשאר מן השבי ומן המלקוח ומן הדבר והרעב, נסים ופלאים מחרב אדום למלכות פרס ולמלכות ישמעאל, והנם כל המון ישראל מכל גלות ספרד במלכות פא"ס, עד שנתקיים בנו בעוונותינו (דברים ד, כז) ונשארתי מתי מספר תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרוב, ואנו בטוחים בה' שיוציאנו מגלותינו ומדלותינו כמו שהוציא לאבותינו ממצרים, אף על פי שלא נהי' ראויים וכל זה מצד רחמיו. ויש לנו להבין ולחקור באלו המסעות, שלא לחנם

נכתבו בתורה כאומרו אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו על ידי משה ואהרן. ולא די זה אלא שכתב ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', והזכיר כל המסעות בפרט ויסעו מרעמסס וכו', וכל המסעות היו שנים וארבעים מסעות שהלכו בארבעים שנה, והתורה כתבה כמתמה, מזה ראו דבר גדול אלה מסעי בני ישראל, וכן ראו דבר גדול כי הנם כתובים על ספר הישר על פי ה' להצטער בצרתם.

ואם כן כשיבא אותו עת הרמזו בדברי הנביאים באחרית הימים, ויקשב ה' וישמע התלאות והמסעות והמאורעות הכתובות בספר זכרון לפניו, מיום אשר גלינו מארצנו עד היום הזה שהוא קרוב מאלף וחמש מאות שנה, יעלו המסעות לאין מספר כשתוציא אלף וחמש מאות שנה לארבעים ארבעים שנה, ובכל ארבעים שנה ארבעים ושנים מסעות, וכל-שכן וכל-שכן שאם נמנה המסעות שהלכנו מעת שגלינו מספרד' עד היום שהם שמונה שנים, תמצא שהם יותר מאלף מסעות בים וביבשה.

בענין שראוי שכל אלו המסעות יהיו כתובים בספר זכרון על פי השם ויזכור תלאותינו ומהומותינו, ויראה עניינו ועמלינו ולחצינו ודחקינו, כמו שראה עוני אבותינו במצרים ובמסעות המדבר, וישלח לנו שני המשיחים להושיענו כיד ה' הטובה עליהם כמו ששלח למשה ולאהרן להושיעם ממצרים, וכמה וכמה טובה כפולה מכופלת למקום עלינו לפי רוב הצרות והתלאות ורוב המסעות. זהו הנראה בענין אלו המסעות, מלבד הדברים העתיקים אשר נמסרו לחכמים. ומלבד הנראה גלוי ומפורסם לכל העמים, כי תמצא שהזכיר באלו המסעות רמזיה מטובות ישראל שהיו להם כשהיו טובים, והרעות שהיו להם בסבת עונותם.

ואם כן כל זאת הפרשה הבטחה גדולה לנו, ויש בה רמזים גדולים ודברים עתיקים, בענין שלא לחנם אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', אלא להורות כי פי ה' ורוחו הולכת עמנו באלו הגלויות והמסעות, כמו שהי' עם אבותינו בצאתם ממצרים. וזהו חיותנו וקיומנו ועל פיו אנו חיים, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה', וזהו ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'.

צרור המור

(1) הכוונה לגירוש ספרד בשנת ה'רנ"ב. וכנראה המחבר כתב פירוש זה בשנת ה'ר"ס.

חומש יומי

פרשת מטות-מסעי

~ יום ראשון כ' תמוז ~

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רְאֵי הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

בומליל משה עם רישי שבטניא לבני ישראל למימר דין פתגמא די פקיד יי:

חויץ (ויקרא יז) "זוה הדבר", מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני ישראל, שנאמר: "דבר אל אהרן וגו'" אף זו נאמרה לכלן. זה הדבר • (ספר) משה נתנבא (שמות יא) ב"כה אמר ה' פחצות הלילה". והנביאים נתנבאו ב"כה אמר ה'", מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון "זה הדבר" (ספר. נדרים עז). דבר אחר: זה הדבר – מעוט הוא, לומר שהחכם בלשון "התרה", ובעל (ואב) בלשון "הפרה" בלשון הכתוב כאן, ואם חלפו – אין מתר ואין מופר.

כ"ט • ראשי המטות • חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן? תלמוד-לומר (שמות לה): "וישבו אליו אהרן וכל-הנשאים בעדה וידבר משה אליהם: ואחר-כן נגשו כל-בני ישראל". ומה ראה לאמרה כאן? למד, שהפרת נדרים ביחיד ממחה, ואם אין יחיד ממחה – מפר בשלשה הדיוטות. (ב"ב קב) או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד? נאמר כאן "זה הדבר", ונאמר בשחויטי

(ג) אִישׁ כִּי־יָדַר נָדַר לַיהוָה אוֹ-הִשָּׁבַע שְׁבַעָה לְאָסֵר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הַיֵּצֵא מִפִּיִּי יַעֲשֶׂה:

ג גבר ארי ידר נדר קדם יי או יקנים קנים למסר אסר על נפשה לא יבטל פתגמה ככל דיפוק מפומיה יעבד:

כ"ט • נדר • האומר: הרי עלי קונם, שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפלו נשבע שישאכל ובלות, אני קורא עליו "ככל-היצא מפיו יעשה"?

תלמוד-לומר "לאסר אסר" – לאסר את המתר, ולא להתיר את האסור. לא יחל דברו. כמו "לא יחלל דברו", לא יעשה דבריו חלין.

ההפרש (העיקרי) שבין עבודת בני ישראל במדבר לעבודתם בארץ ישראל הוא בזה, שבמדבר לא היו

~ נקודות משיחות קודש ~

עסוקים בענינים גשמיים, שהרי היו ניוונים שם מ"לחם מן השמים" – מן, ושתו מים מבארה של מרים, וגם לא

(ג) לה'. שהזכיר השם והנדר אם יהיה כן אמן לשם כף וכוף או אנתענה: השבע. שם הפועל וכוף עם שם וכמוהו רבים: לא יחל דברו. כמו לא יחלל ואיננו לשון מחילה והנה אנחנו צריכין לקבלה פי הכ' אמר איש ואשה ולא פירש מתי יהיה איש או מתי תהיה אשה: תורה ד

היושע בן נון ואת ראשי אבות המטות הם נשיאי העדה הנזכרים ובעבור שאמר משה לבני גד ולבני ראובן והיצא מפיכם תעשו ע"כ כתוב וידבר משה אל ראשי המטות ושם כתוב לבני ישראל. שיאמרו בן לבני ישראל: תורה ג

(ב) ראשי המטות. לפי דעתי שזאת הפרשה היתה אחר מלחמת מדן ע"כ היא אחריה כמו ותדבר מרים ואהרן במשה אחר ויהיו פחצרות כאשר פירשתי והכ' אמר שבאו בני גד אל משה ואל אלעזר ואל נשיאי העדה ודברו דבריהם ואחריו כן כתוב ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת

נקודת ענין נדרים הוא "לא יחל דברו" - הינו ש"לא יעשה דבריו חולין" - וזהו אופן העבודה בענינים הגשמיים, לפעול שגם "דבריו" הגשמיים לא יהיו "חולין", אלא להמשיך בהם קדושה.

ומכיון שהוראה זו נרמזת בענין הנדרים עצמם, הרי מוכן שלכל אחד ואחד ישנו הכח לעבודה זו, גם למי שלא הגיע לדרגת הפרת נדרים, והטעם על זה כתוב להלן: "בין איש לאשתו, בין אב לבתו" - כי כל אחד ואחד מבני ישראל הוא ברוגמת "אשתו" של הקב"ה, ו"בתו" של הקב"ה, וברואי שהקב"ה נתן לו הכח לפעול עבודה זו, ולמלאות רצונו לעשות לו תבריך דירה בתחתונים.

(לקוטי שיחות פרשת מטות כרך ג)

היה להם להתעסק באספקת לבושים, כי בגדיהם גדלו עמם; מה שאין-כן בארץ ישראל היוצרכו לעסוק במקלצת החרישה וזריעה וכו' - ונדקא עבודה זו היא, כנ"ל, תכלית הפונה העליונה: לעשות לו תבריך דירה בתחתונים.

ולכן כשעמדו להפגס לארץ ישראל ולהתעסק בה בעבודה זו, נאמרה להם פרושת הפרת נדרים, שגם תוכנה היא העבודה עם הענינים הגשמיים כנ"ל.

אמנם מכיון שפופעל כתוב גם בפרשה זו עצם הדין של נדרים - וגם זה נאמר להם סמוך לכניסתם לארץ ישראל ולהתעסקותם בענינים הגשמיים - מוכן שגם בזה יש הוראה באופן העבודה הלזו:

(ד) ואשה כיתדר נדר ליהוה ואסרה אפר אביה בנעריה:

ד ואתמא ארי תדר נדר קדם יי ותסר אפר בבית אביהא בבריותהא :

רבותינו: בת י"א שנה ויום אחד נדריה נבדקין: אם ידעה לשם-מי נדרה ולשם-מי הקדישה - נדרה נדר. בת י"ב שנה ויום אחד, אינה צריכה להבדק.

כ"ג • בבית אביה • (ספרי) ברשות אביה, ואפלו אינה בביתו. בנעריה • ולא קטנה ולא בוגרת, שהקטנה אין נדרה נדר, והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפר נדריה. ואי זו היא קטנה? (נדה מ"ה ב) אמרו

ה וישמע אביהא ית נדרה ואסרה די אסרת על נפשה וישתוק לה אביהא ויקומון כל נדרהא וכל אסרי די אסרת על נפשה יקומון :

(ה) ושמע אביה את נדרה ואסרה אשר אסרה על נפשה והחריש לה אביה וקמו כל נדריה וכל אפר אשר אסרה על נפשה יקום:

ו ואם אעדי אביהא יתה ביומא דשמע כל נדרהא ואסרה די אסרת על נפשה לא יקומון וכן קדם יי וישתק לה ארי אעדי אביהא יתה :

(ו) ואם-הניא אביה אתה ביום שמעו כל נדריה ואסריה אשר-אסרה על נפשה לא יקום ויהוה יסלח לה כיהניא אביה אתה:

י: "וידעתם את תנואתי" - את אשר סרתם מעלי. וה' יסלח לה • במה הכתוב מדבר? באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה, והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים, זו היא שצריכה סליחה, ואף-על-פי שהוא מופר. ואם המופרים צריכים סליחה, קל-וחמר לשאינן מופרים • (ספרי).

כ"ג • ואם-הניא אביה אתה • אם מנע אותה מן הנדר, כלומר שהפר לה. "הנאה" זו איני יודע מה היא, קשהוא אומר: "ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר", הוי אומר: "הנאה" זו הפרה. ופשוטו: לשון מניעה והסרה; וכן (לקמן לב): "ולמה תניאון", וכן (תהלים קמא): "שמן ראש אל-יני ראשי", וכן (עיל)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) ואסרה אפר. או אסרה איסר. ואסרה ממשקל אחר ואיננו כמו אסר: תורה ה (ו) הניא. כמו שבר והפר כמו את תנואתי: ביום שמעו. לא ביום אחר: תורה ו

(ז) וְאִם־הָיוּ תְהִיָּה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְּטָא שְׁפִתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ: וְאִם מִתְּהִי תְהִי לְגֵבֶר וּנְדָרָהּ עֲלֶיהָ אוֹ פְרוּשׁ סְפוֹתָהּ דִּי אָסְרָת עַל נַפְשָׁהּ:

וְלֹא הִפְרַת הַבְּעַל, אוֹ הִפְרַת הַבְּעַל וְלֹא הִפְרַת הָאֵב, הָרִי זֶה אֵינוֹ מוֹפֵר, וְאֵין צָרִיךְ לומר אִם קָיָם אֶחָד מֵהֶם. וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ • שְׁנֵדָרָה בְּבֵית אֲבִיהָ, וְלֹא שְׁמַע בְּהֵן אֲבִיהָ וְלֹא הוֹפְרוֹ וְלֹא הוֹקְמוֹ.

כ"ז • וְאִם־הָיוּ תְהִיָּה לְאִישׁ • (נדרים טז) זוֹ אַרוּסָה; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְשׂוּאָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בֵּית אִישָׁה נְדָרָה", הָרִי נְשׂוּאָה אֲמוּרָה, וְכֵאן בְּאַרוּסָה; וְכֵאן לְחֶלֶק בָּהּ, שְׁאֲבִיהָ וּבְעַלָּהּ מְפִירִין נְדָרֶיהָ. הִפְרַת הָאֵב

ח וְיִשְׁמַע בְּעַלָּה בְּיוֹמָא דְשְׁמַע וְיִשְׁתַּוֵּךְ לָהּ וְיִקְוִמוּן נְדָרָהּ וְאָסְרָהּ דִּי אָסְרָת עַל נַפְשָׁהּ יִקְוִמוּן:

(ח) וְשָׁמַע אִישָׁה בְּיוֹם שְׁמַעוֹ וְהִחְרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וְאָסְרָה אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יִקְמוּ:

כ"ט • וְשָׁמַע אִישָׁה וְגו' • הָרִי לָהּ, שְׁאִם קָיָם הַבְּעַל, שֶׁהוּא קָיָם.

ט וְאִם בְּיוֹמָא דְשְׁמַע בְּעַלָּה אֲעָדִי יָתָהּ וּבִטְלָת יָת נְדָרָהּ דִּי עֲלֶיהָ וְיָת פְּרוּשׁ סְפוֹתָהּ דִּי אָסְרָת עַל נַפְשָׁהּ וּמִן קָדָם יֵי יִשְׁתַּבַּח לָהּ:

(ט) וְאִם בְּיוֹם שְׁמַע אִישָׁה יִנְיָא אוֹתָהּ וְהִפְרַת אֶת־נְדָרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְּטָא שְׁפִתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְיִהְיֶה יִסְלַח־לָהּ:

כ"ט • וְהִפְרַת אֶת־נְדָרָהּ • יְכוּל אֶפְלוּ לֹא הִפְרַת הָאֵב? תְּלַמּוּד־לוֹמַר "בְּנִעְרֶיהָ בֵּית אֲבִיהָ" – כָּל שְׁבִנְעוּרֶיהָ, בְּרִשׁוֹת אֲבִיהָ הִיא (קידושין יא).

י וְיִנְדַר אֲרַמְלָא וּמִתְרַבָּא כָּל דִּי אָסְרָת עַל נַפְשָׁהּ יִקְוִם עֲלֶיהָ:

(י) וְיִנְדַר אֲרַמְנָה וְגוֹרִישָׁה כָּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יִקְוִם עָלֶיהָ:

מִן הָאָרוּסִין – מֵת הַבְּעַל, נְתוּרָקְנָה וְחִזְרָה לְרִשׁוֹת הָאֵב.

כ"ט • כָּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יִקְוִם עָלֶיהָ • לְפִי שְׁאִינָה לֹא בְרִשׁוֹת אֵב וְלֹא בְרִשׁוֹת בְּעַל; וְכֵאן לְאֲרַמְנָה מִן הַנְּשׂוּאִין – הַכְּתוּב מְדַבֵּר, (נדרים טז) אֶבֶל אֲרַמְנָה

יא וְאִם בֵּית בְּעַלָּה נְדָרָת אוֹ אָסְרָת אָסַר עַל נַפְשָׁהּ בְּקִיּוּם:

(יא) וְאִם־בֵּית אִישָׁה נְדָרָה אוֹ־אָסְרָה אָסַר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה:

כ"ט • וְאִם־בֵּית אִישָׁה נְדָרָה • בְּנְשׂוּאָה, הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

יב וְיִשְׁמַע בְּעַלָּה וְיִשְׁתַּוֵּךְ לָהּ לֹא אֲעָדִי יָתָהּ וְיִקְוִמוּן כָּל נְדָרָהּ וְכָל אָסַר דִּי אָסְרָת עַל נַפְשָׁהּ יִקְוִמוּן:

(יב) וְשָׁמַע אִישָׁה וְהִחְרִישׁ לָהּ לֹא הִנְיָא אוֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אָסַר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יִקְוִם:

אָבִן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מֵהַדּוֹרֹת בְּלוּם, אֲבִרְמוּבִין
ז) וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ. בְּבֵית אֲבִיהָ וְלֹא הִנְיָא אוֹתָהּ אֲבִיהָ בְּעַלָּה יִנְיָא אוֹתָהּ: תּוֹרָה י
ח) וְשָׁמַע אִישָׁה וְהִחְרִישׁ לָהּ לֹא הִנְיָא אוֹתָהּ בְּיָמִים הַקְּדָמוֹנִים וְהִנְיָא אוֹתָהּ לֹא תִקְוִם נְדָרָהּ בְּיָמֵי אֲלֻמְנוּתָהּ וְזֶה עַל תּוֹרָה ח
ט) בְּיוֹם שְׁמוּעָה. הַדְּבָר מְפִיחַ: מִבְּטָא

(יג) וְאִם־הִפֹּר יִפֹּר אַתֶּם | אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוּ
כָּל־מוֹצֵא שְׁפִתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹא־סָר נִפְשָׁהּ לֹא יִקּוּם
אִישָׁהּ הַפֹּרִים וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ:

(יד) כָּל־נָדַר וְכָל־שִׁבְעַת אִסָּר לְעֵנַת נִפְשׁ אִישָׁהּ
יְקִימוּ וְאִישָׁהּ יִפְרְנוּ:
יְדָ כָּל נָדַר וְכָל קִיּוּמַת אִסָּר לְסַגְפָּא נִפְשׁ
בְּעֵלָה יְקִימוּנָן וּבְעֵלָה יְבַטְלוּנָן:

כ"ג - כָּל־נָדַר וְכָל־שִׁבְעַת אִסָּר וְגו' • לְפִי שָׁאֲמַר
שֶׁהַבַּעַל מִפְּרָ, יְכוּל כָּל נְדָרִים בְּמִשְׁמַע? תְּלַמּוּד־לֹא־מֵר
"לְעֵנַת נִפְשׁ" – אֵינּוּ מִפְּרָ אֶלָּא נְדָרֵי עֲנוּי נִפְשׁ בַּלְבָּד.
וְהֵם מִפְּרָשִׁים בְּמִסְכַּת נְדָרִים (דף ע"ט).

(טו) וְאִם־הִחֲרִשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם
וְהַקִּיּוּם אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אִסְרֶיהָ אֲשֶׁר
עָלֶיהָ הַקִּיּוּם אַתֶּם פִּי־הַחֲרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוּ:
טו וְאִם מִשְׁתַּק וְשִׁתּוּק לָהּ בְּעֵלָה מִיּוֹם לְיוֹם
וְיִקְיָם יָת כָּל נְדָרָהּ אוֹ יָת כָּל אִסְרָהּ דִּי
עָלָה יְקָיָם יְתֵהוּן אַרְי שְׁתַּק לָהּ בְּיוֹמָא
דְּשָׁמַע:

כ"ד - מִיּוֹם אֶל־יוֹם • שְׁלֹא תֹאמַר מַעַת לְעַת, לְכַף נֶאֱמַר "מִיּוֹם אֶל־יוֹם" –
לְלַמַּדְךָ שְׂאִין מִפְּרָ אֶלָּא עַד
שְׁתַּחֲשֹׁף.

(טז) וְאִם־הִפֹּר יִפֹּר אַתֶּם אַחֲרַי שָׁמְעוּ וְנִשְׂא אֶת־
עוֹנָה:
טז וְאִם בְּטָלָא יְבַטַּל יְתֵהוּן בְּתַר דְּשָׁמַע
וְיִקְבַּל יָת חוֹבָה:

כ"ה - אַחֲרַי שָׁמְעוּ • אַחֲרַי שָׁשְׁמַע וְקָיָם, שָׁאֲמַר:
"אֶפְשִׁי בּוֹ" וְחִזַּר וְהִפִּיר לָהּ אֶפְלוּ בּוֹ בְּיוֹם. וְנִשְׂא
אֶת־עוֹנָה • הוּא נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ. לְמַדְנּוּ מִכָּאן, שֶׁהַגּוֹרֵם
תַּקְלָה לַחֲבֵרוֹ, הוּא נִכְנָס תַּחְתֵּיהָ לְכָל עוֹנָשִׁין.

(יז) אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ
לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבָתּוֹ בְּנִעֲרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ
יז אֵלֶּין קְנִימָא דִּי פְקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה בֵּין גְּבִיר
לְאִתְתֵּיהָ בֵּין אָבָא לְבָרְתָהּ בְּרַבְיוּתָהּא בֵּית
אָבִיהָא:

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
א וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(ב) נָקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְּדִינִים אַחַר
תְּאַסֶּף אֶל־עַמּוּד:
ב אַתְּפַרַע פְּרַעֲנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן מְדִינָא
בְּתַר כֵּן תַּתְּכַנֵּשׁ לְעַמּוּד:

כ"ו - מֵאֵת הַמְּדִינִים • וְלֹא מֵאֵת הַמוֹאָבִים,
שֶׁהַמוֹאָבִים נִכְנְסוּ לְדָבַר מַחֲמַת יְרָאָה, שֶׁהָיוּ יְרָאִים
מֵהֶם שִׁיְהָיו שׁוֹלְלִים אוֹתָם, שְׁלֹא נֶאֱמַר אֶלָּא (דברים ב):
"אֶל־תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה", אֲכַל מְדִינִים נִתְעַבְרוּ עַל רִיב
לֹא לָהֶם. דְּבָר אַחַר: מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְרִידוֹת טוֹבוֹת שֵׁישׁ
לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם: רוֹת הַמוֹאָבִיָּה וְנִעְמָה הַעַמּוֹנִית.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) לְעֵנַת נִפְשׁ. אֶפְשִׁי לְעֵנַת נִפְשׁ
שֶׁהוּא הַצּוּם כְּאֲשֶׁר פִּירִשְׁתִּי: תוֹרָה טו
(טו) וְהַקִּיּוּם. כְּכָר הַקִּיּוּם וְאַחַר כֵּן
פִּירֵשׁ אֵיךְ הַקִּיּוּם אוֹתָם בְּעִבּוּר
שֶׁהַחֲרִישׁ בְּיוֹם שָׁמְעוּ: תוֹרָה טו
(טז) וְנִשְׂא אֶת עוֹנָה. כִּי הִיא בְּרִשׁוֹתוֹ:
תוֹרָה יז
יז) בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. וְהִיא בּוֹגְרַת:
בֵּין אָב לְבָתּוֹ. אִם אֵינָנָה בּוֹגְרַת עַל
כֵּן נֶאֱמַר בְּנִעוּרֶיהָ: תוֹרָה א

ג ומליל משה עם עמא למימר זריו מנכון
גברין לחילא ויהון על מדנן למיהב
פרענות דין עמא וזי במדנן:
(ג) וידבר משה אליהם לאמר החלצו מאתכם
אנשים לצבא ויהיו על-מדנן לתת נקמת-יהוה
במדנן:

וכן (דברים א): "אנשים חכמים וידעים". נקמת-ה'
שהעומד כנגד ישראל, פאלו עומד כנגד הקדוש-
ברוך-הוא.

כש"כ וידבר משה וגו' (ספרי) אף-על-פי ששמע
שמייתו תלויה בדבר, עשה בשמחה ולא אחר.
החלצו. כתרגומו, לשון "חלוצי צבא" מזינים.
אנשים. צדיקים, וכן (שמות טז): "בחר-לנו אנשים",

~ נקודות משיחות קודש ~

ראיה לדבריו. ונמוקו עמו - כאן הרי מפרש בכתוב נקמת
בני ישראל. . . נקמת ה' (פסוקים ב-ג), ואין צורך בראיה
ממקום אחר. מה-שאין-פן בפרשת בשלח ובפרשת
בהעלותך פתיב רק 'קמיד', 'משנאיד', ותו לא.
(ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 264)

שהעומד כנגד ישראל פאלו עומד כנגד הקב"ה (לא, ג)
בשני מקומות אחרים מביא רש"י ענין זה - בפרשת
בשלח (טו, ו) ובפרשת בהעלותך (י, לה), ושם מביא ראיה
לכך מפסוק (תהלים פג, ג-ד): כי הגה או' כיך גמיון ומשנאיד
נשאו ראש, על עמך יערימו סוד. ואלו פאן אינו מביא

ד אֶלְפָּא לְשַׁבְּטָא אֶלְפָּא לְשַׁבְּטָא לְכָל
שַׁבְּטָא דְיִשְׂרָאֵל תְּשַׁלְּחוּן לְחִילָא:
(ד) אֶלְפָּא לְמַפְּוּה אֶלְפָּא לְמַפְּוּה לְכָל מַפְּוּת יִשְׂרָאֵל
תְּשַׁלְּחוּ לְצַבָּא:

כש"כ לכל מטות ישראל. (ספרי) לרבות שבט לוי.

ה ואתבחרו מאלפי ישראל אלפי
לשבטא תרי אשר אלפין מזרזי חילא:
(ה) וימסרו מאלפי ישראל אלפי שנים-עשר
אלפי חלוצי צבא:

ומששמעו שמייתת משה תלויה בנקמת מדנן, לא
רצו ללכת עד שנמסרו על פרחן.

כש"כ וימסרו. להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה
הם חביבים על ישראל: עד שלא שמעו במייתתו,
מה הוא אומר? (שמות טז): "עוד מעט וסקלני",

ו וישלח אתם משה אלפי לצבא אתם
ואת-פינחס בן-אלעזר הפהן לצבא וכלי הקודש
וחצצרות התרועה בידו:
(ו) וישלח אתם משה אלפי לצבא אתם
ואת-פינחס בן-אלעזר הפהן לצבא וכלי הקודש
וחצצרות התרועה בידו:

יוסף אבי אמו, שנאמר (בראשית לו): "והמדנים מכרו
אתו" (סוטה מ). ומנין שהיתה אמו של פינחס משל
יוסף? שנאמר (שמות ו): "מבנות פוטיאל" - מזרע
יתרו שפטם עגלים לעבודת אלילים ומזרע יוסף

כש"כ אתם ואת-פינחס. מגיד, שהיה פינחס שקול
כנגד כלם. ומפני מה הלך פינחס, ולא הלך אלעזר?
אמר הקדוש-ברוך-הוא: מי שהתחיל במצוה, שהרג
פזבי בת צור, וגמר. דבר אחר: שהלך לנקם נקמת

ג) החלצו. חגרו חלוציכם: נקמת עבודת פוככים: תורה ד
ה'. היא נקמת בני ישראל בעבור (ה) וימסרו. כמו וינתנו וקרוב ממנו (ו) וכלי הקודש. הארון: תורה ז

במלכי מדן, שנופלים על החללים מן האויר, וכן
בבלעם כתיב: "אל-חלליהם" בספר יהושע (א).
בידו • ברשותו; וכן (במדבר כא): "ויקח את-פל-ארצו
מידו".

שפטפט ביצרו. (סוטה מג) דבר אחר: שהיה משוח
מלחמה. וכלי הקדש • זה הארון והציץ, שהיה
בלעם עמקם ומפריח מלכי מדן בכשפים והוא
עצמו פורח עמקם, הראה להם את הציץ שהשם
תקוק בו והם נופלים, לכך נאמר: "על-חלליהם"

וואתחילו על מדן כמא די פקיד וי ית
משה וקטלו כל דכורא:

(ז) ויצבאו על-מדן כאשר צוה יהוה את-משה
ויהרגו כל-זכר:

ח וית מלכי מדן קטלו על קטיליהון ית
אוי וית רקם וית צור וית חור וית רבע
חמשא מלכי מדן וית בלעם בר בעור
קטלו בחרבא:

(ח) ואת-מלכי מדן הרגו על-חלליהם את-אוי
ואת-רקם ואת-צור ואת-חור ואת-רבע חמשת
מלכי מדן ואת בלעם בן-בעור הרגו בחרב:

אתם באים להלחם? נתנו לו שכרו משלם ולא
קפחוהו. בחרב • הוא בא על ישראל והחליף
אמנותו באמנותם, שאין נוצחים אלא בפיהם על-ידי
תפלה ובקשה, וכא הוא ותפש אמנותם לקללם
בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אמנותם באמנות
האמות שבאין בחרב, שנאמר (בראשית כז): "ועל-חרבך
תחזה".

כ"י • חמשת מלכי מדן • וכי איני רואה שחמשה
מנה הכתוב, למה הזקק לומר "חמשת"? אלא
למדך, ששוי כלם בעצה והשוו כלם בפרענות.
בלעם הלך שם לטל שכר עשרים וארבעה אלף
שהפיל מישראל בעצתו, (ספר) ויצא ממדן לקראת
ישראל ומשיאן עצה רעה. אמר להם: אם קשהייתם
ששים רבוא לא יכלתם להם, ועכשו בי"ב אלף

ט וישבו בני ישראל ית נשי מדן וית
טפלהון וית כל בעירהון וית כל גיתיהון
וית כל נכסיהון בזו:

(ט) וישבו בני-ישראל את-נשי מדן ואת-טפם
ואת כל-בהמתם ואת-כל-מקניהם ואת-כל-חילם
בזו:

י וית כל קרויהון כמותבניהון וית כל בית
סגרתהון אוקירו כנורא:

(י) ואת כל-עריהם במושבתם ואת כל-טירתם
שרפו באש:

שריהם, כמו שמתורגם "סרני פלשתיים" – "טורני
פלשתאיי".

כ"י • טירתם • מקום פלטרין שלהם, שהוא לשון
מושב כומרים יודעי חקיהם. דבר אחר: לשון מושב

יא וישבו ית כל עדאה וית כל דברתא
באנשא ובבעירא:

(יא) ויקחו את-כל-השלל ואת כל-המלקוח באדם
ובבהמה:

שלא ברשות, שנאמר: "את-כל-השלל וגו'", ועליהם
מפנש בקבלה "שניף כעדר הרחלים וגו'", אף אנשי

כ"י • ויקחו את-כל-השלל וגו' • מגיד, שהיו
כשרים וצדיקים, ולא נחשדו על הגזל לשלח יד בבזה

אכן עורא על התורה - מהרות בלום, אברטובין

ז ויהרגו כל זכר. גדול בשנים:
תורה ח
ח ואת צור. אבי כזבי: בלעם בן
בעור. י"א אחר ששב אל מקומו בא
י ואת כל עריהם במושבותם. כלל
ופרט: טירתם. אךמוני המלכים:
תורה יא

א ל מדן כאשר שמה המגפה שהיתה
בישראל בעצתו שב לקחת ממון
מדני מדן: תורה ט
ט חילם. שם כלל והוא זהב וכסף

ז ויהרגו כל זכר. גדול בשנים:
תורה ח
ח ואת צור. אבי כזבי: בלעם בן
בעור. י"א אחר ששב אל מקומו בא

שיעור יומי ליום שני כ"א תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - לא - פרשת מטות-מסעי
 המלחמה שָׁבַךְ כָּל־עַדִּיקִים. שָׁלַל • הֵן מִטְּלָטְלִין | שְׁכָתוֹב "שְׁבִי" אֶצֶל "מַלְקוֹחַ": "שְׁבִי" - בְּאָדָם,
 שֶׁל מַלְבוּשׁ וְתַכְשִׁיטִין. בָּז • הוּא בֵּית מִטְּלָטְלִין, וְ"מַלְקוֹחַ" - בְּבַהֲמָה.
 שְׂאִינִם תַּכְשִׁיטִין. מַלְקוֹחַ • אָדָם וּבַהֲמָה. וּבְמָקוֹם

יב וַיָּבֵאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשְּׁלָל
 אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עֲרֶבֶת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרַחוּ: ס

~ יום שני כ"א תמוז ~

יג וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׂי הָעֵדָה
 לְקִרְאתֶם אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:
 יג וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׂי הָעֵדָה לְקִרְאתֶם אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:
 יג וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׂי הָעֵדָה לְקִרְאתֶם אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:
 יג וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׂי הָעֵדָה לְקִרְאתֶם אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:

כ"א וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן • לְפִי שָׂאוּ אֶת נְעָרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים לַחֲטָף מִן הַבָּזָה.

יד וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל שְׂרֵי הָאֱלֹפִים
 וְשְׂרֵי הַמְּאוֹת הַבָּאִים מִצְבֵּא הַמַּלְחָמָה:
 יד וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל שְׂרֵי הָאֱלֹפִים וְשְׂרֵי הַמְּאוֹת הַבָּאִים מִצְבֵּא הַמַּלְחָמָה:

כ"א וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל • מִמְּנִים עַל הַחֵיִל; לְלַמְּדוֹ, שֶׁכָּל סֶרְחוֹן הַדּוֹר תְּלוּי בְּגִדוּלִים, שֵׁשׁ
 פַּח בִּידֵם לַמַּחֲוֹת.

טו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחֵיִתֶם כָּל־נִקְבָה:
 טו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחֵיִתֶם כָּל־נִקְבָה:

טז הֲיֵן הַנֶּהָה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר בְּלִעָם לְמִסְרֵי
 מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְתַהֲי הַמַּגִּיפָה בַּעֲדַת
 יְהוָה:
 טז הֲיֵן הַנֶּהָה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר בְּלִעָם לְמִסְרֵי מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְתַהֲי הַמַּגִּיפָה בַּעֲדַת יְהוָה:

כ"א הֲיֵן הַנֶּהָה • מַגִּיד, שֶׁהָיוּ מְכִירִין אוֹתָן: זו הָיָא
 שְׁנִכְשֵׁל פְּלוּנֵי בַּהּ. בְּדַבָּר בְּלִעָם • אָמַר לָהֶם: אִפְלוּ
 אַתֶּם מְכַנְּסִים כָּל הַמּוֹנוֹת (ס"א הָאֲמוֹת) שֶׁבְּעוֹלָם,
 אִין אַתֶּם וְכוּלִים לָהֶם; שְׂמָא מְרַבִּים אַתֶּם מִן הַמַּצְרִים

יז וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָּל־זָכָר בְּפָנָי וְכָל־אִשָּׁה יֹדְעַת אִישׁ
 לְמַשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ:
 יז וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָּל־זָכָר בְּפָנָי וְכָל־אִשָּׁה יֹדְעַת אִישׁ לְמַשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

י"א וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשְּׁלָל וְאֶת כָּל הַמַּלְקוֹחַ. שֵׁם כָּל־ל אָדָם וְלַבְּהֵמָה:
 תורה יב
 י"ב הַשְּׁבִי. פָּרַט לְאָדָם: הַשְּׁלָל. הֵם הַבְּגָדִים: תורה יג
 י"ד עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל. מַגִּיד. מַגִּידוֹת וּפְקוּדוֹת
 ה' כְּמוֹ פְּקוּדֵי הַחֵיִל וְכֵן מִלַּת קְרוּאֵי
 כְּמוֹ קְרוּאֵי: שְׂרֵי הָאֱלֹפִים וְשְׂרֵי
 הַמְּאוֹת. הֵם מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם:
 תורה טו
 ט"ו הַחֵיִתֶם כָּל נִקְבָה. הַטַּעַם אֲפִי
 אַחַת וְכֵן אִין כָּל וַיִּתְּכֵן לְהִיּוֹת
 כְּמַשְׁמַעוֹ כִּי כָּל נִקְבָה הָיָה וְרַבִּים
 כָּן: תורה טו

אָנִי קוֹרֵא: "הֲרֹגוּ כָל-זָכָר בְּטָף וְכָל-אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ... וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים וְגו'...", אֵינִי יוֹדֵעַ אִם לְהִרְגוּ (וְכָל-אִשָּׁה יֹדַעַת) עִם הַזְּכָרִים אוֹ לְהַחֲיוֹת עִם הַטָּף? לָכֵן נֹאמֵר "הֲרֹגוּ".

כִּי-**וְכָל-אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ** • (יבמות ט) רְאוּיָה לְהַבְעֵל, אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִבְעְלָהּ. (יבמות טו) וְלִפְנֵי הַצֵּיץ הַעֲבִירוּם, וְהָרְאוּיָה לְהַבְעֵל פְּנִיָּה מוֹרִיקוֹת. הֲרֹגוּ • (ספרי) לָמָּה חִזַּר וְאָמַר? לְהַפְסִיק הָעֲגֻזָּן, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שָׂאֵם

יח וְכָל טַפְּלָא בְּנִשְׂיָא דִּי לָא יֹדְעָא מִשְׁפָּכֵי דְכוּרָא קְרִימוּ לְכוּן:

(יח) וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא-יֹדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוֹ לָכֵם:

יט וְאֵתוּן שְׂרוּ מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא שְׂבָעָא יוֹמִין כּל דִּי קִטְל נִפְשָׂא וְכָל דִּי קָרַב בְּקִטְלָא תְדוּן עֲלוּהִי בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׂבִיעֵאָה אֵתוּן וְשְׂבִיכוּן:

(יט) וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לְמַחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כָּל הַרְגַּ נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם:

(יחזקאל לד): "וְאַתָּן צְאֲנִי צֹאן מִרְעִיתִי אֲדָם אַתֶּם, אַתֶּם קְרוּיִים אֲדָם וְאִין עוֹבְדֵי גִילּוּלִים קְרוּיִן אֲדָם, מוֹדָה הוּא שֶׁהַעוֹבְדֵי גִילּוּלִים מְטַמְּאִין בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא, שֶׁלֹּא נֹאמֵר אֲדָם אֲלֵא אֲצֵל טַמְאָת אֱהָלִים, שֶׁנֹּאמֵר (במדבר ט): "אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֱהֶל". אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם • לֹא שֶׁהַנִּזְכָּרִים מְקַבְּלִין טַמְאָה וְצָרִיכִין הַזָּהָה, אֲלֵא מָה אַתֶּם בְּגִי-בְרִית, אֵף שְׂבִיכֵם, כְּשִׁיבֹאוּ לְבְרִית וַיִּטְמְאוּ, צָרִיכִין הַזָּהָה.

כִּי-**מִחוּץ לְמַחֲנֶה** • שֶׁלֹּא יִכְנסוּ לְעִזְרָה. כָּל הַרְגַּ נֶפֶשׁ • (ספרי) רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְּקַבֵּל טַמְאָה, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמְדוּךְ הַכְּתוּב: שֶׁהַכְּלִי מְטַמֵּא אֲדָם בַּחֲבוּרֵי הַמֵּת, כְּאֵלוֹ נֹגַע בַּמֵּת עֲצָמוֹ. אוֹ יָכוֹל אֲפִילוֹ זָרֵק בּוֹ חֵץ וְהִרְגוּ? תְּלַמּוּד-לוֹמַר: "וְכָל נֹגַע בַּחֲלָל", מִקִּישׁ הוֹרֵג לְנוֹגַע, מָה נֹגַע עַל-יְדֵי חֲבוּרוֹ, אֵף הוֹרֵג עַל-יְדֵי חֲבוּרוֹ. תִּתְחַטְּאוּ • בְּמִי נִדָּה כְּדִין שָׂאֵר טַמְאֵי מֵתִים, שָׂאֵף לְדְבָרֵי הָאוֹמְרִים (יבמות טא) קְבִרֵי עוֹבְדֵי גִילּוּלִים אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֱהֶל, שֶׁנֹּאמֵר

~ נקודות משיחות קודש ~

הַהֲרִיגָה מְטַמֵּא. וּלְפִי זֶה קִשָּׁה: מִכִּינּוּן שֵׁשׁ כָּאֵן גָּדַר חֲדָשׁ שֶׁל טַמְאָת מֵת, מִדּוּעַ לֹא נִזְכָּר דִּין זֶה לְעֵיל בְּפִרְשַׁת חֻקַּת (יט, א וְאֵילֶךְ), שֶׁם נֹאמְרוּ כָּל דִּינֵי טַמְאָת מֵת? וְעַל זֶה מְתַרְנֵן שֶׁהַטַּמְאָה הִיא פְּרֻט בְּטַמְאָת מַגָּע, עֲלֵיהָ כָּבֵד לְמַדְנֵנוּ לְעֵיל, אֲלֵא שֶׁהַתּוֹרָה מְפָרֶטֶת וּמְחַדְּשֶׁת כָּאֵן, שֶׁהַנוֹגַע בְּכָלִי הַנוֹגַע בַּמֵּת הָרִי זֶה כְּאֵלוֹ נֹגַע בַּמֵּת עֲצָמוֹ. (ביאורים לפרוש רש"י ד עמ' 269)

בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְּקַבֵּל טַמְאָה, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמְדוּךְ הַכְּתוּב שֶׁהַכְּלִי מְטַמֵּא אֲדָם בַּחֲבוּרֵי הַמֵּת כְּאֵלוֹ נֹגַע בַּמֵּת עֲצָמוֹ (לא, יט) יֵשׁ לְשֶׁאֵל, הָרִי בְּפִסּוּק נֹאמֵר "כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ", וּבְפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מִשְׁמַע שֶׁהַכְּנוּיָה הֵן בַּחֲרֵב וְהֵן בַּחֵץ? וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מִמָּה שֶׁנֹּאמֵר "כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ" מִשְׁמַע, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוֹרֵג אֲדָם נְטַמֵּא בְּטַמְאָת מֵת, הֵינּוּ שֶׁהַטַּמְאָה אֵינָה קְשׁוּרָה לְנִגְיַעָה בַּמֵּת אוֹ עִם הַמְּצָאוֹת בְּאֱהֶל הַמֵּת, אֲלֵא עֲצָם מַעֲשֵׂה

(כ) וְכָל-בְּגָד וְכָל-כְּלִי-עוֹר וְכָל-מַעֲשֵׂה עֲזִים וְכָל-כְּלִי-עֵץ תִּתְחַטְּאוּ: מִכִּינּוּן לְבוּשׁ וְכָל מִן דְּמִשְׁפָּךְ וְכָל עוֹבֵד מַעֲזֵי וְכָל מִן דְּעָא תְּדוּן עֲלוּהִי:

כִּי-**וְכָל-מַעֲשֵׂה עֲזִים** • (ח"ט) לְהַבְיֵא כָּלִי הַקְּרָנִים וְהַטְּלָפִים וְהַעֲצָמוֹת.

(זי) טָף. שֶׁם כָּלֵל לְקַטְוֵן זָכָר אוֹ נְקֻבָּה: שֶׁתְּחַטְּאוּ אוֹ תִּהְיֶה מֵלֵת תִּתְחַטְּאוּ תּוֹרַה יח וְהִנֵּה הַבְּגָד בְּעִבּוּר שֶׁנֹּגַע בַּחֲלָל הוּא טַמֵּא הַטַּעַם וְעַמְכֶם כָּל בְּגָד עַד הַשּׁוֹכֵן בְּתוֹכֶם: תּוֹרַה כ

כא ויאמר אלעזר פהנא לבגרי חילא דאתו לקרבא דא גזרת אורייתא די פקיד יי ית משה:

(כא) ויאמר אלעזר הפהן אל-אנשי הצבא הבאים למלחמה ואת חקת התורה אשר-צוה יהוה את-משה:

איתמר" - בא לכלל פעם, בא לכלל טעות, וכן (במדבר) ב"שמעו-נא המרים": "ויף את-הסלע" - על-ידי הפעם טעה. אשר צוה ה' וגו' (ספר) תלה ההוראה ברבו.

כ"א ויאמר אלעזר הפהן וגו'. לפי שבא משה לכלל פעם, בא לכלל טעות, שנתעלמו ממנו הלכות געולי נכרים, וכן אתה מוצא בשמיני למלואים, שנאמר (ייקרא ט'): "ויקצף (משה) על-אלעזר ועל-

כב ברם ית דהבא וית פספא ית נחשפתא ית פרזלא ית אבצא וית אברא:

(כב) אך את-הזהב ואת-הכסף את-הנחשת את-הברזל את-העפרת:

המת עד שיטהרו מבליעת אסור נבלות. ורבותינו אמרו: "אך את-הזהב" לומר, שצריך להעביר חלדה שלו קדם שיגעלנו, וזהו לשון "אך", שלא יהא שם חלדה, אך המתכת יהיה כמות שהוא.

כ"א אך את-הזהב וגו'. אף-על-פי שלא הזהיר לכם אלא על הלכות טמאה, עוד יש להזהיר לכם על הלכות געול. ו"אך" לשון מעוט, כלומר ממעטין אתם מלהשתמש בפלים אפלו לאחר טהרתן מטמאת

כג כל מדעם דמתעל בנורא תעברנה בנורא וידבי ברם במי אדיותא יתדי וכל די לא מתעל בנורא תעברנה במיא:

(כג) כל-דבר אשר-יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא-יבא באש תעבירו במים:

הטמאה. ורבותינו דרשו מכאן, שאף להכשירן מן האסור הטעין טבילה לכלי מתכות, ומי נדה הכתובין כאן, דרשו - מים הראויים לטבל בהם נדה. וכמה הם? ארבעים סאה. וכל אשר לא-יבא באש. כל דבר שאין תשמישו על-ידי האור, כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו אסור. תעבירו במים. מטבילין ודין, ודוקא כלי מתכות.

כ"א כל-דבר אשר-יבא באש. לבשל בו כלום. תעבירו באש (ע"ז ט) כדרך תשמישו - הגעלתו, מה שתשמישו על-ידי חמין, יגעלנו בחמין. ומה שתשמישו על-ידי צלי, כגון השפוד והאספקלה, ילכנו באור. אך במי נדה יתחטא. לפי פשוטו, "חטוי" זה לטהרו מטמאת מת. אמר להם: צריכין הפלים געול לטהרם מן האסור, וחטוי לטהרן מן

כד ויתחורון לבוישיכון ביומא שביעאה ויתדפון ובתר פן תעלוין למשריתא:

(כד) וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבאו אל-המחנה: ם

כ"א אל-המחנה. למחנה שכניה, שאין טמאת טעון שלוח ממחנה לניה וממחנה ישראל.

כה ויאמר יי למשה למימר:

(כה) ויאמר יהוה אל-משה לאמר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טעמו בשעור המים שתרחץ בהם האשה הנדה ודעתם רחבה מדעתנו: תורה כד

(כב) הבדיל. ידוע: תורה כג אך במי נדה יתחטא. היה נראה לנו כי הוא מי אפר הפרה כמו מי נדה לא זורק עליו וחז"ל אמרו כי

כא ויאמר אלעזר הפהן. פי חקת תורת הפרה לאלעזר נתנה ומשה אמר להם תתחטאו דרך כלל ואלעזר פירש להם: תורה כב

(כו) **שָׂא אֶת רֵאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׂבִי בְּאֶדְם וּבְבַהֲמָה אֶתְהָ וְאַלְעֹזֵר הַכֹּהֵן וְרֵאשֵׁי אַבֹּת הָעֵדָה:**
 כו קבל ית חושבון דְּבִרְתָּ שְׂבִיָּא בְּאַנְשָׁא וּבְכַעֲרָא אֶת וְאַלְעֹזֵר פְּהֵנָּא וְרֵישֵׁי אַבְהַת בְּנִשְׂתָּא:

כ"א שָׂא אֶת רֵאשׁ • קח את החשבון.

(כז) **וְחֻצִיתֶיךָ אֶת־הַמְּלָקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמְּלַחְמָה הַיְצִיאִים לְצֹבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה:**
 כז ותפלג ית דְּבִרְתָּא בֵּין גְּבַרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דְּנַפְקוּ לְחִילָא וּבֵין כָּל בְּנִשְׂתָּא:

כ"א וְחֻצִיתֶיךָ אֶת־הַמְּלָקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמְּלַחְמָה וּגו' • חציו לאלו וחציו לאלו.

(כח) **וְהִרְמַתְּ מִכֶּם לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמְּלַחְמָה הַיְצִיאִים לְצֹבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמַשׁ הַמְּאוֹת מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן:**
 כח ותפרש נְסִיבָא קָדָם יי מן גְּבַרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דְּנַפְקוּ לְחִילָא חַד נֶפֶשׂא מִחֲמַשׁ מִמָּאָה מִן אַנְשָׁא וּמִן תּוֹרֵי וּמִן חֲמֹרֵי וּמִן צֹאן:

~ נקודות משיחות קודש ~

אחד מחמש מאות בדיוק

והיא: אלו לא המפרש בכתוב, הרי בפשוט לא מסתבר כלל, שהשבי והמלקוח באדם ובהמה מספרם יעלה למספר מדויק עד כדי כך שמתחציתו יחלק לקבוצות של חמשים וחמש מאות בדיוק, בלי שיגתר עָדָּה, וכלשון הגמרא (חולין כח, ב ועוד) "אי־אפשר לצמצם". ואם בן קשה, למה לא צוה הקב"ה מה לעשות עם העֶדָּה? ולכן מפרט הכתוב את כל המספרים בפרטיות, להודיע שבגודל אכן היה לכל מין בפני עצמו מספר מדויק, ולא נשאר עָדָּה.

והיא דלא פרט כמה היה אחד מחמשים, כי אחרי שכתב שלא היה עָדָּה שחלקו לחמש מאות, מוכן מעצמו שגם בחמשים היה בן].

והרמת מכם ליהוה . . . אחד נפש מחמש המאות (לא, כח) בפרשתנו מספר שהקב"ה צוה למשה לחלק את המלקוח לשני חלקים, מחצית לתת לאנשי הצבא ומחצית לכל העדה, ולהפריש מכם לה' – אחד מחמש מאות מחלק אנשי הצבא, ואחד מחמשים ממחצית השנייה. לאח"כ מפרט הכתוב כמה היה סכום מחצית המלקוח, וכמה היה סכום אחד מחמש מאות שהפרישו אנשי הצבא. והקשה ה'אור החיים' הקדוש, וזה לשונו: "צל"ד למה האריך כל־כך בפרטי החשבון בדבר שיכול כל הבא למנות לידע כי כך יעלה למחצה וכן יעלה למכס וגו', גם בענין מחצת העדה . . . דן אנכי שלא היה צריך לאומרו". וכן הקשו הרמב"ן ועוד מפרשים, ותמצו באופנים שונים.

וג' לתרין, דבנה בא הכתוב לישב תמיהה אפשרית,

(ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 110 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(כט) **מִמַּחְצִיתֶם תִּקְחוּ וְנִתְּתָהּ לְאַלְעֹזֵר הַכֹּהֵן הַרֹמֵת יְהוָה:**
 כט מפלגותיהון תסבון ותייב לְאַלְעֹזֵר פְּהֵנָּא אֶפְרָשׁוּתָא קָדָם יי:

(כו) שָׂא אֶת רֵאשׁ פִּירִשְׁתִּי: מַלְקוֹחַ. הַעֲדָה. הֵם הַנְּשִׂיאִים: תורה כו
 הבהמה: הַשְּׂבִי. הָאָדָם וְתַחֲסֹר מִלַּת ר' כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ יָרַח: וְרֵאשֵׁי אַבֹּת תורה כח
 (כז) וְחֻצִיתֶיךָ אֶת הַמְּלָקוֹחַ. שֵׁם כָּל־ל: תורה כח

ל ומפֿלגות בני ישראל תסב חד דאתחד מן חמשין מן אנשא מן תורי מן חמרי ומן ענא מפל בעירא ותיקב יתהון ללואי נטרי מטרת משקנא דיי:

(ל) ומפֿחצת בני־ישראל תקח | אחד | אחז מן החמשים מן־הארם מן־הבקר מן־החמרים ומן־הצאן מפל־הבהמה ונתתה אתם ללויים שמרי משמרת משפן יהוה:

לא ועבד משה ואלעזר כהנא כמא די פקיד יי ית משה:

(לא) ויעש משה ואלעזר כהן כאשר צוה יהוה את־משה:

לב ויהוה דברתא שאר כנא די כזו עמא די נפקו לחילא ענא שית מאה ושבעין וחמשא אלפין:

(לב) ויהי המלקוח יתר הכז אשר בזו עם הצבא צאן שש־מאות אלף ושבעים אלף וחמשת אלפים:

ולכלל מכם, שהיה עורף על כז המטלטלין אשר בזו עם הצבא איש לו, ולא בא לכלל חלקה, מספר הצאן וגו'.

משי ויהי המלקוח יתר הכז לפי שלא נצטוו להרים מכם מן המטלטלין אלא מן המלקוח, כתב את הלשון הזה: ויהי המלקוח, שבא לכלל חלקה

לג ותורי שבעין ותריין אלפין:

(לג) ובקר שנים ושבעים אלף:

לד ותמרי שתין וחד אלפין:

(לד) וחמרים אחד וששים אלף:

לה ונפשא דאנשא מן נשיא די לא ידעא משכבי דכורא פל נפשתא תלתין ותריין אלפין:

(לה) ונפש אדם מן־הנשים אשר לא־ידעו משכב זכר כל־נפש שנים ושלושים אלף:

לו ונתת פלגותא חלק גבריא די נפקו לחילא מנזן ענא תלת מאה ותלתין ושבע אלפין וחמש מאה:

(לו) ונתהי המחצה חלק היצאים בצבא מספר הצאן שלש־מאות אלף ושלושים אלף ושבעת אלפים וחמש מאות:

לז ויהוה נסיבא קדם יי מן ענא שית מאה שבעין וחמש:

(לז) ויהי המכם ליהוה מן־הצאן שש־מאות חמש ושבעים:

לח ותורי תלתין ושפא אלפין ונסיבהון קדם יי שבעין ותריין:

(לח) והבקר ששה ושלושים אלף ומכםם ליהוה שנים ושבעים:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גם כן הזכיר המכם כי גם הוא רב ומלת מכם מפועלי הכפל על משקל וממר לילדתו והוא מגזרת תכסו על השוה והטעם חלק: תורה לג

המספר שלקחו הלויים: תורה לא (לב) יתר הכז. חוץ מאשר אכלו על כן אמר יתר והזכיר מספרם כי היה מספר רב ולא שמענו שכלל כמוהו

ל) אחד אחוז. כמו והאחוז אחוז ושניהם דבקים באשר פירשתי: מפל הבהמה. כמו גמלים והנה לא לקח אלעזר מהם חלק אולי היו מעטים ועל כן לא נזכר המספר שהביאו ולא

(לט) וְחַמְרִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וְחַמֵּשׁ מֵאוֹת וּמִכָּסֶם לַיהוָה אֶחָד וְשֵׁשִׁים:
 לט וְחַמְרֵי תְּלִיתֵי אֲלָפִין וְחַמֵּשׁ מֵאָה וְנִסְיֵבָהוּן קָדָם יְיָ שְׁתֵּינִי וְחָד:

(מ) וְנִפְשׁ אָדָם שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶּף וּמִכָּסֶם לַיהוָה שָׁנִים וְשֹׁלְשִׁים נֶפֶשׁ:
 מ וְנִפְשָׁא דְאַנְשָׂא שְׁמָא עֶשֶׂר אֲלָפִין וְנִסְיֵבָהוּן קָדָם יְיָ תְּלִיתִין וְתֵרִין נִפְשִׁין:

(מא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מִכָּס תְּרוּמַת יְהוָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
 מא וַיְהִיב מֹשֶׁה ית נְסִיב אֶפְרָשִׁיתָא קָדָם יְיָ לְאַלְעָזָר כַּהֲנָא כְּמָא די פְּקִיד יְיָ ית מֹשֶׁה:

(מב) וּמִמַּחְצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן הָאֲנָשִׁים הַצְּבָאִים:
 מב וּמִפְּלָגוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל די פְּלַג מֹשֶׁה מִן גְּבֻרָא די נִפְקוּ לְחִילָא:

כס"א - וּמִמַּחְצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה • לְעֵדָה, וְהוֹצִיא לָהֶם מִן הָאֲנָשִׁים הַצְּבָאִים.

(מג) וַתְּהִי מַחְצַת הָעֵדָה מִן־הַצֹּאֵן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֵלֶּף וְשֹׁלְשִׁים אֵלֶּף שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחַמֵּשׁ מֵאוֹת:
 מג וְהוֹת פְּלָגוֹת כְּנִשְׁתָּא מִן עֲנָא תַּלַּת מֵאָה וְתַלְתִּין וְשִׁבְעָא אֲלָפִין וְחַמֵּשׁ מֵאָה:

כס"ב - וַתְּהִי מַחְצַת הָעֵדָה • כָּף וְכָף.

(מד) וּבִבְקָר שֵׁשֶׁה וְשֹׁלְשִׁים אֵלֶּף:
 מד וְתוֹרֵי תְּלִיתִין וְשְׁמָא אֲלָפִין:

(מה) וְחַמְרִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וְחַמֵּשׁ מֵאוֹת:
 מה וְחַמְרֵי תְּלִיתִין אֲלָפִין וְחַמֵּשׁ מֵאָה:

(מו) וְנִפְשׁ אָדָם שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶּף:
 מו מִן וְנִפְשָׁא דְאַנְשָׂא שְׁמָא עֶשֶׂר אֲלָפִין:

(מז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחְצַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָחוּז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
 מז וְנִסְיֵב מֹשֶׁה מִפְּלָגוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ית דְּאֶפְסִיד חָד מִן חֲמִשִּׁין מִן אֲנָשָׂא וּמִן בְּעִירָא וַיְהִיב יתְהוֹן לְלוֹאֵי נְטָרֵי מִשְׁרֵת מִשְׁכַּנָּא דִּי כְּמָא די פְּקִיד יְיָ ית מֹשֶׁה:

כס"ג - וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְגו'.

(מח) וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצְּבָא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת:
 מח וְקִרְבוּ לְוֹת מֹשֶׁה די קְמִנָן עַל אֲלָפֵי חִילָא רַבְּנֵי אֲלָפִין וְרַבְּנֵי מֵאוֹתָא:

כס"ד - הַפְּקֻדִים • הַמְּמַנִּים.

מט וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ קְבִילוּ יְת חֲשַׁבֵּן
גְּבֵרֵי מִגֵּיחֵי קָרְבָּא דִּי עֲמֵנָא וְלֹא שְׂגָא מִנְנָא
אַנְשׁ:

(מט) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אֲנָשֵׁי
הַמְּלַחְמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ:

א כ: כי יפקד מושבך – יחסר מקום מושבך, איש
הרגיל לישוב שם, וכן (שס כ): "ויפקד מקום דוד" –
נחסר מקומו ואין איש יושב שם.

כש"י – ולא נפקד • ולא נחסר, ותרגומו "ולא שגא",
אף הוא בלשון ארמי "חסרון", כמו (בראשית לא): "אנכי
אחטנה" תרגומו: "דחת שגא ממניא", וכן (שמואל

ו וַיִּקְרַב אֶת־קָרְבָּן יְהוָה אִישׁ אִשֶׁר מִצֵּא כְלִי־זָהָב
דְּדָהָב שְׂרִין וְשִׁבְכִין עֲזָזָן קִדְשִׁין וּמְחֹרֶף
לְכַפֵּרָא עַל נַפְשֹׁתָא קָדָם יי:

(ו) וַיִּקְרַב אֶת־קָרְבָּן יְהוָה אִישׁ אִשֶׁר מִצֵּא כְלִי־זָהָב
אֲצַעֲדָה וְצִמִּיד טַבַּעַת עֲגִיל וְכוּמֹז לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵינוּ לְפָנֵי יְהוָה:

כש"י – אצעדה • אלו צמידים של רגל. וצמיד • של יד. עגיל • נומי און. וכומוז • דפוס של בית הרחם,
לכפר על ההורר הלב של בנות מדן.

נא וְנָסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעֹזֵר פְּהֵנָא יְת דְּהֶבָא
מְנַהוֹן כֹּל מִן דְּעוֹבְדָא:

(נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעֹזֵר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֲתָם
כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה:

נב וַיְהִי כֹל דְּהָב אֶפְרָשִׁיתָא דִּי אֶפְרַישׁוּ
קָדָם יי שְׁתַּת עֶשֶׂר אֶלְפִין שְׁבַע מֵאָה
וּחֲמִשִּׁין סְלַעִין מִן רַבְּנֵי אֶלְפִין וּמִן רַבְּנֵי
מֵאוֹתָא:

(נב) וַיְהִי כֹל־זָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה
שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת
שָׂרֵי הָאֶלְפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת:

נג גְּבֵרֵי דְחִילָא כּוּזוּ גְּבֵר לְנַפְשָׁה:

(נג) אֲנָשֵׁי הַצָּבָא כּוּזוּ אִישׁ לוֹ:

נד וְנָסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעֹזֵר פְּהֵנָא יְת דְּהֶבָא מִן
רַבְּנֵי אֶלְפִין וּמֵאוֹתָא וְאֵיתִיו יְתָה לְמַשְׁכַּן
זְמַנָּא דְּכִרְנָא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם יי:

(נד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעֹזֵר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי
הָאֶלְפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבֵאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּפְרוֹן
לְבָנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי יְהוָה: פ

~ יום שלישי כ"ב תמוז ~

א וּבְעֵיר סִגִּי הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וּלְבָנֵי גָד
תַּקִּיף לְחַדָּא וְחִזּוּ יְת אַרְע יַעֲזֹר וְיַת אַרְע
גְּלַעַד וְהָא אַתְרָא אַתְר כְּשֵׁר לְבֵית בְּעִיר:

לב (א) וּמְקַנָּה רַב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וּלְבָנֵי־גָד עֲצוּם
מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֶת־אֶרֶץ גְּלַעַד וְהִנֵּה
הַמָּקוֹם מְקוֹם מְקַנָּה:

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

הֵיָה בְּהֵם כְּלֵי שְׁבוּר: תורה נב
(נג) אֲנָשֵׁי הַצָּבָא כּוּזוּ אִישׁ לוֹ.
הַזְכִּיר הַפְּתוּב זֶה לְהוֹדִיעַ כִּי זָהָב רַב
וְכִלֵּי מַעֲשֵׂה כּוּזוּ כֹל אֶתְד: תורה נד
(א) לְבָנֵי רְאוּבֵן. כִּי הוּא בֶן הַגְּבִירָה:

וְצִמִּיד. לִיד: טַבַּעַת. בְּאַצְבָּע: עֲגִיל.
בְּאֲזִנִּים כִּי בֶן כְּתוּב אוֹלֵי נִקְרָא בֶן
בְּעַבּוּר הֵיוּתוּ עֲגוּל: וְכוּמֹז. פְּחֻכְרִיו:
תורה נא
(נא) כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה. הַגִּיד חֲכ' שְׁלֹא

אֲשֶׁר בִּידֵנוּ. בְּעַבּוּר הֵיוּתָם
בְּרִשּׁוּתָם וְכֵן וְלִקְחָתָם בְּיַד עֲשָׂרָה
אַנְשִׁים: תורה נ
(ו) וַיִּקְרַב. בְּמַחְשָׁבָה אוּ בִפְהָ:
אֲצַעֲדָה. הִיא עַל הַזְרוּעַ כִּי בֶן כְּתוּב:

~ נקודות משיחות קודש ~

ראובן רצו להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה, משום שבעבודת מרעה הצאן אין טרדות, ובעסוק זה יוכלו תמיד להיות קשורים להקב"ה. מובן אם כן, שחבת ה' לחם מן השמים, הביאה לכך שלא רצו להפגס לארץ ישראל ולעסוק בענגנים ארציים.

(לקוטי שיחות ט עמ' 18)

ימקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד (לב, א) איתא בספרים ששני השבטים הללו חבבו את ה' ולא אכלו מאכלים אחרים, ולפיכך לא שחטו את צאנם ובקרום, בשבטים האחרים, וכך היה להם מקנה רב. ויש לבאר את הקשר בין הסבה (חבת ה') למסובב (השאיר בעבר הירדן, שהוא מקום מקנה). דהנה, מבאר בחסידות שבני גד ובני

ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר כֹּהֵן וְאֶל־נְשֵׂי־הָעֵדָה לֵאמֹר:

ג) מִכְּלָתָא וּמִלְבָּשְׂתָא וּכְוֹמְרִין וּבֵית נְמִרִין וּבֵית חֲשַׁבְנָא וּבְעֵלֵי דְבָבָא (וסימא) וְסִיעַת בֵּית קְבָרְתָא דְמִשָּׁה וּבְעוֹן:

ד) אַרְעָא דִּי מְחָא יִי יַת יַתְבָּהָא קְדָם כְּנִשְׂתָּא דִּישְׂרָאֵל אַרְעָא פְּשָׂרָא לְבֵית בְּעִיר הִיא וְלַעֲבָדֶיהָ אֵית בְּעִיר:

ה) וַיֹּאמְרוּ אִם־מִצְּאֵנו חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאֶחָזָה אֶל־תַּעֲבֹרְנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן:

(ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשֵׂי־הָעֵדָה לֵאמֹר:

(ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבֹן וְיַעֲזֹר וְנִמְרָה וְחֲשַׁבּוֹן וְאַלְעָלָה וּשְׁבָם וּנְבוֹ וּבְעוֹן:

כ"ט - עֲטֹרוֹת וְדִיבֹן וְגו' • מֵאַרְץ סִיחֹן וְעוֹג הִיוּ.

(ד) הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לְפָנָי עַד־תִּישָׂא אֶרֶץ מִקְנֵה הָאֵל וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֵה: ם

(ה) וַיֹּאמְרוּ אִם־מִצְּאֵנו חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאֶחָזָה אֶל־תַּעֲבֹרְנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן:

~ נקודות משיחות קודש ~

טעם רצון בני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן

ולכן השווה משה את בקשתם, לחטא המרגלים, "כה עשו אבותיכם בשלחי אותם וגו', היינו, שהנהגה זו היא בלתי רצויה, כי קדם מתן-תורה היתה נתינת מקום להנהגה זו של פרישות מענגי העולם, אבל לאחר מתן-תורה – שהפונה של מתן-תורה היא לעשות את העולם הגשמי כלי לאלוקות – צריכים להתעסק עם הענגים הגשמיים ולעשות מהם דירה לו יתברך.

ויאמרו אם-מצאנו חן בעיניך . . אל-תעברנו את-הירדן: (לב, ה) בחסידות מבאר, שהטעם שחפצו בני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה הוא, היות שבעבודה זו אין רבוי הטרדה, ויוכלו להתקשר ולהדבק באלקות באין מפריע. ובדגמת האבות והשבטים שהיו רוצי צאן מטעם הנ"ל.

אבן עזרא על התורה - מהרות בלום, אברמוביץ

זו פי הגה פתוב נתם ארץ. יחלק הארץ ולא נשא אותם הארץ אשר הוא בא שמה בקרב: תורה ו

תורה ג
ה) ויאמרו יתן. אמר ויאמרו פעם אחרת בעבור שארכו הדברים "א כי את הוא פעול יתן ולא אדע למה

מקום מקנה. פי שם מרעה טוב: תורה ב
ב) ויבאו בני גד. הם היו בעלי העצה בתחלה על פן הקדימם הפתוב:

<p>בגלוי. ולכן בקשו שישארו הם בעבר הירדן, כדי שיוכלו להתעסק בלמוד התורה, כי כדי להשלים הפונה יש צורך גם במארי תורה. מה שאין פן המרגלים שרצו שקבל ישראל ישארו במדבר שזה הפך הפונה. (עיוון בארוכה בלקו"ש ח"ח עמ' 186 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')</p>	<p>וע"ז היה מענה בני גד וראובן, ובהקדים: הן אמת שעקר העבודה הוא קיום המצוות בדברים גשמיים שעל ידי זה הוא המשכת העצמות למטה, "דירה בתחתונים", אף בכל זאת יש צורך במארי תורה שעקר עסקם הוא בתורה שהם מאירים את מעשה המצוות של המארי עובדין טבין, ועל דם המשכת העצמות היא</p>
--	--

(ו) ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה:

כ"ט • האחיכם • לשון תמיכה הוא.

(ז) ולמה תניאון את לב בני ישראל מעבר אל הארץ אשר נתן להם יהוה:

כ"ט • ולמה תניאון • תסירו ותמנעו לכם מעבר, שיהיו סבורים שאתם יראים לעבר מפני המלחמה וחסך הערים והעם.

(ח) פה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את הארץ:

כ"ט • מקדש ברנע • כך שמה, ושני "קדש" היו.

(ט) ויעלו עד גחל אשכול ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ אשר נתן להם יהוה:

(י) ויחראף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר:

(יא) אם יראו האנשים העלים ממצרים מן עשרים שנה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי לאבותם ליצחק וליעקב כי לאמלאו אחרי:

(יב) בלתי כלב בן יפנה הקנזי ויהושע בן נון כי מלאו אחרי יהוה:

כ"ט • הקנזי • (סוטה יא) חורגו של קנז הנה, וילדה לו אמו של כלב את עתניאל.

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ז) תניאון. כמו תשברון: תורה ח	(יא) לא מלאו. קל הלמ"ד והוא מהבנין הפבד מלא קרנף שמן לא השלימו מה שהתחילו: תורה יב	(ט) ויעלו עד גחל אשכול. כי העולים מצפון הלכו לגב: תורה י
--------------------------------	--	--

(יג) וַיַּחֲרָאֵף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמַּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עֲרֵתְתֶם כָּל־הַדֹּר הַעֲשֵׂה הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה:

כ"ג - וַיִּנְעַם • וַיִּטְלֹטֵל, מִן "נַע וְנָד" (ס"א וַיִּטְלֹטֵל בְּנַע וְנָד).

יג וַיַּחֲרָאֵף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמַּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עֲרֵתְתֶם כָּל־הַדֹּר הַעֲשֵׂה הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה:

יד וְהִנֵּה קָמְתֶם תַּחַת אַבְתֵּיכֶם תַּרְבוֹת אַנְשִׁים חַטָּאִים לְסָפוֹת עוֹד עַל חַרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

כ"ד - לְסָפוֹת • כְּמוֹ (ישעיה כט): "סָפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה" (ירמיה ט): "עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ וְגו'" לְשׁוֹן תּוֹסַפֵּת.

(טו) כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמַּדְבָּר וַיִּשְׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה:

טו אַרְי תַּתִּיבּוֹן מִבְּתַר דְּחַלְתָּה וַיִּסַּף עוֹד לְאַחֲרוּתְהוֹן בַּמַּדְבָּרָא וַתַּחֲבִּלוֹן לְכָל עַמָּא חַדְיִן:

(טז) וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֻרְת צֹאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְּנוּ:

טז וַקְּרִיבוּ לְוַתָּה וַאֲמָרוּ חַטְרִין דְּעֵזָן נִבְנוּ לְבַעֲיָנָא חַכָּא וְקַרְוִין לְטַפְּלָנָא:

ט"ז בְּנֵי לָכֶם תַּחֲלֶה עָרִים לְטַפְּכֶם וְאַחֲרֶיךָ גְדֻרוֹת לְצִיאָנְכֶם.

כ"ה - נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֶּה • חֲסִים הָיוּ עַל מְמוֹנֵם יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנִיתֵיהֶם, שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: לֹא כֵן, עֲשׂוּ הָעֵקֶר - עֵקֶר, וְהַטַּפִּל -

(יח) וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנֶם אֶל־מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמְּבֻצָּר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאָרֶץ:

יח וַאֲנַחְנָא נַחֲדַרְזוּ מִבְּעֵיזָן קְדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד דִּי נַעֲלֵנוּן לְאַחֲרֵיהוֹן וַתַּחֲבִּלוֹן טַפְּלָנָא בְּקַרְוִין בְּרִיכָן מִן קְדָם יְתִבֵי אַרְעָא:

י"א וְצִוּוּ אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא וְגו' חֲלוּצִים תַּעֲבֹרוּ לְפָנָי אַחֲיֶכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חַל־. וּבִירִיחוֹ כְּתִיב (יהושע ט): "וְהַחֲלוּץ הַלֶּחֶף לְפָנֵיהֶם". זֶה רְאוּבֵן וְגַד שֶׁקִּיְמוּ תַּנְאֵם. וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ • בְּעוֹדֵנוּ אֲצֵל אַחֲינוּ. בְּעָרֵי הַמְּבֻצָּר • שֶׁנִּבְנָה עֲכָשׁוּ.

כ"ו - וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים • נִדְרִיזִין מְהִירִים, כְּמוֹ (ישעיה ח): "מִהַר שָׁלַל חֵשׁ בּוֹ", (שם ט): "מִהַר גְּחִישָׁה". לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • בְּרֵאשֵׁי גְּזִיסוֹת, מִתּוֹף שֶׁגְּבוּרִים הָיוּ, שֶׁכֵּן נֹאמַר בְּגֵד (דברים א): "וַיִּטְרַף וְרוּעַ אֶף־קִדְקֵד". וְאֵף מֹשֶׁה חָזַר וּפִירַשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים' (שם א):

(יח) לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ:

יח לֹא נָתוּב לְבִיתָנָא עַד דִּיחֲסִנוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחֲסִנְתָּה:

(יט) כִּי לֹא נִחַל אֶתְּם מַעֲבַר לִירְדֵן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתְנוּ אֵלֵינוּ מַעֲבַר הִירְדֵן מִזֹּרְחָה: פ

יט אַרְי לֹא נַחֲסִין עַמְהוֹן מַעֲבָרָא לִירְדָנָא וְהִלָּאָה אַרְי קַבְּלָנָא אַחֲסִנְתָּנָא לְנָא מַעֲבָרָא לִירְדָנָא מִדִּינְחָא:

כ"ז - מַעֲבַר לִירְדֵן וְגו' • בְּעֵבֶר הַמַּעֲרָבִי. כִּי בָּאָה נַחֲלָתְנוּ • כְּכֹר קַבְּלוּנָהּ בְּעֵבֶר הַמְּזֻרְחִי.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברבנאל

(יג) וַיַּחֲרָאֵף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמַּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עֲרֵתְתֶם כָּל־הַדֹּר הַעֲשֵׂה הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה: כְּמוֹ (ישעיה כט): "סָפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה" (ירמיה ט): "עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ וְגו'" לְשׁוֹן תּוֹסַפֵּת. (יח) וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנֶם אֶל־מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמְּבֻצָּר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאָרֶץ: כְּמוֹ (ישעיה ח): "מִהַר שָׁלַל חֵשׁ בּוֹ", (שם ט): "מִהַר גְּחִישָׁה". לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • בְּרֵאשֵׁי גְּזִיסוֹת, מִתּוֹף שֶׁגְּבוּרִים הָיוּ, שֶׁכֵּן נֹאמַר בְּגֵד (דברים א): "וַיִּטְרַף וְרוּעַ אֶף־קִדְקֵד". וְאֵף מֹשֶׁה חָזַר וּפִירַשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים' (שם א): (יח) לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ: (יט) כִּי לֹא נִחַל אֶתְּם מַעֲבַר לִירְדֵן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתְנוּ אֵלֵינוּ מַעֲבַר הִירְדֵן מִזֹּרְחָה: פ

~ יום רביעי כ"ג תמוז ~

כ ואמר להון משה אם תעבדון ית פתגמא
הדין אם תזדריון קדם עמא דיי לקרבא :

(כ) ויאמר אליהם משה אם תעשון אתהדבר הזה
אם תחלצו לפני יהוה למלחמה:

כא ויעבר לכון כל המזרו ית ירדנא קדם
עמא דיי עד דיתרף ית בעלי דכבוהי מן
קדמוהי :

(כא) ועבר לכם כל חלוצי אתהירדן לפני יהוה עד
הורישו אתאיביו מפניו:

כב ותתקבש ארעא קדם עמא דיי ובתר כן
תתובין ותהון זפאין מן קדם יי ומישראל
יתהי ארעא קדא לכון לאחסנא קדם יי :

(כב) ונכבשה הארץ לפני יהוה ואחר תשובו והייתם
נקים מיהוה ומישראל והיתה הארץ הזאת לכם
לאחזה לפני יהוה:

כג ואם לא תעבדון כן קא חבתין קדם יי
ודעו חובתכון די תשכח יתכון :

(כג) ואם לא תעשון כן הנה חטאתם ליהוה ודעו
חטאתכם אשר תמצא אתכם:

כד בני לכון קרוין לטפלכון וחסרין לענכון
ודיפוק מפוימכון תעבדון :

(כד) בנו לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם והיצא
מפיכם תעשו:

למלחמה עד כפוש וחלוק; שמשוה לא בקש מהם
אלא 'ונכבשה ... ואחר תשובו', והם קבלו עליהם
"עד התנחל", הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו,
וכן עשו.

כש"א לצנאכם • תבה זו מגזרת (תהלים ח) : "צנה ואלפים
בלם", שאין בו אל"ף מפסיק בין נו"ן לצד"י. ואל"ף
שפא כאן אחר הנו"ן, במקום ה"א של 'צנה' הוא,
מיסודו של רבי משה הדרשן למדתי כן. והיצא
מפיכם תעשו • לגבה, שקבלתם עליכם לעבר

כה ואמר בני גד ובני ראובן למשה למימר
עבדיה ועבדון קמא די רבוני מפקד :

(כה) ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמר
עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה:

כש"א ויאמר בני גד • כלם כאיש אחד.

כו טפלנא נשנא גיתנא וכל בעירנא יהון
תמן בקרוי גלעד :

(כו) טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהו'שם בערי
הגלעד:

כז ועבדיה יעברון כל מזרו חילא קדם עמא
דיי לקרבא קמא די רבוני ממלל :

(כז) ועבדיך יעברו כל חלוצי צבא לפני יהוה
למלחמה כאשר אדני דבר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כז) כל חלוצי צבא. כמו הארון
הברית והטעם כל חלוצי חלוצי צבא:
תורה כח

לשכח: תורה כב
(כד) אל"ף לצנאכם. נוסף כמו
הקאזניחו נהרות: תורה כה

כח ופקיד להון משה ית אלעזר פהנא וית יהושע בר נון וית רישי אבהת שבטיא לבני ישראל:

(כח) ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המפות לבני ישראל:

כ"ט ויצו להם • כמו "עליהם", ועל תנאם מנה אלעזר ויהושע. כמו (שמות יד): "ה' ילחם לכם".

כט ואמר משה להון אם יעפרון בני גד ובני ראובן עמכון ית נרדנא פל דמזרו לקרבא קדם עמא ותתקבש ארעא קדמיכון ותתנון להון ית ארעא דגלעד לאחסנא:

(כט) ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן ואתכם את הירדן פלחלוץ למלחמה לפני יהוה ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחזה:

ל ואם לא יעפרון מזרזין עמכון ויתסנון בניכון בארעא דגנען:

(ל) ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתככם בארץ פנען:

לא ואתיבו בני גד ובני ראובן למימר ית די מליל יי לעבדיך פן נעבד:

(לא) ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר יהוה אל עבדיך פן נעשה:

לב נחנא נעבר מזרזין קדם עמא דיי לארעא דגנען ועמנא אחודת אחסנתנא מעברא לירדנא:

(לב) נחנו נעבר חלוצים לפני יהוה ארץ פנען ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן:

כ"י ואתנו אחזת נחלתנו • פלומר, בדינו ובכרשותנו תהי אחזת נחלתנו מעבר הנה.

לג ויהי להון משה לבני גד ולבני ראובן ולפלגות שבטיא דמנשה בר יוסף ית מלפנת סיחון מלכא דאמורא וית מלפנת עוג מלכא דמתנן ארעא לקרובה בתחומין קרוי ארעא סחור סחור:

(לג) ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחציו שבטי מנשה בני יוסף את ממלכת סיחון מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב:

לד ובנו בני גד ית דיבון וית עטרות וית ערער:

(לד) ובנו בני גד את דיבן ואת עטרות ואת ערער:

לה וית עטרות שופן וית יעזר ורמתא:

(לה) ואת עטרות שופן ואת יעזר ויגבהה:

לו וית בית נמרה וית בית הרן קרוין קריפן וחסרין דען:

(לו) ואת בית נמרה ואת בית הרן ערי מבצר וגדרת צאן:

אבן עזרא על התורה - מהרות בלום, אברמוביץ

תורה לב (לב) נחננו. הוא העיקר וא"ף אנחנו נוסף ולא הזכיר עד עתה חצי שבט מנשה בעבור היותו חצי השבט: תורה לג

תולכים עמקם בעל פתחם ונאחזו או אם יתנחמו ונאחזו בתוככם ובאת זו המלה כמשפט בעלי היו"ד כי אותיות אהו"י מתקלפים: תורה לא (לא) ויענו בני גד. שנית תזיק:

כט) ונתתם. נתנו להם והני"ו כפ"א רפה בלשון ישמעאל כי פן משפט הלשון: תורה ל (ל) ונאחזו בתככם. חלק להם קבוד כי הטעם אם לא יעברו חלוצים

שיעור יומי ליום רביעי כ"ג תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - לב - פרשת מטות-מסעי
 נא **כ"ג** ערי מבצר וגדרות צאן • זה סוף הפסוק, מוסב על תחלת הענין: "ויבנו בני-גד" את הערים הללו להיות "ערי מבצר וגדרות צאן".

(לז) **ויבנו ראוכלו בנו את-חשבון ואת-אלעלא ואת קריתים:**
 לז ויבנו ראוכלו בנו ית חשבון וית אלעלא וית קריתים:

(לח) **ואת-נבו ואת-בעל מעון מוסבת שם ואת-שבמה ויקראו בשמות את-שמות הערים אשר בנו:**
 לח וית נבו וית בעל מעון מקפון שמקון וית שבמה וקרו בשמהן ית שמות קרוניא די בנו:

כ"ג ואת-נבו ואת-בעל מעון מוסבת שם • נבו ובעל מעון – שמות עבודת אלילים הם, והיו האמוריים קורים עריהם על שם עבודת אלילים שלהם, ויבנו ראוכלו הסבו את שמם לשמות אחרים, וזהו "מוסבת שם" – נבו ובעל מעון, מוסבות לשם אחר. ואת-שבמה • בנו שבמה, (ס"א בשמה, ועין רמב"ן) והיא שכם האמורה למעלה.

(לט) **וילכו בני מכיר בן-מנשה גלעד וילכדה ויורש את-האמרי אשר-בה:**
 לט ויאולו בני מכיר בר מנשה לגלעד וכבשה ותרף ית אמורה די בה:

כ"ג ויורש • כתרגמו "ותרף", שתבת 'יש' משמשת שתי חלקות: לשון ירשה ולשון הורשה, שהוא טרוד ותרופ.

(מ) **ויתן משה את-הגלעד למכיר בן-מנשה וישב בה:**
 מ ויהב משה ית גלעד למכיר בר מנשה ויתב בה:

(מא) **ויאיר בן-מנשה הלך וילכד את-חזיתיהם ויקרא אתהן חות יאיר:**
 מא ויאיר בר מנשה אול וכבש ית כפרניהון וקרא יתהן כפרני יאיר:

כ"ג חזיתיהם • כפרניהון. ויקרא אתהן חות יאיר • לפי שלא היו לו בנים, קראם בשמו לזכרון.

(מב) **ונבח הלך וילכד את-קנת ואת-בנתיה ויקרא לה נבח בשמו:**
 מב ונבח אול וכבש ית קנת וית כפרניהון וקרא לה נבח בשמה: פ פ פ

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לח) ואת נבו. יתכן שהוא הר נבו ששם נקבר משה כאשר אפשר: מוסבות. אלה הערים הוסבו שמותם וכן שבמה: תורה לט
 (לט) ויורש. יש אומרים כי מכיר חי הנה ולפי דעתי שמלת ויורש שבה אל הגבור שהיה במשפחה: תורה מ
 (מ) וטעם למכיר בן מנשה. לכני מכיר כמו ויאמר והנה לשמעון אחיו: תורה מא
 (מא) ויאיר בן מנשה. הוא ממשפחת יהודה כי בן פתוב כי חצרון לקח בת מכיר בן מנשה והוליד ממנה שגוב ושגוב הוליד את יאיר שהיו לו הערים בערי הגלעד ונקרא על שם משפחת אמו גם יש כהנים שנקראו על שם בני ברזילי הגלעדי כי בן פתוב ואין פה מקום לשאול

חסלת פרשת מטות

ל'א'. ותמהני מה ידרש בשתי תבות הדומות לה (רות)
א: "וליאמר לה בעז", (זכריה ה) "לבנות לה בית":

כ"י"א ויקרא לה נבא • לה' אינו מפיק ה"א, וראיתי
ביסודו של רבי משה הדרשן, לפי שלא נתקם לה
שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמעות מדרשו כמו

ק"י"ב פטוקים, בק"י יק"ב סימן. חסלת פרשת מטות

א אליו מטלני בני ישראל די נפקו מארעא
דמצרים להיליהון בינא דמשה ואהרן:

לג (א) אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו
מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן:

ברתמה", למדת, שהיא במדבר פארן. ועוד הוצא
משם שמונה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן –
מהר החר עד ערבות מואב בשנת הארבעים, נמצא
שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים
מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן. ורבי
תנחומא דרש בו דרשה אחרת: משל למלך שהיה
בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו
חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות. אמר לו:
כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו'

(במדבר רבה)

כ"י"א אלה מסעי • למה נכתבו המסעות הללו?
להודיע חסדיו של מקום, שאף-על-פי שגזר עליהם
לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים
ויטלטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה
להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתיים
מסעות; צא מהם ארבעה עשר, שכלם היו בשנה
ראשונה קדם גזרה, משנסעו מרעמסס עד שבאו
לרתמה שמשם נשתלחו המרגלים, שגאמר (לעיל יב):
"ואחר נסעו העם מחצרות וגו'", (שם יג): "שלח-לך
אנשים וגו'". וכאן הוא אומר: "ויסעו מחצרת ויחנו

~ נקודות משיחות קודש ~

ב – הם עדין בתוך המצר והגבול של ארץ מצרים. לכן
נאמר "מסעי" לשון רבים, כי מטרת כל המסעות היא –
לצאת מכל מצר וגבול, ולהגיע לגאולה האמתית
והשלמה על ידי משיח צדקנו.

(לקוטי שיחות כרך כג עמ' 227)

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים (לג, א)
נשאלת השאלה, הרי בני ישראל יצאו ממצרים במסע
אחד בלבד (המסע מרעמסס לסכנת), ומדוע נאמר "מסעי"
לשון רבים. ומבאר בבסידות, דהנה 'מצרים' היא לשון
מצר וגבול, וכל עוד לא הגיעו בני ישראל ליבדן גריחו'
(לקמן פסוק מח), רמז למשיח ש'מורח ודאין' (סנהדרין צג,

ב וכתב משה ית מפקניהון למטלניהון על
מימרא דיי ואלין מטלניהון למפקניהון:

(ב) וכתב משה את מוצאותיהם למסעיהם על-פי
יהוה ואלה מסעיהם למוצאותיהם:

ג ונטלו מרעמסס בירחא קדמאה בחמשא
עשרא יומא לירחא קדמאה מבתר פסקא
נפקו בני ישראל פריש גלי לעיני כל
מצראי:

(ג) ויסעו מרעמסס בחודש הראשון בחמשה עשר
יום לתודש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני
ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פי ה'. דבק עם למסעיהם: תורה ג
ג) ממחרת הפסח. פירשתי וכן ביד
רמה: תורה ד

כל המסעים: תורה ב
ב) את מוצאותיהם. איך יצאו ממקום
למקום על כן אחריו למסעיהם: על

א) אלה מסעי. באשר חנו בני ישראל
בערבות מואב וישבו שם תדשים עד
שבנו הערים הנזכרים ולא זזו משם
פי אם אחרי מות אהרן כתב משה

ד) וּמְצָרִים מְקַבְּרִים אֶת אֲשֶׁר הִפְּה יְהוָה צָבָהם
כָּל־בְּכוֹר וּבְאֵלֵהֶם עֲשֵׂה יְהוָה שְׁפָטִים:
זש"י - וּמְצָרִים מְקַבְּרִים • טְרוּדִים בְּאֵבָלִם.

ה) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם וַיַּחֲנוּ בְּסֹכֶת:
ה וּנְטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם וַיִּשְׂרוּ בְּסֹכֶת:

ו) וַיִּסְעוּ מִסֹּכֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֵתָם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר:
ו וּנְטְלוּ מִסֹּכֶת וַיִּשְׂרוּ בְּאֵתָם דֵּי בְּסֹטֵר
מִדְּבָרָא:

ז) וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
בְּעַל צִפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל:
ז וּנְטְלוּ מֵאֵתָם וְתָב עַל פּוֹם חִירְתָּא דֵּי קָדָם
בְּעַל צִפּוֹן וַיִּשְׂרוּ קָדָם מִגְדֹּל:

ח) וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירָת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה
וַיִּלְכּוּ דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמִרְהָ:
ח וּנְטְלוּ מִן פּוֹם חִירְתָּא וַעֲבְרוּ בְּגוּ יַמָּא
לְמִדְּבָרָא וְאַזְלוּ מִתְּלַחַּת תְּלַתָּא יוֹמִין
בְּמִדְּבָרָא דְּאֵתָם וַיִּשְׂרוּ בְּמִרְהָ:

ט) וַיִּסְעוּ מִמִּרְהָ וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם:
ט וּנְטְלוּ מִמִּרְהָ וְאָתוּ לְאֵילָם וּבְאֵילָם תְּרֵי
עֶשְׂרִי מִבּוּעֵין דְּמִיָּין וְשִׁבְעֵין דְּקָלִין וַיִּשְׂרוּ
תְּמָן:

י) וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף:
י וּנְטְלוּ מֵאֵילָם וַיִּשְׂרוּ עַל יַמָּא דְּסוּף:

יא) וַיִּסְעוּ מֵיַם־סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר־סִין:
יא וּנְטְלוּ מִיַּמָּא דְּסוּף וַיִּשְׂרוּ בְּמִדְּבָרָא דְּסִין:

יב) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדַפְקָה:
יב וּנְטְלוּ מִמִּדְּבָרָא דְּסִין וַיִּשְׂרוּ בְּדַפְקָה:

יג) וַיִּסְעוּ מִדַּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלוֹשׁ:
יג וּנְטְלוּ מִדַּפְקָה וַיִּשְׂרוּ בְּאֵלוֹשׁ:

יד) וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם
לָעָם לְשִׁתוֹת:
יד וּנְטְלוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיִּשְׂרוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא הָיָה
תְּמָן מַיָּא לְעָמָא לְמִשְׁתֵּי:

טו) וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר־סִינַי:
טו וּנְטְלוּ מִרַפִּידִם וַיִּשְׂרוּ בְּמִדְּבָרָא דְּסִינַי:

טז) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַר־סִינַי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרַת הַתְּאֵוָה:
טז וּנְטְלוּ מִמִּדְּבָרָא דְּסִינַי וַיִּשְׂרוּ בְּקִבְרֵי
דְּמִשְׁאֵלֵי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) ובאלהיהם עשה ה' שפטים. כמו
ראש דגון כי בן אִמֵר הַשָּׁם לְמִשְׁהָ:
תורה ה
ז) וישב. רמז לענן או לישראל:
ח) מפני החירות. ופי החירות מקום
אחד הוא והפה בפנים: דרך שלשת
כאשר פירשתי: תורה יז
ט) פירשתי: תורה ט
ז) קברות התאוה. הוא בקדש ברנע
כאשר פירשתי: תורה יז

(יז) וַיִּסְעוּ מִקַּבְרֵת הַתְּאֵוָה וַיַּחֲנוּ בַחֲצֵרֹת:

יז וַיִּנְטְלוּ מִקַּבְרֵי דְמִשְׁאֵלֵי וַיִּשְׂרוּ בַחֲצֵרֹת:

(יח) וַיִּסְעוּ מִחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרֵתְמָה:

יח וַיִּנְטְלוּ מִחֲצֵרֹת וַיִּשְׂרוּ בְּרֵתְמָה:

יח"ט וַיַּחֲנוּ בְּרֵתְמָה • עַל שֵׁם לְשׁוֹן הָרֶעַ שֶׁל מְרַגְלִים, שְׁנֵאמַר (תהלים ק): "מִהַ יִּתֵּן לָךְ וּמִהַ יֹּסִיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה, חֲצִי גְבוּר שְׁנוּנִים עִם גְּחִלֵי רְתָמִים".

(יט) וַיִּסְעוּ מִרֵתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמְזֵן פְּרִיץ:

יט וַיִּנְטְלוּ מִרֵתְמָה וַיִּשְׂרוּ בְּרִמְזֵן פְּרִיץ:

(כ) וַיִּסְעוּ מִרִמְזֵן פְּרִיץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה:

כ וַיִּנְטְלוּ מִרִמְזֵן פְּרִיץ וַיִּשְׂרוּ בְּלִבְנָה:

(כא) וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְסָה:

כא וַיִּנְטְלוּ מִלִּבְנָה וַיִּשְׂרוּ בְּרִפְסָה:

(כב) וַיִּסְעוּ מִרִפְסָה וַיַּחֲנוּ בְּקַהֲלָתָה:

כב וַיִּנְטְלוּ מִרִפְסָה וַיִּשְׂרוּ בְּקַהֲלָתָה:

(כג) וַיִּסְעוּ מִקַּהֲלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שֹׁפֵר:

כג וַיִּנְטְלוּ מִקַּהֲלָתָה וַיִּשְׂרוּ בְּטוּרָא דְשֹׁפֵר:

(כד) וַיִּסְעוּ מִהַר־שֹׁפֵר וַיַּחֲנוּ בַחֲרָדָה:

כד וַיִּנְטְלוּ מִטוּרָא דְשֹׁפֵר וַיִּשְׂרוּ בַחֲרָדָה:

(כה) וַיִּסְעוּ מִחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלָתָה:

כה וַיִּנְטְלוּ מִחֲרָדָה וַיִּשְׂרוּ בְּמַקְהֵלָתָה:

(כו) וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת:

כו וַיִּנְטְלוּ מִמַּקְהֵלָתָה וַיִּשְׂרוּ בְּתַחַת:

(כז) וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתַרְחָה:

כז וַיִּנְטְלוּ מִתַּחַת וַיִּשְׂרוּ בְּתַרְחָה:

(כח) וַיִּסְעוּ מִתַּרְחָה וַיַּחֲנוּ בְּמַתְקָה:

כח וַיִּנְטְלוּ מִתַּרְחָה וַיִּשְׂרוּ בְּמַתְקָה:

(כט) וַיִּסְעוּ מִמַּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמִנָּה:

כט וַיִּנְטְלוּ מִמַּתְקָה וַיִּשְׂרוּ בְּחַשְׁמִנָּה:

(ל) וַיִּסְעוּ מִחַשְׁמִנָּה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת:

ל וַיִּנְטְלוּ מִחַשְׁמִנָּה וַיִּשְׂרוּ בְּמִסְרוֹת:

(לא) וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנְיַיִ עֵקֶן:

לא וַיִּנְטְלוּ מִמִּסְרוֹת וַיִּשְׂרוּ בְּבִנְיַיִ עֵקֶן:

(לב) וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי עֵקֶן וַיַּחֲנוּ בְּחַר הַגְּדִגָּד:

לב וַיִּנְטְלוּ מִבְּנֵי עֵקֶן וַיִּשְׂרוּ בְּחַר הַגְּדִגָּד:

(לג) וַיִּסְעוּ מִחַר הַגְּדִגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיַטְבְּתָה:

לג וַיִּנְטְלוּ מִחַר הַגְּדִגָּד וַיִּשְׂרוּ בְּיַטְבְּתָה:

(לד) וַיִּסְעוּ מִיַּטְבְּתָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה:

לד וַיִּנְטְלוּ מִיַּטְבְּתָה וַיִּשְׂרוּ בְּעֵבְרָנָה:

(לה) וַיִּסְעוּ מִעֵבְרָנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גָּבֵר:

לה וַיִּנְטְלוּ מִעֵבְרָנָה וַיִּשְׂרוּ בְּעֵצִין גָּבֵר:

(לו) וַיִּסְעוּ מִעֵצִין גָּבֵר וַיַּחֲנוּ בְּמַדְבְּרָצֵן הוּא קַדְשׁ:

לו וַיִּנְטְלוּ מִעֵצִין גָּבֵר וַיִּשְׂרוּ בְּמַדְבְּרָא דְצֵן הֵיא רְקָם:

ז) וַיִּסְעוּ מִקִּדְשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הַהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם: לו וּנְטְלוּ מִרְקָם וַשְּׂרוּ בְּהַר טוֹרָא בְּסִיפֵי אֶרְעָא דְאֲדוֹם:

לח) וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הַר הַהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיִּמַּת שָׁם בְּשַׁנַּת הָאֲרֻבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ:

כ"ט - על-פי ה' • מלמד שמת בנשיקה.

~ נקודות משיחות קודש ~

להתאבל על ירושלים, אף לאידך, הרי דוקא בין המצרים הוא זמן מיוחד לעסוק בהלכות בית הבחירה, שאז מעלה עליו הכתוב כאלו עוסקים בכנין הבית (פנחומא צו יד). ויש בזה הדגשה מיוחדת: סבת חרבן בית שני הייתה שנאת חנם (יומא ט, ב), והתקון הוא אהבת חנם: הגוי מתלמידיו של אהרן . . . אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.

(לקוטי שיחות יח עמ' 412)

וימת שם . . . בחדש החמישי באחד לחדש (לג, לח) מיתת אהרן, שהיתה בראש-חדש מנחם-אב, קשורה בקרבן הבית, שהיה אף הוא בחדש זה, כמאמר רז"ל (ראש השנה יח, ב) שקולה מיתתו של צדיקים בשופת בית אלקינו. דהנה, יום מיתת צדיק הוא זמן של בכי ואבלות, אבל יחד עם זה הוא גם זמן ללמוד ממעשיו הטובים וללכת בדרכיו, שאז, כאשר זרעו בחיים, אף הוא בחיים (תענית ה, ב). ואף בקרבן הבית כף: מצד אחד, יש חיוב

לט) וַאֲהֲרֹן בֶן־שִׁלֵּשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בְּמָתוֹ בְּהַר הַהָר:

לט ואהרן פר מאה ועשרין ותלת שנים פד מית בהור טורא:

מ) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּדְ עֶרְדַּ וְהוּא־יָשָׁב בְּגִבְעַת בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֵאֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

מ ושמע כנענאה מלכא דערד והוא יתב בדרומא בארעא דכנען במיתי בני ישראל:

כ"ט - וישמע הכנעני • (ר"ה א) כאן למדך, שמיתת אהרן היא השמועה, שנסתלקו ענני כבוד, וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל, לפיכך חזר וכתבה.

מא) וַיִּסְעוּ מִהַר הַהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמַנָּה:

מא ונטלו מהר טורא ושרו בצלמנה:

מב) וַיִּסְעוּ מִצִּלְמַנָּה וַיַּחֲנוּ בְּפוּנֵן:

מב ונטלו מצלמנה ושרו בפונן:

מג) וַיִּסְעוּ מִפוּנֵן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ:

מג ונטלו מפונן ושרו באבת:

מד) וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בְּגִבְעוֹל מוֹאָב:

מד ונטלו מאבת ושרו במגזת עבראי בתחום מואב:

כ"ט - בעיי העברים • לשון חרבות וגלים, כמו (מיכה א): "לעי השדה", (תהילים עט): "שמו את ירושלים לעינים".

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

ז) ויסעו מקדש. שם עיר: תורה לח עם ישראל בהיותם בהר החר: (מב) צלמנה ופונן. פירשתיים: מ) וטעם וישמע הכנעני. כי נלחם תורה מא תורה מג

(מה) וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גָּד:

מה וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גָּד:

(מו) וַיִּסְעוּ מִדִּיבֵן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעַלְמֵן דְּבַלְתִּימָה:

מו וַיִּסְעוּ מִדִּיבֵן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעַלְמֵן דְּבַלְתִּימָה:

(מז) וַיִּסְעוּ מֵעַלְמֵן דְּבַלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵי הָעֵבְרִים
לִפְנֵי נָבוֹ:

מז וַיִּסְעוּ מֵעַלְמֵן דְּבַלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵי הָעֵבְרִים
לִפְנֵי נָבוֹ:

(מח) וַיִּסְעוּ מִהַרֵי הָעֵבְרִים וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבַת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יַרְחוֹ:

מח וַיִּסְעוּ מִהַרֵי הָעֵבְרִים וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבַת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יַרְחוֹ:

(מט) וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשׁוּמֹת עַד אֲבַל הַשְּׁטִים
בְּעַרְבַת מוֹאָב: ׀

מט וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשׁוּמֹת עַד אֲבַל הַשְּׁטִים
בְּעַרְבַת מוֹאָב:

כ"ט - מִבֵּית הַיְשׁוּמֹת עַד אֲבַל הַשְּׁטִים • כָּאֵן לַמִּדְּבָר | תְּנָה: "לְיַדֵּי תַחֲוֵי לִי הֵהוּא אֶתְרָא וְכוּ": אֲבַל
שְׁעוֹר מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל י"ב מִיַּל, דְּאָמַר רַבָּה בַר בַּר
הַשְּׁטִים • מִיִּשׁוֹר שֶׁל שְׁטִים "אֲבַל" שָׁמוּ.

~ יום חמישי כ"ד תמוז ~

(ג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן
יַרְחוֹ לֵאמֹר:

ג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבַת מוֹאָב עַל
יַרְחוֹ לֵאמֹר:

(גא) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן:

גא מִלַּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן אֲרִי
אַתּוֹן עֹבְרִין יַת יַרְדֵּנָא לְאַרְעָא דְכְנָעַן:

כ"ט - כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן וְגו' וְהוֹרַשְׁתֶּם
וְגו' • וְהֵלֵא כִּמָּה פְּעָמִים הִזְהַרְוּ עַל כָּךְ? אֵלֵא כָךְ
אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: כִּשְׁאַתֶּם עוֹבְרִים בַּיַּרְדֵּן בִּפְשָׁה,

עַל־מְנַת־כֶּן תַּעֲבְרוּ. וְאִם לֹא - מִיִּם בְּאִין וְשׁוֹטְפִין
אַתְכֶּם; וְכֵן מְצִינוּ שְׁאֵמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ בְּעוֹדָם
בַּיַּרְדֵּן.

(גב) וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם
וְאַבְדֹתֶם אֶת כָּל־מִשְׁפֵּיתֶם וְאֵת כָּל־צִלְמֵי מַסְכֹּתֶם
תֹּאבְדוּ וְאֵת כָּל־בְּמוֹתֶם תִּשְׁמְדוּ:

גב וְתִתְרַכְּוּ יַת כָּל יְתִבֵי אֶרְעָא מִן קְדַמִּיכּוֹן
וְתִבְדּוּן יַת כָּל בֵּית סִגְדַתְהוֹן וְיַת כָּל צִלְמֵי
מַתְכַתְהוֹן תִּבְדּוּן וְיַת כָּל בְּמַתְהוֹן תִּשְׁצוּן:

כ"ט - וְהוֹרַשְׁתֶּם • וְגַרְשְׁתֶּם • מִשְׁפֵּיתֶם • כְּתַרְגוּמוֹ:
"בֵּית סִגְדַתְהוֹן", עַל שֵׁם שְׁהִיּוּ מִסְכְּכִין אֶת הַקְּרַקַע
בְּרִצְפַת אֲבָנִים שֶׁל שֵׁשׁ לְהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶם בְּפִשׁוּט

יָדִים וְרַגְלִים, כְּדִכְתִּיב (ויקרא כו): "וְאָבֵן מִשְׁפֵּית לֹא
תִתְנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶם". מַסְכֹּתֶם •
כְּתַרְגוּמוֹ: מַתְכַתְהוֹן.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(מו) בְּעַלְמֵן דְּבַלְתִּימָה. שֵׁם כָּלֵל
לְמַסְעִים רַבִּים פְּאָשׁוּר פִּירְשְׁתִּי בְּפָרְשַׁת
זֹאת חֲקַת הַתּוֹרָה: תּוֹרָה מו
(מט) מִבֵּית הַיְשׁוּמֹת. הוּא הַגֵּיא
תּוֹרָה ג
הַנֶּשֶׁקֶף עַל פְּנֵי הַיְשׁוּמֵן אֲזַ עֲנָה הַשֵּׁם
לְהַזְהִיר יִשְׂרָאֵל כִּי הֵם קְרוֹבִים לְעַבֹּר:

נג) וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וַיִּשְׁבַּתֶּם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ אֵתָּהּ:

נג ותתרכון ית יתבי ארעא ותיבתון בה ארי לכון יתבית ית ארעא למירת יתה:

כ"ט וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ • וְהוֹרִשְׁתֶּם אֹתָהּ מִיּוֹשְׁבֶיהָ, וְאֵז "וַיִּשְׁבַּתֶּם־בָּהּ" – תוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ, וְאִם לֹא – לֹא תוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ.

נד) וְהִתְנַחֵלְתֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לְרֹב תְּרֻבּוֹ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שִׁמָּה הַגּוֹרֵל לוֹ יִהְיֶה לְמִטּוֹת אַבְתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ:

נד ותחסנון ית ארעא בעדבא לזרעיתכון לסגיאיי תסגון ית אחסנתהון ולזעירי תזעירון ית אחסנתהון לדיפוק לה תמן עדבא די לה יהי לשבטי אכתהכון תחסנון:

כ"י אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שִׁמָּה • מִקְרָא קָצֵר הוּא זֶה: אֶל מְקוֹם "אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שִׁמָּה" הַגּוֹרֵל, "לוֹ יִהְיֶה".

למטות אבתיכם • (ביב קי) לפי חשבון יוצאי מצרים. דבר אחר: בשנים עשר גבולין כמנזן השבטים.

נז) וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם יִהְיֶה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂפִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצִנִּינִים בְּצַדֵיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ:

נז ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם יהיה אשר תותירו מהם לשפים בעיניכם ולצנינים בצדיכם וצרוו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה:

כ"ג וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם • יִהְיֶה לָכֶם לְרָעָה. לְשָׂפִים בְּעֵינֵיכֶם • לִיתְדוֹת הַמִּנְקָרִים עֵינֵיכֶם. תַּרְגוּם שֶׁל יִתְדוֹת: "סִיכָא". וּלְצִנִּינִים • פוֹתְרִים בּוֹ

הפותרים לשון מסוכת קוצים הסוככת אתכם לסגר ולכלא אתכם מאין יוצא ובא. וצרוו אתכם • כתרגומו.

נו) וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר דַּמְיוֹתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַעֲשֶׂה לָכֶם: פ

נו ויהי כמא די חשבית למעפד להון אעבד לכון:

לד) (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

ב) צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמַּרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אָרֶץ כְּנָעַן לְגַבְלֹתֶיהָ:

ב פקד ית בני ישראל ומימר להון ארי אתון עליו לארעא דכנען דא ארעא די תפלא לכון באחסנא ארעא דכנען לתחומהא:

כ"ט זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם וְגו' • לְפִי שֶׁהִרְבֵּה מַצּוּת נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וְאֵין נוֹהֲגוֹת בַּחוּצָה לָאָרֶץ,

הצרף לכתב מצרני גבולי רוחותיה סביב. לומר לך: מן הגבולים הללו ולפנים, המצוות נוהגות. תפל

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נד) וְהִתְנַחֵלְתֶם. כְּמוֹ וְהִתְאֵוִיתֶם וְהַפְעוּל הָאָרֶץ: וְטַעַם הַלְחָזֵק לְרֹב תְּרֻבּוֹ. לְרֹב אֲחֲרָיו וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ: תורה נה

נס) לְשָׂפִים. קוֹצִים חֲדִים מְגוֹרֵת הַסֵּר

מסוכתו. הנני סף את דרךך בסירים: ולצנינים. פירושו לפי מקומו כמו ולשוטט בצדיכם שהם מכות בשוט או קוצים חדים כמו צנים פחים והנה עוד פ' להם גבול נחלתם שהם חביבים

השמים וכפתן לפני משה, אמר לו: ראה, אין בהם עוד כח!

לכם • על שם שנתחלקה בגורל, נקראת חלוקה לשון נפילה. ומדרש אגדה' אומר: על-ידי שהפיל הקדוש-ברוך-הוא שריהם של שבעים אמות מן

גיהי לכוון רוח דרומא ממדברא דצן על תחומי אדום ויהי לכוון תחום דרומא מספיי נמא דמלחא קדומא:

(ג) והיה לכם פאת-נגב ממדבר-צן על-ידי אדום והיה לכם גבול נגב מקצה ים-המלח קדמה:

דרך דרומה אל המדבר, והוא שקראו יחזקאל (יחזקאל c: "מדבר העמים", לפי שהיו כמה אמות יושבות בצדו והולכין אצל דרומו מן המערב כלפי מזרח תמיד, עד שבאו לדרומה של ארץ אדום, ובקשו ממלך אדום שייניחם לעבר דרך ארצו ולהכנס לארץ דרך רחבה, ולא רצה. והצרכו לסבב את כל דרומה של אדום, עד בואם לדרומה של ארץ מואב, שנאמר (שופטים י"א): "וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה". והלכו כל דרומה של מואב עד סופה, ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה; וכשפלו את מזרחה, מצאו את ארץ סיחון ועוג, שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והיגדו מפסיק ביניהם; וזהו שנאמר בפיפתח (ס): "וילך במדבר ויסב את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב, ויבא ממזרח-שמש לארץ מואב". וכבשו את ארץ סיחון ועוג, שהיתה בצפונה של ארץ מואב, וקרכו עד היגדו, והוא כנגד מקצוע צפונית מערבית של ארץ מואב. נמצא, שארץ כנען שבצד היגדו למערב - הנה מקצוע דרומית-מזרחית שלה אצל אדום.

כ"ג • והיה לכם פאת-נגב • רוח דרומית אשר מן המזרח למערב. ממדבר-צן • אשר אצל אדום מתחלת מקצוע דרומית-מזרחית של ארץ תשעת המטות. כיצד? שלש ארצות יושבות בדרומה של ארץ-ישראל זו אצל זו: קצת ארץ מצרים, וארץ אדום פלה, וארץ מואב פלה; ארץ מצרים במקצוע דרומית-מערבית, שנאמר בפ'שה זו: "מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה". ונחל מצרים הנה מהלך על פני כל ארץ מצרים, שנאמר (יהושע י"א): מן-השיחור אשר על-פני מצרים. ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ-ישראל, וארץ אדום אצלה לצד המזרח, וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח, וכשיצאו ישראל ממצרים, אם רצה המקום לקרב את כניסתם לארץ, הנה מעבירים את הנילוס לצד צפון ובאין לארץ-ישראל, ולא עשה כן; וזהו שנאמר (שמות י"ג): "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים", שהם יושבים על הים במערכה של ארץ כנען - כענין שנאמר בפלשתים (צפניה ב): "ישבי חבל הים גוי כרתים". ולא נחם אותו הדרך, אלא הסבן והוציאם

וינסחר לכוון תחומא מדרומא למסקנא דעקרבאים ועבר לצן ויהוין מסקנאיה מדרומא לרקם גיאא ויפוק לחצר אדר ויעבר לעצמן:

(ד) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבאים צנה והיו תוצאותיו מנגב לקדש ברנע חצר-אדר ועבר עצמנה:

למערב ובא לו לחצר-אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים. ולשון "נסב" האמור כאן לפי שכתב "ויצא חצר-אדר", שהתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע. ורחב אותה רצועה שבלטה לצד צפון היתה מקדש ברנע עד עצמון, ומשם והלאה נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ובא לו לנחל מצרים, ומשם לצד המערב אל הים הגדול, שהוא מצר מערכה של כל ארץ ישראל. נמצא, שנחל מצרים במקצוע מערבית דרומית.

כ"ג • ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבאים • כל מקום שנאמר "ונסב" או "ויצא" מלמד שלא הנה המצר שנה אלא הולך ויוצא לחוץ. יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של עולם באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבאים. נמצא מעלה עקרבאים לפניו מן המצר. ועבר צנה • אל ציון, כמו "מצרימה". והיו תוצאותיו • קצותיו, בדרומה של קדש ברנע. ויצא חצר-אדר • מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם, ונמשך עוד באלכסון

(ג) על ידי אדום. מקום כמו על יד היגדו: תורה ד

טו
(ה) וְנִסַּב הַגְּבוּל מֵעֲצָמוֹן נַחֲלָה מִצָּרִים וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו הַיָּמָה:
הַיָּמָה:
הַיָּמָה:

כ"ט - וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו הַיָּמָה • אֶל מִצַּר מַעְרָב, שָׁאִין עוֹד גְּבוּל נֶגֶב מֵאֲרִיף לְצַד הַמַּעְרָב מִשֶּׁם וְהִלָּאָה.

(ו) וְגְבוּל יָם וְהָיָה לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגְבוּל זְהִי־יְהִיָּה וְהַתְּחִיב מֵעֲרָבָא וְיְהִי לְכוֹן יָמָא רַבָּא וְהַתְּחִיבָה דִּין זְהִי לְכוֹן תְּחִיבָא מֵעֲרָבָא:
לְכֶם גְּבוּל יָם:

כ"ט - וְגְבוּל יָם • וּמִצַּר מַעְרָבִי מֵהוּ? • וְהָיָה לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל • לְמִצַּר • וְגְבוּל • הַנְּסִין שְׁבַתוֹף הַיָּם, אָף הֵם מִן הַגְּבוּל, וְהֵם אֵיִם שְׁקוּרִין "איזל"ש".

(ז) וְזְהִי־יְהִיָּה לְכֶם גְּבוּל צִפּוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל תְּתָאוּ וְדִין זְהִי לְכוֹן תְּחִיבָא צְפוּנָא מִן יָמָא רַבָּא תְּכַנְנִין לְכוֹן לְהַר טוּרָא:
לְכֶם הַר הַהָר:

כ"ט - גְּבוּל צִפּוֹן • מִצַּר צִפּוֹן • מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל תְּתָאוּ לְכֶם הַר הַהָר • שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ צְפוּנִית מַעְרָבִית וְרָאשוֹ מִשְׁפִּיעַ וְנִכְנָס לְתוֹף הַיָּם, וְיֵשׁ מֵרַחֵב הַיָּם לְפָנִים הַיָּמִינוּ וְחוֹצָה הַיָּמִינוּ. תְּתָאוּ • תְּשַׁפְּעוּ לְכֶם לְנִטוֹת מִמַּעְרָב לְצִפּוֹן, אֶל הַר הַהָר. תְּתָאוּ • לְשׁוֹן סִבָּה, כְּמוֹ (ד"ה ב"י): "אֶל־תָּא הַרְצִיִם", (יחזקאל ט: ז) "וְתָאֵי הַשַּׁעַר" - הַיָּצִיעַ, שְׁקוּרִין "אנפנדי"ץ", שֶׁהוּא מִסָּב וּמִשְׁפָּע.

(ח) מֵהַר הַהָר תְּתָאוּ לְבָא חֶמֶת וְהָיוּ תּוֹצְאֹת הַגְּבֹל צְרָדָה:
מֵהַר טוּרָא תְּכַנְנִין לְמִטֵּי חֶמֶת וְיְהוֹן מִפְּקִנְהִי דְתְּחִיבָא לְצְרָד:

כ"ט - מֵהַר הַהָר • תְּסַבּוּ וְתִלְכוּ אֶל מִצַּר הַצִּפּוֹן לְצַד הַמְּזֻרָח, וְתַפְּגְעוּ ב־"לְבָא חֶמֶת" זוֹ אֲנִטוּכְיָא. תּוֹצְאֹת הַגְּבֹל • סוּפֵי הַגְּבוּל. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "תּוֹצְאֹת הַגְּבוּל", אוֹ הַמִּצַּר כְּלָה שֶׁם לְגַמְרֵי וְאִינוּ עוֹבְרֵי לְהִלֵּן כְּלָל, אוֹ מִשֶּׁם מִתְּפַשֵּׁט וּמִרְחִיב וְיוֹצֵא לְאַחֲרָיו לְהַמְשִׁיךְ לְהִלֵּן בְּאֶלְכֶסוֹן יוֹתֵר מִן הַרְחֵב הָרָאשׁוֹן. וְלַעֲנִין רַחֵב הַמְּדָה הָרָאשׁוֹן קָרָאוּ "תּוֹצְאֹת", שֶׁשֶּׁם כְּלָתָה אוֹתָהּ מְדָה.

(ט) וְיוֹצֵא הַגְּבֹל זְפֹרְנָה וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן זְהִי־יְהִיָּה לְכֶם גְּבוּל צִפּוֹן:
ט וְיוֹפֵק תְּחִיבָא לְזַפְרוֹן וְיְהוֹן מִפְּקִנְהִי לְחֲצַר עֵינָן דִּין זְהִי לְכוֹן תְּחִיבָא צְפוּנָא:

כ"ט - וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן • הוּא הֵיךְ סוּף הַמִּצַּר הַצִּפּוּנִי, וְנִמְצְאָת חֲצַר עֵינָן בְּמִקְצוֹעַ צְפוּנִית־מְזֻרָחִית. וּמִשֶּׁם הַתְּאִוִּיחֶם לְכֶם אֶל מִצַּר הַמְּזֻרָחִי.

(י) וְהַתְּאִוִּיחֶם לְכֶם לְגְבוּל קְרָמָה מִחֲצַר עֵינָן שְׁפָמָה:
י וְהַתְּחִיבָא לְכוֹן לְתְּחִיבָא קְדוּמָא מִחֲצַר עֵינָן לְשָׁפָם:

כ"ט - וְהַתְּאִוִּיחֶם • לְשׁוֹן הַסִּבָּה וְנִטְיָה, כְּמוֹ "תְּתָאוּ". שְׁפָמָה • בְּמִצַּר הַמְּזֻרָחִי, וּמִשֶּׁם הַרְבֵּלָה.

(יא) וְיִרְדַּ הַגְּבֹל מִשְׁפָּם הַרְבֵּלָה מִקְדָּם לְעֵין וִירְדַּ הַגְּבֹל וּמַחָה עַל־פִּתְחֵי יָם־כְּנָרַת קְרָמָה:
יא וְיַחֲזוֹת תְּחִיבָא מִשְׁפָּם לְרֵבֵלָה מִמְּדִנְהָ לְעֵין וְיַחֲזוֹת תְּחִיבָא וְיִמְטִי עַל פִּיָּה נֵם גִּנְסַר קְדוּמָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ה) נַחֲלָה מִצָּרִים. אֶל נַחֲל מִצָּרִים וְאִינְנוּ הִיאֹר: תוֹרָה ו
(ו) הַיָּם הַגָּדוֹל. הַסְּפָרְדִי וְהַטַּעַם גְּבוּל י וְאֶל־יָף וְהַתְּאִוִּיחֶם. תַּחַת וְיִ"ו עוֹלָם: תוֹרָה יא
מַעְרָב נַחֲלָתְכֶם וְהֵיךְ הַיָּם הַגָּדוֹל הוּא הַגְּבוּל בְּעֲצָמוֹ: תוֹרָה ז
וְהַתְּאִוִּיחֶם. כְּמוֹ עַד תְּאֹת גְּבֻעוֹת עוֹלָם: תוֹרָה יא

מִן הַצִּפּוֹן לְדָרוֹם בְּאֶלְכֶסוֹן נוֹטָה לְצַד מִזְרָח וּמִתְקַרֵּב לְצַד אֶרֶץ כְּנָעַן כְּנִגַּד יָם כְּנָרַת, וּמוֹשֵׁף לְצַד מִזְרָחָה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל כְּנִגַּד יָם כְּנָרַת עַד שְׁנוּפֵל בְּיָם הַמֶּלַח, וּמִשָּׁם כָּלָה הַגְּבוּל בְּתוֹצְאוֹתָיו אֶל יָם הַמֶּלַח, שְׁמִמְנוּ הַתְּחִלַּת מִצָּר מְקַצֵּעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, הָרִי סוֹכְבַת אוֹתָהּ לְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ.

כִּי־מִקְדָּם לְעֵין־שָׁם מְקוֹם, וְהַמִּצָּר הוֹלֵךְ בְּמִזְרָחוֹ. נִמְצָא הָעֵין לְפָנִים מִן הַמִּצָּר, וּמֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הִיא. וַיֵּרֶד הַגְּבֹל־כָּל שֶׁהַגְּבוּל הוֹלֵךְ מִצִּפּוֹן לְדָרוֹם, הוּא יוֹרֵד וְהוֹלֵךְ. וּמִתְּחִלָּה עַל־כַּתֵּף יָם־כְּנָרַת קִדְמָה־שִׁיָּהּ יָם כְּנָרַת תּוֹךְ לְגְבוּל בְּמִעֲרֵב, וְהַגְּבוּל בְּמִזְרָח יָם כְּנָרַת, וּמִשָּׁם יוֹרֵד אֶל הַיַּרְדֵּן, וְהַיַּרְדֵּן מוֹשֵׁף וּבָא

יב־וַיַּחֲזוּת תְּחִימָא לַיַּרְדֵּנָא וַיְהוֹן מִפְּקִנְוֵיהּ לַיִמָּא דְּמִלְחָא דָּא תְּהִי לְכוּן אַרְעָא לְתַחֲמוּקָהּ סְחֹר סְחֹר:

יג־וּפְקִיד מִשָּׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימְרֵי דָּא אַרְעָא דִּי תַתְּסַנְוִין יְתָהּ בְּעַדְכָּא דִּי פְקִיד יִי לְמַתְּן לְתַשְׁעַת שְׁבָטִין וּפְלָגוֹת שְׁבָטָא:

יד־אֲרִי קְבִילוּ שְׁבָטָא דְּכַנִּי רְאוּבֵן לְבֵית אֲבֹתְהוֹן וְשְׁבָטָא דְּכַנִּי גַּד לְבֵית אֲבֹתְהוֹן וּפְלָגוֹת שְׁבָטָא דְּמְנַשֶּׁה קְבִילוּ אַחְסִנְתְּהוֹן:

טו־תְּרִין שְׁבָטִין וּפְלָגוֹת שְׁבָטָא קְבִילוּ אַחְסִנְתְּהוֹן מִעֲבְרָא לַיַּרְדֵּנָא דִּירְחוֹ קְדוּמָא מְדִינָחָא:

כִּי־קִדְמָה מִזְרָחָה־אֶל פְּנֵי הָעוֹלָם, שֶׁהֵם בְּמִזְרָח, שְׂרוּחַ מִזְרָחִית קְרוּיָהּ "פָּנִים" וּמִעֲרֵבִית קְרוּיָהּ "אַחֹר", לְפִיכֶף דְּרוֹם לְיָמִין, וְצִפּוֹן לְשִׁמְאֵל.

(יב) וַיֵּרֶד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תְּהִיָּה לְכֶם הָאֶרֶץ לְגְבֻלְתֶּיהָ סְבִיב:

(יג) וַיֵּצֵאוּ מִשָּׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּתְּנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתַשְׁעַת הַמִּטּוֹת וַחֲצֵי הַמִּטָּה:

(יד) כִּי לָקַחוּ מִטָּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמִטָּה בְּנֵי־הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצֵי מִטָּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם:

(טו) שְׁנֵי הַמִּטּוֹת וַחֲצֵי הַמִּטָּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מִעֲבַר לַיַּרְדֵּן יְרֵחוֹ קִדְמָה מִזְרָחָה: פ

~ יום שישי כ"ה תמוז ~

טז ומליל יי עם משה למימר: (טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יז אלֵּין שְׂמֵיחַ גְּבַרְיָא דִּי נַחְסִנֵּן לְכוּן יָת אַרְעָא אֲלַעְזַר פְּהֵנָא וַיְהוֹשֵׁעַ פֶּר נֹזֶן: (יז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לְכֶם אֶת־הָאֶרֶץ אֲלַעְזַר הַכֹּהֵן וַיְהוֹשֵׁעַ בֶּן־נוּן:

כִּי־אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לְכֶם־בְּשִׁבְלֵכֶם. כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא אֲפוֹטְרוֹפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמִחֶלֶק נַחֲלַת הַשְּׁבֵט לְמִשְׁפַּחֹת שֶׁהֵם עוֹשִׂין יְהִיָּה עֲשׂוּי כְּאֵלוֹ עֲשָׂאוֹם שְׁלוּחִים. וְלֹא וְלַגְּבָרִים, וּבּוֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֶלֶק הַגּוֹן. וּמָה שֶׁהֵם עוֹשִׂין יְהִיָּה עֲשׂוּי כְּאֵלוֹ עֲשָׂאוֹם שְׁלוּחִים. וְלֹא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יא) וּמִתְּחִלָּה. כְּאֲשֶׁר אָמְרוּ קְדָמוֹנֵינוּ תְּבִירְתָּא מִגְּזַרְתָּ יִמְחָאוּ כֶּף: תוֹרָה יב (טו) שְׁנֵי הַמִּטּוֹת. פַּעַם שְׁנִית לְכָאֵר מְקוֹם נַחֲלָתָם: תוֹרָה טו (יז) יִנְחֲלוּ. פַּעַל יוֹצֵא לְשָׁנִים פְּעוּלִים

יְכֵן וַיִּנְחַלְתֶּנוּ עַל דַּעַת הַמְּדַקְדְּקִים: אֲלַעְזַר. רְאוּשׁוֹנָה כִּי עַל פִּי יִצְחָק יְהוֹשֵׁעַ גַּם הוּא בֶן אֶהֱרָן. וְלֹא הַזְּכִיר נָשִׂיא לְכַנִּי רְאוּבֵן וְגַד כִּי כְּבֹר לָקְחוּ חֶלְקָם וְהַמְּפָרְשִׁים אָמְרוּ כִּי הַחַל

מִיְהוּדָה כְּאֲשֶׁר יִצְחָק הַגּוֹרֵל בְּתַחֲלָה רַק יֵשׁ טַעֲנָה גְדוּלָּה עֲלֵיהֶם אִף עַל פִּי שֶׁהַפִּירוּשׁ נִכּוֹן יְהִיָּה נִרְאֶה לְפִי דַּעַתֵּינוּ: תוֹרָה יח

שיעור יומי ליום שישי כ"ה תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - לד - פרשת מטות-מסעי סא
 תִּכְנֶן לַפָּרֶשׁ "לָכֶם" זֶה, כָּכֵל "לָכֶם" שְׁבַמְקַרְא, מִשְׁמָע שֶׁהֵם נוֹחַלִים לָכֶם בְּשִׁבְלֵכֶם וּבְמִקוּמְכֶם, כְּמוֹ שְׂאֵם-בֶּן הֵיזָה לוֹ לְכַתֵּב "יִנְחִילוֹ לָכֶם", 'יִנְחִלוֹ' –

(שמות יד): "ה' ילחם לכם".

~ נקודות משיחות קודש ~

לְהִיּוֹת נָשִׂיא וְנָשִׂיא שְׂבָטוֹ, וּמִצַּד מְנוּי זֶה פְּעֻלָּתוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם אֶת צָרְכֵי הַפָּרֶט, שֶׁהָרִי הוּא נָשִׂאוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּיָחִיד. וְהִנֵּה, בְּפֶסוּק נִזְכְּרוּ אֲלֵעֶזֶר וְיִהוֹשֻׁעַ, שֶׁקָּבְלוּ מְנוּי מִיָּחַד מֵאֵת ה', וּמִזֶּה לְמַד רַש"י שֶׁאֵף לְגַבֵּי הַנְּשִׂאִים כָּף: מִדְּבַר בְּמִנּוּי מִיָּחַד מֵאֵת ה' לְהִיּוֹת מְמַנִּים וּבְעֵלִים' עַל כָּל עֲנִינֵי הַשְּׂבָט. לָכֵן מִפָּרֶשׁ רַש"י שֶׁכָּל נָשִׂיא הוּא אֶפְסוּרֹפּוֹס לְשְׂבָטוֹ, וְהוּא דוֹאֵג לְצָרְכָיו שֶׁל כָּל יָחִיד כְּפָרֶט.

כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא אֶפְסוּרֹפּוֹס לְשְׂבָטוֹ, וּמִחֲלָק נִחְלַת הַשְּׂבָט לְמִשְׁפָּחוֹת וְלִגְבָרִים וּבוֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק הַגּוּי (לד, יז) יֵשׁ לְשֵׂאל, מִנֵּינן לוֹ לְרַש"י שֶׁהַנְּשִׂאִים חֵלְקוּ אֶת נִחְלַת הַשְּׂבָט לְמִשְׁפָּחוֹת, וְלֹא שֶׁחֵלְקוּ אֶת הָאָרֶץ לְשְׂבָטִים? וְנִשְׂא לומר, דִּהְנֵה תִּפְקִידוֹ שֶׁל הַנְּשִׂיא נִחְלָק לְשָׁנִים. א. מִצַּד יִשְׂרָאֵל – הוּא שְׁלוּחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְסַפּוֹק כָּל צָרְכֵיהֶם, וְדֹאֵגוֹ מִצַּד תִּפְקִיד זֶה הִיא בְּעֵקֶר לְצָרְכֵי הַכָּלָל, וּכְדִרְךָ הָעוֹלָם, שֶׁכָּל קְבוּץ שֶׁל אָנָשִׁים מְמַנֵּה מְנַהֵיג שְׂדוּאָג לְצָרְכֵי הַכָּלָל. ב. מִצַּד הַקַּב"ה – הַקַּב"ה מְנַה אֹתוֹ (על ידי מִשָּׁה)

(ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 297)

יח וְרַבָּא חַד רַבָּא חַד מִשְׂבָּטָא תִּסְבּוּן
 לְאַחְסָנָא יַת אַרְעָא:

(יח) וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמִּטָּה תִּקְחוּ לְנַחַל
 אֶת-הָאָרֶץ:

יט"ו ◀ לְנַחַל אֶת-הָאָרֶץ • שִׂיֵּהָ נוֹחַל וְחוֹלֵק אוֹתָהּ בְּמִקוּמְכֶם.

יט וְאֵלֶּיךָ שְׂמֵתָה גְבֻרֵיָא לְשְׂבָטָא דִּיהוּדָה
 כָּלֵב בֶּר יִצְחָר:

(יט) וְאֵלֶּה שְׂמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלֵב
 בִּן-יִפְנֵה:

כ וּלְשְׂבָטָא דְבְנֵי שְׁמַעוֹן שְׂמוּאֵל בֶּר
 עַמִּיָּהוּד:

(כ) וּלְמִטָּה בְנֵי שְׁמַעוֹן שְׂמוּאֵל בֶּן-עַמִּיָּהוּד:

כא לְשְׂבָטָא דְבְנֵימֵן אֱלִידָד בֶּר כְּסִלּוֹן:

(כא) לְמִטָּה בְנֵימֵן אֱלִידָד בֶּן-כְּסִלּוֹן:

כב וּלְשְׂבָטָא דְבְנֵי דָן רַבָּא בְקִי בֶר יִגְלִי:

(כב) וּלְמִטָּה בְנֵי-דָן נָשִׂיא בְקִי בֶן-יִגְלִי:

כג לְבְנֵי יוֹסֵף לְשְׂבָטָא דְבְנֵי מְנַשֶּׁה רַבָּא
 חֲנִיָּאֵל בֶּר אֶפְד:

(כג) לְבְנֵי יוֹסֵף לְמִטָּה בְנֵי-מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאֵל
 בֶּן-אֶפְד:

כד וּלְשְׂבָטָא דְבְנֵי אֶפְרַיִם רַבָּא קְמוּאֵל בֶּר
 שְׁפָטָן:

(כד) וּלְמִטָּה בְנֵי-אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן-שְׁפָטָן:

כה וּלְשְׂבָטָא דְבְנֵי זְבוּלֹן רַבָּא אֱלִיצָפָן בֶּר
 פְּרִנָּח:

(כה) וּלְמִטָּה בְנֵי-זְבוּלֹן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן-פְּרִנָּח:

כו וּלְשְׂבָטָא דְבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר רַבָּא פְּלִטְיָאֵל בֶּר
 עֲזָן:

(כו) וּלְמִטָּה בְנֵי-יִשְׁשַׁכָּר נָשִׂיא פְּלִטְיָאֵל בֶּן-עֲזָן:

כז וּלְשְׂבָטָא דְבְנֵי אֲשֶׁר רַבָּא אַחִיָּהוּד בֶּר
 שְׁלָמִי:

(כז) וּלְמִטָּה בְנֵי-אֲשֶׁר נָשִׂיא אַחִיָּהוּד בֶּן-שְׁלָמִי:

כח) וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד: כח וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי נַפְתָּלִי רַבָּא פְּדֵהָאֵל בֶּר עַמִּיהוּד:

כט) אֱלֹהִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: פ כט אֵלִין דִּי פְקִיד יְיָ לְאַחַסְנָא יְת בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְכְנַעַן:

כס"א - לנחל את בני ישראל • שהם ינחילו אותה להם למחלקותיה.

לא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרַחוּ לְאֹמֶר: לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרַחוּ לְאֹמֶר:

לב) צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנוּ לְלוֹיִם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לְשָׁבֶת וּמִגְרָשׁ לְעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לְלוֹיִם: לב (ב) צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנוּ לְלוֹיִם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לְשָׁבֶת וּמִגְרָשׁ לְעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לְלוֹיִם:

כס"ב - ומגרש • רוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לנוי לעיר, ואין רשאים לבנות שם בית ולא לנטע פרום ולא לזרע זרעה.

ג) וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשָׁבֶת וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבַהֲמֹתָם וְלִרְכֻשָׁם וְלִכְלֹל חֵיָתָם: ג (ג) וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשָׁבֶת וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבַהֲמֹתָם וְלִרְכֻשָׁם וְלִכְלֹל חֵיָתָם:

כס"ג - ולכל חיתם • לכל צרכיהם.

ד) וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם מִקִּיר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אִמָּה סְבִיב: ד (ד) וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם מִקִּיר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אִמָּה סְבִיב:

כס"ד - אלה אמה סביב • (עירובין כא) ואחריו הוא אומר: "אלפים באמה". הא כיצד? אלפים הוא נותן להם

ה) וּמִדֹּתָם מִחוּץ לְעִיר אֶת־פְּאֵת־קִדְמָהּ אֲלֵפִים בְּאֹמָהּ וְאֶת־פְּאֵת־נֶגְבָּהּ אֲלֵפִים בְּאֹמָהּ וְאֶת־פְּאֵת־יָם אֲלֵפִים בְּאֹמָהּ וְאֶת־פְּאֵת־צָפוֹן אֲלֵפִים בְּאֹמָהּ וְהָעִיר בְּתוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים: ה (ה) וּמִדֹּתָם מִחוּץ לְעִיר אֶת־פְּאֵת־קִדְמָהּ אֲלֵפִים בְּאֹמָהּ וְאֶת־פְּאֵת־נֶגְבָּהּ אֲלֵפִים בְּאֹמָהּ וְאֶת־פְּאֵת־יָם אֲלֵפִים בְּאֹמָהּ וְאֶת־פְּאֵת־צָפוֹן אֲלֵפִים בְּאֹמָהּ וְהָעִיר בְּתוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים:

ו) וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם אֶת־שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶס שְׂמֹה הַרְצָח וְעֲלִיָּהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר: ו (ו) וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם אֶת־שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶס שְׂמֹה הַרְצָח וְעֲלִיָּהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) פְּדֵהָאֵל. אם נעלם ה"א הם שפתי מלות שוות בשטעם פי ה"א איננה מהאותיות הקשוקש: תורה כט (ב) ומגרש. ידוע: תורה ג

(ז) כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם אֲרֻבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן וְאֶת־מִגְרֵשֵׁיהֶן:
ז כל קרניא די תתנון ללואי ארבעין ותמני קרוין יתהן וית רוחיהן:

(ח) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחֲזַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֶבֶךְ תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמְּעַט תִּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לְלוֹיִם: פ
ח וקרניא די תתנון מאחזת בני ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט תמעטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מעריו ללוים: פ

~ שבת קודש כ"ו תמוז ~

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
ט ומליל יי עם משה למימר:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶרְצָה כְּנָעַן:
י מלל עם בני ישראל ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דקנען:

(יא) וְהַקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מְקַלַּט תְּהִיְיֶנָּה לָכֶם וְגַם שָׂמָה רֹצֵחַ מִכַּה־נַּפֶּשׁ בְּשַׁנְגָּה:
יא ותתמנון לכון קרוין קרוי שזכותא יהון לכון ויערוק לתמן קטולא דיקטול נפשא בשלו:

כס"י • וְהַקְרִיתֶם • אין "הקריה" אלא לשון הזמנה; וכן הוא אומר (בראשית כז): "כי הקרה ה' אליהיך לפני".

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>דקליפה', כמבאר בתסידות. בשנגה – ביהודי לא שיף חטא במזיד, שגרי כל יהודי רוצה לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות (רמב"ם הלכות גרושין פ"ב ה"כ).</p> <p>(ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 596)</p>	<p>וְגַם שָׂמָה רֹצֵחַ מִכַּה נַפֶּשׁ בְּשַׁנְגָּה (לה, יא) נֶפֶשׁ – רומז לנפש השנית בישראל (מנא ריש פ"ב), שהיא חלק אלוה ממעל ממש. מכה נפש – רומז לחטא ועון, שגורם לשפיכת הדם והחיות של אדם דקדושה' באדם</p>
--	--

(יב) וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמַקְלָט מִגֹּאֲל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמֹדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפַּחַת:
יב ויהיו לכם הערים למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד-עמודו לפני העדה למשפחת:

כס"י • מִגֹּאֲל • מפני גואל הדם, שהוא קרוב לנרצח.

(יג) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁשֵׁעָרֵי מְקַלַּט תְּהִיְיֶנָּה לָכֶם:
יג וקרניא די תתנון שית קרוי שזכותא יהון לכון:

(י) אֶרְצָה כְּנָעַן. ידוע גם זאת הפרשה דבקה: תורה יא (יא) וְהַקְרִיתֶם. מגזרת קריה: תורה יב

כ"ט • **שֵׁש־עָרֵי מִקְלָט** • (מכות ט) מגיד, שֶׁאֶף־עַל־פִּי שֶׁהִבְדִּיל מֹשֶׁה בְּחַיֵּיו שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, לֹא

הָיוּ קוֹלְטוֹת עַד שֶׁנִּבְחָרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנָתָן יְהוֹשֻׁעַ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (ספרי).

(יז) **אֵת | שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה:**

יז ית תלת קרוי'א תתנון מעברא לירדנא וית תלת קרוי'א תתנון בארעא דכנען קרוי'א שזכותא יהוין:

כ"ט • **אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים וְגו'** • (מכות שם) אֶף־עַל־פִּי שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנָעַן תִּשְׁעָה שְׁבָטִים, וְכֹאן אֵינֶן אֵלָּא שְׁנַיִם וַחֲצִי, הַשּׁוּה מִנֵּן עָרֵי מִקְלָט שְׁלֹהֶם, מִשּׁוּם דְּבִגְלַעַד

נְפִישֵׁי רוֹצְחִים, דְּכִתִּיב (הושע ו): "גִּלְעָד קִרְיַת פְּעֹלֵי אֲוֹן עֲקָבָה מִדָּם".

(טו) **לְכַנֵּי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שְׁש־הָעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּם שְׁמָה כָּל־מִבְּהַר נֶפֶשׁ בְּשֹׁגָה:**

טו לכני ישראל ולגירא ולתושבא ביניכון יהוין שית קרוי'א האלין לשזבא למערוק לממן כל דיקטול נפשא בשלו:

(טז) **וְאִם־בְּכָלִי בְרוּזָל | הִפְהוּ וַיָּמַת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמַת הַרְצָח:**

טז ואם במן דפרוזלא מתייה וקטלה קטולא הוא אתקטלא יתקטל קטולא:

כ"ט • **וְאִם־בְּכָלִי בְרוּזָל הִפְהוּ** • אין זה מדובר בהורג בשוגג הסמוך לו, אלא בהורג במזיד; וכא ללמד, ששהורג בכל דבר צריך שיהא בו שעור כדי להמית, שנאמר בכלם: "אשר־ימות בו" דמתרגמינן: "דהיא כמסת דימות בה", חוץ מן הברזל, שגלוי וידוע לפני הקדוש־ברוך־הוא, שבהרזל ממת בכל שהוא,

אֶפְלוּ מִחַט, לְפִיכֶךָ לֹא נִתְּנָה בּוֹ תוֹרָה שְׁעוֹר לְכַתֵּב בּוֹ: "אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ". וְאִם תֹּאמַר בְּהוֹרֵג בְּשׁוּגָג - הַכְּתוּב מְדַבֵּר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: "אוּ כָּל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וְגו'". לְמַד עַל הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה, שֶׁבְּהוֹרֵג בְּמִזִּיד - הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

(יז) **וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִפְהוּ וַיָּמַת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמַת הַרְצָח:**

יז ואם באבנא דמתנסבא בידי דהיא כמסת די ימות בה מתייה וקטלה קטולא הוא אתקטלא יתקטל קטולא:

כ"ט • **בְּאֶבֶן יָד** • (ספרי) שֵׁשׁ בָּהּ מֵלֹא יָד. אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ • שֵׁשׁ בָּהּ שְׁעוֹר לְהִמִּית, כְּתִרְגוּמוֹ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא): "וְהִפְהוּ אִישׁ אֵת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן" וְלֹא נִתַּן בָּהּ

שְׁעוֹר. יְכוּל כָּל שֶׁהוּא? לְכֶךָ נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ".

(יח) **אוּ בְכָלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִפְהוּ וַיָּמַת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמַת הַרְצָח:**

יח או במן דאע דמתנסב בידי דהיא כמסת די ימות בה מתייה וקטלה קטולא הוא אתקטלא יתקטל קטולא:

כ"ט • **אוּ בְכָלִי עֵץ־יָד** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא): "וְכִי יָבֵה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוּ אֶת־אֲמָתוֹ בְּשִׁבְט". יְכוּל כָּל

שְׁעוֹר. יְכוּל כָּל שֶׁהוּא? לְכֶךָ נֶאֱמַר בְּעֵץ: "אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ", שְׁיִהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהִמִּית.

(יט) **נֶאֱלָל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הַרְצָח בְּפִגְעוֹ־בּוֹ הוּא יִמְתָּנוּ:**

יט נאלל דמא הוא יקטול ית קטולא כד אתחייב לה מן דינא הוא יקטלגה:

(טו) **לְכַנֵּי יִשְׂרָאֵל** • אֵינֶנּוּ דְּבִק עִם הַפְּסוּק הָרִאשׁוֹן כִּי בַפְּסוּק הָרִאשׁוֹן וְלֹא אָמַר מִקְלָט לְמִי אַחַר כֵּן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שֶׁשׁ הָעָרִים הָאֵלֶּה מִקְלָט: תורה טו

שיעור יומי לשבת קודש כ"ו תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - לה - פרשת מטות-מסעי
ש"י • בפגועו-בו • אפלו בתוך ערי מקלט.

(כ) וְאִם-בְּשִׁנְאָה יִהְיֶה עַלְיוֹ אוֹ-הַשְּׁלִיךְ עָלָיו בְּצִדָּה וַיָּמָת:

כ וְאִם בְּשִׁנְאָה דְּחֵהי אוֹ רְמָא עֲלוּהי בְּכַמְנָא וְקִטְלָה:

ש"י • בצדיה • כתרגומו "בכמנא" במארכ.

(כא) או באיבה הפתו בידו וימת מות-יומת המכה רצח הוא גאל הדם ימית את-הרצח בפגועו-בו:

כא או בְּדָבְבוּ מִחֵהי בִּידָה וְקִטְלָה אֶתְקִטְלָא וְתִקְטַל מִחֵהי קִטּוּלָא הוּא גָּאֵל דְּמָא וְקִטּוּל יֵת קִטּוּלָא פִּד אֶתְחֵיב לֵיה מִן דִּינָא:

(כב) וְאִם-בְּפִתְעַ בְּלֹא-אִיבָה הִדְפּוּ אוֹ-הַשְּׁלִיךְ עָלָיו פֶּלֶל-פְּלִי בְּלֹא צִדָּה:

כב וְאִם בְּפִתְעַ בְּלֹא דְּבָבוּ דְּחֵהי אוֹ רְמָא עֲלוּהי פֶּל פֶּל מִן בְּלֹא כְּמֵן לֵיה:

ש"י • פפתע • באנס. ותרגומו "בתקיף", שהיה סמוך לו ולא היה לו שהות להזהר עליו.

(כג) או בכל-אבן אשר-ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא-אויב לו ולא מבקש רעתו:

כג או בְּכָל אֶבְנָא דְּהֵיא כְּמַסַּת דִּי יָמוּת בֵּיה בְּלֹא חֲזִי וְרְמָא עֲלוּהי וְקִטְלָה וְהוּא לֹא סָנִי לֵיה וְלֹא תִבַּע בִּישְׁתָּה:

ש"י • או בכל-אבן אשר-ימות בה • הכהו • בלא ראות • שלא ראהו • ויפל עליו • (מכות יא) מכאן אמרו: ההורג דרך ריידה, גולה. דרך עליה, אינו גולה.

(כד) ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה:

כד וַיִּדְוַנְנֵן פְּנִשְׁתָּא בֵּין מַחֲנֵא וּבֵין גָּאֵל דְּמָא עַל דִּינָא הָאֵלִין:

(כה) והצילו העדה את-הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל-עיר מקלטו אשר-נס שמה וישב בה עד-מות הכהן הגדל אשר-משח אתו בשמן הקדש:

כה וַיִּשְׁבְּוּן פְּנִשְׁתָּא יֵת קִטּוּלָא מִיַּד גָּאֵל דְּמָא וַיִּתִּיבֵוּן יְתָה פְּנִשְׁתָּא לְקִרְיַת שְׁזִבוּתָהּ דִּי עִיר לְתַמְנָן וַיִּתֵּב בֵּיה עַד דִּימִוּת פְּהֵנָא רְבָא דִּי רִבִּי יְתָה בְּמִשַׁח קוּדְשָׁא:

ש"י • עד-מות הכהן הגדל • שהוא בא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם, והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ומקצר את ימי החיים, אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול. דבר אחר: לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל

בתירו. אשר-משח אתו בשמן הקדש • לפי פשוטו, מן המקראות הקצרים הוא, שלא פירש מי משחו, אלא כמו: "אשר משחו המושח אותו בשמן הקדש". ורבובתינו דרשוהו ב'מסכת מכות' לראית דבר, ללמד שאם עד שלא נגמר דינו, מת כהן גדול ומנו אחר

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) בפגועו בו. בשכר הפ"ה כמו בשכרי לכם פי שמות הפועלים וישתנו: תורה כ
(כ) והדפנו. ממקום גבוה: או השליך עליו. כמו קיר נטוי או פלי שימות בו: בצדיה. פירשתינו: תורה כא
(כב) פפתע. כמו פתאום: תורה כג
(כג) בלא ראות. שם הפועל: ולא אויב לו. ולא מתכפין לבקש רעתו: תורה כד
(כה) עד מות. יש אומר עד מות עד חפוש וכמוהו תמות חקמה ולא אמרו

תחתינו, ולאחר מכן נגמר דינו, חוזר במיתתו של | לכהן, או הפכה משח אותו? אלא להביא את הנמשח שני, שנאמר: "אשר-משח אותו", וכי הוא משחו

וְאִם-יֵצֵא יֵצֵא הַרְצַח אֶת-גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה: (כו) וְאִם מִפֶּק יִפּוֹק קְטוֹלָא ית תחום קרית שזבותה די ערק לתמן:

וּמֵצֵא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת-הַרְצַח אִין לוֹ דָּם: (כז) וְיִשְׂפַח יתה גאל דמא מברא לתחום קרית שזבותה ויקטול גאל דמא ית קטולא לית לה דמא:

כ"ז - אִין לוֹ דָּם • (מכות ז) הרי הוא כהורג את המת שאין לו דם.

כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד-מוֹת הַגֹּדֶל וְאַחֲרֵי-מוֹת הַפֶּהַן הַגֹּדֶל יָשׁוּב הַרְצַח אֶל-אֶרֶץ אַחֲזוֹתוֹ: (כח) כח ארי בקרית שזבותה יתב עד דימות פהנא רבא ובתר דימות פהנא רבא יתוב קטולא לארע אחסנתה:

וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדוֹרֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם: (כט) כט ויהיו אלין לכוז לגזרת דין לדריכוז בכל מותבניכוז:

כ"ט - בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם • למד שתהא סנהדרין [קטנה] נוהגת בחוצה-לארץ כל זמן שנוהגת בארץ-ישראל.

כָּל-מִפְּהַנְפֵּשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת-הַרְצַח וְעַד אַחֵר לֹא-יַעֲנֶנָּה בְּנַפְשׁ לְמוֹת: (ל) ל כל דיקטול נפשא לפום סהדין יקטול ית קטולא ופהיד חד לא יסהד באנש למקטל:

כ"ל - כָּל-מִפְּהַנְפֵּשׁ וְגו' • הָבָא לְהַרְגוֹ עַל שֶׁהִכָּה אֶת הַנֶּפֶשׁ. לְפִי עֵדִים יִרְצַח • שְׂעִידוֹ שֶׁבְּמִזִּיד וּבִהֲתַרְאָה הַרְגוֹ.

וְלֹא-תִקְחוּ כֹפֶר לְנַפְשׁ רִצְחָה אֲשֶׁר-הוּא רָשָׁע לְמוֹת בֵּי-מוֹת יוֹמָת: (לא) לא ולא תקבלון ממון על אנש קטול די הוא חיב למקטל ארי אתקטלא יתקטל:

כ"א - וְלֹא-תִקְחוּ כֹפֶר • (כתובות לו) לא יפטר בממון.

וְלֹא-תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּם אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ לְשׁוּב לְשִׁבֶת בְּאֶרֶץ עַד-מוֹת הַפֶּהַן: (לב) לב ולא תקבלון ממון למערוק לקרית שזבותה למתוב למתב בארעא עד דימות פהנא:

כ"ב - וְלֹא-תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּם אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ • לְמִי שֶׁנָּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ, שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג, אֵינוֹ נִפְטָר מִגְּלוּת בְּמִמּוֹן לְתֵן כֹּפֶר לְשׁוּב לְשִׁבֶת בְּאֶרֶץ בְּטָרָם יְמוֹת מִי הִכָּהוּ. לָנוּם • כְּמוֹ לָנוּס (בשוא וקמ"ז), כְּמוֹ (מיכה ב): "שׁוּבֵי מִלְחָמָה" — שְׁשׁוּבוּ מִן הַמִּלְחָמָה. וְכֵן (צפניה א) "נוֹגֵי מִמּוֹעֵד", וְכֵן (יהושע ה) "כִּי מִלִּים הָיוּ". כָּאֲשֶׁר תֹּאמַר

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כלום פי עמכם תמות חקמה הוא ארע ביקמו: תורה כו
כמושמעו וגם בן עד מות הפכה הגדול (כו) את גבול. מן גבול כמו קצאתי את העיר: תורה כו
פי הוא יכפר בעד ישראל וזה המאורע

”שוב” על מי ששב כְּבָר, ו”מול” על מי שְׁמַל כְּבָר, וּתְפַרְשֶׁהוּ: לֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְמִי שֵׁישׁ לוֹ לְבָרַח, לְפִטְרוֹ מִן הַגְּלוּת, לֹא יִדְעֵתִי הֵיאָף יֵאמֶר: ”לְשׁוֹב לְשִׁבְתָּ כְּלוֹמֵר מְבָרַח. וְאִם תֹּאמֶר ”לְנוֹס” - לְבָרַח,

וְלֹא־תִחַנְּפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָיִים הוּא יִחַנְּפוּ אֶת־הָאָרֶץ וְלֹא־יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שִׁפְדֵתֶּהּ כִּי־אִם בְּדָם שִׁכְּרוּ: (ג)

כ”ג - וְלֹא־תִחַנְּפוּ • וְלֹא תִרְשִׁיעוּ, כְּתַרְגּוּמוֹ ”וְלֹא תִחַיְבוּן”.

וְלֹא תִטְמֵא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כ”ד - אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ • שְׁלֵא תִשְׁפִּינוּ אוֹתִי בְטִמְאַתָּהּ. כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אֵף בְּזִמְן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה (שְׁרוּיָה) בִּיגִיחֵם.

לו (א) וַיִּקְרְבוּ רֹאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בְּנֵי־מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לְפָנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי הַנְּשִׂאִים רֹאשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ב) וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנָי צְוֶה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנָי צְוֶה בִּיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צֶלְפָחֵד אַחִינוּ לְבָנֵינוּ:

(ג) וְהָיוּ לְאָחֵד מִבְּנֵי שְׁבַטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרָעָה נַחֲלַתָּן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרֵל נַחֲלַתָּנוּ יִגְרַע:

כ”ה - וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה • שְׁהָרִי בְנֵה יוֹרְשָׁה, וְהִבֵּן מִתִּיחַס עַל שְׁבַט אָבִיו.

(ד) וְאִם־יְהִיָּה הַיָּבֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵפָה נַחֲלַתָּן עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מִטָּה אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע נַחֲלַתָּן:

לג) יְחַנְּפוּ. עֲשׂוֹת רַע בְּסִתְרָה: שׁוֹפְכוֹ פּוֹעֵל כְּמוֹ וְכֹא גּוֹאֵלוֹ: תּוֹרָה לֹד
לד) וְלֹא תִטְמֵא. הַתְּנוּפָה אֶת הָאָרֶץ אוֹ הוּא צּוּי בַעֲבוּר כִּי אֲנִי שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם וְלֹא לְכַבּוֹד הָאָרֶץ רַק לְכַבּוֹד
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כֵּן אָמַר שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תּוֹרָה א
א) וַיִּקְרְבוּ. גַּם זֹאת הַפְּרָשָׁה דְּבַקָּה עִם כְּאֲשֶׁר צְוֶה מֹשֶׁה לָתֵת מִנַּחֲלַת יִשְׂרָאֵל עָרִים לְלוּיִם: רֹאשֵׁי אָבוֹת. הַמִּטָּה: תּוֹרָה ה
הם הַנְּשִׂאִים: תּוֹרָה ב
ד) וְאִם יְהִיָּה הַיָּבֵל. וְאִפְּלוּ שְׂיִהְיָה הַיָּבֵל לֹא נִקְוָה לְשׁוֹב הַנַּחֲלָה אֲלֵינוּ רַק תִּהְיֶה תְּמִיד נּוֹסֶפֶת עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה: תּוֹרָה ה

כ"י • ואם יהיה היבל • מפאן היה רבי יהודה אומר: וְאֶפְלוּ אִם יְהִי־הַיּוֹבֵל, לֹא תִחְזַר הַנַּחֲלָה לְשִׁבְטוֹ, וְנִמְצָא שְׁנוֹסְפָה עַל נַחֲלַת הַמַּטֵּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם. זו מכירה שחוזרת ביובל, שהירשה אינה חוזרת,

ה ופקיד משה ית בני ישראל על מימרא די לומר יאות שבטא דבני יוסף ממליון:

(ה) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר פֶּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דְּבָרִים:

ו דיין פתגמא די פקיד יי לבנת צלפחד למימר לדמקין בעיניהון תהוין לנשיון ברם לזרעית שבטא דאביהון תהוין לנשיון:

(ו) וְהַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְבָנוֹת צִלְפַּחַד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים:

ז ולא תסחר אחסנא לבני ישראל משבטא לשבטא ארי גבר באחסנת שבטא דאבהתוהי דדבוקין בני ישראל:

(ז) וְלֹא־תִסַּב נַחֲלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֵּה אֶל־מַטֵּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ח וכל ברמא זרתת אחסנא משבטא דבני ישראל לחד מזרעית שבטא דאביהא תהי לאנתו בדיל די ירתון בני ישראל גבר אחסנת אבהתוהי:

(ח) וְכֹל־בֵּית יִרְשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַד מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיָּה תִהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו:

כ"י • וְכֹל־בֵּית יִרְשֶׁת נַחֲלָה • שלא היה בן לאביה.

ט ולא תסחר אחסנא משבטא לשבטא אחרנא ארי גבר באחסנתהי דדבוקין שבטא דבני ישראל:

(ט) וְלֹא־תִסַּב נַחֲלָה מִמַּטֵּה לְמַטֵּה אַחֵר כִּי־אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

י פמא די פקיד יי ית משה בן עבדו בנת צלפחד:

(י) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה פֶּן עֲשׂוּ בָנוֹת צִלְפַּחַד:

יא ותנאה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנת צלפחד לבני אחי אביהון לנשיון:

(יא) וְתִהְיֶינָה מַחֲלָה תְּרֻצָּה וְחֻגְלָה וּמַלְכָּה וְנֵעָה בָּנוֹת צִלְפַּחַד לְבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים:

כ"י • מַחֲלָה תְּרֻצָּה וְגו' • (כ"ב ק"ט) פאן מנאן לפי גדלתן זו מזו בשנים ונשאו כסדר תולדותן. ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן; ומגיד, ששקולות זו כזו.

יב מזרעית בני מנשה בר יוסף הנאה לנשיון והות אחסנתהון על שבטא זרעית אביהון:

(יב) מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי־מְנַשֶּׁה בְּנֵי־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתִהְיֶינָה נַחֲלָתָן עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בתחלה פאשר נולדו ועמה הנפיק' פאשר נשאו לאנשים בתחלה: תורה יב (יב) ממשפחות. לאות פי בני דודיהן לא היו כולם אחים: תורה יג

מהיום קודם נחלת הארץ: תורה ח וְכֹל בֵּית יִרְשֶׁת נַחֲלָה. אחר נחול הארץ על פן אמר הכתוב ולא תסוב נחלה פעם שנית: תורה ט (יא) מחלה תרצה. הנפיקם הכתוב

ה) בן מטה בני יוסף. כי ראשי האבות דברו בעבור כל המטה: תורה ו) וטעם תסב. שפעם תסוב מפה ומפה (ס"א תסוב מכה נכה) בין הם בין אחרים: וטעם לא תסוב נחלה.

יג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מִזְבֵּחַ עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ:

חֹזֶק חֹזֶק וְנִתְחַזַּק

קל"ב פסוקים, חול"ה מחל"ה סימן. חסלת פרשת מסעי

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעה - רפד

אבן עזרא על התורה - מהדרות כלום, אברמוביץ

יג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת. שֶׁל הַנְּחֻלָּה וְהַנְּגֵדֵר וְכָל פֶּת יוֹרֶשֶׁת נִחְלָה וּמִשְׁפָּטֵי הַדָּם עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ מִן־רָחָה: חסלת פרשת מסעי

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' 1

13 אֶקְמָצָא וְכִּי קְמָצָא חֵרוֹב יְרוּשָׁלַם. דִּהְיוּא נִבְרָא דְרַחֲמִיה - שאוהבו
14 הִיָּה קְמָצָא, וְכַעַל דְּבִבִיה - ושונאו הִיָּה כִּי קְמָצָא. עֵבֶד סְעוּדָתָא -
15 עֲשֵׂה סְעוּדָה, וְאָמַר לִיה לְשִׁמְעִיה - למשרתו זִיל אִייתִי לִי קְמָצָא -
16 לך תביא את קמצא לסעודתי, אִזְל - הלך המשרת, וְאִייתִי לִיה -
17 הִבִּיא לְסְעוּדַתּוֹ אֶת כִּי קְמָצָא, כֵּאֲשֶׁר אָתָּא - בא בעל הסעודה,
18 אֶשְׁכַּחְהּ - מצא את בר קמצא דִּהְיוּה יתִיב - שהיה יושב בסעודה,
19 אָמַר לִיה, מַכְרִי - מכרי - מאחר שהיוא נִבְרָא - אדם זה וכלומר אתהו,
20 כְּעַל דְּבִבָּא דִּהְיוּא נִבְרָא הוּא - אויבו של אותו אדם זה וכלומר
21 אויבִי, מֵאִי כְּעִית הָבָא - מזה רצונך כאן בסעודתי. קוּם מִמְקוּמְךָ
22 שׁוּב - וצא מביתי. אָמַר לִיה בֵּר קְמָצָא, הוּאִיל וְאָתָּא - הואיל וכבר
23 באתי לסעודתך, שְׁכַבְנָ - הניחתי להשאר בסעודתך, וְיִהִיבָנָא לֶךָ
24 דְּמִי מַה דְּאִכְלִינָא וְשִׁתִּינָא - ואשלם לך את מה שאוכל ואשתה.

1 את היהודים, אִנְכּ אוֹנְסִיה של היהודי שרצה להציל את נפשו וְמַר
2 היהודי בדעתו וּמְכַנֵּי לְסִיקְרִיקוֹן את קרקעו בלב שלם, וחל קנינו.
3 אולם בְּתַרְיִיתָא - בתקופה האחרונה ששוב לא היו הורגים את
4 ישראל, אָמַר - היו היהודים אומרים, הִיאֲדִנָּא לִישְׁקוּל - כעת יקח
5 הגולן את הקרקע, וְלִמְחַר כִּבְעִנָּא לִיה כְּדִינָּא - אתבע אותו בדִין
6 ואקח בחזרה את הקרקע:
7 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי דְכִתִּיב (משלי כח יד) 'אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תָּמִיד,
8 וּמְקַשָּׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרַעְיָה'
9 פסוק זה מרמז לעובדות הבאות, אֶקְמָצָא וְכִי קְמָצָא - בגלל שני
10 יהודים שנקראו קמצא ובר קמצא חֵרוֹב יְרוּשָׁלַם. אֶתְרַנְגִּילָא
11 וְתַרְנַנְגִּילָא - בגלל תרנגול ותרנגולת חֵרוֹב טוֹר מְלָכָא. אֲשֶׁרָא
12 דִּרְיָכָפֶק - בגלל דופן של מרכבת נשים חֵרוֹב בִּיתְרִי.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

16 - רצו הבריונים לדקור את גופו של רבן יוחנן בן זכאי, בכדי
17 לראות שהוא אכן מת ואינו מערים, אָמַר לִהוֹ אבא סיקרא, אם
18 תעשו כן יִאֲמְרוּ עליכם הרומאים דָּבָן דְּקָרוּ, כְּעוֹ לְמַדְרַחְמִיה - רצו
19 הבריונים לדחוף את גופו של רבן יוחנן בן זכאי לראות אם יצעק,
20 אָמַר לִהוֹ אבא סיקרא, אם תעשו כן יִאֲמְרוּ עליכם דָּבָן דְּחָפוּ/
21 פְּתַחוּ לִיה כְּבָא - פתחו לו את השער, נָפֶק - יצא רבן יוחנן בן זכאי.
22 כִּי מָטָא לְחֵתֶם - כאשר הגיע רבן יוחנן בן זכאי לאספסיינוס, אָמַר
23 לו רבן יוחנן בן זכאי שְׁלָמָא עֲלָךְ מְלָכָא - שלום עליך מלך, וחזר
24 ואמר שְׁלָמָא עֲלָךְ מְלָכָא. אָמַר לִיה אֲסַפְסִינּוּס, מִיִּתְיָבֶת תְּרִי קְטִילָא
25 - הינך חייב שתי מיתות, הָדָא מְשוּם דְּלָאוּ מְלָכָא אָנָּא - שאינני
26 מלך, וְקָא קָרִית לִי מְלָכָא - ולעגת לי בכך שקראת לי מלך. וְתו -
27 ומיתה נוספת הינך חייב משום דאי מְלָכָא אָנָּא, עַד הֵיאֲדִנָּא אָמַי
28 לא אָתִית לְנִבְאִי - מדוע עד עכשיו לא באת אלי, אָמַר לִיה רבן
29 יוחנן בן זכאי דְּקָאֲמַרְתְּ לָאוּ מְלָכָא אָנָּא - טענתך שאינך מלך אינה
30 כְּבוֹנָה, לְפִי

1 אָמַינָא לָהּוּ מִיָּד - אם אומר לבריונים דבר, קְטִילוּ לִי - הם יהרגו
2 אותי, אָמַר לִיה רבן יוחנן בן
3 זכאי, חָזִי לִי תַּקְנִיתָא לְדִידִי - תמצא לי עצה דְּאִיְפוּק - שאוכל
4 לצאת מהעיר, ועל ידי כן אֶפְשָׁר דִּהּוּוּ הַצִּלָּה פּוּרְתָא - יתכן שתהיה
5 הצלה מועטת לעיר, אָמַר לִיה אבא סיקרא, נְקִיט נְפִשְׁךָ בְּקַצְיָדִי -
6 תפרסם שאתה חולה, וְלִיתִי כּוֹלִי עֲלָמָא וְלִישְׁוִילוּ כֶּה - ויבואו כל
7 הציבור וישאלו בשלומך וְאִייתִי מִיָּדִי סְרִיָּא - ותביא דבר מסריח,
8 וְאָנָּי נִבְּה - ותשכיבו לידך, וְלִימְרוּ דְנַח נְפִשְׁךָ - ויאמרו שאתה מת
9 ומסריח, וְלִישְׁוִילוּ כֶּה תִּלְמִידֶךָ - ויכנסו תלמידך לשאת את מיטתך,
10 וְלֹא לִיעוֹל כֶּה אֵינִשׁ אֲחֵרִינָא - ולא יכנס אצלך איש אחר, דְּלֹא
11 לְרַנְשֵׁן כֶּה דְקָלִיל אָת - שלא ירגישו שמיתתך קלה כשל אדם חי,
12 דְאִינְהוּ דְעַי דְחִיָּא קָלִיל מְחִיָּה - שידועים הם שהחי יותר קל
13 מהמת, ויבחינו שהינך חי, עֵבֶד חֵבִי - עשה כן רבן יוחנן בן זכאי,
14 וּנְכַנֵּם כּוֹ רַבִּי אֲלִיעָזָר לשאת את מיטתו מִצַּד אָהֶד, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִצַּד
15 אָהֶר, כִּי מָטוּ לְפִיתָתָא - כאשר הגיעו לפתח החומה, כְּעוֹ לְמַדְרַחְמִיה

לוח תהלים

יום ראשון, כ' תמוז < מפרק צז עד סוף פרק קג

יום שני, כ"א תמוז < מפרק קד עד סוף פרק קה

יום שלישי, כ"ב תמוז < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום רביעי, כ"ג תמוז < מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום חמישי, כ"ד תמוז < מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום שישי, כ"ה תמוז < פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

שבת קודש, כ"ו תמוז < פרק כ. פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון כ' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 192, פרק ז ואולם דרך... עד עמ' צז, ונרכה וכו'.

עצמה יכולה להיות דבר שהוא היפך מהכנה לתשובה, כפי שהיה בתשובתו של ר' אלעזר בן דורדיא, שהסיבה להתעוררותו לתשובה היתה על-ידי ענין לא טוב ועל-ידי הדברים שאמרו לו אז, לכן אומר כאן רבנו הזקן, שה"דרך הישר" להגיע לתשובה היא על-ידי ההכנות שהוא מסביר אותן להלן.

ושני הדברים הם: **האָחֵר**, - הדבר הראשון להגיע לענין התשובה, הוא **לְעוֹרֵר רַחֲמִים הַעֲלִיּוֹנִים** - של הקב"ה, **מִמְקוֹר רַחֲמִים** - שכן, ישנן שתי בחינות - "אב

הרחמן" ו"אב הרחמים"³: "אב הרחמן" היינו האב הרחום, האב שיש בו, כביכול, מדת הרחמים. ואילו "אב הרחמים" היינו האב של רחמים, מקור הרחמים, והכוונה היא, הרחמים שאינם מוגבלים ולמעלה ממדת הרחמים שהיא מדודה ושקולה - והפירוש כאן הוא שיעורר את המדה העליונה יותר של רחמים, "רחמים העליונים", **עַל נַשְׁמַתּוֹ וְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית, שְׁנַפְלָה מֵאַנְרָא רְמָה** - מגג גבוה, כלומר ממדריגה עליונה ביותר, מ"אין-סוף" שהוא **חַי הַחַיִּים בְּרוּךְ-הוּא** - ומשם נפלה הנשמה **לְבִירָא עֲמִיקָתָא** - לבור עמוק. "איגרא" ומדריגה בכלל הן גבוהות, והנשמה באה לא מ"איגרא" סתם, אלא מ"איגרא רמה", מדריגה גבוהה ביותר, ונפלה לא בכור סתם, שהוא מדריגה תחתונה, אלא בכור עמוק, **הֵן הִיבְלוֹת הַטְּמֵאָה וְהַסְמְרָא-אַחְרָא**, - כמוסבר בפרק הקודם, שעל-ידי חטאים ועוונות יורדת הנשמה בהיכלות הטומאה וה"סטרא-אחרא", ועל האדם לעורר עליה את הרחמים העליונים, **וְעַל מְקוֹרָהּ - של הנשמה, בְּמִקְוֵי הַחַיִּים, הוּא שֵׁם הַיְוָ"ה בְּרוּךְ-הוּא**; - כאמור לעיל, ששם הוי"ו הוא מקור הנשמה, ועל-ידי ירידת הנשמה יורדת גם ההשפעה של שם הוי"ו בגלות של קליפות ו"סטרא-אחרא", הרי שהרחמנות היא גם על מקור הנשמה, הוא שם הוי"ו, **וְכַמּוֹ שְׁכַתּוּבָא: "וַיֵּשֶׁב אֶל הַיְוָ"ה וַיִּרְחַמְהוּ"**, - "וירחמהו" הכוונה על שם ה"וי", כלומר שיעורר רחמים על שם הוי"ו, **פְּרוּשׁ -**

פְּרָק ז בפרק הקודם, פרק ו', הסביר רבנו הזקן, ש"תשובה תתאה", שלפי פירוש הזהר הקדוש הכוונה היא להשיב את ה' תתאה של שם הוי"ו למקומה - היא השבת השכינה מגלותה, כי על-ידי חטאים ועוונות נעשה ענין גלות השכינה, שההשפעה של ה' תתאה

שמשם הוי"ו (היא בחינת השכינה), מקור הנשמה, נמשכת רחמנא-ליצלן אל היכלות הקליפה וה"סטרא-אחרא", ממנה מקבל האדם חיות בשעה שהוא עושה חטאים ועוונות, ועל-ידי תשובה מחזיר האדם את

ההשפעה ומחזיר את השכינה מגלותה. **וְאוֹלָם, דְּרַךְ הָאֱמֶת וְהַיִּשְׁר לְבַחֲנֵי תְּשׁוּבָה תְּתַאָה, ה"א תְּתַאָה, הַנּוֹפֵר לְעֵיל - הֵם שְׁנֵי דְבָרִים דְּרַךְ פְּלִל. - הרבי שליט"א (באחת משיחות הקודש) פירש דברי רבינו הזקן "דרך האמת והישר" - שדוקא זוהי הדרך האמיתית והישרה ל"תשובה תתאה" - על פי מה שלעיל (מיד בפרק א') אמר רבנו הזקן, שעיקר ענין התשובה הוא "עזיבת החטא", שאם האדם מחליט בלב שלם שלא לחזור יותר על מעשה חטא זה, הרי זו כבר תשובה (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכאן - דורש עבודה והכנה ארוכות - אלא שאף שעזיבת החטא ה"ז כו") אך אין זה "דרך האמת", שהרי כשתשובה באה שלא בהכנה מתאימה (דבר שרבנו הזקן עומד להסביר בפרק זה), אפשר אכן שיתעורר בתשובה ויחליט בלב שלם על עזיבת החטא (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וה"ז תשובה וכו'"), אך לא תהיה לה קיום, וממילא אין זה אמת, כי אמת נקרא דבר שיש לו קיום, כמו שכתוב¹: "שפת אמת תכון לעד"², וכדי שהתשובה תהיה באמת (שיהיה לה קיום) נדרשת ההכנה לתשובה, עליה ידון בפרק זה. לכן אומר רבנו הזקן, ש"דרך האמת" לתשובה תתאה - היא על-ידי ההכנה שהוא מסביר אותה להלן. ומה שרבנו הזקן אומר "דרך הישר" הוא, כי אפשר שתהיה התעוררות תשובה באמת, אך שתבוא לא על-ידי דרך ישרה, אלא על-ידי איזו סיבה שהיא, סיבה שהיא**

1. משלי יב, יט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכב"ח א ספי"ג". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לקו"ת נשא כג, א. וש"נ". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הש"ס חגיגה ה, ב. וברש"י שבש"ס נשמטה התיבה גג - ואיתא ברש"י דע"י". 5. ישעיה נה, ז.

מחיה אותם בחיות שלמעלה מהם, חיות זו היא רק בבחינה של "מקיף" על העולמות, כִּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שְׁעוֹר שִׁכְלוֹ וְהִכְנֵתוֹ – יתעמק בגדולת "איך־סוף" ברוד־הוא, וְתִמְרָמֵר עַל זֶה מְאֹד מְאֹד: - שכן, כהבינו גדלותו של הקב"ה, רק אז ירגיש את הרחמנות

הגדולה שעל נשמתו ועל מקורה, ומיהו ה"מלך" שנמצא בגלות ומבוייש – הרי זה משפיע עליו מרירות גדולה. זה הראשון משני הדברים שהם "דרך האמת והישר" לתשובה תתאה. וְהַבְּ, - הדבר השני, הוא: לְבַמְשׁ וְלִהְכַנִּיעַ הַקְּלִיפָה וְסִטְרָא־אֲחָרָא, אֲשֶׁר כִּל חִיּוּתָהּ הִיא רַק בְּחִינַת גִּפּוֹת וְהִנְבְּהָה, - וממילא, כשמכניעים ושוברים אותה, נוטלים ממנה את חיותה, כְּמוֹ שִׁכְתוּב: "אם תנפיה כְּנֶשֶׁר וְגו'", ולכן - וְהַפְּטוּשׁ וְהַהֲכַנְעָה עַד עֶפְר מְמֵשׁ - זוהי מִיתָתָה

וְכַמְזוּלָה. – של הקליפה וה"סטרא־אחרא". וְהִינְנֵה, - על־ידי מה שוברים ומכניעים את הקליפה וה"סטרא־אחרא"? עַל־יְדֵי – שהאדם פועל בקרב עצמו "לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְבָה", וְלִחִיּוּת "נִבְזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס" וְכוּ', - שכן כפי שהוסבר בפרק כ"ט בחלק הראשון, עיקר האדם, גם בביוניו, ובפרט באדם החוטא – הוא נפשו הבהמית, ועל־ידי שהוא נשבר, נשברת הרי גם נפשו הבהמית (הבאה מקליפה), הרי שעל־ידי־זה הוא שובר ומכניע את הקליפה ו"סטרא־אחרא". וְכְמוֹ שִׁכְתוּב בְּזוֹהַר הַקְּדוּשׁ¹² עַל פְּסוּקֵי: "זִכְחֵי אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁפָּרָה, לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְבָה וְכוּ'", - מהו הזבח לשם אלקים? – כאשר יש "רוח נשברה", נשברת רוח הסטרא־אחרא, ועל־ידי מה נשברת רוח זו? – על־ידי "לב נשבר", על־ידי־זה יש לאדם לב נשבר, כפי שהוא מפרש מיד להלן, כִּי כִּל קָרְבָן מִן הַבְּהֵמָה - הוא לְשֵׁם הַיְוָה, היא מִדַּת הַרְחִמִים, - לכן תמיד נזכר בקרבנות שם הוי': "אדם כי יקריב מכם קרבן להוי'", "ריח

מה הכוונה לעורר רחמים על שם הוי'? – הרי זה: לְעוֹרֵר רַחֲמִים עַל הַשְּׁפַעַת שֵׁם הַיְוָה בְּרוּד־הוּא, שְׁנִשְׁתַּלְשֵׁלָה וְיִרְדָּה תוֹךְ הִיכְלוֹת הַסְטְרָא־אֲחָרָא הַטְּמֵאִים לְהַחִיּוֹתָם, - להמשיך בהן חיות, עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה אָנוּשׁ - החטאים, וְתַחֲבֻלוֹתָיו,

אגרת התשובה

פ' לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכלות הסט"א הטמאים להחיותם ע"י מעשה אנוש ותחבולותיו ומחשבותיו הרעות וכמ"ש מלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא וכו' היא בחי' גלות השכינה כנ"ל. וזמן המסוגל לזה הוא בתיקון חצות כמ"ש בסידור בהערה ע"ש ב. וז"ש שם נפלה עמרת ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו. ולכן נקרא הקדב"ה מלך עלוב בפרקי היכלות כמ"ש הרמ"ק ז"ל כי אין לך עלבון גדול מזה. ובפרט כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה ממכ"ע וסכ"ע כל א' וא' לפי שיעור שכלו והבנתו יתמרמר ע"ז מאד מאד: והב' לבמש ולכהניע הקליפה וסט"א אשר כל חיותה היא רק בחי' גסות והגבהה כמ"ש אם תגביה כנשר וכו'. והביטוש וההכנעה עד עפר ממש זוהי מיתתה וביטולה. והיינו ע"י לב נשבר ונדכה ולהיות נבזה בעיניו נמאס וכו'. וכמ"ש בזה"ק ע"פ זכחי אלקי' רוח נשברה לב נשבר ונדכה וכו'. כי כל קרבן מן הבהמה הוא לשם הוי' היא מדת הרחמים. אבל

שמעם הוי', היא בְּחִינַת גְּלוּת הַשְּׁכִינָה, - שהשכינה, בחינת מלכות דאצילות, באה על־ידי־זה בגלות, בְּנִזְכָּר לְעֵיל. – בפרק הקודם.⁸ וְזִמְן הַמְּסַלְ לָזֶה – שיוכל האדם להרגיש ברחמנות שעל נשמתו ועל מקורה, ולעורר רחמים העליונים, הזמן המסוגל לכך, הוא ב'תקון חצות', כְּמוֹ שִׁכְתוּב ב'סידור' בְּהַעֲרָה, עֵינֵי שָׁם בְּאִרְיֹבֹת. וְזוֹהוּ שִׁכְתוּב שָׁם: - ב'תיקון חצות" "נִפְלָה עֲמַרְתָּ רֵאשֵׁנו, אוי נא לנו כי חטאנו". – שעל־ידי החטאים, נופלת ה"עטרה", מקור הנשמה. וְלִבְּנֵי נִקְרָא הַקְּדוּשׁ־בְּרוּד־הוּא "מְלֶךְ עֲלוֹב" בְּפִרְקֵי הִיכְלוֹת, כְּמוֹ שִׁכְתָּב הַרְמ"ק ז"ל, - רבי משה קורדובירו וכוונת־לברכה. כִּי אֵין לְךָ עֲלֻבּוֹן גְּדוֹל מִזֶּה¹⁰. – מגלות השכינה בהיכלות הטומאה וה"סטרא־אחרא". וְכַפְרָמָּ כְּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הַמְּשֻׁבֵּל בְּגִדְלַת אֵינְסוּף בְּרוּד־הוּא, מְמַלֵּא כִּל עֲלָמִין – מחיה כל העולמות בחיות פנימית מותאמת לנברא, וְסוֹכְבֵי כִּל עֲלָמִין, - מקיף כל העולמות,

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שה"ש ז, ו. ועיין הצ"צ שם. וצ"ע". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הוס' לתקו"ז ת"ר". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויש לעיין בכ"ז בח"א פמ"ה (ובהגהות לשם – להצ"צ איכה ע' 22 [אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א' גנ]) בהשינויים וכו'". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פ"ח". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נקרא כו' גדול מזה (ר"ח ש' היראה ספ"י – בשם "מורי" היינו הרמ"ק – הובא בשל"ה ש' האותיות מע' הלל, ובס' משנת חכמים לר"מ חגיגי סי' קעג)". 11. "ירמיה מט, טז. עובריה א, ד. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא ה, א". 13. תהלים נא, יט.

ניחוח להוי"ו וכדומה, אבל לשם אלקים, היא מדת הדיון ולהעביר רוח הטומאה והסמטרא אחרא, וזהו "רוח נשברה" – זהו "זבחי אלקים", זבח לשם אלקים. והאיך "נשברה" רוח ה"סמטרא אחרא"? כ"א לשבר ולהעביר רוח הטומאה והסמט"א וזהו רוח נשברה. והאיך נשברה רוח הסמט"א. כשהלב נשבר ונדכה וכו'.

אגרת התשובה

זבחי אלקים"? לשבר רבותינו קרבן בקמה, כ"א – מהו כן היזבח" לשם אלקים (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: דכתב כאן "זבחי אלקים")? לשבר

~ יום שני כ"א תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צו, והאיך נשבר הלב... עד עמ' 194, כנודע).

והאיך נשבר הלב ונדכה? הנה, מעט מועיר הוא על ידי סיגופים ותעניות, בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות הרבה כדור המלך, - שצם הרבה, ועל ידי זה הסיר לגמרי את נפשו הבהמית שמצד הקליפה, כמאמר

ונעשית - הנשמה, בבחינת מרכבה אליהם - כמו שמרכבה בטלה לרוכב המנהיג אותה, כך בטלה נשמתו לטומאה ולקליפות מהן היא מושכת את חיותה, לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו, כנזכר לעיל. - שהשפע והחיות לגוף החוטא, באים מקליפה ו"סטרא אחרא". וכשהוא מתבונן ומתעמק בכל זה, נוצרת בו הכנעת הלב ולב נשבר, שכפי שנאמר לעיל זהו הזבח¹⁴ לשם אלקים. וזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה¹⁵: "רשעים בחייהם קרויים מתים", כלומר - "בחייהם", הכוונה בתוך החיות שלהם, שהחיות עצמה היא ענין של מיתה, שחיותם נמשכים ממקום המות והטומאה, - מהיכלות ה"סטרא אחרא", ענין של טומאה ומות, היפך החיות של קדושה. (ובין מה שכתוב²⁰: "לא המתים יהללו גו", אינו כ"לעג לרש" חסד'שלו²¹, - אין הכוונה למתים ממש, שכן, כשאומרים על מתים ממש שאין הם יכולים להלל את ה', יש בכך משום לעג להם, אלא הפונה על הרשעים שבתיהם קרויים מתים, - ועליהם אומרים, שאין הם יכולים להלל את ה', שמתבלבלים אותם פמהשבות זרות

אגרת התשובה

והוא נשבר הלב ונדכה. הנה מעט מועיר הוא ע"י סיגופים ותעניות בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות הרבה כדור המלך כמאמר רז"ל ע"פ ולבי חלל בקרבי שהרגו בתענית. אך עיקר הכנעת הלב להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטומאה וסמט"א הוא להיות ממארי דחושבנא בעומק הדעת להעמיק דעתו ובינתו שעה אחת בכל יום או לילה לפני תיקון חצות להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו בחי' גלות השכינה כנ"ל וגם [גרס] לעקור נשמתו ונפשו האלקי מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטומאה והמות הן היכלות הסמט"א ונעשית בבחי' מרכבה אליהם לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים כלומר שחיהם נמשכים ממקום המות והטומאה (וכן מ"ש לא המתים יהללו כו' אינו כלועג לרש ח"ו אלא הכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים שמבלבלים

רבותינו זכרונם לברכה¹⁵ על פסוק¹⁶: "ולבי חלל בקרבי" - שהרגו בתענית - שהרג את היצירה הרע בתענית, ואילו אנו, שאין בכוחנו לצום הרבה, רק מעט מועיר בא על ידי תעניות וסיגופים. אף עקר הכנעת הלב, להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטומאה וסמטרא אחרא, הוא להיות מ"מארי דחושבנא בעמק הדעת, - לעשות חשבון צדק, כפי שעושה בעל החשבון, הבעל הבית עצמו, שנוגע לו החשבון ביותר, להעמיק דעתו ובינתו שעה אחת¹⁷ בכל יום או לילה לפני תיקון חצות, להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו בחינת גלות השכינה, כנזכר לעיל, - שעל ידי חטאים גורמים לגלות השכינה, וגם [גרס] לעקור נשמתו ונפשו האלקית מחיי החיים כדור הווא, - מהקב"ה שהוא חיי החיים, והורידה למקום הטומאה והמות, הן היכלות הסמטרא אחרא,

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"כ - מהמוכן מזה"ק". 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ורושלמי ברכות בסופה. וכנזכר גם בח"פ פ"א". 16. תהלים קט, כב. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שבדוחק י"ל שהכוונה שעה אחת ועד' השחי' קודם התפלה". 18. על מה שרבונו הזקן משתמש כאן במלה "זבח" (ולא "קרבן") מעיר הרבי שליט"א: "ראה בזה"ק שם - קרבן אלקים לא כתיב". 19. ברכות יח, ב. 20. תהלים קטו, יז. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאיסור גמור הוא ועד כ"כ שאחז"ל לא יהלך כו' (ברכות

למקום מיתה וטומאה – וזאת במי שעבר על איסור שיש בו כרת ומיתה בידי שמים, שכפי שהוסבר לעיל, נכרתת על-ידי זה הנפש משרשה. להלן, מוסיף רבנו הזקן, שגם מי שלא עבר על איסור שיש בו כרת או מיתה בידי שמים – יכול גם הוא, למצוא את עצמו, שכרת את נפשו האלקית מחיי החיים, בדוגמא כפי שהדבר הוא בכרת או במיתה בידי שמים:

בְּעוֹדֶם בְּרִשְׁעִים, וְאִינֶם חֲפִצִים בְּתִשׁוּבָה, כְּנֹדָע). – שגם בשעה שהרשע רוצה להלל את ה', מבבלים אותו במחשבות זרות, שההלול לא יהא כדבעי, ומשום כך אומרים עליהם "לא המתים יהללו גו". הנה כל האמור, צריך להביא אותו להיות "לב נשבר", כשהוא מתבונן שהוא כרת את נשמתו ונפשו האלקית, מחיי החיים ברוך-הוא, והוריד אותה

אגרת התשובה

אותם במחשבות זרות בעודם ברשעים ואינם חפיצים בתשובה כנודע).

~ יום שלישי כ"ב תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 194, ואף מי שלא עבר... עד עמ' צה, כולן:

הַשֶּׁמֶשׁ לְאַרְצָא וְלְדָרִים עֲלֵיהֶּּ 24 עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלָּ; - ומה שכתוב: "וְכַעֲנֵן חֲמַאֲתִיד" – כענן קל, מחיתי, חטאתיך, - הן עבדות קלות שאדם דש בעקביו, המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש על-דֶּרֶךְ-מִשְׁלָּ. והנה, כמו

שֶׁבְּמִשְׁלָּ הָיָה, - מכיון אור השמש, אם משים אדם נגד אור השמש בחלון מחצות קלות וקלושות לרב מאד, - מחיצות רבות דקות, הן מאפילות – על אור השמש, כמו מחצת עבה, ויותר – מכך, וככה ממש הוא בְּנִמְשָׁל – בעבירות המשולות לעננים המעיבים על אור השמש, ככל עונות שאדם דש בעקביו. – מפאת שהם אינם נחשבים בעיניו כעבירות חמורות, אבל מפני שהוא עובר עליהם פעמים רבות, הרי זה כמו הרבה מחיצות דקות המכסות כמו מחיצה אחת עבה, ומְכַלֵּשׁבֵּן –

וְאֵף מִי שֶׁלֹּא עָבַר עַל עוֹן בְּרַת, וְגַם לֹא עַל עוֹן מִיתָה בִּיְדֵי שָׁמַיִם שֶׁהוּא הוֹצֵאת זֶרַע לְכַמְלָה וּכְהַאי גִּוְנָא, - וכדומה, אלא – עבר על שאר עבדות קלות, אף-על-פי כן מאחר שהן פוגמים בנשמה ונפש האלקית, וכמשל

פְּנִימִת וּפְסִיקַת חֲבָלִים דְּקִיָּם, בְּנִזְכָּר לְעֵיל – בפרק ה', ש"חבל ההמשה" של הנשמה, הוא כמו חבל השזור מתרי"ג (613) פתילות, ובשעה שהוא עובר על אחת מתרי"ג המצוות, הרי זה כניתוק פתילה אחת מהחבל, הרי פְּרִבּוּי חֲטָאִים יָכוֹל לְהִיֵּת פְּנִים כְּמוֹ בְּלֹא אֶחָד שִׁישׁ בּוֹ בְּרַת אוֹ מִיתָה, וְאִפְלוּ בְּכַפִּילַת חֲטָא אֶחָד פְּעַמִּים רַבּוֹת מְאֹד, כְּמוֹ שֶׁהִמְשִׁיל הַנְּבִיא חֲטָאִים לְעֵנָן הַמְּאִפִּיל – על, אור השמש, כמו שכתוב: "מִחִיתִי כְּעָבַד פְּשָׁעִיד" – הם עבדות חמורות, [המבדילים] בין פְּנִימִת הַשְּׁפַעַת שֶׁם הוּיָה בְּרוּךְ-הוּא לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, כְּהַבְדֵּל עֵנָן עָב וְחֲשׁוּד, הַמְּבַדִּיל בֵּין

אגרת התשובה

ואף מי שלא עבר על עון כרת וגם לא על עון מיתה בידי שמים שהוא הוצאת ז"ל וכה"ג, אלא שאר עבירות קלות. אעפ"כ מאחר שהן פוגמים בנשמה ונפש האלקית וכמשל פנימת חבלים דקים כנ"ל. הרי בריבוי החטאים יכול להיות פגם כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה. ואפי' בכפילת חטא אחד פעמים רבות מאד. כמו שהמשיל הנביא החטאים לענן המאפיל אור השמש כמו"ש מחיתי כעב פשעתי שם הוי' ב"ה לנפש האלקית. כהבדלת ענן עב וחשוך המבדיל בין השמש לארץ ולדרים עליה עד"מ. וכענן חטאתיך הן עבירות קלות שאדם דש בעקביו המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש עד"מ. והנה כמו שבמשל הזה אם משים אדם נגד אור השמש בחלון מחיצות קלות וקלושות לרוב מאד הן מאפילות כמו מחיצה אחת עבה ויותר. וככה ממש הוא בנמשל בכל עונות שאדם דש בעקביו ומכ"ש המפורסמות מדברי רז"ל שהן ממש כע"ז וג"ע וש"ד.

עבה, או יותר מאשר מחיצה אחת עבה, ומְכַלֵּשׁבֵּן – העוונות המְפָרְסְמוֹת מְדַכְרֵי רְפוּתֵינוּ וְזָרוּנֵם לְכַרְבָּה,

יה, א). 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכידוע הרא"ע ע"ז מר"ן (לפס"ד – בשו"ע או"ח סשכ"ח סט"ז – דאדה"ז) דאיסור מה"ת פחות מכשיעור אבל כמה פעמים – חמור מאיסור סקילה! (ומזה ראי' לא רק שהוא "כמו", אלא גם "ויותר" כדלקמן). 23. ישעיה מז, כב. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר. וי"ל דזהו כבנמשל – ב' הענינים: ה"א תתאה (מל', ארץ), נפה"א (דרים עלי)".

מִלְבָּד שְׁעֵל־פִּי הַסּוֹד, - על-פי ה"קבלה", כָּל הַפּוֹגֵם בְּאוֹת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַיְיָ - כָּאֵלּוּ נִתְחַיֵּב סְקִילָה, וְהַפּוֹגֵם בְּאוֹת ה"א - הַרְאוּשָׁנָה שֶׁל שֵׁם הַיְיָ, כָּאֵלּוּ נִתְחַיֵּב שְׂרִפָּה, - וְהַפּוֹגֵם וּבְאוֹת וי"ו - שֶׁל שֵׁם הַיְיָ, כָּאֵלּוּ נִתְחַיֵּב חֲרָג, - וְהַפּוֹגֵם וּבְאוֹת ה"א³³ אַחְרוּנָה - שֶׁל שֵׁם הַיְיָ, כָּאֵלּוּ נִתְחַיֵּב חֲנֻק; וְהַמְכַבֵּל קְרִיאַת שְׁמֵע - פּוֹגֵם בְּאוֹת יו"ד, וְתַפְלִין - הַמְכַבֵּל מִצּוֹת תַּפְלִין, פּוֹגֵם בְּאוֹת ה"א, - הַרְאוּשָׁנָה שֶׁל שֵׁם הַיְיָ, וְצִיצִית - הַמְכַבֵּל מִצּוֹת צִיצִית, פּוֹגֵם בְּאוֹת וי"ו, - שֶׁל שֵׁם הַיְיָ, וְתַפְלָה - הַמְכַבֵּל מִצּוֹת תַּפְלָה, פּוֹגֵם בְּאוֹת ה"א - אַחְרוּנָה שֶׁל שֵׁם הַיְיָ, וְכו'. - הַיְיָ, גַּם אִם לֹא עָבַר עַל שׁוּם עֲבִירוֹת

אגרת התשובה

כְּמוֹ הַעֲלָמַת עֵין מִן הַצַּדָּקָה כְּמֹ"שׁ הַשְּׂמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבַר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעֵל כּו' וּבְלִיעֵל הַיָּה עַע"א וְכו'. וְהַמְסַפֵּר בְּגוֹנוֹת חִבְרוֹת הַיָּה לְהִרְשָׁעוֹת הַיָּה וְגו' וְשׂוֹר וְכַל הַכּוֹעֵס כְּאוֹל עַע"ז וְכֵן מִי שִׁישׁ בּו גְּסוֹת הַרוּחַ וְכַהֲנָה רַבּוֹת בְּגִמְרָא. וְת"ת כְּנַגַּד כּוֹלָן כְּמֵאֲרֻל וְיִתְרֵה הַקְּבִ"ה עַל עַע"ז וְכו'. וְלִכֵּן סִידְרוֹ בְּק"שׁ שְׁעַל הַמַּטָּה לְקַבֵּל עֲלוֹי ד' מִיִּתּוֹת ב"ד וְכו'. מְלַבֵּד שְׁעַפ"י הַסּוֹד כָּל הַפּוֹגֵם בְּאוֹת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַיְיָ כְּאוֹל נִתְחַיֵּב סְקִילָה וְהַפּוֹגֵם בְּאוֹת ה"א כְּאוֹל נִתְחַיֵּב שְׂרִיפָה וּבְאוֹת וי"ו כְּאוֹל נִתְחַיֵּב חֲרָג וּבְאוֹת ה"א אַחְרוּנָה כְּאוֹל נִתְחַיֵּב חֲנֻק. וְהַמְכַבֵּל ק"שׁ פּוֹגֵם בְּאוֹת יו"ד וְתַפְלִין בְּאוֹת ה"א וְצִיצִית בְּאוֹת וי"ו וְתַפְלָה בְּאוֹת ה"א וְכו'. וְמוֹזָה יִכּוֹל הַמְשַׁכֵּיל לְלַמּוֹד לְשֹׂאֵר עֲוֹנוֹת וְחַטָּאֵי וְכו' וְכו'. תּוֹרָה כְּנַגַּד כּוֹלָן:

שֶׁהֵן מִמֶּשׁ בְּעִבּוּד־הַזֶּה וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת וְשְׂפִיכּוֹת דָּמִים, כְּמוֹ²⁵ הַעֲלָמַת עֵין מִן הַצַּדָּקָה, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב²⁶: "הַשְּׂמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבַר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעֵל גו'", - לְהִימְנַע מֵעֲנִין שֶׁל צַדִּיק, וְ"בְלִיעֵל", - אוֹמְרִים רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, הַיָּה עוֹבְדֵי עֲבֻדָּת אֱלִילִים²⁷ וְכו', - הַיָּה שֶׁהַעֲלָמַת עֵין מִן הַצַּדָּקָה נִחְשָׁבַת כְּמוֹ עֲבֻד־הַזֶּה; וְהַמְסַפֵּר בְּגוֹנוֹת חִבְרוֹת, הַיָּה לְשׁוֹן הַיָּה, הַשְּׂקוּלָה בְּעִבּוּד־הַזֶּה וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת וְשְׂפִיכּוֹת דָּמִים²⁸, וְכָל הַפּוֹעֵם כָּאֵלּוּ עוֹבֵד עֲבֻד־הַזֶּה וְרַה²⁹, וְכֵן מִי שִׁישׁ בּו גְּסוֹת הַרוּחַ³⁰, וְכַהֲנָה רַבּוֹת בְּגִמְרָא, - לְמִירוֹת שֶׁלֹּא מִגִּיעַ הַיָּה מִיִּתּוֹת אֵלּוּ דּוֹמוֹת לְעֲבֻד־הַזֶּה (עֲלֵיהֶן מְגִיעַ הַיָּה מִיִּתּוֹת בֵּית דִּין, מֵהַשְּׂאִי־כֵן עַל עֲבִירוֹת אֵלּוּ), אֵךְ לְגַבֵּי הַפֶּגֶם הַרוּחַנִי שֶׁהֵן פּוֹגְמוֹת בְּנַפְשׁ, הֵן דּוֹמוֹת לְחַטָּאִים חַמְּמוּרִים - עֲבֻד־הַזֶּה, גִּלּוֹי עֲרִיּוֹת וְשְׂפִיכּוֹת דָּמִים, וְתַלְמוּד תּוֹרָה - הַעֲבִירָה שֶׁל בִּטּוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה שְׂקוּלָה כְּנַגַּד בְּלָךְ, - כְּנַגַּד כָּל הַעֲבִירוֹת הַחַמְּמוּרִים, כְּמֵאֲרֻר רַבּוֹתֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבָרְכָהּ³¹: "וְיִתְרֵה הַקְּדוֹשׁ־שֶׁפְּרוּד־הוּא עַל עֲבֻד־הַזֶּה וְכו'". - גִּלּוֹי עֲרִיּוֹת וְשְׂפִיכּוֹת דָּמִים, וְלֹא יִתְרֵה עַל עוֹן בִּטּוֹל תּוֹרָה". הַיָּה שְׁעֵל־יְדֵי כָּל הַעֲבִירוֹת הַלְלוּ - לְמִירוֹת שֶׁהֵן אֵינֶן עֲבִירוֹת שִׁישׁ בְּהֵן כִּרְתָּ אוֹ מִיִּתָּה בִּידֵי שָׁמַיִם, אַף־עַל־פִּי־כֵן הֵן מִנְתְּקוֹת אֵת הַנַּפֵּשׁ הָאֱלֻקִּית מִמְקוּרָה בְּחַיֵּי הַחַיִּים בְּרוּךְ־הוּא. וְלָכֵן סִדְרוֹ בְּקְרִיאַת שְׁמֵע שְׁעַל הַמַּטָּה³², לְקַבֵּל עֲלוֹי אֲרַבְּע מִיִּתּוֹת בֵּית־דִּין וְכו'. - סְקִילָה, שְׂרִיפָה, חֲרָג וְחֲנֻק, וְזֹאת גַּם עַל מִי שֶׁלֹּא עָבַר אֶף פְּעַם עַל עֲבִירוֹת שְׁעוֹנָן מִיִּתּוֹת בֵּית־דִּין, כִּי יִשְׁנֵן הַרְבֵּה עֲבִירוֹת הַפּוֹגְמוֹת בְּנַפְשׁ כְּמוֹ הַעֲבִירוֹת שִׁישׁ בְּהֵן עוֹנֵשׁ מִיִּתּוֹת בֵּית־דִּין;

חַמְּמוּרֹת שִׁישׁ בְּהֵן מִיִּתּוֹת בֵּית־דִּין, יִשְׁנֵן גַּם עֲבִירוֹת אַחֲרוֹת שְׁעֵל־פִּי "קִבְלָה" פּוֹגְמוֹת בְּנַפְשׁ בְּאוֹתָהּ מֵדָה שֶׁל הַעֲבִירוֹת הַחַמְּמוּרֹת שִׁישׁ בְּהֵן מִיִּתּוֹת בֵּית־דִּין. וְלָכֵן עַל הָאָדָם לְקַבֵּל עַל עֲצֻמוֹ בְּקְרִיאַת שְׁמֵע, אֲרַבְּע מִיִּתּוֹת בֵּית־דִּין, כְּדֵי לְתַקֵּן אֵת הַפֶּגֶם שֶׁפִּגְּם בְּנַפְשׁוֹ. וְמוֹזָה יִכּוֹל הַמְשַׁכֵּיל לְלַמּוֹד - בְּקֶשֶׁר לְשֹׂאֵר עֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים, - הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "לְאִיזָה אוֹת שִׁיכִים - וְכַמִּילָה לְאִיזָה מַד' מִיִּתּוֹת ב"ד" - וְכַפְּסוּל תּוֹרָה כְּנַגַּד בְּלָךְ: - הֵנָּה מִכָּל זֶה יִכּוֹל הָאָדָם לְהִגִּיעַ לְ"לֵב נְשִׁבֵר", בְּהִתְבַּוְּנוֹתוֹ בְּדַעְתּוֹ כַּפֶּגֶם שֶׁפִּגְּם גַּם עַל־יְדֵי חַטָּאִים אַחֲרִים (וְלֹא רַק עַל־יְדֵי חַטָּא שִׁישׁ בּו כִּרְתָּ וּמִיִּתָּה בִּידֵי שָׁמַיִם). זֶהוּ הַדְּבַר הַשְּׁנִי הַמְּבִיא לְ"תְּשׁוּבָה תַתְּאָה" - ה"לֵב נְשִׁבֵר" שִׁישׁ לוֹ, הַשׁוֹבֵר וּמְסִיר אֵת "רוּחַ הַטּוֹמָאָה" וְה"סְטְרָא־אַחְרָא", וּמְמִילָה אֲפֻשֵׁר לוֹ אֵז לְחֹזֵר בְּתְּשׁוּבָה בְּ"אֲמַת", בְּחַרְטָה עַל הַעֲבֵר וְקִבְלָה טוֹבָה עַל לְהַבֵּא.

25. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "כְּתוּבוֹת סַח, א". 26. רַאה טו, ט. 27. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "ע"כ הוּא ע"פ גִּמְרָא שֶׁם וְסַנְהֵ קִיא, ב". 28. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "עַרְכִּין טו, ב". 29. זַח"ב קַפְּב, ב. רַמְב"ם הִלְכוֹת דְּעוֹת פ"ב ה"ג. 30. רַאה סוֹטָה ה, א. 31. פְּתִיחַתָּ לְאִיכָּה רַבָּה אוֹת ב' (בְּתַחֲלַתָּ). יְרוּשֶׁלַּי חִיגֵינָה פ"א ה"ז. 32. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "הַשְּׂיִיכּוֹת לְאִגְהָת" (שֶׁאֵין עֲנִינָה ב' תַּפְלוֹת) - כִּי קְשָׁעָה"מ עֲנִינָה גַם חֲשׁוֹן הַנַּפֵּשׁ וְתְּשׁוּבָה (רַאה ג"כ ח"א ספ"ז). 33. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "צ"ע שְׂמִבְּיָא כֶּאֱן - וּבב' הַפְּעַמִּים - הַיָּה שְׂמִבְּיָאוּ בְּגִימ' נַד. [בְּסִידּוּרוֹ - מוּבָא בְּלֹא מִלּוּין].

25. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "כְּתוּבוֹת סַח, א". 26. רַאה טו, ט. 27. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "ע"כ הוּא ע"פ גִּמְרָא שֶׁם וְסַנְהֵ קִיא, ב". 28. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "עַרְכִּין טו, ב". 29. זַח"ב קַפְּב, ב. רַמְב"ם הִלְכוֹת דְּעוֹת פ"ב ה"ג. 30. רַאה סוֹטָה ה, א. 31. פְּתִיחַתָּ לְאִיכָּה רַבָּה אוֹת ב' (בְּתַחֲלַתָּ). יְרוּשֶׁלַּי חִיגֵינָה פ"א ה"ז. 32. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "הַשְּׂיִיכּוֹת לְאִגְהָת" (שֶׁאֵין עֲנִינָה ב' תַּפְלוֹת) - כִּי קְשָׁעָה"מ עֲנִינָה גַם חֲשׁוֹן הַנַּפֵּשׁ וְתְּשׁוּבָה (רַאה ג"כ ח"א ספ"ז). 33. הַעֲרַת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "צ"ע שְׂמִבְּיָא כֶּאֱן - וּבב' הַפְּעַמִּים - הַיָּה שְׂמִבְּיָאוּ בְּגִימ' נַד. [בְּסִידּוּרוֹ - מוּבָא בְּלֹא מִלּוּין].

~ יום רביעי כ"ג תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צח, פרק ח והנה אחרי... עד עמ' צח, מלפפתו וכו'.

פָּרָק ח בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן שני דברים המהווים הדרך האמיתית והישרה להגיע ל"תשובה תתאה": - ההתבוננות ברחמנות הגדולה שעל נשמתו (ועל מקור נשמתו); - וחשבון הנפש והתעמקותו בענין גלות השכינה, שהוא גרם על-ידי חטאיו; חשבון נפש זה, מביא את האדם להיות בעל "לב נשבור", שיש לו לב שבור, ובכך הוא שובר את רוח ה"סטרא-אחרא".

הזקן מפרט מיד: **וְלִבְּךָ – מפני שהן באות ממדריגה זו, ה"ג מדות הַרְחָמִים מְנַקִּים כָּל הַפְּגָמִים, וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹבֵי: –** לגבי י"ג מדות הרחמים:

"נִשְׂא עֵינָיו וַפְּשַׁע וְנִקְהָ, וְשׁוֹב אֵין יִנְיָקָה לְהַחְיּוֹנִים – לקליפות, **וְהַסְטָרָא אַחְרָא מְהַשְׁפַּעַת ה"א תַּתְּאָה, כְּנֻזְכָּר לְעֵיל –** שעל-ידי החטאים והעוונות, יש להן יניקה מה' תתאה של שם הוי'. אך כאשר נמשך מ"ג מדות הרחמים – מנקה הדבר את העוונות והפשעים ואין להן יותר יניקה מה' תתאה. **וְכִינּוּהָ תְּשׁוּבָה ה"א תַּתְּאָה לְמִקְוָמָה, לְהַתְיַחַד בִּיה"ו, וְדִי לְמִבִּין).** – זוהי משמעות המלה "תשובה" – "תשוב ה" – שהה"א האחרונה של שם הוי' שבה לשלוש האותיות הקודמות לה בשם הוי' להיות מאוחדת אתן. **וְכֵן מִמֶּשׁ –** נעשה לְמִטָּה בְּנַפְשׁ הַאֱלֹקִית שְׂבָאָדָם, שׁוֹב אֵין עֲוֹנוֹתֵיכֶם מְבַדִּילִים, – בין הנפש לבין אלקות, **וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹבֵי: –** לגבי י"ג מדות הרחמים: **"וְנִקְהָ" –** מפרשים חכמינו ז"ל: **"מְנַקְהָ הוּא לְשָׁבִים", לְרַחֵץ וּלְנַקֹּת נַפְשָׁם מְלֻבוּשִׁים הַצּוּאִים, הֵם הַחְיּוֹנִים –** הקליפות המקיפות את האדם על-ידי חטאים ועוונות, **כְּמֹ שְׂפָתוֹב בְּנִמְרָא: "מְלַפְּפָתוֹ וְכוּ". –** העבירה מלפפת ומקיפה את האדם ונעשית לבוש לאדם החוטא – והכוונה לטומאה של העבירה, המקיפה את האדם כמו לבוש – והתשובה מנקה אותו מלבושים צואים אלה.

אגרת התשובה

פָּרָק ח והנה אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל יוכל לבקש באמת מעומקא דלבא כרוב רחמין מחה פשעי וכו'. כי אזי תקבע בלבו באמת גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה כנ"ל. ובוזה יעורר רחמים העליונים מ"ג מדרה"ר הנמשכות מרצון העליון ב"ה הנרמו בקוצו של יו"ד שלמעלה מעלה מבחי' ההשפעה הנשפעת מאותיות שם הוי'. ולכן ה"ג מדות הרחמים מנקים כל הפגמים וכמו"ש נושא עון ופשע ונקה. ושוב אין יניקה להחיצונים והסט"א מהשפעת ה"א תתאה כנ"ל (ובזה תשוב ה"א תתאה למקומה להתייחד ביה"ו וד"ל). וכן ממש למטה בנפש האלקית שבאדם שוב אין עונותיכם מבדילים וכמו"ש ונקה מנקה הוא לשבים לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים הם החיצונים כמו"ש בגמ' מלפפתו וכו'.

הגדולה שעל נפשו האלקית ועל מקורה, ובמה שגרם על-ידי חטאיו יוכל לְבַקֵּשׁ בְּאֵמַת מְעַמְקָא דְלִבָּא – מעומק הלב, את הבקשה שבפסוק: **"כִּרְבֹב רַחֲמֵיךָ מְחַה פְּשָׁעֵי וְגו'"**, - זה הרי פסוק

בפרק התהלים שאומרים בשעת 'תיקון חצות' וגם ב'קריאת שמע שעל המיטה', שלפניהם הוא הזמן המסוגל לחשבון הנפש (כפי שאמר לעיל). הרי אחרי חשבון הנפש שלפני 'תיקון חצות' או לפני קריאת שמע שעל המיטה, יכול האדם לבקש באמת בקשה זו. **כִּי אֵין תְּקַבֵּעַ בְּלִבּוֹ בְּאֵמַת גְּדֹל הַרְחָמְנוֹת עַל בְּחִינַת אֱלֹקוֹת שְׂבָנַפְשׁוֹ וְשִׁלְמַעְלָה, –** במקור נשמתו, **כְּנֻזְכָּר לְעֵיל. –** בפרק ז' – שהרחמנות היא גם על נפשו האלקית וגם על מקור נשמתו למעלה. **וְכִינּוּהָ יְעוֹרֵר רַחֲמִים הַעֲלִיּוֹנִים מִי"ג מְדוֹת הַרְחָמִים, הַנִּמְשְׁכוֹת מְרָצוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא, הַנִּרְמָז בְּקוּצוֹ שֶׁל יו"ד, –** של שם הוי', **שִׁלְמַעְלָה מְעַלָּה מִבְּחִינַת הַהִשְׁפָּעָה הַנִּשְׁפָּעַת מְאוֹתוֹת שֵׁם הַנּוּקְ"ה. –** כאמור בפרק הקודם, פרק ז', ישנן עבירות הפוגמות באות יו"ד של שם הוי' או באות ה"א וכו' – ועל-ידי הפגם, נפסקת ההשפעה משם הוי', שממנה באה

1. תהלים נא, ג. 2. שלח יד, יח. 3. יומא פו, א. 4. סוטה ג, ב.

~ יום חמישי כ"ד תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צה, ומאחר שרוח עברה... עד עמ' 196, למלכא וכו':

בְּרִיךְ-הוּא וְכוּ', - ש'תשובה עילאה' היא שיעסוק בתורה מתוך יראה ואהבה להקב"ה כו', דְּאִיהוּ בְּן י"ה - בִּינָה וְכוּ' - אז, ואמר בזוהר שם, הוא זוכה לאות ו' שהיא בחינת בן י"ה, בינה. בינה היא בחינת תשובה עילאה (שובה של הה"א הראשונה ("עילאה") של שם הוי' המרמזת על מדריגת "בינה") מורכבת מ"בן י"ה" (האותיות שבמלה בינה), והכוונה היא לאהבה ויראה הנולדות מחכמה ובינה שהן כנגד י"ה של שם הוי'. (וּמַעֲלָת פְּעָלֵי תְּשׁוּבָה עַל צְדִיקִים גְּמוּרִים בְּזָה הֵיא, - שלכאורה, הרי ענין לימוד תורה ביראת ה' ואהבת ה', אינו ענין המיוחד לבעלי תשובה, גם צדיקים גמורים לומדים תורה ביראת ה' ואהבת ה', אס"כן במה

ומאחר שְׁרוּחַ עֲבָרָה וְתַמְהָרִים⁵, - הרוח⁶ של מחילה וטהרה, עברה את הנפש וטיהרה אותה, אִזּוּ תּוּכַל נַפְשָׁם לְשׁוּב עַד הַיּוֹ"ה בְּרוּךְ-הוּא מִמֶּנּוּ, וְלַעֲלוֹת מַעֲלָה מַעֲלָה לְמִקְוָה, וְלְדַבְּקָה בּוֹ יְתַבְּרַךְ בִּיחוד נִפְלָא, כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה מִיְחַדָּת בּוֹ יְתַבְּרַךְ בְּתַכְלִית הַיְחוד, כְּמָרָם שְׁנַפְחָה בְּרוּחַ פִּיּוֹ יְתַבְּרַךְ לִירֵד - לירדת, לְמַטָּה וְלַהֲתַלַּבֵּשׁ בְּגוּף הָאָדָם - אז היתה הרי הנשמה מאוחדת בתכלית היחוד עם הקב"ה. (וְכִמּוֹ עַל-דִּבְרֵיךְ מִשָּׁל, בְּאָדָם הַנּוֹפֵחַ בְּרוּחַ פִּיּוֹ, כְּמָרָם שִׁיוּצָא הָרוּחַ מִפִּיּוֹ - הוּא מִיְחַד בְּנַפְשׁוֹ). - כך גם הנשמה לפני שניתנה בגוף האדם באופן של "ויפח", אז היתה הרי מאוחדת בתכלית אתו יתברך, וגם כעת (אחרי התשובה)

אגרת התשובה

ומאחר שרוח עברה ותמהרם אזי תוכל נפשם לשוב עד ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא. כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד כטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם (וכמו עד"מ באדם הנופח ברוח פיו כטרם שיוצא הרוח מפיו הוא מיוחד בנפשו) וזו היא תשובה שלימה. והנה בחי' יחוד זה ותשובה זו היא בחי' תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה וכמ"ש בזוה"ק בר"מ פ' נשא דתשובה עילאה היא דיתעסק באורי' בדחילו ורחימו דקרב"ה וכו' דאיהו בן י"ה בינה וכו' (ומעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים בזה היא כמ"ש בזוה"ק פ' חיי שרה דאינון משכי עליהו ברעותא דלכא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא וכו'):

תהיה שוב מאוחדת בתכלית אתו יתברך. וזו היא תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה. - אופן התשובה, שהנשמה תהיה מאוחדת אתו יתברך בתכלית - היא תשובה שלימה. וְהִנֵּה, בְּחִינַת יְחוד זה - היחוד שהנשמה מתאחדת שוב אתו יתברך כפי שהיתה לפני שניתנה בגוף האדם, וְתְּשׁוּבָה זו, היא בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה עִלָּאָה' - תשובה עליונה הבאה, שְׁלֵאֲחַר 'תְּשׁוּבָה תַתָּאָה', - לאחר התשובה התחתונה שהתבארה לעיל. וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב בְּזוהר הַקְדוּשׁ בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא פְּרִשְׁתָּ נִשְׂאָ, דְּתְּשׁוּבָה עִלָּאָה הֵיא, דִּיתַעְסַק בְּאִוְרֵיהָ בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ דְּקַבְּלָא

מתבטאת מעלתם של בעלי תשובה לגבי צדיקים? - הרי זה, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּזוהר הַקְדוּשׁ, פְּרִשְׁתָּ חֲזִי שְׂרָחָ⁸, דְּאִינוּן - בעלי התשובה, מְשַׁבֵּי עֲלֵיהוּ - ממשיכים על עצמם, בְּרַעֲיָא דְּלִפְנָא יְתִיר - ביותר "רעותא דלכא", רצון פנימי של הלב, וְבְּחִילָא סְגִי - ביותר כוח, לְאֲתַקְרְבָא לְמַלְכָא וְכוּ'): - להיות קרוב יותר להקב"ה, בכך מתבטאת מעלתם של בעלי התשובה, שהתקרבותם להקב"ה היא ברצון ובתוקף חזק יותר מאשר הדבר בצדיקים גמורים.

~ יום שישי כ"ה תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 196, פרק ט וביאור הענין... עד עמ' צט, דר"ה:

בגוף ט בסוף הפרק הקודם, פרק ח', הסביר רבנו הזקן, שהתשובה באופן זה שלאחר שהנפש נוקתה מהחטאים, היא מסוגלת להתעלות מעלה מעלה למקורה ושרשה ולהיות מאוחדת עם הקב"ה ביחוד נפלא כפי שהיתה לפני ירידתה

בגוף ט - זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי "תשובה תתאה". והביא על כך מהזוהר הקדוש, ש"תשובה עילאה" היא - שיעסוק בתורה מתוך יראה ואהבה אל הקב"ה. ברם, נדרש עדיין ביאור בענין: בפרק ד' הביא רבנו הזקן מהזוהר,

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב לו, כא. ופי' שהרוח מטהר השחקים מעננים". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו במשל - שרוח מפזר ומבטל מציאות העננים - כך פעולת התשובה בהעב דפשע וכו'". 7. "זח"ג כקג, א. 8. קצט, ב.

בתוכו יראה ופחד משכלו והתבוננותו או פושה וכו', - "יראת בושת" שהוא מתבייש מגדלות הקב"ה לעשות את הרע בעיני ה', בְּנוֹדָע - כפי שאמר בפרק ד' בחלק הראשון, שאת היראה והבושה הוא יוצר בתוכו משכלו והתבוננותו. אוי -

היא, נְקִרְאָת "האם רבצת על האפרוחים וכו'". - כלומר, על היראה והאהבה שה"בינה" (בינתו) ילדה ויצרה. וְהִנֵּה, עֵפָר הַחֹהֶבֶה הִיא אֲתֵדְבָקוֹת רוּחָא בְּרוּחָא, - עיקר האהבה הוא ההתדבקות של רוח אחת ברוח שניה (רוח האדם עם הרוח שלמעלה). כְּמוֹ שְׂפָתוֹב: "שְׂפָתַי מְנַשְׂקוֹת פִּיהוּ וְגו'", - כשם שב"נשיקין" בגשמיות, מתאחד ה"הבל הפנימי" של אדם אחד עם ה"הבל הפנימי" של אדם שני, כך מתאחדת פנימיות הנשמה

עם הפנימיות שלמעלה, על-ידי דיבור התורה, מעשה המצוות, ובמיוחד על-ידי לימוד תורה בעיון; כפי שרבנו הזקן מסביר בפרק מ"ה בחלק הראשון - שכשם שב"נשיקין" ישנה התאחדות "פה בפה", כך גם בדיבור התורה, ישנה התאחדות של פה האדם המדבר דברי תורה עם הפה שלמעלה - התורה היא הרי דיבור שלמעלה, "דבר ה' זו הלכה", וכך הלאה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וּבְכָל נִפְשְׁךָ", - שהאהבה תהיה באופן שכל הנפש (כל כוחות הנפש) תתאחד עם הקב"ה, שְׂחֵם הֵם כָּל חֻלְקֵי הַנְּפֹשׁ: שְׂכָל וּמְדוּת, וּלְבוּשֵׁיהֶם: מַחְשָׁבָה דְּפוּר וּמַעֲשֵׂה, לְדַבָּקָה פְּלִן בּוֹ יִתְבַּרְךָ. דְּתִינּוּ, - כלומר: המדות - של האדם, תתאחדנה בְּמְדוּתָיו יִתְבַּרְךָ, מֵהוּ הוּא רְחוּם וְכוּ'; - אף אתה רחום. כשהאדם עושה חסד מצד רחמיו - מתאחדות או מדותיו עם מדות הקב"ה, וְהַשְׂכָּל - של האדם יתאחד בְּשִׂכְלוֹ וְחֻכְמָתוֹ יִתְבַּרְךָ, הוּא עֵיוֹן הַתּוֹרָה, - בעיון בתורה בחכמה ובשכל, שעל-ידיה מתאחד שכל האדם עם השכל שלמעלה, דְּאוּרִיתָא מַחְכְּמָה נְפָקָא; - מפני שתורה באה מחכמה (שלמעלה), וְכֵן הַמַּחְשָׁבָה - מחשבתו של האדם תתאחד בְּמַחְשָׁבָתוֹ יִתְבַּרְךָ; וְהַדְּבָר - דיבורו של האדם יתאחד בְּדַבְרֵי ה', זֶה חֻלְקָהּ, וְכְמוֹ שְׂפָתוֹב: - על

"תשובה עילאה" היא "תשוב ה' עילאה", שובה של ה' עילאה, (אות ה"א הראשונה של שם הוי') - איזו שייכות יש לכך לאהבה וליראה (ללימוד תורה מתוך אהבה ויראה), השייכות לאות ו' של שם הוי' - לתשובה של ה' עילאה של

שם הוי'? בתחילת הפרק הנוכחי, מסביר רבנו הזקן, שהכוונה במה שאומרים "תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך יראה ואהבה, היא יראה ואהבה הנוצרות מהשכל, כלומר, מהשכל המתבונן בגדלותו של הקב"ה, שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות בגדלות הוי') ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של הה"א עם הווא"ו (של השכל המתבונן עם המדות הנולדות מהשכל). לאחר מכן יסביר רבנו הזקן מדוע לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה עילאה".

וּבִיאור הַעֲנִין, - לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב בְּהַר הַקָּדוֹשׁ יִתְקוּנִים בְּכַמְהָ מְקוֹמוֹת, דְּ"בִינָה", - אִיְהִי - היא, תְּשׁוּבָה עֵלְיָה, - כלומר, הכוונה לאופן הבינה כפי שהיא נקראת "אם", ככתוב: "וְהָאֵם רַבְצָת עַל הָאֲפְרוּחִים" וכו'. דְּתִינּוּ, שְׂעַל-יְדֵי שְׂמַתְבוֹנֵן דְּגִדְלַת ה' בְּהַעֲמַקַּת הַדַּעַת, וּמוֹלִיד מְרוּחַ בִּינָתוֹ דְּחִילוּי וְרַחֲמֵי שְׂכָלִיִּים, - יראה ואהבה שכליות, - לא שהשכל מגלה בלבד את האהבה והיראה הטבעיות שבו נמצאות בו, אלא שהשכל יוצר בו אהבה ויראה, וּבְמִיּוֹב טַעַם וְדַעַת, - שיש לו על אהבה או יראה אלו טעם שכלי מדוע עליו לאהוב את הקב"ה ומדוע עליו לירא ממנו, פְּעֻנֵין שְׂנַאֲמַרִי: "לְאַהֲבָה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", מִשׁוּם "כִּי הוּא תִיּוֹד וְגו'", - המלה "כי" היא נתינת טעם מדוע עליו לאהוב את ה' אלקיך - מפני (משום) "כי הוא חייך", וזהו אהבה בעלת טעם שכלי, וְלֹא דִי לֹו - אין הוא מסתפק, בְּאַהֲבָה טְבֻעִית הַמְּסַתְרַת לְבַד וְכוּ', - בלבד של כל יהודי, ושיש לגלותה בלבד, הרי אין הוא מסתפק בגילויי האהבה בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו אהבה משכלו והתבוננותו, וְכֵן בְּיִרְאָה וְפָחַד - שאין הוא מסתפק בגילויי יראה ופחד טבעיים בלבד, אלא הוא יוצר

אגרת התשובה

פרק ט וביאור הענין כמ"ש בווה"ק ותיקוני בכמה מקומות. דיבנה איהי תשובה עילאה והאם רובצת על האפרוחים וכו'. דהיינו שע"י שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת ומוליד מרוח בינתו דו"ר שכליים ובטוב טעם ודעת כענין שנא' לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חייך וכו' ולא די לו באהבה טבעית המסותרת לכד וכו'. וכן כיראה ופחד או בושח וכו' כנודע. אוי נקראת האם רובצת על האפרוחי' וכו'. והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו וכו' כנודע. וע"ז נאמר ובכל נפשך שהם הם כל חלקי הנפש שכל ומדות ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה לדבקה כולן בו ית' דהיינו המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו'. והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא מחכמה נפקא. וכן המחשבה במחשבתו ית' והדיבור בדבר ה' זו הלכה וכמ"ש ואשים דברי בפוך ודברי

1. לשון הכתוב - תצא כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וביורר אם כן הוא. וצל"ע בפמ"ד ועוד". 3. נצבים ל, כ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כו"כ שינוים (בב"י אדבקות רב"ד) למשנת בפמ"ט". 5. שה"ש א, ב. 6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ. 8. זח"ב פה, א. 9. שבת קלח, ב.

תורה¹⁰: "וְאִשָּׁם דְּבָרֵי בְּפִיךָ", - התורה נקראת "דברי" (הדיבורים שלי), דיבוריו של הקב"ה, וזאת "בפִיךָ", בפיו של האדם הלומד תורה, "וְדְבָרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיךָ"¹¹; וְהַמַּעֲשֶׂה - התאחדות המעשה של האדם עם המעשה שלמעלה, הוּא - על-ידי, מַעֲשֶׂה הַצְדָּקָה, - וחסד, לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים, - על-ידי-זה נעשה מעשה האדם מאוחד עם המעשה שלמעלה, שענינו גם להחיות את הנבראים שהם שפלים, כְּמוֹ שְׁפָתוֹכֶם¹²: "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' וְגו'¹³", - על בריאת הנבראים וחיותם, כתוב הלשון עשה, "ששת ימים עשה ה'", שהרי זו ירידה של כוחות אלקיים, הנמצאים בירידה ובצמצום בבריאה, כדי לברוא ולהחיות נבראים שהם שפלים, כְּנוֹדָע -

דִּיתַעֲסַק בְּאוֹרֵיתָא, דְּמַחֲכֵמָה נְפָקָא. - שיעסוק בתורה הבאה מחכמה, לכן תיקון גם הברית, כמובא לעיל בפרק ד' מהוהר הקדוש (לפי פירוש ה"ראשית חכמה"), הוא דוקא "תשובה עילאה", שהיא הענין של "יתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקוב"ה". וְהוּא שְׁפָתוֹכֶם בְּתֵנָא דְבִי אֱלֹהֵינוּ¹⁴: אֲדָם עֵבֶר עֲבָרָה וְנִתְחַיֵּב מִיתָה לְמָקוֹם, - הוצאת זרע לבטלה היא עבירה שעונשה מיתה בידי שמים, מַה יַעֲשֶׂה וְיִחְיֶה? אִם הִיָּה רְגִיל לְקָרוֹת דָּף אֶחָד - יִקְרָא שְׁנֵי דְפִים, לְשָׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד - יִשְׁנֶה שְׁנֵי פְרָקִים וְכו'.

אגרת התשובה

אשר שמתי בפך. והמעשה הוא מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים כמ"ש כי ששת ימים עשה ה' וכו' כנודע כמ"א. וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא בתכלית הדבקות והיחוד כשהיא מחמת אהבה וכו'. ולפי שפגם הברית בהוצאת ז"ל ואצ"ל בעריות או שאר איסורי ביאה דאורייתא או דרבנן (כי חמורים ד"ם וכו') פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקא. וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחיה אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים וכו'. והיינו כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל. וככה הוא בחבל נחלתו וכו'. וזש"ה בחדש ואמת יכופר עון וכו' ואין אמת אלא תורה וכו'. ועון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וגמ"ח כדאי' בספ"ק דר"ה:

אחד - שני דפים, במקום פרק אחד - שני פרקים, היא מפני, וְהֵינּוּ, כְּמִשְׁלַל חֶבֶל הַנֶּפֶסֶק וְחֹזֵר וְקוֹשֵׁר, שְׁבִמְקוֹם הַקֶּשֶׁר הוּא כְּפֹל וּמְכֹפֵל, וְכֵבֵה הוּא בְּחֶבֶל נִחְלָתוֹ" וכו'. - הנשמה היא הרי קשורה בשרשה ומקורה, ואם על-ידי עבירה נפסקה התקשרות זו, ועל-ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש - הרי שהחבל במקום הקישור צריך להיות כפול ומכופל, וזה ענינה של תורה. וְהוּא שְׁאֵמֵר הַתְּנוּבָה¹⁵: "בְּחֶסֶד וְאֵמֶת יִכְפֹּר עוֹן וְגו'", "וְאֵין אֵמֶת אֵלָא תוֹרָה וְכו'"¹⁶, - כלומר, על-ידי התורה באה כפרתו של העוון, וְעוֹן בֵּית עֲלִי - עליו נאמר¹⁷ "אם יכופר עוון בית עלי בזבח ומנחה", אומרים חכמינו ז"ל, בְּזֹבַח וּמִנְחָה הוּא דְאֵינוּ מִתְכַּפֵּר - אֲבָל מִתְכַּפֵּר בְּתוֹרָה וּגְמִילוֹת חֲסִדִים, כְּדָאִיתָא - כמו שכתוב, כְּסוּף פֶּרֶק קָמָא - ראשון, דְרֵאשׁ הַשְּׁנָה: - הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים" שנדפסו עם ספר ה"תניא", שדרוש קצת ביאור, מדוע אומר רבנו הזקן שזה נמצא בסוף הפרק הראשון, בשעה שזה נמצא ארבעה דפים לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

ומבואר, בְּמָקוֹם אֶחָד, וְזוֹ הִיא אֲתַדְבְּקוֹת דְּרוּחָא בְּרוּחָא - התדבקות רוח ברוח, בְּתַכְלִית הַדְּבָקוֹת - בדרגה העליונה ביותר של דבקות, וְהֵיִיחֹד, כְּשֶׁהִיא מִחֲמַת אֲהֵבָה וכו'. - למרות שגם כשלימוד התורה אינו מתוך אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן דביקות של רוח ברוח, אך מתי זה בתכלית הדביקות והיחוד - הרי זה דוקא כשזה בא מצד אהבה. ולכן ענינה של "תשובה עילאה" דוקא הוא "דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו (ביראה ואהבה) דקוב"ה", לימוד התורה מתוך אהבת ה' ויראת ה', כי דוקא זה הוא תכלית הדביקות והיחוד, שזהו תוכנה של "תשובה עילאה" - הדביקות ויחוד הנפש עם אלקות בתכלית הדביקות והיחוד. וְלִפִּי שְׁפָגַם הַבְּרִית בְּהוּצָאת זָרַע לְבִטְלָה, וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר בְּעֵרִיּוֹת, או שְׂאֵר אִסּוּרֵי בִיָּאָה דְּאוֹרֵיתָא, או דְרַבְּנָן - איסורי ביאה מן התורה או איסורי ביאה מדרבנן, (כִּי חֲמוּרִים דְּבָרֵי סוֹפְרִים - דברים שאיסורם הוא רק מדרבנן, וְכו' - יתור מדברי תורה, מאיסורי תורה), וכיון שענינים אלה פוֹגְגִים - פוגמים, כְּמַתָּה, לְכֵן תִּקְוֵנוּ הוּא

10. ישעיה נא, טו. 11. שם נט, כא. 12. יתרו כ, יא. 13. ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. 14. לא נמצא שם. ועיין ויק"ר דפכ"ה. 15. משלי טז, ו. 16. ראה ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד.

~ שבת קודש כ"ו תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צט, פרק י והנה... עד עמ' 198, כנודע.

– ללכת, ממדרגה למדרגה ממשלה למעלה, - שיתעלה בעצמו על-ידי עבודתו הנפשית העצמית, היא פחינת תשובה עלאה ואתדבקות רוחא ברוחא, - התדבקות רוח ברוח, בכוננת הלב בתפלה, - זוהי עבודת האדם עצמו, שעל-ידי העבודה שלו

בכוחות הנפש שלו, הוא מתעלה בדביקות של רוח ברוח עם אלקות, ובפרט בקריאת שמע ובכבודותיה, - בהן מתבטאת במיוחד עבודת הנפש להתעלות בדביקות באלקות, פרי לומר: - ב"קריאת שמע", "ואהבת" גו' בכל לבבך ובכל נפשך וגו'", באמת לאמתו, - זוהי עבודת האדם מלמטה להתעלות ממדרגה למדרגה בענין האהבה להקב"ה, כך גם צריך

להיות לימוד התורה באופן של מלמטה למעלה, שעל-ידי עבודתו הוא עושה עצמו לכלי לכך, שדבר הוי' יהיה בפיו – ובלשון רבנו הזקן: וכן: - גם, "והיו הדברים האלה וגו', ודברת בם וגו'", - שגם זה מוסב הרי על ענין התורה, להיות דבר ה' בפיו באמת, - מפני שהוא כלי לדבר הוי"ש שבפיו, הרי זה אז באמת, "ואין אמת וכו'", - אלא תורה. וכן לקיים כל המצוות, כמו שנאמר: "אשר קדשנו במצוותיו", כמו: - המלה "קדשנו" היא כמו, "הרי את מקדשת לי", - שעל-ידי מצוות נעשה "קדשנו", היא פחינת קדש העליון, - שיהודי ממשך על עצמו על-ידי מצוות. "קודש" היא לשון פרישות ונבדלות, - שהיא בחינה ומדרגה כמו שמופרשת ונבדלת, שאינו יכול להתלבש תוך עלמיו, - בתוך העולמות, להיות להם חיות פנימית מותאמת למדריגתם, משום דקלא קמיה כלא חשיב, - מפני שהכל לגבי יתברך אינו נחשב לכלום, ואין מדריגה זו יכולה להתלבש לפי ערך העולמות, כי אין לעולמות שום ערך כלל לגבי מדריגה זו, אלא בפחינת סוכב כל עלמיו, - המקיפה כל העולמות ומשפיעה בהם

פרק י בפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה", וכפי שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות רוחא ברוחא", שרוח האדם מתדבקת ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים).

אגרת התשובה

פרק י והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא ברוחא ע"י תורה וגמ'ת. היא בבחי' המושכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו וכמ"ש ואשים דברי כפך. וימינו תחבקני בגמ'ת דחסד דרועא ימינא וכו'. אבל אדם התחתון צריך לילך ממדרגה למדרגה ממטה למעלה היא בחי' תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא בכוננת הלב בתפלה ובפרט בק"ש וברכותיה. כדי לומר ואהבת כו' בכל לבבך ובכל נפשך וכו' באמת לאמתו. וכן והיו הדברים האלה וכו' ודברת בם וכו' להיות דבר ה' בפיו באמת ואין אמת וכו'. וכן לקיים כל המצוות כמו"ש אשר קדשנו במצוותיו כמו הרי את מקודשת לי היא בחי' קדש העליון לשון פרישות ונבדלה שאינו יכול להתלבש תוך עלמיו משום דכולא קמיה כלא חשיב אלא בבחי' סוכב כ"ע הוא רצון העליון ב"ה וכו'

והנה, תשובה עילאה זו, דאתדבקותא דרוחא ברוחא, - של התדבקות רוח ברוח, על-ידי תורה וגמילות חסדים, היא בפחינת המושכה מלמעלה למטה, - שכן, גם התורה וגם גמילות חסדים, אינן התעלותו העצמית של האדם שהוא מתעלה על-ידי עבודתו, אלא כפי שהוא מתעלה מצד כוח עליון, המעלה אותו למעלה באין-ערוך מאשר התעלותו מצד מדריגתו ועבודתו

העצמיות, להיות – שתהיה, דבר ה' ממש בפיו, - שהרי אין זה מצד כוחו ועבודתו של האדם, שכן בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע לירי כך, אלא זהו כוח שמעניקים לו מלמעלה, שכשיהודי לומד תורה, יהיה בדבוריו "דבר הוי"ש ממש, וכמו שכתוב: "ואשים דברי כפך", - הקב"ה עושה זאת, "ואשים", שבפיו של יהודי הלומד תורה יהיה "דברי", דיבוריו של הקב"ה. הרי שבלימוד התורה זה ענין שמלמעלה למטה, שהקב"ה מעניק לאדם כוח זה ומעלה אותו למעלה מעלה מכפי שהוא עצמו מצד עבודתו היה מגיע. כך גם ההתעלות שעל-ידי גמילות חסדים היא גם כן מלמעלה למטה, "וימינו תחבקני"² – יד ימינו של הקב"ה תחבק אותי, על-ידי גמילות חסדים, ד"חסד דרועא ימינא וכו"³. – מפני שחסד הוא זרוע הימין, כביכול, שלמעלה, ועל-ידי גמילות חסדים ממשך יהודי על עצמו חסד שלמעלה, המחבק את היהודי העוסק בגמילות חסדים ובצדקה. הרי זה גם כן ענין מלמעלה למטה, שהחסד שלמעלה מחבק ומלפף את האדם, למעלה מעלה מכפי שהיה יכול להגיע בעבודתו הוא. אבל אדם התחתון צריך לילך

1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבר"ת הכתוב מדבר – ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ספל"ד".

בהיותה למעלה מעלה במדריגה מהם, הוא רצון העליון ברוך הוא וכו', - הנמשך על-ידי ענין המצוות, כמו שנתבאר ב'לקוטי אמרים' - ספר ה'תניא', חלק ראשון, פרק מו. וגם אחר התפלה אמרים: "אליך ה' נפשי אשא", - התעלות הנפש להקב"ה "מלמטה למעלה", דהיינו לאתדבקא רוחא ברוחא - התדבקות רוח ברוח, כל היום וכו'. - על-ידי

ענין המצוות. וכל זה על-ידי ההתבוננות בגדלת אינסוף ברוך הוא, בהעמקת הדעת, ב'שתיים - בשתי הברכות, לפני קריאת שמע, וב'פסוקי דזמרה', בגודע. - שעל-ידי ההתבוננות הוא יוצר בקרבו אהבה להקב"ה, שתבטא בלימוד התורה ובקיום המצוות. זה ענינה של "תשובה עילאה" מלמטה למעלה - ענינה של עבודת התפלה והתוצאה שמעבודה זו.

אגרת התשובה

כמ"ש בלק"א פמ"ו. וגם אחר התפלה אמרים אליך ה' נפשי אשא דהיינו לאתדבקא רוחא כל היום וכו'. וכל זה ע"י ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה בהעמקת הדעת בשתיים לפניו ובפסוקי דזמרה כגודע.

7. תהלים פו, ד.

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' א

שבתובתה מרובה - נתחייבתי לה סכום גדול בכתובתה, ואין לי מעות לתת לה כשאגרשנה, אמר לו התלמיד, אני אלגוד מעות, ותן לה מה שהתחייבת בתובתה ותגרשנה. עמד זה - הרב וגרשה, הלך הוא - התלמיד ונשאה לאשה. בין שהגיע זמנו של הרב לפרוע את חובו לתלמיד ולא היה לו מעות לפרוע - את החוב, אמר לו התלמיד, בא ועשה עמי בחובך - תשרת אותי תמורת החוב שאתה חייב לי, והיו הם - התלמיד ואשתו, שהיתה מקודם אשת רבו, יושבים ואוכלים ושותין, והוא - הרב היה עומד ומשקה עליה, והיו דמעות של צער נושרות מעיניו, ונזפלות בבוסיקה. ועל אותה שעה נתעורר קטרוג גדול בשמים ונתחתם יור דין של החורבן, ואמרי לה - ויש אמרים שגור דין החורבן נתחתם על שתי פתילות בגר אחד - על שני אנשים שבאו על אשה אחת, ועברו על איסור אשת איש.

שנינו במשנה לקח מן הסיקריקון וכו' וחזר ולקח מבעל הבית מקחו בטל:

אמר רב, לא שנו - לא שנו חכמים במשנתנו, שהקונה מהסיקריקון וחזר וקנה מבעל הבית מקחו בטל, אלא באופן דאמר לו בעל השדה ללוקח מן הסיקריקון לך תוק וקני' - לך ותעשה חזקה ועל ידה תקנה את השדה, שמכיון שבעל השדה לא עשה פעולה מצידו להקנות לו את השדה, יש תלות ולומר שלא גמר בדעתו להקנות לו את השדה, אלא שהעדיף שהוא ירד לשדה במקום הסיקריקון, כי יותר נוח לו לתבוע אותו בדין מאשר את הסיקריקון, אבל אם בעל השדה כתב ללוקח ב'שטר שמוכר לו את שדהו, קנה הלוקח את השדה, משום שאם לא היה גומר בדעתו להקנות לו לא היה טורח לכתוב לו זאת בשטר. וישאול נחלק על רב ואמר, אף אם כתב בעל השדה ב'שטר שמוכר את השדה ללוקח נמי לא קנה הלוקח, עד שיכתוב לו בעל השדה 'אתריות' - דמי השדה, ואם כתב לו כן הרי זה מוכיח שגמר בדעתו להקנות לו את השדה.

נקראה צפנת על שם שהכל צופין ביופיה, ונקראה בת פניאל על שם שהיתה בתו של כהן גדול, ששימש לפני ולפנים. שנשבתה ביד גוי, ונתעלל בה השבאי כל הלילה. למחר, הליבישה השבאי שבעה הלוקים, והוציאה לשוק למוכרה לשפחה, בא אדם אחד שהיה מוכר ביותר, אמר המוכר לו - לשבאי, הפשיטה והראני את יופיה, אמר לו השבאי ריקא - אדם ריק שכמותך, אם אתה רוצה ליקח אשה יפה קח אשה זו, לפי שאין ביופיה בכל העולם כולה. אמר לו המוכר, אף על פי כן חפץ אני לראות את יופיה, הפשיטה השבאי ששה הלוקים, ושיביע קרעתה - קרעה אותו האשה ונתפלשה באפר - והתגוללה בעפר, ואמרה לפניו - לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, אם עלינו - על כבודנו לא חסתי, על קדושת שםך הנגזר למה לא תחום - למח אורך מראה את גבורתך. ועליה קונו ירמיה ואמר (ירמיה וכו') 'בת עמי - עדת עמי הגר שקי, והתפלשי - והתגלגלי באפר, אבל יחיד - על בן יחיד שמת עמי לך מספר תמורדים, כי פתאם יבא השדר עלינו'. מבארת הגמרא את השייכות למעשה, 'עליך' לא נאמר בפסוק אלא 'עלינו', שהקב"ה אומר, כבכול עלי ועלך בא השודד וחילל את כבודנו.

אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב - מהו שכתוב (מיכה ב) 'ועשקו גבר וביתו ואיש ונחלתו, מעשה פאדם אחר שנתן עיניו באשת רבו ורצה לישא אותה, וישולא דנגרי תוה - רבו זה לא היה רבו ללימוד תורה, אלא ללימוד מלאכת הנגרות. פעם אחת הוצרך (רב) ללות מעות, אמר לו תלמידו, שנו - שלח את אשתך אצלי ואלונה מעות, שיגר הרב אשתו אצלו, שהה התלמיד עמה - עם אשת רבו שלשה ימים. קדם התלמיד וקא אצלו - לרבו, אמר לו הרב, אשתי ששיגרת לי עד מנת שתלוה לה מעות, האם ידוע לך היכן היא. אמר לו התלמיד, אני פטרתיך לאלתר - שלחתי אותה מיד לאחר שהלוינה לה מעות, ושבעתי שהתינוקות נתעללו בה כה בדרך - ובאו עליה. אמר לו הרב, מה אעשה לה. אמר לו התלמיד, אם אתה שומע לעצתי, גרשה. אמר לו הרב, איני יכול לגרשה לפי

לוח היום יום...

ה'תש"ג

כ תמוז

יום שישי

יום ראשון

שיעורים. חומש: פנחס, ששי עם פירש"י.

תהלים: צדקד.

תניא: ככה ממש . . . צד האותיות.

שלשה מיני התבוננות הם: (א) התבוננות למודית, אחר שמבין הענין על בוריו, הוא מתבונן בעומק הענין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו. (ב) שקודם התפלה, ענינה הרגש חיות הענין שלמד ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. (ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליבות סולם ההרגשה ורק בחדשי השי"ת עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען – ג-טליכקייט בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אבל מצד העבודה שבכח עצמו מוכרחים שלש הנ"ל.

— תרגום —

שְׁלֹשָׁה מִיְּנֵי הַתְּבוּנָנוֹת הֵם: (א) הַתְּבוּנָנוֹת לְמוֹדִית, אַחַר שֶׁמֵּבִין הָעֵינָן עַל בְּרִיו, הוּא מֵתְבוּנָן בְּעוֹמֵק הָעֵינָן הַהוּא, עַד שֶׁהַשְּׂכָלִי מְאִיר אֲצֵלוֹ. (ב) שֶׁקֹּדֵם הַתְּפִלָּה, עֲנִינָה הַרְגֵשׁ חַיּוּת הָעֵינָן שֶׁלָּמַד, וְלֹא הַרְגֵשׁ הַשְּׂכָלִי כְּמוֹ בְּהַתְּבוּנָנוֹת לְמוֹדִית. (ג) שֶׁבַתְּפִלָּה, עֲנִינָה הַרְגֵשׁ הָאֱלֻקוֹת שֶׁבְּהָעֵינָן שֶׁלָּמַד. שְׁלֹשׁ אֵלֶּה הֵם שְׁלִיבוֹת סֹלֶם הַהַרְגֵשָׁה, וְרַק בְּחֻדְשֵׁי הַשִּׁי"ת עִמָּנוּ מְרַגִּישִׁים לְפַעְמִים – דְּעֵרָה עֵרֵט מֵעַן – [קוֹלְטִים] – אֱלֻקוֹת בְּלִי שׁוּם עֲבוּדָה כְּלָל, וְהוּא מִפְּנֵי מַעְלַת הָעֲצָמוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּנִשְׁמָה, אֲבָל מִצַּד הָעֲבוּדָה שֶׁבְּכַח עֲצָמוֹ מְכֻרָחִים שְׁלֹשׁ הַנ"ל.

ה'תש"ג

כא תמוז

שבת

יום שני

שיעורים. חומש: פנחס, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קד"קה.

תניא: וביאור הענין . . . הוי' כו'.

אין מברכים שהחינו בין המצרים ואפלו בשבת.

כתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד מישראל, שבכל אחד ואחד מישראל תוכיות נקדת פנימית לבבו הוא מקדש לשבתו ותברך. והנה מקום המקדש, גם בזמן הגלות והשמום, קדוש הוא. וכדאיתא בשמות רבה פרק ב', "אמר רבי אחא, לעולם אין השכינה זזה מכתל המערבי". וכל ענין השמום הוא בהבנינים, וכן הוא גם במקדש הפרטי שבכל אחד ואחד מישראל, דהיסוד הוא שלם זך וטהור, וכמו שכתוב "אני ישנה ולבי ער", ואיתא [וישנו] במדרש רבה "אני ישנה מן המצות ולבי ער לגמילות חסדים, אני ישנה מן הצדקות ולבי ער לעשותן", דכל ענין השמום, רחמנא לצלן, שישנו בישראל, הוא רק בדגמת הבנינים שמחוץ להיסוד, אבל היסוד דמקדש הפרטי הוא בקדשתו.

יום שלישי

יום ראשון

כב תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטו"מ, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קריקו.
תניא: פרק ה. והנה . . . כדלקמן.

אאמו"ר אמר: א חסידישער ווארט מאכט קלאָר די קאָפּ און ריין די האַרץ. א חסידישע הנהגה טובה מאַכט ליכטיג אין שטוב. א חסידישער ניגון שטאַרקט די תקוה ובטחון בריינגט שמחה און שטעלט אוועק די הויז מיט דער הויז געזינד אין קרן אורה.

תרגום

אָדני אָבי מורי ורבי [ה'רש"ב] אָמר: פּתגם חסידי מביא לראש צלול' ומנקה את הלב. הנהגה טובה חסידית עושה אור בפּית. נגון חסידי מתזק את התקוה והבטחון, מביא שמחה ומעמיד את הפּית ואת בני הפּית בקרן אורה.

יום רביעי

יום שני

כג תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שני עם פירש"י.
תהלים: קח-קיב.
תניא: פרק ו. אמנם . . . צו לי"ח.

פאָשר מטות ומסעי נפּרדות, קורין - בּמנחת שבת, ב', ה' - ללוי עד סוף כּל המסעות.

יום חמישי

יום שלישי

כד תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קיד.
תניא: והנה יעקב . . . נאמר וכו'.

מפתגמי הצ"צ: א פנימי איז, אז בעטען א ברכה אויף עבודה איז דאָס אל ישעו בדברי הבל, און עס דארף זיין תכבד העבודה על האנשים.

תרגום

מפתגמי ה"צמח צדק": "פנימי" הוא - שלבקש ברכה עבור 'עבודה' הרי זה "אל ישעו בדברי הבל", ונחוצ שיהיה "תכבד העבודה על האנשים".

יום שישי

יום רביעי

כה תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק ז. ואלם . . . צו ונדכה כו'.

אין חסידות איז פאראן צוויי זייער כאראקטעריסטישע אויסשפראכען: (א) א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט די איבערנאטירליכקייט און בעדארף אויף דעם קיין באוועזן ניט האָבען. (ב) א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אָפגעריסען פון ג-טליכקייט.

דער אמת איז אז די צוויי אוסשפראכען זיינען איין זאך: א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט דעם למעלה מן הטבע, דערפאר איז ניט ער וויל ניט ער קען זיין אפגעריסען פון ג-טליכקייט.

תרגום

בַּחֲסִידוֹת יֵשׁ שְׁנַי בְּטוּיִים מְאֹד אֲפִינְיִים: (א) יְהוּדֵי מִכִּיר בְּאַלְקוֹת וְחֵשׁ אֶת הַעַל-טִבְעֵי וְאִינוּ זְקוּק לְשׁוּם הַוְכָחוֹת עַל כֵּךְ. (ב) יְהוּדֵי אִינוּ רוֹצֵה וְאִינוּ יְכוּל לְהִיֹּת מִנְתַּק מֵאַלְקוֹת. הָאֱמֶת הֵיא, שְׁשְׁנַי הַבְּטוּיִים חֵד הֵם: יְהוּדֵי מִכִּיר בְּאַלְקוֹת וְחֵשׁ אֶת הַלְמַעְלָה מִן הַטִּבְע, לְכֵן אִינוּ רוֹצֵה וְאִינוּ יְכוּל לְהִיֹּת מִנְתַּק מֵאַלְקוֹת.

שבת קודש

יום המישי כו תמוז ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מטות-מסעי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה... לא שכחתי.
תנאי: והאיך... בתשובה כנודע.

אין לערנען איז די איבערגעגעבענקייט פון מענטשען צו א זאך, וועלכע ער וויל פארשטיין און פארשטייט. אין דאוונען איז די איבעגעגעבענקייט צו העכער ווי פארשטאנד.
אין לערנען תורה פילט זיך א איד ווי א תלמיד בא א רבי'ן, אין דאוונען - ווי א קינד בא א פאָטער.

תרגום

בְּלִמּוּד - הַתְּמַסְרוֹת הָאָדָם הֵיא לְדַבֵּר שֶׁהוּא חָפֵץ לְהִבִּין, וּמִבִּין. בְּתַפְלָה - הַהֲתַמְסְרוֹת הֵיא אֶל הַנַּעֲלָה מֵהַהֲבִנָּה.
בְּלִמּוּד תּוֹרָה מְרַגֵּשׁ יְהוּדֵי אֶת עֲצָמוֹ כְּתַלְמִיד בְּפָנֵי רַבּוֹ, בְּתַפְלָה - כְּבֵן אֶצֶל אָבִיו.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' 1

- 1 אף אם אביו נשא אשה הפסולה לו, לוי מי קא הוי - וכי נעשה בנו
- 2 לוי, הרי אינו אלא כישראל ולא היה לו לקרוא שני, ולכן אין
- 3 חשש לעז על הכהן העולה שני.
- 4 מבררת הגמרא את החשש, ולמאן - מי יכול להוציא לעז על
- 5 הכהן הראשון שעלה אחריו כהן נוסף, אי (אם) ליושבין כל זמן
- 6 קריאת התורה, הא קא חזי ליה - הרי הם יראו שהכהן שעלה

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' 1

- 1 ששמה 'חרמך' שהיו שדותיהם בתחתית הנהר, דאָוול פֿרו פֿרישאַ
- 2 דשננותא - הלכו וחרפו בראש הנהר ששמו 'שננותא' הירוד
- 3 אליהם מראש הנהר, והטו את זרימתו סביב לשדותיהם, ואחרונה
- 4 וְשָׂרְיָהּ בְּשִׁלְתֵי נְהַרָא - החזירוהו על ידי החפירה בתחתית הנהר
- 5 למקום שהיה קודם. אָתוּ עִילְאֵי לְקַמְיָה דְאַבְי - באו בעלי השדות
- 6 העליונים לפני אביו, ואמרו ליה, קא מתקיל לנהרין - שינוי זה
- 7 מחליש את זרימת הנהר, והוא מציף את שדותינו. אָמַר לְהוּ אַבְי
- 8 לעליונים, פֿרו פֿהַדְיָהוּ מִפִּי פֿוֹרְתָא - חיפרו גם אתם בעומק הנהר
- 9 קצת יותר, ולא יציף את שדותיכם. אָמְרוּ לִיה בעלי השדות, אם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ' תמוז ~

האם אפשר להוליך גט ממקום למקום?

ולפי זה, פסק לגבי גט שטעו וכתבו את השם שנקרא בו הבעל במקום אחר ולא במקום הכתיבה שכאן אי אפשר לגרש בו משום שאינו נקרא כך, ואם ילכו הבעל והאשה למקום האחר ויגרש בו שם, הרי זה פסול מדין 'מחוסר מעשה' שכן הולכה זו אינה נחשבת כתחילת הנתינה לאשה, מאחר והאשה נמצאת כאן עם הבעל.

אולם ה'אבני נזר' (אהע"ז סי' קנח) חלק על כך וכתב כי אין הגט נפסל אלא על ידי מעשה הנעשה בגופו בין הכתיבה לנתינה (כגון קציצה) ולא על ידי פעולה חיצונית כהולכה, ואע"פ שבגילוח שער הנזיר אף הולכה פוסלת, הרי זה משום שנאמר "ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש", היינו שמלבד הלקיחה לא תיעשה בשער פעולה נוספת קודם הנתינה על האש, ומאחר והלקיחה עצמה היא פעולה שאינה בגוף השער, יש למעט מכך כל פעולה כדוגמתה כגון הולכה, אולם כאן נאמר "ונתן..." ונתן, ומאחר והכתיבה היא פעולה בגופו של הגט, הרי היא באה למעט פעולה אחרת כדוגמתה כגון קציצה, אך פעולה שאינה בגוף הגט אינה פוסלת.

הלכות גירושין פרק א, הלכה ו: ומנין שלא יהיה מחסר מעשה אחר כתיבתו? שנאמר: "וכתב ונתן", מי שאינו מחסר אלא כתיבה ונתינה הוא הנט הנש; יצא דבר שמחסר קציצה אחר הכתיבה.

נחלקו אחרונים איזה מעשה פוסל את הגט בין הכתיבה לנתינה:

לדעת ה'חלקת יואב' (אהע"ז סי' כג) מדובר אפילו במעשה חיצוני שאינו פועל שינוי בגוף הגט, וגם הולכת הגט ממקום למקום פוסלת, וכן מצאנו בגמרא (נדר מה, א) לגבי גילוח שער ראש הנזיר שצריך לעשותו בסמוך למקום שריפתו, שנאמר "ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש" – שלא יהא מחוסר הולכה באמצע.

ואף שמצאנו שאפשר להביא גט ממקום למקום (וכמבואר כמה פעמים בהלכות אלו), הרי זה משום שההולכה למקום האשה אינה נחשבת כפעולה נוספת אלא כתחילת מעשה הנתינה בכך שמקרב את הגט לאשה עד הגעתו לידה, אולם הולכה שאינה מקרבת את הגט לאשה, אכן פוסלת.

~ יום שני כ"א תמוז ~

'גיטה וחצרה באים כאחד'

כך זוכה במטלטלים, מכל מקום בנתינת גט בחצרו – כשקונה את החצר מתגרשת כי 'גיטה וחצרה באים כאחד'. והחילוק ביניהם: לענין ממון, החצר קונה מטעם שליחות שחצרו היא כשלוחו ולכן החצר צריכה להיות שלו מקודם, מה שאין כן בגט, חצר האשה קונה אותו משום 'יד' (רשותה בידה) ובאותה שעה שהאשה קונה את החצר הרי היא ה'יד' שלה וחל קנין הגירושין.

וה'ישועות יעקב' (אהע"ז סי' ל סק"ג) ביאר:

בנתינת גט אין צורך בקנין אלא נתינה (ינתן בידה), וכאשר גיטה וחצרה באים כאחד – בקניית החצר ניתן הגט לרשותה, מה שאין כן בממון שנדרשת הקנאה – צריך שהחצר תהיה שלו קודם חלות הקנין.

הלכות גירושין פרק ה, הלכה יח: וכן אם נתן הנט בחצרו, ומכר לה החצר או נתנה לה – בין שקנת החצר בשטר או בכסף או בחזקה, נתנה לה.

נתינת הגט צריכה להיות מיד האיש ליד האשה או למקום שבבעלותה (ינתן בידה) ואם בשעת הנתינה לא היה המקום שלה – אינה מגורשת. אך אם נתן את הגט בחצרו ואחר כך נתן לה את החצר (במתנה או בכירה) – הרי היא מגורשת כי 'גיטה וחצרה באים כאחד' (רש"י גיטין יא, א ד"ה קנאתהו) ובשעת קבלת הגט המקום כבר שלה.

וכתב ה'קצות החושן':

אף שלדעת הש"ך (ח"מ סי' קצח סק"ז) המשכיר חצר לחברו ויחד עם זה מקנה לו את המטלטלים שבתוכה – אין הקונה זוכה בחצר ובמטלטלים כאחד, אלא תחילה זוכה בחצר ואחר

~ יום שלישי כ"ב תמוז ~

גט התלוי בתנאי

לא מת), גזרו חכמים להמתין עד לאחר י"ב חודש. וה'מגיד משנה' (לעיל פ"ח הכ"ב) ביאר: אף שהתנאי ("אם לא באתי") עתיד להתקיים שהרי וודאי שהבעל לא יבוא, מכל-מקום כל תנאי צריך שיתקיים בפועל ולכן אינה מוחזקת כגרושה עד לאחר י"ב חודש שאז יתקיים התנאי בפועל.

וה'שער המלך' (הל' גירושין פ"ח הכ"ב) הביא שהקשה ה'מכתב מאליהו' (שער ח ס"ח):

הרי לדעת הרמב"ם (שם ה"א) אם אמר לה הרי את מגורשת מעכשיו על מנת שתעשי כך וכך, מותרת להינשא מיד אף שעדיין לא נתקיים התנאי, ומדוע כתב כאן שלא תינשא עד שיתקיים התנאי בפועל?

וביאר: תנאי תלוי באשה מבלי קביעת זמן, כיון שבידה לקיימו, הרי זה כאילו קיימה בפועל, מה שאין כן כאן שהתנאי תלוי בזמן ("אם לא באתי מכאן עד אחר שנים עשר חודש") ואין בידה לקיימו אלא תלוי ביד אחרים – אי אפשר לומר כאילו כבר נתקיים בפועל.

הלכות גירושין פרק ט, הלכה יא: 'הרי זה נשף מעכשיו, אם לא פאתי מכאן ועד שנים עשר חדש'... מת בתוך שנים עשר חדש – אף על פי שאי אפשר שיבוא, והרי היא מנוגשת, לא תנשא במקום יבם עד אחר שנים עשר חדש, בשיתקיים התנאי.

הגמרא (גיטין עו, ב) מסתפקת באומר 'הרי זה גיטיך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש' ומת בתוך זמן זה – האם מותרת להינשא מיד שהרי בוודאי לא יבוא הבעל, או שמא אינה מותרת (במקרה שיש יבם ואסורה להינשא לזר) עד לאחר י"ב חודש שאז יתקיים התנאי ויחול הגט. ופסק הרמב"ם שמשפך יש להחמיר ו"לא תינשא במקום יבם (בלא חליצה) עד אחר שנים עשר חודש, כשיתקיים התנאי"

ואף שמעיקר הדין מותרת להינשא מיד שהרי הבעל מת והתנאי בוודאי יתקיים – כתבו התוספות (שם ד"ה דהא) כי כיון שאנשים אינם יודעים על מיתת הבעל ויתמהו על שמירתם לה להינשא קודם שיתקיים התנאי (ויבואו להתיר בטעות גם אם הבעל

~ יום רביעי כ"ג תמוז ~

שנאה מקלקלת את השורה

ויש אומרים כי אע"פ שבדרך כלל אין לחשוש שאדם יכשיל את חברו במזיד מחמת שנאה, בנדון דידן שהעדות היא על אותו עניין שנעליו ניטש הסכסוך ביניהן, שהרי השנאה נובעת מה'תחרות' על הבעל, יש לחשוש שתעיד בשקר כדי לגרום לה להיאסר עליו (ראה שו"ת חת"ס אהע"ז ח"ב סי נב, אבני צדק סי ג).

והנה, הרמב"ם מדגיש כי עדותן של נשים אלו זו לזו פסולה רק כשהבעל בחיים ('ועדין הוא קיים') אך לא לאחר מיתתו, אולם אם אחת מהנשים הנשואות לבעל התגרשה ממנו, עדיין היא אסורה להעיד לשנייה, כפי שכתב לעיל (פ"ז ה"א): "ואלו הן הנשים שחזקתן שונאות זו את זו: חמותה ובת חמותה וצרתה – אפילו היתה הצרה נשואה לאחור", כי יש לחשוש שהיא עדיין נוטרת לה טינה ותנסה לגרום לאוסרה עליו כדי להפרידה ממנו, אך כאשר הוא מת והאשה נשואה לבעל אחר, שוב אין לחשוש שמחמת השנאה תעיד לה צרתה לשעבר עדות שקר כדי לאסור אותה על בעלה החדש (ב"ת שמואל אהע"ז סי' יוסי"ג).

הלכות גירושין פרק יב, הלכה טז: 'והכל נאמנים להעיד לה עדות זו, הוין מהמש נשים שחזקתן שונאות זו את זו, שאין מעירות זו לזו במיתת בעלה, שמא יתפנונו לאמרה על בעלה, ועדין הוא קיים; ואלו הן: חמותה, ובת חמותה, וצרתה, ויבמתה, ובת בעלה.'

בדרך כלל, השונא את חברו אינו נפסל להעיד לו בענין איסור והיתר, ואין חוששים שמתוך שנאתו יבוא להכשילו במזיד. ואם כן, מדוע חוששים לכך בעדותן של חמש נשים אלו?

ויש שביארו כי רק איש אינו נחשד לשקר מחמת שנאה, אך באשה שדעתה קלה יש לחשוש לכך (מראות הצובאות אהע"ז סי' יז סקט"ז), ולפי זה גם אשה אחרת, ולא רק חמש נשים אלו – אם ידוע שהיא שונאת אותה, הרי היא פסולה להעיד לה. ויש אומרים שאין חילוק בין איש לאשה, אלא שמאחר וכאן מדובר בשנאה טבעית שכן דרך רוב העולם, היא חמורה יותר מכל שנאה ויש לחשוש שעלולה להביא אפילו לעדות שקר (שו"ת צמח צדק אהע"ז סי' מת).

~ יום חמישי כ"ד תמוז ~

נס מצוי ונס שמעל הטבע

ותמה ה'חלקת מחוקק' (שם סקני"ו): לדברי הירושלמי שהנופל לכבשן האש אין מעידים עליו שמת כי חוששים שאירע לו נס, למאי נפקא-מינה עומק הכבשן, והרי גם בכבשן עמוק יכול להיעשות לו נס ולהינצל?

ומבאר ה'עצי ארזים' (שם ס"ק קכג):

יש לחלק בין נס המתרחש לפעמים (אף כי לעתים רחוקות) לנס שמעל הטבע: מי שנפל לגוב אריות אין מעידים עליו שמת כיון ש'אפשר שלא יאכלוהו', ואף שהוא בגדר נס, הרי זה מתרחש לפעמים, ולכן יתכן שניצל. וכך בנופל לתוך האש אין אשתו מותרת כי יתכן שלבסוף ניצל, ואף שאין הדבר מצוי כל כך, אולי אירע לו נס והצליח להימלט. ועל דבר מסוג זה נאמר בירושלמי שאין מעידים עליו שמת, אבל כשנפל לכבשן עמוק שאין אפשרות להימלט משם, אין אומרים אולי התרחש לו נס על טבעי והאש לא שרפה אותו. וראיה לדבר: הרי כל עד המעיד לאשה שמת בעלה נאמן (לעיל פי"ב הט"ו), ואם יש לחשוש גם לנס על טבעי, איך מתקבלת העדות ולא אומרים שמה נעשה לו נס וחזר לחיים כמו שנעשה נס לאלהוה ולאלישע והחיו את המת, אלא וודאי שרק בניסים שאינם מעל הטבע יש מקום לומר אולי נעשה לו נס.

הלכות גירושין פרק יג, הלכה יז: **רְאוּהוּ שֶׁנִּפֵּל לְגַב אַרְיוֹת וַיִּמְרִים וַיִּבְיָצֵא בָהֶן – אִין מְעִידִין עָלָיו; אִפְשָׁר שְׁלֵא יֵאכְלוּהוּ... נִפְל... לְתוֹךְ כִּבְשָׁן הָאֵשׁ... מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת; שְׂוֹדְאֵי סוּפּוֹ לְמוֹת.**

עדים שהעידו שנפל הבעל לתוך כבשן האש מתירים את אשתו להינשא 'שודאי סופו למות', ואין חוששים שמה אירע לו נס וניצל (יבמות קכא, ב). וכתבו התוספות (שם ד"ה אין מזכירין) שאין זה כדעת הירושלמי (פ"ט ה"ג) האומר: "נפל לכבשן האש אין מעידין עליו, אומר אני נעשה לו נסים כחנניה מישאל ועזריה", היינו שאשתו אסורה להינשא כי אולי ניצל ונתור בחיים.

אבל הב"ח (אה"ע"ז סי' יז ד"ה נפל) כתב שאין סתירה בין הבבלי והירושלמי, כי האמור בבבלי שהנופל לכבשן האש מעידים עליו שמת, מדובר בכבשן עמוק שאי אפשר להימלט ממנו, ואילו בירושלמי מדובר כשנפל לכבשן שאינו עמוק כל כך ויתכן שהצליח לעלות.

וכן הביא ה'מגיד משנה' (כ"א) בשם הרשב"א שמעידים על הנופל בכבשן האש שמת דוקא אם נפל בכבשן עמוק, אבל אם נפל למדורת אש שאפשר לצאת ממנה אין האשה מותרת אלא אם כן שהו שם העדים כדי שיוכל להישרף וראו שלא יצא.

~ יום שישי כ"ה תמוז ~

ביאת יבם קטן

אך לדעת התוספות (קידושין שם) מן התורה אין הקטן קונה את יבמתו (לא ליורשה ולא להיטמא לה) ותקנת חכמים היא שביאת קטן קונה קנין שאינו גמור כמאמר בגדול, שאינו קונה אותה אלא לפוסלה על שאר האחים.

וכתב ה'נודע ביהודה' (מהד"ק אה"ע"ז סי' נד):

מדברי הרמב"ם בהל' איסורי ביאה (פ"ג ה"א) נראה שסובר כרש"י שביאת קטן קונה מן התורה, שכן כתב "הבא על אשת קטן אפילו היתה יבמה שבא עליה בן ט' שנים ויום אחד הרי זה פטור... ואם היו מזידין מכין אותן מכת מרדות". ולדעת התוספות שמן התורה לא קנה אותה כלל, הרי היא 'שומרת יבם' והבא עליה עובר על "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" וחייב מלקות מן התורה ולא מכת מרדות מדרבנן, ורק לדעת רש"י יבום הקטן הוא מן התורה ואינה 'שומרת יבם' ולוקה מדרבנן (והקטן נתמעט גם מהלאו של 'אשת איש'). וה'עונג יום טוב' דייק מלשון הרמב"ם (להלן הכ"א) שביאת

הלכות יבום וחליצה פרק ה, הלכה יח: **יָבָם קָטָן בְּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד – בִּיאָתוֹ כְּמֵאֲמַר מִן הַגְּדוֹל, שְׂאִינוּ קִנְיָן גָּמוּר.**

קטן בן תשע שנים הבא על יבמתו, קונה קנין חלקי, וכיון שאין ביאתו קנין גמור, נשארה על יבמתו זיקת יבום ואם ירצה לגרשה ולהתירה להינשא לאחר – הרי בנוסף לגט שיתיר את קנין הביאה, צריכה גם חליצה כדי להפקיע את הזיקה (להלן הכ"א).

ונחלקו ראשונים:

לדעת הרמב"ן (יבמות צו, א, הובא במ"מ), מן התורה ביאת קטן בן תשע קונה קנין גמור כי ביאת יבום אינה צריכה דעת (להלן פ"ו ה"ג), אלא ש"חכמים גרעו ביאתו" ועשו אותה כמאמר שכדי להפקיע זיקתה אינו יכול לפטרה בגט בלי חליצה. וכן כתב רש"י (קידושין יט, א. נדה מה, א) שהקטן קונה את יבמתו לכל דיני אישות ואף ליורשה ולהיטמא לה (אם הוא כהן).

קטן קונה רק מדרבנן (כשיטת התוספות) שכן כתב: "בן תשע שנים ויום אחד שבה על יבמתו והגדיל ולא בא עליה משהגדיל צריכה גט וחליצה. גט מפני ביאתו שהיא כמאמר

וחליצה להתירה לזר" – והיינו, שנתנית הגט היא מדרבנן (וכמו נתינת גט מדרבנן ביבם שעשה מאמר. ראה לעיל פ"ב ה"א) כיון שביאתו קונה רק מדרבנן.

~ שבת קודש כ"ו תמוז ~

מצות-עשה כנגד מצות לא-תעשה

ומיישב: כאשר מצות-עשה 'מתנגשת' עם מצות לא-תעשה, הרי במצב כזה מלכתחילה לא נאמר הלא-תעשה, ואם כן אין כאן דחייה של האיסור אלא שאין זה איסור כלל.

ואדמו"ר הזקן מבאר:

על ידי קיום מצות-עשה נמשך אור ושפע בעולמות העליונים, ואילו בעבירה על לא תעשה נגרם פגם בנפשו של האדם. ולכן, כאשר עומדת בפנינו השאלה האם לוותר על קיום המצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה, הרי אם נוותר על קיום העשה יחסר האור, ואילו אם יקיים את המצוה ויעבור על הלא-תעשה לא יגרם בכך כל פגם שהרי עשה בהתאם לציווי התורה, ולכן העשה דוחה את הלא תעשה, כי החיסרון שיש בעבירה על לא תעשה אינו קיים כאן, ואילו המעלה שבעשיית מצות-עשה קיימת (תניא אגרת התשובה פ"א, שיעורים בספר התניא שם).

הלכות יבום וחליצה פרק ו, הלכה י: וְכֹל מְקוֹם שֶׁאֵתָהּ מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, יָבֹא עֲשֵׂה וְיִדְחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה.

מצות עשה ומצות לא תעשה – איזו מהן חמורה יותר? יש סוברים ש'עשה' דוחה 'לא תעשה' משום שמצות עשה חמורה יותר מלא-תעשה, ובטעם הדבר ביאר הרמב"ן (שמות כ, ה): מצות עשה נובעת ממידת האהבה, כי האוהב את זולתו מקיים את רצונו, ואילו מצות לא-תעשה נובעת ממידת היראה, שהירא מזולתו נמנע מלעשות את הרע בעיניו. ולכן מצות-עשה גדולה ממצות לא-תעשה שהרי מידת האהבה גדולה ממידת היראה.

אך רבינו נסים גאון (שבת קלג, א) כתב להיפך, שמצות לא-תעשה חמורה יותר ממצות עשה, ולפי זה מקשה: 'היאך יבוא עשה וידחה האזהרה של לאו שהיא חמורה ממנו'?

אגרות קודש

ב"ה, ח' מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...נהייתי ממה שמביט בעין יפה על המוסדות באה"ק ת"ו ומודיע ע"ד המעלות שבהם והלואי שבמשך הזמן יהיו מעלות עצמיות ולא רק מפני שמשווה לחסרונות המוסדות אשר בחו"ל. וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"יע עד כמה שיש להזהר בהרגש דשביעת רצון כי ע"פ רוב משתמש בזה היצה"ר ליישן ולעורר רגש של מציאות וישות כו' שבמילא מקלקל עוד, וגם במה שנעשה עד עתה, ובאמת גם ע"ז החשש הנני מוותר ובלבד שיהי' ממה להיות בשביעת רצון במדה המתאימה לרצון כ"ק מו"ח אדמו"ר מייסד המוסדות ומנהלם...

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה עתה ובטח יזכה בתוכנו את הרבים והשי"ת יהפוך ימים אלו לששון ולשמחה בעגלא דידן.

בברכה - המח' לבשו"ט.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

נתגֶרְשָׁה שְׁלֵא בְרִצּוֹנָה¹⁷ - אֵינָה מְגֶרְשֶׁת¹⁸. אָכֵל
הָאִשָּׁה מִתְגֶרְשֶׁת בְּרִצּוֹנָה וְשְׁלֵא בְרִצּוֹנָה¹⁹.

(16) "ונתן - מדעתו משמע" (17) על כורחו. (18) ומי שהדין נותן שכופים אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין מכה אותו עד שיאמר רוצה אני והגט כשר, והטעם שכפייה זו נקראת "מרצונו" - כי זהו רצונו האמיתי. (19) על כורחה. אולם "רבינו גרשום מאור הגולה החריש שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת".

ג. 'וכתב' - מלמד, שאינה מתגרשת אלא בכתב²⁰.
'לה' - לשמה²¹. 'ספר כריתות' - דבר הכורת בינו לבניה, שלא ישאר לו עליה רשות. ואם עדין לא נכרת בינו לבניה²² - אינה מגרשת, כמו שיתבאר. 'ונתן כריתות' - מלמד, שאינה מתגרשת עד שניתן הגט כריתות או כריתות, שהוא כריתות, או לחצרה, שהכל כריתות כמו שיתבאר. 'ושלחה' - שיהיה ענין הגט שהוא המשלח אותה, לא שישלח עצמו ממנה.

(20) ולא בכסף. (21) לשם האשה המתגרשת. (22) כגון שאמר לה: "הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין לעולם - אין זו כריתות", שכל ימיה היא קשורה אליו לקיים תנאי זה מחמתו.

ד. כיצד? כתב לה: הרי את משלחת, הרי את מגרשת, הרי את לעצמך, הרי את מתרת לכל אדם, וכיוצא בזה הענין - הרי זו מגרשת. וגופו²³ של גט: הרי את מתרת לכל אדם. אכל אם כתב לה: איני בעלך, איני ארוסך, איני אישך - אין זה גט. שנאמר: ושלחה - ולא שישלח את עצמו²⁴. וכן הכותב לאשתו: הרי את בת חורין - אינו גט²⁵.

(23) עיקר כתב הגט כך יכתבו בו. (24) ממנה. (25) שאין זו לשון גירושין, אלא לשון שחרור מעבדות.

ה. זה שנאמר בתורה 'ושלחה מביתו' - אין ענינו שלא יגמרו גירושיה עד שתצא מביתו; אלא כשמגיע גט לידה גמרו גירושיה²⁶ ואף על פי שעדין היא בביתו, כמו שיתבאר. שלא נאמר 'ושלחה', אלא שאם גרש ולא הוציאה מביתו²⁷ - הרי זה כמי שגרש והחזיר גרושתו²⁸; לפיכך צריכה ממנו גט²⁹, כמו שיתבאר³⁰.

(26) והרי היא פנוייה וחלים בה קידושי אדם אחר. (27) ונתייחד עמה. (28) בקידושי ביאה, ואף על פי שלא ראוה שנבעלה, עדי היחוד הם-עדי ביאה. (29) ובכתב-יד התימנים: גט שני. (30) ושיעור דברי רבינו כך הם:

~ יום ראשון כ' תמוז ~

הלכות גרושין

יש בכללן שתי מצות. אחת - מצות עשה. והיא: שִׁיגְרֶשׁ הַמְּגֶרֶשׁ בְּסֵפֶר. ואחת - מצות לא תעשה. והיא: שְׁלֵא יַחְזִיר גְרוּשְׁתּוֹ מִשְׁנֻשָּׂאת. ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) נתבארו בו עיקרי הגירושין שמן התורה ושמדברי סופרים, רצון, כתיבה לשמה, גופו של גט, כתיבה במחובר, עדים, קריאת הגט, זמן הגט.

א. אין האשה מתגרשת אלא בכתב² שיגיע לה. וכתב זה הוא הנקרא גט³. ועשרה דברים הן עקר הגירושין מן התורה, ואלו הן: (א) שלא יגרש האיש אלא ברצונו⁴. (ב) ושיגרש בכתב ולא בדבר אחר⁵. (ג) ושיהיה ענין הכתב שגרשה והסירה מקנינו⁶. (ד) ושיהיה ענינו דבר הכורת בינו לבניה⁷. (ה) ושיהיה נכתב לשמה⁸. (ו) ושלא יהיה מחסר מעשה אחר כתיבתו⁹ אלא נתינתו לה [בלבד]. (ז) ושיתנהו לה¹⁰. (ח) ושיתנהו לה בפני עדים. (ט) ושיתנהו לה בתורת גירושין¹¹. (י) ושיהיה הבעל או שלוחו הוא שנותנו לה¹². וישאר הדברים שבגט, כגון הזמן¹³ ונתינתו העדים¹⁴ וכיוצא בהן - הכל מדברי סופרים¹⁵.

(2) "שאלו היו הגירושין בדיבור בלבד, הייתה האשה אומרת כשיזנה עמה איש - כי הייתה גרושה מקודם, ועל כן נצטוונו שלא ישלמו גירושין אלא בכתב מעיד לה כמו שנאמר וכתב לה ספר כריתות". (3) שם גט נופל על כל שטר ותעודה שהיא (וכן כתב בערוך ערך גט), ותרגום "ספר כריתות" "גט פטורין" ורגילים לקרוא לגט אשה "גט" סתם. (4) שאין האשה יכולה לכוף את בעלה לגרשה. (5) כגון כסף וכדומה, בניגוד לקידושין שהאשה מתקדשת בכסף ובשטר. (6) ולא ישלח את עצמו ממנה. (7) שלא תהא קשורה ותלויה בו לאחר הגירושין. (8) לשם אשה זו המתגרשת. (9) פרט לדבר שמחסר קציעה אחר הכתיבה. (10) או ליד שלוחה או לתוך רשותה. (11) ולא בתורת שטר חוב או מזווה. (12) ולא שתיקח היא מעצמה. (13) תאריך כתיבת הגט. (14) על הגט. (15) תקנת חכמים.

ב. ומנין שעשרה דברים אלו מן התורה? שנאמר: והיה אם לא תמצא חן בעיניו, וכתב לה ספר כריתות ונתן כריתות ושלחה מביתו. 'אם לא תמצא חן בעיניו' - מלמד, שאינו מגרש אלא ברצונו¹⁶. ואם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָאֲמַר: סֵפֶר פְּרִיִּתָּהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ - שְׁיִתֵּן אוֹתוֹ בְּתוֹרַת סֵפֶר פְּרִיִּתוֹת. אֲבָל אִם נָתַנוּ לָהּ בְּתוֹרַת שֶׁהוּא שֹׁטֵר חוֹב⁴¹ אוֹ מְזוּזָה; אוֹ שְׁנָתְנוּ בְּיָדָהּ וְהִיא יִשְׁנָה⁴², וְנַעֲרָה וְהָרִי הוּא בְּיָדָהּ - אֵינּוּ גִט. וְאִם אָמַר לָהּ אַחֵר כֶּף: הָרִי הוּא גִטָּךְ - הָרִי זֶה גִּט⁴³.

(41) שאמר לה: כנסי שטר חוב זה. (42) ואין הגט משתמר בידה. (43) הרי זו כנתינה חדשה הואיל והגט בידה בשעת אמירתו.

י. אָמַר לְעֵדִים: רְאוּ גִט שְׁאֲנִי נֹתֵן לָהּ, וְחָזַר וְאָמַר לָהּ: פְּנִסִי שֹׁטֵר חוֹב זֶה - הָרִי זֶה כְּשֶׁר; שְׁהָרִי הוֹדִיעַ אֶת הָעֵדִים שְׁנָתְנוּ בְּתוֹרַת גִּירוּשִׁין⁴⁴. וְזֶה שְׁאָמַר לָהּ 'שֹׁטֵר חוֹב', מִפְּנֵי שְׁנֹכְלָם מִמְּנָה⁴⁵.

(44) וכידיעתה אין צורך, שהרי גם חרשת שהשיאה אביה, שקידושיה קידושין גמורים, מתגרשת, אף על פי שאין בה דעת. (45) אבל לא התכוון לבטל את הגט.

יא. הַמְּגַרֵּשׁ צָרִיף שְׁאִיֵּאמַר לָהּ כְּשִׁיתֵּן לָהּ הַגִּט⁴⁶: הָרִי זֶה גִּטָּךְ, אוֹ: הוּא גִּטָּךְ, וְכִיִּיצֵא בְּיָדָהּ. וְאִם נָתַן בְּיָדָהּ וְלֹא אָמַר פְּלוֹם - הָרִי זֶה גִּט פְּסוּל⁴⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּשֵׁלֵא הִיא מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקִי גִטָּה; אֲבָל אִם הִיא מְדַבֵּר עַל עֶסְקִי גִטָּה, וְנִטְלָה הַגִּט וְנָתַן בְּיָדָהּ וְלֹא אָמַר פְּלוֹם - הָרִי זֶה גִּט כְּשֶׁר⁴⁸.

(46) גם אם אמר לה אחר הנתינה - הרי זה גט אלא שלכתחילה טוב יותר שיאמר לה בשעת נתינה. (47) ולעיל בהלכה ט' כתב רבינו: "אינו גט" כי שם נתנו לה בתורת שטר חוב, אבל כאן נתן הגט בסתם ושחק, ולפיכך הריהו "גט פסול". והבדל יש בין גט פסול, לבין גט בטל או "אינו גט", שבראשון אינו אלא פסול מדברי חכמים, ולא תינשא בו לכתחילה ואם נשאת לא תצא מבעלה השני, ואילו ב"גט בטל" או "אינו גט" הרי זה גט בטל מן התורה, ועדיין היא אשת איש ואף על פי שבקידושין אם לא דיבר עמה על עסקי קידושין ונתן לה כסף ולא אמר לה "הרי את מקודשת לי" - אין חוששין כלל לקידושיו - כאן, שכתובים ענייני הגירושין בגט והכול תלוי בבעל אין זה אלא גט פסול. (48) וגם לכתחילה יכול לעשות כן.

יב. גִּט שֶׁהִיא מִנְחָה עַל הָאָרֶץ, וְאָמַר לָהּ: טְלִי גִטָּךְ מֵעַל גְּבִי קַרְקַע, וְנִטְלָתוּ; אוֹ שֶׁהִיא קְשׁוּר עַל יָדוֹ אוֹ עַל יָרְכוֹ, וְשִׁלְּפָתוֹ מִמְּנֵי; אָף עַל פִּי שְׁאָמַר לָהּ אַחֵר שֶׁבֵּא לְיָדָהּ: הָרִי זֶה גִּטָּךְ - אֵינּוּ גִט; שְׁנָאֲמַר: וְנָתַן בְּיָדָהּ - לֹא שֶׁתִּקַּח הִיא מֵעֲצָמָה, וְהָרִי לֹא נָתַן לָהּ לֹא הוּא וְלֹא שְׁלוּחוֹ. אֲבָל אִם הִרְפִּין⁴⁹ לָהּ בְּגוּפוֹ אוֹ הִטָּה יָדוֹ עַד שֶׁשִּׁלְּפָה הַגִּט מֵעֲלָיו, וְאָמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִּטָּךְ - הָרִי זֶה גִּט.

(49) היטה.

יג. וּמִנֵּיין שְׁאֵינּוּ נֹתְנוֹ לָהּ בְּפְנֵי עֵדִים? הָרִי הוּא אוֹמֵר:

עצם הגירושין נגמרו עם הגעת הגט לידה, אלא אם שהתה בביתו כדי יחוד, יש לחוש שקידושה שנית בביאה, ועדי היחוד הם עדי קידושיה, וממילא צריכה גט שני לקידושיה השניים.

ו. וּמִנֵּיין שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְחַסֵּר מַעֲשֵׂה אַחֵר כְּתִיבָתוֹ? שְׁנָאֲמַר: וְכָתַב וְנָתַן - מִי שְׁאֵינּוּ מְחַסֵּר אֲלֵא כְּתִיבָהּ וְנִתְּנָהּ הוּא הַגִּט הַכְּשֶׁר. יֵצֵא דְבָר שֶׁמְחַסֵּר קְצִיצָה אַחֵר הַכְּתִיבָהּ. לְפִיכָךְ, אִם כָּתַב גִּט עַל קֶרֶן הַפְּרָה - נֹתֵן לָהּ הַפְּרָה³¹. וְאִם חָתַף הַקֶּרֶן אַחֵר שֶׁכָּתְבוּ, וְנִתְּנוּ לָהּ - אֵינּוּ גִט. וְכֵן אִם כָּתַב בְּמַחְבֵּר³², אָף עַל פִּי שֶׁחָתְמוּ בוֹ הָעֵדִים אַחֵר שֶׁתְּלָשׁוּ, וְנִתְּנוּ לָהּ - אֵינּוּ גִט³³.

(31) יחד עם קרנה כשהיא מחוברת. (32) לקרקע, כגון על עלה כאשר הוא מחובר לעץ. (33) הואיל ותורף הגט נכתב במחובר. וכתוב ב"הגהות מיימוניות" בשם הגאונים, צריך שיחתוך הקלף כשיעור הגט מן היריעה ואחרי כן יכתוב עליו נוסח הגט, שאם כתבו תחילה על היריעה ואחרי כן חתך ממנה כשיעור הגט פסול, מטעם "מחוסר קציצה". וכן אם לאחר שנכתב מקצתו אירעה טעות בכתיבה ורוצה לחזור ולהתחיל גט אחר באותו קלף יחתוך תחילה את הראשון המוטעה.

ז. אֵינּוּ פוֹתְבִין בְּמַחְבֵּר³⁴ אֶפְלוֹ טַפְס הַגִּט³⁵. כְּתַב הַטַּפְס בְּמַחְבֵּר, וְתָלְשׁוּ, וְאַחֵר כֶּף כְּתַב שֵׁם הָאִישׁ וְשֵׁם הָאִשָּׁה וְהִזְמִין וְהָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם³⁶, וְחָתְמוּ, וְנִתְּנוּ לָהּ - כְּשֶׁר³⁷.

(34) לקרקע, משום שמחוסר קציצה. ואפילו רצה לתת לה אותו המחובר אינו גט, משום שנאמר "ונתן בידה" דבר הניתן מיד ליד ומחובר אינו ניתן מיד ליד. (35) טופס הגט הוא הנוסח הכללי האחיד לכל הגיטין ובו מקומות פנויים למילוי פרטים שהם עיקר הגט, כגון שם האישה והאשה, זמן הכתיבה וכו'. (36) שכל אלה הם עיקר הגט ונקראים "תורף הגט". (37) כלומר, לכתחילה אסור לכתוב במחובר אפילו את טופס הגט, גזירה שמא יכתוב את התורף במחובר ואז הוא בטל לגמרי, אבל אם כבר כתב הטופס במחובר ותלשו, ואחרי כן כתב עליו התורף הרי זה גט כשר.

ח. כְּתַב כָּל הַגִּט עַל הָעֵלָה הַזְּרוּעַ בְּעֵצִין נְקוּב³⁸, אָף עַל פִּי שְׁנָתְנוּ לָהּ הָעֵצִין כָּלוּ - הַגִּט פְּסוּל, גְּזָרָה שְׁמָא יִקְטַם³⁹. אֲבָל פוֹתְבִי הוּא עַל חֶרְסוֹ שֶׁל עֵצִין וְנֹתֵן לָהּ⁴⁰.

(38) בתחיתו, והריהו יונק מן הקרקע ודינו כמחובר. (39) יתלוש העלה מהעצין ויתן לה והרי זו קציצה מהמחובר. (40) את העצין כמו שהוא, ואין לחוש שמא ישבור העצין ויתן לה חתיכת חרס, שבוודאי לא יפסיד את העצין.

ט. וּמִנֵּיין שְׁאֵינּוּ נֹתְנוֹ לָהּ אֲלֵא בְּתוֹרַת גִּירוּשִׁין?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֶחָד פֶּשֶׁר, וּנְתַנּוּ לָהּ בַּפְּנֵי שְׁנֵי עֲדִים פְּשָׁרִין - הָרִי זֶה פְּסוּל, שְׁנִמְצָא כְּמִזְבֵּחַ⁶⁶ מֵתוֹכוֹ.

(65) החתומים בו. (66) "כמזוייף, לא מזוייף וודאי, והואיל ונמסר בעדי מסירה כשרים הרי זה פסול מדבריהם".

יח. הֲרַחֵיק אֶת הָעֲדִים מִן הַפֶּתַח⁶⁷ מֵלֵא שְׁנֵי שֵׁטִינִין⁶⁸ - פְּסוּל. וְכַמָּה יִרְחִיק אֶת הָעֲדִים מִן הַפֶּתַח⁶⁹? פְּחֹת מִפְּנֵי שְׁנֵי שֵׁטִינִין, כְּדֵי שֵׁיחִי נִקְרָאִין עֲמוּ⁷⁰. בְּמָה דְּבָרִים אָמורים? פֶּשֶׁהָהּ הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֶיהָ וְלֹא הֵיזָה שֵׁם עַדֵי מְסִירָה; אֲבָל אִם מָסְרוּ לָהּ בְּעֲדִים, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן מִרְחִקִין הַרְבֵּה וְאִין נִקְרָאִין עֲמוּ וְאָף עַל פִּי שְׁאִין חֲתוּם עָלָיו עַד כָּלֵל - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר, שְׁעָקַר הַגְּרוּשִׁין בְּעַדֵי מְסִירָה.

(67) הרחיק את חתימת העדים מהשורה האחרונה של נוסח הגט. (68) מלוא שתי שורות. (69) ויהא הגט כשר לכתחילה. (70) שלא יהא הפסק בין העדים לשטר כדי שיהא ניכר לכל שהם חתומים על השטר.

יט. הָעֲדִים, שְׁנוֹתָן אֶת הַגֵּט בַּפְּנֵיהֶם, צָרִיכִין לְקַרְוֹתוֹ⁷¹ וְאַחַר כֵּן יִתְּנֶנּוּ לָהּ. וְאִם נִתְּנוּ לָהּ בַּפְּנֵיהֶם תִּחְלָה - חוֹזְרִין וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ אַחַר שְׁנִתְּנוּ לָהּ. קְרֵאוּהוּ וְהוּא בְּיַד הַבַּעַל אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֹו, וְהַחֲזִירוּהוּ לוֹ, וְחֹזֵר הוּא וְהַכְּנִיסוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ, וּנְתַנּוּ לָהּ - חוֹזְרִין וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ⁷².

(71) לראות מה כתוב בו אם גט כשר הוא או שטר אחר הוא, שכיוון "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" צריכים הם לקרותו. (72) שמא החליפו בשטר אחר.

כ. לֹא קְרֵאוּהוּ, אֲלֵא נִטְלָתוֹ וּזְרַקְתּוֹ לָיִם אוֹ לְאֵשׁ - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת. הוֹאִיל וּקְרֵאוּהוּ תִּחְלָה, אִין חוֹשְׁשִׁים לוֹ שֶׁחֲלִיפּוֹ. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא אֶפְלוֹ אָמַר הַבַּעַל: שֵׁטֶר אַחַר הָיָה וְלֹא הָיָה הַגֵּט שֶׁקְרֵאתֶם - אִינוּ נֶאֱמָר וְהָרִי הִיא מְגֵרֶשֶׁת.

כא. הָרִי שְׁלֵא קְרֵאוּ הַגֵּט בְּתַחְלָה, וְנִתְּן לָהּ הַגֵּט בַּפְּנֵיהֶם, זְרַקְתּוֹ לְאוֹר אוֹ לָיִם - אָף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל אָמַר: גֵּט פֶּשֶׁר הָיָה, הָרִי זֶה סָפַק מְגֵרֶשֶׁת⁷³.

(73) כשם שאינו נאמן לאוסרה, כך אינו נאמן להתירה, והרי זו לא תינשא, ואם נישאת תצא, כדין כל ספק מגורשת.

כב. זָרַק לָהּ הַגֵּט לְחֻצְרָהּ לְבֵין הַחֲבִיטוֹת בַּפְּנֵי עֲדִים⁷⁴, וּבְקָשׁוֹ וּמְצָאוֹ מְזוּזָה אוֹ שֵׁטֶר אַחַר - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁷⁵; שְׁזָה שְׁנִמְצָא הוּא שְׁזָרְקָה⁷⁶. נִמְצָאוּ שָׁם שְׁתֵּים שְׁלֹשׁ מְזוּזוֹת אוֹ שְׁטָרוֹת⁷⁷ - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא גֵּט שְׁזָרַק גִּירוּהוּ עֶכְבְּרִים וְהָרִי זֶה סָפַק מְגֵרֶשֶׁת.

(74) ולא קראוהו תחילה. (75) שתהיה ספק מגורשת.

עַל פִּי שְׁנֵים עֲדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֲדִים יָקוּם דְּבָר, וְאִי אֶפְשָׁר שְׁתַּהֲיָה זֶה הַיּוֹם עֲרוּהָ וְהָבֵא עָלֶיהָ בְּמִיתַת בֵּית דִּין וּלְמַחְרָה⁵⁰ תַּהֲיָה מִתְּרַת בְּלֹא עֲדִים⁵¹. לְפִיכֵךְ, אִם נִתְּן לָהּ גֵּט בֵּינוּ לְבִינָהּ, וְאֶפְלוֹ בְּעַד אֶחָד - אִינוּ גֵּט כָּלֵל.

(50) אחרי מסירת הגט. (51) וכן אמרו: "הכא (=כאן, בגט) דאיתחזק איסורא דאשת איש הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משניים".

יד. בְּמָה דְּבָרִים אָמורים? פֶּשֶׁהָהּ הַגֵּט בְּכַתֵּב יָד סוֹפְרָה⁵²; אֲבָל אִם פֶּתַח הַבַּעַל הַגֵּט בְּכַתֵּב יָדוֹ⁵³, וְחֲתָם עָלָיו עַד אֶחָד, וּנְתַנּוּ לָהּ - הָרִי זֶה גֵּט פְּסוּל⁵⁴. [וּפּוֹסֵל לְכַהֲנָה⁵⁵].

(52) ולא חתם הסופר עליו. (53) וכתב ידו דומה כמאה עדים. (54) מדבריהם, ואם נישאת לא תצא והולד מהבעל השני כשר, והוא הדין אפילו אין עליו עדים כלל גם כן אינו פסול אלא מדבריהם, אלא שרבינו משמיע חידוש, שאפילו חתום עליו עד אחד אינו כשר להינשא בו לכתחילה. (55) בכחב יד התימנים תיבות אלו אינן, וכן בספר כתיבת יד שהיה בידי בעל הכסף-משנה. וכן נכון, שהרי אם אתה אומר פסול מדבריהם, ואם נישאת לא תצא, וודאי שהוא גט לפוסלה להינשא לכהן, שאפילו ריח הגט פוסל לכהונה.

טו. תִּקְנַת חֲכָמִים הִיא שֵׁיחִי הָעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַגֵּט⁵⁶. שְׁמָא יִתְּן לָהּ גֵּט בַּפְּנֵי שְׁנֵים וְיִמּוּתוֹ⁵⁷, וְנִמְצָא הַגֵּט שְׁבִינָהּ כְּחֶרֶס מְחֻרְסֵי אֲדָמָה, שֶׁהָרִי אִין בּוֹ עֲדִים, לְפִיכֵךְ תִּקְנּוּ שֵׁיחִידוֹ מֵתוֹכוֹ⁵⁸. וְאָף עַל פִּי שֶׁהָעֲדִים בְּתוֹכוֹ, נוֹתְנוּ לָהּ בַּפְּנֵי שְׁנֵים, בֵּין בַּפְּנֵי אוֹתָן הָעֲדִים הַחֲתוּמִין עָלָיו בֵּין בַּפְּנֵי שְׁנֵים אַחֲרֵים, שְׁעָקַר הַגְּרוּשִׁין בְּעַדֵי מְסִירָה⁵⁹.

(56) אף על פי שמדין תורה עדי מסירת הגט מידי הבעל לאשה הם עיקר עדי הגירושין ואין צורך כלל בחתימת העדים. (57) או ילכו למדינת הים [=לחו"ל], והבעל יערער ויאמר לא גרשתיה. (58) ואפילו ימותו עדי החתימה אפשר להכיר ולזהות חתימת ידם. (59) הרואים את מסירת הגט ונתינתו מידי הבעל לידי האשה.

טז. חֲתָמוּ בּוֹ שְׁנֵים וְעָבַר וּנְתַנּוּ לָהּ בֵּינוּ לְבִינָהּ⁶⁰, אוֹ שְׁנִמְצָאוּ עַדֵי מְסִירָה פְּסוּלִין⁶¹ - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר; הוֹאִיל וְעֲדִים שְׁבוּ⁶² פְּשָׁרִין, וְהָרִי הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֶיהָ⁶³. וַיֵּשׁ שְׁהוּרָה מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוּא פְּסוּל⁶⁴.

(60) ללא כל עדי מסירה. (61) קרובים קרבת משפחה זה לזה או שעברו עבירה מדברי תורה. (62) החתומים בתוכו. (63) ואפשר לזהות חתימת יד העדים ואין הבעל יכול לערער לומר לא גרשתיה, שאינו נאמן להכחיש חתימת העדים. (64) מדבריהם.

יז. הָיָה עַדֵי מֵתוֹכוֹ⁶⁵ פְּסוּלִין, אֶפְלוֹ אֶחָד פְּסוּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּתַב אֶת הַגֵּט בִּירוּשָׁלַיִם וְטָעָה⁹¹ וְכָתַב 'בְּלוּד' - פֶּלְ אֱלוֹ פְּסוּלִין⁹², עַד שֶׁיַּחְתְּמוּ בוֹ בְּזִמְן פְּתִיבְתוֹ⁹³ וּבְמָקוֹם פְּתִיבְתוֹ⁹⁴.

87) שנכתב ונחתם במרחשון וכתבו בו זמן של תשרי שלפניו, והרי יש לחוש שהקדימוהו לחפות על זנותה. 88) שנכתב ונחתם בתשרי וכתבו בו זמן של מרחשון שלאחריו, וגם זה פסול, כי אם נתיר שטר מאוחר יבואו להתיר גם המוקדם, וגם אפשר שאחרוהו כדי להפסיד את האשה פירות נכסיה שמכרם הבעל משעת נתינת הגט עד הזמן הכתוב בו, שלמעשה הם שלה ולפי זמן הגט הם של הבעל. 89) הרי זה גט מוקדם, שכתוב בו זמן היום שלפניו. 90) מהכתיבה ועד שעת החתימה, שבשאר שטרי חוב הרי זה כשר. 91) הסופר. 92) מדבריהם, ולא תינשא בו לכתחילה, אבל אינו "בטל". 93) דקדק לכתבו "בזמן כתיבתו", כלומר בזמן הכתוב בגט, ולא - "ביום כתיבתו", כלומר ביום שנכתב הגט, ולפי זה אם כתבוהו בתשרי ואחרו את זמנו למרחשון ונתעכבה חתימת העדים עד למרחשון כזמן הכתוב בגט - הריהו כשר שהרי חתמו בזמן הכתוב בו, אף על פי שלא נחתם ביום הכתיבה. 94) עיקר ההקפדה הוא על חתימת העדים שתהיה במקום המסומן בגט, אבל אם כתבו הסופר בירושלים וכתב בו שנכתב בלוד והעבירו ללוד ושם חתמו עליו העדים הרי זה כשר, הואיל וחתמו העדים באותו מקום המוזכר בגט.

כו. חֲתַם מִמֶּנּוּ הַזִּמְזִין⁹⁵ וְנָתַן לוֹ; אוֹ שְׁלַא פְּתַב שֵׁם הַיּוֹם, אֶלֶּא: בְּשַׁבָּת⁹⁶ רֵאשׁוּנָה אוֹ שְׁנֵינָה מִחֹדֶשׁ פְּלוּנִי, אוֹ: בְּחֹדֶשׁ פְּלוּנִי, אוֹ: בְּשָׁנָה פְּלוּנִית, וְלֹא הַזְכִּיר הַחֹדֶשׁ, אֶפְלוֹ פְּתַב: בְּשַׁבּוּעַ⁹⁷ פְּלוּנִי - כְּשֶׁר⁹⁸. וְכֵן אִם פְּתַב בוֹ: הַיּוֹם גְּרַשְׁתִּיהָ - כְּשֶׁר; שֶׁמִּשְׁמַעוּ: הַיּוֹם הַזֶּה שְׁיָצָא בוֹ הַגֵּט.

95) לאחר שכתב הזמן בגט וחתמו בו עדים. 96) שבוע. 97) שמיטה פלונית של יובל. 98) להינשא בו לכתחילה. כי חתיכת זמן מהגט היא מעשה רמאות, וכולם ידעו שחתכו כדי לחפות על קרובתו או כדי למכור פירות אשתו אחרי הגט להפסידה ויבואו לבדוק אחריו בראיות ברורות.

כז. וְכֵן תִּקְנֶנּוּ שְׂיֵהוּ מוֹנִין בְּגִטִּין לְמַלְכוּת אוֹתוֹ הַזִּמְזִין⁹⁹, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת¹⁰⁰. פְּתַב לְשֵׁם מַלְכוּת שְׂאִינָה מַלְכוּת אוֹתָהּ הַמְדִינָה, אוֹ לְבִנְיָן הַבֵּית¹⁰¹, אוֹ לְחֶרֶץ הַבֵּית: אִם דִּרְךְ אֲנָשִׁי אוֹתוֹ מְקוֹם לְמִנּוֹת בוֹ - הָרִי זֶה כְּשֶׁר¹⁰²; וְאִם אֵין דִּרְכֶּן לְמִנּוֹת בוֹ - הָרִי זֶה פְּסוּל¹⁰³. וּכְבָר נִהְגוּ פֶּל יִשְׂרָאֵל לְמִנּוֹת בְּגִטִּין אוֹ לְיִצְרֵיהָ¹⁰⁴ אוֹ לְמַלְכוּת אֶלְכַסְנְדְרוֹס מְקוֹדוֹן שֶׁהוּא מִנְיַן שְׁטָרוֹת. וְאִם פְּתַב לְשֵׁם מַלְכוּת אוֹתוֹ זִמְן בְּמִדְיָנָה שְׂיֵשׁ בָּהּ רְשׁוֹת אוֹתָהּ מַלְכוּת - הָרִי זֶה כְּשֶׁר¹⁰⁵.

99) המלכות [=המלך] השולט בזמן סידור הגט. 100) "שיהא לנו שלום עמהם, שיאמרו חשוכים אנו

76) מזוזה בין חביות אינה מצויה, וכמו כן שטרות אחרים אינם מצויים שם ובוודאי הוא זרקה כעת. 77) והרי הוא לא זרק אלא שטר אחד, ועל כורחך היו שם מזוזות ושטרות מקודם.

כג. הַעֲדִים שְׁחֹתְמִין עַל הַגֵּט צְרִיכִים לְהִיּוֹתָם יוֹדְעִים לְקָרוֹת וְלַחֲתָם. וְאִם אֵינָם יוֹדְעִים לְקָרוֹת קוֹרְאִים בְּפִנְיָהֶם וְחֹתְמִים. וְהוּא שְׂפִירוֹ לְשׁוֹן הַגֵּט⁷⁸. וְאִם אֵינָם יוֹדְעִים לַחֲתָם - רוֹשְׁמִין לָהֶם הַנִּזְרָ בְּרֶק וּכְיֹצֵא בוֹ מְדַבֵּר שְׂאִין רְשׁוּמוֹ מִתְקַיֵּם⁷⁹, וְהֵן פּוֹתְבִין עַל הַרְשָׁם. וְאֵין עוֹשִׂין פֶּךָ בְּשֶׁאֵר שְׁטָרוֹת. קַל הוּא שֶׁהִקְלוּ בְּגִטֵי נָשִׁים, כְּדִי שְׁלַא יִהְיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עֲגוּנוֹת⁸⁰; הוּאִיל וְחֲתִימַת הַעֲדִים בְּגֵט מְדַבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ.

78) אבל אם אינם מכירים לשון הגט אינו מועיל שיתרגמו אותו ללשונם, שהרי זה כעד מפי עד. 79) כי אם רישומו מתקיים אסור להם לחתום, שאין כתב על גבי כתב. 80) הקלו שלא יצטרכו לחזר אחרי עדים הבקיאים לחתום, שמא בתוך כך יפליג בעלה לים או ימות ותיזקק לִיְכָם.

כד. אִף עַל פִּי שְׁחֲתִימַת הַעֲדִים בְּגֵט מְדַבְרֵיהֶם⁸¹, הַתְקִינוּ שְׂיֵהִי הַעֲדִים מְפָרְשִׁין שְׁמוֹתֵיהֶן בְּגֵט⁸². וְכֵן הַתְקִינוּ בְּעַדֵי הַגֵּט שְׂאִין חֹתְמִין אֶלֶּא זֶה בְּפִנְיָ זֶה⁸³. וְאִם חֲתַמוּ זֶה שְׁלַא בְּפִנְיָ זֶה - הָרִי זֶה גֵּט פְּסוּל. וְכֵן הַתְקִינוּ חֲכָמִים שְׂיִכְתַּב זִמְן בְּגֵט וּמְקוֹם פְּתִיבְתוֹ, כְּשֶׁאֵר הַשְׁטָרוֹת. שְׂמָא תִּהְיֶה אֲשֶׁתוֹ קְרוֹבָתוֹ, וְתִזְנֶה כְּשֶׁהִיא תַּחְתִּיו⁸⁴, וְיִכְתַּב לָהּ גֵּט אַחַר הַזְּנוּת וְיִתֵּן לָהּ⁸⁵; וְאִם לֹא יִהְיֶה בוֹ זִמְן, יִכּוֹלָה לֹמַר: קִדְּם הַזְּנוּת נִתְגַּרְשְׁתִּי⁸⁶, וְלִפְיֶכָּה תִּקְנֶנּוּ זִמְן בְּגִטִּין.

81) והלכה היא אין גוזרין גזירה לגזירה - בכל זאת חיוקן כאן תקנה זו בכמה דברים כדלהלן]. 82) ראובן או שמעון, שמתחילה היה כותב: אני פלוני חתמתי עד, ולא היה נוקב שמו, ולא היו יודעים לבקש עדים המכירים אותו להעיד על חתימתו, והיו צריכים לחזר אחר שטרות אחרים שחתימתם דומה לזו בכדי לקיים חתימתם, עמדו והתקינו שיפרשו את שמותיהם ובוזה יהיה אפשר לחזר אחרי מכיריהם שיעידו על כתב ידם. 83) גזירה משום "כולכם", שמא יאמר לעשרה: כתבו כולכם גט לאשתי, ודינו שאחד יכתוב וכולם יחתמוהו, ואם אחד מהם יחסר הרי זה פסול, ואם יחתמוהו זה שלא בפני זה שמא יחתמו רק שניים ותיטול הגט ותחשוב שהיא מגורשת, ועדיין לא נתקיים תנאו, לפיכך התקינו שיהו כל העדים נוכחים בשעת החתימה אפילו כאשר לא התנה "כולכם". 84) כלומר: בעודה אשתו. 85) לחפות עליה שלא תיענש עונש מוות. 86) ופנוייה הייתי.

כה. גֵּט שְׂיֵשׁ עֲלָיו עֲדִים וְאֵין בוֹ זִמְן, אוֹ שְׂיֵהָ מְקֻדָּם⁸⁷ אוֹ מְאַחֶר⁸⁸, אוֹ שְׁנֹכְתַב בַּיּוֹם וְנִחְתָּם בְּלַיְלָה שְׁלֹאֲחֶרְיוֹ⁸⁹, אִף עַל פִּי שְׂעִסוּקִין בְּאוֹתוֹ הַעֲנִין⁹⁰, אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשאר האשה עגונה יכולים העדים לכתבו ולחתמו, וכן כתבו ה'תוספות' בגיטין סו, ב בדיבור-המתחיל מתניתין מני, בתירוצם הרביעי. והשווה דברי 'בית יוסף' לאהע"ז סי' קל, שגם הוא מפרש דברי רבינו כאן שלא הכשיר אלא בדיעבד. (7) כי שליח כשר להיות עד, כמבואר בקידושין מג, א. והשווה לעיל הל' אישות פ"ג, הט"ז. (8) ולא אמר להם לינתו לה. (9) והוא שלא יתייחד עמה אחרי כתיבת הגט, שאם נתייחד עמה - הרי זה גט פסול, "שלא יאמרו גיטה קודם לבנה", כמבואר לקמן פ"ג ה"ה. ואין להקשות, איך כשר גט כזה, והרי הוא 'מוקדם', ומבואר לעיל פ"א הכ"ה, שגט מוקדם פסול, - כי כל שנכתב ונחתם באותו היום אין זה מוקדם אע"פ שאיחרו נתינתו, ולא הקפיד רבינו אלא שלא הקדים כתיבתו לפני חתימתו, כמבואר לעיל בבבאורנו שם, כי יש לחוש שמא כבר זינתה והוא מתכוין לחפות עליה, ולפיכך הוא מקדים תאריך כתיבתו לפני זנתה, אבל כאן כשכתבו וחתמו בזמנו, אין לומר שלפיכך הקדימו לנתינה, שמא תזנה ויחפה עליה, כי מנין ידע שתזנה בעתיד ('מעשה רוקח').

ג. וְכֹתְבֵינָן גַּט לְאִישׁ אֶף עַל פִּי שְׂאִין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ.¹⁰ וְהוּא, שְׂיֵהִי הַעֲדִים וְהַסּוֹפֵר שֶׁפְּתָבוּ וְחָתְמוּ בּוֹ מִפְּרִין וְיֹדְעִים שְׂזָה הוּא פְּלוֹנִי וְאִשְׁתּוֹ הִיא פְּלוֹנִית.¹¹ וְאִם הָיוּ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שְׁנַיִם שֶׁשְּׂמֹתֵיהֶם שְׁוִים וְשְׂמֹתָן לְשׂוֹתֵיהֶם שְׁוִים - אֵין מְגַרֵשׁ אֶחָד מֵהֶם אֶלָּא בְּמַעֲמַד חֶבְרוּ; שְׂמָא יִכְתֹּב גַּט וְיֹלִיכוּ לְאִשְׁתּוֹ חֶבְרוּ וְיִאֲסְרָנָה עָלָיו.¹²

(10) שאין אנו צריכים לדעתה והסכמתה (בבא-בתרא קסז. וברשב"ם שם). (11) שם. כי יש לחוש שמא ימצא האיש גט זה לאשת אחר, ותינשא בו שלא כדין. ולדעת ה'כסף משנה' אין צורך שיכיר הסופר את האיש והאשה, אלא כשהוא אחד העדים החתומים על הגט, אבל כשאינו חותם, אין הסופר חייב להכיר אותם. וכן נראה מדברי רבינו הל' מלוה ולוה פכ"ד ה"ג, שלא הזכיר שם אלא העדים בלבד. (12) שתינשא בו לאחר שלא כדין, וממילא תיאסר על בעלה הראשון (ב"ב שם עמוד ב'). "וכל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום, אין חוששים לו שמא יש לו שם אחר, והוא שניהו כדי לרמות ולעשות קנוניא, שאם כן אין לדבר סוף" (מלשון רבינו הל' מלוה ולוה פכ"ד, ה"ד).

ד. וּבְשַׁעַת הַסְּכָנָה¹³ כֹּתְבֵינָן וְנוֹתְנִין אֶף עַל פִּי שְׂאִין מִפְּרִים.¹⁴ וְהָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת שְׂכָר הַסּוֹפֵר¹⁵ בְּכָל מְקוֹם.

(13) כגון שהבעל מסוכן למות, ואם לא יכתובוהו עכשיו, אימתי? (14) גיטין סו, א. (15) אע"פ שמדין תורה, על הבעל לתת שכר הסופר, שהרי כתוב: "וכתב . . . ונתן בידה", נמצא שעליו לתת שכר הכתיבה - תקנו חכמים שהיא תתן השכר כדי שלא להשהות את גיטה בגלל השכר שלא ירצה לתת, ותתענג (בבא-בתרא קסח. וברשב"ם שם). והקנו לו חכמים את הזוזה שהאשה משלמת, כאילו הוא נתן לסופר משלו, ע"פ הכלל: הפקר בית-דין הפקר (גיטין כ. וברש"י שם).

בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמנו". (101) כך וכך לבניין בית המקדש. (102) שהרי אין המלכות מקפידה על כך. (103) כי המלכות מקפידה על כך, והושדת שמרדו בה ומחשיבים מלכות אחרת יותר ממנה. (104) לבריאת העולם. (105) כלומר, אחרי שנהגו לכתוב ליצירה, אם כתב היום לשם מלכות אותה מדינה הרי זה כשר.

כח. הָאוֹמֵר לְשָׁנַיִם: כְּתָבוּ וְחָתְמוּ וְתָנוּ גַּט לְאִשְׁתִּי, וְנִתְאַחַר הַדָּבָר יָמִים אוֹ שָׁנַיִם; אוֹ שְׂנַמְצָא הַגַּט בְּטַל וְהִצְרָכּוּ לְכָתֹב לָהּ גַּט אַחֵר בְּשָׂר אַחֵר בְּמָה שְׁנַיִם, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר - הָרִי אֵלּוּ כֹּתְבֵינָן זְמַן הַכְּתִיבָה וּמְקוֹם הַכְּתִיבָה, לֹא הַזְמַן שֶׁאָמַר לָהּ הַבַּעַל בּוֹ 'כְּתָבוּ' וְלֹא אוֹתוֹ הַמְּקוֹם. מִיֶּצֵד? הִיוּ בִירוּשָׁלַיִם כְּשֶׁאָמַר לָהּ וְהִיוּ עוֹמְדִין בְּתַשְׁרֵי, וְנִתְאַחַרוּ עַד נִסָּן וְהָרִי הֵן בְּלוֹד - כֹּתְבֵינָן זְמַן הַגַּט מִנִּסָּן וּבְלוֹד שְׂשָׁם נִכְתָּב הַגַּט, כְּשֶׁאָר שְׁטָרוֹת.¹⁰⁶

(106) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "כל שכן העדים - יש לכתוב מקום שעומדים שם בשעת כתיבת הגט וחתמתו אף על פי שאינו עיקר דירתם, כי אם לא יהיו שם עדים, יבואו לומר: אחרים חתמו כשם ומזוייף, שהרי לא היו שם".

פָּרֶק שְׁנַיִ

(1) ביאר בו דין שליחות בגט, שכר הסופר, מה בין גט פסול לגט בטל, אמירת "תנו" של הבעל, שיכור או מי שבעתתו רוח רעה או שנתתק לענין כתיבת הגט, פקח שנשא ונתחרש או שנשא כשהיה חרש, דיני כפיה בגט.

א. זֶה שְׂנַמְצָא בְּתוֹרָה: וְכָתֹב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָה - אֶחָד הַכּוֹתֵב בְּיָדוֹ אוֹ שְׂאֵמֵר לְאַחֵר לְכָתֹב לוֹ, וְאֶחָד הַנּוֹתֵן בְּיָדוֹ אוֹ שְׂאֵמֵר לְאַחֵר לָתֵן לָהּ.² לֹא נִאָּמַר 'וְכָתֹב' אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שְׂאִין מִתְגַּרֵּשֶׁת אֶלָּא בְּכֶתֶב,³ וְנָתַן' - שְׂלֵא תִקַּח מַעֲצָמָה.⁴

(2) כי הלכה היא: "שלוחו של אדם כמותו" (ברכות פ"ה מ"ה, וקידושין מא, ב). (3) ולא בכסף כמו בקידושין, וכמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (4) כמבואר לעיל פ"א, ה"ב.

ב. אָמַר לְשָׁנַיִם: כְּתָבוּ גַּט וְחָתְמוּ וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלּוּ כֹּתְבֵינָן⁵ וְחֹתְמֵינָן⁶ וְנוֹתְנֵינָן לָהּ, וְהֵן הֵן שְׂלוּחֵינוּ וְהֵן הֵן עֲדָיו.⁷ וְכֵן אִם אָמַר לְסוֹפֵר: כְּתָב לִי גַט לְאִשְׁתִּי, וְאָמַר לְעֲדִים לְחַתֵּם⁸ - כֹּתְבִים וְחֹתְמִים וְנוֹתְנִים לוֹ, וְהוּא מְגַרֵשׁ בּוֹ בְּכָל עֵת שְׂפִירָה.⁹

(5) כלומר, אחד מהם כותבו. (6) גיטין סה, א. ואע"פ שלכתחילה אסור לסופר לחתום על הגט, כמבואר לקמן פ"ט הכ"ז, ובבבאורנו שם, בכל זאת התיר כאן רבינו לסופר לחתום בו לכתחילה, מפני שהוא העד השני נותנים את הגט לאשה, הרי יש כאן עדי מסירה, וכל שישנם עדי מסירה, כשר הגט לכתחילה אפילו אם הסופר חתמו (לחם-משנה). ולדעת ה'מעשה רוקח' גם כאן לא נתכוין רבינו להכשיר זה לכתחילה אלא בשעת הדחק, כגון שהלך הבעל למדינת הים או איצע איזה עיכוב אחר, ובכדי שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25) "ועדיין היא אשת איש, ואם נשאת תצא והולד ממזר" (לקמן פ"י ה"א, עיי"ש). 26) "ולא תנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא והולד כשר, וכותבים לה גט אחר כשר ונותנים לה והיא תחת בעלה" (שם ה"ב, עיי"ש).

ח. הפעל שֶהֵבִיא גִט בְּיָדוֹ חֲתוּם, וְאָמַר: תָּנוּ גִט זֶה לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלָיו יָתְנוּ לָהּ. 27) אָמַר לְאַחֵרִים לְכַתֵּב גִּט וְלִחְתֵּם בּוֹ וְלִתְנוּ לְאִשְׁתּוֹ, וְכָתְבוּ וְחֲתְמוּ וְנִתְּנוּ לָהּ, וְנִמְצָא הַגִּט בְּטֹל 28) אוֹ פְּסוּל - הָרִי אֵלָיו כּוֹתְבִין גִּט אַחֵר, אֶפְלוּ מֵאֵהָ 29), עַד שֶׁיִּגְיַע לְיָדָהּ גִּט כְּשֶׁר 30).

27) ואין חוששים שמא כתבו בפסול כדי לקלקלה, שתינשא לאחר ותצטרך לצאת ממנו, אחרי שידוע פסולו, כי אינו חשוד על כך [וראה בגיטין ה, א שאם הבעל עצמו הביא גיטו, אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (עי' להלן פ"ז ה"ה). ואין חשש שמא יבוא ויערער (עיי"ש ה"ח) שכוון שהוא עצמו הביאו, בוודאי לא יערער עליו]. 28) שנכתב בטעות, כגון שטעו בשמות האיש והאשה וכדומה. 29) ואין אומרים כבר עשו עדים שליחותם ואינם מורשים עוד לכתוב גט שני, כי לא נתכוין זה לכתוב וליתן לה חרס סתם אלא גט כשר. 30) גיטין סג, ב. וכל-שכן אם נאבד הגט קודם שנתנהו לה, שיכולים לכתוב גט אחר, שהרי אמר להם לתת לאשתו, ואם כן לא עשו שליחותם (כסף-משנה).

ט. אָמַר לָהֶם הַבְּעַל: כְּתְבוּ וְחֲתְמוּ וְתָנוּ לְשְׁלִיחַ לְהוֹלִיךְ לָהּ, וְכָתְבוּ וְחֲתְמוּ וְנִתְּנוּ לְשְׁלִיחַ, וְנִמְצָא הַגִּט בְּטֹל אוֹ פְּסוּל - אֵין כּוֹתְבִים אַחֵר עַד שֶׁיִּמְלֹכוּ בְּבַעַל; שֶׁהָרִי לֹא עָשָׂה אוֹתָן שְׁלוּחִים לְגִירוּשִׁין 31), וְשָׂמָּא לֹא רָצָה אֶלָּא שֶׁיִּכְתְּבוּ וְיָתְנוּ לְשְׁלִיחַ בְּלִבָּד, וְלֹא יִשְׁאַר לָהֶם בּוֹ מַעֲשֵׂה אַחֵר, וְהָרִי כְּתְבוּ וְנִתְּנוּ 32), לְפִיכָךְ לֹא יְכָתְבוּ אַחֵר. וְאִם כְּתְבוּ גִט אַחֵר כְּשֶׁר, וְנִתְּנוּהוּ לְשְׁלִיחַ (וְנִתְּנוּ לָהּ) - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגִרְשֵׁת 33).

31) אלא למסרו לשליח והוא יגרשנה. 32) וכבר עשו כל שליחותם. 33) שם. כי שמא עשאו שליחים עד שיגיע גט לידה ותתגרש, אלא שלא רצה להטריחם הרבה. ובעיא היא בגמרא גיטין שם, ונשאהר ב"תיקו". ולפיכך היא ספק מגורשת, ו"לא תנשא, ואם נשאת תצא והולד ספק ממזר מפני שהיא ספק ערוה", כלשון רבינו לקמן פ"י ה"ג. ויש אומרים שלא הסתפקו בגמרא אלא אם אבד הגט מיד השליח, אבל אם נמצא בטל או פסול, חוזרים וכותבים גט אחר שוודאי לא קיימו שליחותם (מאירי).

י. הָאוֹמֵר לְשָׁנִים אוֹ לְיָתֵר מְשָׁנִים: כְּתְבוּ גִט וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי, גְּרִשׁוּהָ, שְׁלַחוּהָ 34), שְׁבַקוּהָ 35), תְּרַכּוּהָ 36), כְּתְבוּ אַגְרֹת 37) וְתָנוּ לָהּ - הָרִי אֵלָיו יְכָתְבוּ גִט כְּשֶׁר וְיָתְנוּ לָהּ 38). אָמַר לָהֶם: כְּשֶׁר וְהָרִי, פְּרָנְסוּהָ, עָשׂוּ לָהּ בְּדָת, עָשׂוּ לָהּ בְּנִימוּס, עָשׂוּ לָהּ כְּרָאוּי - לֹא אָמַר כְּלוּם 39). וְאִם כְּתְבוּ גִט וְנִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה גִט בְּטֹל.

34) כלשון הכתוב (דברים כד, א): "ושלחה מביתו".

ה. וְצָרִיף שִׁיאֵמַר הַבְּעַל עֲצָמוּ לְסוֹפֵר: כְּתֹב, וְלַעֲדִים: חֲתְמוּ 16). הָרִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ בֵּית דִּין 17) אוֹ שָׁנִים: נִכְתֵּב גִּט לְאִשְׁתְּךָ, וְאָמַר לָהֶם: כְּתְבוּ 18), וְכָתְבוּ הֵן עֲצָמְן 19) וְחֲתְמוּ בּוֹ - הָרִי זֶה כְּשֶׁר 20). אֶבֶל אִם אָמְרוּ הֵם לְסוֹפֵר וְכָתְבוּ וְלַעֲדִים וְחֲתְמוּ, אָף עַל פִּי שְׁחֹזְרוּ וְנִתְּנוּהוּ לַבְּעַל וְחֹזֵר וְנָתַן גִּט זֶה לְאִשְׁתּוֹ בְּפָנֵי עֲדִים - הָרִי זֶה גִט בְּטֹל; שֶׁהָרִי כְּתְבוּ מִי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ הַבְּעַל לְכָתְבוּ 21).

16) גיטין עב, א. והטעם יתבאר בסמוך. 17) של שלשה חכמים. 18) וגם אמר להם שיחתמו. 19) אחד מהם. 20) גיטין סו, ב. 21) שם עא, ב. שאין הם יכולים לעשות את הסופר והעדים שלוחים במקומם, כי לא מסר להם אלא דברים, ו"דברים אינם נמסרים לשליח" כי אין בדברים כוח להיות חוזרים ונמסרים לאחר (בניגוד לגט שנשלח ע"י שליח, שיכול השליח למסרו לידי שליח שני), וזהו שהדגיש רבינו: "הרי שאמרו לו בית-דין", אע"פ שבית-דין הם, לא התכוין לפות כוחם שימנו שלוחים במקומם אלא הם בעצמם יכתבוהו. שהרי בפירוש אמר להם: "כתבו", ולא אמר להם: תנו. ולפיכך הגט בטל (גיטין סו:). ואם בפירוש יאמר להם שיהיו שלוחים במקומו לומר לאחרים לכתוב ולחתום, יתבאר בסמוך בהלכה הבאה.

ו. אָמַר לְשָׁנִים אוֹ לְשְׁלִיחַ: אָמְרוּ לְסוֹפֵר וְיְכָתְבוּ גִט לְאִשְׁתִּי וְאָמְרוּ לַעֲדִים וְיָתְנוּ, וְאָמְרוּ לְסוֹפֵר וְכָתְבוּ וְלַעֲדִים וְחֲתְמוּ; אוֹ שֶׁאָמַר לְשָׁנִים: אָמְרוּ לְסוֹפֵר וְיְכָתְבוּ גִט לְאִשְׁתִּי וְאִתָּם חֲתְמוּ - הָרִי זֶה גִט פְּסוּל 22). וּמִתְּלִשְׁבִין 23) בְּדָבָר זֶה הִרְבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְרוֹב לְהִיּוֹת גִּט בְּטֹל 24).

22) מן התורה גט כשר הוא, שהרי בפירוש עשאו שלוחים לכך, אלא שהחכמים פסלוהו, משום חשש שמא תשכור עדים שיאמרו בשם בעלה לסופר לכתוב ולעדים לחתום, והם יסברו שהבעל ציוה. ואפילו בדין השני, שהם בעצמם החותמים, והם שמעו מפי הבעל, גזרו חכמים לפסול בגלל הדין הראשון (שם סז). 23) מעיינים בדבר עד שתתישב הדעת (שם סג: ברש"י). 24) מן התורה, שהרי בסוגיא אחרת (שם עב). אמרו: "הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו", ומסופק רבינו אם בטל מן התורה, או אולי אינו אלא 'פסול מדבריהם' כיון שאין פסולו אלא משום 'גזירה' שמא יבואו לעשות שלוחים במקום שלא נתמנו לכך. ולפיכך אם נשאת בגט זה, אין בית-דין יכול להוציאה מבעלה השני בעל כרחו, אלא מודיעים לבעל שהגט קרוב להיות בטל, והוא יגרש מעצמו. והבנים שנולדו להם עד כה, אינם כשרים לגמרי, וגם אין להם דין של ספק ממזר (כסף-משנה). וראה למעלה בביאורנו להלכה ה.

ז. וְיֵמָּה בֵּין פְּסוּל לְבָטָל? שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּחִבּוּר זֶה בְּגִט שֶׁהוּא בְּטֹל, הוּא בְּטֹל מִן הַתּוֹרָה 25); וּבְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר פְּסוּל, הוּא פְּסוּל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים 26).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למדבריות עם חבורה. (48) ומתוך טרדתו ובהלתו, לא הספיק לומר: "תנו לה" (גיטין, שם). וראה בהל' זכיה ומתנה פ"ח הכ"ד.

יג. בְּרִיאָה שְׂאֵמֶר: כְּתָבוּ גִט לְאִשְׁתִּי, וְכָתְבוּ וְחַתְמוּ וְנָתַנּוּ לָהּ, וְהָרַג עֲצָמוּ מִיָּדוֹ,⁴⁹ כְּגֹן שֶׁהַשְּׂלִיף עֲצָמוּ מִן הַגָּא אוֹ הַפִּיל עֲצָמוּ לָיִם - הָרִי זֶה גִט כְּשֶׁרָוּהוּ.⁵⁰ עָלָה לָגַג וְדָחַפְתּוּ הָרוּחַ וְנָפַל וְנָתַת - אֵינוֹ גִט⁵¹. סִפֵּק הַפִּיל עֲצָמוּ סִפֵּק דְחַפְתּוּ הָרוּחַ - הָרִי זֶה גִט⁵², עַד שֶׁיָּדַע לָךְ בְּיָדָי שֶׁהָרוּחַ דְחַפְתּוּ. וְכֵן מִי שֶׁהֵיחָה מְשַׁלָּךְ בְּבוֹר, וְאָמַר: כָּל הַשּׁוֹמֵעַ קוֹלִי יִכְתֹּב גִּט לְאִשְׁתִּי⁵³ - הָרִי אֵלָיו יִכְתְּבוּ וְיָתְנוּ לָהּ. וְהוּא, שֶׁיָּדַעוּ אוֹתוֹ⁵⁴. וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵעֵלְוֵהוּ וְלֹא הִכִּירוּהוּ - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָוּהוּ; שֶׁזֶה כְּשֶׁשַׁעַת הַסִּפְנָה הוּא, שֶׁכּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין אִף עַל פִּי שְׂאֵינָן מִפִּירִי⁵⁵. וְכֵן מִי שֶׁנָּפַל בּוֹ מִכּוֹת רְעוּת⁵⁶ שְׂאֵי אֶפְשָׁר שִׁיחִיָּה מֵהֶן, אֶפְלוּ נִשְׁחַטוּ בּוֹ רַב סִימְנִין⁵⁷, וְרָמַז וְאָמַר: כְּתָבוּ גִט לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלָיו יִכְתְּבוּ וְיָתְנוּ; שֶׁהָרִי עֲתָה חַי הוּא, אִף עַל פִּי שְׁסוּפּוֹ לְמוֹת⁵⁸.

(49) [בתוספתא גיטין פ"ד (לפי נוסחת הרשב"א שם סה:)] נראה, שמה שצריך "מיד", זהו ב"ספיק מעצמו נפל, ספיק הרוח דחפתו", אבל ב"ירושלמי" גיטין פ"ו ה"ו משמע שלעולם צריכים "מיד", שכן אמרו שם: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם על אתר נפל, הרי זה גט". ונראה שטעם הדבר: שאין לומר הוכיח סופו על תחילתו, שכשם שעכשיו הוא מבוהל, כן היה גם בתחילה, אלא מיד ולא לאחר זמן]. (50) אף-על-פי שלא אמר להם "תנו". מפני שהוכיח סופו על תחילתו שנתכוין ליתנו לה, והיה בהול מחמת החלטתו להתאבד, ולכן נשמטה ממנו המילה "ותנו" (גיטין סו. במשנה). (51) שאין כאן הוכחה שרצה להתאבד, והריהו כשאר בריא (שם). (52) כגון שנפל מיד אחרי שצויה לכתוב הגט, ויש פנים לכאן ופנים לכאן, כלומר יש סברא שהפיל עצמו, ויש סברא שדחפתו הרוח ("ירושלמי" גיטין פ"ו ה"ו, וכפירוש הכסף-משנה. ועי' לחם-משנה). ויש מביאים בדברי רבינו "הרי זה ספיק גט" (כסף-משנה בשם הרא"ש וה"טור). ולפי זה, מדובר כשנפל לאחר זמן (ועי' לחם-משנה). (53) ופירש שמו ושם אשתו. (54) שפלוני זה הוא בעל לאשתו פלונית. (55) פניו, כמבואר לעיל ה"ד (גיטין סו.). והשווה לקמן פ"ג, הכ"ג. (56) שהיה מחותך חתכים הרבה בגופו ע"י חרב וכדומה. (57) הקנה והוושט שבצואר. ומה שכתב רבינו "רוב" הוא לאו דוקא, אלא הוא-הדין לנשחטו עד גמירא (לחם-משנה). (58) אין זה כגט לאחר מיתה (גיטין ע:). וכל-שכן גוסס, שדעתו מיושבת עליו שיכול לגרש, ועדיף מנשחטו בו רוב סימנים שמוכרח למות, ואילו גוססים רובם למיתה ומיעוטם לחיים ('הגהות מיימוניות', וראה שו"ע אהע"ז סי' קכא, ס"ו).

יד. מִי שֶׁהֵיחָה רוּחַ רָעָה מִבְּעֵתֵת אוֹתוֹ, וְאָמַר כְּשֶׁהִתְחִיל בּוֹ הַחֲלִי: כְּתָבוּ גִט לְאִשְׁתִּי - לֹא אָמַר

(35) לשון "אגרת שבוקין", הכתוב בנוסח הגט לקמן פ"ד הי"ב. (36) כלומר: גרשוה, "ויגרש את האדם" (בראשית ג, כד) מתרגם אונקלוס: ותרך ית אדם. (37) לשון "אגרת שבוקין" המוזכרת לקמן בנוסח הגט. (38) גיטין סה, ב. (39) שם. שכל אלה, אין במשמען לשון גירושין. "פטררה" - לשון פטור וחובה, להקל מעליה חובות שחיבת. "פרנסוה" - לשון עשיית צרכיה, ואין ידוע אם צרכי גט, שלא תהא זקוקה ליבם או צרכי מלבוש. "כנימוס" - כחוק. ואין ידוע אם חוק-גט או חוק מזון וכסות, וכן "כראוי" (רש"י שם) וכן "כדת".

יא. אָמַר לָהֶם: הוֹצִיאֵהָ, עֲזֹבֶהָ, הַתִּירוּהָ, הַנִּיחֹהָ, הוֹעִילוּהָ - הָרִי זֶה סִפֵּק אִם מְשַׁמַּע מְלוֹת אֵלָיו גִּירוּשִׁין אוֹ עֲנָן אַחֲרָיו⁴⁰. לְפִיכָךְ אֵין כּוֹתְבִין לָהּ. וְאִם כְּתָבוּ גִט וְנָתְנוּ לָהּ - הָרִי זֶה סִפֵּק מְגַרְשָׁתָּ⁴¹.

(40) כי "הוציאה" אפשר לפרש "גרשוה", כלשון הכתוב (דברים כד, ב): "ויצאה מביתו", או אולי אין זה לשון הכתוב שלא כתוב בו "והוציאה" אלא "ויצאה" - היא מעצמה. וכן "עזובה" לשון "אגרת שבוקין", או שמא אין זו לשון גירושין, שהרי אינה נזכרת בנוסח הגט. וכן "התירוה", לשון: "מותרת לכל אדם" היא, או אולי לשון התרת נדרים, או התרת חגורה (גיטין סה: וברש"י). וכן הניחיה - אפשר לפרש: הניחו לה לנפשה, שתהיה מגורשת ממני, או הניחו לה ואל תכבידו עליה. וכן "הועילוה" - עשו לה תועלת, ואין ידוע אם תועלת גירושין או תועלת אחרת. (41) גיטין שם, בעיא שלא נפשטה, ונשארה בספק.

יב. הָאוֹמֵר: כְּתָבוּ גִט לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלָיו כּוֹתְבִין וְחַתְמוּ וְנוֹתְנִין לְבַעַל בְּיָדוֹ, וְאֵין נוֹתְנִין לְאִשְׁתּוֹ עַד שֶׁיֵּאמַר לָהֶם לִתֵּן לָהּ. וְאִם נָתְנוּ לָהּ - אֵינוֹ גִט⁴². בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּבִרְיָא; אֶבְל בְּמִסְפָּן, וְהוּא אָדָם שֶׁקָּפֵץ עָלָיו הַחֲלִי בְּמַהֲרָה וְהַכְפִּיד עָלָיו חֲלִיו מִיָּדוֹ⁴³, וְהוֹצִיא בְּקוֹלָיו⁴⁴ אֶפְלוּ עַל עַסְקֵי מְמוֹן⁴⁵, וְהַמְּפָרֵשׁ בֵּינֵם⁴⁶, וְהוֹצִיא כְּשִׁירָא⁴⁷, וְאָמַר: כְּתָבוּ גִט לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלָיו יִכְתְּבוּ וְיָחַתְמוּ וְיָתְנוּ לָהּ; שֶׁהִדְבָּר יָדוּעַ שְׁלֹא נִתְפָּן זֶה אֶלָּא לְכָתֹב וְלִתֵּן לָהּ⁴⁸.

(42) שם סו, א במשנה. שכיון שלא אמר: "תנו לה" - רצה לשחק בה". (43) שם סה, ב. וב"ירושלמי" גיטין פ"ו ה"ה, אמרו: "מה בין מסוכן מה בין חולה? חולה - כדרך כל הארץ, ומסוכן - כל שקפץ עליו החולי, דרך הארץ - קרובים נכנסים אצלו מיד, והרחוקים לאחר שלושה ימים (שלא להטיל עליו שם חולה). ואם קפץ עליו החולי - אלו ואלו נכנסים אצלו מיד". ולפי"ז מה שכתב "במה דברים אמורים בבריא" - בריא לאו דוקא, והוא-הדין חולה שאינו מסוכן (עי' לחם-משנה). (44) "שיוצא מבית הסוהר לידון מאת המלך" (לשון רבינו בפירושו למשנה גיטין פ"ו, מ"ה). קולר - שלשלת ברזל בצואר אסיר. (45) על עבירה שאין בה עונש מות אלא עונש ממון, "שכל קולר בחזקת סכנה" ('ירושלמי' שם). (46) מפליג מן היבשה לים. (47) יוצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלוש שאלות בלבד: הן אחד ושני לאוין, או לאו אחד ושתי פעמים הן (כסף-משנה). וראה בהערה הבאה בלשון ה'ירושלמי'. (69) שואלים אותו בימות החמה על פירות המצויים בימות הגשמים, וכן שואלים אותו בימות הגשמים על פירות ימות החמה (שם). ובי'ירושלמי' גיטין פ"ז ה"א, אמרו: נכתוב גט לאשתך והוא אומר הן, לאמך והוא אומר לאו, לאשתך - הן, לאחותך - לאו, לאשתך - הן, לבתך - לאו. ורבינו בפירושו למשנה (גיטין, שם) אמר: "ויפליג בה בכל צדדי הנסיון בכל מה שאפשר" (וראה למעלה הערה 10). (70) גיטין ע"א, א. (71) כלומר, שאין דעתו מטורפת עליו. אבל אינו צריך בדיקה שלש פעמים כמו בהרנת ראש. וכן כתב רבינו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ג: "מי שנשתתק מקחו מקח וכו' והוא שיבדק כדרך שבדקים לגיטין, או יכתוב בכתב ידו" (כסף-משנה), אבל בפ"ד מהל' נחלות ה"א, כתב רבינו: "אפילו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו, בודקים אותו כדרך שבדקים לגיטין", הרי שאפילו אם כתב בכתב ידו - בודקים אותו, וצ"ע. (72) שאינו שומע ואינו מדבר, שאין סומכים על רמיוותיו ולא על כתבו (גיטין שם), כמבואר בהלכה הבאה.

יז. מי שנשא פשהו פקח ונתחרש⁷³, ואין צריך לומר נשתטה - אינו מוציא לעולם עד שיביריא⁷⁴. ואין סומכין על רמיות החרש ולא על כתבו, אף על פי שדעתו נכונה ומישבת עליו⁷⁵. אבל אם נשא אשה פשהו חרש - מגרש פרמיוה; שאין קדושי שו פשוטין מן התורה, כמו שבארנו⁷⁶, וכשם שפונס פרמיוה כף מוציא פרמיוה⁷⁷.

(73) חרשות גמורה, כנ"ל בהערה הקודמת. (74) גיטין, שם: "שאינן כח בגירוש חרשות להפקיע קידושי חכמה" (לשון רש"י שם). (75) שם. ושטה אינו יכול לגרש מפני שאינו בן דעת, וכן שנינו (בימות קיב): "נשתטה אינו מוציא עולמית". ובהל' עדות פ"ט ה"ט, אומר רבינו: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים. . . ובכלל שוטים יחשב. . . וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר הרי הם בכלל השוטים". (76) לעיל הל' אישות פ"ד, ה"ט. (77) יבמות, שם.

יח. המקדש קטנה⁷⁸ על ידי אביה⁷⁹, וגרשה פשהו קטנה - אביה מקבל גטה⁸⁰, ומשגיגע גט ליד האב נתגרשה⁸¹. גרשה פשהו נערה⁸², אם הגיע הגט לידה או ליד אביה - נתגרשה⁸³. ואין עושה נערה המארסה שליח לקבל גטה מיד בעלה פחיי אביה⁸⁴; אבל האב עושה שליח לקבל הגט לבתו המארסה בין קטנה בין נערה⁸⁵.

(78) פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד. (79) שקיבל אביה קידושיה. (80) כשם שהוא זכאי לקבל קידושיה, שנאמר (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה", כך הוא מקבל

פלוה; מפני שאין דעתו נכונה ומישבת⁵⁹. וכן שפור שהגיע לשכרותו של לוט⁶⁰. ואם לא הגיע - הרי זה ספק⁶¹.

(59) והריהו באותה עשה כשוטה (גיטין טז:). (60) שאינו יודע מה עושה, כלוט שנאמר בו (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה", וכלשון רבינו בהל' מכירה פכ"ט ה"ח: "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה". ומקור דברי רבינו שאין מעשה שיכור כלום, בעירובין סה, א. (61) משמע אפילו ברור לנו שעדיין לא הגיע לשכרותו של לוט, הרי זה ספק. וזה תמוה, שהלא אמרו בעירובין שם שהוא כפיקח לכל דבר. אולם ה'טור' בסי' קכא, מביא בשם רבינו: "היה הדבר ספק אם הגיע לשכרותו של לוט - הרי זה ספק". משמע דוקא כשנשתכר הרבה ואנו מסופקים בו אם הגיע לשכרותו של לוט, הרי זה ספק. והשווה דברי רבינו לעיל הל' אישות פ"ד, ה"ח: "ומתיישבים בדבר זה".

טו. אומר פשהו בריא: כתבו ותנו גט לאשתי, ואחר כך נבעת - ממתנין עד שיביריא וכותבין ונותנין לה⁶². ואין צריך לחזור ולהמליך בו אחר שהביריא. ואם כתבו ונתנו קדם שיביריא - הרי זה פסול⁶³.

(62) גיטין ע, ב. ולפני שיביריא אי אפשר לכתבו שאז הרי הוא כשוטה, הואיל ואין דעתו מיושבת. ומכאן יש ללמוד, שהכותב גט של 'שכיב מרע' צריך לדקדק בו שיהא שפוי בדעתו בשעת כתיבתו ונתינתו, שאם טרף דעתו - הריהו כשוטה (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' קכא, ס"ד). (63) מדבריהם, אבל מן התורה כשר הוא, הואיל ובשעת אמירתו היה בריא ושפוי בדעתו (הגר"א לאהע"ז סי' קכא, ס"ק ד, וכן במעשה ורקח).

טז. מי שנשתתק⁶⁴ והרי דעתו נכונה⁶⁵, ואמרו לו: נכתב גט לאשתך, והריקין⁶⁶ בראשו - בודקין אותו שלש פעמים בסרוגין⁶⁷; אם אמר להם על לאו לאו ועל הן הן⁶⁸ - הרי אלו יכתבו ויתנו. וצריכין לבדוק לפה יפה⁶⁹, שמא נטרפה דעתו. וכן אם כתב בידו: כתבו ותנו גט לאשתי - הרי אלו פותבין ונותנין לה⁷⁰, אם היתה דעתו מישבת עליו⁷¹; שאין דין מי שנשתתק פדיו החרש⁷².

(64) כתוצאה מאיזו מחלה, ניטל ממנו כח הדיבור (משנה בגיטין טז:). (65) [כלומר, כיון שאינו אלא אלם, שהוא חרש השומע ואינו מדבר, אפשר שתהא דעתו נכונה, בניגוד לחרש שאינו שומע ואינו מדבר, שהוא כשוטה ואין דעתו נכונה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' עדות ה"א]. (66) הטה. וראה למעלה פ"א הערה ו. (67) בהפסקות. ממתנים בין הרכנה לשאילה עשה מסויימת, וחוזרים ושואלים אותו. וראה בפ"ב מהל' קריאת שמע ה"ב. (68) על דבר שראוי לענות עליו לאו - לאו, ועל דבר שראוי לענות הן - הן. ונראה מדברי רבינו שאין צריך לענות אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָנִי - כְּבָר גֵּרְשׁ לְרִצּוֹנִי⁸⁹. לֹא הָיָה הַדִּין נוֹתֵן שְׂכּוּפִין אוֹתוֹ לְגֵרְשׁ, וְטַעַם בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁהָיָה הַדִּיּוֹטוֹת וְאֲנֹסוּהוּ עַד שֶׁגֵּרְשׁ - הָרִי זֶה גָּט פְּסוּל⁹⁰. הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל אֲנֹסוּהוּ, יִגְמַר וְיִגְרְשׁ¹⁰⁰. וְאִם הָעֶכְפּוֹת אֲנֹסוּהוּ לְגֵרְשׁ שְׁלֹא כַּדִּין - אֵינּוּ גָּט. אֵף עַל פִּי שְׂאֵמֵר בְּעֶכְפּוֹת⁹¹: רוּצָה אָנִי, וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל: כְּתוּבוֹ וְחֲתוּמָּו - הוֹאִיל וְאֵין הַדִּין מַחִיבוֹ לְהוֹצִיא וְהָעֶכְפּוֹת אֲנֹסוּהוּ, אֵינּוּ גָּט¹⁰¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מפני אותו עד שיאמר: רוצה אני... מאחר שהיא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו".

מדייק לכתוב "יצרו הוא שתקפו" ולא "שאנסו" שאם לא כן מתעוררת השאלה איך יתכן בכלל לענוש את העובר עבירה והרי סיבת העבירה היא ש"יצרו אנסו" וא"כ כלל לא יתכן עונש למי שעבר על אחת ממצוות התורה.

בנושא זה מבהיר בהלכות תשובה (פ"ה ה"א - ד) בענין הידיעה והבחירה "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה... ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה אין מי שיעכב בידו... אלא הוא מעצמו ומדעתו" היינו שאין מקום לסברא שלא לענוש, כיון שאנוס הוא מצד יצרו הרע כי "אין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמשכהו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו וממילא אין כאן ענין של אונס וכדו'. לכן מדגיש כאן "יצרו הוא שתקפו" ולא שאנסו אלא "הוא אנס עצמו בדעתו הרעה" ועל כן אפשר להפרע מן הרשע. מכאן נראה עד כמה יש לדייק בלשונו של הרמב"ם ששינוי של מילה אחת (תקפו או אנסו) יכול להיות נוגע לענין הכי יסודי בתורה.

(על פי יין מלכות ספר נשים סימן טו מתוך רמב"ם "פרס המלך")

89) כגון נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, כמבואר לעיל ה' אישות פט"ו ה"ז, וכן כל אלה שנמנו שם פכ"ה ה"א, או גרושה לכהן, כמבואר בה' איסורי ביאה פ"ז ה"ז. 90) בין בארץ בין בחוץ לארץ. 91) אפילו בזמן הזה, שאין לנו דינים מומחים וסמוכים. 92) גיטין פח, ב. כי אנחנו עושים זה בשליחות רבותינו המומחים בדורות שלפנינו, וכביאור ה'תוספות' שם. 93) בית-דין של ישראל. והגויים אינם אלא כמקל של בית-דין וכרצועה שלהם (ר"ן שם). 94) שלא ע"פ הוראת בית-דין של ישראל. 95) שם. לא תנשא בו, ואם נשאת לא תצא. כי מן התורה, גט כפוי כדן ע"י גויים כשר הוא, אלא גזרו חכמים "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי (שוכרת גוי אנס לכוף את בעלה לגרשה ובאה

את גיטה, שנאמר (שם כד, ב): "ויצאה... והיתה", השה יציאה (גירושין) להויה (קידושין), כמבואר בכתובות מז, א. 81) שדוקא "נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה" (גיטין סד: במשנה) ולא קטנה (רש"י שם, וכן דעת רב האי גאון (ב'מלחמות' שם), והרי"ף שם (ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה נערה). 82) כשהגיעה ל"ב שנה והביאה שתי שערות, כמבואר לעיל ה' אישות פ"ב, ה"ב. 83) גיטין שם, במשנה, כדעת תנא-קמא. 84) קידושין מד, ב כי לא חיזקה התורה את ידה לעשות שליח במקום אביה, וכשמת אביה הרי היא עצמאית, ויכולה לעשות שליח כאחת הגדולות. ודין שליח קבלה מבואר לקמן פ"ו, ה"א. 85) גיטין סה, א. ומשקיבל השליח את גיטה הרי היא מגורשת אע"פ שלא הגיע הגט ליד האב, ואין הבעל יכול לחזור בו. ודוקא בתו המאורסה, אבל משנשאת אין לאביה רשות בה ואפילו כשהיא עדיין קטנה, כמבואר לעיל ה' אישות פ"ג, ה"ב.

יט. קִדְּשָׁה אֲבִיהָ כְּשֶׁהָיָה קְטַנָּה⁸⁶, וְמָת: אִם מִכְּחַנְתּוֹ בֵּין גֵּטָה לְדָבָר אַחֵר⁸⁷ - הָרִי זֶה מִתְגַּרְשֶׁת מִשְׂיָגִיעַ הַגֵּט לְיָדָה; וְאִם לֹא - אֵינָה מִתְגַּרְשֶׁת עַד שֶׁתִּבְחֵין. וְאִם גֵּרְשָׁה - אֵינָה מִגְרְשֶׁת⁸⁸.

86) והרי היא מקודשת קידושי תורה. 87) שנותנים לה צרור וזורקתו, אגוז ונוטלתו, וממילא יודעת גם לשמור את גיטה (גיטין סה. וכגירסת הרי"ף שם, וראה 'בית יוסף' לאהע"ז ס' קמא). 88) אבל כשאביה חי, מקבל את גיטה אפילו כשאינה מבחנת, שהרי הוא שומר את גיטה במקומה ('תוספות' גיטין סד: ע"פ ה'ירושלמי', וכן בשו"ע אהע"ז ס' קמא, ס"ו).

כ. מִי שֶׁהָדִין נוֹתֵן שְׂכּוּפִין אוֹתוֹ לְגֵרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ⁸⁹ וְלֹא רִצָּה לְגֵרְשׁ - בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם⁹⁰ וּבְכָל זְמַן⁹¹ מִפִּינ אוֹתוֹ עַד שִׁיאֵמַר: רוּצָה אָנִי, וְיִכְתַּב הַגָּט. וְהוּא גָּט כְּשֶׁר⁹². וְכֵן אִם הִפּוּהוּ עֶכְפּוֹת וְאָמְרוּ לוֹ: עֲשֵׂה מַה שִׁישְׂרָאֵל אוֹמְרִין לָךְ, וְלִחְצוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל⁹³ בְּיַד הָעֶכְפּוֹת עַד שִׁיגֵרְשׁ - הָרִי זֶה כְּשֶׁר. וְאִם הָעֶכְפּוֹת מַעְצָמָן⁹⁴ אֲנֹסוּהוּ עַד שֶׁכְּתַב - הוֹאִיל וְהָדִין נוֹתֵן שְׂיִכְתַּב, הָרִי זֶה גָּט פְּסוּל⁹⁵. וְלִמָּה לֹא כָּטַל גָּט זֶה⁹⁶, שֶׁהָרִי הוּא אָנוּס בֵּין בְּיַד עֶכְפּוֹת בֵּין בְּיַד יִשְׂרָאֵל? שְׂאִין אוֹמְרִין אָנוּס אֵלָּא לְמִי שֶׁנִּלְחַץ וְנִדְחַק לַעֲשׂוֹת דְּבַר שְׂאִינוֹ מַחֲבִיב בּוֹ מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן מִי שֶׁהִכָּה עַד שֶׁמְכַר⁹⁷ אוֹ עַד שֶׁנָּתַן; אֲבָל מִי שֶׁתִּקְפוּ יָצְרוּ הָרַע לְכַטֵּל מְצוּה אוֹ לַעֲשׂוֹת עֲבָרָה, וְהִכָּה עַד שֶׁעָשָׂה דְּבַר שֶׁחֵבֵב לַעֲשׂוֹת אוֹ עַד שֶׁנִּתְרַחַק מִדְּבַר הָאִסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ - אֵין זֶה אָנוּס מִמֶּנּוּ, אֵלָּא הוּא אָנוּס עַצְמוֹ בְּדַעְתּוֹ הָרַעָה. לְפִיכָךְ זֶה שְׂאִינוֹ רוּצָה לְגֵרְשׁ, מֵאַחַר שֶׁהוּא רוּצָה לְהִיֹּת מִיִּשְׂרָאֵל וְרוּצָה הוּא לַעֲשׂוֹת כָּל הַמְצוּת וְלִהְתַּרְחַק מִן הָעֲבָרוֹת, וְיָצְרוּ הוּא שֶׁתִּקְפוּ, וְכִיּוֹן שֶׁהִכָּה עַד שֶׁתִּשָּׂש יָצְרוּ, וְאָמַר: רוּצָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאִשָּׁה הַמִּתְגַּרְשָׁת - אֵינָהּ גַּט. כִּיצַד? סוֹפֵר שֶׁכָּתַב גַּט לְלַמֵּד אוֹ לְהַתְלַמֵּד, וְכֹא הִפְעֵל וּמִצָּא שֵׁם שֶׁנִּכְתַּב בְּגַט זֶה פְּשָׁמוֹ, וְשֵׁם הָאִשָּׁה פְּשָׁם אִשְׁתּוֹ, וְשֵׁם הָעִיר פְּשָׁם עִירוֹ, וְנָטְלוֹ וְגִרְשׁ בּוֹ - אֵינָהּ גַּט.³

(2) לתלמידיו, נוסח כתיבת הגט. (3) כיון שלא נכתב לשם גירושין (גיטין כד:).

ב. יָתֵר עַל זֶה: כָּתַב לְגִרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלָךְ,⁴ וּמִצָּא בֶּן עִירוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁמִי פְּשָׁמְךָ וְשֵׁם אִשְׁתִּי פְּשָׁם אִשְׁתְּךָ, וְנָטְלוֹ מִמֶּנּוּ וְגִרְשׁ בּוֹ - אָף עַל פִּי שֶׁנִּכְתַּב לְשֵׁם גִּירוּשִׁין, אֵינָהּ גַּט.⁶

(4) חזר בו מלגרש. (5) בכת"י התימנים ובדפוס רומי ודפוס שונוצינו: "ומצאו". (6) הואיל ולא נכתב לשם גירושין זוג זה (שם).

ג. יָתֵר עַל זֶה: מִי שֶׁיָּשַׁב לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁשְּׂמֹתֵיהֶן שְׂוֹת, וְכָתַב לְגִרְשׁ אֶת הַגְּדוּלָּה, וְנִמְלָךְ וְגִרְשׁ בּוֹ אֶת הַקְּטָנָה - אֵינָהּ גַּט.⁷ אָף עַל פִּי שֶׁנִּכְתַּב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגֻרָשׁ, לֹא נִכְתַּב לְשֵׁם זוֹ שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה בּוֹ.

(7) שם, ובכל שלש הלכות אלו שכתב רבנו ש"אינו גט" - אינו פוסלה לכהונה, ואם היה בעלה כהן - לא נאסרה עליו משום גרושה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א.

ד. יָתֵר עַל כֵּן: אָמַר לְסוֹפֵר: כָּתַב וְאִי זוֹ שֶׁאֲרָצָה אֲגַרְשׁ בּוֹ, וְכָתַב הַסּוֹפֵר עַל דַּעַת זוֹ, וְגִרְשׁ בּוֹ אֶחָת מֵהֶן - הָרִי זוֹ סֶפֶק גִּירוּשִׁין.⁸ וְכֹל גַּט שֶׁכָּתַבוֹ שְׂלֹא לְשִׁמָּה, אָף עַל פִּי שֶׁהָעִבִיר עָלָיו קוֹלְמוֹס¹⁰ לְשִׁמָּה - אֵינָהּ גַּט.¹¹

(8) מאלה ששמותיהן שוים. (9) ספק הוא, אם אין ברירה (= אין אומרים הוברר הדבר למפרע) שבשעת כתיבה היתה דעתו לזו ונכתב לשמה (שם כה). או, שיש ברירה (= הוברר למפרע שלזו נכתב), ולפיכך הרי זה ספק גירושין, ואם בא אחר וקידשה חוששים לקידושו, שמא יש ברירה, ועלינו להחמיר מספק, וזהו שכתב רבינו: "הרי זה ספק גירושין" (ר"ן, שם) וראה לקמן פ"י ה"ג בד"ן ספק גירושין. (10) קנה כתיבה. שחזר וכתב כל אות ואות. (11) גיטין כ, א. שכתב על גבי כתב - אינו כתב. וכן אמרו שם (י"ט) "המעביר דיו על גבי דיו בשבת - פטור" (משום כותב) שאין כתב עליון כתב, והשווה הל' שבת פ"א, ה"טז.

ה. מִי שֶׁכָּתַב [גַּט] לְגִרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנִמְלָךְ וְלֹא גִרְשָׁה, וְנִתְיַחַד עִמָּה אַחֵר שֶׁכָּתַבוֹ - לֹא יִגְרְשָׁנָה בְּאוֹתוֹ הַגַּט פְּעַם אַחֶרֶת פְּשִׁירְצָה לְגִרְשָׁה. וְאִם גִּרְשָׁה בְּאוֹתוֹ הַגַּט הַיָּשָׁן - הָרִי זוֹ מְגֻרְשָׁת, וְתִנְשָׂא בּוֹ לְכַתְחָלָה; שֶׁהָרִי נִכְתַּב לְשִׁמָּה, וְהָרִי נִתַּן לָהּ עֵתָהּ בְּעֵדִים כִּהְלַכְתּוּ. וְלִמָּה לֹא יִגְרְשָׁנָה בּוֹ לְכַתְחָלָה? גְּזֵרָה שְׂמָא יֵאמְרוּ: גִּטָּה קוֹרֵם לְבִנְיָה.¹²

(12) משנה, גיטין עט, ב וכדעת בית הלל. והטעם: "שמה

עליו בעקיפין) ומפקעת עצמה מידי בעלה" (בבא-בבא-מח. כרב מרשיא, דסבר כרב הונא דתליוהו וזבין זביניה זבינא, והלכתא כוותיה). (96) שניתן על-ידי כפיה. והכוונה לכל שלשת האופנים שכתב למעלה: ביד ישראל שהוא גט כשר. ביד גוים ע"י ב"ד ישראל שאף הוא כשר. ביד גוים שהגט פסול. ועל זה הוא שואל, למה אין הגט הזה (בכל שלשת האופנים הנ"ל) - בטל?! וכן נראה ממה שכתב "שהרי הוא אנוס, בין ביד גוים בין ביד ישראל". (97) שעל עצם המכירה הוא אנוס, אלא שאעפ"כ גמר ומקנה, שרוצה הכסף (פ"י מהל' מכירה ה"א). (98) בבא-בבא מח, א: "מצוה לשמוע דברי חכמים", הואיל וחכמים חייבוהו להוציא. וכן אמרו שם בנודר להביא קרבן ואינו רוצה לקיים נדרו: "יקריב אותו - מלמד שכופים אותו, יכול בעל כרחו? תלמוד לומר: לרצונו, הא כיצד? כופים אותו עד שיאמר רוצה אני" וכהסבר הגמרא שם, שנזח לו שתהיה לו כפרה ונאף-על-פי ששם אמרו כן למי שחולק על רב הונא שאמר "תליוהו וזבין זביניה זבינא" (הכריחוהו למכור - מכירתו מכירה), אבל לרב הונא שהלכה כמותו אין צריך לזה, זהו רק לפי מה שעלה על דעתו של המקשן, שמה שאמר רב הונא "תליוהו וזבין" לאו דוקא "זבין" אלא אפילו "יחיב" (=נתן מתנה), גם כן אמרו אגב אונסו גמר ומקנה, אבל למסקנת הגמרא שם שהמדובר רק במכירה, אבל במתנה לא גמר ומקנה, כיון שאינו מקבל כספים עבור זה, כיון שבגט אין הבעל מקבל כספים (ועי' רשב"ם ר'תוספות' שם) - צריכים אנו לסברא זו ש"מצוה לשמוע דברי חכמים" גם לדעת רב הונא. (99) מדרבנן. ומן התורה כשר הוא, הואיל ובית-דין מצוה עליו, מצוה לשמוע דבריו, ואפילו שלשה הדיוטות דין בית-דין להם, אבל אם יאנסו אחד מישראל אין זה בית-דין, ואין כאן שום מצוה והגט בטל (לחם-משנה). (100) "לא שנכפוהו (=שנכריחוהו) בכך, אלא שיתנו עצה בכך" (מאירי). וכיום כשיש צורך להכריח את הבעל לגרש כד"ן, כופים אותו ליתן מזונות או גט (דרך ברירה), ואין זו כפיה על גט אלא לקיים מצות: שארה ועונתה ('פתחי תשובה' אהע"ז סי' קנד, ס"ח) וכפי הגדרת הגר"א שם, ס"ז: "כל שאין עושים מעשה בגופו, לא נקרא גט מעושה" (כפ"י), וגדולה מזו כתב ה'בית יוסף' (אהע"ז סי' קלד) בשם הרשב"ן, שאע"פ שהוא אנוס בגופו, אם אינו אנוס לגרש שלא לעשות דבר אחר (כגון לפרוע כתובתה) וכדי להנצל מאותו אונס הוא מגרש מעצמו - אין זה גט כפוי, ובלבד שיכפוהו כד"ן. (101) שאין כאן מצוה לא מצד עצם הדין, ולא מחמת "מצוה לשמוע דברי חכמים", שהרי גוים הם, ולפיכך הגט בטל אפילו מן התורה, ואינו פוסלה לכהונה שאין כאן אפילו ריח הגט, וכמבואר לקמן פ"י ה"א (גיטין פח: וכהסבר הל'חם משנה' ר'מעשה רוקח).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) כלל בו רבינו דין כתיבה שלא לשמה, גט ישן, כתיבת טופסי גיטין, כתיבה לשמה, הכשרים לכתוב הגט, גט שנכתב בשבת ויו"ט.

א. כָּל גַּט שֶׁלֹא נִכְתַּב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגֻרָשׁ וְלִשְׁם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲדִים שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה - הוֹאִיל וּמְסָרוּ לָהּ בְּעֵדִים, הָרִי זֶה גֵט. (אֲלֵא שֶׁהוּא פְּסוּל²⁴. וְלִמָּה אֵינּוּ בָטָל?²⁵) לְפִי שְׂאִין הַעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַגֵּט אֲלֵא מִפְּנֵי תְקוּן הָעוֹלָם²⁶. וַיֵּשׁ מִי שְׂאוֹמֵר²⁷, שֶׁאִם חֲתַמוּ הַעֲדִים שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה - הוֹאִיל וְהוּא כְּמִזְיָה מֵתוֹכוֹ, הָרִי זֶה גֵט בָּטָל. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מְעַדְיו פְּסוּל²⁸, אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ עֵד אֶחָד בְּלִבְד בְּשֵׁר, אָף עַל פִּי שְׁנַמְסֵר בְּעֵדִים - הָרִי זֶה גֵט בָּטָל²⁹. וְלֹא יֵרָאֶה לִי דָבָר זֶה. אֲלֵא כְּמִזְיָה, לֹא מִזְיָה וְדַאי. וְהוֹאִיל וּנְמָסֵר בְּעַדֵי מְסִירָה כְּשָׂרִין, הָרִי זֶה פְּסוּל מִדְּבַרֵיהֶם³⁰.

24 מדברי סופרים. ובכת"י התימנים, הנוסח: "הרי זה פסול, שאין העדים חותמים" וכו'. (25) מן התורה, ראה לעיל פ"ב, ה"ז. (26) תקנת האשה, שמא יתן לה בפני שני עדים וימותו, ונמצא הגט שבידה כחרס, שהרי אין בו עדים (לעיל פ"א, ה"ט), והואיל וכל חתימת העדים בגט אינה אלא מדבריהם, אפילו כשחתמו בו שלא לשמה אינה בטל. (27) דעת גאון, הובאת ברי"ף גיטין פ"ט. (28) לעדות, משום עבירה או שהיה קרוב לבעל או לאשה. (29) ואם נשאת, תצא והולד ממזר. (30) שמא יבוא לסמוך על עדי חתימה בלבד, שהרי לא ניכר פסולם בתוך הגט. אבל כשפסולם ניכר, כגון כשהרחיק חתימת העדים מן הכתב (לעיל פ"א, ה"ח) אם מסרו בפני עדים, הרי זה כשר "שעיקר הגירושין בעדי מסירה", ולא יבוא לסמוך על עדי החתימה, שהרי פסולם ניכר לעין (כסף-משנה, והשווה לעיל פ"א, ה"ז).

ט. הַמְּבִיא³¹ גֵט וְאֶבֶד מְמַנּוּ וּמַצְאוּ³²: אִם אֶבֶד מְמַנּוּ בְּמִקוֹם שְׂאִין הַשִּׁירוֹת³³ מְצוּיֹת, אֶפְלוּ מִצְּאוֹ לְאַחַר זְמַן מְרֻבָּה - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָת שֶׁהֲגֵט שְׂאֶבֶד מְמַנּוּ הוּא הֲגֵט שְׁנַמְצָא וְתִתְגַּרְשׁ בּוֹ³⁴; אֶבֶד בְּמִקוֹם שֶׁהַשִּׁירוֹת מְצוּיֹת³⁵, אִם מִצְּאוֹ מִיָּד וְעֵדִין לֹא שָׁהָה אָדָם³⁶ שֶׁשׁ מִן הָעוֹבְרִים, אוֹ שֶׁמִּצְּאוֹ בְּכָלִי שֶׁהֵנִיחוּ בּוֹ וַיֵּשׁ לוֹ טְבִיעוֹת עֵינָיו³⁷ בְּאַרְפוֹ וְרִחְבּוֹ שֶׁל גֵּט שֶׁהָיָה כְּרוּף³⁸ - הָרִי הוּא בְּחֻזְקָתוֹ³⁹ וְתִתְגַּרְשׁ בּוֹ.

31 שליח הבעל. (32) אותו השליח. (33) חבורת אנשים הולכי רגל או ברכב, "והנה אורחת ישמעאלים" (בראשית לז, כה) מתרגם אונקלוס: "והא שיירת ערבאי. (34) גיטין כז, א. (35) ויש לחוש שמא מעוברים ושבים אחרים נפל, ונכתב לאיש ואשה אחרים ששם כשם אלה. (36) אע"פ שראינו אנשים עוברים שם (שם כז:). (37) הכרת הדבר ע"י הסתכלות העין בלבד ללא נתינת סימנים. (38) קשור, או מקופל בכלי. (39) שזהו הגט שאבד ממנו.

י. הַחֻזֵק בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם⁴⁰ אִישׁ אֶחָד⁴¹ שֶׁשָּׂמוּ כְּשָׂמוֹ שְׂבֻגָט⁴² - חוֹשְׁשִׁים שֶׁמָּא גֵט זֶה הַנִּמְצָא שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ הָאֶחָד הוּא, הוֹאִיל וְעֵבֶר אָדָם שָׁם וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁהָה⁴³. וְאִם נִתְגַּרְשָׁה בּוֹ - הָרִי זֶה סְפֵק מְגֻרְשֵׁת.

ישהה את הגט שנתיים ושלש בין כתיבה לנתינה, ויהיו לה בנים ממנו בתוך הזמן ואחר-כך יגרשנה בו, ולימים כשישתכח הדבר יראו זמן הגט קודם ללידת הבן ויהיו סבורים שניתן לה משעת כתיבה, ויאמרו מן הפנויה נולד משגרשה והווי פגם" - רש"י שם (וראה דברי רבינו לקמן פ"ט הכ"ה). וכבר ביארנו לעיל פ"ב ה"ב, שאין זה דומה ליגט מוקדם' שהוא פסול.

ו. אָמַר לְסוֹפֵר: כְּתַב גֵּט לְפָלוּנִית וַיְהִיָּה עֲמִי, לְכֶשֶׁתְּשֶׂאָנָה אֶגְרָשְׁנָה בּוֹ, וְנִכְתַּב וּנְשָׂאָהּ וְגֻרְשָׁה בּוֹ - אֵינּוּ גֵט; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה בֵּת גְּרוּשִׁין מְמַנּוּ כְּשֶׁנִּכְתַּב גֵּט זֶה, וְנִמְצָא שְׁנִכְתַּב שֶׁלֹּא לְשֵׁם גְּרוּשִׁין¹³. אֲבָל אָמַר לוֹ: כְּתַב אוֹתוֹ לְאַרוּסְתִּי, לְכֶשֶׁתְּשֶׂאָנָה אֶגְרָשְׁנָה, וּכְנֶסָהּ וְגֻרְשָׁה בּוֹ - כְּשֶׁר¹⁴. כְּתַבּוּ לִיבְמָתוֹ¹⁵, וְאַחַר שֶׁיִּפְקְמָה גְּרָשָׁה בּוֹ - הָרִי זֶה סְפֵק גְּרוּשִׁין, הוֹאִיל וְאֵינָה אֲשֶׁתוֹ גְּמוּרָה כְּשֶׁנִּכְתַּב¹⁶.

13 יבמות נב, ב. (14) להנשא בו לכתחילה, הואיל ובידו לגרשה כשהיא ארוסה, נמצא שגט זה נכתב לשם גירושין (שם), אבל לכתחילה ודאי לא יגרשנה בו, כמבואר בהלכה הקודמת. וכן פירש רש"י (שם נב). ועי' ראב"ד ו'תוספות' שם ד"ה לכשאכנסנה. (15) אשת אחיו שנפלה לפניו ליבום, ועדיין לא כנסה. (16) ספק הוא אם יבמתו הזקוקה לו יש לה דין ארוסה, או שמא כל עוד לא קידשה במאמר ("מדברי סופרים שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה, וזהו הנקרא מאמר". ה"י יבום פ"ב, ה"א) אינה כארוסתו (יבמות, שם).

ז. מִפְּנֵי תִקְנַת סוֹפֵר¹⁷ הַתִּירוּ חֲכָמִים לְסוֹפֵר שֶׁיִּכְתַּב טַפְסִי¹⁸ גִּטִּין, וַיְנַיֵחַ¹⁹ מְקוֹם הָאִישׁ²⁰ וּמְקוֹם הָאִשָּׁה וּמְקוֹם הַזְּמַן וּמְקוֹם הָרִי אֵת מִתְּרַת לְכָל אָדָם²¹ כְּדִי שֶׁיִּכְתְּבוּם לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגֻרָשׁ²² וְלִשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְּתַגַּרְשֵׁת, וְאַחַר כֵּן יַחְתְּמוּ הַעֲדִים לְשֵׁמוֹ וּלְשִׁמָּה²³.

17 שיהיו מזומנים אצלו שטרי גיטין כשיבוא אליו אדם לשכרו (גיטין כו. וברש"י). (18) נוסח אחיד כללי, ובו מקומות פנויים למילוי פרטים ידועים. ומן הדין היה לכתוב גם את הטופס לשמה, גזירה שמא יכתוב גם את התורף (= שם האיש ושם האשה וכו') שלא לשמה, ולפי שאין זה אלא מדרבנן, הקילו משום תקנת הסופר (גיטין שם, וכת"ק ולא כרבי אליעזר, הגוזר טופס אטו תורף). ובקצת ספרי רבינו כתוב: "סופר שכתב טופסי גיטין, והניח מקום האיש והאשה וכו' הרי זה פסול" ('מאירי'). וכן נראה שהיה לפני בעל ה'מגיד משנה', ועי' 'כסף משנה') ולפ"ז פסק ההלכה כרבי אליעזר שגזר טופס אטו תורף (וכן כתב בפירוש המשנה שם). אבל להלן ה"י נראה כנוסחתנו (כסף-משנה). (19) וישאיר חלק. (20) שם האיש. (21) כי כל אלה הם עיקר הגט ותורפו, ואם לא נכתבו לשם - הגט בטל. (22) כשיצטרך אליו. (23) וראה לקמן הלכות יד"ח.

ח. סוֹפֵר שֶׁכְּתַב הֲגֵט לְשֵׁמוֹ וּלְשִׁמָּה כֶּהֱלַכְתּוֹ, וַחְתְּמוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

52) רצונו לומר: וכתב. כמפורש לקמן פ"ד הי"ב, בנוסח הגט לרבינו. (53) גיטין לד, ב. שאם לא כן, אתה מוציא לעז על בניה מן השני, שיאמרו לו גירשה בעלה. שאין זה שמו (רש"י שם). וראה בביאורנו לקמן פ"ד, הי"ב. 54) שם לוי של משפחה כולה (רש"י גיטין פז:). "כגון שהוא ממשפחת רטן ברג והיא ממשפחת וייל. ולא הזכיר בגט רק שם ראש משפחתו ממשפחה שכתב: מגזע רטן ברג מגרש אשתו ממשפחת וייל" (קרבן נתנאל' פ"ט דגיטין סי' ט אות ז). וכשנתן הגט בעדי מסירה, שאם לא כן מה אנו יודעים איזה מן המשפחה מגרש (קרבן נתנאל' שם). ויש מפרשים חניכה - שם לוי של האישי עצמו, או של האשה (רבינו חננאל ורבינו-תרם ב'תוספות' שם פח:). ובדברי רבינו יש מקום לשני הפירושים (בית יוסף' אהע"ז סי' קכט). והמדובר כאן כשהחניכה מפורסמת (עי' ראב"ד). שאם לא כן - הגט פסול, כמו שכתב להלן בסמוך שאם כתב שם שאינו ידוע ביותר, וכתב כל שם ישיש לו - הרי זה פסול. ועל-אחת-כמה-וכמה, שאם כתב חניכה שאינה ידועה ביותר, שוודאי הגט פסול (ט"ז אהע"ז סי' קכט סק"ב, וראה בביאור הגר"א שם ס"ק ז). 55) אף-על-פי שלא כתב: "וכל שם ישיש", וכל-שכן שאם כתב שם שהוא רגיל וידוע בו, ולא כתב "וכל שם ישיש" שוודאי כשר (מגיד-משנה). והנה מקור דין זה הוא במשנה (גיטין פז:): "כתב חניכתו וחניכתה - כשר", ומשמע שדווקא בדיעבד כשר. אבל יש אומרים שכשר אפילו לכתחילה, והם גורסים במשנה אחר-כך "וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין" ('תוספות' גיטין פח. ד"ה וכן, ועוד).

יד. כתב השם שאינם ידועים בו ביותר, וכתב: כל שם ישיש לו⁵⁶ - הרי זה פסול⁵⁷. שנה שמו או שמה ושם עירו או שם עירה, אף על פי שכתב: כל שם ישיש לו וכל שם ישיש לה - אינו גט⁵⁸.

56) שהזכיר הטפל. ואת השם העיקר כלל ולא פירשו. אבל אם הזכירו בפירוש אלא שהקדים הטפל לעיקר - כשר (ריב"ש סי' מג, ע"פ גיטין לד:). 57) גיטין, שם. ובכת"י התימנים, הנוסח: הרי זה ספק גירושין. 58) שם פ, א במשנה. ולקמן פ"ד הי"ב יבואר אם צריך להזכיר שם עיר מגורי הבעל, או עיר של מקום כתיבת הגט וחתימתו.

טו. הפל פשרין לכתב את הגט, חוץ מחמשה: עפוי"ם ועבד וחרש ושוטה וקטן. אפלו אשה עצמה פותחת את גטה⁵⁹. ישאל שמהמיר לעפוי"ם⁶⁰ או שהוא מחלל שפתות⁶¹ בפרהסיא - הרי הוא פּעפּו"ם לכל דבריו⁶².

59) ומקנתו לבעל, וחזור ומוסרו לה לגירושין (גיטין כב: וברש"י). 60) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים: "ישראל שנשמתד לעבודה-זרה". ובדפוסים שלנו, שונה ע"פ הצנזורה. 61) בכת"י התימנים: מחלל שבת. [ראה בפירוש המשניות לחולין יד. שנראה משם שאפילו בחילול אחד הוא מומר, ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה השוחט]. 62) חולין ה, א: "שהעובר ע"ז כופר בהקב"ה, והמחלל

אבל אם לא עבר אדם שם - הרי זה פחזקתו, אף על פי שהחזקו שם שנים ששמותיהן שוין⁴⁴.

40) הכתוב בגט, פלוני בן פלוני שממקום פלוני. 41) ובדפוס שונצינו ווניציאה: איש אחר. 42) וגם שיירות מצויות במקום שאבד. 43) כאן הואיל ולפנינו שני ליקויים, שיירות מצויות, והחזק שם אחר כשם שבגט, החמיר רבינו שאפילו לא שהה אדם אלא רק עבר בלבד, יש לחוש שמה נפל הגט מאיש אחר. ומדברי רבינו נראה, שאם אבד במקום שאין שיירות מצויות, אפילו החזק באותו מקום איש ששמו כשמו, אפילו מצאו לאחר זמן מרובה הרי זו בחזקתו, כי כל שאין שם מעבר של אנשי שיירות, אין לחוש לנפילת הגט מאדם שני, וכן היא דעת הרי"ף בגיטין פ"ג, ובבבא-מציעא פ"א (מגיד-משנה). 44) גיטין כז, ב. וכן ברי"ף שם.

יא. היו לעדים בגט סימן מבהק⁴⁵, פגון שאמר: נקב יש בו פצד אות פלוני, או שאמר: מעולם לא התמנו אלא על גט אחד שיש בו שמות פשמות אלו⁴⁶ - הרי זה פחזקתו ותתגרש בו, ואף על פי שמצאו אחר זמן מרבה ובמקום שהשיירות מצויות והחזקו שם שנים ששמותיהן שוין⁴⁷.

45) טוב ומצוין ביותר, בניגוד לסימן רגיל. 46) ולא הוחזקו באותו מקום עדים אחרים ששם כשם. או שהם מכירים חתימותיהם (שו"ע אהע"ז סי' קלב ס"ד). 47) שם. והוא-הדין אם השליח עצמו יש לו סימן מובהק בגט, שהוא נאמן (מגיד-משנה, ועי' ראב"ד). והשווה דברי רבינו בהל' גזילה ואבידה פ"ג, ה"ה: "הסימנים המובהקים סומכים עליהם ודנים על פיהם בכל מקום דין תורה".

יב. שנים⁴⁸ ששלחו שני גטין ונתערבו - נתנין שניהן לזו ושניהן לזו בעדי מסירה⁴⁹. לפיכך, אם אבד אחד מהן - הרי השני בטל⁵⁰.

48) שהם שוים בשמותיהם. 49) השליחים נותנים שני הגיטין זו ולזו, וממילא כל אחת קיבלה את גיטה שנכתב לשמה, ואין צורך שתהיה מסירה מבוררת לשמה (גיטין פו:). 50) שאינו ידוע של מי הוא. ומובן מאליו, שאם עבר השליח ונתנו לאחת מהן, ודאי שהיא ספק מגורשת. ואם נתנו השליח לשתייהן, הרי שתיהן ספק מגורשות (מגיד-משנה). ואע"פ שכתב רבינו: "השני בטל", אינו בטל ממש מן התורה, אלא כוונתו, שאין בו ממש, הואיל ולכתחילה אין לגרש בו כלל. ורבינו נמשך בזה אחר לשון המשנה (שם) האומרת: "הרי השני בטל".

יג. מי שהיו לו שני שמות, וכן אשה שיש לה שני שמות - פשמגרש פותב שמו ושמה שהן רגילין בו ויודעין⁵¹ בו ביותר, ואמר⁵²: איש פלוני וכל שם שיש לו גרש אשה פלונית וכל שם שיש לה⁵³. ואם כתב חניכתו וחניקתה⁵⁴ - פשר⁵⁵.

51) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י התימנים: וידועים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל כשאינן גדול עומד על גבם, אין להניחם לכתוב טופס הגט, גזירה משום 'תורף' שלא יבוא לכתוב גם התורף, שאז הוא גט בטל מן התורה. (70) שהם עושים על דעת עצמם, נמצא שהטופס נכתב שלא לשמה, והרי הם כחריש ושוטה, שאין גדול עומד על גבם, שאין כותבים הטופס לכתחילה. (71) הטרוד בכתיבתו, ורוצה שיהיו לו טפסים מזומנים לעת הצורך. (72) לעיל ה"ז.

יט. הכותב גט בשבת או ביום הכפורים בשגגה ונתנו לה⁷⁵ - הרי זו מגרשת⁷⁶. כתבו⁷⁷ וחתמו בו ביום⁷⁸ בזדון ונתנו לה⁷⁹ - אינה מגרשת, שהרי העדים פסולים מן התורה⁸⁰. כתבו⁸¹ ביום טוב בזדון⁸² ונמסר לה בפני עדים כשרים⁸³ ביום טוב⁸⁴ - הרי זה גט פסול⁸⁵.

(73) היינו גמר כתיבת הגט, ובכלל זה גם חתימת העדים, וראה להלן הערה עט]. (74) ששכחו ששבת היום או יום כיפור היום, או שלא ידעו שכתובה אסורה בימים אלו. (75) שלא בפני עדים. וראה למעלה בפ"א הט"ז שאם חתמו בו עדים ועבר ונתנו לה שלא בפני עדי מסירה - הגט כשר לדעת רבינו]. (76) הואיל ושגגו גם הכותב וגם העדים אינם פסולים. ובכל זאת אינה מגורשת אלא בדיעבד, שלכתחילה צריך לתת לה בפני עדי מסירה (למעלה פ"א הט"ו) ואפילו בפני עדי מסירה אסור לגרשה, שאין מגרשים בשבת ויום טוב, כמו שכתב המגיד משנה בפכ"ג מהל' שבת הי"ד בשם התוספתא בפ"ד דיו"ט. וראה בט"ז אה"ע"ז סי' קכג סק"ז]. (77) בשוגג, כמו ברישא, שאילו כתב בזדון - הגט בטל אפילו אם העדים כשרים, שהרי הוא מומר לחלל שבתות (ראה למעלה הט"ו). וראה להלן בנוסחת ה'טור']. (78) [ה'טור' (סי' קכג) הביא בדברי רבינו: "כתבו וחתמו בזדון ביו"ט". וכ"ה בכת"י תימן (וראה להלן הערה פב). ולפי זה, יש לפרש שגם הכתיבה היתה בזדון, ואף-על-פי-כן אין הכתיבה פסולה, שהמחלל יום-טוב אין דינו כגוי]. (79) שלא בפני עדים. ואם מסרו לה בפני עדים כשרים (בשבת, אם כתבו בשוגג, וביום-טוב אפילו אם כתבו במזיד) - הרי זה גט פסול מדרבנן, כדלהלן הערה ג]. (80) שהמחלל יום-טוב פסול לעדות מן התורה (פ"י מהל' עדות ה"ג). (81) כלומר, גמרו. ובכלל זה גם חתימת העדים (כנ"ל הערה עא). וה'טור' (שם) הביא: "כתבו וחתמו". (82) כלומר, גם הכתיבה וגם החתימה היו בזדון]. (83) שאילו נתנוהו שלא בפני עדים - אינה מגורשת, שהרי העדים פסולים לעדות מן התורה. (84) ה'טור' (שם) לא הביא תיבת "ביו"ט". וייתכן כי איזה מגיה הוסיף זאת למעלה בגליון לתקן "ביו"ט" במקום "בו ביום" (ראה הערה עו) ונכנסה לכאן בטעות המעתיק]. (85) מדרבנן. שהוא כמוזיף מתוכו על-ידי חתימת עדים פסולים (ראה הערה עח), וכמו שכתב רבינו למעלה פ"א ה"ז. ואם עשו כן בשבת או ביום הכיפורים הגט בטל, מפני שכתבו מומר לחלל שבתות (למעלה הט"ו) ולחלל יום הכיפורים שדינו לענין זה כשבת, שהרי שבת ויום הכיפורים הם קדושה אחת, כמו שכתב רבינו בפ"ח מהל' עירובין

שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית" (לשון רש"י שם). והשווה דברי רבינו הל' שבת פ"ל, הט"ו: "השבת ועבודה-זרה, כל אחת משתיהן שקולות כנגדן שאר כל מצוות התורה. . . אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי", וראה הוריות ח, א. ו'ספרי' פרשת שלח אות קיא: "מגיד הכתוב, שכל המודה בעבודה-זרה כופר בעשרת הדברות, ובמה שנצטווה משה ובמה שנצטוו האבות". ובכל זאת אם קידש אשה אפילו טרם שנשתמד, מגרש הוא לאחר שהמיר, כשם שקידושי מומר תופסים, כמבואר לעיל (הל' אישות פ"ד, הט"ו) אף גיטו גט גמור (מגיד-משנה).

טז. ולמה אין כותבין אלו הממשה? מפני שצריך הכותב לכתוב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת, והעכו"ם על דעת עצמו הוא כותב⁶³, וחרש שוטה וקטן אינן בני דעה⁶⁴, והעבד אינו בתורת גטין וקידושינ⁶⁵, לפיכך הוא פסול כעכו"ם לכל דבריו. ואם כתב הגט אחד מחמשה אלו - אינו גט, אף על פי שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים.

(63) ואינו כותב לשמה ('תוספות' גיטין כג. ד"ה עובד כוכבים), ואפילו ישראל עומד על גביו, ומצווהו לכתוב לשם גירושי הזוג, אינו כותב על דעת הישראל אלא על דעת עצמו (גיטין שם) והשווה הל' תפלין פ"א, הי"א. וראה להלן הערה סג. (64) שם. ולא ידעו לכתוב לשמה. (65) שאין קידושי תופסים, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד הט"ו, והתורה אמרה: "וכתב - ונתן" מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה (לשון רש"י גיטין י: אליבא דרבי מאיר, דאמר ד"וכתב" היינו חתימת העדים, והוא-הדין לדין דפסקינן כרבי אלעזר, ד"וכתב" היינו כתיבת הגט). ובגוי לא הטעים רבינו "שאינו בתורת גיטין וקידושינ" מפני ש"גוי" כולל גם ישראל שהמיר (כנ"ל הט"ו), שהוא בתורת גיטין וקידושינ כנ"ל הערה ס (בית שמואל' סי' קכג סק"ה).

יז. כתב אחד מחמשה אלו טפס⁶⁶ הגט והניח מקום התרף⁶⁷, שהוא מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ומקום הרי את מתרת לכל אדם, וכתבן הפקח הגדול הישראלי לשמו - הרי זה גט כשר⁶⁸.

(66) מבואר לעיל ה"ז. (67) עיקר השטח ותמציתו. (68) גיטין כג, א. הואיל ועיקר הגט, שעליו הקפידה תורה: "וכתב לה", שיהא לשמה - נכתב בכשרות.

יח. מתר להניח חרש שוטה וקטן לכתב טפס הגט לכתחילה. והוא, שיהיה גדול הפקח עומד על גבין⁶⁹. אבל העכו"ם והעבד אין כותבין הטפס לכתחילה ואפילו ישראל עומד על גבין⁷⁰; שלא התירו לכתב טפסי גטין שלא לשמה לכתחילה אלא מפני תקנת סופרי⁷¹, כמו שבארנו⁷².

(69) ואומר לו כתוב לשם פלוני ופלונית (גיטין כג. וברש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זו ספק מגרשת, שפא מעצמו נכנס לה, שהגודרות אין להן חזקה.¹⁴

(10) חרותה בעור בצבע שאינו נמחק. (11) שהביאתו לפנינו ואומרת בעלי גרשני בו. (12) כי כתובת קעקע אינה נמחקת. (13) ואינם לפנינו. (14) בהמות וכל בעל חי נקראים "גודרות" על שם "גדרות צאן נקנה למקננו" ואדם שתפשו אינו יכול לטעון לבעליהן: מכרתן לי (אם אין לו שטר מכירה), כי יש לומר שמעצמן באו אליו.

ה. היה הגט חקוק על הטבלא¹⁵ והעדים עליו, והוא יוצא מתחת ידה¹⁶, אף על פי שהן מחזקין בטבלא שהוא שלה - הרי זו מגרשת, שהאשה עצמה פותחת את גטה¹⁷; שאין קיום הגט אלא בחותמיו¹⁸, אם אין שם עדי מסירה¹⁹.

(15) לוח. (16) וטוענת בעלי גרשני בזה. (17) והיא מקנתו לבעלה שיהא שלו לקיים בו: "ונתן בידה" - משלו, כי אילו לא הקנתה לו איך היא יכולה להתגרש, הרי לא נתן לה כלום. (18) בעדים החתומים בו ובוודאי הקפידו שתקנה לו את הקלף לפני הכתיבה. (19) כי אילו היו לפנינו עדי מסירה, הרי היו יודעים אם הקנתה לו או לא.

ו. חקק הגט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת, אם חפר ריבוי²⁰ האותיות - פשר, שזה כתב הוא. הרי הוא אומר: כתיבה בעט ברזל. פלומר, שהוא חפרו²¹. וכן אם חקק הירכות מאחורי הטס²² עד שבלטו בפני הטס. אבל אם חפר תוך האות²³ עד שיראו הירכות גבוהות מפאן ומפאן²⁴, ככתב דינר זהב שהכתב בולט²⁵ - אינו גט, שאין זה כתב²⁶.

(20) גופי. (21) הרי שכתובה שוקעת שמה כתיבה. (22) אף על פי שחקיקת האותיות (מאחורי הטס) נעשית באופן הפוך - הרי נראות כסדרן בפני הטס. (23) החלק הפנימי של האות, החלל שלו. (24) שגם מצדי האותיות שמבחוץ חקק, ונמצאת האות עשויה מאליה. (25) על ידי הכאת חותם המטבע בקורנס על הדינר. (26) כי לא עשה מעשה בגוף האות.

ז. המקרע על העור תבנית כתב²⁷, או שרשם על העור תבנית כתב²⁸ - הרי זה פשר²⁹. פותבין את הגט בכל כתב ובכל לשון. גט שנכתב בכתב מן הלשונות, ועדיו חתומין בכתב אחר - פשר. והוא, שיהו העדים מכירין לשון הכתב והתבנית³⁰.

(27) שחורץ ומסרט בעור ואינו ממלאו בדיו אלא סריטתו זוהי כתיבתו. (28) אף על פי שרישום על עור אינו מתקיים, כי אפשר לנגבו ולהסירו מהר. (29) הואיל ורישום [=כזה] מתקיים על דבר אחר, וכאן אינו מתקיים מצד גריעות העור [=ולא הרישום עצמו] הרי זה כתב גמור. (30) ואף על פי שלעיל כתב רבינו: "ואם אינם יודעים

ה"ן. אבל המחלל יום-טוב אינו כמומר לחלל שבתות, ולפיכך אם לא חתמו בו העדים ונתנו לה בפני עדי מסירה - הרי זה גט כשר (חלקת מחוקק) ובית שמואל' סי' קכג (ס"ה).

~ יום שני כ"א תמוז ~

פרק רביעי

(1) נתבאר בו כמה כותבין הגט ועל מה, נוסח הגט, ודיני כתיבתו.

א. אין פותבין את הגט אלא בדבר שרשמו עומד², כגון דיו וסקרא וקומוס וקנקנתום וכיוצא בהן. אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד, כגון משקין ומי פרות וכיוצא בהן - אינו גט. כתבו באבר בפשור ובשיחור - פשר, ואין פותבין בהן לכתחלה³.

(2) מתקיים. (3) כנראה שאינם מתקיימים כל כך כמו דיו וסקרא וכו' וכיוצא בהן.

ב. פותבין במי עפצא לכתחלה על גב הנגר והעור וכיוצא בהן; אבל לא על גבי מגלה עפוצה, מפני שאינו נפר⁴. ואם כתב - אינו גט. וכן פל פיוצא בו. על הפל פותבין את הגט, ואפלו על אפורי הנאה⁵. וכותבין על דבר שכול להזדוף. והוא, שיתנו לה בעדי מסירה.

(4) שמראה הקלף כמראה הכתב. (5) כגון עור עגל שהקריבו לעבודה זרה, שכולו אסור בהנאה. ומה שכתב רבינו: "כותבין את הגט" אין הכוונה שמותר לכתוב לכתחילה, שהרי הוא נהנה מעבודה זרה בזה שמסדר עליו את גיטו וחוסך נייר, אלא הכוונה שמצד הלכות גיטין הגט כשר ואפשר לכתוב עליו, אבל מצד הלכות עבודה זרה בוודאי יש בזה איסור. וכן דעת התוספות בניטין: שאסור לכתחילה לכתוב גט על איסורי הנאה.

ג. פיצד? פותב (אותו) על הנגר המחוק⁶, על הדפתרא ועל החרס ועל העליון, ועל ידו של עבד ועל קרן של פרה, ומסר לה העבד והפרה⁸ או הנגר המחוק והדפתרא וכיוצא בו בפני עדים⁹.

(6) שנכתב עליו איזה כתב ונמחק. (7) עור שאינו מעובד כל צרכו, מלוח וקמוח ואינו עפון, ואין המחק שלו ניכר. (8) ואינו חותך את הקרן לאחר הכתיבה. (9) אלה הם "עדי מסירה".

ד. היה הגט חקוק על ידו של עבד בכתב קעקע¹⁰, והיה יוצא מתחת ידה¹¹, והיו העדים חקוקים על ידו - הרי זו מגרשת אף על פי שאין לה עדי מסירה, שהרי אין יכול להזדוף¹². אפלו היו מחזקין בעבד שהוא שלו, וגט חקוק על ידו, והוא יוצא מתחת ידה, והיא אומרת: בעדים נמסר לי¹³ - הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דממקום פלוני, וכל שום אחרון וחנוכה דאית לי ולאברהתי ולארתרי ולארתריהון דאברהתי, צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ופטרית ושבקית ותרוכית ותיכי ליכי אנת פלונית בת פלוני דממתא פלונית, וכל שום אחרון וחנוכה דאית ליכי ולאברהתיכי ולארתריכי ולארתריהון דאברהתיכי, די הוית אנתתי מן קדמת דנא, וכדו פטרית ושבקית ותרוכית ותיכי ליכי, דיתהוויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למתה להתנסבא לכל גבר דיתצפייין, ואינש לא ימחה בידיכי מן שמי מן יומא דנן ולעלם. והרי את מותרת לכל אדם. ודן די יהוי ליכי מנאי ספר תרוכין וגט פטורין ואגרת שבוקין פדת משה וישראל.

והעדים חותמים למטה פמו שבארנו: פלוני בן פלוני עד. פלוני בן פלוני עד.

יג. כשיכתב הגט בלשון הזה ובנסח זה, לא יכתב 'ידין' ביו"ד, שמא יקרא הקורא 'ידין'. כלומר, משפט יהיה ביני וביניך. ולא יכתב 'ואיגרת' ביו"ד, שמא יקרא הקורא 'ואי גרת'. כלומר, אם זנית. לא יכתב 'לימהך' ביו"ד, שמא יקרא הקורא 'לי מהך'. [וכן ירחיק רגל ה"א מגנה, שמא יקרא 'למהך']. כלומר, לשחק. ולא יכתב 'תהוין' ו'תצפייין' בשני יודיין, שמא יקרא 'תהוין' ו'תצפייין'. כלומר, שהוא מדבר עם שתי נשים. ונמצא שאינו מגרש לזו, אלא לשתיים אחרות. וכן יאריך לוי"ו ד'וכדו', שמא תדמה לוי"ד ויהיה משמעו 'וכדי'. כלומר, בתנאי זה אפטור אותך. וכן יאריך לוי"ו ד'תרוכין' ו'שבוקין', שמא תדמה לוי"ד ויהיה משמע 'תריכין' ו'שבוקין'. כלומר, שהוא אומר לה שהיא שבה וגרשה אותו. ועל דרך זה צריך להזהר בכל לשון ובכל פתב שיכתב, שלא יהיה בו משמע שתי ענינות.

יד. הרי שכתב בנסח זה ולא האריך ווי"ן אלו, או לא כתב היודיין היתרות, או שכתב היודיין שאמרנו שלא יכתבו - הרי זה גט פסול³⁴. וכן כל פיוצא בזה בכל לשון - פסול³⁵.

34) כיון שאמרו חכמים לא לשנות והוא שינה ממטבעם הרי זה פסול ולא תינשא בו לכתחילה. (35) וכתב הראב"ד בשם גאון: "כל אלו הדקדוקים, כשהבעל עומד ומערער" כלומר, כשהבעל בעצמו כתב הגט או הכתיב לסופר מפיו ואחרי כן ערער וטוען שבכוונה כתבו כך כדי לפסול ולקלקלה, אזי יש בדבריו ממש. אבל כאשר אמר הבעל לסופר לכתוב הגט סתם, וטעה הסופר באחד מאלה

לקרות קוראים בפניהם וחותרים והוא שיכירו לשון הגט", הרי שאינם צריכים להכיר אלא את הלשון ולא את הכתיבה, - אך כאן, הואיל והעדים חתמו בכתב אחר אין ההקראה מספקת, אלא צריכים שהם עצמם יכירו כתיבת הלשון.

ח. אחר מן העדים חתם בכתב (לשון אחת), והעד השני בכתב לשון אחרת - פשר. אבל אם היה מקצת הגט כתוב בלשון אחת ומקצתו בלשון אחרת - פסול³¹.

31) "גט שכתבו בחמש לשונות וחתמו עליו חמשה עדים בחמש לשונות פסול". וסובר רבינו שאפילו חתום בלשון אחת, כל שלא נכתב בלשון אחת פסול, הואיל והגט הוא עניין לעצמו צריך שלא יהיו בו חילופים ושינויים לשוניים, אבל חתימת העדים יכולה להיות בשתי לשונות כי כל חתום הוא עניין בפני עצמו. אבל מקצתו לשון הקודש ומקצתו ארמית כשר, כי שתיהן ניתנו בסניי וכלשון אחת הן, ולכן נוהגים עכשיו לכתוב גט מקצתו בלשון הקודש ורובו ארמית.

ט. כל לשון שיכתב בה הגט, צריך שיזהר הסופר בדברי הגט שלא יהא משמען שני ענינים, עד שנמצא הקורא אומר: שמא לכה ולכה נתפנו שאין משמעו לשון גרושין, או שמא לענן זה נתפנו שמשמעו לשון גרושין; אלא יהיו הדברים שאין בהן ספק באותו הלשון, אלא משמען ענין אחד, שגרש ושלח פלוני את פלונית.

י. וכן צריך שיהיה אותו הפתב מבאר היטב באותו הפתב שיכתב בו, עד שידעו הקטנים לקרותו שפירים אותו פתב שאינן לא נבונים ולא סכלים (ולא בקטנים) אלא בינונים. ולא יהיה פתב מעקם ומבלבל, שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה.

יא. היה בו משמעות שני ענינים, או שהיה בכתבו עקום או בלבויל עד שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר - הואיל ונקרא לענין הגרושין ויש בו משמע גרושין, הרי זה פסול³². כבר נהגו כל עם ישראל לכתב הגט לשון ארמית³³ וכןסח זה, אף על פי שמתר לכתבו בכל לשון לכתחלה.

32) רק מדבריהם. ואינו בטל מן התורה. (33) וגם במשנה הוא מנוסח בארמית.

יב. וזה הוא נסח הגט:

בך בשרת, בך בך וךך לירח פלוני, בשנת כך וךך ליצירה או לשטרות, למנינא דרגילנא למימני בה הכא במקום פלוני. (איך) אנא פלוני בר פלוני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- הרי זו מגרשת, ואם היתה המגלה יוצאה מתחת יד אחת מן הראשונות - הרי זו ספק מגרשת⁴⁶.

(45) בצורה כוללת ובנוסף אחד לכולן. (46) שיש לחוש שחתימת העדים אינה אלא על הגט האחרון.

יט. כתב: אנו פלוני ופלוני גרשנו נשותינו פלונית ופלונית, והשלים הגט - אף על פי שגמסר לכל אחת מהן בעדי מסירה, אינו גט. שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד, שנאמר: וכתב לה - ולא לה ולחברתה. חזר ופרטן בתוך הגט, וכתב: פלוני גרש פלונית ופלוני גרש פלונית בזמן פלוני⁴⁷ - הרי אלו כשרים⁴⁸.

(47) באותו הזמן האחד לכולן. (48) כל שהוג מודגש בנפרד אין לו דין של שתי נשים מתגרשות בגט אחד.

כ. כתב שני גטין בשני דפין⁴⁹ במגלה אחת זה בצד זה: אם יש שם שני עדים נקראים בסוף גט זה ושני עדים בסוף גט זה - הרי זה פשר, וכל שתצא מגלה זו מתחת ידה - מגרשת⁵⁰.

(49) טורים. (50) ואין השנייה מתגרשת עד שתביא עדי מסירה.

כא. היו שם שני עדים בלבד באים מתחת גט זה לתחת גט זה⁵¹: אם יצא מתחת יד זו שהעדים נקראים עם גטה⁵² - הרי זו מגרשת; ואם יצא מתחת יד שניה שאין העדים נקראים עמו - אינו גט עד שימסר לה בעדים.

(51) כגון שחתום תחת הראשון: ראובן בן, ותחת הגט השני: יעקב עד. (52) זה הראשון שחתום בו: ראובן בן (כי "יעקב עד" אינו אלא המשך של החתימה הקודמת), אבל אילו היה חתום תחת הראשון ראובן, ותחת השני: בן יעקב עד, שניהם כשרים, כי אלו הם שני עדים נפרדים, הראשון חותם: ראובן והשני חותם: בן יעקב עד.

כב. כתב שני גטין בשני דפין זה למעלה מזה, והעדים בין שני הגטין, שנמצאו בסוף הראשון ולמעלה מן השני, אם הנה יצא מתחת יד זו שהעדים נקראין בסוף גטה - הרי זו מגרשת, וזו שהעדים נקראין בראש גטה מלמעלה אינה מגרשת⁵³. העדים שהתמו בראש הדף של גט או מצדו או מאחוריו⁵⁴ - אינו גט; ואם נמסר לה בעדים - כשרים⁵⁵.

(53) שצריך שיהיה גג החתימה מכוון כלפי רגלי הכתב כדרך החותמים. (54) מעבר לדף. (55) שאין זה גרוע מגט שלא חתמו עליו כלל ונמסר בעדים, שהוא כשר.

כג. הקיף⁵⁶ ראש הדף זה לראש דף זה והעדים באמצע⁵⁷, שנמצאו העדים בראש שני הגטין -

הדקדוקים, ואין הבעל מערער - הגט כשר, ואפילו כשהבעל מערער אבל עדים מעידים שזוהי טעות סופר אין ערעורו ערעור, והגט כשר.

טו. גט שמחק בו אות או תבה³⁶, או שתלה בין השטין³⁷: אם מטפס³⁸ הגט - הרי זה פשר, ואם מן התרף³⁹ - אינו גט⁴⁰. ואם חזר ופרש בסוף הגט שאות פלונית תלויה או על מחק - אפלו מתרף הגט פשר, כשאר שטרות. וכן גט שנמצא קרוע שתי וערב⁴², שהוא קרע של בית דין - הרי זה גט בטל, כשאר השטרות. אכל אם נקרע ואינו קרע של בית דין - פשר.

(36) ונשאר במקומו מקום חלק, או שכתב על מחק. (37) בין השורות. (38) מהמלים שהם נוסח אחד וכללי בכל הגיטין. (39) מהמלים המיוחדים לגט זה, כגון: שם האיש והאשה ומקום מגוריהם וכן הזמן וכו'. והמלים "הרי את מותרת לכל אדם". (40) שמה במקום המחק היה איזה תנאי והוא מחקו. (41) לפני חתימת העדים. (42) לאורכו ולרחבו.

טז. נמוק או שהקריב או שנעשה ככברה - פשר. נמחק או נטשטש וכבואה שלו קימת: אם יכול לקרות - פשר, ואם לאו - אינו גט.

יז. במה דברים אמורים? כשהיה הגט יוצא מתחת ידה בעדי חתימה ואין שם עדי מסירה; אכל אם יש שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה פשר⁴³ - הרי זה פשר, אף על פי שהיה תרף הגט על המחק או בין השטין או שהיה קרוע שתי וערב כשנתן לה בפניהם⁴⁴.

(43) שלא היה מטושטש. (44) שהרי אפילו אם כתבו כולו על נייר מחוק כשר כשנתנו לה בעידי מסירה.

יח. חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהן: אם כתבוהו בכלל⁴⁵, כגון שכתבו: בכך בשפת גרש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית, וכן אמר כל אחד מהן לאשתו 'ליכי די תהיין', וכל טפס הגט, ושני עדים חותמין מלמטה - הרי זה גט פשר, וינתן לכל אחת מהן בעדי מסירה; ואם אין שם עדי מסירה כלל - כל מי שתצא מגלה זו מתחת ידה מגרשת. אכל אם כתב: בכך בשפת גרש פלוני לפלונית, והשלים הגט, והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגלה וכתב: וביום זה או בכך בשפת גרש פלוני לפלונית, והשלים הגט השני, וכן עד שהשלים כל הגטין, והעדים מלמטה: אם נתנה מגלה זו לכל אחת מהן בעדי מסירה - הרי כלן מגרשות; ואם אין שם עדי מסירה, והיתה מגלה זו יוצאה מתחת יד אחת מהן: אם היתה זו שגשה באחורונה שהעדים נקראין עמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרחק "ידה" פירושה - רשותה, ככתוב (במדבר כא, כו): "ויקח את כל ארצו מידו" (רש"י שם, וכן בבבא מציעא נו:). וכתבה התורה "ידה", ללמדנו שכל רשות תהיה משתמרת לדעתה כמו ידה, פרט לנתנו ביד עבדה והוא נייעור, שאינו משתמר לדעתה, שהוא משמר את עצמו ואת מה שבידו, כמבואר להלן הי"ז. (4) לצמיתות. (5) לזמן קצוב, שגם שכירות הרי היא כקנין, כמבואר במשנה (מעשר שני פ"ה, מ"ט). (6) גיטין עז, ב. ואין אומרים בחצרה: "מה שקנתה אשה, קנה בעלה" ואם כן עדיין לא יצא הגט מרשות הבעל, כי אנו אומרים: "גיטה וחצרה באים כאחת". כלומר, על-ידי הגט, באה לה חצרה לעצמה, שהרי משנתגרשה פסקה זכות הבעל בקניניה (שם).

ב. הזורק גט לאשתו לתוך חצרה: אם היתה עומדת שם בצד חצרה - נתגרשה; ואם לאו - לא נתגרשה, עד שתעמד בצד חצרה.⁷ ואף על פי שהיא חצרה שישתמר הגט בתוכה.⁸ שחובב⁹ היא לה הגרושין, ואין חבין לאדם אלא בפניו.¹⁰

(7) שחצרה כידה. מה ידה סמוכה לה, אף חצרה הסמוכה לה (שם). (8) שהיא נעולה. (9) ובדפוס קושטא: שחובה. (10) שלא תאמר: תקנה לה חצרה את גיטה מידה מדין שליחות, שמשנתן הגט בחצרה, יהיה כמו שנתן הגט לשלוחה, ושלוחה כמותה, לפיכך מסביר רבינו: הואיל והגט הוא לחובתה, אי אפשר לנו למנות שליח שלא בהסכמתה ושלא בפניה, ולפיכך אינה מגורשת (בבא מציעא יב. וראה הל' זכיה ומתנה פ"ד, ה"ב). ולפי זה, אם היא תאמר לו זרוק לי גיטי בחצרי ותזכה לי חצרי, וזרוק בחצרה - תהיה מגורשת אע"פ שלא עמדה בצדה, שהרי עשתה חצרה שליח לקבלה, וכיוצא בזה אמרו ב"ירושלמי" (גיטין פ"א, ה"א): "נתן לה גיטה ואח"כ אמרה תזכה לי חצרי שבעכו, נעשית כמי שהיתה ידה ארוכה" (בית יוסף) אהע"ז סי' קלט בשם הרשב"א).

ג. היתה עומדת בראש הגג שלה והוא מלמטה בחצרו, וזרקו לה למעלה - בין שהגיע לאויר מחיצות המעקה¹¹ או לפחות משלשה טפחים¹² סמוך לגג¹³ נתגרשה¹⁴. וכלבד שינוח¹⁵. אכל אם נמחק¹⁶ או נשרף קדם שיגיע לה, אף על פי שנמחק לאחור שהגיע לאויר מחיצות או אחר שהגיע לפחות משלשה טפחים סמוך לגג¹⁷, פגון שנשבה הרוח והעלתהו ונמחק או נשרף - הואיל ואינו הולך לנח, אינו גט ולא נתגרשה¹⁸.

(11) שמסביב לגג, שהוא מקום המשתמר מפני הרוח וכדומה. (12) כל פחות משלשה טפחים סמוך לארץ, הרי הוא כלבוד (כמחובר) לארץ. (13) אפילו כשאין שם מעקה. (14) גיטין עט, א. (15) על הגג ממש, ואז הרי היא מגורשת למפרע, שאפילו מת הבעל לפני הנחתו, או אם קידשה אחר בינתיים (משגייע לאויר מחיצות המעקה) הרי היא מגורשת מראשון ומקודשת לשני (מגיד-משנה).

שניהם בטליון⁵⁸; ואם נמסרו להן בעדים - שניהם פשרים.

(56) חיבר. (57) שהתחיל לכתוב גט מאמצע הקלף ועד סופו, וחזר וכתב גט אחר מאמצע הקלף ועד סופו השני. (58) שאין החתימה נקראת לא עם זה ולא עם זה.

כד. שיר מקצת הגט וכתבו בדרך השני, והעדים מלמטה בסוף הדרך השני - פשר. והוא, שיהיה נפר במגלה שלא נחתף⁵⁹ ושלכך נתפון הסופר שישלים בדרך השני; אכל אם אינו נפר, אף על פי שנמסר בעדים - הרי זו ספק מגרשת, שמא שני גטין היו ונחתף מקצת זה מסוף הדרך⁶⁰ ומקצת השני מראש הדרך⁶¹.

(59) לא מלמעלה ולא מלמטה. (60) מפני תנאי שהיה בו. (61) ונמצא מגרשה בגט שאינו שלו, וגם העדים לא חתמו על גט שלו כי אם על השני שהוא גט של אדם אחר וגם עדי מסירה לא יועילו כאן, שהרי הגט השני לא נכתב לגמרי בשביל זה, אם לא שיעידו, שגט אחד היה מתחילתו.

כה. הרי שפתב הגט, ואחר שגמר כתב: שאלו בשלום פלוני, או: שלום עליך פלוני רעי, וכיוצא בזה, והתמו העדים מלמטה, והרי גט זה יוצא מתחת ידה - הרי זו ספק מגרשת, שמא לא חתמו העדים אלא על שאילת שלום. אכל אם כתב: ושאלו בשלום פלוני, או: ושלום עליך רעי, וכיוצא בזה, שהרי לזה דברים אלו על דברי הגט⁶² ועל שניהם חתמו - הרי זו מגרשת. ואם נמסר לה בעדים - בין כך ובין כך הרי זה גט פשר⁶³.

(62) וא"ו החיבור מוספת על ענין ראשון. (63) שאפילו לא חתמו העדים אלא על שאילת שלום בלבד, הרי יש לפנינו עדי מסירה והם העיקר.

פרק חמישי

(1) כלל בו רבינו דיני נתינה לידה, זרק הגט לידה והחוט הקשור בו.

א. זה שנאמר בתורה ונתן בידה, אין ענין הכתוב אלא שיגיע הגט לה, ואחד ידה או חיקה² או חצרה או שלוחה שעשתה ידו פינה - הפל אחד הוא³. ואחד חצרה הקנויה לה⁴ או חצרה המשפרת⁵ או שאולה לה⁶ - הפל רשותה הוא, ומשיגיע גט לרשותה נתגרשה.

(2) הריוח שממעל לחגורה בין הבגד ובין החזה, ככתוב (שמות ד, ו): "הבא נא ירך בחיקך". ולדעת ה'תוספות' (גיטין עח.) חיק זה - כשבגדיה נגררים על גבי קרקע וזרק הגט עליהם. (3) גיטין עז, א. שאילו היה נאמר: "ובידה יתננו", היה משמע בידה דוקא, אבל עכשיו שנאמר "נתן בידה" - נתינה כל שהיא במשמע, וידה לאו דוקא. ועל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקפה הפנימית³³. במה דברים אמורים? פשייתה מטא על צדה ואין לה שוליים³⁴; אבל יש לה שוליים, אפלו נח בקרקעיתה - אינה מגרשת³⁵. שפלי האשה ברשות הבעל אינו קונה לה הגט אלא אם פן אינו מקפיד על מקומו.

(30) סלים או חביות. (31) ושתייהן ברשות הבעל (מגיד-משנה). (32) ובכת"י התימנים: לתוכה. (33) שם עט, ב: "שאינ מחיצות כלי עשויות לאוירן לשמור, שאין כלי עשוי אלא להניח בתוכו" (רש"י שם). וזהו ההבדל בין שתי חצרות שבהלכה הקודמת, לשתי קופות בנידון שלפנינו. (34) ומתוך כך אין הבעל מקפיד על מקומה, הואיל ואינה ראויה לשימוש. (35) הרי היא ראויה לשימוש, והבעל מקפיד על מקומה (מגיד-משנה).

ח. זרק לה גטה והיא פתוך ביתו או פתוך חצרו - אינה מגרשת, עד שניגע הגט לידה או לכלי³⁶ מן הכלים שלה שאין הבעל מקפיד על מקומו, כגון צלוחית או כפיפה³⁷ קטנה או פיוצא בהן³⁸. וכן אם הגיע למטה שלה שהיא יושבת עליה³⁹, והיתה גבוהה עשרה טפחים - הרי זו מגרשת; שהרי חלקה רשות לעצמה⁴⁰, ואין הבעל מקפיד על מקום פריעי המטה⁴¹.

(36) ובדפוס רומי וקושטא, ובכת"י התימנים, נוסף: או לחיקה. (37) סל. (38) שם עט, א: "שהמכניס אשתו לתוך ביתו, על-מנת להיות כלי תשמישיה קטנים עמה - הוא מכניסה" (רש"י). (39) לדעת ה'מעשה רוקח' דוקא שזרק לה גיטה בשעה שישבה על מיטתה, ואין דרך הבעל להקפיד להקימה ממנה. (40) כל גובה עשרה טפחים מהווה רשות לעצמו, כמבואר בברכות כה, ב. והל' קריאת שמע פ"ג, ה"ט. ומעתה אין רשות הבעל מבטלת את רשות מיטתה. (41) רגלי מיטתה, אע"פ שהם למטה מעשרה טפחים - אין הוא מקפיד על מקומם, הואיל והמיטה עצמה גבוהה עשרה, ונוחה להשתמש תחתיה (גיטין שם, וברש"י). ויתכן שאין זה אלא בכלי האשה ברשות הבעל, אבל כליו של לוקח ברשות מוכר, לא יקנו לו אפילו כשהכלי גבוה עשרה טפחים ואויר תחתיו (מגיד-משנה). וראה בבא-בתרא פה, ב. והל' מכירה פ"ד, ה"א.

ט. השאיל לה הבעל מקום בחצרו ולא יחדו⁴² [לה], וזרק לה גט והגיע לארבע אמות שלה שהיא עומדת בהן - הרי זו מגרשת⁴³. נתגלגל⁴⁴ ונפל על גבי קורה או על גבי סלע רחוק ממנה: אם המקום שנפל עליו אין בו ארבע אמות על ארבע אמות ואינו גבוה עשרה ואין לו שם לוי - הרי זה לא חלק רשות לעצמו, וכאלו הוא והיא במקום אחד; ואם יש שם אחד משלשה דברים אלו - חלק רשות לעצמו⁴⁵, ובמקום אחד השאיל לה, שגני מקומות לא השאיל לה, ואינה מגרשת עד שניגע הגט לידה⁴⁶.

ובדפוס רומי וקושטא: "ובלבד שלא יורד לנוח". (16) ע"גשמים. (17) ובדפוס רומי וקושטא: כיון. (18) שהרי זה אויר שאין סופו לנוח, ואינו כמונח. וכ"ה בגיטין שם: "נמחק דרך עליה - לא", ומפרש רבינו, כל שהבעל היה צריך להעלות הגט, שלא כדרך תנועתו הטבעית (שהיא מלמעלה למטה) אין כח הבעל לא בעלייתו ולא בהנחתו דרך ירידתו, עד שינוח ממש על הגט (מגיד-משנה). וראה בסמוך ה"ה.

ד. היתה הגט שלו, והוא מלמעלה בו¹⁹, והיא מלמטה בחצר שלה, וזרק לה גטה - פיון שניצא הגט ממחיצות הגט והגיע למחיצות²⁰ מקומה שהיא עומדת בו נתגרשה²¹.

(19) ובכת"י התימנים, תיבת "בו" איננה. (20) החצר, שעל-ידי המחיצות יש לה דין של מקום משתמר. (21) גיטין, שם. אע"פ שעדיין לא הגיע לארץ ולא נח, שכל שזרקו דרך תנועתו הטבעית (מלמעלה למטה) הרי זה הולך לנוח ודינו כמונח ממש, וזהו שאמרו שם: "שנמחק דרך ירידה" (מגיד-משנה).

ה. זרקו לרשותה לתוך האש²² ונשרף או לתוך המים [ונמחק או] נאבד - אינו גט²³. אבל אם הגיע לרשותה [ונח]²⁴ ואחר כך בא האש ושרפתהו - הרי זה גט²⁵.

(22) שקדמה דליקה לזריקת הגט. (23) גיטין, שם. "שמתחילה לשריפה הלך" ולא ירד לנוח, וזהו: "אויר שאין סופו לנוח" (ראה זבחים כה: , וכן בבא-מציעא יב.). (24) כיון שהגיע לרשותה הרי זה כנח, ואפילו לא נח ממש. ובכת"י התימנים, תיבת "ונח" איננה. (25) גיטין, שם.

ו. זרקו על גבי קנה או רמח הנעוצים ברשותה²⁶ - אינו גט, עד שנינוח במקום המשתמר בו²⁷. שתי חצרות זו לפנים מזו, הפנימית שלה והחיצונה שלה, וכתלי החיצונה גבוהות על הפנימית - פיון שזרק הגט לתוך אויר החיצונה²⁸ נתגרשה; שהפנימית ככתלי החיצונה משתמרת²⁹. מה שאין פן בקפות.

(26) והם גבוהים ממחיצות חצרה. (27) ואלו אינם משתמרים, שרוח תנשבם ותטילם חוץ למחיצות החצר (גיטין שם וברש"י). (28) "כגון שהחיצונה מקפת הפנימית, ומחיצות החיצונה גבוהות על מחיצות הפנימית, והוא זרקו לה נגד הפנימית אע"פ שלא הגיע לאויר מחיצות הפנימית, כיון שהיא כנגדה, ותוך אויר מחיצות החיצונה" [באופן שהרוח לא תוכל להוציאו לחוץ] (מגיד-משנה). "ויש מפרשים אותה, אף כשהגיע כנגד אויר החיצונה" (מ'אירי' לדעת רבינו, ועי' בר"ן). (29) גיטין, שם.

ז. ביצד? שתי קפות³⁰ זו לפנים מזו, הפנימית שלה והחיצונה שלה³¹, וזרק לה גטה בתוכן³², אפלו הגיע לאויר הפנימית - אינה מגרשת, עד שנינוח על צד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארבע אמות שתקנו חכמים, לא תקנו באוירן (מגיד-משנה ע"פ סוגיית הגמרא הנ"ל).

יג. זָרְקוּ לָהּ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים אוּ בְּרִשׁוֹת שְׂאִינָהּ שֶׁל שְׂנֵינָהּ: קְרוֹב לוֹ⁵⁹ - אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת; הִיָּה הֶגֶט מְחֻצָּה לְמַחְצָה וּמִמְחֻצָּה עַד שְׂנֵינָהּ קְרוֹב לָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֹרֶשֶׁת⁶⁰; הִיָּה קְרוֹב לָהּ פְּדֵי שְׂתֻשָׁה וְתִטְלָנוּ - הָרִי זֶה⁶¹ פְּסוּל⁶², עַד שְׂנֵינָהּ גֵּט לְיָדָהּ וְאַחַר כֵּךְ תִּנְשָׂא בּוֹ לְכַתְחֻלָּהּ.

(59) מבואר בהלכה הבאה. (60) ודינה מבואר לקמן פ"י, ה"ג: "לא תנשא, ואם נשאת תצא". (61) כ"ה בכת"י ובדפוס רומי. (62) מדבריהם, ואם נשאת לא תצא, כמבואר לקמן פ"י ה"ב, שמא יאמרו על רחוק שהוא קרוב (גיטין עח: וברש"י).

יד. פִּיצַד הוּא קְרוֹב לוֹ? הִיָּה הוּא יָכוֹל לְשַׁמְרוֹ, וְהִיא אֵינָהּ יָכוֹלָה לְשַׁמְרוֹ - זֶה הוּא קְרוֹב לוֹ⁶³; שְׂנֵינָהּ יָכוֹלִים לְשַׁמְרוֹ אוּ שְׂנֵינָהּ אֵין יָכוֹלִין לְשַׁמְרוֹ - זֶה הוּא מְחֻצָּה לְמַחְצָה⁶⁴.

(63) ואפילו במרחק של מאה אמה. (64) והרי היא ספק מגורשת (גיטין, שם). ולא ביאר רבינו דין "היא יכולה לשמרו, והוא אינו יכול" ואינו קרוב אליה כדי שתשוח ותטלנו, ונראה שהיא ספק מגורשת, ואע"פ שלענין קידושין פסק רבינו שהיא מקודשת, כמבואר בהל' אישות פ"ד הכ"ב, אפשר שבגט יש להחמיר מחמת חומר איסור אשת איש, שלא לדונה כמגורשת ודאי עד "כדי שתשוח ותטלנו" (מגיד-משנה). וכל זה אינו סותר למה שנאמר לעיל בהלכה יב: "היתה ידה קטפרס... אם נפל לתוך ארבע אמות... הרי זו מגורשת". כי שם ידובר כשכבר הגיע הגט לידה ונפל ממנה, ולפיכך כשנח תוך ד' אמותיה הרי הוא כנח בידה.

טו. כָּא הוּא תַחְלָה⁶⁵ וְעַמְד, וְאַחַר כֵּךְ עֲמָדָה הִיא כְּנֻגְדוֹ, וְזָרְקוּ לָהּ, אִם הִיָּה הֶגֶט בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁלוּ - אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת, אֶף עַל פִּי שְׂאֵם תְּשַׁח תִּטְלָנוּ⁶⁶. עֲמָדָה הִיא תַחְלָה, וְכָא הוּא וְעַמְד כְּנֻגְדָה, וְזָרְקוּ לָהּ, אֶף עַל פִּי שְׂאֵם מְחֻצָּה לְמַחְצָה⁶⁷, הוֹאִיל וְהוּא לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁלוּ - הָרִי זֶה גֵּט פְּסוּל⁶⁸, עַד שְׂנֵינָהּ הֶגֶט לְיָדָהּ⁶⁹.

(65) לרשות הרבים או לרשות שאינה של שניהם. (66) הואיל וארבע אמות של אדם קונות לו, כבר זכה בהן, ואין זכותה נכנסת לתחומו והרי היא כאילו לא באה (גיטין עח:). (67) שהרי שניהם יכולים לשמרו. (68) מצד הדין הוא גט גמור, אלא פסול הוא מדבריהם משום גזירה, כמבואר לעיל בסוף הי"ג. (69) שם. וכל הדברים האלו אמורים רק ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם, אבל זרק גיטה לתוך חצרה הרי זו מגורשת אפילו אם לא הגיע לידה, כמבואר לעיל ה"א: "ומשיגיע גט לרשותה נתגרשה". וביערוך' ערך "גט", מביא קבלה בשם רבותינו

(42) לא סימן את גבולות המקום. (43) אבל הגיע חוץ לארבע אמותיה אינה מגורשת, שהרי אפילו בחצר שלה אינה מתגרשת עד שתעמוד בצדו, קל-וחומר למקום המושאל לה בחצרו שאינה מתגרשת עד שתעמוד בצדו קרוב לו. (44) אחרי שכבר נח מתחילה בארבע אמותיה רגע קט. (45) ואינו בטל לגבי שאר החצר. (46) גיטין עז, ב. ומשמע מזה כל שהגיע הגט לארבע אמותיה, אפילו נפל על מקום גבוה עשרה טפחים, הרי זה נחשב כמקום אחד ומגורשת (מגיד-משנה).

י. זָרְקוּ לָהּ גֵּטָה לְרִשׁוֹתָהּ, וְעַבְרָ בְּתוֹךְ⁴⁷ רִשׁוֹתָהּ שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בָּהּ וְנִפְלָ חוּץ לְרִשׁוֹתָהּ, אֶף עַל פִּי שְׂעֵבֶר בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה⁴⁸ סְמוּךְ לְאַרְץ - אֵינָה מְגֹרֶשֶׁת, עַד שְׂנֵינָהּ בְּרִשׁוֹתָהּ⁴⁹.

(47) ובדפוס וויניציאה: מתוך. (48) טפחים. (49) שכל אויר שאין סופו לנוח אינו כמנוח, כמבואר בזבחים כה, ב. והשווה הל' מעשה הקרבנות פ"ד, ה"ט. וראה בבבא-מציא יב, א.

יא. הִיָּתָה עוֹמֶדֶת עַל גֵּגֶה (זו) וְזָרְקוּ לָהּ וְנִפְלָ בְּגַג אַחֲרָיָהּ⁵⁰ סְמוּךְ לוֹ, אִם יָכוֹלָה לְפַשֵּׁט יָדָהּ וְלִטְלוֹ - הָרִי זֶה מְגֹרֶשֶׁת. שְׂאֵף עַל פִּי שְׂדֵי וְרִי⁵¹ חֲלוּקִין לְמַעְלָה בְּשֵׁם שְׁהֵן חֲלוּקִין לְמַטָּה⁵², אֵין בְּגֵי אָדָם מְקַפְּדִין עַל מְקוֹם פִּיּוּצָא בְּזָה⁵³.

(50) של איש אחר. וראה ב'מגיד משנה' שיש חולקים בזה, ולדעתם מתפרשת הלכה זו - שמקורה בגיטין עט, ב - באופן ששני הגגות הם של הבעל, והשאליל לה גג אחד. וראה גם ב'מאירי' שם. (51) שיכוני דירה, רשות שכנים. (52) והרי הן שתי רשויות נפרדות, ולענין שבת אסור להוציא או להעביר מנג זה לזה. (53) הואיל והיא עצמה עומדת על גג שלה, אלא שפושטת ידה לקבל גיטה הנזרק לה על גג אחר (גיטין עט:).

יב. הִיָּתָה יָדָהּ קְטַפְרָס⁵⁴, וְזָרְקוּ הֶגֶט עַל יָדָהּ וְנִפְלָ לְאַרְץ⁵⁵: אִם נִפְלָ לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁלוּ⁵⁶ וְנָח - הָרִי זֶה מְגֹרֶשֶׁת⁵⁷; נִפְלָ לְתוֹךְ הַיָּם אוּ לְתוֹךְ הָאֵשׁ - אֵינָה מְגֹרֶשֶׁת. וְהוּא, שֶׁהִיָּתָה עוֹמֶדֶת עַל גְּבֵי הַיָּם אוּ סְמוּךְ לְאֵשׁ, שֶׁמִּתְחַלֵּת נִפְלָתוֹ לְאִבּוּר הִיָּה עוֹמֶדֶת⁵⁸.

(54) מדרו (מורד, ביווניתי), שראשי אצבעותיה מוטות כלפי קרקע. (55) מתוך ידה. (56) ברשות שאינה שלה, כי ברשות השייכת לה, הרי היא מגורשת ואפילו לא הגיע לידה כלל, ואפילו חוץ לארבע אמותיה (אה"ע"ו סי' קלט, ט"ו). (57) כי ארבע אמות של אדם קונות לו "בסמטא או בצדי רשות הרבים או בחצר שאין לה בעלים", כמבואר בהל' זכיה ומתנה פ"ד, ה"ט. (58) שהרי קדמו המים והאש לזריקת הגט, והרי זה אויר שאינו ראוי לנוח (גיטין עח: וברש"י). ואם לא עמדה על גבי מים, ולפני שהגיע הגט לארץ באו מים ומחקהו, הרי זו ספק מגורשת, כי שמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבדל בנייהם: נייעור פסול מן התורה, אפילו אם הוא כפות, שכיון שהוא נייעור משתמר הוא לדעתו; ואילו ישן ואינו כפות, שמשתמר לדעתה, אינו פסול אלא מדרבנן, שהרי אינו מהלך, אלא גזור משום נייעור. וראה להלן הי"ח ובהערה שם. (79 מדבריהם. אבל מדין תורה כשר הוא, שהרי הוא משתמר לדעתה, אלא גזור בישן משום נייעור, שלא יבואו להכשיר בנייעור כי שניהם מצויים, אבל לא גזור כפות משום אינו כפות, שאינו מצוי שיהיה כפות, וכל דבר שאינו מצוי לא גזור בו (מגיד-משנה ע"פ סוגיית התלמוד, גיטין כא.). (80 דברים אלו מתאימים לנוסחת ה'טור' וה'מאירי' בדברי רבינו (למעלה הערה עו). אבל לפי נוסחת הספרים שלנו זה מיותר, שאם כפות ונייעור הרי זה גט, כל-שכן כפות וישן (כספ-משנה).

יח. כתב הגט ונתנו פיד עבדו, וכתב לה שטר מתנה עליו - פיון שזכתה בעבד זכתה בגט ונתגרשה⁸¹, אם היה כפות⁸². ואם אינו כפות ונייעור - קנתה העבד, ואינה מגרשת עד שניגיע הגט לידה⁸³. וכן אם נתן הגט בחצרו, ומכר לה החצר או נתנו לה - פיון שקנתה החצר בשטר או בכסף או בחזקה⁸⁴. נתגרשה⁸⁵.

(81 נעשה העבד כחצרה, וגיטה וחצרה באים לה כאחד (גיטין כא.). (82 זה מתאים לנוסחת הספרים שלפנינו למעלה בה"ו, אבל לנוסחת ה'טור' וה'מאירי' צריך שיהא גם ישן וגם כפות (שם בהערה). (83 שם. (84 שנעלה או גדרה את החצר, כמבואר בהל' מכירה פ"א, ה"ח. (85 גיטין, שם.

פ"ק נשיו

(1 כלל בו רבינו דיני שלוחים לקבלה, להולכה ולהובאה, הכשרים לשליחות, אם האשה עושה שליח לקבל גטה מיד שליח בעלה, קטנה אם עושה שליח לקבלה, והבעל ששינה שליח לקבלה להולכה, אם יכול שליח להולכה להיות שליח לקבלה, ביטול הגט, המביא גט והניח הבעל חולה או גוסס.

א. השליח שעושה האשה לקבל לה גטה מיד בעלה, הוא הנקרא שליח קבלה, ומשיגיע הגט לידי שלוחה תתגרש כאלו הגיע לידה². וצריכה לעשותו בשני עדים³. וצריכה שני עדים שיעידו שהגיע הגט לידי שלוחה. ואפלו הם הראשונים⁴ או אחד מן הראשונים⁵ - הרי זו עדות גמורה⁶.

(2 גיטין סב, ב. ואפילו רצה הבעל לחזור בו - אינו יכול, כי כבר נתגרשה בקבלת השליח, בניגוד לשליח הולכה, שדינו מבואר לקמן ה"ה. (3 שם סג, ב. וראה לקמן ה"ד. (4 שעדי הקבלה הם עדי האמירה. (5 ואחד מן האחרונים ועד שלישי שראה בו וכוז מצטרף עמהם (שם), וכדפוס רומי (ר"מ) נוסף: "ואחד מן האחרונים". (6 ואין אומרים כת שקרנית היא זו, שאינו מצוי שיראו את שתיהן, ושמה האשה שכתתם להעיד שקר, ואפילו כשהשלישי הוא יחידי שראה שתיהן, אין חוששים שמה שכתתו (תוספות' שם),

שאפילו זרק גיטה לתוך חצרה אינה מגורשת עד שיגיע לידה, ומסתמך על ה'ירושלמי' (גיטין פ"ח, ה"ב): "המחזור שבכולן עד שיתננו לתוך ידה" (ראה בתוספות' גיטין עח): וכבר פסק הרמ"א (אה"ע סי' קלט ס"ד), "שאינו לגרש לכתחילה אפילו לזרוק הגט לתוך חצרה או לתוך מלבושיה אלא לתוך ידה ממש".

טז. זרק הגט לידה, והיה קשור במשיחה⁷⁰, וקצת המשיחה בידו: אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו - אינה מגרשת⁷¹, עד שתפסק⁷² המשיחה⁷³; ואם אינו יכול לנתקו⁷⁴ - הרי זו מגרשת⁷⁵.

(70 חוט, חבל דק. (71 שהתורה אמרה (דברים כד, ג): "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ו"כריתות" היינו כריתה והבדלה, וכיון שיכול לנתקו ולהביאו אצלו אין זה "כריתות" (גיטין עח:). (72 [כן הוא ב'מאירי' לגיטין, שם. אבל בדפוס רומי (ר"מ) "עד שתפסק". וכן העתיק ה'בית יוסף' שם, וכתב שמוזה משמע קצת שאפילו אם קפצה ידה ועל-ידי-זה נפסקה המשיחה - מגורשת, כיון שעיקר הנתנה לידה היתה על-ידי הבעל (ה'בית יוסף' מפרש "שתפסק" שהיא פסקה). ויש סוברים שאם גרמה היא לפסיקה אינה מגורשת, עיי"ש ב'בית יוסף'. (73 ואם נפסקה אחר-כך המשיחה, כיון ששוב אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו, הרי זו מגורשת. ויש אומרים שכיון שבעת הנתנה לידה יכול היא לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת אף-על-פי שנפסקה המשיחה, שהרי בעת הפסיקה אינו נתן לה (בית שמואל' סי' קלח ס"ק ד). (74 כגון שהגט כבד והחוט דק, ואם ימשוך הגט אליו ינתק החוט. (75 גיטין, שם.

יז. נתן הגט פיד עבדה והוא נייעור והיא משמרתו: אם היה כפות⁷⁶ - הרי זה גט⁷⁷, וכאלו הגיע לחצרה ושהיא עומדת בצדה; ואם אינו כפות - אינו גט⁷⁸. נתנו פיד העבד והוא ישן והיא משמרתו - הרי זה פסול⁷⁹. ואם היה כפות - הרי זו מגרשת⁸⁰.

(76 קשור בידי או ברגליו ואינו יכול להלך. (77 בגמרא (גיטין עח:). "אמר רבא, כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמרתו - הרי זה גט, נייעור - אינו גט". ובמסקנא אמרו שישן אינו מספיק (גזירה משום נייעור לדעת הרמב"ם) - "והלכתא בכפות", ומפרש רבינו שהכוונה שבמקום "ישן" שאמר רבא, צריך לומר "כפות" (הגר"א סי' קלט סק"ט), שכפות אינו מהלך וגם משתמר לדעתה. (78 שהוא כחצר המשתמרת שלא לדעתה, שהעבד משמר את עצמו ואת מה שבידו (שם עח:). ועוד, משום שחצר מהלכת אינה קונה לבעליה, כי לא ריבתה התורה אלא גגה חצרה וקרפיה - שאינם נדים ממקומם, אבל לא דברים העשויים לנוד (בבא-מציעא ט: וברש"י שם). וה'טור' (שם) הביא דברי רבינו בלשון זו: "נתן הגט ביד עבדה והוא נייעור והיא משמרתו, אפילו היה כפות אינו גט", וכן הביא ה'מאירי' שם בדברי רבינו. ולפי זה, צריך שיהא גם ישן, שישתמר לדעתה, וגם כפות, שלא יהא כחצר המהלכת. אלא שיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִיבָא לָהּ שְׁלִיחַ הַבְּאָה עַד שְׁיֵגִיעַ גַּט לִידָה¹⁴. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֵינַי גִּטִּין שְׁלִיחַ סֹתָם, הוּא שְׁלִיחַ הוֹלְכָה אוֹ שְׁלִיחַ הַבְּאָה.

14) גיטין סב, ב. ודף סה, א. כי בשליח להולכה הרי הוא במקום הבעל, וכל שלא מסרו ליד האשה הרי זה כאילו בעלה עומד לגרשה ועדיין לא נתן הגט בידה, שאינה מגורשת ואין השליח עדיף משולחו. ובשליח הבאה אע"פ שהיא מינתה אותו, אבל מתוך שהדגישה: הבא לי גיטי, הרי זו כאילו התנתה שאינה רוצה להתגרש אלא כשיגיע גט לידה (ר"ן לגיטין סב:).

ו. הַכֹּל פְּשָׁרִין לְשִׁלְחוֹת הַגֵּט, בֵּין לְשִׁלְחַת קַבְלָה בֵּין לְשִׁלְחַת הוֹלְכָה וְהַבְּאָה, חוּץ מִן הַחֲמִשָּׁה: הַעֲפוּזִים, וְהַעֲבָד, וְהַחֲרָשׁ, וְהַשּׁוֹטָה, וְהַקֶּטָן¹⁵. וְאִם קָבַל אוֹ הִבִּיא אֶתֵּד מֵהֵן - אֵינוֹ גֵּט¹⁶.

15) גיטין כג, א. חרש שוטה וקטן - משום שאינם בני דיעה, ואינם ראויים לשליחות, שנאמר בה "איש": ויקחו להם איש שה לבית אבות - אחד לוקח לכולם. כמבואר בקידושין מב, א (רש"י), ונכרי ועבד אינם בתורת גיטין וקידושין, שאין להם תפיסת קידושין ואין גט נוהג בהם, וכל דבר שאין ראוי לו לאדם לעצמו, אינו יכול למלא בו פעולת שליח (רש"י שם). 16) כדעת הרי"ף שם, שלא חילק בעבד בין הולכה לקבלה (עי' בר"ן שם) וכן משמע ב"ירושלמי" גיטין פ"ב ה"ו, שאפילו בהולכה הגט בטל, ודעת רבי יוסף הלוי אבן מגאש, שרק לקבלה פסול, אבל להולכה כשר העבד להיות שליח. כי שליח הולכה אינו אלא כשאר שליח סתם, והעבד כשר להיות שליח. אבל שליח קבלה משעה שהגיע הגט לידו מגורשת, ועבד אין לו "יד" לקבל גירושין הואיל ואינו בתורת גיטין (ר"ן שם). ואם שלח הגט ביד גוי שיתננו לפלוני ישראל, ומינה הבעל בכתבו לאותו פלוני שיהיה שליחו להוליך גיטו לאשתו כשר, שהגוי אינו עושה כאן אלא "מעשה קוף" בלבד (רא"ש גיטין ס"ב, ב, אות כז. וראה בשו"ע אהע"ז ס"י קמא, סל"ה).

ז. אֶבְל הַנְּשִׂים וְהַקְּרוֹבִים - פְּשָׁרִים¹⁷. וְאֶפְלוּ הַפְּסוּלִין מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים בְּעֵבְרָה¹⁸ - פְּשָׁרִין לְשִׁלְחוֹת גֵּט¹⁹. אֶבְל הַפְּסוּלִין בְּעֵבְרָה מִדְּבָרֵי תוֹרָה²⁰ - פְּסוּלִין לְהִבָּאת הַגֵּט²¹; וְאִם הִבִּיאוּ - הֵרִי זֶה פְּסוּל²². בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? פְּשָׁנְתָּקִים הַגֵּט בַּחוּתְמִוּוֹ²³; אֶבְל אִם לֹא נִסְמַךְ בּוֹ אֶלָּא עַל דְּבָרֵי פְּסוּל בְּעֵבְרָה מִן הַתּוֹרָה²⁴ - אֵינוֹ גֵּט²⁵.

17) לשליחות הגט, כמבואר בגיטין כג, ב. 18) כגון משחקים בקוביא, מלווים בריבית, ומפריחי יונים, המנויים במשנה (ראש השנה פ"א, מ"ח) שהם גולנים מדבריהם. 19) כשם שכשרים להעיד באשה שמת בעלה להתירה להנשא (ראש השנה כב. ולקמן פ"ב, ה"ז. 20) כגון גולן ממש, או שחילל יום-טוב ראשון, או האוכל נבילות ושקצים בין לתאבון בין להכעיס, כמבואר בהל' עדות פ"י,

וב"ירושלמי" גיטין פ"ו ה"ב, אמרו: כשהשליח קרוב (לבעל או לאשה), אבל כשאינו קרוב - יכול אף הוא להצטרף עם עד אחר ולהעיד, וראה שו"ע אהע"ז ס"י קמא, ס"ט.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֹׂאבֵד הַגֵּט אוֹ נִקְרַע; אֶבְל אִם הָיָה הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֵי שְׁלִיחַ קַבְלָה - אֵינוֹ צָרִיךְ עֲדִים⁷. בֵּין שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ הַבְּעַל בֵּינוֹ לְבֵינוֹ בֵּין שֶׁנִּמְסַר לוֹ בְּעֲדִים - יִצְיָאתוֹ מִתַּחַת יָדוֹ פִּיּוּצִיאתוֹ מִתַּחַת יָדֵי הָאִשָּׁה⁸. וְאִף עַל פִּי כֵן לֹא יִתֵּן לוֹ הַגֵּט לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא בְּעֲדֵי מְסִירָה⁹, כְּמוֹ הָאִשָּׁה עֹצְמָה.

7) עדי קבלה, אבל עדים על מינוי השליח הוא צריך (כסף-משנה). 8) גיטין סד, א. שאם "חתמו בו שנים ועבר ונתנו בינו לבניה - הרי זה כשר" (לעיל פ"א, ה"ט). 9) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל שם ה"ח).

ג. הַבְּעַל אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְקַבֵּל גֵּט לְאִשְׁתּוֹ¹⁰, אֶבְל יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְהוֹלִיךְ הַגֵּט לְאִשְׁתּוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא שְׁלִיחַ הוֹלְכָה¹¹.

10) שתהא מגורשת עם קבלתו בידו, שהגט חוב הוא לאשה, ואין חבים לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו (גיטין סב: וברש"י). 11) ולא תתגרש אלא כשיגיע הגט לידה, כמבואר בסמוך.

ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שׁוֹלַחַת שְׁלִיחַ לְהִבִּיא לָהּ גֵּט מִיַּד בְּעֵלָהּ¹². וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא שְׁלִיחַ הַבְּאָה. וְאֵין שְׁלִיחַ הוֹלְכָה וְהַבְּאָה צָרִיךְ עֲדִים¹³.

12) גיטין סג, א. ודף סה, א. 13) על מינוי שליחותם, כדברי רבינו בהל' אישות פ"ג, ה"ט": "שאינו מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר", ולדעת הראב"ד שם, אין צורך בעדים הואיל וגיטו יוצא מתחת ידו, גיטו מוכיח שנעשה שליחו, וכן בר"ן לקידושין פ"ג. ולדבריו מובן מאד הטעם, ששליח לקבלה צריכה האשה לעשותו בשני עדים, הואיל ואין שום הוכחה שבכתב בידו, ולמה נאמינו שהוא שלוחה. ולדעת רבינו אפשר להסביר החילוק בין שליח הולכה לשליח קבלה, שבראשון אין מעשה הגירושין מתחיל אלא בשעת מסירת הגט מידי השליח לאשה, ולפיכך מינוי השליחות להולכה אינו צריך עדים, שאינו אלא הכנה למעשה הגט, לא כן בשליח לקבלה שהוא לא יחזור שנית לאשה למסור לה הגט אלא מידי בקבלת הגט מידי הבעל שתגרש על סמך מינוי הקודם, נמצא שמעשה הגירושין מתחיל כבר משעת התמנותו כשליח שלה, שאפילו אם לא תרצה לקבל הגט כבר מגורשת היא, ולפיכך צריך הוא עדים על מינויו, שאין איסור ערוה ניתר פחות משנים (ע"פ ה"ט" אהע"ז ס"י קמא, ס"ט) וראה לקמן פ"ט, הל"ב. וכיום נוהגים להצריך כתב הרשאה חתומה בעדים המעידים על מינוי שליח הולכה (אהע"ז ס"י קמא, ס"א, ונוסח ההרשאה נמצא שם סעיף ל).

ה. וְאֵין הָאִשָּׁה מִתְּגַרְשַׁת בְּגֵט שְׁשִׁלַּח הַבְּעַל או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפניה, על כרחך משום שזכות היא לה - שכן גילתה דעתה על-ידי מינוי שליחה - ולפיכך זוכה לה השליח שלא בפניה. אם כן גם בקטנה נאמר: הואיל וגילתה דעתה על-ידי שליחה שהיא רוצה להתגרש, נאמר שיזכה לה הבעל או בית-דין את גיטה, כדן ה"מזכה על ידי אחר", אע"פ שאינו שליחה, ויהא שליחה זה כחצרה ותתגרש מיד, לפיכך מתרין רבינו, שהמינוי צריך עדים ואין מעידים על הקטן, וגם צריך שהעדים ידעו שזכות היא לה גם עכשיו בשעת מסירת הגט, ולא חזרה בה מדעתה הקודמת, והואיל ואינה בת דעת גמורה - חוששים גם שמא חזרה בה עכשיו, וחוב הוא לה ('מרכבת המשנה').

י. האשה שעשתה שליח לקבלה, ואמר לו הבעל: אין רצוני שתקבל לה גטה, אלא הרי זה גטה הולך אותו לה - הרשות ביד הבעל, ונעשה זה שליח להולכה ולא שליח לקבלה³⁷. אבל אם אמר לו: התקבל לה גטה, [אי: היא לך], או: זכה לה - לא עקר שליחות הקבלה. אבל אם אמר לו: הולך לה - עקר שליחות הקבלה, ונעשה שליח הבעל. וכך אם אמר לו: הולך ותן לה - עקר שליחות הקבלה³⁸.

37) ולפיכך אם רצה הבעל לחזור - חוזר, כל עוד שלא הגיע הגט לידה (גיטין סב:). 38) שם. הואיל והזכיר לשון "הולך" גילה דעתו, שאין רצונו אלא למנותו שליח הולכה. אבל אם לא אמר אלא "תן לה" בלבד, הרי זה כאומר: "זכה לה", ולא עקר שליחות הקבלה, כמבואר בהל' זכיה פ"ד ה"ד, שהאומר: תן, כאומר: זכה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קמ, סי"ח. וראה שם בבית שמואל' ס"ק ט).

יא. שליח האשה שבא לקבל גט מן הבעל, ואמר לו: שליח קבלה אני, ואומר לו הבעל: הולך גט זה כמו שאמרה, פלומר: איני עוקר שליחותך, אלא בין שעשתה אותך שליח קבלה או שליח הבאה הרי אתה כמו שאמרה, והביא את הגט, ואמרה לו: לא [שליח לקבלה]³⁹ שמתיה אלא שליח הבאה - אפלו הגיע לידה, אינה מגרשת; שהרי עקר השליח שליחות שאמרה היא, ואמר לבעל: מעולם לא נעשיתי שליח הבאה לה⁴⁰.

39) בכת"י התימנים, וכן בדפוס קושטא, תיבות אלו אינן. 40) אלא שליח לקבלה, שאין טרחתו מרובה, והרי זה כאומר: שליח לקבלה אפשי - שליח להולכה אי אפשי, ואפילו נמלך אח"כ והולך הגט לאשה אין זה גט, שמתחילה לא קבלו כשליח הולכה (גיטין סג:). אבל אמר הבעל לשליח: הולך ותן לה, ולא אמר: כמו שאמרה, הרי זו מגורשת כשיגיע גט לידה, שכשפשט ידו וקיבל הגט מהבעל - על דעת דברי הבעל קיבל ונעשה שליח להולכה (מגיד-משנה).

יב. אמר שליח לבעל: שליח הבאה אני, ואמר לו הבעל: הולך כמו שאמרה, והביא את הגט, ואמרה

ה"ג. ומאה וששים ושמונה מצוות לא-תעשה בתורה הן, שאין בהן כרת ולא מיתת בית-דין אלא עונש מלקות בלבד, וכולן מנויין בהל' סנהדרין פ"ט, ה"ד. 21) שהם חשודים לשקר ואינם נאמנים לומר שהבעל עשאם שליח הולך הגט (משנה-למלך, וכן ב'הגהות הגר"א' אהע"ז סי' קמא, עא). 22) ואם נשאת לא תצא, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. 23) שהעידו עדים על חתימת עדי הגט שהיא נכונה ואינה מזוייפת. 24) שלא נתקיים הגט בחותמיו. 25) בטל לגמרי ואפילו אם נשאת תצא, כל עוד לא יבואו עדים לאשר חתימת עדי הגט. שכל מי שפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן בעדות אשה כלל, כמבואר ביבמות כה, ב. אמנם אם יבוא אחר ויקדשנה תהיה מקודשת קידושי ספק לשני, שמא יבואו מחר עדים ויקיימו חתימת עדי הגט, נמצא שתפסו בה קידושי השני (כסף-משנה).

ח. היה השליח קטן כשנתן לו הגט וגדל פשהביאו, חרש ונתפקח²⁶, שוטה ונשתפה²⁷, עפוי"ם ונתגיר, עבד ונשתחרר - הרי זה בטל²⁸. אבל אם נתן לו הגט והוא פקח, ונתחרש וחרז ונתפקח; היה שפוי²⁹ כשנתן לו הגט, ונשתטה וחרז ונשתפה פשהביא הגט ליד אשה - הרי זה גט פשר, מפני שתחלתו וסופו בדיעת³⁰.

26) נפקחו אזניו לשמוע ופיו לדבר. 27) חזרה אליו דעתו ונצטללה. 28) שתחילת הנתינה בפסול היתה, ולא הוכשרו להיות שליחי גט. 29) מיושב בדעתו. 30) גיטין כג, א.

ט. האשה שעשתה שליח בעדים, ואמרה לו: טל לי גטי ויהא³¹ לי בידך - הרי זה שליח לקבלה, ובאלו אמרה לו 'התקבלתי גטי'. ויש³³ לאשה לעשות שליח קבלה לה גטה מיד שלוחו של בעלה³⁴. וקטנה אינה עושה שליח לקבלה, אף על פי שתצרה קונה לה גטה בגדולה³⁵. מפני ששליח קבלה צריך עדים, ואין מעידין על הקטן, שאינו בן דעה גמורה³⁶.

31) או שאמרה לו: "יהא לי בידך". ובכת"י התימנים, הנוסח: טול לי גיטי יהא לי. 32) גיטין סג, ב. ובכת"י התימנים: "התקבל לי". וכן בדפוס רומי: "התקבל (=התקבל) לי". 33) יכולה. 34) שהוא שליח הולכה. ואין בזה בזיון הבעל לומר: קלותי בעיניי שאינה מקבלתו בעצמה (גיטין, שם). 35) שאם ינתן הגט לחצרה, הרי זו מגורשת כאילו נמסר לידה ממש, כמבואר בבבא-מציעא ג, ב חצרה של קטנה נלמדת מ"ידה", וכמבואר בהל' גזילה פ"ז, ה"י. 36) לדעת הראב"ד, אין לטעם הזה "לא טעם ולא ריח" אלא כשם שהשליח צריך להיות בן דעת, כך השולח צריך שיהיה בן דעת, וכמו שאמרו (גיטין סה:). "אין קטן עושה שליח", ולפ"ז זה גט שליח הבאה אינה יכולה לעשות. אולם דעת רבינו היא, הואיל ואנו רואים, שאשה גדולה עושה שליח קבלה והיא מתגרשת שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במקום האפשר וביחוד כשהשליח מסר, שאין כוחו יפה כמסירת הבעל (מגיד-משנה). 53) מאושר ע"י העדים החתומים בגט כי הן חתומותיהם, או שעדים אחרים יעידו על כך. 54) כשיטת רבינו לעיל פ"א הט"ז, שבדיעבד כשר הגט בעדי חתימה בלבד.

טז. שְׁלִיחַ שֶׁנִּטְלָה הַגֵּט, וְקָדַם שֶׁיִּגְיַע לְיַד הָאִשָּׁה חֲזָר הַבְּעַל וְאָמַר לוֹ: גֵּט שֶׁשְּׁלַחְתִּי עִמָּךְ בְּטָל הוּא, או שֶׁקָּדַם וְאָמַר לָאִשָּׁה: גֵּט שֶׁשְּׁלַחְתִּי לְיָד בְּטָל הוּא, או שֶׁשְּׁלַח שְׁלִיחַ אַחֵר לְבִטְלוֹ, או שֶׁאָמַר לְאַחֲרֵים: גֵּט שֶׁשְּׁלַחְתִּי לְאִשְׁתִּי בְּטָל הוּא - הָרִי זֶה בְּטָל⁵⁵, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ⁵⁶. וְכָל הַמְבִטֵּל בְּפְנֵי אַחֲרִים, צָרִיךְ שֶׁיִּבְטֵל בְּפְנֵי שְׁנַיִם⁵⁷. וְאִם אַחֵר שֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ או לְיַד שְׁלִיחַ קְבֻלָּה⁵⁸ - אֵינוֹ יָכוֹל לְבִטְלוֹ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁחֲזָר בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר⁵⁹ וּבְטָלוֹ, הוּאֵיל וְאֵחֵר שֶׁהִגִּיעַ לְיָדָהּ או לְיַד שְׁלִיחַ קְבֻלָּה או לְחֻצְרָה בְּטָלוֹ - אֵינוֹ בְּטָל, וְהָרִי זֶה גֵּט כְּשֶׁרִשׁ⁶⁰.

55) גיטין לב, א. 56) אחרי הביטול. 57) שהם כמו בית-דין, וכן מצינו בשטר פרוזבול (שביעית י, ד): "מוסרני לפניכם פלוני ופלוני הדיינים", הרי שגם שנים נקראים 'בית דין' (גיטין לב:). ובפחות משנים, יש לחוש שלא יודע דבר הביטול ברבים, ובינתיים תינשא האשה לאחר ונמצאו בניה ממזרים ('תוספות' שם). וראה לקמן הלכה כו. 58) שידו כידה, כמבואר לעיל ה"א. 59) "כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 60) גיטין לב, א. ונדרים סז, א. שענין חמור ורציני כזה, אין האדם עושה אותו אלא מתוך הסכמה גמורה, ולא היתה דעתו שיוכל לחזור בו בתוך כדי דבור ('ר"ן שם). והשווה הל' אישות פ"ו הכ"ב, והל' עבודה זרה פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם.

יז. הִיָּה מְחֻזָּר וּמְבַקֵּשׁ שְׁלִיחַ⁶¹ כְּדֵי לְבִטְלוֹ, או שֶׁהִיָּה מְבַקֵּשׁ שְׁנַיִם שֶׁיִּבְטְלוּ בְּפְנֵיהֶם, וּבֵין שֶׁהוּא מְחֻזָּר וְרוֹדֵף הִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, וְאֵחֵר כֶּף בְּטָלוֹ - אֵינוֹ בְּטָל, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה מְחֻזָּר לְבִטְלוֹ קֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ⁶².

61) שליח שני ששיג את השליח הראשון להודיעו שהגט מבטל ולא ימסרנו לידי האשה, ובכ"ז התימנים הנוסח: מבקש השליח, והכוונה שהבעל מבקש את השליח הראשון לבטל את הגט בפניו. 62) גיטין לב, א. כי דברים שבלב אינם דברים ('תוספות' שם).

יח. אָמַר לְעֶשְׂרָה: כְּתוּבוֹ גֵּט וְהִנֵּנוּ לְאִשְׁתִּי⁶³ - יָכוֹל לְבִטְלוֹ לְיָדָהּ⁶⁴ שְׁלֵא בְּפְנֵי זֶה⁶⁵. וְאִפְלוּ בְּפְנֵי שְׁנַיִם אַחֲרֵים⁶⁶. שֶׁלַח הַגֵּט בְּיַד שְׁנַיִם - הָרִי זֶה יָכוֹל לְבִטְלוֹ זֶה שְׁלֵא בְּפְנֵי זֶה⁶⁷. וְאִפְלוּ הָיוּ עֶשְׂרָה, מְשַׁבְּטָלוּ בְּפְנֵי אֶחָד מֵהֶם בְּטָל הַגֵּט⁶⁸.

63) אחד מהם כותב ושנים מהם חותמים ואחד מהם נותנו לה, כמבואר לקמן פ"ט, הכ"ז. 64) ובדפוס רומי וקושטא,

לו: שְׁלִיחַ לְקַבְּלָהּ שְׁמֵתֶיךָ - פִּינָן שֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ מְגִרְשָׁתָּה⁴¹; שֶׁהָרִי לֹא עָקַר שְׁלִיחוֹת שְׁאֵמְרָה, אֲלֵא גִרַע אוֹתָהּ⁴². שֶׁהָרִי הִיא אוֹמְרַת לְקַבְּלָהּ, וְהוּא אוֹמֵר לְבַעַל לְהַבָּאָה בְּלְבָד⁴³.

41) ואינה מגורשת עם מסירת הגט לידי השליח, שהבעל סמך על דברי השליח, ולא עשאו אלא שליח הולכה. 42) הכביד עליה לטרוח ולהמציא גט לידה. 43) ואין כאן עקירה, שאם מתרצה הוא בשליחות הבאה, כל-שכן שמתרצה בשליחות קבלה, שהקבלה בכלל הבאה לענין טרוח (גיטין שם, וכן בכבא-מציעא עו: וברש"י).

יג. הַבְּעַל שֶׁשְּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, בֶּא שְׁלִיחַ לְתַנּוּ לָהּ וְלֹא נִטְלָתוּ, אֲלֵא אֵמְרָה לוֹ בְּפְנֵי עֲדִים: יְהִיָּה (לִי) גֵּט זֶה פְּקֻדוֹן אֲצִלְךָ⁴⁴, או שֶׁאֵמְרָה לוֹ: הָרִי אֶת שְׁלִיחַ לְקַבְּלוֹ⁴⁵ - הָרִי זֶה מְגִרְשָׁת בְּסִפְקָא⁴⁶ עַד שֶׁיִּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, וּמִשְׁיַגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ תִּתְגַּרֵּשׁ וְיִדְאִי⁴⁷.

44) ונתכוונה לומר שיהיה שלוחה לקבלה. מקור הדברים אלה הוא לפי גירסת הרי"ף גיטין פ"ו. 45) "בפקדון" אין צורך שתאמר: "לי", שהרי הבעל לא בתורת פקדון הפקידו אצלו אלא לשם גירושין נתנו לו, ובוודאי נתכוונה לומר, שיהא שלוחה לקבלה ('ר"ן גיטין ג:ג). 46) גיטין שם. נסתפק לחכמים אם יכול השליח להיעתק מהולכה לקבלה, טרם שגמר שליחות הבעל שמינהו להולכה. 47) שהרי לא חזר השליח מהיות שליח האיש, ועדיין בשליחותו הוא עומד.

יד. שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גֵּט, בְּשֶׁהוּא נוֹתֵנוּ לָהּ נוֹתֵנוּ לָהּ בְּפְנֵי שְׁנַיִם⁴⁸. וְאוֹתָן הַשְּׁנַיִם צָרִיכִין לְקָרוֹתוֹ, וְאֵחֵר כֶּף יִנְתֵּן לָהּ בְּפְנֵיהֶם. שְׁדִין הַשְּׁלִיחַ עִם הָאִשָּׁה כְּדִין הַבְּעַל עִמָּה⁴⁹, שֶׁתְּחַתּוּ הוּא קָם. לְפִיכֶף, אִם נִתְּנוּ הַשְּׁלִיחַ לָהּ וְלֹא קָרְאוּהוּ עַדִּי מְסִירָה, וּנְטְלָתוּ וּזְרָקְתוּ לָיִם - הָרִי זֶה סִפְקָא מְגִרְשָׁת⁵⁰.

48) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה", כמבואר לעיל פ"א, הט"ו. 49) שבשעת נתינת הגט צריכים העדים לקרותו, כמבואר לעיל פ"א, הי"ט. 50) שמא לא היה זה גט כלל, והרי אי-אפשר לבדקו אחרי שזרק לים. ואפילו נתנו הבעל לידה וזרקתו לים, אינו נאמן לומר גט כשר היה, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א.

טו. עָבַר הַשְּׁלִיחַ וְנָתַן הַגֵּט בְּיַד לְבִינָה - יִטְלָנוּ מִמֶּנָּה⁵¹ וְיִחְזָר וְיִתְּנוּ לָהּ בְּפְנֵי שְׁנַיִם⁵². וְאִם מֵת - הוּאֵיל וְהִגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ מְקַנָּם בְּחוֹתְמוֹי⁵³, הָרִי זֶה גֵּט כְּשֶׁרִשׁ⁵⁴.

51) אפילו לאחר שנשאת, וכמבואר לקמן פ"ז, הי"ז. 52) שהרי יש מן הגאונים שהורה, שכל שלא נמסר הגט בפני שנים אע"פ שחתמו בו שנים, הרי זה גט פסול (ראה לעיל פ"א, הט"ז), לפיכך צריך לחוש לדבריו ולתקן זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנוסח: לבטל גט זה שלא בפני זה. (65) לומר לאחד מהם אל תכתבהו או אל תתנהו, וממילא בטל הגט. ואפילו התשעה האחרים אינם יכולים לכתבו או ליתנו, שעדות שבטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"ג. (66) כמבואר לעיל בהלכה טז, אלא שלכתחילה אסור לבטל בפני שנים אחרים מפני שגורם להיות ממזרים, שהשליח לא ידע וימסרנו לאשה והיא תינשא ונמצאו בניה ממזרים, כמבואר בסמוך הלכה כו. ומוכן שגם אם אמר לעשרה כתבו ואח"כ יבטל זה שלא בפני זה - קיים אותו החשש, ובוודאי שלכתחילה אסור לו לבטל זה שלא בפני זה (גיטין לג: ובי'מעשה רוקח'). (67) וממילא הגט בטל, ששליחות שבטלה מקצתה - בטלה כולה (גיטין, שם). (68) זה חוזר גם על "אמר לעשרה כתבו".

ט. וכן מי שאמר לשנים: גט שאני פותב⁶⁹ לאשתי בטל הוא⁷⁰, וכתב אחר כך גט ונתנו לה בפני שנים אחרים⁷¹ - הרי זה בטל. וזו היא מסירת המודעא על הגט⁷². וכן אם אמר להם: פל גט שכתב לי פלוני בטל, או: פל גט שאכתב בבית דינו של פלוני הרי זה גט בטל, או: פל גט שאכתב מכאן ועד עשרים שנה בטל - הרי⁷³ גט בטל. וכן אם אמר בפני שנים: פל גט שאכתב לפלונית אשתי בטל הוא, וכל דבר שאבטל בו מודעא זאת הרי הוא בטל, וכתב אחר כך ונתנו לה, אף על פי שבטל המודעא קדם שכתב הגט - הרי הגט בטל⁷⁴.

כא. השולח גט ביד השליח ובטל הגט - הרי חוזר ומגרש בו פשיעה; שלא בטלו מתורת גט אלא מתורת שליחות⁷⁵. לפיכך, אם הנה הגט ביד הפעל ובטלו, פגון שאמר: גט זה בטל הוא - אינו מגרש בו לעולם, והרי הוא פתור הנשבר. ואם גרש בו - אינה מגרשת. וכן אם פרש בעת שבטלו והוא ביד השליח ואמר: גט ששלחתי הרי הוא בטל מלהיות גט - אין מגרש בו לעולם.

כב. באי זה לשונות מבטל הגט? אמר: בטל הוא, אי אפשר בו, גט זה לא יועיל, לא יתיר, ולא יעזב, ולא ישלח, ולא יגרש, יהי פתור, יהי חרס, הרי הוא פתור. ואם⁸⁰ אמר אחד מאלו וכל הדומה להן - הרי זה בטל⁸¹.

כג. אכל אם אמר: גט זה אינו גט, פסול הוא, אינו מועיל, אינו מתיר, אינו משלח, אינו מגרש, חרס הוא - לא אמר כלום. שאין זה לשון מבטל, אלא לשון מודיע אמתת הדבר, והרי הודיע לנו דבר שאינו פגון⁸², כמי שאומר על דבר אסור שהוא מתיר או על דבר הטמא שהוא טהור.

כד. אם פן, מהו תקנת דבר זה? שאמרו לו העדים קדם פתיבת הגט: אמר בפנינו שכל הדברים שמסרת, שגורמין פשיעתנו או אתן הדברים לבטל גט⁷⁵, הרי הן בטלים. והוא אומר: הן⁷⁶. ואחר כך אומר להם לכתב ולחתם ולתן לה. ולא יניחוהו לילך עד שיעיב הגט לנדה, כדי שלא יצא ויבטלו⁷⁷. ואין המוסר מודעא ולא המבטל מודעא צריך קנין⁷⁸.

כה. ובכת"י התימנים: אם אמר. (81) גיטין, שם. שבכל הלשונות האלו הוא מבטלו מכאן ולהבא.

כו. ובכת"י התימנים: לבטל גט זה. (76) שדברו האחרון כולל לבטל כל מה שמסר והודיע נגד גט זה. ואחרי דברו

כז. ובכת"י התימנים: לבטל גט זה. (76) שדברו האחרון כולל לבטל כל מה שמסר והודיע נגד גט זה. ואחרי דברו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵין אֹמְרִין שְׁמָא מְסַר מוֹדְעָא עַל גַּט זֶה, אֶלָּא הָרִי הוּא בְּחֻזְקָת בְּשָׂרוֹת וְתַנְשֵׂא בּוֹ.⁹⁰

90) מקור הלכה זו ממה שאמרנו למעלה שמכין מכת מרדות את מי שמוסר שמבטל הגט, ואת מי שמוסר מודעה עליו "מפני שגורם להיות מזמרים". הרי שאין האשה צריכה לחשוש שמא ביטל הבעל הגט או שמא מסר מודעה עליו. וכן משמע בגיטין לג, א שהיתה נשאת לאחר בגט שקיבלה על-ידי שליח מבלי שנתברר אם לא נתבטל הגט ע"י הבעל.

כח. וְכֵן הַמְּבִיא גֵט וְהַנִּיחַ⁹¹ הַפֶּעַל חוֹלָה או שְׁהִיָּה זָקֵן⁹² - נוֹתְנוּ לָהּ בְּחֻזְקָת שְׁהוּא קַיָּם⁹³. אֶבֶל אִם הֵיחֵהוּ גּוֹסֵס⁹⁴, שָׂרֵב גּוֹסְסִין לְמִיתָה, וְאָף עַל פִּי שְׁנִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה סִפְק גְּרוּשִׁין, שְׂאִין גֵּט לְאַחַר מִיתָה⁹⁵. וְכֵן עִיר שְׁהִקְפִּיפָה הַחִיל וְהִיא בְּמִצּוֹר, וְסִפְּנֵיהּ הַמְּטַרְפֶּת⁹⁶ בַּיָּם, וְהִיּוֹצֵא לְדוּן⁹⁷ - הָרִי אֵלוֹ בְּחֻזְקָת חַיִּים. וְאִם הָיָה גֵט אֶחָד מֵהֶן בְּיַד הַשְּׁלִיחַ - נוֹתְנוּ לְאַשְׁתּוֹ וְתִהְיֶה בְּחֻזְקָת מְגַרְשָׁת⁹⁸.

91) השליח. 92) ואפילו הגיע לגבורות (שמונים שנה). 93) ואין חוששים שמא מת ובטלה שליחותו, אלא העמד השולח בחזקת חיים. 94) חולה סמוך למיתתו הנאבק עם המות. ופירושו בלשון פרסית קרב ומלחמה, ובפירוש המשנה לרבינו (ערכין א, ג) אומר: גוסס ידוע והוא שקול גרונו נשמע בשעת המיתה. והרמ"א באהע"ז סי' קכ"א ס"ז, מפרש: "תרגום 'על צד תאמנה' (ישעיה ס, ד): 'על גססין', כלומר על חזה שלהן. . . שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה". וראה ב'תוספות יום-טוב' לערכין שם: "מלשון מגיסה בקדירה, שהליחה מתהפכת בגרונו, כמו המגיס בקדירה". 95) ושמא כבר מת, ואע"פ שבין כך ובין כך היא מותרת להנשא, או מחמת הגט או מחמת מיתת הבעל, חשוב לנו לדעת לענין יבום, שאם היא מגורשת אינה זקוקה ליבום, ואם אלמנה היא הרי זקוקה ליבום, ומספק חולצת ואינה מתייבמת. וכן להנשא לכהן אסורה שמא גרושה היא (גיטין כח, ובמגיד-משנה). 96) נשלכה בין הגלים בסער, ועדיין לא טבעה. 97) בדיני נפשות, אפילו בערכאות של גויים. 98) שם כח, ב.

כט. אֶבֶל עִיר שְׁכַבְשָׁה הֵגִיס וְהִבְקָעָה, וְסִפְּנֵיהּ שְׂאֵבְדָה⁹⁹ בַּיָּם, וְהִיּוֹצֵא לְהַרְגַּ מִבֵּית דִּין שֶׁל עֶפְרוֹם¹⁰⁰, וְמִי שֶׁגָּרְרֵתוּ חִיָּה או שְׁטָפוּ נְהָר או נְפִלָּה עָלָיו מִפֶּלֶת¹⁰¹ - נוֹתְנִים עֲלֵיהֶם חֲמֵרֵי חַיִּים וְחֲמֵרֵי מֵתִים¹⁰². וְאִם הָיָה גֵט אֶחָד מֵהֶם בְּיַד הַשְּׁלִיחַ - אֵינוּ נוֹתְנוּ לְאַשְׁתּוֹ¹⁰³. וְאִם נִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה סִפְק מְגַרְשָׁת¹⁰⁴. וְאִם נוֹדַע שְׁמַת הַפֶּעַל קָדָם שְׁיִגִיעַ הֵגֵט לִידָה - אֵינוּ גֵט¹⁰⁵.

99) טבעה, ורבינו בפרושו למשנה (גיטין ג, ד) אומר: "מטרפת - שסוער עליה הים ורוצה לשברה, והמלחים אינם יכולים להנהיגה כפי רצונם. . . אבל העצים והכלים נשארו. והספינה שאבדה - כשנשברו הכלים והעצים שלה ונאבד

82) הוא מודיע לנו שהגט פסול, ואנו יודעים בו שהוא כשר, שהרי אין אנו רואים בו שום פסול (שם וברש"י).

כד. אָמַר: גֵּט זֶה בָּטֵל, שְׁמִשְׁמָעוֹ פֶּעַל שְׁעֵבֵר, כְּגוֹן: חֲמַק עֲבָר⁸³ - הָרִי זֶה סִפְק⁸⁴. לְפִיכָּה, אִם נִתְּגַרְשָׁה בְּגֵט זֶה - הָרִי סִפְק מְגַרְשָׁת⁸⁵.

83) שהן בפת"ח. 84) אם משמעו לעתיד שהוא רוצה לבטלו מכאן ולהבא, כמו בטל בצירי ואזי הוא בטל, או משמע לשעבר ואין זה מבטל אלא מודיע דבר שאינו כן ואינו מבטל, כאמור בהלכה הקודמת (שם). ולדעת רש"י שם, הספק הוא הואיל ולא אמר: הוא, אלא "בטל" בלבד, שמא משמעו לשעבר ואין בדבריו כלום. 85) ודינה מבואר לקמן פ"י, ה"ג.

כה. מִי שְׁשַׁלַּח גֵּט לְאַשְׁתּוֹ, וְכָא שְׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: לֹא מִצְּאִתִּיךָ, או: לֹא רָצָתָה לָקַח, וְאָמַר הַפֶּעַל: בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב⁸⁶, או פִּיּוּצָא בְּדַבְרִים אֵלוֹ שְׁמִשְׁמָעֵינִי שְׂאִין בְּדַעְתּוֹ לְגַרְשָׁה, שְׁהִרִי שְׁמַח בְּעֵבוֹב הַגֵּט - לֹא בָטֵל הַגֵּט⁸⁷, אֶלָּא יִתֵּן וְתִהְיֶה מְגַרְשָׁת, עַד שְׂפִיאֵמֵר לוֹ בְּפִרוּשׁ: לֹא תִתֵּן לָהּ, או יבְטֵל בְּפִרוּשׁ.

86) שלא מסרתו לה. 87) אין זה אלא גילוי דעת שאינו חפץ עוד בשליחות, וכבר אמרנו לעיל הלכה יז שדברים שבלב אינם דברים לענין גט (גיטין לד).

כו. מִי שְׁשַׁלַּח גֵּט לְאַשְׁתּוֹ וְחָזַר וּבָטְלוֹ בְּפִנֵּי שְׁנַיִם אַחֵרִים, וְכֵן מִי שְׁמָסַר מוֹדְעָא עַל הַגֵּט - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִבֵּת מְרֻדוֹת⁸⁸, מִפְּנֵי שְׁגוּרָם לְהִיּוֹת מְמֻזְרִים. שְׁהִרִי יִגִיעַ גֵּט לִידָה וְתַנְשֵׂא בּוֹ, וְאַחַר זְמַן יִצְאוּ עֲדִים שְׁבִטְלֵם בְּפִנֵּיהֶם או שְׁמָסַר מוֹדְעָא בְּפִנֵּיהֶם קָדָם שְׂיִכְתַּב הַגֵּט, וְנִמְצָא הַוָּלָד מְמֻזְרֵי⁸⁹.

88) מכות מדבריהם, שהן בלי מספר מסויים אלא לפי ראות עיני בית-דין, בניגוד למלקות מן התורה שהיא שלושים ותשע הלקאות (נזיר ד, ג ובפירוש המשנה שם). מרדות - שמרד על דברי סופרים, וראה ב'תוספות יום-טוב' שם ובביאורנו הל' יסודי התורה פ"ג, ה"ג. ורש"י (חולין קמא:): מפרש: מרדות - "רידוי בתוכחת שלא ירגיל בזה". 89) קידושין יב, ב: רב מנגיד (=מכה מכת מרדות) על דמבטל גיטא, ועל דמסר מודעה אגיטא". והשווה לעיל הל' אישות פ"ג, ה"כ"ב. ונוהגים היום להצריך ביטול מודעה אפילו למגרש מרצונו (אהע"ז סי' קלד, ס"ג). ומי שמגרש ע"י שליח, טוב שישביעו את הבעל בשבועת התורה שלא ימסור מודעה ולא יבטל הגט (שם סי' קנד, "סדר הגט" סעיף כו).

כז. שְׁלִיחַ שְׁהִבִּיא גֵט וְנִתְּנוּ לְאַשְׁה - אֵין אֹמְרִים שְׁמָא בָטְלוֹ הַפֶּעַל, אֶלָּא נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ בְּחֻזְקָת שְׁהוּא כְּשֵׁר וְתַנְשֵׂא בּוֹ. וְאִם נִמְצָא אַחַר כֵּן שְׁבִטְלוֹ - תִּצָּא וְהוּלָד מְמֻזְרֵי. וְכֵן הַכּוֹתֵב גֵּט וְנִתְּנוּ לְאַשְׁתּוֹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאִין עֲדִיו⁴ יְדוּעִין אֶצְלוֹ, וְתִהְיֶה מְגֻרָשֶׁת וְתִנְשֵׂא⁵.

(2) החתומים בו. (3) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה". (4) עדי החתימה. (5) כי אפילו יבוא הבעל ויערער על הגט לומר מזויף הוא, יבואו עדי החתימה או אנשים אחרים המכירים חתימת ידם ויעידו על זהות החתימה ויקיימוהו. ודווקא בארץ ישראל שעדים מצויים לקיימו (לאשרו), הואיל ובתי דינים קבועים שם בכל יום שני וחמישי ומצויות שיירות שהולכות לדון בבית הדין.

ב. בָּא הַבֶּעַל וְעָרַעַר וְאָמַר: לֹא גִרְשָׁתִי מֵעוֹלָם, וְגַט שְׁהוּבָא לָהּ מְזַיְפָה הוּא - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמֵי⁶. וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם וְלֹא נִדְעוּ עֲדָיו כָּל־ל - תֵּצֵא וְהוֹלֵד מִמֶּנּוּ, שְׁהָרִי אֵינָהּ מְגֻרָשֶׁת⁷. אֲבָד הַגֵּט - הָרִי זֶה סִפֵּק מְגֻרָשֶׁת. לְפִיכָךְ, נָשִׁים שֶׁחֲזַקְתָּן שֶׁהֵן שׁוֹנְאוֹת זֶה אֶת זֶה - אֵין נְאֻמָּנוֹת לְהִבְיֵא גֵט בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל זֶה לְזֶה; שְׂמָא מְזַיְפָה הוּא, וְתִתְפַּוּן לְקַלְקֵל אוֹתָהּ כְּדִי שְׁתִּנְשֵׂא וְתֵאָסֵר עַל בַּעְלָהּ⁸.

(6) יאושר על ידי עדי החתימה, ואין מקבלים דברי הבעל שהוא יחיד, במקום העדים שהם שניים. (7) ועדיין היא אשת איש הואיל והבעל מערער על נכונות הגט וחתימת העדים לא אושרה, והאשה עצמה אינה יודעת בזה שום דבר להשיב, העמד אשה על חזקתה והרי היא אשת איש גמורה מן הראשון. (8) ותצא מזה ומזה.

ג. וְאֵלוֹ הֵן הַנְּשִׁים שֶׁחֲזַקְתָּן שׁוֹנְאוֹת זֶה אֶת זֶה: חֲמוּתָהּ, וּבֵת חֲמוּתָהּ, וְצָרְתָהּ⁹, אֶפְלוֹ הֵיחָה צָרְתָהּ נְשׂוּאָה¹⁰ לְאַחַר, וּבִמְתָהּ¹¹, אֶפְלוֹ הֵיחָה אַחֲוָתָהּ וּבֵת בַּעְלָהּ¹². אֲבָל שְׂאָר כָּל הַנְּשִׁים כְּשֵׁרוֹת.

(9) כינוי לשתי נשים הנשואות לבעל אחד. (10) עכשיו. (11) אשת אחי בעלה, יראה שמה סופה להיות צרתה (במקום יבום). (12) שאומרת: זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה. ובגמרא אמרו: שהוא הדין שאין הכלה נאמנת לחמותה ולא אשת האב לבת הבעל, ש"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" וכשם שאלה שונאות את אלה, כך השנואות חוזרות לשונאות.

ד. הַמְּבִיא גֵט מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְחָלָה אוּ נֶאֱנַס¹³ - מְשַׁלְּחוּ בְּיַד אַחֲרָה¹⁴. וְכֵן הַשְּׂנִי אִם חָלָה - מְשַׁלְּחוּ בְּיַד אַחֲרָה. וְאֶפְלוֹ מֵאָה. וְאֵין צָרִיךְ עֲדִים לְחֹזֵר וְלַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ שְׁלִיחַ פְּגִינָה¹⁵. וְהֶאֱחָרוֹן שֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לְדוֹ נִתְּנָהּ לָהּ בְּפָנֶי שְׂנִים וְתִתְגַּרֵּשׁ בּוֹ, אִף עַל פִּי שְׂמַת הָרֵאשׁוֹן¹⁶.

(13) שאינו יכול להמשיך בשליחותו. (14) אבל אם לא חלה או נאנס אין שליח עושה שליח, שהבעל מקפיד. (15) שאין זה אלא גילוי דעת בלבד. (16) השליח הראשון, שכל השליחים אינם באים אלא מכוח הבעל, ולפיכך כל

הכל, ונשארה הספינה על פני המים להנהגת המים ולא נשאר עוגן ולא משוטות". (100) שמה קיבל שוחד, ונשאר הנידון חי (גיטין, שם). (101) התמוטטות קיר או תל וכיוצא בזה. כל אלו השלשה, מנויים ב"ירושלמי" גיטין פ"ג, ה"ד. (102) בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה (תומרי מתים), ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה אביה (תומרי חיים), כמפורש במשנה (גיטין ג, ד). ולא גילה לנו רבינו דין היוצא ליהרג מבית-דין של ישראל, שאמרו בגיטין כט, א. כיון שיצא ליהרג הורגים אותו, ואין חוששים שמה מצאו לו זכות והחזירו אותו, אולם בהל' תרומות פ"ט ה"ב, כתב רבינו: "והיוצא ליהרג מבתי דיני גויים . . . נותנים לו חומרי מתים וחומרי חיים . . . אבל מי שנגמר דינו בבית-דין והניחוהו בבית הסקילה ליהרג, הרי זה בחזקת מת ולא תאכל אשתו". נראה מדבריו, שגמר דין בלבד אינו מספיק להחזיקו כמת, שמה למדו עליו זכות בהיותו בדרך והחזירוהו ופטריוהו, אולם מההניחוהו בבית הסקילה, דבר רחוק הוא שימצא מי שילמד עליו זכות, כביאור ה'כסף משנה' שם. והשווה הל' ערכין פ"א, ה"ג. (103) שלא להחזיקה כגרושה על הספק, ובמקום יבום (שבעלה מת בלא בנים והניח אה), שמה תקל לעצמה ותינשא לאחרים בלא חליצה. אבל שלא במקום יבום, ורוצה להנשא לישראל - אין כאן שום חשש, שממה-נפשך מותרת להנשא, או בתורת גרושה או בתורת אלמנה, ואפילו במקום יבום אם תשבע קודם קבלת הגט שלא תינשא לאחרים בלא חליצה - נותן לה גיטה ולא תשאר עגונה כל ימיה (בית שמואל) - לאהע"ז סי' קמא, קו, ובעודע ביהודה' תניא אהע"ז סי' קלד). (104) ובמקום יבום, חולצת ואינה מתייבמת. (105) שאין גט לאחר מיתה (גיטין יג). ומתייבמת, ושלא במקום יבום מותרת אפילו לכהן.

ל. הַבֶּעַל שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ - הָרִי הוּא חַיֵּב בְּמִזְוֹנוּתֶיהָ וּבְכָל תְּנָאֵי כְּתָבָהּ¹⁰⁶ עַד שֶׁיִּגְיַע הַגֵּט לְיָדָהּ¹⁰⁷ אוּ לְיַד שְׁלִיחַ קַבְּלָהּ.

(106) כגון רפואתה או פדיונה, המנויים לעיל הל' אישות פ"ב, ה"ב. (107) שאפילו בספק מגורשת יש לה מזונות מבעלה, כמבואר בכתובות צז, ב. ולעיל הל' אישות פ"ח, ה"ה. קל-יחומר בזה שלא הגיע גט לידה כלל. וכ"ה ברי"ף גיטין פרק ב, בסוגיא דנכתב ביום ונחתם בלילה: "וקיימא- לן שלא פקע פדיונה ממנו עד שיגיע גט לידה" (אור שמח).

~ יום שלישי כ"ב תמוז ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו דיני הבאת הגט ממקום למקום, ערעור הבעל, שהאשה נעשית שליח להולכה.

א. שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גֵט מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אִף עַל פִּי שְׂלֵא רָאָה כְּתִיבַת הַגֵּט וְלֹא יָדַע מִי הֵם עֲדָיו², אֲלֵא נִתַּן לוֹ הַבֶּעַל גֵּט וְאָמַר לוֹ: תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי - הָרִי זֶה נִתְּנָהּ לָהּ בְּפָנֶי עֲדִים³, וְאִף עַל פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שטרות אינו אלא מדבריהם בלבד. (27) מדבריהם, אבל אינו בטל מן התורה, שקיום שטרות אינו אלא מדבריהם, אבל מן התורה, עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבית דין.

ח. ומפני מה הצריכו לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' בחוזה לארץ? כדי שלא תהיה האשה צריכה לקימו²⁸ אם יבוא הבעל ויערער. מפני שאין העדים מצויין לקימו במקום למקום בחוזה לארץ²⁹.

(28) לאשר חתימת עדי הגט. (29) שאין שיירות מצויות שם. ואפילו במקום למקום באותה מדינה, שמצויות שיירות ביניהם - הואיל ואין האנשים מתעכבים זמן רב בבתיים אלא נודדים מפה לשם וטרודים בסחורתם, אינם מכירים חתימות שביניהם.

ט. בעל שהביא ראיה ברורה שגט זה שנאמר בו 'בפני נכתב ובפני נחתם' מזיף³⁰ הוא - הרי זה בטל. שלא האמינו דבריו של אחד שאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' אלא לדחות ערעור הבעל שאין עמו ראיה, אבל במקום עדים שמכחישים אותו לא האמינוהו³¹.

(30) כגון שהביא עדים שבאותו יום הכתוב בגט לא היה השליח כלל באותו מקום וממילא לא ראה חתימת העדים ושקר העיד. (31) לשליח.

י. הנהרות שבארץ ישראל והנסיון³² שבים הגדול³³: שבתוך התחום של ארץ ישראל - הרי הן פארץ ישראל³⁴, ושחוף לתחום - בחוזה לארץ. ובהלכות תרומות יתבארו תחומי ארץ ישראל. ובבל פארץ ישראל לגטין³⁵.

(32) האיים. (33) הוא הים התיכון שבמערכה של ארץ ישראל. (34) והמביא גט שנכתב בספינה במים הנ"ל הרי הוא כמביא ביבשת ארץ ישראל, כי יש למים הנ"ל תורת ארץ ישראל לענין גיטין. (35) והמביא גט ממקום למקום בבבל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, הואיל וישיבות קבועות שם.

יא. גט שכתבו בארץ ישראל וחתמו בחוזה לארץ³⁶ - צריך שיאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם'³⁷. כתבו בחוזה לארץ וחתמו בארץ ישראל³⁸ - אינו צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'³⁹.

(36) וחזר ונתנו בארץ ישראל. (37) שהרי נחתם בחוץ לארץ. (38) וגם נתנו בארץ ישראל. (39) שהכול הולך אחר מקום החתימה.

יב. נכתב מקצת הגט בפניו, ונחתם בל⁴⁰ בפניו - אם מקצתו הראשון הוא, הרי זה אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. אפלו לא נכתב בו אלא שטה אחת⁴¹

עוד שהבעל חי לא בטלה שליחותו, אבל אם מת הבעל בטלה שליחותו כולם.

ה. שליח שהביא גט ממקום למקום בחוזה לארץ¹⁷, או מארץ ישראל לחוזה לארץ, או מחוזה לארץ לארץ: אם היה השליח עומד בשעת פתיבת הגט וחתמתו - הרי זה אומר בפני שנים: בפני נכתב ובפני נחתם¹⁸, ואחר כך יתן לה בפניהם ונתגרוש בו. ואף על פי שאין עדי ודועין אצלנו. ואפלו היו שמות עדי כשמות העפ"ם - אין חוששין להן¹⁹.

(17) שאין שם שיירות מצויות וממילא לא יזדמנו לה עדים לקיים חתימת עדי הגט. (18) ואף על פי שאין קיום שטר בפחות משני עדים, בכל זאת נאמן השליח כשניים, כי מן התורה "עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבית דין" (שאר אדם חצוף לזיף) וחכמים הם שהחמירו להצריך "עדי קיום", ומשום תקנת עגונה הקילו חכמים להאמין השליח כשני עדים, וכדי שלא יחליפו בקיום שאר שטרות להאמין גם בהם עד אחד. - הצריכוהו לומר גם "בפני נכתב" (אף על פי שאין זה נדרש לצורך קיום הגט) להודיע שזהו דין מיוחד בגט, שלא תישאר עגונה. (19) שמא גויים חתמו בו, "מפני שרוב ישראל שבחוץ לארץ שמותייהם כשמות גויים" וכוודאי גם אלו ישראל הם, והואיל ובחוץ לארץ רובם נקראים בשמות גויים, לפיכך אף בארץ ישראל אין לחשוש שמא גויים הם, כי כן המנהג לקרוא ישראל בשמות גויים.

ו. בא הבעל ועמד ורעור - אין משגיחין בו²⁰. לפיכך²¹ אף הנשים ששונאות זו את זו נאמנות להביא גט זה ולומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'²².

(20) כי השליח נאמן כשניים ואין דבריו של אחד במקום שניים. (21) הואיל ואין הבעל נאמן לפוסלה. (22) שאינו מתכוונת לקלקלה בידען שהבעל לא יוכל לערער אחרי עדותו.

ז. וכן שליח שהביא גט בארץ ישראל ואמר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אף על פי שאינו צריך, אם יבא הבעל ויערער - אין משגיחין בו. ואם אין השליח עומד בשעת פתיכה וחתמה²³ - לא ינתן לה אלא אם כן נתקיים בחותמיו²⁴. ויש²⁵ לשליח להיות מכלל השלשה שקימו אותן בחותמיו²⁶. ואם לא נתקיים ונתן לה - הרי זה פסול²⁷ עד שיתקיים. ואם בא הבעל ויערער ולא נתקיים - אינה מגרשת. אבד הגט - הרי זה ספק מגרשת.

(23) שאינו יכול לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. (24) על ידי עדים המכירים חתימת עדי הגט. (25) ויכול. (26) שקיום שטרות בשלושה דינים. ואף שהשליח הוא בעצמו עד - יכול הוא להיעשות דיין, שכלל הוא, כל דבר שאינו אלא מדבריהם (מדברי חכמים) עד נעשה דיין. וקיום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפניו, ואפלו שמע קול הקולמוס⁴² כותב, וחתמו העדים בפניו - הרי זה אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. וכן אם יצא הסופר לשוק וחוזר והשלים את הגט - אינו חושש שצא אחר מצאו ואמר לו, ולשם אשה אחרת כתבו, אלא אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'⁴³.

(49) שלא נעשו שלוחים. (50) אושרה חתימת עדי הגט על ידי שני עדים.

יז. שליח שהביא גט בחוצה לארץ ונתנו לה בינו לבינה⁵¹, או שנתנו לה בפני שנים ולא אמר לה 'בפני נכתב ובפני נחתם', אף על פי ששאלת - נוטלו ממנה וחוזר ונותנו לה בפני שנים ואומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'⁵². ואם לא נוטלו ממנה - הרי זה פסול עד שיתקיים בחותמיו⁵³.

(51) וממילא אין ערך לאמירתו: בפני נכתב ובפני נחתם, שהרי אין לפנינו שלושה שקיימהו. (52) אבל אם אינו נוטל ממנה אינו יכול לומר בפני שניים בפני נכתב וכו', שצריך שיאמר סמוך לנתינה, ולא לאחר זמן מרובה. (53) ואפילו נתקיים בחותמיו, עדיין צריך ליטול ממנה ולחזור וליתן לה בפני שניים, שעיקר הגירושין בעדי מסירה.

יח. נתנו לה ולא הספיק לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' עד ששאלת⁵⁴ - הרי זה יתקיים בחותמיו ואחר כך ינתן לה⁵⁵.

(54) נאלם, ניטל ממנו כוח דיבורו. (55) ומשמע מדברי רבינו שאפילו אם כותב: בפני נכתב וכו', אינו מועיל, ואף על פי שבעדות מיתת הבעל מועיל כתבו להתיר האשה להינשא כמבואר לקמן: "מה שנשתתק ובדקו אותו ... ונמצאה דעתו מכוונת וכתב שמת פלוני ... סומכים על כתיבתו ותינשא" - שם הקילו משום התרת עגונה, אבל כאן שבעלה חי אפשר להודיעו לשלוח גט על ידי שליח שני, שיוכל לומר בפני נכתב, וגם מתוך שאפשר לקיים חתימת העדים לא הקילו לסמוך על כתב ידו.

יט. הסומא אינו יכול להביא גט זה של חוצה לארץ, מפני שאינו יכול לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. לפיכך, אם נכתב ונחתם בפניו כשהוא פתוח⁵⁶ ונסתמא - הרי זה אומר בפני שלשה 'בפני נכתב ובפני נחתם' ונותנו לה⁵⁷. וכן האשה שהביאה גט זה של חוצה לארץ, צריכה לשלשה לומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'. שלא אמרו בפני שנים אלא בזמן שהשליח פשר לעדות, שהרי הוא מצטרף עם השנים ונמצא מפלל השלישי שקיימו גט זה בדבריו, שהעד נעשה דין בדבר שהוא מדבריהם.

(56) כשהיו עוד עיניו פקוחות וראה כתיבת הגט וחתימתו. (57) והוא שמכיר האשה בטביעת קול, ואם אינו מכירה לא מועיל אם אחרים יאמרו לו שהיא זאת.

כ. חלה השליח או נאנס⁵⁸ - בא לבית דין ואומר

(40) כלומר: שני העדים. (41) שורה אחת, ולדעת רש"י הכוונה לאותה שורה שבה שם האיש, האשה והתאריך, שזהו תורף הגט ועיקרו. ולדעת התוספות הכוונה לשורה הראשונה שבנוסח הגט, שמכיון שהתחיל לכתבו לשמה, בוודאי סיימו לכתבו לשמה. (42) העט. (43) וכל זה אינו אלא בכתיבת הגט, אבל בחתימתו צריך שיראה השליח את חתימת העדים כולה, שעדות החתימה היא העיקר ועדות הכתיבה אינה אלא משום גזירה.

יג. אומר: בפני נכתב אכל לא בפני נחתם, בפני נחתם אכל לא בפני נכתב, בפני נכתב פלו וחתם עד אחד אכל לא העד השני, אפלו היה הוא העד השני - הרי זה יתקיים בחותמיו ואחר כך ינתן לה. ואם העיד הוא ואחר על העד השני שלא חתם בפניו⁴⁴ - הרי זה פשר ונתן לה. ואין צריך לומר אם העידו שנים אחרים על כתב העד השני שזה פשר⁴⁵.

(44) שהם מכירים חתימתו. (45) שהרי על חתימת הראשון העיד השליח שראהו חותם והוא נאמן כשניים, ועל חתימת השני ישנם שני עדים.

יד. שנים שהביאו גט בחוצה לארץ, אף על פי שלא נכתב ונחתם בפניהם - הואיל ונתנו להם הבעל לתנו לאשתו, הרי אלו נותנין לה ונתנה מגרשת. שהרי אין הבעל יכול לערער בגט זה אף על פי שאינו מקיים, שהרי שלוחיו הם עדי⁴⁶. שאילו אמרו השנים: בפנינו נתגרשה - הרי זו מגרשת אף על פי שאין שם גט.

(46) ואפילו יערער ויאמר לא שלחתים אינו נאמן נגד שניהם.

טו. במה דברים אמורים? בזמן שהגט יוצא מתחת ידי שניהם⁴⁷; אבל אם אין הגט יוצא מתחת ידי שניהם⁴⁸ - צריכין לומר: בפנינו נכתב ובפנינו נחתם. לפיכך, אם אמר אחד 'בפני נכתב' והאחר אומר 'בפני נחתם', ואפלו שנים אמרים 'בפנינו נכתב' ואחד אומר 'בפני נחתם' - הואיל ואינו יוצא מתחת ידי שניהם, לא ינתן לה עד שיתקיים בחותמיו.

(47) שנעשו שניהם שלוחים על ידי הבעל. (48) שלא נעשו שניהם שלוחים.

טז. אומר אחד 'בפני נכתב' ושנים אמרים 'בפנינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵינָהּ מְקַלְקֶלֶת עַל עַצְמָהּ⁶⁶. וְעוֹד, שֶׁהַעֲדִים הַחֲתוּמִּים עַל הַגֵּט הָרִי הֵן כְּמִי שֶׁנִּשְׁחַקְרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מֵעֲרַעֲרֵר⁶⁷, לְפִיכֵף נִצְמֵיד הַגֵּט בְּחֻזְקָתוֹ וְתִנְשָׂא, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִמְצֵא מְזִיף; כְּמוֹ שֶׁנִּצְמֵיד הַגֵּט בְּחֻזְקַת בְּשַׁר פְּשִׁיבֵיא אוֹתוֹ הַשְּׁלִיחַ⁶⁸, עַד שֶׁיִּעֲרַעֲרֵר הַבַּעַל אוֹ עַד שֶׁיִּבְיֵא רֵאָהָ שֶׁהוּא מְזִיף אוֹ בְטָל⁶⁹. שְׂאֵם נְחוּשׁ לְדַבְרִים אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן, כִּף הִיָּה לָנוּ לְחוּשׁ לְגֵט שִׁיתָן הַבַּעַל בְּפָנֵינוּ שְׂמָא בְטָלוּ וְאַחַר כִּף נִתְנוּ, אוֹ שְׂמָא עֲדִים פְּסוּלִין חֲתָמוּ בוֹ וְהָרִי הוּא כְּמִזִּיף מִתּוֹכוֹ, אוֹ שְׂמָא שְׂלֵא לְשִׁמָּה נִכְתָּב. וְכִשֵּׁם שְׂאִין חוֹשְׁשִׁין לְזָה וְכִיּוֹצֵא בוֹ, אֱלֵא נִצְמֵידָנוּ עַל חֻזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּנְדַע שֶׁהוּא בְטָל, כִּף לֹא נְחוּשׁ לֹא לְשְׁלִיחַ⁷⁰ וְלֹא לְאִשָּׁה עַצְמָהּ שֶׁהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהָ⁷¹. שְׂאִין דִּינֵי הָאֶסוּרִין פְּדִינֵי הַמְּמוֹנוֹת⁷².

63) שהיא צריכה לומר בפני נכתב. 64) שתהיה רק שליח להולכה לפני בית דין, ועליה לקיים תנאי זה ככל תנאי אחר. 65) ואפילו לא נתן לה בעדי מסירה אלא בינו לבניה, גם כן גט כשר הוא, הואיל ועדים חתומים בו. 66) כי אם יתברר שזיפה אותו הרי אסורה על שניהם. 67) שאין אדם חצוף לזיף. 68) בארץ ישראל, שאינו צריך לומר בפני נכתב ונחתם. 69) ואז אפילו אמר השליח בפני נכתב - הגט בטל. 70) המביאו בארץ ישראל שאינו צריך לומר כלום. 71) וכן אמרו: "אשה משיגיע הגט לידה מתגרשת". שכבר נתגרשה בקבלתו, ואילו הייתה צריכה לקיים הגט בחותמיו, אזי אפילו אם תאמר בפני נכתב לא נאמין לה, שהרי היא נוגעת בדבר. 72) שבממון אין אדם נאמן על עצמו עד שיביא ראיה לדבריו, וכן אמרו: "עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויים לך - עצמו קנה (נאמן הוא על שחרורו) נכסים לא קנה", שצריך עדים לקיימו כשאר שטרות.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) ביאר בו רבינו דין גירושין על תנאי, התיירה לכל אדם חוץ מפלוני ופלוני, קשר אותה בכמה תנאים, נתן לה גיטה והתנה שהנייר שלו, גירש על תנאי ונישאת לאחר לפני שנתקיים התנאי.

א. המגרש על תנאי, אם נתקיים התנאי - הרי זו מגרשת, ואם לא נתקיים התנאי - אינה מגרשת. וכבר בארנו בפֶּרֶק שְׁשֵׁי מְהֻלְכוֹת אִישׁוֹת² מִשְׁפָּטֵי הַתְּנָאִין פְּלִים³. וְשָׁם נִתְבָּרַר, שֶׁהַמְּגַרֵּשׁ עַל תְּנָאֵי - פְּשִׁיטָקִים הַתְּנָאֵי, תִּהְיֶה מְגַרֵּשֶׁת בְּשַׁעֲהָ שִׁיטָקִים, לֹא בְּשַׁעֲתָ נְתִיבַת הַגֵּט לְיָדָהָ⁵. לְפִיכֵף יֵשׁ לְפַעֲלָה לְבָטֵל הַגֵּט⁷ אוֹ לְהוֹסִיף עַל תְּנָאוֹ אוֹ לְהַתְּנוֹת עַל תְּנָאֵי אַחַר כָּל זְמַן שְׂלֵא נִתְקַיֵּם הַתְּנָאֵי הָרִאשׁוֹן, אִף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהָ. וְאֵם מֵת הַבַּעַל אוֹ אֶבֶד הַגֵּט אוֹ נִשְׂרָף קִדָּם שִׁיטָקִים הַתְּנָאֵי - אֵינָהּ מְגַרֵּשֶׁת⁸.

לָהֶם: גֵּט זֶה בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם, וְהֵן מְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיַד שְׁלִיחַ אַחֵר. וְאִין הַשְּׁלִיחַ הָאֶחָרוֹן צָרִיף לֹאמַר 'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם', אֱלֵא אוֹמַר: שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי, וְנִתְּנוּ לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים.

58) ואינו יכול להגיע למקום האשה.

כא. חלה השני או נאנס - עושה שליח אחר בבית דין. אפילו מאה. והאחרון אומר: שליח בית דין אני, ונתתני לה. אף על פי שמת השליח הראשון. ומפני מה צריך בית דין? מפני שהוא צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. אבל אם נתקיים הגט בחותמיו, אף על פי שנתנו שליח לשליח אפילו מאה בינם לבין עצמם עד שהגיע הגט לידה - הרי זה כשר⁵⁹. ואף על פי שלא פירש הבעל ולא אמר לו: שלחו ביד אחר אם תאנס, אם חלה או נאנס - הרי זה משלח⁶⁰.

59) כל שנתקיים בחותמיו הרי זה כמביא גט בארץ ישראל. 60) שבוודאי אין הבעל מקפיד אם מוסר שליחתו לאחר.

כב. כל העושה שליח, אינו צריך שיהא השליח עמו בבית דין; אלא אומר לָהֶם: הרי פלוני שלוחי, ואפילו שלא בפניו. וכן השליח עושה שליח אחר שלא בפניו, אפילו הן מאה⁶¹.

61) וכן האשה יכולה לעשות שליח קבלה לקבלת הגט בבית דין אפילו שלא בפני השליח, אלא מודיעה לבית-דין: הוּוּ עֲלֵי עֲדִים שֶׁאֵינִי מִמֶּנָּה אֵת פְּלוֹנִי בְּמִדְיַת הַיָּם לְשִׁלְחַי קְבֻלָּה לְקַבֵּל גִּיטִי מִיַּד בַּעֲלִי. אֵלֵא שֶׁאִין שְׁלִיחַ קְבֻלָּה עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ, כִּיּוֹן שְׂלֵא מִסְרָה לוֹ אֵלֵא "דְּבָרִים" וְדְבָרִים אֵינִם נִמְסָרִים לְשִׁלְחַי, כְּלוּמַר, אִין דְּבָרִים כּוּחַ לְהִיּוֹת חוּזְרִים וְנִמְסָרִים אַחַר, אֲבָל שְׁלִיחַ הוֹלְכָה שְׁקִיבֵל לִידֵיו גֵּט שִׁישׁ בּוֹ מִמַּשׁ, אוֹתוֹ גֵּט חוּזֵר וְנִמְסָר מִשְׁלִיחַ לְשִׁלְחַי.

כג. האיש שנתן גט לאשתו, ונכתב ונחתם בפניו, ואמר לה: הרי את שלוחתי להולכה עד בית דין פלוני, והם נעמידו שליח ויתנו ליה גט זה ותתגרשי בו - הרי זו נאמנת לומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'⁶², והם נוטלין אותו ונותנין אותו לשליח לתנו לה כמאמר הבעל.

62) אבל אינה מתגרשת עד שתאמר: בפני נכתב וכו'.

כד. כמה דברים אמורים⁶³? פשהתנה עליה הבעל תנאי זה⁶⁴; אבל אם לא התנה עליה, אלא נתן לה גטה, והרי הגט יוצא מתחת ידה - אינה צריכה לומר פלוס, והרי היא בחזקת מגרשת, הואיל וגט שקיידה כתוב בהלכות⁶⁵ והעדים חתומים עליו. ואף על פי שאין אנו מפירין כתב אותן העדים ולא נתקיים - אין חוששין לה שמה זיפה אותו, שהרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עם אשתו כל זמן שלא נתקיים התנאי¹⁸ אלא בפני
עד. ואפלו עבד ואפלו שפחה, חוץ משפחה או
בנה קטן¹⁹, מפני שאינה בושא מלשמש בפניהם.
והדבר ידוע, שאם נתיחד עמה בפני שני עדים
כאחד²⁰, אפלו נתקיים התנאי אחר כף²¹ - הרי זו ספק
מגרשת, שמא בעלה²² ובטל הגט²³, כמו שיתבאר
בהלכות אלו.²⁴

(17) כגון אם תני לי מאתיים וזו תהיי מגורשת, ואם לא
תני לא תתגרשי. (18) שאסור להתייחד עם הפנויה,
כמבואר בסנהדרין כא, ב (גיטין עג. וברש"י). (19) שם,
ובתוספתא שם פ"ה, ה"ד. (20) שראוהו שני עדים כאחד
שמתייחד עם אשתו, והם לא נכנסו עמו החדרה. ובכת"י
התימנים: נתייחד עמה לבדה בפני שני עדים. (21) ובכת"י
התימנים, וכן בדפוס וויניציאה של"ד, הנוסח: "אפילו
לאחר שנתקיים התנאי". (22) לשם קידושין.
(23) הראשון, כשחזר וקידשה בביאה זו, ולפיכך צריכה גט
שני מספק (גיטין עג:). (24) לקמן פ"י, ה"ח: "הם הם
עדי יחוד, הם הם עדי ביאה, שכל המקדש בביאה אינו צריך
לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול", והשווה
לקמן פ"ט, ה"ה.

ג. פיצד מגרש אדם על תנאי? לא שיאמר: כתבו
גט לאשתי על תנאי זה, או: כתבו ותנו לה על
תנאי; ואין צריך לומר, שלא יכתב בתוך הגט: על
תנאי זה גרש פלוני את פלונית²⁵. אלא פיצד
עושה? אומר לסופר לכתב ולעדים לחתום, וכותבין
גט פשר בלא שום תנאי בעולם²⁶, ואחר כך נותן
לה הגט ואומר לה: הרי זה גטך או הרי את מגרשת
בזה על מנת כך וכך. או יאמר להם או לשליח:
תנו לה גט זה על מנת כך וכך.

(25) שאם כן, נשאה לו זכות בגופו של גט, והתורה אמרה:
"ספר כריתות" הכורת ומבדיל בינו לבינה, ולא ישאר
בניהם איזה אגד שהוא (גיטין כא: ופג.). (26) נמצא
שהגט נכתב בכשרות, ללא כל שיוור בינו לבינה (שם פד:).

ד. כתב התנאי בגט אחר שגמר לכתב תוך²⁷ הגט
- הרי זה גט פשר. בין שכתבו קדם חתימת העדים,
בין שכתבו לאחר חתימת העדים²⁸. אבל אם כתבו
קדם תוך הגט, אפלו כתב: על מנת כך וכך²⁹ - הרי
זה ספק גירושין, שהרי נשאר לו זכות בגופו של
גט³⁰. וכן אם התנה על פה קדם חתימת התוך - הרי
זה³¹ ספק גירושין³².

(27) פרטי הגט העיקריים, מקום האיש, האשה, והזמן,
כמבואר לעיל פ"ג ה"ז. (28) הואיל ועיקר הגט, שהוא
התורף, נכתב בכשרות ללא כל תנאי (שם). (29) שהוא
תנאי כשר, בניגוד לתנאי "חוץ" שהוא פוסל הגט אפילו אם
אמרו בפה ולא כתבו בפנים, כמבואר בהלכה הבאה.

ולכתחלה לא תנשא⁹ עד שיתקיים התנאי. ואם נשאת
- לא תצא¹⁰; אלא אם כן לא נשאר בידה לקיימו¹¹,
שהרי בטל התנאי. וישם¹² נתבאר, שאם אמר לה:
הרי את מגרשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך
וכך¹³, או שאמר לה: הרי את מגרשת על מנת כך
וכך - כשיתקיים התנאי, תהיה מגרשת משעת נתינת
הגט לידה. לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא
להוסיף על תנאו משהגיע גט לידה. ואם אבד או
נשרף, אפלו מת הבעל קדם שיתקיים התנאי - הרי
זו מקימת התנאי אחר מותו, וכבר נתגרשה משעת
נתינת הגט לידה¹⁴. ויש לה להנשא לכתחלה אף על
פי שעדין לא נתקיים התנאי¹⁵, ואין חוששין שמא
לא יתקיים, הואיל והיה התנאי במעכשו או בעל
מנת¹⁶.

(2) הלכה ב. (3) שבין בקידושין ובין בגירושין . . . ובין
בשאר דיני ממון, צריך להיות בתנאי ארבעה דברים, ואלו
הם: "שיהיה כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה
התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו".
והשווה שם ה"ג. (4) הלכה טו. (5) מקור הלכה זו
בגיטין עד, א. (6) יכול הוא. (7) לומר לאשה או לאחרים
גט שנתתי לאשתי בטל הוא, וכמבואר לעיל פ"ו ה"ז.
(8) הואיל ואין הגט נגמר אלא כשיתקיים תנאו, ואז כבר מת
הבעל, ואין גט לאחר מיתה, וכל-שכן כשאבד הגט או
נשרף, שבשעת קיום התנאי אין הגט בעולם, וכמה תתגרש?
(גיטין, שם). (9) שמא ימות הבעל או יבטל הגט או ישרף,
ונמצאת אשת איש למפרע. (10) לקמן פ"ט ה"ה, כתב
רבינו: "שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואינן גומרין עד
שיתקיים התנאי . . . שהרי הגיע לידה תחילה בתורת
גירושין, ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי - לא תצא, כמו
שביארנו". אולם רבים חולקים על רבינו בזה, וסוברים
שאפילו אם נשאת תצא, הואיל ונשאת לפני קיום תנאה הרי
היא אשת איש, והשני שבא עליה בזנות - נאסרה עליו, ועי'
מגיד-משנה וכסף-משנה. (11) כגון שהתנה עמה: הרי זה
גיטך אם תני לי כלי פלוני, ואבד הכלי, כמבואר לקמן
ה"ג. (12) הלכה טז. (13) שכונתו: מעכשיו יהיה גט,
על-מנת שתקיימי התנאי (גיטין עד. וברש"י) והשווה דברי
רבינו בהל' זכיה פ"ג ה"ח. (14) גיטין, שם. (15) שם, פג,
א. כי אינה חשודה לקלקל עצמה, וכל תנאי שבידה לקיימו
- אנו בטוחים שתקיימנו. אולם תנאי שהוא תלוי ביד אחרים
ואין בידה לקיימו, חוששים שמא לא יתקיים ואסורה
להנשא לכתחילה. ועיי"ש עד, א בברייתא. (16) ואפילו
אבד הגט או מת הבעל, מגורשת היא משעת מסירתו,
כאמור לעיל, בניגוד למגרש על תנאי סתם (שלא אמר
מעכשיו) - שאינה נשאת לכתחילה, שמא יבטלנו הבעל או
ימות, או שמא יאבד הגט או ישרף ונמצאת אשת איש
למפרע.

ב. כל המגרש על תנאי, בין שאמר מעכשיו בין
שאמר אם יהיה ואם לא יהיה¹⁷ - הרי זה לא יתייחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָרִי אֶת בְּאֵסוּרֶיךָ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִמְקַדְשׁ בְּשֹׁטֵר, פְּלוֹמֵר, שֶׁהִיא מִתְרַת לְהִתְקַדֵּשׁ בְּכֶסֶף וּבְכִיּוֹאֵה, אֲבָל בְּשֹׁטֵר הָרִי אֶת בְּאֵסוּר אִשָּׁת אִישׁ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִהַפְּרַת נְדָרֶיךָ⁴⁵, פְּלוֹמֵר: לֹא נִשְׁאָר לִי עֲלֶיךָ שׁוּם אִישׁוֹת חוּץ מִהַפְּרַת נְדָרֶיךָ, שֶׁאֵת אִשְׁתִּי לְעִנְיַן הַפְּרַת נְדָרִים; או לְעִנְיַן אֲכִילַת תְּרוּמָה⁴⁶; או לְעִנְיַן יִרְשָׁה, שֶׁאִם מִתָּה יִרְשָׁנָה - בְּכָל אֶחָד מֵאלוֹ הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֵרְשֶׁת⁴⁷.

45) שנאמר בה (במדבר ל, יד): "אִישָׁה יִקְיִמְנוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ". 46) שהוא כהן, ומגרשה לכל דבר חוץ מזה, שלא תיאסר באכילת תרומה, והתורה אמרה (ויקרא כב, יא): "קִנְיָן כִּסְפוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ" וע"י קידושיה היא אוכלת, נמצא זה שייך בגיטו (גיטין שם, וב'תוספות). 47) שם. נסתפק לחכמים ולא נפשט להם.

ז. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְחֹזֵר וְאָמַר לָהּ⁴⁸: הָרִי אֶת מִתְרַת לְרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה מְגֵרְשֶׁת; שֶׁהָרִי בְטֹל הַתְּנַאי, שֶׁהֶאֱנָשִׁים שֶׁהִתְנָה בֵּהֶן הַתִּירָן לָהּ⁴⁹.

48) שחזר ונטלו ממנה ונתנו לה שנית, ואמר (מגיד-משנה). 49) ואין אומרים שבאמירתו השניה התירה לאלו ואסרה על כל העולם (שם פב: בעיא שנפשטה בדרך אם תמצי לומר).

ח. אָמַר לָהּ⁵⁰: הָרִי אֶת מִתְרַת לְרְאוּבֵן - הָרִי זֶה אֵינָה מְגֵרְשֶׁת; שֶׁהָרִי לֹא בְטֹל תְּנָאוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְשִׁמְעוֹן, או: הָרִי אֶת מִתְרַת אֶף לְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה סֶפֶק גִּירוּשֵׁי⁵¹. שֶׁמָּא לֹא הִתִּירָה אֶלָּא לְשִׁמְעוֹן, וְרְאוּבֵן בְּאֵסוּרוֹ עוֹמֵד; וְזֶה שֶׁאָמַר 'אֶף לְשִׁמְעוֹן', פְּלוֹמֵר: לְכָל אָדָם אֶף לְשִׁמְעוֹן. או שֶׁמָּא הִתִּירָה לְכָל; וְזֶה שֶׁאָמַר 'אֶף לְשִׁמְעוֹן' - וְהוּא הִדִּין לְרְאוּבֵן, שֶׁשִׁמְעוֹן סְמוּךְ הִיָּה לְרְאוּבֵן בְּתַנְאוֹ.

50) זה שאמר לה תחילה חוץ מראובן ושמעון. 51) ספק שלא נפשט (שם פג:). ודין ספק מגורשת, מבואר לקמן פ"י ה"ג.

ט. הִתְנָה עֲלֶיהָ וְאָמַר: הַיּוֹם אֵין אֶת אִשְׁתִּי וְלִמְחֹר אֶת אִשְׁתִּי - אֵינָה מְגֵרְשֶׁת, וְאֶף עַל פִּי שְׁפָרַת בִּינוּ לְבִינָה הַיּוֹם⁵². לְפִיכָּךְ פּוֹתְבִין בְּגִטִּין: מִן הַיּוֹם הַזֶּה וְלְעוֹלָם⁵³.

52) ואין אומרים כיון שכרתה ממנו היום, הרי היא כרותה ממנו לעולם (שם פו. ולרש"י שם דיעה אחרת בזה). 53) כמבואר לעיל פ"ד ה"ב, ואין זה אלא מחמת תקנה, אבל מצד הדין - כל שסתם הרי הוא כמפרש: מן היום הזה ולעולם (שם פו. ובמגיד-משנה).

י. הָרִי זֶה גִטָּף עַל מְנַת שְׁלֹא תִשְׁתִּי יַיִן כֹּל יְמֵי חַיִּיכִי

30) כי כל שהוזכר התנאי לפני כתיבת התורף, בין בכתב בין בעל-פה, לא נכתב הגט לשם כריתות מלאה (גיטין שם, וברש"י). 31) בדפוס רומי וויניציאה: זו. 32) אמנם בגמרא (גיטין פד:): אמרו שזהו גט "פסול", אבל רבינו מסופק אם הוא פסול מן התורה או מדבריהם בלבד, לפי שפסול זה התלוי בתנאי יש לו יסוד מן התורה, באמרה: "ספר כריתות", דבר הכורת בינו לבניה ולא ישאר ביניהם שום קשר, וכל "קשר" שאמרו בו חכמים: "אינו גט", או "הרי זה גט בטל" ודאי שהוא בטל מן התורה, וכל מה שיאמרו בו: "פסול", ספק הוא אם הוא מן התורה או אינו אלא מדבריהם, הואיל ולא אמרו בו בפירוש: "אינו גט" או: "גט בטל". ראה לקמן פ"י ה"א, ובמוספנו 'תשובות רבינו' שם.

ה. הַמְגֵרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִתְנָה עֲלֶיהָ, בֵּין בְּכֹתֵב אַחֵר הַתְּרַף³³ בֵּין עַל פֶּה אַחֵר הַתְּרַף³⁴, וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מֵאִישׁ פְּלוֹנִי, או: אֶלְאֵ³⁵ לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן לָהּ הַגֵּט עַל הַתְּנַאי זֶה: אִם הָיָה אוֹתוֹ הָאִישׁ עֶפְרוֹ"ם או עֶבְדֶּךָ³⁶ או אֶסוּר עֲלֶיהָ מִשׁוּם עֲרוּהָ, כְּגוֹן אֲבִיהָ וְאִחֶיהָ או אָבִיו או אִחִיו³⁷ - הָרִי זֶה גִט פְּשֵׁר; וְאִם הָיָה אוֹתוֹ הָאִישׁ שֵׁשׁ לֵוִי³⁸ בֵּה קְדוּשֵׁין, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא מְחִיבֵי לְאוּיִן³⁹ וְאֶף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן⁴⁰ - אֵינוֹ גִט, שֶׁהָרִי שִׁיר בְּגֵט וְאֵין זֶה כְּרִיתוֹת⁴¹. הָיָה⁴² בְּעַל אַחֻתָּהּ, שֶׁאֶף עַל פִּי שֶׁהוּא הַיּוֹם אֶסוּר עֲלֶיהָ מִשׁוּם עֲרוּהָ, אִם תָּמוּת אַחֻתָּהּ יִהְיֶה מִתֵּר לָהּ⁴³ - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֵרְשֶׁת⁴⁴.

33) ואפילו לא הזכירו בשעת נתינת הגט. 34) בזה אינו פוסל עד שיאמר לה כן בשעת נתינה, וכמבואר לקמן הלכה טז. 35) חוץ. 36) שאינם בני קידושין, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד הט"ו. 37) כל אלה אין לה עליהם קידושין, ש"אין קידושין תופסין בערוה" (שם ד, יב) נמצא שלא שיר בגט, שאפילו היא פנויה אינה ראויה להם. 38) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "יש לו". 39) המנויים לעיל הל' אישות פ"א, ה"ו. ויש להם קידושין, כמבואר שם פ"ד ה"ד. 40) ואינו בר קידושין עד שיגדל, כמבואר שם ה"ז. 41) גיטין פה, א. וזה "תנאי חוץ" הפוסל בגט, שהרי שיר בגוף הגט, שלא התירה גם זה לכל אדם, לא כן תנאי המנוסח בלשון: "על מנת" אין בגט עצמו שום שיור, שהרי התירה לכל אדם, אלא שהתנה עמה על מנת שלא תנשאי לפלוני, ואין זה אלא כשאר תנאים שהם (שם פב. וברש"י). 42) אותו פלוני שהגט לא התירה לו. 43) נמצא שיורו של המגרש מעכבתה מלהנשא לו, ואין זה כריתות. 44) שם פה, א. ספק שלא נפשט.

ו. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִמִּי שִׁינְלֵד, שֶׁאֵינוֹ עִתָּה בְּעוֹלָם; או: חוּץ מִזְנוֹתֶיךָ, פְּלוֹמֵר: תִּהְיֶה מִתְרַת לְהַנְשֵׂא לְכָל אָדָם, אֲבָל לְזָנוֹת הָרִי אֶת בְּאֵסוּר אִשָּׁת אִישׁ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל מִי שְׂבִיבֹא עֲלֶיךָ כְּדָרְךָ כֹּל הָאָרֶץ, אֲבָל שְׁלֹא כְּדָרְכֶךָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואין חוששים שמא תינשא לפלוני, שהרי אין נישואין אלא מדעתה, ובודאי לא תקלקל עצמה ('תוספות' גיטין פב. ב.). (63) ובניה מהבעל הקודם שלפני "פלוני" זה - ממזרים, כמבואר בשו"ע (סי' קמג, סט"ז). ואפילו נשאת לפלוני לאחר שמת בעלה הראשון שגרשה על תנאי זה, הגט בטל למפרע - ובניה מהבעל הקודם ממזרים. שאם לא כן, נמצא שלא נאסרה על אותו פלוני עולמית אלא כל ימי חייה הרי זה גט, שהרי כרת בינו לבניה" (מגיד-משנה). ויש סוברים שכיון שמת בעלה, בטל תנאו ('הלכות גדולות'). (64) גיטין פג, א. ואף-על-פי שגם אם נישאת לו לפלוני אין זה אלא כזנות, שהרי הגט בטל - על דעת כן התנה, שלא תעשה בדרך נישואין (מגיד-משנה).

יג. הרי זה גט על מנת שתנשא לפלוני, אם נשאת לו - הרי זה גט, פשוט כל התנאים. אבל אמרו חכמים⁶⁵: לא תנשא לא לאותו פלוני ולא לאחר. לאותו פלוני לא תנשא, שמה יאמרו: נשיהן נותנין במתנה זה לזה⁶⁶; ולאחר לא תנשא, שאינו גט אלא בקיום התנאי. עברה ונשאת לאותו פלוני - לא תצא⁶⁷. נשאת לאחר קדם שתנשא לאותו פלוני - בטל הגט, ותצא והולד ממזר, וצריכה גט משני⁶⁸.

(65) שם פד, א. (66) ואין לך לעז גדול מזה (רש"י שם, וראה שבת סב. ב.). (67) שהרי נתקיים התנאי, ומשום חשש לעז לא תצא. (68) משום מראית עין. שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, השווה לקמן פ"ה ה"ד. ולדעת הראב"ד (ע"פ הירושלמי' גיטין פ"ו, ה"א) יש תקנה להכשיר את הולד ע"י שתינשא לאותו פלוני (אחרי שיגרשה בעלה השני) ויתקיים הגט למפרע, אלא שאסורה לחזור לבעלה השני, משום 'מחזיר גרושתו מן הנישואין' וכך נפסק בשו"ע. ורבינו סובר, שכוננת המגרש היתה שתינשא לפלוני תחילה, ולפיכך כשנשאת לאחר תחילה - בטל הגט ואין לה תקנה. וסוגיית הש"ס (גיטין פד.) מסייעת לדעת רבינו, שהרי לא הוזכרה בה תקנה זו.

יד. הרי זה גט והנדר שלי - אינה מגרשת, שאין זה פרייתו⁶⁹; על מנת שתתני לי את הנדר - הרי זה גט, ותתן⁷⁰.

(69) גיטין כ, ב. נכיון שהשאיר לעצמו הנייר של הגט. וראה בחידושי הרשב"א שם. וכעין זה למעלה פ"ה הט"ז. ולפי טעם זה, אם אמר לה הרי זה גיטך והנייר של שמעון - מגורשת, שהרי לעצמו לא השאיר כלום, והרי זה כריתות. אבל רש"י שם פירש: "כיון שהנייר שלו, לא נתן לה כלום שנמצאו אותיות פורחות באויר". (70) שם. כי בשעת הגירושין היה הנייר שלה, ולאחר זמן היא מחזירתו, ומתנה על-ימנת להחזיר שמה מתנה (רש"י שם ע:).

טו. חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה: הרי זה גט וכתבתך - פשוט. ונתקבלה כתבתה⁷¹, אם יש בטס פדי כתבתה; ואם לאו - ישלים כתבתה⁷².

- אינו גט, שאין זה פרייתו⁵⁴. כל ימי חיי או כל ימי [חיי] פלוני - הרי זה גט; שהרי כרת בינו לבניה, ולא תשאר לו עליה רשות כשימות אותו פלוני⁵⁵.

(54) שכל ימי חייה היא קשורה בו. (55) או כשימות הוא. נמצא שיהא זמן שלא תהא קשורה בו, ומותרת להנשא מיד והיא תקיים תנאו (רש"י ותוס' ר"ד שם).

יא. הרי זה גט על מנת שלא תלכי לבית אביך עד שלשים יום - הרי זה גט⁵⁶. שלא תלכי לבית אביך לעולם - אינו גט, שהרי אין זה פרייתו⁵⁷. לפיכך⁵⁸, האומר: הרי זה גט על מנת שלא תאכלי בשר (זה) לעולם, שלא תשתי יין (זה) לעולם - אינו גט, שאין זה פרייתו; עד שלשים יום - הרי זה גט⁵⁹.

(56) שהרי לאחר שלשים יום לא תשאר לו עליה רשות, וגם אפשר לה לקיים תנאו, ולפיכך אין חוששים שמא לא תעמוד בו. (57) שכל ימיה היא קשורה בו לקיים תנאי זה מחמתו (קידושין ה. וברש"י) ואע"פ שאם ימות אביה תהיה מותרת להכנס לבית זה, שאינו נקרא עוד "בית אביה", כמבואר בפ"ח מהל' נדרים ה"א - אין זה דומה לדין "כל ימי חיי פלוני, הרי זה גט" הנוכח בהלכה הקודמת, שהרי בית זה שנאסרה להכנס בו עולמית לא תותר להכנס בו אף פעם, ואפילו אם ימות אביה לא תותר להכנס בו מפני שהאיסור הותר, אלא מפני שהבית כשלעצמו נשתנה (שאינו עוד "בית אביה"), נמצא שעל מה שהתנה עמה לא תותר לעולם ואין לאיסורה שום היתר, והרי זה דומה לדין: על מנת שלא תנשא לפלוני, המבואר בהלכה הבאה (מגיד-משנה). (58) בדפוס רומי ר"מ: "וכן האומר". (59) גיטין פג, ב.

יב. הרי זה גט על מנת שלא תנשא לפלוני - אינו גט. הא למה זה דומה? לאומר לה: הרי זה גט על מנת שלא תשתי יין לעולם, או שלא תלכי לבית אביך לעולם, או כל ימי חייכי⁶⁰. אבל אם אמר לה: על מנת שלא תנשא לפלוני עד חמשים שנה - הרי זה גט⁶¹. ולא תנשא לו כל זמן שהתנה⁶². ואם נשאת - בטל הגט למפרע⁶³. זנתה עמו - הולד פשוט והגט פשוט, שלא התנה אלא על הנשואין⁶⁴.

(60) ואע"פ שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חיי פלוני, אין זה דומה לדין: "על-מנת שלא תשתי יין כל ימי פלוני, הרי זה גט" המבואר לעיל הלכה י, כי שם תהיה מותרת לשתות אותו יין שנאסרה בו בחיי פלוני, נמצא שאין היין אסור עליה איסור עולם, אבל זו נאסרה בנישואיו לעולם, ואף פעם לא תותר לו, וכביאורנו לעיל בדין: "שלא תלכי לבית אביך לעולם". ולדעת הרמב"ן והרשב"א זה דומה ל"על-מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני" - שהיא מגורשת (מגיד-משנה, וכן בשו"ע סי' קמג, סכ"ב). (61) שהרי יש היתר לאיסורה. (62) אבל לאחרים מותרת להנשא מיד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאֶחָרֻוֹנִים אֶת הָרְאוּשׁוֹנִים, אֲלֵא הָרִי זֶה פֹּאמֵר לָהּ: עֲשֵׂי אֶחָד מִשְׁנֵי הַתְּנָאִים. רְצַת - מִשְׁמַשְׁת, רְצַת - נוֹתְנָת⁸². וְאִין אֶחָד מִן הָרְאוּשׁוֹנִים וְאֶחָד מִן הָאֶחָרֻוֹנִים מִצְטְרִפִין⁸³. אֲבָל אִם הַתְּנָה עֲלֶיהָ שְׁתַּתֵּן לוֹ מְאֵתִים זָוִי, וְחִזֵּר וְהַתְּנָה בְּפָנֵי שְׁנַיִם שְׁתַּתֵּן לוֹ שְׁלֹשׁ מְאוֹת זָוִי - כְּכָר בְּטַל הַתְּנָאִי שֶׁל מְאֵתִים וְצִרְיָכָה לְתֵן שְׁלֹשׁ מְאוֹת זָוִי⁸⁴. וְכֵן פִּיּוּצָא בְּזָה.

80) לפני שקיימה תנאו הראשון. 81) אחרי שכבר מסר הגט לידה עם תנאו הראשון, ובכל זאת יכול להוסיף או לשנות תנאו, כי לא התנה "על מנת" אלא "אם יהיה", כמבואר לעיל ה"א "שיכול להתנות על תנאי אחר, כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון אע"פ שהגיע הגט לידה". 82) גיטין עו, א. 83) כלומר, אחד מן העדים שבתנאי הראשון, ואחד מן העדים שבתנאי השני, אינם מצטרפים להעיד שהיה תנאי בגט זה. 84) כאן ודאי נתכוין בתנאו השני לעקור את תנאו הראשון, שהרי שניהם בענין אחד הם (גיטין, שם).

יט. התנה עליה שתעשה דבר זה סתם - הרי זה כמפרש יום אֶחָד, הוֹאִיל וְלֹא פִּרַשׁ כִּמְהָ זְמַן תַּעֲשֶׂה. פִּיצֵד? אָמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִטָּךְ עַל מְנַת שְׁתַּעֲשֵׂי עִמִּי מְלֹאכָה, עַל מְנַת שְׁתַּשְׁמָשִׁי אֶת אַבָּא, עַל מְנַת שְׁתַּנִּיקִי אֶת בְּנִי; אִם עָשִׂתָּה עִמּוֹ מְלֹאכָה אוֹ אִם שְׁמָשָׂה אֶת אָבִיו יוֹם אֶחָד, אוֹ שְׁהִנֵּיקָה בְּנוֹ יוֹם אֶחָד בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁהֵבֵן יוֹנֵק בּוֹ, וְהוּא בְּתוֹךְ אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים חֲדָשִׁים⁸⁵ - הָרִי זֶה גִט. מֵת הֵבֵן אוֹ מֵת אָבִיו קִדְּם שְׁתַּנִּיק אוֹ שְׁתַּשְׁמָשׁ - אֵינּוּ גִט⁸⁶.

85) ללידתו, כמבואר לקמן פ"א הכ"ו. וראה הל' מאכלות אסורות פ"ג ה"ה. 86) שהרי לא נתקיים התנאי, ואינה יכולה לומר: תן לי הבן ואניקהו (גיטין עה:), וראה ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל מת הבן, שלדעתם הרי זה גט, שלא נתכוין זה לצערה אלא להרויח כדי צרכו, והרי לא הוצרך לכך.

כ. אָמַר לָהּ: עַל מְנַת שְׁתַּנִּיקִי אֶת בְּנִי אוֹ תַשְׁמָשִׁי אֶת אָבִי שְׁתֵּי שָׁנִים - הָרִי זֶה מְשַׁלְּמַת הַזְּמַן שְׁפִרְשׁ. מֵת הֵבֵן אוֹ הָאֵב בְּתוֹךְ הַזְּמַן, אוֹ שְׁאָמַר הָאֵב: אֵין רְצוֹנִי שְׁתַּשְׁמָשִׁי - אֵינּוּ גִט, שֶׁהָרִי לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָאִי⁸⁷. וְכֵן פִּיּוּצָא בְּזָה.

87) הואיל ופירש זמן מסויים, נתכוין זה לצערה, והרי לא נצטערה ולא נתקיים תנאו (גיטין שם, ובר"ן).

כא. הָרִי זֶה גִטָּךְ עַל מְנַת שְׁתַּתְּנִי לִי מְאֵתִים זָוִי מִפְּאֵן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם: נִתְּנָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִדְּעֵתוֹ⁸⁸ - הָרִי זֶה מְגַרְשֶׁת, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים - אֵינְהָ מְגַרְשֶׁת⁸⁹. נִתְּנָה לוֹ בְּעַל פְּרָחוֹ וְהוּא אֵינּוּ רוֹצֵה לְקַבֵּל - הָרִי זֶה גִט פְּסוּל⁹⁰, עַד שְׁתַּתֵּן מִדְּעֵתוֹ⁹¹. חִזֵּר וְאָמַר לָהּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם: הָרִי הֵן מְחוּלִין לָךְ - אֵינְהָ

71) שם כ, ב. ואין אומרים, שהתניה היתה לשם פרעון, ועדיין חסרה נתינת הגט שנאמר בו: "ונתן בידה", אלא נתינה אחת עולה לשניהם, ראה ט"ז ופ"ח לאהע"ז סי' קכד, ס"ח. וכתב הרשב"א בחידושו (שם כ:): שהרי זה כאומר: התקבלי גיטך ומחלי כתובתך, שאם נתקבלה כתובתה בטס זה, נמצא כתב הגט פורח באויר ואינה מגורשת [ולדעת רבינו למעלה (הי"ד) - יתכן כי אין צורך לכך, שהרי זוהי כריתות גמורה]. 72) מכיסו.

טז. פֶּל הַמְּגַרֵּשׁ עַל תְּנָאִי שֶׁמְבַטֵּל הַגִּט, כְּגוֹן שְׁהַתְּנָה לָהּ שְׁלֹא תֵאָכַל בְּשָׂר וְלֹא תִשְׁתֶּה יַיִן פֶּל יָמֵי חַיֶּיהָ⁷³, אוֹ שְׁתַּהֲיֶה מְתֵרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִפְּלוֹנִי⁷⁴, אוֹ שְׁהַתְּנָה עֲלֶיהָ שְׁאֵר תְּנָאִים⁷⁵ קִדְּם כְּתִיבַת הַתְּרֵף: אִם הָיָה תְּנָאוֹ כְּתוּב בְּגִט וְחִזֵּר וּמְחָקוֹ וְנִתְּנוֹ לָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגַרְשֶׁת⁷⁶; וְאִם הָיָה הַתְּנָאִי⁷⁷ עַל פֶּה⁷⁸ - הָרִי זֶה נוֹטֵל הַגִּט מִמֶּנָּה וְחִזֵּר וְנִתְּנוֹ לָהּ בְּלֹא תְּנָאִי פְּלֵל אוֹ בְּתָנָאִי פְּשָׁר.

73) שאינו גט, כמבואר לעיל הלכה יא. 74) שאף זה אינו גט, כמבואר לעיל ה"ה, וכל אלה התנאים פוסלים את הגט אפילו אם נכתבו בו לאחר התורף, כמבואר שם. 75) הכשרים, שאינם מבטלים הגט, והם אינם פוסלים אלא כשהזכירם קודם כתיבת התורף, כמבואר לעיל ה"ד. 76) גיטין פד, ב. ודף פה, א. שהרי עיקר הגט, הוא התורף, נכתב בפסול, שנשארה לו זכות בגוף הגט ואין זו כריתות. 77) של "חוץ מפלוני", כמבואר בהלכה הבאה. 78) בשעת נתינתו לידה, אבל התנה תנאי זה לאחר התורף בעל-פה ולא הזכירו בשעת נתינה, הרי זה גט כשר, כמבואר לעיל ה"ה. ומקורו בגיטין פד, ב.

יז. פִּיצֵד? הָרִי שְׁנִתֵּן גִּט לְאִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְגַרְשֶׁת בְּזָה וּמְתֵרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִפְּלוֹנִי, אִם נִטְלוּ מִמֶּנָּה וְחִזֵּר וְנִתְּנוֹ לָהּ וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְתֵרֶת לְכָל אָדָם, אוֹ: הָרִי זֶה גִטָּךְ - הָרִי זֶה מְגַרְשֶׁת⁷⁹. וְכֵן פִּיּוּצָא בּוֹ.

79) אבל אם לא יטלנו ממנה אלא יחזור ויאמר: הרי את מותרת לכל אדם, לא יועיל להכשיר הגט, שכבר זכתה בגיטה להפסל מן הכהונה, כמבואר לקמן פ"י ה"א. ומאחר שכבר קנתה אותו, אינו יכול לתקנו עד שיטלנו ויתננו לה נתינה כשרה. וראה לעיל פ"א ה"ט (גיטין פד:). ודקדק היבית שמואל' לאהע"ז סי' קמז ס"ק ו, שבשאר התנאים המבטלים הגט, כגון שלא תאכל בשר כל ימיה, אם הזכירם בשעת נתינה, הואיל ואינם פוסלים אותה לכהונה, שהרי הגט בטל מן התורה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א, אין צורך לחזור וליטול גט זה ממנה, אלא יחזור ויאמר שמבטל תנאו והגט כשר, כמבואר לקמן הלכה כג, וזהו שדייק רבינו כאן, ולא מנה אלא "תנאי-חוץ" בלבד.

יח. הַנּוֹתֵן גִּט לְאִשְׁתּוֹ עַל תְּנָאִי שְׁתַּתֵּן לוֹ מְאֵתִים זָוִי, וְחִזֵּר⁸⁰ וְהַתְּנָה עֲלֶיהָ תְּנָאִי אַחַר בְּפָנֵי עֲדִים⁸¹ שְׁתַּשְׁמָשׁ אָבִיו שְׁתֵּי שָׁנִים - לֹא בְטָלוּ דְבָרָיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תנשא במקום יבם עד אחר י"ב חודש כשיתקיים התנאי - הרי שאע"פ שמת ואי-אפשר לתנאי להתבטל, אינה מגורשת גירושין גמורים במקום יבם עד אחר י"ב חודש כשיתקיים התנאי בפועל" (מגיד-משנה). (97 הלשון דחוק, שהרי 'היא הנותנת' הואיל ואבד הגט קודם שימות, לפיכך לא תנשא במקום יבם עד שתחלוץ, וגירסת ה'טור' (אהע"ז סי' קמג) בדברי רבינו: "הרי זו מגורשת מספק ולא תינשא" וכהאי גוונא בכת"י תימן, ותיבת "מספק" ליתא. (98 כשהניח הבעל את. (99) שהרי לא נתקיים התנאי ועדיין זקוקה היא ליבום, ולהתייבם אינה יכולה, שהרי "לא בטל הגט", והרי היא כספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת, השווה הל' יבום וחליצה פ"ו ה"ז.

כג. הרי זה גטף על מנת שתתני לי כלי פלוני או כגד פלוני, ואבד אותו כלי או אותו כגד או נגנב, אף על פי שנתנה לו אלה וזו בדמיו - אינו גט, עד שתתן אותו כלי או אותו כגד עצמו¹⁰⁰, או¹⁰¹ עד שיבטל התנאי¹⁰².

(100) גיטין עד, ב. שלא נתכוין זה אלא לצערה בהחזרת הבגד עצמו. ולדעת הרא"ש שם (הובאה גם בשו"ע סי' קמג, ס"ו), אם הבעל מתרצה בקבלת דמיו הרי זה גט. (101) בדפוס רומי (ר"מ), תיבה זו אינה. (102) שיאמר: הרי זה גיטך בלא שום תנאי. ואינו צריך לחזור וליטלו ממנה, כמבואר בכיאוורנו לעיל הלכה יז.

כד. מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קדם שיתקיים התנאי, אם נתקיים התנאי - הרי זו מקדשת, ואם לא נתקיים התנאי ובטל הגט¹⁰³ - אינה צריכה גט משני, שהרי אין קדושין תופסין בה¹⁰⁴. אבל אם נשאת ולא נתקיים התנאי ובטל הגט - צריכה גט משני¹⁰⁵, כמו שבארנו¹⁰⁶.

(103) ע"י ביטול התנאי בפועל, כגון שהתנה עליה לא לעשות דבר זה ועשאתו, או שתעשה דבר זה תוך זמן קצוב ועבר הזמן ולא עשאתו. אבל תנאי שעדיין בידה לקיימו, הדבר תלוי, ואם תקיים התנאי הרי היא מגורשת למפרע, וממילא תפסו בה קידושי השני. (104) שאשת איש היא מראשון, ואין קידושין תופסין באשת איש. ומוכן שמתורת לחזור לבעלה הראשון "ואין חוששים שמא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, כיון שלא נשאת - יאמרו תנאי היה בקידושין ולא נתקיים" (מדברי רבינו לקמן פ"י ה"ו). (105) מדבריהם, שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, וממילא נאסרה על שניהם, כמבואר ביבמות פח, ב לענין אשה שאמרו לה מת בעלך ונשאת, ושם צא, ב משהו השי"ס דין "נשאת בגט בטל", לדין "מת בעלה ונשאת", השווה לקמן פ"י ה"ד. (106) לעיל הלכה יג.

פרק השיעוי

(1) ביאר בו רבינו המשך דיני תנאי בגירושין, גט שכיב מרע, חתימת העדים בגט, שליחות.

א. המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע² - הרי זו

מגרשת, שהרי לא נעשה התנאי². מת בתוך שלשים יום - הואיל³ ושלמו השלשים יום ולא נתנה⁴, אינה מגרשת.

נקודות משיחות קודש

"הרי הן מחולין לך - אינה מגרשת, שהרי לא נעשה התנאי כו". התנאי אינו מחליש ואינו פוגע במעשה הגירושין כשלעצמו, והוא דומה במהותו למה שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית "אם ישראל מקבלים את התורה, אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" כמאמר המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה" בתחילה יראה ואחר מתן תורה שקטה, וכשם שתנאי זה יכול אמנם לבטל את מעשה הבריאה אבל הוא ענין נוסף על עצם המעשה עצמו שאינו חסר כלום, כך גם התנאי הנ"ל בגירושין, שאף אם לא יתקיים התנאי יתבטל המעשה מעיקרא, מכל-מקום הרי זה כמו דבר שני המבטל את המעשה, ומעשה הגירושין כשלעצמו עומד בשלימותו כל עוד לא נתמלא התנאי.

על פי לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 192 הערה 47 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(88) בהסכמתו. (89) שהרי לא נתקיים התנאי, ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזרזה בלבד (גיטין עד): (90) מדבריהם. ולכתחילה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. (91) כי באיסור אשת איש יש לחוש לאותה דיעה הסוברת (גיטין, שם) נתינה בעל כרחו - אינה נתינה. ולפיכך לכתחילה לא תינשא, אבל מן הדין יש לפסוק כדיעה השניה (שם עה). הסוברת: נתינה בעל-כרחו שמה נתינה, ולפיכך אם נשאת לא תצא, והשווה הל' שמיטה ויובל פ"ב, ה"ז. (92) שהרי נתכוין לצערה ולא נצטערה (שם עד):. אבל אם ביטל התנאי לגמרי הרי זה מגורשת, כמבואר בסמוך הלכה כג (מגיד-משנה). (93) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. (94) בחייו, ולירשו אינה יכולה ליתן, כמבואר בהלכה הבאה.

כב. אומר לה: הרי זה גטף על מנת שתתני לי מאתים זו, ולא קבע זמן, ומת קדם שתתן - אינה יכולה לתן לירושיו, שלא התנה עליה אלא שתתן לוי⁵. ולא בטל הגט, שהרי לא קבע זמן⁶. לפיכך, אף על פי שאבד הגט או נקרע קדם שימות - הרי זו לא תנשא⁷ לזר⁸ עד שתחלוץ⁹.

(95) גיטין עד, א. (96) אע"פ שאי-אפשר שיתקיים התנאי שהרי מת הבעל, אולם הואיל ולא קבע זמן לנתינת הכסף אי-אפשר שהתנאי יבוטל בפועל, בניגוד ל"קבע לה זמן", שאז אם לא נתנה בזמן נתבטל התנאי בפועל. ולמד רבינו דין זה ממה שאמרו (גיטין עו: ולקמן פ"ט ה"א): "הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש, ומת בתוך י"ב חודש. אע"פ שאי-אפשר שיבוא . . . לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלֹא תִתְגַּרְשִׁי בּוֹ עַד שֶׁתִּתְּנִי לִי מֵאֲתֵימִים זֶזוּ - הָרִי זֶזוּ מִתְגַּרְשֵׁת אַחֵר שֶׁתִּתֵּן. וְאִין צְרִיךְ לְכַפֵּל תְּנֵאוֹ, וְלֹא לְשַׂאֵר מִשְׁפְּטֵי הַתְּנֵאִין שְׂבֵאַרְנוּ. שֶׁהָרִי לֹא גֵרֵשׁ עַל תְּנֵאִי, אֲלֵא עֲדִין לֹא גֵרֵשׁ זֶה, אֲלֵא תְּלֵה הַגְּרוּשִׁין בְּעֵשִׂית פֶּךָ וְכָךְ וְאַחֵר פֶּךָ תִּתְגַּרְשִׁי.¹⁵

15) כדברי ה'ירושלמי' הנ"ל (קידושין פ"ג ה"ג): "לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת) - ירדו גשמים מקודשת, ואם לא אינה מקודשת". הרי שאינו צריך לכפול תנאו.

ה. ומה בין המגרש על תנאי לזה שקבע זמן לגרושין או תלאץ במעשה? שהמגרש על תנאי - יש שם גרושין, ואין גומרין עד שיתקיים התנאי. לפיכך, פשייתקים התנאי - נתגרשה, אם היה הגט קיים אף על פי שאינו ברשותה, ואינה צריכה לחזור ולטלו או להיותו ברשותה אחר שנתקיים התנאי, שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גרושין. ואם נשאת קדם שיתקיים התנאי - לא תצא, כמו שבארנו.¹⁶ אכל התולה גרושין בזמן או במעשה - לא הגיע גט לידה בתורת גרושין, אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה. לפיכך, כשהגיע הזמן - צריכה להיות הגט ברשותה,¹⁷ או תחזור ותטלנו, או שיהיה במקום שיחדה אותו בו אף על פי שאינו רשותה,¹⁸ כמו שבארנו, ואחר כך תתגרש בו. ואם נשאת קדם שיגיע הזמן שקבע או קדם שתעשה המעשה שתלה בו הגרושין - תצא והולד ממזר; שעדין היא אשת איש גמורה, ואין פאן שם¹⁹ גרושין²⁰.

16) לעיל פ"ח, ה"א. וראה בכיארנו שם. 17) ואז נחשבת הנתינה הקודמת כאילו נתקיימה עכשיו לאחר הגעת הזמן. 18) כגון בצדי רשות הרבים, שאינם כרשות הרבים, ועדיין לא יצא הגט מרשותה הקודמת, בניגוד להניחתו ברשות הרבים, שאפילו מומן גמור שלה יוצא בה מרשותה, ופסקה ממילא נתינתו הקודמת, והתורה אמרה: "ונתן בידה" - לא שתקח היא מעצמה, כמבואר לעיל פ"א ה"ב. 19) בדפוס וויניציאה, חסרה תיבה זו. וראה בפ"ד מהל' אישות ה"ז והערה מג. 20) השווה לעיל הל' אישות פ"ז הי"א, שמקורו בקידושין נט. ב. ומשם למד רבינו לענין גירושין, ששניהם הושוו זה לזה, כמבואר בקידושין ה, א.

ו. הנותן גט ביד אשתו ואמר לה: אם לא תתני לי מאתיים זוזי אין זה גט²¹ או אין את מגרשת - הרי זה לא גרש כלל²², ואין פאן גט, לא על תנאי ולא תלו במעשה. וכן כל פיוצא בזה.

21) ולא אמר לה: הרי זה גיטך. 22) אע"פ שמשמעו אם תתן תהיה מגורשת, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" (ראה שבועות לו, א) - כל שלא אמר בפירוש "הרי את מגורשת" - אינה מגורשת, משום חומר איסור אשת איש, וכן אמרו

מגרשת פשיגיע הזמן שקבע. והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי. דומה לתנאי - שהיא מתגרשת פשיגיע הזמן שקבע; ואינו תנאי - שהמגרש על תנאי הרי גרש, וזה עדין לא גרש עד שיגיע אותו הזמן.⁴ לפיכך, המגרש על תנאי צריך לכפל תנאו, וזה אינו צריך לכפל דברו,⁶ ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו.⁷

2) שאמר לה: זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. 3) שהגיע גט לידה בתורת גירושין, אלא שאינם נגמרים עד שיתקיים התנאי. 4) שלא הגיע גט לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע, כהגדרת רבינו בסמוך ה"ה. 5) הואיל ומעשה הגירושין קיים בפועל, אין התנאי שהוא דיבור בלבד יכול לבטלו, עד שיהיה כפול וממולא בכל משפטי התנאי כחוק, כי אין דיבור מבטל מעשה. 6) הואיל ואין כאן אלא דיבור על גירושין העתידיים לחול, בדין הוא שיהא דבר התנאי מבטלו, אף-על-פי שאינו כפול, כי דיבור מבטל דיבור. ומקור הדברים ב'ירושלמי' קידושין פ"ג ה"ג: "הכל מודים, שאם אמר: לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת), ירדו גשמים מקודשת, ואם לא אינה מקודשת", ואע"פ שלא כפל תנאו. והוא-הדין אם אמר לה: הרי את מגורשת לאחר זמן. 7) לעיל הל' אישות פ"ו ה"א-ב.

ב. כיצד? האומר לאשתו: הרי זה גיטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום - אינה מגרשת אלא לאחר שלשים יום. ואם מת הבעל⁸ או אכד הגט או נשרף בתוך שלשים - אינה מגרשת.⁹

8) כמו שאמרו (גיטין עו:): זה גיטך לכשתצא חמה מנרותיך ומת בלילה, אינו גט, שאין גט לאחר מיתה. 9) הואיל ואין הגט חל אלא לאחר שלשים יום, צריך שיהיה קיים באותו זמן. והשווה גיטין עד, א.

ג. הלקה והניחתו בצדי רשות הרבים¹⁰, ונגנב או אכד משם לאחר שלשים יום¹¹ - הרי זה מגרשת, הואיל והיה הגט קיים ביום שמתגרשת בו ויחדה¹² אותו במקום שאינו רשות הרבים¹³, שצדי רשות הרבים אינן כרשות הרבים¹⁴.

10) סמוך לכתלים, שאין דרך בני אדם לעבור שם ולהתחכך בכתלים (כתובות פו: וברש"י). 11) ה'טור' (אהע"ז סי' קמו) הביא: "הניחה הגט בצדי רשות הרבים בסוף ל' יום, ונגנב משם לאחר ל' יום". 12) הקצתה, קבעה. 13) ומקום זה ראוי הוא לקנות בו חפץ מידי המקנה, והריהו כאילו מונח ברשותה. 14) שאינה מקום הראוי לקנין משיכה, כמבואר בהל' מכירה פ"ב ה"ה. ולפיכך אפילו הגט קיים ביום שמתגרשת בו - אינה מגורשת, שהרי אינו ברשותה (כתובות, שם). וראה בפ"ב מהל' מכירה ה"ט.

ד. וכן אם תלה הגרושין במעשה - דינו כדין מגרש אחר זמן. כיצד? כגון שאמר לאשה: הרי זה גיטך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹשִׁים יוֹם³², וְהָיָה הוֹלֵךְ וְכָא הוֹלֵךְ וְכָא³³ וְלֹא נִתְיַחַד עִמָּה - פְּשִׁלְיָהּ וְיִשְׁהָהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם³⁴ תְּהִיָּה מְגֻרָשָׁת. וְאִם עַל פִּי שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְכָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם³⁵, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחַד עִמָּה, הָרִי זֶה גִט פְּשָׁרָא³⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁהְתָּנָה וְאָמַר³⁷: הָרִי הִיא נְאֻמָּת עָלַי לֹמַר שְׁלֹא פִּסְתִּיהָ; אֲבָל אִם לֹא הֵאֱמִינָה - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא פִּסְתָּהּ פְּשִׁהָ הוֹלֵךְ וְכָא, וּמְחַלָּה³⁸, וְחִזְר וּבִטְל הֲגָט³⁹ פְּשִׁפְסִיהָ. וּמְפָנִי חֲשַׁשׁ זֶה יְהִיָּה הֲגָט פְּסוּלָא⁴⁰ אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכֵן הָאוֹמַר לֹא שָׁה: הָרִי זֶה גִטָּה לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדֵּשׁ, וְהִיָּה עִמָּה בְּמִדְיָנָה - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא פִּסְתִּיהָ⁴¹, עַד שְׁיֵאמַר: נְאֻמָּת עָלַי שְׁלֹא פִּסְתִּי.

(32) שישהה שלשים יום ולא יראה פניה. והמדובר כשאמר לה בלשון "על מנת": "הרי את מגורשת ממני על-מנת שאעבור מנגד פניך שלשים יום", וראה להלן הערה לח. (33) וראה אותה. (34) רצופים. (35) לנתינת גיטו, כיון שעברו אחר-כך שלשים יום רצופים שלא ראה אותה - נתקיים תנאו. (36) כי אילו נתייחד עמה, אסור לגרשה בגט זה, שמא יאמרו גיטה קודם לבנה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ה. (37) בשעת הנתינה, לפני עדים. (38) את תנאו (שם) לא יראה פניה שלשים יום - תתגרש). שכל עיקרו לטובתה ולהנאתה, שרוצה שיהיה אצלה ולא יתרחק ממנה, ומכיון שמוחלת לו על תנאו - אף אם לא יראה פניה שלשים יום, אין זה קיום התנאי, כיון שלא איכפת לה אם אינו בא, ונמצא שהגט מתבטל על ידה. וראה להלן ה"י. (39) שאף-על-פי שאמר לה: מעכשיו, או 'על מנת', וכבר נתבאר לעיל פ"ח ה"א, שמשגהיג הטל לידה אינו יכול לבטלו - בכל זאת אם שניהם בטלוהו לפני שנתקיים התנאי - הרי הוא מבטל. ויצא לו לרבינו דין זה מגירסתו במשנה (גיטין עו). 'על-מנת שאעבור מנגד פניך וכו'', ואמרו על זה שם בגמרא: "באומר נאמנת עלי שלא באתי", - הרי שם לא האמינה, יש מקום לביטול הגט, אפילו כשאמר לה "על מנת" (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). (40) מדבריהם, כי מדין תורה העמד דבר על חזקתו, ואין לחוש שמא פייסה. (41) וביטל הגט, שהרי הוא עמה בעיר (שם עו:).

י. וְכֵן כָּל הַתְּנָאִין שֶׁהֵן תְּלוּיִין בְּרִצְוֹנָה⁴², וְאִם רִצְוֹן וּמְחַלָּה אוֹתָן לְבַעֲלָהּ⁴³ בְּטַל הֲגָט - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא פִּסְתִּי⁴⁴, עַד שְׁיֵאמַר: נְאֻמָּת עָלַי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמִתְגַּרְשָׁת מִן הַנְּשׂוּאִין, שְׁלֹבוֹ גִּס⁴⁵ בָּהּ; אֲבָל בְּמִתְגַּרְשָׁת מִן הָאֲרוּסִין - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא פִּסְתִּי⁴⁶.

(42) ולהנאתה. (43) כאומרת: כלום אמרתי אלא להנאתי, זוהי הנאתי שלא אתגרש (ר"ן שם). (44) וכל זה בתנאי "על מנת" שהיא מגורשת משעת נתינת הגט (לכשיתקיים התנאי), לפיכך אינו יכול לבטלו בלא הסכמתה, אבל בתנאי "אם יהיה" שאינה מתגרשת אלא כשיתקיים התנאי - יכול הוא בעצמו לבטל הגט ואין צורך במחילתה, כמבואר לעיל

ב'ירושלמי' (קידושין פ"ג, ה"ג): "בכל מקום אית לרבי מאיר ממשמע לאו אתה שומע הן, וכאן לית ליה . . . חומר הוא בעריות".

ז. הַרְוֵצָה לְגֵרֵשׁ עַל תְּנָאִי וְיְהִיָּה עֲנִין תְּנָאוֹ שְׁלֹא תִתְגַּרֵּשׁ עַד זְמַן פְּלוּנִי²³ - הָרִי זֶה מוֹצִיא עֲנִין זֶה בְּלִשׁוֹן תְּנָאִי, וְיִתְלָה²⁴ הַתְּנָאִי בְּבִיאָתוֹ בְּזְמַן קְבוּעַ אוּ בְהִלְכָתוֹ. בְּיַצֵּד? בְּגוֹן שְׁיֵאמַר לָהּ: אִם לֹא פָּאֲתִי מִפְּאֵן²⁵ וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה גִט, וְאִם פָּאֲתִי בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא יְהִיָּה גִט²⁶; וְנוֹתֵן הֲגָט בְּיָדָהּ. אוֹ יֵאמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִטָּה עַל מְנַת שְׁלֹא אָבוֹא לְמִדְיָנָה זֹו עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁷. וְכֵן כָּל בְּיֹצֵא בְּזָה²⁸.

(23) ואינו רוצה שיהיה לו דין "המגרש לאחר זמן" שיצטרך להיות הגט ברשותה כשיגיע הזמן, כמבואר לעיל ה"ה. (24) ובכת"י התימנים: "ויתנה". (25) = מעכשיו. (26) כאן צריך לכפול תנאו, שאם לא יכפולנו אין תנאו קיים, והרי היא מגורשת אפילו אם יבוא בתוך שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ה והי"ג. (27) כאן אינו צריך לכפול תנאו, כמבואר לעיל (שם, הי"ז ובביאורנו). (28) גיטין עז, א.

ח. הַתְּנָה עָלֶיהָ שְׁיְהִיָּה גִט אִם לֹא בָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמִדְיָנָה זֹו, וְהִיָּה בָּא בְּהִרְךָ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְחָלָה אוּ עֲפָבוּ נֶהָר וְלֹא בָּא עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה גִט²⁹. אֲפִלוּ עוֹמֵד וְצוּרֹת: הָרִי אֲנִי אָנוּס. שְׁאִין אָנוּס בְּגִיטִין³⁰. וְאִם עַל פִּי שְׁגָלָה דַּעְתוֹ שְׁאִין רִצְוֹנוֹ לְגֵרֵשׁ³¹.

(29) שהרי לא בא. (30) אין טענת אונס לבטל גט (כתובות ב:): והטעם, משום נשים צנועות, שלפעמים לא יאנס ולא יבוא (והרי זה גט), והיא תחשוש שמא נאנס ולפיכך לא בא, ותדאג מלהנשא ותשב עגונה (שם). (31) אין גילוי דעת מועיל בגיטין, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה. ודעת ה'תוספות' בכתובות ג, א שאין הדברים אמורים אלא באונס המצוי, כגון עכבו נהר, או אונס המצוי במקצת, כגון חולי, שהיה לו להעלות על דעתו ולהתנות בפירוש, שאם יאנס יתבטל הגט. אבל אונס שאינו מצוי כלל, כגון נפל עליו הבית, בזה יש טענת אונס בגיטין והגט בטל. ובהל' מכירה פ"ט ה"ה, כותב רבינו: "המוכר קרקע לחבירו, והתנה עמו שכל אונס שיוולד בקרקע זה יהיה (המוכר) חייב לשלם, אפילו בא גוי וגזלה מחמת המוכר - חייב לשלם, אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה . . . או שבאה זועה והשחיתה אותה . . . פטור, שאונס שאינו מצוי הוא ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה, וכל אונס שאינו מצוי - אינו בכלל התנאי הזה". הרי, שאפילו אם התנה בפירוש לקבל עליו כל אונס, אין אונס שאינו מצוי בכלל, קל-וחומר לתנאי בגיטין שלא הזכיר דבר האונס בתנאו, שהגט בטל מחמת אנס (מגיד-משנה).

ט. הַתְּנָה עָלֶיהָ שֶׁתִּתְגַּרֵּשׁ פְּשִׁיעֵבֵר מִנְּגֵד פְּנִיָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאֵמֵר מְעַכְשָׁיו חֲזָר בּוֹ מְלִשׁוֹן מְעַכְשָׁיו וְסִמְכָה דַעְתּוֹ עַל לְאַחֵר מִיתָהּ, וְאִין גִּט לְאַחֵר מִיתָהּ⁵⁶.

55) כלומר: אמר "הרי זה גיטך מעכשיו לאחר מיתתי" או אמר "הרי זה גיטך מהיום לאחר מיתתי". (56) ולפיכך חולצת (שמא אינו גט), ולא מתייבמת, שמא היא מגורשת וגורשת אחיו אסורה ליבם (שם). ומובן שאינה ניוזנת מנכסי בעלה המת "שאינ מוציאים מיד היורש מספק", כמבואר לעיל פי"ח מהל' אישות הכ"ה.

טו. הרי זה גיטך לְכַשְׁתַּצָּא חֲמָה מִנְרֵתִיקָה, וּמַת בְּלִילָה - אִינוּ גִט⁵⁷. עַל מְנַת שְׁתַּזְרַח חֲמָה, וּמַת בְּלִילָה - הרי זו מְגֵרֶשֶׁת⁵⁸, וּכְשֶׁתַּזְרַח חֲמָה יִתְקַיֵּם הַתְּנָא⁵⁹. הַתְּנָה עֲלֶיהָ שְׂאֵם זְרַחָה⁶⁰ חֲמָה יִהְיֶה גִט וְאִם לֹא זְרַחָה לֹא יִהְיֶה גִט, וּמַת בְּלִילָה - אִינוּ גִט; שְׁהָרִי לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָא עַד שְׁמַת⁶¹, וְאִין גִּט לְאַחֵר מִיתָהּ⁶².

57) שלא נתכוין זה לגרשה אלא לכשתצא חמה מנרתקה (= מן התיק שלה, כלומר במלוא זהרה וחמימותה, ראה ברש"י לבבא-מציעא פו:). והרי מת מקודם ואין גט לאחר מיתה. 58) שכל האומר 'על-מנת' כאומר 'מעכשיו'. (59) והרי זו מגורשת למפרע. (60) שיהיה מחר יום מעונן, וזהו הדין השמש לא ייראו. (61) שכל תנאי המנוסח בלשון: "אם יהיה ואם לא יהיה" אין הגט חל אלא לכשיתקיים התנאי, כמבואר לעיל פי"ח ה"א. (62) גיטין עז, א.

טז. שְׂכִיב מְרַעֵב⁶³ שֶׁפְּתַב גִּט לְאִשְׁתּוֹ וְגֵרֶשׁ⁶⁴ וְעַמֵּד - אִינוּ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ⁶⁵, שְׂאִין גִּטוֹ פְּמַתְנָתוֹ⁶⁶. שְׂאֵם תֵּאמֵר יְחַזֵּר בּוֹ, יֵאמְרוּ: גִּטוֹ לְאַחֵר מִיתָהּ יִגְרֶשׁ⁶⁷, כְּמוֹ מַתְּנָתוֹ שְׂאִינָה קוֹנָה אֶלָּא לְאַחֵר מִיתָהּ⁶⁸.

63) "חולה שאינו יכול להלך על רגליו בשוק והריהו נופל על המיטה, הוא הנקרא שכיב מרע" (מלשון רבינו בפ"ח מהל' זכיה ומתנה ה"ב). (64) סתם, ולא הזכיר דבר מיתתו במסירתו. (65) מגיטו, לומר לא גמרתי לגרשה אלא אם אמות (לפטרה מזיקת יבום), והרי חי אני. (66) שאם כתב כל נכסיו סתם ועמד מחליו - חוזר בו, שלא נתכוין לתת כלום אלא לאחר מותו, ואפילו לא פירש שהוא מצוה מחמת מיתה, כמבואר בבבא-בבא קנא, ב. (67) שהרי אם ימות הרי זה גט, ויבואו להכשיר אפילו אם יאמר בפירושו: זה גיטך לאחר מותי, והם לא ידעו שלפיכך מגורשת בגט שכיב מרע כשנתן סתם (לא הזכיר דבר מותו), שדעתו לגרשה מעכשיו על-מנת שימות, כדין המבואר לעיל ה"ג (גיטין עג. וברש"י). (68) תקנת חכמים היא, שתועיל מתנתו לאחר מיתה, ודבריו יהיו ככתובים וכמסורים, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, כשידע שאין דבריו קיימים (רשב"ם בבא-בבא קנא. ע"פ דברי רבא שם, קמז:).

יז. הרי זה גיטך מִהַיּוֹם אִם מִתִּי מַחְלִי זֶה, וְנִפְל עָלָיו בֵּית או נִשְׁכוּ נַחֵשׁ או טָרְפוּ אִרִי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וּמַת - אִינוּ גִט⁶⁹.

פ"ח ה"א. ולדעת הראב"ד אפילו בתנאי "על מנת" כל זמן שלא נתקיים התנאי, יכול לבטל הגט ואין צורך במחילתה, והוא צוות: "חיי ראשי, איני יודע מחילה זו מה היא, שאם נתפייס עמה שלא לגרשה, יכול לבטל הגט שבדידה כל זמן שלא נתקיים התנאי". (45) רגיל ומקורב אליה, ואינו מתבייש בפניה. (46) גיטין כט, ב. ורש"י מפרש שם: "בנשואה, חביבה עליו ומחזר לפייסה". והשווה לקמן הלכה מא.

יא. הרי זה גיטך מְעַכְשָׁיו אִם לֹא בְּאִתִּי מִכָּאֵן⁴⁷ וְעַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ - אִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא בְּסַתְרָא בָּא, שְׂאִין דְּרַף בְּנֵי אָדָם לְבֹא בְּצַנְעָה⁴⁸. וְאִם תָּם הַזְּמַן שְׁקֻבַע וְלֹא בָּא - הרי זו מְגֵרֶשֶׁת. מַת בְּתוֹף שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ, אָף עַל פִּי שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׂיִבֹא וְהָרִי הִיא מְגֵרֶשֶׁת - לֹא תִנְשָׂא בְּמָקוֹם יָבֵם עַד אַחֵר שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ כְּשִׁיתְקַיֵּם הַתְּנָא⁴⁹.

47) מהיום. (48) שם עז, ב. וכלשון השניה המקילה בזה. והאיל וכל החשש הזה אינו אלא מדבריהם, כמבואר בבבאורנו לעיל הלכה ס - הלך אחרי המקיל. (49) בפועל, כמבואר בבבאורנו לעיל פי"ח הכ"ב. ואז היא מגורשת למפרע ואינה זקוקה ליבום, אבל אם תרצה להנשא בתוך י"ב חודש - תצטרך לחלוץ מיבמה (גיטין, שם).

יב. בְּרִיא שֶׁהַתְּנָה שְׂיִהְיֶה זֶה גִּט אִם מִתִּי⁵⁰, או חוֹלָה שֶׁהַתְּנָה שְׂיִהְיֶה זֶה גִּט אִם מִתִּי מַחְלִי זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם. שְׂמִשְׁמַעוֹת 'אִם מִתִּי' - לְאַחֵר מִיתָהּ⁵¹, וּמִשְׁמַעוֹ מַעֲתָהּ⁵². לְפִיכָף, אִם אָמַר 'אִם מִתִּי' - הרי זֶה כְּאֹמֵר 'לְאַחֵר מוֹתִי', וְאִין גִּט לְאַחֵר מִיתָהּ⁵³.

50) ולא תצטרך ליפול לפני יבם. (51) שהגט יחול אז. (52) אם יתקיים תנאי זה שאמות, יחול הגט למפרע. (53) וזקוקה היא ליבום. וכל זכויות האלמנה בנכסי בעלה נוהגות בה (שם עב). ודעת הראב"ד שהלכה כרבי יוסי האומר (בבא-בבא קלו:): "זמנו של שטר מוכיח עליו". ומאחר שבגט כתוב תאריך יום נתינתו, הרי זה כאילו אמר זה גיטך מהיום אם מתי, שהיא מגורשת כשימות, כמבואר בהלכה הבאה. וראה בפ"ב מהל' זכיה הט"ו.

יג. אָמַר לָהּ: הרי זה גיטך מְעַכְשָׁיו אִם מִתִּי, או מִהַיּוֹם אִם מִתִּי - הרי זה גִּט, וּכְשִׁימֹת תִּהְיֶה מְגֵרֶשֶׁת⁵⁴.

54) למפרע (שם). וכתב רבינו-תם (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות') שיותר טוב שיאמר: "מעכשיו" משיאמר "מהיום", שאם אמר "מהיום" ומת באותו יום - יש להסתפק, שמא מסוף היום התכוין וכבר מת ואין גט לאחר מיתה. ולדעת הרמב"ן אפילו אמר "מהיום" ומת בסוף היום - הרי זו מגורשת.

יד. אָמַר: הרי זה גיטך מְעַכְשָׁיו או מִהַיּוֹם לְאַחֵר מִיתָתִי⁵⁵, וּמַת - הרי זו סָפֵק מְגֵרֶשֶׁת; שְׂמָא אַחֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ח, ה"ד. (84) בכת"י תימן: שיהיה. (85) שאם לא יכפול, מגורשת היא אפילו כשלא יתקיים תנאו. (86) כתנאי בני גד ובני ראובן, וכמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ר"ד. (87) לפיכך הוא מקדים לומר: אם לא מתי, כדי שלא יפתח פיו לשטן (ברכות י"ט), ועיקר התנאי הוא פותח ב"הן קודם ללאו" (גיטין עה:). (88) שגיטו ומיתתו באים כאחד, השווה לעיל פ"ו, ה"ח. שכל שהתנאי אינו בדבר אחר אלא במיתה עצמה, אין זה גט לאחר מיתה, אלא בעת המיתה נתקיים התנאי ושניהם באים כאחד. ואין זה דומה לדין "זה גיטך אם מתי, הרי זה כאומר לאחר מותי, ואין גט לאחר מיתה" (לעיל ה"ב) כי שם לא כפל את תנאו ולא התכוין בכלל להתנות, אלא רצה שהגט יחול לאחר מיתה. כי כל האומר: "לאחר זמן קבוע", אינו תנאי (ראה לעיל ה"א), אבל כאן כשכפל את תנאו - לא התכוין לומר שהגט יחול לאחר מיתה, אלא תלה גיטו במיתתו, וכשימות נתקיים תנאו, וגיטו ומיתתו חלים כאחד (לחם-משנה). (89) כי אינה מגורשת אלא בשעת מיתתו, ואם עד אז לא קיבלה גיטה - במה תתגרש? ואם קיבלה גיטה לאחר מותו - מה מועיל לה? ראה לעיל ה"ה.

כא. בעל שאמר לאחד: זכה בגט זה לאשתי פדי שלא תפל לפני יבם, ונתן הגט לידו⁹⁰, ומת הפעל קדם שגייע הגט לידה - הרי זה ספק מגרשת. שרב הנשים זכות הוא להן שלא יפלו לפני יבם, ולפיכך תהיה ספק מגרשת אף על פי שלא הגיע גט לידה, הואיל וזכה לה בו אחר⁹¹.

(90) עשאו שליח לקבלה, שתתגרש בגט זה מעכשיו. (91) כי זכין לאדם שלא בפניו, והרי זה כאילו קיבלתו ע"י שליח זה. אבל הואיל ולפעמים היא אוהבת את יבמה (גיסה), נמצא שגט זה הוא לחובתה ואין חבין לאדם שלא בפניו ואינה מגורשת, ולפיכך הרי זה ספק מגורשת וחולצת ואינה מתייבמת (יבמות קיח:).

כב. אמר לעדים: לאחר שנים עשר חדש פתבו גט לאשתי, או שאמר להם: פתבו ותנו גט לאשתי לאחר שנים עשר חדש - הרי אלו כותבין⁹² ונותנין לה⁹⁴ אחר הזמן שקבע. ואם פתבוהו בתוך הזמן, אף על פי שנתנהו לה לאחר זמן שאמר - אינו גט⁹⁵. פתבוהו אחר זמן שאמר, ומת קדם שניתן לה - אינו גט⁹⁶. ואם לא נודע אם מיתה קדמה לנתינת הגט או נתינת הגט קדמה למיתה - הרי זה ספק מגרשת⁹⁷.

(92) בכת"י התימנים: כתבו גט ותנו לאשתי. (93) ואין אומרים שכוונתו שיכתבו בתוך י"ב חודש ויתנו לה לאחר מכן. (94) ובכת"י התימנים: כותבים אחר הזמן שקבע ונותנים לה. (95) גיטין עז, ב. שלא נעשו שלוחיו לכתבו לפני זמנו. (96) שם. שהשליח בא מכוח הבעל, וכשמת הבעל בטלה שליחותו (שם כט:). (97) שם עז, ב. ואין אומרים נעמידנו בחזקת חי בשעת נתינה, שכיון שעכשיו מת הורעה חזקתו, ומסופקים אנו שמא לפני הנתינה מת (ר"ן שם).

(69) שהרי לא מת מחמת חולי זה (גיטין עג. וירושלמי' שם פ"ז ה"ד).

יח. אמר לה: אם לא יעמד מחלי זה, ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי - הרי זה ספק מגרשת⁷⁰. הרי זה גטף מעכשיו אם מתי מחלי זה, ויעמד והלף בשוק⁷¹ וקהל ומת - אומדין אותו: אם מחמת החלי הראשון מת - הרי זה גט⁷², ואם לאו - אינו גט. ואם נתק⁷³ מחלי לחלי ולא עמד⁷⁴ בשוק - הרי זה גט, ואינו צריך אמד⁷⁵.

(70) שמא הכוונה באמרו: "אם לא יעמוד מחולי זה" - אם לא יעמוד מתוך חולי זה, והרי לא עמד ממנו ומגורשת. ושמא הכוונה "מחולי זה" - מחמת חולי זה, והרי לא מת מחמתו. ולפיכך מגורשת מספק וחולצת ולא מתייבמת (גיטין שם, וראה בשירי קרבן' לירושלמי' שם, וכן בהגהות 'מחנה אפרים'). (71) אפילו שלא על משענת. וראה בפ"ח מהל' זכיה הכ"ו. (72) גיטין עב, א. שבוודאי לא נתרפא לגמרי כשעמד מחליו, שהרי מת מאותו חולי. (73) נעתק. (74) "ולא הלך על משענתו בשוק" (מלשון רבינו שם הכ"ה). (75) הואיל ולא הלך בין חולי לחולי - ודאי יש בו מחולי הראשון (שם עב: וברש"י שם).

יט. ובכל אלו התנאים, כל הימים שמתניבת הגט עד שיעמות ויתקיים התנאי הרי היא מגרשת⁷⁶ לקל דבר⁷⁷. ובלבד שלא תתחדד עצמו⁷⁸, כמו שבארנו⁷⁹.

(76) כדעת החכמים בתוספתא גיטין פ"ה ה"ד, וכגירסת הרי"ף שם ש"מגורשת לכל דבר". אבל בש"ס שלנו (גיטין עד.) הגירסה: "וחכמים אומרים, מגורשת ואינה מגורשת". (77) שאינו זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואינו יורשה ואינו מיטמא לה (אם הוא כהן). (78) "שאם נתייחד עמה בפני שני עדים... הרי זה ספק מגורשת, שמא בעלה ובטל הגט". (79) לעיל פ"ח ה"ב. וראה לקמן פ"י ה"ח.

כ. חולה שרצה לגרש אשתו על תנאי פשימות, פדי שלא תפל לפני יבם, ואם עמד לא תהיה מגרשת⁸⁰, ולא רצה לגרשה מעכשיו⁸¹ פדי שלא תטרף⁸² דעתו - כף הוא כותב בגט אחר שכותב התרף⁸³, או אומר לה פשנותן הגט: אם לא מתי - לא יהיה גט, ואם מתי - יהיה גט, ואם לא מתי - לא יהיה גט. פדי שיהיה⁸⁴ תנאי פפול⁸⁵, והן קודם ללאו⁸⁶, ולא יפתח פיו תחלה לפרענות⁸⁷. ואם מת - תהיה מגרשת פשימות⁸⁸. והוא, שגייע הגט לידה קדם מיתה⁸⁹.

(80) ועל כרחו מוכרח להתנות, שאם יגרש סתם, לא יוכל לחזור בו אפילו כשיעמוד מחליו, כמבואר לעיל הלכה טז. (81) לומר: הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי, כמבואר לעיל הלכה יג. (82) תחלבל, תחלש עליו דעתו בחשבו שהיא כבר מגורשת ממנו, ואם הוא כהן לא יוכל להחזירה. (83) כי לפני התורף אין כותבים שום תנאי, כמבואר לעיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

109) בעבור כולם. (110) בנוכחות. (111) שהרי הקפיד והתנה על כולם שיוליכוהו כדי לביישה (גיטין סז: וראה ברש"י שם יח:).

כז. אָמַר לְעֶשְׂרָה: פָּתְבוּ גִט וְחַתְמוּ וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי - אֶחָד מֵהֶן פּוֹתֵב, וְשֵׁנִים מֵהֶן חוֹתְמִין¹¹², וְאֶחָד מֵהֶן נוֹתְנוּ לָהּ. וְאִפְלוּ הִיָּה הַפּוֹתֵב אֶחָד מִשְׁנֵי הָעֵדִים שֶׁחָתְמוּ בּוֹ¹¹³, וְהוּא הַשְּׁלִיחַ שֶׁנָּתְנוּ לָהּ - הֲרִי זֶה פֶּשֶׁר. אָמַר לָהֶן: פְּלֶכֶם חֲתָמוּ - פְּלֶם חוֹתְמִין. וְאָמַר מִנְאָז, בֵּין שְׁמֹנֶה פְּלָם בֵּין שְׁמֹנֶה מִקְצָתָן, וְאָמַר לָהֶן: חֲתָמוּ - הֲרִי זֶה כְּאוֹמֵר לָהֶן: פְּלֶכֶם חֲתָמוּ¹¹⁴. וְשֵׁנִים שֶׁחוֹתְמִין בְּתַחֲלָה הֵן מִשּׁוֹם עֲדִים, וְהַשְּׂאֵר מִשּׁוֹם תְּנָאִי¹¹⁵. לְפִיכָף, אִם הָיוּ הַשְּׂאֵר פְּסוּלִין¹¹⁶, אוֹ חֲתָמוּ זֶה הַיּוֹם וְזֶה לְמָחָר¹¹⁷, אִפְלוּ לְיָמִים הַרְבֵּה - הֲרִי זֶה גִט פֶּשֶׁר¹¹⁸. מִת אֶחָד מֵהֶן קִדְם חֲתִימָה - הֲרִי זֶה גִט בְּטוֹל¹¹⁹. הִיָּה אֶחָד מִשְׁנֵים הָרִאשׁוֹנִים פְּסוּל - הֲרִי זֶה גִט פְּסוּל¹²⁰, שְׁמָא יֵאמְרוּ עַד פְּסוּל פֶּשֶׁר בְּעֵדוֹת שְׂאֵר שְׁטוּת בְּעַת שֶׁהָיוּ הָעֵדִים רְבִיבִים¹²¹. וְלֹא הַכְּשִׁירוּהוּ¹²² בְּגִט שֶׁעֲדִיו רְבִיבִים אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁעֲדֵי מְסִירָה הֵן הָעֶקֶר¹²³.

(112) שם סו, ב. (113) שם פח, א. "חתם סופר ועד כשר". ואין חוששים שמא לא ציוה הבעל שיחתום הסופר, אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב, ולפלוני ופלוני ויחתמו, וחששו השליחים שמא יתבייש הסופר, שאין מקבלים אותו בעד, והחתמימהו בלא דעת הבעל, נמצא סופר זה חתם שלא כדין, שכבר פסק רבינו לעיל פ"ב ה"ו, שהבעל עצמו צריך לומר לסופר כתוב ולעדים חתומו, ואם אמר ע"י אחרים - הרי זה גט פסול, וכן אמרו בגיטין סז, א: "לא תיעשה כן בישראל" וממילא אין כל חשש. ולא נתכווין רבינו להכשיר לכתחילה לסופר לחתום, אלא אם חתם הסופר - כשר הגט בדיעבד, וינתן לה (כסף-משנה). (114) וכל אלה המנויים חותמים (גיטין סז:). (115) שם יח, ב. כאילו הטיל תנאי בגט זה - כדי לביישה - שלא יהיה גט כשר עד שיחתמו כולם. (116) קרובים זה לזה, או פסולים לעדות (ראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו). (117) שנים הראשונים חתמו ביום כתיבתו כדן (ראה לעיל פ"א הכ"ה) והיתר חתמו זה היום וזה למחר, ולפני נתינתו לאשה חתמו כולם. (118) שם. כי לא חתמו בתורת עדים אלא לקיים תנאו, ואילו היו השאר משום עדים היה הגט פסול, משום 'מוקדם' (לעיל פ"א הכ"ה). וכן אם נמצא אחד מהם פסול, נפסל הגט (ראה למעלה פ"א ה"י) כדן כל עדות שאם בטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר במס' מכות ו, א. (119) שם סו, ב. שהרי לא נתקיים תנאו. (120) מדבריהם. (121) וזימן את כולם לחתום כעדים, שאז אם בטלה מקצת העדות - בטלה כולה, כמבואר בפ"ה מהל' עדות ה"ו. ודווקא כשעד אחד מהשנים הראשונים נמצא פסול - אז הגט פסול, שלא יבוא להכשיר גם בשאר שטרות שהעדים הראשונים נראים כעיקר החתימה, אבל אם אחד משאר העדים נמצא פסול - הגט כשר, כי יאמרו

כג. אָמַר לָהֶן: פָּתְבוּ וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי גִט אַחַר הַשְּׁבוּעָה⁹⁸ - אִין פּוֹתְבִין אֲלָא עַד שְׁנָה אַחַר הַשְּׁבוּעָה⁹⁹. אָמַר לָהֶן: לְאַחַר שְׁנָה - אִין פּוֹתְבִין [אֲלָא] עַד לְאַחַר הַדֵּשׁ מִשְׁנָה שְׁנִיָּה¹⁰⁰. אָמַר לָהֶן: לְאַחַר הַחֹדֶשׁ - (אִין) פּוֹתְבִין עַד לְאַחַר הַשַּׁבָּת מְחֻדָּשׁ שְׁנִי. אָמַר: לְאַחַר שַׁבָּת - (אִין) פּוֹתְבִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת עַד סוּף יוֹם שְׁלִישִׁי¹⁰¹. אָמַר לָהֶן: פָּתְבוּ וְתָנוּ לָהּ קִדְם הַשַּׁבָּת - פּוֹתְבִין מִיּוֹם רְבִיעִי וְעַד סוּף יוֹם שְׁשִׁי וְנוֹתְנִין לָהּ¹⁰².

(98) = אחר שמיטה זו. (99) כל השנה השמינית כותבים, אבל אחרי שעוברת שנה זו אין כותבים, שכל 'אחר' פירושו: 'סמוך', ולא מופלג. (100) בדפוס רומי ר"מ: לאחר שנה, כותבים עד לאחר חודש משנה שניה. (101) בדפוס הנ"ל: לאחר החודש, כותבים עד לאחר השבת מחודש שני. אמר לאחר שבת, כותבים לאחר השבת עד סוף יום שלישי. (102) גיטין עז, א. שהימים: א, ב, ג, נקראים על שם השבת שעברה, אבל רביעי חמישי וששי נקראים על שם שבת הבאה (רש"י שם).

כד. הֲרִי שְׂאֵחָרוּ אַחַר הַזְּמַן שְׂאֵמַר וְאַחַר כֶּן פָּתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ, כְּגוֹן שְׂאֵמַר לָהֶן לְאַחַר הַחֹדֶשׁ וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת מְחֻדָּשׁ שְׁנִי¹⁰³ - הֲרִי זֶה פְּסוּל¹⁰⁴.

(103) כלומר, בשבת שניה של חודש שני (כסף-משנה). (104) מדבריהם. ואם נשאת לא תצא, שמצד הדין, כל שהוא אחר הזמן שאמר, אפילו מופלג נקרא 'לאחר', אלא שהחכמים תיקנו לכתוב בזמן שהוא 'אחר' ממש סמוך לו, ואין כאן אלא פסול מדרבנן (כסף-משנה).

כה. כֹּה. נִתְיַחַד עֲמָה אַחַר שְׂאֵמַר לָהֶן לְכָתֵב וְלִחְתֹּם וְלִתֵּן לָהּ - הֲרִי אֵלוּ לֹא יִכְתְּבוּ. וְקָל וְחֹמֵר הַדְּבָרִים: אִם הִגִּט שְׁנַתָּן לָהּ לְיָדָהּ, כִּשְׁנַתְיַחַד עֲמָה נִפְסַל¹⁰⁵ הִגִּט שְׂמָא בְּעַל¹⁰⁶, קָל וְחֹמֵר לְזֶה שְׁלֹא נִכְתְּב¹⁰⁷. וְאִם פָּתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ אַחַר שְׁנַתְיַחַד עֲמָה - אִינוּ גִט¹⁰⁸.

(105) בדפוס ר"מ, וכן בכת"י התימנים: נפסד. (106) וקידשה בביאה, כמבואר לקמן פ"י הי"ח. (107) שבוודאי יש לחוש שמא פייסה, וביטל הגט לפני כתיבתו. (108) ובטל לגמרי מן התורה, כי כל שנתייחד עמה אחרי אמירתו - ודאי חזר בו וביטל שליחותם לגמרי. ואין זה דומה לגט ישן, שאם נתגרשה בו תינשא (ראה לעיל פ"ג ה"ה) - כי שם עשה בעצמו מעשה הנתינה אחרי שנתייחד, נמצא שחזק הגט, אבל כאן לא עשה שום מעשה לחיזוק הגט אחרי שנתייחד, ודאי ביטל שליחותם ואין במעשיהם כלום (מגיד-משנה).

כו. אָמַר לְעֶשְׂרָה: פָּתְבוּ גִט לְאִשְׁתִּי - אֶחָד פּוֹתֵב עַל יְדֵי פְּלָם¹⁰⁹; פְּלֶכֶם פָּתְבוּ - פּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶם בְּמַעֲמַד¹¹⁰ פְּלָם. הוֹלִיכוּ גִט זֶה לְאִשְׁתִּי - מוֹלִיכוּ אֶחָד מֵהֶן עַל יְדֵי פְּלָם; פְּלֶכֶם הוֹלִיכוּ גִט זֶה לְאִשְׁתִּי - מוֹלִיכוּ אֶחָד מֵהֶן בְּמַעֲמַד פְּלָם¹¹¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(130) ראה לעיל הלכה כזו. (131) גיטין כט, ב. וראה לעיל פ"ב ה"ט, ולקמן הלכה לט. (132) השווה לעיל פ"ז, ה"ז; פ"ח, ה"ז. (133) הכוונה לרי"ף גיטין פ"ו (לדף סג), שלדבריו הרי זו ספק מגורשת, וכן כתב המ"אירי (שם עמוד 281), בכוונת דברי רבינו. (134) בנוסח התלמוד שלפניהם, בגיטין שם. הרי"ף (שם) מביא: "כתבו ותנו לשליח מהו. סליקי סלקינהו או דילמא לטרחייהו חיישי (= סילוק סלקים או שמא לטרחתם חששו)", וכן הנוסחא לפנינו בגמרא. ונראה מדבריו שפיר, שבעיא זו כדלהלן: אם סילקם מהיות שלוחים להולכת הגט, ותפקידם אינו אלא למסרו לשליח, או שמה התכוין לחסוך להם טרחה בהולכת הגט (ורשי"י שם פירש באופן אחר), אבל אם ירצו לטרוח ולהוליך לה גיטה בעצמם, רשאים הם. ומתוך שהבעיה עלתה שם ב'תיקו', אם הם בעצמם הוליקוהו ונתנהו לידה - הרי זו ספק מגורשת. אבל רבינו אינו גורס כגירסא הנ"ל, ומפרש הבעיא באופן שאבד הגט בדרך, אחרי שנמסר לשליח, אם מותר להם לכתוב גט שני ולמסרו לשליח לגרש, או אולי כבר עשו שליחותם ואינם רשאים לכתוב גט שני (וכפירש"י שם גם לפי נוסחת הרי"ף), ורק בזה נשארה הגמרא ב'תיקו' והרי היא ספק מגורשת, אבל בדין שלפנינו אין כל ספק שאינם יכולים להוליקוהו בעצמם, ואם הוליקוהו אינו גט (מרכבת המשנה), וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובמגיד-משנה (שם).

ל.ב. אָמַר לְסוֹפֵר: כָּתַב לִי גֵּט לְאִשְׁתִּי, כָּתְבוּ וּנְתָנוּ לְבַעַל בְּלֹא עֵדִים¹³⁵, וּנְטָלוּ הַבְּעַל וּנְתָנוּ לְשְׁלִיחַ¹³⁶ וְאָמַר לוֹ: תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּפָנָי עֲדִים¹³⁷, וְהַלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ וּנְתָנוּ לָהּ בְּפָנָי עֲדִים - הֲרִי זֶה סָפֵק מְגֻרָשָׁת. שְׂאִין הַשְּׁלִיחַ נֶאֱמָן לְהַתִּיר הַעֲרֹה אִף עַל פִּי שְׂהוּא עַד אֶחָד אֲלֵא מִפָּנָי כָּתַב הַעֲדִים שְׂחֻמּוֹ עַל הַגֵּט, שֶׁהֵן כָּמִי שְׂנַחֲקֶרָה עֲדוּתָן¹³⁸ בְּבֵית דִּין עַד שִׁיחֶיהָ שָׁם מְעָרְעֵר, כְּמוֹ שֶׂבְאַרְנוֹי¹³⁹ שָׁם¹⁴⁰. וְאִם הָיָה שָׁם שְׂנֵי עֲדִים שְׂעֵעִידוֹ שֶׁגֵּט זֶה הַבְּעַל נִתְּנוֹ לְשְׁלִיחַ לְגֵרָשָׁה בּוֹ - הֲרִי זֶה מְגֻרָשָׁת¹⁴¹.

(135) עדי חתימה. (136) בינו לבינו, שהרי שליח הולכה אינו צריך עדים. כמבואר לעיל פ"ו ה"ד. (137) עדי מסירה. ואע"פ שאין עד חתום עליו הרי זה כשר, "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א ה"ח). (138) גיטין ג, א. (139) לעיל פ"ז הכ"ד. והואיל ואין עדים חתומים על גט זה, הרי היא ספק מגורשת, שמא גט זה מזויף הוא ולא נתנו הבעל לשליח לגרשה. (140) בדפוס רומי וקושטא, חסירה תיבה זו. (141) כיון שיש עדים על מינוי השליחות, הרי השליח כבעל עצמו, והיא מגורשת בעדי מסירה אע"פ שאין עדי חתימה בגט (כנ"ל פ"א ה"ח).

ל.ג. הָאוּמַר לְשְׁלִיחַ: תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוּנִי, וּנְתָנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינוּ גֵּט¹⁴². הֲרִי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוּנִי, וּנְתָנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - כִּי הִיא שֶׂמְרָאָה מְקוֹם הוּא לֹא¹⁴³. אָמַר: אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֲלֵא בְּבֵית, וּנְתָנוּ לָהּ בַעֲלֶיהָ; אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֲלֵא בְּמִין,

השנים הראשונים הם עיקר, והשאר למילוי בלבד, ולא יבואו להחליף בשטרות (כסף-משנה הל' עדות, שם). (122) מן התורה, שהרי אין הגט בטל, אלא פסול מדבריהם, ולמה לא יהיה בטל ממש כבשאר שטרות (לחם-משנה). (123) בגט, שאע"פ שחתומים בו עדים, ונתנו בפני שנים "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א ה"ט¹), ולפיכך אין לחוש אם אחד מן העדים הראשונים החתומים בגט נמצא פסול, והגט כשר מן התורה, ואילו בשאר שטרות אין עדי המסירה עיקר, כי אם יש בהם עדי חתימה אין צורך בעדי מסירה, ולפיכך אם נמצא אחד מעדי חתימתם פסול - בטל הוא מן התורה. השווה פי"א מהל' מלוה ולוה ה"ב, ופ"ה מהל' עדות ה"ו (מגיד-משנה).

כח. תִּקְנוּ חֻמָּיִם, שְׂהַאוּמַר לְרַבִּים¹²⁴ לְכַתְּבֵי גֵּט אוּ לְחַתָּם אוּ לְהוֹלִיף גֵּט לְאִשְׁתּוֹ: אִם לְכַתְּבָהּ - אוּמַר לָהֶן: כֹּל אֶחָד מִכֶּם יִכְתָּב גֵּט לְאִשְׁתִּי, וְכֵן לְהוֹלֵכָה: כֹּל אֶחָד מִכֶּם יוֹלִיף, וְאִם לְחַתְּמָהּ - יֹאמַר לָהֶן: כֹּל שְׁנַיִם מִכֶּם יַחְתְּמוּ בְּגֵט זֶה¹²⁵ וְיִתְּנוּ לְאִשְׁתִּי.

(124) במעמד רבים. (125) שאם לא ידגישי כן, שמא יטעו לחשוב שלכולם התכוין, והואיל ולא חתמו כולם - נמצא גט בטל (גיטין יז:). אף-על-פי שלפי הדין, כל שלא אמר "כולכם" - אחד כותב ושנים חותמים ואחד מוליך (כדלעיל הכ"ז).

כט. וְלִמָּה אָמְרוּ חֻמָּיִם¹²⁶: עַדֵּי הַגֵּט אֵין חוֹתְמִין אֲלָא זֶה בְּפָנָי זֶה? גְּזַרְהָ שֶׁמָּא יֹאמַר לְרַבִּים: בְּלָכֶם חֻמְמוֹ. אִם תֹּאמַר חוֹתְמִין זֶה שְׂלֵא בְּפָנָי זֶה - שֶׁמָּא יַעֲדוּ שְׁנַיִם, וְתַטֵּל הַגֵּט בִּידֶהּ, וְתַחֲשַׁב שֶׁכָּבַר הַעֲיָדוֹ בּוֹ, וְעַדֵּין לֹא נִתְּקַיִם הַתְּנָא¹²⁷.

(126) גיטין י, ב. וראה לעיל פ"א הכ"ד. (127) כי הוא הקפיד על חתימת כולם ונמצא הגט בטל, ולפיכך גזרו אפילו כשלא אמר: "כולכם" שיהא הגט פסול, כמבואר לעיל (שם).

ל. אָמַר לְשַׁלְשָׁה: שְׁנַיִם מִכֶּם יִכְתְּבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי וְיַחְתְּמוּ וְיִתְּנוּ לָהּ, וְהִיא בֵּהֶן אֵב וּבָנוּ - בֵּין שְׂחַתְתִּם הֵבֵן עִם הָאֶחָד בֵּין שְׂחַתְתִּם הָאֵב עִם הָאֶחָד¹²⁸, הֲרִי זֶה גֵּט פֶּשֶׁר; שְׂהַאָדָם עוֹשָׂה הֵבֵן שְׁלִיחַ בְּמָקוֹם הָאֵב¹²⁹.

(128) בדפוס רומי (ר"מ): האחר. (129) גיטין סו, א.

ל.א. אָמַר לְשְׁנַיִם: כָּתְבוּ וְחַתְּמוּ וְתָנוּ לְפְלוּנִי שְׂיוֹלֵיךְ לְאִשְׁתִּי, אוּ תָנוּ לְשְׁלִיחַ שְׂיוֹלֵיךְ לָהּ - אֶחָד מֵהֶן כּוֹתֵב, וְשְׁנֵיהֶם חוֹתְמִין¹³⁰ וְנוֹתְנִין לְשְׁלִיחַ. וְאִם הוֹלִיכוּ הֵן בַּעֲצָמָן וּנְתָנוּ לָהּ - אֵינוּ גֵּט, שְׂלֵא עָשָׂה אוּתָן שְׂלוּחִין לְגֵרוּשִׁין¹³¹. כִּיצַד יַעֲשֶׂוּ? יִטְלוּ אוֹתוֹ מִמָּנָה וְיִתְּנוּהוּ לְשְׁלִיחַ, וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוּ לָהּ בְּפָנֶיהֶן אוּ בְּפָנֵי אַחֵרִים¹³². וְרַבּוֹתֵינוּ¹³³ הוֹרוּ בְּגֵט זֶה דְּכָר שְׂאֵינוּ נֵרָאָה, מִפְּנֵי שְׁבוּשׁ שְׁהָיָה בְּנִסְחָאוֹת שְׁלָהֶן¹³⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין שליחות הגט מתבטלת ע"י זה, הואיל ועל הגט אינו מקפיד כשחלה השליח, כנ"ל, והוא לא שינה מדעת הבעל וקיבל החפץ תחילה ואחר-כך נתן הגט - כדרישתו (גיטין שם).

לו. נתן לה הגט תחלה ואחר כך נתנה החפץ, אפלו מיד שליח ראשון - אינו גט, שהרי עבר על דברי הבעל בדבר שפתם בני אדם מקפידין עליו; שהרי הבעל אמר לו: טל החפץ תחלה ותן לה הגט¹⁵⁵, והוא נתן ואחר כך נטל.

(155) שם כא, ב - כרבי יוחנן.

לז. אמר לו: תן לה הגט וטל ממנה חפץ פלוני - הרי זה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר. ואם שלחו ביד אחר - הרי זה גט, בין שנתנה החפץ תחלה בין שלא נתנה אלא בסוף¹⁵⁶.

(156) כשחלה השליח, כנ"ל. הואיל והבעל לא הקפיד על לקיחת החפץ תחילה - גם השליח אינו צריך להקפיד. ואף-על-פי שלענין החזרת מעות למלוה על ידי שליח, בין שאמר לו תן המעות וקח השטר, בין שאמר לו קח השטר ותן המעות, חייב לקחת השטר ואחר-כך לתת לו המעות (פ"א מהל' שלוחין ה"ו) - שם חושש שמא יקח המעות ולא יחזיר לו השטר, אבל כאן שאינה מתגרשת עד שתתן לו החפץ, אין לו לחוש שמא לא תתן לו (מגיד-משנה).

לח. נתן לשליח הגט ואמר לו: לא תתנהו לה אלא אפה, ונתנו לאחר ונתנו לה - אינו גט¹⁵⁷. וכן אם אמר לו: אל תתנהו לה אפה, תנהו לפלוני והוא יתנהו לה, ונתנו לה השליח הראשון - אינו גט, לפי שלא עשהו שליח לגרושין¹⁵⁸.

(157) אפילו חלה השליח. הרי זה כאומר "אל תתנהו לה אלא בימין, ונתנו לה בשמאל", כמבואר לעיל הל"ג. (158) נלמד מדין הסמוך בהלכה הבאה.

לט. נתן לו הגט ואמר לו: הולך גט זה לאשתי, אמר לו השליח: איני מפירה, אמר לו הבעל: תנהו לפלוני, הוא מפירה - הרי זה שליח שלא נתן לגרושין¹⁵⁹, ואינו נותן הגט אלא לפלוני שאמר הבעל; ואותו הפלוני הוא שליח לגרושין, הוא שמוליכו לה או משלחו ביד אחר אם חלה או נאנס.

(159) שם כט, ב. ומכאן למד רבינו את הדין הנ"ל, שאם אמר לו: "אל תתנהו לה אתה - תנהו לפלוני", שאין הראשון יכול לגרשה, הואיל ומתחילה לא נתמנה לגרשה אלא לשלחו ביד אחר, אין זה שליח לגרושין כלל, והוא גרוע מהשליח שבהלכה שלפנינו.

מ. נתן הגט לשליח ואמר לו: לא תתנהו לה עד

ונתנו לה בשמאל¹⁴⁴; תנהו לה ביום פלוני, ונתנו לה בתוך הזמן - אינו גט¹⁴⁵. אל תתנהו לה אלא ביום פלוני, ונתנו לה מלפניו או מאחריו - אינו גט, שהרי הקפיד על עצמו של יום. וכן כל פיוצא בזה¹⁴⁶.

(142) כיון שציין לו מקום פלוני, בוודאי מקפיד הוא, ואין רצונו שילעזו עליו במקום ההוא. (143) שם תמצאנה, אבל אינו מקפיד לגרשה במקום זה דוקא ולא במקום אחר (גיטין סה.). (144) שם כט, א. שלא עשאו שליח אלא כשימלא פקודתו בדיוק. (145) "שאין אדם מקדים פורענות לנפשו" (שם יח.), לכן אין לשליח רשות לגרשה בתוך הזמן, אבל לאחר מכאן - רשאי (תשובות הגאונים) שערי צדק סי' יח, ומשנה-למלך בשם גדולי האחרונים). (146) מקור הדברים האלו בתוספתא (מגיד-משנה, ושו"ת מבי"ט ח"א סי' קצא, ואינה בתוספתא שלפנינו - תשלום תוספתא להגר"ש ליברמן עמוד 53).

לד. וכן האשה שאמרה לשלוחה: התקבל לי גטי¹⁴⁷ במקום פלוני, וקבלו לה במקום אחר - אינו גט¹⁴⁸. ה"בא לי גטי במקום פלוני, והביאו לה במקום אחר¹⁴⁹ - כשר¹⁵⁰.

(147) מפורש לעיל פ"ו ה"א. "התקבל" - כמו קבל, ולשון משנה היא. גיטין פ"ו מ"א; נדרים פ"ח מ"ו; ושבועות פ"ז מ"א. (148) גיטין סה, א. הואיל והיא מתגרשת בקבלת השליח - בוודאי מקפדת היא שלא ילעזו עליה במקום ההוא. (149) בכת"י התימנים: "למקום פלוני - למקום אחר". ולשון המשנה (גיטין שם) "מקום פלוני - ממקום אחר". (150) שהרי אינה מתגרשת עד שיבוא הגט לידה (ראה לעיל פ"ו ה"ד-ה). ומכיון שקיבלתו הרי לא הקפידה, וגם מתחילה בוודאי לא נתכוונה אלא להראות לו מקום, איפה ימצאנה (ר"ן שם).

לה. האומר לשלוחו: הולך גט זה לאשתי¹⁵¹, בין שאמר לו 'הולך' בין שאמר לו 'את הולך', וחלה או נאנס - משלחו ביד אחר¹⁵². ואם אמר לו: טל ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה - הרי זה לא ישלחנו ביד אחר¹⁵³. ואם שלחו ביד אחר, ויצאת האשה לקראת השליח ונתנה החפץ תחלה ואחר כך נתן לה הגט - הרי זו מגרשת¹⁵⁴.

(151) בארץ ישראל, שאין השליח צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (גיטין כט. במשנה וברש"י שם. וראה למעלה פ"ז ה"ד). (152) כרבן שמעון בן גמליאל (גיטין שם, וכ"ה למעלה בפ"ז שם). שכשחלה אין הבעל מקפיד שימסרו ע"י שליח אחר, אבל אם לא חלה אינו משלחו ביד אחר, שיש אנשים המקפידים על זה (ר"ן גיטין, שם). (153) אף-על-פי שחלה השליח, שאין רצונו של בעל שיהא פקדונו ביד אחר (משנה, גיטין שם). (154) אע"פ שאין לשלחו ביד אחר, מפני שמקפיד על החפץ שלא יבוא לידי אחר -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פי שאין זה גט - הרי זו פסולה לפנהיה מדבריהן; שנאמר: ואשה גרושה מאישה. אמרו חכמים: אפלו לא נתגרשה אלא מאישה ולא התרה לכל - נאסרה לפנהיה. וזהו ריח הגט שפוסל בפנהיה? מדבריהם.

(2) שאף על פי שאין בו ממש, ריח יש בו. (3) ולדעת מפרשים אחרים ריח הגט פוסל בכהונה מן התורה שסוברים שזהו דרש גמור.

ב. וכל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט פסול - הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד. ונפסלה בו מן הפנהיה מדברי תורה. ולא הנשא לכתחלה; ואם נשאת - לא תצא⁵ והולך פשר. וכותבין לה גט אחר פשר ונותנין לה והיא תחת בעלה⁶. ואם אי אפשר לכתב אחר, והיה הפעל ותיק⁷ וגרש מעצמו - הרי זה משבח, אם אין לה בנים; אבל אם יש לה בנים - לא יוציא מפני פסול הגט, שמה יוציא לעז⁸ על בניו.

(4) שהרי מן התורה היא מגורשת. (5) בין יש לה בנים ובין אין לה בנים. (6) כמו שאמרו כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה וכו'. (7) ישר ובעל מידות טובות. (8) שם רע.

ג. וכל מקום שאמרנו בחבור זה הרי זה ספק גירושין, או שהיא ספק מגרשת - לא תנשא⁹; ואם נשאת - תצא; והולך ספק ממזר, מפני שהיא ספק ערוה. וכן אם גרש את אשתו בגט פסול, או שהיתה ספק מגרשת, ורצה להחזירה - הרי זו מתרת לבעלה¹⁰. ואינו צריך לחדש הנשואין¹¹ ולכרף שבע ברכות¹² ולכתב כתובה¹³, עד שתגרש גירושין גמורין.

(9) מן התורה. (10) ישראל. אבל אם בעלה כהן - אסורה לו. (11) אבל צריך לקדשה קידושין שניים, שהרי מן התורה פנויה היא. ואפילו "ספק מגורשת" צריך לקדשה מחדש, שהרי היא ספק פנויה מן התורה, ואיך תעמוד תחתיו בלי קידושין גמורים. (12) והטעם, שאין מברכים על הספק, ואפילו המגורשת ב"גט פסול", אף על פי שמן התורה פנויה היא, הואיל ומדבריהם אינה פנויה - אין לברך. (13) כיוון שלא הייתה יכולה לגבות כתובתה הראשונה כשהיא ספק מגורשת.

ד. כל מי שנשאת בגט בטל - הרי זו צריכה גט מבעל שני מדבריהן, כדי שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט. וצריכה גט מן הראשון להחזירה לשאר העם. ונאסרה על שניהם לעולם, אף על פי שנבעלה בשגגה¹⁴, כדי שלא יאמרו: החזיר זה גרושתו אחר שנשאת¹⁵. ואם עבר אחד משניהן והחזירה - יוציא¹⁶.

שלישים יום, וחלה או נאנס בתוך השלישים - משלחו ביד אחר¹⁶⁰; שאף על פי שאינו עכשיו שליח לגרושין, הואיל ולאחר שלישים יום יהיה שליח גירושין, עושה שליח אחר בתוך שלישים יום¹⁶¹.

(160) שהוא ימסרנו לה לאחר שלישים יום. (161) גיטין, שם. "ויש מי שאומר, שלא ימסור מיד לשליח שני אלא ימסור שליחותו לבית-דין, והם לא יעשו לשני שליח עד אחר שלישים יום" (אהע"ז ס"ו קמא, סל"ז). כי יש לחוש, שמא לא ידקק בשליחותו ויתננו לה תוך שלישים יום, וכן משמע בסוגיית הגמרא שם.

מא. במה דברים אמורים? בשלא היה בעלה עמה במדינה¹⁶², או שהיתה מתגרשת מן הארוסין¹⁶⁴; אבל אם מתגרשת מן הנשואין ובעלה עמה במדינה - חוששין לו שמה פייס¹⁶⁵, ואינו עושה¹⁶⁶ שליח בתוך השלישים אלא אם כן אמר: נאמנת עלי שלא פייסת¹⁶⁷. אבל נותן¹⁶⁸ הגט לה לאחר שלישים¹⁶⁹, וחוששין לה כמו שבארנו¹⁷⁰ עד שיאמר: נאמנת עלי שלא פייסת¹⁷¹.

(162) שעושה עכשיו שליח שני לגרשה אחר שלישים יום. (163) שאין חוששין שמה בא ופייס, שאין דרך בני אדם לבוא בצנעא, למעלה הלכה יא (מגיד-משנה). (164) שאין לבו גס בה (למעלה הלכה י). (165) ראה למעלה הלכה ט. (166) השליח הראשון אינו עושה שליח שני. (167) שאם לא יאמר נאמנת עלי, יש לחוש שמה יפייסנה, נמצא ששליח זה אינו שליח לגירושין כלל, ואיך יעשה שליח שני בתוך שלישים יום. (168) השליח הראשון בעצמו. (169) הואיל ולא שמענו שפייס. (170) לעיל הלכה ט, והגט יהיה פסול, לכתחילה לא תינשא בו, ואם נשאת לא תצא. (171) ואז יכול הוא לעשות שליח שני בתוך שלישים יום (גיטין כט: וכפירוש מרכבת המשנה).

~ יום רביעי כ"ג תמוז ~

פרק עשירי

(1) ביאר בו רבינו מה בין גט בטל לבין גט פסול, אשה שנשאת ונמצא גיטה בטל או בא בעלה, נתייבמה ונמצא בעלה חי, נשא אשה ונמצאת ערוה, האסורים לישא אשה מחמת חשד שיתעורר עליהם בקשר אתה, המגרש אשתו וחזר ובעלה, שלא ישא אשה ודעתו לגרשה, שלא יגרש אשתו הראשונה, שמצוה לגרש אשה רעה בדעותיה.

א. כל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט בטל, או אינו גט, או אינה מגרשת - הרי זה גט בטל מן התורה, ועדין היא אשת איש גמורה. ואם נשאת - תצא והולך ממזר. ואם היה בעלה כהן - לא נאסרה עליו משום גרושה. חוץ מן המגרש את אשתו ואמר לה: הרי את מגרשת ממני ואין את מתרת לכל, שאף על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארחץ", "שלא אתקשט" וזו, - תתגנה ותתגנה. (25) מנכסי מלוג שלה. (26) ואין תפיסתה מועילה לה. (27) אלא מחזירים לה נכסיה כמו שהם ואם פחתו פחתו לה. (28) מן התורה. (29) ואסור במזורת גמורה, שהרי מן התורה - בן כשר הוא. וכן אסור בבת ישראל כשרה, מחמת קנס. ועל כורחו אינו נושא אלא גיורת שממזר מותר בה. או ממזרת מדבריהם כמותו. (30) כשם שאינה מוציאה כתובתה ממנו, כך אינו מוציא ממנה מה שנטלה, שכשנטלה, בהיתר נטלה הואיל ולא נודע עדיין דבר איסורה לבעלה זה.

ח. וכן הדין באחין, שקדש אשה והלך אחיו ושמע בו שמת ויבס את אשתו ואחר כך באי 31 - תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה, 32 וכל הדברים האלו בה. וכן אם קדש אשה והלכה למדינה אחרת ושמע 33 שמתה ונשא אחותה ואחר כך נודע שלא מתה - צריכות שתיהן ממנו גט, וכל הדרכים האלו בהן.

(31) והרי היא אסורה עליו גם משום אשת איש וגם משום אשת אח. (32) מהראשון, צריכה גט מן התורה, שהרי אשתו היא, ומן השני צריכה גט מדבריהם. (33) שני עדים אמרו כן.

ט. אבל אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת ושמע בה שמתה ונשא אחותה ונמצאת אשתו קנימת - אין אחותה צריכה ממנו גט, ואשתו מתרת. וכן שאר העריות שישאן בחזקת התר 34 ונמצאו ערוה - אינן צריכות גט, שאין קדושין תופסין בעריות.

(34) שלא ידע שהיא קרובתו.

י. ומפני מה הצריכו אבות ארוסתו גט 35? שמה לאמר: תנאי הנה בארוסין 36 וכדת נשא אחותה 37. והואיל ויצאה אחותה בגט, אחותה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה, כדי שלא לאמר: נשא אחות גרושתו 38.

(35) והרי אחות אשתו היא וערוה היא ואין קידושין תופסין בה. (36) ולא נתקיים ובטלו קידושיה. (37) השנייה. (38) והיא ערוה עליו עד שתמות ארוסתו.

יא. כתב הסופר וטעה ונתן גט לאיש ושובר 39 לאשה, או שטעו הן 40 ונטל הבעל הגט ונטלה היא השובר, וכמדומה להן שנתגרשה, ולאחר זמן הרי הגט יוצא מתחת ידי האיש: אם לא נשאת - הרי זו אינה מגרשת, ונתגלה הדבר שעדין לא נתגרשה, ויתן לה הגט בפנינו, ותהיה מגרשת משעת נתניתו; ואם נשאת ואחר כך הוציא הבעל את הגט ואמר: עדין לא נתגרשה, שהרי הגט בידי ולא הגיע לידיה - אין שומעין לו לאסרה על בעלה, אלא הרי זו

(14) שלא ידעה שגיטה בטל, ואשה שזינתה תחת בעלה בשגגה מותרת לבעלה. (15) והתורה אמרה: "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". (16) הראשון - משום מחזיר גרושתו שכופים אותו להוציא. והשני - קנסוה חכמים להיאסר עליו עולמית משום ביאת זנותם שהייתה בעברה.

ה. וכן הדין באשה שבאו עדים שמת בעלה, ונשאת 17, ואחר כך בא בעלה - בין שהיה בעלה פקח בין שהיה חרש, בין שנשאת לפקח בין שנשאת לחרש, שאין קדושי קדושין גמורים 18 - תצא משניהם, וצריכה גט מזה ומזה, ונאסרה על שניהם עולמית.

(17) שאף על פי ששני עדים העידו על מותו, אין לה דין של אנוסה המותרת לבעלה הראשון. (18) אלא מדברי סופרים.

ו. הרי שנתקדשה 19 ואחר כך בא בעלה, או נמצא הגט בטל - הרי זו מתרת לבעלה. ואינה צריכה גט משני, שאין קדושין תופסין בעריות 20. ואין חוששין שמה לאמר: אשת איש יוצאה בלא גט, כיון שלא נשאת לאמר: תנאי הנה בקדושין ולא נתקיים 21.

(19) ועדיין לא נבעלה, נמצא שלא עשתה איסור ואין מקום לקנסה. (20) והרי היא אשת איש והיא ערוה על המקדש. (21) ונעקרו הקידושין ואינה צריכה גט.

ז. האשה שנשאת ונמצא הגט בטל, או בא בעלה אחר ששמעה שמת - אין הבעל הראשון והשני זכאין לא במציאתה 22 ולא במעשי ידיה 23 ולא בהפרת נדריה 24. וכל פרות 25 שאכלו שניהן אחר שנשאת - אין מוציאין מהן. ואין לה כתבה ולא תנאי מתנאי כתבה ולא מזונות לא על זה ולא על זה. ואם נטלה מזה או מזה - תחזיר 26. וכל מה שבלה או אבד מנכסיה, ואפלו מנכסי צאן ברזל - אין מוציאין אותן לא מזה ולא מזה 27. והגולד מן השני ממזר 28. ואם בא עליה הראשון קדם שגרש השני - הרי הגולד ממזר מדבריהם 29. גרשה השני ונטלה ממנו כתבה ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל - אין מוציאין מידה מה שנטלה, לא מן המזונות ולא מן הכתבה 30.

(22) השני אינו זכאי בשום דבר מן הדברים המנויים כאן, לפי שאינה אשתו, והראשון אינו זוכה, משום שכל הטעם שמציאת אשה לבעלה - הוא כדי למנוע איבה ביניהם, וכאן לא איכפת לנו אם תהיה איבה, ויוציאנה בהקדם. (23) כי מעשי ידיה לבעלה הם כנגד מזונותיה שחייב בעלה, וזו הואיל ואין לה מזונות אין לו מעשי ידה. (24) הבעל מיפר נדריה כדי שלא תתגנה עליו (כגון נדרי עינוי נפש, "שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּחֻזְקַת גְּרוּשָׁה וְנִפְלַג הַגֵּט מִיָּדָה וּמִצְאוּ זֶה⁴¹ וְהָרִי בֵּא לְאִסְרָה עַל הַבְּעַל הַשְּׂנִי⁴².

הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ⁵⁵. וְכִלְכַן אִם עֲבָרוּ וְנִשְׂאוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

(51) כלומר בחוץ-לארץ ממקום למקום או מארץ ישראל לחוץ לארץ או מחוץ-לארץ לארץ ישראל. (52) שנדרה הנאה מבעלה ולא היפר לה ובאת לחכם להתיר לה נדרה ולא מצא לה פתח לחרטה. (53) טוענים עליו דברי לעז על יחסים בינו לשפחה. (54) שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון. (55) שלא יאמרו משום אשה זו נתגייר או נשתחרר.

טו. וְכִלְכַן שְׁהִיּוּ לָהֶם נָשִׁים⁵⁶, וַיִּמְתּוּ נְשׂוּתֵיהֶן או שְׂנֵתְגָרְשׁוּ⁵⁷, וְהָיוּ הַנָּשִׁים הֵן שְׁהַרְגִילוּ⁵⁸ אֶת בְּעֻלְיָהֶן לְגֶרְשָׁם - הָרִי אֵלּוּ מִתְרוֹת לְהַנְשֵׂא לָהֶן לְכַתְחֻלָּה⁵⁹. וְכֵן אִם הִלְכוּ נָשִׁים אֵלּוּ וְנִשְׂאוּ לְאַחֵרִים⁶⁰, וְנִתְאַלְּמָנוּ אוּ נִתְגָּרְשׁוּ⁶¹ - הָרִי אֵלּוּ מִתְרוֹת לְהַנְשֵׂא לָהֶן לְכַתְחֻלָּה⁶².

(56) בשעת מעשה. (57) לאחר זמן. (58) שהתחילו בקטטה להקניט את בעליהן. (59) שעכשיו אין עליהם שום חשד. (60) כשאסרה החכם, או כשהעיד העד. (61) מהנישואין השניים. (62) שכשנישאו לאחרים באמצע נסתלק מהם כל חשד.

טז. וְכָל אֶחָת מֵהֵן מִתְרַת לְהַנְשֵׂא לְבֵן הָעֵד שְׁהָעֵד לָהּ, אוּ לְבֵן הַחֵכֶם שְׁאִסְרָה עַל בְּעֻלָּהּ, אוּ לְבֵן הַנְּטֻעַן עֲלֶיהָ, אוּ לְשֵׁאָר קְרוֹבִין; שְׂאִין אָדָם חוּטֵא פְּדִי שְׂהִינָה אַחֵר. וּמִתְרַת הָאִשָּׁה לְהַנְשֵׂא לְאַחַד מֵעַדֵי גְרוּשִׁיהָ אוּ מֵעַדֵי מְאוּנֵיהָ⁶³, אוּ לְאַחַד מִן הַדְּיָנִים שְׁחֻלְצָה בְּפִנְיָהֶם⁶⁴; שְׂאִין חוּשְׁשִׁין אֵלּא לְעֵדוּת אָחֵד. וְלַעֲלוֹם יִתְרַחַק אָדָם מֵעֵדוּת מְאוּנִין⁶⁵, וְיִתְקַרֵּב לְחֻלְצֵיהָ⁶⁶.

(63) קטנה יתומה שהשיאיה אחיה או אמה ואינה רוצה בבעלה, ממאנת בפני שניים והולכת לה. (64) כשהיא יבמה. (65) שמא כשתגדיל תתחרט על מיאונה. (66) ואף שמעיקר הדין מצוות יבום קודמת למצוות חליצה, בכל זאת טוב להתדבק בחליצה.

יז. הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְחָזַר וּבְעֻלָּה בְּפִנְי עֵדִים קָדָם שְׂתַנְשֵׂא לְאַחֵר, בֵּין שְׂגָרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוּסִין - הוֹאִיל וְאִשְׁתּוֹ הָיְתָה, הָרִי זוּ בְּחֻזְקַת שְׁהַחֲזִירָה, וְלִשְׁם קְדוּשִׁין בְּעַל וְלֹא לִשְׁם זְנוּת. וְאִפְלוּ רָאוּ אוֹתוֹ שְׂנֵתָן לָהּ מְעוֹת⁶⁷. שְׁחֻזְקָה הִיא, שְׂאִין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעֵילָתוֹ בְּאִשְׁתּוֹ בְּעֵילַת זְנוּת, וְהָרִי בְּיָדוֹ לְעִשׂוֹתָהּ בְּעֵילַת מְצוּהָ. לְפִיכֵן הָרִי זוּ בְּחֻזְקַת מְקַדְּשֵׁת קְדוּשֵׁי וְדַאִי⁶⁸, וְצָרִיכָה מְמָנוּ גֵּט שְׂנִי.

(67) אין אומרים שנתן לה מעות אלו באתננה ולשם זנות בעל. (68) אף על פי שלא אמר לה הריני בועליך לשם קידושין.

(39) כתב קבלה שהאשה נותנת לבעל עם קבלת פרעון כתובתה. (40) האיש והאשה. (41) אחרי גירושיה. (42) ואין הוא נאמן לאבד זכותו של שני, שאנו חוששים שמא עשו קנוניה ביניהם והחליפו שטרותיהם לאחר שנישאת.

יב. הַמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם רַע⁴³ אוּ מִשּׁוּם שְׁהִיא פְּרוּצָה בְּנִדְרִים, אוּמְרִין לוֹ: הוֹדִיעָה שְׂמִפְנֵי זֶה אֶתָּה מוֹצִיאָה פְּדִי לְסִפְרָה⁴⁴, וְדַע שְׂאִין אֶתָּה מִחֻזְרָה לְעוֹלָם. וּמִפְנֵי מָה הַמוֹצִיא אֶת זוּ לֹא יִחְזִירָה לְעוֹלָם? גְּזָרָה שְׂמָא תַנְשֵׂא לְאַחֵר וְתַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְתִהְיֶה צְנוּעָה תַּחֲתָיו, וַיֹּאמֶר הָרִיאָשׁוֹן: אֵלּוּ הִייתִי יוֹדֵעַ שְׂכֵן הוּא לֹא הִייתִי מְגָרְשָׁה, וְנִמְצָא כְּמְגָרֵשׁ עַל תְּנָאֵי וְלֹא נִתְקַיֵּם שְׂנִמְצָא הַגֵּט בְּטַל לְמַפְרָע⁴⁶. לְפִיכֵן אוּמְרִים לוֹ: גְּמַר בְּלִבְךָ לְגֶרְשָׁה, שְׂאִין זוּ חוּזְרָת לָךְ לְעוֹלָם⁴⁷. וְאִם עֲבָר וְהִחְזִיר קָדָם שְׂנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר - לֹא יוֹצִיא⁴⁸.

(43) שיצא עליה לעז זנות. (44) "שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים". (45) אפילו אם נמצאו הדברים שקר. (46) ובניה ממזרים. ואף על פי שמצד הדין אין ממש בדבריו, שהרי לא התנה כן בשעת נתינת הגט, - חששו חכמים ללעז, משום כבוד האשה ובניה. (47) אפילו אם תמצא צנועה, ושוב לא יוכל להוציא עליה לעז, שהרי לא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים, ובוזה גילה דעתו, שלא הייתה חביבה עליו. (48) אבל לאחר שנתקדשה נאסרה על הראשון. וכופים אותו להוציאה.

יג. וְכֵן הַמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם אֵילוּנִית⁴⁹ אוּ מִשּׁוּם שְׂרוּאָה דָם בְּכָל יַעַת תְּשָׁמִישׁוּ⁵⁰ - הָרִי זֶה לֹא יִחְזִיר לְעוֹלָם. שְׂמָא תַנְשֵׂא לְאַחֵר, וְתִלְדַּת הָאֵילוּנִית וְתַתְּרַפָּא הַנְּדָה, וַיֹּאמֶר: אֵלּוּ הִייתִי יוֹדֵעַ שְׂכֵן הוּא לֹא הִייתִי מְגָרְשָׁה, וְנִמְצָא הַגֵּט בְּטַל וְהַכְּנִים מְמַזְרִים. וְאִם עֲבָר וְהִחְזִיר - לֹא יוֹצִיא.

(49) שחושב שהיא איילונית, איילונית לשון איל, שאינה יולדת. (50) והרי היא אסורה לבעלה.

יד. שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גֵּט חוּץ לְאֶרֶץ⁵¹ וְאָמַר 'בְּפִנְי נִכְתַּב וּבְפִנְי נִחְתַּם' - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ, שְׂאִנּוּ חוּשְׁשִׁין שְׂמָא עֵינָיו נִתְּן בָּהּ וּלְפִיכֵן הָעֵד לָהּ. וְכֵן הָעֵד הָאֶחָד שְׁהָעֵד לְאִשָּׁה שְׂמַת בְּעֻלָּה וְנִשְׂאָת עַל פִּי - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ. וְכֵן הַחֵכֶם שְׂאִסְרָה אֶת הָאִשָּׁה עַל בְּעֻלָּה בְּנִדְרָה⁵² - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ. וְכֵן הַנְּטֻעַן⁵³ עַל הַשְּׂפָחָה וְנִשְׂתַּחֲרָרָה, עַל הַנְּכַרִּית וְנִתְגָּרְרָה - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ⁵⁴. וְכֵן עֲכוּוֹם וְעֶבֶד הַבָּא עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שְׁחֹזַר הַעֲכוּוֹם וְנִתְגָּרְרָה, הָעֶבֶד וְנִשְׂתַּחֲרָר -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְקַדְּשֵׁת, וְהַחֲזִיק הַקּוֹל בְּבֵית דִּין, שֶׁהָרִי הִיא מְקַדְּשֵׁת בְּסִפְקָא כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְאַחַר כֵּן יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל שְׁנֵתִּיבָה מֵאוֹתָן הַקְּדוּשִׁין - הַקּוֹל אֲפֹרָה וְהַקּוֹל הַתִּירָה, וְהָרִי זֶה מְגַרְשֵׁת.⁷⁹

(78) לאוסרה על בעלה כהן. ומותרת להינשא לאחרים.

כא. לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה.⁸⁰ ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה. ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר, ודבר, שגאמר: כי מצא בה ערות דבר וגו'. ואין ראוי לו למחר לשלח אשתו ראשונה.⁸¹ אבל שניה, אם שגאה - ישלחנה.⁸²

~ נקודות משיחות קודש ~
"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה".

דין זה כתב גם בהלכות איסורי ביאה (פכ"א הכ"ח) "אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה, שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך, ואם הודיעה תחילה שהוא נושא אותה לימים מותר." וה'משנה למלך' הביא דברי הטור "לא ישא אדם כו' וכתב הרמב"ם ז"ל ואם הודיעה תחילה שהוא נושא אותה לימים ידועים מותר" והקשה עליו הב"י למה תלה ההלכה ברמב"ם והלא היא גמרא מפורשת (יבמות לז) "מכריזי ואומר מאן הויא ליומא", ומביא התירוף שבגמרא שם הקשו על עובדה זו וממילא אין משם ראייה, אבל על פי זה קשה לאידך גיסא מהו מקורו של הרמב"ם לדין זה.

ונראה לומר שמקורו מפשטות דברי הגמרא שהטעם ש"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה" הוא משום שנאמר "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" שמצב זה אינו שייך באם הודיעה תחילה שדעתו לגרשה.

בעצם הדין צריך להבין, הלא מובא בגמרא על הפסוק "וברותי מכם המורדים והפושעים" אלו תשע מידות אחד מהם "בני גרושות" שגמר בדעתו לגרשה וכן פסק הרמב"ם שלא יבוא עליה אחר שגמר בדעתו לגרשה (איסורי ביאה פכ"א הי"ב) וא"כ כיצד יכול לשאת אשה לימים כשהודיעה שנושא אותה לימים ואח"כ יגרשנה והרי יש לה דין של גרושת הלב, וצ"ע. והנה, כללות ענין הגלות הוא הגירושין שבין כנסת ישראל והקב"ה שאומר "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי" ומשמעו של הפסוק שאין שאלה על ש"שלחתי" אלא רק היכן ה"ספר כריתות". וא"כ יש לשאול הרי הקב"ה ידע שתהיה גלות ויהיו גירושין

יח. נתיחד עמה בפני עדים⁶⁹ - והוא, שיהיו שני העדים כאחד⁷⁰: אם היתה מגרשת מן הנשואין - חוששין לה שמה נבעלה, והן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה⁷¹; שפול המקדש בביאה - אינו צריך לבעל בפני עדים, אלא יתיחד בפניהן ויבעל, כמו שבארנו. לפיכך צריכה גט מספק, והרי היא ספק מקדשת⁷². ואם היתה מגרשת מן הארוסין - אין חוששין לה, שהרי אין לבו גס בה.

(69) ולא ראוה נבעלת בפניהם. (70) ולא שאחד ראה אותם בשחרית והשני בין הערביים, כי המקדש בעד אחד אין חוששים לקידושו ואפילו שניהם מודים. (71) כלומר, אף על פי שלא ראוה נבעלת בפניהם הרי זה כאילו ראוה נבעלת, כי עדות היחוד היא כעדות הביאה, הואיל ולבם גס זה בזה, ודאי לא פרושו זה מזה. (72) ואם יקדשנה אחר תהיה מקודשת גם לשני מספק.

יט. הורו מקצת הגאונים, שפול אשה שתבעל בפני עדים - צריכה גט; חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות⁷³. והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם, עד שהורו, שמי שיש לו בן משפחה⁷⁴ - חוששין לו ולא תתיבם אשתו⁷⁵, שמה שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה⁷⁶. ויש מי שהורה, שודאי שחררה, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות⁷⁷. וכל הדברים האלה רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה, ואין ראוי לסמך עליהן. שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגרשה בלבד, או במקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי אשתו היא ובאשתו היא שחזקתו שאינו עושה בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל תנאי הוא בוועל; אבל בשאר הנשים - הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש פי הוא לשם קדושין. ואין צריך לומר בשפחה או פותית, שאינה בת קדושין, שאין חוששין להן כלל; והרי הן מהן בחזקת פותי ועבד עד שיודע בודאי שגשתחררה אמו או נתיירה.

(73) וכהטעמת הראב"ד: "העמד בני ישראל ובנות ישראל על חזקתן ובחזקת כשרות הן, שלא יתפרצו בפני עדים לזנות". (74) הכנענית. (75) אם מת ולא הניח בנים אלא בן זה בלבד. (76) ואז הוא בנו לכל דבר, אבל בנו מן השפחה אינו פוטר את אשתו מן הייבום, "שזרע הבא מן השפחה - עבדים ... וכאילו אינם. (77) שהרי בידו לשחררה ואינו מניח היתר ועושה איסור.

כ. מי שהחזקה אשת איש, בין מן הנשואין בין מן הארוסין, ויצא שמה בעיר מגרשת, אפלו רב העיר או פלה מעבירין הקול שנתגרשה - אין חוששין לה⁷⁸, והרי היא בחזקתה. אבל אם יצא שמה בעיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמה. לפיכך מניחה ונושא אחרת, ומאכילה ומשקה משלה⁸⁶. ואין מחיבין אותו בשאר פסות ועונה, שאין פה בן דעת לדור עם השוטים בבית אחר. ואינו חיב לרפאתה ולא לפדותה. ואם גרשה - הרי זו מגרשת⁸⁷. ומוציאה מביתו, ואינו חיב לחזר ולהטפל בה⁸⁸.

84) שנאלמה, אינה שומעת ואינה מדברת. 85) אף על פי שאין לה דעת, שהאשה מתגרשת בעל כורחה ואין אנו צריכים דעתה. 86) שהרי הוא נותן לה כתובתה ומוכן לגרשה, אלא שהחכמים מנעוהו, כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר - לא חייבוהו לפרנסה. 87) שמן התורה מגורשת אם יודעת לשמור גיטה. 88) אבל חייב לתת לה כתובתה, שהרי נולד בה מום זה לאחר שנתארסה ונסתחפה שדהו.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו נישואי קטנה, יתומה בחיי האב, מיאון של קטנה, גט מיאון, שלא להחזיר גרושתו, שלושת חודשי הבחנה.

א. אין נושאין את הקטנה². והנושא קטנה יתומה³ ולא רצתה בפעל - הרי זו ממאנת והולכת, ואינה צריכה ממנו גט; שאין קדושין של קטנה קדושין גמורין, כמו שבארנו⁴. וכן קטנה שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה פשהיא קטנה - הרי היא פיתומה בחיי אביה⁵, ואם נשאת פשהיא קטנה⁶ - הרי זו ממאנת⁷.

2) שמא אם היתה גדולה לא היתה מתרצית (קידושין מא. וב'תוספות' שם. וכן בכתובות נז: וראה לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ט). 3) מאביה. 4) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח "שאינן קידושיה קידושין גמורים מן התורה אלא מדברי סופרים. והן תלוין, שאם יסבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה ואינו צריך לחזור לקדשה אחר שגדלה וכו". 5) כמו שכתב רבינו לעיל (פ"ג מהל' אישות הי"ב): "כיון שנשאת, אין לאביה בה רשות לעולם". אבל הנישואין הראשונים שע"י אביה הם נישואין גמורים מן התורה, ואינם נפקעים במיאון אלא ע"י גט ממש, כמבואר שם הי"א, ולעיל פ"ב מהלכות גירושין, הי"ח"ט. 6) בחיי אביה, אחרי שיצאה מרשותו, כנ"ל. 7) יבמות קט, א. וסדר מיאונה מבואר לקמן ה"ח, וכן ההבדל למעשה בין מיאון לגט, מבואר לקמן הי"ט, טז. ב. החרשת⁸, אף על פי שגשוואיה מדברי סופרים⁹ פגשוואי קטנה, לא תקנו לה שתמאן, כדי שלא ימנעו מלנשאנה¹⁰.

8) שאינה שומעת ואינה מדברת. 9) כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ט, ופ"א ה"ד. 10) הואיל ולעולם תוכל למאן מפני חרשותה, אבל בקטנה יש גבול, וסובר אפייסנה כל שעה עד שיעבור זמן מיאונה (יבמות ק"ג. וברש"י). אבל בגט מתגרשת החרשת, כמבואר לעיל פ"י הכ"ג.

וא"כ היאך יכול היה להיות ענין הנישואין בין הקב"ה וכנסת ישראל בשעה שהיה בדעתו של הקב"ה לגרשה.

והביאור: בסוף הלכות יסודי התורה, כותב הרמב"ם: "דברי הפורענות שהנביא אומר. . . אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו. . . שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה". וכן כל אריכות הלשון בפרשת "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם כו" אינה אלא לעורר את ישראל שיהיו מנהיגה בלתי רצויה זו וגם כאן "אפשר שיעשו תשובה ונסלח להם". ונמצא שהנישואין של הקב"ה וכנסת ישראל לא היו מעולם "על מנת לגרשה" כי בוודאי לא רצה הקב"ה שיהיה ענין הגלות והזהיר את ישראל על כך, כדי שהנישואין יהיו באופן תמידי.

ההוראה מזה לכל יהודי, שצריך לדעת שהוא למעלה מהגבלות הטבע והעולם, ואף שמצד טבע העולם יכול לבוא למצב של "והשחתם", וכפירוש הרמב"ם על הפסוק "וקם העם הזה וזנה גו" - "הודיעו הבורא מנהגו של עולם" מכל-מקום אין הדבר מכריחו כלל וכלל, וגם אחרי שנמצא בגלות יש ביכולתו להופכה במהירות למצב של גאולה על ידי העסק בתורה שהיא בעלת הבית על מציאות העולם, על דרך שמצינו ברשב"י שכשנעצרו הגשמים אמר תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" וירדו גשמים.

(על פי יין מלכות סימן ס"ג)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

80) שנאמר: "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך". 81) שנואי המשלח ... כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזכה מוריד עליו דמעות... ואפילו אם מצא בה ערוות דבר כגון שהעיד לה אחד, שמצוה לגרשה, לא יאמר אני מאמין לו ויגרשה מייד אלא יהיה מתון בדבר ... ויעשה חקירה יפה, אולי לא יצטרך לגרשה". 82) ומטעם זה כתב הרשב"א שאין מברכים על מצות גירושין, מפני שיש גירושין שהם בעבירה, כגון שלא מצא בה ערוות דבר ומגרשה מחמת שנאה.

כב. אשה רעה פדעויתה⁸³, ושאונה צנועה פבנות ישראל הפשרות - מצוה לגרשה, שנאמר: גרש לץ ויצא מדון. ואשה שנתגרשה משום פריצות - אין ראוי לאדם פשר שישאנה, שלא יאמר: זה הוציא רשעה מביתו וזה מכניסה.

83) במידותיה.

כג. מי שנתחרשה⁸⁴ אשתו - הרי זה מגרשה בגט ותהיה מגרשת⁸⁵; אבל אם נשתת - אינו מוציא עד שתבריא. ודבר זה תקנת חכמים הוא, כדי שלא תהא הפקר לפרוצין, שהרי אינה יכולה לשמור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גט מספק. ואם מאנה אחר שנבדקה²³, ונתקדשה לאחר - צריכה ממנו גט מספק²⁴. ואם נשאת - תצא מזה ומזה, והולד ספק ממזר משניהם²⁵.

21) ע"י נשים, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"כ. 22) ונפלו. הואיל ואילו הביאה סימנים הרי היא מקודשת קידושי תורה כשנבעלה אחר ההבאה, ספק תורה להחמיר. אבל אם לא בעלה, ובדקה ולא נמצאו לה סימנים, הרי היא עדיין קטנה וממאנת ואין חוששים שמה נשרו, שאפילו נשרו אינה אלא מקודשת מדבריהם, וספק מדבריהם - להקל (נדה שם, וכן בבבא בתרא קנו, א: "בודקין למיאונים" וברי"ף יבמות סוף פ"ג). 23) ולא נמצאו לה סימנים. 24) שמה כשנבעלה לראשון עדיין לא הביאה סימנים כלל, ונמצא שאינה מקודשת לו מן התורה, וממילא מקודשת היא לשני, כי גם בנוגע לשני יש להחמיר ולומר, שמה הביאה עכשיו ונשרו ומקודשת היא לו קידושי תורה מספק. ראה 'בית שמואל' סי' קנה, אות ל'. 25) אם תחזור לראשון אחרי שנתקדשה לשני ולא נתגרשה ממנו וילדה מן הראשון. ודין ספק ממזר מבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו הכ"א.

ו. קטנה שלא מאנה והגדילה²⁶, ואף על פי שלא בעלה בעלה משנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד - הרי זו אינה ממאנת, שהרי הגדילה²⁷. וצריכה גט מדברי סופרים²⁸. שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני נערות עד שנחוש לה שמה הביאה סימנים ותהיה ספק מקדשת²⁹, ולא בא עליה אחר שהגדילה³⁰ כדי שתהיה אשת איש גמורה³¹, ונמצאת שאינה צריכה גט אלא מנשואי קטנות שהן מדברי סופרים. לפיכך, אם עמדה ונתקדשה אחר שגדלה - תופסין בה קדושין של שני³². ואם גרש הראשון - יכנס השני³³. אכל אם גרש שני - לא יקדם ראשון, שמה יאמרו: החזיר גרושתו מאחר שנתארסה³⁴. ואם בא עליה שני קדם שיגרש ראשון - תצא מזה ומזה, מפני שדומה לאשה ששמעה שמת בעלה ונשאת אחר כך בא בעלה³⁵. ואין הולד מן השני ממזר³⁶. ואם בא עליה ראשון קדם שגרש שני - הולד ממזר³⁷.

26) הגיעה לשתיים-עשרה שנה והביאה שתי שערות, וגם הביאה שתי שערות. 27) נדה נב, א. 28) ולפיכך תופסים בה קידושי שני, אפילו אם לא נתגרשה מן הראשון, כפי שמבאר והולך. 29) מן התורה. 30) והביאה סימנים. 31) מקודשת ודאי. 32) מן התורה. 33) אם ירצה, וכמבואר בגיטין פט, ב. 34) שיאמרו לאחר שגירשה ראשון תחילה קידשה שני, ואסור להחזיר גרושתו משנתארסה, כמבואר בסמוך הי"ב (גיטין שם). והשווה לעיל פ"ט מהל' אישות הכ"ו. 35) ראה לעיל פ"י, ה"ה: "בין שהיה בעלה פקח, בין שהיה חרש". והוא מירושלמי יבמות פ"ד, ה"א. והרי אם בעלה חרש אינה מקודשת אלא מדבריהם, ובכל זאת תצא מהשני

ג. ממאנת היא הקטנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין, בין בפני בעלה בין שלא בפניו¹¹. וכשם שממאנת בפעל, כך ממאנת ביכם¹². וממאנת בפעל זה וממאנת בשני, אם נשאת לאחר, וכן בשלישי, אפילו כמה פעמים. כל זמן שהיא קטנה יש לה למאן¹³. וקטנה שלא מאנה, אף על פי שהיא נשואה, והלכה ונתקדשה לאחר כשהיא קטנה - קדושיה הם הם מאוניה¹⁴.

11) שם קז, א. במשנה כדברי בית-הלל. 12) אם מת בעלה ולא מיאנה בו, ונפלה לפני יבם - ממאנת בו ואינה צריכה חליצה (שם, כדברי בית-הלל). 13) שם. שלא כדברי בית-שמאי האומרים: "אין בנות ישראל הפקר אלא ממאנת וממתנת (מליארס לאחר) עד שתגדיל". 14) שם קח, א. שבקידושיה היא מגלה דעתה, שאין רצונה בבעלה הראשון. "ולכתחילה יש לבית-דין להזהר שלא להשיא יתומה קטנה במקום שנראה להם שתבוא לידי מיאון, ואין לדיין בזה אלא מה שענינו ראות" (שו"ע אהע"ז סי' קנה ס"א).

ד. עד מתי הבת ממאנת? כל זמן שהיא קטנה, עד שתהיה נערה¹⁵ או עד שידע שהיא אילונית¹⁶. כמה דברים אמורים¹⁷? בשלא בא עליה הפעל אחר שנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד¹⁸; אכל אם הגיעה לזמן הזה ונבעלה - הואיל והפעילה קונה מן התורה כמו שבארנו¹⁹, הרי זו אינה ממאנת. ואינה צריכה בדיקה למאן, שחזקתה שהביאה סימנים²⁰.

15) בת שתיים-עשרה שנה והביאה שתי שערות, ואם הגיעה לגיל זה ולא הביאה שתי שערות - עדיין קטנה היא עד עשרים שנה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ג. 16) שהגיעה לגיל העשרים ולא הביאה שתי שערות ונראו בה סימני איילוניות. ואם לא נראו בה סימני איילוניות, עדיין קטנה היא עד שתהיה בת שלשים וחמש שנה (שם ה"ד). 17) שאם לא הביאה סימני נערה, יכולה למאן אע"פ שמלאו לה שתיים-עשרה שנה. 18) שאין קידושיה מן התורה אלא מדברי סופרים בלבד, שהרי קטנה היתה כשנתקדשה, ולפיכך כשנבדקה ולא הביאה שתי שערות, עדיין קטנה היא וממאנת, שאפילו כבר הביאה שתי שערות ונשרו - אינה אלא מקודשת מדבריהם בלבד, ומספק אין אנו מחמירים בה להחזיקה גדולה. 19) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח: "שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה, ואינו צריך לחזור לקרשה אחר שגדלה". 20) שהרי היא מקודשת קידושי תורה, ובאיסור תורה עלינו להחמיר ולומר: חזקה כבר הביאה סימנים ואינה ממאנת, שהרי גדולה היא (נדה מו).

ה. הרי שנבדקה²¹ ולא נמצאו לה סימנים - הואיל ונבעלה אחר שהגיעה לזמן הראוי לסימנים, הרי זו חוששין לה שמה הביאה ונשרו²², ולפיכך צריכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושוב תתפייס ותשוב לבעלה, ושוב תחזור לבית אמה והרי זה כצחוק וגיחוך, וגם יש לחוש, שמא תפקיר עצמה באותן העתים שהיא בורחת מבעלה, ולפיכך כשהיא ממאנת בפני שנים ואומרת: אין רצוני בבעלי זה, אז היא מרגשת בכבוד עצמה ולא תשוב עוד אליו, וזהו שאמרו: נתקדשה לאחר - "קידושה הם הם מיאונה", כיון שנתקדשה לאיש אחר, אין לחוש עוד שינהגו בה מנהג הפקר.

ט. השנים שממאנת הקטנה בפניהן פותבין לה: ביום פלוני מאנה פלונית בת פלוני בפנינו בפלוני בעלה, וחותמין ונותנין לה. וזה הוא גופו של גט מאון⁴⁶. וגט מאון אינו כגט הגרושין, שנתניתו⁴⁷ מגרשה⁴⁸. ואינו צריך פתיבה לשמה, ולא מסירה⁴⁹, ולא דבר ממשפטי גט הגרושין⁵⁰. ואין פותבין בו טפסי⁵¹ הגט, שמא יראה כגט גרושין⁵², לפי שאינו אלא כמעשה בית דין⁵³.

(46 יבמות, שם. (47 של גט. (48 וכל עוד לא נתנו לה הבעל או שלוחו - אינה מגורשת, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ה"ב. ואילו גט מאון - אין צורך בנתינתו, אלא מעת מיאונה בפניהם נעקר קידושה. וכל עיקרו של גט מאון אינו אלא לראיה בידה שמיאנה. וכן שנינו (בבא מציעא פ"א מ"ח) "מצא... מיאונין הרי זה יחזיר" ואין חוששים שמא לא נתנו לה, הרי שאין צורך בנתינתו (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קנה, יז). (49 כלומר, אינו צריך לא כתיבה לשם גט מאון (כגט, לעיל שם ה"ט). (50 כגון דין תלוש, גט מאון (כגט, לעיל שם ה"ט). (51 נוסח. (52 יבמות קז, ב. קח, א. שמתוך זה יבואו לאסור קרובותיה כדין גרושתו, ובאמת אינו כגט גירושין והוא מותר בקרובותיה, כמבואר לקמן הט"ז (מגיד-משנה). (53 תעודה בידה לראיה שמיאנה.

י. השנים שממאנת בפניהן צריכין שיהו מפירין אותה⁵⁴ ואת בעלה שמאנה בו⁵⁵. לפיכך⁵⁶, פל מי שראה אותה שמאנה ושמע מאוניה יש לו לכתב גט מאון לה אף על פי שאין מפייה⁵⁷. וכבר נהגו ישראל לכתב גט מאון בנסח זה:

(54 שקטנה זו כך שמה, שאם לא יכירה, יש חשש שמא יכתבו לקטנה זו שם של קטנה אחרת, ואם תמות הקטנה ההיא, יוציאו קרובה גט מאון זה כדי שלא יירשנה בעלה ויירשוה הם (יבמות קו. ובר"ן שם). (55 שזוהי אשתו של פלוני בעלה, שאם לא ידעו את בעלה, יש לחוש שמא יש קטנה אחרת ששמה כשם קטנה זו, ויכתבו בגט מאון זה את שם בעלה של אותה קטנה. אבל אם מכירים את בעלה של זו שלפנינו, שוב אין לחוש שמא שם בעלה של קטנה אחרת כשם בעלה של זו, שכל-כך אין לנו לחשוש (מגיד-משנה). (56 הואיל ואין ממאנים אלא-אם-כן מכירים. (57 כי בוודאי לא הווקו השנים למיאונה טרם שהכירוהם (יבמות שם. והשווה לקמן פ"ד מהל' יבום הכ"ט).

אפילו היה פיקח וקידושיו קידושין גמורים הם, בגלל איסור אשת-איש מבעלה החרש (ביאור הגר"א אהע"ז סי' קנה, עד). (36 שמן התורה מקודשת היא לשני ומותרת לו, וכמו שאמרו (גיטין פ:) כל שנשאת לשני ע"י גט פסול (כשר מן התורה ופסול מדבריהם), הולד מן השני כשר. (37 מן התורה. שהרי אשת איש היא מן השני בקידושי תורה. וראה יבמות קט, ב.

ז. אי זו היא קטנה שצריכה למאן? מפת יש עד בת עשר שנים - בודקין אותה לפי יפי דעתה: אם יודעת לשמר קדושה³⁸, ושהן קדושין, לא שתשמר אותן פדרך שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן - הרי זו צריכה מאון³⁹; ואם אינה יודעת לשמר קדושה - אינה צריכה למאן, אלא הולכת לבית אמה באלו לא נתקדשה מעולם⁴⁰. ופחותה מפת שש, אפלו יודעת לשמר - אינה צריכה מאון. ויתרה על בת עשר, אפלו סכלה ביותר⁴¹ - צריכה מאון. וכל מי שהשיאה אחיה או אמה או קרובה⁴² שלא לדעתה - אינה צריכה למאן.

(38 כסף קידושה. (39 גיטין סה, א: "הפעוטות מקחן מקח, וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון", וכגירסת הרי"ף שם. וסתם פעוטות מגיל שש עד עשר, כל פעוט לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין נט, א. (40 יבמות קז, ב. (41 לא שעושה מעשה שטות, אלא שאינה חריפה כלל - הואיל והיא יתירה על עשר, חזקה עליה, שהיא יודעת לשמור קידושה (כסף-משנה בהל' אישות פ"ד ה"ז, והשווה דברי רבינו שם ולעיל פ"ב ה"ט). (42 יבמות, שם. ובירושלמי (שם פ"ג, ה"ב) אמרו: איזו לדעתה? עושים לה חופה ומלבישים אותה מלבושים נאים ומזכירים לה גבר (שתינשא לבעל). - שלא לדעתה? עושים לה חופה ומלבישים אותה בגדים נאים ולא מזכירים לה גבר (לפי גירסת הרשב"א שם).

ח. כיצד ממאנת? אומרת בפני שני עדים: אין רצוני בפלוני בעלי, או: אין רצוני בקדושין שקדשוני אמי או אחי, וכיוצא בדברים אלו⁴³. אפלו היו אורחין מסבין בבית בעלה⁴⁴, והיא עומדת ומשקה עליהן, ואמרה: איני רוצה בפלוני בעלי - הרי זה מאון⁴⁵.

(43 יבמות, שם. (44 ואלה ישתקו ולא יודיעו כלל על דבר מיאונה משום כבוד הבעל הסועדים אצלו, וגם לא הלכה אליהם במיוחד על דבר מיאונה אלא בהזדמנות הגשת הכיבוד אמרה מה שאמרה, ואולי מתוך טורח ורוגז הביעה את מיאונה לבעלה המטריחה. (45 שם קח, א. וכתב בספר 'מעשה רוקח': טעם המיאון יתקוהו לטובתה, הואיל וקטנה היא אין כח ביד חכמים להכריחה לישב תחת בעלה נגד רצונה, כמו שאמרו (פסחים קטז). "חיוב לדרדקים?" ומפני שיש לחוש שמא תניח בית בעלה ותלך לבית אמה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גַּט מְאוּן

כלשון הכתוב (במדבר ה, יג) "ונסתרה והיא נטמאה". (70) ועל כרחנו פסוק זה עוסק גם באשה שזינתה תחת בעלה, שאילו במחזור גרושתו - אפילו נתקדשה לשני ועדיין לא נטמאה - לוקה עליה, כמבואר לעיל. מעתה אמור, שלא זו כולל גם אשה שנטמאת תחת בעלה, שהוא לוקה עליה אם יבוא עליה - אפילו לא גירשה כלל. (71) שהיא מותרת לו, כמבואר לעיל פכ"ד מהל' אישות הי"ט, אבל "אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום טומאה, שנאמר לא יוכל בעלה . . . אחרי אשר הוטמאה. הכל בכלל, שאם נבעלו אסורין על בעליהן, פרט לך הכתוב באשת ישראל שנאנסה, שהיא מותרת . . . אבל אשת כהן באיסורה עומדת שהרי היא זונה" (לשון רבינו בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ז). (72) הואיל ואילו נטמאה ודאי, הוא לוקה עליה מן התורה. (73) שהתרה בה בפני שנים אל תסתרי (=אל תתייחדי) עם איש פלוני, ונסתרה (=ונתייחדה) עמו בפני שנים (שראום מבחורין) ושהתה עמו כדי טומאה, שאסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר, כמבואר לקמן בפ"א מהל' סוטה, ה"ב. (74) הבעל שלה. (75) מדבריהם, שהרי אין זה ודאי שנטמאה, אלא ספק. ואע"פ שאסורה עליו מן התורה, כמבואר בסוטה כח, א. וגם עובר עליה בלאו, כמבואר שם (ד). - אין לוקים על הספק, אלא מכת מרדות. מרדות - שמרד על דברי תורה, ומכים אותו לא במספר קבוע כייאם לפי ראות עיני הדיין (נזיר פ"ד מ"ג, וברע"ב שם). וראה בפ"א מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

טו. חרש שגַּרְשׁ בְּרַמְיָהּ, פְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי⁷⁶, וְהִלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְחַרְשׁ אַחֵר, וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר לְפָתְחָ⁷⁷ - אֲסוּרָה לְחֹזֵר לְבַעֲלָהּ הַחַרְשׁ⁷⁸. אָבָל אִשְׁתּוֹ שֶׁל פֶּקַח שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה, וְהִלְכָה וְנִשְׁאַת לְחַרְשׁ, וְנִתְגַּרְשָׁה - מִתַּרְתֵּי לְחֹזֵר לְבַעֲלָהּ הַפֶּקַח⁷⁹.

(76) לעיל פ"ב הי"ז, שאם נשא כשהוא חרש - מגרש ברמיזה. (77) שקידושו קידושין גמורים מן התורה. (78) כי איך יוכל להחזירה אחרי שנתקדשה קידושין גמורים לפיקח, ואסור להחזיר גרושתו משנתקדשה, ואפילו כשנתקדשה לחרש אחר אסורה לראשון, כי כשתיקנו חכמים קידושין לחרש, לא ייפו את כוחו יותר מהפיקח, שהחרש יהא מותר להחזיר גרושתו משנתקדשה לחרש כיוצא בו. (79) שאין קידושי החרש או נישואיו יכולים להרע לקידושי הראשון הפיקח שקידושו מן התורה, שהרי מן התורה אין נישואי החרש כלום, ולא תיקנו חכמים נישואין לחרש לקפח את קידושי הראשון, שהוא הפיקח ('ירושלמי' יבמות פ"ד ה"א ע"פ גירסת רבינו: "אשתו של פיקח שגירשה ונישאת לחרש, אין אני קורא עליה: לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה" - מגיד-משנה).

טז. הַמְמַאֲנֵת (בְּאִישׁ) - אֵינָה מְגַרְשֶׁת מִמֶּנּוּ⁸⁰, וְדִינָה עִם בַּעֲלָהּ שֶׁמֵּאֲנָה בּוֹ כְּדִינָה עִם מִי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁה מֵעוֹלָם⁸¹: הִיא מְתַרְתֵּי בְּקִרְבּוֹ, וְהוּא מְתַר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ, וְלֹא פִסְלָה מִן הַפְּהִינָה⁸². וְאִם נִשְׁאַת

יא. בְּכַף בְּשֵׁשֶׁת, כֶּף וְכַף יוֹם לְחַדֵּשׁ פְּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּף וְכַף לְמַנְיָן פְּלוֹנִי⁵⁸, מֵיֵאֲנָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּפִנְיֵנוּ, וְאִמְרָה: שְׂאָמִי אוֹ אֲחִי הַטְּעוֹנִי וְהַשְׂיֵאוֹנִי אוֹ קִדְּשׁוֹנִי וְאִנִּי קִטְּנָה לְפְלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי, וְהַשְׂתָּא גְלִיתִי דְעֵתִי קְדַמְיִכוֹן⁵⁹ דְּלֹא צְבִינָא בֵּיהּ וְלֹא קְאִימְנָא עִמִּיהּ⁶⁰. וְדִבְרֵינָא⁶¹ פְּלוֹנִית דָּא וְאִתְּפַרְרָ לְנָא דְעֵדִיין קִטְּנָה הִיא⁶². וְכִתְבָנָא וְחִתְמָנָא וְיִהְיִבָנָא לָהּ⁶³ לְזִכּוֹת וְלְרְאִיָּה בְּרוּרָה. פְּלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי עַד. פְּלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי עַד⁶⁴.

(58) ליצירה או לשטרות, כמבואר לעיל פ"ד הי"ב. (59) לפניכם. (60) שאיני רוצה בו ולא אעמוד עמו. (61) ובדקנו (ע"י נשים, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"כ). (62) ויכולה למאן. (63) וכתבנו וחתמנו ונתנו לה. (64) ראה נוסח המיאון ב'ירושלמי' סנהדרין פ"א ה"ב, ובתלמוד בבלי יבמות קז, ב. וב'אוצר הגאונים' יבמות חלק התשובות סי' תקלב-תקלד. ובשו"ע אהע"ז סי' קנה סכ"ב: "וממאנת אפילו בזמן הזה, וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל מעשה בימיו ודלא כיש מחמירים שאמרו שאין בת ממאנת בזמן הזה כלל".

יב. הַמְגַרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר, אָף עַל פִּי שְׂלֵא בַעֲלָהּ - נֶאֱסְרָה עַל הָרֵאשׁוֹן⁶⁵. וְאִם הִחְזִיר הָרֵאשׁוֹן וּבַעֲלָהּ - לֹקְהָ, וְכּוֹפֵין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא; שְׁנֵאמַר: לֹא יִכַּל בַּעֲלָהּ הָרֵאשׁוֹן⁶⁶ וְגו'.

(65) יבמות יא, ב. (66) ולמעלה מזה כתוב: "ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר", והיתה - לשון הויה, שהיא קידושין, שאפילו רק נתקדשה לאחר - אסורה לראשון (רש"י, שם). השווה פ"ט מהל' סנהדרין ה"ד, 'ספר המצוות' לא-תעשה קנד. אבל אם חזר הראשון וקידשה ועדיין לא בעלה - אינו לוקה, כמבואר בקידושין עח, א.

יג. זְנִתָּה עִם אַחֵר פְּשֵׂיָהּ גְרוּשָׁה - מִתַּרְתֵּי לְחֹזֵר לְבַעֲלָהּ⁶⁷; שְׁנֵאמַר: וְנִצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיָּתָה לְאִישׁ אַחֵר - הַיְיָתָה לְאִישׁ אַחֵר, שֶׁהִיא הַקְּדוּשִׁין, הִיא שְׂאוּסְרָת אוֹתָהּ עַל בַּעֲלָהּ לְחֹזֵר לוֹ.

(67) סוטה יח, ב במשנה שם.

יד. וּבְכָלֵל לְאוֹ זֶה, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁזְּנִתָּה תַּחַת בַּעֲלָהּ - נֶאֱסְרָה עָלָיו וְלֹקְהָ עָלֶיהָ⁶⁸; שְׁנֵאמַר: אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה⁶⁹ - וְהָרִי נִטְמָא⁷⁰. אֲלֵא אִם פֶּן הִיָּתָה אִשְׁתִּי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵאֲנִסָּה⁷¹. לְפִיכָךְ⁷², כָּל אִשָּׁה שְׁנֵאֲסְרָה עַל בַּעֲלָהּ עַל יְדֵי קִנּוּי וְסִתְרִיהָ⁷³, אִם בַּעַל אוֹתָהּ⁷⁴ - מִפְּיָן אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוּת⁷⁵. וְאִם עֶבֶר וְהִחְזִירָה אַחֵר שֶׁגַּרְשָׁה - יוֹצִיא בְּגִט.

(68) מן התורה, מלקות ארבעים. (69) נבעלה לאחרים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיום שנתגרשה או שמת בעלה בוי⁹¹ וחזן מיום שנתארסה בו, כדי שיידע אם היא מעברת או אינה מעברת⁹², להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני⁹³.

(90) לא תתקדש, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ב. (91) יבמות מא, א. ומג, א. וכן ב'ירושלמי' שם, פ"ד הי"א: "תשעים יום שלמים". (92) שזמן הכרת העובר - שלשה חדשים, זכר לדבר: "ויהי כמשלוש חדשים ויוגד ליהודה לאמר וגו' הנה הרה וגו'" (בראשית ל, כד), כמבואר ב'ירושלמי' שם. (93) שלא תלד בן, ספק בן תשעה חדשים לבעל הראשון או בן שבעה לאחרון, והתורה אמרה (שם יז, ז) "להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו" - להבחין בין זרע של ראשון לאחרון, שאין השכינה שורה אלא על הוודאים (יבמות מב. וברש"י) וראה בפ"כ מהל' איסורי ביאה הי"ח"ט.

יט. ומיום פתיבת הגט מוזין למגרשת. ואפלו היה על תנאי⁹⁴, או שלא הגיע לידה אלא לאחר פניה שנים⁹⁵ - מיום הפתיכה מוזין⁹⁶, שהרי אינו מתחיד עמה משפתבו לה⁹⁷.

(94) ועדיין לא נתקיים התנאי. (95) כגון ששלח גט לאשתו ונשתהה שליח בדרך. (96) גיטין יח, א. (97) ראה לעיל פ"ג ה"ה, ופ"ח ה"ב.

כ. וגזרת חכמים היא, שאפלו אשה שאינה ראויה לילד⁹⁸, ואפלו נתגרשה או נתאלמנה מן הארוסין - צריכה להמתין תשעים יום. אפלו קטנה או זקנה או עקרה⁹⁹ או אילונית¹⁰⁰, ואפלו בעלה במדינת הים או חולה או חבוש בבית האסורין, ואפלו בתולה מן הארוסין - צריכות להמתין תשעים יום¹⁰¹.

(98) מחמת סם או חולי. (99) "שנעקר רחמה וניטלה האם שלה" (לשון רש"י יבמות מב:). (100) מפורש לעיל פ"ב מהל' אישות ה"דו. (101) גזרו שאינה ראויה לילד - מחמת הראויה לילד, שלא תחלוק בין אשה לאשה (יבמות שם).

כא. שפחה שגשתחררה וגזרת שנתגרשה¹⁰² - ממתינין תשעים יום. ואפלו גר ואשתו שנתגרשו - מפרישין אותן תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שגזרע בקדשה לזרע שלא נזרע בקדשה¹⁰³. וכן יפת תאר¹⁰⁴, אף על פי שנתנה לה תורה שלשים יום לתקנת עצמה¹⁰⁵ - צריכה להמתין תשעים יום לתקנת הולד. והשלשים¹⁰⁶ מפלל התשעים¹⁰⁷.

(102) והיו השפחה והגיוורת נשואות לבעליהן בעברותן או בגיותן. אבל היו פנויות אינן צריכות להמתין, שהמונה אינה צריכה להמתין, כמבואר בהלכה הבאה. (103) לפני גירותם (יבמות מב. וראה שם לה). וראה בתוספות שם מב, א. ובשו"ע י"ד סי' רסט ס"ט. (104) שנלקחה בשביה

לאחר, וגרשה האחר או מת או מאנה בו - מתרת לחזר לראשון⁸³. ולא עוד, אלא אפלו גרשה הראשון והחזירה, ומאנה בו, ונשאת לאחר שמתנה בו, וגרשה האחר - מתרת לחזר לראשון; שכל היוצאת במאון, אף על פי שקדמו גט - הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם, ומתרת לחזר לו. אבל המגרשה את הקטנה בגט, ונשאת לאחר, ומאנה בו - אסורה לחזר לראשון, מפני שיוצאת ממנו בגט, אף על פי שיוצאת מן האחרון במאון⁸⁴. ואין צריך לומר אם גרשה האחרון או מת⁸⁵. וכן אסורה לאבי הראשון ולבנו ולאחיו, ששאר הגרושות, אף על פי שיוצאת מן האחרון במאון⁸⁶.

(80) שתיאסר לקרוביו והוא בקרובותיה, המבוארים בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז, ובביאורנו לעיל פ"ט מהל' אישות ה"טו. (81) שהמאון עוקר את הקידושין למפרע. (82) יבמות קח, א. (83) שם. שהמאון שלאחר-כך גילה עליה שקטנה היא וביטל הגט הקודם. (84) ואין מיאון חבירו מבטל גט שלו, כי חוששים אנו מתוך שהיא מכרת ברמיותו וקריצותיו של הראשון, ילך הלה וישדלה למאן בשני כדי שתחזור אליו, שהרי היא אוהבתו, שלא מיאנה בראשון אלא נתגרשה ויצאה ממנו שלא לדעתה. אבל מיאון שלו מבטל גט שלו, ואין חוששים שמה ישדלה ברמיותו כשתנשא לאחר וישבשנה, כדי שתחזור אליו, שהרי ניסה לפייסה בהיותה תחתיו ולא נתפייסה, שהרי מיאנה בו ויצאה ממנו (שם קח:). (85) שלא מיאנה כלל ולא עקרה את גירושה הראשונים, שבוודאי אסורה לחזור לראשון (שם). (86) כאמור, שאין מיאון חבירו מבטל גט הראשון, ואפילו קרוביו שאינה מכרת ברמיותיהם, נאסרה עליהם, גזירה משום בעלה (שם וברש"י).

יז. הממאנת ביכם⁸⁷ - אסורה לאביו, מפני שגראת פכלתו בעת שמת בנו⁸⁸; אכל לשאר קרובים - מתרת. לפיכך, אם מאנה באחד מן הזכרים - מתרת לאחיו⁸⁹.

(87) כמבואר לעיל ה"ג. (88) שהרי הועילו לה נישואי הבעל המת, ליפול לפני היבם להצריכה מיאון כדי שתוכל להנשא לאחרים, ומשום מראית עין אסורה לו (שם קז:). (89) ואינה כגרושת האח, שכבר אמרנו מיאון עוקר את הקידושין למפרע (שם). ומכאן למד רבינו שמתרת גם לשאר קרובי המת. ולדעת הרמב"ן אסורה לשאר קרובים כשם שאסורה לאביו, ואינה מותרת אלא לאחיו משום מצות יבום, שאפילו עקרה זיקת יבום מאח אחד, עדיין מותרת לשאר אחיו משום מצות יבום. והכל מודים, שאם לא נשאר יבם אחר מיתת בעלה, אין לה במי למאן וממילא אסורה בקרוביו (מגיד-משנה).

יח. כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה - הרי זו לא תנשא ולא תתארס⁹⁰ עד שתמתין תשעים יום, חזן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְמִי הִיא מְעַבְרָת, שְׂמָא יִזְיק הַוֹלֵד בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ¹²², שְׂאִינוּ מְקַפֵּיד עַל בֶּן חֲבֵרוֹ. וּמְנִיקָה - שְׂמָא יִתְעַבֵּר¹²³ הַחֵלֶב, וְהוּא אֵינוּ מְקַפֵּיד לְרַפְּאֵת הַחֵלֶב בְּדַבְרִים הַמוֹעִילִין לְחֵלֶב כְּשִׁיתְעַבֵּר¹²⁴.

120) שמת, או גירשה והיא מעוברת ממנו. 121) שנתארמלה או נתגרשה, והיא מיניקה את בנה שילדה ממנו. 122) בהיותה מעוברת (יבמות מב.). 123) יודהם ע"י שתתעבר ממנו, והחלב נעכר לאחר שלשת חדשי עיבור (כתובות ס:). או ע"י מאכלים רעים המעכרים החלב, כמבואר שם. 124) או להאכיל את בן חבירו ביצים וחלב כשם שמקפיד על בנו כשחלב אמו נעכר, ומתוך שאשה בושה לבוא לבית-דין, היא נמנעת מלתבוע את יורשי בעלה הקודם, ונמצא בנה מת ברעב (יבמות מב:). ומינקת חבירו שנתגרשה ממנו אע"פ שאינה משועבדת להניק את בנו, ואם רצתה מחזירה לו את בנו והוא מטפל בו, כמבואר לעיל פכ"א מהל' אישות הט"ז - כל זה כשלא הניקה אותו עד שהכירה, אבל אם הכירה - אין מפרישים אותו מאמו, שמה יבוא לידי סכנה, כמבואר שם.

כו. פְּמָה הוּא זָמַן הַיְנִיקָה? אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֳדָשׁ¹²⁵. חוץ מִיּוֹם שְׁנֹלֵד בוּ וּמִיּוֹם שֶׁנִּתְאַרְסָה בוּ.

125) כתובות, שם. והוא-הדין למעוברת חבירו שאינה מותרת להארס עד שיעברו כ"ד חדשי היניקה לאחר שתלד. ובשו"ע אהע"ז סי' יג, סי"א פסק: "בין שהיא אלמנה בין שהיא גרושה בין שהיא מזונה, ויש להקל במופקרת לזנות כדי שיהא בעלה משמרה."

כז. כְּשֵׁם שְׂאִסוּר לְשֵׂא כֶּף אִסוּר לְאָרֶס עַד אַחַר זָמַן זֶה. אֶפְלוּ נִתְּנָה בְּנָה לְמְנִיקָה אוּ שְׂגַמְלָתוּ בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֳדָשׁ - לֹא תִנְשָׂא¹²⁶. מֵת בְּנָה - מִתְּרַת לְנִשְׂא, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא תִהְרַגְנָהוּ¹²⁷.

126) שגמלתו מחמת שרוצה להנשא (כתובות שם, וברש"י). 127) כדי להנשא, כי אינה חשודה על כך (שם).

כח. עֵבֶר וְנִשְׂא מְעַבְרָת אוּ מְנִיקָה בְּתוֹךְ זָמַן זֶה - יוֹצִיא כִּגֹּט, וְאֶפְלוּ הֵיךָ פְּהִיחָ¹²⁸. וְאִם הֵיךָ יִשְׂרָאֵל - יִחְזַרְנָה אַחַר אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֳדָשׁ שֶׁל מְנִיקָה. נִשְׂא וּבְרַח, וְלֹאֲחַר זָמַן כָּא וְיָשֵׁב עִם אִשְׁתּוֹ - אֵין בְּכֶף כְּלוּם¹²⁹. אָרֶס מְעַבְרָת אוּ מְנִיקָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא¹³⁰. וְלֹא לְכַנְסָהּ¹³¹ עַד אַחַר זָמַן הַיְנִיקָה אוּ עַד שְׁיָמוּת הַוֹלֵד.

128) שלא יוכל להחזירה עולמית משום גרושה (יבמות לו: ולז:). אבל המארס בתוך תשעים יום האמור לעיל הל' כד, אינו חייב להוציא בגט אלא מפרישים אותם בלא גט, כי כאן החמירו משום סכנת הוולד, וגם משום שהזמן הוא ארוך קשה להם להשתמר, אבל למעלה הזמן קצר רק שלשה חדשים ויכולים להשתמר (מגיד-משנה). 129) ומותרת לו, שהרי ברה, ובריחתו מצילתו, כמבואר

בגיותה בצאת ישראל למלחמה על אויביו, כאמור בתורה (דברים כא, יא). 105) לבכות את אביה ואמה עד שתקבל על עצמה להכנס תחת כנפי השכינה, כמבואר בפ"ח מהל' מלכים ה"ה. 106) של בכיה. 107) יבמות מת, ב. השווה הל' מלכים שם ה"ו. אבל על הביאה הראשונה שלפני נישואיה בשעת שבייתה, אין אנו חוששים משום הבחנה, שאותו בן אם יוולד לו מביאה ראשונה אינו נחשב זרעו כלל, כי בנך הנולד מן הגויה אינו בנך, כמבואר שם ה"ח (כסף-משנה שם).

כב. הַמְּמַאֲנֵת אֵינָה צְרִיכָה לְהִמְתִּין¹⁰⁸. לֹא גָזְרוּ אֶלָּא בְּגְרוּשָׁה. וְכֵן הַמְּזוֹנָה¹⁰⁹ אֵינָה צְרִיכָה לְהִמְתִּין, מִפְּנֵי שְׂמֵשְׁמֵרֵת עֲצָמָה שְׁלֹא תִתְעַבֵּר¹¹⁰. וְכֵן אֲנֹסָה¹¹¹ וּמִפְּתָה אֵינָן צְרִיכוֹת לְהִמְתִּין.

108) שהרי קטנה היא ואינה ראויה ללדת, ואין לגזור בה משום גדולה, שגדולה אינה ממאנת (יבמות לד: וברש"י). 109) אפילו גדולה. 110) "אשה מזנה מתהפכת [שיצא הזרע] - שלא תתעבר" (שם לה:). 111) אף-על-פי שהאונס בא עליה לפתע פתאום - משתמרת היא שלא תתעבר, כמבואר בכתובות לו, א.

כג. מִי שֶׁנִּשְׂאֵת בְּטַעוֹת, וְנוֹדַע שֶׁהִיא אִסוּרָה לְבַעֲלָהּ¹¹², וְהוֹצִיאָהּ בֵּית דִּין מִתְּחִילָתוֹ, אִם הֵיטָה קִטְנָה שְׂאִינָה רְאוּיָה לִילֵד - אֵינָה צְרִיכָה לְהִמְתִּין¹¹³; שְׁזָה¹¹⁴ דְּכָר שְׂאִינוּ מְצוּי הוּא¹¹⁵, וְכָל דְּכָר שְׂאִינוּ מְצוּי פְּרַב לֹא גָזְרוּ בּוֹ¹¹⁶.

112) כגון שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו של זה בשל זה (יבמות לג:). 113) שם. 114) נישואי טעות בעבירה. 115) יבמות לה, א. ודוקא קטנה, שאינה ראויה לילד, וכל איסורה אינו אלא מחמת גזירה משום גדולה, אבל גדולה שאסורה מן הדין - צריכה להמתין משום חשש ממזרות, שהרי סבורה כי זה בעלה ואינה מתהפכת. 116) בבא-מציעא מו, ב. והשווה הל' יום-טוב פ"א ה"כ.

כד. הַמְּאָרֶס בְּתוֹךְ תְּשַׁעִים יוֹם - מְגַדִּין¹¹⁷ אוֹתוֹ. אָרֶס וּבְרַח - אֵין מְגַדִּין אוֹתוֹ¹¹⁸. כִּנְס בְּתוֹךְ תְּשַׁעִים יוֹם - מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ¹¹⁹ עַד אַחַר זָמַן, וְיַעֲמֵד עִם אִשְׁתּוֹ.

117) מרחיקים אותו מתוך הקהל על שעבר על דברי חכמים, ולא יושבים בארבע אמותיו וכו', כמבואר בפ"ז מהל' תלמוד תורה ה"ד. 118) יבמות לו, א. בריחתו מצילתו מן הנידוי, רמז לדבר: "גלות מכפרת עון", כמבואר בסנהדרין לו, ב (מגיד-משנה). 119) ואינו מוציאה בגט, ולפיכך אפילו היה כהן - מחזירה לאחר זמן (וראה להלן בהכ"ח). ולדעת הראב"ד בין אירס בין כנס, מנדים אותו עד שיגרש בגט.

כה. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים, שְׁלֹא יִשְׂא אָדָם מְעַבְרָת חֲבֵרוֹ¹²⁰ וּמִיִּנְקַת חֲבֵרוֹ¹²¹. וְאָף עַל פִּי שֶׁהִזְרַע יָדוּעַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁפְתָבוּ לָהּ¹⁰ וְהָרִי הוּא יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; אָבֵל אִם
אָמַר הַבֶּעַל: עַל תְּנֵאֵי הָיָה¹¹, פְּקֻדוֹן הָיָה, מְעוֹלָם לֹא
כִּתְבִּיתִי, מְזִיפָה הוּא¹² - יִתְקַיֵּם בְּחֻמְתֵּי אוֹ בְּעֵדֵי
מְסִירָה¹³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁴. וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם - אֵינָהּ
מְגַרְשֶׁת לְהֵיוֹת מִתְּרַת לְאַחֵרִים, אָבֵל פְּסָלָה נִפְשָׁהּ
מִפְּהָנָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁵; שֶׁהָרִי פְּסָלָה עֲצָמָהּ
בְּהוֹדָאת פִּיהָ, וְעֲשָׂתָה עֲצָמָהּ בְּחֻמְתִּיכָה שֶׁל אֶסְרֵי¹⁶.

(10) וכן אמרו (בבא-מציצה כח.): "הוא אומר סימני הגט,
והיא אומרת סימני הגט - ינתן לה", הרי שאפילו אין הגט
בידה - אינו נאמן לומר: ממני נפל, שנמלכתי שלא ליתן,
כל-שכן כשהגט בידה (ביאור הגר"א שם, סי' קנב, יד).
(11) ולא נתקיים. (12) נראה שטענה אחת היא, ובכת"י
התימנים: "לא כתבתי ומזוייף הוא". וכן הוא ב'טור' אהע"ז
סי' קנב: "או שהוא מזוייף ולא כתבו מעולם". (13) ע"י
העדים שבפניהם מסר גט זה לידה, נדע שלא היה על תנאי
או פקדון, שהם יודעים כל הפרטים. (14) לעיל פ"ז ה"ב,
ע"פ הש"ס גיטין ט, א. ועדי מסירה נאמנים, כמבואר שם
טז, ב: "מה אילו יאמרו בפנינו גירשה, האם לא יאמנו",
וראה בהל' י"ד שם. (15) לעיל ה"א. (16) לשון הש"ס
בכתובות כב, א.

ד. בָּאָה הִיא וּבִעֲלָהּ, הִיא אוֹמְרַת: גְּרַשְׁתִּי וְאָבֵד
גְּטִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גְרַשְׁתִּיךְ - אֵף עַל פִּי שֶׁחִזְקָה
אֲשֶׁתוֹ, הָרִי זֶה נֶאֱמַרְתָּ; חִזְקָה אֵין אֲשֶׁה מְעֵדָה פְּנִיָּה
בְּפָנַי בְּעֲלָהּ¹⁷.

(17) גיטין פט, ב. וראה למעלה פ"ד מהל' אישות הי"ג,
ופט"ז הכ"ו.

ה. אָמַר הַבֶּעַל: גְּרַשְׁתִּי אֶת אֲשֶׁתִּי - אֵינִי נֶאֱמַן¹⁸.
וְחוֹשְׁשִׁים לְדַבְּרֵיוֹ, וְתִהְיֶה סֶפֶק מְגַרְשֶׁת¹⁹. וְאֶפְלוּ
הוֹדַת לוֹ שֶׁגְּרַשָּׁה - אֵינִי נֶאֱמַן; שִׁמְא וְיִתְבּוֹן²⁰
לְקַלְקְלָהּ²¹, אוֹ בְּגִט²² בְּטַל גְּרַשָּׁה וְהִיא אֵינָהּ
יודעת²³, [או שִׁמְא תַעֲזוּ פְּנִיָּהּ בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְאֵמֵנָה, וְהִיא אֵינָהּ יודעת] כְּפֶד הָאֶסְרֵי שֶׁלָּהּ²⁵.
לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אִם אָמַת הַדְּבָר - הָרִי אַתֶּם
קְיָמִים, גְּרַשׁ אוֹתָהּ עִתָּה בְּפָנֵינוּ.

(18) להתירה להנשא (בבא-בתרא קלה). (19) שאסורה
לכהונה אם ימות, וכן אינה מתייבמת אלא חולצת, שמא
גרושה היא (שם). (20) ה'טור' אהע"ז סי' קנב הביא:
"מכוינ". (21) להכשילה, שלאחר שתינשא תצא מזה
ומזה. (22) אולי צריך להיות "ובגט". ובכת"י התימנים,
תיבת "או" ליתא. (23) בזה יישב רבינו את הקושיא, למה
לא תהא האשה עצמה נאמנת באמרה נתגרשתי (ראה
למעלה ה"ד). (24) בדפוסי רומי וקושטא, אין כל הפיסקא
הזאת המוקפת לפנינו בסוגריים מרובעים. (25) גם בזה
יישב, למה לא תהא היא עצמה נאמנת, שכל נאמנותה היא
מפני שאינה מעידה פניה בפני בעלה, אבל כאן כשהבעל
מסייעה - יכולה להעיד, וראה גיטין סד, ב.

לעיל הל' כד. (130) שלא אמרו: "יוציא" אלא אם נשא,
אבל אם קידש - לא הוזכר (יבמות, שם) שיוציא. וכן יש
להוכיח ממה שאמרו (כתובות ס). "מינתק שמת בעלה . .
לא תתארס ולא תינשא", ואם כשאירס צריך לגרש - למה
לו לשנות: "ולא תינשא" הרי כבר גירשה, אלא ודאי שאינו
חייב לגרשה, ולפיכך משמיעה הברייתא חידוש, אע"פ
שאירס - לא ישא ('תוספות' יבמות שם, וכן בביאור הגר"א
לאהע"ז סי' יג, יב). (131) הלשון דחוק, ובכת"י התימנים:
ולא יכנוס, וכן הנוסח בשו"ע אהע"ז סי' יג, סי"ב.

פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) כלל בו רבינו נאמנות האשה והבעל לומר שנתגרשו,
הכחשות שתי כתי עדים בענין זה, ערעור הבעל על הגט,
נאמנות האשה לומר מת בעלה, ונאמנות עד אחד ועדים
פטולים בענין זה, הכחשות בענין הנ"ל.

א. הָאֲשֶׁה שֶׁבָּאָה וְאָמְרָה: אֲשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי וְגִרְוֹשָׁה
אֵינִי - נֶאֱמַרְתָּ; שֶׁהִפָּה שֶׁאֶסְרֵי הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר².
הַחִזְקָה אֲשֶׁת אִישׁ, וּבָאָה וְאָמְרָה: גְּרַשְׁתִּי בְּעָלִי -
אֵינָהּ נֶאֱמַרְתָּ לְהִתִּיר עֲצָמָהּ לְשׁוֹק⁴, אָבֵל פְּסָלָה
עֲצָמָהּ לְפָהֵנָה לְעוֹלָם⁵. וְאִם מֵת בְּעֲלָהּ - חוֹשְׁשִׁין
לְדַבְּרֶיהָ, וְחוֹלְצֵת וְלֹא מִתְּיַבֶּמֶת⁶.

(2) כתובות כב, א. ואפילו אמרה: גרושה אני, לאחר כדי
דיבור, הרי היא נאמנת להתיר עצמה, שהרי אינה עוקרת
דיבורה הראשון (אשת איש הייתי) אלא פוטרת את עצמה
מצד אחר מצד הגירושין, ולא עוד אלא אפילו דיבורה
הראשון משמעו כך: אשת איש הייתי, ועכשיו פנויה אני
(מגיד-משנה). (3) הואיל ואין גיטה בידה, ואפילו אם
נשאת - תצא, כמבואר שם כג, א. (4) להנשא לאחר.
ובכת"י התימנים, תיבה זו אינה. (5) כי לדבריה גרושה
היא וגרושה אסורה לכהן, "שעשתה עצמה (לכהן) כחתיכה
של איסור", לקמן סוף ה"ג. (6) שמא גרושה היא, וגרושת
אחיו אסורה לו, וכיוצא בזה ביבמות קיח, ב. והשווה פ"ג
מהל' יבום הי"ד.

ב. הִיוּ לָהּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהִיא גְּרוּשָׁה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין
שֵׁם גֵּט - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא לְכַתְּחָלָהּ⁷. הוֹצִיאָה גֵּט
מִתַּחַת יָדָהּ וְאָמְרָה: גְּרַשְׁתִּי בְּעָלִי בְּזָה - הָרִי זֶה
נֶאֱמַרְתָּ וְתִנְשָׂא בּוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוּ מְקַיֵּם⁸, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹.

(7) ואפילו אומרים: עכשיו נתגרשה, והיא טוענת נאבד גיטי
או נקרע הרי הם נאמנים (מגיד-משנה להלן ה"ו). וכן אמרו
(כתובות פט). "כשאין שם עידי גירושין", משמע מזה אילו
היו לה עדים היא נוטלת כתובתה, ומכאן שהיא מותרת
להנשא, כי כל שאינה יכולה להנשא - אינה גובה כתובתה
(ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קנב, יא). (8) שלא זיהו חתימת
העדים. (9) לעיל פ"ז הכ"ד, ושם בביאורנו הבאנו הוכחות
לדין זה. ולדעת הראב"ד אינה נאמנת עד שיקויים הגט.

ג. בָּא הַבֶּעַל וְעָרְעַר: אִם אָמַר: לֹא נִתְּתִי לָהּ, אָלָא
נִפְל מִמֶּנִּי וּמְצָאָה אוֹתוֹ - אֵינִי נֶאֱמַן, שֶׁהָרִי הוֹדָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(33) קידושין סה, ב.

יא. שְׁלִיחַ קַבְּלָהּ³⁴ שְׁהוּצִיא גַט מִתַּחַת יָדוֹ, וְהַבְעֵל אוֹמֵר: מְזַיֵּף הוּא - וְתִקְּמוּ בְחוֹתְמָיו אוּ בְעֵדֵי מִסִּירָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו³⁵. אָמַר הַבְעֵל: לִפְקֻדוֹן נִתְּתִיו לוֹ³⁶, וְהַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: לְגִירוּשִׁין נִתְּנוּ לִי - הַשְּׁלִיחַ נֶאֱמָר³⁷. וְכֵן אִם הָיָה הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הָאִשָּׁה, וְהָיָה אוֹמֵר: שְׁלִיחַ זֶה נִתְּנוּ לִי, וְהַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: כֵּן נִתְּתִיו לָהּ וּלְגִירוּשִׁין נִתְּנוּ לִי, וְהַבְעֵל אוֹמֵר: לֹא נִתְּתִיו לוֹ אֲלָא לִפְקֻדוֹן - הַשְּׁלִיחַ נֶאֱמָר וְהָיָה מְגֵרְשָׁהּ³⁸.

(34) שעשאתו האשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה, ומשיגיע הגט לידו - תתגרש כאילו הגיע לידה, כמבואר לעיל פ"ו ה"א. (35) לעיל ה"ג, בדין אשה עצמה המוציאה גיטה מתחת ידה, והוא-הדין לשלוחה. (36) שיהא מוכן לגרש בו כשירצה, ולא בתורת שליח קבלה, שתהא קבלתו כקבלת האשה. (37) שהרי האמינו כשמסר הגט לידו (גיטין סד. כרב חסדא). ואפילו אם שלשתם בעיר אחת, אין אומרים אילו היה נותנו לגירושין היה נותנו ישר ליד האשה (שם) וברש"י. וכן פסק הרי"ף בתשובותיו. (38) ואין אומרים שאין השליח נאמן אלא כשהגט בידו, אלא הואיל ויכולה להחזירו לידו - הריהו כאילו עדיין בידו (בית שמואל' אהע"ז סי' קמא ס"ק פג).

יב. אָבֵד הַגֵּט, אָף עַל פִּי שֶׁהַבְעֵל אוֹמֵר לְגִירוּשִׁין נִתְּתִיו לְשְׁלִיחַ וְהַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר נִתְּתִיו לָהּ³⁹ - הָרִי זֶה סִפְקָא מְגֵרְשָׁהּ⁴⁰; שֶׁהָרִי חִזְקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְאִין כָּאֵן אֲלָא עַד אֶחָד וּבְעַל. וְאִפְלוּ אָמְרָה הָאִשָּׁה: בְּפָנַי נִתְּנוּ לוֹ לְגִירוּשִׁין וְנִתְּנוּ הַשְּׁלִיחַ לִי - הוּאִיל וְהַבְעֵל וְהַשְּׁלִיחַ סוֹעְדִין אוֹתָהּ, אֶפְשָׁר שְׂתַעֲזוּ פְּנֵיהָ, וְשִׁמְאָ לָא נִתְּגַרְשָׁהּ⁴¹.

(39) מלשון זה משמע, שבשליח הולכה ידובר כאן, ואינה מתגרשת אלא עד שיגיע הגט לידה, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, כי בשליח קבלה אין צורך שיאמר: נתתיו לה, שאפילו לא נתן לידה מתגרשת. (40) אולי שליח עשה שליחותו, ומתוך שספק הוא, הולכים בו להחמיר, וחולצת ואינה מתייבמת. וכן אם נתקדשה לאחר, צריכה גט משני (גיטין סד:). "שאין אומרים באיסורין: חזקה שליח עושה שליחותו להקל אלא להחמיר" (פ"ד מהל' תרומות ה"ו). (41) גיטין, שם.

יג. שְׁלִיחַ קַבְּלָהּ שֶׁקַּבֵּל גֵּט לָאִשָּׁה וְשָׁלְחוּ לָהּ בְּפָנַי שְׁנֵי עֵדִים⁴², וְהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ וְנִטְּלָתָהּ, וְהָרִי הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, וְהָיָה אֵינָה יוֹדַעַת אִם בְּעֵלָה שָׁלְחוּ⁴³ לָהּ אוּ שְׁלִיחַ קַבְּלָהּ שָׁלָהּ אוּ שְׁלִיחַוָּ שָׁל בְּעֵלָה⁴⁴ - הָרִי זֶה מְגֵרְשָׁהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁴⁵.

(42) שראו הגט בידו כששלחו לה. (43) שלא רצה בשליחה לקבלה, ושלחו ביד שליח הולכה. (44) השליח הראשון של בעלה, עשה שליח שני להולכה. (45) לעיל ה"א,

ו. שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִתְּגַרְשָׁהּ, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִתְּגַרְשָׁהּ, אִפְלוּ הַבְעֵל עוֹמֵד וְהָיָה אוֹמֵר לֹא 'גֵרְשָׁתַנִּי' - הָרִי זֶה בְּחִזְקָת אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעֵדִים סוֹמְכִין אוֹתָהּ וְאֶפְשָׁר שְׂתַעֲזוּ פְּנֵיהָ. לִפְיָךְ, אִם נִשְׂאת - תִּצְאָה²⁶ וְהַגֵּד מִמֶּזֶר.

(26) כתובות כב, ב. וגיטין שם.

ז. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? פֶּשְׁאָמְרוּ 'עֲכָשְׁוּ נִתְּגַרְשָׁהּ', שֶׁהָרִי אוֹמְרִין לָהּ: אִם אָמַת הַדְּבָר - הוּצִיא גֵט²⁷; אָבֵל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים 'מִכְּמָה יָמִים נִתְּגַרְשָׁהּ' - יֵשׁ לוֹמֵר אָבֵד הַגֵּט. וְהוּאִיל וְהָיָה אוֹמֵר 'גְרוּשָׁה אֲנִי בְּדַאי', וְשְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין לָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁנַיִם מִכְּחִישִׁין אוֹתָן, אִם נִשְׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ - לֹא תִצְאָה²⁸; שֶׁהָרִי הָיָה וּבְעֵלָה יוֹדְעִין בְּדַאי שֶׁהָיָה מִתְּרַת, וְחִזְקָה הָיָה שְׁאִין מְקַלְקְלִין עֲצָמוֹן. אָבֵל אִם נִשְׂאת לְאַחַר, הוּאִיל לִיהַדְּבָר אֲצֵלוֹ סִפְקָא; וְכֵן אִם אָמְרָה 'אֲנִי יוֹדַעַת', אִפְלוּ נִשְׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ - הָרִי זֶה תִּצְאָה²⁹ וְהַגֵּד סִפְקָא מִמֶּזֶר.

(27) ואילו לא היו עדים מכחישים כנגדם, היתה מגורשת אם טוענת נאבד הגט (מגיד-משנה, וראה למעלה הערה ו). (28) כתובות, שם. וראה להלן הכ"ג, ולמעלה פ"י הט"ז. (29) כתובות, שם.

ח. אָמְרוּ שְׁנַיִם רְאִינוּהָ שֹׁנֵת גֵּרְשָׁהּ, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים 'לֹא רְאִינוּהָ', אִם הָיוּ כָּלָם שְׂרוּיִם בְּחֶזֶק אַחַת - הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא³⁰; וְאִם נִשְׂאת - לֹא תִצְאָה וְהַגֵּד כְּשֶׁר, שְׁבָנֵי אָדָם עֲשׂוּיִין לְגֵרֶשׁ בְּצִנְעָה³¹.

(30) משום לזות שפתים, שיאמרו אילו נתגרשה היה קול לדבר (רש"י כג.). (31) שם כג, א. ואין טענת לא ראינוה - ראינה. וראה למעלה פ"ט מהל' אישות ה"ל.

ט. הָאִשָּׁה שְׁלֹא חִזְקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְכָא עַד אֶחָד וְאָמַר: אֵשֶׁת אִישׁ הִיָּתָה וְנִתְּגַרְשָׁהּ, וְכָא עַד אֶחָד וְאָמַר: לֹא נִתְּגַרְשָׁהּ - הָרִי שְׁנִיָּהוֹן מְעִידִין שֶׁהָיָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְאֶחָד מְעִיד שֶׁהָיָה גְרוּשָׁה, וְאִין דְּבָרָיו שָׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם. וְלִפְיָךְ לֹא תִנְשָׂא, וְאִם נִשְׂאת - תִּצְאָה³².

(32) כתובות, שם. ולענין קידושין אינו כן, שהרי שניהם מעידים שפנויה היתה קודם שנתקדשה, וכמבואר למעלה פ"ט מהל' אישות ה"א.

י. אִשָּׁה וְשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, זֶה אוֹמֵר: זֶה אֲשֶׁתִּי וְזֶה עַבְדִּי, וְזֶה אוֹמֵר: זֶה אֲשֶׁתִּי וְזֶה עַבְדִּי, וְהָאִשָּׁה אוֹמֵרֶת: שְׁנִיָּהוֹן עַבְדֵּי - הָרִי הָיָה מִתְּרַת לְכָל. וְאָף עַל פִּי שֶׁשְׁנִיָּהוֹן חִזְזִיקוּהָ בְּאֵשֶׁת אִישׁ, הוּאִיל וְכָל אֶחָד מֵהֶן הָעֵיד לְעֲצָמוֹ, אִיָּן נֶאֱמָרִין³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְזוֹ בְּמִיתַת בְּעֻלָּה, שְׁמָא יִתְפוּנוּ לְאַסְרָה עָלָיו וְעֵדִין
הוּא קָיָם⁶⁰. וְאֵלוּ הֵן: חַמּוּתָהּ⁶¹, וּבַת חַמּוּתָהּ,
וְצַרְתָּהּ⁶², וְיִבְמַתָּהּ⁶³, וּבַת בְּעֻלָּה⁶⁴. אִפְלוּ עֵבוֹם
הַמְסִיחַ לְפִי תַמּוּ⁶⁵ - נְאֻמָּן, וּמְשַׁיֵּאִין עַל פִּיו, כְּמוֹ
שִׁיתְבָּאָר⁶⁶. וְאִם נִתְפוּן לְהָעֵיד - אֵינוֹ נְאֻמָּן⁶⁷.

(60) יבמות קיז, א. ואם לאחר מות בעל זה שהוא קרובן, הלכה ונשאת לאיש אחר, נאמנות להעיד שמת בעלה האחרון, שאינן חשודות להעיד שקר אלא להפריד בינו ובינה בלבד (כסף-משנה). (61) שונאתה, שאומרת בלבה: זו תאכל כל יגיעי ועמלי, וכן בת חמותה אומרת: זו תירש כל עמל אבי ואמי ואני אדחה. (62) אשת תחרותה של בעלה, והן צוררות ואויבות זו את זו, וכן הכתוב אומר (שמאל-א, א, ו) "וכעסתה צרתה", ומתכוונת לאוסרה על בעלה. (63) אשת אחי בעלה, ואפילו היא אחותה, חוקתה ששונאתה, כמבואר לעיל פ"ז ה"ג. וכן אמרו ביירושלמי "יבמות פט"ו ה"ד": "יבמתו אפילו אחותה". (64) זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה (רש"י יבמות קיז). וראה להלן פ"ג מהל' יבום ה"ו. וביירושלמי שם שנינו: "כשם שאינן נאמנות עליה, כך אינה נאמנת עליהן". וחכמינו המליצו על זה הפסוק: "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט) אם הוא שונא את זה - גם הוא שונאו, ולפיכך כלה פסולה להעיד לחמותה ולבת חמותה ולבת בעלה (יבמות שם). (65) משוחח ומספר דבר מה שלא בכונה תחילה. (66) לקמן פ"ג ה"א, מיבמות קכא, ב. (67) יבמות, שם.

יז. וכן הפסול⁶⁸ בעברה מן התורה⁶⁹: אם בא להעיד באשה שמת בעלה - אינו נאמן⁷⁰, ואם היה מסיח לפי תמו - נאמן. אין זה פחות מן העפוי⁷¹. אכל פסול מדבריהם⁷² - נאמן לעדות אשה⁷³.

(68) לעדות. (69) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה, כגון שאכל נבילות או חילל יום-טוב, או שהלווה רבית קצוצה אע"פ שאינו לוקה, כמבואר בפ"י מהל' עדות ה"ג-ד. (70) יבמות כה, ב שהוא חשוד לשקר (ט"ז אהע"ז סי' יז סק"ב). (71) רי"ף, יבמות פט"ו. (72) שעבר עבירה שחיובה מדברי חכמים בלבד, כגון שאכל בשר עוף בחלב או שחילל יום-טוב שני של גלויות, וכן העובר על גזל של דבריהם, כגון מפרחי יונים ומשחקים בקוביא שהם אבק גזל, כמבואר בהל' עדות שם ה"ד. (73) יבמות כה, ב. השווה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו, ולקמן הל' סוטה פ"א הט"ו.

יח. בא עד אחד והעיד שמת בעלה, והתירוה להנשא על פיו, ואחר כך בא אחר והכחיש את הראשון ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תצא מהתרה ותנשא; שעד אחד נאמן ביבמה". וכשם שעד אחד נאמן, כך כל אלו נאמנים כדין עדות מיתת הבעל (מגיד-משנה פ"ג מהל' יבום ה"ה).

(74) שם קיז, ב. השווה פ"א מהל' סוטה ה"ט, והל' רוצח פ"ט ה"ג.

שהשליח נאמן לומר לגירושין נתנו לי, ואע"פ שאין השליח עומד בפנינו, אולם הואיל והעדים מעידים שראו הגט יוצא מתחת ידו, אין לנו צורך לידע כיצד בא לידו, וכמבואר בהלכה הבאה.

יד. בא בעל וערער שלא כתבו, או שהוא גט בטל⁴⁶ - יתקיים בחותמיו⁴⁷, שהרי עדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא מפתח יד שלוהה שידו כידה; ואף על פי שהיא אינה יודעת⁴⁸, הרי העדים ידעו⁴⁹. ואם לא נתקיים - אינה מגרשת⁵⁰.

(46) שנכתב שלא לשמה, או כתבו הסופר שלא ברשות הבעל והרי זה גט בטל, כמבואר לעיל פ"ב ה"ה. (47) יאושר ע"י זיהוי חתימות העדים, ואז אין משגיחים בערעור הבעל, כמבואר לעיל פ"ז ה"ו. (48) והרי הוא טוען טענת ודאי שהוא מזויף - בכל זאת הגט כשר, כיון שהעדים יודעים שהיה ביד שלוהה. (49) והרי זה כאילו השליח עומד בפנינו וטוען: לגירושין נתת לי, שאילו לקחו לפקדון לא היה שולחו לה. (50) שהרי הבעל עומד ומערער שלא כתבו, וכמבואר לעיל ה"א, שאין שליח לקבלה עדיף מהאשה עצמה, שאם הוציאה גט ובעלה מערער שהוא מזויף - יתקיים בחותמיו, והשווה לעיל פ"ז הכ"ד.

טו. מי שהחזקה אשת איש, והלכה היא ובעלה למדינת הים, ושלוש בינו לבינה ושלוש בעולם⁵¹, ובאה ואמרה: מת בעלי - נאמנת, ותנשא או תתיבם⁵². חזקה שאינה מקלקלת עצמה⁵³ - ותאסר עצמה על בעלה הראשון ועל זה, ותפסיד כתבתה מזה ומזה, ולהיות בניה ממזרין⁵⁴ - בדבר העשוי להגלות לכל, ואי אפשר להכחיש ולא לטען טענה; שאם הוא חי - סופו לבוא, או יודע שהוא חי. וכן אם בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה - תנשא על פיו, שהדבר עשוי להגלות⁵⁵. אפלו עבד או אשה או שפחה⁵⁶ ועד מפי עד⁵⁷ - מפי עבד, מפי שפחה, מפי קרוביו - נאמנים לומר 'מת פלוני', ותנשא אשתו⁵⁸ או תתיבם על פיהם⁵⁹.

(51) אבל אם קטטה ביניהם או אם מלחמה בעולם - אינה נאמנת, כמבואר לקמן פ"ג ה"א-ב. (52) אם בעלה לא הניח בנים (יבמות קיד:). (53) שם קכ, א. (54) לעיל פ"י ה"ז. (55) יבמות קטו, א. (56) גויה שנמכרה לישראל וטבלוה לשם שפחה, שאינם כשרים להעיד עדות אחרת. (57) שלא ראה בעצמו את דבר העדות אלא שמעו מפי אחר, ואינו נאמן במקום אחר, כמבואר בפ"ח מהל' עדות ה"ה. (58) יבמות קכב, א. ראה להלן פ"ג הכ"ט. (59) שם צד, א: "עד אחד נאמן ביבמה". וכשם שעד אחד נאמן, כך כל אלו נאמנים כדין עדות מיתת הבעל (מגיד-משנה פ"ג מהל' יבום ה"ה).

טז. והכל נאמנים להעיד לה עדות זו, חוץ מחמש נשים, שחזקתם שונאות זו את זו, שאין מעירות זו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעיל הי"ח, ולפיכך לא ציין רבינו אלא: "אשה (אחת) אומרת מת" וכו' (מגיד-משנה).

כב. אשה אומרת 'לא מת' ושתי נשים אומרות 'מת' - הרי זו תנשא. וכן אם אמרו עשר נשים 'לא מת' ואחת עשרה אומרות 'מת' - הרי זו תנשא. שאין אומרים שנים כמאה אלא בעדים כשרים⁸⁵, אבל בפסולין - הלך אחר הרב, בין להקל⁸⁶ בין להחמיר⁸⁷.

85) ואז לא תנשא, ואם נשאת תצא, כמבואר בהלכה הבאה, כי ב"עדות כשרה, שנים כמאה ומאה כשנים" (שבועות מב.). (86) בענין שלפינו. (87) כדן המוזכר בהל' כ' (יבמות ק"ז):.

כג. שני עדים אומרים 'מת' ושנים אומרים 'לא מת' - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא, מפני שהיא ספק. ואם נשאת לאחד מעדיה, והיא אומרת 'ברי לי שמת'⁸⁸ - הרי זו לא תצא⁸⁹.

88) "אין לבי נוקפי, שאילו היה קיים היה בא" (כתובות כב: וברש"י). (89) השה לעיל ה"ז.

כד. מי שיש לו שתי נשים, ובאה אחת מהן ואמרה 'מת בעלי' - הרי זו תנשא על פי עצמה, כמו שבארנו⁹⁰; וצרתה אסורה, שאין צרה מעידה לחברתה⁹¹. ואפלו נשאת זו תחלה⁹² - אין אומרים: אלו לא מת בעלה לא היתה אסרת עצמה עליו⁹³; שמה משנאנתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן עליו. זאת אומרת 'מת בעלי', וצרתה מקחשת אותה ואומרת 'לא מת' - הרי זו תנשא; פשם שאינה מעידה לה להתיירה, כך אינה יכולה להעיד לה לאסרה⁹⁴. זאת אומרת 'מת' וצרתה אומרת 'נהרג' - הואיל ושתייהן אומרות שאינו קים, הרי אלו ינשאו⁹⁵.

90) לעיל ה"ו. (91) לעיל ה"ז. (92) אחרי שהעידה על מות בעלה, הלכה ונשאת לאחר. (93) ומקיימת בעצמה: "תמות נפשי עם פלשתים" (יבמות קב.). וכן אמרו ב'ירושלמי' שם פט"ו ה"ז: "חשודה היא לקלקל עצמה, כדי לקלקל חברתה". (94) יבמות ק"ז, ב. (95) שם, א. ודין "עד אומר מת, ועד אומר נהרג" מבואר בשו"ע אה"ע"ז סי' יז, ס"ט.

~ יום חמישי כ"ד תמוז ~

פרק שלשה עשר

1) ביאר בו רבינו המשך דין נאמנות האשה לומר מת בעלה ופרטי דיני העדות בענין זה, וטעם למה התירו אשת איש בעדות קלושה.

א. האשה שאמרה לבעלה: גרשתי בפני פלוני

יט. פאו שניהם פאחד, זה אומר 'מת' וזה אומר 'לא מת', אשה אומרת 'מת' ואשה אומרת 'לא מת' - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא⁷⁵, מפני שהיא ספק⁷⁶. ואם נשאת לעד שהעיד לה, והיא אומרת 'ברי לי שמת'⁷⁷ - הרי זו לא תצא⁷⁸. פאו שנים ואמרו 'לא מת' - אף על פי שגשאת תצא⁷⁹.

75) שם ק"ז, ב - ק"ח, א. (76) והבא עליה, בספק כרת, כמבואר בכתובות כב, ב לענין שנים נגד שנים, והשווה לקמן הכ"ג. (77) ברור לי שמת. "אילו היה קיים, היה בא" (רש"י כתובות שם). אולם בר"ן שם מפרש: ברי לי, שראיתיו מת. ויתכן, שזוהי גם כוונת רבינו (ביאור הגר"א אה"ע"ז סי' יז, לז). (78) ב'ירושלמי' יבמות פט"ו ה"ד, השוו דין זה לדין של "שנים ושנים" המבואר לקמן הכ"ג, שכשם שב"שנים ושנים", לא תצא אם נישאת לאחד מעדיה, כך באחד נגד אחד (מגיד-משנה), וכן בתוספתא יבמות פ"ד, ה"א. (79) יבמות ק"ז, ב.

כ. במה דברים אמורים⁸⁰? בשהיה העד אחד שגשאת על פיו כמו השנים שבאו והכחישו אותו, כגון שגשאת על פי איש ובאו שנים ואמרו 'לא מת', או שגשאת על פי אשה או על פי עצמה ובאו שתי נשים או שני פסולין של דבריהן ואמרו 'לא מת'; אבל עד פשר אומר 'מת' ונשים רבות אומרות 'לא מת', או פסולין⁸¹ אומרים 'לא מת' - הרי זה מקחצה על מקחצה⁸², ואם נשאת לאחד מעדיה⁸³ - והיא אומרת 'ודאי מת' - הרי זו לא תצא.

80) שאפילו אם נשאת - תצא. (81) ובכת"י התימנים: "או פסולין של דבריהם", וראה למעלה הי"ז. (82) ובדפוסים ראשונים: "כמחצה למחצה", וכן בכת"י התימנים. ואם באו בבת אחת לא תנשא, ואם נשאת תצא, אבל אם באו הנשים אחרי שהתירוה לינשא על-פי עד אחד הכשר, הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון ותינשא, שהראשון נחשב כשנים, והמכחישים נחשבים רק כאחד, וכמבואר לעיל הי"ח, וכן דעת רש"י (יבמות ק"ז): וכן ב'שולחן ערוך' אה"ע"ז סי' יז, לז. (83) לעד שהעיד לה שמת, וכמבואר לעיל הי"ט, וראה 'בית שמואל' לאה"ע"ז שם.

כא. אשה אומרת 'מת' או היא שאמרה 'מת בעלי', ואחר כך בא עד פשר ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא⁸⁴.

84) כיון שהורע כח הנשים לגבי עד אחד, שכולן לגבי עד אחד הן כמחצה למחצה, כמבואר בהלכה הקודמת, הורע גם כח אשה אחת לגבי עד אחד, אפילו כשהיא העידה תחילה והתירוה להנשא על פיה (מגיד-משנה ע"פ יבמות ק"ז):. ונראה, שאם שנים העידו שמת והתירוה, ואח"כ בא עד אחד כשר ואמר לא מת - הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון, שהן שקולות כמות, והן התירוה תחילה, נמצא שהן כשנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים. וכמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומרת שמת, מתוך דמיונה וסמיכות דעתה, שבלי מזון לא יוכל לחיות ואף על פי שעזבתו חי. (13) כי ברעבון אינה בהולה כל כך לברוח, כי אין שם פחד חרב ואימת מוות, ובוודאי נתעסקה בו לקבורו, אבל במלחמה אינה נאמנת לומר: מת וקברתיו, כי בהולה היא לברוח מפחד המלחמה, ואיך נתעסקה בו לקבורו, ובוודאי היא מדמה והוזהר הזייה בלבו.

ו. אָמְרָה: נַפְלוּ עֲלֵינוּ עֲפוּ"ם או לִסְטִים, הוּא נְהַרְג וְאֵנִי נִצְלָתִי - נֶאֱמַנָת; שְׂאִין דְּרַפְן לְהַרְג אֶת הַנְּשִׂים¹⁴ כְּדֵי שְׂנֵאמַר: כְּשֵׁם שֶׁנִּצְלָה הִיא כִּן נִצְלָה הוּא.

(14) "אשה כלי זיינה עליה", אין הם הורגים אותה, שאינה בעלת מלחמה ומריבה כאיש, ומרחמים עליה. ובירושלמי אמרו: יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכרייה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא".

ז. הִיא דְּבַר בְּעוֹלָם וְאָמְרָה: מָת בְּעָלִי - נֶאֱמַנָת. שְׂדָבָר פְּשׁוּט כְּפִי כֵּל אָדָם, שֶׁבְּשֵׁנַת הַדְּבָר זֶה חֵי זֶה מָת, וְאָפְשָׁר שִׁמּוּתוֹ בְּדָבָר נִעְרִים חֲזָקִים וְיִנְצְלוּ הַזְּקֵנִים הַחֹלִים, וְלִפִּי זֶה אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא סְמָכָה דְּעֵתָה עַל רַב הַמְתִּים.

ח. כְּבָר אָמְרָנוּ, שְׁעַד מִפִּי עַד כְּשֶׁר לְעֵדוֹת אִשָּׁה. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? שֶׁשְּׂמָע מִפִּי בֶן דַּעַת שְׂמָת פְּלוּנִי, כְּגוֹן עֶבֶד או שְׂפָחָה¹⁵; אָבָל אִם שְׂמָע מִפִּי שׁוֹטָה או מִפִּי קָטָן - אֵינוֹ מְעִיד, וְאֵין סוֹמְכִין עַל דְּבָרֵיהֶם.

(15) והם בני דעת.

ט. שְׂמָע מִן הַתִּינּוּקוֹת שֶׁהֵן אוֹמְרִין: עֲכָשִׁיו בְּאֵנוּ מִהֶסְפֵּד פְּלוּנִי, כִּן וְכִן סִפְדִּין הֵיוּ שָׁם, וּפְלוּנִי הֶחָכֶם, וּפְלוּנִי עָלָה אַחַר מִשְׁתּוֹ, כִּן וְכִן עָשׂוּ בְּמִשְׁתּוֹ - הָרִי זֶה מְעִיד מִפִּיהֶן עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ¹⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וּמִשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ.

(16) שאין כאן עדות סתם, שאינם נאמנים עליה, אלא סיפור דברים מעסקי מיתתו שרק עכשיו ראו אותם.

י. יִשְׂרָאֵל שְׂאֵמַר: הֲרֵגְתִּי אֶת פְּלוּנִי - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא עַל פִּי; שְׂאִין אָדָם מְשִׁים עֲצָמוֹ רָשָׁע¹⁷, וְהָרִי הַעֵיד שְׂמָת¹⁸.

(17) להאמין לו שהוא בעצמו הרגו, שהרי קרוב הוא לעצמו וקרוב פסול לעדות, כי אילו היה נאמן לעצמו הרי נעשה רשע (שרצח את הנפש) וממילא אינו נאמן לעדות אשה, שהתורה אמרה: אל תשת ירך עם רשע להיות עד". (18) ו"פלגנין דיבוריה", כלומר "מחלקים דיבורו" ומפרשים, שהיה עם הרוצחים והוא לא הרגו, נמצא נאמן הוא להשיאה ואינו נאמן על עצמו שהוא הרגו.

יא. כְּבָר אָמְרָנוּ, שֶׁהַעֲפוּ"ם שֶׁהִסִּיחַ לְפִי תָמוּ -

וּפְלוּנִי, וּבָאוּ אוֹתָן הַעֲדִים וְהִכְחִישׁוּהָ, וְאַחַר כֵּן הִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה, וְשָׁלוֹם בְּעוֹלָם², וּבָאָה וְאָמְרָה: מָת בְּעָלִי - אֵינָה נֶאֱמַנָת; שְׂזוּ הַחֲזָקָה שֶׁקָּרְנִית, וְרוֹצֵה לְהַשְׁמִט מִתַּחַת בְּעֵלָה. כָּא עַד אַחַד וְהָעֵיד לָהּ שְׂמָת בְּעֵלָה - לֹא תִנְשָׂא, שְׂמָא הִיא שֶׁקָּרָה אוֹתוֹ³; וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא, שֶׁהָרִי יֵשׁ לָהּ עַד.

(2) כלומר, אף על פי ששלום בעולם, וכל שכן כשמלחמה בעולם, שאינה נאמנת. (3) הואיל והחזקה שקרנית והוברר הדבר שהיא שונאתו, יש לחוש שהיא ממשיכה להישמט ממנו בתחבולות שקר אפילו עד כדי שכירת עד שקר.

ב. וְכֵן אִם הֵיְתָה מְלַחְמָה בְּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: מָת בְּעָלִי בְּמִלְחָמָה - אֵינָה נֶאֱמַנָת, וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵיְתָה שָׁלוֹם בֵּינוּ לְבֵינָה; (שְׂמָא) תִּסְמַךְ דַּעַתָּה עַל דְּבָרִים שֶׁרַפְן לְמִיתָה וְתֵאמַר 'מָת'. כְּגוֹן שֶׁנְּהַרְגוּ הָרֵאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵיְתָה בְּעֵלָה בְּאִמְצָעוֹן, שֶׁהָרִי הִיא אוֹמְרָת: מֵאַחַר שֶׁנְּהַרְגוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ, נְהַרְג הוּא בְּכָלֶלָן. לְפִיכָךְ אֵינָה נֶאֱמַנָת, וְאִפְלוּ אָמְרָה 'מָת בְּמִלְחָמָה וּקְבָרְתִּיו'⁴. אָבָל אִם אָמְרָה 'מָת עַל מִשְׁתּוֹ'⁵ - נֶאֱמַנָת.

(4) אף על פי שאינה מוחזקת שקרנית, הואיל והיא מדברת מתוך אומדן ודמיון מוטעה, או מחמת כהלה קברה אחר וסוברת שזה בעלה. (5) שלא במלחמה, אלא על מטתו בביתו. (6) "והוא הדין אם אומרת שמת או נהרג רחוק מן המלחמה ... אפילו הלך שם סמוך למערכה לקנות שלל, נאמנת".

ג. לֹא הַחֲזָקָה מְלַחְמָה בְּעוֹלָם⁷, וּבָאָה וְאָמְרָה: מְלַחְמָה הֵיְתָה בְּמָקוֹם פְּלוּנִי וּמָת בְּמִלְחָמָה - לֹא תִנְשָׂא לְכַתְחִלָּה, וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא.

(7) כלומר, לא ידוע על מלחמה בעולם.

ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׂאֵמַרָה: מָת בְּעָלִי תַחַת הַמַּפְלֵת⁸ - אֵינָה נֶאֱמַנָת. וְכֵן אִם הֵיְתָה שְׁלוּחָה⁹ נְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים, וְאָמְרָה: נִשְׁכּוּ נְחָשׁ או עֶקְרָב וּמָת - אֵינָה נֶאֱמַנָת. שְׂמָא תִּסְמַךְ דַּעַתָּה עַל רַב אֲנָשִׁים שְׂמָתוֹ כִּן בְּנִשְׁיכָה¹⁰.

(8) נפל הבית עליו, או שבאה רוח סערה והפילה כל בתי העיר, שמפולת הרי היא כמלחמה ואומרת כן על פי הדמיון. (9) כלומר, שנשלחו עליהם מן השמים. (10) וברור הדבר שאם אמרה מת על מטתו בביתו נאמנת בכל האופנים האלו, כמו שנאמנת בדין מלחמה.

ה. אָמְרָה: עָשְׂנוּ עֲלֵינוּ בֵּית¹¹ או מְעָרָה, הוּא מָת וְאֵנִי נִצְלָתִי - אֵינָה נֶאֱמַנָת; כְּשֵׁם שֶׁנִּעְשָׂה לָהּ גֵס כִּן נִעְשָׂה לּוֹ. הֵיְתָה שְׂנַת רַעְבוֹן וְאָמְרָה: מָת בְּעָלִי - אֵינָה נֶאֱמַנָת¹²; מָת וּקְבָרְתִּיו - נֶאֱמַנָת¹³.

(11) הציתוהו באש ונתמלא עשן. (12) כי אפילו לא מת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָשְׁתּוֹ. וְכֵן אִם הִשְׁלִיכוּהוּ בַּיָּם, וְהִשְׁלִיכוּ מִצּוּדָה²⁷ אַחֲרָיו וְהִעֲלוּ מִמֶּנּוּ אֶבְרָ²⁸ שָׂאִי אֶפְשֶׁר שְׂיִנְטֵל מִן הַיָּם וְיִחַיָּהּ - הֲרֵי זֶה מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת, וּמְשִׂיאִין אֶת אֲשֶׁתוֹ²⁹.

(25) "מים שיש להם סוף - אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה". (26) והוא כשלוש שעות. (27) רשת. (28) והכירו על ידי סימן מובהק שאבר זה של המושלך הוא. (29) וכתבו הרמב"ן והרשב"א שאינה מותרת אלא לאחר שנים עשר חודש.

יז. ראוהו שִׁנְפָּל לַגַּב³⁰ אַרְיוֹת וְנִמְרִים וְכִיּוֹצֵא בְהָן - אִין מְעִידִין עָלָיו, אֶפְשֶׁר שְׁלֵא יִאֲכֹלוּהוּ. נָפֵל לַחֲפִירַת נְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים³¹, אוֹ לְתוֹף כְּבִשָּׁן הָאֵשׁ, אוֹ לְתוֹף יוֹרָה רוֹתַחַת מְלֶאֶה יֵין אוֹ שְׂמֹנָן³², אוֹ שְׂחָטָהּ בּוֹ שְׂנֵי סִמְנִין³³ אוֹ רֵבָן, אֶפְלוּ עִמָּד וּבִכְרַח - מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת, שְׂוֹדָאִי סוּפוֹ לְמוֹת. וְכֵן כֹּל פְּיוֹצֵא בְּזֶה מַדְבָּרִים שָׂאִי אֶפְשֶׁר שְׂיִחַיָּהּ, אֶלָּא יָמוּת. מִיָּד בְּזָמַן קָרוֹב - הֲרֵי אֵלוּ מְעִידִין עָלָיו.

(30) מאורת חיות. (31) על ידי שדוחקם בנפילתו כשעומד עליהם מוזקים אותו. (32) והוא הדין ליורה של מים רותחים, העומדת על האש. (33) הקנה והוושט.

יח. ראוהו צְלוּבִים³⁴ וְהֵעוֹף אוֹכֵל בּוֹ, אָף עַל פִּי שְׂדֵקְרוּהוּ אוֹ יְרוֹ בּוֹ חֲצִים - אִינוּ מְעִיד עָלָיו שְׁמַת. וְאִם רָאוּ הֵעוֹף אוֹכֵל בְּמִקּוֹם שְׂהַנְפֵּשׁ יוֹצֵאָהּ בְּנִטְיֵלָתוֹ, כְּגוֹן מִחוּ אוֹ לְבוֹ אוֹ בְּנֵי מְעֵיו - הֲרֵי זֶה מְעִיד עָלָיו שְׁמַת.

(34) תלוי.

יט. עֵד אֶחָד אוֹמֵר: רֵאִיתִיו שְׁמַת בְּמִלְחָמָה אוֹ בְּמַפְלָת, אוֹ שְׁטָבַע בְּיָם הַגְּדוֹל וְנֵת³⁵, וְכִיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים אֵלוּ שְׂרָבַן לְמִיתָה: אִם אָמַר 'קְבָרְתִּי' - נֶאֱמַר, וְתִנְשָׂא עַל פִּי³⁶; וְאִם לֹא אָמַר 'קְבָרְתִּי' - לֹא תִנְשָׂא, וְאִם נִשְׂאֵת - לֹא תִצָּא.

(35) ששה שם כדי שתצא נפשו ולא עלה. (36) ואף על פי שאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה וקברתו, יש לחלק ביניהם, כי האשה מתוך צער גופה וחשקה להינשא עלולה לשקר ולומר קברתו, או שקברה אדם אחר וסוברת שזהו בעלה, ואומרת בדומה, אבל עד המעיד למה יעיד שקר, ואין דמיונו מטעהו כל כך.

כ. וְכֵן הָאֵשָׁה שְׂהֵעִיד לָהּ עֵד אֶחָד שְׁטָבַע בַּעֲלָהּ בְּיָם אוֹ בַּמַּיִם שְׂאִין לָהֶם סוּף וְלֹא עָלָה³⁷, וְאָבַד זְכָרוֹ וְנִשְׁתַּכַּח שָׁמוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא תִנְשָׂא עַל עֵדוֹת זוֹ, כְּמוֹ שְׂבֵאֲרָנוּ³⁸; וְאִם נִשְׂאֵת - לֹא תִצָּא. וְאֶפְלוּ הִיָּה הַעֲפוֹ"ם שְׂהֵסִיחַ לְפִי תָמוּ וְאָמַר 'טְבַע פְּלוֹנִי בְּיָם', וְנִשְׂאֵת עַל פִּיו - הֲרֵי זֶה לֹא תִצָּא. וְחָכָם שְׂהוֹרָה לְהִשְׂאֵה לְבַתְחָלָה - מִנְדִּין אוֹתוֹ³⁹.

מְשִׂיאִין עַל פִּיו. פִּיּוֹ? הִיָּה עֲפוֹ"ם מְסִיחַ וְאָמַר: אוֹי לְפָלוֹנִי שְׁמַת, כְּמָה הִיָּה נֶאֱהָ וְכְמָה טוֹבָה עֵשָׂה עִמִּי; אוֹ שְׂהִיָּה מְסִיחַ וְאָמַר: כְּשֶׂהִיְתִי בָּא בְּדֶרֶךְ נָפֵל פְּלוֹנִי שְׂהִיָּה מְהַלֵּף עִמָּנוּ וְנֵת⁴⁰, וְיִתְמָהֵנִי לְדָבָר זֶה פִּיּוֹצֵד מֵת פִּתְאָם; וְכִיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלוּ שְׂהָן מְרִאִין שְׂאִין בְּנַתּוֹ לְהַעִיר - הֲרֵי זֶה נֶאֱמַן⁴¹.

(19) אבל אם נתכוון להעיד אינו נאמן וכל שכן אם נתכוון להתירה להינשא - שאינו נאמן.

כב. יִשְׂרָאֵל שְׂשַׁמְעָה מְעַפּוֹ"ם הַמְּסִיחַ לְפִי תָמוּ - מְעִיד שְׂשַׁמְעָה מִמֶּנּוּ, וְתִנְשָׂא עַל פִּיו. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? שְׂלֵא הִיָּתָה שָׁם אָמְתְּלָא⁴²; אֶבֶל אִם הִיָּתָה שָׁם אָמְתְּלָא בְּשִׂיחַת הַעֲפוֹ"ם שְׂמָא לֹא יִתְפּוֹן אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר, כְּמוֹ שְׂאָמַר לְאַחַד: עֵשָׂה לִי כֹף וְכָף, שְׂלֵא אֶהְרַג אוֹתָךְ כְּדֶרֶךְ שְׂהַרְגִיתִי פְּלוֹנִי - אִין זֶה מְסִיחַ לְפִי תָמוּ⁴³, שְׂכּוֹנְתוֹ לְהַטִּיל אֵימָה עַל זֶה.

(20) תוואנה, הנמקה למראית עין. (21) להאמינו על הריגת אותו פלוני ולהשיא אשתו.

כג. וְכֵן אִם שְׂמָעָה מְעַרְפָּאוֹת⁴⁴ שְׂל עֲפוֹ"ם שְׂאָמְרוּ: הַרְגֵנוּ פְּלוֹנִי - אִינָם נֶאֱמַנִין, שְׂהָן מַחֲזִיקִין יְדֵי עַצְמָן בְּכָזָב כְּדִי לְהַטִּיל אֵימָה. וְכֵן כֹּל פִּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים אֵלוּ.

(22) בתי משפט.

כד. עֲפוֹ"ם שְׂהֵסִיחַ לְפִי תָמוּ תְחָלָה, אָף עַל פִּי שְׂשַׁמְעָלוֹ אוֹתוֹ אַחֵר כֹּף וּבְדִקְוָהוּ עַד שְׂיַפְרֹשׁ כָּל הַמְּאָרֶע - הֲרֵי זֶה נֶאֱמַן, וּמְשִׂיאִין עַל פִּיו.

כו. כִּכְר הוֹדְעָנוּ, שְׂהָעֵד שְׂאָמַר 'שְׂמַעְתִּי שְׁמַת פְּלוֹנִי', אֶפְלוּ שְׂמָעָה מֵאֵשָׁה שְׂשַׁמְעָה מְעַבָּד - הֲרֵי זֶה בְּשֶׁר לְעֵדוֹת אֵשָׁה, וּמְשִׂיאִין עַל פִּיו⁴⁵. אֶבֶל אִם אָמַר הָעֵד אוֹ הָאֵשָׁה אוֹ הָעֶבֶד: מֵת פְּלוֹנִי וְאִנִּי רֵאִיתִיו שְׁמַת - שוֹאֲלִין אוֹתוֹ: הִיאָךְ רֵאִיתָ וּבְמָה יִדַּעְתָּ שְׁמַת? אִם הָעֵיד בְּדָבָר כְּרוּר - נֶאֱמַן, וְאִם הָעֵיד בַּדְּבָרִים שְׂרָבַן לְמִיתָה⁴⁶ - אִין מְשִׂיאִין אֶת אֲשֶׁתוֹ; שְׂאִין מְעִידִין עַל הָאָדָם שְׂמַת אֶלָּא כְּשֶׂרְאוּהוּ שְׁמַת וְדָאִי וְאִין בּוֹ סַפָּק.

(23) ואף על פי שאין אנו יודעים כיצד ידע האומר הראשון שזה מת, הואיל ואי אפשר לנו לבודקו - שהרי אינו בפנינו - אנו סומכים שבוודאי ראהו מת ממש ומשיאים את אשתו. (24) ומיעוטם לחיים, וייתכן שגם זה נמלט והוא חי.

כז. פִּיּוֹצֵד? רָאוּהוּ שְׂנָפֵל לְיָם, אֶפְלוּ טְבַע בְּיָם הַגְּדוֹל - אִין מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת, שְׂמָא יִצָּא מְקוּם אַחֵר. וְאִם נָפֵל לְמַיִם מְקַבְּצִים, כְּגוֹן בּוֹר אוֹ מְעֵרָה, שְׂעוֹמֵד וְרוּאָה כָּל סְבִיבָיו⁴⁷, וְשָׂהָה כְּדִי שְׂתַצֵּא בְּכִשְׂפֵי⁴⁸ וְלֹא עָלָה - מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת, וּמְשִׂיאִין אֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כה. יצא עפ"ם וישראל מעמנו למקום אחר, וכא העפ"ם והסיח לפי תמו ואמר: איש שייצא עמי מקצת מת - משיאין את אשתו, ואף על פי שאין העפ"ם יודע אותו האיש. והוא, שיאמר 'קברתי'.⁵²

(52) הואיל ואינו מכירו וגם לא נקב בשמו אינו נאמן עד שיאמר "קברתי", כי חוששים שמא הוא אומר על פי אומדן וסמיכות דעתו בלבד, אבל כשמכירו ובקי בשמו, כל שאמר מת נאמן ואפילו כשלא יאמר "קברתי".

כו. וכן אם יצאו עשרה בני אדם כאחד ממקום למקום, והן אסורין בקולר או נושאים גמלים⁵³ וכיוצא בדברים אלו, והסיח העפ"ם לפי תמו ואמר, שעשרה אנשים שהלכו ממקום פלוני למקום פלוני והם נושאים כף וכף מתו כלם⁵⁴ וקברנום⁵⁵ - משיאין את נשותיהן.⁵⁶

(53) כלומר: אסורים בקולר שהם שלשאות של ברזל, או שאסורים בחבלים כבדים, שמושכים בהם גמלים. (54) הרי שלושה סימנים: מניין האנשים, וסימון יציאתם ממקום פלוני למקום פלוני (וידענו בהם שכך הוא) וגם סימן הקולר שבצוואריהם, שאם לא כן, יש לחוש שמא אלה או מקצת מהם הלכו ונפרדו בדרך, ואחרים באו במקומם. (55) הואיל ואין הגוי מכיר את האנשים צריך הוא לומר: "קברנום." (56) "מעשה בשישים בני אדם שהיו מהלכים לכרכום ביתר (כשבאה ביתר במצור) ובא גוי ואמר חבל על שישים בני אדם שהיו מהלכים בדרך ביתר, שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהם".

כז. ישראל שאמר: מת איש יהודי עמנו במקום פלוני, כף וכף צורתו וכף היו סימניו - אין אומרים באמד הדעת פלוני הוא, עד שיעיד העד שהוא פלוני ויזכיר שמו ושם עירו. אבל אם אמר: אחד יצא עמנו מעיר פלונית ומת⁵⁷ - מחפשין באותה העיר, אם לא יצא משם אלא הוא - תנשא אשתו⁵⁸.

(57) ולא הזכיר שמו כלל. (58) "והוא הדין בגוי מסיח לפי תומו".

כח. מצאו כתוב בשטר⁵⁹: מת איש פלוני בן פלוני או נהרג פלוני בן פלוני, ונדע שזה כתב ישראל - הרי זה תנשא אשתו⁶⁰. וכן מי שנשפתק, ובדקו אותו בדרך שבדקין לגשין ונמצאת דעתו מכוננת, וכתב שמת פלוני בן פלוני - סומכין על פתיבתו ותנשא. ואין בדקין עדי אשה בדרישה⁶¹ ובחירה⁶². שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל⁶³, משום התרת עגונה.

(59) שהיה כתוב וחתום, אבל בלא חתימה אין הכתב מועיל. (60) אף על פי שאין עדות מתקבלת מן הכתב, שהתורה

(37) ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו. (38) ואפילו אם שניים מעידים כך הרי זו לא תינשא, הואיל ואינם מעידים אלא על הטביעה ולא על המיתה. (39) ואם הודה שטעה - אף על פי שכבר נישאת על פיו אין מנדין אותו.

כא. מצאוהו הרוג או מת: אם פדחתו⁴⁰ וחקמו ופרצוף פניו קימין, והפירוהו בהן שהוא פלוני - מעדיין עליו⁴¹; ואם נטל אחד מאלו, אף על פי שיש להם סימניו בגופו ובכליו⁴², ואפלו שומא⁴³ - אין מעדיין עליו, שמא אחר הוא. במה דברים אמורים⁴⁴? בשראהו בתוך שלשה ימים אחר הריגתו או אחר מיתתו; אבל אחר שלשה - אין מעדיין עליו, מפני שפרצוף פניו משתנה.

(40) מצחו. (41) שכן כתוב: "הכרת פניהם ענתה בם", הרי שאין עדות בשאר הגוף אלא בהכרת פנים. (42) בגדיו. (43) יבלת, שהיא סימן מובהק במקצת. (44) שמעידים על פרצוף פניו וחוטמו.

כב. טבע פים והשליכו הים ליבשה אפלו אחר כמה ימים⁴⁵, אם הפירו פניו וחקמו - מעדיין עליו, שאינו משתנה במים אלא לאחר זמן מרבה⁴⁶. ואם שעה ביבשה אחר שהשליך מן הים שתיים עשרה שעות ונתפח⁴⁷ - אין מעדיין עליו, שהרי גשתנה בשמסתפלין בצורתו כדי להפירו להעיד עליו⁴⁸ - בודקין אותו ורואין אותו אפלו בלילה לאור היר או לאור הלכנה.

(45) לטביעתו. (46) שהמים צומתים צורת הפנים ואין מניחים אותם לנפוח ולהשתנות. (47) נפחו פניו. (48) כשמת או נהרג.

כג. ראו אחד עומד מרחוק, ואמר⁴⁹ שהוא פלוני בן פלוני, או פלוני ממקום פלוני, והרי נשכו נחש והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא הפירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו⁵⁰.

(49) על עצמו הוא אומר. (50) שאפשר שנשכו בפנים ונתפח שנשתנה צורתו.

כד. בא אחד ואמר: אמרו לי בית דין או אנשים: ששתלך למקום פלוני, אמר להם שמת יצחק בן מיכאל; ובא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע מי הוא זה, הואיל ואננו יודעים פלוני הידוע בשם זה - הרי אשתו מתרת, ואין אומרים שמא יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת⁵¹.

(51) הואיל ולא הוחזקו באתו מקום שניים בשם זה, ואפילו הוחזקו, אם אחד מהם חי - משיאים את אשתו של השני אבל אם הוחזקו ואין ידוע בכל אחד מהם אם הוא חי או מת, לא תינשא אשתו של אחד מהם עד שיתברר מי הוא המת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדלהלן ה"ב. (2) לשון קשר, ככתוב (איוב לו, ח) "ואם אסורים בויקים" (רמ"א לאהע"ז סי' קנו, ס"א), שכן כל יבמה קשורה ואגודה לרשות היבם עד שייבמה או שתחלוץ, כמבואר בסמוך.

פָּרָק רֵאשׁוֹן³

(3) כלל בו רבינו מצות יבום ושהיא קודמת למצות חליצה, איזה זרע פוטר ואיזה אח זוקק, יש לאח המת כמה נשים, מתו לו כמה אחים ונפלו נשותיהם לפניו, כנס יבמתו וגרשה מותר להחזירה, יבומו של קטן ושל קטנה וחליצתם, חדשי הבחנה, יבומה וחליצתה של מעוברת.

א. מְצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שְׁיִבְבֶּם⁴ אֲדָם אֵשֶׁת אַחִיו מֵאִבֵּי⁵, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוּסִין⁶, אִם מֵת בְּלֹא זָרַע; שְׁנֹאֲמַר: וְבֵן אִין לוֹ, יְבָמָה זָבֵא עֲלֶיהָ. וּמִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ צָרִיף לְקַדֵּשׁ יְבָמָתוֹ⁷, שְׂזוֹ אֵשֶׁתוֹ הִיא שְׁהִקְנוֹ אוֹתָהּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם⁸, אֶלָּא יְבוֹא עֲלֶיהָ⁹ וּכְתוּבָתָהּ עַל גַּכְסֵי בַעֲלָהּ וְשָׁמַת¹⁰.

(4) מלשון הכתוב (דברים כה, ה) "יבמה יבוא עליה, ולקחה לו לאשה ויבמה". (5) יבמות יז, ב. (6) שם יג, ב. (7) בכסף או בשטר. (8) במיתת בעלה הוזקה ממילא לאחיו (יבמות לט.). (9) מתייחד עמה בפני שני עדים ובעולה כמו בכל קידושי ביאה ('שלטי הגיבורים' בהגהותיו לרי"ף יבמות סוף פ"ג). כאמור, כל זה אינו אלא מן התורה, אבל מדרבנן לא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדשנה תחילה בכסף או בשטר, כמבואר להלן פ"ב, ה"א. (10) יבמות לט, א. שהואיל והקנו לו אשה מן השמים, אינו בדין שהיבם ישעבד נכסיו לכתובתה ולא יוכל למכרם בכל עת שירצה, אלא שעבוד כתובתה על נכסי בעלה הראשון ואין היבם יכול למכרם בין קודם יבום בין אחר יבום, אבל אם אין לה כתובה מהראשון, יכתוב לה יבמה כתובה מאה זוז, וכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמבואר למעלה פ"ב מהל' אישות ה"ד.

ב. לֹא רָצָה לִיבֵם¹¹ או שְׁלֹא רָצְתָה הִיא¹² - הָרִי זֶה חוֹלֵץ¹³ לָהּ¹⁴, וְאַחֵר כִּף תְּהִיָּה מִתְּרַת לְהַנְּשֵׂא לְאַחֵר¹⁵. וּמְצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְחָלֵץ אִם לֹא רָצָה לִיבֵם, שְׁנֹאֲמַר: וְחָלְצָה נְעֻלוֹ וְגו'. וּמְצוֹת יְבוּם קוֹדְמַת¹⁶ לְמְצוֹת חֲלִיצָה.

(11) שנאמר (דברים כה, ז, ט): "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו - ונגשה יבמתו - וחליצה נעלו". (12) שאמרה מאוס הוא עלי (להלן פ"ב ה"י - מגיד-משנה), או שהיה מוכה שחין (שם ה"ד - 'מעשה רוקח'). (13) היא חולצת את נעלו מעל רגלו, אלא מתוך שהיבם מסייע בחליצה, שצריך שיתכוין לחלוץ (להלן פ"ד ה"ח), לפיכך שונה בכל מקום 'חולץ'. ואמנם חרש שאינו בר כוונה, נאמר בו (יבמות קד:): "החרש שנחלץ" (פירוש המשנה לרבינו שם, ובינמוקי יוסף' שם). (14) בעל כרחו, כמבואר לקמן פ"ב, ה"י. (15) שפקעה מעליה זיקת היבם. (16) יבמות לט, ב. כדעת רבנן ולא כאבא שאול. ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה,

אמרה "על פי שניים עדים" - "מפיהם ולא מפי כתבם" - בעדות אשה הקילו, כשם שהתירו בעד מפי עד. וכל זה כשכתבו ישראל, אבל כתבו גוי - לא תינשא, שלא הוכשר גוי אלא במסיח לפי תומו. (61) בדיקות העדים לראות אם דבריהם מכוונים, שמדקדקים עליהם שתיים ושלוש פעמים לראות אם אין סתירות בדבריהם. (62) כיוון הזמן והמקום, באיזה יום ובאיזו שעה וכו'. (63) "וכל המחמיר ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים נוחה הימנו". אבל במקום שיש לחוש לערמה צריך לדרוש ולחקור.

כ.ט. אֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינָיו שְׁהִתִּירוּ חֲכָמִים הָעֲרוּהָ הַחֲמוּרָה⁶⁴ בְּעֵדוֹת אִשָּׁה⁶⁵ או עֶבֶד או שְׁפָחָה או עַבְדֵי הַמְּסִיחַ לְפִי תִּמוּ, וְעַד מִפִּי עַד, וּמִפִּי הַכֶּתֵב, וּבְלֹא דְרִישָׁה וְחֻקְיָהּ כְּמוֹ שְׁבֹאֲרֵנוּ, שְׁלֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל הַעֲדַת שְׁנֵי עֵדִים וְשֹׂאֵר מִשְׁפָּטֵי הָעֵדוּת⁶⁶ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין אֹתָהּ וְכוּל לְעַמֵּד עַל בְּרִי⁶⁷ אֶלָּא מִפִּי הָעֵדִים וּבְעֵדוּתָן, כְּגוֹן שְׁהִעִידוּ שְׂזָה הָרֵג אֶת זֶה⁶⁸ או הִלֹּה אֶת זֶה; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפָשֶׁר לְעַמֵּד עַל בְּרִי שְׁלֹא מִפִּי הָעֵד הַזֶּה, וְאִין הָעֵד יְכוּל לְהַשְׁמִט אִם אֵין הַדָּבָר אֵמֶת, כְּגוֹן זֶה שְׁהִעִיד שְׁמַת פְּלוֹנִי⁶⁹ - לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עֲלָיו, שְׁדָבָר רְחוּק הוּא שְׁעִיד בּו הָעֵד בְּשִׁקְרָה⁷⁰. לְפִיכֵף הִקְלוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה וְהֶאֱמִינוּ בּו עַד אֶחָד, מִפִּי שְׁפָחָה וּמִן הַכֶּתֵב וּבְלֹא דְרִישָׁה וְחֻקְיָהּ, כְּדִי שְׁלֹא תִשְׁאַרְנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עֲגוּנוֹת⁷¹.

(64) איסור ערווה שהוא חמור ועונשו מיתת בית דין. (65) שאשה נאמנת בעדות זו. (66) כגון דרישה וחקירה. (67) = ברורו. (68) שלולא העדאתם לא היינו יודעים אף פעם אם זהו הרוצח. (69) שאם יבוא חי לפנינו - יתגלה שקרו. (70) כאמרם ז"ל: "דבר העשוי להיגלות אין אנשים משקרים בו". (71) שלא תאמר מה ראו חכמים על ככה להקל בדבר, בעוד שבהרבה מקומות החמירו בדבר שהחזיק בו איסור לא להאמין עד אחד אפילו בדבר העשוי להיגלות, כגון חתיכת חלב מונחת לפנינו ובא עד אחד ואמר זה שומן ולא חלב - אינו נאמן, לפיכך מנמק רבנו, שמשום התרת עגונה ראו חכמים להקל בזה.

סְלִיקוּ הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין

הַלְכוֹת יְבוּם וְחֲלִיצָה

יֵשׁ בְּכָלֵלן שְׁלֹשׁ מְצוֹת. שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה, וּמְצוֹה אַחַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: (א) לִיבֵם. (ב) לְחָלֵץ. (ג) שְׁלֹא תִנְשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שְׁתַּסִּיר רְשׁוֹת הַיָּבָם מֵעֲלֶיהָ. וְהֵאשָׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לִיבּוּם נִקְרָאת יְקוּקָה לִיבּוּם, וּרְשׁוֹת הַיָּבָם נִקְרָאת זְקָה². וּבִאֹר מְצוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלוּ: (1) "לייבם - לחלוץ", שמצות ייבום קודמת למצות חליצה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָשְׁתּוֹ²⁷. הָרִי שְׁהִיָּה לּוֹ בִּן מִן הַשְּׁפָחָה שְׁלוֹ וְשִׁחְרוּ, וְשִׁחְרָה וְנִשְׂאָה, וּמַת פְּלֵא זָרַע - הָרִי זֶה תִּתְיַבֵּם לְאֶחָיו וְאֵף עַל פִּי שְׂבָנָה מִמֶּנּוּ קָיָם שְׁפָכָר שִׁחְרוּ²⁸.

(22) ואינו מתייחס אחריו. (23) אינם שלו. (24) בשפחה כנענית שייחדה אדוניה לעבד עברי - הכתוב מדבר, ואמרה תורה שלא יצא הבן חפשי עם אביו בצאתו לחפשי, כי אין זה בנו כלל (קידושין סח: וברש"י). (25) ולמעלה ממנו כתוב: "ובתו לא תקח לבנך", ושיעור הדברים כך הוא: אם תקח בתו לבנך, אזי יסיר החותן את בנך מאחרי, שאין הזרע הבא מהם מתייחס אחר בנך אלא אחר הנכרית (קידושין שם, וכפירוש רבינו-רם ב'תוספות' שם). (26) שאינם בניו. (27) כאילו אין לו בנים (יבמות כב:). (28) כלומר, אע"פ שהוא ישראל גמור, שהרי שחררו, בכל זאת אינו פוטר מיבום לפי שאינו נחשב כבנו. ולדעת קצת גאונים "מי שיש לו בן משפחתו חוששים לו, ולא תתייבם אשתו, שמא שחרר שפחתו ואחר-כך בא עליה. . . שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". והביא רבינו את דבריהם בפ"י מהל' גירושין ה"ט, וכתב עליהם: "וכל הדברים האלה רחוקים הם. . . ואין ראוי לסמוך עליהם, שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד. . . בשפחה או גויה שאינה בת קידושין אין חוששין להן כלל. . . עד שיודע בוודאי שנשחררה אמו או נתגיררה".

ה. מִי שְׁמַת וְהִנִּיחַ אֶשְׁתּוֹ מְעַפְרָת: אִם הִפִּילָה²⁹ אַחַר מוֹתוֹ - הָרִי זֶה תִּתְיַבֵּם³⁰; וְאִם יִלְדָה וְיִצֵּא הַנֶּלֶד חַי לְאֹוִיר הָעוֹלָם, אֶפְלוּ מֵת בְּשַׁעַה שְׁנוּלָד - הָרִי אִמּוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם³¹. אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - עַד שְׁיִוָּדַע בְּרָדָי שְׁכָלוּ לוֹ חֲדָשׁוֹ³² וְנִלְדָה לְתַשְׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים³³; אֲבָל אִם לֹא נִוְדַע לְכַמָּה נִלְדָה: אִם חַי שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה וְלֹד קָמָא³⁴ וּפוֹטֵר נָשִׁי אֲבִיו מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם; וְאִם מֵת בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים, אֶפְלוּ בְיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, בֵּין שְׁמַת מִחֲלֵי בֵּין שְׁנַפֵּל מִן הַגַּג אוֹ אֲבָלוּ אֲרִי³⁵ - הָרִי זֶה סֶפֶק נֶפֶל סֶפֶק בֶּן קָמָא, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁶, אֲבָל לֹא תִתְיַבֵּם³⁷.

(29) שנולד מת, והרי הוא נפל. (30) שהרי מת בעלה בלא ולד של קיימא (יבמות לה:) וראה לקמן הכ"ב. (31) מן התורה. ואע"פ שנולד בתורש השמיני לעיבור אמו, הואיל ונגמרו סימניו שהוא "שלם בשערו ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, ובן שבעה הוא אלא שנשתהה" (= נתעכב בכטן אמו. - מלשון רבינו הל' מילה פ"א ה"ג, ע"פ סוגיית הש"ס יבמות פ:). (32) חדשי עיבורו. (33) מיום שנתעברה אמו, ואז אפילו לא נגמרו סימניו, הרי הוא ולד של קיימא (נדה מד: ושבת קלו). וכתב הרמ"א באהע"ז סי' קנו, ס"ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחדש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה בו, הרי זה ולד קיימא. ואע"פ שאמרו (יבמות מב.) יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין (חדש תשיעי חס), כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש

אלא לשם נוי או לשם ממון, אין זה כפוגע באיסור ערוה (איסור אשת אה) "לפי שמאחר שנסתלק ממנה איסור הערוה כשמת אחיו בלא בנים, הרי הוא מותר ואפילו נתכוין שלא לשם מצוה, ולפיכך יהיה הדין, שמצות יבום קודמת למצות חליצה בכל זמן" (רבינו בפירושו למשנה, בכורות פ"א, מ"ז). וראה למעלה פ"י מהל' גירושין ט"ז ובהערה צד. ולפי שמצות יבום קודמת למצות חליצה, אם לא רצתה היבמה להתייבם, דינה כדין מורדת, להלן פ"ב ה"י, אבל אנו פוסקים להלכה שמצות חליצה קודמת למצות יבום, "ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם לייבם אלא-אם-כן ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה" (אהע"ז סי' קפה ס"א).

ג. זֶה שְׁנַאֲמַר בְּתוֹרָה וּבֶן אֵין לוֹ - אֶחָד הֵבֵן וְאֶחָד הִפְתָּ¹⁷, או זָרַע הֵבֵן¹⁸ או זָרַע הִבַּת, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ זָרַע מִפֶּל מְקוֹם¹⁹, וּבֵין מְאִשָּׁה זֶה בֵּין מְאִחֶרֶת - הָרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אֶשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. אֶפְלוּ הִנָּה לוֹ זָרַע מִמֶּנּוּ²⁰ או עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - הָרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אֶשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם²¹.

(17) בבא-בבא קט, א. ומפרש הרשב"ם: שנאמר (דברים כה, ה) "ובן אין לו" - עיין עליו, כלומר, בדוק אחריו שמא נשאר לו זכר כל שהוא. (18) שמת הבן, והניח אחריו זרע. (19) שם קטו, א. לענין נחלה, והשוו דין יבום לדין ירושה, כמבואר ב'תוספות' שם. וכן ברא"ש יבמות פ"ב אות ג. כי כל שנשאר אחריו זרע, אין שמו מחוי מישאל, ואין צורך שיבוא אחיו להקים לו שם. (20) שבא על הערוה והוליד ממנה בן, והרי הוא ממזר. ומדובר כאן, שהערוה היתה מיוחדת לו, כמו פילגש וכדומה, ואנו בטוחים שילדה ממנו. שאם לא כן - יש לחוש כשם שזינתה עמו, כך זינתה עם אחר ואין זה בנו ודאי, לא ספק, וחולצת ולא מתייבמת, כמבואר לקמן פ"ג ה"ד ('כנסת הגדולה' בהגהותיו ל'טור' אהע"ז סי' קנו אות ט). (21) יבמות כב, ב: "מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן הייבום" - "מכל מקום" לרבות ממזר, משום שנאמר: "ובן אין לו" - עיין עליו. ובן עובד עבודה-זרה לא נזכר שם, אולם מכיון ששינוי שם במשנה: ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגוים - נראה שרק אלו אינם בניו, אבל בנו מישראלית והמיר דתו - הרי הוא כבנו לענין יבום. ואף לענין קידושין דינו כישאל, כמפורש ביבמות מז, ב. ובפ"ד מהל' אישות הט"ו (הגר"א באהע"ז סי' קנו סק"ח). וראה לקמן ה"ו ובביאורנו.

ד. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַפּוֹטֵר אֵינוֹ פּוֹטֵר אֶת אֶשְׁתּוֹ; וְשִׁזְרַע הִבָּא מִן הַשְּׁפָחָה - עֲבָדִים²², וְהִבָּא מִן הַפּוֹתֵית - פּוֹתֵית, וּכְאֵלוּ אֵינָם²³. הָרִי הוּא אוֹמֵר בַּשְּׁפָחָה: הָאִשָּׁה וְיִלְדָהּ תִּהְיֶה לְאִדְנִיָּה²⁴ - מְלַמֵּד שְׁוֹלְדָה כְּמוֹתָהּ. וּבְכוּתֵית הוּא אוֹמֵר: פִּי יָסִיר אֶת בְּנֵךְ מִמֶּנּוּ²⁵ - מְסִיר אוֹתוֹ מִלְחָשֵׁב בְּקִהְלָה²⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׁנִשְׁתַּחֲרַר בְּנוֹ מִן הַשְּׁפָחָה אוֹ נִתְגַּיֵר בְּנוֹ מִן הַפּוֹתֵית - הָרִי הֵן פְּשָׁאֵר הַגְּרִים וְהַמְשַׁחֲרִירִין, וְאֵינָם פּוֹטְרִין אֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. וכמבואר לעיל ה"ד. (41) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת עמו. (42) שכשנתעברה היתה עדיין גויה או שפחה. (43) יבמות צו, ב. וכמבואר בסמוך ה"ח. וכן אמרו (קידושין טו): "כל ולד במעי שפחה, כוולד במעי בהמה".

ז. אחים מן האם אינן חשובין אחין (אֵלָא לְאַבְלוּת⁴⁴ וְלַעֲדוּת⁴⁵, אֲבָל) לְעֵנִין יִרְשָׁה או לְעֵנִין יבום וְחֲלִיצָה - הַרִי הֵן כְּמִי שְׂאִינָן⁴⁶; שְׂאִין אֶתְּהָה אֵלָא מְאָב⁴⁷.

(44) מדבריהם בלבד, כמבואר בפ"ב מהל' אבל, ה"א. (45) מדברי סופרים, כמבואר בפ"ג מהל' עדות ה"א. (46) ש"האחים מן האם, אינם יורשים זה את זה" (פ"א מהל' נחלות ה"ו), וכן אין זוקקים את נשותיהם ליבום. (47) לענין ירושה אמרו (ב"ב קט): "ממשפחתו וירש אותה" - "משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב למשפחותם לבית אבותם". וביבום וחליצה, למדו (יבמות יז): "גזירה-שוה" "אחיה - אחיה" מבני יעקב, נאמר כאן "כי ישבו אחים יחדיו", ונאמר בבני יעקב "שנים עשר אחים בני אבינו" - מה להלן בבני יעקב באחים מן האב, אף כאן ביבום וחליצה באחים מן האב.

ח. גרים שנתגיירו ועבדים שנשפתחו - אין להן אֶתְּהָה כָּלָל, וְהַרִי הֵן כְּזָרִים זֶה לָזֶה⁴⁸. וְאֶפְלוּ אֶחָד מֵהֶם הוֹרְתוֹ שְׂלָא בְּקִדְשָׁה וְלָדְתוֹ בְּקִדְשָׁה⁴⁹ וְהַשְׂנִי הוֹרְתוֹ וְלָדְתוֹ בְּקִדְשָׁה⁵⁰ - הַרִי הֵן כְּזָרִים⁵¹. וְאֶפְלוּ תְּאוּמִים⁵² וְנולְדוּ בְּקִדְשָׁה - אֵין בִּינֵיהֶן אֶתְּהָה⁵³, עַד שֶׁתְּהָא הוֹרְתֵן וְלָדְתֵן בְּקִדְשָׁה⁵⁴.

(48) יבמות צו, ב. וכל אחד מהם מותר באשת אחיו (פרט לאשת אחיו מאמו שנשאה אחיו אחר שנתגייר, פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ג), שהגר שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וכן מעידים זה לזה, כמבואר בפ"ג בהל' עדות ה"ב. (49) שנתגיירה אמו לפני שילדתה. (50) אין אומרים: הואיל ולידת שניהם בקדושה, הרי הם כישראל ותצטרך אשתו חליצה, כדי שלא יבואו להחליף באשת אחי ישראל, להתיר אשתו להנשא לאחרים בלא חליצה. (51) ואין על אשתו זיקת יבום, שמצות יבום נוהגת רק באחים מן האב, והאח הראשון אין לו שאר אב, שהתורה הפקירה את זרעו, ככתוב (יחזקאל כג, כ): "וזרמת סוסים זרמתם" (יבמות שם, וברש"י). ולדעת רש"י שם, אסורים אחים אלו, זה באשת זה, וחייבים כרת, שכיון שנולדו בקדושה, הרי הם אחים מן האם. וכן דעת הבי"ת יוסף ב'טור' י"ד סי' רסט. וראה בש"ך שם ס"ק ו. ובידגול מרבה' שם הוכיח, שכן היא דעת הרמב"ם. (52) והדבר ברור, שאביו של זה הוא אביו של זה, שהרי "טיפה אחת היא ונחלקה לשתיים". כמבואר ביבמות צח, א. (53) לנהוג בהם דין יבום. כי התורה הפקירה את זרע הגוי, כנזכר למעלה, ואינם נחשבים כאחים מן האב (שם צט). אבל חייבים משום אשת אח מן האם, שהרי היא כישראלית שילדה בנים, וכמבואר בפ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ד.

זה, אלא שאנו צריכים לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". (34) כדברי רב שמעון בן גמליאל (שבת קלה: ויבמות לו:): האומר: "כל ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל". ואפילו לא נגמרו סימניו (מגיד-משנה). (35) שאילו לא סיבות אלו, יתכן שהיה ולד קיים (שבת קלו:). (36) יבמות לו, ב. (37) כי אולי הוא בן קיימא, והרי היא באיסור ערוה על היבם. אלא שאם נגמרו סימניו, אע"פ שלא כלו לו חדשיו - הרי הוא ולד שלם מן התורה, ורק מדברי סופרים אסורה אמו להנשא לאחרים עד שתחלוץ, ולפיכך אם כבר נתקדשה לכהן, קודם חליצה - אין מצריכים אותה לחלוץ, שהרי תיאסר על בעלה הכהן שאסור בחלוצה, "אין אוסרים על זה אשתו משום ספק דבריהם" (לשון רבינו לקמן פ"ב, הכ"א) וסומכים בזה על דין התורה. ואם לא נגמרו סימניו, ולא ידוע אם כלו לו חדשיו, וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד קיימא מן התורה וחולצת מן התורה, ואפילו נתקדשה לכהן, תחלוץ מיבמה, ואסורה לבעלה הכהן, מספק. כללו של דבר: כלו לו חדשיו - הרי זה ולד גמור אפילו מדברי סופרים, וכן אם לא כלו חדשיו וחי שלשים יום מלאים, הרי זה ולד גמור, ואפילו לא נגמרו סימניו. בן שמונה חדשים שנגמרו סימניו ולא שהה שלשים יום, הרי זה ולד קיימא מן התורה (בן שבעה הוא אלא שנשתהה), אבל חכמים החמירו בו שלא תינשא אמו לאחרים עד שתחלוץ, וכן ההורגו אינו נהרג עליה, כמבואר בפ"ב מהל' רוצח ה"ו, מכיון שאינו חשוב כוולד שלם לכל דבר, אינו בדין שיהא אדם נהרג עליו, וכן אין מתאבלים עליו - אם מת, כמבואר בפ"א מהל' אבל ה"ז. ואם לא נודע אם כלו חדשיו, ולא נגמרו סימניו וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד ספק נפל, ואמו חולצת מן התורה ואינה מתייבמת (מגיד-משנה).

ו. מִי שִׁישׁ לוֹ אֶחָ מִכָּל מְקוֹם, אֶפְלוּ מִמְּזֵר או עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת, בֵּין קֶטֶן בֵּין גְּדוֹל - מְשִׁינָא רֵאשׁוּ וְרַבּוּ³⁸ לְאוּרֵי הָעוֹלָם קִדְּם שְׁמֹת אֶחָיו הַרִי זֶה זוֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ לִיבּוּם³⁹. וְאִם הָיָה לוֹ אֶחָ מִן הַשְּׂפָחָה או מִן הַפּוֹתִית - אֵינּוּ אֶחָיו לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינּוּ זוֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁰. וְאֵף עַל פִּי שְׁהִיְתָה לָדְתוֹ בְּקִדְשָׁה⁴¹ - הוּאֵיל וְהִיְתָה הוֹרְתוֹ שְׂלָא בְּקִדְשָׁה⁴², אֵינּוּ אֶחָיו⁴³.

(38) לדעת הגר"א בביאורו לאהע"ז סי' קנו סק"ב, הכוונה כאן ראשו או רובו ואין צורך בשניהם כאחד, כמבואר בנדה טז, א: "הראש כרוב איברים". וכן פסק רבינו בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"ו. (39) יבמות כב, א. כלומר, לדין יבום שלא תוכל להנשא לאחר, אבל ודאי שאינה מתייבמת לו, כי ממזר הוא ואסורה לו, אלא צריכה ממנו חליצה. אבל נולד לאחר שמת אחיו אינו זוקק, שנאמר: "כי ישבו אחים יחדיו" - עד שישבו שניהם יחד בעולם, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ט. וכן הדין אם היה בעלה המת עובר ע"ז, אשתו זקוקה לאחיו, כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' קנו, ס"ה. ופסק הרמ"א (שם, ס"ד): "המקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול, שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת", והרי זו פטורה מזיקתו. (40) יבמות כב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָסוּר עֲרוּהָ מַעַל פֶּל נְשִׂיוֹ⁷⁰. לְפִיכֶךָ תּוֹפְסִין בְּהֶן הַקְדוּשִׁין בְּשָׁנוֹת.

(65) יבמות יא, א. וכן גירסת הרי"ף שם פ"ד. (66) וכעין זה דרשו בפסחים סב, א: "לכפר עליו - עליו ולא על חבריו", אמנם בסוגיית התלמוד ביבמות שם, אין דרש זה נזכר, ורש"י (שם) מפרש: טעם ה'עשה', משום שנאמר "בית אחיו", בית אחד הוא בונה ואינו בונה בני בתים. (67) יבמות נד, ב. השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ח. (68) סמך לכך: "אשר לא יבנה את בית אחיו", ולא כתוב "אשר לא בנה", לומר לך: כיון שלא בנה (שלא ייבם) שוב לא יבנה. והואיל והחולץ פועל בשליחות אחיו, וכן החולצת - בשליחות צרותיה, נמצא שכולן נאסרו על כל האחים איסור שוה (יבמות י:). וכן אמרו שם (מ:): "חלוצה (מדרבנן) לא גזרו רבנן שניות" (ועיי"ש בפירש"י ד"ה בערוה). אולם הרמב"ם בהשגותיו ל"ספר המצוות" (מצוה יד) מונה זה בין מצוות לא-תעשה. ולדעתו, החולץ ליבמתו נאסרה עליו איסור לאו גמור על סמך הדרש הנ"ל: "כיון שלא בנה, שוב לא יבנה". וכן אמרו ביבמות י, ב - שרבי יוחנן סובר שזוהי מחייבי לאוין, וכמבואר שם נב, ב - בענין חלץ ואח"כ עשה מאמר, שרבי עקיבא אין מאמרו מועיל, הואיל והוא סובר: "אין קידושין תופסין בחייבי לאוין", הרי שהחלוצה נאסרה עליו איסור לאו. (69) לערוה, שאיסורן מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. (70) יבמות י, ב.

יג. החולץ ליבמתו - קָשָׁם שֶׁהיא אָסוּרָה עָלָיו, כִּף קְרוּבוֹתֶיהָ אָסוּרוֹת עָלָיו⁷¹, כִּגוֹן אִמָּה וּבִתָּה. וְכֵן הִיא אָסוּרָה לְבָנָיו⁷² וְלֶאֱחָיו⁷³. וְאִפְלוּ שָׁנוֹת שְׁלֹשָׁה אָסוּרוֹת, כִּגוֹן בַּת בֵּת בִּתָּה⁷⁴. וְכֵן הִיא אָסוּרָה לְכֵן כֵּן בָּנוּ⁷⁵. פָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: הִרִי הִיא פְּאֻשָׁתוֹ שֶׁגִּרְשָׁה⁷⁶. וְכֵן אִם מִתָּה יִבְמָתוֹ וְעֵדִין הִיא זְקוּקָה לֹו⁷⁷ - אָסוּר בְּקְרוּבוֹתֶיהָ, כִּאֲלוֹ הִיְתָה אִשְׁתּוֹ וּמִתָּה תִּתְחַיֵּי⁷⁸. וְכֵל הָאָסוּרִין הָאֵלוֹ מְדַבְּרִיהוֹ⁷⁹. וּמִתָּר אָדָם לֶשֶׁא אַחוֹת צָרַת חֲלוּצָתוֹ וּשְׂאָר קְרוּבוֹתֶיהָ⁸⁰.

(71) הרי היא כגרושתו, וכמבואר בסמך. (72) הרי היא כאשת אביו. (73) משום אשת אחיו. (74) שאפילו באשתו גמורה אינה אלא מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (75) והרי היא עליו אשת אבי אביו, שהיא שניה, כמבואר לעיל, שם. (76) יבמות מ, ב. שנאסר בקרובותיה, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז. (77) שלא נתייבמה ולא חלצה. (78) שהזיקה ליבום עושה אותה כנוסה (יבמות יז:). (79) שם מ, ב: "אחות גרושה - מדברי תורה, אחות חלוצה מדברי סופרים". (80) שכשהיבמה חולצת, אין צרתה הולכת עמה לבית-דין, וכשישא אחות צרתו - לא יאמרו אחות חלוצתו נשא (שם מא. וברש"י). וראה לקמן פ"ו, ה"כ.

יד. אָסוּר לִיבָם לֶשֶׁא קְרוּבַת זְקוּקָתוֹ⁸¹, כִּגוֹן אִמָּה אוּ בִתָּה, עַד שְׂיִבָּם אֶחָד מֵאֲחָיו לָהּ אוּ יִחְלֹץ לָהּ,

(54) שכיון שנתגיירו הוריהם לפני הורתם, הרי בניהם "כישראלים לכל דבריהם" (יבמות צז:).

ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ נָשִׁים רַבּוֹת נִמְתָּ⁵⁵ - בִּיאָתָה אוּ חֲלִיצָתָה שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטְרַת אֶת הַשְּׂאָר⁵⁶. וְאִינוּ מִיבָם לְשִׁתִּים, שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו - בֵּית אֶחָד הוּא בּוֹנֶה, וְאִינוּ בּוֹנֶה שְׁנֵי בָתִּים⁵⁷. וְכֵן אִם הָיוּ לוֹ אַחִים רַבִּים - אֶחָד מֵהֶן חוֹלֵץ אוּ מִיבָם⁵⁸ לְאַחַת מִן הַיְבָמוֹת, וְיִתְרוֹ שְׂאָר הַצָּרוֹת⁵⁹.

(55) בלא בנים. (56) ומותרות להנשא לאחרים, כי היא פועלת בשליחות כולן (שם י:). (57) יבמות מד, א. וכן אינו חולץ לשתייהן, שנאמר "בית חלוץ הנעל", בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים (שם). (58) שהוא עושה שליחותם של כל האחים (שם י:), וראה בסמוך הי"ב. (59) שאר נשי האח המת, שהן צרות זו לזו, כלשון הכתוב (שמואל-א, ו) "וכעסתה צרתה": "לצורר" (ויקרא יח, יח).

י. הָיוּ בִיבָמוֹת אֵלוֹ כְּשִׁרוֹת לְפָנֶיהָ וּפְסוּלוֹת⁶⁰. אִם הָיָה מִיבָם - מִיבָם לְאִי זֹו שִׁירְצָה, וְאִם הָיָה חוֹלֵץ - יִחְלֹץ לְפְסוּלוֹתָהּ, כִּדִּי שֶׁלֹא יִפְסֹל אֶת הַכְּשָׁרָה לְפָנֶיהָ בְּחִלְצָהּ⁶¹.

(60) כגון נשים גרושות האסורות לכהן. (61) שהחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, כמבואר לעיל בפ"א מהל' אישות ה"ז, ו"לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם" (יבמות מד:).

יא. מִתּוֹ לוֹ אֶחָד רַבִּים וְנִפְלוּ נְשׁוֹתֶיהָ לְפָנָיו. אִם אֶפְשָׁר לוֹ לִיבָם אֶת כִּלְוֹ⁶² - מִיבָם⁶³, וְאִם לֹאוּ - חוֹלֵץ כִּלְוֹ, אוּ חוֹלֵץ לְמִי שִׁירְצָה מֵהֶן וּמִיבָם לְמִי שִׁירְצָה, אַחַת מִכָּל בֵּית וּבֵית⁶⁴.

(62) "שיכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת", כדברי רבינו לעיל בפ"ד מהל' אישות ה"ג. (63) יבמות מג, ב במשנה. ושם נאמר "ארבעה אחים נשואים ארבע נשים ומתו, אם רצה כו' ליבם את כולן, הרשות בידו". ואמרו שם בגמרא (מד:). שארבע דווקא ולא יותר. שעצה טובה היא שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחודש. וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' אישות ה"ד. (64) מכל אח ואח, ולא יותר. כנ"ל בה"ט.

יב. הַפּוֹנֵס אֶת יִבְמָתוֹ - נֶאֱסָרוּ צְרוּתֶיהָ עָלָיו וְעַל שְׂאָר הָאֲחִין. וְאִם בָּא הוּא אוּ אֶחָד מֵהָאֲחִין עַל צָרְתָהּ - הִרִי זֶה עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה⁶⁵, שְׁנֵאמַר: יִבְמָה יִבֵּא עָלֶיהָ - וְלֹא עָלֶיהָ וְעַל צָרְתָהּ⁶⁶; וְלֹאוּ הָבֵא מִכָּל עֵשָׂה - עֵשָׂה⁶⁷. וְכֵן הַחֲלוּץ לִיבְמָתוֹ - נֶאֱסָרָה הַחֲלוּצָה הִיא וְכֵל צְרוּתֶיהָ עַל הַחֲלוּץ וְעַל שְׂאָר אֲחָיו. וְכֵל אָסוּרוֹת עָלֶיהָ מְדַבְּרִי סוֹפְרִים⁶⁸ בְּשָׁנוֹת⁶⁹; שְׁמֵאֲחֵר שְׁמַת אָחִיו בְּלֹא וְלָד, נִסְתַּלַּק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוֹתָהּ - מִיָּבָם⁹⁹; אֲבָל אֵינָה חוֹלְצַת עַד שֶׁתִּגְדֹּל וְתִבְדָּק¹⁰⁰. וְאִפְלוּ נִבְעָלָה אַחֵר שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה¹⁰¹ - אֵינָה חוֹלְצַת¹⁰² עַד שֶׁתִּבְדָּק וְיִמָּצְאוּ בָּהּ הַסִּמְנִיּוֹן¹⁰³.

97) הפחותה מבת שתי-עשרה שנה ויום אחד. 98) אפילו כשהוא גדול. 99) ואין חוששים שמא תימצא איילונית, שאינה ראויה לילד, ונמצאו פוגעים באיסור אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי אינה בת יבום (להלן פ"ו ה"ח) - כי אנו הולכים אחרי הרוב, ורוב בנות אינן איילוניות (יבמות ק"ט). 100) אם הביאה סימני נערו, כי אנו מדמים "אשה - לאיש", כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. 101) [חששו שמא לא היו לה סימנים בעת שנבעלה והרי היא קטנה. ואע"פ ששינוי (נדה מד:): "בת שלש שנים ויום אחד - ואם בא עליה יבם קנאה" - סובר רבינו שכשם שבקטן, שאף הוא קונה יבמתו מן התורה, עשו חכמים ביאתו כמאמר (להלן פ"ה ה"ח) - כמו כן בקטנה. וב'אור שמח' כתב שלפני המגיד-משנה היתה הנוסחא בדברי רבינו: "ואפילו נחלצה אחר י"ב שנה אינה חליצה". אבל זה סותר למה שכתב להלן (פ"ד הט"ז) שקטנה שחלצה "חליצתה פסולה" ולא ש"אינה חליצה", ראה להלן שם, והערה עד שם]. 102) [שלענין חליצה אין סומכים על החזקה, ראה למעלה הערה פח]. 103) יבמות קה, ב.

יח. כְּשֵׁם¹⁰⁴ שְׁאִין הַיָּבָם חוֹלֵץ עַד שִׁיעֶשֶׂה אִישׁ, כִּן אֵין הַיָּבָמָה חוֹלְצַת עַד שֶׁתִּעֶשֶׂה אִשָּׁה גְדוּלָּה¹⁰⁵. וְיָבָם קָטָן שָׂבָא עַל יָבָמָה קְטַנָּה¹⁰⁶ - יִגְדְּלוּ זֶה עִם זֶה¹⁰⁷.

104) בכת"י התימנים, אין כאן שום הפסק, והכל הלכה אחת היא. 105) שנאמר: "ואם לא יחפרץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה" (דברים כה, ז), מה הוא גדול אף היא גדולה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ו ה"ג, וה"ו. 106) אע"פ שאינם ראויים "להקים לאחיו שם" אינם אסורים זה בזה, שנאמר: "יבמה יבוא עליה", ואפילו כל שהוא (שם ק"א:). 107) שהרי אינו יכול לגרשה, שאין גט קטן כלום, וכן אינו יכול לחלוץ, נמצא שעליו לקיימה עד אשר יגדל, ואז אם ירצה יגרשנה בגט (שם).

יט. הַיָּבָמָה לֹא תִתְיָבֵם וְלֹא תִחְלֹץ עַד שֶׁתִּמְתִּין תְּשֻׁעִים יוֹם, חוּץ מֵיוֹם הַמִּיתָה וּמֵיוֹם הַיָּבוּם וּמֵיוֹם הַחֲלִיצָה, כְּשֶׁאָר כָּל הַנְּשִׁים¹⁰⁸. וּמִפְּנֵי מָה לֹא תִחְלֹץ בְּתוֹךְ תְּשֻׁעִים יוֹם¹⁰⁹? מִפְּנֵי שְׁאֵינָה רְאוּיָה לִיבּוּם¹¹⁰, וְנֶאֱמָר: אִם לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יָבָמָתוֹ וְחֲלִיצָה נִעְלָו וְכוּ' - בַּעַת שֶׁהִיא עוֹלָה לִיבּוּם¹¹¹ עוֹלָה לְחֲלִיצָה, וְכָל זָמַן שְׁאֵינָה עוֹלָה לִיבּוּם אֵינָה עוֹלָה לְחֲלִיצָה¹¹². וְאִם יָבָם אוֹתָהּ אוּ חֹלֵץ בְּתוֹךְ הַשְּׁלִישָׁה חֲדָשִׁים - הוֹאִיל וְאֵינָה מְעַבְרַת, הָרִי זֶה נִפְטָרָה וְאֵינָה צָרִיכָה פְּלוּם¹¹³.

וְתִסּוּר זָקָתוֹ מֵעֲלֵיהָ⁸², וְיִשָּׂא אִמָּה אוּ בִתָּה אוּ שָׂאָר קְרוֹבוֹתֶיהָ. אִף עַל פִּי שֶׁהָן פְּלֵן אֲסוּרוֹת עַל אָחִיו שֶׁחָלַץ אוּ יָבָם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ⁸³.

81) שעדיין לא נתייבמה ולא חלצה, והרי היא אגודה וקשורה לאחים היבמים לייבם או לחלוץ. 82) מכיון שנפקעה זיקתה, הותרו קרובותיה לשאר האחים (יבמות מא.). 83) בהלכה הקודמת.

טו. הַפּוֹנֵס אֶת יָבָמָתוֹ וְגֵרְשָׁה, אִם רָצָה לְהַחְזִיר - יִחְזִיר⁸⁴; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲשֶׁתוֹ לְכָל דְּבָר⁸⁵, וְלֹא נִשְׂאָר עֲלֶיהָ שָׂם⁸⁶ אֲסוּר מִפְּנֵי אָחִיו כְּלָל, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

84) אין אומרים: מצות יבום שהטילה עליו התורה עברה, ועכשיו תחזור ותעמוד עליו באיסור אשת אח (שם לט.). 85) שנאמר: "ולקחה לו לאשה" - כיון שלקחה, הרי היא כאשתו לכל דבר (שם). 86) מילה זו מצויה כמה פעמים בדברי רבינו. וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובפ"ד מהל' אישות ה"ז.

טז. כְּבָר בְּאֲרָנּוֹ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁸⁷, שֶׁבֶן תְּשַׁע שָׁנִים יוֹם אֶחָד בִּיאָתוֹ בִּיאָה, וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁸⁸. לְפִיכָף, יָבָם קָטָן שָׂבָא עַל יָבָמָתוֹ, אִם הָיָה בֶן תְּשַׁע שָׁנִים יוֹם אֶחָד - יִקְנִים⁸⁹. אֲבָל אֵינוֹ חוֹלֵץ עַד שִׁיעֶדֶל וְיִבְדָּק⁹⁰, שֶׁהָרִי 'אִישׁ' כְּתוּב בַּפְּרָשָׁה⁹¹ לְעִנְיַן חֲלִיצָה⁹². וְאִם הָיָה פְּחוּת מִזֶּה - אֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָה. וּבִיאַת בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים אֵינוֹ קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר⁹³. לְפִיכָף אֵין יָבָמָתוֹ נִתְּרַת לְזֶר עַד שֶׁיָּבֹא עֲלֶיהָ אַחֵר שֶׁהִגְדִּיל⁹⁴ אוּ עַד שֶׁתִּחְלֹץ⁹⁵, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר⁹⁶.

87) פ"א ה"ג. 88) שקיבלו איש מפי איש עד משה מסיני, כמבואר בהל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. והשווה הל' נזירות פ"ג, ה"ב; הל' ממרים פ"ד, ה"ג; הל' אבל פ"ג, ה"ח. 89) יבמות ק"א, ב. שהרי קנאה בביאתו, ואינו יכול לגרשה בגט שאין גט קטן כלום, וכן אין חליצתו כלום, כמבואר בסמוך. 90) אם הביא סימני גדלות והם שתי שערות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"י [ומקור הדברים בנדה מו, א שלענין חליצה, אע"פ שהיא בת י"ב שנה, אין סומכים על החזקה שהביאה סימני גדלות]. 91) "ואם לא יחפרץ האיש לקחת את יבמתו" (דברים כה, ז). 92) יבמות סא, ב. 93) שתהיה אשתו גמורה ותיפקע מעליה זיקת יבום ולא תצטרך אח"כ אלא גט בלבד - שהרי אין ביאתו אלא כמאמר בגדול, שאינו קונה קנין גמור, כמבואר לקמן פ"ב ה"א (יבמות צו.). 94) ויגרשה בגט. 95) כשיגדל ולא יבוא עליה, ואז תצטרך גם גט לביאתו שבימי קטנותו, כדין העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לבעול, שצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, כמבואר לקמן פ"ה ה"ג (נדה מה.). 96) לקמן פ"ה הכ"א.

יז. וְכֵן הַיָּבָמָה הַקְּטַנָּה⁹⁷, אִם רָצָה הַיָּבָם⁹⁸ לִיָּבָם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

121) שמא ימצא הולד קיים, ואסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. 122) אלא שנגמרו סימניו, והם: שערו וצפרניו שלמים, כמבואר בבבאורנו לעיל ה"ה, שמן התורה ולד שלם הוא אע"פ שלא ידוע אם כלו לו חדשיו. 123) לביאתו, שהרי היא כנשואתו. 124) שמדברי סופרים ולד כזה אינו פוטר את אמו מן החליצה והיבום, כמבואר לעיל ה"ה, וראה לקמן פ"ב, הכ"א. 125) וכן אם ידוע בוודאי שכלו לו חדשיו, ואפילו מת בתוך שלשים יום. 126) איסור אשת אח שלא במקום מצוה, ואין קידושין תופסים בערעה (יבמות לה:). ולא עוד אלא ששניהם חייבים קרבן חטאת, כמבואר שם ובהל' שגגות פ"א ה"א.

כג. ילדה לאחר ששה חדשים משנתפמה ולד של קיימא - הרי זה הולד ספק אם בן תשעה לראשון¹²⁷ אם בן שבועה לאחרון¹²⁸. לפיכך יוציא בגט¹²⁹, והולד פשוט¹³⁰. ואם פא עליה אחר שילדה - הפנים שיבואו אחריו ספק ממזרים¹³¹.

127) לבעלה המת. 128) ליבם. שהיולדת לשבעה חדשים, יולדת למקוטעים (שם מב.). 129) אסורה לו - שמא הוא בן תשעה לראשון, ואינה בת יבום וחליצה. אבל אינה יוצאה ממנו בלי גט, שמא הוא בן שבועה לאחרון ונתייבמה כדין והרי היא אשתו. 130) על-כל-פנים, בין אם הוא בנו של ראשון, בין אם הוא בנו של אחרון. 131) שמא הראשון הוא בן תשעה לראשון, ונמצאת זו ערוה על היבם, כמו שאמרו (שם לו.): "ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני ספק ממזר ואסור במזורת", כמבואר בפ"ט מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

פרק שני

1) נתבארו בו קידושי "מאמר" ביבמה, כתובה ביבמה, קנין היבום בשוגג ובאונס, שעיקר המצוה על גדול האחים, כפייה ביבום ובחליצה, דין מורדת ביבמה, יבמה שראויה לחליצה ולא ליבום, יבמה שזינתה.

א. מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה² בפני שני עדים בפרוטה או בפשה פרוטה. וזהו הנקרא מאמר³. ואין המאמר קונה ביבמה קנין גמור⁴ כמו הביאה⁵. והעושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה⁶ - לא עשה פלוס⁷, שאין האשה מתקדשת אלא ברצונה⁸. וקטנה מן הארוסין⁹, אין עושין פה מאמר¹⁰ אלא מדעת אביה¹¹.

2) יבמות נב, א: "מצות יבמה - מקדש ואחר-כך בועל", כי פריצות היא להתחיל קנינו בביאה, כמבואר שם. והשווה לעיל פ"ג מהל' אישות הכ"א. 3) שאומר לה: התקדשי לי במאמר יבמין זה (רש"י שם). ונקרא מאמר "לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה... אבל יבום אפילו בשוגג, שסבר אשה אחרת היא - קנאה" (תוספות יום-טוב) יבמות פ"ב, מ"א). ובקובץ (הל' יבום פ"ב, ה"א) מביא בשם הנמוקי יוסף: משום שאינם קידושין גמורים אלא

108) הגרושות, או האלמנות, שאסור להן להתארס עד שימתינו תשעים יום חוץ מיום מיתת הבעל, וחוזן מיום הארוסין (יבמות מג.) עד שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הי"ח. 109) והלא בחליצה אין שום חשש? 110) שמא היא מעוברת, והולד הוא בן קיימא, נמצא שפגע באיסור אשת אח שלא במקום מצוה (שם מא:). 111) כשרה ליבום. ולשון "עולה", הוא על פי הכתוב: "ועלתה יבמתו השערה". 112) שם. 113) ברייתא שם: "יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה, צריכה להמתין שלשה חדשים" (מיום מיתת הבעל), הרי שחליצתה כשרה, וכן דעת ה'תוספות' (שם לה: דיבור-המתחיל ונמצאת מעוברת).

כ. החולץ ליבמתו¹¹⁴ ונמצאת מעברת וילדה¹¹⁵: אם יהיה ולד של קיימא - הרי זה פמי שלא נחלצה לו מעולם, ומתרת לכהנה¹¹⁶ ומתת בקרובותיה; ואם הפילה¹¹⁷ או שלא ששה שלשים יום אחר שנולד¹¹⁸ - חוזר וחולץ לה הוא או אחד מאחיו; שחליצת המעברת אינה חליצה, וביצאת המעברת אינו יבום¹¹⁹.

114) בתוך שלושה חדשים ולא הוכר עוברת. 115) נמצא שאינה בת חליצה כלל, שהרי הניח בעלה בן אחריו. 116) להנשא לכהן כשאר האלמנות (יבמות לה: במשנה). 117) שילדה ולד מת. 118) ולא נודע אם כלו לו חדשיו, כי אם כלו לו חדשיו, אפילו מת בתוך שלשים יום - אמו פטורה מן החליצה ומן היבום, כמבואר לעיל ה"ה. 119) יבמות, שם. שנאמר: ובן אין לו - עיין עליו, שאם היא מעוברת אינה בת חליצה ויבום, ובכל זאת נאסר מדברי סופרים בקרובותיה ונפסלה לכהונה בחליצה זו, כמבואר במשנה שם, שהרי הפילה, אלא שמן התורה אין חליצה זו פוטרת וצריכה חליצה אחרת (שם). ולדעת הרא"ש (שם) אין החולץ עצמו חוזר וחולץ לה, שהורעה זיקתו, והריהו כאילו נתן לה גט, שאין חליצתו מעולה - אלא אחד משאר האחים יחלוץ לה, וראה באהע"ז סי' קסד ס"ב.

כא. לפיכך, הפונס או החולץ ליבמתו המעברת - לא תנשא צרתה עד שתלד זו, שאין הולד מתיר עד שייצא לאויר העולם¹²⁰.

120) שהרי חליצת זו אינה כלום, וכן ביאתה. שמא תאמר, אם כן תינשא צרתה מחמת הולד שיהיה בר קיימא, והלך אחרי רוב נשים היולדות ולד קיים - אין הולד מתיר עד שיצא לאויר העולם (יבמות לו:).

כב. הפונס את יבמתו ונמצאת מעברת - מפרשין אותן¹²¹ וממתינין לה: אם הפילה - יחזר ויקים; ואם ילדה, אפלו מת ביום שנולד¹²² - הרי זה מוציאה בגט¹²³ וחולץ לה¹²⁴, ואחר כך תהיה מתרת לאחריים; ואם נתקיים הולד שלשים יום אחר שנולד - הרי זה ולד של קיימא¹²⁵, ואינה צריכה למנונו גט, מפני שהיא ערוה עליו¹²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(יבמות נד.). (21) שנתכוין לה ולשם מצוה, או שזה מוסב על "שוגג ומזיד" - בין שהיו באונס, שאנסוהו לעשות כן, בין שהיו ברצון ('תוספות' ליבמות נג:). (22) באופן ששניהם לא נתכוונו לשם מצוה. (23) יבמות נד, א. (24) שלא גמר ביאתו אלא הכניס ראש העטרה בלבד, מלשון הכתוב (ויקרא כ, יח): "את מקורה הערה." (25) "שהכניס כל האבר" (לשון רבינו פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י). (26) יבמות נג, ב: שנאמר: "יבמה יבוא עליה" - מכל מקום (שם נד.). וכן אמרו שם: "יבמה יבוא עליה - כדרכה, ולקחה - שלא כדרכה", וכמו שאמרו (סנהדרין נד.): "משכבי אשה" (ויקרא כ, יג) - מגיד לך הכתוב, ששני משכבות באשה. השווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ו מ"א. ולענין העראה (מערה) למדו ביבמות נה, ב' מגזירה- שוה, "ביאה-ביאה" - נאמר ביבמה "יבוא עליה", ונאמר במזמור: "לא יבוא", מה להלן, העראה כגמר ביאה, אף בקנין יבמה, העראה כגמר ביאה.

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁנִּתְפָּן לְבַעַל; אֶבֶל (אם נָפַל מִן הַגֵּג²⁷ וְנִמְקַע בָּהּ²⁸, או) שֶׁבָּא עָלֶיהָ שְׁפוֹר שְׂאִינֹו מִפִּיר פְּלוֹם²⁹, או יִשְׁוֹן³⁰ - לֹא קָנָה. נִתְפָּן לְדָבָר אַחֵר³¹ וְהִטִּיחַ³² בִּיבֻמְתּוֹ - לֹא קָנָה³³; לְהִטִּיחַ בַּבְּהֵמָה וְהִטִּיחַ בִּיבֻמְתּוֹ - קָנָה, שֶׁהָרִי נִתְפָּן לְשׁוֹם בְּעִילָה מִפָּל מְקוֹם³⁴.

(27) כשנתקשה לאשתו. (28) ביבמתו. (29) שאע"פ ששוטה שייבם - קנה ('ירושלמי' יבמות פ"ו ה"א, ותוספתא שם פ"א, וכן הוא בדברי רבינו להלן פ"ו ה"ג) - היינו דווקא כשמתכוין לביאה, אבל שיכור שאינו מכיר כלום, אינו מתכוין לביאה כלל, ודומה כנתכוין להטיח בכותל שלא קנה, כמבואר בסמוך ('אור שמח'). (30) אף הוא אינו מכין לביאה כלל (יבמות נד. 'תוספות' שם ד"ה ישן). (31) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "נתכוין להטיח בכותל" (מלשון הגמרא ביבמות שם). (32) בעל, לשון יריית חץ, ככתוב (בראשית כא, טז) "כמטחוי קשת", על שם שהזרע יורה כחץ (רש"י לתורה, שם). (33) יבמות, שם. שהרי לא נתכוין לשם ביאה כלל. (34) שם.

ה. יבֻמָּה שֶׁנִּתְיַבְּמָה³⁵, וְאִמְרָה בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם לֹא נִבְעֵלְתִי, וְאִף עַל פִּי³⁶ שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּעֵלְתִּי, וְגִרְשָׁה³⁷ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁחְלִץ³⁸, הוֹאִיל וְקָדַם וְגִרְשָׁה בְּגִט³⁹. וְאִם עֲדִין לֹא גִרְשָׁה⁴⁰ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁיבְעֵל⁴¹ או יִחְלִץ⁴², וְיִוצֵיא בְּגִט⁴³. גִּרְשָׁה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהִיא אוֹמֵרֶת לֹא נִבְעֵלְתִי⁴⁴ - מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שִׁחְלִץ לָהּ⁴⁵. וְאִם הָיָה מוֹדָה שְׁלֹא בְּעַל - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְחִלְץ⁴⁶. הִיא אוֹמֵרֶת נִבְעֵלְתִי⁴⁷, וְהוּא אוֹמֵר לֹא בְּעֵלְתִי⁴⁸ - אֵינָה צְרִיכָה חֲלִיצָה, שְׂאִין זֶה נֶאֱמָן לְאִסְרָה עַל כָּל אֲדָם אַחֵר שֶׁכִּסְּפָה⁴⁹.

(35) שכנסה היבם. (36) בכת"י התימנים: אע"פ. (37) שגיטה יוצא מתחת ידה, ולדבריו גירשה אחרי שבעלה, ואינה צריכה עוד חליצה. (38) כי לדבריה שלא נבעלה,

כדיבור סתם, נקראו "מאמר". והוא-הדין שיכול לקדשה בשטר, כדין קידושי אשה (ראה לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ג), כמבואר ביבמות שם (מגיד-משנה). (4) ליורשה, או להטמא לה אם היבם כהן. וכן אם ירצה לגרשה, לא תותר להנשא לזר, עד שתחלוץ לזיקתו ותקבל גט למאמרו. (5) שהיא קונה קנין גמור מן התורה. כי אע"פ שנתן לה כסף קידושין, אין קידושיה קידושין גמורים, שהרי אין קידושין תופסין באשת אה, והתורה לא התירה לו להעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוה והיא ביאה שנכתבה בתורה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ה ה"ג. (6) שלא בהסכמתה. (7) ואינה צריכה גט למאמרו. (8) ודין מאמר יבמין כדין קידושי אשה (קידושין מד.). וראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"א. (9) שהיתה ארוסה לאחיו המת. (10) שאז היא ברשות אביה וכסף קידושיה לאביה, כמבואר בפ"ג מהל' אישות ה"א. (11) קידושין, שם. אבל קטנה מן הנישואין, אין לאביה רשות בה ואינה מתקדשת אלא לדעתה, כמבואר בהל' אישות שם ה"ב, ופ"ד ה"ז.

ב. וּכְשֶׁם שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יבֻמְתּוֹ, כִּפֶּה הוּא מְבָרֵךְ בְּרַכַּת נִשׁוּאִין¹² בְּעֵשְׂרָה וְכוּתֵב כְּתֻבָּה¹³, כְּדִין כָּל נוֹשֵׂא אִשָּׁה¹⁴. הֵבֵא עַל יבֻמְתּוֹ וְלֹא עֲשָׂה בָּהּ מֵאֲמָר - קָנָה קִנְיָן גְּמוּר¹⁵, וְאֵינֶנּוּ צְרִיךְ לְחֹזֵר וְלְקַדֵּשׁ אַחֵר הַבְּעִילָה. וּמִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת¹⁶. וְכוּתֵב לָהּ כְּתֻבָּה¹⁷.

(12) המבוארת לעיל פ"י מהל' אישות ה"ג (דעת הגאונים הובאת בספר 'העיטור'). והוא-הדין שמברך ברכת אירוסין (ראה הל' אישות פ"ג, ה"כ"ג) כשמקדשה במאמר, כמבואר ב'טור' אהע"ז סי' קסו בשם 'העיטור' ובב"ח שם. (13) יבמות נב, א. (14) ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז. ונוסח כתובת יבמה, מובא להלן פ"ד הל"ב. (15) ליורשה ולהטמא לה, וכן הוא זוכה בנחלת אחיו המת, ואם בא לגרשה יוציאה בגט בלבד (יבמות נב. וברש"י שם נג:). וראה לקמן פ"ה, ה"ג. (16) שם. על שמרד על דברי חכמים לקדשה לכתחילה בביאה, וכלשון רבינו לעיל בהל' אישות (פ"ג ה"כ"א): "כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר זה". מרדות - "מכת ירדוי מדרבנן, שנהג קלות ראש בעצמו" (רש"י ביבמות שם). (17) שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז). וראה לעיל פ"א ה"א, והל' אישות פכ"ב ה"ד.

ג. הֵבֵא עַל יבֻמְתּוֹ בֵּין בְּשׁוּגָג¹⁸ בֵּין בְּמִזִּיד¹⁹ בֵּין בְּאֲנָס²⁰ בֵּין בְּרִצּוֹן²¹, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מְזִיד וְהִיא שׁוֹגְגָת²² או אֲנוֹסָה, בֵּין שֶׁהָיָה הִיא מְזִידָה וְהוּא שׁוּגָג או אֲנוֹס, בֵּין שֶׁהָיָה יִשְׁנָה בֵּין שֶׁהָיָה עֲרָה, (בֵּין שֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדָרְבָּה בֵּין שֶׁלֹּא כְּדָרְבָּה)²³, אֶחָד הַמְעַרָה²⁴ וְאֶחָד הַגּוֹמְרֵי²⁵ - קָנָה²⁶.

(18) סבר שהיא אשתו או אשה אחרת. (19) לשם זנות ולא למצוה. (20) שנתכוין לאשתו, ותקפתו יבמתו ובא עליה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרט לאיילונית שאינה יולדת", הרי שגם ביבמה עצמה הכתוב מדבר, וכלשון רבינו לקמן פ"ו ה"ח, וראה ב'מגיד משנה'.

ז. לא רצה הגדול ליבם⁵⁵ - מחזירין על כל האחיין⁵⁶. לא רצו - חוזרין אצל הגדול ואומרים: עליך מצוה, או חליץ או יבם. ואין פופין את היבם ליבם⁵⁷, אכל פופין אותו לחליץ⁵⁸.

55) ואפילו רצה לחלוץ. 56) ואין הגדול מאחיו (חזן מהגדול שבכולם), קודם לקטן ממנו, כמפורש במשנה (יבמות ט). "מצוה בגדול ליבם, לא רצה - מהלכין על כל האחיין, לא רצו - חוזרין אצל גדול כו". וכן גרס רבינו בדברי אביו קשישא (שם כד). וראה להלן הערה עא. 57) שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת (בית שמואל' לאהע"ז סי' קסא, ס"ק ה) וכן מפרש רבינו-תם ב'תוספות' יבמות ט, ב שאין כופין לייבם. 58) ואין כופין אלא את הגדול, הואיל והמצוה מוטלת עליו (שם ט).

ח. אומר הגדול: המתנינו לי עד שיגדיל הקטן, או עד שיבוא ההולך⁵⁹, או עד שיבארי החרש, ונמלך בו⁶⁰, ואם לא רצה אני יבם או אני אחליץ - אין שומעין לו, אלא אומרים לו: עליך מצוה, או יבם או חליץ⁶¹.

59) שהלך למדינה אחרת. 60) נתייעץ אתו, אולי יסכים לייבם. 61) שם.

ט. וכן אם היה הגדול במדינה אחרת - אין אחיו הקטן⁶² יכול לומר: על אחי הגדול הוא⁶³ המצוה, המתנינו לו עד שיבוא; אלא אומרים לזה שהוא כאן: יבם או חליץ⁶⁴.

62) הצעיר ממנו, והוא גם כן גדול בשנים, שמלאו לו י"ג שנה ויום אחד. 63) בכת"י התימנים: היא. 64) ואין משהים את המצוה (יבמות שם).

י. יבמה הראויה ליבום⁶⁵ שלא רצתה להתיבם⁶⁶ - דינה כדין מורדת על בעלה⁶⁷; וכופין את יבמה לחליץ לה⁶⁸, ותצא בלא כתובה⁶⁹. ואם הגיח אחיו נשים רבות - כל מי שתבעה היבם מהן ליבום ולא רצתה היא המורדת, וחליץ לה ותצא בלא כתובה⁷⁰; ושאר צרותיה שלא נתבעו נוטלות כתבתן פשאר האלמנות.

65) שהיא כשרה ליבם. 66) ללא טענה מספקת, אבל אם יבמה אינו הגון לה, או שהוא בעל מום, חולצת ונוטלת כתובה, כמבואר בסמוך הי"ד. 67) שאמרה מאסתיה ואיני יכול להבעל לו, ודינה מבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח, כי הואיל ומצות יבום קודמת למצות חליצה (ראה לעיל פ"א ה"ב), והיא מסרבת להתיבם, הרי זו מורדת, כמו שרבינו מבאר בסמוך הי"ג. וכן פסק הרי"ף בכתובות פ"ה, על-פי מסקנת הסוגיא בכתובות סד, א. 68) כשם שכופין

אינה ניתרת להנשא לזר עד שתחלוץ, והיא נאמנת יותר ממנו כי עד שלשים יום אדם יכול לעמוד על נפשו שלא לבעול. 39) כלומר, לפיכך כופים אותו לחלוץ ואין כופים אותו לייבם, הואיל וגירשה ונאסרה עליו, כמבואר לקמן פ"ה ה"א: "שהרי נעשה כמי שחליץ לה". 40) שהיא מותרת לו. 41) כי מצות יבום קודמת לחליצה. 42) אם אינו רוצה לייבם. 43) כי חוששים אנו לדבריו שכבר בעלה, וממילא אינה ניתרת לאחרים בלא גט. ולדעת ה'מגיד משנה' בהבנת דברי רבינו, אפילו אם לא יאמר היבם: בעלתי, אינה יוצאה בלא גט, כי כל שכנסה מסתמא בעל, כמבואר ביבמות קיב, א - בעובדא, ששניהם הודו שלא נבעלה, ובכל זאת הצריכוה גט נוסף לחליצה, וכן נראה מדברי הרי"ף שם. 44) והוא טוען בעלתי. וכאן הוא יותר נאמן ממנה, כי חזקה היא: אין אדם יכול לעמוד על נפשו מלבעול יותר משלושים יום, ובוודאי בעל (שם קיא:). 45) ואין יכולים לכופו לחלוץ, כי לדבריו מספיק הגט בהחלט להתירה לאחרים הואיל וכבר נבעלה, והוא מקפיד שלא לחלוץ לה, לפי שמתבייש שתרק בפניו בבית-דין (תוספות' שם). וגם אם יחלוץ לה, לא יוכל להחזירה עולמית, אבל כשיגרשה בתור אשתו, יוכל אח"כ להחזירה כשיתפייסו, כמבואר לעיל פ"א ה"ט"ו (נמוקי יוסף). והיא אסורה להנשא לזר בלא חליצה, כי לדבריה שלא נבעלה, עדיין לא הותרה זיקתה, ועשתה עצמה חתיכת איסור על כל העולם. 46) נוסף על גיטה, שהרי לדברי שניהם לא הותרה זיקתה עדיין, ולייבמה אי-אפשר שהרי גירשה ונאסרה עליו (שם קיא:). 47) בין בתוך שלושים יום, בין לאחר שלושים. 48) ולדבריו אינה מותרת לאחרים עד שיחלוץ לה. 49) והואיל וכנסה, חזקה שבעלה, ואינה צריכה ממנו אלא גט בלבד (שם קיב).

ו. מי שמת והגיח אחים רבים - מצוה על הגדול ליבם או לחליץ, שגומר: והיה הבכור אשר תלך. מפי השמועה⁵⁰ למדו⁵¹, שאינו מדבר אלא בבכור שבאחיו. כלומר, גדול האחיין יקום על שם אחיו המת⁵². וזה שגומר 'אשר תלך' - משמעו אשר ילדה האם⁵³, ואין⁵⁴ משמעו אשר תלך היבמה.

50) כלומר, אע"פ שפשוטו של מקרא אין משמעו כך, אולם מפי השמועה (מבעלי הקבלה שקיבלו זה מפי זה) למדו להוציא המקרא מפשוטו, ולפרשו בדרך דרשה כדלהלן. וראה בבאורנו להל' יסודי התורה פ"ה, ה"ד. 51) יבמות כד, א. 52) לייבם את אשתו ולנוחל נחלתו, ולא יחלקן שאר אחיו עמו (רש"י שם). "אתה אומר לנחלה או אינה אלא לשם (ובבן שילוד לו מדבר הכתוב): יוסף - קוראים אותו יוסף, יוחנן - קוראים אותו יוחנן, נאמר כאן: "יקום על שם אחיו", ונאמר להלן (בראשית מח, ו): "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - מה שם האמור להלן - נחלה, אף שם האמור כאן - לנחלה" (שם). 53) אם האחים, "ובא העתיד במקום עבר" (פירוש המשנה, יבמות פ"ב, מ"ו). 54) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "עם משמע אשר תלך היבמה", וכן דרשו ביבמות כד, א: "אשר תלך -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לָהּ: אֵין פֶּאן מִי שְׂרָצָה לִיבָם אֶלָּא זֶה, וּמִצּוֹת יבּוּם קוֹדֶמֶת⁷⁵; או תְּתִיבָם לוֹ, או תִּצָּא בְּלֹא כְּתָבָה פְּדִין כָּל מוֹרְדָת⁷⁶.

(75) למצות חליצה, וכן אמרו ביבמות לט, א: "ביאת קטן (קטן מאחיו, אבל גדול הוא בשנים), וחליצת גדול, ביאת קטן עדיפה", הרי שאפילו במקום שהגדול רוצה לחלוץ - ביאת הקטן עדיפה, כל-שכן בדין שלפנינו, שהגדול אינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ. (76) וכבר ביארנו לעיל ה"ז שיש חולקים על זה, ולדבריהם אינה מורדת ולא הפסידה כתובתה.

יד. כָּל יבָמָה שְׁאִמְרָנוּ שְׂדִינָה שְׂתַחֲלִין וְלֹא תְתִיבָם⁷⁷ - הָרִי זֶה נוֹטֵלֶת כְּתָבָתָהּ, אִם יֵשׁ לָהּ כְּתָבָה⁷⁸, כְּשֶׁאָר כָּל הָאֲלֻמְנוֹת⁷⁹. וְכֵן אִם הָיָה יבָמָה מִפֶּה שְׁחִין או שֵׁישׁ בּוֹ שְׁאָר מוּמֵי אֲנָשִׁים⁸⁰ - חוֹלֵץ לָהּ⁸¹ וְנוֹטֵלֶת כְּתָבָתָהּ. נוֹלְדוּ בָּהּ מוּמִין כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמְרֶת יבָבָם⁸² - נִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ⁸³; אִם לֹא רָצָה לִיבָם - יִחַלֵּץ וְיִתֵּן כְּתָבָהּ⁸⁴.

(77) ראה לעיל פ"א, ה"ה. ולקמן פ"ג, ה"ד, יג, יד; ופ"ו, ה"ו. (78) פרט לארוסה שאין לה כתובה מבעלה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א, או שהיתה אסורה עליו, כמבואר לקמן ה"ז. (79) ביבמות פה, א - שאלו: שניה לבעל ולא שניה ליבם, יש לה כתובה מיבם או לא, ואילו על שניה ליבם ולא שניה לבעל - לא שאלו כלל, כי אע"פ שחולצת, נוטלת כתובתה מנכסי בעלה, שהרי לא נעשה בה שום איסור (הרשב"א ליבמות שם, וכן במגיד-משנה לקמן ה"ז). (80) המנויים לעיל פכ"ה מהל' אישות, ה"א. (81) כמו שאמרו (יבמות ד.): "מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין סותמים טענותיה לכופה להתייבם, אלא כופים אותה וחולץ - רש"י), שנאמר (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, וסמוך לו: כי ישבו אחים יחדיו", כלומר, עלינו לדרוש סמיכות הפסוקים האלה ולפטרם מלהתייבם לו. ואפילו "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה . . . ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום . . . יכולה היא לומר, לאחין הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל - ויחלוץ ויתן כתובתה" (פכ"ה מהל' אישות ה"ג). (82) ממתנת לו להתייבם, אחרי שמת בעלה. (83) נשטפה שדהו ונתקלקלה. כלומר, מזלו גרם. (84) כדין האשה שנולדו בה מומין אחר שנתארסה, המבואר לעיל פכ"ה מהל' אישות ה"ד, ומקורו בכתובות עה, א.

טו. יבָמָה שְׂנֹדְרָה הִנְיָה מִיבָמָה בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ⁸⁵, או שְׂנֹדְרָה הִנְיָה מִכָּל הַיְהוּדִים⁸⁶ - כּוֹפִין אוֹתוֹ שְׂיַחֲלִין לָהּ וְתִטֵּל כְּתָבָתָהּ⁸⁷. וְאִם נִדְרָה לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ⁸⁸ - מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שְׂיַחֲלִין לָהּ⁸⁹; וְאִם לֹא רָצָה - הָרִי זֶה מוֹרְדָת⁹⁰. וְכֵן אִם נִתְפָּנְהָ בְּנִדְרָה אֶפְלוּ בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ כְּדִי שְׂלֹא יִיבָם אוֹתָהּ - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְחַלְצָהּ⁹¹, אֶלָּא אִם בֶּן מְרָדָה, וְתִצָּא בְּלֹא כְּתָבָהּ⁹².

(85) שלא תהנה ממנו, ולא פירטה הנאת תשמיש, שלא

את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, וכמבואר בהל' אישות שם. וכבר ביארנו שם שהרבה פוסקים חולקים על רבינו בזה, ולדעתם אין כופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, אלא באותם מקומות שהזכירו חכמי התלמוד בפירושו. (69) כדין המורדת. (70) ובשו"ע אהע"ז (סי' קסה ס"א) הביא דעת הפוסקים, שמצות חליצה קודמת, ולפיכך אם אינה רוצה להתייבם אין לה דין מורדת, וכן פסק הרמ"א שם.

יא. הָיָה הַיבָמִין רַבִּים, וְתָבַע אוֹתָהּ הַגְּדוֹל לִיבּוּם, וְהָיָה אֵינָה רוֹצָה בּוֹ וְרוֹצָה בְּאַחֵיו - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, שְׂמִצּוֹה בְּגְדוֹל לִיבָבָם⁷¹.

(71) וכיון שאינה מתרצת למי שהמצוה בו, הרי זו מורדת (מגיד-משנה). אולם לשון רבינו: "אין שומעים לה" אין משמע שנקראת מורדת (מעשה רוקח).

יב. אָמַר הַגְּדוֹל: אֵינִי רוֹצָה לֹא לִיבָבָם וְלֹא לְחַלֵּץ, הָרִי אֲחִי לְפָנַי, וְתָבַע אוֹתָהּ אַחַד מִן הָאֲחִין לִיבּוּם וְהָיָה אֵינָה רוֹצָה בּוֹ, וְרָצָתָה בְּאָח אַחַר וְהָיָה רוֹצָה בָּהּ - אֵין זֶה מוֹרְדָת; מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּלַּק הַגְּדוֹל שְׂמִצּוֹה בּוֹ - הָרִי כְּלֵן שְׂוִין⁷², וְהוֹאִיל וְהָיָה רוֹצָה בְּאַחַד מֵהֵן וְהָיָה רוֹצָה בָּהּ - הָרִי זֶה לֹא מְרָדָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה אַחַד מֵהֵן בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת, וְאִמְרָה: הָרִי אֵינִי מִמִּתְנַת אוֹתוֹ⁷³ עַד שְׂכִיבֹא וַיִּיבָם אוֹתִי, אֲבָל זֶה אֵינִי רוֹצָה בּוֹ - אֵין זֶה מוֹרְדָת. וְאִמְרִים לָזֶה שְׂאִינִי הַגְּדוֹל הַתּוֹבֵעַ אוֹתָהּ: אִם תִּרְצָה לְחַלֵּץ לָהּ וְלָתֵן לָהּ כְּתָבָה - חַלֵּץ, וְאִם לֹא - הָרִי רָצָתָה שְׂתִשָּׁב עַד שְׂכִיבֹא אַחֲרַי⁷⁴, הוֹאִיל וְאֵין לָךְ דִּין קְדִימָה עָלַי.

(72) ככמשנה (יבמות לט.), וכן גרס בדברי אביי קשישא (שם כד.): "לא רצה - הולכים על כל האחים" (מגיד-משנה). והיא גירסא ספרדית (מגדל עוז). ולדעת הראב"ד, כל הגדול מחבירו - קודם למצוה, והוא גורס בדברי אביי קשישא (יבמות שם): "מצוה בגדול לייבם, לא רצה - הולכים אחר גדול" (=קטן ממנו, וגדול משאר אחיו). וכעין זה גם הגירסא שלפנינו שם (וכן היא ברש"י ו'תוספות' שם): "לא רצה - הולכים אצל אחיו הקטן". (73) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. (74) ואע"פ ששינוי לעיל ה"ט, שאין הקטן יכול לומר המתנינו לאחי הגדול שיבוא, ואין משהים את המצוה! - שם מדובר שהקטן אינו רוצה לייבם ולא לחלוץ, והמצוה מתבטלת בינתיים, ואילו כאן הרי יכול לחלוץ לה ואין המצוה מתבטלת כלל, וזהו שדייק רבינו: "אם תרצה לחלוץ לה . . . חלוץ" (משנה-למלך). וה'אור שמח' מתרץ, שכל איסור השהיית המצוה יסודו בעיגון האשה, כי אם נמתין עד שהגדול יבוא, בינתיים הוא מעגנה, ואסור לו לעגנה. ואילו בדין שלפנינו, היא בעצמה רוצה להמתין ליבם שיבוא לייבמה ואין שום עיגון מצדנו, והרשות בידיה לבקש את הרצוי לה.

יג. בָּא זֶה שְׂתַלְתָּהּ בּוֹ וְלֹא רָצָה בָּהּ - חוֹזְרִין אֶצֶל זֶה שְׂתָבַע אוֹתָהּ לִיבָבָם וְהָיָה אֵינָה רוֹצָה בּוֹ, וְאִמְרִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּמוֹ שֶׁיִתְבָּאָר¹⁰⁵, אִם רָצָה הַיָּבֵם לִיבֵם - מִיָּבֵם, וְאֵין לָהּ עָלָיו כְּתוּבָה¹⁰⁶ פְּדִיָּה שְׁלֵא הָיָה לָהּ עַל בְּעֻלָּהּ. וְדִינָה עִם יָבֵמָה בְּתוֹסַפַּת - כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה עִם בְּעֻלָּה¹⁰⁷. אָבֵל אִם לֹא כָּתַב לָהּ בְּעֻלָּה כְּתוּבָה¹⁰⁸, אוֹ שֶׁמְכָרָה לוֹ כְּתוּבָתָהּ אוֹ מְחַלָּה אוֹתָהּ - צְרִיךְ הַיָּבֵם לְכַתֵּב לָהּ כְּתוּבָה¹⁰⁹ כְּשֶׁאָר הָאֲלָמְנוֹת¹¹⁰.

103) כגון שהיתה שניה לו (אם אמו). 104) שהיו אחים מן האב ולא מן האם (ראה יבמות פד. וברש"י שם). 105) לקמן פ"ו הי"ג. 106) כשכא עליה וקנאה, ועכשיו רוצה להוציא - אין לה כתובה (יבמות פה.). אבל אם רוצה להשהותה אצלו, צריך שיכתוב לה כתובה, שהרי אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. וה'אור שמח' מפרש את דברי רבינו, שאינו כותב לה שום כתובה אפילו כשירצה לקיימה אצלו, הואיל ויש לה תוספת, כמבואר בסמוך בדברי רבינו, והרי אינה קלה בעיניו להוציא, שיצטרך לשלם לה התוספת. ולפיכך במקרה השני, כשמחלה לבעל על הכתובה, הרי מחלה גם על התוספת, ונשארה קלה בעיני היבם להוציא, כאן ציין רבינו: "צריך היבם לכתוב לה כתובה", כמבואר לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד. 107) שיש לה תוספת שהתחייב לה אע"פ שאין לה עיקר כתובה, והטעם מבואר לעיל (שם פכ"ד ה"ג). 108) למרות שהיתה מותרת לו. 109) שהרי בעלה עצמה אם רצה לקיימה אחרי שמכרה או מחלה לו כתובה, חייב לחזור ולכתוב לה שלא תהא קלה בעיניו להוציא, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. 110) שכתובתן מנה. ואין זה סכום הכתובה שהיה רשום בכתובתה שמכרה לבעלה. השווה לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד ובביאורנו שם, ולהלן פ"ד הל"ב והערה קפד.

יח. הַיָּבֵמָה קָדַם שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ יָבֵמָה אוֹ קָדַם שֶׁיִּחַלֵּץ לָהּ הָרִי הִיא אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לְזָר, שְׁנֵאמַר: לֹא תִהְיֶה אִשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר. וְאִם נִשְׂאת לְאָחֵר וּבָעַל - לֹקָה הִיא וְהִיא¹¹¹. וּמוֹצֵיָהּ בְּגִטָּה¹¹², וְאֶפְלוּ הִיּוּ לוֹ פְּמָה בְּנִים מִמֶּנָּה¹¹³. וְנִשְׂאָרָה עָלָיו¹¹⁴ וְעַל יָבֵמָה¹¹⁵. וְיָבֵמָה חוֹלֵץ לָהּ, וְאַחֵר כִּף תִּהְיֶה מִתַּרְתֵּי לְאֲחֵרִים.

111) כדרך שלוקין על כל מצוות לא-תעשה המנויות בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ד. ואם נישאה ועדיין לא נבעלה - אינם לוקים. 112) אפילו כשלא נבעלה עדיין, שהרי אפילו נתקדשה בלבד צריכה גט, כמבואר בסמוך הי"ט. 113) אין אומרים: יחלוץ לה יבמה ותשאר תחת בעלה, שלא להוציא לעז על בניה שהם פסולים, אלא אסורה עליו עולמית. 114) ואפילו לא נבעלה עדיין, הואיל ונישאה הרי זו בחזקת בעולה ונאסרה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג: כהן שנשא אשה מאיסורי כהונה אע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא (מעשה רוקח'), אלא שאינם לוקים אם לא נבעלה, ודאי. 115) שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובה בעלה, שאסורה על זה ועל זה (יבמות צב: ובר"יף שם ע"פ

נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה (יבמות קיא: וברש"י). 86) שלא תיבעל להם, שהתשמיש קשה לה, ונתכוונה להפיש דעתו של בעלה שלא יחדנה כי נתנה עיניה באחר (שם קיב. וברש"י). 87) שהרי אינה יכולה להתייבם מחמת נדרה, ואין לה דין מורדת, כי לא נתכוונה להפטור מן היבום (שם כרב, דאמר: "יבם אינו כבעל", וכפירוש ה'תוספות' שם). 88) שנתכוונה להפטור מן היבום. 89) ואם יסכים מרצון, יחלוץ לה ויתן כתובתה (שם קיא:). 90) וכופים אותו לחלוץ - ותצא בלא כתובה, כמבואר לעיל ה"י. 91) וליתן לה כתובתה, שיכול לומר רצוני לייבמה, והעיקוב ממנה הוא, שהיא הגורמת. 92) כלומר, אינך יכול לכופך אותו לחלוץ וליתן כתובה, אלא לכופך כדין מורדת שאינה מקבלת כתובה ('חזון איש' ע"פ המגיד-משנה).

טז. יָבֵמָה שֶׁתְּבַעָה הַיָּבֵם לְחִלְצָהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: אֵינִי חוֹלֵצֶת וְלֹא נוֹטֵלֶת כְּתוּבָה, אֵלָא אֲשֶׁב בְּבֵית בְּעָלִי⁹³ וְכִשְׁאָר כָּל הָאֲלָמְנוֹת⁹⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, שֶׁהִרִי הִקְנוֹ אוֹתָהּ לְזָה מִן הַשְּׂמִימִים⁹⁵, רָצָה - מִיָּבֵם, רָצָה - חוֹלֵץ⁹⁶ וְנוֹתֵן כְּתוּבָה. וְלֹא עוֹד, אֵלָא אֶפְלוּ אִמְרָה: אֵנִי נְזוּנָת מְשָׁלִי וְאֲשֶׁב עִגּוּנָה⁹⁷ כָּל יְמֵי חַיִּי - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ⁹⁸; שֶׁהִרִי הַיָּבֵם אוֹמֵר לָהּ: כָּל זְמַן שֶׁאֵת זְקוּקָה⁹⁹ לִי אֵין נוֹתֵנִן לִי אֵשֶׁה אַחֲרָיָהּ¹⁰⁰. וְאֶפְלוּ הִיּוּ נְשׁוּי - אֶפְשָׁר שִׁישָׂא אֵשֶׁה אַחֲרָיָהּ¹⁰¹, אוֹ תִהְיֶה לוֹ מְרִיבָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מִפְּנֵי הַיָּבֵמָה¹⁰².

93) בבית שגר בעלי המת, ואתוון מנכסיו. 94) ראה לעיל בפ"ח מהל' אישות ה"א. 95) במיתת בעלה, ולא מדעתו בחר בה היבם. 96) כתובות סד, א: "תבע לחלוץ תבע לחלוץ. וכן פירוש ה'תוספות' שם, דיבור-המתחיל תבע לחלוץ. וכן אמרו ביבמות לט, ב - שביבם הדבר תלוי, שנאמר: "אם לא יחפוץ האיש" - הכל כרצונו, רצה - מייבם, רצה - חולץ. 97) קשורה לבעלי ולזכרו, לא להנשא לאיש אחר, מלשון הכתוב (רות א, יג): "הלהן תענגנה". 98) אלא חולצת בעל כרחה. 99) קשורה. 100) כתובות, שם. 101) וכל זמן שזו זקוקה לו, לא יתנוה לו. 102) שאשתו תחשוב כי ייבם אותה, ותהיה לה כצרה בבית (מתוך סתימת סוגיית הגמרא בכתובות שם). ואם שניהם מסכימים שלא לחלוץ ולא לייבם, משמע שאין קפידא בדבר ('בית שמואל' לאהע"ז ס" קסה, אות ט, וכן בתשובות 'חכם צבי' ס" א.) ובזוהר פרשת חוקת עמ' קפ, משמע שיש מצוה בחליצה. אבל ה'חתם סופר' אהע"ז ח"ב ס" פה כתב, שגם הזוהר לא התכוון לומר שיש מצוה-עשה לחלוץ באופן חיובי, אלא שסגולה היא למת ולנשמתו, שתהא אלמנתו חולצת, ואין זו אלא גמילות-חסד עם המת, כעין אמירת קדיש או הדלקת שמן זית, ואין לכופך את האשה לחלוץ אם אינה רוצה בכך מפני הבושה או הטורח וכיוצא בזה, אם תרצה להטיב עם המת - תטיב, ואם לאו - אין בית-הדין יכול לכופה על כך.

יז. יָבֵמָה שְׁלֵא הָיָה לָהּ עַל בְּעֻלָּה כְּתוּבָה מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה אֲסוּרָה עָלָיו¹⁰³, וְהִרִי הִיא מִתַּרְתֵּי לַיָּבֵם¹⁰⁴

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ה תמוז - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁפָאֲרָנִי¹²⁹, אִם הִלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר קִדְּם חֲלִיצָה - חוֹלֵץ לָהּ יִבְמָה וְתִשָּׁב עִם בַּעֲלָהּ¹³⁰. וְאִם נִתְקַדְּשָׁה לְכֹהֵן, שֶׁהוּא אֶסוּר בַּחֲלוּצָה - אֵינּוּ חוֹלֵץ לָהּ¹³¹; שְׂאִין אוֹסְרִין עַל זֶה אֲשֶׁתוֹ מִשּׁוּם סִפֵּק דְּבִרְיָהּ¹³². גְּרֻשָׁה הַפְּתוּחָה אוֹ מֵת - הָרִי זֶה חוֹלֵץ¹³³, וְאַחַר כֵּן מִתְּרַת לְאַחֲרִים לְכַתְּחֵלָה.

126 מדברי חכמים. 127 קשר עם היבם, להתייבם או לחלוץ. 128 כלומר, שאינו ידוע אם נולד לתשעה חדשים, אבל סימניו גמרו, שהוא שלם בשערו ובצפרניו, ומן התורה הוא וולד גמור. 129 לעיל פ"א ה"ה, ועיי"ש בהערה כט. 130 ואינה צריכה קידושין שניים. 131 יבמות לו, ב וברי"ף שם, וכל-שכן אם נישאת קודם חליצה, שאין מוציאים אותה מתחת בעלה, כמבואר ברי"ף שם, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסד, ס"ז. 132 שמן התורה ולד גמור הוא, הואיל וגמרו סימניו - ואין עליה זיקת יבם. 133 שהרי לא התירוה לבעלה בלא חליצה אלא כדי שלא לאסרה עליו, וכיון שגירשה אין צורך להתירה בלא חליצה (מגיד-משנה). אולם ב'שלטי הגיבורים' לרי"ף שם כתוב: שמאחר שהתירוה לכהן בלא חליצה, אם מת הכהן אין מצריכים אותה לחלוץ אפילו אם רוצה להנשא לישראל, שמאחר שהותרה - הותרה.

ה'ירושלמי' שם פ"י, ה"ד). אלא שאין בניה מן השני ממזרים, שיבמה לשוק אינה אלא איסור לאו בלבד, ואין ממזר מאיסור חייבי לאיין. ראה פ"טו מהל' איסורי ביאה ה"א-ב.

יט. נִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר¹¹⁶ - לֹא נֶאֱסְרָה עַל יִבְמָה¹¹⁷, אֲלָא נוֹתֵן לָהּ הָרִי שְׂקָדְשָׁה גִט¹¹⁸ וְיִבְמָה מִיָּבֵם אוֹ חוֹלֵץ. וְאִם הָיָה יִבְמָה פֶּהֵן, שְׂאִינוֹ יְכוּל לְשֹׂא גְרוּשָׁה¹¹⁹ - תֵּצֵא מִן הָרִי בְּגִט, כְּדִי שְׂלֹא יִהְיֶה הַחוּטָא נִשְׁפָּר, וְיִחַלֵּץ לָהּ יִבְמָה¹²⁰.

116 ועדיין לא נישאה לו. 117 שאינה גרושה מאשת איש שנתקדשה לאחר ובא בעלה, שלא נאסרה על בעלה הראשון, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ו. 118 שהרי קידושין תופסים ביבמה לשוק מספק, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ד, וצריכה ממנו גט. 119 ויש סברא שהכהן יחלוץ לה (שהרי לייבם אינו יכול, שגרושה היא) ותהא מותרת למקדש - לא אמרו כן אלא המקדש נותן לה גט. 120 שאלמלא חטאו היה היבם מייבמה, ועכשיו אסורה לו, ועל-ידי-זה תישאר ברשותו?! ואף לאחר החליצה, אסורה לו לעולם משום קנס - הואיל וקידשה שלא ברשות (רמב"ן).

כ. חֲזַר הָרִי שֶׁגְּרָשָׁה מִן הָאֲרוּסִין וְנִשְׂאָה אַחַר שְׂחָלֵץ לָהּ יִבְמָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִדֵּי¹²¹. אֲבָל אִם גְּרָשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין, וְחָזַר וְנִשְׂאָה אַחַר שְׂחָלְצָה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִדֵּי; מִפְּנֵי שֶׁהִיא דוּמָה לְאִשְׁתֵּי אִישׁ שֶׁנִּשְׂאָת וּבָא בַּעֲלָהּ, שֶׁהִיא אֶסוּרָה עַל זֶה וְעַל זֶה, כְּמוֹ שְׂפָאֲרָנִי¹²². וְהִיבְמָה שֶׁנִּתְּנָה¹²³ וְהִיא זְקוּקָה¹²⁴ - לֹא נֶאֱסְרָה עַל יִבְמָה¹²⁵, אֲלָא רָצָה חוֹלֵץ רָצָה מִיָּבֵם.

121 אע"פ שאסורה עליו משום קנס, כנ"ל - אין קונסים אותה להוציאה אחר שנשאה, שדי לנו להחמיר בזה רק לכתחילה (רשב"א, הובא במגיד-משנה). 122 לעיל פ"י מהל' גירושין ה"ז, וכן אמרו (יבמות צב): "יבמה - קידושין אין בה, נישואין יש בה, דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים". 123 בלא קידושין. 124 כשהיא שומרת יבם, ועדיין לא חלצה ולא נתייבמה. 125 שאינה כאשת איש החמורה, הואיל ואין בה אלא איסור לאו (סוטה יח:). ואינה דומה לנשאת לאחר, שנאסרה על יבמה, כמבואר לעיל הי"ח, כי שם יש לחוש, שיאמרו: חלץ לה יבמה ונישאת וחזר לכונסה והרי זה נושא חלוצתו, אבל זנות אין לה קול כל-כך, וידעו שפריצות היא מצדה ולא יחדו בה שחליצה (רש"י לגיטין פ:). ואם יבמה כהן, נאסרה עליו, שהרי נבעלה לאסור לה ונעשתה זונה, וכהן אסור בזונה (ראה בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"א; ובפ"ט ה"ה, ובשו"ע אהע"ז סי' קנט ס"ג).

כא. כָּל יִבְמָה שֶׁהִיא סִפֵּק מִדְּבִרְיָהּ¹²⁶ אִם יֵשׁ עֲלֶיהָ זְקַת יָבֵם¹²⁷ אוֹ אֵין עֲלֶיהָ זְקַת יָבֵם, כְּגוֹן יִבְמָה שְׂחָלְצָה וְלָד שְׂלֹא כָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו¹²⁸ וּמֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, שְׂדִינָה שֶׁתְּחַלֵּץ מִסִּפֵּק מִדְּבִרְיָהּ כְּמוֹ

~ יום שישי כ"ה תמוז ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) ביאר בו רבינו נאמנות לומר זה בני לפטור מן היבום, וזה אחי לחייב ביבום, מי נאמן לומר מת היבם.

א. הָאוֹמֵר 'זֶה בְּנִי', או 'שְׂאֵמֵר יֵשׁ לִי בְּנִים' 2 - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וּפּוֹטֵר אֶת אֲשֶׁתוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבִוּם³.

2) ואין אשתי זקוקה (לאחר מותי) לייבום. 3) ואפילו הוחזק שיש לו אחים אינה זקוקה להם, שאילו רצה היה פוטרה בגט ומה לו לשקר, לפיכך נאמן להתירה ולפוטרה מזיקת יבום, ומה גם, שאין דיבורו סותר את "חזקתו באחים", שאפילו אם יש לו אחים, הואיל ויש לו בנים הרי זו פטורה מיבום.

ב. אָמַר 'זֶה אָחִי', או 'שְׂאֵמֵר יֵשׁ לִי אָחִין' 4 - אֵינּוּ נֶאֱמָן לְאָסֵר אֶת אֲשֶׁתוֹ⁵ וְלִהְיִיחָהּ זְקוּקָה לְיָבֵם; שֶׁהָרִי זֶה מִתְּפַוֵּן לְאֶסְרָה לְאַחַר מוֹתוֹ⁶.

4) והרי היא זקוקה ליבום, והיא הייתה עד כה בחזקת שאינה זקוקה לייבום. 5) להינשא לאחרים עד שתחלוץ. 6) ואינו נאמן להוציאה מחזקתה הקודמת שאינה זקוקה.

ג. הָיָה מְחֻזָּק שֵׁישׁ לוֹ אָחִין, וְאָמַר בְּשַׁעַת מִיתוֹתוֹ 'אֵין לִי אָחִין' 7 - אֵינּוּ נֶאֱמָן⁸. וְכֵן אִם אָמַר עַל מִי שֶׁהִחֲזַק אָחִיו 'אֵין זֶה אָחִי' - אֵינּוּ נֶאֱמָן¹⁰. לֹא הָיָה מְחֻזָּק בְּאָחִין, וְיֵצֵא קוֹל שֵׁישׁ שֶׁם עֲדִים שְׂעִיעִדוֹ שֵׁישׁ לְבַעֲלָהּ אָחִין, וְהָעֲדִים בְּמִדְּיָהּ אַחֲרָהּ, אֲפִלוּ אָמַר הוּא בְּשַׁעַת מִיתוֹתוֹ 'אֵין לִי אָח' - הָרִי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשניים, ואם אחר כך יבוא עד אחר ויכחישונו אין השני נאמן. (27) כגון הפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן לעדות זו.

ז. שְׁתֵּי יָבָמוֹת²⁸ שָׁבְאוּ מִמְדִּינַת הַיָּם, זו אומרת 'מת בעלי' וזו אומרת 'מת בעלי' - זו אסורה²⁹ מפני בעלה של זו³⁰, וזו אסורה מפני בעלה של זו; שאין יבמתה נאמנת להעיד לה שמת יבמה³¹, כמו שבארנו.

(28) נשי שני אחים. (29) להינשא לזר. (30) שהוא יבמה וזקוקה לו, ואינו בפנינו שתחלוץ לו. (31) ושמה הוא חי.

ח. הִיָּה לְאַחַת מֵהֶן עַד שְׁמַת בַּעֲלָהּ - זו שיש לה העד עומדת באסורה³², שאינה אסורה מפני בעלה אלא מפני יבמה³³; וזו שאין לה עד מתרת, שהרי העיד העד שמת יבמה, והיא נאמנת לומר שמת בעלי.

(32) להינשא לזר. (33) שאין עדות על מות יבמה, אלא יבמתה, והיא אינה נאמנה לה.

ט. הִיָּה לְזוֹ בָּנִים³⁴ וְלְזוֹ אֵין בָּנִים - זו שאין לה בנים אסורה³⁵, וזו שיש לה בנים מתרת³⁶. הִיָּה לָהֶן יָבָם אַחַר כָּאֵן - הִרִי זֶה מֵיָבָם לְשִׁתְּיָהּ³⁷.

(34) מבעלה, ואינה זקוקה לייבום. (35) בגלל זיקתה ליבמה. (36) ובגמרא שם אמרו: "לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים שתייהן מותרות", שאין כאן זיקת ייבום, זו מפני בניה, וזו בעידי חברתה. (37) שהרי משני בתים הן, ואין אחת פוסרת את חברתה.

י. מֵת זֶה הַיָּבָם שְׂיָבָם אוֹתָן³⁸ - אסורות להנשא לזר, כשהיו בתחלה³⁹. נתיבמו ונתגרשו⁴⁰ - הרי אלו מתרות לזר.

(38) ולא הניח בנים, נמצאו שתייהן זקוקות (מצד מיתת היבם) ליבמהן שבמדינת הים, שמה חיים הם. (39) לפני הייבום, שאין האחת נאמנת כלפי חברתה להעיד שמת יבמה. (40) מיבמן. והוא הדין אם מת יבמן והניח בנים, שאין זקוקות עוד לייבום.

יא. אָף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה נְאָמְנָת לומר 'מת בעלי' וְתִנְשָׂא⁴¹ או תתיבם⁴², אין היבמה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא לזר; הואיל והוא אסור לאור⁴³, שמה יהיה קל בעיניה לזר. וכן אין היבם נאמן לומר 'מת אחי' שייבם את אשתו, שמה עיניו נתן בה⁴⁵. ואין האשה נאמנת לומר 'מתה אחותי' שתפנס לביתה, ואין האיש נאמן לומר 'מתה אשתי' שישא את אחותה, עד שיעידו שני עדים שמתה אחותה ואחר כך תפנס לביתה; שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה⁴⁶, כמו שבארנו⁴⁷.

חושש¹¹, ותמתין¹² עד שיבואו העדים שאמרו¹³ וישאלו¹⁴.

(7) שהיא שעה רצינית ואינו עשוי לשקר בשעה זו. (8) והרי היא פטורה מזיקת יבום. (9) ואינו נאמן במה שבידו לגרשה כי אין "מיגור" מועיל נגד חזקה, והרי הוחזק שיש לו אחים ואין נאמינו שאין לו, אולם ב"אמר יש לי בנים" אינו סותר את חזקת האחים ולפיכך נאמן. (10) לבטל החזקה הקודמת, והרי היא זקוקה לייבום. (11) לקול, ואפילו לא הוחזק הקול בבית דין. (12) מלהינשא לאחרים, שמה יש בקול ממש והרי היא זקוקה לייבום. (13) אחרים עליהם, שהם יודעים שיש לו אחים. (14) ייבדקו, מכיוון שאפשר לברר ולעמוד על הדבר מפי עדים - עלינו לברר ולא נקל באיסור אשת איש.

ד. מִי שְׁזָנָה עִם אִשָּׁה, בֵּין פְּנוּיָה בֵּין אִשְׁתֵּי אִישׁ, וְנִתְעַבְרָה, וְאָמַר: זֶה הָעֶבֶר מִמְנֵי הוּא, וְאָפְלוּ הִיא מוֹדָה לוֹ - אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּנוּ לְעֻנְיָן יִרְשָׁה¹⁵, הִרִי זֶה סָפֵק לְעֻנְיָן יָבוּם¹⁶. כִּשְׁם שְׁזָנָתָה עִם זֶה, כִּף זָנָתָה עִם אַחֵר, וּמֵאֵין יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁזֶה בָּנוּ וְדָאֵי? וְהִרִי אֵין לוֹ חֲזָקָה¹⁷, אֲלָא לְעוֹלָם סָפֵק הוּא¹⁸. וְלִהְחֻמְרֵי דְרֵינָן בּוּ, וְחוֹלְצֵת וְלֹא מֵתִיבְמֵת¹⁹.

(15) שהרי אם ירצה יכול לתת לו את נכסיו במתנה. (16) אם נאמן לומר שזה בנו. (17) שהרי מתחילת לידתו הוא בספק זה. ואין אתה יכול לומר בו העמדנו על חזקתו הקודמת. (18) שמה אינו בנו וזקוקה לייבום. (19) שמה הוא בנו ואסורה ליבם.

ה. נְאָמְן עַד אַחַד לְהַעֲדֵי לִיבְמָה שְׁמַת בַּעֲלָהּ, וּמֵתִיבְמֵת עַל פִּי; או שמת יבמה או שנתן לבעלה בן, להתיירה לזר²⁰. אָפְלוּ עֶבֶד או אִשָּׁה או עֶכוּ"ם מְסִיחַ לְפִי תְמוּז²¹ מעיד במיתת היבם כמו שמעיד באשת איש להתיירה, כמו שבארנו בהלכות גְרוּשִׁין²².

(20) ולדעת הראב"ד אינו נאמן לומר: ניתן לבעלה בן, שאין זה דבר העשוי להגלות ואפשר שהוא משקר, אולם רבינו סובר, שאין האשה סומכת עצמה על העד בלבד, ואף היא מדקדקת בדבר ובודקת אם אמת הוא, כדי שלא תצטרך לצאת מבעלה לאחר הנישואין. (21) שאינו מתכוון להעיד ולהתירה להינשא לזר. (22) כי דין עד ביבמה כדין עד באשת איש.

ו. וְחֻמְשׁ נְשִׁים שְׂאֵין מְעִידוֹת זו לזו שמת בעלה²³, כן אין מעידין לה שמת יבמה²⁴. וְדִין עֲדוֹת זו כְּדִין אוֹתָהּ עֲדוֹת²⁵ לְעֻנְיָן עֲדִים שְׁמִכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה בְּמִיתַת הַיָּבָם²⁶ וְלִקְל דְּבַר²⁷.

(23) שחזקתן שונאות זו את זו. (24) שמתכוונות לקלקלה, שתינשא לזר ואחרי כן תצטרך לצאת ממנו. (25) של מיתת הבעל. (26) שהעד הראשון המעיד על מות היבם נאמן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

62) ויש לה יבם והרי היא בחזקת זקוקה לו. (63) נמצאת שהיא זקוקה ליבם. (64) ואינה זקוקה עוד לייבום. (65) שהרי הוחזקה זקוקה. (66) לא להתייבם, שהרי עשתה עצמה חתיכת איסור על היבם.

טו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶⁷? פְּשָׁתָהּ פְּסוּלָה לְפָנֶיהָ מִתְחַלָּה⁶⁸, בְּגוֹן שְׁהִיתָה גְרוּשָׁה או חָלָלָה⁶⁹, או שְׂאֵמְרָה בְּמַעֲרָה הֵינּוּ פְּשָׁמֹת⁷⁰; אָבֵל אִם אֵין הַדָּבָר בֶּן - אֵינָה חוֹלְצָת. שְׂמָא תַחֲלִץ וְיִבְאוּ עֲדִים וְיַעֲדוּ שֶׁהַדָּבָר כְּמוֹ שְׂאֵמְרָה וְהַבַּעַל מֵת תַּחֲלָה⁷¹, וְנִמְצָאת חָלִיצָה זוֹ אֵינָה פְּלוּם, וְתִנְשָׂא לְכַהֵן, וְיִרְאָה הַרְוָאָה אוֹתָהּ שֶׁחָלְצָה וְנִשְׂאת לְכַהֵן וְיִדְמָה שֶׁהַחֲלוּצָה מִתְּרַת לְפָנֶיהָ, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּעֵדִים שְׂבָאוּ. לְפִיכָף לֹא תַחֲלִץ וְלֹא תִתְיַבֵּם, אֲלֹא תִשְׂאָר בְּחֻזְקַת זְקוּקָה פְּשִׁיזָּאָה עַד שְׂבִיבָאוּ עֲדִים.

67) שהיא חולצת על סמך דבריה. (68) טרם שנישאה לבעלה זה. (69) שנולדה מאיסור כהונה, כגון שאמה הייתה גרושה ונישאה לאביה הכהן, הרי בתם חללה ואסורה להינשא לכהן. (70) ואין איש עמנו לבוא ולהעיד מי מת תחילה האב או הבן. (71) לפני שמת הבן, ואינה זקוקה ליבם.

טז. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁחָלְפָה בְּעֵלָה וְצָרְתָהּ⁷² לְמַדִּינַת הַיָּם, וְבָאוּ שְׁנַיִם וְאֲמְרוּ לָהּ⁷³ 'מֵת בְּעֵלֶיךָ' - הָרִי זוֹ לֹא תַחֲלִץ וְלֹא תִתְיַבֵּם לְעוֹלָם, עַד שְׂיִוָּדַע אִם יִלְדָה צָרְתָהּ⁷⁴ או לֹא יִלְדָה. וְלָמָּה לֹא תַחֲלִץ אַחַר תְּשֻׁעָה חֲדָשִׁים⁷⁵ מִמִּיתַת הַבַּעַל וְתִהְיֶה מִתְּרַת לְזוֹר עַל פֶּל פְּנִים⁷⁶, שְׂאִם יִלְדָה צָרְתָהּ⁷⁷ - הָרִי נִפְטָרָה זוֹ, וְאִם לֹא יִלְדָה - הָרִי נִחְלָצָה? גְּזֵרָה שְׂמָא יוֹדֵעַ אַחַר הַחֲלִיצָה שְׂיִלְדָה צָרְתָהּ וְלֹד שֶׁל קִימָא, וְנִמְצָאת זוֹת שְׂאֵינָה חֲלוּצָה⁷⁸, וְתִנְשָׂא לְכַהֵן אַחַר שֶׁנִּחְלָצָה, וְיֹאמֵר הַרְוָאָה שְׂלֵא יוֹדֵעַ בְּעֵדִים שְׂבָאוּ שֶׁהַחֲלוּצָה מִתְּרַת לְכַהֵן, וְיַעֲדִי שְׂרָאָה אוֹתָהּ נִשְׂאת לְפָנֶיהָ עַל פִּי בֵּית דִּין. לְפִיכָף, אִם הִיָּתָה אֲסוּרָה לְפָנֶיהָ מִתְחַלָּתָה⁷⁹ - הָרִי זוֹ חוֹלְצָת לְאַחַר תְּשֻׁעָה וְתִנְשָׂא לְזוֹר. אָבֵל זוֹ הַצָּרָה שְׁהִיתָה עִם בְּעֵלָה פְּשָׁמֹת - תַּמְתִּין תְּשֻׁעִים יוֹם כְּשֶׂאֵר הַיָּבָמוֹת⁸⁰ וְתַחֲלִץ אוֹ תִתְיַבֵּם, וְלֹא תִחוּשׂ לְצָרְתָהּ שְׂבָמוֹתָהּ הַצָּרְתָהּ⁸¹, הוֹאִיל וְלֹא הִיָּה בְּעֵלָה עִמָּה בְּמַדִּינָה⁸².

72) שהיו לו שתי נשים, שהן צרות זו לזו. (73) לזו שנשארה כאן. (74) מבעלה. ואז תינשא לזו, כי הוולד פוטר מן הייבום. (75) כי בתוך תשעה חדשים אינה יכולה לחלוץ, שמא צרתה מעוברת ואין הוולד של קיימא, וחליצת מעוברת אינה חליצה, אפילו כשהחולצת עצמה אינה מעוברת אלא צרתה מעוברת. (76) צדדים. (77) לאחר תשעת חדשי העיבור. (78) שהרי חלצה שלא לצורך. (79) שהייתה גרושה או חללה כשנישאה לו. (80) שאינן חולצות או מתייבמות אלא לאחר תשעים יום

(41) לזר, באופן שאינה זקוקה לייבום, כגון שיש לו בנים, או אין לו אחים. (42) כשהיא זקוקה ליבם. (43) האמור בתורה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (44) ולא תדקדק היטב אם מת יבמה, בניגוד לאומרת מת בעלי, שהוא איסור "אשת איש" ועשו מיתת בית דין, ובניה מהשני ממזרים. (45) שהרי אפילו חכם שאסר את האשה על בעלה בנדר, הרי זה לא יישאנה, שמא עיניו נתן בה. (46) שאינה יכולה להינשא לשום איש בעולם, אם לא נקבל עדותו. אבל זו יכולה להינשא לאחרים, וכן גיסה יכול לישא לו אחרת. (47) "שלא תשאנה בנות ישראל עגונות".

יב. לְפִיכָף⁴⁸, הָאִשָּׁה שֶׁחָלְפָה הִיא וּבְעֵלָה⁴⁹ וְיִבְמָה לְמַדִּינַת הַיָּם, וְבָאָה וְאֲמְרָה 'מֵת בְּעֵלִי וְאַחַר כֶּף מֵת יָבְמִי', או 'שְׂאֵמְרָה' מֵת יָבְמִי וְאַחַר כֶּף מֵת בְּעֵלִי - הָרִי זוֹ אֵינָה נְאֻמָּנָת⁵⁰. אָבֵל אִם הִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה בְּלִבְדָּה⁵¹, וְבָאָה וְאֲמְרָה 'נָתַן לִי יָבָם בְּמַדִּינַת הַיָּם וְמָת'⁵², בֵּין שְׂאֵמְרָה 'מֵת יָבְמִי וְאַחַר כֶּף מֵת בְּעֵלִי' בֵּין שְׂאֵמְרָה 'מֵת בְּעֵלִי וְאַחַר כֶּף מֵת הַיָּבָם שְׁנַתָּן לִי' - הָרִי זוֹ נְאֻמָּנָת⁵³; שֶׁהָפָה שְׂאֲסָרָה⁵⁴ הוּא הָפָה שֶׁהִתִּיר⁵⁵.

(48) הוואיל ואינה נאמנת לומר: "מת יבמיי". (49) ואין לבעלה בנים והרי היא בחזקת זקוקה ליבם. (50) להינשא לזר, והרי היא בחזקת זקוקה לייבום. (51) ולא היה כאן יבם, והרי היא בחזקת היתר לזר. (52) שילדה חמותי במדינת הים בן. (53) להינשא לזר. (54) שאמרה ניתן לי יבם והחזיקה עצמה זקוקה לייבום. (55) שהרי אמרה מת יבמיי.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁחָלְפָה הִיא וּבְעֵלָה וְכַנָּה לְמַדִּינַת הַיָּם, וְבָאָה וְאֲמְרָה 'מֵת בְּעֵלִי וְאַחַר כֶּף מֵת בְּנִי' - נְאֻמָּנָת⁵⁶; שֶׁהָרִי הִיָּתָה בְּחֻזְקַת הַתֵּר לְזוֹר⁵⁷ בְּעַת שֶׁחָלְכָה⁵⁸. אֲמָרָה 'מֵת בְּנִי וְאַחַר כֶּף מֵת בְּעֵלִי' - אֵינָה נְאֻמָּנָת לְהִתְיַבֵּם⁵⁹. וְחוּשְׁשִׁין לְדַבְרֶיהָ⁶⁰, וְחוֹלְצָת⁶¹ וְלֹא מִתְיַבְמָת.

(56) להינשא לזר. (57) אם ימות הבעל. שהרי יש להם בן ואינה זקוקה לייבום. (58) שהרי היה לה בן. וגם עכשיו אינה מוציאה עצמה מחזקתה. (59) שהרי הייתה בחזקת מותרת לזר ואינה זקוקה לו, ויש לחוש שמא מחמת אהבתה אליו היא משקרת. (60) להחמיר, לא להתירה לזר, שהרי לדבריה זקוקה היא לייבום, ועשתה עצמה חתיכת איסור להינשא לזר. (61) כדי שתהיה מותרת לזר.

יד. הִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה בְּלִבְדָּה⁶², וְבָאָה וְאֲמְרָה 'נָתַן לִי בֶן בְּמַדִּינַת הַיָּם וְמָת וְאַחַר כֶּף מֵת בְּעֵלִי'⁶³ - נְאֻמָּנָת וּמִתְיַבְמָת; שֶׁהָרִי הִיָּתָה בְּחֻזְקַת הַתֵּר לְיִבְמָה בְּעַת שֶׁחָלְכָה. אֲמָרָה 'מֵת בְּעֵלִי וְאַחַר כֶּף מֵת הַבֶּן שְׁנַתָּן לִי'⁶⁴ - אֵינָה נְאֻמָּנָת לְפִטוּר עֲצָמָה מִן הַיָּבָם וּמִן הַחֲלִיצָה⁶⁵. וְחוּשְׁשִׁין לְדַבְרֶיהָ⁶⁶, וְחוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבְמָת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פגון שְׁהִיְתָה היא לְדָה וְהוּא זָקֵן אוּ הִיא זָקֵנָה וְהוּא יָלַד - יוֹעֲצִין אוֹתוֹ לְחַלְצָה.⁵

(2) במקום דירתו, ויש שם בית-דין, שנאמר (דברים כה, ח): "וקראו לו זקני עירו" - ולא זקני עירה (סנהדרין ל:א). (3) ששניהם מתאימים זה לזה. (4) ובכת"י התימנים: אותו (וכן נכון, שהכל תלוי ברצונו). (5) יבמות קא, ב: "אומרים לו: מה לך אצל ילדה; מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך, ואל תכניס קטטה לתוך ביתך".

ב. וצריכין הדינין לקבע מקום⁶ שישבו בו, ואחר כך תחליץ שם בפניהם; שגאמר: ועלתה יבמתו השערה⁷ אל הזקנים וגו'. לא נועדו⁸ ולא קבעו מקום אלא נקרו נקרה⁹, ונקראת¹⁰ היא והוא לפניהן וְחִלְצוּ - חִלְצָתָה פְּשָׁרָה.¹¹

(6) לומר, נלך למקום פלוני לחלוץ (אהע"ז סי' קסט, ס"ד), כדי לפרסם הדבר שנפטרה מיבמה ויודמנו לה קופצים לישא אותה, ושהיא חלוצה ולא תינשא לכהן (רש"י ר"בית הבחירה להמאירי ביבמות שם, ר"בית שמואל' שם ס"ק ה). (7) "השערה" משמע, מקום המזומן לכך (רש"י שם). (8) לא נדברו ביניהם מתחילה לילך שם. (9) כלשון הכתוב (שמואל-ב א, ו) "נקרא נקריתי", כלומר נודמן הדבר במקרה שחברי בית-הדין באו שם. (10) ובכת"י התימנים: ונקריתי. (11) שלא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לקבוע", ולשון "צריך" משמע רק לכתחילה (הגר"א באהע"ז שם).

ג. ומלמדין אותה ואת היבם לקרות, עד שהיא והיא יהיו רגילין¹², ותהיה יכולה לקרות 'לא אבה' בנשימה אחת, ואחר כך תאמר 'יבמי', פדי שלא יהיה משמע דברייה אבה יבמי¹³.

(12) שסדר חליצה כך הוא: היא קוראה תחילה "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי" ואח"כ הוא אומר "לא חפצתי לקחתה", להלן ה"ט. (13) שאם תפסיק בין לא, לתיבה "אבה" - יהיה משמע: לא! - אינו ממאן, אלא - אבה יבמי (יבמות קז: וברש"י). וכן על היבם לקרוא בנשימה אחת: "לא חפצתי" שלא יהא משמע דבריו: חפצתי לקחתה.

ד. ומאחר שתהיה רגילה לקרות, אף על פי שלא קראת בנשימה אחת - אין מקפידין על זה; אבל אם אינה יכולה - מרגילין אותה עד שתדע¹⁴.

(14) הרי"ף שם, ע"פ הכלל הידוע (יבמות קד:): "כל הראוי לבילה (בלילת השמן במנחה) - אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת", השווה ה'ל' מעשה הקרבנות פ"ז, ה"ו.

ה. והחליצה פיום ולא פלילה¹⁵, ובפני שלשה שיודעין להקרות¹⁶. ואם אחד מן השלשה גר - פסול. ואפלו היה אביו גר ואמו ישראלית - לא

מיום מיתת הבעל, לדעת אם מעוברות הן אם לא. (81) שנשארה כאן שמא מעוברת היא. (82) אם כן לא נתעברה ממנו.

יז. האשה שמת בעלה⁸³ והיתה לה חמות במדינת הים - אינה חוששת שמא ילדה חמותה וכבר נתן לה יבם במדינה אחרת⁸⁴, שלא גזרו בדרך זה; אלא נעמיד אותה על חזקתה, והרי היא מתרת⁸⁵. והוא הדין לאשה שמת בעלה והיה לו בן במדינה אחרת - הרי זו מתרת לזר; ואין חוששין שמא מת הבן⁸⁶, אלא העמיד אותה על חזקתה⁸⁷.

(83) ולא הניח בנים ולא היה לו אח. (84) וזוקקה לו. (85) להינשא לזר. (86) "שמא מת לא חוששים", והעמידה על חזקתו שהוא חי. (87) הקודמת, שהייתה בחזקת היתר לזר.

יח. יצאת חמותה מעברת - הרי זו חוששת, ולא תנשא לזר עד שתדע מה היה סוף עבור חמותה, שמא נולד לה יבם קדם מיתת הבעל⁸⁸.

(88) והרי היא זוקקה לו עד שתחלוץ ממנו. ודקדק לכתוב "קודם מיתת הבעל", שאילו נולד היבם לאחר מיתת הבעל אינה זוקקה לו ליבום, שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

יט. האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים, ובאו ואמרו לה: מת בעליך ואחר כך מת בנך⁸⁹, ונשאת, ואחר כך נודע שחלוף היו הדברים⁹⁰ - תצא, והנולד פשר⁹¹. אמרו לה: מת בנך ואחר כך מת בעליך, ונתבבמה, ואחר כך נודע שהיו הדברים חלוף⁹² - תצא, והנולד שנולד לפני השמועה⁹³ או לאחר השמועה ממזר⁹⁴.

(89) והרי היא מותרת לזר. (90) שבנה מת לפני בעלה, וזוקקה היא ליבם ואסורה לזר. (91) כי בנישואי יבמה לזר אין אלא איסור לאו בלבד ואין ממזר אלא מחייבי איסור כרת. (92) נמצאת זו אסורה ליבמה, ואיסור אשת אח שלא במקום מצוה הוא בעונש כרת. (93) ההודעה האחרונה, אף על פי שהייתה שוגגת ואנוסה. (94) כי הלכה היא יש ממזר מחייבי כריתות.

פרק רביעי'

(1) ביאר בו רבינו דיני מצות חליצה וסדרה ומה מעכב בה, ומי חולצים, דיני הנעל וצורתו, דיני הרקיקה, מה בין "אינה חליצה" לבין "חליצה פסולה", נוסח גט חליצה, נוסח כתובת יבמין וכתובת כל אשה.

א. כיצד מצות חליצה? היבמה הולכת אחר היבם במקום שהוא שם², ובאה לזנין, והן קוראין לו ונותנין לו עצה ההוגנת לו ולה. אם עצה טובה ליבם³ - יועצין אותן ליבם⁴; ואם עצה טובה לחליץ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. ואחר כך עומדת ויורקת בארץ פנגד פניו רק הנראה לדינין³⁴. שמצות חליצה, שיהיו שניהן עומדין בשעת קריאה ובשעת רקיקה³⁵, וצריכין הדינין לראות הרק היוצא מפייה³⁶. ואחר כך מקריין לה: פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

34 שם קו, ב: שנאמר "לעני הזקנים... וירקה", וראה להלן הכ"ג. 35 הואיל והרקיקה צריכה להיות לעני הדינים, הרי היא כ'דין' ואין 'דין' אלא בעמידה. 36 יבמות קו, ב.

ח. הפל בלשון הקדש³⁷, שנאמר: פכה - בלשון הזה³⁸. וכל היושבין שם עונים אחריה³⁹ חלוץ הנעל שלש פעמים. וצריך שתתפונ היבמה שתחליץ לו, ויתפון הוא שיתחליץ לה. ויעשו מעשים אלו לשמן⁴⁰. והסומא אינו חולץ⁴¹; שנאמר: וירקה בפניו, ואין זה רואה הרק⁴².

37 בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, ומסתיימת בתיבות: "שלוש פעמים". 38 משמעות "ככה" - כלשון זו תאמר (סוטה לב. וברש"י). 39 יבמות קו, ב: "מצוה על כל העומדים שם (הנמצאים שם: 'טור' אהע"ז סי' קסט) ומפרש ה'תוספות יום-טוב' שם: בין יושבים ובין עומדים, לומר חלוץ הנעל". וראה בגמרא שם: "היינו יושבים לפני רבי טרפון... ואמר לנו: ענו כולכם חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל". וכתב בעל 'הלכות גדולות' (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות'): "מפני מה חולצת נעלו? שכך אמר הקב"ה למשה: אמור ליכם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים (מצות ייבום) ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה, שדרכם להיות יחפים, מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים זרע לאחייך - לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה, והדיינים עונים: חלוץ הנעל - כאבל; חלוץ הנעל - כמנודה; חלוץ הנעל - כמורד במצוה". 40 לשם מצות חליצה (יבמות קב:). 41 לכתחילה, אבל בדיעבד חליצתו כשרה, כמבואר ביבמות קג, א ולהלן הט"ו, שהרי אפילו לא רקקה כלל - חליצתו כשרה, כמבואר בסמוך הי"ב. 42 השווה דברי ה'תוספות' ביבמות שם, דיבור-המתחיל החולצת. ולדעת הראב"ד, אם אין לו אחים - חולץ הסומא אפילו לכתחילה. וסומא באחת מעיניו, כשר לחלוץ אפילו לכתחילה, שהרי יכול לראות הרוק מפי היבמה ('תוספות' יבמות קא: וכן באהע"ז סי' קסט, מח).

ט. נמצא סדר החליצה כך הוא: קוראה היא תחלה: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אכה יבמי, ואחר כך הוא אומר: לא חפצתי לקחתה, ואחר כך תחליץ, ואחר כך תרק, ואחר כך תקרא⁴³: פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

43 יבמות קו, ב.

תחליץ, עד שיהיה אביו ואמו מישראל¹⁷. ומצותה¹⁸ בחמשה, כדי לפרסם הדבר¹⁹. ואותן השנים - אפילו היו עמי הארץ²⁰.

15 יבמות קד, א - כדעת רבי אלעזר. מפני שהחליצה 'דין' היא, ועל פיה גובה כתובתה, והתחלת דין אינה אלא ביום, כמבואר בסנהדרין לד, ב. וראה להלן הט"ז. 16 את היבם והיבמה, ואפילו הם הדיוטות (יבמות קא). ואין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו אם אינם יודעים להקרות (להלן הט"ו). 17 שם קב, א. שנאמר (דברים כה, י): "ונקרא שמו בישראל" - משמע שיהא ישראל מכל צדדים (רש"י). 18 לכתחילה. 19 שם קא, ב. שהיא חלוצה ולא תינשא לכהן, וגם שיבואו אנשים ויקפצו לישאנה (רש"י). 20 שאינם יודעים להקרות, ואפילו לכתחילה אין צורך שיידעו, כי הרי הם אינם צריכים להקרות. וראה למעלה הערה יד.

ו. פיצד חולצין? מביאין לו מנעל²¹ של עור שיש לו עקב²² ואינו תפור בפשתן²³, ולובשו פמין²⁴, וקושר רצועותיו על רגלו²⁵, ועומד הוא והיא²⁶ בפני בית דין, ומקריין ליבמה בלשון הקדש²⁷: מאן יבמי וגו', ואחר כך מקריין ליבם: לא חפצתי לקחתה, ונועץ רגלו בארץ²⁸, והיא יושבת²⁹ ופושטת ידה בפני בית דין ומתרת רצועות המנעל³⁰ מעל רגלו וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ³¹. ומשישמש רב העקב³² התרה היבמה לזר³³.

21 במשנה שם קא, א - תנן "סנדל", ובגמרא (קב). ישנה סברא שאין לחלוץ לכתחילה במנעל אלא בסנדל - רבינו פוסק כדעת האומר שחולצין במנעל לכתחילה (כסף-משנה). 22 הוא החלק האחורי המעובה בסוליית הנעל. 23 אלא ברצועות דקות של עור (יבמות קב: כפרש"י בלשון השניה, וכן פירש ר"ח. הובא ב'נמוקי יוסף'), שנאמר: "וחליצה נעלו", ואין נעל אלא של עור המגין על הרגל, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואנעלך תחש" והוא עור התחש, וצריך שיהא כולו של עור בלבד מבלי תערובת ממין אחר ('נמוקי יוסף'). 24 על רגלו הימנית. למדו 'גזירה-שוה' 'רגל' 'רגל' ממצורע, שנאמר בו 'רגלו הימנית' (יבמות קד. לרבנן דר' אלעזר). וראה להלן הי"ז. 25 למטה מן השוק, שאם קשר על השוק, למטה מן הארכובה, אינה כשרה אלא בדיעבד (להלן הט"ו). 26 שנאמר (דברים כה, ח): "ועמד ואמר" - מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידה ('ספרי', כ"חצא) ואמירתה ואמירתו שוות הן. 27 ראה להלן ה"ח והערה לד. 28 דורך ברגלו על הקרקע (יבמות קג:). 29 ראה יבמות קג, א: "בין עומד בין יושב". 30 שם קב, א. 31 להראות שאין כוונתה בזה לקחת לעצמה את המנעל, אלא כל כוונתה לשם מצות חליצה בלבד, ואין לה כל צורך בנעל (ב"ח באהע"ז סי' קסט). אולם, דברי רבינו מפורשים בוזהר פרשת חוקת דף קפ, והטעם ע"פ הקבלה. 32 של רגל היבם. 33 יבמות קב, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׂמוּעֵיל⁶⁰, אָבֵל הַקְּרִיאָה אֵינָה מְעַכֶּתת וְאֵינָה מוֹעֵלֶת⁶¹.

(58) ונפסלה על האחים מלהתייבם להם, שהלא הסדר הוא: חליצה ואח"כ ריקקה, ומכיון שזו רקקה - יחשבו שבוודאי כבר חלצה מקודם. ואם נתירה להתייבם, יאמרו: חלוצה מותרת לאחים (שם קה.). וראה להלן הכ"ח, ובהערה קנג שם. (59) ומותרת להתייבם. (60) החליצה מועילה להתיר להנשא לזר. ואילו הרקיקה בלבד אע"פ שאינה מועילה להתיר - מועילה היא לפסלה על האחים. (61) אפילו לפסול על האחים, שאף-על-פי שברקיקה גזרו חכמים לפסלה על האחים - בקראה בלבד אין לחוש, כי סדר הקריאה הוא גם לפני החליצה (למעלה ה"ט), ויאמרו: זו קראה לפני חליצתה, ועדיין לא חלצה, ולפיכך הותרה להתייבם (יבמות, שם).

טו. חֲלֻצָה וְרִקְקָה וְקִרְאָה וְהֵם יוֹשְׁבֵינָה⁶² או מְטִינָה עַל צְדִיקָה, או שְׁהִיָּה שְׂרוּף הַנֶּעֱלָל קָשׁוּר עַל שְׂוִקוֹ⁶³ מִן הָאֲרָבֶבֶת⁶⁴ וְלִמְטָה, או שְׁחֲלֻצָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה עַמִּי הָאֲרָץ שְׂאִינָה יוֹדְעִין לְהַקְרוֹת⁶⁵, וְכֵן הַסּוּמָא שְׁחֲלִיץ⁶⁶ - חֲלֻצָתוֹ בְּשָׂרָה⁶⁷.

(62) אע"פ שלכתחילה צריכה לקרוא ולירוק בעמידה, כמבואר למעלה ה"ז. (63) ולכתחילה צריך להיות קשור על רגלו, שהיא למטה מן השוק, כמבואר למעלה ה"ו. (64) היא פרק הרגל, שבין השוק והירך. "על הברכים" (דברים כח, לה) מתרגם אונקלוס: "על רכביא", וכן בדניאל (ה, ו) "וארכבתיה דא לדא נקשן". ואם היה המנעל קשור למעלה מן הארכובה, דינו מבואר בסמוך הט"ז. (65) שהרי לכתחילה צריך שידעו להקרות (למעלה ה"ה). (66) אע"פ שאינו רואה הרוק (ראה למעלה ה"ח). (67) בדיעבד, ואפילו להתירה להנשא לזר. ומקור כל דינים אלו, ביבמות קג, א. שאמרו שם: "בין עומד בין יושב בין מוטה", והוא-הדין לקריאה וריקקה, שהרי אפילו לא רקקה ולא קראה כלל - חליצתה כשרה, כמבואר למעלה ה"ב. וכשהשורף קשור למטה מן הארכובה (שם) "וחלצה נעלו מעל רגלו - אפילו מעל רגלו" - כלומר מדבר שהוא על רגלו, וזהו השוק שהוא מעל פרסת הרגל. ואילו לכתחילה, צריך שיקשור למטה מן השוק (למעלה ה"ו). אבל למעלה מן הארכובה נקרא: "מעל דמעל", והתורה אמרה: מעל הט"ז. והחולצת מן הסומא, אמרו שם: "חליצתה כשרה". וחלצה בפני שלשה עמי-הארץ כשרה, שהרי אין הקריאה מעכבת כלל (לחם-משנה). וגם מלשון הברייתא מוכח כן, שהרי אמרו (שם קא.): "מצות חליצה בשלשה שידועים להקרות", משמע לכתחילה בלבד ('מעשה ווקח').

טז. חֲלֻצָה בְּלִילָה, או שְׁחֲלֻצָה בְּפָנֵי שְׁנַיִם או בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב⁶⁸ או פְּסוּל⁶⁹, או שְׁהִיָּה הַמְּנַעֵל קָשׁוּר לְמַעַל מִן הָאֲרָבֶבֶת⁷⁰, או שְׁהִתִּיר⁷¹ הוּא וְשִׁמְטָה הִיא⁷², או שְׁהִתִּירָה הִיא וְשִׁמְטָה הוּא⁷³, או שְׁנִתְּפוּנָה הִיא וְלֹא נִתְּפוּן הוּא⁷⁴,

י. וְאֵין הַסֵּדֵר מְעַכֵּב, אֲלֹא אִם לֹא קִרְאָה בְּתַחֲלָה לֹא הִיא וְלֹא הוּא, או שְׂרָקָה וְאַחַר כֵּן חֲלֻצָה, או שְׂרָקָה⁴⁴ וְאַחַר כֵּן רִקְקָה - חֲלֻצָתָה בְּשָׂרָה⁴⁵.

(44) "ככה יעשה לאיש", שרק היא קוראה ולא הוא. (45) שם.

יא. וְלִמָּה לֹא תַחֲזֹר וְתִרְקַק⁴⁶ עַל הַסֵּדֵר⁴⁷? שְׂמָא יֵאמְרוּ: רִקְקָה לְבִדְהָ⁴⁸ אֵינָה פְּלוּם וְאֵינָה פּוֹסְלֵת מִן הָאֲחִין⁴⁹.

(46) אחרי החליצה, כשרקקה לפני החליצה. (47) שהוא: חליצה ואחר כך ריקקה. (48) הראשונה, כשיראו שמצריכים אותה לירוק שנית. (49) להתייבם להם, בעוד שהרקיקה בלבד פסלתה מלהתייבם, כמבואר בסמוך ה"ד (יבמות קה.).

יב. חֲלֻצָה בְּלִבְד, וְלֹא קִרְאָה וְלֹא רִקְקָה - חֲלֻצָתָה בְּשָׂרָה⁵⁰. וְאֵין צְרִיף לִזְמַר, שְׁחֲלֻצָה וְקִרְאָה וְלֹא רִקְקָה, או שְׁחֲלֻצָה וְרִקְקָה וְלֹא קִרְאָה, שְׁחֲלֻצָתָה בְּשָׂרָה⁵¹.

(50) יבמות קה, א. כדעת רבי עקיבא, ואע"פ שנאמר (דברים כה, ט): "ככה יעשה לאיש", ו"ככה" משמעו דוקא - אין מעשה הרקיקה מעכב, כי לא הקפיד הכתוב אלא על דבר שהוא "מעשה באיש" וזהי החליצה שהיממה עושה מעשה בגופו של איש (היבם), אבל הרקיקה אינה מעשה באיש (שם קד: וברש"י). (51) שם קד, א.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵²? בְּשִׁהִיּוֹ יְכוּלִין לְדַבֵּר, שְׁהָרִי הֵן רְאוּיִין לְקִרוֹת⁵³; אָבֵל אֲלֵמַת או אֵלֶם - אֵינָן חוֹלְצִין⁵⁴, וְאֵם חֲלֻצָה - חֲלֻצָתָן פְּסוּלָה⁵⁵. וְאֵינָן בְּחֵרֵשׁ וְחֵרֵשֶׁת שְׁחֲלִצּוּ שְׁלֹא עֲשׂוּ פְּלוּם⁵⁶, לְפִי שְׁהַחֵרֵשׁ או הַחֵרֵשֶׁת אֵינָן בְּנֵי דַעַת⁵⁷.

(52) שאין הקריאה מעכבת. (53) וכל הראוי לדבר, אין הדיבור מעכב בו. (54) שאינם ראויים לקרות. (55) שם קד, ב. (56) תוספתא, יבמות פ"א ה"ט. (57) והרי הם כקטן שאמרו בו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום" (וראה להלן פ"ו ה"ו). והבדל יש בין "חליצה פסולה" לבין "לא עשה כלום", שבראשונה - נאסרו עליו קרובותיה ונאסרה להתייבם לאחים וכו'. ואילו בשניה - הרי היא כאילו לא חלצה ומותרת להתייבם, וכן לא נאסרו עליו קרובותיה וכו', כמבואר להלן הכ"ו. ולדעת הרמב"ן והרשב"א, דין חרש וחרשת כאילם ואילמת, ואם חלצו - חליצתם פסולה, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסט, סמ"ג.

יד. רִקְקָה בְּלִבְד, שְׁלֹא חֲלֻצָה וְלֹא קִרְאָה, או שְׂרָקָה וְקִרְאָה וְלֹא חֲלֻצָה - הָרִי זֶה בְּתַחֲלֻצָה פְּסוּלָה⁵⁸. קִרְאָה הִיא וְהוּא וְלֹא חֲלֻצָה וְלֹא רִקְקָה - לֹא עֲשָׂה פְּלוּם⁵⁹; שְׂנֵאֲמַר: כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה לְאִישׁ - שְׁהַמְעֲשֶׂה, שְׁהוּא הַחֲלֻצָה וְהַרְקִיקָה, הוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרגל. וראה באהע"ז סי' קסט, סל"ה. 85) שכף רגלו למעלה, ודורך גבה למטה, ותחתיתה למעלה ('פרישה' לאהע"ז סי' קסט, נח. ע"פ 'הערוך' ערך לחת). 86) ואין עקבו נוגע בארץ. 87) יבמות קג, א. כדעת אמימר וכדעת הגאונים והרי"ף, שהכוונה לפסול. אלא שמי שראוי לנעוץ עקבו בארץ ולא נעץ - חליצתו כשרה, אבל אלו אינם יכולים לנעוץ בארץ, וכל שאינו ראוי לנעוץ - חליצתו פסולה (מגיד משנה). והראב"ד חולק וקובל: "לא שמענו שהדריסה (דריכת הרגל בארץ) מעכבת, לפסול החליצה". ולדבריו, חליצת בעלי מומים אלו כשרה, ולא נתכוין אמימר (ביבמות, שם) אלא להצריך נעיצת הרגל לכתחילה, ולא לפסול כדיעבד.

יח. ויבמה שנידיה חתוכות - חולצת לכתחלה ואפלו בשנייה⁸⁸, שלא נאמר וחליצה בידה. חליצה במנעל של פגד - אינה חליצה⁸⁹. אבל אם חליצה במנעל שאין לו עקב⁹⁰ או שהיה תפור בפשתן⁹¹, או שהיה מנעל של שער⁹² או של סיכ⁹³ או של שעם⁹⁴ או של עץ⁹⁵, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול להלך בו או קטן שאינו חופה את רב רגלו, או מנעל פרום⁹⁶ שאינו חופה רב הרגל, או נפתת⁹⁷ שאין מקבל רב הרגל - חליצתה פסולה⁹⁸.

88) יבמות קה, א. 89) שאינו מגין כלל על הרגל, ואינו בכלל "נעל" (שם קג. וגיטין כה). 90) שם קא, א. וכתב ה'נמוקי יוסף' (שם): עקב - נקרא כל דבר המעכב הרגל בתוך הנעל, לפי שאם אין עקב לנעל, הרגל יוצאת חוץ לנעל, וכן הובאו דבריו בבית שמואל' אהע"ז סי' קסט ס"ק יט. 91) שם קב, ב. ראה לעיל ה"ו. 92) נוצה של עזים (רש"י שם). 93) חוטים דקים מצמחים שעושים מהם חבלים ('הערוך', ע"פ מדרש רבה, ויקרא פכ"ב). 94) הקליפה הרכה של "אלון השעם" שמכניס ממנה פקקים לבקבוקים. 95) כל אלה קשים הם ומגינים (רש"י יבמות קב:). ובכל זאת פסולים לחליצה, שאינם עור. ונעלו" האמורה בתורה, של עור הוא, ככתוב (יחזקאל טו, י): "ואנעלך תחש", היינו נעל מעור תחש. 96) קרוע. ככתוב (ויקרא י, ו): "ובגדיכם לא תפרומו". 97) מלמטה, במקום הסוליה. ורש"י ביבמות קב, ב מפרש: לשון פרימה נופלת בנעל, ופחיתה וקבול - בסנדל. 98) יבמות קג, א.

יט. חליצה בסנדל של עץ⁹⁹ ומחפה עור¹⁰⁰, או היתה קרקעיתו¹⁰¹ עור ולחיייו¹⁰² של שער¹⁰³, או שחליצה סנדל של שמאל מעל רגלו הימנית¹⁰⁴, או שלא היה המנעל שלו¹⁰⁵, או (שלא) היה גדול שיוכל להלך בו¹⁰⁶, או קטן שחופה את רב רגלו¹⁰⁷, או נפתת שחופה את רב הרגל, או נפתת שמקבל רב הרגל - חליצתו פסולה¹⁰⁸.

99) והוא הדין לשאר הדברים המנויים בהלכה הקודמת (מגיד משנה). 100) יבמות קג. 101) סוליתו 102) שם קב, ב: "ותרסיתיו של שיער", ומפרש רבינו:

או שנתפון הוא ולא נתפונה היא⁷⁵, וכן קטנה⁷⁶ שחליצה לגדולה⁷⁷ - חליצתן פסולה⁷⁸. וכן אם חליצה בפני יחיד, ואפלו בינו לבניה ובלילה⁷⁹ - הרי זו חליצה פסולה⁸⁰. אבל חרש שוטה וקטן שחליצו, וכל החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה⁸¹ ומן היבום - אינה חליצה⁸².

68) ליבם או ליבמה, או שהיו הדיינים קרובים זה לזה. 69) לדון דיני ממון, כגון שהיה סומא בשתי עיניו, או גר שלא היתה אמו מישראל (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט"ו) או שנפסל בעבירה. ראה הל' עדות פ"ב, ה"א (יבמות קד:). 70) מבואר לעיל ה"ט"ו. 71) את שרוכי נעלו. 72) את נעלו מרגלו. 73) יבמות קב, א. ראה לעיל ה"ו. 74) לחלוץ כדי להיות מותרת לזר. 75) יבמות קב, ב. ראה לעיל ה"ח. 76) פחותה מבת שתיים-עשרה שנה, וכמבואר למעלה פ"ב מהל' אישות ה"א. 77) שמלאו לו שלש-עשרה שנה והביא שערות, כמבואר שם ה"י. 78) יבמות קה, ב. ראה להלן הכ"ח, והערה קנב. ועדיין יש לבאר מדוע חליצת קטנה פסולה (עי' לעיל הערה נג) ואילו חליצת חרשת אינה כלום, כמו שכתב לעיל בה"י' (מעשה ורקח'). 79) אע"פ שאין התחלת דין בלילה, והרי חליצה "דין" היא, שגובה כתובתה על ידה (שם קד), ראה לעיל ה"ה. 80) ולא אמרו בזה "אינה חליצה" כדלהלן, אלא פסולה היא, כמבואר שם, ופוסלתה על האחים מלהתייבם, וכמבואר לעיל ה"ג. 81) כגון שהיתה היבמה מעוברת מבעלה הראשון שמת, ושמה יהא הוולד בן קיימא, נמצא שאינה צריכה חליצה, וכמבואר לעיל פ"א ה"כ, ופ"ג הט"ו-טז. 82) ומותרת לכהונה והוא מותר בקרובותיה, ע"פ הכלל המבואר להלן הכ"ו, שמקורו בגיטין כד, ב - כה, א. וכן אמרו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום".

יז. יבם שרגלו הימנית חתוכה - אינו חולץ בשמאל⁸³; ואם חליצה מעל שמאלו - חליצתה פסולה⁸⁴. היתה רגלו עקמה לאחור⁸⁵ או הפוכה על צדה, או שהיה מהלך על ראשי אצבעות רגליו⁸⁶ - הרי זה אינו חולץ; שחולץ צריף לנעץ עקבו בארץ, וזה אינו יכול. ואם חליצה למי שרגלו פך - הרי חליצתה פסולה⁸⁷.

83) ברגלו השמאלית. 84) יבמות קד, א. מגזירה שה' דמצורע, ראה לעיל ה"ו והערה כא. ואע"פ ששנינו (יבמות קא. במשנה) "מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה", ואם כן למה לא יחלוץ ברגל ימין מן הארכובה למטה? - סובר רבינו, שהמשנה מדברת כשלא נחתכה רגלו, אלא שהנעל קשורה בשוק למטה מן הארכובה, כפירוש הירושלמי' שם. אבל כל שנחתכה רגלו - אפילו למטה מן הארכובה - אינו חולץ, משום שצריך לנעוץ עקבו בארץ, וכמבואר בסמוך. וכן דעת רבינו נסים גאון (הובאה בתוספות' שם קג). אבל לדעת רש"י (שם קג.) וכן הרשב"א, כל שנחתכה רגלו למטה מן הארכובה ונשארה השוק, חולצת מעל שוקו, שהתורה אמרה: "מעל רגלו", וזהו השוק שהיא מעל פרסת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁקָרְעָה הַתְּחַתּוֹן עַד שֶׁתִּגְלֶתָהּ רְגְלוֹ - הֲרִי זֶה חֲלִיצָה פְּסוּלָה¹¹⁸.

117) ונפל מאליו, שאע"פ שגילוי הרגל יש כאן - חליצת הנעל אין כאן. 118) שם קב, א. בעיות שלא נפשטו, וספק תורה - הולכים בו להחמיר. ואע"פ שכבר כתב דין "קרעה המנעל" - יתכן כי דין שתי המנעלים שיש גם חליצת העליון - עדיף יותר, ומשמיענו שגם בזה, חליצתו פסולה (לחם-משנה). וגירסת רבינו בגמרא שם, שונה מגירסתנו: "דשלפתייה לעילאי, וקרעתייה לתתאי מאי" (מגיד-משנה).

כב. יִבְמָה שְׁאֲכֹלָה שׁוּם אוֹ גְרָגִיר¹¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שְׁמֻרְבִּין¹²⁰ אֶת הָרֶק, וְהִיָּה הָרֶק זָב מִפִּיָּה - אֵינּוּ פְלוּם¹²¹, עַד שֶׁיְהִיָּה הָרֶק מַעֲצָמוֹ¹²².

119) מין צמח, ולדעת ה'ערוך' הוא חרדל לבן, וזכור במשנה (מעשרות פ"ד, מ"ה). 120) ובכ"י התימנים: שמזיבים. 121) כלומר: אין הרקיקה כלום, וצריכה לרוק עוד הפעם, רוק הבא מעצמו, לקיים מצות ריקקה. ואם חליצה, מבלי שתרוק עוד הפעם, חליצתה כשרה, שהרי אפילו אם לא רוקה כלל, חליצתה כשרה (למעלה ה"ב) - מגיד-משנה. 122) שנאמר: "וירקה" - מעצמה, ולא מחמת דבר אחר (יבמות קו:).

כג. רִקְקָה דָם: אִם הָיָה שׁוֹתֶת¹²³ מִפִּיָּה - אֵינּוּ פְלוּם, וְאִם מְצָעָה וְרִקְקָה - פְּשָׁר¹²⁴; שְׁאֵי אֶפְשָׁר לָדָם שְׁנַמְצִץ פְּלֵא צִחְצוּחֵי¹²⁵ רִק¹²⁶. רִקְקָה וְקִלְטָתוֹ¹²⁷ הָרוּחַ קָדָם שְׁיִגְיַע לְכַנְגֵד פְּנִי¹²⁸, כְּגוֹן שֶׁיְהִיָּה אֲרָפָה וְהוּא קָצֵר - אֵינּוּ פְלוּם¹²⁹. וְאִם אַחַר שֶׁהִגִּיעַ לְנֶגֶד פְּנִי¹³⁰, אָף עַל פִּי שְׁלֵא הִגִּיעַ לְאָרֶץ - פְּשָׁר. וְכֵן אִם לֹא רָאוּ הַדְּיָנִין הָרֶק פְּשִׁיטָא מִפִּיָּה - פְּשָׁר¹³¹.

123) זב. 124) ואינו צריך לרוק עוד הפעם. 125) טיפות, וביחוד טיפות הנסחטות. 126) יבמות קה, א. כי לא אמרה תורה: "וירקה רוק" - שיהא משמע רוק בלבד, אלא "וירקה" ואפילו רוק ועמו דבר אחר - נקראת יריקה. 127) אחותו. 128) והעבירתו ממנו. 129) שם קו, ב. שנאמר: וירקה בפניו. 130) קלטתו הרוח והעבירתו. 131) שאף-על-פי שלכתחילה צריכים הדיינים לראות הרוק יוצא מפיה, כמבואר למעלה ה"ז, - בדיעבד, אם לא ראו, אינה צריכה לירוק שנית, כי לא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לראות וכ"ו", ואין זה אלא לכתחילה.

כד. חֲלִיצָה מְטַעַת¹³² - פְּסוּלָה. פִּיטָד? כְּגוֹן שְׁאֲמָרוּ לוֹ: חֲלִץ לָהּ וּבְכָךְ אֶתָּה פּוֹנְסָה, אוֹ שְׁאֲמָרוּ לוֹ: חֲלִץ לָהּ, שְׁזוֹ מְצוּהָ הִיא וְאֵינָה מִפְּסַדַת עֲלֶיךָ פְלוּם, וְאִם תִּרְצָה אַחַר כֵּךְ לִיבֵם תִּיבֵם, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלוֹ - פְּסוּלָה¹³³. אֲבָל אִם הִטְעוּהוּ וְאֲמָרוּ לוֹ: חֲלִץ לָהּ עַל מְנַת שְׁתַּתֵּן לָךְ¹³⁴ מֵאֲתִים זִזוֹ אוֹ עַל תְּנָאי כֵּךְ וְכָךְ, אָף עַל פִּי שְׁלֵא נִתְּנָה וְלֹא נִתְּקַם תְּנָאֵי - חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה¹³⁵, שֶׁהֲרִי נִתְּפֹן לְחֲלִץ לָהּ.

תרסיות - לחיים (לחם-משנה). 103) דוקא שיער, שגם הוא מעורר הבהמה (שם). 104) יבמות קא, א. 105) שם. ולכתחילה צריך שתהא הנעל של היבם (שם קג:). כי כל שאינו שלו, אינו עשוי כמידת רגלו. ונוהגים, שבית-דין מקנה ליבם החולץ, את הנעל במתנה (אהע"ז סי' קסט, יד). 106) בכת"י התימנים: "או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו", כלומר, שלא היה למידת רגלו, אבל הוא יכול להלך בו ואינו נופל מעל רגלו (יבמות קא. וברש"י). 107) שם. 108) שם קב, ב.

כ. סַנְדַל הַמְּסַנְגָר¹⁰⁹ וְהַמְּחֻלָּט¹¹⁰ וְשֵׁל כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שְׁמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּרִגְלֵי הַצְּרוּרָה¹¹¹ - לֹא תְחַלֵּץ בּוֹ¹¹²; וְאִם חֲלִיצָה - חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶסוּר בְּהַנָּהָה¹¹³. אֲבָל סַנְדַל שֶׁל תְּקֻרָת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת¹¹⁴ וְשֵׁל עֵיר הַנְּדָחַת¹¹⁵, אוֹ שְׁנַעֲשֵׂה לְמַת שְׁיִקְבֵר בּוֹ, אִם חֲלִיצָה בּוֹ - חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, שֶׁהֲרִי אֵינּוּ עוֹמֵד לְחַלֵּץ בּוֹ¹¹⁶.

109) שפרחה בו צרעת, והסגירו הכהן שבעת ימים לראות אם יפשה הנגע או אם יעמוד בעינו, ככתוב (ויקרא יג, ו): "והסגיר את הנגע שבעת ימים". 110) לסוף שבעת ימים להסגרו, ראהו הכהן והנה פשה הנגע, מחליט לטמאו ולשרפו (ויקרא שם, נא-נב). וראה בפ"ב מהל' טומאת צרעת ה"א. 111) שנועלים (= שמנעילים) את הצלם ברגליו כשמייעים אותו ממקום למקום (רש"י ליבמות קג:). 112) כי כל אלה מאוסים הם לעשות בהם מצוה, שהיה עליהם שם טומאה ועבודה-זרה (יבמות קג: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל סנדל). 113) שהרי משמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה (פ"ז מהל' ע"ז ה"ב) - בכל זאת כשר הוא לחליצה, משום שמצוות לא ליהנות ניתנו, אלא לעול על צואר ישראל ניתנו (יבמות קג: ורש"י ראש-השנה כח). וראה להלן בסמוך. 114) שהקריבו בהמה לפני עבודה-זרה ועשו סנדל מעורה, ותקרובת של עבודה-זרה אין לה ביטול עולמית (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט) ועומדת לשריפה או לאיבוד (שם, ה"ו), נמצא סנדל זה כאילו אינו קיים, ואינו חופה את רגלו (יבמות שם, וברש"י). אבל סנדל של ע"ז שמניחים אותו ברגלי הצורה אינו אלא "משמשי ע"ז" ויש להם ביטול (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט), שאם ביטלם גוי קודם שבאו לידי ישראל, הרי הם מותרים בהנאה (שם, ה"ח), נמצא סנדל זה יש לו תקנה ואינו עומד לשריפה, (רש"י יבמות קג, ב). 115) שהודחו אנשיה ועבדו ע"ז, ככתוב (דברים יג, יד): "יצאו אנשים... וידיחו את יושבי עירם... נלכה ונעבדה אלהים אחרים" ושורפים את כל שללה (רכוש) באש, ככתוב בתורה (שם יז), נמצא סנדלה עומד לשריפה, והרי הוא כאילו קיים. 116) ואין לו תורת נעל (יבמות קד:). ונעל של בית-דין שאינו עומד אלא לחליצה ולא להלך בו, הואיל ואינו נועלו שמש בית-הדין, אין הדיין מקפיד עליו - הרי הוא כעשוי להלך בו (שם).

כא. קְרָעָה הַמְּנַעַל מֵעַל רְגְלוֹ¹¹⁷ אוֹ שֶׁשְׂרַפְתּוּ, אוֹ שֶׁהִיָּה לְבוּשׁ שְׁנֵי מְנַעְלִין וְחֲלִיצָה הֶעָלִיוֹן, אָף עַל פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גיטין פח, ב. 146) שלא עלידי ב"ד של ישראל. ואם אנסוהו עלידי ב"ד של ישראל - חליצתו כשרה, כמבואר שם. 147) ואינה בטלה - גזירה משום לחצוהו ישראל כדין. 148) ומותרת לאחים, כי לא יבואו להחליף חליצת גויים שלא כדין בחליצת ישראל כדין. ובגיטין פח, ב - הוסיפו: "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי ומפקעת עצמה מיד בעלה", וזה לענין גט, וכבר אמרנו שרבינו משה דין חליצה לדין גט, השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"ב.

כו. כַּל מְקוּם שֶׁאֲמַרְנוּ 'אֵינָה חֲלִיצָה', או 'לֹא עֲשֵׂה פְלוֹם', או 'אֵינָה פְלוֹם' - הָרִי הִיא פְּאֵלוּ לֹא נִחְלָצָה לוֹ; וְלֹא נֶאֱסְרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְלֹא נִפְסְלָה מִן הַפְּהִיחָה¹⁴⁹, וּמִתְרַת לְהִתְנַבֵּם. וְכָל מְקוּם שֶׁאֲמַרְנוּ 'חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה' - נֶאֱסְרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְנִפְסְלָה מִן הַפְּהִיחָה¹⁵⁰, וְנֶאֱסְרָה עַל הָאֲחִין¹⁵¹, וְאֵינָה מִתְנַבֵּמָת, וְאֵינָה מִתְרַת לְהַנְשֵׂא לְזָר עַד שֶׁתְּחַלֵּץ חֲלִיצָה פְּשָׁרָה¹⁵².

149) ראה למעלה פ"א, ה"ג. 150) שהולכים בה להחמיר כדין חליצה כשרה הפוסלת לכהונה, ראה שם ה"י. 151) ראה שם ה"ג. 152) גיטין כד, ב - כה, א.

כז. עֵבֶרָה וְנִשְׂאָת - הָרִי זֶה חוֹלֵץ לָהּ חֲלִיצָה פְּשָׁרָה וְהִיא תַּחַת בְּעֵלָה¹⁵³, וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ.

153) שאינו צריך לגרשה, אבל מפרישים אותה ממנו עד שיחלוץ לה, שהרי מן התורה חליצה פסולה אינה כלום, ואין תעמוד עם בעלה בלא חליצה (מגיד-משנה). אבל אם לא חלצה כלל ונשאת לזר באיסור, הרי זה מוציאה בגט ואסורה עליו עולמית, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח, משום קנס, שאסרה עצמה על היבם, לא תהא חוטאת ונשכרת (יבמות צב:). אולם, בדיננו, הרי ממילא אסורה על יבמה משחלצה חליצה פסולה, ואין לקנסה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קסט ס"ק קמז, בשם הריב"ש).

כח. יִבְמָה שֶׁגְּדְלָה בֵּין הָאֲחִין - הָרִי זֶה מִתְרַת לְהִתְנַבֵּם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא חֲלָצָה לְאָחִד מִהֶן בֵּינוּ לְבִינָה¹⁵⁴ וְנִפְסְלָה עָלֶיהֶן¹⁵⁵. אֲבָל אִם רְאִינוּהָ שֶׁחֲלָצָה נִעְלָו שֶׁל אָחִד מִהֶן - נִפְסְלָה¹⁵⁶, שֶׁמָּא נִתְפַּנְּנָה לְחֲלִיצָה¹⁵⁷, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה פְּשָׁרָה לְהִתְרַת לְזָר.

154) ללא כל דיין ועד. 155) מלהתייבם, כמבואר למעלה ה"ט. 156) יבמות קב, ב. ומכאן אפשר ללמוד, שמה שכתב רבינו למעלה ה"ד: "רקקה בלבד . . . הרי זו כחליצה פסולה", כוונתו שרקקה בבית-דין, אבל רקקה בינו לבין או בפני שנים אינה פוסלת, שאם לא כן - אין לך יבמה הגדלה בין האחים שלא רקקה בפני אחד מהם ונפסלה עליהם (מגיד-משנה). 157) ונפסלה עליהם. אבל אילו היה ברור לנו שאף היא לא נתכוונה לחליצה לא היתה נפסלת, ואע"פ שכתב רבינו למעלה ה"ט שחליצה בלא

132) שלא רצה לחלוץ, והטעו אותו, כדלהלן. 133) שם קו, א. ובירושלמי פ"ב, ה"ו. כי לא נתכוין להתירה (ראה בסוף ההלכה), וכבר נתבאר לעיל ה"ט שאם לא נתכוין, חליצתו פסולה. ומאחר שנפסלה עליו ואסורה לו, אנו כופים אותו לחלוץ לה שנית כדין, כדי שלא תתעגן (שם, וכן דעת הרשב"א ע"פ הירושלמי הג"ל). 134) כן הוא בדפוס רומי. ובדפוסים חדשים, בטעות "לה". 135) כי אין תנאי מועיל בחליצה, הואיל ואי-אפשר לחלוץ ע"י שליח, וכל מעשה שאי-אפשר לקיימו עלידי שליח אי-אפשר להתנות בו תנאי, כי אינו דומה לתנאי בני גז ובני ראובן (שכל דיני תנאי נלמדו ממנו), שהמעשה נתקיים עלידי שליח, שהרי משה ציוה לשלוחו יהושע לתת להם את הארץ ונתנה להם (כתובות עד. ורש"י ליבמות שם, וראה למעלה פ"ו מהל' אישות בהערה מג). ומפורש בגמרא (יבמות, שם) שאינה חייבת לתת לו שאם אינו הגון לה וחיוב לחלוץ לה, אינה חייבת לשלם לו, כי לא הסכימה מרצונה, ושחוק עשתה בו.

כה. הַמוֹסֵר מוֹדֵעָא עַל הַחֲלִיצָה¹³⁶ - חֲלִיצָתוֹ פְּסוּלָה¹³⁷. לְפִיכָף רְאוּי לְדַיְנִין לִזְמַר לוֹ¹³⁸ לְבַטֵּל הַמוֹדֵעָא¹³⁹ כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין בְּגִט¹⁴⁰. לְחֲצוּהוּ יִשְׂרָאֵלִים וְהַפּוּהוּ עַד שֶׁחֲלֵץ: אִם בְּדִין עֲשׂוּ¹⁴¹ - חֲלִיצָתוֹ פְּשָׁרָה¹⁴²; וְאִם שְׁלֹא בְּדִין עֲשׂוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַדְּיוֹטוֹת¹⁴³ או שְׁטַעוּ¹⁴⁴ - חֲלִיצָתוֹ פְּסוּלָה¹⁴⁵. וְאִם הָעַפּוֹם אֲנִסוּהוּ מֵעֲצָמָן¹⁴⁶: אִם הָיָה הַדִּין נוֹתֵן שְׁחֵלֵץ - חֲלִיצָתוֹ פְּסוּלָה¹⁴⁷; וְאִם שְׁלֹא בְּדִין - אֵינָה חֲלִיצָה¹⁴⁸.

136) שאמר בפני שנים: חליצה שאני עומד לחלוץ ליבמתי - בטלה היא, כי אנוס אני לחלוץ, ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"ט. 137) ביבמות קו, א - השוו דין חליצה מעושה (ע"י כפיה) לגט מעושה. ומשם למד רבינו, שגם בחליצה אפשר למסור מודעה כמו בגט. ראה ערכין כא, ב. ואע"פ שבמסירת מודעה על גט - הגט בטל, כמבואר בהל' גירושין שם, פוסק רבינו בחליצה שהיא פסולה, אבל אינה בטלה, כי בגט הוא מבטל גט זה מלתתו בתורת גירושין, ואם לא ניתן בתורת גירושין אינו גט כלל. אבל בחליצה אינו יכול לבטל את מעשה החליצה כאילו לא נעשה, אלא שהוא מודיע שלא יתכוין בה לשם חליצה להתירה לזר, והרי חליצה שלא נתכוין בה החולץ אינה בטלה אלא פסולה, כמבואר למעלה ה"ט ובהלכה הקודמת (כסף-משנה בשם הריב"ש). 138) לפני החליצה.

139) שאומרים לו: אמור לפנינו, שכל הדברים שמסרת שגורמים לבטל החליצה הרי הם בטלים, והוא אומר: הן. 140) ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"כ. 141) כגון שהיה היבם "מוכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים" (למעלה פ"ב ה"ד), וכן כל אלה המנויים להלן פ"ו ה"ד, שהדין נותן לכופם לחלוץ. 142) יבמות קו, א. 143) ולא ידעו את הדין, שאין יבם זה ראוי לכופו לחלוץ. 144) הדיינים המומחים. 145) ופוסלתה על האחים, גזירה "שלא כדין" משום "כדין", השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"כ, וראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אַרְעָא. וְתוּב אַקְרִינְיָהּ לְפְלוֹנִית דָּא: פְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו, וְנִקְרָא שְׁמוּ בִישְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנְּעֵל. וְאִנְחָנָא דִּינִי וְכָל דְּהוּוּ יְתִבִין קְדַמְנָא עֲגִינָן בְּתַרְיָה¹⁷³: חֲלוּץ הַנְּעֵל חֲלוּץ הַנְּעֵל חֲלוּץ הַנְּעֵל, תְּלַת זִמְנִין. וּמְדַאֲיָתְעֵבִיד עוֹבְדָא דָּא קְדַמְנָא שְׂרִינְיָה לְפְלוֹנִית דָּא לְמַהֲדָּה לְהַתְּנַסְבָּא לְכָל מָאן דְּתַצְבִּי, וְאִינְשׁ לֹא יִמְחֶה בֵּידָה מִן יוֹמָא דִּנָּן וְלַעֲלָם. וּבַעֲיַת מִינְנָא פְלוֹנִית דָּא גִיטָא דְחַלְצוּתָא דָּא, וּכְתַבְנָא וּכְתַמְנָא וְיִהְבְּנָא לָהּ לְזַכּוּ כְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. פְלוֹנִי בְרַ פְלוֹנִי עַד. פְלוֹנִי בְרַ פְלוֹנִי עַד¹⁷⁴.

כוונה פוסלת, אין זה אלא כשלפחות אחד מהם נתכוין, אבל כששניהם לא נתכוונו - חליצתם בטלה (כסף-משנה).

כט. גַּט חֲלִיצָה שְׁאֵנוּ פּוֹתְבִין לָהּ אֵינוּ אֱלָא מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין¹⁵⁸, כְּדִי שְׂוִיָהּ בִּידָה רְאִיָּה שְׁנַחֲלִיצָה¹⁵⁹. וְאִין הַדִּינִין חוֹלְצִין אֱלָא אִם בְּן מִפִּירִין¹⁶⁰. לְפִיכָךְ, מִי שְׂרָאָה¹⁶¹ זֹאת שְׁנַחֲלִיצָה - פּוֹתְבִין לָהּ גַּט חֲלִיצָה אֶף עַל פִּי שְׂאִינָן מִפִּירִין שְׂוִי הִיא בַת פְלוֹנִי וְאִשְׁת פְלוֹנִי וְשָׂדָה שְׁחָלְץ לָהּ אָחִיו הוּא, שְׁהָרִי הַדִּינִין שְׁחָלְצָה בְּפִנְיָהֶם הַפִּירוּ זֶה¹⁶² וְאַחֵר כֶּף חֲלִיצָה.

וְזֶהוּ נֹסַח גַּט חֲלִיצָה¹⁶³ שְׁנַחֲגוּ בוּ הַעָם:

(164) ובכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: שנת כך וכך למנין פלוני . . . (165) למנין שאנו רגילים למנות. (166) ובכת"י התימנים: ביה = בו. (167) ראה לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ז, שיש מונים למלכות אלכסנדרוס שהוא מנין שטרות. (168) שמקצתנו, כי מצות חליצה בפני חמשה דיינים (לעיל ה"ה), אך אינם חותמים אלא שלשה שהם העיקר ('מעשה רוקח'). (169) = חתומים למטה, במושב שלשה כאחד היינו יושבים בבית-דין, ועלתה לפנינו פלונית בת פלוני, אלמנת פלוני, והביאה לפנינו איש אחד ששמו פלוני בן פלוני, וכך אמרה לנו פלונית זו: פלוני בן פלוני זה, אחיו של פלוני בעלי מאביו היה (ראה למעלה פ"א ה"א שאין דין יבום אלא באשת אחיו מאביו).

(158) תעודת ראה. (159) ואינו כגט גירושין שנתינתו מגרשה. וראה למעלה פ"א מהל' גירושין ה"ט, שגט מואון, שאף הוא אינו כגט גירושין שנתינתו מגרשה, אינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה, ולא דבר ממשפטי הגירושין. וברור כי הוא-הדין לגט חליצה. (160) שזוהי אשת פלוני, ושה שחלץ לה אחי בעלה המת מאביו הוא. (161) בכת"י התימנים, ובדפוס רומי: מי שראו. (162) יבמות קו, א. ואין חוששים שמא טעה בית-דין בהלכה זו לומר: חולצים אע"פ שאין מכירים וחלצו לה ממי שאינו יבמה (שם) וברש"י. וראה בפ"א מהל' גירושין ה"י. (163) ומקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים ממנו ביבמות לט, ב. וב'ירושלמי' סנהדרין פ"א, ה"ב.

ל. בְּיוֹם פְלוֹנִי, כֶּף וְכֶף לְיִרַח פְלוֹנִי, שְׁנַת כֶּף וְכֶף לְבְרִיאָתָא¹⁶⁴ עֲלָמָא, לְמִנְיָנָא דְרְגִילָנָא לְמִינְיָנָא¹⁶⁵ בְּהַ¹⁶⁶ בְּמִקּוּם פְלוֹנִי¹⁶⁷. אִנְחָנָא דִּינִי, דְמִקְצַתְנָא¹⁶⁸ חֲתִימִין לְתַתָּא¹⁶⁹, בְּמוֹתֵב תְּלָתָא פְחָדָא הוֹינָא יְתִבִין כְּבִי דִינָא, וְסָלִיקָא לְקְדַמְנָא פְלוֹנִית בְּרַת פְלוֹנִי אֲרַמְלָתָא דְפְלוֹנִי, וְקָרַבַת לְקְדַמְנָא גְבַר חַד דְשָׂמִיָּה פְלוֹנִי בְרַ פְלוֹנִי, וְכֵן אֲמַרְהָ לְנָא פְלוֹנִית דָּא: פְלוֹנִי בְרַ פְלוֹנִי דָּנָא אָחוּהַ דְפְלוֹנִי בְעָלִי מְאָבוּהַ הֵנָּה, דְהוֹינָא¹⁷⁰ נְסִיבָא לִיהַ, וְשָׂכִיב, וְחִי לְרַבְנָן וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבָק, וְכַר וּבְרַת יָרִית וּמַחְסִין וּמוֹקִים שְׂמָא בִישְׂרָאֵל לֹא שְׂבָק, וְהַדִּין פְלוֹנִי אָחוּהַ חֲזִי לִיבּוּמִי תִי. כַּעַן רַבְנָן אָמְרוּ לִיהַ: אִי צְבִי לִיבּוּמִי תִי - יִבְּם, וְאִי לֹא - יִטְלַע לִי רְגִלְיָה דִימִינָא קְדַמִּיכּוֹן, וְאֲשֶׁרִי סִינְיָה מַעַל רְגִלְיָה וְאָרוּק בְּאַנְפוּהִי. וְאִשְׁתְּמַדְעָנְהוּ¹⁷¹ לְפְלוֹנִי דָּנָא דְאָחוּהַ דְפְלוֹנִי מִיִּתְנָא מְאָבוּהַ הוּא, וְאֲמַרְנָא לִיהַ¹⁷²: אִי צְבִית לִיבּוּמִי תִתָּה - יִבְּם, וְאִי לֹא - אִטְלַע לָהּ קְדַמְנָא רְגִלְךָ דִימִינָא וְתִשְׂרִי סִינְךָ מַעַל רְגִלְךָ וְתַרוּק בְּאַנְפוּךָ. וְעִנִי וְאָמַר לְנָא: לִית אָנָא צְבִי לִיבּוּמִי תִתָּה. מְדִד אַקְרִינְיָהּ לְפְלוֹנִית דָּא: מְאָן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שְׂם בִישְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי, וְאֶף לְהֵאִי פְלוֹנִי אַקְרִינְהוּ לִיהַ: לֹא תַפְצְתִי לְקַחְתָּהּ. וְאִטְלַע לָהּ רְגִלְיָה דִימִינָא, וְשָׂרַת סִינְיָה מַעַל רְגִלְיָה, וְרַקַת בְּאַנְפוּהִי רוקָא דְאִיתְחַזִי לְנָא מְפּוּמָה עַל

(170) ובכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: שנת כך וכך למנין פלוני . . . (165) למנין שאנו רגילים למנות. (166) ובכת"י התימנים: ביה = בו. (167) ראה לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ז, שיש מונים למלכות אלכסנדרוס שהוא מנין שטרות. (168) שמקצתנו, כי מצות חליצה בפני חמשה דיינים (לעיל ה"ה), אך אינם חותמים אלא שלשה שהם העיקר ('מעשה רוקח'). (169) = חתומים למטה, במושב שלשה כאחד היינו יושבים בבית-דין, ועלתה לפנינו פלונית בת פלוני, אלמנת פלוני, והביאה לפנינו איש אחד ששמו פלוני בן פלוני, וכך אמרה לנו פלונית זו: פלוני בן פלוני זה, אחיו של פלוני בעלי מאביו היה (ראה למעלה פ"א ה"א שאין דין יבום אלא באשת אחיו מאביו).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּדַכְתִּיב בַּסֵּפֶר אֲוִרִיתָא דְמִשָּׁה: יְבָמָה יָבֵא עָלֶיהָ. וְצָבִיאת פְּלוֹנִית דָּא וְאַתְּיַבְמַת לְפְלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי יְבָמָה לְאוּקְמוּי שְׁמָא בִּישְׂרָאֵל, כְּדַכְתִּיב: וְהָיָה הַכּוֹדֵר אֲשֶׁר תִּלְד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְגו'. וְכַתֵּב לָהּ פְּלוֹנִי יְבָמָה לְפְלוֹנִית יְבָמְתִיהָ כֶּסֶף זָוְזִי מֵאֵתָן דְּחִזּוּ לָהּ, דְּהוּוּ כְּתִיבִין בְּתוּבְתָהּ דְּכַתֵּב לָהּ בְּעֵלָה קְדָמָאָה, וְאוּסִיף לָהּ מְדִילִיהָ כְּף וְכָף. וְדָא נְדוּנְיָא דְהִנְעֵלַת לִיהּ וְכו', כְּשֶׁאָר טַפְסִי¹⁸⁹ כְּתוּבָתוֹ¹⁹⁰.

185) מקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים מנוסח זה ביבמות נב, א. 186) ראה בבאורנו לעיל ה"ל הערה קנט. 187) בא לפנינו. 188) אחי מן האב מת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, וכן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל לא הניח, והשאיר אשה זו ששמה פלונית בת פלוני, וראוי לי מן התורה לייבם אותה, ככתוב בספר תורת משה: יבמה יבוא עליה, ורצתה פלונית זו ונתייבמה. . . להקים שם בישראל, ככתוב: . . . וכתב לה כסף זוזים מאתים הראויים לה, שהיו כתובים. . . שכתב לה בעלה הראשון (האח המת, ובתולה נשאה, שכתובתה מאתיים) והוסיף לה משלו כך וכך, וזו הנדוניא שהכניסה לו. . . [ואם לא היתה לה כתובה מבעלה או שמחלה לו כתובתה, שדין הוא שהיבם כתב לה כתובה משלו (כתובות פב): - אינו כתב לה אלא מנה (פכ"ב מהל' אישות הי"ד, ולמעלה פ"ב הי"ז), שהרי הוא כונסה אלמנה]. 189) נוסחי. 190) שבין איש לאשתו, המנוסחים בסמוך.

טַפְסַּת הַכְּתָבָה

לג. בְּיוֹם פְּלוֹנִי¹⁹¹ כו'. אִיף¹⁹² פְּלוֹנִי בְּן פְּלוֹנִי אָמַר לְפְלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּתוּלְתָא פְּלִתָא¹⁹³: הָוִי לִי לְאִינְתוּי¹⁹⁴ כְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְאָנָּא בְּמִימְר דְּשְׁמִיא¹⁹⁵ אָפְלַח וְאוּקִיר וְאֶסְבֵּר¹⁹⁶ וְאִיוּן¹⁹⁷ וְאֶפְרַיִם וְאֶכְסִי יְתִיבִי כְּהַלְכוֹת גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין דְּמוֹקְרִין¹⁹⁸ וּמְסוֹבְרִין¹⁹⁹ וְנָגִין וּמְפָרְנִסִין וּמְכַסִּין יְת נְשִׂיהוֹן בְּקוּשְׁטָא. וְהֵיבְנָא²⁰⁰ לִיכִי מוּהָר בְּתוּלְיָכִי כֶּסֶף זָוְזִי מֵאֵתָן, דְּאִינוּן מְזוּזִי בַּסֵּפֶר כ"ה, דְּחִזּוּ לִיכִי מְדָאוּרִיתָא²⁰¹, וּמְזוּנִיכִי²⁰² וְכַסְוִתִּיכִי וְסִיפּוּקִיכִי וּמִיעֵל עֲלִיכִי כְּאוּרַח כָּל אַרְעָא. וְצָבִיאת²⁰³ פְּלוֹנִית דָּא וְהָוִת לִיהּ לְאֵנְתוּ לְפְלוֹנִי דָּנָא. וְרָצָה וְהוּסִיף לָהּ תוּסְפַת עַל עֵיקַר כְּתוּבְתָהּ עַד מִשְׁלָם²⁰⁴ כְּף וְכָף. וְדָא²⁰⁵ נְדוּנְיָא דְהִנְעֵלַת לִיהּ כְּף וְכָף. הַכֵּל נִתְקַבַּל חֲתָן זָה, וְבָא לִידוּ, וְנַעֲשֵׂה בְרִשׁוֹתוֹ, וְזָקַף הַכֵּל עַל עֲצָמוּ כְּמִלּוּהּ וּרְשׁוּתוֹ²⁰⁶. וְכֵן אָמַר לָנָא פְּלוֹנִי חֲתָנָא דָּנָא²⁰⁷: אַחֲרִיּוֹת כְּתוּבְתָתָא כּוּלָּא, עֵיקַר כְּתוּבָה וְנְדוּנְיָא וְתוּסְפַת וְשֶׁאָר תְּנָאִי כְּתוּבָה²⁰⁸, קְבֻלִית²⁰⁹ עָלֵי וְעַל יְרִמִי בְּתִרְאִי וְעַל כָּל שְׂפָר אֲרַג נְכַסִּין וְקִנְיָנִין דְּאִיתָן²¹⁰ לִי תַחֲתוֹ [כָּל] שְׁמִיא, דְּקִנְאִי וְדַעֲתִיד אָנָּא לְמִיקָנָה, מִמְקַרְקַעִי

כתוב: "וחתמין תלתא עליה" (=וחותמין שלשה עליו), והכוונה לדיינים, כנ"ל. וראה להלן הערה קעא.

לא. וּמְעִידִין עָלֵיו¹⁷⁵ שְׁלֶשָׁה, או שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלֶשָׁה¹⁷⁶, או שְׁנַיִם שָׂרָאוּ הַחֲלִיצָה אָף עַל פִּי שְׂאִינְן הַדִּינִין שְׁחֲלָצָה בְּפִנְיָהּ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁷⁷. וְאִפְלוּ אִשָּׁה או עֶבֶד או קָטָן שֶׁהוּא מִפִּיר וְנִבְוִן נְאֻמְנִין לומר: זֶה פְּלוֹנִי אָחִי פְּלוֹנִי זֶוּ הִיא יְבָמְתוֹ, וְחֲלָצִין עַל פִּיהֶן. מַה שְׂאִין בְּן בְּשֶׁאָר עֲדִיּוֹת שֶׁל תוֹרָה¹⁷⁸, בִּין לְעֵדוֹת מְמוֹן בִּין לְעֵדוֹת אֶסוּר¹⁷⁹. שְׁזָה דְּבַר הַעֲשׂוֹי לְהַגְלוֹת הוּא, אֶפְשָׁר לִידַע אֲמַתַּת הַדְּבָר שְׁלֵא מְפִיָּהּ¹⁸⁰, כְּעִנְיָן שְׂבָאֲרָנוּ בְּסוּף הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין¹⁸¹. וְאִם רָצָה הֵיבָם לִיבָם - מְקַדְשִׁין¹⁸² וּמְיַבָּם¹⁸³ וְכוּתֵב לָהּ כְּתָבָה כְּמוֹ שְׂהוּדְעָנוּ¹⁸⁴.

175) הדיינים, שחלצה בפניהם. 176) במקרה אחד מהם איננו, כי מאחר שיש בגט זה משמעות שהיו שלשה, שהרי כתוב בו: "במותב תלתא כחדא הוינא" (לעיל ה"ל) אין חתימת הדיין השלישי מעכבת, כמבואר בהל' עדות פ"ו, ה"ו. וכן בשו"ע חו"מ סי' מו, סכ"ט. 177) לעיל הכ"ט. ומוכן הדבר שכשחותמים בו עדים, משנים את נוסח גט החליצה, שהרי אינם יכולים לכתוב: "אנחנו בית-דין", וכן שאר לשונות שמשמען שהם עשו מעשה החליצה, אלא כותבים שטר עדות מכל מה שראו (מגיד-משנה). 178) שאין נאמנים בהם אלא עדים כשרים בלבד. 179) זהות האחזה. 180) יבמות לט, ב. [הרי שמטעם זה (שהוא עשוי להגלות) נאמנים אפילו אשה או עבד, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין ה"ט, ובפי"ג שם הכ"ט. ומכאן שאפילו אם אין חשש "שלא תשאר עגונה" - האמינו להם. ולפי"ז מה שכתב רבינו בפ"ג מהל' קידוש החודש הי"ד, "שדבר זה (להעיד ששמע מפי בית-דין שקידשו את החודש), דבר העשוי להגלות, ועד אחד כשר נאמן עליו" - שוודאי הכוונה למעט פסול בעבירה מן התורה, שגם בעדות אשה אינו נאמן, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין הי"ז, אבל אשה ועבד נאמנים. וראה בהל' קידוש החודש שם, הערה נט, ובהוספות ותיקונים שם]. 181) פי"ג הכ"ט: "שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר". 182) בכסף. כמבואר לעיל פ"ב ה"א. 183) בא עליה, שזוהי עיקר קנינה מן התורה, ראה לעיל פ"א ה"א. 184) לעיל פ"ב ה"ב, ופכ"ב מהל' אישות הי"ד.

וְזָהוּ נִסַּח כְּתָבָתָא יְבָמִין¹⁸⁵ שְׁנַהְגּוּ הַעֵם

לב. בְּיוֹם פְּלוֹנִי, כְּף וְכָף לִירַח פְּלוֹנִי, שְׁנַת כְּף וְכָף לְמַנְיָן פְּלוֹנִי, לְמַנְיָא דְרַגְלִנְא¹⁸⁶ לְמִימְנִי בְּמִקּוּם פְּלוֹנִי. אִיף פְּלוֹנִי בְּן פְּלוֹנִי אָתָּא לְקְדָמְנָא¹⁸⁷ וְכֵן אָמַר לָנָא: אָחִי דְמִן אָבָא¹⁸⁸ שְׂכִיב, וְחִמִּי לְרַבְּנָן וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבַק, וְבַר וּבְרַת גְּרִית וּמַחְסִין וּמוּקִים שְׁמָא בִּישְׂרָאֵל לָא שְׂבַק, וְשְׂבַק הִיא אֲתָתָא דְשְׁמָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי, וְחִזִּי לִי מִן אֲוִרִיתָא לְיְבוּמִי תָהּ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקרקע שיש ליי" (211) כולם יהיו אחראים וערבים לכתובה זו כולה: עיקר ונדוניא ותוספת להפרע מהם בחיי ואחרי מותי ואפילו ממעילי שעל כתפי. וקנינו (= קנין סודר, ראה לעיל הל' אישות פ"י ה"ט, ובביאורנו שם אות מח) מפלוני זה מכל מה שכתוב ומפורש למעלה קנין שלם שלא כאסמכתא (אסמכתא - "הבטחת גוזמא, שאדם מבטיח לחבירו לסמוך עליו, שאם לא יקיים תנאו (שהתחייב לחבירו) יתן כך וכך" - רש"י לבבא-מציעא מח, ב. ובהל' מכירה פ"א ה"ב, פוסק רבינו: "כל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. . . כל תנאים שמתנים בני אדם ביניהם. . . אם יהיה כך או אם תעשה כך, אתן לך מנה. . . ואם לא יהיה או אם לא תעשה. . . לא אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר - לא קנה, שכל האומר: אם יהיה אם לא יהיה - לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה"). (212) נוסח שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות בו ואין בו ממש (רשב"ם לבבא-בתרא מד:), ומקור הנוסח: "דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי" בבבא-בתרא שם. וכתוב בשו"ע חו"מ סי' מב, סי': "עכשיו שנהגו לכתוב: דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי, אומרים בכל לשון מסופק: יד בעל השטר על העלינה". (213) אנחנו העדים. (214) וחזק. - "ארץ אשר אבניה ברזל" (דברים ה, ט) מתרגם ונותן: שרין וברין ('הערוך'). "בשרירות לבי" (שם כט, יח) מפרש הרד"ק (שורש שר): בחזק לב. (215) ומאושר, נוסח זה מקובל לחתמו בסוף כל תעודה משפטית, ומקורו בבבא-בתרא קס, ב. ובירושלי"ם גיטין פ"ט, ה"ח.

לד. ואם היתה פתבת אלמנה - פותב: פלונית אלמנתא²¹⁶. ואם היתה פתבת גרושה - פותב: פלונית הגרושה²¹⁷. וכן אם היתה שבוייה - פותב: פלונית השבויה²¹⁸, פדי שלא יפשל בה פה²¹⁹. וכותב: ויהיבנא²²⁰ ליכי מוהרייכי כסף זוזי מאה, דאינון מזוזי כספא תריסר ופלגא, דחזו ליכי וכו'.

(216) בכדי להטעים מה שכתובים אחר-כך "כסף זוזי מאה", ולא "מאתן". (217) שאם תתאלמן מבעלה זה, ידעו שאסורה לכהן מחמת גירושה הקודמים. (218) בידי גויים. (219) והיא אסורה לו, שמא נבעלה לגוי, כמבואר בפ"ח מהל' איסורי ביאה הי"ז. (220) ואתן לך מוהרך כסף זוזים מאה שהם כסף (טהור) שנים עשר דינר וחצי הראויים לך, ע"פ הכלל: כתובת בעולה: מנה, וכמבואר לעיל בפ"י מהל' אישות ה"זח.

לה. כשפותבין גט יבמין²²¹ או פתבת יבמין - משו"ט²²² מקום הפסוקים, שאסור לכתב שלש תבות²²³ בלא שר"ט²²⁴. ויבמה שחלצה - מתרת להנשא ביום חליצתה²²⁵, שהרי אינה חולצת עד שתשלים תשעים יום²²⁶.

(221) גט חליצה. (222) מסרגל בקנה ועושה קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה. (223) לא אבה יבמי, או:

וממשלטי אלי אנב מקרקעי, פולהון²¹¹ יהון אחראין וערבאין לכתובה דא פולא, עיקר ונדוניא ותוספת, לאתפרעא מנהון בחיי ובתר מותי ואפילו מגלמא דעל פתפאי. וקנינון מפלוני דא מכל מאי דכתבי ומפרש לעילא קנינון שלם דלא פאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי²¹², אלא פהזק וכחומר כל שטרי פתובות הנהגות פישראל וכהון וכתיוון רבותינו ז"ל. ותתמונו²¹³ על שטר פתובה זו בזמן הנוצר לעיל. והפל בריר ושריר²¹⁴ וקיים²¹⁵.

(191) כתוב ב'הגהות מיימוניות': אם חל תאריך הכתובה ביום שלשים לחודש הנקרא ראש-חודש, יש מרבתינו שהנהיגו לכתוב ביום שלשים לחודש פלוני (שעבר), ורבינו מאיר מרוטנבורג הנהיג לכתוב: ביום שלשים לחודש פלוני, שהוא ראש-חודש פלוני. וכן קבע בשו"ע אהע"ז סי' קכו, ס"ו. וביום שני של ראש-חודש, יכתוב 'באחד לחודש פלוני, כי חשבוננו מיום שני' (שם). (192) זהו נוסח עתיק להתחיל שטר בתיבת: "איך", כמוזכר ביבמות לט, ב. וגיטין פה, ב. השווה נוסח הגט לעיל פ"ד מהל' גירושין הי"ב. (193) הכלה הבתולה: היי לי לאשה. (194) "ותהי לו לאשה" (בראשית כד, טז) מתרגם אונקלוס: והות ליה לאנתו. (195) ואני במאמר ה' (בעזרת ה') אעבוד ואוקיר (= אכבד, מלשון הכתוב (ישעיה יג, יב): "אוקיר אנוש מפז". ובכתי" התימנים: ואיקיר). (196) ואכלכל, "והוא כלכל את המלך" (שמואל-ב, יט, לג) מתרגם יונתן: "והוא סובר ית מלכא". (197) ואוזן ואפרנס ואכסה אותך כהלכות (= כמנהג) אנשים יהודים (= מלשון הכתוב דניאל ג, יב "גברין יהודאין"). (198) ובכתי" תימן: דפלחין ומיקרין. (199) שמוקירים ומכלכלים זונים ומפרנסים ומלבישים את נשותיהם באמונה. מלשון הכתוב (הושע ב, כב) "וארשתוך לי באמונה". (200) ואתן לך מוהר בתולך כסף מאתים זוז, שהם מזוזי כסף (טהור) עשרים וחמשה (ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ח). (201) הראויים לך מן התורה. ובכתי" תימן, תיבת "מדאורייתא" אינה, וכבר העירונו על זה בביאורנו לעיל הל' אישות פ"י ה"ח, הערה מא, כי רבינו סובר שכתובה היא מדרבנן. (202) ומזונותך וכסותך והספקתך, ולבוא אליך כדרך כל הארץ - "לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית יט, לא) מתרגם אונקלוס: "למיעל עלנא כארח כל ארעא". (203) ורצתה פלונית זו, והיתה לו לאשה לפלוני זה. (204) תשלום = סך הכל. (205) וזו הנדוניא שהכניסה לו. (206) וחוב. (207) החתן הזה. (208) כגון מוונות והלבשה המנויים לעיל. (209) קבלתי עלי ועל יורשי אחרי, ועל כל המעולה והנחמד - "נחמד למראה" (בראשית ב, ט) מתרגם אונקלוס: דמרג למחזי. וכן: "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד) מתורגם: "כל שפר ארג נכסי", וראה ברמב"ן לתורה (ויקרא כג, מ). (210) שיש לי תחת השמים שקניתי ושעתיד אני לקנות מקרקעות וממשלטיין על גב קרקעות (ראה לעיל פ"ז מהל' אישות ה"ו, ובביאורנו שם אות כ. והשווה הל' מלוה פ"יח, ה"ב: "שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להלן הט"ו. (10) אע"פ שאינו מתירה להנשא לאחרים, כגון שאמר לה: "הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת לכל אדם", שפסלה לכהונה, כמבואר לעיל פ"י מהל' גירושין ה"א. (11) יבמות נב, א. שלא יבואו להחליף בגט גמור. (12) שם נ, א. וכן בקידושין יד, א. "בית חלוץ הנעל" - חליצת הנעל מתירתה, ולא גט. וראה להלן ה"ב.

ב. המאמר¹³, אף על פי שאינו קונה ביבמה קנין גמור¹⁴ ואינה נעשית בו אשת איש גמורה¹⁵, צריכה מננו גט¹⁶. ואינה נתרת לזר אלא בחליצה¹⁷.

(13) שנותן לה פרוטה ומקדשה, לפני שיבוא עליה, כתיקון חכמים, כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (14) ליורשה או לגרשה בגט אם יבוא להוציאה (יבמות כט.). (15) לענוש הבא עליה בחנק, כאילו נתיבמה. (16) אם לא ייבמה, כמבואר בסמוך. (17) אחרי הגט למאמרו.

ג. כיצד? העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לבעלה¹⁸ - צריך לכתב לה גט¹⁹, שהרי נתקדשה לו²⁰, וצריך לחלוץ לה כדי להתירה לזר²¹; שאין היבמה נתרת לזר אלא אחר פעילת היבם²² או אחר חליצה²³, אבל הגט²⁴ פוסלה ליבום ואינו מתירה לזר²⁵, והמאמר אינו קונה פה קנין גמור כמו הפעילה²⁶.

(18) אלא להוציאה. (19) יבמות נ, א. (20) ואין חליצה מפקעת קידושין (רש"י שם). (21) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (שם). ורבינו בפירוש המשנה (שם פ"ג מ"ה) אומר: "והנכון יותר, שיתן גט תחילה ואח"כ יחלוץ". והטעם, משום הידור מצוה, כי אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה, הרי שהגמר העיקר, והואיל והגט והחליצה באים להתירה, ראוי להיות גמר המצוה בחליצה שהיא מן התורה ('פתחי תשובה' לאהע"ז סי' קע, ס"ק א, בשם 'בית מאיר'). (22) ואז אם יגרשנה בגט תותר לזר, כשאר נשים גרושות מבעליהן (יבמות נ). (23) קידושין ב, א: "וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם". (24) כאן חוזר רבינו לגט ומאמר שפתח בהם. (25) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (קידושין יד.). וכמבואר לעיל סוף ה"א. (26) להיות כאשתו לכל דבר, שאם יבוא לגרשה אח"כ לא תצטרך לחלוץ (יבמות נ). וכבר נתבאר לעיל פ"ב ה"א, שאין המאמר אלא מדבריהם בלבד. וראה לקמן הי"ד ובביאורנו.

ד. נתן מאמר ליבמתו, וחזר ונתן גט למאמרו²⁷ - מה שעשה²⁸ הרי בטל²⁹, והתרה³⁰. ונראה לי, שלא התרה אלא לאחיו; אבל זה שנתן הגט - אסורה היא לזר³¹.

(27) שפירש ואמר: הרי זה גיטך למאמרי (רש"י יבמות לב.). (28) המאמר שעשה. (29) ע"י הגט. (30) להתייבם, שנשארה זיקתה כמקודם (יבמות לב.). והשווה להלן פ"ו הכ"ט. (31) גזירה משום גט לזיקתו שפסלה עליו, וכן דעת

יבמה יבוא עליה. (224) גיטין ו, ב. וירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. ובהל' תפילין פ"ז הט"ז, כתב רבינו: "ומותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט, יותר על זה - אסור". וכבר נשאל על זה הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו, והשיב: שמה שכתב רבינו בהל' תפילין, הוא העיקר, ועליו סומכים, כי שם הוא מקומו, וכאן לא הובאו הדברים אלא דרך אגב ומרוצה (כסף-משנה, שם). אולם הרשב"ץ ח"א סי' ב (הובאו דבריו ב'בית יוסף' ליו"ד סי' רפד) קובע שעל דברי רבינו בהל' יבום יש לסמוך ולהחמיר. וכן פסק השו"ע יו"ד סי' רפד ס"ב, ע"פ משמעות הסוגיא ביבמות קו, ב - שמר וטרא שרטט גט חליצה אפילו המקומות שיש בהם רק שלש תיבות, וכמבואר ב'נקודות הכסף' ובהגר"א שם. ולדעת המעשה רוקח' אין כל סתירה בדברי רבינו, שבהל' תפילין מדובר, כשכותב פסוק שלם או פרשה, אזי אין קפידא אלא על ארבע תיבות, ואילו כאן ידובר כשכותב רק שלש תיבות והן עיקר כתיבתו, אזי אפילו שלש אין כותבין בלא שרטוט, שהן במקום פסוק שלם. (225) שלא כגרושה, הצריכה להמתין תשעים יום מיום שנתגרשה, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל בפ"א מהל' גירושין הי"ח. (226) כמבואר לעיל פ"א הי"א, ויודעים אז, שאינה מעוברת, וכן פסק הר"ף ביבמות סוף פ"ב, ודוק חליצה, שהחליצה מוכיחה שלא בא עליה יבמה, אבל אם מת היבם ולא חליצה - צריכה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא, כי יותר קרובה יבמה לביאה, מארוסה שגזרו בה משום נשואה ('תוספות' יבמות מב. וכן באהע"ז סי' יג, ב).

פְּרָק הַמִּישִׁי

(1) כלל בו דין יבמה שנתן לה היבם גט או "מאמר" וגט, חליצה מעולה ופחותה, מאמר כשר ופסול, גט אחר גט ביבמה, חליצה אחר חליצה, בעילה אחר בעילה, ביאתו של יבם בן ט' שנים מאמרו וגיטו, יבמות מבית אחד שהיו ביניהן חרשות או קטנות ופקחות.

א. היבמה שנתן לה היבם² גט פְּרִיטוֹת³ - פּוֹסְלָה⁴ ופּוֹסֵל אֶת צְרוּתֶיהָ עָלָיו⁵ ועל שאר האחין, שהרי נעשה פְּמִי שְׁחֻלְץ⁶ לה. ואין הגט מועיל ביבמה⁷ אלא מדבריה⁸, הואיל והגט מגרש אשת איש⁹. וכל גט שפוסל אשתו מן הפנה¹⁰ פוסל את יבמתו מן היבום¹¹. ואינה מתרת לזר עד שיחלוץ לה¹².

(2) לפני שייבמה. (3) לזיקתו (בניגוד לגט שנתן למאמרו, להלן ה"ד). (4) מלהתייבם לו. (5) מלהתייבם. (6) וכבר נתבאר לעיל (פ"א הי"ב) ש"החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחיו". ולמדו כן (יבמות י: ממה שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - כיון שלא בנה (שלא ייבם), שוב לא יבנה (= לא ייבם). (7) לפסלה. (8) מדברי חכמים. (9) ויאמרו: גט להוציא, וחליצה להוציא, ואם מותר לייבם אחרי גירושין, מותר גם-כן לייבם אחר חליצה! ולפיכך גזרו שהגט יועיל לפסלה מלהתייבם (יבמות ג:). וכן מועיל הגט להאסר בקרובותיה, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. **פִּיצוּד**? נָתַן גֵּט או חֲלִיצָה לִיבְמֹתוֹ, וְחִזַּר וְנָתַן מֵאָמֵר לָהּ או לְצַרְתָּהּ⁴⁷, בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו; או שָׂבָא עַל יְבִמְתּוֹ או נָתַן לָהּ מֵאָמֵר, וְחִזַּר וְנָתַן לָהּ⁴⁸ מֵאָמֵר אַחַר לְצַרְתָּהּ⁴⁹, בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו; או שָׁנַת מֵאָמֵר לִיבְמֹתוֹ, וְחִזַּר אָחִיו וְנָתַן לָהּ מֵאָמֵר אַחֵר⁵⁰ או בְּעִלָּה - הָרִי זֶה מֵאָמֵר פְּסוּל, בֵּין הַמֵּאָמֵר הָרִאשׁוֹן⁵¹ בֵּין הַמֵּאָמֵר הָאַחֲרוֹן⁵².

47) נפסלו עליו בגלל הגט שלפניו, שהתחיל ב"לא יבנה" ואסור לבוא עליהן. (48) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. (49) והרי מאמר זה שלא כדין הוא, שהרי אסור לבנות שני בתים, אבל היבמה הראשונה שבא עליה לא נפסלה עליו, שהרי בעילה קונה קנין גמור, ואין אחריה כלום, ואפילו יעשה בה אחיו מאמר, אין מאמרו כלום, שאין קידושין תופסים באשת איש, וכמבואר להלן הט"ז. (50) תפסו קידושי השני ונאסרה על שניהם. (51) של האח הראשון. (52) של האח השני, כי מקודשת היא לשניהם, וצריכה גט משניהם ואחד מהם חולץ, כמבואר להלן הט"ו.

ח. **נִמְצְאָתָה לְמִד, שֶׁהִמְאָמֵר, בֵּין שֶׁקְדָמוּ מֵאָמֵר אַחֵר⁵³ או גֵּט או חֲלִיצָה או בְּעִלָּה⁵⁴, בֵּין שֶׁקְדָם הַמֵּאָמֵר לְאַחַד מֵאלוֹ - הָרִי זֶה מֵאָמֵר פְּסוּל⁵⁵. חוץ מן הנותן מֵאָמֵר וְכַעַל בְּעִלָּה אַחַר הַמֵּאָמֵר, שְׂזוּ הִיא כְּהִלְכָתָהּ⁵⁶.**

53) ע"י אחיו בה, או שהוא בעצמו נתן מאמר לצרתה קודם שנתן לזו. (54) בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, אבל הבעול את יבמתו - אין מאמרו של אחיו מועיל בה כלום, כמבואר להלן הט"ז. (55) ואסור לו לייבמה, ונותן לה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, אם לא נפטרה בחליצת צרתה או ביאתה. (56) כל זה במשנה יבמות נ, א - ודף נ, ב.

ט. **הַבְּעִילָה שְׂבוּעַל הַיָּבָם אֶת יְבִמְתּוֹ תְּחִלָּה⁵⁷ או אַחַר מֵאָמְרוֹ בָּהּ, וְלֹא קְדָמָה דְּבַר אַחֵר - נְקִרְאתָ בְּעִלָּה כְּשֶׁרָה. וְאִם קְדָמָה מֵאָמֵר מֵאָחִיו⁵⁸; או גֵּט, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאָחִיו⁵⁹, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ⁶⁰; או שֶׁקְדָמָה מֵאָמֵר בְּצַרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאָחִיו - הָרִי זֶה נְקִרְאתָ בְּעִלָּה פְּסוּלָהּ⁶¹.**

57) בלי מאמר. וראה למעלה פ"ב ה"א, שמדברי סופרים אין לבעול עד שיקדש תחילה. (58) פסלה על זה מלייבם. (59) התחילו ב"לא יבנה", ואסורים לייבם. (60) שהגט כחליצה האוסרת כל הצרות על החולץ (למעלה פ"א הי"ב). (61) ואסור לקיימה, והרי זו צריכה גט לביאתו וחליצתו לזיקתו, וכן שנינו (יבמות נ): "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". וראה בבאורנו להלן הי"ד.

י. **הַחֲלִיצָה שְׁחֹלֵץ הַיָּבָם לִיבְמֹתוֹ תְּחִלָּה, אִם לֹא קְדָמָה דְּבַר אַחֵר - נְקִרְאתָ חֲלִיצָה מְעֵלָה⁶². וְאִם קְדָמָה גֵּט או מֵאָמֵר, בֵּין מִיָּבָם זֶה בֵּין מֵאָחִיו, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ - הָרִי זֶה נְקִרְאתָ חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ⁶³.**

רש"י שם. ולדעת הראב"ד, מותרת אפילו למגרש, וכן דעת ה'תוספות' שם נב, ב דיבור-המתחיל או דילמא.

ה. **נָתַן גֵּט לְזִקְתּוֹ³² (וְלֹא לְמֵאָמְרוֹ) - פְּסָלָהּ³³ עָלָיו וְעַל שְׂאֵר הָאָחִין, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ³⁴; וצָרִיכָה גֵּט לְמֵאָמְרוֹ³⁵, וְחֲלִיצָה לְהַתִּירָהּ לְזָר³⁶.**

32) לדעת רש"י ביבמות לב, א. כל שנתן לה גט סתם, הרי זה לזיקתו. (33) מלהתייבם. (34) לעיל ה"א. וכאן יש חידוש יותר גדול, שאין אומרים הואיל ועשה בה מאמר ולא גירשה אלא לזיקתו ולא למאמרו, היא זה כמגרש חצי אשה שלא עשה כלום, ולא תיפסל, אלא זיקה לחוד ומאמר לחוד, וגט לזיקתו מועיל לפסלה (יבמות נב:). (35) להפקיע הקידושין. (36) והגט לזיקתו, לא הועיל להתירה, כמבואר לעיל ה"א, וכן שנינו (יבמות נ:). "נתן גט ועשה מאמר, צריכה גט וחליצה".

ו. **הַמֵּאָמֵר שָׁנַת מִיָּבָם תְּחִלָּה, וְלֹא קְדָמוֹ דְּבַר אַחֵר וְלֹא נַעֲשֶׂה אַחֲרָיו דְּבַר אַחֵר, אֶלָּא שְׂבָעַל אוֹתָהּ זֶה שָׁנַת לָהּ הַמֵּאָמֵר - הוּא הַנְּקִרָא מֵאָמֵר כְּשֶׁרָה. וְאִם קְדָמוֹ גֵּט או חֲלִיצָה, בֵּין מִיָּבָם זֶה בֵּין מִיָּבָם אַחֵר³⁸, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ³⁹; וְכֵן אִם קְדָמָה בְּעִלָּה בְּצַרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאָחִיו⁴⁰; או שְׂבָעַשָׁה אַחֲרָיו⁴¹ גֵּט או חֲלִיצָה, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאָחִיו; או שְׂבָעַל או נָתַן מֵאָמֵר אַחַר לְצַרְתָּהּ⁴², בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו; או שָׁנַת לָהּ אָחִיו מֵאָמֵר אַחֵר⁴³ או בְּעִלָּה - הָרִי זֶה נְקִרָא מֵאָמֵר פְּסוּל⁴⁴, בֵּין הַמֵּאָמֵר שֶׁקְדָמוֹהוּ הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ⁴⁵ בֵּין הַמֵּאָמֵר שֶׁנִּתְּאָחַרוּ אַחֲרָיו⁴⁶.**

37) שם: "עשה מאמר ובעל, הרי זו כמצותה". וכן אמר רב הונא (שם נב): "מצות יבמה, מקדש ואחר-כך בועל". וכן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"א. ואם עשה מאמר פסול, כלהלן, אינו רשאי לבוא עליה (ראה בסמוך). (38) אחיו של זה. (39) שהתחיל ב"לא יבנה", ששוב לא יבנה, ופסלה עליו. (40) שאסור לו לייבם את זו, כי "בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים", כמבואר לעיל פ"א ה"ט. (41) שהואיל ואין המאמר קונה קנין גמור, מועיל אחרי מעשה אחר לפסלו. (42) נאסרה הראשונה עליו משום בנין "שני בתים", וכן השניה אסורה לו מאותו טעם. וביבמות נ, ב - אמרו: מה טעם מועיל מאמר ביבמה, לאסור חברתה עליו, הואיל ומאמר בקידושין קונה בשאר נשים וביאה קונה ביבמה, ואם מאמר לא יועיל (לפסול) אף ביאה לא תועיל, ויבואו לבעול (צרתה) אחרי ביאה (של היבמה הראשונה), והרי זה בונה שני בתים שאיסורו מן התורה. (43) אסרה על הראשון, שהרי מקודשת היא גם לשני. (44) שאסור לראשון לבוא עליה, וכן השני (יבמות נ:). (45) נמצא שהיה פסול בשעת נתינתו. (46) ובשעת נתינתו היה כשר, אבל מתוך שאינו קונה קנין גמור - הועילו המעשים שלאחריו לבטל, מה שאין-כן בבעילה וחליצה, שהן מן התורה ואין אחריהן כלום, כמבואר להלן הי"ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפטור צרתה, ומפרש רבינו: כי אמר שמואל - שצריכה לחזור על כל האחים - לפטור צרתה, וכן פירש רבינו אלפס שם סוף פ"ה, ורבינו נמשך אחריו (הגר"א לאהע"ז ס"י קע, ס"ק מח). (73) כשפחיתותן שוה, כגון שיש לשתיהן מאמר או גט קודם לחליצתן, ואין האחת עדיפה על חברתה, וראה למעלה הערה ט.

יג. **כָּל יָבָמָה שֶׁנִּבְעְלָה לְיָבָמָה, בֵּין בְּעִילָה בְּשָׂרָה בֵּין בְּעִילָה פְּסוּלָה⁷⁴; וְאִפְלוּ בְּעִילָה אַחַר שְׁחָלִין לָהּ⁷⁵, בֵּין הוּא בֵּין אַחִיו, בֵּין לְשֵׁם אִישׁוֹת⁷⁶ בֵּין לְשֵׁם יָבָמוֹת⁷⁷; וְאִפְלוּ בְּעַל צָרְתָּה אַחַר שֶׁבַעַל בְּעִילָה בְּשָׂרָה⁷⁸, בֵּין הוּא בֵּין אַחִיו - הָרִי זֶה צָרִיכָה גֵט, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂת אֶשֶׁת אִישׁ בְּבַעֲיָלָה⁷⁹. וְכֵן כָּל יָבָמָה שֶׁנָּתַן לָהּ מֵאָמֵר, בֵּין מֵאָמֵר בְּשָׂרָה בֵּין מֵאָמֵר פְּסוּל - הָרִי זֶה צָרִיכָה גֵט מִפְּנֵי הַמֵּאָמֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁸⁰, וְאַחַר כֵּן יָסוּר אֶסוּר הַמֵּאָמֵר.**

(74) שקדמה גט או מאמר מאחיו. (75) שנאסרה עליו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א הי"ב, ונסתלקה ממנו זיקת יבום. (76) בקידושין גמורים, כשאר נשים המתקדשות בביאה. (77) שסבר שעדיין יש בה צד ייבום. (78) שעובר עליה ב'עשה', כמבואר לעיל פ"א, הי"ב. (79) שקידושין תופסין בחיביי 'עשה', וכל-שכן בשניות (לעיל הל' אישות ס"ד, יד). וראה יבמות נב, ב - שיש אחר חליצה כלום, וכתב הר"ף שם, שגם הבעילה יש אחריה כלום, וכמבואר לפנינו. (80) לעיל ה"ב.

יד. **כָּבֵר אֶמְרָנוּ⁸¹, שְׂאֵין הַגֵּט דוֹחֵה הַיָּבָמָה דְּחִיָּה גְמוּרָה⁸², וְכֵן הַמֵּאָמֵר אֵינוֹ קוֹנֵה בָּהּ קִנְיָן גְמוּר⁸³; אֲבָל הַבְּעִילָה קוֹנֵה קִנְיָן גְמוּר, וְהַחֲלִיצָה דוֹחֵה אוֹתָהּ דְּחִיָּה גְמוּרָה. לְפִיכָךְ, גֵּט אַחַר גֵּט בְּיָבָמָה⁸⁴, או מֵאָמֵר אַחַר מֵאָמֵר - מוֹעִיל⁸⁵; אֲבָל בְּעִילָה אַחַר בְּעִילָה וְחֲלִיצָה אַחַר חֲלִיצָה - אֵין הַאֲחֻרָּוֶה מוֹעִיל כְּלוּם. וְכֵן גֵּט אוֹ חֲלִיצָה אַחַר הַבְּעִילָה אֵינָה כְּלוּם.**

(81) לעיל ה"א. (82) להתיירה לזר, כי עדיין צריכה היא חליצה. (83) ליורשה, או לפטרה בגט אם ירצה להוציאה, אלא עדיין צריכה חליצה לזיקתו (לעיל ה"ג). (84) שהרי לא דחה זיקתה לגמרי. (85) שעדיין נשארה עליה זיקת יבום, ולפיכך כשעשה בה אחיו מאמר אחריו - מועיל, וכמבואר בסמוך ה"ו. וראה לעיל בביאורנו ה"ו, הערה מא.

טו. **כִּיצַד? יָבָם שֶׁנָּתַן גֵּט לְיָבָמָתוֹ, וְחָזַר וְנָתַן גֵּט לְצָרְתָּה - הָרִי זֶה אֶסוּר בְּקִרְבּוֹת שְׂתִיָּה⁸⁶. וְכֵן שָׁנִי יָבָמִין שֶׁנָּתְנוּ שָׁנִי גֵטִין לְיָבָמָה אַחַת זֶה אַחַר זֶה - הָרִי זֶה כְּגֵרוּשָׁה לְשִׁנְיָה⁸⁷, וְשִׁנְיָהּ אֶסוּרִין בְּקִרְבּוֹתֶיהָ, וְאַחַד מֵהֶן חוֹלִין⁸⁸. וְכֵן אִם נָתַן גֵּט לְיָבָמָתוֹ, וְחָזַר וְנָתַן אַחִיו גֵּט לְצָרְתָּה - כָּל אֶחָד אֶסוּר בְּקִרְבּוֹת זֶה שֶׁנָּתַן לָהּ הַגֵּט. וְכֵן אִם נָתְנוּ מֵאָמֵר אַחַר מֵאָמֵר⁸⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹⁰. אֲבָל הַיָּבָם**

(62) ומסלקת היא את זיקת היבום מכל היבמות הבאות מבית זה, כמבואר בסמוך הי"א. (63) הואיל ואם רצה לייבם אינו יכול, שהרי קדמה גט או מאמר אחיו ונפסלה עליו, הרי זו חליצה גרושה (רש"י ליבמות כו:). ודינה מפרש בסמוך הי"ב. ואפילו קדמה בה מאמר ממנו, הרי זו חליצה פחותה, הואיל וצריכה גט למאמרו אין זו חליצה מעולה (יבמות כו. וברש"י, וכן ברש"י שם נג. דיבור-המתחיל לימא מסייע).

יא. **יָבָמוֹת רְבוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד⁶⁴, בֵּין שֶׁנִּבְעְלָה אַחַת מֵהֶן בְּעִילָה בְּשָׂרָה אוֹ נְחֻלְצָה חֲלִיצָה מְעִלָּה - הָתְרוּ הַכֹּל⁶⁵, וְנִסְתַּלְקָה זִקַּת הַיָּבָם מְעִלְיָהּ⁶⁶. וְאִם נִבְעְלָה אַחַת מֵהֶן בְּעִילָה פְּסוּלָה⁶⁷, או נָתַן לָהּ מֵאָמֵר פְּסוּל⁶⁸ - נֶאֱסָרוּ כָּל יָבָמוֹת, וְצָרִיכָה גֵט זֶה שֶׁנִּבְעְלָה אוֹ שֶׁנָּתַן לָהּ מֵאָמֵר⁶⁹, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה [כָּל] אַחַת מֵהֶן לְהַתִּירָן לְזָר⁷⁰; שְׂאֵין זִקַּת הַיָּבָם מִסְתַּלְקָת בְּבַעֲיָלָה פְּחוּתָה.**

(64) שהניח האח המת נשים רבות. (65) להנשא לזר. (66) יבמות מג, ב במשנה. (67) המפורשת לעיל ה"ט. (68) המפורש לעיל ה"ו. (69) שהרי נתקדשה לו. (70) כמו ששינוי (יבמות נ).: "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". ולגירסה זו בדברי רבינו, שהיא גירסת המגיד משנה' אף חליצת הצרה שלא נעשה בה שום מעשה, אינה פוטרת זיקת היבום של השניה, שנעשו בה מעשי הגט והמאמר, וזה בניגוד לשמואל האומר (שם כו:): "חליץ לצרה, נפטרה בעלת הגט או בעלת המאמר", כי חליצת הצרה מעולה מחליצת בעלת הגט שקלושה זיקתה. אולם בדפוסי רומי וקושטא, וכן בכת"י התימנים, כתוב כאן בדברי רבינו: "וצריכה חליצה אחת מהן", ותיבת "כל" איננה, ולפי גירסה זו (שהיא גם גירסת ה'טור' באהע"ז ס"י קע) הכוונה, שצרה אחרת, שלא נעשה בה שום מעשה, תחלוץ - ואז כולן יהיו פטורות, אבל אם תחלוץ בעלת הגט - לא תפטור אלא את עצמה ולא את האחרות, בהתאם לשמואל האומר (יבמות כו:): "חליץ לבעלת הגט, לא נפטרה צרה (שחליצתה קלושה), לצרה - נפטרה בעלת הגט". ולדעת הגר"א באהע"ז ס"י קע, ס"ק מז, זוהי הגירסה הנכונה בדברי רבינו, ולא כמודפס בספרים שלפנינו. וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ז ה"ט, שחליצת הצרות פוטרות את האחיות, אע"פ שגם חליצת הצרות אינה מעולה. אולם, הואיל והיא מעולה משל האחיות - פוטרותן (לחם-משנה).

יב. **נְחֻלְצָה אַחַת מֵהֶן חֲלִיצָה פְּחוּתָה - הַתְּרָה לְהַנְשֵׂא לְזָר זֶה שֶׁנְּחֻלְצָה, אֲבָל צָרְתָּה אֶסוּרָה עַד שֶׁתְּחָלִץ גַּם הִיא⁷¹, או עַד שֶׁיִּחְלְצוּ כָּל הָאָחִין לְרֵאשׁוֹנָה שֶׁנְּחֻלְצָה הַחֲלִיצָה הַפְּחוּתָה⁷²; שְׂאֵין חֲלִיצָה פְּחוּתָה מְסַלְקָת זִקַּת יָבָם מִבֵּית זֶה עַד שֶׁתְּחָזַר עַל כָּל הָאָחִין, או עַד שֶׁתְּחָלִץ כָּל אַחַת מֵהֶן⁷³.**

(71) יבמות כז, א. כדעת שמואל. (72) שם: כי אמר שמואל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חליצה נוסף לגיטה, כי יש לחוש שמא הראשון עשה ביבמתו מאמר ועדיין לא בא עליה, וכשייבם השני את יבמתו הרי זו בעילה פסולה (לעיל ה"ט) ואין ביאתה פוטרתה עד שתחלוץ, כמבואר לעיל הי"א, וגם ביאתו של הראשון יש לחוש שהיא ביאה פסולה, כי קדמתה ביאת השני, והרי זו ביאה אחר ביאה, שהיא פסולה. ולדעת רבינו לעיל הי"ב, צריכה חליצה ולא נפטרה בחליצת חברתה. ולדעת הרשב"א, כל שפסול חליצתן שוה, פוטרת חליצת אחת מהן את צרתה. (103) כמבואר למעלה הערה ק. (104) נמצא זה אסור בצרתה. (105) מספק (שמא ייבם אחיו תחילה). (106) כלומר, בתחילה צריך להיודע אם אחיו ייבם, ואז אפשר לאסרה על יבם זה מספק, שמא ייבם אחיו תחילה, אבל אם לא ידוע כלל אם אחיו ייבם - אין אוסרים אותה על זה, כי יש כאן שני ספיקות, ספק אם ייבם, וספק אם ייבם תחילה, וכאילו היה כתוב: עד שיוודע תחילה שאחיו ייבם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' קע ס"ק מו, וכן בביאור הגר"א שם, אות נב). (107) כי אפילו אם כבר חלץ הראשון ליבמתו, אין השני מפסידה כלום. ואע"פ שיש לחוש, שמא יתברר שהראשונה חלצה תחילה, נמצאת חליצה זו אינה כלום, ותינשא לכהן, ויאמרו: חלוצה מותרת לכהן! (ראה לעיל פ"ג, ה"טז). אולם, הואיל ואין לזו שלפנינו תקנה אחרת, שאפילו אם יודע שהראשון לא חלץ ולא ייבם, שמא למחר יחלוץ או ייבם, נמצאת אשה זו כל ימיה עגונה, ומשום חשש קל זה לא רצו לעגנה כל ימיה. מה שאין כן בנידון שלמעלה (פ"ג, ה"טז) יש תקנה לידע אם צרתה ילדה או לא ילדה (משנה ללמך). ולדעת הב"ח באהע"ז סוף סי' קע בנידון שלפנינו, ישנם שני ספיקות, שמא לא שמע האח הראשון, שמת אחיו שבירושלים, ואפילו אם שמע, שמא עדיין לא עשה ביבמתו שום מעשה. ומשום ספק רחוק זה, לא מנעו מלחלוץ לה. והיאור שמח מתרץ, שאם אתה מונע מלחלוץ וכן לייבם לזה ולזה, נמצא אתה מבטל לגמרי מצות יבום, שהיא: או יבום או חליצה, והרי אחת מהן חייבת ביבום על-כל-פנים, אבל בנידון של מעלה אם צרתה היא מעוברת וילדה אין היא זקוקה כלל, ואין שם ביטול מצות יבום.

יח. יבם קטן בן תשע שנים ויום אחד¹⁰⁸ - ביאתו כמאמר מן הגדול, שאינו קונה קנין גמור¹⁰⁹. ומאמר בן תשע שנים ויום אחד: אם נתנו בתחלה - מזעיל, והרי הוא פוסל בו על הגדול¹¹⁰; אבל אם נתנו בסוף¹¹¹ - אינו פלום. וגטו וחליצתו אינם פלום¹¹², בין בתחלה בין בסוף.

(108) שביאתו ביאה, כמבואר למעלה בפ"א ה"ט, ובפ"א מהל' אישות ה"ג. (109) יבמות צו, א: "עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול". [ואף-על-פי שמן התורה הוא קונה אותה לכל דבר, כמו שאמרו בתוספתא (פרק יא, ה"ג): "כל ביאה שצריכה דעת, אין ביאתו [של קטן] ביאה. אינה צריכה דעת, ביאתו ביאה".] וכן פסק רבינו להלן פ"ו ה"ג לענין חרש, והוא-הדין לענין קטן (ראה שם הערה יג) - תקנת חכמים היא בקטן שלא תהא ביאתו כקנין גמור, אלא

שחלץ ליבמתו⁹¹ וחזר וחלץ לצרתה, בין הוא בין אחיו, וכן שני יבמין שחלצו זה אחר זה ליבמה אחת - אין חליצה אחרונה פלום, ואין החולץ אותה באחרונה אסור בקרובותיה⁹²; שזה פחולץ לשאר הנשים שאין לו עליהן זקה.

(86) כדין קרובות גרושתו (יבמות נא). (87) שם. (88) אע"פ שחליצתה פסולה, אינה צריכה חליצה משניהם, כל שאינה פוטרת את צרתה, וכמבואר לעיל הי"ב. (89) צריכה גט משניהם, וחליצה מאחד מהם (יבמות שם). (90) בדין גט אחר גט. ומובן שבשני יבמים ושתי יבמות, ונתנו שניהם גיטין לשתייהן או עשו שניהם מאמר בשתייהן, כל אחת מהן צריכה חליצה, כמבואר לעיל הי"ב. (91) נסתלקה הזיקה מבית זה, ואין אחריה כלום. (92) יבמות נ, ב במשנה.

טז. וכן הבעל יבמתו⁹³, וחזר בין הוא בין אחיו וחלץ לה או לצרתה - אין חליצה זו פלום⁹⁴. וכן אם חזר אחיו ונתן גט לה או לצרתה - אינו פלום⁹⁵. חזר אחיו ונתן לה מאמר או בעל - לא עשה פלום⁹⁶; מאחר שבעל אחיו תחלה - קנה קנין גמור, ואין הקדושין תופסין באשת איש⁹⁷. אבל אם נתן מאמר לצרתה או בעל צרתה⁹⁸ - צריכה גט⁹⁹ ממנו, כמו שבארנו¹⁰⁰.

(93) קנאה לגמרי, ונסתלקה זיקת יבום מבית זה. (94) ולא נאסר בקרובותיה. (95) שם. ודוקא בעילה כשרה, אבל בעילה פסולה, - יש אחריה גט או חליצה (למעלה הי"א). (96) לקנותה. אבל ודאי, שאסרה על היבם, כדין אשת איש שזינתה, המבואר לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ח-ט. וראה ב'תוספות' יבמות נא, ב דיבור-המתחיל אי ביאת ראשון. (97) לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ב, ולפיכך אינה צריכה גט מאחיו. (98) אע"פ שאסורה לו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה. (99) שקידושין תופסים בחיבי 'עשה'. (100) לעיל הי"ג.

יז. שני יבמין שיבמו שתי יבמות הבאות מבית אחד, ולא נודע מי יבם תחלה - שניהן יוציאו בגט¹⁰¹, ויתרו לזרים¹⁰² ואסורות ליבמין¹⁰³. לפיכך, ראובן שהיה בירושלים ולו שתי נשים, אחת בעכו ואחת בצור, ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור, ושמעון שמת ראובן - הדין נותן, שלא ייבם אחד מהן עד שיודע מה עשה אחיו, שמא קדם ויבם. קדם אחד מהן ויבם¹⁰⁴ - אין מוציאין מידו¹⁰⁵ עד שיודע שאחיו יבם תחלה¹⁰⁶. רצה האחד לחלץ קדם שיודע מה עשה אחיו - אין מונעין אותו¹⁰⁷.

(101) שהשני שייבם, אסור ביבמתו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה (כמבואר לעיל פ"א הי"ב) ומכיון שלא ידוע לנו מי ייבם תחלה ומי ייבם אחר-כך - אסורות הן על שניהם. (102) ה'בית יוסף' (אהע"ז סי' קע) כתב בשם הגאונים, שאחת מהן צריכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ירצה להוציאה, שכבר קנאה קנין גמור, והרי היא ככל יבמה שנתיבמה לגדול (שם צו:).

כב. אָחַד בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְאֶחָד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה שְׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת¹²⁴ וְלֹא נוֹלְדוּ בּוֹ סִמְנֵי סְרִיס¹²⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּתַחֲלַת הַסֶּפֶר¹²⁶.

124 יש לו דין קטן, ואין ביאתו אלא כמאמר מן הגדול (שם). 125 כי אם נולדו בו סימני סריס והוא בן עשרים שנה פחות שלשים יום, הרי הוא כגדול לכל דבר. אלא שלענין ייבום, הואיל ואינו ראוי להוליד, אין לו זיקה כלל, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב. ואם עשה מאמר או חלץ לא עשה כלום, כמבואר בתוספתא יבמות פ"א מ"ב, ובעילתו בעילת זנות, שהרי יבמתו אסורה לו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה (יבמות עט: וברש"י). 126 פ"ב מהל' אישות ה"א.

כג. קִטְנָה¹²⁷ שְׂרָאוּיָה לְמֵאן¹²⁸ וְהַחֲרִשְׁתָּ¹²⁹, אָף עַל פִּי שְׁקִדּוּשֵׁי שְׁתֵּיחַן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹³⁰, שְׁנֵי מִיְנֵי קִדּוּשֵׁין הֵן: הַקִּטְנָה יֵשׁ לָהּ קִדּוּשֵׁין כְּדֵי שְׁלֹא יִנְהַגּוּ בָּהּ מִנְהַג הַפְּקָרִי¹³¹, וְקִדּוּשֵׁיהָ תְלוּיִין עַד שֶׁתִּגְדִּיל¹³², וְחֲרִשְׁתָּ תְקַנּוּ לָהּ נִשְׂוֵאִין כְּדֵי שְׁלֹא תִשָּׂא פְנוּיָה לְעוֹלָם¹³³. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ כָּל הַיְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד קִטְנוֹת אוֹ חֲרִשׁוֹת - בִּיאָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטְרַת אֶת כָּלן¹³⁴.

127 יתומה, שאין קידושיה קידושין גמורין. 128 בבעלה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"א, וראה בפ"ד מהל' אישות, ה"ז. 129 שאינה שומעת ואינה מדברת. 130 פ"ד מהל' אישות ה"ח"ט. 131 יבמות ק"ב, ב. שאם לא תינשא, אין מי שישמרנה, וינהגו בה מנהג הפקר בזנות (רש"י). 132 שם קט, ב: "שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה, ואינו צריך לחזור ולקדשה לאחר שגדלה. ואם לא רצתה לישוב, צריכה למאן ותצא בלא גט" (לשון רבינו בהל' אישות פ"ד ה"ח). 133 אבל כל ימיה אינה אלא מקודשת מדברי סופרים, נמצא שיש הבדל בין קידושי קטנה לגדולה, שזו הראשונה תבוא בגדלותה לקידושי תורה, בעוד שהשנייה תשאר לעולם כנשואה מדברי סופרים בלבד. 134 שהרי כולן קידושיהן מדברי סופרים, ואין האחת עדיפה על חברתה (יבמות קי). ודוקא ביאתה, אבל לא חליצתה, כי הקטנה או החרשת אינה חולצת, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט.

כד. הֵיטָה אַחַת חֲרִשְׁתָּ וְאַחַת קִטְנָה - אֵין בִּיאַת אַחַת מֵהֶן פּוֹטְרַת אֶת צָרְתָּה¹³⁵. וְכִיצַד תִּקְנָתָן¹³⁶? מְלַמְדִין הַקִּטְנָה שֶׁתִּמְאָן¹³⁷, וְכוּנֵס אֶת הַחֲרִשְׁתָּ. וְאִם רָצָה לְגַרְשָׁה - כּוֹתֵב לָהּ גֵּט אַחַר שֶׁיְבֹא עָלֶיהָ¹³⁸, וְתַתֵּר לְזוּר¹³⁹.

135 לפי שאין אנו יודעים, איזו מהן נחשבת אשתו יותר, אם קטנה משום שתבוא לכלל דעת בגדלותה, או חרשת

כמאמר בלבד, וראה ב'תוספות' קידושין יט. ד"ה ומדאורייתא, ובמגיד-משנה כאן]. 110 שאינו יכול לייבמה ולא לייבם את צרתה, כמבואר לעיל ה"ז והי"ד, והרי זה כדין הכונס את יבמתו, שנאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים (לעיל פ"א ה"ב). וכבר נתבאר לעיל ה"ו, למה מועיל המאמר לפסול את המאמר שלאחריו. 111 יתבאר בסמוך ה"ט. 112 שאם חלץ לא נאסר בקרובותיה, וכן לא פסלה מלהתייבם לאחים הגדולים, שכבר נתבאר לעיל פ"ד ה"ט, שחליצת קטן אינה כלום, כי "איש" כתוב בפרשת חליצה, ודרשו: "איש ולא - קטן" (יבמות צו. וקה:). ומכיון שחליצתו אינה כלום, קל-וחומר שגיטו אינו כלום, שהרי הגט אינו פוסל אלא מכח חליצה, כלשון רבינו לעיל ה"א: "שהרי נעשה כמי שחלץ לה", ורבינו חזק כאן מפירושו למשנה (יבמות פ"י מ"ח), שכתב: קטן - יש לו גט".

יט. כִּיצַד? בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבָמָתוֹ אוֹ שָׁנָתָן לָהּ מֵאִמֶּר תַּחֲלָה - פְּסָלָהּ עַל שְׂאָר אֶחָיו¹¹³. אָבֵל אִם עָשָׂה הַגְּדוֹל מֵאִמֶּר בִּיבָמָתוֹ, וְחָזַר בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וְנָתַן לָהּ אוֹ לְצָרְתָּהּ מֵאִמֶּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְלֹא פְּסָלָהּ עַל אֶחָיו הַגְּדוֹל¹¹⁴. חָזַר בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וּבָא עָלֶיהָ אוֹ עַל צָרְתָּה אַחַר מֵאִמֶּר אֶחָיו הַגְּדוֹל - פְּסָלָהּ עַל הַגְּדוֹל, כְּשֵׁנִי גְדוֹלִים שֶׁעָשׂוּ מֵאִמֶּר אַחַר מֵאִמֶּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹¹⁵.

113 שאינם יכולים לייבמה בגלל מאמר הקטן. 114 ומותר לקיימה. 115 לעיל ה"ד, שיש מאמר אחר מאמר, ונפסלה על שניהם, כמבואר לעיל ה"ז. וזוהי הנקראת ביאה בסוף (יבמות צו:).

כ. בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבָמָתוֹ¹¹⁶, וְחָזַר אֶחָיו הַגְּדוֹל וּבָא עָלֶיהָ¹¹⁷ אוֹ חָלַץ אוֹ נָתַן גֵּט לָהּ אוֹ לְצָרְתָּהּ - הָרִי זֶה פְּסָלָהּ עַל הַקְּטָן¹¹⁸. וְכֵן אִם חָזַר הַקְּטָן וּבָא עַל צָרְתָּה¹¹⁹, אוֹ בָּא אֶחָיו הָאֶחָר שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד עָלֶיהָ¹²⁰ אוֹ עַל צָרְתָּה - נִפְסָלָה עָלָיו, כְּדִין כָּל מֵאִמֶּר וּמֵאִמֶּר¹²¹.

116 והרי היא כמאמר. 117 והוא-הדין עשה בה מאמר, כמבואר במשנה שם. 118 שהמאמר שבאו אחריו ביאה או חליצה וגט מאחיו - נפסל, כמבואר לעיל ה"ח. 119 הרי זה כמאמר אחר מאמר. 120 וגם ביאתו הוא כמאמר. 121 שמועיל אחד אחר השני, ושניהם פסולים ואסורה לשניהם (יבמות צו:).

כא. בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבָמָתוֹ וְהַגְּדִיל, וְלֹא בָּא עָלֶיהָ מִשְׁהַגְּדִיל¹²² - צָרִיכָה גֵּט וְחֲלִיצָה. גֵּט - מִפְּנֵי בִיאָתוֹ, שֶׁהִיא כְּמֵאִמֶּר; וְחֲלִיצָה - לְהַתִּירָה לְזוּר, שֶׁהָרִי לֹא נִבְעָלָה בְּעִילָה שְׁקוּנָה קוֹנֵן גְּמוּר. וְאִם בָּא עָלֶיהָ מִשְׁהַגְּדִיל - הָרִי זֶה צָרִיכָה גֵּט בְּלִבְד¹²³.

122 משנעשה בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. 123 אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַקְטָנָה וְחֹזֵר וְכָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַחֲרָשֶׁת - לֹא פָּסַל אֶת הַקְטָנָה, וְהַחֲרָשֶׁת צְרִיכָה גִט¹⁴⁶. שְׂבִיאת הַקְטָנָה מְעַלָּה מִבִּיאַת הַחֲרָשֶׁת¹⁴⁷, שֶׁהַקְטָנָה רְאוּיָה לְאַחֵר זְמַן¹⁴⁸, לְפִיכֹךְ יָקִים הַקְטָנָה שְׁנֹבְעָלָה תְּחִלָּה¹⁴⁹.

(146) לביאתו, שהרי קידושי ביאתו תפסו בה. (147) ולפיכך אין החרשת פוסלתו. (148) כשתגדיל ויהיו קדושה - קידושי תורה. (149) משנה, יבמות קיא, ב. וגירסת רבינו כגירסת הגאונים והרי"ף שם: "לא פסל את הקטנה". והראב"ד גורס שם: "פסל את הקטנה", גזירה שמה יבוא על החרשת תחילה (ראה בסמוך הכ"ח). וכדברי הברייתא (שם קיא.): "בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על החרשת... נאסרו שתיהן עליו, כיצד תקנתן? חרשת יוצאת בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

כח. כָּא הַיָּבָם תְּחִלָּה עַל הַחֲרָשֶׁת¹⁵⁰, וְחֹזֵר וְכָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַקְטָנָה¹⁵¹ - פָּסַל אֶת הַחֲרָשֶׁת¹⁵². וּמְלַמְדִין הַקְטָנָה שְׂתַמָּאן¹⁵³, וְהַחֲרָשֶׁת יוֹצְאָה בְּגִט¹⁵⁴.

(150) שביאתה פחותה. (151) שביאתה מעולה יותר, הואיל וראויה לאחר זמן, אע"פ ששתיהן אין קנינן קנין גמור. (152) שם קיא, ב. שבנה שני בתים, וקנינה עדיף משל חרשת. (153) שאסורה לו בגלל ביאת החרשת תחילה. (154) שכבר נאסרה עליו כשבא על הקטנה, משום "בנין שני בתים". ואין אומרים תמתין הקטנה עד שתגדיל ותחלוץ לזיקתה ותקבל גט לביאתה, שלא יאמרו: ראינו שתי נשים מבית אחד, זו מתרגשת וזו חולצת ('אור שמח' ע"פ ה'ירושלמי' יבמות פי"ג, ה"ח). ואף-על-פי שהקטנה מיאנה ועקרה את זיקתה למפרע, ואם כן אין כאן צרה, אלא החרשת בלבד היא היבמה, ולמה יוצאה בגט, ואינה נשאת תחתיו? (וכן דעת הרשב"א ביבמות שם) - סובר רבינו שקנסוהו להוציא החרשת, משום שלא המתין ובעל החרשת לפני שמיאנה הקטנה ('אור שמח').

כט. הָיוּ אַחַת פְּקַחַת וְאַחַת חֲרָשֶׁת: כָּא הַיָּבָם עַל הַפְּקַחַת וְחֹזֵר וְכָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַחֲרָשֶׁת - לֹא פָּסַל אֶת הַפְּקַחַת¹⁵⁵, וְהַחֲרָשֶׁת צְרִיכָה גִט¹⁵⁶; כָּא הַיָּבָם עַל הַחֲרָשֶׁת וְחֹזֵר הוּא אוֹ אָחִיו וְכָא עַל הַפְּקַחַת - פָּסַל אֶת הַחֲרָשֶׁת¹⁵⁷, וְהַחֲרָשֶׁת יוֹצְאָה בְּגִט, וְהַפְּקַחַת - בְּגִט וּבְחִלְצָה¹⁵⁸.

(155) שקנינה קנין גמור, ואין החרשת יכולה לפסלה, שאין אחר ביאה כשרה כלום. (156) לביאתה, שהיתה לשם אישות או לשם יבמות, שקידושין תופסין בחייבי 'עשה', וכמבואר לעיל ה"ט". (157) שאין קנינה קנין גמור, ואסורה עליו משום שני בתים (יבמות קיא:). (158) שביאתה ביאה פסולה מחמת ביאת החרשת תחילה והיא צריכה גט לביאתה, וחליצה לזיקתה, כמבואר לעיל ה"א. וכן שנינו בתוספתא יבמות פי"ג מ"ז, וכפי שהגיה הגר"א באהע"ז סי' קעא, ס"ק יד.

שהיא בת ביאה גמורה (שם קי.). (136) הרי אי-אפשר לייבם שתיהן, משום שאסור לבנות שני בתים (לעיל פ"א, ה"ט). וגם אינן ראויות לחליצה, כמבואר לעיל הערה קלב. (137) ותעקור נישואיה מהבעל הראשון למפרע, ש"כשם שממאנת בבעל, כך ממאנת ביבם" (לעיל פי"א מהל' גירושין ה"ג) ונשארה החרשת בלבדה, ליבום. (138) שהחרשת מתגרשת בגט, אף-על-פי שאין לה דעת, לפי שאין אנו צריכים לדעת המתגרשת, וכמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין הכ"ג. (139) כשאר יבמה שנתייבמה ונתגרשה מיבמה. ומקור הלכה זו ברי"ף יבמות פי"ג, שפוסק כרבי אליעזר האומר (יבמות קט.): "מלמדים את הקטנה שתמאן". אבל הראב"ד סובר שלא אמר רבי אליעזר מלמדים את הקטנה שתמאן אלא בגדולה וקטנה (להלן הלכה ל', ובפ"ז ה"ט"ו), שאפשר לקיים בגדולה מצות יבום מן התורה. אבל בנידון שלפנינו, ששתיהן נשואות מדבריהם - אין מלמדים למאן, כדי לקיים מצות יבום מדבריהם ואין להן תקנה, אלא כמבואר ביבמות קי, ב: "כונס החרשת ומוציאה בגט (שחליצת הקטנה תפסלנה עליו) וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

כה. הָיְתָה אַחַת פְּקַחַת¹⁴⁰ וְאַחַת חֲרָשֶׁת - בִּיאַת הַפְּקַחַת אוֹ חִלְצָתָה פּוֹטֵרַת הַחֲרָשֶׁת, וְאֵין בִּיאַת הַחֲרָשֶׁת פּוֹטֵרַת הַפְּקַחַת; שְׂאִין קְדוּשֵׁיהֶן¹⁴¹ אֵלָּא מִדְּבִרְיָהֶן. וְכֵן גְּדוּלָּה וְקְטָנָה - בִּיאַת הַגְּדוּלָּה אוֹ חִלְצָתָה פּוֹטֵרַת הַקְטָנָה, וְאֵין בִּיאַת הַקְטָנָה פּוֹטֵרַת אֶת הַגְּדוּלָּה¹⁴².

(140) שקידושה קדושי תורה. (141) של חרשת. (142) שאין ביאת מי שנישואיה מדברי סופרים פוטרת את צרתה שנישואיה מן התורה (משנה, יבמות קי.).

כו. הָיוּ שְׂתִיָּהן קְטָנוֹת הָרְאוּיוֹת לְמָאן, וְכָא הַיָּבָם עַל אַחַת מֵהֶן, וְחֹזֵר וְכָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַשְּׁנִיָּה - לֹא פָּסַל אֶת הָרְאוּשׁוֹנָה¹⁴³; אֲבָל מְלַמְדִין אֶת הַשְּׁנִיָּה שְׂתַמָּאן¹⁴⁴, וְיָקִים זֶה יְבָמְתוֹ הַקְטָנָה שְׁנֹבְעָלָה תְּחִלָּה¹⁴⁵.

(143) שהרי ביאתן שוה, ואם הראשונה קנויה לו, הרי ביאת האחרונה אינה כלום, שכבר למדנו (לעיל הי"ד) אין אחר ביאה כלום (משנה, יבמות קיא:). (144) שם: "רבי אלעזר אומר, ככולן מלמדים את הקטנה שתמאן בו", וכגירסת הרי"ף שם, שגורס: ככולן. והטעם שהשניה צריכה מיאון מפני שבביאתה נתקדשה, שאפילו הראשונה קנויה לו אין השניה אסורה לו אלא באיסור 'עשה', כמבואר לעיל (פ"א ה"ב) וקידושין תופסים בחייבי 'עשה', וכמבואר לעיל ה"ט"ז. והוא-הדין שיכול לגרשה בגט, אלא כדי שלא תיפסל לכהונה מוטב שתמאן, שהממאנת כשרה לכהונה (לעיל ה"ל גירושין פי"א ה"ט"ז). וראה בבאור הגר"א לאהע"ז סי' קעא סי' ק"ח. (145) ושניה אסורה לו משום: "יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה", כמבואר לעיל פ"א ה"ב.

כז. וְכֵן הָיְתָה בְּקְטָנָה וְחֲרָשֶׁת, שְׂבִיאת הַיָּבָם תְּחִלָּה עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. וְאֵלוֹ חוֹלְצִין וְלֹא מִיִּבְמִין: הַסְּפָקוֹת, פְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה סִפְק עֲרֻהָ עַל אַחִיו¹¹, וּפְצוּעַ דְּבִא¹² וּכְרוֹת שֶׁפָּכָה¹³ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן מִמִּינֵי הַסְּרוּס¹⁴, וְהִזְקָן בְּיוֹתֵר שֶׁתִּשָּׁשׁ כַּחוֹ וְכִשְׁל¹⁵. וְאִם בְּעַל סְרִיס אָדָם¹⁶ - קִנְיָה¹⁷, שֶׁהָרִי הִיָּתָה לוֹ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר¹⁸; וּמוֹצֵיא בְּגִט¹⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶסוּר לְבוֹא בְּקַהֲלָה²⁰. וְהַטְּמוּם²¹ חוֹלֵץ וְלֹא מִיִּבְמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סִפְק²². וְאִם נִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר²³ - רִצָּה חוֹלֵץ, רִצָּה מִיִּבְמִים²⁴. וְשֶׁאֵר הָאֲחִין²⁵ - אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מִיִּבְמִין.

ל. הִיוּ גְדוּלָה וְקִטְנָה, וּבָא עַל הַגְּדוּלָה וְחִזְרוּ הוּא אוֹ אַחִיו וּבָא עַל הַקִּטְנָה - לֹא פָּסַל הַגְּדוּלָה, וּמְלַמְדִין אֶת הַקִּטְנָה שֶׁתִּמְאַן¹⁵⁹; בָּא עַל הַקִּטְנָה וְחִזְרוּ וּבָא הוּא אוֹ אַחִיו עַל הַגְּדוּלָה - מְלַמְדִין אֶת הַקִּטְנָה שֶׁתִּמְאַן¹⁶⁰ וְיִקְיָם הַגְּדוּלָה, שֶׁבְּעִילָתָה קוֹנֶה קִנְיָן גְּמוּר¹⁶¹.

(159) שהרי אסורה לו משום "שני בתים", ואינו מוציאה בגט כדי שלא לפסלה לכהונה, וכמבואר לעיל הערה קמא. (160) ותעקור נישואיה למפרע, ואין כאן שתי יבמות אלא הגדולה בלבד, שקנינה קנין גמור מן התורה. (161) ואין הקטנה יכולה לפסלה עליו (יבמות קיא:). ובוזה גם הראב"ד מודה שמלמדים את הקטנה למאן, כדי לקיים מצות יבום הגדולה, שהיא מן התורה (ראה לעיל הכ"ד הערה קלז).

~ שבת קודש כ"ו תמוז ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

(1) ביאר בו רבינו שיש יבמים ויבמות שראויים לייבום וחליצה, שאינם ראויים כלל, ושראויים לאחד מהם, המקודשת לאחיו בספק או החרשת והזקנה והעקרה, והאסורה על יבמה, בלאו או בעשה, האסורה על בעלה באיסור ערוה ובא עליה, ערוה וצרת ערוה, אשת אחיו שלא היה בעולמו, סוטה שנפלה לפני יבם, צרת חייבי לאוין או חייבי עשה או איילוניות.

א. יֵשׁ אַחִין שְׂרָאוּיִין לְיִבּוּם אוֹ לְחִלְצָה². וְיֵשׁ אַחִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לֹא לְיִבּוּם וְלֹא לְחִלְצָה, וְאִין לְהֵם זְקָה³ פְּלָל, אֶלֶּא יִבְמַתּוּ מִתְּרַת לְזָר⁴. וְיֵשׁ אַחִין שְׂרָאוּיִין לְחִלְצָה וְאִינָן רְאוּיִין לְיִבּוּם. וְיֵשׁ אַחִין שֶׁהֵן רְאוּיִין לְיִבּוּם וְאִינָן רְאוּיִין לְחִלְצָה.

(2) כלומר, ראויים הם לשניהם, רצה מייבם, רצה חולץ. (3) קשר ליבם. (4) בלא חליצה, כשאר האלמנות.

ב. וְאֵלוֹ הֵם שְׂאִין לְהֵם זְקָה פְּלָל: סְרִיס חֲמָה וְאַנְדְּרוֹגִינּוֹס⁵; מִפְּנֵי שְׂאִינָן רְאוּיִין לִילְד⁶, וְלֹא הִיָּה לְהֵן שְׁעַת הַפֶּשֶׁר⁷.

(5) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות. (6) והתורה אמרה: "להקים לאחיו שם בישראל". (7) להוליד. בניגוד לסריס אדם, שהייתה לו שעת הכושר.

ג. וְאֵלוֹ מִיִּבְמִין וְלֹא חוֹלְצִין: הַחֲרֻשׁ וְהַשׁוּטָה וְהַקִּטְנָה; מִפְּנֵי שְׂאִין בְּהֵן דְּעַת לְחִלְצָה. וּכְשִׁיבָם הַחֲרֻשׁ - אִינוּ מוֹצֵיא לְעוֹלָם; שֶׁבְּעִילָתּוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה⁸, וְאִין גְּרוּשׁוֹ גְּרוּשִׁין גְּמוּרִין⁹. וּכְן תִּשְׁעֵה שָׁנִים וְיִום אֶחָד שְׂיִבָּם - אִינוּ יָכוֹל לְגַרְשׁ עַד שְׂיִגְדִיל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו¹⁰.

(8) "כל ביאה שאינה צריכה דעת הרי זו ביאה". וביאת יבמה אפילו בשוגג שמה ביאה. (9) שאין לו דעת לגרש. (10) כי גיטו של קטן אינו כלום.

(11) שקידש האח המת אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש נמצאת כל אחת מהן ספק אחות אשתו - שתייהן חולצות, שאי אפשר לייבמן, שמא יפגע באחות זוקתו. (12) שנפצעו ביציו. (13) שנכרת הגיד שלו, ולא בידי שמים אלא שכרתו אדם או קוץ וכיוצא בו. (14) שנכרתו ביציו או שחסרה אחת או שניקבה וכל אלו אסורים לבוא בקהל. (15) ואינו יכול לבעול ולהוליד. (16) שסירסו אדם ולא מחמת חולי, והרי זה בכלל פצוע דכה. (17) ויוצאת בגט בלא חליצה. (18) קודם שנסתרס. (19) והיבם להוציאה. (20) אבל נסתרס על ידי חולי כשר לבוא בקהל. וכן הזקן מותר לקיים את יבמתו. (21) "שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא". (22) רוצה לומר: אינו מייבם מפני שאינו יכול, ואינו חולץ משום שספק הוא, שמא הוא זכר, ואם יש שם אחים אינו חולץ, שמא נקבה היא ולא נפטרה היבמה בחליצה זו. (23) הסירו ממנו הקרום המכסה את ערוותו. (24) כי ראוי הוא להוליד. (25) שאין בהם שינוי בגופם ואין עליהם שום איסור. וזה מוסב על מה שכתב בתחילת הפרק: "יש אחין שראויין לייבום או לחליצה".

ה. יֵשׁ יִבְמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְחִלְצָה אוֹ לְיִבּוּם. וְיֵשׁ יִבְמוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לֹא לְחִלְצָה וְלֹא לְיִבּוּם, וְאִין עֲלֵיהֶן זְקָה פְּלָל, וּמִתְּרוֹת לְהַנְשֵׂא לְזָר. וְיֵשׁ יִבְמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְחִלְצָה אֶבֶל לֹא לְיִבּוּם. וְיֵשׁ יִבְמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְיִבּוּם אֶבֶל לֹא לְחִלְצָה.

ו. וְאֵלוֹ שֶׁמִּיִּבְמִין וְלֹא חוֹלְצוֹת: הַחֲרֻשֶׁת וְהַשׁוּטָה וְהַקִּטְנָה; לְפִי שְׂאִין בְּהֵן דְּעַת לְקָרוֹת וּלְהִבִּין. וְאִם רִצָּה הַיָּבָם לְגַרְשׁ הַחֲרֻשֶׁת בְּגִט אַחַר שְׂיִבְעַל אוֹתָהּ - הָרִי זֶה מְגַרְשׁ²⁶.

(26) כי גט אינו צריך את דעת האשה.

ז. וְאֵלוֹ שֶׁחוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְּיִבְמוֹת: אֶסְרוּרֵי לְאוּיִן, וְהַשְּׁנִיּוֹת, וְאֶסְרוּרֵי עֲשָׂה, כְּמוֹ שֶׁהִבְבְּאָר. וְכָל אִשָּׁה שֶׁהִיא סִפְק מְגַרְשֶׁת²⁷ - חוֹלְצַת וְלֹא מִתְּיִבְמַת, שֶׁמָּא יִפְגַּע בְּעֲרֻהָ²⁸; שֶׁאִשֶׁת אַחִיו שֶׁגָּרְשָׁה אֶסְרוּרָה עֲלָיו מִשׁוּם עֲרֻהָ²⁹. אֶבֶל מִי שֶׁהִיא מְקַדְּשֶׁת לְאַחִיו בְּסִפְק קְדוּשִׁין³⁰ - הָרִי הִיא כְּשֶׁאֵר כָּל הַיָּבָמוֹת, וְחוֹלְצַת אוֹ מִתְּיִבְמַת, שְׂאִין כָּאֵן דְּבָר לְחוּשׁ לִי³¹. וְכֵן אִשֶׁת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חֲכָמִים גָּזְרוּ שְׁלֵא יִתְנַבְמוּ חֵיבֵי לְאוּיִן וְלֹא שְׁנִיּוֹת, גְּזֵרָה שְׁמָא יָבוא עֲלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְהָרִי בִּיאָתָה אֲסוּרָה וְאִין שָׁם מִצְוָה, שְׁאִין מִצְוֹת עֲשֵׂה אֱלֵא בִּיאָה רֵאשׁוֹנָה בְּלִבְדֹּ43. לְפִיכָהּ44, אִם עֵבֶר וְבַעַל יִבְמָתוֹ הָאֲסוּרָה לֹא מִשׁוּם לֹא אוּ מִשׁוּם עֲשֵׂה, וְאִין צְרִיף לֹאמַר שְׁנִיָּה45 - הָרִי זֶה קָנָה קִנְיָן גָּמוּר וּמוֹצִיאָהּ בְּגִט46; וְהִיא47 וְכָל צְרוּתֶיהָ מִתְּרוֹת לְזָר, שְׁהָרִי נִפְטָרוּ48.

38) ולבעלה הייתה מותרת, כגון, כהן חלל שנשא כשרה שנתחללה בביאתו, והיכם הוא כהן כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה, או ממזר שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. 39) כגון מצרית ואדומית דור ראשון ודור שני, ואסורה לשניהם באיסור עשה. 40) לעריות, ואסורה מדברי סופרים כגון אם אמו של יבם ולא של בעל, שהיו אחים מן האב ולא מן האם, נמצאת שנייה זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. 41) והלא אינה ראוייה לו, ואי אפשר לקיים בה "ולקחה לו לאשה" ? 42) שצריכה גט ממנו, כי קידושין תופסים בחיבי לאוין אלא שאסור לו לקיימה. 43) להקים לאחיו שם. 44) הואיל ומן התורה מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה. 45) שאינה אלא מדברי סופרים. 46) שהרי אסור לקיימה, אלא שאינה צריכה חליצה. 47) לכשתגרש. 48) בביאתה של זו.

יא. ויבמה שהיא אלמנה מן הנשואין, ובא עליה פהג גדול - לא נפטרה צרתה, שאין עשה49 דוחה את לא תעשה ועשה50; והואיל ולא קנה מן התורה קנין גמור, לא התרה צרתה לזר עד שתחליץ51.

49) של מצות ייבום. 50) לא תעשה - "אלמנה ... לא יקח, עשה - והוא אשה בבתוליה יקח", לימד שאינה בתולה לא יקח, ולא הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה, אבל אלמנה מן האירוסין, שעדיין בתולה, אינה אסורה עליו אלא איסור לא תעשה. ודינה, כשאר חיבי לאוין המפורשים לעיל. 51) הצרה עצמה.

יב. היתה היבמה ערוה על בעלה, כגון שעבר או טעה ולקח אחותו מאביו, ונפלה לפני אחיו52 - אין זו אשתו53, שאין קדושין תופסין בה54, ואינה לא בת יבום ולא בת חליצה. ואם היתה לה צרה55 - חולצת [או] מתבכמת56. ואם היתה זו שהיא ערוה על הבעל מתרת ליבם57, ורצה היבם לשא אותה וליבם צרתה - הרשות בידו58.

52) נמצאת, שהיא גם אחותו, - שהרי אין יבום אלא באחים מן האב - ואסורה גם על היבם. 53) של האח המת. 54) שחייב על ביאתו כרת. 55) שיש לבעלה המת עוד אשה, שהייתה מותרת לו. 56) שהרי היא זקוקה לייבום ובמה תיפטר "הייתה אמו נשואת אביו ונישאת לאחיו מאביו (בעבירה) ומת, זו היא "אמו" שאינה פוטרת צרתה".

החֲרָשׁ52 וְזִקְנָה וְעֶקְרָה - הָרִי הֵן פֶּשְׁעָר פֶּל הַיְבָמוֹת: רְצָה חוֹלֵץ, רְצָה מִנְבֵּם; שְׁזִקְנָה וְעֶקְרָה53 הֵיטָה לְהֵן שְׁעַת הַכֶּשֶׁר.

27) מבעלה המת, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה. ונשאה אחיו אחרי הגירושין. 28) שהיא איסור כרת. 29) אפילו מת אחר כך. והרי זו בכלל ה"ספיקות" שחולצות ולא מתייבמות. 30) כגון שזרק לה אחיו כסף קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה. וכן אם קידשה באוכל או בכלי ששווה פחות מפרוטה, שמקודשת בספק, שמא דבר זה שווה פרוטה במקום אחר. 31) ממה נפשך: אם היא מקודשת, הרי מצוה לייבמה, ואם אינה מקודשת לאחיו הרי היא זרה ומותר לנשאה. 32) מתייבמת לפיקח או חולצת. 33) שנעקרה על ידי מכה או חולי, ולפני זה הייתה ראוייה ללדת, או ששתתה כוס עיקרין, או שנישאת לארבעים שנה ושוב אינה יולדת. וכל אלו הייתה להן שעת הכושר, אבל הזקן ביותר אף על פי שהייתה לו שעת הכושר אינו מייבם, כי אינו ראוי לביאה כלל.

ח. ואלו הן שהן פטורות מן החליצה ומן היבום: אשת סריס חמה ואנדרוגינוס, ואשת השוטה ואשת הקטן, ואילונית54, ומי שהיא ערוה55. שנאמר: ולא ימחה שמו מישראל - פרט לסריס חמה ואנדרוגינוס, ששםם מחוי; הואיל ואינן ראויין לילד מתחלת ברייתן, הרי הן כמיין בפני עצמו56. והנה הבכור אשר תלד - פרט לאילונית, שאינה ראוייה לילד מתחלת ברייתה. לא תהיה אשת המת - פרט לאשת שוטה וקטן, מפני שאין להם אישות כלל. ולקחה לו לאשה - פרט לערוה, שאין לו בה לקוחין57.

34) עקרה מטבעה. 35) שאסורה ליבם מחמת קרבת משפחה וחייב על ביאתו כרת. 36) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא". 37) שאין קידושין תופסין בחיבי כריתות.

ט. פיצד? יבמה שהיא ערוה על יבמה, כגון שהיתה אחות אשתו או אמה או בתה - הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום, ואין לו עליה זקה כלל; שנאמר: ולקחה לו לאשה ויבמה - מי שראוייה ללקוחין וקדושין תופסין בה היא זקוקה ליבם.

י. היתה היבמה אסורה על יבמה אסור58 או אסור עשה59 או שהיתה שנייה60 - הרי זו חולצת ולא מתבכמת. ומפני מה צריכה חליצה41? מפני שיש בה לקוחין; הואיל וקדושין תופסין בהן42, הרי הן זקוקות ליבם. ומן הדין היה שיתבכמו, שהיבום מצות עשה, וכל מקום שאמה מוצא עשה ולא תעשה - יבוא עשה וידחה את לא תעשה; אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְשִׁמְעוֹן זָקָה עַל בֵּית זֶה, וְהָרִי שֶׁתִּיהֶן תַּחַת זָקָת לִוִי. וְכֵן לִוִי הָאֶחָת מִהֶן, שֶׁהִיא צָרַת עֲרֹה שֶׁל שִׁמְעוֹן, וְהִיטָה לֹא אִשָּׁה אַחֲרָה, וּמֵת לִוִי⁷² וְנִפְלוּ שֶׁתִּיהֶן לִפְנֵי שִׁמְעוֹן - שֶׁתִּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם מִשִׁמְעוֹן: הָאֶחָת - מִפְּנֵי שֶׁהִיטָה צָרַת עֲרֹה⁷³, וְהַשְּׂנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא צָרְתָהּ⁷⁴. וְכֵן הָיָה בְּצָרַת צָרְתָהּ⁷⁵ עַד סוֹף הָעוֹלָם. שֶׁכָּל אִשָּׁה שָׂאִין לֹא עָלֶיהָ זָקָה - בְּאִסּוּר אִשֶּׁת אַח עוֹמְדָת לְעוֹלָם⁷⁶.

(70) הואיל וצרת הערווה היא עצמה ערווה עליו, כאשר אח שלא במקום מצוה. (71) שהיא בתו. (72) בלא בניס. (73) ונאסרת עליו משעת נפילת ראובן. (74) וכבר אמרנו: צרת ערווה אסורה. (75) הלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה ליהודה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני שמעון שתייהן אסורות, צרת צרתה - נאסרה עליו כ"אשת אח" מלוי, והרי היא ערווה, נמצאת אשת יהודה צרתה - צרת ערווה, וכן לעולם. (76) ואין היתר לאיסורה.

טז. וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו⁷⁷ - הואיל ואין לו⁷⁸ עליה זקה⁷⁹, שנאמר: כי ישובו אחים יחדו - עד שישבו שניהן בעולם⁸⁰, הרי זו ערוה עליו לעולם משום אשת אח⁸¹, ופוטרת צרתה⁸².

(77) שנולד לאחר שמת אחיו. (78) לאח הנולד. (79) אין היבמה זקוקה לו. (80) ישיבה אחת יחדיו. (81) אסורה עליו משום ערוות אשת אחיו שלא במקום מצוה. (82) מן החליצה ומן הייבום.

יז. פיצד? ראובן שמת והניח אשה ונפלה לפני שמעון, ואחר שמת ראובן נולד לוי⁸³, בין שנולד לוי קדם שייבם לה שמעון בין שנולד אחר שייבמה⁸⁴ - הרי אשת ראובן ערוה על לוי לעולם⁸⁵. לפיכך, אם מת שמעון ונפלה זו וצרתה לפני לוי - שתייהן פטורות מן החליצה ומן הייבום.

(83) נמצא לוי זה לא היה בעולמו של ראובן אחיו. (84) אף על פי שכשנולד, לא הייתה על לוי בזיקת נישואי אחיו ראובן. (85) בגלל אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

יח. עשה שמעון מאמר ביבמתו⁸⁶ אשת ראובן, ומת קדם שייבנס אותה⁸⁷ - הרי לוי חולץ לצרתה⁸⁸ ולא מיבם⁸⁹; שאין המאמר קונה ביבמה קנין גמור⁹⁰, כמו שבארנו.

(86) שקידשה בכסף, וקידושי כסף ביבמה אינם קידושין גמורים אלא מדברי סופרים. "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה". (87) בבניאה. (88) ואינה נפטרת משום צרת ערווה, כי אין היא צרתה ממש. (89) הואיל ומאמר קונה מקצת, הרי זו צרת ערווה במקצת מדברי חכמים. (90) להיחשב כנשואה ותיפטר צרתה בגללה.

יט. אשה שזנתה תחת בעלה ברצון ובעדים⁹¹, ומת

(57) כגון שעבר אחיו ונשא חמותו, שהיא מותרת ליבמה. (58) שאינן כשתי יבמות הבאות מבית אחד, שהערווה אינה מבית זה, ואין ביאתה פוטרת את צרתה.

יג. היתה היבמה אסורה על בעלה משום לאו או משום עשה, או שהיתה שניה לבעל⁵⁹, ולא היתה אסורה על היבם מצד אלו הצדדים - הרי זו מתרת ליבם. חוץ ממחזיר גרושתו משנשאת⁶⁰ ומת, שהיא חולצת ולא מתניבמת⁶¹. וכן יבמה שהיא ספק ערוה על היבם, או ספק ערוה על בעלה - הרי זו חולצת ולא מתניבמת⁶². לפיכך, מי שקדש אשה בספק קדושין, ואחר כך מת אחיו שהיה נושא אחותה, ונפלה לו ליבום, שהיא ספק אחות אשתו - הרי זו חולצת ולא מתניבמת⁶³, ומוציא את אשתו⁶⁴ בגט מספק. ושתייהן אסורות עליו: יבמתו - מפני שהיא ספק ערוה; וארוסתו - מפני שהיא ספק קרובת חלוצתו⁶⁵, שהיא כשניה, כמו שבארנו.

(59) כגון שהייתה אלמנה מקודשת לכהן גדול אחיו ומת. והיבם הוא כהן הדיוט, נמצאת זו אסורה לבעלה בלאו ומותרת ליבמה, או שהיה אחיו כהן גדול ונשא בעולה ומת, שאסורה לבעלה בעשה וליבמה מותרת, וכן אם הייתה אם אמו של אחיו נשואה לו והרי היא שנייה, ומת אחיו, הרי זו מותרת ליבם שהוא אחיו מן האב ולא מן האם. (60) לאחר, שאסורה על בעלה משום לאו. (61) "במותר לה נאסרה (=לבעלה שהיה מותר לה - נאסרה) באסור לה לא כל שכן". (62) "הספיקות חולצות ולא מתייבמות" (63) שמה היא אחות אשתו והיא ערווה עליו. (64) ארוסתו המקודשת לו מספק. (65) שיעור הדברים כאילו היה כתוב: "שהיא קרובת ספק חלוצתו". כי יבמתו אינה חלוצה וודאית, שאם ארוסתו מקודשת לו, הרי יבמתו פטורה מחליצה כאחות אשתו, וחליצתה אינה כלום, ואם ארוסתו אינה מקודשת אזי יבמתו זקוקה לו וחליצתו חליצה, נמצאת יבמתו ספק חלוצה וארוסתו קרובת ספק חלוצתו.

יד. מי שמת אחיו והניח שתי נשים, האחת אסורה עליו⁶⁶ משום ערוה⁶⁷ והשניה אינה ערוה - פשם שהערוה פטורה מן החליצה ומן הייבום כך צרתה פטורה, ולא נפלה לו זקה כלל על בית זה; שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו - בית שיש לו לקוחין באי זה מהן שירצה הוא שיש לו עליו זקה, ובית שמקצתו אינו יכול לבנותו, שהרי אין לו בה לקוחין, אינו בונה אפלו מקצתו שהוא מתר. ונמצאת צרת הערוה ערוה עליו משום אשת אחיו⁶⁸, שהרי אין לו עליה זקה⁶⁹.

(66) על היבם. (67) כגון שהיא בתו. (68) שלא במקום מצוה. (69) צרה אסורה, במקום ערווה עומדת.

טו. לפיכך⁷⁰, ראובן שמת והניח שתי נשים, האחת ערוה על שמעון⁷¹ ושתייהן ראויות ללוי - אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף על פי שמאנה ביבם - צרתה חולצת ולא מתניבמת.

105) שזרק לה האח כסף קידושיה בצידי רשות הרבים, ספק אם מונה בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום שניהם יכולים לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. (106) יתומה, שקידושיה אינם אלא מדרבנן. (107) אין אומרים תעקור נישואיה הראשונים למפרע ונמצאת שלא הייתה אשתו וצרתה אינה צרת ערוה ותתיבם.

כג. הלכה צרת ערוה ונשאת לאחר, ואחר כך נמצאת הערוה אילונית¹⁰⁸ - תצא הצרה מבעלה ומיבמה, וצריכה גט מבעלה וחליצה מיבמה פרי להתיקה לשוק¹⁰⁹.

108) ונמצאת הצרה זקוקה לייבום, ונישואיה עם האחר שלא כדין היו. (109) אבל אין הולד ממזר, שיבמה לזר אינה אלא איסור חייבי לאוין, ואן ממזר מחייבי לאוין.

כד. יבם היבם הצרה מפני שדמו שהערוה אילונית¹¹⁰, ונמצאת הערוה שאינה אילונית¹¹¹ - תצא מיבמה בגט¹¹², והולד ממזר¹¹³.

110) ונפלה זיקתו על צרתה בלבד. (111) נמצאת צרת הערוה, אסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. (112) אף על פי שהיא מחייבי כריתות, ואין קידושין תופסין ליבם בה, בכל זאת צריכה גט, שמא יאמרו אחיו גירש את הערוה סמוך למיתתו ונתייבמה הצרה כדין, ונמצאת אשת איש יוצאת מבעלה בלא גט. (113) שאשת אח שלא במקום מצוה חייבין עליה כרת ויש ממזר מחייבי כריתות.

כה. שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד מהן נשוי נכרית¹¹⁴, מת הנשוי נכרית¹¹⁵ ואחר כך מת אחד¹¹⁶ מבעלי אחיות¹¹⁷ - הרי הנכרית חולצת ולא מתניבמת¹¹⁸, מפני שהיא צרת אחות אשתו בזקת אחיו שמת אחרון. ולא עוד, אלא אפלו גרש אחד מבעלי אחיות את אשתו אחר שמת הנשוי נכרית¹¹⁹, ומת המגרש - הרי הנכרית חולצת ולא מתניבמת, הואיל ונעשת צרת אחות אשתו בזקת שעה אחת¹²⁰; שאם תתיבם, שמא יבא ליבם אותה ואפלו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו¹²¹.

114) שאינה קרובה לא לזו ולא לזו. (115) נמצאת הנכרית זקוקה לייבום לכל אחד מהאחים בעלי האחיות. (116) ועדיין לא נתייבמה הנכרית לאחד מהם. (117) ואשתו אסורה על האח השני משום ערוה, שהרי אחות אשתו היא. (118) אף על פי שהנכרית עדיין לא נתייבמה, - הואיל והייתה זקוקה לו בחייו, הרי היא כצרת אחות אשתו, מחמת זיקתו עליה, ואינה מתייבמת. אבל חייבת לחלוץ כי ה"זקוקה" אין דינה כ"כנוסה" ממש להיחשב כצרת ערוה גמורה להיפטר אף מן החליצה.

קדם שיגרשנה ונפלה לפני יבם - הרי היא פטורה מן החליצה ומן היבום, וכן צרתה, כאלו הייתה ערוה על היבם; מפני שטמאה כתובה בה פעירות⁹², שנאמר⁹³: והיא נטמאה. אבל סוטה⁹⁴ שמת בעלה קדם שישקנה מי המרים⁹⁵, או שאינה בת שתיה⁹⁶ אלא בת גרושין - הרי זו חולצת⁹⁷ ולא מתניבמת. ואם הייתה לה צרה - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת⁹⁸.

91) הרי נאסרה עליו וצריכה ממנו גט. (92) שנאמר בהן: "אל תטמאו בכל אלה". (93) באשה שזינתה. (94) שנסתרה עם איש, אחרי שקינא לה בעלה. (95) ושוב אינה שותה. ונשארה טמאה מספק. (96) כגון ארוסה או אשת חיגר וכד'. (97) שאינה טמאה ודאי ואין דינה כערוה. (98) כשאר צרות חייבי לאוין שחולצות או מתייבמות.

כז. וכן שתי יבמות הבאות מבית אחד, שהיתה האחת מהן שניה על היבם או מחייבי לאוין או מחייבי עשה או אילונית⁹⁹ - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת. אבל החולץ ליבמתו, והלכה אחות חלוצתו או אמה וכיוצא בהן ונשאת לאחיו, ולו אשה אחרת, ומת ונפלו שתיהן לפניו - פשם שקרובת חלוצתו אסורה עליו כך צרתה אסורה, והרי שתיהן פשניות לו וחולצות ולא מתניבמות. ומפני מה אסרו צרת קרובת חלוצתו? מפני שמתחלפת בצרת חלוצתו.

99) שאינה ראוייה ללדת, ופטורה מן החליצה והיבום.

כח. שתי יבמות הבאות מבית אחד, שהאחת מהן ערוה על היבם, והרי הערוה אילונית - צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת; הואיל והאילונית אינה בת יבום וחליצה - הרי זו כמו שאינה¹⁰⁰, ונפלה זקתו על צרתה בלבד¹⁰¹. וכן אם גרש אחיו את הערוה או מאנה¹⁰² בו קדם שמימות, או שמתה בחי בעלה ואחר כך מת אחיו - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת. ואין אומרים: הואיל ונעשת צרה לערוה¹⁰³ שעה אחת תאסר לעולם, שאין הצרה אסורה עד שתהיה צרת ערוה בשעת נפילה ליבום¹⁰⁴.

100) ואין צרתה צרת ערוה. (101) ואפילו הכיר בה בעלה שהיא איילונית. (102) שנישאה יתומה קטנה ומיאנה בו בקטנותה. (103) בחיי בעלה כשהיו נשואות יחד. (104) כלומר, בשעת מיתת בעלה.

כב. היתה זו שהיא ערוה על היבם מקדשת לאחיו שמת בספק¹⁰⁵, או מגרשת ממנו בספק, או שהיתה קטנה¹⁰⁶ הראויה למאן ולא מאנה באחיו בחייו¹⁰⁷,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

127) שהיו בעליה שני אחים או שותפים ושיחרר אחד את חלקו, או שקיבל רבה ממנה חצי דמיה ושיחרר חציה באותם הדמים. (128) והרי אין קידושה קידושין גמורין עד שתשתחרר. (129) וראובן לא גירשה והרי זו ספק מקודשת לשניהם. (130) לומר, חצייה הייתה לזה וחצייה לזה. (131) שאין קידושין תופסים באשת איש. (132) שהשחרור שבינתיים הפקיע קידושי הראשון. (133) נמצא שלמעשה אינה אלא אשת מת אחד.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) כלל בו דין שנים מן האחין הנשואין לשתי אחיות ומתו שניהם ולא ידוע מי קודם, היתה אחת מהן ערוה ליבם זה ואחרת ערוה לשני, שתי אחיות שנפלו ליבם לפני האח השלישי, שלשה אחין שנים מהם נשואין לב' אחיות ומת אחד מהם, אחד מן האחים שקדש אחות יבמתו, שתי יבמות הבאות מבית אחד והאחת אסורה על יבמה משום ערוה, שלשה אחים שנים נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו, המגרש את אשתו והחזירה ומת ונפלה לפני היבם, קטנה שהשיאה אביה וגרשה בעלה והחזירה ומת, שני אחין נשואין לשתי אחיות שתייהן קטנות או אחת גדולה, שני אחים חרשים או אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי אחיות פקחות, היתה בתו וכיוצא בה נשואה לאחיו והוא חרש.

א. שְׁנַיִם מִן הָאֲחִין נְשׂוּאִין לְשֵׁנֵי אָחִיּוֹת, וּמָתוּ שְׁנֵיהֶם, וְלֹא נֹדַע אִי זֶה מֵהֶם מֵת רִאשׁוֹן? - הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לִבְנֵי שְׁתֵּיהֶן³, וְהָרִי זְקָה⁴ נִפְלָה עַל שְׁתֵּיהֶן⁵, שְׁתֵּיהֶן חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת⁶. וְאֶפְלוּ הֵיחָד אֶחָת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל הַיָּבָם מִשּׁוּם שְׁנֵיָהּ אוּ מִחֵיבֵי עֲשָׂה אוּ מִחֵיבֵי לְאוֹיֵן⁷ - הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת⁸. אָבָל אִם הֵיחָד אֶחָת מֵהֶן עָרְוָה⁹ עָלָיו, כְּגוֹן שֶׁהֵיחָד אִם אֲשֶׁתוֹ אוּ בִתָּהּ - הָרִי אֲחֻתָּהּ מִתְרַת לִוּי¹⁰, וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה מִיָּבָם; שֶׁהָרִי לֹא נִפְלָה זְקָתוֹ¹¹ עַל שְׁתֵּיהֶן, שְׁאִין זְקָה עַל הָעָרְוָה¹².

2) כי אם נודע מי מת תחילה, יתבאר דין יבום נשותיהן בסמוך ה"ד. 3) שהרי אחיות הן, ואפילו אחת מהן אינה ראויה ליבום, שהרי שתייהן זקוקות ליבום (מכח שני בתים נפרדים), ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו, ואם ישא אחת מהן - הרי הוא פוגע באיסור אחות זקוקתו, שהיא כאשתו. 4) רשות היבם על היבמה. 5) שכל אחת נופלת ליבום מחמת בעלה המת. 6) משנה, יבמות כו, א. שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדבריהם, ומן התורה אין איסור אלא באחות נשואתו ממש, ולפיכך חייבת בחליצה להפטר מן הזיקה (בניגוד לאחות אשתו, שפטורה מן החליצה ומן היבום, למעלה פ"ו ה"ט), ואינה מתייבמת משום איסור "זיקה" מדבריהם. 7) הכל מפורש בדברי רבינו לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו-ח. 8) כל אלו ראויות ליבום מן התורה ואינן אסורות אלא מדברי חכמים, כמבואר לעיל פ"ו ה"י. ולפיכך מן התורה זקוקות הן ליבום, ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו (יבמות, שם). 9) שחייב על

119) ולא כנס כלל את הנכרית. 120) לפני שגירש את אשתו. 121) נמצאת נכרית זו צרת אחות אשתו בזיקה ואסורה לאח השלישי.

כו. וּמִפְנֵי מָה לֹא גָזְרוּ דָּבָר זֶה בְּנִשְׂוֹאִין; שֶׁהָרִי צָרַת עָרוּה בְּנִשְׂוֹאִין, אִם גִּרַשׁ אֶת הָעָרוּה וְמָת - צָרְתָהּ מִתְרַת לִיבָם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֲסוּר צָרַת הָעָרוּה בְּנִשְׂוֹאִין יָדוּעַ לְכָל¹²², וְאִינָן בְּאֵין לְהַתִּיר הַצָּרָה אִם לֹא גִרַשׁ הָעָרוּה; וְאֲסוּר צָרַת עָרוּה בְּזָקָה אִינּוּ יָדוּעַ¹²³ לְכָל, וּבְאֵין לְהַתִּיר הַצָּרָה וְאֶפְלוּ לֹא נִתְגַּרְשָׁה הָעָרוּה.

122) שהוא מדאורייתא. 123) שאינו אלא מדרבנן.

כו. שְׁלֹשָׁה אֲחִין נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ נְשִׁים נְכָרִיּוֹת, מֵת אֶחָד מֵהֶן וְעֲשָׂה הַשְּׁנַיִם מֵאָמֵר בִּיבְמָתוֹ, וּמָת קֹדֶם שְׁיָכַנס וְנִפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לְפָנֵי הַיָּבָם - הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת; מִפְּנֵי שֶׁבְּעֵלַת הַמֵּאָמֵר עָלֶיהָ זְקָת שְׁנֵי יָבָמִין, וְנִמְצָאת כְּאֵלוֹ הִיא אֲשֶׁת שְׁנֵי מֵתִים, וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: אֲשֶׁת הַמֵּת - וְלֹא אֲשֶׁת שְׁנֵי מֵתִים, לְפִיכָף כָּל אִשָּׁה שֶׁעָלֶיהָ זְקָת שְׁנֵי יָבָמִין חוֹלְצַת וְלֹא מִתְיַבְּמָת, וְכֵן צָרְתָהּ. וְאֲסוּרֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

כח. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יִחְלֹץ לְבַעֲלַת הַמֵּאָמֵר, שֶׁעָלֶיהָ זְקָת שְׁנֵי יָבָמִין, וַיִּבְּם צָרְתָהּ? גְּזָרָה שְׁלֹא יֵאמְרוּ: שְׁתֵּי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד - אֶחָת חוֹלְצַת וְאֶחָת מִתְיַבְּמָת; וְלְפִיכָף אָסְרוּ אָף צָרְתָהּ.

כט. עֲשָׂה מֵאָמֵר בִּיבְמָתוֹ, וְנָתַן גֵּט לְמֵאָמְרוֹ, וְמָת - חֲזָרָה לְהַתְרָה, שֶׁהַמֵּאָמֵר שֶׁאֲסָרָה הָרִי בְּטוֹלוֹ¹²⁴, וְרָצָה¹²⁵ חוֹלֵץ רָצָה מִיָּבָם.

124) על ידי הגט, כאשר קידושין הנפקעין על ידי הגט. 125) האח השלישי.

ל. בֶּן תִּשְׁעַ שְׁנַיִם יוֹם אֶחָד שָׂבָא עַל יָבָמָתוֹ, וּמָת כְּשֶׁהוּא קָטָן¹²⁶, וְנִפְלָה פַּעַם שְׁנֵיָהּ לְפָנֵי אָחִיו הַגְּדוֹל - הָרִי זֶה חוֹלְצַת וְלֹא מִתְיַבְּמָת; שְׁבִיָּאת בֶּן תִּשְׁעַ שְׁנַיִם יוֹם אֶחָד כְּמֵאָמֵר מִן הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְנִמְצָא עָלֶיהָ זְקָת שְׁנֵי יָבָמִין.

126) כי אילו בא עליה משהגדיל ומת, הרי קנאה קניין גמור, ופקעה זיקת הראשון ולא נשארה עליה אלא זיקתו בלבד.

לא. מִי שֶׁחֲצִיָּה שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בֵּת חוֹרִין¹²⁷ שִׁנְתְּקַדְשָׁה לְרֵאוּבֵן¹²⁸ וְנִשְׁתַּחֲרָרָה, וְחֲזָרָה וְנִתְקַדְשָׁה לְשִׁמְעוֹן¹²⁹, וּמָתוּ שְׁנֵיהֶם - מִתְיַבְּמָת לְלוֹי, וְאִינָה אֲשֶׁת שְׁנֵי מֵתִים¹³⁰; אִם קִדְּוִשִׁי רֵאוּבֵן קִדְּוִשִׁין - אֵין קִדְּוִשִׁי שִׁמְעוֹן כְּלוּם¹³¹, וְאִם קִדְּוִשִׁי שִׁמְעוֹן קִדְּוִשִׁין¹³² - אֵין קִדְּוִשִׁי רֵאוּבֵן כְּלוּם¹³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- הַתֵּרָה הָרֵאשׁוֹנָה לְשֶׁאֵר הָאֲחִין; שְׁהָרִי הָאֲחֵרֹנָה שְׂאִסְרָה אֹתָהּ עָלֶיהֶן נְתִיבָמָה לְמִתָּר לָהּ²⁸. אָבֵל אִם הִיְתָה הָאֲחֵרֹנָה הִיא שְׂאִסְרָה עַל אֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד מִשׁוּם עֲרֹה - הָרִי הוּא מִיָּבֵם לְרֵאשׁוֹנָה, וְשֶׁאֵר הָאֲחִין אִסְרוּן בְּשִׁתְיָהֶן²⁹, וְחֹלְצִין וְלֹא מִיָּבֵמִין³⁰, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֹנִי³¹. וְאִם קָדְמוּ וְכִנְסוּ כָּל אֶחָד אֶחָת מִן הָאֲחֵיּוֹת - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִהֶן³².

(27) שאינה אחות זקוקתו. (28) ואינה זקוקה להם עוד, וחזרה הראשונה להיתרה, כפי שהיתה בשעת נפילה. (29) אם ימות המייבם ותיפול ראשונה לייבום שנית, או אם לא ייבם כלל, נמצאו שתיהן אסורות להם. (30) שם כח, א. שאפילו נתייבמה הראשונה לא הותרה השניה, הואיל ולא היתה ראויה לייבום בשעת נפילה. (31) לעיל ה"ד. (32) שם כו, א. הואיל והראשון כנס בעבירה, שהרי פגע באחות זקוקתו, אין כניסתו מועילה להתיר לשני לקיים את אשתו, אע"פ שלא עבר על אחות זקוקתו, כי כל שהכניסה הראשונה היתה בעבירה - אינה מתרת לשני את אשתו, מה שאין-כן ב"קדם אחד וחלץ" (האמור לעיל ה"ד), שם לא עבר החולץ על שום איסור, לפיכך הותרה הראשונה לשאר האחים ('מעשה רוקח'). וכל-שכן בדין הכתוב לעיל ה"א כ"שלא נודע איזה מהם מת ראשון, ודאי אם כנסו - מוציאין אותן מהם, שהרי כל אחד מהם כנס בעבירה, כי אולי כנס את השניה לנפילה, שאין לה היתר עולמית, הואיל ולא היתה ראויה בשעת נפילה, וכמבואר לעיל ה"ד (שם).

ו. שְׁלֹשָׁה אֲחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין לְשִׁתֵּי אֲחֵיּוֹת, מִת אֶחָד מִבְּעֵלֵי אֲחֵיּוֹת וְעֵשָׂה הַשְּׁלִישִׁי³³ בִּיבְמֹתוֹ מֵאֲמָר, וְאֲחֵר כֶּף מִת בְּעַל אֲחֹת הַשְּׁנִיָּה, וְנִפְלָה הָאֲחֹת הַשְּׁנִיָּה לְפָנֵי הָאֵח הַשְּׁלִישִׁי³⁴ - הָרִי זֶה נוֹתֵן גֵּט לְבַעֲלַת הַמֵּאֲמָר³⁵ וְחֹלֵץ לָהּ³⁶, וְחֹלֵץ לְאֲחֹת הָאֲחֵרֹנָה³⁷, כְּדִי לְהַתִּירָן לָזָר.

(33) שאינו נשוי אחותה. (34) ומעתה שתיהן אסורות לו משום אחות זקוקתו, ואין בעלת המאמר דוחה את אחותה השניה משום אחות אשתו, שאין כח במאמר לעשותה כנשואה גמורה. (35) להפקיע קידושי מאמרו, שאינם נפקעים בחליצה אלא בגט, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג. (36) לזיקתו, שאינה נפקעת אלא בחליצה. (37) הבאה מבית אחר, ואינה ניתרת בחליצת אחותה, וגם אינה מתייבמת משום אחות חלוצתו (משנה יבמות כט.): "זו היא שאמרו, אוי לו על אשתו (בעלת מאמרו), ואוי לו על אשת אחיו". והוא-הדין אם לא עשה השלישי מאמר באחת מהן, נאסרו שתיהן עליו משום אחות אשה בזיקה, וכמבואר לעיל ה"א. ולא השמיענו רבינו כאן, אלא שאין המאמר קונה קנין גמור לדחות אחותה משום אחות אשתו. ולא כבית-שמאי (שם) האומרים: "אשתו עמו (בעלת מאמרו) והלוז תצא (בלא חליצה) משום אחות אשתו".

ז. מִת זֶה שֶׁעֵשָׂה הַמֵּאֲמָר, וְהִיְתָה לוֹ אִשָּׁה אֲחֵרָת, וְנִפְלָו שְׁתֵּיָהן לְפָנֵי בְּעַל הָאֲחֹת - בְּעַל הַמֵּאֲמָר

ביאתה כרת (לעיל הל' אישות פ"א ה"ה), ואין קידושין תופסין בה ואינה זקוקה לייבום, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט. (10) שאינה אחות זקוקתו. (11) של היבם. (12) יבמות, שם.

ב. הִיְתָה אֶחָת מֵהֶן אִסְרָה עַל יָבֵם זֶה מִשׁוּם עֲרֹה¹³, וְהִאֲחֵרָת אִסְרָה עַל הַיָּבֵם הַשְּׁנִי מִשׁוּם עֲרֹה¹⁴ - הָאִסְרָה לְזֶה מִתֵּרָת לְאֲחֵיו, וְהָאִסְרָה לְזֶה מִתֵּרָת לְאֲחֵיו; שְׁהָרִי נִפְלָה זָקַת כָּל אֶחָד מֵהֶן¹⁵ עַל הַמִּתֵּרָת לוֹ בְּלִבָּד¹⁶, וְרִצָּה חוֹלֵץ רִצָּה מִיָּבֵם לְזוֹ הַמִּתֵּרָת לָזוֹ¹⁷.

(13) שהיא אם אשתו. (14) כנ"ל, והיו ארבעה אחים. ושנים מהם, בעלי האחיות, מתו ונשארו שני אחים יבמים אלו. (15) מהאחים. (16) והשניה אינה זקוקה לו כלל, ואין כאן אחות זקוקתו. (17) שם.

ג. מִת אֶחָד מִן הָאֲחִין וְנִפְלָה אִשְׁתּוֹ לְיָבֵם, וְאֲחֵר כֶּף מִת שְׁנֵי¹⁸ וְנִפְלָה אִשְׁתּוֹ לְיָבֵם, שְׁהִיא אֲחֹת הָרֵאשׁוֹנָה, וְהָרִי שְׁתֵּיָהן קִימֹת¹⁹ - שְׁתֵּיָהן חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתִּיבָמוֹת, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֹנִי²⁰.

(18) עד כאן דן רבינו כשלא נודע מי מת ראשון, ואין ידוע מי מהן נפלה תחילה לייבום, ומכאן ואילך עוסק רבינו כשנפלו לייבום זו אחר זו, ודינן משתנה כדלהלן. (19) נמצאו שתיהן זקוקות, וכל אחת מהן אסורה משום אחות זקוקתו. (20) לעיל ה"א.

ד. מִתָּה הָאֲחֵרֹנָה²¹ - הִזָּרָה הָרֵאשׁוֹנָה לְהִתְרָה²², וְחֹלְצַת אוֹ מִתִּיבָמֹת²³. מִתָּה הָרֵאשׁוֹנָה - הָרִי אֲחֵרֹנָה בְּאִסְרָה עוֹמְדָת, וְחֹלְצַת וְלֹא מִתִּיבָמֹת; שְׁהָרִי לֹא הִיְתָה רְאוּיָה לְיָבֵם בְּשַׁעַת נְפִילָתָה²⁴. וְכֵן אִם קָדַם אֶחָד מִן הָאֲחִין וְחֹלֵץ לְאֲחֵרֹנָה - הַתֵּרָה הָרֵאשׁוֹנָה לְשֶׁאֵר הָאֲחִין; שְׁהָרִי הַזֶּה שְׂאִסְרָה אוֹתָהּ²⁵ הִסִּירָה אֲחֵיו בְּחִלְצָתָהּ²⁶.

(21) בלא חליצה. (22) הראשון, כשעדיין לא נפלה השניה לייבום. (23) שאין כאן זקוקה אלא היא בלבד (יבמות כז:). (24) בגלל זיקת אחותה שנפלה תחילה, ו"כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה" (שם). ומכאן המקור להלכה א', "שאם לא נודע איזה מהם מת ראשון", שתיהן אסורות, שהרי אין להן שום תקנה להתייבם, כי כל אחת מהן חוששין לה שמא היא השניה, ואסורה עליו עולמית. (25) את הראשונה. (26) ומעתה אין הראשונה אחות זקוקתו (שם). אבל לכתחילה אין מורים לחלוץ לשניה ולייבם את הראשונה, גזירה שמא יקדים אחד ויחלוץ לראשונה, והשני ייבם את השניה ויסבור: מה איכפת בין זו לזו (שם כח. וברש"י, וכן ב'תוספות' שם כז:).

ה. וְכֵן אִם הִיְתָה הָרֵאשׁוֹנָה עֲרֹה עַל אֶחָד מִן הָאֲחִין, וְקָדַם וְיָבֵם אֶת הָאֲחֵרֹנָה שְׁהִיא מִתֵּרָת לָזוֹ²⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איסורן בתור צרות אבות זקוקתו, קל משל האחיות, וחליצתן משוכחת משל האחיות (שם וברש"י). (52) לעיל פ"ה הי"ב.

י. יראָה לי, שְׁכַף הַדִּין בְּשֵׁתִי יָבִיטוּ הַבָּאוֹת מִבֵּית אָחִי, וְהָאֵחָת מִהֶן אֲסוּרָה עַל יָבִמָהּ מִשּׁוּם שְׁנִיָּה אוּ מִחֵיבִי לְאִוִּין אוּ מִחֵיבִי עֲשֵׂה, שָׂאֵם חֲלִץ לְאֲסוּרָה⁵³ - לֹא הִתְרָה צָרְתָהּ⁵⁴; חֲלִץ לְצָרָה - הִתְרָה הָאֲסוּרָה.

(53) שחליצתה אינה מעולה. (54) כשם שחליצת האחיות אינה פוטרת הצרות, למרות שאיסור אבות זקוקתו אינו אלא מדרבנן, כמאמרם (יבמות כז:): "זיקה מדרבנן היא", הרי שחליצה הפסולה מדרבנן אינה פוטרת הצרה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'הלכות גדולות' אפילו חלץ לשניה - הותרה צרתה המותרת, וכן היא דעת השו"ע (אה"ע"ז סי' קע, סי"ח), ומקורם מהתוספתא יבמות פ"ו ה"ה: "היתה איסור מצוה ואיסור קדושה (שניה) חלץ לה או בא עליה - נפטרה צרתה". ורבינו סובר שאין הלכה כאותה תוספתא, אלא כשמואל האומר (יבמות כז:): "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות", והוא-הדין אם חלץ לשניה, לחייבי לאוין ולחייבי עשה, שאין צרתה נפטרת.

יא. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁוֹאִין שְׁתֵּי אַחִיּוֹת וְהַשְּׁלִישִׁי נָשׂוּי נְכָרִית, מֵת אָחִי מִבְּעֵלֵי אַחִיּוֹת וַיִּבֶם הַנָּשׂוּי נְכָרִית אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאַחַר כֵּן מָתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי, וְאַחַר כֵּן מָתָה הַשְּׁלִישִׁי⁵⁵, וְנִפְלוּ שְׁתֵּי נָשׂוּי לִפְנֵי הַשְּׁנֵי (שָׂאִין לוֹ אִשָּׁה) - הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוּם. הָאֵחָת - מִפְּנֵי שֶׁהִיְתָה אַחִיּוֹת אִשְׁתּוֹ בְּשַׁעַר שְׁמַת אַחִיו הָרִאשׁוֹן, נֶאֱסְרָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ אַחַד, כְּדִין אִשְׁתּוֹ אַחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ⁵⁶; וְהַנְּכָרִית - מִשּׁוּם צָרְתָהּ⁵⁷.

(55) הנשוי נכרית. (56) כמבואר לעיל פ"ו, הי"ז. (57) כדין צרת ערוה, שפטורה מן החליצה ומן היבום (משנה, יבמות ל. וכדעת ה'תוספות' שם ד"ה ונאסרה). וחזר רבינו כאן מפרושו למשנה שם, שהנכרית, חולצת ולא מתייבמת: "לפי שאני מסופק אם אסורה (האחת) משום ערוה . . . או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא כמו שניה, וצרת שניה חולצת או מתייבמת, ולפיכך תחלוץ להחמיר".

יב. וְכֵן שְׁנֵי אַחִין נִשְׁוֹאִין לְשְׁתֵּי אַחִיּוֹת וּמָתָה אָחִי מֵהֶן, וְאַחַר כֵּן מָתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי - הָרִי זוֹ אֲסוּרָה עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו בְּשַׁעַר נִפְלִיָּה⁵⁸. אֲבָל הַמִּגְרָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהַחֲזִירָהּ וּמָתָה - הָרִי זוֹ מִתְרַת לַיָּבוּם. וְאִף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו בְּחֵי אַחִיו בְּשַׁעַר שְׁמַת⁵⁹ - הָרִי חֲזָרָה לְהִתְרָה, וְכִשְׁמַת אַחִיו בְּהִתְרָה הִיְתָה עוֹמְדָת⁶⁰.

(58) משום אחות אשתו, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, וכן"ל בהלכה הקודמת (משנה, יבמות לב.). (59) משום גרושת אחי, שהיא ערוה. (60) משנה, שם קח, ב. כי לא

פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוּם, שֶׁהָרִי הִיא אַחִיּוֹת אִשְׁתּוֹ; וְהָאִשָּׁה הָאֲחֵרָת³⁸ חוֹלְצַת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, שָׂאִין הַמֵּאֱמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר עַד שֶׁיִּפְטָר אֶת הַצָּרָה³⁹.

(38) צרת בעלת המאמר. (39) לגמרי, אפילו מן החליצה, אלא הרי היא כצרת אחות אשתו בזיקה, שחולצת ואינה מתייבמת (יבמות פ"ג, מ"ו). והוא-הדין אם לא עשה בה השלישי מאמר, ומת, אשתו חולצת ולא מתייבמת, משום צרת אחות אשתו בזיקה, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה, שהרי כשמת בעל האחיות, הזוקקה אשתו לאח השלישי בעל הנכרית, ונעשית נכרית זו צרתה בזיקה ('ברטנורא' שם).

ח. אָחִי מִן הַיָּבִימִין שֶׁקָּדַשׁ אַחִיּוֹת יָבִימָתוֹ⁴⁰ - אוּמְרִין לוֹ: הַמֵּתָן וְאֵל תִּגְרַשְׁנָהּ⁴¹ וְאֵל תִּשְׁאַנְנָהּ⁴² עַד שֶׁיִּיבֶם אַחִיךָ אוּ יַחֲלִץ לַיָּבִימָה זוֹ הַזְּקוּקָה לְכָלְכֶם⁴³. חֲלִץ לָהּ אַחִיו אוּ יָבִימָה, אוּ שְׁמַתָּה הַיָּבִימָה - הָרִי זֶה יָכֻנס אַרוֹסָתוֹ⁴⁴. מָתוּ אַחִיו בְּלֶם⁴⁵ - מוֹצִיא אֶת אַרוֹסָתוֹ בְּגִטָּה⁴⁶ וַיִּבְמָתוּ בַּחֲלִיצָה⁴⁷. וְאִם מָתָה אַרוֹסָתוֹ, בֵּין שְׁמַתָּה קִדְם מִיְתַת הָאִחִין בֵּין שְׁמַתָּה לְאַחַר מִיְתַת הָאִחִין - חֲזָרָה הַיָּבִימָה לְהִתְרָה, וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה מִיָּבִימָה⁴⁸.

(40) לאחר שנפלה ליבום והזוקקה לאחים. (41) אינך צריך לגרשה, כי אפשר שתותר לך ע"י מעשה אחיך, וכמבואר לפנינו. (42) שהיא אסורה לך משום אחות זקוקתך, שהיא כאחות אשתך. (43) ואז תוסר זיקתך ממנה. (44) אם חלץ או יבם בטלה הזיקה כנ"ל, ואם מתה גם כן מותרת, שלא תהא חמורה מאחות אשתו שמותרת לו כשמתה אשתו (יבמות מא. ורש"י שם). (45) והוא היבם היחידי. (46) שאחות זקוקתו היא. (47) ולא נפטרה זו מן החליצה משום "אחות גרושתו", הואיל וזיקתה קדמה לקידושי אחותה (יבמות, שם. ועיי"ש בתוי"ט). (48) "יבמה שהותרה (שהיתה מותרת ליבם בעת מיתת אחיו), ונאסרה, וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון" (יבמות שם).

ט. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁוֹאִין לְשְׁתֵּי אַחִיּוֹת, וַיֵּשׁ לְכָל אַחַת מִשְׁתֵּיהֶן צָרָה, וּמָתוּ הַנִּשְׁוֹאִין אֶת הָאֲחִיּוֹת, וְנִפְלוּ הָאֲחִיּוֹת וְצָרוֹתֵיהֶן לִפְנֵי יָבִימָה⁴⁹: אִם חֲלִץ לְצָרוֹת - נִפְטְרוּ הָאֲחִיּוֹת, אֲבָל אִם חֲלִץ לְאַחִיּוֹת - לֹא נִפְטְרוּ צָרוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיַּחֲלִצוּ הַצָּרוֹת; מִפְּנֵי שֶׁחֲלִיצַת אַחִיּוֹת חֲלִיצָה שָׂאִינָה מְעֵלָה⁵⁰, וְחֲלִיצָה שָׂאִינָה מְעֵלָה אִינָה פּוֹטְרַת אֶת הַצָּרָה⁵¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹת⁵².

(49) וכולן אינן מתייבמות, האחיות - משום איסור אחות זקוקתו כלעיל ה"א, והצרות - שהן צרות אחות זקוקתו (שם כז.). (50) שהרי אינן ראויות להתייבם, וכל שאינה כשרה לייבום, הרי חליצתה חליצה פחותה (שם כז: וברש"י). (51) שם כז, א: "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות. לצרות - נפטרו אחיות". ואע"פ שגם הצרות אינן ראויות ליבום -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשנפתקה, מקודשת גמורה היא, חזרה להיתרה, ואינה עוד גרושת אחיו, ודינה כ"מגרש אשתו הגדולה והחזירה ומת", לעיל הי"ב. (74) יבמות קט, א.

טו. שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לְשֵׁנֵי אַחִיּוֹת: הָיוּ שְׁתֵּיהֶן קִטְנוֹת הָרְאוּיוֹת לְמֵאן⁷⁵ או חֲרֻשׁוֹת⁷⁶, וְמֵת אֶחָד מֵהֶן - תֵּצֵא⁷⁷ מִשׁוּם אַחוֹת אִשָּׁה, וּפְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם⁷⁸. הָיוּ אַחַת גְּדוּלָה⁷⁹ וְאַחַת קִטְנָה, וְמֵת בְּעַל הַקִּטְנָה - תֵּצֵא מִשׁוּם אַחוֹת אִשָּׁה, וּפְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם⁸⁰; מֵת בְּעַל הַגְּדוּלָה⁸¹ - מְלַמְּדִין הַקִּטְנָה שֶׁתִּמְאֵן בְּבַעֲלָהּ⁸², וְתֵהִי גְדוּלָה זוֹ מִתְּרַת לִיבְמָה⁸³.

(75) שהיו יתומות ואין נישואיהן אלא מדרבנן, אבל קטנות שהשיאן אביהן אינן ראויות למיאון, שקידושיהן קידושין גמורין הן. (76) בין קטנות בין גדולות, שקידושי חרשת אינן אלא מדבריהם (הל' אישות פ"ד ה"ט). (77) היבמה. (78) שכח נישואיהן שוה, והרי זו אחות אשתו ממש. (79) שקידושיה קידושין גמורין. (80) שקידושי אשתו הגדולה, עדיפים מזיקת יבמתו, שכח נישואיה אינו אלא מדרבנן, ונפטרה משום אחות אשתו. (81) נמצאת זיקתה של גדולה, שהיא מן התורה - אוסרת הקטנה עליו, ואין נישואיה הקלושים (= שהם מדרבנן) אלימים להפקיע זיקתו מעל הגדולה, ונשארה הקטנה אחות זקוקתו, ולייבם הגדולה גם כן אינו יכול, מפני שהיא אחות אשתו הקטנה, ומה יעשה? (82) ותעקור נישואיה למפרע, ואינה צריכה גט. (83) משנה, יבמות קט, א. וכדעת רבי אליעזר. אבל אילו היה מגרש הקטנה בגט, היתה הגדולה אסורה עליו משום אחות גרושתו. וכן אילו היה חולץ לגדולה, היתה הקטנה נאסרת עליו משום אחות חלוצתו, והשווה לעיל פ"ה ה"ל.

טז. שְׁנֵי אַחִין חֲרָשִׁין⁸⁴ נְשׂוּאִין לְשֵׁנֵי אַחִיּוֹת פְּקָחוֹת, או חֲרֻשׁוֹת, או אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרָשֶׁת; וְכֵן שְׁתֵּי אַחִיּוֹת חֲרָשׁוֹת נְשׂוּאוֹת לְשֵׁנֵי אַחִים פְּקָחִין⁸⁵, או חֲרָשִׁין, או אֶחָד פְּקָח וְאֶחָד חֲרָשׁ; וְמֵת אֶחָד מֵהֶן - אִשְׁתּוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם מִשׁוּם אַחוֹת אִשְׁתּוֹ⁸⁶, שֶׁהָרִי אֵין נְשׂוּאֵי אֶחָד מֵהֶן נְשׂוּאִין גְּמוּרִין.

(84) שאין נישואיהם נישואין גמורין, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. (85) וגם כאן אין הקידושין קידושין גמורין, בגלל חרשות הנשים, וכמבואר שם. (86) משנה, יבמות קיב, ב. הואיל וכקידושי זו, כך קידושי זו, באין קידושי אשתו ומפקיעים את זיקתו מאחותה, שאף היא אינה זיקה גמורה, אלא מדבריהם בלבד.

יז. שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד פְּקָח וְאֶחָד חֲרָשׁ, נְשׂוּאִין לְשֵׁנֵי אַחִיּוֹת פְּקָחוֹת, או אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרָשֶׁת וְהָרִי הַפְּקָחַת הִיא אִשְׁתּוֹ הַפְּקָח⁸⁷; מֵת הַחֲרָשׁ - תֵּצֵא אִשְׁתּוֹ⁸⁸ מִשׁוּם אַחוֹת אִשָּׁה⁸⁹; מֵת הַפְּקָח - הוֹאִיל

הנישואין הראשונים מפילים ליבום, אלא מיתת הבעל מפילה, ובאותה שעה בהיתר היא עומדת (שם קט). והשווה לעיל פ"ו הכ"א.

יג. קִטְנָה שֶׁהִשְׂיָאָה אֲבִיהָ⁶¹, וְגִרְשָׁה בְּעֵלָה וְהַחֲזִירָהּ, וְמֵת וְעָדִין הִיא קִטְנָה⁶² - הָרִי זוֹ אֶסוּרָה לְיָבָם⁶³; מִפְּנֵי שֶׁגִּירוּשֶׁיהָ גְּרוּשִׁין גְּמוּרִין, שֶׁהָרִי אֲבִיהָ הִשְׂיָאָה⁶⁴, וְאֵין חֲזָרְתָה חֲזָרָה גְּמוּרָה, שֶׁאֵין קִדוּשֵׁי קִטְנָה קִדוּשִׁין גְּמוּרִין⁶⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה⁶⁶.

(61) ונישואיה נישואין גמורים מן התורה. (62) ואם מת כשהיא גדולה, יתבאר דינה להלן הי"ד. (63) וחולצת ואינה מתייבמת, כמבואר בכתובות עג, ב. וכן בתוספתא יבמות פ"ג, מ"ד. (64) והרי היא אשת איש גמורה מן התורה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"א, וגם גירושיה גירושין גמורין, משעה שמבחנת בין גיטה לדבר אחר, כמבואר לעיל פ"ב מהל' גירושין הי"ט. (65) שאין מעשה קטנה כלום. (66) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"דח. ואפילו אם אביה יקדשנה שנית אין קידושיה גמורין, שמששהיא אביה בפעם הראשונה אין לו רשות בה, כמבואר שם פ"ג הי"ב, נמצאת קטנה זו - גרושת אחיו מן התורה, ונישואיה השניים לא הועילה לה, וכשמת בעלה הרי היא כגרושה ואסורה ליבם (משנה, יבמות קט). ואע"פ שהיא גרושת אחיו צריכה חליצה, ואין אומרים תיפטר גם מן החליצה כשאר כל העריות? משום שמא לא שמעו אנשים על גירושיה, וכשיראו זו יוצאת בלא כלום - יבואו להתיר יבמה להנשא לזר בלא כלום (רא"ש שם פ"ג, אות ה).

יד. והוא הדין לְמַגְרֵשׁ פְּקָחַת⁶⁷, וְנִתְחַרְשָׁה וְהַחֲזִירָה⁶⁸, וְמֵת וְהִנִּיחָה חֲרָשֶׁת, שֶׁהִיא אֶסוּרָה⁶⁹ לְיָבָם, וְאֵינָה חוֹלְצַת וְלֹא מִתְּנַבְּמַת⁷⁰. וְצָרַת קִטְנָה זוֹ אוֹ חֲרָשֶׁת זוֹ - חוֹלְצַת אוֹ מִתְּנַבְּמַת⁷¹. וְאֵם הַחֲזִירָה פְּשֵׁיָא קִטְנָה אוֹ חֲרָשֶׁת, וְגְדֻלָּה⁷² אוֹ נִתְּפַקְחָה אֶצְלוֹ⁷³ וְאַחֵר פַּךְ מֵת - הָרִי זוֹ מִתְּרַת לִיבְמָה⁷⁴.

(67) שהיא מגורשת גמורה מן התורה. (68) ואין נישואיה אלא מדרבנן, כמפורש לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. (69) משום גרושת אחיו כנ"ל. (70) כאן דקדק רבינו לכתוב: "ואינה חולצת" וכו', בניגוד לקטנה שהחזירה, בהלכה הקודמת שכתוב בה: "אסורה ליבם". ויתכן, כי קידושי קטנה עדיפים מקידושי חרשת, מפני שקטנה סופה לגדול ויהיו נישואיה נישואין גמורים, וכמפורש לעיל פ"ה הכ"ז (מעשה רוקח). [ויתכן גם, כי קטנה תחלוץ משתגדל, אבל חרשת אין חליצתה חליצה, וראה להלן הי"ז]. (71) רי"ף יבמות פ"ג, ע"פ הירושלמי (שם, ה"ו) וכמפורש שם: "קטנה זו (וכן חרשת) - קנויה ואינה קנויה", ומצד הקנוי - הרי היא כאשתו, ואפילו היא עצמה מותרת להתייבם וכלשכך צרתה. וצד שלא קנה בה - היא עצמה אסורה, שאינה אשתו (אלא גרושתו), אבל צרתה כנגדה מותרת, שבצד זה אינה צרתה, שהרי איננה קנויה לו, ואין צרתה שבצדה נידונית כצרת ערוה. (72) גמרו קידושיה, כדלעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח. (73) ומשבועלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנִשְׂאֵי הַפֶּקַח שְׂמַת נְשׂוּאִין גְּמֹרִין, וְזָקַת זֶה הַחֲרָשׁ גְּמֹרָה⁹⁰, וְנִשְׂאֵי הַחֲרָשׁ אֵינָן נְשׂוּאִין גְּמֹרִין - הָרִי גְּמֹרָה וְנִשְׂאֵי הַחֲרָשׁ אֵת אִשְׁתּוֹ בְּגִט⁹¹, מִפְּנֵי שְׂאֵחוֹתָהּ זְקוּקָה לָזֶר⁹²; וְאִשְׁתּוֹ אַחֲרֵי הַפֶּקַח אֲסוּרָה לְעוֹלָם⁹³, שְׂאִינוּ יָכוֹל לְכַנֵּס מִפְּנֵי אַחֲוֹתָהּ⁹⁴; וְלֹא יִחְלֹץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֲרָשׁ⁹⁵.

נמצאת קידושי זו קידושין גמורין, ושל אחותה מדבריהם בלבד. (88 של החרש, שנישואיה מדרבנן. (89 יבמות, שם במשנה. (90 שזוקקה לו ליבום מן התורה. (91 ברמזיה, כשם שכנס ברמזיה, כך מוציא ברמזיה (לעיל ה"ל גירושין פ"ב ה"ו). (92 מן התורה, ואוסרת את אשתו הנשואה לו רק מדבריהם, ואחות זקוקתו אסורה. (93 גם לו וגם לאחרים, עד שימות החרש. (94 שהיא אחות גרושתו. (95 וכבר נתבאר לעיל פ"ד ה"ג, שאין החרש ראוי לחלוץ, וחליצתו אינה כלום (משנה, יבמות שם). שהחליצה תלויה בקריאה, ואינו יכול לקרוא, אבל הגט תלוי בכתיבה, וכותבים לו, והוא מוציא ברמזיה, כשם שכנסה ברמזיה.

כגון שהיא בתו או חמותו. (108 מן החליצה ומן הייבום. (109 מכל הצדדים. (110 שיש לו קנין גמור באשתו. (111 כדין צרת ערוה, המפורש לעיל פ"ו ה"ד. (112 שאין חרש קונה. (113 והרי היא כזרה, ואינה זקוקה כלל ליבום ('ירושלמי' יבמות פ"ד ה"ג).

(87 נמצאת קידושי זו קידושין גמורין, ושל אחותה מדבריהם בלבד. (88 של החרש, שנישואיה מדרבנן. (89 יבמות, שם במשנה. (90 שזוקקה לו ליבום מן התורה. (91 ברמזיה, כשם שכנס ברמזיה, כך מוציא ברמזיה (לעיל ה"ל גירושין פ"ב ה"ו). (92 מן התורה, ואוסרת את אשתו הנשואה לו רק מדבריהם, ואחות זקוקתו אסורה. (93 גם לו וגם לאחרים, עד שימות החרש. (94 שהיא אחות גרושתו. (95 וכבר נתבאר לעיל פ"ד ה"ג, שאין החרש ראוי לחלוץ, וחליצתו אינה כלום (משנה, יבמות שם). שהחליצה תלויה בקריאה, ואינו יכול לקרוא, אבל הגט תלוי בכתיבה, וכותבים לו, והוא מוציא ברמזיה, כשם שכנסה ברמזיה.

כא. היתה בתו¹¹⁴ וכיוצא בה¹¹⁵ חרשת ונשואה לאחיו הפקח¹¹⁶ - צרתה¹¹⁷ חולצת ולא מתניבמת, שאין נשואי החרשת נשואין גמורין¹¹⁸.

יח. ולמה גזרו חכמים שיוציא זה החרש אשתו החרשת, והן אינן בני חיוב⁹⁶, אלא הרי הן פקטן אוכל גבלות שאין בית דין מצוין להפרישו? אמרו חכמים⁹⁸: אם תשוב אשתו עמו, נמצאת אחותה⁹⁹ נשאת לזר, ויאמרו: נפטר מה שם אחות אשה¹⁰⁰. לפיכך מוציא החרש אשתו בגט, כדי שתהיה אחותה אסורה לעולם¹⁰¹.

(114 של אחד פקח. (115 ערוה אחרת, כגון חמותו או כלתו. (116 והרי נישואי חרשת אינם אלא מדרבנן. (117 שהיא פקחת ונשואה גמורה. (118 לפטור את צרתה משום "צרת ערוה", ולפיכך חולצת להסיר את זיקתו מעליה, ואינה מתייבמת שהרי היא צרת ערוה מדרבנן ('ירושלמי' שם ה"ד). ושם ה"ה שנינו: "בתו חרשת נשואה לאחיו חרש, צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום". ורבינו לא חשש להביאה, כי כבר נכללת היא בדין ה"כ: "אם נישואי הערוה (בתו החרשת) נישואין, הרי השניה צרתה ונפטרה" וכו'.

(96 במצוות, שהרי אין להם דעת. (97 יבמות קיד, א. ובפ"ז מהל' מאכלות אסורות ה"כ: "לפי שאינו בן דעת". (98 שם קיד, ב. (99 היבמה, אשת הפקח. (100 שיסברו: קידושי אשתו החרשת קידושין גמורין הן, ודחו את זיקתו מעל הפקחת ואינה עוד זקוקתו (רש"י שם). (101 ולא יטעו עוד להתירה להנשא לזר.

כב. כל מקום שאמרנו בהלכות אלו שתי אחיות¹¹⁹ - אחת שתי אחיות או אשה ובתה או אשה ובת בתה וכיוצא בהן; ענין הדברים¹²⁰: שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת ואי אפשר לשא שתייהן משום ערוה¹²¹. וכן כל מקום שאמרנו אחות אשתו¹²² או אחות יבמתו¹²³ - אחד אחותה או אמה או בתה¹²⁴; ענין הדברים: אחת מקרובותיה שהן ערוה עמה.

יט. וכן שני אחין פקחין נשואין לשתי אחיות, אחת פקחת ואחת חרשת: מת בעל החרשת¹⁰² - תצא משום אחות אשה¹⁰³; מת בעל הפקחת - מוציא את אשתו החרשת בגט¹⁰⁴ ואת אשת אחיו בחליצה¹⁰⁵, מפני שהוא פקח ויכול לחלוץ¹⁰⁶.

(119 כגון לעיל ה"א. (120 כוונת הדברים. (121 נמצאת, שכל אחת היא קרובת זקוקתו האסורה לו. (122 כגון לעיל ה"ז, טז. (123 לעיל ה"ח. (124 של אשתו או יבמתו, שאסור לו לקיים שתיהן.

פרק שמיני

(1 נתבאר בו דין המקדש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, בני תערובות, הלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונישאה ואחר כך בא.

(102 שנישואיה אינם אלא מדרבנן. (103 בלא חליצה, שאינה זקוקה לו כלל. (104 שאין בקידושיה הקלושים כח לדחות את זיקתו מעל אחותה, ומתוך שאחותה זקוקה לו מן התורה, נמצאת אשתו החרשת אסורה לו משום אחות זקוקתו, ועליו לגרשה בגט כדין כל חרשת המתגרשת בגט. (105 אף היא נאסרה עליו משום אחות גרושתו. (106 ומותרת לזר (משנה, יבמות ק"ג:).

א. מי שקדש אחת משתי אחיות, ואין ידוע אי זה מהן קדש², ומת ולו אח אחד חולץ לשתייהן כדי להתירן לאחרים³. היו לו שני אחין - אחד חולץ לאחת מהן בתחלה, והשני מיבם לשניה על כל פנים⁴: אם זו היא שקדש אחיו - הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו - הרי נשא אשה משאר הנשים, ואחותה שהיתה אשת אחיו כבר נחלצה⁵. אבל לא יבם האחת תחלה, שמא האחרת היא אשת

כ. שני אחין, אחד פקח ואחד חרש, החרש נשוי שתי נשים פקחות, האחת מהן ערוה על הפקח¹⁰⁷, ומת החרש - שתייהן פטורות¹⁰⁸ על כל פנים¹⁰⁹: אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא אסרה אלא גרושה, ככתוב (ויקרא כא, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", והשווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. 18) שכל אחת מהאחיות אינה אלא ספק חלוצה, כי שמא לא היתה מקודשת לראשון, נמצאת חליצתה מ"היחיד" אינה כלום (יבמות, שם). וכל זה, כשעברו וכנסו, אבל לכתחילה אין להקל להם להתירם לייבם, על סמך "ספק חכמים - להקל". ואפילו כשכבר חלץ האח הראשון, אסור לאח השני הכהן לייבם את השניה, משום איסור "חלוצה לכהן", הואיל וחליצה מ"היחיד" בבית-דין ונעשה בה מעשה רב ומפורסם, אין להתירה לכהן - שמא יאמרו: חלוצה מותרת לכהן. וכן אמרו (יבמות צח:): "כהנים חולצים (ואינם מייבמים, משום ספק חלוצה), ושאינם כהנים - מייבמים" (מגיד-משנה).

ג. הַיּוֹ לְזֶה שְׁנֵי אַחִין וְלָזֶה שְׁנֵי אַחִין - אָחִיו שֶׁל זֶה הוֹלֵץ לְאַחַת, וְאָחִיו שֶׁל זֶה הוֹלֵץ לְאַחֶת, וְאָחִר כִּפְּךָ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם שֶׁל זֶה מֵיבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְהָאֶחָד הַשְּׁנַיִם שֶׁל זֶה מֵיבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה.¹⁹ קָדְמוֹ שְׁנֵיהֶן²⁰ וְחָלְצוּ לְשִׁתְיָהֶן - לֹא יִבְּמוּ שְׁנֵי הָאֲחִין הָאֲחֵרִים,²¹ אֲלָא אֶחָד הוֹלֵץ בְּתַחֲלָה וְאָחִיו מֵיבֵּם לְשִׁנְיָהּ;²² וְאִם קָדְמוֹ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.²³

19) של זה - של זה, כלומר של המת השני שאינו אחיו. ויש כאן "ממה-נפשך", כלומר, מותר על-כל-פנים: אם זוהי יבמתו, הרי טוב. ואין זו חלוצת אחיו, שאחיו לא חלץ אלא לאחותה. ואם אין זו יבמתו, הרי נכרית היא ומותרת לו, לאחר שנחלצה מיבמה, וגם אינה אחות זקוקתו שהרי אחיו חלץ את אחותה, שהיא יבמתו, ופקעה הזיקה שעליה (יבמות כג:). וכל זה כשלא חלצו לה שני האחים, אבל אם חלצו לה שניהם, אסורה אחותה על כל אחד מהם משום אחות חלוצתו. 20) [שני אחים של אחד מהמתים. ובכ"י תימן, הנוסחא כאן: "קדמו שני אחים"]. 21) שכל אחד מהם יפגע בספק אחות זקוקתו, כי שמא האחרת היא אשת אחיו וזקוקה לו וכניל. 22) על-כל-פנים: אם יבמתו היא - הרי טוב, ואם לא - אין זו אחות זקוקתו, שכבר נחלצה מאחיו ופקעה זיקתו, וגם אינה אסורה לו משום "יבמה לזר", שכבר נחלצה זו מאחי בעלה. 23) כמבואר לעיל הערה ו. ואפילו היו שניהם כהנים, כמבואר לעיל ה"ב.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ בָּנִים וְהָיוּ לְכֻלָּתָהּ²⁴ בָּנִים, וְנִתְעַבְּרָה הָאִשָּׁה וְנִתְעַבְּרָה פְּלִתָּהּ, וְיָלְדוּ שְׁתֵּיהֶן בְּמַחְבּוּאָה אַחַת, וְנִתְעַרְבוּ שְׁנֵי הַיְלָדִים, וְהִגְדִּילוּ הַתְּעַרְבוּת²⁵ וְנִשְׂאוּ נָשִׁים וְמָתוּ²⁶ - פִּיצַד הֵן נְתוּרוֹת? בְּנֵי הַפְּלָה חוֹלְצִין לְשִׁתְיָהֶן תַּחֲלָה וְלֹא מֵיבָמִין; שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן מֵהֵן סָפֵק שֶׁהִיא אִשָּׁת אָחִיו²⁷ וְתִהְיֶה מְתָרֵת לוֹ, סָפֵק שֶׁהִיא אִשָּׁת אָחִי אָבִיו²⁸ וְהִיא עֲרוּהָ עָלָיו²⁹. אֲבָל בְּנֵי הַזְּקָנָה אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מֵיבָמִין; שְׁאִם הִיא זוֹ אִשָּׁת אָחִיו³⁰ - הָרִי יבְּמָהּ, וְאִם הִיא אִשָּׁת בֶּן אָחִיו - מְתָרֵת לְהַנְשֵׂא לוֹ שֶׁכָּבֵר נִחְלָצָה.³¹

24) אשת בנה. 25) בכתיב "התימנים": התערובות.

אָחִיו וְנִמְצָא שְׁנֵי קְרֹבָתוֹ. קָדְמוֹ שְׁנֵי הָאֲחִים וְכָנְסוּ⁶ שְׁתֵּי הַיְבָמוֹת - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ.⁷

2) כגון שאמר לשתי אחיות: הרי אחת מכן מקודשת לי, וקיבלה אחת כסף הקידושין ע"י חברתה, או שאמר המקדש לאבי הבנות: אחת מבנותיך מקודשת לי, וקיבל האב קידושיה, כמפורש לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ג. 3) ואינו יכול לייבם אפילו אחת מהן, כי שמא האחרת היא אשת אחיו, ונמצא פוגע באחות זקוקתו, וגם אינו יכול לחלוץ לאחת ולייבם השניה, כי אחות חלוצתו אסורה לו בחייה, ואין לאחיות תקנה, אלא שיחלצו שתיהן, כי כל אחת מהן זקוקה ליבום מספק, שמא היא המקודשת לאח המת (משנה, יבמות כג:). 4) כלומר, בכל אופן מותר לייבמה. 5) ע"י אחיו, ומותר לו לישא אחות חלוצת אחיו. 6) קודם שנמלכו בבית-דין. 7) שכל אחד אומר אני כנסתי את יבמתי הראויה לי (המקודשת לאחי המת). ואפילו כנס הראשון באיסור את אחות זקוקתו, הרי משבא אחיו וכנס את השניה, פקעה זיקתם מעליה ונמצאת הראשונה אצלו בהיתר, כי אינה עוד אחות זקוקה. ואין לאסרה משום: כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה: "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה עולמית (ראה לעיל פ"ז, ה"ד) - כי לא נאסרה זו אלא משום ספק (תפארת ישראל' יבמות פ"ב מ"ו), וכהסברו של רש"י (שם כד:). זו שנאסרה משום אחות זקוקה אינה יבמה כלל, וכי פקעה זיקת האחים מעל אחותה, הרי זו מותרת, שאין היא אשת המת שתיאסר משום אשת אח שיש לו בנים. וכל זה כשלא נמלכו בבית-דין, אבל נמלכו בב"ד ועברו - יוציאו (הרא"ש שם פ"ב, אות ד. וכן באהע"ז ס"י קעו, א).

ב. שְׁנֵיהֶם⁸ שֶׁקָדְשׁוּ שְׁתֵּי אַחֵיות, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זו קָדַשׁ וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זו קָדַשׁ, וּמָתוּ שְׁנֵיהֶן, לְזֶה אָח וְלָזֶה אָח - זֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְיָהֶן⁹ וְזֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְיָהֶן. לְזֶה אָח אֶחָד וְלָזֶה שְׁנֵיהֶם - הַיְחִידִי חוֹלֵץ לְשִׁתְיָהֶן בְּתַחֲלָה¹⁰, וְהַשְּׁנֵיהֶם אֶחָד חוֹלֵץ רֵאשׁוֹנָה¹¹ וְהַשְּׁנֵי מֵיבָמִים¹²; וְאִם קָדְמוֹ וְכָנְסוּ¹³ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.¹⁴ וְאִפְלוּ הָיוּ כְּהָנִים¹⁵; שֶׁהַחֲלִיצָה שֶׁחָלַץ הַיְחִידִי - מְסַפֵּק¹⁶ חֲלִין, וְהַחֲלוּצָה אֲסוּרָה לְפָנֶיהָ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹⁷, וּבְסָפֵק חֲלוּצָה לֹא גִזְרוּ¹⁸.

8) שהם נכרים זה לזה. 9) שכל אחד מהם אסור לייבם, שמא הוא פוגע באחות זקוקתו, ומספק יחלוץ לשתייהן כדי להתירן להנשא לזר. 10) כדי להתיר את יבמתו לאחרים. 11) להסיר את זיקת האחים ממנה, אם היא יבמתו. 12) את השניה, שאפילו אינה יבמתו, אינו אסור בה משום אחות זקוקה, שכבר נחלצה הראשונה מאחיו. אבל אסור לייבם תחילה, שמא האחרת היא אשת האח, ופוגע באחות זקוקתו (יבמות כג:). וכן אסור ל"חולצים" לייבם את השניה, משום איסור "אחות חלוצתו". 13) השנים שהם אחים. 14) כמבואר לעיל הערה ו. 15) שאסורים באשה חלוצה. 16) שמא זו יבמתו. 17) שם כד, א. כי התורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26) בלא בניס, והרי הן זקוקות ליבום. (27) בן הכלה. (28) בן הזקנה, שהוא אחי אביהם. (29) ככתוב (ויקרא יח, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה... דודתך היא", והערוה אסורה ליבום. (30) שבעלה המת הוא בן הזקנה, ועליו לייבמה (אחרי שיחלוץ לה בן הכלה, כמבואר בסמוך). (31) מבן הכלה, ואינה עוד באיסור יבמה לזר, אבל טרם שיחלוץ לה בן הכלה, אסורה היא לבני הזקנה, שמא היא אשת אחי בני הכלה, ואסורה לאחרים עד שתחלוץ.

ה. מתו הבנים הידועים³² של זקנה ושל פלתה, והרי בני התערובות קימין - בני התערובות לנשי בני הזקנה חולצין ולא מיבמין, שהיא ספק אשת אחי אבי³³ שהיא ערוה עליו, ספק אשת אחי³⁴ שהיא מתרת ליבמה; ולנשי בני הפלה אחד חולץ בתחלה ואחד מיבם על כל פנים: אם בן הפלה הוא שחלץ תחלה - הרי חלץ אשת אחיו, והשני מן התערובות הוא בן הזקנה ומתיר לו לשא אשת בן אחיו אחר שנתחלה מיבמה; ואם זה שחלץ תחלה הוא בן הזקנה - הרי חלץ לאשת בן אחיו ולא עשה פלוס, והשני מן התערובות הוא בן הפלה והרי יבם אשת אחיו³⁵.

ח. מת הבן הספק - אחד משני הבנים הנדאין⁴⁵ חולץ לאשתו תחלה, והשני מיבם על כל פנים: אם אחיו הוא - הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו, והוא בן האב האחר - הרי נתחלה מאחי בעלה⁴⁶.

45) שאינן מאשה זו, ואינם אחים מן האם. (46) אבל אסור לאחד מהם לייבם תחילה, שמא אשת בן הבעל השני היא זקוקה לבן הבעל ההוא ליבום, וכשלא חלצה ממנו אסורה לזר (שם).

ט. מי שהלך בעלה למדינה אחרת, ושמעה שמת ונשאת, ואחר כך בא הבעל הראשון⁴⁷, ומתו שניהן, ולזה אחין ולזה אחין - אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מיבמין⁴⁸.

47) והרי דינה שתצא מזה ומזה בגט, ואסורה על שניהם עולמית, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ה.

48) משנה, יבמות פז, ב. אחיו של ראשון חולץ לה מן התורה, שהרי אשת אחיו היא, ואסור לו לייבמה משום קנס חכמים, שלא דקדקה היטב ולא בדקה אחרי השמועה לדעת הנכונה היא אם לא, ואסורה על בעלה ועל יבמה, והשני חולץ לה מדרבנן בלבד, כי מן התורה אינה זקוקה לו כלל, שהרי לא היתה אשתו של אחיו, כי אם אשתו של בעל הראשון היא, אלא שהחכמים החמירו להצריכה גט מבעלה השני, שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, ומאותו טעם החמירו עליה להצריכה חליצה, שלא יאמרו: יבמה נשאת לזר בלא חליצה (שם צא). ומובן שתחליצה פסולה זו אינה פוטרת צרתה, לא מבעלה הראשון ולא מבעלה השני, כמבואר לעיל פ"ה הי"ב, ופ"ז ה"י. וגם מותרת צרתה להתייבם ואין לה דין צרת אשה שזינתה תחת בעלה, שצרתה פטורה מן היבום ומן החליצה (ראה לעיל פ"ו הי"ט), כי אשה זו אנוסה היא, שסברה על סמך עדות מספקה, שבעלה מת ואינה זונה, וחכמים החמירו עליה שלא תתייבם, אבל צרתה מותרת ביבום (רש"י יבמות יא. וכן באהע"ז סי' קעג, יא).

י. חמש נשים שהיה לכל אחת מהן בן ידוע⁴⁹, ונתערכו חמשותף וילדו פאחד פמחבואה אחת חמשה בנים אחרים ונתערכו הילדים, והגדילו התערובות⁵⁰ ונשאו נשים, ומתו חמשה האנשים⁵¹, ונפלו חמש הנשים לפני חמשה הבנים הנדאין, שאין אחד מהן יודע אי זו היא אשת אחיו - פיצד

32) הודאים. (33) שמא הם בני הכלה. (34) שמא הם בני הזקנה. (35) משנה, יבמות צט, א. אבל לייבם תחילה - אסור, שמא היא אשת בן אחיו, ואסורה לזר עד שתחלוץ (שם צט:).

ו. מי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים³⁶ ונשאת וילדה³⁷, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבועה לאחרון, והיו לה פנים מן הראשון ומן השני, אם מת זה הבן הספק - בני הראשון ובני השני חולצין³⁸ לאשתו ולא מיבמין; שכל אחד מהן שייבוא ליבם, שמא אינו אחיו מאביו, והרי הוא אחיו מאמו בודאי, ואשת אחיו מאמו אסורה עליו לעולם משום ערוה³⁹. וכן זה הבן הספק חולץ לנשותיהן⁴⁰ ולא מיבם⁴¹.

36) שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, והיה לה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא לאחר, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"ח - ולא שהתה. (37) בחודש השביעי לנישואיה. (38) שמא אשת אחיהם מן האב היא זקוקה להם. (39) ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"א ה"ז. (40) של הבנים הודאים, שמא נשותיהם של אחים מן האב הן. (41) שמא הן של אחים מן האם בלבד, ואסורות עליו משום ערוה (משנה, יבמות ק.).

ז. היה בן לראשון וכן לשני שלא מאשה זו שנשאת בתוך זמן⁴², ומת אחד מהן - הרי הבן הספק חולץ לאשת זה שמת או מיבם; שאם אחיו מאביו הוא - הרי יבם את אשתו, ואם אינו אחיו

36) שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, והיה לה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא לאחר, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"ח - ולא שהתה. (37) בחודש השביעי לנישואיה. (38) שמא אשת אחיהם מן האב היא זקוקה להם. (39) ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"א ה"ז. (40) של הבנים הודאים, שמא נשותיהם של אחים מן האב הן. (41) שמא הן של אחים מן האם בלבד, ואסורות עליו משום ערוה (משנה, יבמות ק.).

ז. היה בן לראשון וכן לשני שלא מאשה זו שנשאת בתוך זמן⁴², ומת אחד מהן - הרי הבן הספק חולץ לאשת זה שמת או מיבם; שאם אחיו מאביו הוא - הרי יבם את אשתו, ואם אינו אחיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לזר (שם וברש"י). ושם בגמרא אמרו: "מקצתם כהנים ומקצתם שאינם כהנים, כהנים חולצים, שאינם כהנים מייבמים". כי אי-אפשר לכהנים שייבמו, הואיל וחליצה ארבע חליצות, שמא האחד החולץ היה יבמה וחליצתו חליצה, וכהן אסור בחלוצה, שאפילו ספק חלוצה אסור לו לכונוס בתחילה, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ב הערה יז.

יב. ולעולם הזה בְּכָל הַסְּפָקוֹת הִלְלוּ בַּעֲקָרִים⁵⁸ אֵלוֹ: שְׁכַל מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָךְ שְׁמָא בֵּת חֲלִיצָה הִיא לְאִישׁ זֶה אוֹ אִינְה צְרִיכָה לְחֲלִיצָה מִמֶּנּוּ - אִינְה נִתְרַת לְהַנְשֵׂא לְזֶר עַד שִׁיחְלִץ לָהּ אוֹתוֹ הָאִישׁ. וְכָל מִי שִׁיִּסְתַּפֵּק לָךְ שְׁמָא בֵּיאֲתָה אֶסוּרָה עַל אִישׁ זֶה, בֵּין מְדַבְּרֵי תוֹרָה בֵּין מְדַבְּרֵי סוּפְרִים - אִינְה מִתְיַבֶּמֶת לּוֹ. וְכָל שֶׁנִּחְלָצָה חֲלִיצָה מְעֵלָה אוֹ נִבְעֵלָה בְּעֵלָה פְּשָׁרָה - הִתְרָה צְרָתָה לְזֶר⁵⁹.

(58 בכללים. 59) השווה לעיל פ"ה הי"א.

יג. ועל דרך זו תבין ותורה בְּכָל הַסְּפָקוֹת שִׁיאָרְעוּ לְעֵנָן יְבוּם וְחֲלִיצָה. שְׁהֵרִי בְּאָרְנוּ כָּל הָעֲקָרִין שֶׁעֲלִיָּהֶן תִּסְמָךְ, וְתִדַּע מִי הוּא שְׁחֹלֵץ וּמִי הוּא שְׁמִיבֵם, וּמִי הִיא הַפְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיְבוּם וּמִי הִיא הָרְאוּיָה לְיִבֵּם⁶⁰.

(60 בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "ליבוים".

סלקו הלכות יבוים וחליצה בסיעתא דשמיא

תִּקְנַתָּן? אַרְבַּע מֵהֶן חוֹלְצִין לְאַחַת תְּחִלָּה⁵², וְהַחֲמִישִׁי יֵשָׂא זֶה שֶׁנִּחְלָצָה אַרְבַּע חֲלִיצוֹת עַל כָּל פְּנִים.

(49 ודאי. 50 בדפוסים קדומים: התערובת. 51) בני התערובת. 52) שכל אחד חייב לחלוץ לה מספק, שמא אשת אחיו היא.

יא. פִּיצֵד? אִם אֶשֶׁת אָחִיו הִיא - הֵרִי יִבֵּם אוֹתָהּ; וְאִם אִינְה אֶשֶׁת אָחִיו - הֵרִי הִיא אֶשֶׁת אַח אָחִד מֵאַרְבָּעָה, וְהֵרִי חֲלָצוּ לָהּ אַרְבַּעַת תְּחִלָּה⁵³. וְכֵן הַשְּׂנֵיָה - חוֹלְצִין לָהּ אַרְבַּעָה, וְהָאָחִד מִן הָאַרְבַּעָה יִהְיֶה זֶה שֶׁנִּשָּׂא הָרְאוּשׁוֹנָה⁵⁴, וְהַחֲמִישִׁי⁵⁵ יֵשָׂא⁵⁶. עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַבָּנִים הַחֲמִשָּׁה נִשָּׂאוּ הַחֲמִשׁ נְשָׁים אַחֵר שֶׁנִּחְלָצָה כָּל אַחַת מֵהֶן אַרְבַּע חֲלִיצוֹת⁵⁷.

(53) והותרה להנשא לזר. 54) והוא לא ייבם אחרת עליה, כי מוטב שכל אחד מהם ייבם יבמה אחת, שמא יכוון וישא יבמתו אשת אחיו, ונמצא מקיים מצות ייבוים. אבל כשאחד ישא חמשתן, נמצאו ארבעתן לא נתקיימה בהן מצות יבוים, שהרי רק אחת היא אשת אחיו, והאחרות נכריות הן לו (יבמות צח:). 55) שלא חלץ לה. 56) שאפילו אינה אשת אחיו, הרי חלצו לה ארבעה האחרים והותרה לזר. וחוזרים השנים שייבמו, וחולצים לשלישית ושנים עמהם, והחמישי מייבם וכן כולם. 57) שאין אחד מהם רשאי לייבם עד שיחלצו לה הארבעה, שלא יפגע באיסור יבמה

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

א. אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ, שֶׁהֵן: "קִדְשׁ לִי"², "וְהָיָה כִּי יִבְאֵךְ יְיָ"³ שֶׁבִּסְפָר יְאֻלָּה שְׁמוֹת⁴, ו"שְׁמַע"⁵, "וְהָיָה אִם שְׁמַע"⁶ - הֵן שְׁנֵי נְכֻטוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָן, וּמִחֲפִיז⁷ אוֹתָן בְּעוֹר, וְנִקְרָאִים תְּפִלִּין⁸. וּמִנִּיחֵין אוֹתָן עַל הָרֵאשׁ, וְקוֹשְׁרִין אוֹתָן עַל הַיָּד⁹. וְאֶפְלוּ קוֹצוֹי¹⁰ שֶׁל אוֹת אַחַת מֵאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ מְעַבֵּב אֶת כָּל¹¹ מִן הַתּוֹרָה, עַד שִׁיְהִיּוּ נְכֻטוֹת שְׁלֵמוֹת כְּתוּבֹת.

(2) שמות יג, א"י. 3) שם, יא, טז. 4) שלא לטעות ולהחליף ב"והיה כי יביאך" שבספר דברים (ו, י). 5) שם, ד"ה. 6) שם, יא, יג-כא. 7) מכסים. 8) משרוש "פלל", והתייז נוספת. וכן כתבו ה'תוספות' (מנחות לד:): שהן לשון ויכוח, כמו: "ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו, ל) על שם שהתפילין הן אות והוכחה לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו, שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ודרשו חכמינו ז"ל (מנחות לה:): אלו תפילין שבראש. 9) "ונקבעו ארבע פרשיות אלו יותר משאר פרשיות התורה, לפי שיש באלו ענין קבלת עול מלכות

~ יום ראשון כ' תמוז ~

הלכות תפילין ומזוזה

וספר תורה

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמִשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֶהוּ פְּרָטָן: (א) לְהִיּוֹת תְּפִלִּין עַל הָרֵאשׁ. (ב) לְקַשְׁרֵם עַל הַיָּד. (ג) לְקַבֵּעַ מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים. (ד) לְכַתֵּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעֵצְמוֹ. (ה) לְכַתֵּב הַמִּלֶּךְ סֵפֶר שְׁנֵי לְעֵצְמוֹ, כְּדִי שִׁיְהִיּוּ לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

וּבְאֹר כָּל מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

(1) עשרה דברים המעכבים בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני; ההפרש שבין תפילין ומזוזה וספר תורה ומעשה עורם; דיני כתיבתן, שירטוטן ועיבודן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כעוגות שטוחות. (25) במסכת נדה כ. מבואר שהדיו הוא יבש, ושם נאמר: "רבי אמי, בקע קורט של דיו וברק בו". (26) פרי אלון והוא שחור, ומי העפצים קולטים את צבעו ומשחירים, וכן מטבע העפצים להעמיד את הכתב שלא ימחק בקלות, ולפיכך שורים את הדיו במי העפצים להעמיד את הכתב ולקיימו. (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (27) כלומר, אם תרצה למחקו לצורך תיקון טעות בכתובה, תוכל למחקו. (28) שניתן להמחק לעת הצורך וגם הוא עשוי מעץ, וב'זוהר' (פרשת תרומה דף קט). מצריך שהדיו יעשה מדברים הבאים מן העץ. (29) ספרים, תפילין ומזוזות. (30) חומצת הנחושת, ונקראת בלע"ז "ויטריאלו". ונזכרת במשנה (שבת פ"ב, מ"ד, ועוד) ומטבע הקנקנתום להעמיד את מראה הדיו שלא ימחק אפילו אם תמחקנו. וראה בפירוש המשנה לרבינו (סוטה פרק ב, מ"ד). (31) אבל אין כותבים בו לכתחילה, הואיל ואינו ניתן להמחק.

ה. אם-כן, מה מעטה ההלכה, שנאמר למשה מסיני שיהיו כתובים בדיו? למעט שאר מיני צבעונין, כגון האדם³² והירק וכיוצא בהן; שאם פתב בספרים או בתפילין או במזוזות אפלו אות אחת בשאר מיני צבעונין, או כזהב³³ - הרי אלו פסולין.

(32) מגילה יז, ע"א: "כתבה למגילה בסיקא (צבע אדום) לא יצא בו עד שתהא כתובה בדיו". (33) שבת קג, ע"ב: "כתב (ספר תורה) שלא בדיו, או שכתב את האזכרות (שמות הקב"ה) בזהב - הרי אלו יגנוזו", ואין חילוק בין כתיבת ספרים לכתיבת תפילין ומזוזות, כמבואר במשנה (מגילה פרק א, מ"ח). ואף-על-פי שלא אמרו אלא "כתב את האזכרות בזהב", הוא-הדין לשאר האותיות אלא שמדגישים את ה"אזכרות" שאל תטעה לומר שלרוב מעלתן ראויות הן להכתב זהב משום נוי (כסף-משנה). ויש מתרצים: מפני שנאמר שם "יגנוזו" שאינם מוכשרים עוד לתיקון, וזה לא יתכן אלא ב"אזכרות" שאי-אפשר לגרוד את הזהב מעליהן שהרי אסור למחוק את השם, אבל בשאר אותיות שכתבן זהב, הרי אפשר לגרוד ולכתבן בדיו, אין צריך לגנוז את היריעה ההיא (בית יוסף או"ח סי' לב).

ו. שלש עורות הן: גויל, וקלף ודוקסוסטוס. כיצד? לוקחין עור בהמה או חיה, ומעבירין השער ממנו תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא, וכיוצא בו³⁴ מדברים שמכוצין את העור ומחזקין אותו; וזה הוא הנקרא גויל³⁵.

(34) כיון רבינו לעיבוד שלנו שהוא בסיד, שהוא מועיל כעיבוד עפצים (תוספות' למגילה יט.). (35) תשובת הגאונים (שערי תשובה, סימן של"ב).

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו אותו בעביו לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיהיו שני עורות: אהד דק, הוא שממול השער,

שמים ואחדות ה', וענין יציאת מצרים שהוא מכריח אמונת חידוש העולם ואלו הם יסודי דת יהודית, ולכן נצטוינו להניח יסודות אלו בין עינינו ועל לוח לבנו (על היד כנגד הלב, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב) כי שני אברים אלה (המוח, והלב) אמרו חכמי הטבע שהם משכן השכל, ובהניחנו עליהם דברים אלו לזכרון, נתחזק בהם ונוסיף זכר בדרכי ה' ונזכה לחיי עד" (מלשון ה'חינוך' מצוה תכ"ב. וראה לקמן פ"ד, ה"ד ובביאורנו. (10) רגל ימנית של יו"ד (מנחות כט. וברש"י שם). ויש מפרשים: הנקודה שבראש היו"ד, שהיא כעין תג (הרא"ש). (11) מנחות לד, ע"א.

ב. וכן שתי פרשיות שבמזוזת, שהן "שמע", "ויהי אם שמע" - אפלו אות אחת משתי הפרשיות, אם חסר קוצו, מעפב¹² מן התורה, עד שיהיו שתיהן נכתבות שלמות. וכן ספר-תורה שחסר אפלו אות אחת - פסול¹³.

(12) מנחות כט, ע"א. (13) שם, ל, ע"א: "אפשר ספר-תורה חסר אות אחת, וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה?" הרי שאפילו אות אחת מעכבת. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ג. עשרה דברים יש בתפילין, כלין הלכה למשה מסיני, וכלן מעפבין. לפיכך אם שנה באחת מהן, הרי התפילין פסולות. שנים הן בכתיבתן, ושמונה בחפזין¹⁴ וקשירת רצועותיהן. ואלו הן השנים שבכתיבתן: שכותבין אותן בדיו¹⁵, ושיהיו נכתבין על הקלף¹⁶.

(14) בעור הבתים המכסה את הפרשיות. (15) שחורה, ולא בשאר מיני צבעונים, כמבואר בסמוך ה"ה. (16) מבואר בסמוך ה"ז. ובירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) מבואר שכל אלה הלכה למשה מסיני הן.

ד. כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים¹⁷, או של זפת ושל שעה וכיוצא בהן, וגובלין¹⁸ אותו בשרף¹⁹ האילן ובמעט דבש²⁰, ולותתין²¹ אותו הרבה²², ודכין²³ אותו עד שיעשה ריקין²⁴, ומבשין²⁵ אותו ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה שורה במי עפצים²⁶ וכיוצא בו, וכותב בו; שאם תמחקנו, יהיה נמחק²⁷. וזהו הדיו, שמצוה מן המבחר²⁸ לכתב בו ספרים, תפילין ומזוזות. ואם פתב שלשתן²⁹ במי עפצא ונקנתום³⁰, שהוא עומד ואינו נמחק, פשרים³¹.

(17) שמעשנים כלי זכוכית בעשן שמנים, עד שמשחירים וגוררים השחרורית (שבת כג. וברש"י שם בשם הגאונים). (18) לשים. (19) לחלוחית הנוטפת מהעץ. (20) שהדבש מועיל לגיבול השרפים, מתוך שהוא סמיך "ויש לו ריר והרי הוא נמשך כדבק" (מלשון רבינו ה' טומאת אוכלין פ"ז, ה"ד). (21) מרטיבים, ולשון "לתיחה" נזכרת בתלמוד (פסחים לו. ועוד). (22) בשרף האילן ובדבש. (23) מלשון "או דכו במדוכה" (במדבר יא, ח). (24) דק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לב, ס"ז) וקלף זה כשר לשלשתם: לס"ת, תפילין ומזוזה (יו"ד סי' רפח ס"ו). (44) עם הלכות אלו נגמרו שני הדברים השייכים בתפילין בכתיבתן. (ראה לעיל ה"ג). מכאן ואילך מפרש רבינו בפורטרוט כל הדינים הנוגעים לשני הדברים האלה. את שמונת הדברים השייכים בחיפוי התפילין וברצועותיהן, מונה רבינו לקמן פ"ג.

י. **אֵין פּוֹתְבִין סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת עַל-גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף וְחַיָּה הַטְּמֵאִים**⁴⁵. **אֲבָל פּוֹתְבִין עַל-גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף טְהוֹרִים, וְאֶפְלוּ נְבִלוֹת**⁴⁶ **וּטְרָפוֹת**⁴⁷ **שֶׁלֹּהֶן. וְאֵין פּוֹתְבִין עַל-גַּבֵּי עוֹר הַדָּג הַטְּהוֹר, מִפְּנֵי הַזְּהֵמָא**⁴⁸, **שְׂאִין הַזְּהֵמָא פּוֹסְקָת בְּעִבּוּדָה**⁴⁹.

(45) שבת קח. וירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) שנאמר (שמות יג, ט): למען תהיה תורת ה' בפיך - מן המותר בפיך, ואלה הטמאים הרי אסורים באכילה. (46) שמתו ולא נשחטו, או שלא נשחטו כהלכה. (47) שנשחטו, אבל נמצא בגופן מין משמונה-עשר מיני טריפה המנויים בחולין (פ"ג, מ"א). ואע"פ שאין אלה "מותרים בפנינו", הרי הם ממין המותר. ויפה משלו חז"ל (שבת, שם) זה "לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך, ואחד הרגו איספקליטור (שר הטבחים) איזה מהן משובח? הוי אומר, זה שהרגו מלך" וגם אלו לקו ע"י בוראן. (48) הלכלוך. (49) שם. ואי-אפשר לכתוב עליו כתיבה תמה ('קריית ספר').

יא. **גוֹיֵל שֶׁל סִפְרֵי-תוֹרָה, וְקֶלֶף שֶׁל תְּפִלִּין אוֹ שֶׁל סִפְרֵי-תוֹרָה, צָרִיף לְעִבְדוֹ אוֹתָן לְשִׁמּוֹן**⁵⁰. **וְאִם עִבְדוֹ שֶׁלֹּא לְשִׁמּוֹן, פְּסוּלֵינָן**⁵¹. **לְפִיכָּה אִם עִבְדוֹ הַפּוֹתֵי, פְּסוּלֵינָן. אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵמָרְנוּ לוֹ לְפּוֹתֵי לְעִבְדוֹ עוֹר זֶה לְשֵׁם הַסֵּפֶר אוֹ לְשֵׁם הַתְּפִלִּין - פְּסוּלֵינָן, שֶׁהַפּוֹתֵי עַל דְּעַת עֲצָמוֹ הוּא עוֹשֶׂה, לֹא עַל דְּעַת הַשׁוֹכֵר אוֹתוֹ**⁵²; **לְפִיכָּה, כָּל דְּבָר שֶׁצָּרִיף מַעֲשֶׂה לְשִׁמּוֹן**⁵³, **אִם עָשָׂה הַפּוֹתֵי, פְּסוּל. וּמְזוּזָה אֵינָה צָרִיכָה הַעֲבָדָה לְשִׁמּוֹן**⁵⁴.

(50) כשנותן את העורות לתוך הסיד להעביר מהם השיער, צריך הוא לומר: אני מעבד עורות אלו לקדושת ספר-תורה, או לקדושת תפילין. (51) גיטין נד, ע"ב; סנהדרין מח, ע"ב. (52) גיטין כג. ושמו גמר בלבו לעבדו לשם צורך אחר. (53) כגון כתיבת הגט שצריך שיהיה כתוב לשם אשה זו. וכן חוטי ציצית הצריכים טויה לשם ציצית. ראה לקמן הל' ציצית (פ"א, ה"א). (54) רבינו בתשובתו נותן טעם לזה, "לפי שעצמו של ספר-תורה, ועצמן של תפילין הן המצוה, ולפיכך צריך לעבדן לשמן, כחשיבות מיוחדת, שיהיה בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים, ועצמה של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית שחייב בה, ואם אין בית אין מזוזה (תשובות הרמב"ם, ליפסאה, כ"ה) וראה מנחות מב: ב'תוספות ד"ה 'תפילין' שהביאו ראייה לדעת רבינו מסוגיית הש"ס שם שאמרו: "מזוזות ניקחות מכל אדם" - מפני שאפילו לא נעבדו לשמן כשרות. וגדולי האחרונים הראו שזוהי ברייתא מפורשת ב'ירושלמי' יומא (פ"ג, ה"ו): "עור שעבדו לשם קמיע, מותר לכתוב עליו

וְאֶחָד עֵבֶה, וְהוּא שְׂמֵמוֹל הַבֶּשֶׂר; וְעִבְדוֹ אוֹתוֹ בְּמִלְחָה וְאַחֲרֵיכֵן בְּקִמְחָה, וְאַחֲרֵיכֵן בְּעַפְצָא וְכִיּוּצָא בּוֹ - זֶה הַחֶלֶק שֶׁמִּמּוֹל הַשֶּׁעַר נִקְרָא קֶלֶף, וְזֶה שֶׁמִּמּוֹל הַבֶּשֶׂר נִקְרָא דּוּכְסוּסְטוֹס³⁶.

(36) כל זה מפורש ב'הערוך' ערך "דוכסוסטוס" בשם רב האי גאון. ודוכסוסטוס, פירושה מקום בשר, שבלשון מדי קוראים לבשר סוסטוס. ו"דוך" - זה מקום, כמו דוך סלונג (תיספות' ב"ב יד). ובכת"י התימנים, הגיסא בדברי רבינו: "זה החלק שממול השיער נקרא דוכסוסטוס. וזה החלק שממול הבשר נקרא קלף". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. **הַלֵּכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי, שִׁיְהִיו כּוֹתְבִין סִפְרֵי-תוֹרָה עַל הַגּוֹיִל**³⁷, **וְכוֹתְבִין בְּמָקוֹם הַשֶּׁעַר**³⁸, **וְשִׁיְהִיו כּוֹתְבִין הַתְּפִלִּין עַל הַקֶּלֶף, וְכוֹתְבִין בְּמָקוֹם הַבֶּשֶׂר**³⁹, **וְשִׁיְהִיו כּוֹתְבִין הַמְּזוּזָה עַל דּוּכְסוּסְטוֹס, וְכוֹתְבִין בְּמָקוֹם הַשֶּׁעַר**⁴⁰. **וְכָל הַפּוֹתֵב עַל הַקֶּלֶף בְּמָקוֹם שֶׁעַר, אוֹ שֶׁפְּתַב בְּגוֹיֵל וּבְדּוּכְסוּסְטוֹס בְּמָקוֹם בֶּשֶׂר - פְּסוּל**⁴¹.

(37) שכן מצינו בהרבה מקומות בתלמוד, שהוזכר רק גויל בספר תורה, ראה גיטין נד: וכן מבואר במסכת ב"ב יד: בס"ת שעשה משה והניחו בארון, וכמו שהוכיח הר"ן (שבת פ"ח). (38) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) כי במקום השיער הוא מעובד היטב ונוח לכתיבה. (39) לצד הבשר. (40) לצד השיער (שבת עט:); נמצא שכתביבתן במקום החתך, במקום חיבורן זה בזה, ורב האי גאון (מובא ב'הערוך' הנ"ל) נתן סימן לזה "כבוד אלהים הסתר דבר" (משלי כה, ב) שהכתיבה היא במקום הסתר. (41) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט), ובבבלי (שבת עט:).

ט. **אֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּה הִיא הַלֵּכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי, אִם פְּתַב סִפְרֵי-תוֹרָה עַל הַקֶּלֶף, בֶּשֶׂר; וְלֹא נִאֶמַר גּוֹיֵל, אֲלֵא לְמַעַט דּוּכְסוּסְטוֹס, שְׂאִם פְּתַב עָלָיו הַסֵּפֶר, פְּסוּל**⁴². **וְכֵן אִם פְּתַב אֶת הַמְּזוּזָה עַל הַקֶּלֶף אוֹ עַל הַגּוֹיֵל, בֶּשֶׂר**⁴³; **לֹא אָמְרוּ עַל דּוּכְסוּסְטוֹס אֲלֵא לְמַצְנָה**⁴⁴.

(42) שב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט) אמרו: כותבים (ספר תורה) על הגויל במקום שיער, ועל הקלף וכו' ודוכסוסטוס לא הוזכר שם, הרי שאין כותבין עליו ספר-תורה, וכן ב'מסכת סופרים' (פ"א, ה"ד). ואנו נוהגים היום לכתוב ספר-תורה על קלף כי הוא יותר מובחר מהגויל, שהגויל אינו מעובד אלא מצד השיער, והקלף מעובד משני הצדדים. וגם הגויל כבד ביותר (יו"ד סי' רעא ס"ג). (43) שבת עט, ע"ב: "רבי מאיר היה כותבה על הקלף מפני שהיא משתמרת". ועל כרחק מה שאמרו (שם) "הלכה למשה מסיני מזוזה על דוכסוסטוס" אינו אלא למצוה. ומכאן שכשרה גם על הגויל (כסף-משנה). וכדאי להעיר, שבזמננו אין חולקים העור לשנים אלא גוררים הקליפה העליונה שבמקום השיער, וגוררים הרבה מצד הבשר ואינו נשאר אלא הקלף בלבד, וכותבים עליהם לצד הבשר (או"ח סי'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאִינִים מְעַבְדִּין⁶⁸, או שְׁפָתַב סַפְר־תּוֹרָה וְתַפְלִין עַל עוֹר שְׁלֹא עַבְדָּן לְשִׁמָּן - הָרִי אֵלוֹ פְּסוּלִין⁶⁹.

68) שלא עובדו בקמח ובעפצים, כמפורש לעיל ה"ו. 69) הלכה זו כבר נשנית לעיל (ה"י"א) אלא ששם מדובר כשעור לא נכתבו, שפסולים העורות לכתובת אלו, וכאן משמיענו רבינו שאם עבר וכתבן על עורות פסולים אלו, הרי הס"ת והתפילין פסולין אפילו בדיעבד.

טו. הַפּוֹתֵב סַפְר־תּוֹרָה או תַּפְלִין או מְזוּזָה, וּבִשְׁעַת פְּתִיבָה לֹא הֵיחָה לוֹ פּוֹנָה⁷⁰, וְכָתַב אֲזַכְרָה⁷¹ מִן הָאֲזַכְרוֹת שֶׁבֵּהֶן שְׁלֹא לְשִׁמָּן - פְּסוּלִין⁷². לְפִיכָּה, הַפּוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם, אֶפְלוֹ מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ, לֹא יִשְׁבְּנוּ⁷³; הֵיחָה כּוֹתֵב שְׁנַיִם או שְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת⁷⁴, הָרִי זֶה מִפְּסִיק בִּינֵיהֶם וּמְשִׁיב.

70) שצריך לחשוב שכותב אזכרה זו לשם קדושת השם. 71) שם משמות הקב"ה. 72) גיטין נד, ע"ב; ושם מה, ע"ב. 73) שמא יסיח דעתו ולא יכוין ויפסול (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א), אבל אם מלך ממלכי אומות העולם שואל בשלומו, ישיבנו, כדי שלא יהרגנו (כסף-משנה). 74) כגון: ה' אלהינו ה' (דברים ו', ד); אל אלהים ה' (יהושע כב, כב); וכן בתהלים (נ, א). ויש מפרשים: כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא כתבם מפני שלא היה טהור, והניח להם מקום ובהם עכשיו בבת אחת.

טז. הַטּוֹבֵל אֶת הַקְּלָמוֹס⁷⁵ לְכָתוֹב אֶת הַשֵּׁם, לֹא יִתְחַיֵּל מְאוֹת הַשֵּׁם⁷⁶, אֲבָל מִתְחַיֵּל הוּא מְאוֹת שֶׁלְּפָנָיו. שִׁכַּח לְכָתוֹב אֶת הַשֵּׁם פְּלוֹ - תּוֹלָה אוֹתוֹ בֵּין הַשִּׁיטוֹת⁷⁷. אֲבָל מְקַצֵּת הַשֵּׁם בְּשִׁיטָה וּמְקַצֵּתוֹ תְּלוּי⁷⁸, פְּסוּל. וּבִשְׁאֵר הַתּוֹבוֹת אִם שִׁכַּח, פּוֹתֵב מְקַצֵּת הַתּוֹבָה בְּשִׁיטָה וּמְקַצֵּתָהּ לְמַעְלָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסַפְר־תּוֹרָה, אֲבָל בְּמְזוּזָה וְתַפְלִין, אֵין תּוֹלִין בֵּהֶן אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת; אֲלֵא אִם שִׁכַּח אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת, גּוֹנֵז מֵה שֶׁפָּתַב⁷⁹ וְכּוֹתֵב אַחֲרָת. וּמִתֵּר לְכָתוֹב אֶת הַשֵּׁם עַל מְקוֹם הַגֵּרֵד⁸⁰ וְעַל מְקוֹם הַמְּחַק בְּכֻלָּן⁸¹.

75) עט סופרים. "עט סופר מהיר" (תהלים מה, ב) מתרגם יונתן: קולמוס ספרא. 76) שדרך הקולמוס לשפוך הדיו בבת אחת אם יש בו דיו מרובה, ושמן תיפול הדיו על השם ויצטרך למחקו (מס' סופרים פ"ה, ה"ו). 77) בין השורות, אבל לא בין הדפים. 78) מנחות ל, ע"ב. 79) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). שנאמר בתפילין ומזוזה: "והיו הדברים" בהויתן יהיו, שיהיו כתובות כסדרן האמור בתורה (ראה לקמן הל' מזוזה פ"ה, ה"א), ולפיכך אי-אפשר לתלות האות אחרי שכתב התיבה הבאה, כי זה "שלא כסדרן". ואין הפרש בין אם הקדים פרשה לפרשה או את לאות. 80) גרר - זה שנגרר אחרי שהדיו נתייבשה, מחק - זה שנמחק בעוד שהתיבה לחה, והכתיבה על מקום הגרר נאה יותר, כי לא נשאר שום כתם במקום, ואם שכח לכתוב

מזוזה" מפני שאין מזוזה צריכה עיבוד לשמה. (ראה בשיורי קרבן' שם).

יב. הֵלֵכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, שְׁאִין פּוֹתֵבִין סַפְר־תּוֹרָה וְלֹא מְזוּזָה אֲלֵא בְּשִׁרְטוּט⁵⁵; אֲבָל תַּפְלִין אֵין צָרִיכִין שִׁרְטוּט⁵⁶, לְפִי שֶׁהֵן מְחַפִּין. וּמִתֵּר לְכָתוֹב תַּפְלִין וּמְזוּזָה שְׁלֹא מִן הַתּוֹבָה, שֶׁהַכֹּל גּוֹרְסִין פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ⁵⁷; אֲבָל סַפְר־תּוֹרָה, אֲסוּר לְכָתוֹב אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת שְׁלֹא מִן הַתּוֹבָה⁵⁸.

55) שמסרגלים בקנה או בסכין ועושים קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה, (ירושלמי מגילה פ"א, ה"ט). 56) מנחות לב, ע"ב. 57) מכוסות, ואין הכתב נראה, אבל המזוזה אינה מחופה כל-כך שבנקל יכול להסירה. ויש מפרשים: מפני שהתפילין נכתבות על הקלף, והוא דק הרבה, ושמן יקצע מחמת השירטוט ('נמוקי יוסף' הל' מזוזה). ומי שאינו יודע ליישר השורה בלא שירטוט, טוב הוא שירטוט - גם בתפילין - כדי ליישר הכתב, שנאמר: "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות ('טור', אור"ח סי' לב. וראה שבת קלג:). 58) שם. והטעם, שמא יטעה בחסרות ויתירות.

יג. סַפְר־תּוֹרָה, תַּפְלִין וּמְזוּזוֹת, שֶׁפָּתַבֵּן אֶפְיקוֹרוֹס, יִשְׁרָפוּ⁵⁹. פְּתַבֵּן פּוֹתֵי, או יִשְׂרָאֵל מוּמָר⁶⁰, או מוֹסֵר בְּיַד אֲנָס⁶¹, או עַבְדֵּי, או אֲשֶׁה⁶², או קֶטֶן⁶³ - הָרִי אֵלוֹ פְּסוּלִין, וְיִגְנוּזוּ, שְׁנֹאמְר: "וּקְשַׁרְתֶּם", "וּכְתַבְתֶּם" - כֹּל שֶׁמּוֹזֵהר עַל הַקְּשִׁירָה וּמְאָמִין בָּהּ, הוּא שְׁכוֹתֵב⁶⁴. נִמְצָאוּ בְּיַד אֶפְיקוֹרוֹס, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי כְּתַבֵּן⁶⁵ - יִגְנוּזוּ. נִמְצָאוּ בְּיַד פּוֹתֵי - כְּשִׁרְטִים⁶⁶. וְאֵין לוֹקְחִין סַפְרִים, תַּפְלִין וּמְזוּזוֹת מִן הַפּוֹתֵים בְּיֹתֵר עַל דְּמִיהֶם, שְׁלֹא לְהַרְגִּיל אוֹתָן לְגַנְבֵּן וּלְגַזְלָן⁶⁷.

59) גיטין מה, ע"ב: "שאינו מאמין בקדושת השם... והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם" (לשון רבינו הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ח). 60) כגירסת דפוס מנטובה. ובשאר הדפוסים: ישראל מומר. משומד - שהמיר דתו, וראה הלכות תשובה (פ"ג, ה"ט). 61) מוסר ממון ישראל ביד איש בעל זרוע (שם, ה"יב). 62) שנים אלה אינן מצווים על מצוות-עשה שהזמן גרמן. וממילא פטורים ממצות תפילין שנוהגת רק ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת. 63) שאינו בר חיוב מצוות. 64) וכתובת מזוזה הוקשה לתפילין, שהרי נאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך", ועיקר "כתיבה" במזוזה כתובה. ומכיון שאלו פסולין, ספר-תורה שקדושתו חמורה לא כל-שכן ('בית יוסף', יו"ד סי' רפא), לפיכך כולם יגנוזו, שאינם ראויים למצוותם, אבל אינם נשרפים, שלא נכתבו לשם ע"י, ככתובת המין (גיטין מה:). 65) כי ספק הוא, אם כתבן בעצמן או מצאן. 66) כי סתם גוי אינו יודע לכתבן, ויש לתלות שלקחן מידי ישראל. 67) שם.

יד. סַפְר־תּוֹרָה, תַּפְלִין וּמְזוּזוֹת, שֶׁפָּתַבֵּן עַל-גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה, הֵיחָה וְעוֹף הַטְּמְאִין, או עַל-גַּבֵּי עוֹרוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יְכוּל לְקַרְוֹתָהּ - פסול⁹⁷. לְפִיכָּה צָרִיף לְהַזְהֵר בְּצוּרַת
הַאוֹתִיּוֹת, שְׁלֹא תִדְמָה הַיּוֹד לְאוֹ"ו וְלֹא וְאוֹ"ו
לְיּוֹד, וְלֹא כִּי לְבִי"ת וְלֹא בִי"ת לְכִי"ף, וְלֹא דָל"ת
לְרִי"ש וְלֹא רִי"ש לְדָל"ת, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזַה⁹⁸, עַד
שְׁרוּץ פֶּל הַקּוּרָא בְּהֵן⁹⁹.

93) "הוא הכתב שבו ניתנה תורה לישראל, ונקרא אשורי, שהוא המאושר (המוכח) שבכתב, מלשון: כי אשורני בנות (בראשית ל, יג) שכתב זה אינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם, לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ואינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין כזה בשאר הכתבים" (מלשון רבינו בפירושו למשנה, ידים פ"ג, מ"ה) וראה סנהדרין כב. חילוקי דעות בזה. יש אומרים: "למה נקראת אשורית? שעלה עמהם מאשור", בימי עזרא. 94) לשון יונית וכתבה (מגילה ט). ובירושלמי (שם, פ"א, ה"ט) הטעימו "בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להיתרגם כל צרכה אלא יונית", וחז"ל (מגילה ט:): המליצו עליה את הפסוק: יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם (בראשית ט, כז) "פיותו של יפת (היא לשון יונית) יהא באהל שם". ורבינו ב"פירוש המשנה" (מגילה פ"ב, מ"א) יאמר: "ומה שנשתנה לשון יוני משאר הלשונות, לפי שהיה מובן אצלם... והטעם: מפני שהם (החכמים) פירשו התורה בלשון יוון לתלמי המלך, ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותה הלשון כמו לשונם, וכאילו היתה אשורית". אבל תפילין ומזוזות אינן נכתבות יונית, מפני שנאמר בהן: והיו הדברים האלה - בהוייתן יהיו (שם). 95) אותה שפה יונית שהיו מדברים בה בימי חכמי המשנה (כסף-משנה). 96) מנחות כט, ע"א. 97) שם, ע"ב: "רמי בר תמרי, נפסקה לו רגל הוא"ו של יי"הרג ה' כל בכור". אמרו לו: הבא תינוק שאינו חכם (שאם חכם מבין שמחרף הוא לומר "יי"הרג" כלפי מעלה וקורא "ויי"הרג") ואינו טיפס (שהטיפס אינו יודע לקרוא אלא אות שלמה - רש"י שם אם יקרא "ויי"הרג" - כשר, אם "יי"הרג" - פסול". 98) שבת קג, ע"ב. וצורת כתיבת האותיות ודקדוקן, מפורשת בשו"ע או"ח סי' לב, וב"טור" או"ח סי' לו". 99) מלשון הכתוב (חבוקק ב, ב).

כ. עור שְׁהִיָּה נְקוּב, לֹא יִכְתֹּב עַל-גְּבִי הַנְּקוּב¹⁰⁰. וְכָל
נְקֵב שְׁהִדִּי עוֹבְרַת עָלָיו אֵינוֹ נְקֵב, וּמִתָּר לְכַתֵּב עָלָיו;
לְפִיכָּה מִתָּר לְכַתֵּב עַל-גְּבִי עוֹר הַעוֹף שֶׁנִּתְעַבְד¹⁰¹.
נְקֵב הַעוֹר אַחַר שֶׁנִּכְתַּב - אִם נִקְבַּ בְּתוֹף הָאוֹת¹⁰²,
כְּגוֹן תוֹף הַי"א או תוֹף מ"ם, וְכֵן בְּשָׂאֵר אוֹתִיּוֹת,
כְּשֶׁר¹⁰³. נְקֵב בְּנִרְף¹⁰⁴ שֶׁל אוֹת עַד שֶׁנִּפְסְקָה - אִם
נִשְׁתַּמְּר מִמֶּנָּה¹⁰⁵ מֵלֹא אוֹת קִטְנָה¹⁰⁶, כְּשֶׁר; וְהוּא¹⁰⁷,
שְׁלֹא תִדְמָה לְאוֹת אַחֲרֵת¹⁰⁸; וְאִם לֹא נִשְׁתַּמְּר מִמֶּנָּה
מֵלֹא אוֹת קִטְנָה - פְּסוּלָה.

100) שבת קח, ע"א. שנאמר: וכתבתם - כתיבה תמה, שלימה ולא מופסקת, וע"י הנקב האות נפסקת. 101) מפני שנקביו דקים וקטנים (שבת קח). 102) בקלף החלק שבפנים האות. 103) מנחות כט, ע"א. שהאות עצמה

השם, הרי הוא גורר או מוחק את התיבה המאוחרת, וכותב במקומה את השם על מקום המחק (מנחות ל:). 81) בין בספר-תורה בין בתפילין ומזוזה, שגורר מלמטה למעלה עד מקום השם, וכותב השם, וממשיך לכתוב הלאה כסדרן (ש"ך, יו"ד סי' רפח, סק"ב). אבל לתלות האות בתפילין ובמזוזה אסור מפני ש"סדרן מעכב".

יז. כוֹתְבֵי סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, אֶסוּר לָהֶם לְהַפֵּן
הַיְרִיעָה עַל פָּנֶיהָ⁸², אֶלָּא פּוֹרֵשׁ עָלֶיהָ בְּגֵד⁸³ או
כּוֹפֵלָה⁸⁴.

82) להגן על הכתב שלא יעלה עליו אבק משום בזיון (עירובין צח.). 83) אבל אם אין לו בגד, מוטב להפכה על הכתב ולא להשאירה על פניה, כי יש בזה בזיון יותר גדול (שם). ובמסכת סופרים פ"ג, הלכה טז). 84) כלומר: בשום פנים לא ישאיר את הכתב על פניו. וכתב הב"ח (יו"ד סי' רע"ו): שאסור לאדם להניח שום ספר פתוח ויצא לחוץ אלא יכסנו במפה. והוסיף הש"ך (יו"ד, שם): שידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא "שומר דפים על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו.

יח. סְפָר־תּוֹרָה, תְּפִלִּין וּמְזוּזָה, שְׂאֵמֵר הַסּוֹפֵר אַחַר
שִׁנְיָאֵו מִתַּחַת יָדוֹ: לֹא כְתָבֵיהּ הָאֲזָבָרוֹת שֶׁבֵּהֶן
לְשִׁמּוֹן! אֵינוֹ נֹאמֵן לְפִסְלָן⁸⁵, אֲבָל נֹאמֵן הוּא לְהַפְסִיד
כָּל שְׂכָרוֹ⁸⁶. וְלָמָּה אֵינוֹ נֹאמֵן לְפִסְלָן? ⁸⁷ שְׂמָא לֹא
נִתְפּוֹן אֶלָּא לְהַפְסִיד עַל הַלּוֹקֶת⁸⁸ או עַל זֶה
שֶׁשְׂכָרוֹ⁸⁹, וְדוּמָה⁹⁰ שְׂאֵינוֹ מַפְסִיד בְּאִמְרָה זוֹ אֶלָּא
שְׂכָר הָאֲזָבָרוֹת⁹¹. לְפִיכָּה אִם אָמַר: סְפָר־תּוֹרָה זֶה אוֹ
תְּפִלִּין אֵלוֹ, עוֹרוֹת שֶׁלֵּהֶן אֵינָם מְעַבְדוֹת לְשִׁמּוֹן! -
מִתּוֹךְ שֶׁנֹּאמֵן לְהַפְסִיד שְׂכָרוֹ, נֹאמֵן לְפִסְלָן, שְׂהַרִי
הַכָּל יוֹדְעִים, שְׂאִם אֵין הַעוֹרוֹת מְעַבְדִּין לְשִׁמּוֹן, אֵין
שְׂכָר לּוֹ כָּלֵל⁹².

85) שמא נתכוין להקניט את הלוקח. 86) שהרי לדבריו לא נכתבו האזכרות לשמן, וכל ספר שלא נכתבו האזכרות שבו לשמו - אינו שוה כלום לבעליו. 87) נאמר מתוך שנאמן להפסיד שכרו, יהא נאמן לפסלן? 88) שמתכוין לצער. 89) לכתוב בשבילו. 90) והוא חושב וטועה. 91) שאינו יודע שיפסיד כל שכן בגלל האזכרות שכתב שלא לשמן. 92) ויודע שיפסיד כל שכרו, ולא נתכוין רק לצער את הלוקח. כאן לא מנה רבינו מזוזה, כי הלא מזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה, כמבואר לעיל ה"א. מקור כל הלכה זו (גיטין נד:).

יט. אֵין כוֹתְבֵין תְּפִלִּין וּמְזוּזָה, אֶלָּא בְּכַתֵּב
אֲשׁוּרִית⁹³. וְהַתִּירוֹ בְּסְפָרִים לְכַתֵּב אֶף בִּיּוֹנִי⁹⁴ בְּלִבְד.
וְכָבֵר וְשָׂקֵע⁹⁵ יוֹנִי מִן הָעוֹלָם וְנִשְׁתַּבֵּשׁ וְאָבֵד, לְפִיכָּה
אֵין כוֹתְבֵין הַיּוֹם שֶׁלְשִׁמּוֹן אֶלָּא אֲשׁוּרִית. וְצָרִיף
לְהַזְהֵר בְּכַתְּבֵתָן, כְּדִי שְׁלֹא תִדְבַק אוֹת בְּאוֹת, שְׁכָל
אוֹת שְׂאֵין הַעוֹר מְקִיף לָהּ מֵאַרְבַּע רוֹחוֹתֶיהָ, פְּסוּלָה⁹⁶.
וְכָל אוֹת שְׂאֵין הַתִּינוּק, שְׂאֵינוֹ לֹא חָכֵם וְלֹא סָכָל,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. וְצִרְיָהּ לְהִזְהַר בְּמֵלֵא וְחֶסֶר, עַד שִׁיְהִי אַרְבַּעַתָּן כְּתוּבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָן כְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרַת הַבְּדוּקָה¹¹; שָׁאם כְּתַב הַחֶסֶר¹² מֵלֵא¹³, פְּסוּל, עַד שִׁימְחִיק הֵיתֵר¹⁴; וְאִם כְּתַב הַמֵּלֵא חֶסֶר, פְּסוּל וְאִין לוֹ תִקְנָה¹⁵. וְאֵלּוּ הֵן הַחֲסֵרוֹת וְהַמֵּלֵאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּאֲרַבְעֵי פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ:

(11 מוגה משגיאות. (12 חסר וא"ו או י"ד. (13 כגון "ביאך" במקום "באך". (14 וירחיב האות שלפניה ושלאחריה, כדי שלא יראו כשתי יתבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקה ("פרי חדש"). (15 שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את המאוחר), ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן ייגזרו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח").

ד. פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה: קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר - מֵלֵא, זְכוֹר - מֵלֵא, בְּחֻזְק' - חֶסֶר, הוֹצִיא - מֵלֵא, יִצְאִים - חֶסֶר וְאֵין, יְבִיאֲךָ - מֵלֵא, וְהֶאֱמַרְי - חֶסֶר, וְהִיבּוֹסִי - מֵלֵא, לְאַבְתְּיךָ - חֶסֶר וְאֵין, הֶעֱבַדְהָ - חֶסֶר, מִצַּת - חֶסֶר, הִשְׁבִּיעֵי - מֵלֵא, מִצֹּת' - מֵלֵא, שְׁאֵר - חֶסֶר, גִּבְלֶךָ - חֶסֶר, בְּעֵבּוֹר' - מֵלֵא, לְאוֹת' - מֵלֵא, וּלְזִכְרוֹן' - מֵלֵא, עֵינֶיךָ - מֵלֵא, תּוֹרַת' - מֵלֵא, הוֹצֵאֲךָ - חֶסֶר וְי"ד, הַחֲקָה - חֶסֶר, לְמוֹעֲדָה' - מֵלֵא.

ה. פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה: יְהִיָּה פִי יִבְאֲךָ - חֶסֶר וְי"ד, וְלְאַבְתְּיךָ - חֶסֶר וְאֵין, חֲמַר' - חֶסֶר, בְּכוֹר' - מֵלֵא, בְּחֻזְק' - חֶסֶר, הוֹצִיאֲנוּ' - מֵלֵא, וְיִהְיֶה' - חֶסֶר, בְּכוֹר' - מֵלֵא, מְפַכֵּר' - חֶסֶר, וְעַד בְּכוֹר' - מֵלֵא, זִבְח' - חֶסֶר וְאֵין, וְכָל בְּכוֹר' - מֵלֵא, לְאוֹת' - מֵלֵא, יְדַכֵּה' - כְּתוּב בְּה"א, וּלְטוֹטְפַת' - חֶסֶר וְאֵין תַּנְיָנָא, עֵינֶיךָ - מֵלֵא, בְּחֻזְק' - חֶסֶר, הוֹצִיאֲנוּ' - מֵלֵא.

ו. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית: שְׁמַע' - עֵינִין שֶׁל שְׁמַע' גְּדוּלָה, דְּלִ"ת שֶׁל אֶחָד גְּדוּלָה¹⁶, מְאֲדָךְ - חֶסֶר, לְבִנְיָךְ - מֵלֵא, בְּבִיתְךָ - בְּלֵא יו"ד שְׁנֵי, וּבְקוֹמְךָ - מֵלֵא, לְאוֹת' - מֵלֵא, יְדָךְ - חֶסֶר, לְטוֹטְפַת' - חֶסֶר שְׁנֵי וְאֵין, עֵינֶיךָ - מֵלֵא, מְזוֹזוֹת' - חֶסֶר וְאֵין רֵאשׁוֹנָה, בְּיִתְךָ - בְּלֵא יו"ד שְׁנֵי, וּבְשַׁעֲרֶיךָ - מֵלֵא.

(16 רומז לתיבת עד, שישראל מעידים על יחוד ה' ככתוב (ישעיה פרק מג, פסוק י'): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים"). ז. פְּרָשָׁה רְבִיעִית: יְהִיָּה אִם שְׁמַע' - חֶסֶר, מְצוֹתִי

שלמה היא. (104 רגל האות. (105 מהחלק שלמעלה מהנקב. (106 אות יו"ד. (107 ובלבד. (108 שם.

~ יום שני כ"א תמוז ~

פְּרָק שְׁנִי

(1 דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתיים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

א. בִּיצַד כּוֹתְבִין אֶת הַתְּפִלִּין שֶׁל רֵאשׁ²? כּוֹתְבִין אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת עַל אַרְבַּע הַלְּפִינִין³, וְגוֹלְלִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבֵדוֹ, וּמְנִיחִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע בְּתִים, שֶׁהֵן מְחַבְּרִין⁴ בְּעוֹר אֶחָד⁵. וְשֶׁל יָד, כּוֹתְבִין אוֹתָן הָאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת בְּאַרְבַּע דְּפִינִין⁶ עַל קֶלֶף אֶחָד, וְגוֹלְלוּ כְּמִין סִפְר־תּוֹרָה מְסוּפּוֹ לְתַחֲלָתוֹ⁷, וּמְנִיחוּ בְּבֵית אֶחָד⁸.

(2 הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. (3 מנחות דף לד עמוד ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. (4 מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב"ג). (5 שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" זיכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלושה זיכרונות, מכאן שאין מניחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). (6 עמודים. (7 כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קריית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגללם בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כפול, כדי שיניחם בבתיים בעומק כל בית, לפיכך דדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). (8 שנאמר: והיה לך לאות על ירך, אות אחת מבחוץ ומבפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתבת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לו עמוד א ואם עבר וכתבן בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות").

ב. וְצִרְיָהּ לְהִזְהַר בְּפְרָשִׁיּוֹת, שָׁאם עֲשֵׂה הַסְּתוּמָה⁹ כְּתוּבָה¹⁰ אוּ הַפְּתוּחָה סְתוּמָה, פְּסָלָן. וְשִׁלְשַׁת הַפְּרָשִׁיּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת כְּלָן פְּתוּחוֹת, וּפְרָשָׁה אַחְרוֹנָה, שְׁהִיא יְהִיָּה אִם שְׁמַע', סְתוּמָה.

(9 פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה. (10 שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפרוטרוט לקמן (פרק ח, הלכות א"ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג עמוד ב).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) שאינו בקי בכתיבת הפרשיות שבתפילין ועלול לטעות בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. (23) פותח את הבתים, ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז עמוד א) ולכתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא מנוסה ובקי ביני מעשה התפילין, כי ביוון הוא לפתוח הבתים ולבודק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא יפתחם כלל מפני הטורח, ויניחן בלי בדיקה (מנחות דף מב עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). (24) דפוסי התפילין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כו עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). (25) כי צריך הוא לדעת אם כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. (26) שמכרן למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה" (יבמות דף סד עמוד ב). (27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד (עירובין, שם). (28) חבילות חבילות נפרדות, צבתים - מלשון: שול תשולו לה מן הצבתים (רות פרק ב, פסוק טז), שפירושו: אלומות. (29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה ואין האחת ניתרת בבדיקת חברתה. (30) ומי שמכר את אלו לא מכר את אלו ושמה האחד מומחה והשני הדיוט (שם). לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך ועל ידה נותר כל הצבת. **יא. הפותב תפילין בכתב-ידו, או שלקחן מן הממחה³¹ או משאר אדם, ובדקן והחזירן לעורן - לעולם אינו צריך לבדקם פעם אחרת, ואפלו לאחר כמה שנים; כל זמן שחפויין שלם, הרי הן בחזקתן, ואין חוששין להן שמא נמחקה אות מתוכן או שנקבה. הלל הדין הזה אומר: אלו משל אבי אמא³²!**

31) שאינן צריכות בדיקה. (32) ירושלמי עירובין (פרק י, הלכה א) ולא בדקתן מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן ואינן מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש שמא נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמא ניקבו האותיות או נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א).

~ יום שלישי כ"ב תמוז ~

פרק שלישי

1) סידור פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

א. שמונה הלכות יש במעשה התפילין², פלן הלכה למשה מסיני, ולפיכך פלן מעכבות, ואם שנה באחת מהן, פסל. ואלו הן: שיהיו מרבעות, וכן תפירתן³ ברבע, ואלכסונון ברבע⁴, עד שיהיה להן ארבע זויות שוות⁵; ושיהיה בעור של ראש צורת שי"ן⁶ מימין ומשמאל⁷; ושכרף הפרשיות במטלית⁸; ושכרף אותן בשער⁹ מעל המטלית, ואחר-כך מכניסן בבתיהן; ושיהיו תופרין אותן

- פוא"ו אחת, 'יורה' - מלא, 'ומלקוש' - מלא, 'ותירשף' - חסר וא"ו, 'והשתחיתם' - מלא, 'יבולה' - מלא, 'הטבה' - חסר, 'נתן' - חסר, 'אתם' - חסר, 'לאות' - מלא, 'לטוטפת' - חסר וא"ו שניה, 'עניכם' - מלא, 'אתם' - חסר, 'בביתך' - בלא יו"ד שניה, 'ובקומך' - מלא, 'מזוזות' - מלא, 'ביתך' - בלא יו"ד שניה, 'ובשערך' - מלא, 'לאבתיכם' - חסר וא"ו¹⁷.

17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן פרק ח, הלכה ד).

ח. וצריך להזהר בתגין¹⁸ של אותיות, והן כמו זינין זקופות¹⁹ שיש להם תג, כמו שהן²⁰ פתובין בספר-תורה²¹. ואלו הן האותיות המתנגות שפארבע פרשיות אלו.

18) בכתיבים. (19) אות זינין זקופה. (20) התגים. (21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות שבתפילין, בסדר תפילין של הגאונים הנקרא "שימוש רבה" וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "תשובות רבינו".

ט. פרשה ראשונה יש בה אות אחת בלבד, והיא מ"ם סתומה של 'מימים', עליה שלש זינין. פרשה שניה יש לה חמש אותיות, וכל אחת מהן ה"א, ועל כל ה"א מתמשתן ארבע זינין. והן: ה"א של 'ונתנה', וה"א ראשונה וה"א אחרונה של 'הקשה', וה"א של 'וינהג', וה"א של 'ידכה'. פרשה שלישית יש בה חמש אותיות, ואלו הן: קו"ף של 'ובקומך' יש עליה שלש זינין, וקו"ף של 'וקשרתם' יש עליה שלש זינין, וטי"ת-טי"ת-פ"א של 'לטוטפת', על כל אות משלשתן ארבע זינין. פרשה רביעית יש בה חמש אותיות: פ"א של 'ואספת' יש עליה שלש זינין, ותי"ו של 'ואספת' יש עליה זינין אחת, וטי"ת-טי"ת-פ"א של 'לטוטפת', על כל אחת משלשתן ארבע זינין. כל האותיות המתנגות - שש עשרה. ואם לא עשה התגין, או הוסיף וגרע בהן - לא פסל.

י. הלוקח תפילין ממי שאינו ממחה²², צריך לבדקן²³. לקח ממנו מאה קציצות²⁴, בודק מהן שלש קציצות; או שתיים של ראש ואחת של יד, או שתיים של יד ואחת של ראש²⁵ - אם מצאם פשרים, החזק זה האיש²⁶, והרי כלן פשרים ואין השאר צריך בדיקה²⁷; ואם לקחם צבתים²⁸ צבתים, פלן צריכות בדיקה²⁹, שחזקת הצבתים, מאנשים הרבה לקוחים³⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

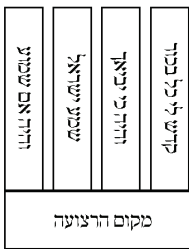
ארבעה קמטים שיש בה שלשה אוריים; וכתבת ספר התורה הרי היא בולטת, ואין בשי"ן שלה אלא שלשה ראשים ('בית יוסף', אורח-חיים סי' לב).

ג. ומניחין את העור על העין עד שייבש. ואחר-כך חולץ העור מעל-גבי האמנם¹⁹ של עין, ונמצא העור, שיש בו ארבעה בתים פנויים. ומכניסין פרושה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור מלמטה, ותופרין אותו מארבע פנותיו²⁰. ומניחין מן העור שלמטה מקום שתפנס בו הרצועה כמו תוכר, והוא הנקרא מעברת.

(19 דפוס. 20 רוחותיו.)

ד. וכיצד עושין תפלין של יד? לוקחין עין מרבע, ארפו פרחבו, ויהיה גבהו פאצבע, או יתר על זה מעט או פחות מעט, ומחפין אותו בעור רטב, ומניחין את העור על האמנם עד שייבש, וחולץ את העור, ומניח את ארבע הפרשיות במקום העין, ומחזיר מקצת העור מלמטה, ותופרו מארבע פנותיו, ומניחין מן העור תוכר, מקום הרצועות.

ה. כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש? מכניס פרושה אחרונה²¹, שהיא 'והיה אם שמוע', בבית ראשון, שהוא על ימין המניח; וישמעו סמוכה לה; 'והיה כי יבאך' - בבית שלישי, סמוכה לשמעו; וקדש לי בבית רביעי, שהוא לשמאל המניח תפלין - כדי שיהא הקורא שלפניו²², פגני המניח, קורא²³ על הסדר הזה²⁴, כגון זה ואם החליף סדור זה - פסולת²⁵.

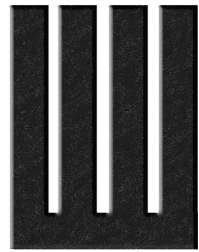

(21 לסדר כתיבתה בתורה. (22 ובנוסח אחר: "שלפניו". (23 מימינו לשמאל. (24 שהוא סדרן הכתוב בתורה (מנחות לד:)) וכן היא דעת רש"י שם. וב'תוספות' שם הביאו דעת רב האי גאון, וכן שיטתו של רבינו-תם, שסדר הנחתן הוא: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, מימין הקורא לשמאלו. וסימן נתנו לדבר: שתי הוי"ו" (והיה כי יביאך, והיה אם שמוע) סמוכות זו לזו, ושתי השיניין של קדש, שמע, סמוכות לשיניין שבעור הבתים, קדש מכאן, ושמע מכאן, ותפלין העשויות על-פי סדר זה נקראות: "תפלין דרבינו-תם". והואיל ותפלין של אלו (רמב"ם ורש"י) פסולות לדברי אלו (רב האי ורבינו-תם) ושל אלו פסולות לדברי אלו, החרד וירא משום ברכה לבטלה, מניח שני זוגות: אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו, ומניחם על ראשו בבת אחת, בברכה אחת, שהרי אמרו (עירובין צה:): "מקום יש בראש להניח שתי תפלין". ויש אומרים: שיניח של

בגדין¹⁰; ושעושין להן מעברת¹¹ מעור החפוי, שתפנס בה הרצועה, עד שתהא עוברת והולכת בתוך תוכר¹² שלה; ושיהיו הרצועות שהרות¹³; ושיהיה הקשר שלהן¹⁴ קשר ידוע, כצורת דלת¹⁵.

(2 עד כאן ביאר רבינו את שני הדברים המעכבים בכתיבת התפלין, מכאן ואילך הוא מפרש את שמונת הדברים המעכבים בעשיית התפלין וקשירת רצועותיהן, כפי שהזכיר כבר לעיל (פ"א, ה"ג). (3 שגם תפירת הגידים תהיה מרובעת (מגילה כד: ו'תוספות' שם). (4 שיהיה ריבוען מכוון ארכן כרחבן, כדי שיהיה להם אותו אלכסון, שאמרו חז"ל (סוכה ח:): כל אמה בריבוע, אמה ושני חומשים באלכסונה. ולא היא ארכן יתר על רחבן (שם). (5 שאם יהיה ארכן כרחבן, אז המרחק של זווית האורך יהיה שווה למרחק של זווית הרוחב. כל אלה כלולים בהלכה אחת, ומכאן ואילך מתחילה ההלכה השניה. (6 שעושה קמטים דקים בעור הבתים כדמות שי"ן (מנחות לה:). (7 ע"פ סדר תפלין ל'גאונים', הנקרא "שימוש רבה". (8 חתיכת בד. ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). ואנו נוהגים לכרכן בקלף ('שולחן ערוך' אורח-חיים סי' לב). (9 שבת קח, ע"א. (10 שם. זוהי ההלכה החמישית. (11 מקום מעבר. (12 כעין כפל בבגד, ויש מפרשים: כעין לולאה, או עניבה, ונוכר במשנה (כלים פרק כ"ה, משנה א): "כל שיש לו תוברות". (13 צבועות צבע שחור. (14 של הרצועות "של ראש" כמו שמבואר בסמוך (הלכה י"ג). ושלש ההלכות האחרונות הנזכרות כאן, מקורן בתלמוד (מס' מנחות לה:). (15 על-פי "שימוש רבה".

ב. כיצד עושים תפלין של ראש? לוקחין עין מרבע ארפו פרחבו ונגבהו. ואם היה גבהו יותר על רחבו או פחות ממנו אין פךך פלום. ואין מקפידין אלא על ארפו שיהא כרחבו. וחופרין בו שלשה חריצין, כדי שיעשה לו ארבע

ראשים, כגון זה ולוקחין עור, ומרטיבין אותו במים ומשימין בו את העין, ומכניסין את העור בין כל חריץ וחריץ, ומכמשים¹⁶ אותו והוא רטב¹⁷ מפאן ומפאן, עד שעושין בו דמות שי"ן שיש לה שלשה ראשין מימין המניח תפלין, ודמות שי"ן שיש לה ארבעה ראשים משמאל המניח¹⁸.

(16 מקמטים אותו בצבת. (17 כשעדיין רטוב. (18 ע"פ "שימוש רבה". ושתי צורות השי"ן הזאת מכוונות נגד שתי הכתיבות שלנו: כתיבת הלוחות, וכתבת ספר-תורה. כתיבת הלוחות היתה שקועה, שנאמר: "חרות על הלוחות" והיתה מפולשת מעבר לעבר. נמצא שהשי"ן של הלוחות היו לה ארבעה דפנות לשלשה אוריים, וכנגדה שי"ן של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תורת ה' בפיו, הוקשה כל התורה לתפילין. וראה לקמן פ"ט, הלכה י"ג.

י. כְּשֶׁתּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין, תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּרַבּוּעַ. וְהִלְכָה רוֹנְחָתָם⁴⁰, שְׂמִיחָיו בְּכָל צֵד⁴¹ שְׁלֹשׁ תְּפִירוֹת, עַד שְׂמִיחָיו הַכֹּל שְׂתִים-עֶשְׂרֵה תְּפִירוֹת⁴², בֵּין שָׁל יָד, בֵּין שָׁל רֶאֶשׁ. וְאִם עֲשָׂה הַתְּפִירוֹת עֶשְׂרִים⁴³ אוֹ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה⁴⁴, עוֹשֶׂה. וְכָל הַתְּפִירוֹת, יִהְיֶה הַחוּט שֶׁלָּהֶן סוֹכֵב מִשְׁתֵּי רוּחֹת⁴⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין של יד בין של ראש"

על אף האמור לעיל בטעם שהקדים תפילין של ראש לשל יד שלא כבתורה המקדימה של יד לשל ראש, הנה כאן ובעוד מקומות הקדים של יד לשל ראש.

ויש לומר הטעם שבהלכות שמדבר אודות שניהם יחד כמו כאן, פעמים מקדים של יד לשל ראש ופעמים של ראש לשל יד.

(לקו"ש חלק ל"ט ע' 22 הע' 7
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(40) מקובלת בישראל. (41) מצדי הבתים. (42) שעושה ארבעה נקבים בכל צד משולי הבתים, ובהם הוא מעביר את תפירת הגידים, נמצא שלש תפירות לכל צד, שהן שתים-עשרה בין כולן - כנגד שנים-עשר שבטי ישראל. (43) כשתסיר מלכות וכהונה (שאברו בעוונותינו) שהן יהודה ולוי, ישארו עשרה שבטים. (44) כשתוסיף מנשה ואפרים, שנאמר עליהם (בראשית מ"ח, ה): אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, יהיו ארבעה עשר שבטים ("שמושא רבה"). (45) משני צדי שולי הבתים, פנים ואחור, שתי תפירות יוצאות מכל נקב שבנקבי השולים, אחת לצד עליון ואחת לצד התחתון.

יא. וְצִרְיָה שְׂמִיחָה הַחֲרִיץ⁴⁶ שֶׁל תְּפִלִּין שֶׁל רֶאֶשׁ עַד מְקוֹם הַתְּפִירָה⁴⁷. וְאִם הָיָה הַחֲרִיץ נֶפֶר⁴⁸, כְּדִי שְׂמִיחָיו אַרְבַּעַת רֵאשִׁין נְרָאִין לְפָל, וְאַף-עַל-פִּי שְׂאִין הַחֲרִיץ מְגִיעַ לְמְקוֹם הַתְּפִירָה - כְּשֵׁרוֹת. וְאִם אִין חֲרִיץ נֶפֶר - פְּסוּלוֹת⁴⁹. וְצִרְיָה לְהַעֲבִיר בְּתוֹךְ כָּל חֲרִיץ וְחֲרִיץ עַל-גַּבֵּי הָעוֹר חוּט אוֹ מְשִׁיחָה⁵⁰, לְהַבְדִּיל בֵּין בֵּית לְבֵית. וּמְנַהֵג פְּשוּט, לְהַעֲבִיר גִּיד מְגִידֵי הַתְּפִירָה בְּכָל חֲרִיץ וְחֲרִיץ מִשְׁלֶשְׁתָּן.

(46) שבין בית לבית. (47) למטה, הוא בית מושב התפילין הנקרא בלשון התלמוד: "תיתורא" (מנחות לה. וברש"י שם). (48) שהוא רק למעלה. (49) מנחות לד, ע"ב. (50) חבל דק, ונזכר במשנה (כלים, פ"כא, מ"ג).

יב. וְכִיצַד עוֹשִׂין הַרְצוּעוֹת? לּוֹקְחִין רְצוּעָה שֶׁל עוֹר, רִחְבָּה כְּאֶרְךָ הַשְּׁעוּרָה⁵¹; וְאִם הָיְתָה רִחְבָּה מְזוֹ

רמב"ם ורש"י ויברך עליהן, ויהיו עליו בשעת קריאת-שמע ותפילה, ואחר התפילה יניח של רבינו-תם' בלא ברכה ויקרא בהן קריאת-שמע לבד (או"ח סי' לד). ונהגו בארצות אדום וישמעאל כרבינו ורש"י, וגם שלחו כתב מארץ ישראל, שנפלה הבימה שעל קבר יחזקאל ונמצאו שם תפילין ישנות מאד בסידור רבינו ורש"י ז"ל ('הגהות מיימוניות'). וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (25) מנחות, שם.

ו. תְּפִלָּה שֶׁל יָד, כּוֹתֵבֶם בְּאַרְבַּעַת דְּפִינֵי²⁶, בְּעוֹר אֶחָד אֶרְךָ כְּסִפְרֵ-תוֹרָה²⁷, עַל סְדוּרָן בְּתוֹרָה²⁸, כְּגוֹן זֶה אִם כְּתָבָן עַל אַרְבַּע עוֹרוֹת וְהִכְנִיסֶן בְּבֵית אֶחָד, יֵצֵא, וְאִינוּ צְרִיף לְדַבְּקָם²⁹.

קודש לוי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמוע
---------------------	------------------	--------------	-----------------

(26) עמודים. כל פרשה על עמוד מיוחד. (27) הכתוב הרבה דפים על עור אחד. (28) כסדר כתיבתן בתורה, המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. (29) שם.

ז. כְּשֶׁהוּא גוֹלֵל הַפְּרָשִׁיּוֹת³⁰ - בֵּין שָׁל רֶאֶשׁ, בֵּין שָׁל יָד - גוֹלֵל אוֹתָן מְסוּפָן לְתַחֲלָתָן³¹, עַד שְׂתַמְצָא כְּשֶׁתַּפְּתַח הַפְּרָשָׁה, תִּקְרָא כָּל פְּרָשָׁה וּפְרָשָׁה מִתַּחֲלָתָה עַד סוּפָה.

(30) להניחן בכתיבה. (31) כמו שאמרו במזווה (שם, לא): "כורכה כאחד כלפי שמע" (כסף-משנה בשם הרא"ש).

ח. וְכִשְׂמִכְנִיסִין אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּבֵתִים שְׁלֵהֶם, כּוֹרְכִין אוֹתָן בְּמַטְלִית, וְעַל הַמַּטְלִית שְׁעָר³², וְאַחַר-כֵּן מְכַנִּיסִין אוֹתָן בְּבֵתֵיהֶן. וְשְׁעָר זֶה צְרִיף לְהִיֹּת שְׁעָר בְּהֶמָּה אוֹ שֶׁל חִזָּה טְהוֹרָה, וְאֶפְלוּ מְנַבְּלוֹת וּטְרָפוֹת שְׁלֵהֶן³³. וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל הָעָם לְכַרְכֵן בְּשְׁעָר זַנְבֵי הָעֵגְלִים³⁵.

(32) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). (33) שבת קח, ע"א. וראה בבאורנו לעיל פ"א, ה"ו. (34) שהוא ארוך ונאות לקשירה יותר משיער שאר הגוף. (35) ב"שימושא רבה" נותן טעם לזה כדי שיזכר בעוון העגל ולא יחטא. וכן יועיל זה לכפר על חטא העגל ('מעשה רוקח').

ט. כְּשֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין, אִין תּוֹפְרִין אֶלָּא בְּגִידִין שֶׁל בְּהֶמָּה אוֹ שֶׁל חִזָּה טְהוֹרָה, וְאֶפְלוּ מְנַבְּלוֹת וּטְרָפוֹת שְׁלֵהֶן. לּוֹקְחִין הַגִּידִין שְׂמִישׁ בְּעַקְבֵי³⁶ הַבְּהֶמָּה אוֹ הַחִזָּה טְהוֹרִים, וְהֵם לְכַנִּים; וְאִם הֵם קְשִׁים, מְרַכְכִין אוֹתָן בְּאֶבְנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, עַד שְׂמִיעָשׁוּ כְּפִשְׁתָּן, וְטוֹוִין³⁷ אוֹתָן וְשׁוֹזְרִין³⁸ אוֹתָן, וְכֵהֶן תּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין וְיִרְעוֹת סִפְרֵ-תוֹרָה³⁹.

(36) כף הרגל. (37) עושים אותם חוטים חוטים. (38) גודלים. (39) מכות יא, ע"ב. שנאמר: "למען תהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

65) גם הצד הפנימי שברצועה, ולא נוהגים כן ('בית יוסף' או"ח סי' לג).

טו. העור שמתחפין בו התפילין⁶⁶ ושעושים ממנו הרצועות הוא עור של בהמה או חיה או עוף הטְהוֹרִים⁶⁷, ואפלו נבלות וטְרֵפוֹת⁶⁸ שֶׁלֶהֶן. ואם עשה מעור טמאים, או שחפה תפילין בזהב - פסולות⁶⁹. ועור הרצועה צריך עבוד לשמה⁷⁰. אבל בעור שמתחפין בו, אינו צריך עבוד קלל; אפלו עשהו מצה⁷¹, פֶּשֶׁר; ומקומות הרבה נהגו לעשות אותן בעור מצה⁷².

66) זה עור הבתים שפרשיות התפילין מחופות (מכוסות) בו. 67) עור החיפוי - מקורו (מנחות מב:), עור הרצועות - מקורו (שבת כח:). 68) מבואר לעיל פ"א ה"י, בביאורנו שם. 69) שנאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", דרשו חז"ל (שבת קח:): "מדבר המותר בפיך", וגם זהב אינו דבר הנאכל. 70) שבשעה שמולחו (ראה לעיל פ"א, ה) יאמר: הריני מעבד עור זה לשם תפילין. 71) שלא עובד במלח ובקמח, כמצה זו שאינה מתוקנת בשם תבלין. (ראה שבת עט:). 72) מפני שכל שאינו מעובד הוא חזק יותר. ומעלה היא לעור הבתים. וכיון שאינו צריך עיבוד כלל, אין לומר בו שצריך להיות מעובד לשמן ('בית יוסף' או"ח סי' לב). ויש אומרים: שטוב והגון לעשות עור הבתים מעור השליל (עובר הנמצא במעי אמו) מפני שלא נעבדה בו עבירה, וגם נוח לעשות בו קמטי השי"ן לרוב רכותו ('הגהות מיימוניות').

טז. אין עושים התפילין, אלא ישאל, שעשיתן כתיבתן⁷³, מפני השי"ן שעושים בעור⁷⁴, כמו שאמרנו⁷⁵. לפיכך אם חפץ הכותי או תפרן, פסולות. והוא הדין לכל הפסול⁷⁶ לכתבן, שלא יעשה אותן.

73) שדין עשייתן כדין כתיבתן. וכתיבתן אינה אלא ע"י ישראל כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 74) שעשייתה היא כתיבתה. וכתיבת השי"ן שהיא חלק מהשם "שדי" פסולה ע"י גוי (ראה שבת כח:), וכיון שיש בעשייתן דבר הראוי להפסל ע"י גוי, אין לחלק בין עשייה לעשייה ('בית יוסף' או"ח סי' לט). 75) לעיל ה"ב. 76) כגון ישראל מומר או קטן, וכל אלה המנויים לעיל פ"א, הלכה י"ג. ובנוגע להשחרת הרצועות, יש להסתפק אם יכול גוי להשחרין כשם שכשר לשאר תיקון העור, או אולי כיון שהלכה למשה מסיני היא שיהיו שחורות, צריכה ההשחרה להיות "לשמה", וכל דבר שצריך "לשמו" פסול ע"י גוי (לעיל פ"א, ה"א) והמחמיר תבוא עליו ברכה ('הגהות מיימוניות').

יז. תפלה של ראש אין עושים אותה של יד⁷⁷, ושל יד עושים אותה של ראש⁷⁸, לפי שאין מורידין מקדשה חמורה לקדשה קלה⁷⁹. וכן רצועה של תפלה של ראש אין עושים אותה לתפלה של יד⁸⁰. במה דברים אמורים⁸¹ כשלקבשן; אבל תפילין של

השעור, פֶּשֶׁרָה. וארף רצועה של ראש - פְּדִי שֶׁתְּקִיף אֶת הָרֹאשׁ, וְיִקְשֶׁר מִמֶּנָּה הַקֶּשֶׁר⁵², ותמתח שתי הרצועות מכאן ומכאן, עד שיגיעו לטבור או למעלה ממנו מעט⁵³. וארף רצועה של יד - פְּדִי שֶׁתְּקִיף אֶת הַזְרֹעַ, וְיִקְשֶׁר מִמֶּנָּה הַקֶּשֶׁר⁵⁴, ותמתח רצועה אחת על אצבע אמצעית, ויכרך ממנה על אצבעו שלש⁵⁵ פריכות ויקשר⁵⁶. ואם היו הרצועות ארפות יתר על שעורים האלו - פֶּשֶׁרוֹת.

51) הרי"ף הל' תפילין, ע"פ מדרש נחומא סוף פרשת "בא". 52) כמפורש בסמוך ה"ג. 53) וב'שמושא רבה' כתוב: של ימין עד הטבור, ושל צד שמאל עד החזה, וכן ב'טור' או"ח סי' כז. 54) מסביב לקבורת כמבואר לקמן (ד, ב). ונוהגים לכרוך על הזרוע שש או שבע כריכות (שו"ע או"ח סי' כז). 55) על-פי סוגיית התלמוד (מנחות לה:): ושם נאמר באורך רצועה של יד "ומתלית לה", ומפרש רבינו שקושר סביב אצבעו שלש פעמים, מתלית - לשון "שלש" בארמית. 56) לחזק כריכות הרצועה שלא תתפרד.

יג. ומכניס רצועה של ראש בתוכו⁵⁷ שלה, ומקיף במדת ראשו, וקושר קשר מרבע⁵⁸ כמין דל"ת. וקושר זה צריך כל תלמיד-חכם ללמדו⁵⁹. ואי אפשר להודיע צורתו בכתב, אלא בראיית העין⁶⁰. וכן בשל יד קושר קשר כמין יו"ד⁶¹, ותהיה הרצועה של יד עולה ויורדת בתוך הקשר, פְּדִי שֶׁיִתְחַיֵּב וְיִקְצַר בַּעַת שִׁירְצָה לְקֶשֶׁר עַל יָדוֹ.

57) הוא מקום מעבר הרצועה המפורש לעיל ה"א. 58) כמ"ם סתומה ('מעשה רוקח'). 59) חולין ס, ע"א. 60) וכן אמרו (מנחות לה:): "וראית את אחורי (שמות לג, כג) - מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין" כדי ללמדו מעשה הקשר, שא"א אפשר להודיעו אלא בראיית העין ("האשכול", הלכות תפילין). וב'בית יוסף' או"ח סי' לב הודיע צורתו. 61) שבראש הרצועה אצל הקשר שבו עוברת הרצועה, עושה קשר קטן בצורת יו"ד, כדי להשלים אותיות של "שד"י" - עם השי"ן שבבית של ראש, וקשר של דל"ת שברצועה של ראש (מלשון ה'טור' או"ח סי' לב). והקשרים: דל"ת, יו"ד - נזכרים בתלמוד (שבת סב:).

יד. הרצועות של תפילין - בין של ראש, בין של יד - פְּגִייהָם הַחֲצִיזוֹנִים שְׁחָרִים, וְזוּ הַלֶּכֶה לְמִשָּׁה מְסִינֵי⁶². אָבָל אַחֲרֵי הַרְצוּעוֹת, הוֹאִיל וּמִבְּפָנִים הֵן - אִם הָיוּ יְרֵקוֹת או לְבָנוֹת, פֶּשֶׁרוֹת; אֲדָמוֹת לֹא יַעֲשֶׂה, שְׁמָא תִּהְיֶה הַרְצוּעָה וְגִנָּאי הוּא לֹא⁶³; וְלֹא יִהְיֶה אַחֲרֵי הַרְצוּעָה לְעוֹלָם, אֲלֵא כַּעֲיֵן הַקְּצִיצָה⁶⁴: אִם יִרְקָה - יִרְקֵן, וְאִם לְבָנָה - לְבָנִים. וְנוֹי הוּא לְתַפְלִין, שִׁיְהִיו קָלָן שְׁחָרוֹת, הַקְּצִיצָה וְהַרְצוּעָה כְּלָה⁶⁵.

62) מנחות לה, ע"א. 63) שיאמרו גרדן הוא, ומדם חטטיו נצבעו והאדימו (שם, וברש"י). 64) כצבע הבית עצמו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקשירה והתפירה פוסלות (ראה 'טור' או"ח סי' לג, וב' בית יוסף' שם). (94) כגון שנפסקה הרצועה של ראש אחרי העיגול המקיף את הראש, ולא נשאר ממנה כדי שיעור האמור לעיל ה"ב. (95) ואפשר שקשירה ותפירה כשרות בהן, כמבואר לעיל. (96) הצד העליון שברצועה שהוא חלק וצבוע שחור, כמאמרם (מנחות לה): "וניייהן לבר". ומצינו לחז"ל (מועד קטן כה). שסיפרו בחסידותו של רב הונא, שפעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין (השחור בפנים, רש"י) וישב עליה בצום ארבעים יום. (97) יש מדקדקים בדברי רבינו שאין הקפידא נאמרת אלא בשעת ההנחה בלבד, אבל אם נהפכה לו הרצועה אחרי ההנחה אין חוששים לה. ואין זה מוכח, שכל שמיחה כתיקונה אינה עשויה להתפרק מעצמה, אבל ודאי אם נהפכה - עליו לתקנה כראוי ('בית יוסף', או"ח סי' כז).

~ יום רביעי כ"ג תמוז ~

פְּרָק רְבִיעִי

(1) מקום הנחת תפילין; סדר ברכתן; זמן הנחתן; מי הם הפטורים מהנחתן.

א. היכן מניחין תפילין של ראש? מניחין אותן על הקדקד, שהוא סוף השער שפגג הפנים, והוא המקום שמהו של תינוק רופס² בו. וצריך לכוון אותם באמצע, כדי שיהיו בין העינים³, ויהיה הקשר⁴ בגבה הערף⁵, שהוא סוף הגלגלת.

(2) כך, כשהוא קטן בן שנה (מנחות לו. וברש"י). (3) שלא יהיו בצדי הראש, אלא מכוונות באמצעו כנגד המקום שבין העינים, לקיים מה שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" (שם, לז:). (4) של רצועות הראש העשוי כמין דל"ת, כמו שמבואר לעיל פ"ג הי"ג. (5) שהוא מול הפנים, ולא למטה בצואר (שם, לה:).

ב. ושל יד, קושר אותה על שמאלו⁶, על הקברת⁷, והוא הפער התופח⁸ שבמרפק, שגין פרק הכתף ובין פרק הזרוע; שגמץא, כשהוא מדבק מרפקו לצלעיו, תהיה תפלה כנגד לבו, ונמצא מקיים: "והיו הדברים האלה על לבבך"⁹.

(6) מנחות לז, ע"א. שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" מה כתיבה בימין (ש"רוב בני אדם כותבים בימין), אף קשירה בימין, ומשקושר בימין, מכלל שהנחת התפילין בשמאלו (כי אם יניחה על ימינו, שוב אינו יכול לקשרה בימין, רש"י שם). (7) לשון קבוצת בשר ('תוספות' שם). (8) מנופח ועולה. (9) שם, לז, ע"ב; מדרש נחומא פרשת "בא" אות יד).

ג. המניח תפלה של יד על פס-ידו¹⁰, או של ראש על מצחו¹¹ - הרי זה דרף צדוקים¹². העושה תפלות עגלה פאגוז¹³, אין פה מצוה פלל¹⁴. אטר¹⁵ מניח תפילין בימינו, שהוא שמאל שלו. ואם היה שולט

ראש שלא לכשן אדם מעולם - אם רצה להחזיקן ליד, מתר⁸²; וכיצד עושין? סוללה⁸⁴ עליה עור עד שתעשה אחת, וקושרה על ידו.

(77) שאם אין לו תפלה של יד, ויש לו שתיים של ראש - אינו מניח אחת מהן על היד. (78) ועושה לה ארבעה בתים בפנים, וחריצים ניכרים מבחוץ, כמבואר לעיל ה"א (כסף-משנה). (79) מנחות לד, ע"ב. ותפלה של ראש קדושה חמורה שיש בה רובה של רש"י, ש"יין בעור הבית, ודל"ת בקשר הרצועה, וב"ש"ל יד" אין בה אלא יו"ד לבד (רש"י, שם). וראה לעיל ה' תפילה פ"יא הי"ד, ובביאורו. (80) מהטעם הנ"ל. (81) שאין עושים תפלה של ראש "של יד". (82) מנחות, שם. שכל עוד שלא לבשן, לא נתקדשו בקדושתן המיוחדת. (83) והלא "של ראש" חריצה ניכרה מבחוץ, ושל יד כולה מבית אחד. (84) מלשון טלאי, שמכסה עליה עור (מנחות שם).

יח. תפילין שנפסקו התפירות⁸⁵ שלהן - אם היו שתי התפירות זו בצד זו⁸⁶, או שנפסקו שלש תפירות, אפלו זו שלא כנגד זו, הרי אלו פסולות⁸⁷. במה דברים אמורים? בישנות⁸⁸, אבל בחדשות⁸⁹, כל זמן שפגיו טבולן⁹⁰ קימות, פשרות⁹¹. ואלו הן החדשות? כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו, ותולין בו התפילין והוא חזק ואינו נכרת - הרי אלו חדשות; ואם אין ראוי לתלות בו, אלא הוא נפסק - הרי אלו ישנות.

(85) המחברות את היתורא (בית מושב התפילין) עם עור הבתים. (86) התפירה החיצונה עם התפירה הפנימית שכנגדה, שכל תפירה מ"ב התפירות היא סובבת משתי רוחות פנים ואחור, כמבואר לעיל ה"י. (87) מנחות לה, ע"א. (88) שיש לחוש שייקרעו לגמרי מרוב יושנן. (89) שעורם חזק ולא ייקרע יותר. (90) עור הבתים, שהם מרובעים כטבלא. (91) מנחות, שם. ע"פ גירסת הרי"ף, וגירסת התלמוד שלפנינו היא, שבחדשות יש לפסול יותר מבישנות, אבל רבינו נמשך אחרי הרי"ף ה' תפילין, שלפי גירסתו יש להכשיר בחדשות יותר מבישנות.

יט. רצועה שנפסקה, אין קושרין אותה⁹² ואין תופרין אותה, אלא מוציאה וגונזה ועושין אחרת⁹³. ושיורי הרצועה⁹⁴ פסולין, עד שיהא ארפה ורחבה פשעור או יתר עליה⁹⁵. ולעולם יזהר להיות פגיו הרצועה⁹⁶ למעלה, בעת שקושרין⁹⁷ אותן על ידו ועל ראשו.

(92) מנחות לה, ע"ב. שנאמר וקשרתם, קשירה תמה, רצועה שלימה ולא קשורה. (93) וכן דעת הגאונים הובאה בראש ה' תפילין. ולדעת הרא"ש ושאר פוסקים אין התפירה והקשירה פוסלות אלא בחלק הרצועה המקיף את הראש, וכן ב"ש"ל יד" באותו החלק המקיף את הזרוע והאצבע האמצעית. אבל בעודף הרצועה התלויה מלפניו לנוי, וכן בעודף הרצועה של יד מה שחזן לאצבע האמצעית - אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) שמברך על של ראש "על מצות תפילין". (24) כגון שאין לו אלא תפלה של ראש בלבד. (25) ואינו מברך עליה, כי הברכה הראשונה עולה לשתיהן (מנחות לו). וכפירוש הרי"ף (שם). וכן דעת רב האי גאון ורב אחא משבחה (הובאו ברי"ף). וכה יאמר רבינו בתשובתו: "אע"פ ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתייהן הוא הזכרון, שנאמר: למען תהיה תורת ה' בפיך (תשובות הרמב"ם לפס"א, סימן ח'). וכדעת רבינו מפורש בתוספתא (ברכות פ"ו) וב"זהר"ר פרשת פנחס. ברם לדעת רב עמרם גאון ורבינו-תם ('תוספות' מנחות לו.) צריך לברך על של ראש ברכה שניה: "על מצות תפילין", וכדבריהם מפורש במדרש תנחומא פ' בא אות יד. ומנהג בני אשכנז לברך שתי ברכות, אלא שאומרים אחר הברכה השניה: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" כדי להנצל מספק ברכה לבטלה (רמ"א אור"ח סי' כה). (26) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" - כל זמן שהן בין עיניך, יהיו שתים. ואם יחלוץ של יד תחלה, תשאר רק התפלה האחת שעל ראשו, בין עיניו.

ו. מי שברך "להניח תפילין" וקשר תפילין של יד, אסור לו לספר, ואפילו להשיב שלום לרבו, עד שניני של ראש. ואם שח - הרי זו עברה²⁷, וצריך לברך ברכה שנייה, "על מצות תפילין", ואחר-כך מניח של ראש²⁸.

27) שהרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה, והתורה אמרה: "לא תשא שם ה' אלהיך לשוא". (28) שם: "סח מברך שתים".

ז. תפילין, כל זמן שמניחן מברך עליהן, ואפילו חולץ ולובש פמה פעמים ביום²⁹. וכל המצות בלן מברך עליהן קדם לעשייתן³⁰; לפיכך צריך לברך על התפלה של יד אחר הנחה על הקברת, קדם לקשירתן, שקשירתן זו היא עשייתן³¹.

29) סוכה מו, ע"א. (30) מנחות לה, ע"ב. (31) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך". וכן לא יברך לפני הנחתן, כי הברכה צריכה להיות סמוכה ותכופה לעשיית המצוה (כסף-משנה).

ח. פשוט אדם תפילו להצניען בכלי³², לא יניח של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה³³, מפני שבשעה שהוא רוצה ללבוש יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא שמניחה³⁴ ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של ראש קדם של יד³⁵; ואסור לאדם להניח מצוה, ולעבר ממנה למצוה אחרת³⁶, אלא מצוה שתבוא לידו של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך צריך להניח של יד למעלה, כדי שפגע בה תחלה וילבש על הסדר³⁷.

32) בתיקן. (33) מדובר בתיק צר, כי אם התיק רחב אפשר

בשתי ידיו, מניח אותה בשמאלו, שהוא שמאל כל אדם¹⁶. ומקום קשירת התפילין¹⁷ ומקום הנחתן¹⁸, מפי השמועה¹⁹ למדום.

10) כף, שהוא מפרש לעצמו "וקשרתם לאות על ירך" - יד ממש, ולא בגובה שביד. (11) והוא מפרש לו "בין עיניך" בין עיניך ממש - על המצח - ולא בגובה שבראש. (12) מגילה כד, ע"ב: "שמבזים מדרש חכמים, והולכים אחר משמע הכתוב לפי דעתם (רש"י, שם). וחז"ל דרשו ב"גזירה-שוה" ש"בין עיניך" האמור בתפילין, פירושו בגובה הראש: "נאמר כאן בין עיניך, ונאמר להלן (דברים יד, א): ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה שבראש, מקום שעושה קרחה (שיש בו שיער), אף כאן בגובה הראש" (מנחות לו:). ולא נאמר "בין עיניך" אלא לומר שתשים את התפילין באמצע הראש מכוון כנגד בין העינים. (13) שאין לה בית מושב, ומחודד מלמטה (רש"י). (14) כי מצוותן שיהיו מרובעות, כמו שמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (15) מי שימינו רפויה ועושה מלאכתו בשמאלו ('נמוקי יוסף'), ונזכר ב"שופטים" (ג, טו): איש אטר יד ימינו. (16) מנחות לו, ע"א. (17) על היר. (18) על הראש. (19) מתורה שבעל-פה שקיבל משה מסיני (כי גם ה"גזירה-שוה" הנזכרת בביאורנו לעיל ה"ב, ניתנה למשה מסיני, ראה הלכות שופר פ"א ה"א, ובכסף-משנה (שם).

ד. תפלה של ראש אינה מעפכת של יד²⁰, ושל יד אינה מעפכת של ראש²¹, מפני שהן שתי מצוות, זו לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברכין? על של ראש מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין"; ועל של יד מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין".

20) שאפילו אם אין לו תפלה "של ראש", יכול להניח על ידו תפלה "של יד" ויקיים על-כל-פנים מצות תפלה "של יד" (מנחות מד.). (21) הקדים רבינו תפלה של ראש לפני תפלה של יד, לרוב קדושתה, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"יז). אבל בסדר הנחתן, של יד קודמת לשל ראש, כמבואר בסמוך ה"ה. (22) להניח - בקמ"ץ, כלשון הכתוב (יחזקאל מד, ל): להניח ברכה אל ביתך ('בית יוסף' אור"ח סי' כה), וכן פסק בשו"ע שם, שפירושו: שתהיה התפלה נחה בקיום ובקביעות ע"י הקשר, לא תנוד אנה ואנה, ויש חולקים: ומנקדים להניח בפת"ח. (הרב לונגאנו בספרו "מעריך" והר" יוסף שוורץ ועוד), וגדולי הפוסקים הכריעו כדיעה הראשונה. והגאון יעב"ץ יאמר בסידורו שאין לומר בפת"ח, כי זה מורה ענין עזיבה שהוא היפך הנרצה כאן.

ה. פמה דברים אמורים²³? פשהניח אחת מהן²⁴, אבל אם הניח שתיהן, מברך ברכה אחת והיא "להניח תפילין", וקושר של יד, ואחר-כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש²⁵ ואחר-כך חולץ של יד²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה'אות' ביום-טוב הוא איסור עשיית מלאכה, וחול-המועד מתוך שמתור במלאכה מן התורה, אין בו אות. ובארץ ישראל המנהג שלא להניח תפילין בחול-המועד, כי מצאו ב'זוהר חדש' על הפסוק "לריח שמניך טובים" (שה"ש א, ג): שאסור להניחן בחול-המועד, "ומי יערב לבו לגשת לעבור בקום ועשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג מאד באיסור הנחתן" ('בית יוסף', או"ח סי' לא). (45) ברכות ט, ע"ב. כאן מדובר בחבירו שאינו רגיל עמו ביותר, כי אם רגיל עמו הרבה, אפילו בריחוק יותר מארבע אמות יכירוהו (ירושלמי בר' א, ב).

יא. מי שהניח תפילין קדם שתשקע החמה, וחשכה עליו - אפלו הן עליו כל הלילה, מתר⁴⁶; ואין מורין דבר זה לרבים, אלא מלמדן את הכל, שלא יניחו תפילין⁴⁷ עליהן כלילה, אלא יחלצו אותן משתשקע החמה⁴⁸. וכל המניח תפילין לכתחלה אחר שתשקע החמה, עובר בלאו, שנאמר: "ושמרת⁴⁹ את החקה הזאת וגו' ממימים ימימה".

(46) להשאירן מונחות על ראשו. (47) שלא שאירן מונחות. (48) מנחות לו, ע"ב. שמא ישכח וישן בהן ואסור, כמבואר בסמוך ה"טו. (49) תשמור להניח התפילין רק ביום ולא בלילה, וכל מקום שנאמר "השמר", הרי זה לא-תעשה (מנחות, שם). אבל אינו לוקה על לאו זה, לפי שכל המתכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו - אינו לוקה, וכן אין זה כשאר לאוין, שהרי אם היו עליו מבעוד יום, מותר להניחן עליו בלילה. ולפיכך לא מנה רבינו לאו זה במנין המצוות (רדב"ז ח"ב, לשונות הרמב"ם, צ"ה).

יב. היה בא בדרך ותפילין בראשו, ושקעה עליו החמה⁵⁰ וקדש⁵¹ היום⁵² - מניח ידו עליהן⁵³ עד שהוא מגיע לביתו וחולץ⁵⁴. היה יושב בבית-המדרש⁵⁵ ותפילין בראשו, וקדש עליו היום⁵⁶ - מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו וחולץ. ואם יש בית סמוך לחומה שמשתמרים בו, מניחן שם⁵⁷. ואם לא חלץ תפיליו משתשקע החמה, מפני שלא היה לו מקום לשמרו, ונמצאו עליו פדי לשמרו - מתר⁵⁸.

(50) והרי לילה אינו זמן תפילין, וחייב לחלצן. (51) או קדש (מעשה רוקח). (52) השבת, וגם שבת אינה זמן תפילין. (53) מכסה אותן בידו כדי שלא יראוהו אחרים וילמדו ממנו (נמוקי יוסף). (54) ואינו חולצן בדרך משום חשש שמא יפלו מידו. ובליל שבת מוכרח הוא להעבירן כשהן על ראשו, שאסור להעביר חפץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, והתירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש, משום בזיון התפילין (ביצה טו). (55) שמחוץ לעיר ואינו משתמר. (56) ואם יניחן בבית-המדרש - יאברו. (57) ואינו מוליכין לביתו. (שם). (58) ומורים כן לכתחילה. (מנחות לו): וכגירסת הרי"ף שם. ולגירסת הש"ס שלפנינו, נאמר שאפילו להניחן לכתחילה על ראשו - מותר, כדי לשמרו.

להניח "של יד" בצד התיק השמאלי, ו"של ראש" בצד הימין כמנהגנו היום. (34) עזובה מידו ומניחה. (35) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך, ואח"כ והיו לטוטפות בין עיניך" (מנחות לו). (36) יומא לג, ע"א. ובמכילתא פ' בא דרשוה חז"ל מהפסוק: ושמתם את המצות (שמות יב, יז) אל תקרא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצים את המצה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם באה מצוה לידך, עשה אותה מיד". (37) שם, לג, ע"ב: "עבורי דרעא אטוטפתא אסור", וכפירוש רב האי גאון, הובא ב'תוספות' שם.

ט. פלי שהכינו³⁸ להניח בו תפילין, והניחם בו, נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי הל³⁹; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי⁴⁰ ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חל כמו שהיה. ואסור לתלות את התפילין - בין ברצועה, בין בתפלה עצמה⁴¹; אכל תולה הוא את הפיס שהתפילין מנחין בו.

(38) יחדו לכך. (39) סנהדרין מח, ע"ב. (40) דרך מקרה. (41) משום גנאי ובזיון (ברכות כד). אבל בשעת הנחת תפלה של ראש שמחזיק הרצועה ביד, והתפלה תלויה באויר, וכך הוא מניחה על ראשו - אין איסור, כי זה צורך הנחתן ואין בזה משום בזיון (ט"ז או"ח, סי' מ).

י. זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה, שנאמר: "ממימים ימימה"⁴² - 'חקה' זו היא מצות תפילין⁴³. וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין, שנאמר: "והיה לאות", ושבתות וימים טובים הן עצמן אות⁴⁴. ומאימתי זמן הנחתן? משיראה את חברו ברחוק ארבע אמות ויכירה⁴⁵, עד שתשקע החמה.

(42) ימים, ולא לילות (מנחות לו:). (43) האמורה בפסוק הקודם: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך" וגו' כדעת רבי יוסי הגלילי (מנחות לו:), בניגוד לדעת רבי עקיבא, האומר שם: לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד. (44) בין הקדוש-ברוך-הוא לישראל, כמו שכתוב (שמות לא, יג): את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני וביניכם (מנחות לו: וברש"י שם). וכן ימים-טובים נקראים אות, שהרי אסורים בעשיית מלאכה, ומצויינים במצוות. ויש אומרים: שאות הנאמרת אצל "שבתותי תשמרו" מכוונת גם לימים-טובים, שכן "שבתותי" שתיים במשמע: אחד שבת, ואחד יום-טוב ('קריית ספר'). ולענין הנחת תפילין בחול-המועד נחלקו הפוסקים, יש אומרים ('הלכות גדולות', וספר העתים' בשם גאון, והרשב"א) שאין מניחים בהם תפילין, שהרי יש להם "אות": איסור חמץ בחול-המועד פסח, וסוכה וולוב בחול-המועד סוכות. אבל דעת רבינו (הל' יום-טוב פ"ז, ה"ג) שמניחים בהם תפילין. ראה כסף-משנה כאן. (ובשליט הגיבורים' - להלי תפילין להרי"ף - כתוב: "וכן מצאתי באיזה ספרי הרמב"ם ז"ל ישנים, שכתוב בהם בהלכות תפילין: ובחול-המועד מניחין בלא ברכה"), וכן דעת בעל 'התרומה' והרא"ש. ומקורם מדברי הירושלמי (מועד קטן פ"ג, ה"ד). ולדעתם עיקר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לישן בהם, לא שנת קבע ולא שנת עראי; אלא אם הניח עליהן סודר⁷⁴, ולא היתה עמו אשה⁷⁵, ישן בהם שנת עראי⁷⁶. וכיצד הוא עושה?⁷⁷ מניח ראשו בין ברפיו⁷⁸ והוא יושב וישן⁷⁹.

(73 שבת מט, ע"א. 74 מטפחת, שאז יזכור שתפילין על ראשו, ויזהר בהן (סוכה כו.). 75 שאם אשתו עמו, חוששים שמא יבוא לידי הרגל דבר, והיה זה בזיון לתפילין. 76 כי לזמן מועט, אין חוששין ליציאת רוח מלמטה. 77 שלא ירדם וישן שנת קבע. 78 שאז אינו נרדם שינת קבע (סוכה, שם). 79 ואין לחוש להיסח הדעת, שלא נקרא היסח הדעת אלא דרך שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא מתנמנם הוא שכוח הכלי העולם, ואין כאן קלות ראש (רבינו יונה לברכות פ"ג).

טז. היו תפיליו פרוכין בידו⁸⁰, מתר לישן בהם אפלו שנת קבע⁸¹. ואינו אוכל בהם, אלא אכילת עראי⁸². אבל אם נכנס לסעודת קבע, חולץ⁸³ ומניחן על שלחנו עד שישל⁸⁴ ידיו, ואחר-כך יניחם, ויברך על מזונו והוא לבוש בהן⁸⁵.

(80 שהסירן מעליו, וקשרן היטב מסביב לידו, באופן שאין לחוש שמא יפלו ממנו. 81 סוכה, שם. כי מאחר שסילקן מעל ראשו אין קדושתן עליו, ואינם צריכים גוף נקי (מגדול עוז). וכן ב'פרישה' לאורח-חיים סי' מד.). 82 ירושלמי (ברכות פרק ב, הלכה ג.). 83 שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו (ברכות כג: וברש"י שם). 84 בסוף הסעודה. 85 שם.

יז. היה לבוש תפילין והצרך לבית-הכנסת⁸⁶, לא יניח התפילין בחורין⁸⁷ הסמוכין לרשות הרבים ויכנס, שפא וטלום עוברי דרכים⁸⁸. כיצד יעשה? אפלו הצרך להשתין מים, חולץ תפיליו ברחוק ארבע אמות⁸⁹, וגולץ בבגדו פמיון⁹⁰ ספר-תורה, ואוחזן בימינו⁹¹ פגג לבו; ויזהר, כדי שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח⁹²; ונכנס ועושה צרכיו⁹³, וכשיצא, מרחיק ארבע אמות מבית-הכנסת ולובשן⁹⁴.

(86 לעשות בו צרכיו. ובתי-כנסאות האמורים בתלמוד, על פני השדה הם (שם, וברש"י). 87 חורי כתלי מחיצות השדה. 88 ובמסכת ברכות (שם) הוסיפו: "ויבוא לידי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורים הסמוכים לרשות הרבים, ובאת אשה אחת ונטלתן, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, באותו שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס". 89 מבית-הכנסת. 90 ובי'טור' (סימן מ"ג) כתוב: "כמו". 91 שלא יפלו מידו. 92 שיש בה קדושה, וגנאי הוא לה שתראה בבית-הכנסת. 93 ובברכות שם, אמרו: "בראשונה היו מניחים תפילין בחורין הסמוכין לבית-הכנסת

יג. כל הפטור מקריאת שמע⁵⁹, פטור מתפילין⁶⁰. קטן שידוע לשמור תפיליו⁶¹ - אביו לוקח לו תפילין, כדי לחנכו במצוות⁶². חולי מצעים, וכל מי שלא יכול לשמור את נקביו אלא בצער, פטור מן התפילין⁶³. וכל הטמאים פלו, חייבין⁶⁴ בתפילין פטהורים. מצטער, ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו, פטור מן התפילין; שהמניח תפילין, אסור לו להסיח דעתו מהן⁶⁵. כהנים בשעת העבודה⁶⁶, והלוויים בשעה שאומרים השיר על הדוכן⁶⁷, וישראל בשעה שעומדים במקדש⁶⁸, פטורין מן התפילה ומן התפילין⁶⁹.

(59 כגון נשים ועבדים, וכל אלה המנויים לעיל הל' ק"ש פ"ד. 60 ברכות יז, ע"ב. 61 שלא יכנס בהן לבית-הכנסת וכדומה. 62 סוכה מב, ע"א. 63 מפני שתפילין צריכין גוף נקי, ואלו אינם יכולים להזהר בזה (חולין קי. וראה ב'תוספות' כתובות קד.). 64 סוכה כו, ע"ב. ואפילו מצורע שטומאתו חמורה חייב בתפילין, כמבואר במועד קטן טו. (אור שמח). 65 ואלה אי אפשר להם להזהר מהיסח הדעת. ובי'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ג) אמרו: "רבי ינאי היה לובשן שלשה ימים אחר חליו" כי עד אז לא שב כחו אליו, ולא יכול היה לכזין מלהסיח דעתו מהן (פירוש החרדים, שם). 66 בבית המקדש. 67 כמין איצטבא, והיו בה שלש מדרגות, ועליהן עמדו הלוויים כששרו על הקרבן (ערכין פ"ב, מ"ו). וראה הלכות בית הבחירה פ"ו, ה"ב). 68 על כל משמר ומשמר היה מעמד של ישראל בירושלים שבאו לעמוד בעזרה בשעת הקרבת התמיד, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנם, ככתוב: "תשמרו להקריב לי במועד" שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבתו, וראה בביאורנו לעיל הל' תפילה פ"א, ה"כא. 69 זבחים יט, ע"א. כי העוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י, שם). ושם מבואר, שכל אלה אם רצו להניח תפילין הרשות בידם, חוץ מתפלה של יד שהנחתה אסורה ככהנים בשעת עבודתם משום חציצה, וכמבואר בהל' כלי המקדש (פ"י, ה"ו).

יד. חיב אדם למשמש⁷⁰ בתפיליו כל זמן שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם אפלו רגע אחד, שקדשתן גדולה מקדשת הציצין⁷¹; שהציצין אין בו אלא שם אחד⁷², ואלו יש בהם אחד ועשרים שם של יו"ד ה"א בשל ראש, וכמתן בשל יד.

(70 מנחות לו, ע"ב. לראות אם לא נשמטו ממקום הנחתן. וכשיאמר "וקשרתם לאות על ירך" - ממשמש בשל יד. "והיו לטוטפות בין עיניך" - ממשמש בשל ראש (או"ח סי' כח, ס"א). 71 שבראש כהן-גדול שאסור היה לו להסיח דעתו ממנו, שנאמר: והיה על מצחו תמיד (שמות כח, לח). תמיד - שלא יסיח דעתו ממנו (יומא ז.). 72 שכתוב עליו: "קדש לה". (ראה סוכה ה.).

טו. תפילין צריכין גוף נקי, שיהיה שלא תצא מקומו ויהי מלמטה כל זמן שהם⁷³ עליו. לפיכך אסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

108) על ראשו, בלתי גלולת בבגדו, וכן בבית-הכסא שבביתו, שאסור בכל ענין להכניסן שם, ושכח ונכנס בהן. 109) קילוח. (110) שם, כה, ע"א: "עומד החזור מביא את האדם לידי הדרוקן (חולי המצבה את הבטן), סילון (של מי רגלים) החזור - מביא את האדם לידי ירקון" (עור פניו נהפך ירוק).

כא. שָׁכַח וְשָׁמַשׁ מִטָּתוֹ בַּתְּפִלִּין, הֲרִי זֶה לֹא יֵאָחַז, לֹא בְּרִצּוּעָה וְלֹא בְּקִצִּיצָה¹¹¹, עַד שְׂיֵטֵל יָדָיו וַיִּטְּלֵם, מִפְּנֵי שֶׁיְהִידִים עֲסֻקְנֵיחוֹת¹¹².

(111) בתי התפילין. (112) ושמה נגעו במקום הטינופת (סוכה כו: וברש"י).

כב. הַנִּכְנַס לְבֵית-הַמֶּרְחָץ, מְקוֹם שֶׁבְּנֵי-אָדָם עוֹמְדִין לְבוֹשִׁין¹¹³, מִתְּרֵ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין¹¹⁴; וּמְקוֹם שֶׁבְּנֵי-אָדָם עוֹמְדִין שָׁם, מִקְּצָתָן עֲרַמִּים וּמִקְּצָתָן לְבוֹשִׁין, אֵינוֹ חוֹלֵץ¹¹⁵ תְּפִלּוֹ, וְאֵינוֹ מְנִיחַ שָׁם תְּפִלִּין לְבַתְּחִלָּה; וּמְקוֹם שֶׁבְּנֵי-אָדָם עוֹמְדִים עֲרַמִּים, חוֹלֵץ¹¹⁶ תְּפִלּוֹ, וְאֵין צְרִיף לומר שְׂאִינוֹ מְנִיחַ.

(113) שבת י, ע"א: "מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו להם, פנימי - להויע ולהשתטף, אמצעי - יורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו, חיצון - יוצא לתוכו וגומר לבישתו ונח שם שעה מיגיעת המרחץ" (רש"י שם). (114) אפילו לכתחילה. (115) אינו מחוייב לחלצן. (116) משום שנאמר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). כל דבר שיש בו קדושה, אסור להכניסו למקום מזוהם (קריית ספר).

כג. לֹא יִהְיֶה אָדָם בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וּתְפִלִּין בְּרֵאשׁוֹ¹¹⁷. וְאֵפֶלֶו בְּתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁל מֵת, אוּ בְּתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁל קָבֵר, צְרִיף לְחַלֵּץ תְּפִלּוֹ, עַד שְׂיַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת. וְלֹא יִלְבַּשׁ אָדָם תְּפִלִּין, עַד שְׂיִכַסֶּה עֲרֻתוֹ¹¹⁸ וְיִלְבַּשׁ בְּגָדָיו. הַנּוֹשֵׂא מִשְׂאוֹ עַל רֵאשׁוֹ, חוֹלֵץ תְּפִלּוֹ שָׁל רֵאשׁ, עַד שְׂיִסִּיר הַמִּשְׂאוֹ¹¹⁹ מֵעַלָּיו; וְאֵפֶלֶו מְטַפַּחַת אָסוּר לְהִנִּיחַ עַל הָרֵאשׁ שְׂשֵׁשׁ בּוֹ תְּפִלִּין; אֲבָל צוֹנֵף הוּא מְצַנְפָּתוֹ עַל תְּפִלּוֹ¹²⁰.

(117) ברכות יח, ע"א. משום "לועג לרש", שהמתים אינם בכלל מוות, וזה הנראה שם בתפיליו כאילו לועג להן, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה). (118) שאסור לעמוד בפני ה' ערום, שנאמר: ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך (דברים כג, טו). והשי"ן של תפילין, קדושת השם עליה. ראה שבת סב. (אדר"ח). (119) שגנאי הוא לתפילין להיות משא עליהן בשעת הנחתן (ב"מ קה:). (120) שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואין כאן ביוון. וכהן-גדול יוכיח, שאמרו בו: "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין" (זבחים יט:). וראה מה שאמרו חז"ל ברוד המלך, שעטרת זהב היתה מונחת על ראשו במקום תפילין בשעת הנחתן (ע"ז מד).

כד. בֵּית שְׂשֵׁשׁ בּוֹ תְּפִלִּין אוּ סִפְרֵתֶרְהָ, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ מִטָּתוֹ, עַד שְׂיִוְצִיֵּאֵם¹²¹ אוּ יְנִיחֵם בְּכָלִי,

(לפנים מן הגדר) ובאים עכברים ונוטלים אותם, התקינו וכו' שיאחזן בידו ונכנסו". (94) שם. וכל זה בבית-הכסא שבשדה, שמתירא להניח תפיליו בשדה מפני עוברי דרכים, אבל בבית-הכסא שבביתו לא יכניסן, כיון שיכול להניחן במקום המשתמר (ספר המצוות).

יח. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים⁹⁵? בְּבֵית-הַכֶּסֶּא הַקְּבוּעַ, שְׂאִין נִיצוּצוֹת נִתְזוּת⁹⁶ עָלָיו; אֲבָל בֵּית-הַכֶּסֶּא עֲרֵא⁹⁷, לֹא יִכַּנְס בְּהֵן כְּשֶׁהֵם גְּלוּלִים⁹⁸, אֲלֹא חוֹלֵץ אוֹתָן וְנוֹתְנָן לְחִבְרוֹ לְשֹׁמְרָן. וְאֵין מִי־רְגָלִים פְּלִין⁹⁹, אֲפֶלֶו בְּבֵית-הַכֶּסֶּא קְבוּעַ, אֲלֹא בִישִׁיבָה; וְאֵם הִיָּה עֵפֶר תַּחוּח¹⁰⁰ - אֲפֶלֶו בְּעַמִּידָה¹⁰¹. הִיָּה בְּמְקוֹם קֶשֶׁה, יַעֲמֵד בְּמְקוֹם מְדוּרָן¹⁰², פְּדֵי שְׁלֹא יִנְתָּזוּ נִיצוּצוֹת עָלָיו.

(95) שנכנס עמהן לבית-הכסא להשתין מים. (96) שמסתמא עושה שם את צרכיו מיושב. (97) כגון להשתין מים, שאין אדם הולך בשבילם לבית-הכסא, והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית-הכסא תחילה (ברכות כג: וברש"י שם) ומסתמא משתין שם מעומד, הואיל ואינו נפנה לגדולים, לפיכך יש שם ניצוצות. (98) משום ניצוצות השתן הניתזים על רגליו, וצריך לקנחן ולשפשפן בידו, כי אסור לאדם לצאת בניצוצות שעל רגליו, והרי אסור לו לשפשפן בידו שהתפילין בה, שמא יגע בהן ובזיון גדול הוא (שם וברש"י). (99) מן הגוף, בלא ניצוצות. (100) רך ומגובב. (101) ברכות מ, ע"א שאז אין ניצוצות, ואפילו בבית-הכסא עראי מותר להשתין בהן (שו"ע, או"ח סי' מג). (102) משופע, (ברכות שם).

יט. הִיָּה לְבוּשׁ בְּתְּפִלִּין, וְהִצְרֵף לְבֵית-הַכֶּסֶּא לְעַת-עָרֵב, וְלֹא נִשְׂאֵר מִן הַיּוֹם פְּדֵי לְלַבָּשׁן אַחַר שְׂיֵצֵא - לֹא יִכַּנְס בְּהֵם גְּלוּלִים בְּבַגְדוֹ, וְאֵפֶלֶו לְהַשְׁתִּין מִים בְּבֵית-הַכֶּסֶּא קְבוּעַ¹⁰³. אֲלֹא פִּיצֵד יַעֲשֶׂה? חוֹלֵץ וּמְנִיחָן בְּכָלִין¹⁰⁴, אֵם הִיָּה בּוֹ טַפַּח¹⁰⁵, אוּ בְּכָלִי שְׂאִינוֹ כְּלֵן, אַף-עַל-פִּי שְׂאִין בּוֹ טַפַּח¹⁰⁶, וְאוֹחַז הַכָּלִי פִּדּוֹ וְנִכְנַס. וְכֵן אֵם הִצְרֵף בְּלִילָה¹⁰⁷, מְנִיחָן בְּכָלִי, וְאוֹחַז הַכָּלִי פִּדּוֹ וְנִכְנַס.

(103) שאין שם חשש ניצוצות, חוששים שמא יפנה בהן. (104) תיק המיוחד להן, הואיל ואין סופו ללבשן שנית. (105) בחללו, שאז חשוב הכלי אהל להפסיק בין התפילין לבית-הכסא. אבל בפחות מטפח, בטל הכלי לגבי התפילין ואינו חוצץ בפניהם (ברכות כג:), וכפירוש רב האי גאון, הובא ברבינו יונה שם. (106) כי הואיל ואינו מיוחד להן, אינו בטל להן, וחוצץ. (107) וחושש לחלצן ולהניחן בחוץ שלא יגנבו (שם).

כ. שְׁכַח וְנִכְנַס לְבֵית-הַכֶּסֶּא וְהוּא לְבוּשׁ תְּפִלִּין¹⁰⁸, מְנִיחַ יָדוֹ עָלֵיהֶן עַד שְׂיִגְמַר עֲמוּדוֹ¹⁰⁹ רֵאשׁוֹן, וְיִוְצֵא וְחוֹלֵץ, אַחֲרֵי-כֵן נִכְנַס וְעוֹשֶׂה צְרָכָיו; שְׂאֵם יִפְסִיק בְּעַמּוּד רֵאשׁוֹן, בֵּין בְּגְדוּלִים בֵּין בְּקַטְנִים, יְבּוּא לְיָדֵי חִלָּאִים שְׂשֵׁשׁ בְּהֵן סַנְגָּה גְדוּלָה¹¹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

129) ברכות טו, ע"א: "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת-שמע ויתפלל". (130) שם. מכיון שהוא קורא: וקשרתם לאות על ירך וגו' ואינו קושר, נמצא שמה שאומר בפיו אינו אמת (רבינו יונה). (131) ניקדנו בכל הפרקים האלה "מניח" שהוראתו "שים", בניגוד ל"מניח" שפירושו - תת מנוחה, אולם בנוסח הברכה (לעיל הלכה ד) ניקדנו "להניח" כהכרעת השולחן ערוך וכמבואר לעיל. (132) מנחות מד, ע"א. (133) שם. "אותם שנושאים עליהם שם ה' בתפילין - יחיו" (רש"י).

~ יום חמישי כ"ד תמוז ~

פרק חמישי

1) כיצד כותבים את המזוזה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה וההפרש שבין מזוזות יחיד למזוזות רבים.

א. כיצד כותבין את המזוזה? פותבין שתי פרושיות, ש'מע', ו'היה אם שמע', על דף אחד, ביריעה אחת. ועושה לה רוח מלמטה ורוח מלמעלה כמו חצי צפרן⁴. ואם כתבה בשנים או בשלושה דפין - פשוטה⁵. ובלבד שלא יעשה פזנב⁶, או כמו עגול⁷, או כקפה⁸. ואם עשה פאת מאלה - פסולה⁹. כתבה שלא על הסדר¹⁰, כגון שהקדים פרושה לפרשה - פסולה¹¹. כתבה בשני עורות - אף-על-פי שתפרן, פסולה¹². ספר-תורה שפלה ותפילין שפלו, אין עושין מהן מזוזה¹³; ולא מן הגלגולים¹⁴ של ספר-תורה, אין פותבין עליו מזוזה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה.

2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמרו (מנחות דף לג עמוד ב): "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע במזוזה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו לקמן פרק ו, הלכה י"ג). (3) עמוד. (4) מנחות דף לב עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סדוק הנושך דפי הקונטרס שלא יכפלו) ופירשו הגאונים שזה כחצי ציפורן (רא"ש להלכות מזוזה). ובנוגע לרווח שבצדדין, צריך להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתיכרך, שמזוזה נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל, אלא שיהיה שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל (שם). (5) מנחות דף לא עמוד ב) "מזוזה שכתבה שתיים ושלש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף משנה). (6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית שתיים נמצא שהמזוזה הולכת וצרה כזב. (7) שהיא כתובה בצורה עגולה. (8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת, ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזוזה הולכת

וַיְנִיחַ הַפְּלִי בְּכָלִי אַחַר שְׁאִינוּ כְּלִיָּן¹²²; אֲבָל אִם הִיָּה הַפְּלִי הַשְּׁנִי מִזְמַן לָהֶם - אֶפְלוּ עֲשָׂרָה כְּלִים, כְּכָלִי אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וְאִם הִנִּיחָן כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי, מִתַּר לְהִנִּיחָן תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו, בֵּין פֶּר לְכֶסֶת¹²³, שְׁלֹא כְּנִגְדַּר רֵאשׁוֹ, פְּדֵי לְשִׁמְרָן¹²⁴, וְאֶפְלוּ אֶשְׁתּוֹ עִמּוֹ בַּמָּטָה.

121) לחדר אחר אם יש לו. (122) ברכות כה, ע"ב. ויש אומרים שאינו מועיל כלי בתוך כלי, לגבי ספר תורה, אלא צריך לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים (הגהות מיימוניות). וראה לקמן פ"י, ה"ז. (123) כר - זה המצע ששוכב עליו, כמו מזון וכדומה. כסת - היא הכר הקטן שמשים תחת מראשותיו (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (שבת פ"ד, מ"ב) אומר: "שניהם מניחים תחת ראשו, אלא שכסת גדולה יותר". (124) מגנבים, או מעכברים (ברכות כד).

כה. קדשת תפילין, קדשתן גדולה היא, שפול זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא ענו וירא-שמים, ואינו נמשך בשחוק¹²⁵ ובשיחה בטלה¹²⁶; ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק. לפיכך צריך אדם להשתדל להיותו עליו כל היום¹²⁷, שמצותו כף היא. אמרו עליו על רב, תלמידו של רבנו הקדוש, שפול ימיו לא ראוהו שהלה ארבע אמות בלא תורה או בלא יציאת או בלא תפילין¹²⁸.

125) ליצנות. (126) ברכות ל, ע"ב: "אביי ישב לפני רבה, ראהו מתבדח יותר מדאי (ונראה כפורק עול). אמר: 'וגילו ברעדה' כתוב! אמר לו: תפילין אני מניח" (והן עדות שממשלת קוני עלי, רש"י שם). הרי שמסגולת התפילין לא להמשך בקלות ראש (אדר"ת). (127) וכן כתוב ב'ספר העיטור' בשם רב עמרם גאון: ושאלתם ממנהג רבנן: כך ראינו גאונים ואבות בית-דין ואלופים הראשונים וכל חכמי הישיבה שאין חולצין התפילין עד "כימי השמים על הארץ" של קריאת-שמע של ערבית (הגהות מיימוניות). ומפני שצריכים גוף נקי, ושלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין כל אדם יכול להזהר בזה, על כן נהגו שלא להניחן אלא בשעת תפילה בלבד ('טור' או"ח, סי' לז). (128) מגילה כח, ע"א. אלא ששם אמרו זה על רבי זירא (כסף-משנה). ובתשובות הגאונים שבסוף ספר "נהרות דמשק" פי' קע"ח מביא ברייתא המונה עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם, וזו אחת מהם.

כו. אף-על-פי שמצותן ללבושן כל היום - בשעת תפילה יותר מן הכל¹²⁹. אמרו חכמים: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, פאלו מעיד עדות שקר בעצמו¹³⁰. וכל שאינו מניח¹³¹ תפילין, עובר בשמונה עשה; שהרי בארבע פרושיות צוה על תפילין של ראש ועל תפילין של יד. וכל הרגיל בתפילין, מאריך ימים¹³², שנאמר: "ה' עליהם יחיו"¹³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשִׁרְטוּטִי²⁰, או שְׁלֹא דִקְדַק בְּמֵלֵא וְחֶסֶר, או שְׁהוֹסִיף מִבְּפָנִים אֶפְלוּ אוֹת אַחַת - הֲרִי זוּ פְּסוּלָה²¹.

(19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זיינין ואלו הן: שעטניז ג"ץ" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשי"ן בראש רגל השמאלית, וכן בעי"ן בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואותם התגים אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה. (20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא". (21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חיסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" – כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קריית ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח).

ד. מְנַהֵג פְּשׁוּט, שְׁפוֹתָבִים עַל הַמְּזוּזָה מִבְּחוּץ, כְּנִגְדַּ הַרוּחַ שְׂבִינן פְּרֻשָּׁה לְפָרְשָׁה: 'שְׂדִי'²²; וְאֵין פְּנֵה הַפֶּסֶד, לְפִי שֶׁהוּא מִבְּחוּץ. אָבַל אֵלוּ שְׁפוֹתָבִין מִבְּפָנִים שְׁמוֹת הַמְּלֹאכִים, או שְׁמוֹת קְדוּשִׁים²³, או פְּסוּק או חוֹתְמוֹת²⁴ - הֲרִי הֵן בְּכֻלָּן מִי שְׂאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שְׂאֵלוּ הַטְּפָשִׁים, לֹא דִי לָהֶם שְׂבִטְלוּ הַמְּצוּזָה, אֲלֵא שֶׁעָשׂוּ מְצוּזָה גְדוּלָה²⁵, שֶׁהִיא יְחודֵי הַשֵּׁם שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאֶהְבְּתוּ וְעִבְדוּתוֹ, כְּאֵלוּ הוּא קָמִיעַ²⁶ שֶׁל הַנִּיט עֲצָמָן²⁷, כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל לְבָם הַסֶּכֶל, שֶׁהָיוּ דְבַר הַמְּהַנֶּה בְּהַבְלֵי הַעוֹלָם²⁸.

(22) (הלכות גדולות). וב"וזהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר שמות, כי שד"י נוטריקון שומר דת ישראל (כלבו). (23) אזכרות, שהן שמות ה'. (24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב להלכות מזוזה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה' טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרסויסי ה', ואחד של סוריאה שר הפנים". (25) מצוות מזוזה. (26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. (27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. (28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוחש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל שישן... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: 'ויהיו חיים לנפשך'", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזוזה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש-ברוך-הוא והשמירה תבוא מאלה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונהגים לכתוב

ומתרחבת מלמעלה למטה. (9) (מנחות דף לא עמוד א) אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה). (10) הכתוב בתורה "שמע, לפני "והיה אם שמוע". (11) מכילתא פרשת בא. (12) ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). (13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזוזה, ואין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות שבספר תורה לעשותן מזוזה והלא רחוקות זו מזו, ואסור לכתוב מזוזה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ). (14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה ולמטה, ושבין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו (שבת דף קטז עמוד א).

ב. וּמְצוּזָה לְעֵשׂוֹת רוּחַ שְׂבִינן פְּרֻשָּׁה 'שְׂמַע' לְיְהוָה אִם שְׂמַע' פְּרֻשָּׁה סְתוּמָה¹⁵; וְאִם עֲשָׂה אוֹתָהּ פְּתוּחָה¹⁶ - כְּשֶׁרָה, לְפִי שְׂאֵינָה סְמוּכָה לָהּ מִן הַתּוֹרָה¹⁷. וְצָרִיף לְהַזְהִיר בְּתַגִּין¹⁸ שְׂבָה. וְאֵלוּ הֵן הַתַּגִּין שְׁעוֹשִׂין בְּמְזוּזָה:

(15) שיגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות, ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). (16) שגמר את הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). (17) שאין פרשת "שמע" כתובה בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בעניין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאינן סמוכות בתורה? מפני ש"קדש" ו"היה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתוחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו בכלן (מעשה רוקח). (18) כתרי האותיות העשויים בדמות זיינין כמו שמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח).

ג. פְּרֻשָּׁה רֵאשׁוּנָה יֵשׁ בָּהּ שְׁבַע אוֹתוֹת, עַל כֹּל אוֹת מֵהֵן שְׁלֹשָׁה זַינִין¹⁹. וְאֵלוּ הֵן: שִׁי"ן עִי"ן שֶׁל 'שְׂמַע', וְנו"ן דְּנִפְשָׁךְ, וְתַרִי זַינִין שֶׁל 'מְזוּזָה', וְתַרִי טִיתִין שֶׁל 'טְטַפְת'. וּפְרֻשָּׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ אוֹתוֹת, עַל כֹּל אוֹת מֵהֵן שְׁלֹשָׁה זַינִין. וְאֵלוּ הֵן: גִּימ"ל שֶׁל 'דְּגַנְךְ', וְתַרִי זַינִין שֶׁל 'מְזוּזָה', וְתַרִי טִיתִין שֶׁל 'טְטַפְת', וְצַדִּיק שֶׁל 'הָאָרֶץ'. וְאִם לֹא עֲשָׂה תַגִּין, או שְׁהוֹסִיף בָּהֶן או גֵרַע מֵהֶן, לֹא פְּסֹל. וְאִם פְּתָבָה שְׁלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה ח, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזוזה.

ח. תְּלַאֲהַ בַּמַּקְלָה³⁷ - פְּסוּלָה³⁸, שְׁאִין זֹו קְבוּעָה. הַיְחִיָּה אַחֲרֵי הַדְּלָת³⁹ - לֹא עֲשֵׂה כְלוּם⁴⁰. חֲפֵר בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח וְהַכְּנִיס הַמִּזְוָה כְּמוֹ נֶגֶד, וְהִיא כְּרִימָה הַקְּרִישִׁים בְּטַבְּעוֹת⁴¹ - פְּסוּלָה. הַעֲמִיק לָהּ טַפָּח⁴² - פְּסוּלָה⁴³. חֲתַף קִנָּה וְהַכְּנִיס בּוֹ⁴⁴ מִזְוָה, וְאַחֲרֵי־כֵן חֲבַר הַקִּנָּה אֶל קְנִים אַחֲרִים, וְהַעֲמִיד מִן הַכַּל מִזְוֹת הַפֶּתַח - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְמָה קְבִיעַת הַמִּזְוָה לְעֵשִׂית מִזְוֹת הַפֶּתַח⁴⁵.

37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזה הבית. 38) (מנחות דף לב עמוד ב). 39) על הקיר שמאחורי הדלת. 40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזה ביתך". 41) שהכניס המזוזה ברוחב המזוזה ולא בגובהה (מנחות דף לג עמוד א) נגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". 42) שחפר במזוזה הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזוזה. 43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזה" אלא "תוך מזוזה". 44) במקום החתך. 45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזה הפתח בבית, וזה שקבע את המזוזה קודם שתבוא לידי מצוה, פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז).

ט. מִזְוֹת הַיְחִיד נִבְדָּקָת פְּעָמִים בְּשָׁבוֹעַ⁴⁶, וּמִזְוֹת רַבִּים⁴⁷ - פְּעָמִים בַּיּוֹמָה⁴⁸; שְׁמָא נִקְרָעָה⁴⁹ מִמֶּנָּה אוֹת אַחַת אוֹ נִמְחָקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְבוּעָה בְּפִתְלִים, מִרְקָבָת.

46) בשמיטה. 47) כגון שערי חצרות ועיירות. 48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד אומר: יעשו חבירי (לשון רש"י שם). 49) מוסב על חיוב הבדיקה בכלל.

י. הַכַּל חֲזִיבִין בְּמִזְוָה, אֶפְלוּ נְשִׁים⁵⁰ וְעַבְדִּים⁵¹. וּמַחְנִכִים אֵת הַקְּטָנִים⁵² לְעֵשׂוֹת מִזְוָה לְבִתְיָהֶם. הַשׁוֹכֵר בֵּית בְּחוּצָה לְאַרְצוֹ, וְהָדָר בְּפוּנְדָק⁵³ בְּאַרְצוֹ - יִשְׂרָאֵל, פְּטוּר מִן הַמִּזְוָה שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁴; אֲכַל הַשׁוֹכֵר בֵּית בְּאַרְצוֹ - יִשְׂרָאֵל, חֲזִיב בְּמִזְוָה מִיָּד⁵⁵.

50) אף על פי שנסמכה מצוות מזוזה למצוות תלמוד תורה ככתוב: "ולמדתם אתם את בניכם... וכתבתם על מזוזה וגו' אין אנו מקישים מזוזה לתלמוד תורה שנשים פטורות ממנה, אלא הן חייבות, משום שנאמר במזוזה: "למען ירבו ימיכם" וגו' וכי אנשים צריכים חיים ונשים לא? (קידושין דף לד עמוד א; ברכות דף כ עמוד ב). 51) כל מצוה שהאשה חייבת, אף עבדים כנענים חייבים (חגיגה דף ד עמוד א). 52) כגון יתומים קטנים שירשו בתים, האפטרופוס מחנך אותם בקביעת מזוזה לבתיהם (גיטין דף נב עמוד א;

מבחוץ "כזו"ו במוכס"ז כזו"ו נגד ה' אלוקינו ה'" הכתוב מבפנים, כי אתיות אלו הן הסמוכות באל"ף ב"ת, לאותיות ה' אלוקינו ה'" (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזוזה, שאלו [=ארטיבין לרבין]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחתי לי דבר פעוט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפצין וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחתי לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך".

ה. וּמִצְוָה לְכַתֵּב 'עַל הָאָרֶץ' בְּשִׁטָּה אַחְרוּנָה, בֵּין בְּרֵאשׁ, בֵּין (בְּאַמְצָע²⁹) הַשִּׁטָּה. וְנִהְיֶה כָּל הַסּוֹפְרִים לְכַתֵּב אוֹתָהּ בְּשִׁטָּה וְעֲשָׂרִים שִׁטוֹת, וְ'עַל הָאָרֶץ' בְּרֵאשׁ שִׁטָּה אַחְרוּנָה. וְאֵלוּ הֵן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּרֵאשׁ כָּל שִׁטָּה וְשִׁטָּה עַל הַסֵּדֶר: שְׁמַע, ה', הַדְּבָרִים, לְכַנֶּיף, וּבְשִׁכְבָּךְ, בֵּין, וְהִיָּה³⁰, מִצְוָה, בְּכָל, יוֹרֵה, עֶשֶׂב, פֶּן, וְהַשְׁתַּחֲוִיתֶם, הַשָּׁמַיִם, וְאַבְדֶּתֶם, וְשִׁמְתֶם, אֹתָם, אֲתָם, בְּדַרְךְ, וּבְשַׁעֲרֵיךְ, אֲשֶׁר, עַל הָאָרֶץ.

29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהילים פרק קג, פסוק יא): כגבוה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחק "על הארץ" מ"כימי השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. 30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמניח מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתומה.

ו. כְּשֹׁפְלִין אוֹתָהּ, גוֹלְלִין אוֹתָהּ מִסּוֹף הַשִּׁטָּה לְתַחֲלָתָהּ³¹, עַד שֶׁתִּמְצָא, כְּשִׁיפֶתַח הַקּוֹרָא לְקֵרוֹת, יִקְרָא מֵרֵאשׁ הַשִּׁטָּה לְסוֹפָה. וְאַחַר שֶׁגוֹלְלָהּ, מִנְיָחָה בְּשִׁפּוֹרְתָהּ³² שֶׁל קִנָּה³³ אוֹ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר, וּמַחְבֵּר אוֹתָהּ אֶל מִזְוֹת הַפֶּתַח בְּמִסְמַר, אוֹ חוֹפֵר בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח וּמַכְנִיס בָּהֶם³⁴ הַמִּזְוָה.

31) (מנחות שם). 32) דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). 33) צמח נבוב הגדל על שפת נהרות. 34) בתוך חפירת המזוזה (מנחות שם).

ז. וְקִדְּם שִׁיקְבַּעְנָה בְּמִזְוֹת הַפֶּתַח, מְבַרְךְ תַּחֲלָה: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְקַבֵּעַ מִזְוָה³⁵. וְאֵינוּ מְבַרְךְ בְּשַׁעַת כְּתִיבָתָהּ, שֶׁקְבִיעָתָהּ זֹו הִיא הַמִּצְוָה³⁶.

35) ר"ף הלכות מזוזה. 36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. **בֵּית שְׂאֵין לֹא אֲרַבַּע אַמּוֹת עַל אֲרַבַּע אַמּוֹת, פְּטוּר מִן הַמְזוּזָה.¹¹ וְאִם יֵשׁ בּוֹ פְּדֵי לְרַבַּע אֲרַבַּע אַמּוֹת עַל אֲרַבַּע אַמּוֹת בְּשָׁנָה¹², אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עָגַל אוֹ פִּעַל חֲמֵשׁ זְוִיּוֹת, וְאֵין צְרִיךְ לֹמַר שֶׁאֵם הִיָּה אָרְכוֹ יִתֵּר עַל רַחְבּוֹ¹³, הוּאִיל וְיֵשׁ בּוֹ לְרַבַּע אֲרַבַּע אַמּוֹת עַל אֲרַבַּע אַמּוֹת, חֵיב בְּמְזוּזָה.**

11) שאין זה חשוב בית, והתורה אמרה (דברים ו, ט): על מזוזות ביתך (סוכה ג:). (12) ארכו כרחבו. (13) שאין ברחבו ד' אמות, אלא שארכו ארוך יותר מארבע אמות, ויש בעורף כדי לרבע ארבע על ארבע בשוה, וזהו דרך דירה יותר מבית עגול ('מעשה רוקח'). ויש מפרשים: "אע"פ שהוא עגול וכו' שאינו נקרא בית לענין טומאת נגעים: "ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו" וכו' שאף לענין נגעים נקרא בית, כמבואר בכ"ב קסד: וראה הל' טומאת צרעת פ"ד, ה"ו ('אור שמח').

ג. **אֲכַסְדָּרָה, וְהוּא הַמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים וְתִקְרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּצִימִין¹⁴ בְּרוּחַ רְבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַמְזוּזָה, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּצִימִין לְהַעֲמִיד הַתִּקְרָה הֵם עֲשׂוּיִים, וְלֹא מְשׁוּם מְזוּזוֹת נַעֲשׂוּיִם.¹⁵ וְכֵן הַתִּקְרָה שְׂאֵין לָהּ כְּתָלִים, אֲלֹא עוֹמְדָת עַל עַמּוּדִים מִכָּאן וּמִכָּאן¹⁶, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא כְּתֻבָּתִית בֵּית, פְּטוּרָה¹⁷, לְפִי שְׂאֵין לָהּ מְזוּזוֹת, שְׂאֵלוֹ הַעַמּוּדִים לְהַעֲמִיד הַתִּקְרָה הֵן עֲשׂוּיִין.**

14) עמודים, ונמצא במשנה (שבת פ"ח, מ"ז). (15) מנחות לג, ע"ב. (16) מארבע רוחותיה. (17) שם.

ד. **בֵּית שְׂאֵישׁ לוֹ מְזוּזָה מִכָּאן וּמִכָּאן, וְכַפֵּה¹⁸ בְּמִין קִשְׁתׁ עַל שְׁתֵּי הַמְזוּזוֹת בְּמְקוֹם הַמְשָׁקוּף - אֵם יֵשׁ בְּגִבְהַת הַמְזוּזוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, חֵיב בְּמְזוּזָה¹⁹; וְאִם אֵין בְּהֵן עֲשָׂרָה טְפָחִים, פְּטוּרִים, מִפְּנֵי שְׂאֵין לוֹ מְשָׁקוּף²⁰.**

18) מכסה עגול כקשת, ומתצרר ועולה. (19) שהכיפה נידונית כמשקוף. (20) כי מאחר שאין בגובה המזוזות עשרה טפחים, ואתה מצרף את הכיפה המתעגלת לגובה המזוזות, שוב חסר לך משקוף, שאי אפשר לכיפה שתשמש מזווה ומשקוף כאחד ("ט"ז ליו"ד סי' רפד, בהבנת דברי רבינו). ומקור הלכה זו ביומא יא:

ה. **בֵּית שְׂאֵין לוֹ תִקְרָה, פְּטוּר²¹ מִן הַמְזוּזָה. הִיָּה מִקְצָתוֹ מִקְרָה וּמִקְצָתוֹ אֵינוֹ מִקְרָה - נִרְאָה לִי, שֶׁאֵם הִיָּה הַקְרוּי²² כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁהוּא חֵיב בְּמְזוּזָה. וּמַעֲמִידֵין הַדְּלָתוֹת, וְאַחֲרֵי-כֵן קוֹבְעִין אֶת הַמְזוּזָה²³.**

21) מנחות לג, ע"ב: "פתחי שימאי (שאינן להם תקרה), פטורים מן המזווה" וכפירוש השני של רש"י שם שאין הבית מקורה. (22) ויש בקרוי ארבע אמות על ארבע אמות (כסף-משנה, בשם רבינו מנוח). (23) מנחות לג, ע"א. שאין חיוב המזווה אלא אחרי עמידת הדלתות בפתח,

והשווה הלכות נחלות פרק י"א, הלכה י'. (53) מלוק. (54) כי מזווה - חובת הדר היא, ופחות משלושים יום נקראת דירתו דירת עראי ולא חשובה להתחייב במזווה (בית יוסף יורה דעה סימן רפ"ו). ויש מפרשים: שדירה שכורה אינה חייבת במזווה כלל שנאמר "ביתך" ולא של אחרים, אלא שלאחר שלושים יום חייבוהו חכמים במזווה מפני שהיא נראית כשלו (תוספות, עבודה זרה דף כ"א עמוד א). (55) (מנחות דף מד עמוד א). "משום יישוב ארץ ישראל". שלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנו, מפני טורח מזווה אחרת (שלא היו מצויות בימיהם), ואפילו כשיצא ממנו ישכרנו אחר מהרה כשימצאנו מזומן במזווה (לשון רש"י שם).

יא. **הַמְשָׁפִיר בֵּית לְחִבְרוֹ, עַל הַשׁוֹכֵר לְהֵבִיא מְזוּזָה וְלִקְבַע אוֹתָהּ, אֲפִלוּ הִיָּה נוֹתֵן שְׂכָר עַל קְבִיעֶתָהּ⁵⁶; מִפְּנֵי שֶׁהַמְזוּזָה חוֹבַת הַדֶּרֶךְ הִיא, וְאֵינָה חוֹבַת הַבַּיִת⁵⁷. וְכִשְׁהוּא יוֹצֵא, לֹא יִטְלֶנָה בְּיָדוֹ וְיֹצֵא⁵⁸; וְאִם הִיָּה הַבַּיִת שֶׁל פּוֹתֵי, הָרִי זֶה נוֹטְלָה כְּשִׁינֵא⁵⁹.**

(56) אין הוא יכול לחייב בה את המשכיר. (57) (בבא מציעא דף ק"א עמוד ב) שנאמר בה "ביתך" דרשו חז"ל דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא ממנה הזהירה התורה, וזה הדר. (58) (שם דף ק"ב עמוד א) "לפי שהמזיקים באים בבית שאין בו מזווה וכשנוטלה כאילו מזיק אותם שידורו בבית" (תוספות שם דף ק"א עמוד ב). (59) שמא ינהג בה הגוי מנהג בזיון.

~ יום שישי כ"ה תמוז ~

פְּרָק שִׁישִׁי

1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזווה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזווה; גודל מצוות מזווה וסגולתה.

א. **עֲשָׂרָה תְּנָאִין יֵשׁ בְּבֵית, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְחַיֵּב הַדֶּרֶךְ בּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה. וְאִם חָסַר תְּנָאִי אֶחָד מֵהֵן, פְּטוּר מִן הַמְזוּזָה. וְאֵלוֹ הֵן: שִׁיְהִיָּה בּוֹ אֲרַבַּע אַמּוֹת² עַל אֲרַבַּע אַמּוֹת³ אוֹ יִתֵּר, וְשִׁתְּהִיָּינָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת⁴, וְיִהְיֶה לוֹ מְשָׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תִקְרָה⁶, וְיִהְיֶה לוֹ דְּלָתוֹת, וְיִהְיֶה הַשַּׁעַר גְּבוּהַ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, וְיִהְיֶה הַבַּיִת חֵל⁷, וְיִהְיֶה עֲשׂוּי לְדִירַת אָדָם⁸, וְעֲשׂוּי לְדִירַת כְּבוֹד⁹, וְעֲשׂוּי לְדִירַת קְבָע¹⁰.**

2) באורך. (3) ברוחב. (4) עמודים משני צדי הפתח, ככתוב (משלי ח, לד): לשמור מזוזות פתחי. (5) קורה מעל לפתח. (6) שהבית יהיה מקורה. (7) פרט לבתי כנסיות וכיו"ב שהם קודש. (8) פרס לבית התבן ובית העצים, שאינם מיוחדים לדירת אדם. (9) פרט לבית המרחץ ובית הבורסקי, שאינם עשויים לדירת כבוד, כמבואר בסמוך ה"ט. (10) פרט לסוכת החג וכיו"ב, שאינה עשויה לדירת קבע, וכל עשרת התנאים האלו מתבארים והולכים בהלכות הבאות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פרהרין". ואולי גם בדברי רבינו צריך לגרוס כן (כספ-משנה). או להגיה: "משער נקנור ושל לשכת פרהרין שלפנים ממנו". ואין לפטור לשכה זו ממזווה, מחמת קדושתה, כי מאחר שהכהן הגדול דר בה הרי הוא בכלל "ביתך" והרי זו דירת חול. אבל בית-הכנסת שאין בו בית דירה לאדם - הרי זה פטור, כי הוא משמש דירה לגבוה, ועליו אמרו (מגילה כט.): "ואהי להם למקדש מעט" - אלו בתי כנסיות שבבבל" (חתם סופר) יו"ד סי' רפא).

ז. בית התבן³⁵, בית הבקר, בית העצים, בית אוצרות³⁶ - פטורין מן המזווה, שנאמר: "ביתך" - ביתך המיוחד לך³⁷, פרט לאלו וכיוצא בהן. לפיכך, רפת הבקר, שהנשים יושבות בה³⁸ ומתקשטות בה, תיבות במזווה, שהרי יש בה יחוד לדירת אדם. בית-שער³⁹, אכסדרה ומרפסת⁴⁰, והגגה, והדיר⁴¹ - פטורין מן המזווה, מפני שאינם עשויין לדירה⁴². אם היו בתים התיבין במזווה פתוחין למקומות אלו - חייבין במזווה⁴³.

(35) המיוחד לאצור בו תבן, ואין בני אדם דרים בו. (36) המשמש מחסן ליין ושמן וכדומה. (37) לדירת אדם (יומא יא.). (38) בשעה שאין הבקר מצוי שם (שם). (39) בית קטן שעושים לפני שער החצר, והשומר יושב בו. (40) יציע ארוך לפני פתחי הקומה העליונה, וכולם עולים דרך שם. (41) מקום מכלא הצאן. (42) שם, ע"ב; מנחות לג, ע"ב. (43) מנחות שם. וכפירוש הר"ף בהל' מזווה. ולפי זה נצטרך לפרש דברי רבינו "בית שער אכסדרה" וכו' - שפתוחים לגינה או לבית העצים שהם מקומות הפטורים ממזווה, וכן מרפסת מקום מקורה הפתוח לגינה (כסף-משנה).

ח. לפיכך, אהד שערי חצרות⁴⁴, ואהד שערי מבואות⁴⁵, ואהד שערי מדינות⁴⁶ ועירות, הפל חייבים במזווה; שהרי הבתים החייבין במזווה פתוחין לתוכן. אפלו עשרה בתים⁴⁷, זה פתוח לזה וזה פתוח לזה - הואיל והפנימי חייב במזווה, פלן חייבין. ומפני זה אמרו⁴⁸: שער הפתוח מן הגגה⁴⁹ לחצר⁵⁰, חייב במזווה.

(44) אע"פ שאינן מקורות. (45) רחוב צדדי וצר, וחצרות פתוחות לתוכו. (46) יש מדינה מוקפת הרים ויערות, ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר (לשון רש"י יומא יא.). ובכל זאת במקום שיש לחוש לסכנה מפני הגויים, שלא יאמרו כשפים עושים להם היהודים בשערי עירם - פטור ממזווה. ומטעם זה, נפטרו שערי ערי הגיטו ממזווה (באר שבע' סימן י"ג). (47) כנוסח כת"י התימנים. ונוסח אחר: עשרה בתים. (48) מנחות לג, ע"ב. (49) וציר הדלת הוא לצד הגינה שהוא מקום פטור. (50) שיש בה בית החייב במזווה.

ט. בית הכפסא, ובית המרחץ, ובית הטבילה⁵¹, ובית

שנאמר: "על מזוזות ביתך ובשעריך" - והדבר ידוע שהשער הוא הדלת, וכך אמרו חכמינו ז"ל - "אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות"; ולא אמרו: אחד פתחי בתים, שכל פתח שאין בו דלתות - פתח נקרא, שער אינו נקרא (לשון רבינו בתשובתו הובאה במוספנו "תשובות רבינו"). - ואם יקבע את המזווה, במזוזת הבית לפני עמידת הדלתות, הרי קבעה קודם שתבוע לידי מצוה, והרי זה פסול מטעם "תעשה ולא מן העשוי". ראה לעיל פ"ה, ה"ח.

ו. הרהיבית²⁴, הלשכות²⁵ והעזרות²⁶, ובתי-כנסיות ובתי-מדרשות, שאין בהן בית דירה, פטורין, לפי שהן קדש²⁷. בית-הכנסת של פפרים, שהאורחין דרין בו²⁸, חייב במזווה. וכן בית-הכנסת של פרפין, אם היה בו בית דירה²⁹, חייב³⁰. כל השערים שהיו במקדש לא היה להם מזוזות³¹, חוץ משער ניקנור³² ושלפנים ממנו, ושל לשפת פרהרין³³, מפני שהלשפה הזאת הייתה בית-דירה לכהן גדול בשבועת ימי ההפגשה³⁴.

(24) שבית-המקדש היה בנוי עליו. (25) חדרי המקדש, מלשון הכתוב (יחזקאל מ, יז). (26) חצרות המקדש, והן: עזרת נשים ועזרת ישראל. (27) שנאמר: "מזוזות ביתך" בית חול, ולא בית קודש (יומא יא:). ויש אומרים: שבית-המדרש חייב במזווה, שכיון שתלמידים יושבים בו מהבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה דומה לדירה, ובירושלמי' (מגילה פ"ב, ה"ב) אמרו: בית מדרשו של רבי חנינא, היתה לו מזווה. וכן עשה רבי מאיר מרוטנבורג מזווה לפתח בית מדרשו, ואמר: כשהיה ישן בו שנת הצהרים היתה רוח רעה מבעתתו עד שתקן בו מזווה (טור) יו"ד סי' רפו). (28) שאין ידם משגת להכניס האורחים בבתיהם, אבל בכרכים שהם תושבים רבים ואין מגיע לכל אחד מהם אלא טורח מעט מן האורחים, יכולים לעשות בתים לצורך, ואין צריכים לדור בבית-הכנסת (לשון הנמוקי יוסף' להל' מזווה). (29) לשמש. (30) יומא יא, ע"ב; רי"ף הל' מזווה). (31) לפי שהם קודש. (32) הוא שער המזרח שבעזרת ישראל, ונקרא גם ה"שער העליון" (סוכה פ"ה, מ"ד). נקנור - שם איש חסיד שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות לשער המקדש, ונסים נעשו לדלתותיו, כמבואר ביומא לח. ונקראו דלתותיו על שמו. (33) חדר פקידי המלך, מתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני (אחר שמעון הצדיק) היו נותנים ממון למלכות כדי לשמש בכהונה גדולה, ומתוך שרשעים היו לא היו משלימים שנתם, והיו מתחלפים כל שנה כפקידי המלך, שהמלך מחליפם כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פרהרין (יומא ח:). פרהרין - חכמי המלך ויועציו, בלשון יונית. (34) שהיו מפרישים אותו מביתו, שבעה ימים לפני יום הכיפורים (כמפורש שם, פ"א מ"א). ובגלל הלשכה הזאת המחוייבת במזווה, נתחייב גם שער נקנור במזווה, מפני שהוא משמש מבוא ללשכה זו, וכל שהוא פתוח אחר החייב במזווה, נתחייב גם הוא במזווה, כמבואר בסמוך ה"ז. וכדאי להעיר שבגירסת התלמוד (יומא יא.) נאמר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלק פתח פתוח לרחוב, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, והיות שקביעת המזווה היא לימין הנכנס, אין אתה יודע איפה היא הכניסה, מצד חלק זה, או מהצד שכנגדו. (64) יתד ברזל שבדלת למעלה ולמטה. (65) שהצד הזה חשוב עיקר הבית, וימין כניסתו קובעת (מנחות לג. וברש"י).

יב. והיכן קובעים את המזווה? בתוך חלל של פתח⁶⁶, בטפח הסמוך⁶⁷ לחוץ, בתחלת שליש העליון של גובה השער⁶⁸; ואם קבעה למעלה מזה, כשורה; והוא, שפירחיקנה מן המשקוף טפח⁶⁹. וצריך לקבעה על ימין הנכנס לבית⁷⁰; ואם קבעה משמאל - פסולה. ובית של שתפין, חיב במזווה⁷¹.

(66) ולא מבחוץ, שהרי "בשעריך" כתוב, מקום סגירת השער וזה חלל הפתח (מנחות לב:). (ראה לעיל פ"ה, ה"ח), שמצוותה להיות זקופה, אולם רבינו-ם סובר שמצוותה להיות שכובה לרוחב מזוות הפתח ('תוספות' מנחות לג.). והמדקקים יוצאים ידי שניהם, וקובעים אותה בשיפוע ובאלכסון (רמ"א יו"ד סי' רפט.). (67) לרשות הרבים, כדי שיפגע במצוה מיד (שם, לג:). (68) שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם על מזוזות ביתך" - מה קשירה בגובה הזרוע ששם מניחים תפלה של יד, אף נתנת המזווה בגובה השער (שם.). (69) כשם שקשירת התפילין אינה בסוף גובה הזרוע אלא מרוחקת ממנו קצת, אף הנחת המזווה אינה בסוף גובה השער אלא מרוחקת ממנו טפח (כסף-משנה). (70) שנאמר: "על מזוזות ביתך" - קרא בו: דרך ביאתך, וכשאתם עוקר רגליו, רגל ימין הוא עוקר תחילה (יומא יא:). (71) ואין אנו אומרים: "ביתך" ולא בתיכם, מפני שבמזווה כתוב: "למען ירבו ימיכם" וגו', כולם צריכים לחיות (שם). ואיחר רבינו לכתוב דין זה כאן ולא הביאו בראש הפרק, מפני שביזמא שם שאלו מאחר שגם בית השותפים חייב במזווה, "ביתך" למה לי? ותיצו: לומר, דרך ביאתך מימין הנכנס, והואיל וזה קשור בזה, סמכם רבינו וסדרם יחד (כסף-משנה).

יג. חיב אדם להזהר במזווה, מפני שהיא חובת הכלל⁷² תמיד⁷³. וכל זמן שיפנס ויצא, יפגע ביהוד השם, שמו של הקדוש-ברוך-הוא, ויזכר אהבתו, ויעזר משנתו ושגיותיו⁷⁴ בהבלי הזמן, וידע, שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרך מישרים. אקרו חכמים הראשונים⁷⁵: כל מי שיש לו תפילין בראשו וברועו, וציצית בבגדו, ומזווה בפתחו, מחזק הוא שלא יחטא; שהרי יש לו מזכיריו רבים, והן הם⁷⁶ המלאכים שמצילין אותו מלחטא, שנאמר: "חנה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם"⁷⁷. בריך רחמנא דיטען.

(72) בין אנשים בין נשים (לעיל פ"ה, ה"י). (73) גם ביום וגם בלילה. (74) עיסוקו התמיד. (75) מנחות מג, ע"ב.

הברסקי⁵² וכיצא בהם, פטורין מן המזווה, לפי שאינן עשויין לדירת כבוד⁵³. סכת חג⁵⁴ פחג⁵⁵ ובית שבספינה⁵⁶, פטורין מן המזווה, לפי שאינן עשויין לדירת קבע. שתי סכות של יוצרים⁵⁷, זו לפנים מזו - החיצונה פטורה מן המזווה, לפי שאינה קבועה⁵⁸. החניות שבשוקים פטורין, מפני שאינן קבועים לדירה⁵⁹.

(51) שאין רוחצים בו, אלא משמש מקוה טהרה בלבד. (52) בית עיבוד עורות, וריחו רע. (53) יומא יא, ע"א. ואפילו אם יכסה המזווה ואין בה משום בזיון הקודש, בכל זאת אין המקומות האלה חייבים במזווה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד ("ש"ך יו"ד סי' רפו.). (54) חג הסוכות. (55) אפילו בשבעת ימי החג, פטורה ממזווה. מפני שהסוכה היא דירת עראי, ואין היא ראויה להשתמש שימוש קבוע כי מחיצותיה רעועות ואין אתה קורא בה "ביתך" שמשמעו בנין קבוע הראוי לדירת קבע (יומא י:). ולפיכך לשכת פרהדרין חייבת במזווה (לעיל ה"ו) אע"פ שהכהן גר בה שבעה ימים בלבד, מפני שבנינה קבוע וראוי לדירת קבע. (56) ירושלמי (מגילה פ"ד, ה"ב): "מזווה אינה נוהגת במפרשי ימים". (57) כך היה דרכם של יוצרי כלי חרס בימיהם: עושים להם שתי סכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור (סוכה ח: וברש"י שם). (58) שאין תשמישה קבוע, שאינו אוכל וישן בה. ואין זה דומה לבית-שער הפתוח לבית שחייב במזווה, שגם הוא חייב במזווה (לעיל ה"ו) כי בית-שער תשמישו קבוע בלילה כביום ("ש"ך ליו"ד סי' רפו.). (59) אלא למכירה בלבד, ובלילה נסגרות ובעליהם הולכים להם.

י. בית שיש לו פתחים הרבה, אף-על-פי שאינו רגיל לצאת ולכוא אלא באחת מהן, חיב לעשות מזווה בכל פתח ופתח⁶⁰. פתח קטן שבין בית לעליה⁶¹, חיב במזווה. חדר שבפית, אפילו חדר בחדר - חיב לעשות מזווה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הבית, שכלן עשויין לדירה וקבועין.

(60) מנחות לד, ע"א. (61) "זה דרכם: ארובה באמצע העליה (הקומה העליונה) ועולים אליה מהבית במעלות, ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה, כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כ"אם ברשות הבעלים, ועושים פתח במחיצות" (לשון רש"י שם).

יא. פתח שבין בית-המדרש או בין בית-הכנסת וביתו - אם רגיל לצאת ולכוא פאותו הפתח, חיב במזווה⁶². פתח שבין שני בתים⁶³, הולכין אחר הציר⁶⁴ של דלת; מקום שהציר נראה עמו, שם קובעים את המזווה⁶⁵.

(62) שם, לג, ע"א. (63) כגון שחילק ביתו לשנים, ובכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו בריבים, מצות-עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיה, להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ככתוב: "ולמדה את בני ישראל", וע"י הגמרא ופירושיה ידע המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם למכרם" וכו'. (וראה ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד ס' ר"ע).

(76 המצוות. 77) ימלטם מן החטא. וחז"ל שם קראו עליו הפסוק: "והחוט המשולש (תפלין, ציצית ומזוזה) לא במהרה ינתק".

~ שבת קודש כ"ו תמוז ~

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) חיוב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומשנה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

ב. וְהִמְלִיךְ, מִצְוָה עָלָיו לְכַתֵּב סֵפֶר-תּוֹרָה אֶחָד לְעַצְמוֹ, לְשֵׁם הַמֶּלֶךְ, יֵתֵר עַל סֵפֶר שִׁיְהִיָּה לוֹ כְּשֶׁהוּא הַדְּיוֹט, שְׁנֹאמַר: "וְהָיָה כִּשְׁבָתוֹ עַל פְּסָא מְמַלְכָתוֹ וְכַתֵּב לוֹ וְגו'".⁹ וּמְגִיְהִין אוֹתוֹ מִסְפֵּר הָעֶזְרָה¹⁰, עַל-פִּי בֵּית-דִין הַגָּדוֹל. זֶה שֶׁהָיָה לוֹ כְּשֶׁהוּא הַדְּיוֹט, מְנִיחוֹ בְּבֵית גְּנָזִיו¹¹; וְזֶה שֶׁכָּתַב אוֹ שֶׁנִּכְתַּב לוֹ¹² אַחַר שְׁמֵלֶךְ, יְהִיָּה עִמּוֹ תְּמִיד. וְאִם יֵצֵא לְמַלְחָמָה - סֵפֶר-תּוֹרָה עִמּוֹ. נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בְּדִין - וְהוּא עִמּוֹ, מְסַב¹³ - וְהוּא כְּנֹגְדוֹ¹⁴; שְׁנֹאמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

א. מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְכַתֵּב סֵפֶר-תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שְׁנֹאמַר: "וְעַתָּה כְּתַבּוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה"; כְּלוּמַר: כְּתַבּוּ לָכֶם תּוֹרָה, שִׁישׁ בָּהּ שִׁירָה זו³, לְפִי שְׁאִין כּוֹתְבִין אֶת הַתּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת⁴. וְאִף-עַל-פִּי שֶׁהִנִּיחוֹ לוֹ אֲבוֹתָיו סֵפֶר-תּוֹרָה, מִצְוָה לְכַתֵּב מִשְׁלוֹ⁵. וְאִם כְּתַבּוּ בְּיָדוֹ, הָרִי הוּא כְּאִלוֹ קִבְּלָהּ מֵהַר-סִינַי⁶. וְאִם אִינוֹ יוֹדֵעַ לְכַתֵּב, אַחֲרֵים כּוֹתְבִין לוֹ. וְכָל הַמְּגִיָּה⁷ סֵפֶר-תּוֹרָה, וְאֶפְלוֹ אוֹת אַחַת, הָרִי הוּא כְּאִלוֹ כְּתַבּוּ כָּלוּ⁸.

9) סנהדרין כא, ע"ב. ושם הוכיחו זה מסוף הפסוק שנאמר בו: "את משנה התורה וגו', משנה - שתיים במשמע. 10) שבכיתת-המקדש (ירושלמי סנהדרין ס"ב, ה"ו). 11) כשאר איש ישראל. 12) ע"י אחרים, כשאינו יודע לכתוב. 13) אל השולחן לאכול. 14) סנהדרין, שם. "לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבהו אדם על מעשהו ולא יגער בו, ובשבט פיו ימית את מי שירצה, ע"כ צריך הוא שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו, יביט אליו תמיד, למען יכבוש את יצרו ויטה לבו אל יוצרו" (ה'חינוך' מצוה תקג).

2) פרט לנשים שפטורות ממצוה זו. וכן מסתבר, שהרי תכלית כתיבת התורה, היא הלימוד בה. ככתוב: "כתבו לכם... ולמדה את בני ישראל". ונשים פטורות מת"ת, כמבואר לעיל הל' ת"ת פ"א, ה"א (ה'חינוך', מצוה תרי"ג. וכן מפורש ב'ספר המצוות' לרבינו, בסוף מנין מצוות-עשה). 3) "שירת האזינו". 4) ואי אפשר לכתוב "פרשת האזינו" לעצמה, ולכן כוונת הכתוב: לכתוב ספר-תורה שלם, שיש בו שירת האזינו. 5) סנהדרין כא, ע"ב. שהרי נאמר: כתבו לכם עליכם לכתוב משלכם, "למען ירבו הספרים בינינו, ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד מבני ישראל, פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם" (ה'חינוך' מצוה תרי"ג). 6) מנחות ל, ע"א: "הלוקח ספר-תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (אין לו שכר גדול כל-כך כמי שטרח בכתיבתו). כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". שיש מקום לומר כמו שטרח טורח זה, כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני (נמוקי יוסף' שם). 7) תיקן טעות שנמצאה בו, והכשירו לקרות בו. הגהה - פירושה: לשון נוגה ואורה, כי הגהה מתוקנת מאירה עיני הקורא (המדקדק ר' אליהו בספרו "תשב"י"). ויש מפרשים: לשון הסרה וסילוק, ככתוב: כאשר הגוה מן המסילה (שמואל-ב כ, יג), כי המגיה מסיר את השיגאות והטעויות שבכתב והדפוס ('מעדני יום טוב' הל' ס"ת). 8) מנחות, שם. ולדעת ה'תוספות' שם, מדובר באדם הקונה מחבירו ספר מוטעה, שעד עכשיו היה באיסור ביד המוכר, כי אסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט): וזה שתיקנו והכשירו לקרוא בו, הרי הוא כאילו כתבו. והרא"ש בהל' ספר-תורה כותב: "וזהו (מצות כתיבת ספר התורה) בדרות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל בימינו, שכותבים ס"ת

ג. לֹא הָיָה לוֹ סֵפֶר-תּוֹרָה קִדְּם שְׁיִמְלֶךְ. צְרִיךְ לְכַתֵּב לוֹ אַחַר שְׁמֵלֶךְ שְׁנֵי סֵפֶר־תּוֹרָה - אֶחָד מְנִיחוֹ בְּבֵית גְּנָזִיו, וְהַשְּׁנִי יְהִיָּה עִמּוֹ תְּמִיד, לֹא יִסּוּר מֵעִמּוֹ, אֶלְאִי בְּלִילָה בְּלַבַּד¹⁵, וּכְשִׁיפְנֵס לְבֵית-הַמֶּרְחָץ אוֹ לְבֵית-הַכֶּסֶּא¹⁶, אוֹ לִישָׁן עַל מִטָּתוֹ¹⁷.

15) אולם ב'ספרי' פרשת שופטים נאמר: "ימי חייו" - אלו הימים, "כל ימי חייו" - לרבות הלילות, ואולי כוונת רבינו "בלילה" - בשעת השינה. וב'אור שמח' להגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק מגיה ואומר שכך צ"ל בדברי רבינו: "לא יסור מעמו אפילו בלילה, לבד כשיכנס לבית המרחץ" וכו', וכן נראה מדברי רבינו בהל' מלכים פ"ג ה"א, שלא הזכיר שם דין לילה לגמרי. 16) שנאמר: "וקרא בו" מקום הראוי לקרות בו ('ספרי' שם). וכן גם בית הקברות אינו מקום הראוי לקרות בו. (ראה ברכות יח. ולקמן פ"י, ה"ו) אלא שחכמינו ז"ל לא חשו למנות גם בית הקברות, הואיל ואין המלך יוצא להלווית המת, כדברי המשנה (סנהדרין פרק ב, משנה ג): "מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו" ('תורה תמימה', פרשת שופטים, אות צ"ה). 17) אפילו ביום.

ד. סֵפֶר-תּוֹרָה שֶׁכָּתַבוּ בְּלֹא שְׂרָטוּט¹⁸, אוֹ שֶׁכָּתַבוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חויץ לַדָּף, פּוֹתֵב; וְאִם לָאוּ, מְנִיחַ הַמְקוֹם פְּנוּי וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַשִּׁטָּה.³⁴

(32) לכתבה מחויץ לשירטוט הדף, ואע"פ שרשאי לעשות כך בתיבה בת חמש אותיות, אבל בתיבה שלימה אינו רשאי (מנחות ל.). (33) כגון "והאחדשדפנים" (מגילת אסתר ט, ג) כי גם מגילת אסתר דין כתיבתה כדין ספר-תורה. ראה מגילה יז.; הלכות מגילה לרבינו פ"ב, ה"ט (בשם הגאון ר' זלמן מוילנא). (34) אבל למשוך האותיות ולהגדילן עד סוף השיטה - אסור, שאין לשנות אות אחת מחברתה, וזולת האותיות המקובלות לבעלי המסורה, להיות גדולות או קטנות ('הגהות מיימוניות').

ז. וּמְנִיחַ בֵּין כָּל חֻמֵּשׁ וְחֻמֵּשׁ³⁵ אַרְבַּע שִׁטִּין פְּנוּיֹת בְּלֹא כְּתִיבָה,³⁶ לֹא פָחוֹת וְלֹא יתֵר, וְיִתְחִיל הַחֻמֵּשׁ מִתְחַלֵּת שִׁטָּה חֲמִישִׁית. וְכִשְׁיִגְמַר אֶת הַתּוֹרָה, צָרִיף שְׁיִגְמַר בְּאִמְצַע שִׁטָּה שְׁבַסְפוֹ הַדָּף.³⁷ וְאִם נִשְׂאָר מִן הַדָּף שִׁטִּין הַרְבֵּה,³⁸ מְקַצֵּר³⁹ וְעוֹלֵה⁴⁰, וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַשִּׁטָּה שְׁבַסְפוֹ הַדָּף, וְלֹא יִגְמַר אֶת הַשִּׁטָּה⁴¹, וּמִתְפַּנֵּן, עַד שֶׁיְהִי "לְעֵינַי כֹּל יִשְׂרָאֵל" בְּאִמְצַע שִׁטָּה שְׁבַסְפוֹ הַדָּף.⁴²

(35) מחמשה חומשי תורה. (36) ב"ב יג, ע"ב. (37) מנחות ל, ע"א. (38) וגמר הכתב חל בשיטה שבאמצע הדף. (39) השיטין. (40) כמו מקצר והולך. ואמנם בנוסח התלמוד, נאמר: "מקצר והולך". ורבינו נמשך אחרי לשון הרי"ף שם. ומעניין שבלשון הרא"ש להל' תפילין כתוב: "מקצר ויורד". והכל עולה לענין אחד. (41) כנוסח כת"י התימנים. ובנוסח אחר: "מתחילת השיטה שבסוף הדף ולא יגמור את השיטה". (42) ואז ידעו הכל שכאן סיום התורה, לא כן אם יסיים בגמר השיטה (ט"ז י"ד סי' רע"ב סק"ו).

ח. וְיִזְהַר בְּאוֹתֵי הַגְּדוּלוֹת⁴³ וּבְאוֹתֵי הַקְּטָנוֹת⁴⁴, וּבְאוֹתֵי הַנְּקוּדוֹת⁴⁵, וְאוֹתֵי הַמְּשֻׁנוֹת, כְּגוֹן הַפְּאִי"ן הַלְּפֹפּוֹת⁴⁶ וְהָאוֹתֵי הַעֲקָמוֹת⁴⁷, כְּמוֹ שֶׁהֻעֲתִיקוּ הַסּוֹפְרִים אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וְיִזְהַר בְּתַגִּין⁴⁸ וּבְמִנְיָן. וְשׂ אוֹת שֵׁשׁ עָלֶיהָ תֵּג אֶחָד, וְיֵשׁ אוֹת שֵׁשׁ עָלֶיהָ שְׁבַע⁴⁹. וְכָל הַתַּגִּין כְּצוּרַת זִינִי⁵⁰ הֵן, דִּקְיָן כְּחוֹט הַשַּׁעֲרָה.

(43) כגון ב' של בראשית ברא (בראשית א, א) שהיא גדולה, ועוד. (44) כגון כ' של "ולבכותה" (שם, כג, ב) שהיא קטנה. וראה במוספנו "דקדוקי סופרים" סדר אל"ף ב"ית שלם של אותיות גדולות וקטנות. (45) שיש עליהן נקודות מלמעלה, כגון "ויאמר אליו איה שרה" (בראשית יח, ט) שאותיות "איו" שב"אליו" מנוקדות. (46) כנוסח דפוס מנטובה ונציא, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: הלפופות. ופירושו: כרוך ומקופל. ראה 'חתם סופר' י"ד סי' רסה. (47) כגון נו"ן ההפוכה שלפני 'וייה בנוסע הארון' (במדבר י, לה) שהיא עקומה. (48) כתרי האותיות, כמו שאמרו (מנחות כט:): "בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה

מְקַצְתוֹ עַל הַגְּוִיל וּמְקַצְתוֹ עַל הַקְּלָף¹⁹ - פְּסוּל²⁰; אֲלֵא, אוֹ כְּלוֹ עַל הַגְּוִיל, אוֹ כְּלוֹ עַל הַקְּלָף. וְכִיצַד פּוֹתֵבִין סִפְרֵ-תּוֹרָה? פּוֹתֵב כְּתִיבָה מִתְקַנָּה, נֶאֱחָ בְּיוֹתֵר²¹. וְיִנִּיחַ בֵּין כָּל תִּבְיָה²² וְתִבְיָה כְּמֵלֵא אוֹת קְטָנָה²³, וּבֵין אוֹת לְאוֹת כְּמֵלֵא חוֹט הַשַּׁעֲרָה, וּבֵין כָּל שִׁטָּה²⁴ וְשִׁטָּה כְּמֵלֵא שִׁטָּה. וְאַרְף כָּל שִׁטָּה וְשִׁטָּה - שְׁלִשִׁים אוֹתִיּוֹת, כְּדִי לְכַתֵּב 'לְמִשְׁפַּחֹתֵיכֶם', 'לְמִשְׁפַּחֹתֵיכֶם', 'לְמִשְׁפַּחֹתֵיכֶם', תִּלְתָּא זְמַנִּי²⁵; וְזֶה הוּא רַחֵב כָּל דָּף²⁶ וְדָף. וְלֹא תִהְיֶה שִׁטָּה קְצָרָה מְזָה, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה הַדָּף כְּאַגְרָת. וְלֹא אַרְבֵּה יוֹתֵר עַל זֶה, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת בְּכַתְּבָה.²⁷

(18) שצריך לשרטט את השיטין בסרגל, כדי שהכתב יהיה ישר כמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (19) גויל וקלף מפורשים למעלה (פ"א, ה"ז). (20) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט). והטעם: שנראה כשני ספרים (ט"ז ל"ו"ד סי' רעא). (21) כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצוות... ספר תורה נאה, בדיו נאה, בקולמוס נאה, בבלבר [סופר] אומן". (22) מילה. (23) זו יו"ד. (24) שורה. (25) שלש פעמים. (26) עמוד. (27) ויטעה בראשי השיטות (מסכת מנחות ל.). משוטטות - מתהלכות אנה ואנה, לחפש דבר מה, כמו: משוטט בארץ (איוב ב, ב). וכן מצינו (דברי הימים-ב טז, ט): עיניו משוטטות בכל הארץ.

ה. לֹא יִמְעַט הַכְּתָב²⁸ מִפְּנֵי הַרְחֵק שֶׁבֵּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה²⁹. נִזְדַּמְנָה לוֹ תִבְיָה בֵּת חֻמֵּשׁ אוֹתִיּוֹת - לֹא יִכְתֹּב שְׁתֵּים בְּתוֹף הַדָּף וְשֵׁשׁ חוּץ לַדָּף, אֲלֵא פּוֹתֵב שְׁלֹשׁ בְּתוֹף הַדָּף וּשְׁתֵּים חוּץ לַדָּף³⁰. לֹא נִשְׂאָר מִן הַשִּׁטָּה כְּדִי לְכַתֵּב שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת - מְנִיחַ הַמְקוֹם פְּנוּי, וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַשִּׁטָּה.³¹

(28) לכתוב אותיות קטנות ודקות. (29) שצריך להיות כשיעור תשע אותיות ריוח בין פרשה לפרשה, ואם נזדמנה לו שיטה שמסיים בה פרשה אחת, ומתחיל בה פרשה אחרת ויש ריוח מועט ביניהן, אל יכתוב אותיות דקות כדי להגדיל את הריוח, אלא יזרו עצמו שלא יבוא לידי כך. (30) מנחות ל, ע"א. וכתבו ה'תוספות' (שם) ששם ה' צריך להיות כולו בתוך הדף. (31) ומנהג הסופרים להאריך האותיות עד שיגיעו לסוף השיטה, משום נוי ספר תורה, ורבינו לא חושש לנוי זה משום הפסד צורת האותיות ('מעשה רוקח').

ו. נִזְדַּמְנָה לוֹ תִבְיָה בֵּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - לֹא יִזְרְקָנָה בֵּין הַדְּפִין³², אֲלֵא יִחְזִיר לְתַחֵלֵת הַשִּׁטָּה. נִזְדַּמְנָה לוֹ בְּתוֹף הַשִּׁטָּה תִבְיָה בֵּת עֶשְׂרֵי אוֹתִיּוֹת, אוֹ פָחוֹת אוֹ יתֵר³³, וְלֹא נִשְׂאָר מִן הַשִּׁטָּה כְּדִי לְכַתֵּב אֶת כְּלָה בְּתוֹף הַדָּף - אִם יָכוֹל לְכַתֵּב תְּצִיָּה בְּתוֹף הַדָּף וְחֻצָּיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הייתי נזהר שלא יהיה שום עמוד מתחיל בו"ו חוץ מ"ואעידה בס". וכן מה שנהגו הסופרים לכתוב ב"ה שמ"ו בראש העמודים, והן: ב' של "בראשית, י' - "יודוך אחיך (בראשית מט, ה), ה' - "הבאים (שמות יד, כח), ש' - "שמר לך (שם, לד יא), מ' - "מה טובו (במדבר כד, ה), ו' - "ואעידה בס (דברים לא, כח), חפשתי בספרי הגאונים ולא מצאתי, ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה (ראה לקמן פ"ט סוף "ספר בראשית") אי אפשר לעשות כן, וכל ספר-תורה העשוי כן - פסול, שהרי פרשת "יהודה אתה יודוך" פתוחה, ואי-אפשר לכתוב "יודוך" בראש העמוד אלא-אם-כן היה כתוב בשיטה התחתונה (שבעמוד הקודם) שתי תיבות בלבד, שהן: "יהודה אתה", והן שמונה אותיות, ולא יתכן לעשות כן, שאין מתחילים פרשה פתוחה אלא בראש השיטה, ראה לקמן פ"ח ה"ב. עכ"ל. אולם מנהג סופרינו לכתוב יו"ד של "יהודה" בראש השיטה, וסרה כל ההשגה (חידושי ר"ע איגור ליו"ד סי' רעג).

יא. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֹּף לְמַצְוָה מִן הַמְּבַחֵר. וְאִם שְׁנָה, לֹא פָסֵל. אֲכָל אִם פָּתַב הַמְּלֵא חֶסֶר אוֹ חֶסֶר סְרֵר⁶⁸ מְלֵא, אוֹ שֶׁפָּתַב מְלֵא שֶׁהִיא קְרִי⁶⁹ וְכָתַב קְרִיאָתָהּ, כְּגוֹן שֶׁפָּתַב 'שֶׁכְּבָנָה' בְּמָקוֹם 'שֶׁגְּלָנָה'⁷⁰, 'בְּטַחֲוֹרִים' בְּמָקוֹם 'וּבְעַפְלִים'⁷¹, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁷²; אוֹ שֶׁפָּתַב פְּרָשָׁה פְּתוּחָה סְתוּמָה, אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָה⁷³, אוֹ שֶׁפָּתַב הַשִּׁירָה⁷⁴ כְּשָׂאָר הַפָּתַב, אוֹ שֶׁפָּתַב פְּרָשָׁה אַחַת כְּשִׁירָה - הָרִי זֶה פְּסוּל⁷⁵, וְאִין בּוֹ קִדְשֵׁת סִפְרֵ-תוֹרָה כָּלָל, אֲלֵא כְּחֻמֶּשׁ מִן הַחֻמְשִׁין שֶׁמְלַמְּדִין בָּהּ הַתִּינוּקוֹת.

(68 מנחות לב, ע"ב: "כתבה אגרת פסולה". וכפירושו ה'תוספות' שם: כאגרת - שלא דקדק בחסרות ויתירות אלא כאגרת בעלמא. (69 שנקראת אחרת מכתיבתה. (70 דברים כח, ל. (71 שם כז. (72 נדרים לו, ע"ב: "קריין ולא כתיבן, כתיבין ולא קריין - הלכה למשה מסיני". (73 ראה לקמן פ"ח ה"ג). (74 "שירת היים" ו"האזינו", שיש בהן ריוח בכל שיטה ושיטה, כמפורש לקמן סוף פ"ח. (75 שבת קג, ע"ב.

יב. סִפְרֵ-תוֹרָה שְׂאִינוּ מְגֵה⁷⁶, אִסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ⁷⁷ יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם⁷⁸, אֲלֵא יִתְקַן אוֹ יִגְנוֹז⁷⁹. סִפְרֵ-תוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ טַעֲמֵי תְּכָל דָּף וְדָף - יִתְקַן, וְאִם הָיָה אַרְבַּע - יִגְנוֹז⁸⁰. וְאִם הָיָה רֶב הַסִּפְרֵ⁸¹ מְגֵה, וְהַשְׂאָר⁸² יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע טַעֲמֵי תְּכָל דָּף, וְנִשְׂאָר אֶפְסוֹ דָּף אַחַד מֵאוֹתוֹ הַשְׂאָר הַמְּשֻׁבֵּשׁ בְּלֹא אַרְבַּע טַעֲמֵי תְּכָל דָּף - הָרִי זֶה תִּתְקַן⁸³.

(76 מטעויותיו המצויות בו. (77 כתובות יט, ע"ב. משום שנאמר: אל תשכן באהליך עולה (איוב יא, יד) כי יש לחוש שהקורא בו ימשך אחרי טעויותיו וישתבש בהן וזהו עוול גדול. והעירו בהגהות מיימוניות' שכן הדין בנביאים וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד, תבוא עליי ברכה. ראה רא"ש למסכת כתובות (פרק ב אות י"א). וכתב ברמ"א

שיושב וקושר כתרים לאותיות (כגון התגיין)... אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ (תג) תילין תילין של הלכות". (49 ראה במוספנו "תשובות רבינו". (50 מנחות כט, ע"ב. וה'מגדול עוד' מראה מקום לכל פרטי הלכה זו בספר "התגיין".

ט. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֹּף לֹא נֶאֱמְרוּ אֲלֵא לְמַצְוָה מִן הַמְּבַחֵר. וְאִם שְׁנָה בְּתִקְוֹן זֶה⁵¹, אוֹ שֶׁלֹּא דְקַדְקַד בְּתִגְוִין, וְכָתַב כָּל הָאוֹתִיּוֹת בְּתִקְוֹן; אוֹ שֶׁקָּרַב אֶת הַשִּׁטְיִין⁵² אוֹ הִרְחִיקוֹן⁵³, אוֹ הֶאָרִיכוֹן⁵⁴ אוֹ קָצְרוֹן - הוֹאִיל וְלֹא הִדְבִיקוֹן אוֹת בְּאוֹת, וְלֹא חֶסֶר וְלֹא הוֹתִיר וְלֹא הִפְסִיד צוּרַת אוֹת אַחַת, וְלֹא שְׁנָה בְּפְתוּחוֹת וּסְתוּמוֹת⁵⁵ - הָרִי זֶה סִפְרֵ כְּשָׂר.

(51 האמור בפרק זה עד כאן. ורבינו הולך ומפרטו אחד אחד. (52 ולא הניח ביניהן כמלוא שיטה. (53 שהניח ביניהן ריוח יותר מהשיעור האמור. (54 למעלה משלשים אותיות אורך השיטה. (55 מפורש לקמן פ"ח, הלכה א"ב).

י. יֵשׁ דְּבָרִים אַחֲרֵים שֶׁלֹּא נֶאֱמְרוּ בְּגִמְרָא, וְנִהְיָו בָּהֶם הַסּוֹפְרִים, וְקִבְּלָהּ הוּא כִּיְדָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וְהֵן, שֶׁהִיוּ מְגִיזִין הַשִּׁטְיִין שֶׁכָּל דָּף וְדָף, לֹא פָחוֹת מִשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים וְלֹא יָתֵר עַל שְׁשִׁים⁵⁶; וְשִׁיחָהּ הָרִיחַ שֶׁבִּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה כְּמוֹ תִשַׁע אוֹתִיּוֹת: 'אֲשֶׁר', 'אֲשֶׁר', 'אֲשֶׁר'; וְשִׁיחָהּ בְּרֵאשׁ הַשִּׁטְיִין לְמַעְלָה מִשִּׁירַת הַיָּם⁵⁷; 'הַבָּאִים'⁵⁸, 'בִּיבִשְׁה'⁵⁹, הַשֵּׁם⁶⁰, 'מֵת'⁶¹, 'בְּמִצְרַיִם'⁶² - חֲמֵשׁ שִׁטְיִין; וְלִמְטָה מִן הַשִּׁירָה חֲמֵשׁ שִׁטְיִין, תַּחֲלַת כָּל שִׁיטָה מִהֵן כָּךְ: 'וַתִּקַּח'⁶³, 'אֶחָרֶיהָ', 'סוֹס', 'וַיִּצְאוּ', 'וַיָּבֹאוּ'⁶⁴; וְהָיָה פְּרֵאשֵׁי הַשִּׁטְיִין לְמַעְלָה מִשִּׁירַת הַאֲזִינוּ'⁶⁵; וְאֶעֱיֶדָה⁶⁶, 'אֶחָרֶיהָ', 'הַדְּרָךְ', 'בְּאַחֲרֵיתָהּ', 'לְהַקְעִיסוּ', 'קְהֵל' - שֵׁשׁ שִׁטְיִין; וְלִמְטָה מִמֶּנָּה חֲמֵשׁ שִׁטְיִין: 'וַיָּבֹאוּ'⁶⁷, 'לְדַבֵּר', 'אֲשֶׁר', 'הוֹאֵת', 'אֲשֶׁר'.

(56 ראה מסכת סופרים (פ"ב, ה"ו). (57 שמות טו, א"ט. (58 שם, יד, כח. (59 שם, כט. (60 שם, ל. (61 שם. (62 שם, לא. (63 שם, טו, כ. (64 שם, כג. (65 דברים לב, א"מג. (66 שם, לא, כח. עד סוף הפרק. (67 שם, לב, מד. עד "אשר אתם עוברים" פסוק מז. ובהגהות מיימוניות' העירו: "מה שנהגו סופרים בורים להתחיל כל עמוד שבספר תורה בו"ו, וקוראים לו: "ווי העמודים" (כלשון הפסוק שמות לח, יב) - נראה שאיסור גמור יש בדבר, שהרי עושים העמודים, מהם רחבים, ומהם קצרים, ופעמים האותיות משונות וארוכות הרבה כדי שתגיע וי"ו לראש כל עמוד, והרי תלמוד ערוך (מנחות ל): "ולא ימעט את הכתב מפני הרווח" וכו' וכמבואר לעיל ה"ה. ומורי (רבי מאיר מרוטנבורג) כתב לי: אילו היה לי לכתוב ספר-תורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. מִתֵּר לְדַבֵּק⁹³ תּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים בְּכָרְךָ אַחַד⁹⁴. וּמִנִּיחַ⁹⁵ בְּכָל חֲמֵשׁ וְחֲמֵשׁ אַרְבַּע שִׁטִּין, וּבִין כָּל נְבִיא וְנְבִיא מְשֻׁנִּים-עֶשֶׂר - שְׁלֹשׁ שִׁטִּין, שְׁאֵם פֶּא לְחֲתָךְ, חוֹתְךָ⁹⁷. וְסִדְרָן שֶׁל נְבִיאִים כֶּף הוּא: יְהוֹשֻׁעַ, שׁוֹפְטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים, יִרְמְיָהּ, יְחִזְקָאל, יִשְׁעְיָה⁹⁸, תְּרִי-עֶשֶׂר⁹⁹. וְסִדְר הַכְּתוּבִים: רוּת, וְתֵהִלִּים, וְאִיּוֹב, וּמְשָׁלִי, וְקֵהֶלֶת, וְשִׁירֵי-הַשִּׁירִים¹⁰⁰, וְקִינּוֹת¹⁰¹, וְדָנְיָאֵל¹⁰², וּמְגִלָּה¹⁰³ וְדָבָרֵי הַיָּמִים¹⁰⁴.

(93) לכוּרן. (94) ואע"פ שאי-אפשר שלא יונחו נביאים וכתובים ע"ג תורה, אין חוששים לכך הואיל והם בכרך אחד (ב"ב יג. ובי"תוספות' שם). (95) משאיר חלק. (96) ונוסח התלמוד שלפנינו: "וכן בין כל נביא לנביא", משמע ארבע שטיין; אבל גירסת רבינו שם: בין נביא לנביא ג' שטיין. וכן הנוסח במס' סופרים (פ"ב, ה"ג). (97) לפי המפרשים, חסר כאן בדברי רבינו, וצ"ל כמו שנכתבה ברייתא זו לתלמוד (ב"ב יג.): "ומסיים מלמנו ומתחיל מלמעלה, שאם בא לחתוך חותך" וזה מוסב על הנביאים שאפשר לסיים נביא אחד בסוף הדף, ולהתחיל את השני בראש הדף, ואין אנו חוששים שמא יבוא לחתוך זה מזה, שהרי מותר לחתוך, אבל בחומשי התורה אסור לסיים בסוף הדף, גזירה שמא יבא לחתוך כמבואר ב"ירושלמי" (מגילה פ"א, ה"ט): "וצריך שיהא גומר באמצע ומתחיל באמצעיתו" (מרכבת המשנה). (98) אע"פ שישעיהו קדם בזמן לירמיהו ויחזקאל, הקדים ירמיהו ויחזקאל לפניו, מפני ש"מלכים" מסיים בחורבן בית-המקדש וירושלים, ו"ירמיהו" כולו חורבן, ויחזקאל תחילתו חורבן וסופו נחמה, וישעיהו כולו נחמה, לכן מן הראוי לסמוך חורבן לחורבן ונחמה לנחמה (ב"ב יד.). (99) אע"פ שהושע (ראשון ל"תרי עשר") קדם הרבה אפילו לישעיהו, לא סדרוהו במקומו, הואיל וקטן הוא במספר פרקיו, חששו שיאבד, וצירפוהו עם נבואת יתר הנביאים האחרונים שגם הם קטנים במספרם, וביחד יהיו אגודה אחת ולא יאבדו (שם). (100) רות קדמה לדוד, תהלים דוד אמרם, וקדם לאיוב, ואחר-כך שלשה ספרי שלמה: משלי, קהלת, שניהם ספרי חכמה, שיר השירים - לעת זקנתו אמרו (שם, ע"פ רש"י). (101) מגילת איכה, שאמרה ירמיהו. (102) היה אחרי ירמיהו בגולה. (103) מגילת אסתר, אחרי דניאל בימי אחשוורוש. (104) שעזרא הסופר כתב יחס דברי הימים עד אליו (בבא-בבא שם). ועזרא ונחמיה חשובים כספר אחד. - כל אלה הם תשעה עשר, הוסף עליהם חמשה חומשי תורה - הרי עשרים וארבע כתבי קודש.

טז. כָּל כְּתָבֵי הַקֶּדֶשׁ אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּשִׁטִּין¹⁰⁵, אֶפְלוּ כְּתָבָן עַל הַגִּיָּר¹⁰⁶. וּמִתֵּר לְכָתֵב שְׁלֹשׁ תְּבוֹת בְּלֹא שִׁטִּין; יוֹתֵר עַל זֶה - אֶסוּר¹⁰⁷. כְּרִיךְ זֶה שֵׁשׁ בּוֹ תּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֵין קֶדְשָׁתוֹ כְּקֶדְשַׁת סִפְרֵי-תּוֹרָה, אֶלָּא כְּחֲמֵשׁ מִן הַחֲמֵשִׁים. דִּין הֵייתָר כְּדִין הַחֲסֵר¹⁰⁸.

(יורה דעה' סי' רעט): "שחרם קדמונים הוא לא להגיה שום ספר על פי הסברא בלבד, כ"י-אם בראיה ברורה שיש בו טעות". (78) וזהו זמן בית-דין שנותנים להסיר המכשולים, כמבואר (ב"מ קיח.) וגם כאן נתנו לו החכמים זמן שלשים יום לתקן טעויותיו (מעדני יום טוב' להל' ס"ח). (79) נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל תלמידי חכמים, כמבואר בדברי רבינו לקמן (פ"י, ה"ג). (80) מנחות כט, ע"ב. ואין לתקנו, משום שנראה כמנומר. (81) רוב אותיות הספר נכתבו כהלכה. (82) המיעוט המשובש. (83) שם. שהדף הכשר מציל את כולו. ואפילו יש בדף הזה שלש טעויות, הואיל וניתן להתקן - מתקנו ומציל את כולו (שם).

יג. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? ⁸⁴ שְׁכַתְבַּת הַמֶּלֶא חֲסֵר, שְׁנַמְצָא תוֹלָה הַאוֹתִיּוֹת שְׁשֻׁכַּת בִּינֵי הַשִּׁטוֹת⁸⁵; אֶבֶל אִם פָּתַח הַחֲסֵר מֶלֶא - אֶפְלוּ יֵשׁ בְּכָל דֶּף וְדָף כְּמָה טְעִיּוֹת, הָרִי זֶה מִתְקָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גוֹרֵד וְאֵינוֹ תוֹלָה⁸⁶.

(84) שאם יש בו ארבע ארבע טעויות בכל דף - יגנו. (85) וגנאי הוא לתלות כל-כך. (86) שם. וכשגורד ירחיק את האות שלפניו ושלאחרי, שלא יהא מקום הגרד הפסק בתיבה ותיראה כשתים (שו"ע יו"ד סי' רעט סעיף ד').

יד. מִתֵּר לְכַתֵּב הַתּוֹרָה, כָּל חֲמֵשׁ וְחֲמֵשׁ בְּפָנֵי עֶצְמוֹ, וְאֵין בְּהֵן קֶדְשַׁת סִפְרֵי-תּוֹרָה⁸⁷. אֶבֶל לֹא יִכְתֹּב מְגִלָּה⁸⁸ בְּפָנֵי עֶצְמָה, שִׁיְהִיָּה בָּהּ פְּרִשׁוֹת⁸⁹; וְאֵין כּוֹתְבִין מְגִלָּה לְתִינוּק לְהַתְלַמֵּד בָּהּ⁹⁰; וְאִם דָּעִתוֹ לְהַשְׁלִים עֲלֶיהָ חֲמֵשׁ - מִתֵּר⁹¹. פְּתַח מְגִלָּה, שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ תְּבוֹת בְּשִׁיטָה אַחַת - מִתֵּר⁹².

(87) השלם, שנוהגים בו קדושה יתירה, כמו שמבואר לקמן (פ"י, ה"ב). וכן אין עומדים מפניו כדרך שחייבים לעמוד מפני ספר-תורה. ובמסכת גיטין (ס.) אמרו: "אין קוראים בחומשים בבית-הכנסת משום כבוד הציבור", וכל ספריהם היו בגלילה כס"ת שלנו. (88) חזק מהחומש. (89) לפי שהתורה חתומה ושלימה ניתנה למשה (שם). אבל בחומשים שלמים אין קפידא כל-כך, כמבואר שם. וכן מצינו ברבי חייא שכתב חמשה חומשים לחמשה ילדים ללמדם תורה (כתובות ג.). (90) גיטין, שם. ורבינו אלפס התיר, והמליצו עליו שלפיכך הקיל משום שאי-אפשר לכל עני בישראל לכתוב חומש שלם לבנו. ועל כגון זה נאמר (תהלים קיט, קכו.: עת לעשות לה' הפרו תורתך ('טור' יו"ד סי' רפג). (91) גיטין, שם. (92) שם אמרו: שלפיכך מותר היה להילני המלכה לעשות טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (מוכנה לכהן להעתיק ממנה להשקאת סוטה, ולא יצטרך להביא ס"ת להעתיק ממנו) - משום שהיתה כתובה סירוגין. ומפרש רבינו: סירוגין - שלש שלש תיבות בשיטה אחת, כי בכתיבה משונה זו אינה נראית כמגילה מתוך ספר-תורה (ש"ך, יו"ד סי' רפג), וראה במוספנו "תשובות רבינו".

מתוך מהדורת חזק

שירטט אלא שורה עליונה בלבד, אינו צריך לשרטט יותר, שמתוך שהשורה העליונה כתובה ישר, אז כל השורות יכתבו ישר על פיה, באופן ששירטוט השורה העליונה מועיל לכל השורות שתחתיה, וזהו שאמרו (מנחות לב): תפילין אין צריכות שירטוט – הכוונה לשירטוט מלא, אבל השורה העליונה ודאי צריכה שירטוט ('תוספות' גיטין שם, וכן נקבע להלכה ביו"ד סי' רפד). (108) כלומר: כל יתר כנטול הוא ואחר עמו (חולין נח:), ולפיכך כרך זה שהוסיפו בו נביאים וכתובים, הרי הוא כס"ת חסר, ולפיכך ירד מקדושת ס"ת ('בית יוסף' סי' רפג).

105) גיטין ו, ע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. (106) שהרי רב יוסף הקפיד על רבי אביתר שכתב פסוק באיגרתו בלא שירטוט, וסתם איגרות נכתבות על נייר (הגרא יו"ד סי' רפ"ד). (107) גיטין, שם. ורבינותם סובר, שאין איסור אלא כשמתכוין לכתוב הפסוק לשם דרש ולימוד, אבל באיגרת שלומים שאדם שולח לחבירו, מותר לכתוב לשון המקרא, כדי לכתוב לשון צחה, אפילו בלא שירטוט ('תוספות' שם). ולדעת הרמב"ן אין צורך בשירטוט אלא כשכתוב כתב אשורי – שכתובים בו תנ"ך – אבל בכתביה שלנו אין צורך בשירטוט (טור יו"ד סי' רפד). וכן אם לא

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

גרושתו אחר שנשאת לאחר, והוא אמרו: תעלה: "לא- יוכל בעלה הראשון אשר-שלקה לשוב לקחתה" (דברים כד, ד). והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות ביבמות.

המצוה הרט"ז — הצווי שנצטוינו שישא היבם (הגיס) אשת אחיו אם מת ולא הניח זרע, והוא אמרו: תעלה: "יבמה יבא עליה" (דברים כה, ה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכתא המיחדת לה, כלומר מסכת יבמות.

~ יום ראשון כ' תמוז ~

מצות עשה רכב.

המצוה הרכ"ב — הצווי שנצטוינו לגרש בספר (בשטר) דוקא אם נרצה לגרש, והוא אמרו: תעלה: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ" (דברים כד, א). וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר דין גרושין, בשלמות במסכתא המיחדת לכך, כלומר מסכת גטין.

~ יום שני כ"א תמוז ~

מצות עשה רכב.

המצוה הרכ"ב נדפסה ביום הקודם

~ יום שלישי כ"ב תמוז ~

מצות לא תעשה שנו.

המצוה השנ"ו — האזהרה שהזהר האדם מלהחזיר גרושתו אחר שנשאת לאחר, והוא אמרו: תעלה: "לא- יוכל בעלה הראשון אשר-שלקה לשוב לקחתה" (דברים כד, ד). והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות ביבמות.

~ יום שישי כ"ה תמוז ~

מצות עשה ריו.

המצוה הרי"ז — הצווי שנצטוינו שתחלוץ היבמה (אשת האח שמת) ליבמה אם לא ישאנה, והוא אמרו: תעלה: "וְחָלְצָה נַעֲלֹ מֵעַל רַגְלֹי" (דברים כה, ט) וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכתא המיחדת לכך, והיא מסכת יבמות. וכבר ידענו לשונם (ברכות יג. יבמות ט): "מצות יבום (שאח המת ישאנה) קודמת למצות חליצה", ולפיכך קראו למסכתא "יבמות", אף-על-פי שהיא כוללת דיני היבום והחליצה כאחד.

~ שבת קודש כ"ו תמוז ~

מצות לא תעשה שנו.

המצוה השנ"ז — האזהרה שהזהרו שאר בני אדם מלבוא על היבמה (אשת אח שמת ולא הניח זרע) קשהיא פחת זקת (קשר, שחובה על אח המת – היבם – לישאנה) יבמה, והוא אמרו: "לא-תהיה אשת-המת החוצה לאיש זר" (דברים כה, ה). והעובר על לאו זה — לוקה, היא והוא. וכבר נתבארו דיני מצוה זו ביבמות.

~ יום רביעי כ"ג תמוז ~

מצות לא תעשה שנו.

המצוה השנ"ו נדפסה ביום הקודם

~ יום חמישי כ"ד תמוז ~

מצות לא תעשה שנו.

מצות עשה רמו.

המצוה השנ"ו — האזהרה שהזהר האדם מלהחזיר

נביאים

יחזקאל פרק-לח א-ה

א ויהי דבר-יהוה אלי לאמר: ב בן-אדם שים פניך אל-גוג ארץ המגוג נשיא ראש משך ותכל והנבא עליו: ג ואמרת פה אמר אדני יהוה הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותכל: ד ושובבתיך ונתתי חחים בלחיך והוצאתי אותך ואת-כל-חילך סוסים ופרשים לבשי מכלול כלם קהל רב צנה ומגן תפשי חרבות כלם: ה פרס פוש ופוט אתם כלם מגן וכובע: ו גמר וכל-אנפיה בית תוגרמה ירכתי צפון ואת-כל-אנפיו עמים רבים אתך: ז הכן והכן לך אתה וכל-קהלך הנקהלים עליך והיית להם למשמר: ח מימים רבים תפקד באחרית השנים תבוא אל-ארץ משוכבת מחרב מקבצת מעמים רבים על הרי ישראל אשר-היו לחרבה תמיד והיא מעמים הוצאה וישבו לבטח כלם:

רש"י

היאך יצאו ולהעמיד משמרות שלא יבוא משחית על חילו בלילה: (ח) מימים רבים תפקד. מימים רבים שחטאת לי תפקד עתה לפני לזכור עונותיך ולהשיב גמולך ואשיאך באחרית השנים לבוא אל ארץ ישראל המשוכבת מחרב ששבו יושביה מן הגולה אשר גלו שם ע"י חרב האויב: אשר היו לחרבה תמיד. זה שנים רבות וסמוך לבואך עליה חזרו: והיא מעמים הוצאה. והיה לך לשום על לב שהיא מעמים הוצאה והמוציאה מן העמים לא יעזבנה בידך:

(ב) אל גוג. כך שם המלך: המגוג. שם האומה כד"א גומר ומגוג (בראשית י): (ד) ושובבתיך. אעשה אותך שובב אנבו"י ישייר בלע"ז כל ההולך בשרירות לבו נקרא שובב, כמו (ישעיה נ"ז) וילך שובב בדרך לבו: ונתתי חחים בלחיך. דרך חיה להוציאה בחחים שבלחייה לפי שאינה רוצה לצאת גם אני אתן בלבך הרהורין ויצר המושך אותך מארצך לבוא על ארץ ישראל: (ו) וכל אנפיה. כל סביביה: (ז) הכון והכן לך. הכון אותך והכן לך חיל אחריי, הכון הזדמן: והיית להם למשמר. דרך המלכים לתת לב על חיילותיהם

מצודת ציון

(ב) גוג. כן שם המלך: המגוג. משך ותובל. שמות אומות והיו מבני יפת כמ"ש בני יפת גומר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס (בראשית י): (ד) ושובבתיך. ענין מרד והליכה בדרכי הלב כמו משוכה ישראל (ירמיה ג): חחים. הם הטבעות שמשמים בלחיי החיה למושכה ע"י וכן יביאוהו בחחים (לעיל ט): בלחיך. כן נקראו חלק הפה ממעל ומתחת: מכלול. מלשון כל ר"ל כלול בכל יופי: צנה ומגן. שמות כלי מלחמה עשויים להציל ממכת חרב וחנית: תופשי. אוזני: חרבות. מל' חרב: (ה) וכובע. כן יקרא כלי המגן שעל הראש: (ו) אנפיה. כנפיה וכן וכל אנפיו (לעיל י"ב) ויאמר על התפשטות החיילות: (ז) הכון. מל' הכנה: קהליך. אסיפת עם: (ח) תפקד. ענין זכרון כמו וה' פקד (בראשית כא): משוכבת. מלשון הושבה:

הנאספים עליך לעזרה: והיית להם למשמר. כי שמירת החיל מן הנזק מוטל על ראש הצבא: (ח) מימים רבים תפקד. תהיה נזכר להפרע ממך על מה שעשית מימים רבים והוא כי המה עזרו אל האויב הבא על ישראל: באחרית השנים. בסוף השנים תבוא אל ארץ אשר שבו יושביה להתיישב בה ממקום שגלו ע"י חרב האויב: מקובצת מעמים רבים. המה נקבצו בה מן העמים הרבים שהיו פזורים שמה בגולה: על הרי ישראל. עתה יפרש מה הוא הארץ ואמר על הרי ישראל אשר היו לחרבה תמיד ר"ל זה זמן רב: והיא. העדה היושבת עתה בה הוצאה מן העמים ממקום גלותם ועתה המה כולם יושבים לבטח:

מצודת דוד

(ב) אל גוג ארץ המגוג. מלת אל משמשת בשתים כאילו אמר אל גוג אל ארץ המגוג: נשיא ראש. כפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל י) ועל גוג יאמר שהוא נשיא גם על משך ותובל: (ג) הנני אליך. הנה אני אפנה אליך אתה גוג וכו': (ד) ושובבתיך. אתן בלבך להיות שובב ומורד ואתן חחים בלחיך למשוך אותך ע"י כדרך שמושכים החיות אל מקום הנרצה ר"ל אעיר לך אל הדבר ואוציא אותך ממקומך עם אנשיך במרבית סוסים ופרשים וכולם יהיו מלובשים במלבושי פאר ויהיו עם רב בצנה ובמגן וכולם יתפשו חרבות כדרך אנשי מלחמה: (ה) אתם. יהיו אתם בעזרתם: כולם מגן וכובע. כולם יבואו במגן וכובע: (ו) ירכתי צפון. היושבים בפאת צפון: עמים רבים אתך. יבואו עמך: (ז) הכון והכן לך. הכון עצמך והכן לך אחרים וז"ש אתה וכל קהליך הנאספים עליך לעזרה: והיית להם למשמר. כי שמירת החיל מן הנזק מוטל על ראש הצבא: (ח) מימים רבים תפקד. תהיה נזכר להפרע ממך על מה שעשית מימים רבים והוא כי המה עזרו אל האויב הבא על ישראל: באחרית השנים. בסוף השנים תבוא אל ארץ אשר שבו יושביה להתיישב בה ממקום שגלו ע"י חרב האויב: מקובצת מעמים רבים. המה נקבצו בה מן העמים הרבים שהיו פזורים שמה בגולה: על הרי ישראל. עתה יפרש מה הוא הארץ ואמר על הרי ישראל אשר היו לחרבה תמיד ר"ל זה זמן רב: והיא. העדה היושבת עתה בה הוצאה מן העמים ממקום גלותם ועתה המה כולם יושבים לבטח:

כתובים

דברי הימים א פרק כח ה"א

ה וּמְלִלְבָנֵי פִי רַבִּים בָּנִים נָתַן לִי יְהוָה וַיִּבְחַר בְּשִׁלְמָה בְּנִי לְשֹׁבֵת עַל־כִּפְאֵי מַלְכוּת יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל: ו וַיֹּאמֶר לִי שְׁלֹמֹה בְנִךְ הוּא־יִבְנֶה בֵּיתִי וַחֲצֵרוֹתַי פִּי־בְחֻרְתִּי כֹּו לִי לָבֵן וְאֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב: ז וַהֲכִינֹתִי אֶת־מַלְכוּתוֹ עַד־לְעוֹלָם אִם־יִיחָזַק לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי וּמִשְׁפָּטַי פְּיֹם הַזֶּה: ח וְעַתָּה לְעֵינַי כָּל־יִשְׂרָאֵל קְהַל־יְהוָה וּבְאֲזֵנֵי אֱלֹהֵינוּ שָׁמְרוּ וּדְרָשׁוּ כָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְמַעַן תִּירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה וְהַנְּחַלְתֶּם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם עַד־עוֹלָם: ט וְאַתָּה שְׁלֹמֹה־בְנִי דַע אֶת־אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעֲבָדְהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנַפְשׁ חֲפֵצָה פִּי כָּל־לִבְבוֹת דֹּרְשֵׁי יְהוָה וְכָל־יִצַר מַחְשְׁבוֹת מִבֶּן אִם־תִּדְרָשְׁנֻוּ יִמְצָא לָךְ וְאִם־תִּתְעַזְבוּנוּ יִזְנִיחַךְ לְעַד: י רְאֵה א עַתָּה פִּי־יְהוָה בָּחַר בְּךָ לְבָנוֹת־בֵּית לְמִקְדָּשׁ חֹזֵק וְעִשֵׂה: (פ) יא וַיִּתֵּן דָּוִד לְשִׁלְמָה בְּנֹו אֶת־תְּבִנַת הָאוּלָם וְאֶת־בְּתִיו וְגִזְיוֹ וְעֲלִיתָיו וַחֲדָרָיו הַפְּנִימִים וּבֵית הַכֹּהֲנִית:

רש"י

לומר לבבות כל לבבות דורש ה' בין טוב ובין רע: וכל יצר מחשבות מבין. בב"ר שנינו קודם שנוצר יציר מבין הקב"ה מה שאדם עתיד לחשוב: אם תדרשנו ימצא לך. לכך אני אומר (לעיל) ודרשו כל מצות ה': יזניחך לעד. יעזבך אין כתיב כאן אלא יזניחך שהוא קשה ממנו כמו והאזניחו (ישעיה יט), זנח ה' מזבחו (איכה ב'): (י) כי ה' בחר כך לבנות בית למקדש. לא לבנות לו לדור בו כי השמים ושמי השמים לא יכללוהו אלא למקדש לצורך הארון שנקרא מקדש דכתיב (מדבר י') ונשאו הקהתים נושאי המקדש והוא הארון ולא בחר כך מפני שאתה משובח משאר אנשים אלא למענו ולמען רחמיו לכך חזק ועשה: (יא) תבנית האולם. ארכו ורחבו וגבהו כדכתיב (במלכים א' ו') והאולם על פני היכל הבית וגו': וגזכיו. מקום שאוצרות הקדשים מונחים:

מצודת ציון

(ט) יצר. הוא ענין פעולה כמו מי יצר אל (שם מד): יזניחך. ענין עזיבה כמו לו זנחתי (תהלים מג): (יא) תבנית. ענין תואר וצורה: וגזכיו. מקום האוצרות והוא מלשון גזיזה והטמנה:

ר"ל בפני כולכם אני מזהיר אתכם לאמר שמרו ודרשו וכו': ובאזני אלהינו. כאומר וה' יהיה לעד: למען תירשו. למען יתקיים לכם ירושת הארץ ולהנחיל אותה לבניכם ובניכם לבניהם וכן עד עולם: (ט) דע את אלהי אביך. כאומר חקור בשכלך לדעת אותו ואם תקצר השכל עכ"ז לא תעזבו כי אלהי אביך הוא וסמוך על הקבלה כי בודאי האב מעמיד את בנו על האמת: ובנפש חפצה. ר"ל מאהבה ומרצון ולא מיראת העונש: דורש ה'. דרושים הם לפניו לדעת כל מה בהם: וכל יצר מחשבות. כל פעולת המחשבות הוא מבין: אם תדרשנו. להשכיל גדולת רוממותו: ימצא לך. ר"ל יפתח לבבך לדעת ולהבין: יזניחך לעד. יעזבך לעולם אם לא תשוב לו: (י) ראה עתה. הגדולה הנתונה לך מה': למקדש. להיות לו למקדש: (יא) ויתן דויד וכו'. ר"ל למדו ומסר בידו: האולם. אשר לפני ההיכל: ואת בתי. בית החליפות שמוזה ומוזה: ובית הכפורת. הוא בית קודש הקדשים:

מצודת דוד

(ה) ויבחר בשלמה. בא לרמוז שלא נשא בחטא את בת שבע כ"א היתה בחטא לא היה נבחר בנה למלוכה הואיל ובניו מרובים ויש א"כ מי למלוך זולתו: (ו) לי לבן. להיות אהוב לי כבן: לאב. לחמול עליו כאב על בנו: (ז) כיום הזה. אשר עתה הוא מתחזק לעשות מצות ה': (ח) לעיני כל ישראל.

משניות מסכת סוכה

יא מקום שנהגו לכפול – יכפל, לפשוט – יפשט, לברך אחריו – יברך אחריו, הפל פמנהג המדינה. הלוקח לולב מחברו בשביעית – נותן לו אתרוג במתנה, לפי שאין רשאי ללקחו בשביעית. **יב** בראשונה היה לולב נטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב נטל במדינה שבעה, זכר למקדש, ושיהא יום הגף פלו אסור.

פירוש ברטנורא

יא מקום שנהגו לכפול. כל פסוק ופסוק מאורך ולמטה עד סוף ההלל כופלים, לפי שכל אותו הפרק מהודו לה' כי טוב עד אורך כי עניתני כולו כפול במקרא, ומאורך ולמטה אינו כפול, לכך נהגו לכפול המקראות הללו: לברך אחריו. הכל כמנהג המדינה. אבל ברכת הלל לפנינו מצוה היא בכל מקום ואינו תלוי במנהג: הלוקח לולב מחברו. עם הארץ: בשביעית. שעם הארץ חשוד על השביעית. ונהי דמי לולב יכול ליתן לו לפי שולוב עין בעלמא הוא ואין בו קדושת שביעית, דמי אתרוג אינו יכול ליתן לו, שפירות שביעית צריכין להתבער בשביעית הן ודמיהן, הלכך צריך שיקח ממנו האתרוג במתנה ולא יתן לו דמיו, שמא לא יבערם עם הארץ בקדושת שביעית:

יב במקדש שבעה. כדררשנין לפני ה' אלהים שבעת ימים, ולא כנבולין שבעת ימים: במדינה. בירושלים, שאף היא כנבולים לענין זה: ושיהא יום הגף. של עומר, והיינו יום מ"ז בניסן: בולו אפור. ובזמן שבת המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלים חדש בו ביום, דכתיב (ויקרא כ"ג) עד הביאכם. וכשחרב בית המקדש מותר מן התורה משהאיר המורה, דאברין כתוב אחד אומר (שם) עד עצם היום הזה, דמשמע משהאיר המורה, וכתוב אחד אומר עד הביאכם, הא כיצד, בזמן דאיכא עומר עד הביאכם, בזמן דליכא עומר עד עצם היום. ואמר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום, משום מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מו לא היה אכלין משהאיר המורה השתא נמי ניכול:

משניות מבווארות – קהתי

המוכר לא הסכים לכך, יבליע לו את דמי האתרוג בדמי הלולב. יש סוברים, שהלולב דינו כעץ סתם ואין בו בכלל קדושת שביעית (רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תפארת יסודאל").

ב א ו ר מ ש נ ה י ב

ב ראשונה – בזמן שבת המקדש היה קיים, היה לולב נטל במקדש שבעה – בכל שבעת ימי הסוכות, שנאמר בארבעת המינים (ויקרא כג, ט): "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים", ודרשו: "לפני ה' אלהיכם", היינו במקדש, חייבים לשמוח בארבעת המינים כל שבעת ימי החג, ובמדינה – היינו מחוץ למקדש, ואפילו בירושלים, היה לולב ניטל יום אחד – שנאמר (שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" וגו'. ברם, לענין דחיית שבת היה מקדש ומדינה שווים, שאם חל יום רביעי להיות בשבת, היתה נטילת לולב דוחה שבת אפילו במדינה, ואילו בשאר ימי החג לא היתה נטילת לולב דוחה שבת אפילו במקדש. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב נטל במדינה שבעה – בכל שבעת ימי הסוכות, זכר למקדש – שנאמר (ידמיה ל, יז): "ציון היא, דורש אין לה", ולמדים מכאן שצריך לעשות זכר למקדש. ברם, אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת, ואפילו ביום הראשון, גזירה שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים. נמצא בזמן הזה נטילת לולב ביום הראשון מן התורה, אלא שמגזירת חכמים אינה דוחה שבת; ובשאר הימים אין נטילת לולב אלא מדברי סופרים. הרמב"ם מפרש, ש"מקדש" כולל גם את ירושלים, ומדינה היינו שאר העיירות חוץ לירושלים. ושיהא יום הגף פלו אסור – ועוד התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא יום הנפת העומר. ששה עשר בניסן, כולו אסור לאכול בו מן התבואה החדשה, שנאמר (ויקרא כג, יז-יח): "כי תבוא אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה, והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן... ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם", ומכאן שאסור לאכול מן התבואה החדשה קודם הקרבת מנחת העומר בששה עשר בניסן; ואמנם בזמן שבת המקדש היה קיים, משקרב העומר, הותר מיד לאכול מן התבואה החדשה, שהרי נאמר: "עד הביאכם את קרבן

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה י א

משנתנו מוסיפה ללמד בענין קריאת ההלל, שיש מנהגים שונים בקריאתה, והכל כמנהג המדינה.

מקום שנהגו לכפול – את הפסוקים האחרונים שבהלל (בנחמד קיח), מ"אורך כי עניתני" עד סוף ההלל, יכפל – שכן כל אותו מזמור המתחיל ב"הודו לה' כי טוב", עניינים כפולים בו: "הודו לה' כי טוב" תחילה וסוף; "יאמר נא... יאמרו נא"; "מן המצר קראתי יי, ענני במרחב יי-ה"; "ה' לי לא אירא... ה' לי בעזורי"; "טוב לחסות... טוב לחסות"; "כל גוים סבבוני... סובני גם סבבוני"; "וייה לי לישועה. קול רנה וישועה"; "ימין ה'... ימין ה'"; "לא אמות... ולמוות לא נתנני"; "פתחו לי שערי צדק... זה השער". אבל מ"אורך כי עניתני" ולהלן אינו כפול, הלכך נהגו לכפול מ"אורך כי עניתני" עד סוף הפסוקים **לפשוט** – מקום שנהגו לפשוט, היינו שלא לכפול את הפסוקים מ"אורך כי עניתני" ועד סוף המזמור, יפשט – יקרא את הפסוקים רק פעם אחת, כמו שהם כתובים בספר תהילים. לברך אחריו – מקום שנהגו לברך ברכת "יהללך" אחרי ההלל, יברך אחריו – כמו שאנו נוהגים היום, **הפל פמנהג המדינה** – ברם, הברכה שלפני ההלל מצווה היא בכל מקום ואינה תלויה במנהג, שכל המצוות כולן מברכים עליהן עובר לעשייתן (גמרא). הלוקח לולב מחברו בשביעית – בשנת השמיטה, וחברו, המוכר לו את הלולב והאתרוג, הוא עם הארץ החשוד על השביעית, ויש חשש שמא הלולב והאתרוג הם מפירות שנלקטו בשביעית, שאסור לעשות בהם סחורה, והיביים לבערם בזמן הביעור אותם ואת דמי מכירתם (כמבואר במסכת שביעית פ"ק 1) **נותן לו אתרוג במתנה** – כלומר שהלוקח מבקש מהמוכר שיתן לו את האתרוג במתנה, לפי שאין רשאי ללקחו בשביעית – בגמרא מבואר, שאמנם הלולב אין עליו קדושת שביעית, משום שהולכים בו אחר זמן חנטתו, והרי חנט כבר בשנה השישית, אבל האתרוג הולכים בו אחר זמן לקיטתו לענין שביעית (גמרא סוכה מ, א), ואסור, איפוא, ללוקחו בשביעית, לפיכך אם המוכר חשוד על השביעית, יבקש הלוקח ממנו שיתן לו את האתרוג במתנה; ואם

יג יום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת. למחרת משפמיין ובאין, כל אחד ואחד מכיר את שלו, ונותלו; מפני שאמרו חכמים: אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של החג בלולבו של חברו, ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו. יד רבי יוסי אומר: יום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים – פטור, מפני שהוציאו ברשות.

טז מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת. רבי יהודה אומר: בשבת מחזירין, ביום טוב פירוש ברטנורא

יג יום טוב ראשון וכו'. דאמרין לקמן דמצות לולב דוחה את השבת כיו"ט ראשון לברו, לפיכך היו מוליכין שם לולביהן מערב שבת: אין אדם יוצא וכו'. דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון, לכם משלכם. ואם נתנו לו חברו בכתבה אפילו על מנת להחזיר שמה מתנה, ונותלו ויוצא בו וא"כ מחזירו. ואם לא החזירו אנלא מלחא למפרע דגזול היה בידו מעיקרא ולא יצא ידי חובתו:

יד פטור מפני שהוציאו ברשות. וכגון שלא יצא ידי חובת נטילה בשעה שהוציאו. אבל יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו חיוב, דלא מריר מהשתא במצוה לעשותה. והכי משכחת דלא יצא "ח נטילה קודם שהוציאו דהא מדאנבחה נפק ביה, משכחת ליה כגון שהפכו, שכל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר (שמות כ"ז) עצי שטים עומדים, שעומדים דרך גדילתן. אי נמי שהוציאן בכלי דלקחה על ידי דבר אחר דרך בזיון לאו שמה לקחה. והלכה כרבי יוסי:

טז מקבלת אשה. את הלולב, ולא אמרינן דמטלמלת מידי דלא חזי לה: ומחזרת למים. שלא יכמושו: בשבת מחזירין. שהרי מהם נמלום היום. אבל

משניות מבוארות – קהתי

אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו – אף במקדש, שלא נאמר "לכם" אלא ביום הראשון (המאיר). ויש סבורים, שבמקדש צריך "לכם" כל שבעת הימים (עיין תוספות רבי עקיבא אגרו). בגמרא אמרו. שאף ביום הראשון מי שנתן לו חברו את לולבו על מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו, ומחזירו, לפי שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ואם לא החזירו, לא יצא ידי חובתו, שנמצא כגזול בידו (גמרא; רמב"ם הל' לולב ה. ח).

ב א ו ר מ ש נ ה י ד

רבי יוסי אומר: יום טוב הראשון של החג – סוכות, שחל להיות בשבת – כלומר בזמן בית המקדש, שהיו נוטלים בו את הלולב (עיין הר"ן). אבל אסור היה להוציא מרשות לרשות, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים – ועבר בשוגג על איסור הוצאה בשבת, פטור – מקרבן חטאת, מפני שהוציאו ברשות – כלומר הואיל ומותר ליטול את הלולב ביום טוב הראשון שחל להיות בשבת, נמצא שהוציאו ברשות המצווה, שהרי מחמת טרדת המצווה שכח שהוא שבת, וסובר רבי יוסי שהעוסק במצווה ושגג מתוך כך באיסור, פטור מקרבן. ואמרו בגמרא: לא שנו (שהוא פטור) אלא שלא יצא בו (ידי חובת נטילת לולב קודם שהוציאו), אבל יצא בו (קודם שהוציאו לרשות הרבים), חייב. (שהרי אין כאן טעות בדבר מצווה, הואיל ועיקר המצווה כבר נעשה, ושוב אינו טרוד בה לעשותה). ברם שואלים (שם): כיצד ייתכן שלא יצא בו קודם שהוציאו לרשות הרבים, והרי משהגביה את הלולב כבר יצא בו? ומשיבום: כגון שהפכו, כלומר שהגביה את הלולב כשהוא הפוך, וכל המצוות אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, או כגון שהוציאו בכלי, כגון בקערה, שלקחה על ידי דבר אחר דרך בזיון אין שמה לקחה (עיין תוספות ו"תוספות יום טוב", שלמדנים מסוגיית הגמרא. שמצוות אין צריכות כוונה; ועיין הר"ן).

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה טו

מקבלת אשה – את הלולב, מיד בנה ומיד בעלה – או מיד בעלה, ומחזירתו למים בשבת – שעמד בהם הלולב לפני הנטילה, כדי שלא יכמושו. במפרשים מבואר, שמדובר כאן בזמן שבת המקדש קיים, וביום טוב ראשון שחל להיות בשבת, שאז נטילת לולב דוחה את השבת, כמו שהזכרנו כבר במשנה יג, ובאה המשנה להשמיענו

א-להיכם", ומשמע שלאחר הקרבת העומר הותר החדש מיד; אבל לאחר חורבן בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיום ששה עשר בניסן, שהוא יום הנפת העומר, יהא כולו אסור לאכול בו מן החדש.

במסכת מנחות שנו (י, ה): "אמר רבי יהודה: והלא מן התורה הוא אסור, שנאמר: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה"? כלומר שלדעת רבי יהודה בא כתוב זה ללמד, שבזמן שאין בית המקדש קיים אסור לאכול מן החדש "עד עצם היום הזה", היינו עד עצמו של ששה עשר בניסן ועד בכלל. ומכאן שלא היה צורך בתקנת רבן יוחנן בן זכאי.

אבל בגמרא מבואר, שמה ששינו "התקין רבן יוחנן בן זכאי", היינו "דרש והתקין", כלומר שדרש מקראות אלו ברבים והודיעם את הדין, שמשחבר בית המקדש יום הנפ כולו אסור.

יש מפרשים בגמרא, שלדעת רבן יוחנן בן זכאי מה שנאמר בתורה "עד עצם היום הזה" היינו עד ולא עד בכלל, כלומר שמן התורה בזמן שאין בית המקדש קיים אין החדש אסור אלא עד שיאירו פני המזרח שחריית ביום ששה עשר בניסן, ובא רבן יוחנן בן זכאי והתקין שיהא יום ששה עשר בניסן כולו אסור.

וטעם תקנתו זו: מהרה ייבנה בית המקדש ויאמרו (לאחר שיעמוד בית המקדש): כשם שאשתקד אכלנו מן החדש כשהאיר המזרח ביום ששה עשה בניסן, אף עכשיו נאכל, והם לא ידעו, שאשתקד אכלו משהאיר המזרח לפי שלא קרב העומר, אבל משנבנה בית המקדש אין החדש מותר אלא לאחר הקרבת העומר, כמו שנאמר: "עד הביאכם את קרבן א-להיכם". לפיכך התקין רבן יוחנן בן זכאי לאחר החורבן, שיהא יום הנפ כולו אסור.

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה י ג

כבר הזכרנו במשנה הקודמת, שבזמן שבת המקדש היה קיים היתה נטילת לולב ביום הראשון של החג דוחה שבת, בין במקדש בין במדינה. ברם, לא היתה השבת נדחית אלא לענין נטילת לולב בלבד, אבל לא לענין הוצאתו מרשות לרשות. – משנתנו באה, אפוא, ללמד, כיצד היו נוהגים ביום טוב הראשון שחל להיות בשבת.

יום טוב הראשון של החג – סוכות, שחל להיות בשבת – והרי בזמן המקדש נטילת לולב ביום הראשון דוחה את השבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת – בערב שבת, לפי שאסור להעבירם דרך רשות הרבים בשבת, למחרת משפמיין ובאין – לבית הכנסת, כל אחד ואחד מכיר את שלו – את לולבו – ונותלו; מפני שאמרו חכמים: אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של החג, בלולבו של חברו – שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון". ודרשו: לכם – משלכם, לפיכך היה צריך כל אחד להכיר את לולבו וליטלו. ושאר ימות החג

מוסיפין, ובמועד מחליפין. קָטַן הַיּוֹדֵעַ לְנַעֲנֵעַ – חַיֵּב בְּלוּלָב.

פ ר ק ר ב י ע י

א לולב וערבה – ששה ושבעה; ההלל והשמחה – שמונה; סכה ונסוך המים – שבעה; והחליל – חמשה וששה.

ב לולב – שבעה, פיצד? יום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת, לולב – שבעה; ושאר פל הימים – ששה.

ג ערבה – שבעה, פיצד? יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת, ערבה – שבעה; ושאר פל הימים – ששה.

פירוש ברטנורא

לא מוסיפים וכ"ש שאין מחליפין; וביום טוב מוסיפין. אבל לא מחליפים, לשפרך אלו ולתת צוננין מהן, דמרח לחקן מנא; ובמועד. בחול המועד מצוה להחליף, והלכה כר"י: חייב בלולב. לחנכו מדברי סופרים:

ד א לולב וערבה. לולב לנמילה וערבה להקיף המזבח: ששה ושבעה. לפי שפעמים דוחים את השבת והוו להו שבעה, ופעמים שאין דוחין ולא הוו אלא ששה. ולקמן מפרש להו ואולי: וההלל. לגמור כל שמונה, מה שאין כן בפסח לפי שימות החג חלוקים בקרבנותיו; והשמחה. לאכול בשר שלמים בזמן המקדש, דכתיב (דברים יז) ושמחת בחגך, ואין שמחה בזמן המקדש אלא בבשר שלמים דכתיב (שם כ"ז) וזבח שלמים ואכלת שם ושמחת: סוכה. ליטב בסוכה; ונסוך המים. בתמידי החג שחרית: ההלל. בשמחת בית השואבה היו שמחים בחג לכבוד שאיבת ניסוך המים, ומנגנים בחלילים וכנורות. ואותו הליל אינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט:

ב לולב שבעה. דיום ראשון דוחה שבת משום דאית ליה עיקר מן התורה בנבולים דכתיב (ויקרא כ"ג) ולקחתם לכם ביום הראשון; ושאר כל הימים. אם חל יו"ט ראשון בשאר ימי החול, ונמצאת שבת בחול המועד, לא דחי. ואע"ג דכל שבעה הוא מן התורה במקדש, העמידו חכמים גזירתם בשאר ימי החג הואיל ואין להם עיקר מן התורה בנבולים. ובדין היה דאפילו בזמן הזה היה לולב דוחה את השבת ביום טוב ראשון של חג, אלא משום דלא בקיאינן בקביעת דירחא, ושמא אין זה יו"ט ראשון הלכך לא דחינן שבת מספקא. וטעמא דגזירו שלא ליטול לולב בשבת, והרי אין בנמילתו שום מלאכה אלא מלטול בעלמא, גזירה שמא יטלנו בידו ולך אצל בקי ללמוד הברכה או סדר הנענועים ויעבירו ד' אמות ברה"ר והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמניחה: **ג יום שביעי של ערבה כו'**. העבור הכיור לדעת שהיא דאורייתא, כלומר הלכה למשה מסיני. ומשום האי הכיור תקון דשביעי שלה דוחה שבת במקדש,

משניות מבוארות – קהת

השואבה, חמשה וששה – פעמים חמשה ימים ופעמים ששה, כמפורש להלן (ה, א).

~ יום רביעי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ב

לולב שבעה, פיצד? יום טוב הראשון של החג שחל להיות בשבת, לולב שבעה – כבר לדמנו (לעיל ג, ב), שבזמן בית המקדש היה לולב ניטל במקדש כל שבעת ימי הסוכות, שנאמר (ויקרא כג, ט): "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים", אבל בשאר מקומות לא היה ניטל אלא ביום הראשון, כמפורש בתורה (שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" וגו', וכיון שעיקר מצוות לולב וחובת נטילתו בכל מקום מפורשים בתורה ביום רביעי בלבד, תיקנו חכמים שלא תהא נטילת לולב דוחה את השבת אפילו במקדש, אלא ביום טוב הראשון של חג, אבל לא בשאר הימים, גזירה שמא ילך אצל בקי ללמוד ויעביר את הלולב ארבע אמות ברשות הרבים (גמרא). וזהו ששנינו כאן, שאם יום טוב הראשון של החג חל להיות בשבת, הלולב ניטל שבעה ימים, ושאר פל הימים – אבל אם חל יום טוב הראשון להיות בשאר הימים ולא בשבת, ששה – אין הלולב ניטל אלא ששה ימים, שאין נוטלים את הלולב בשבת של חול המועד. ברם, בזמן הזה אין הלולב ניטל בשבת אפילו ביום טוב הראשון של החג, ומבואר הטעם בגמרא מפני המקומות הרחוקים מארץ ישראל שלא היו בקיאים בקביעות החודש, שמשום ספקו של יום הראשון אין הלולב דוחה בו את השבת, וקבעו חכמים שכל המקומות יהיו שווים באותו מנהג, שלא ליטול את הלולב בשבת, ואף ארץ ישראל בכלל (עיין פירוש המשניות להרמב"ם ו"תוספות יום טוב").

ב א ו ר מ ש נ ה ג

ערבה שבעה, פיצד – כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שמלבד הערבה שבלולב, היו מביאים במקדש עוד ערבה לזוקפה בצידי המזבח,

שני דברים: א. שבזמן שנטולים לולב בשבת מותר להחזירו למים בשבת, ואין בזה משום השקאת זרעים, אף על פי שנמצא הלולב עומד על ידי כך בלחותו. ב. שאפילו אשה שאינה חייבת בלולב מותרת לטלטל את הלולב בשבת כדי להחזירו למים, שכל שראוי לנטילת האנשים מותר גם לנשים לטלטלו; ועוד, שגם האשה יכולה ליטול את הלולב ולברך עליו. ברם, בזמן הזה שאין נטילת לולב דוחה את השבת אפילו ביום טוב ראשון, אסור לטלטלו כלל בשבת, ואם הוציאו אדם מן המים אסור להחזירו בשבת (הר"ן; המאירי). **רבי יהודה אומר: בשבת מחזירין** – אין רשאים אלא להחזיר את הלולב למים שעמד בהם לפני הנטיחה, הואיל ונטלוהו היום מהם, אבל אסור להוסיף עליהם מים חדשים. **ביום טוב מוסיפין** – מותר אפילו להוסיף מים חדשים, אבל אסור להחליף את המים לגמרי, שיש בזה משום טירחה לתיקון כלי ביום טוב, ובמועד – בחול המועד, מחליפין – מצווה להחליף את המים וליתן את הלולב במים אחרים. וכן הלכה. **קטן היודע לנענע** – את הלולב, חייב בלולב – אביו חייב מדברי סופרים לחנכו במצוות נטילת לולב.

ב א ו ר מ ש נ ה א

לולב – נטילת לולב, היינו מצוות ארבעת המינים, ונערה – שהיו מביאים אותה בחג הסוכות במקדש לזוקפה בצדי המזבח, כמבואר להלן (משנה ה), ששה ושבעה – פעמים מצוותם ששה ימים ופעמים שבעה ימים, כמפורש להלן במשנה ב ו.ג. **ההלל** – קריאת הלל שלם, והשמחה – שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ודרשו: אין שמחה בזמן המקדש אלא באכילת בשר שלמים, שנאמר (שם כז, ז): "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת", שמונה – מצוותם שמונה ימים, היינו אף בשמיני עצרת, כמפורש להלן משנה ח. **סכה** – מצוות הישיבה בסוכה, ונסוך המים – על גבי המזבח בשעת הקרבת התמיד של שחרית, שבעה – מצוותם שבעה ימים, כמפורש להלן (ח-ט). והחליל – שהיו מחללים בחלילים ומנגנים בכלי שיר אחרים בשמחת בית

ד מצות לולב פיצד? יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, מוליכין את לולביהן לחר הבית, והחזינן מקבלין מהן וסודרין אותן על גב האצטבא, והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדים אותם לומר: כל מי שמגיע לולבי בידו, הרי הוא לו במתנה. למחר משפמינן ובאין, והחזינן זורקין אותם לפניהם, והן מחטפין ומפין איש את חברו. וכשראו בית דין שבאו ליד סכנה, התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו.

ה מצות ערבה פיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מרביות של ערבה, ובאין וזקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים: "אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא". רבי יהודה אומר: "אני והו' הושיעה

פירוש ברטנורא

שבערבה היו מקיפים את המזבח, והאידיא אינה אלא מנהג נביאים שהנהיגו את העם ליטול ערבה כשביעו חוץ מערבה שבלולב, ואין מברכין עליה: **ד מוליכין את לולביהן לחר הבית.** יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן מע"ש: החזינן. שמשים שהיו שם לצרכי צבור: על גב האצטבא. רחבה של הר הבית היתה מוקפת באצטבאות לישב שם ומסוככות למעלה מפני הגשמים: והזקנים. הדואנים שלא ידחפום למחר כשביבאו לקחת איש לולבו: ומלמדין. ב"ד את כל העם לומר אם יבוא לולבי אל יד חבירו הרי הוא שלו במתנה, כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול: **ה נקרא מוצא.** בגמרא אומר ששמו קלני"א. ועוד היום כך שמו, והערבה מצויה שם, והמקום חרוק מירושלים מעט. ופירוש קלני"א פשטי ממם. ולפיכך נקרא מוצא שהיה מוצא ממש המלך בשביל הערבה שלוקחים משם: מרביות. ענפים גדולים נבחים "א אמה, ומנחים אותם על יסוד המזבח וראשיהן זקופים ומוטין על המזבח אמה: אני והו'. בגמטריא אנה ה'. ועוד הם שני שמות שבשם ע"ב. פירוש אחר מי שאני והוא בצרה, על דרך עמו אנכי בצרה, הושיעה נא:

משניות מבוארות – קהתי

מקבלין מהן – את הלולבים, וסודרין אותן על גב האצטבא – אולם של עמודים מפולש ומקורה בתקרה, שהיה בהר הבית, והזקנים – שאינם יכולים להידחק מחר בתוך המון העם כדי לקבל את לולביהם, מניחין את שלהן בלשכה – המיוחדת לכך. ומלמדים אותם לומר – בית דין מלמדים את העם לומר: כל מי שמגיע לולבי בידו, הרי הוא לו במתנה – שאין אדם יוצא ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו, כמו ששינונו (לעיל ג, יג), והוצרכו לומר כך, לפי שבהר הבית היו לולבים הרבה ולא כל אחד היה מכיר את לולבו; אבל כהר הכנסת, כפי ששינונו לעיל, לא הוצרכו לומר כך, לפי שאין שם כל כך הרבה לולבים, והיה כל אחד ואחד מכיר את שלו; למחר משפמינן ובאין – להר הבית, והחזינן זורקין אותם – את הלולבים, לפניהם – לפני העם שבהר הבית, והן מחטפין – חוטפים את הלולבים, ומפין איש את חברו – שכל אחד היה רוצה לקבל את לולבו, וכשראו בית דין שבאו ליד סכנה, מחמת המכות, התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל – לולב ביום טוב ראשון שחל להיות בשבת, בביתו – ולא יהא מוליכו בערב שבת להר הבית.

באור משנה ה

מצות ערבה – של המזבח, פיצד – נוהגים בה במקדש? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם – כל יום מימות החג, ומלקטין משם מרביות של ערבה – ענפים גדולים של ערבה, ובאין וזקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח – בגמרא מבואר, שהמורכבות היו גבוהות אחת עשרה אמה, ומתוך כך היו ראשיהן מוטים על המזבח אמה. תקעו והריעו ותקעו – בעת שהיו מביאים את המורכבות ומסדרים אותן בצדי המזבח (רמב"ם); יש מבארים הטעם, משום שמחה (תוספות). בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת – נחלקו אמוראים בגמרא (מג, ב): יש מפרשים, שהיו מקיפים את המזבח בערבות ואחר כך היו זוקפים אותן בצדי המזבח; ויש מפרשים, שהיו זוקפים תחילה את הערבות בצדי המזבח והיו מקיפים את המזבח בלולבים. וכן כותב הרמב"ם: בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת (הל' לולב ז, כג), ואומרים: "אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא" – בגמרא מבואר, שהמקיפים לא היו אלא כהנים,

כפי שיבואר להלן (משנה ה), והלכה למשה מסיני היא; ושנינו לעיל (משנה א), שערבה זו פעמים מצוותה ששה ימים ופעמים שבעה ימים, ובאה משנתנו לבאר: ערבה שבעה ימים ניצד? יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת, ערבה שבעה ימים – אם יום השביעי של סוכות חל להיות בשבת, מצוות ערבה של מזבח דוחה שבת, ונמצא שנוהגת היא כל שבעת ימי הסוכות; וישאר כל הימים – אם חל יום השביעי בשאר הימים ולא בשבת, ששה – לא היתה מצוות ערבה נוהגת אלא ששה ימים בלבד, שבשבת לא היו מביאים ערבה למזבח. בגמרא מבואר, שהואיל מצווה זו אינה מפורשת בתורה, (והצדוקים לא הודו בה). לפיכך קבעו חכמים שהיא חיובה ביום השביעי דוחה שבת, כדי לפרסמה, שמצווה של תורה היא; ולא קבעו דבר זה באחד משאר ימי החג, לפי שביום הראשון של החג לא יהא היכר שמשום מצוות הערבה נדחית שבת, כי יאמרו, שלא נדחתה השבת אלא משום מצוות לולב, ואגב הלולב נדחתה השבת אף לגבי הערבה, וכיון שראו חכמים שאין לקבוע תקנתם זו ביום הראשון, דחה ליום השביעי, היום האחרון של סוכות, שהוא יום מסויים כיום הראשון. וכן שנו בתוספתא: "לולב דוחה את השבת בתחילתו (בתחילת החג) וערבה בסופו". ובזמן הזה אין נוהגים ליטול ערבה זכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד (כ"הושענה רבה), והואיל ונטילת ערבה בגבולים, היינו מחוץ למקדש, אינה אלא מנהג נביאים (ענין ברטנורא; תוספות יום טוב). וכן כותב הרמב"ם: "ערבה זו, הואיל ואינה בפירוש בתורה, אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. כיצד עושה? לוקח בד אחד או בדין הרבה, חוץ מערבה שבלולב, וחוטב בה על הקרקע או על הכלי פעמיים או שלש בלא ברכה, שדבר זה מנהג נביאים" (הל' לולב ז, כב).

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

מצות לולב פיצד – מקימים אותה בשבת במקדש? יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת – ששינונו לעיל (משנה ג), שנטילים בו לולב, מוליכין את לולביהן לחר הבית – בערב שבת, שאף על פי שמתור היה לטלטל את הלולב, מכל מקום אסור היה להוציאו מרשות לרשות, הלכך היו כל העם מביאים לולביהם להר הבית מערב שבת, והחזינן – היינו השמשים המפקחים שם,

נא". וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מְקִיפִין אֶת הַמְּזוּבָּח שְׁבַע פְּעָמִים. בְּשַׁעַת פְּטִירְתּוֹ, מָה הֵן אוֹמְרִים? יְפִי לָךְ, מְזוּבָּח! יְפִי לָךְ, מְזוּבָּח! רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֵיהּ וְלָךְ מְזוּבָּח! לֵיהּ וְלָךְ מְזוּבָּח!
וּפְמַעֲשָׂהּוּ בַחֵל כֶּף מַעֲשָׂהּוּ בַשַּׁבָּת, אֶלָּא שְׁרֵי מְלַקְטִין אוֹתָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת וּמִנְיָחִים אוֹתָן בְּגִיגִיּוֹת שֶׁל זָהָב, כְּדִי שְׁלֵא יִכְמָשׁוּ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר: חֲרִיּוֹת שֶׁל דָּקָל הֵיוּ מְבִיאִין וְחוֹבְטִין אוֹתָן בְּפָרְקַע בְּצַדֵי הַמְּזוּבָּח, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם נִקְרָא יוֹם חֲבוּט חֲרִיּוֹת.
ז מִיַּד הַתִּינוּקוֹת שׁוֹמְטִין אֶת לולבֵיהֶן וְאוֹכְלִין אֶת־רוּגֵיהֶן.

פירוש ברטנורא

ו גיגיות. כלים של זהב מלאים מים, כדי שלא יכמשו עליהן: חריות. ענפים של דקל היו מביאים בין בחול בין בשבת, ולא ערבה דכתיב כפות תמרים שתיים הן, אחד ללולב ואחד למזבח. ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקא:
ז התינוקות שומטים את לולביהן. הגדולים שומטים לולבי התינוקות מידן של תינוקות: ואוכלים. הגדולים אתרוגיהן של תינוקות. ואין בדבר משום גול שכן נהגו משום שמחה. פירוש אחר, התינוקות משליכים לולביהן מידם ואוכלים אתרוגיהן בשביעי. אבל הגדולים אין אוכלים אתרוגיהן כל אותו היום, דכיון שהוקצה למצוה למקצת היום הוקצה לכולו:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ששי ~

באור משנה ו

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה לעסוק במצוות הערבה למזבח. פְּמַעֲשָׂהּוּ בַחֵל – כדרך שעשו בערבה בימות החול, כֶּף מַעֲשָׂהּוּ בַשַּׁבָּת – כשחל יום שביעי של ערבה להיות בשבת, כמו ששינונו (לעיל משנה ג), שערבה ביום שביעי של החג דוחה שבת, אֶלָּא שְׁרֵי מְלַקְטִין אוֹתָן – את המורביות של ערבה, מֵעֶרֶב שַׁבָּת – ומביאים אותן למקדש לפני השבת, וּמִנְיָחִים אוֹתָן בְּגִיגִיּוֹת שֶׁל זָהָב – בקערות של זהב מלאות מים, כְּדִי שְׁלֵא יִכְמָשׁוּ – העלים; ולמחר זוקפין אותן על גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין מהן ונוטלין אותן כדרך שעושים בכל יום (רמב"ם הל' לולב ז, כב). רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר: חֲרִיּוֹת – ענפים – שֶׁל דָּקָל הֵיוּ מְבִיאִין – ולא מורביות של ערבה, שנאמר (ויקרא כג, ט): כפות תמרים. ודורש רבי יוחנן בן ברוקה: נפות – שתיים, אחת ללולב ואחת למזבח (גמרא); ברם, חכמים מפרשים לפי הכתיב, שכן הכתיב הוא "כפת" (בלי וא"ו). ויש מבארים בגמרא, שרבי יוחנן בן ברוקה אינו לומד מן הכתוב אלא דן הוא מסברא, שתמר הוא סימן יפה לקילוסם של ישראל, "מה תמר זה אין לו אלא לב אחד, אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים"; וְחוֹבְטִין אוֹתָן – את החריות של דקל, בְּפָרְקַע בְּצַדֵי הַמְּזוּבָּח – ויש גורסים: וְחוֹבְטִין אוֹתָן על גבי המזבח (ירושלמי). וְאוֹתוֹ הַיּוֹם – יום שביעי של החג, נִקְרָא יוֹם חֲבוּט חֲרִיּוֹת – ולא "יום שביעי של ערבה". יש מפרשים, שרבי יוחנן בן ברוקה חולק על חכמים לגבי כל ימי החג, שלא היו מביאים בכלל ערבות למזבח אלא חריות של דקל (רש"י; ברטנורא); ויש מפרשים, שאינו חולק אלא לגבי היום השביעי, וסובר רבי יוחנן בן ברוקה, שמלבד ערבות היו מביאים גם חריות (עיי' תוספות דיבור המתחיל "אחות", סוכה מה, ב). ואין הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה.

באור משנה ז

מִיַּד – לאחר פטירתם מן המזבח ביום השביעי, הַתִּינוּקוֹת שׁוֹמְטִין אֶת לולבֵיהֶן – כלומר מתירים את הלולבים מאגדיהם (תוספות; המאירי); ויש מבארים: זורקים לולביהם מידם (רש"י), וְאוֹכְלִין אֶת־רוּגֵיהֶן – אבל הגדולים אין אוכלים אתרוגיהם כל אותו היום, שהואיל והוקצו למצוה למקצת היום הוקצו לכולו. – ויש מפרשים משנתנו בדרך אחרת: מיד התינוקות שומטין את לולביהן – מידי התינוקות חוטפים הגדולים את לולביהם, ואוכלין אתרוגיהם של התינוקות, ואין בזה משום גזל ולא משום דרכי שלום, שכן נהגו דרך שמחה של חג (רש"י); כן מבואר ברש"י שאתרוגי התינוקות, הואיל

ואף על פי שישאל רשאי להיכנס לצורך מצווה לעזרת כהנים, מכל מקום בין האולם ולמזבח אסור לו להיכנס (עיי' כלים א, ט). רַבִּי יהודה אוֹמֵר: "אֲנִי וְהוּ הוֹשִׁיעָה נָא" – לא היו אומרים "אנא ה'" אלא "אני והו'", שהוא גימטריא של "אנא ה'"; ועוד, שתיבות אלו הן משבעים ושניים שמות של הקב"ה, הנקובים בשלשת הפסוקים הסמוכים שבפרשת בשלח (שמות יד, יט-כא): "ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל" וגו', ויבוא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל" וגו', "ויסע משה את ידו על הים" וגו', וכל אחד משלשת הפסוקים הללו הוא בן שבעים ושתיים אותיות, וכל תיבה ותיבה המצטרפת מן האות הראשונה של הפסוק הראשון, והאות האחרונה של הפסוק האמצעי, והאות הראשונה של הפסוק האחרון היא שם משמותיו של הקב"ה, ונמצא כאן שבעים ושניים שמות, והרי השם הראשון (וא"ו של "ויסע", ה"א של "ההליה", וא"ו של "ויסע"): "והו' והשם השלשים ושבעה (אל"ף של "מאחריהם", נו"ן ראשונה של "הענן", יו"ד של "קדים"): "אני (רש"י); ואם נעשה שתי מערכות מהשמות הללו, יהיה השם "אני" הראשון מהמערכה השנייה, ונמצא שני שמות אלו "אני והו'" הם הראשונים לשתי המערכות, והקדים שם "אני" כדרך "אני ראשון ואני אחרון" (תוספות יום טובי). ויש מפרשים, שהוא קורא ורומז למה שנאמר (דברים לב, ט): "ראו עתה כי אני אני הוא", שזה הפסוק בא בשמירת ישראל וישועתם, וכאילו אומר: אתה שאמרת "ראו עתה כי אני אני הוא" הושיעה נא כמו שהבטחנתו (רמב"ם בפירושו למשנתנו). ויש גורסים: "אני והוא" (ירושלמי), כלומר: מי שאני והוא בצרה הושיעה נא, שאף ה', כביכול, משתתף בצרתם של ישראל ובישועתם, על דרך הכתוב (תהלים צא, טו): "ענו אני בצרה" (וב האי גאון). וכך מעירים גם בעלי התוספות על פירושו של רש"י, ששני שמות הם: למה נשתנו שני שמות הללו, שאומרים אותם יותר מאחרים? משום שדורשים במדרש איכה רבתי את הכתוב (יחזקאל א, א): "ואני בתוך הגולה". ואת הכתוב (ירמיה מ, א): והוא אסור באזיקים – כביכול הוא בעצמו, והיינו "הושענא", שיושיע לעצמו (סוכה מה, א). וְאוֹתוֹ הַיּוֹם – כלומר ביום השביעי של ערבה, מְקִיפִין אֶת הַמְּזוּבָּח שְׁבַע פְּעָמִים – ואמרו בירושלמי (סוכה ז, ג): זכר ליריחו. בְּשַׁעַת פְּטִירְתּוֹ – מן המזבח, בסיום ההקפות – מָה הֵן אוֹמְרִים? יְפִי לָךְ, מְזוּבָּח! יְפִי לָךְ, מְזוּבָּח! – היופי הזה אנהנו עושים לך, מזבח, שאתה מכפר עלינו (רש"י). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֵיהּ וְלָךְ מְזוּבָּח! לֵיהּ וְלָךְ מְזוּבָּח! – בגמרא שואלים: והלא אסור לשתף שם שמים ודבר אחר? ומתריצים, שכן היו אומרים: "ל"יה אנהנו מודים (שהוא אלהינו); ולך, מזבח, אנו משבחים (שאתה חביב לפנינו לכפר עלינו – רש"י); ל"יה אנו מברכים, ולך אנו מקלסים" (סוכה מה, ב).

ח ההלל והשמחה – שמונה, כיצד? מלמד, שתיב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של החג, כשאר כל ימות החג. ספה – שבעה, כיצד? גמר מלאכול, לא יתיר ספתו; אבל מוריד את הפלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יום טוב האחרון של החג.

ט נסוף הפנים כיצד? צלוחית של זהב מחזקת שלשית לגים היה מומלא מן השילוח. הגיעו לשער הפנים, תקעו והריעו ותקעו. עלה בכבש ופנה לשמאלו, שני ספלים של כסף היו שם. רבי יהודה אומר: של סיד היו, אלא שהיו משחרין פניהם מפני היין. ומנקבין במין שני חטמין דקין; אחד מעבה ואחד דק, כדי שיהיו שניהם פלין בבת אחת. מערבי של מים, מזרחי של יין. ערה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך מים – יצא. רבי יהודה

פירוש ברטנורא

ח לא יתיר. אנד שלה לסתרה. דהא כל היום חובתה: אבל מוריד. הוא ממנה הכלים נאים ומצעות נאות שהעלה לתוכה: מפני כבוד יו"ט. שיראה כמכין לקראתו [למקום] שיסעוד בו הלילה:

ט מן השלוח. הוא מעיין הסמוך לירושלים: מחזקת ג' לוגין. [זהו] פחות שבנסכים, רביעית הרין לכבש: שער המים. אחד משערי עורה נקרא כן, על שם שבו מכניסין צלוחית של מים דנסוך החג: תקעו והריעו. משום שנאמר (ישעיה י"ב) ושאתם מים בששון: עלה בכבש. שהיה בדרומו של מוצה: ופנה לשמאלו. שנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית, וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה: שהיו משחירים פניהו. מחמת היין, ודומין לכסף שהוא שחור מן הסיד: במין שני חוטמין דקין. חוטם אחד בספל אחד ונקב אחד בחוטמו. והכהן מערה בפי הספלים והנסכים מקלחים ויורדים דרך החוטמין על גג המזבח, ובמזבח היה נקב שבו היין והמים יורדין לשיתין של מוצה שהן חלולים ועמוקים מאד: אחד מעובה ואחד דק. אחד מהנקבים עבה. והוא אותו של יין, ואחד דק אותו של מים: כדי שיהיו פלין שניהם בבת אחת. שהמים ממחרין לצאת יותר מן היין מפני שהיין עב יותר ומאחר לצאת, לפיכך היה הנקב של יין מעובה והנקב של מים דק כדי שיהיו פלין בבת אחת: הג מערבי של מים, מזרחי של יין. הספלים היו נתונים אצל הקרן סמוכים זה לזה, זה לפני

משניות מבוארות – קהתי

את הצלוחית, לְשַׁעַר הַמַּיִם – אחד משערי העורה הדרומיים, שהיה נקרא כך על שם שבו היו מכניסים את צלוחית המים לניסוך בחג הסוכות (שקלים ו, ג), תְּקַעְוּ וְהִרְיַעְוּ וְתִקְעוּ – לקיים מה שנאמר (ישעיה יב, ג): "ושאתם מים בששון". עֲלָה – הכהן שזכה בעבודה זו, בַּכֶּבֶשׂ – של המזבח, שהיה בדרומו, וּפְנָה לְשִׁמְאֵלוֹ – לקרן מערבית דרומית, ששם היו נעשים הנסכים; במסכת זבחים (ו, א) שנו: "כל העולים למזבח עולין דרך ימין (היינו בצד מזרחו של הכבש), ומקיפין (את המזבח לשם העבודה), ויורדין דרך שמאל (בצד מערבו של הכבש), חוץ מן העולה לשלש דברים (הנעשים בקרן דרומית מערבית, והם: ניסוך המים וניסוך היין והקרבת עולת העוף כשהיא רבה במזבח), שהיו עולים וחוזרים לעקב (שלא היו עולים דרך ימין ומקיפים את המזבח, אלא היו עולים מיד דרך שמאל לקרן דרומית מערבית, ולאחר שסיימו את העבודה היו חוזרים בדרך (שליו). הטעם מבואר בגמרא (שם): בניסוך המים והיין – שמא יתעשנו הנסכים מעשן המערכה, כלומר שחוששים שמא עד שיקיף את המזבח כדי להגיע לקרן דרומית מערבית יתקלקלו הנסכים, והרי נאמר (במדבר כח, לא): "תמיימים יהיו לכם ונסכיהם", שאף הנסכים יהיו תמיימים; ובגולת העוף – שמא ימות העוף מעשן המערכה. שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׁם – בראש המזבח בקרן דרומית מערבית, אחד ליין ואחד למים. רבי יהודה אומר: שֶׁל סִיד הָיוּ – הספלים, אֶלָּא שְׁהָיוּ מְשַׁחֲרִין פְּנֵיהֶם מִפְּנֵי הַיַּיִן – שפעמים היו טועים ושופכים יין לתוך הספל של מים, ולכן שניהם היו מושחרים ודומים לשל כסף. וּמְנַקְבִין בְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דְּקִין – בכל ספל היה כעין חוטם ובו נקב, ומה שהיה הכהן מנסך לספלים היה יורד דרך הנקבים על גג המזבח ומשם לחלל העמוק שמתחת למזבח הנקרא "שיתין", אֶחָד מְעֵבָה – הנקב של הספל שבו היה מנסך את היין היה עבה, וְאֶחָד דֶּק – והנקב של הספל האחר, שבו היה מנסך את המים בחג, היה דק, כְּדֵי שְׁיֵהוּ שְׁנֵיהֶם פְּלִין בְּבַת אַחַת – לפי שהיין סמיך ואינו ממהר לצאת מן הנקב כמו המים, והואיל והיו מתחילים לנסך את היין ואת המים בבית אחת, לפיכך היה הנקב של יין מעובה והנקב של מים דק, כדי שייציאת המים והיין תהיה כאחת. מְעַרְבֵי – הספל שלצד מערב, שֶׁל מִים – היה בשביל ניסוך המים, מְזַרְחֵי שֶׁל יַיִן – הספלים היו סמוכים זה לזה, אחד לצד מערב שהיה של מים, ואחד לפניו ממנו, היינו לצד מזרח, שהיה של יין. עֲרָה שֶׁל

ולא הוקצו למצווה גמורה, מותרים הם באכילה באותו יום.

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה

ההלל והשמחה – שמונה – ימים (כדלעיל משנה א) – כיצד? מלמד, שתיב אדם בהלל – לקרוא הלל שלם, ובשמחה – להביא קרבנות שלמים ("שלמי שמחה") ולאכול מבשרם, ובכבוד יום טוב האחרון של החג – שמיני עצרת, כשאר כל ימות החג – בגמרא למדים מצוות השמחה בשמיני עצרת ממה שנאמר (דברים טז, טו): "והיית אך שמח", שפסוק זה בא לרבות יום טוב האחרון לשמחה; ויש מסבירים דרשה זו, שהרי ביום טוב הראשון יש עוד מצוות מלבד השמחה, והן סוכה ולולב, וכיון שכתוב "והיית אך שמח", כלומר שתישאר לך אך ורק מצוות השמחה, על כרחך בא כתוב זה לרבות יום טוב האחרון לשמחה ("תורה תמימה" בשם הגר"א). סְפָה שְׁבַעָה – ימים – כיצד? גְּמַר מְלֹאכֹל – ביום השביעי של החג, לא יתיר ספתו – לא יתיר את האגדים והקשרים, כדי לסתור את סוכתו, שעדיין חייב בסוכה כל אותו יום, אֶבֶל מוֹרִיד – מן הסוכה לביתו, אֶת הַפְּלִים – שהעלם לסוכה בערב החג, מן המנחה ולמעלה – משעת מנחה קטנה, היינו מתשע שעות ומחצה של היום, מִפְּנֵי כְבוֹד יוֹם טוֹב הָאֲחֵרֹן שֶׁל הַחֵג – שיראה כמכין כלים נאים לסעודת ליל יום טוב. משנתנו נקטה "מוריד את הכלים", מפני שרגילים היו לעשות סוכותיהם על גגותיהם, כמו שהזכרנו כבר (לעיל ב, ג).

ב א ו ר מ ש נ ה

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שבכל שבעת ימי הסוכות היו מנסכים מים על גבי המזבח בשחרית, שבעת הקרבת קרבן התמיד. מנהג זה הוא הלכה למשה מסיני, ויש מוצאים לו רמז בתורה, כמו שכבר בארנו ענין זה בפורטרוט (בפתיחה). ניסוך זה נעשה בחגיגות יתרה ובפומביות רבה, כדי להכחיש דעותיהם של הצדוקים, שלא הודו במצוות ניסוך המים בחג. משנתנו באה לתאר את פרטי המעשה של ניסוך המים.

נסוף המים כיצד? צלוחית של זהב מחזקת שלשית לגים – הלוג הוא רביעית הקב (כ-1/2 ליטר), הָיָה מְמֹלָא מִן הַשִּׁילוּחַ – מעיין בירושלים. שלשה לוגים הוא השיעור הקטן ביותר שבנסכי היין, רביעית היין לכבש. הִגְיַעוּ – הכהנים והעם לאחר שמילאו

אומר: בלג היה מנסך כל שמונה. ולמנסך אומרים לו: הגבה ירך! שפעם אחת נסך אחד על גבי רגליו, ורגמוהו כל העם באתרוגיהן.

פירוש ברטנורא

זה, אחד לצד מערב ואחד לפניו ממנו הדינו למורה: ר' יהודה אומר כו'. בתרתי פליג, אני' לוגין פליג ואו' דקאמר תנא קמא, ואתא ר' יהודה למימר אף בשמיני מנסכים. ואין הלכה כרבי יהודה: הגבה את ירך. כדי שנראה אם תתן מים בספל. לפי שצדוקים אין מורים בנסוך המים: שפעם אחת נסך. צדוקי אחד את המים על רגליו:

משניות מבוארות - קהתי

בלבד; ואין הלכה כרבי יהודה. ולמנסך אומרים לו: הגבה ירך! - כדי שנראה שאתה נותן את המים לתוך הספל, שפעם אחת נסך אחד על גבי רגליו - שהיה צדוקי, וכבר הזכרנו (בהקדמה למשנתנו), שהצדוקים לא הורו במצוות ניסוך המים, ורגמוהו כל העם באתרוגיהן - הלכך היו אומרים למנסך שיגביה ידו, כדי שיארו אם אינו נוהג כצדוקי.

מים לתוך של יין - אם טעה ושפך מן הצלוחית של מים לתוך הספל של יין, ושל יין לתוך מים - או שניסך יין לתוך הספל של מים, יצא - בדיעבד. רבי יהודה אומר: בלג היה מנסך כל שמונה - רבי יהודה חולק על תנא קמא בשני דברים: א. שהיה מנסך בלוג אחד מים ולא בשלושת לוגים; ב. שניסוך המים היה כל שמונת ימי החג, היינו אף בשמיני עצרת, ולא בשבעת ימי הסוכות

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' ב

32 מעבירין - מחליפין אותו באל אחר, ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר
33 - מחליף אותנו באומה אחרת. אמר ליה קיסר, אינו מבקש
34 שתשתחוה באמת לעבודה זרה, אלא אני אישי לך גושפנקא -
35 אזורק לך את חותמתי שצורתי מוטבעת בה, ונחין ונשקליה -
36 ותכופף ותטלנה, וראה כאילו השתחית אליה, כי חיבי דלימרו
37 קביל עליה הרמנא דמלכא - כדי שיאמרו שקבלת עליך את שלטון
38 המלך לעשות כרצונו, אמר ליה הבן השביעי חבל עלך קיסר, חבל
39 עלך קיסר, אם על כבוד עצמך אתה חושש כל כך, על כבוד הקדוש
40 ברוך הוא על אחת כמה וכמה שעלי לחוס ולא לחלל את שמו,
41 אפקוהו למיקטליה - הוציאוהו להריגה, אמרה ליה אימיה - אמרה
42 להם אמו, יהבוהו ניהלי ואינשקיה פורתא - תנו לי אותו ואנשקוהו
43 מעט. אמרה לו, בני, לבו ואמרו לאברהם אביכם, אתה עקרת על
44 המזבח בן אחר, ואני עקרת שבעה בנים על שבעה מזבחות. אף
45 היא עלתה לנג ונפלה ומתה, יצתה בת קול ואמרה, אם הבנים
46 שמתו' (תהלים קיג ט).

1 הרגנו כל היום נחשכנו פצאן סבחה' - בעבור קדושת שמך אנו
2 מזלזלים בחיינו ומוכנים ליהרג כמו צאן שהולך לטבח.
3 ורב יהודה אמר, זו אשה ושבעה בניה ומתו על קידוש ה', ועליה
4 נאמר הפסוק: כי עליך הרגנו כל היום. ומספרת הגמרא כיצד היה
5 הדבר, אתויהו לקמא לקמיה דקיסר - הביאו את הבן הראשון לפני
6 הקיסר, אמרו ליה פלח - אמרו לו עבוד לעבודת פוכבים, אמר להו
7 - לא אעבוד לעבודה זרה לפי שכתוב בתורה (שמות כ ב) 'אנכי ה'
8 אלהיך, אפקוהו וקטלוהו - הוציאוהו והרגוהו ואתויהו לאידך -
9 והביאו את הבן השני לקמיה דקיסר - לפני הקיסר, אמרו ליה, פלח
10 - עבוד לעבודת פוכבים, אמר להו לא אעבוד, לפי שכתוב בתורה
11 (שם) 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני', אפקוהו וקטלוהו -
12 הוציאוהו והרגוהו. אתויהו לאידך - הביאו את הבן השלישי, אמרו
13 ליה, פלח - עבוד לעבודת פוכבים, אמר להו לא אעבוד, לפי
14 שכתוב בתורה (שמות כב ט) 'בית לאלהים יחרם בלתי
15 לה לבדו', אפקוהו וקטלוהו - הוציאוהו והרגוהו. אתויהו לאידך -
16 הביאו את הבן הרביעי, אמרו ליה, פלח - עבוד לעבודת פוכבים,
17 אמר להו לא אעבוד, לפי שכתוב בתורה (שמות לד ד) 'לא תשתחווה
18 לאל אחר', אפקוהו וקטלוהו - הוציאוהו והרגוהו. אתויהו לאידך
19 - הביאו את הבן החמישי, אמרו ליה, פלח - עבוד לעבודת
20 פוכבים, אמר להו לא אעבוד, לפי שכתוב בתורה (דברים י) 'שמע
21 ישראל ה' אלהינו ה' אחד', אפקוהו וקטלוהו - הוציאוהו והרגוהו.
22 אתויהו לאידך - הביאו את הבן השישי, אמרו ליה, פלח - עבוד
23 לעבודת פוכבים, אמר להו לא אעבוד, לפי שכתוב בתורה (דברים ד
24 ט) 'וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל
25 ועל הארץ מתחת אין עוד', אפקוהו וקטלוהו - הוציאוהו והרגוהו.
26 אתויהו לאידך - הביאו את הבן השביעי, אמרו ליה, פלח - עבוד
27 לעבודת פוכבים, אמר להו לא אעבוד, לפי שכתוב בתורה (דברים כ
28 י) 'את ה' האמת - ייחדת וגו' היום להיות לך לאלהים וללכת
29 בדרכיו ולשמר חקיו ומצוותיו ומשפטיו ולשמע בקלו', ואחר כך
30 נאמר (שם יח) 'וה' האמת היום להיות לו לעם סגולה באשר דבר
31 לך ולשמר כל מצוותיו. כבר נשבענו להקדוש ברוך הוא שאין אנו

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף ז עמוד א. הגמרא מבארת את הטעם בשמו של ראובן: 'רְאוּבֵן' (בראשית כט לב). אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הטעם שקראה לאה לבנה הראשון בשם זה, מפני שְׂאֵמְרָה לְאֵה, רְאוּ מִה בֵּין בְּנֵי לֶבֶן חָמִי – התבוננו בהבדל שבין ראובן בני, לבין עשו בנו של חמי יצחק, דְּאִילּוּ בֶן חָמִי, אָף עַל גַּב דְּמַדְעֵתִיהּ וּבְנֵיהּ לְבְכִירוּתֵיהּ – אף שמרצונו מכר את הבכורה, דְּבָתִּיב (בראשית כה לג) 'וַיִּמְכַר אֶת בְּכֹרְתּוֹ לְיַעֲקֹב, חֲזוֹן מִה פְתִיב בֵּיהּ – ראו מה נאמר בו (בראשית כז מא), 'וַיִּשְׁטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הַפָּרֶכֶה אֲשֶׁר בָּרַכּוּ אָבִיו וְגו'. וּבָתִּיב (בראשית כז לו) 'וַיֹּאמֶר, הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְעַמִּים, וְגו' את בְּכֹרְתִי לְקַח, שהתלונן עשו שכביכול יעקב לקח ממנו את הבכורה במרמה. וְאִילּוּ בְּנֵי רְאוּבֵן אָף עַל גַּב דְּעַל פְּרִיחִיהּ שְׂקָלִיהּ יוֹסֵף לְבְכִירוּתֵיהּ מֵנִיהּ – אף שבעל כרחו לקח ממנו יוסף את הבכורה, דְּבָתִּיב (דברי הימים א' ה א) 'וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא הַבְּכֹר, וּבְחָלְלוּ יְצוּעֵי אָבִיו, נִתְּנָה בְּכֹרְתּוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל וְגו', וְאִפִּילוּ הֲכִי לֹא אֶקְנָא בֵּיהּ – לא קינא ביוסף, דְּבָתִּיב (בראשית לז כא), 'וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלַחַהּ מִיָּדָם, וַיֹּאמֶר לֹא נִפְגְּו נַפְשִׁי'.

הגמרא מבארת גם את שמה של רות המואביה: רות. מבררת הגמרא: מֵאִי רות – מה המשמעות של השם 'רות', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׂוֹבְתָהּ רות וַיִּצְא מִמֶּנָּה דְּוֹד שְׂרִינְהוּ [לשון שובע] לְתַקְדּוּשׁ פְּרוּךְ הוּא בְּשִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת.

מבררת הגמרא: מֵנָּא לָן דְּשִׁמְא גָרִים – מנין לנו ששמו של אדם גורם למאורעות העתידות לבא עליו. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר קָרָא (תהלים מז ט) 'לְבוֹ חֲזוֹן מַפְעֻלוֹת ה' אֲשֶׁר שֵׁם שְׁמוֹת בְּאֶרֶץ, אֵל תִּקְרִי 'שְׁמוֹת' – לשון 'שממה', אֵלָּא 'שְׁמוֹת'.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שְׂוִיָּצָא מִפִּי הַקֶּב"ה לְמוֹכָה, כְּלוּמַר שְׂנֵאמְרָהּ בּוֹ הַבְּטַחָה עַל דְּבַר טוֹב, אִפִּילוּ עַל תְּנַאי – אפילו אם ההבטחה נאמרה בתנאי מסוים, ולא נתקיים התנאי, לֹא תִזְרַם בּוֹ הַקֶּב"ה מֵהַדִּיבּוּר הַטוֹב. מבררת הגמרא: מֵנָּא לָן – מזהיכן למדנו דבר זה. משיבה הגמרא: למדנו כן מִמְּוֶשֶׁה רַבִּינוּ, שְׂנֵאמְרָה (דברים ט יד) 'הִרְרָה מִמֶּנִּי וְאֲשַׁמִּידֶם וְגו', וְאִמְחָה אֶת שְׁמֵם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וְאֲעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ' – כלומר שיהיו צאצאיו מרובים יותר משש מאות אלף, שהוא היה מספרם של בני ישראל אז, וְאָף עַל גַּב דְּבָעָא מִשֶׁה רַחֲמֵי עֲלֶיהָ דְּמִלְתָּא וּבְפִלְהָ – ואף שמשו רבינו ביקש רחמים שלא ישמיד הקב"ה את בני ישראל, וביטל את העונש בתפלתו, אִפִּילוּ הֲכִי אוֹקְמָה בְּזַרְעֶיהָ – אף על פי כן לא התבטלה הבטחת הקב"ה, ונתקיימה בזרעו של משה, שְׂנֵאמְרָה (דברי הימים א' כג טו, יז), 'בְּנֵי מֹשֶׁה, גְּרָשׁוּם וְאֱלִיעֶזֶר. וַיְהִיו בְּנֵי אֱלִיעֶזֶר, רַחֲבִיָּה הָרִאשׁוֹן וְגו' וּבְנֵי רַחֲבִיָּה רְבוּ לְמַעְלָה' וְגו', למדנו מהפסוק שבני רחביה נכדו של משה רבינו רבו למעלה, וְתַנִּי רַב יוֹסֵף, שפירוש 'רבו למעלה' הוא, שהתרבו בניו ועלה מנינם לְמַעְלָה מְשֻׁשִׁים רְבוּא – יותר משש מאות אלף, אֲתֵיָא – יש ללמוד ענין זה על ידי התיבות 'רַבִּיָּה רַבִּיָּה', פְּתִיב חָכָא – כתוב כאן לגבי צאצאי משה 'רְבוּ לְמַעְלָה', וּבָתִּיב הָתָם – וכתוב שם (שמות א' ז) 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ, וּמִנִּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא שְׁשִׁים רִיבּוּא, נמצא שלשון רביה הוא ששים ריבוא, וצאצאי משה שנאמר בהם 'רבו למעלה' היו למעלה משיעור זה.

59 חכמים על שמפסיד לכהן. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - בֵּין
60 בשוגג ובין במזיד תְּשַׁלְּמוּ וְתִשְׁלַמְוּ וְחַל עַל הַפִּירוֹת שֶׁם תְּרוּמָה
61 והם ממוון כהן, וחכמים קנסוהו שאינו יוצא ידי חובתו בכך וְהוֹדֵר
62 וּמְשַׁלֵּם חוֹלִין מְהוֹרֵין. וְאֵמַר רַב אֶחָד בְּרִיהַ דְּרַב אִיקָא, הָכָא בְּקִנְסוּ
63 שׁוֹגְג אֲמַי מוּזִיד אִיקָא בְּיַנְיָהוּ - רבי מאיר וחכמים לא נחלקו כאן
64 אלא בדין השוגג, האם קנסוהו או מויד (דְּרַבֵּי מֵאִיר סָבַר לֹא קִנְסוּ
65 שׁוֹגְג אֲמַי מוּזִיד וְהַכְּמִים אוֹמְרִים קִנְסוּ). והרי האיטור לשלם תרומה
66 טמאה אינו אלא מדרבנן, ובכל זאת לא קנס רבי מאיר שוגג או
67 מזיד.
68 מתרצת הגמרא, הֲבֵי הַשְּׁתָּא - וכי ענין זה דומה לענינו, הֲתָם -
69 בענין תשלומי תרומה, גְּבָרָא לְשִׁלְמִי קָא מִיכּוּן - אדם כשר הוא
70 וכוונתו היתה לטובה ושגג מתוך שהיה מתעסק בתשלום חובו
71 לתרומה, אֲנִן יָקוּם וְלִיקוּנְסִיהָ - וכי אנו נקום וקנסו על שגג ולא
72 ידע שהפירות טמאים, אבל המטמא המדמע והמנסך קנסו אותם
73 גם בשוגג שהרי לא באה להם השגגה על ידי עשיית דבר טוב.
74 הגמרא מביאה ברייתא נוספת שממנה מוכח שאין קונסים שוגג
75 או מזיד בדרבנן; תָּא שְׁמַע מהברייתא, דָּם קִרְבַּן שְׁנַמְנָא וְנֹאסַר
76 להקריבו, ועבר הכהן וְרָקַץ על גבי המזבח, אם זרקו בְּשׁוֹגְג, הוֹרְצָה
77 - נתקבל הקרבן בראון והותר הבשר באכילה, שהציץ מרצה על
78 טומאת מקדש וקדשיו, ואם זרקו בְּמִזִּיד, לֹא הוֹרְצָה - לא הוכשר
79 הקרבן לענין שיהא בשרו מותר באכילה. והרי דם זה הוא דאורייתא
80 מותר לוורק לכתחילה, שהציץ מרצה, ומדרבנן הוא שאסור
81 לוורקו, והתירה הברייתא את הבשר באכילה אם נזרק הדם
82 בשוגג ולא קנסו שוגג או מזיד, וקשה מכאן למה שאמרנו שרבי
83 מאיר קנס בדרבנן שוגג או מזיד. מתרצת הגמרא, אֶמַר לָךְ רַבִּי
84 מֵאִיר, הֲבֵי הַשְּׁתָּא - וכי ענין זה דומה לענינו, הֲתָם - בענין דם
85 טמא שזרקו על המזבח, גְּבָרָא לְכַפְּרִי קָא מִיכּוּן - אדם זה היתה
86 כוונתו לטובה בזריקת הדם, שרצה לכפר בו על גבי המזבח, אֲנִן
87 יָקוּם וְלִיקוּנְסִיהָ - וכי מן הראוי שאנו נקנסו על שגגתו, מה שאין
88 כן המטמא המדמע והמנסך שלא היתה כוונתם לטובה קנסו אותם
89 גם בשוגג.
90 הגמרא מקשה מסתם במסכת תרומות (פ"ב מ"א) משנה שמוכח
91 ממנה שאין קונסים בדרבנן שוגג או מזיד:
92 תָּא שְׁמַע, הַמְעַשֵּׂר בְּשֶׁבֶת, ועבר על איסור דרבנן שאסרו להפריש
93 תרומות ומעשרות בשבת, בְּשׁוֹגְג יֹאכַל בְּמִזִּיד לֹא יֹאכַל, והרי
94 מעשר בשבת איסור דרבנן הוא, וקשה מדוע לא קנס בו רבי מאיר
95 שוגג או מזיד. מתרצת הגמרא, הֲבֵי הַשְּׁתָּא - וכי ענין זה דומה
96 לענינו, הֲתָם - בדין מעשר בשבת, גְּבָרָא לְתַקְוִי קָא מִיכּוּן - אדם
97 זה מתכוון לתקן פירותיו וכוונתו לטובה, אֲנִן יָקוּם וְלִיקוּנְסִיהָ - וכי
98 ראוי לנו לקנסו על שגגתו, מה שאין כן המטמא המדמע והמנסך
99 שלא היתה כוונתם לטובה קנסו אותם גם בשוגג.
100 הגמרא מוסיפה ומקשה מסתם משנה (תרומות שם) שלא קנסו שוגג
101 או מזיד בדרבנן; תָּא שְׁמַע, מסתם משנה (שם), הַמְּבַבֵּל בְּלִים
102 בְּשֶׁבֶת, שזה אסור מדרבנן, אם עשה כן בְּשׁוֹגְג יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, בְּמִזִּיד
103 לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וקשה מדוע לא קנס רבי מאיר גם בשוגג שלא
104 ישתמש בהן, והרי זה איסור דרבנן. מתרצת הגמרא, הֲבֵי הַשְּׁתָּא -
105 וכי ענין זה דומה לענינו, הֲתָם - לגבי טבילת כלים, גְּבָרָא לְמַהוֹרֵי
106 מֵאִנִּי קָא מִיכּוּן - אדם זה כוונתו לטובה, לטהר כליו, אֲנִן יָקוּם
107 וְלִיקוּנְסִיהָ - וכי אנו נקנסו על שגגתו, מה שאין כן המזיק את חבירו
108 קנסוהו גם בשוגג.
109 הגמרא מקשה על מה שאמרנו שרבי יהודה לא קנס שוגג או
110 מזיד בדרבנן; וְרַבִּי דְרַבִּי יְהוֹדָה אֶמַר רַבִּי יְהוֹדָה בְּדִרְבָּנָן - משה מדברי
111 רבי יהודה על דברי רבי יהודה בדין קנסו שוגג או מזיד בדרבנן.
112 דְּתַנִּיא לענין דברים שבבבבב, כגון אגוזי פרח ורמוני באתן ושאר
113 המנויים במשנה במסכת ערלה (פ"ג מ"א), שאם הם ערלה נתערב
114 מהם בפירות היתר, אינם בטלים אפילו באלוף מפני חשיבותם, וכל
115 זה כשהם שלמים, אבל אם נתפצצו האגוזים האסורים ונפלו לתוך
116 של היתר הרי אלו בטלים כשאר פירות.

1 וְאִין מוּזִין יְמֵי נְטִיעוֹת לְשֶׁבֶתוֹת, שאין שום צורך לדעת באיזה יום
2 בשבת ניטע האילן, וגם אם יקיים את האילן לא יזכר הדבר שניטע
3 בשבת ולכן אין טעם לקנסו.
4 הברייתא מביאה טעם נוסף שאמר רבי מאיר לחלק בין שבת
5 לשיעית: דְּבַר אַחַר, נְחָשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַשְּׁבִיעִית, שאיסור שביעית
6 קל בעיניהם, ועל כן יש לקנסו גם בשוגג כדי שלא יבואו לזלזל
7 באיסור זה, וְלֹא נְחָשְׁדוּ עַל הַשְּׁבִיעִית, שהשגת חמורה עליהם ואין
8 חשש שמא יבואו לזלזל בה, ולא הוצרכו לקנסו. ושאלת הגמרא,
9 מֵאִי דְּבַר אַחַר - לשם מה הוצרך רבי מאיר להוסיף טעם זה.
10 משיבה הגמרא, הֲבֵי קְאָמַר - כך נתכוין רבי מאיר לומר, וְכִי תִמְאָ
11 - אם תאמר שאין לחלק בין שביעית לשבת, שהרי שְׁבֶת נְמִי יש
12 לחשוש שידעו לאחר זמן שאילן זה ניטע בשבת, שהרי לפעמים
13 יש צורך למנות גם ימים לנטיעות כדי לדעת אם עברו על האילן
14 שלושים יום לפני ראש השנה, וְיִמְנִין דְּמִיקְלַע יוֹם שְׁלֹשִׁים בְּשֶׁבֶת -
15 לפעמים יזמין שיום השלושים לפני ראש השנה חל בשבת, דְּאִי
16 נְמַע הוּא יוֹמָא הוּא דְּסִלְקָא לִיה שְׁתָּא, וְאִי לֹא לֹא סִלְקָא לִיה שְׁתָּא
17 - באופן זה רק אם ניטע את האילן באותו יום השבת עלתה לאילן
18 זה שנה לחשבון שני ערלה, ואם ניטעו לאחר שבת לא עלתה לו
19 שנה זו, וכשימנו אילן זה את שנת הניטעה לחשבון שנות ערלה
20 ידעו שניטע בשבת ולכן נקנסו גם בשבת, תָּא שְׁמַע דְּבַר אַחַר - בא
21 ושמע חילוק אחר, נְחָשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַשְּׁבִיעִית, וכיון שהדבר נזכר
22 שהאילן ניטע שביעית יש לחוש שמא יבואו להקל באיסור
23 שביעית, וְלֹא נְחָשְׁדוּ עַל הַשְּׁבִיעִית, ואף אם יזכר שאילן זה ניטע
24 בשבת לא יבואו להקל בה.
25 הגמרא מוסיפה ומיישבת גם את מה שקשה על דברי רבי יהודה
26 בברייתא: דְּרַבִּי יְהוֹדָה אֶמַר רַבִּי יְהוֹדָה לֹא קִנְסָא, מדוע לא קנס את
27 הנוטע בשביעית בשוגג אף שקנס את המחלל שבת בשוגג, כי
28 בְּאִתְרִיהַ דְּרַבִּי יְהוֹדָה הִמְרִיא לְהוֹ שְׁבִיעִית - במקומו של רבי יהודה
29 היתה שביעית חמורה עליהם, ולא היה צריך לחשוש שמא יבואו
30 להקל בה. ומביאה הגמרא מלשה המוכיח זאת, דְּהוּא דְּאֶמַר לִיה
31 לְחִבְרֵי דְּיִידֵי בְּרִי דִּיקְרָא - היה אחד שבייחז את חבירו וקרא לו 'גר'
32 בן גיורת, אֶמַר לִיה - השיב לעומתו, אֲנִי לֹא אֶכְלִי פִירֵי הַשְּׁבִיעִית
33 בְּנוֹתָךְ - לא אכלתי פירות שביעית כמותך. הרי שהיתה השביעית
34 חמורה עליהם ביותר.
35 הגמרא מביאה ברייתא שממנה מוכח שרבי מאיר לא קנס שוגג
36 או מזיד בדרבנן; תָּא שְׁמַע, זֶר שְׂאֵבֵל תְּרוּמָה בשוגג, אפילו
37 שהיתה ממנו, מְשַׁלֵּם לכהן פירות חולין מְהוֹרֵין, עבר ושלם חולין
38 סְמִיכִים מוּהוּ, אֶמַר סְמִיכִים מוּשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אם שילם אותם בשוגג
39 - שלא ידע שהם טמאים, תְּשַׁלְּמוּ וְתִשְׁלַמְוּ והם נעשים תרומה
40 טמאה ונפטר בזה, אבל אם עשה כן בְּמִזִּיד - שידע שהם חולין
41 טמאים, אִין תְּשַׁלְּמוּ וְתִשְׁלַמְוּ ועליו לחזור ולשלם חולין טהורים.
42 וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - בין בשוגג ובין במזיד תְּשַׁלְּמוּ
43 תְּשַׁלְּמוּ וְחַל עַל הַפִּירוֹת שֶׁם תְּרוּמָה והם שייכים לכהן, ובנוסף
44 לזה קנסוהו חכמים וְאָמְרוּ שְׁחֹזֵר וּמְשַׁלֵּם חוֹלִין מְהוֹרֵים.
45 הגמרא מבררת ומתקנת את גירסת הברייתא: וְהוֹיֵנָּה בָּת - והקשינו
46 בדברי הברייתא אֶמַר אֲמַאי קנסוהו חכמים ואמרו אִין תְּשַׁלְּמוּ
47 תְּשַׁלְּמוּ, והרי לא החזיר תשלומין גרועים, אדרבה תָּבֵא עֲלֵיו
48 בְּרָכָה, דְּאֶכְלִי מִיְגִיהַ מִזִּיד דְּלֹא חָזַי לִיה בִּימֵי מוּמְאָתוֹ, וְקָא מְשַׁלֵּם
49 לִיה מִזִּיד דְּחָזַי לִיה בִּימֵי מוּמְאָתוֹ - שהרי אבל מהכחן תרומה
50 טמאה שאסורה באכילה אפילו כשהוא טמא, ושילם לו חולין
51 טמאים שהם מותרים באכילה בימי טומאתו, וְאֶמַר רַבָּא, וְאֶמַר לִיה
52 בְּרִי - ויש שאמרו תירוץ זה בשם חכם ששמו כדִּי, תְּפִוּי מִחְפָּרָא
53 וְהָבֵי קְתָנָי - נוסח הברייתא חסר, וכך יש לשנותה, אֶכְלִי תְּרוּמָה
54 מוּמְאָה, מְשַׁלֵּם בָּל דְּהוּ - כל חולין שהם ואפילו טמאים, אבל אם
55 אֶכְלִי תְּרוּמָה מְהוֹרֵה, מְשַׁלֵּם חוֹלִין מְהוֹרֵים. עבר ושלם חולין מוּמְאָן
56 מוּהוּ, סְמִיכִים אוֹמַר מוּשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אם עשה כן בְּשׁוֹגְג תְּשַׁלְּמוּ
57 תְּשַׁלְּמוּ, ונעשו התשלומין תרומה טמאה ויצא בזה ידי חובת
58 תשלומין, ואם עשה כן בְּמִזִּיד, אִין תְּשַׁלְּמוּ וְתִשְׁלַמְוּ, שקנסוהו

תוספות

1 **וקמשלם** מידי דחוי ליה בימי טומאות - פירוש: קודם שישלם. אבל לאחר ששילם -
2 נעשה תרומה. ולא חזי ליה.
3 **אבל** תרומה טהורה ושילם חולין טמאין מזו כו' בשוגג תשלומין תשלומין - לא כמו
4 שפירש בקונטרס דקסבר דלפי מלה משלם. דאפילו אם תמצא לומר דלפי מדה
5 משלם - לא מופטר אלא אם כן שילם. שיהו שיוק
6 להסיקה כשענין תרומה טהורה כהן. דלא גרע
7 מגולן. כדאמר התם: כל הכא דמעיקרא שויה
8 ארבעה ולבסוף שויה זוזא - לא תבעי לך דלפי
9 דמים משלם. כי תיבעי לך - דמעיקרא לא שויה
10 אלא זוזא ולבסוף שויה ארבעה. מכל מקום,
11 במידי אין תשלומין תשלומין. דאבל מידי דקפיצי
12 עליה זבינא, ומשלם מידי דלא קפיצי עליה זבינא.
13 **הכא** בקסו שוגג אטו מיד כו' - ב'האשה
14 רבה' (יבמות ז.א.) מעיקרא סלקא דעתך דאין
15 תשלומין תשלומין כלל קאמר רבי מאיר, ופרך
16 מינה למאן דאמר אין כה ביד חכמים לעקר דבר
17 חזו התורה. ומסיק: דאין תשלומין תשלומין, וחוץ
18 ומשלם חולין טהורים כדרבנן, ולא פליגי אלא
19 בקסו שוגג אטו מיד כו'.

20 **דם** שנמטא חורק - ואם תאמרי: מאי קשיא ליה
21 לרבי מאיר? ודא לאו סתם מתניתין היא,
22 דבריייתא היא ב'הקומץ רבה' (מנחות כה.א.) וש
23 לומר: דסמיך אסתם מתניתין ד'ביצה צולק'
24 (פסחים פ.ב.) דתנן: הפסח שנוקד דמו ואחר כך
25 נודע שהוא טמא - הציץ מרצה. ודייק בגמרא:
26 טעמא דאחר כך נודע, הא נודע ואחר כך נוקד -
27 לא. ומיייתי ברייתא דמפרשא כהדיא. וחק קשיא
28 לרבינא. דמפרש (בפרק כיצו צולקין) (שם) דשוגג
29 קאי אורייתא. דלרב שילא דמפרש דקאי אטומאה
30 - לא קשה מידי, דטומאה דאורייתא.
31 **המעשר** בשבת - משה היא בפרק שני
32 דתרומות (משנה ג.) וכן הדין דהמטביל כלים,
33 ופרך מנייהו משום דסתם משה רבי מאיר היא.
34 ותימה: דפרך ברישא מוהיא דמעשר, והיא
35 שניה שם בסוף.

36 **נפלו** ונתפצעו - תימה: דהניא בירושלמי בפרק
37 בתרא דערלה. נפלו ואחר כך נתפצעו. בין
38 בשוגג בין במייד - לא יעלו, דרבי רבי מאיר. ורבי
39 יהודה אומר: בין בשוגג בין במייד יעלו. ורבי יוסי
40 אומר: שוגג - יעלו, מייד - לא יעלו. טעמא דרבי
41 מאיר - דקניס שוגג אטו מיד, טעמא דרבי יוסי -
42 כדאמר רבי אבדו בשם רבי יוחנן: כל האיסורין
43 שריבא עליהם, שוגג - מותר, מייד - אסור. טעמא
44 דרבי יהודה מפרש: משום דבעת קנסו בידו.
45 פירוש: כבר נתקלקלו פירותיו בשעת פצעה.
אמר

המעשר בשבת, שוגג - יאכל, במייד - לא יאכל! - הכי השתא?! התם גבא
לתקוני קא מיפניו, אגן ליקום ולקנסיה? תא שמע: המטביל פלים בשבת, שוגג -
ישתמש בקה, במייד - לא ישתמש בקה! - הכי השתא?! התם גבא לתקוני מאני
קא מיפניו, אגן ליקום ולקנסיה? ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה בדרבנן, דתניא:
נפלו

לחפסיד כוון. **ואמר רב אחא בריה דרב איקא** - ביבמות ב'האשה רבה' (ז.א.) דמייד נמי דקאמר רבי מאיר אין תשלומין תשלומין - להפטר לגמרי קאמר, כלומר: שצריך לחזור
לשלם חולין טהורין, כרבנן. ובשוגג הוא דפליג אדרבנן, דלרבי מאיר לא קנסו שוגג אטו מיד, ורבנן קנסו. והא הכא איסורא דרבנן היא, דמאורייתא תשלומין מעליא נינהו דלפי
מדה משלם, וכי משלם טמאין אפילו במייד - איסורא דרבנן הוא דעבד, ולא קניס רבי מאיר שוגג לשלומי מיבזין - ואדם כשר הוא. ואגן ניקום ונקנסיה - על שגגתו: אבל מטמא
ומדמע שוגג - אינו מתעסק בטובה. כשוגג הורצה - דהציץ מרצה, ומותר בשר באכילה. במייד לא הורצה - מדרבנן, וקנסא הוא לאסור בשר באכילה, אבל בעלים נתכפרו. והך
זריקת מיד - איסורא דרבנן היא, דמאורייתא זורק לכתחילה, דהציץ מרצה. ואגן ניקום ונקנסיה - על שגגתו: והוא הדין דמצי לשנויי. הא מני - רבי יהודה היא, דלא קניס
בדרבנן. דהא לאו סתם משה היא, אלא ברייתא היא במנחות ב'הקומץ רבה' (כה.א.) מיהו, ניחא ליה לשנויי דאפילו תימא רבי מאיר היא. **המעשר בשבת** - איסור שבות דרבנן
היא. כדגנן ב'משילין' (ביצה לו.א.) אלו הן משום שבות של מצוה. אין מגביהין תרומות ומעשרות, דמיחזי כמתקן. וחק המעשר בשבת - סתם משה היא, במסכת תרומות (פרק שני
משנה ג.) וכן המטביל כליו - מטביל נמי איסורא דרבנן היא, במסכת ביצה בפרק "יום טוב" (יהא.) מפני שרואה כמתקן כלי. וכל הני רמינן דרבי מאיר אדרבי מאיר, דקניס לעיל
בדרבנן.

1 **ואין מונין** - נטיעותיהן לשבתות. שאין מונין ימים לנטיעה אלא שנים, לפיכך אין הדבר
2 ידוע לזמן מרובה שנטע בשבת. **מאי דבר אחר** - למה ליה לאתווי טעמא אחרינא. הכי
3 **קאמר וכי תימא שבתות נמי** - זימנן דצריך למימני, דתניא: הנוטע ערב שביעית,
4 שלשה יום לפני ראש השנה - עלתה לו שנה, לשני ערלה. דשלשים יום בשנה חשובין
5 שנה, ומותר לקיימן בשביעית. פחות בשביעית. פחות בשביעית.
6 יום לפני ראש השנה - לא עלתה לו שנה,
7 ואסור לקיימן בשביעית. הלכך, זמנן דשבת זו
8 שנטע זה הויא יום שלשים לפני ראש השנה,
9 וזמנן אותו שנה. ואי הוה בציד יהווא יומא -
10 לא הוה סליק ליה שתא. ולאחר זמן כשאוכלין
11 מן הפירות לטוף שתי שנים, ואומרים: למה
12 הותרו פירות הללו לשתי שנים? ואומר להם:
13 השלשים שלפני ראש השנה חשובין שנה,
14 ומזכירים שנטע בשבת. וליקנסיה. תא שמע דבר
15 אחר נחשדו ישראל על שביעית - ואיכא
16 למיחשו, מתוך שהדבר ניכר - אתי למישר
17 נטיעה בשביעית. ולא נחשדו על שבתות -
18 ואפילו יזכר וידוע הדבר - לא אתי למישר
19 נטיעתא בשבת. דייורא בר דייורא - גר בן
20 גיורת, תא שמע - דרבי מאיר בדרבנן לא קניס
21 שוגג. אבל תרומה - בשוגג, ואפילו טמאה.
22 משלם חולין טהורין - ולקמן פריך: אמאי
23 משלם שחורין? האוכל תרומה שוגג אינו משלם
24 מעות אלא תבואה, ואינו משלם תרומה אלא
25 חולין מתוקנין, ועל ידי תשלומין חן נעשך
26 תרומה, שנאמר "ונתן לכון את הקדש" (ויקרא
27 כב) - על ידי נתינתו נעשו קודש. אלמא: דבר
28 הראוי לחול עליו שם תרומה בעינן, ולא מעות.
29 אבל האוכלה מיד - משלם מעות. כשוגג -
30 אם בשוגג שילם, שלא היה יודע שהן טמאין.
31 תשלומין תשלומין - ופטור באלו, והן נעשין
32 תרומה טמאה, כמה שאכל. במייד אין תשלומין
33 תשלומין - ולקמיה פריך: אמאי אחר זה ואחר
34 זה - שוגג ומייד. תשלומין תשלומין - והן
35 נעשין תרומה, ומזמן כהן. ואם קידש בהן אשה
36 - מקדשתה. וחזור ומשלם חולין טהורים -
37 משום קנסו, ואינן נעשין תרומה. והוינן בה במייד
38 **אמאי אין תשלומין תשלומין** - אמאי קנסת ליה
39 אמרי דרבי תשלומין? הא לא הוה בתשלומין
40 גרועין? **דאבל מינה** - תרומה טמאה דלא מצי
41 למיכל בימי טומאה, דהאוכל תרומה בטומאת
42 הגוף במיניה, ואפילו היא טמאה, וקמשלם לה
43 - חולין טמאים, דחזו ליה בימי טומאה. ואף על
44 גב דסוף סוף הן נעשין תרומה, ולא חזו ליה,
45 דהא טמאה היא - מיהו חולין טמאין מיבזין
46 לשלומי, ולא ידע דהם נעשין תרומה. משלם כל
47 דהו - כל שהוא חולין, בין טהורין בין טמאין.
48 כשוגג תשלומין תשלומין - דהא אוכל תרומה
49 שוגג לפי מדה משלם ולא לפי דמים. ואף על גב
50 דחק טומאה גריעא מוהיא דאכל תשלומין חן
51 מדאורייתא ורבנן נמי לא קנסתהו הוואיל ושגג
52 בתשלומין. במייד - שידע שטמאין הן. אין
53 תשלומין תשלומין - דקנסתוהו רבנן, שמתכבד
54 להפסיד כוון. **ואמר רב אחא בריה דרב איקא** - ביבמות ב'האשה רבה' (ז.א.) דמייד נמי דקאמר רבי מאיר אין תשלומין תשלומין - להפטר לגמרי קאמר, כלומר: שצריך לחזור
55 לשלם חולין טהורין, כרבנן. ובשוגג הוא דפליג אדרבנן, דלרבי מאיר לא קנסו שוגג אטו מיד, ורבנן קנסו. והא הכא איסורא דרבנן היא, דמאורייתא תשלומין מעליא נינהו דלפי
56 מדה משלם, וכי משלם טמאין אפילו במייד - איסורא דרבנן הוא דעבד, ולא קניס רבי מאיר שוגג לשלומי מיבזין - ואדם כשר הוא. ואגן ניקום ונקנסיה - על שגגתו: אבל מטמא
57 ומדמע שוגג - אינו מתעסק בטובה. כשוגג הורצה - דהציץ מרצה, ומותר בשר באכילה. במייד לא הורצה - מדרבנן, וקנסא הוא לאסור בשר באכילה, אבל בעלים נתכפרו. והך
58 זריקת מיד - איסורא דרבנן היא, דמאורייתא זורק לכתחילה, דהציץ מרצה. ואגן ניקום ונקנסיה - על שגגתו: והוא הדין דמצי לשנויי. הא מני - רבי יהודה היא, דלא קניס
59 בדרבנן. דהא לאו סתם משה היא, אלא ברייתא היא במנחות ב'הקומץ רבה' (כה.א.) מיהו, ניחא ליה לשנויי דאפילו תימא רבי מאיר היא. **המעשר בשבת** - איסור שבות דרבנן
60 היא. כדגנן ב'משילין' (ביצה לו.א.) אלו הן משום שבות של מצוה. אין מגביהין תרומות ומעשרות, דמיחזי כמתקן. וחק המעשר בשבת - סתם משה היא, במסכת תרומות (פרק שני
61 משנה ג.) וכן המטביל כליו - מטביל נמי איסורא דרבנן היא, במסכת ביצה בפרק "יום טוב" (יהא.) מפני שרואה כמתקן כלי. וכל הני רמינן דרבי מאיר אדרבי מאיר, דקניס לעיל
62 בדרבנן.

1 **אמר** אביי כל שבידו נאמן - הקשה רבינו תם: דהבא אפילו לרבא לא מהימן אלא משום
2 שהיה בידו תחילה, ובפרק "דאומר" (קידושין סו,א) פליגי אביי ורבא באשתו וינתה
3 בעד אחד, והלה שותק, ומשמע התם דתרייהו מורו באמר לו עד אחד "נמנאו טהרותיך"
4 הלה שותק - נאמן, וכן אמר לו עד אחד "אכלת חלב", ואף על גב דאין בידו ואומר רבינו
5 תם: דהבא במכישו, או אומר איני יודע. אבל
6 תתם דשותק - הוי כהודאה, וכן משמע ב"האשה
7 רבה" (בבמות פ"ב), דבעי דלמיפשט מיניה דעד אחד
8 נאמן באיסורין, ודחי: דלמא שאני הכא משום
9 דאשתיק, ושתיקה כהודאה דימא. וגבי אחד
10 וינתה - פליגי נמי בשותק, ומהני דאביי דעד אחד
11 כשר ללאו גולא, אף על גב דאין דבר שבערה
12 פחות משנים, או בקניי וסתירה בעד אחד - הבא
13 דשותק שאני. אי נמי: מדרבנן, ורבא אפילו שותק
14 לא אסר אלא אם כן מהימן עליה כבי תרי, ומותר
15 כך אומר רבינו תם: דאדם המטיר יין לחברו, אי
16 באשכיה ואמר ליה בוימנא קמייתא - מהימן,
17 כרבא, ואפילו מבחישי, כיון דהיה בידו, אבל אחד
18 לא מהימן אי מבחישו, או אומר איני יודע, ואי
19 שתיק - מהימן, וכן פסק רבינו משולם בן רבינו
20 קלונימוס, ואי מהימן עליה כבי תרי - אסור,
21 כדאשכחן בהוא סמיא (קדושין סו,א), דרבא.
22 ואפילו הכי רבא דלא מהימן - מכל מקום לדירה
23 אסור, דרשיא אנפשיה תריביה דאיסורא. ונראה
24 דאם שותק מחמת שאינו יודע - דלא היא
25 שתיקה בהודאה, וכל סתוויא דקידושין יש לפרש
26 באומר לו "נמנאו טהרותיך בפניך", או "דעת".
27 תרע דרתיני דומיא ד"אכלת חלב", והתם דוקא
28 דרשיא שתיקה בהודאה, **רבי** אמר פיגול מהימן
29 - ותימא: דא רבי יוסי גופיה בובחיס פרק "בית
30 שמאי" (מ"ד), אית ליה דאין פיגול דבבר הנעשה
31 בפנים, דליף משלמיש! ויש לומר: נהי דפיגול לא
32 הוי - פסול מיהא הוי, ופיגול דהבא לאו דוקא,
33 כדאשכחן בסוף פרק קמא דובחיס (יד,א) לרבי
34 (ושמעון) דאמר: כל שאינו על מנבח החיצון
35 כשלמים - אין חייבין עליו משום פיגול, ואמר רבי
36 יוסי בר' זנאי: מודה רבי (ושמעון) דפסול מקל
37 תומרנו, ואין לתמוה מנא ליה דמהימן - דפשיטא
38 דבכל הקרבנות שייך פיגול בכל ארבע עבודות.
39 ועל
40 **אמר** רבינו גמול - מהימן, ונאמן דיענין? והתניב: "וכל אדם לא יהיה באהל מועד!" אלא לאו
41 משום דמהימן. - ודלמא דשמעניה דפגולו - אי לאו דמהימן, אף על גב דשמעניה נמי לא
42 מהימן, דדלמא לכתר הכי קאמר. - ודלמא דחויניה בפשיפש! קשיא: ההוא דאתא לקמיה
43 דרבי אמי, אמר ליה: ספר תורה שכתבתי לפלוגי, אוקרות שלו לא כתבתיים לשמן, אמר
44 ליה: ספר תורה ביד מי? אמר ליה: ביד לוקח, אמר ליה: נאמן אתה להפסיד שרבך, ואי
45 אתה נאמן להפסיד ספר תורה, אמר ליה רבי ירמיה: נהי דהפסיד שרבך אוקרות, שרבך דספר
46 תורה בוליה מי הפסיד? אמר ליה: אין, שכל ספר תורה שאין אוקרות שלו כתובות לשמן
47 אינו שוה כלום. - ולעבר עליהו קולמוס וליקדשיה! כמאן? גימא דלא פרבי יהודה. דתנן:
48 הרי שהיה צריך לכתוב את השם, ונתפזן לכתוב "יהודה" וטעה ולא הטיל בו דלת - מעביר
49 עליו קולמוס ומקדשו, דברי רבי יהודה; וחכמים אומרים: אין השם מן המוכתר! - אפילו
50 תיקא רבי יהודה, עד פאן לא קאמר רבי יהודה - אלא בתרא אוקרה, אבל דכילי ספר תורה
51 לא, משום דמיהו כמנומרי. ההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו, אמר ליה: ספר תורה שכתבתי
52 לפלוגי, גילין שלו לא עיבדתיים לשמן, אמר ליה: ספר תורה ביד מי? אמר ליה: ביד לוקח,
53 אמר לו: מתוך שאתה נאמן להפסיד שרבך, אתה נאמן להפסיד ספר תורה.
54 ומאי

קולמוס - לשמן, כתב על גבי כתב ולקדשיה. ולא הטיל בו דלת - ונמצא שם כתוב כדרכו, אבל שלא לשמו הוא. מעביר עליו קולמוס - לשמו. בוליה ס'ת - כל אוקרות שבו.
גוילים - קלפים.

57 ליה לתקריה, מהירות שעשיתי עמך ביום פלוני נממא, אתא לקמיה
 58 דרבי אמי לשאול אם עליו להאמינו, אמר ליה, שונת הדין - הדין
 59 נותן שאינו נאמן שהרי לא אמר כן מיד אלא לאחר זמן. אמר לפניו
 60 רבי אפי, רבי, אתה אומר כן - שאינו נאמן, אבל הכי אמר רבי יוחנן
 61 משום רבי יוסי, מה אעשה שהרי מצינו שהתורה האמינתו לומר
 62 שקלקל ואפילו אמר כן לאחר זמן. מבררת הגמרא, היכן מצינו
 63 שהתורה האמינתו. אמר רבי יצחק בר ביסנא, בהן גדול ביום
 64 הכפורים יוכית, דכי אמר פגול מהימן - שאם אמר שפיגל נאמן,
 65 ומנא ידעינן - ומנין לנו שאכן פיגל, והקתיב לגבי עבודת כהן גדול
 66 ביום הכיפורים (ויקרא טו ז) וְכַל אִדָּם לֹא יִהְיֶה פֹאֵחַל מוֹעֵד בְּבוֹאוֹ
 67 לְכַפֵּר בְּקוֹדֶשׁ, וכיון שהוא נמצא שם לבדו על כרחך שלא היה
 68 אדם שראוהו שפיגל, אלא לאו משום דמהימן - אלא ודאי משום
 69 שהוא נאמן על כך. ומכאן אנו למדים שאדם נאמן לומר שקלקל.
 70 הגמרא דוחה את ההוכחה: ודלמא דשמעניה דפגיל - שמה אנו
 71 יודעים דוחה את ההוכחה גדולה על ידי ששמענו אותו אומר בעת
 72 העבודה 'הריני שוחט על מנת כך וכך', ואין ראייה שהוא נאמן.
 73 הגמרא חוזרת ומיישבת את הראיה, אי לאו דמהימן, אף על גב
 74 דשמעניה נמי לא מהימן - אילו לא היה נאמן בזה, לא היה מועיל
 75 מה ששמענו אותו כשפיגל, ודלמא לכתר הכי קאמר - כי שמה
 76 לאחר סיום העבודות אמר זאת. ועל כרחך שהוא נאמן. הגמרא
 77 חוזרת ודוחה את הראיה, ודלמא דהוייה בפישפש - שמה מדובר
 78 שראינוהו מפגל בשעת עבודתו, דרך פישפש שהיה פתוח לשם.
 79 קשיא - אכן קשה על רבי יצחק בר ביסנא שהביא ראיה זו.
 80 מעשה נוסף שבא לפני רבי אמי בדין זה: תהא דאתא לקמיה דרבי
 81 אמי, אמר ליה, ספר תורה שכתבתי לפלוני, אוקרות ו-שמות
 82 הקודשן שלו לא כתבתים לשמן, והספר פסול. אמר ליה - שאל
 83 אותו רבי אמי, ספר תורה כד מי הוא נמצא עתה. אמר ליה, כד
 84 לוקת. אמר ליה רבי אמי, נאמן אתה להפסיד שקרף שקבלת עבור
 85 הספר כיון שאתה מודה שהוא פסול, ואי אתה נאמן להפסיד ספר
 86 תורה - לפסולו. אמר ליה רבי ירמיה לרבי אמי, נהי - אמנם אמת
 87 הוא הפסיד שקר אוקרות שהרי הוא מודה שלא כתב לשמן, אבל
 88 שקר דספר תורה פוליה מי הפסיד. אמר ליה רבי אמי, אין - ודאי
 89 הפסיד הכל, לפי שכל ספר תורה שאין אוקרות שלו כתובות לשמן
 90 אינו שוה כלום. מקשה הגמרא, מדוע אינו שוה כלום, ולקשר
 91 עליוהו קולמוס וליקדשוה - והרי יכול לתקנו על ידי שיחזור ויכתוב
 92 על השמות לשמו. הגמרא מבררת האם יש להוכיח שרבי אמי
 93 סובר כאחד מן התנאים במחלוקת שלפנינו: כמאן - כדעת מי
 94 מהתנאים סובר רבי אמי, נמא דלא כרבי יהודה - נאמר שלא
 95 כרבי יהודה, דתנו, הרי שהיה צריך לכתוב את השם, ושגה ונתפנון
 96 לכתוב יהודה, משום שהיה סבור שצריך לכתוב 'יהודה', וטעה
 97 בכתיבתו ולא החיל בו אות דלת ונמצא השם כתוב כתיקונו אלא
 98 שלא נכתב לשמו, מעביר עליו - על השם קולמוס, ומקדשו על ידי
 99 הכתיבה העליונה שכתבה לשמה, דכרי רבי יהודה. והקמים
 100 אוקרים, אין השם מן המוקדח, ולא הוכשר הספר בכך. ומעתה יש
 101 לומר שרבי אמי סובר כחכמים, שהרי לרבי יהודה יש תקנה לספר
 102 זה על ידי העברת קולמוס. משיבה הגמרא, אפילו תימא - שרבי
 103 אמי סובר כרבי יהודה ומכל מקום אין הספר שוה כלום, לפי שעד
 104 כהן לא קאמר רבי יהודה שאפשר להכשירו, אלא כשארע כן
 105 בחרא אוקרה - באזכרה אחת, אבל בשמות דכולי ספר תורה, לא
 106 התייר רבי יהודה לעשות כן, משום דמיהו כמנמיך - שנראה הספר
 107 כאילו יש בו כתמים, שהאותיות שעבר עליהם משונות משאר
 108 האותיות.
 109 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: תהא דאתא לקמיה דרבי
 110 אבהו, אמר ליה, ספר תורה שכתבתי לפלוני, גיליון ו-קלון שלו לא
 111 עיבדתים לשמן והוא פסול. אמר ליה רבי אבהו, ספר תורה כד מי,
 112 אמר ליה, כד לוקת, אמר לו רבי אבהו, מתוך שאתה נאמן להפסיד
 113 שקרף שהרי אתה מודה שאינו שוה כלום, אתה נאמן להפסיד ספר
 114 תורה, שכיון שבאמירתו הוא מפסיד לעצמו כל שברו, ודאי אומר
 115 אמת, ולא כדי לצער את בעל הספר.

1 ואם נפלו אגוזי ערלה לתוך אגוזי היתר כשהם שלמים ואחר כך
 2 נתפצעו ובטלה חשיבותם, אחד שזנג ואחד מויד לא יעלו - בין אם
 3 נתפצעו בשוגג ובין אם נתפצעו במזיד אינם בטלים, לפי שהיה
 4 אסור לפצעם כדי שיתבטלו. דברי רבי מאיר ורבי יהודה, רבי יוסי
 5 ורבי שמעון אוקרים, אם נתפצעו בשוגג, יעלו, שהרי לא ביטל
 6 איסור בכוונה, ואם פצעם במזיד, לא יעלו. ומקשה הגמרא, והא
 7 הכא, דמדרבנן אפילו דברים שבמנין חד בתרי כמיל, ורפגן הוא
 8 דגוזר על דברים החשובים שלא יתבטלו, נמצא שאין כאן אלא
 9 איסור דרבנן, וקא קניי רבי יהודה אף בשוגג, ומוכח שרבי יהודה
 10 קונס שוגג גם באיסור דרבנן, ואילו במטמא מדמע ומנסך לא קנס
 11 בשוגג. מתרצת הגמרא, התם - בדין אגוזי ערלה היינו מעמיא דרבי
 12 יהודה שאסר אף בשוגג, משום דתתי לאיערומי - שאם נתיר במקום
 13 שנתפצעו בשוגג יבוא להערים ולפצעם במזיד ויאמר שנתפצעו
 14 בשוגג.

15 אגב שהובאו דברי רבי יוסי, מקשה הגמרא על דבריו אלו מדבריו
 16 במקום אחר: ורבי דרבי יוסי אדרבי יוסי, דתנו במסכת ערלה פ"א
 17 מ"ו, נטיעה של ערלה ושל בלאי הפרם שנתערבו בנטיעות אחרות
 18 ואין ידוע איזה היא האסורה, הרי זה לא ללקט את הפירות
 19 מהאילנות שבתערובת, לפי שכל זמן שהנטיעה מחוברת הרי היא
 20 חשובה ואינה מתבטלת, ואם ילקטם נמצא שהוא מבטל איסור
 21 לכתחילה. ואם ליקט בשוגג, שהיה סבור שכבר בטלו במחובר,
 22 יעלו פאחד ומאיתים - יתבטלו הפירות שליקט, אם יש בתערובת
 23 מאיתים של דבר הפירות האסורים, ובלבד שלא יתפנון ללקט
 24 כדי לבטל, ובאופן זה אין האיסור מתבטל. רבי יוסי אומר, אף
 25 המתפנון ללקט כדי לבטל, יעלו פאחד ומאיתים, שגם המבטל איסור
 26 במזיד מועיל ביטולו. וזה סותר למה שאמר ברייתא לעיל לגבי
 27 תערובת אגוזי ערלה, שאם פצעם במזיד אינם בטלים. מתרצת
 28 הגמרא, הא אתמר ערלה - הרי כבר נאמר על הלכה זו, אמר רבא,
 29 חוקה אין אדם נוטע נטיעת ערלה בין שאר אילנות בלא סימן,
 30 ואומר את פרמו בנטיעה אחת, וכיון שהוא דבר שאינו מצוי לא
 31 החמירו חכמים לאסור אף אם ליקט במזיד, אבל תערובת איסור
 32 בהיתר הוא דבר מצוי ולכן אסרו אם פצעם במזיד. וכן כי אתא
 33 רבין, אמר בשם רבי יוחנן, חוקה אין אדם אומר את פרמו בנטיעה
 34 אחת.

משנה

36 דין נוסף שתיקנו מפני תקון העולם: הפתנים שפגלו במקדש -
 37 שחשבו בשעת עבודת הקרבן לאכול או להקטיר ממנו לאחר זמנו
 38 נפסל בכך, אם היו מוידן - שידעו שהקרבן נפסל בכך, הייבין
 39 לשלם את היתר הקרבן לבעליו.

גמרא

41 הסוגיא שלפנינו דנה אימתי אדם נאמן לומר על דבר שאינו שלו
 42 שהוא אסור. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן, מי שהיה
 43 לו פועל שהיה עושה עמו בטהרות, ואמר לו הפועל, מהירות
 44 שעשיתי עמך נממא, וכן אם היה עושה עמו בזבחים, ואמר לו וזבחים
 45 שעשיתי עמך נתפגלו, נאמן, אבל אם אמר לו מהירות שעשיתי עמך
 46 ביום פלוני נממא, וזבחים שעשיתי עמך ביום פלוני נתפגלו, אינו
 47 נאמן. מבררת הגמרא, מאי שנא רישא ומאי שנא סייפא - מהו
 48 החילוק בין הרישא לסייפא, אמר אביי, כל שהודיעו
 49 בשעה שעדיין כגד באפשרותו לאסור נאמן הוא לומר עליו
 50 שנאסר. רבא אומר, אף אם כבר אין בידו לאסורו נאמן, והסייפא של
 51 הברייתא מדברת בגזון דאשכחיה ולא אמר ליה ולא מיד - שפגשו
 52 פעם אחת ולא אמר לו כלום, ולכתר הכי אשכחיה ואמר ליה -
 53 ולאחר מכן פגשו פעם נוספת ואז אמר לו, ומכיון שלא אמר לו
 54 בפעם הראשונה נראה שאין זה אמת, מכיון שלא אמר לו בפעם
 55 הראשונה.
 56 הגמרא מביאה מעשה שהיה ומה שפסק רבי אמי בזה: תהא דאתמר

56 שהוא מגרשה:
 57 שנינו במשנה ועל קמנה פת ישראל לכהן שאוכלת
 58 בתרומה: מדייקת הגמרא ממה שבדין הראשון אמר רבי יוחנן בן
 59 גודגא אופן של קידושי חרשת, ובדין זה החליף ואמר אופן של
 60 'קטנה' שהתקדשה, משמע שדין זה ואמר רק בקטנה, ואילו תרשת
 61 שנישאה מעצמה לכהן לא אכלה - אינה רשאית לאכול תרומה.
 62 שואלת הגמרא, מאי מעמא - מדוע יש חילוק בין קטנה שנישאה
 63 לכהן שרשאית לאכול בתרומה, לבין חרשת שאינה רשאית, והרי
 64 קידושי שתיהן מועילים רק מדרבנן. משיבה הגמרא, דין זה
 65 שחרשת אסורה בתרומה הוא גזירה דרבנן, שפמא מתוך שיתירו
 66 לחרשת שנישאה לכהן פקח לאכול בתרומה, ואכיל כהן חרש
 67 פאשה תרשת, אף על פי שקידושיהם מועילים רק מדרבנן.
 68 מקשה הגמרא, וליבול - ומה איכפת לנו שיאכיל כהן חרש את
 69 אשתו החרשת, והרי חרשת אינה בת דעת ופטורה מהמצוות,
 70 וכ'קמן אוכל נבלות' הוא, שמבואר (בבמות קיד.) שאין בית דין מצווים
 71 להפרישו מאכילת האיסור. מתרצת הגמרא, דין זה הוא גזירה,
 72 שפמא יאכיל כהן חרש פאשתו פיקתה, שהיא חייבת במצוות, וכיון
 73 שקידושיה חלים רק מדרבנן אסור לה לאכול בתרומה, ומחמת כן
 74 גזרו גם בפקח שנשא חרשת, כמבואר במשנתנו.
 75 מקשה הגמרא, ונתיר אף לפקח הנשואה לחרש לאכול בתרומה
 76 שקדושתה רק מדרבנן, כיון שקידושיה לכהן חלים מדרבנן ויש
 77 בכוחם להתירה בתרומה דרבנן. מתרצת הגמרא, שחכמים אסרו
 78 עליה לאכול תרומה דרבנן, משום גזירה שפמא אתי לאכילי - יבוא
 79 להאכילה גם בתרומה דאורייתא שאסורה עליה. אמנם קטנה
 80 שנישאה לגדול רשאית לאכול בתרומה, כמבואר במשנתנו, כיון
 81 שלגביה אין מקום לגזור משום קטן שנשא גדולה, שהרי קטן אינו
 82 יכול לישא אשה אפילו מדרבנן.
 83 שנינו במשנה, ועל הפריש הגזול שפנאו בבירה שיטול את דמיו,
 84 מפני תקנת השבים: מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בדין זה: תנו
 85 רביה, אדם שגזול פריש ו-קורה, עץ חלק העומד לבנין, ובנאו בפירה
 86 - בבנין גדול שלו, אם בא הגזול לעשות תשובה, בית שפמא
 87 אומרם שהוא פקקע - חייב להחריב את כל הפירה פולה, ומחזיר
 88 את הפריש הגזול לבעליו. ובית הלל אומרם, אין לו - לנגזל זכות
 89 לתבוע אלא את דמי הפריש בלבד, ודין זה הוא משום תקנת השבין,
 90 שלא ימנעו הגזולים מלעשות תשובה:
 91 שנינו במשנה, ועל חטאת הגזולה בו' שלא נודעה לרבים שהיא
 92 מכפרת, מפני תיקון המזבח:
 93 מבררת הגמרא מהו 'תיקון המזבח' ועל איזה אופן הוא נאמר: אמר
 94 עזרא, דבר תורה - לפי דין התורה, אדם שמביא חטאת גזולה, בין
 95 אם נודעה הגזילה לרבים ובין אם לא נודעה, אינה מכפרת על הגזול
 96 שהביאה, ומאי מעמא - מה הטעם לכך, כיון שאוש פרי לא קני -
 97 יאוש לבדו בלי שינוי רשות אינו מחשיב את הבהמה כשייבת
 98 לגזול עד כדי שיוכל להביאה כקרבן, והרי היא חולין בעזרה, ומה
 99 הטעם שאמר חכמים שאם לא נודעה גזילתה של החטאת היא
 100 מכפרת על הגזול, כדי שלא יהו הפקנים שאלו את בשר החטאת
 101 עצבין על כך שאכלו חולין שנשחטו בעזרה.
 102 אמרי ליה - אמרו לו רבנן לעזרא, והאנן - והרי אנו מפני תיקון
 103 המזבח' תנו - שנינו במשנה, שהרי מבואר במשנתנו שהטעם הוא
 104 מפני תיקון המזבח, ולא כדי שלא יהיו הכהנים עצובים. אמר להם
 105 עזרא, אף כונת המשנה לכך, כיון דאם יהיו הפקנים עצבין על כך
 106 שהקריבו חולין בעזרה, ימנעו מלעבוד, נפמא המזבח פטול
 107 מעבודה, ותיקון המזבח' הוא שתכפר החטאת ולא יתבטלו
 108 הכהנים מעבודתם.
 109 ורב יהודה אמר, דבר תורה - לפי דין התורה, כשהבעלים התיישבו
 110 בין כשנודעה גזילתה של החטאת, ובין כשלא נודעה הגזילה,
 111 החטאת מכפרת, מאי מעמא - ומה הטעם לכך, כיון שאוש פרי קני
 112 - די ביאושו של הגזול כדי שיזכה הגזול בגזילה אף לענין הקרבת
 113 הקרבן.

1 שואלת הגמרא, ומאי שפמא מדרבי אמי שפסק במעשה לעיל שאינו
 2 נאמן לפסול את הספר אף שגם במקרה שהוא הפסיד הסופר את
 3 שכרו. משיבה הגמרא, התם במעשה של רבי אמי, איפא למימר
 4 מעי קרבי ויקמה - יש לומר שהסופר טעה וחשב שלא יפסיד אלא
 5 שכר האזכורת, כמו שהיה סבור רבי ירמיה לעיל, ולכן יתכן
 6 שאמר כן כדי להקניט את בעל הספר, אבל הפסד - במעשה
 7 דגולין, כיון דקא מפסיד פוליה אריה, כיון שעל ידי דביו הוא
 8 מפסיד כל שכרו, ואתא ואמר ובכל זאת בא ואמר, אמור קושפמא
 9 קאמר - יש לנו לומר שאמת הוא אומר:

משנה

10 משנתנו מביאה כמה הלכות שהעיד עליהם רבי יוחנן בן גודגא,
 11 והובאו כאן כיון שחלקם כוללים תקנות הדומים לאלו שהובאו
 12 במשניות הקודמות:
 13 העיד רבי יוחנן בן גודגא, על תרשת שאין לה דעת, שהשיאה אביה
 14 כשהיא קטנה, וקידושיה חלים מן התורה, שהיא יוצאה - מתגרשת
 15 בגט, כיון שכל גירושין נעשים רק מרצון הבעל ואין צורך ברצון
 16 האשה, וממילא אף חרשת שאין לה דעת כלל יכולה להתגרש.
 17 והעיד עוד על קמנה פת ישראל היתומה מאביה שנישאת לבתן,
 18 שכיון שקידושיה חלים מדרבנן דינה כאשת כהן לענין זה שאוכלת
 19 בתרומה דרבנן. וכן אם מתה הקטנה, אף שמן התורה קרובה
 20 יורשים אותה. תיקנו חכמים שבעליה יורשה.
 21 והעיד עוד על הפריש ו-קורה, עץ חלק העומד לבנין הגזול, שפנאו
 22 הגזול בפירה - בבית גדול, שהגזול אינו יכול לתבוע מהגזול
 23 שדחיס את הבית ויחזיר את המריש עצמו, אלא ישול הנגזל רק
 24 את דמיו של המריש ויפטר הגזול, מפני תקנת השבים, שאם לא כן
 25 ימנעו הגזולים מלעשות תשובה מחשש שיצטרכו לקלקל את
 26 נכסיהם כדי להחזיר את הגזילות עצמם.
 27 והעיד עוד על בהמת חטאת הגזולה ביד האדם שהקדישה לקרבן
 28 שלא נודעה גזילתה לרבים, שהיא מכפרת על המקריבה ואינו צריך
 29 להביא חטאת אחרת, מפני תיקון המזבח, ובגמרא יבואר אם
 30 התקנה היא מה שמכפרת כשלא נודעה, או מה שאינה מכפרת
 31 אם נודעה:

גמרא

32 רבא מביא דין נוסף שאפשר ללמוד מעדותו של רבי יוחנן בן
 33 גודגא שאדם יכול לגרש את אשתו החרשת אף שאין בה דעת
 34 להתגרש:
 35 אמר רבא, מעדותו של רבי יוחנן בן גודגא ניתן ללמוד דין נוסף,
 36 שאם הבעל אמר לעדים שלא בפני אשתו 'אנו גט זה שאני נתן לך',
 37 וחרו ואמר לה - לאשתו קודם שנתן לה את הגט 'פנסו ו-קבלין
 38 שפטר חוב זה', אף שהיא קיבלתו על דעת שהוא שטר חוב ולא גט,
 39 הדין הוא שהרי זו מנוקשת. והראיה לזה, מי ו-וכי לא אמר רבי יוחנן
 40 בן גודגא במשנתנו שאדם יכול לגרש את אשתו החרשת, והיינו
 41 משום שלא בעיני דעתה של האשה בגירושין, וממילא הפסד נמי -
 42 גם כאן, באופן שאמר לאשתו שנתן לה שטר חוב חלים הגירושין,
 43 כיון שלא בעיני דעתה של האשה.
 44 שואלת הגמרא, פשימא - הרי פשוט שאין חילוק בין המגרש את
 45 אשתו החרשת שלא מדעתה לבין המגרש אשה פקחת שלא
 46 מדעתה, ומה חידש רבא. משיבה הגמרא, מהו דתימא - היינו
 47 יכולים לומר שבאופן של רבא לא יחולו הגירושין, דכיון דאמר לה
 48 הבעל 'פנסו שטר חוב זה', פטולי פטליה - הוא ביטל בכך את הגט,
 49 ושוב אי אפשר לגרש בו, קא משמע לן - השמיע לנו רבא שאין
 50 חוששים לכך, כיון שאם איתא דכפליה - אם אכן היתה כוונתו
 51 לבטלו, לעדים תהא אמר להו - היה אומר זאת לעדים, ולא לאשה,
 52 אלא ודאי כוונתו לגרשה, והאי דקאמר קבי - והטעם שאמר
 53 לאשה שזה שטר חוב הוא משום פיוספא - שהתבייש לומר לה

1 ועל הקטנה בת ישראל בו - בתרומה דרבנן איירי, למאן דאמר אין כח ביד חכמים לעקור
2 דבר מן התורה, כדאמרין בריש "האשה רבה" (יבמות ז.א.) דמפרש: ואוכלת בגינה
3 תרומה - בתרומה דרבנן, ואם תאמר: ולוקמה אפילו בתרומה דאורייתא, דקטן אוכל נבלות
4 הוא ויש לומר: דקטן אוכל נבלות בעיא היא בפרק "חוש" (שם קיד, א.) ולא איפשיטא אי

5 בית דין מצווין להפרישו או לאו. ועוד: דאוכלת
6 בגינה משמע דאפילו מאכילה בידים. ועוד:
7 משמע דאפילו לבי גולה אוכלת מבח זה, אף על
8 פי שעדיין לא בעל. והכא לא גורין תרומה דרבנן
9 אטו דאורייתא, כדגורין בסמוך גבי חוש בפקות,
10 דאפילו תאכל תרומה דאורייתא - הא קטנה
11 היא. **מאי** - טעמא יאוש כדי לא קני - הכא סבר
12 עולא דאיש לא קני. וב"מורב" (בבא קמא טו.א.)
13 נמי אמר עולא: מנין ליאוש שאינו קונה בו.
14 הקשה רבינו תם: דב"הגול תבא" (שם קיד, א.)
15 גבי פלוגתא דרבי שמעון ורבנן דגבג ועולא, אמר
16 עולא: מחלוקת בסתם, אבל בידע - דרבי הכל
17 קונה, ואומר רבינו תם: דבכל מקום יאוש
18 קונה לעולא, רק לענין קרבן שיהא כשר להקריבה
19 קאמר תבא וב"מורב" דלא קני, משום דמצוה
20 הבאה בעבירה היא. ותו, דבסמוך פריך לעולא
21 מי גבג והקדיש ואחר כך מוכר וטב"ב, ולא פריך
22 מגופה: אמאי פטר מארבעה חומשיה, הא לאו
23 הקדיש קטבח אי יאוש לא קני אלא דאי יאוש
24 לכל מילי קני, רק לענין הקרבה. ולהכי פריך
25 מדינאי עלה דבחוץ חייב כרת - אלמא ראי
26 לפתח אהל מועד הוא, ואפילו לענין הקרבה קני
27 יאוש. וקשה לרבינו יצחק: בסמוך, דמסקי רבא
28 דולדות אינו שלו רק משעת הקדש, ואלבא
29 דעולא קאמר, כדמוכח הסוגיא. ואי לעולא יאוש
30 קני - הא על כרחך משעת יאוש, דהיינו משעת
31 גניבה, גיזותיה וולדותיה דידיה הוה ועוד קשה:
32 דמשמע דאי יאוש קני - אתי שפיר, והא
33 ב"מורב" (בבא קמא טו.ב.) פריך אפאך רבי יוחנן
34 לרש לקיש, דאמר: חוביה לפני יאוש אבל לאור
35 יאוש שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, מנגב
36 הקדיש ואחר כך טבח ומכר בו, אימתי? אילמא
37 לפני יאוש - מי קדוש, אלא פשיטא לאור יאוש.
38 ואי יאוש קני - מאי איירא הקדיש? בי לא הקדיש
39 נמי פטור מארבעה חומשיה, דשלו הוא טובח ושלו
40 הוא מוכר וליכא לשינוי כדמטעיה הוה לרש
41 לקיש: כגון שהקדישוהו בעלים בבית גבג - דאם
42 כן מאי קפריך לעולא "כרת מאי עבדותיה" - הא
43 מתחייב כרת שפיר, דהא ראי לפתח אהל מועד
44 כיון שהקדישו בעליו ונראה לרבינו יצחק: דבכל
45 מקום לעולא יאוש לא קני, והאי ד"הגול קנא" (בבא קמא
46 שם קיד, א.) הוי יאוש ושינוי השם, דמעיקרא
47 משכא והשתא אברוא, כדאמר ב"מורב" (שם
48 טו.ב.) ואף על גב דגבי קרבן נמי הוי יאוש ושינוי
49 השם, כדאמרין נמי התם (טו.א.) מעיקרא חולין והשתא הקדש - מכל מקום, כיון דאינו קני
50 אלא מחמת שהקדיש, ולא היה קני לו קודם - פסליה דרמנא דהקריבה משום מצוה הבאה
51 בעבירה. ומיחו, ואי היה קני לו קודם ההקדש - לא היה חשיב מצוה הבאה בעבירה,
52 כדמוכח בסוכה (ל.א.) דאמר ליה רב הונא להננו אונכרי: כי ובנינו אסא מן הגויים - ליגזר
53 איננו בו, ופרכי: וליקננהו בשינוי השם. משמע דאי קני ליה - תו לא היה מצוה הבאה
54 בעבירה. ודחוק לומר דסבר רבי יצחק בר רמחמי דלא חייש למצוה הבאה בעבירה. ועוד:
55 אמרינן התם: האי כשורא דמטלחא עבדו בה רבא ונתקא מפני השבים. ובסוכה לא בעינן
56 "משלכ", ולא מיפסלא אלא משום מצוה הבאה בעבירה, וכי קנייה בתקנתא דרבנן - לא חשיב מצוה הבאה בעבירה, כל שכן אי קני גמור. והא דאמר בריש "הגול קנא" (בבא קמא
57 צד, א.) הוי שגול סאה של חטין, סתנה לשה ואפאה, וחרים ממנה חלה, כיצד יברך? אין זה מברך אלא מנאץ. ואף על גב דקנה קודם לכן, דשני קנא - לענין ברבא ראי להחמיז יותר,
58 וחסבי מצוה הבאה בעבירה, אף על גב דכבר קנה. אין להחזיר שם שמים עליו. והשתא בשמעתין, אי לא החזיר התני עלה - אתי שפיר לעולא הא דפטור מארבעה חומשיה, דהוי יאוש
59 ושינוי השם דליכא למיפרך נמי: אי יאוש קני - כי לא הקדיש נמי ולרב יהודה נמי. יאוש גירדא לא קני אלא יאוש ושינוי השם, ולא חייש לטעם דמצוה הבאה בעבירה.
שלא

1 **ומאי שנא מדרבי אמי** - דאמר ליה: אין אתה נאמן להפסיד ספר תורה. התם איבא
2 למיזר - דמשקר ונתחנן להקניט, וסבור שלא יפסיד אלא שכר אוכרות כרבי ירמיה.
3 אבל הכא גבי קלפנים, דידוע הוא שפסיד כל שכרו, ואתי ואמר - אימור קושטא קאמר.
4 **משנה** **חשיאה אביה** - ברותא נקט, דאף על גב דקביל אביה קידושין ידה כשיאה
5 קטנה, והויא לה אשת איש גמורה -

6 אפילו הכי יוצאה בגט ומקבלת את גיטה, ואף
7 על גב דלית בה דעתא. דאשה כי נפקא - בעל
8 כרחה נפקא, ואין מתרצה בגירושין ואפילו הכי
9 נפקא, הלכך לא בעינן דעתה. ועל קמנה בת
10 ישראל שנשאת לבחן - והיא יתומה, דלא הוה
11 נישואין אלא מדרבנן, שאוכלת בתרומה -
12 דרבנן, הני נישואין, ולא גורין מידי. מריש -
13 קורה. ביה - בית גדול. מפני תקנת השבים -
14 שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר
15 מריש עצמו - ימנע מלעשות תשובה. שלא
16 נודעה לרבים - שהיא גולה. שהיא מכפרת -
17 ואין צריך להביא אחרת. מפני תקנת המוחב -
18 בגמרא מפרש. ומשום דהך רתי' בתרייתא,
19 דמשום תקנה ניהו, תנא ליה הכא.
20 **גמרא** מעיקרו של רבי יוחנן בן גודיא -
21 אנו למדין. אמר לערים - שלא בפניה:
22 "ראו זה גט בו/ו, וחזר ואמר לה: 'כבני שטר חוב
23 זה', ולא הודיעה שהוא גט. לא בעינן דעתה -
24 דאשה, דהא חרשת לית לה דעתא. ואילו
25 חרשת - שלא השיאה אביה, והיא נישאת
26 מעצמה לבחן משגולה. לא אכלה - בתרומה
27 מרשני תנא במילתיה, דאיירי בחרשת ושכבה
28 ונקט קטנה - שמע מינה חרשת גדולה,
29 דנשואיה דרבנן דכוותה ניהו - לא אכלה על
30 ידי קידושין ידה. **מאי טעמא** - הא נישואי
31 חרש וחרשת נמי רבנן תקינו, ביבמות ב"הרש
32 שנשא" (ק"ב.ב.) **שנא יאביל** - כון חרש
33 בחרשת. אי שרית להאביל פקח בחרשת -
34 אתה לאבולי חרש בחרשת. ופריך: וליכול קטן
35 אוכל נבלות הוא. הך חרשת, כיון דלית בה
36 דעתא - הרי היא כקטן האוכל נבלות, ואיכא
37 למאן דאמר ביבמות (קיד, א.) דאין בית דין
38 מצווין עליו להפרישו. ואפילו בתרומה
39 דאורייתא תיכול נודה **שנא יאביל חרש** -
40 כון, שאין קלינן קיין. בפקתא - שבמודחת על
41 האיסור. הלכך גזר פקח בחרשת משום חרש
42 בפקתא. אבל גדול בקטנה ליכא למיגזר משום
43 קטן בגדולה, דקטן לית ליה נישואין אפילו
44 מרבנן, כדאמר ביבמות (ק"ב.ב.) שוטה וקטן
45 שנשאו נשים - נשותיהן פטורות מן התרומה
46 ומן היבום. וליבול - חרש בפקתא בתרומה
47 דרבנן, דאתו נשואין דרבנן ומנהי לתרומה
48 דרבנן. **יאוש כיי** - יאוש לבדו בלא שינוי רשות
49 אחר והואש. לא קני - לענין הקרבה, ואפילו שמעינן שנתיאשו הבעלים - לא קרינן
50 ביה "קרבנ". שלא יתו כהנים עצבים - שאכלו חולין שנשחטו בעורה, שאסורין. נמצא
51 מובח בבל - ואי נשחטו מלעבד בעבירה. ואי קשיא: היאך התנו בית דין לעקור דבר מן
52 התורה ולפטור את זה מהטאת שהוא חייב? הא אמרינן ביבמות (ז.ב.) שב ואל תעשה
53 שאנך, דלאו מיעקר הוא. בין נודעה בין לא נודעה מכפרת - אם נתיאשו הבעלים.
ומה

1 **שלא** יאמרו מזבח אוכל גזילות - ואם תאמר: וכי שח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה
2 בקום עשה; דמן התורה אין צריך להביא קרבן אחר! ויש לומר: דרווקא נודעה קודם
3 זריקה אינה מכפרת, אבל לאחר זריקה, שכבר נתכפר - לא הצריכהו להביא אחרת.
4 **כי** היכי דליחייב עלה - פירש בקונטרס: דקנסתו רבנן. וקשה: דמי לא עסקינן דאפילו
5 שחטה אחר בחוץ, דחיובי אלא כיון דלא
6 נודעה לרבים - אוקמה ברשותיה. שלא יהו
7 בהנים עצבים, וממילא מחייב השוחט בחוץ.
8 **לגזילותיה** וולדותיה - ואם תאמר: אפילו קודם
9 הקדש שן עלו, דהא תנן (בבא קמא
10 צגב): גזל פרה מעוברת וילדה, ורחל טעונה גזוזה
11 - משלם דמי פרה העומת לילד, ולדמי רחל
12 העומת לגזו. ואם נתעברה אצלו - משלם
13 כשעת הגזילה ויש לומר: דנפקא מינה לרבי מאיר,
14 דאמר התם בגמרא: משלם אותה ואת גזילותיה
15 ואת ולדותיה - משום דקנסו גזלן. ואף על גב
16 דשינוי קונה - הכא מכל מקום בשעת הקדש
17 אוקמה ברשותיה, ולא קנסו. ולרבי יוחנן דאמר
18 גזילה חזרת בעיניה, לרב זבדי דאמר אליביה
19 שבח שעל גבי הגזילה דנגול הוי, הכא דאוקמה
20 ברשותיה - דגולן הוי. אבל לרב פפא, דאמר
21 אליביה דהוי דגולן - לא נפקא מינה מיד. ולרבי
22 שמעון דאמר התם למחצה ולשליש ולרביעי -
23 הכא הוי הכל שלו. אבל לרב זבדי דאמר לרבי
24 שמעון כוליה דגולן - לא נפקא מינה מיד. הכא
25 במאי דאוקמה ברשותיה.
26 **ביהודה** בהרוגי המלחמה - בירושלמי:
27 בראשונה גזרו גזרה על יהודה, לפי
28 שנסחרת בידם מאבותם שיהודה הרג עשו, דכתיב
29 (בראשית מט) "ידך בעורף אויביך", ותניא נמי
30 בספרי: "ידיו רב לוי" - בשעה שחרג את עשו.
31 ובסוף פרק קמא דסוטה (גא) דאמר: חמישים בן דן
32 שקל קולפא ומחיה ארשיה דעשו ונתרו עיניה
33 ונפלו אברעיה דיעקב - שמא לא מת באותה
34 הבאה, עד שעמד עליו יהודה הרגו.
35 **אשרי** אדם מפחד תמיד - בפרק "הרואה"
36 (ברכות סא) אמרין: חוייה לזהוהו
37 גברא דהוה מפחד, אמר ליה: חטאת את, דכתיב
38 "פחדו בציון חטאים", ופרין מקרא דהבא, ומוקי
39 לה בדברי תורה, שדואג שלא ישבח כלמדה
40 וחזרו על משנתו תמיד. והבא נמי מיייתי ליה אחי
41 עובדי שבטחו על רוב טובתם ושלוחתם לבייש את
42 בר קמצא, ולעמוד על בת קיסר, והיה להם לפחד
43 ולדא מן הפורענות. ולא דמי לאדם המתפתח
44 בתנם.

1 **ומה** טעם אמרו נודעה אינה מכפרת - דקתני מתניתין שלא נודעה מכפרת, הא נודעה
2 - אינה מכפרת, כלומר: אינה קריבה. היינו דקתני חטאת - דאיכא אבילת כהנים. דבליל
3 היא - ואמר: מזבח אוכל גזילות. **איכא** מיכני ליה - "ועל חטאת הגזולה שנודעה
4 לרבים שאינה מכפרת מפני תקנת המזבח". משלם תשלומי כפל - דכשנגבה חולין הוא.
5 ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה - דכי
6 טבח ומכר - הקדש הוא, ואין תשלומי כפל
7 ותשלומי ארבעה וחמשה נהגין בהקדש,
8 כדלפינן ב"הוהב" (בבא מציעא נזב). בחוץ -
9 אי שחט בחוץ - ענוש כרת. כרת פאי עבדיתה
10 - דבשלמא לענין תשלומי ארבעה וחמשה לא
11 קשאי לן, דאיכא למימרה דכי אמר יאוש כדי לא
12 קני - לענין הקרבה קאמר, ולא לענין הקדש
13 קאמר. אלא כרת, אי מדאורייתא לא חזיא
14 להקרבה - הא קיימא לן (בבבא קמא): הריא
15 לפתח אהל מועד - חייבין עליו בחוץ. מיד
16 אחרינא - לא. כרת שעל ידי דבריהם באת לו
17 - כרת דאורייתא, כדמפיש ואילו. אוקמה
18 רבנן - ברשות גב עם הקדישה, שחולל עליה
19 הקדש גמור, ושתיחייב כרת אם ישחטנה בחוץ,
20 כי היכי דאוקמה ברשותיה לענין כפרה. וקס
21 היא דקנסוהו, והפקר בית דין הפקר הוא,
22 וקדשה. לגזילותיה וולדותיה - דלפני הקדש, אי
23 אמרת משעת גבהה קיימא ברשותיה - גזוזה
24 ידידה הוא, ואינו משלם אלא דמי פרה העומת
25 לילד, ולא דמי פרה וילדה. **משנה** לא היה
26 סיקריקון ביהודה - סיקריקון - גי ורצח שנתון
27 לו ישראל קרקע בפרדון נפשו, ואומר לו: שא
28 מלחמת טיטוס שהיתה בירושלים וביהודה,
29 ובגמרא פריך: מאי קאמר? מקחו כפל -
30 דאמרין: מיראה עבד. אי נמי: השני נוח לי
31 והראשון קשה הימנו. ובגמרא מוקי לה דלא
32 כתב ליה שטרא. לקח מן האיש - קרקע
33 המיוחדת לכתובת אשתו, או שכתוב בכתובתה,
34 או הכניסו לה שום בכתובתה. וכל שכן שאר
35 נכסים, דאי לא עבדה ליה אמר לה: עיניך נתת
36 בגרושין ובמיתתה. וכי מוקמין ליה בבבא בתרא
37 (גא). מקחו כפל - דרבי: נתת רוח עשיתי
38 לבעלי. נתון לבעלים אשתו. אי שיערה
39 דסיקריקון מוילי גביה ריבעא. **גמרא** לא דע
40 דין סיקריקון - בהרוגי המלחמה, דקני לגמרי,
41 והלוקח ממנו מקחו קיים. אבל בהרוגי המלחמה
42 ואילך - הלוקח ממנו יש לו דין המפורש
43 במשנתנו. דאמר רבי אפי שלש נזרות נור -
44 טיטוס בפרלמוס שלו. כל דלא קמיל - ישראל,
45 כל היבא דמשבח ליה. לקטלוהו - הלכך, אנב
46 אונסיה כי אמר ליה: שא קרקע זו והניחתי -
47 אקנייה ניהליה בלב שלם. וקיימא לן: תלאו חבין
48 - זביניה וזבינא (בבא בתרא מזב). **מפחד** -
49 דאג לראות הנולד, שלא תארע תקלה בכך אם
50 נשים שקרין ריטוג' אי בלשון אשכנז, והיא כעין
51 עגלה. דאמרין ב"ארתו ואת בנו" (הדלן עטא),
52 כי מעילית לי כודנייתא בריספ. **קמצא** ובר
53 **קמצא** - כך שני יהודים. דרחמיא **קמצא** -
54 אוהבו היה שמו קמצא.
55 **אמר**

1 **ומה** טעם אמרו נודעה אינה מכפרת? **שלא** יאמרו
2 **מזבח** אוכל גזילות. **בשלמא** לעולא היינו דקתני
3 **חטאת**, אלא לרב יהודה, מאי איריא חטאת? אפילו
4 **עולה** נמי! - לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא עולה
5 **דקליל** היא, אלא אפילו חטאת נמי, דחלב ודם
6 הוא דסליק לגבי מזבח ואידך פהנים אכלי ליה,
7 אפילו הכי גזור, **שלא** יאמרו **מזבח** אוכל גזילות.
8 **תנן**: על חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים שהיא
9 **מכפרת** מפני תיקון המזבח; **בשלמא** לעולא יחיא,
10 **אלא** לרב יהודה אפכא מיבעי ליה! - הכי נמי
11 **קאמר**: לא נודעה - מכפרת, נודעה - אינה מכפרת,
12 **מפני** תיקון המזבח. **מתיב** רבא: **גנב** והקדיש ואחר
13 **כך** טבח ומכר - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם
14 **תשלומי** ארבעה וחמשה, ותני עלה: **בחוץ** כי האי
15 **גזוזה** ענוש פרת; ואי אמרת יאוש כדי לא קני,
16 **פרת** מאי עבדיתה? אמר רב שזיב: **פרת** מדברייהם.
17 **אחיבו** עליה: **פרת** מדברייהם מי אפכא? אמר להו
18 **רבא**: **גברא** רבה אמר מילתא לא תחובי עלה, **פרת**
19 **שעל** ידי דבריהן פאתה לו, אוקמה רבנן ברשותיה
20 **כי** היכי דליחייב עלה. אמר רבא: **הא** וודאי קא
21 **מיבעיא** לי: **כי** אוקמה רבנן ברשותיה, **משעת** גניבה
22 **או** משעת הקדישה? **למאי** נפקא מינה - לגזילותיה
23 **וולדותיה**, מאי? **הדר** אמר רבא: **מסתברא**, **משעת**
24 **הקדישה**, **שלא** יהא חומא נשפר. **משנה** לא היה
25 **סיקריקון** ביהודה בהרוגי מלחמה, מהרוגי המלחמה
26 **ואילך** יש בה סיקריקון. **ביצד** לקח מסיקריקון ותור
27 **ולקח** מבעל הבית - מקחו כפל, מבעל הבית ותור
28 **ולקח** מסיקריקון - מקחו קיים. לקח מן האיש ותור
29 **ולקח** מן האשה - מקחו כפל, מן האשה ותור
30 **ולקח** מן האיש - מקחו קיים. **זו** משנה ראשונה.
31 **בית** דין של אחריהם אמרו: הלוקח מסיקריקון נתון
32 **לבעלים** רביעי; אימתו? **בזמן** שאין בידו ליפת, אבל

1 **יש** בידו ליפת - הו קודמין לכל אדם. **רבי** הושיב בית דין ונמנו, שאם שהתה כפני
2 סיקריקון שנים עשר חדש - כל תקודם ליפת וכה, אבל נתון לבעלים רביעי. **גמרא**
3 **השתא** בהרוגי המלחמה לא היה בה סיקריקון, מהרוגי מלחמה ואילך יש בה סיקריקון?
4 **אמר** רב יהודה: לא דגו בה דין סיקריקון קאמר; דאמר רבי אסי, שלש גזירות גזרו:
5 **גזרתא** קמייאת - כל דלא קטיל לקטלוהו, מציעתא - כל דקטיל לייתי ארבע זוו,
6 **בתרייתא** - כל דקטיל לקטלוהו; הלכך, קמייאת ומציעתא, פיון דקטילי - אנב אונסיה
7 **גמר** ומקני, בתרייתא, אמרו: האידנא לישקול, למחר תבענא ליה בדינא. אמר רבי יוחנן,
8 **מאי** דכתיב: "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו ופול ברעה?" אקמצא ובר קמצא
9 **חרוב** ירושלים, אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא, אשקא דריספך חרוב ביתר.
10 **אקמצא** ובר קמצא חרוב ירושלים; דההוא גברא, דרחמיא קמצא ובעל דבביה בר קמצא, עבד סעודתא, אמר ליה לשמעיה:
11 **זיל** אייתי לי קמצא, אול אייתי ליה בר קמצא. אתא אשכחיה דהוה יתיב, אמר ליה: מכדי ההוא גברא בעל דבבא
12 **דההוא** גברא הוא מאי בעית הכא? קום פוק! אמר ליה: הואיל ואתאי שבקן, ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתניא.

אמר

עגלא

57 ופשט רבא ספק זה, מפתקרא - מסתבר שרק משעת הקדישה זכה
58 בה, שלא יהא החוטא שגולה נשפך בכך שיזכה בגיזות ובלדות
59 שהיו בה עד שעת ההקדשה:

משנה

60 לא היה דין סיקריקון - גוי רוצח, נוהג ביהודה, בהרוגי מלחמה -
61 בימי מלחמת טיטוס ביהודה וירושלים. לפי שמחמת הפחד היה
62 היהודי גומר לבלו להקנות לגוי את קרקעו, והיה מקח הלוקח
63 מהסיקריקון קיים. אולם מלאחר תקופת הרוגי המלחמה ואילך, יש
64 פה - היה נוהג ביהודה דין הלוקח מסיקריקון, שמקחו בטל.
65 המשנה מבארת כיצד הוא דין הקונה מהסיקריקון, יהודי שלקח -
66 קנה קרקע מסיקריקון, וחסר ולקח - וקנה את הקרקע מבעל הבית
67 הראשון, מקחו של הקונה בטל, לפי שאנו תולים שבעל הבית לא
68 הסכים למקח רק מחמת מוראו של הסיקריקון. אולם אם קנה
69 תחילה מבעל הבית, וחסר ולקח מסיקריקון, מקחו של הקונה קיים.
70 המשנה מביאה דין דומה. אדם שלקח - קנה שדה המיוחד
71 לכתובת האשה מן האישי - הבעל, וחסר ולקח את השדה גם מן
72 האשה, שלא תוכל לגבות שדה זו בכתובתה, מקחו בטל, לפי שאנו
73 תולים שהאשה לא הסכימה למקח אלא בכדי לעשות נחת רוח
74 לבעלה. אולם אם קנה תחילה מן האשה, וחסר ולקח מן האישי -
75 הבעל, מקחו קיים.
76 המשנה חוזרת לדין סיקריקון, ואומרת שמה ששינוי שהלוקח
77 מהסיקריקון מקחו בטל, זו דברי משנה ראשונה - היינו תנאים
78 שהיו בתקופה הראשונה, אך בית דין של אחריהם - התנאים
79 בתקופה שאחריהם ראו שהיה חששו לקנות מהסיקריקון כמו
80 יבטלו הבעלים את המקח, לכך תיקנו ואמרו, הלוקח מסיקריקון
81 מקחו קיים, אלא שנתנו לבעלים רביעי משווי הקרקע.
82 לפי ששיערו חכמים שהיות והסיקריקון קיבל את הקרקע בחינם
83 הרי הוא מוזיל ללוקח כשווי זה.
84 וממשיכה המשנה אימתי תקנו שהלוקח מהסיקריקון מקחו קיים,
85 בזמן שאין בידו של הבעלים הראשונים מעות ליפק את הקרקע
86 מהסיקריקון, אבל אם יש בידו ליפק את הקרקע, הרי הן קודמין
87 לכל אדם.
88 רבי הושיב בית דין ונמנו - ופסקו שאם שהתה הקרקע בפני
89 סיקריקון שנים עשר חדש, כל הקודם ליפק את הקרקע וכה בה,
90 אבל נתנו לבעלים רביעי:

גמרא

92 שנינו במשנה לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי מלחמה, מהרוגי
93 המלחמה ואילך יש בה סיקריקון: מקשה הגמרא, השתא - עתה
94 שאמרה המשנה שבתקופת הרוגי המלחמה לא היה בה סיקריקון -
95 לא היו הגויים רוצחים את ישראל ונטלים את קרקעותיהם בפדיון
96 נפשם, וכי מסתבר לומר שמהרוגי מלחמה ואילך יש בה סיקריקון
97 - התחילו הגויים לרצוח את ישראל וליטול את קרקעותיהם.
98 מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה, לא דנו בה דין סיקריקון קאמר,
99 כוננת המשנה לומר שבזמן תקופת הרוגי המלחמה לא היו דנים
100 ביהודה דין סיקריקון, שהלוקח ממנו מקחו בטל, אלא המקח קיים.
101 דאמר רבי אשי, שלש גזירות נודו אנשי טיטוס הרומאים על יהודה,
102 בשלשה תקופות, נודתא קמיימא - גזירתם הראשונה היתה, שכל
103 רומאי ילא קמיל, הרואה יהודי ואינו הורגו, ליקמלוהו - יהרגוהו.
104 מציעתא - גזירתם האמצעית היתה שכל רומאי יקמיל - שהורג
105 יהודי, לייטי ארבע זווי ישלם ארבע זוזים
106 בתרייתא - ובתקופה האחרונה גורו שכל רומאי יקמיל יהודי,
107 לקמלוהו - יהרגוהו. הלכך - ולכן בתקופה קמיימא ומציעתא -
108 הראשונה והאמצעית, בין יקמיל - מכיון שהרומאים היו הורגים

1 ומה הפעם שאמרו חכמים שאם לא נודעה מכפרת, ומשמע שאם
2 נודעה הגזילה אינה מכפרת, כלומר אין מקריבים אותה, כדי שלא
3 יאמרו האנשים שהמונח 'אוכל גזילות' - מקבל קרבנות גזולים.
4 מקשה הגמרא, בשלמא לעולא, היינו דקתני - זה הטעם שנקטה
5 המשנה אופן של קרבן הפטאת, כיון שזה קרבן הנאכל על ידי
6 הכהנים, ויתעצבו, אלא לרב יהודה, מאי איריא - מדוע נקטה
7 המשנה דוקא קרבן הפטאת, והרי אפילו בקרבן עולה שאין הכהנים
8 אוכלים ממנו נמי - גם כן יש חשש שיאמרו שהמונח אוכל גזילות.
9 מתרצת הגמרא, לא מיפיעא קאמר, כלומר, לא מיפיעא - אין צורך
10 לומר דין זה בעולה, דכיון דכליל היא - מוקרבת כולה על גבי
11 המזבח, בודאי יאמרו שהמונח אוכל גזילות, אלא אפילו בחפאת
12 נמי, אף על פי דרק חלב ודם הוא דפליג - הם שעולים להקרבה
13 לגבי מזבח, ואידך כהנים אכלי ליה - ושאר הקרבן כהנים אוכלים
14 אותה, אפילו הכי נזיר - אף על פי כן גזרו שלא יכפר, כדי שלא
15 יאמרו שהמונח אוכל גזילות.
16 מקשה הגמרא, תני - שנינו במשנתנו שהעיד רבי יוחנן על הפטאת
17 הגזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת, מפני תיקון המונח.
18 בשלמא לעולא, נחא - מובנת לשון המשנה שמפני תיקון המונח
19 תיקנו שתכפר, אלא לרב יהודה שהתקנה היתה שאם נודעה
20 הגזילה לא תכפר, איפוא מיפיעא ליה - היתה המשנה צריכה לומר
21 לשון הפוכה, שאם נודע שהיא גזולה אינה מכפרת מפני תיקון
22 המונח. מתרצת הגמרא, הכי נמי קאמר - אכן זו כוננת התנא,
23 שרק אם לא נודעה הגזילה היא מכפרת, ומשמע שאם נודעה אינה
24 מכפרת, והיינו מפני תיקון המונח, שלא יאמרו שהמונח אוכל
25 גזילות.
26 רבא מקשה על עולא הסובר שיאוש לבדו אינו קונה: מתיב -
27 מקשה רבא, שנינו במשנה בבבא קמא (ד,ה), אדם שגנב בהמה
28 והקדיש אותה לקרבן, ואחר כך נכח ומכר אותה, משלם תשלומי
29 כפל על הגניבה, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה על הטביחה
30 או המכירה, כיון שבעת הטביחה כבר הוקדשה בהמה, ואין
31 חיוב תשלומי ארבעה וחמשה בהקדשו, ומשני נקלה - שנינו בברייתא
32 על משנה זו, שהשוחט בחוץ - מחוץ לעזרה כי האי גוונא - בהמה
33 כזו, ענוש פרת כדיון השוחט קדשים בחוץ, ואי אמרת שיאוש כרי
34 לא קני ולא זכה הגולן בהמה, פרת מאי עבדייתיה - מה ענינו של
35 ענוש ברת לכאן, והרי לא זכה הגולן בהמה והבהמה אינה ראויה
36 להקרבה, ושנינו בזבחים (ק"ב). שבהמה שמהתורה אינה ראויה
37 להקרבה לא יחייבים עליה כששוחטה בחוץ. מתרצת הגמרא, אמר
38 רב שייבי, יש עליו חיוב פרת מדבריהם - מדברי חכמים שתיקנו
39 שהטאת מכפרת, השוחטה בחוץ חייב כרת דרבנן. אחיבו עליה -
40 לעגו על דבריו, פרת מדבריהם מי איפא - וכי שייך 'כרת'
41 באיסורים דרבנן, והרי זה הוא ענוש שנאמר בתורה. אמר להו
42 רבא, נברא רבה אמר מילתא - אדם גדול אמר דבר, לא תחובו עליה
43 - אל תלעגו על דבריו, וכוננת רב שייבי היתה שזהו חיוב פרת
44 מדאורייתא שעל ידי דבריהן של חכמים באתה לו - בא לו איסור
45 זה, כלומר, אוקמוה - העמידו רבנן את הגזילה ברשותיה של הגולן
46 בשעה שהקדישה, כי היכי דליתייב עליה - כדי לקונסו בכך שאם
47 ישחטנה בחוץ יתחייב כרת.
48 הגמרא מבררת ממתי העמידו את הגזילה ברשות הגולן: אמר
49 רבא, הא ודאי קא מיפיעא לי - ברין זה אני מסופק, כי אוקמוה -
50 כשהעמידו רבנן את הבהמה ברשותיה של הגולן, האם עשו זאת
51 למפרע משעת הגניבה, או רק משעת הקדישה. מבררת הגמרא,
52 למאי נפקא מינה - איזה דין תלוי בנידון זה. משיבה הגמרא,
53 ליהויתיה ויהויתיה - לענין הצמר שגנזו מהבהמה והולדות שילדה
54 בין זמן הגזילה להקדשה, שאם זכה בה משעת הגזילה זכה גם
55 בגיזות ובלדות, ואם זכה בה רק בעת ההקדשה עליו להחזיר את
56 הגיזות והולדות שהיו קודם לכן, מאי הדר אמר רבא - מה חזר

56 וְשָׂכְחוּ רַבָּן לְדַצְיָבִי - וְשִׁיבְחוּ חֲכָמִים אֶת הָעֵשֶׂר שִׁסְפֵק עֲצִים, לְפִי
 57 שֶׁהִשְׁמִיט בְּעֲצִים הוּא רַב בְּיוֹתֵר, דְּרַב חֲסִדָּא אֵת כָּל אֲקָלְדִי -
 58 מִפְתַּחְתּוֹתָיו הָיָה מְסַר לְשִׁמְעִיָּה - הִיָּה מוֹסֵר לְמִשְׁרָתוֹ, פֶּר מְדַצְיָבִי -
 59 חוּץ מִהַמְּפַתְחוֹת שֶׁל אוֹצַר הַחֵטִּים, דְּאָמַר רַב חֲסִדָּא, אֲכָלְבָּא דְחִיטֵי
 60 - בְּשִׁבְלִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹצַר חֵטִים אַחַד, בְּעֵי שִׁיתֵּינִי אֲכָלְבִי דְצִיבִי -
 61 צִרְיָן שִׁישִׁים אוֹצְרוֹת עֲצִים, שְׁבַחַם יִסְקוּ אֶת הַתְּנוּרָה וְיֵאָפוּ
 62 מִהַחֵטִים פֶּתַי.
 63 הָיָה לָהּ לְעֵשִׂירִים אֲלוֹ אוֹצְרוֹת לְמִיּוֹן - לְזוֹן אֶת הָעִיר בַּמִּשְׁךְ
 64 עֲשָׂרִים וְחָד שָׁתָּא - שְׁנַיִם.
 65 הָיוּ בָּהּ בִּירוּשָׁלַיִם הֶהָיוּ בְּרִיּוֹנֵי - אֲנָשִׁים רַיָּקִים וּפְחוּזִים, אָמְרוּ לָהּ
 66 רַבָּנָה, נִישׁוּב וְנַעֲבִיד שְׁלָמָא בְּהַדְרִיּוּהָ - נִצָּא וְנַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עִם
 67 הַרוֹמָאִים, לֹא שֶׁבִקְנֵהוּ - לֹא הַנִּיחוּם, אָמְרוּ לָהּ הַבְּרִיּוֹנִים נִישׁוּב
 68 וְנַעֲבִיד קְרָבָא בְּהַדְרִיּוּהָ - נִצָּא לְהַלְחֵם בְּרוֹמָאִים, אָמְרוּ לָהּ רַבָּנָה לֹא
 69 מְסַתִּיעָא מִלְּתָא - לֹא נוֹכַל לְנַצְחָם, קָמוּ הַבְּרִיּוֹנִים, שְׂרַצוּ הַכְּרִיחַ
 70 אֶת תּוֹשְׁבֵי הָעִיר לְהַלְחֵם בְּרוֹמָאִים, וְקָלְהוּ לְהִנְהוּ אֲמַבְרִי דְחִיטֵי
 71 וְשַׁעְרֵי - וְשִׂרְפוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַתְּבוּאָה וְהַעֲצִים, וְהָיָה בִּסְפָאָא - וְנִהְיָה
 72 רַעֲב.
 73 מִרְתָּא בַּת בִּיַּתוּס, עֵתִידָתָא דִּירוּשָׁלַיִם הָיָה - הִיָּתָה עֲשִׂירַת
 74 יְרוּשָׁלַיִם, שְׂדֵרְתָּהּ לְשִׁלּוּחָהּ - שִׁלְחָה אֶת שְׁלוּחָהּ וְאָמְרָה לִיה זֵיל
 75 אִיתֵי לִי סְמִידָא - לָךְ וְקַבֵּל לִי סוּלַת, אֲדָאָל - עַד שֶׁהֲלַךְ, אִידְבָּן -
 76 נִמְכְּרָה כָּל הַסּוּלַת, אָתָּא אָמַר לָהּ - בֵּא וְאִמְרִי לָהּ סְמִידָא לִיבָא -
 77 אֵין סוּלַת, חִוּרְתָּא אִיבָא - יֵשׁ עֲרִיין פֶּתַי נְגִידָה, אָמְרָה לִיה, זֵיל אִיתֵי
 78 לִי - לָךְ וְהִבֵּא לִי אוֹתָהּ, אֲדָאָל אִידְבָּן גַּם הַפֶּתַח הַנְּקִידָה, אָתָּא וְאָמַר
 79 לָהּ, חִוּרְתָּא לִיבָא, נוֹשְׁקָתָא אִיבָא - פֶּתַח נְקִידָה אֵין, אַךְ יֵשׁ פֶּתַח קִיבֵר.
 80 אָמְרָה לִיה, זֵיל אִיתֵי לִי, אֲדָאָל אִידְבָּן גַּם פֶּתַח הַקִּיבֵר. אָתָּא וְאָמַר
 81 לָהּ, נוֹשְׁקָתָא לִיבָא, קִמְחָא דְשַׁעְרֵי - קִמַּח שְׁעוּרִים אִיבָא. אָמְרָה
 82 לִיה, זֵיל אִיתֵי לִי. אֲדָאָל אִידְבָּן, מִרְתָּא בַת בִּיַּתוּס הָיָה שְׁלִיפָא
 83 מְסָאנָא - הִיָּתָה הוֹלְכַת בְּלֹא מִנְעִלִים, אָמְרָה, אִישׁוּק וְאָחִי אֵי
 84 מִשְׁבְּתָנָא מִיָּדִי לְמִיבֵל - אֲצֵא לְרַאֲתָהּ הָאֵם אֲמַצָּא דְבַר מַה לְמַאֲבָל,
 85 אִיתֵיב לָהּ פִּרְתָּא בְּכָרְכָא - בְּנָדֻק לַהּ צוֹאֵת בְּהַמָּה בְּרַגְלָהּ וּמְתָה
 86 מִחַמַּת גּוֹעַל. קָרִי עֲלָהּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי אֶת הַפְּסוּק (דְּבָרִים כ"ח ט)
 87 'הַרְבֵּה בָּךְ וְהַעֲנִיָּה אֲשֶׁר לֹא נִפְתְּחָה בָּךְ רַגְלָהּ הֲצֵג עַל הָאָרֶץ מִהַתְּעַנֵּג
 88 וּמִרְבֵּי. אִיבָא דְאָמְרֵי, גְּזוּגוֹת דְרַבִּי צְדוֹק אֲכָלָהּ, וְאִיתְנִיסָא וּמְתָה -
 89 וּמְתָה מִחַמַּת אִיסְטִנְסוּתָהּ שְׁלֹא הִיָּתָה יְכוּלָה לְסַבּוֹל אֶת רִיחַ חֲלוּיוֹ
 90 שֶׁל רַבִּי צְדוֹק. וּמִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא מֵהַם גְּזוּגוֹת דְרַבִּי צְדוֹק, דְרַבִּי
 91 צְדוֹק יָתִיב אֲרַבְעֵין שָׁנָיו בְּתַעֲנִיתָא דְלֵא לִיחְרַב יְרוּשָׁלַיִם וְנַעֲשֵׂה גּוֹפֵי
 92 כְּחוֹשׁ עַד כְּדֵי כִךְ דְבִי הָיָה אֲכָלִי מִיָּדִי - שְׂכָאֲשֶׁר הִיָּה אוֹכֵל דְבַר,
 93 הָיָה מִיתְחִי מֵאֲבָרָא - הִיָּה הַדְּבַר נִרְאָה מִחוּץ לַגְּרוּנָה, וְכִי הָיָה
 94 בְּרִיאָ - וְכָאֲשֶׁר גָּמַר אֶת תַּעֲנִיתוֹתָיו וְרָצָה לְהִבְרִיא אֶת גּוֹפוֹ, מִיָּתִי
 95 לִיָּה גְּזוּגוֹת - הָיוּ מִבִּיאִים לוֹ תַאנִּים יִבְשׁוֹת, מִיָּין מִיָּהוּ - וְהִיָּה
 96 מוֹצֵץ אֶת מִימֵיהֶם, וְשַׁרְי לָהּ - זוֹרֵק אֶת גּוֹף הַתַּאנִּים, וְגוֹרְגוֹת
 97 אֲלוֹ שׁוֹרֵק רַבִּי צְדוֹק לְאַחַר שֶׁמִּצֵּץ אֶת מִימֵיהֶם מִצָּאָה מִרְתָּא. כִּי
 98 הָיָה קָא נִיחָא נְשָׂפָה - כָּאֲשֶׁר יֵצֵאֵהּ נִשְׁמַתָּה שֶׁל מִרְתָּא בַת בִּיַּתוּס,
 99 אֲפִיקְתָּא לְכָל דְחִבָּא וְכִסְפָּא - הוֹצִיאָהּ אֶת כָּל זְהָבָה וְכִסְפָּה,
 100 וְשִׁדְרִיתָהּ שְׂשׂוּקָא וְזָרְקָה אוֹתָם בְּשׂוּק, וְאָמְרָה, הָאֵי לְמָאי מִיבְעֵי לִי -
 101 לְשֵׁם מַה אֲנִי זָקוּקָה לָהֶם. וְהָיָה דְכִתִּיב (יחזקאל ז טז) 'כִּסְפָּם בְּחֻצוֹת
 102 יִשְׂרָאֵל וְזָהָבָם לְנִדְהָ יִהְיֶה. כִּסְפָּם וְזָהָבָם לֹא יוּכַל לְהִצִּילָם בְּיוֹם
 103 עֲבָרַת דָּ/ נִפְשָׁם לֹא יִשְׁבַּעוּ, וְזָהָבָם לֹא יִמְלָאוּ, כִּי מִכְּשׁוֹל עוֹנָם
 104 הִיָּדוּ.
 105 אָבָא סְקָרָא רִישׁ בְּרִיּוֹנֵי דִירוּשָׁלַיִם, פֶּר אֲתַתִּיהּ דְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי הָיָה
 106 - הִיָּה בֵּן אַחוֹתוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי, שְׁלַח לִיה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי
 107 תָּא בְּצִינְעָא לְנַבְאֵי - בֵּא אֲלֵי בַסְתָּר, אָתָּא - בֵּא אַבָּא סִיקְרָא לְרַבָּן
 108 יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי, אָמַר לִיה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי, עַד אֵימַת עֲבָדִיתוֹ הִכִּי -
 109 עַד מַתִּי תַעֲשׂוּ בִי, וְנִמְלִיתוּ לִי לְעֻלְמָא בְּכִסְפָּא - וְתַהֲרֹגוּ אֶת
 110 הַצִּיבוּר בְּרַעֲב, אָמַר לִיה אַבָּא סִיקְרָא מָאֵי אֵיעֲבִיד - מַה אַעֲשֶׂה, דָּאֵי

1 אָמַר לִיה בַּעַל הַבֵּית, לֹא - אֵינִי מְסַכֵּים שְׁתִּישְׂאֵר בְּסַעוּדַתִּי, אָמַר
 2 לִיה בַּר קַמְצָא, וְהִיבְנָא לָךְ דְבִי פְלָנָא דְסַעוּדַתִּיךָ - אִשְׁלַם לָךְ חֲצִי
 3 מִהוֹצְאוֹת סַעוּדַתִּיךָ, אָמַר לִיה בַּעַל הַבֵּית, לֹא, אָמַר לִיה בַּר קַמְצָא,
 4 וְהִיבְנָא לָךְ דְבִי בּוֹלָה סַעוּדַתִּיךָ - אִשְׁלַם לָךְ אֶת כָּל הוֹצְאוֹת
 5 הַסַּעוּדָה, אָמַר לִיה בַּעַל הַבֵּית, לֹא, נִקְמִיָּה - אַחוּז בְּנִידָה, וְאִוְקַמִּיָּה
 6 - הִקִּימוּ מִמְקוֹמוֹ וְאָפְקִיָּה - הוֹצִיאֵוּ מִבֵּיתוֹ.
 7 אָמַר בַּר קַמְצָא בְּלִיבּוֹ, הוֹאִיל וְהָיוּ יְתִבֵי רַבָּנָן - מִכִּיּוֹן שִׁחְכְּמֵי
 8 יִשְׂרָאֵל יִשְׁבוּ בְּסַעוּדָה, וְלֹא מַחוּ בֵּיה בַּעַל הַבֵּית, שְׁמַע מִינָהּ קָא
 9 נִיחָא לָהּ - הָרִי שֶׁהִיָּה נוֹחַ לָהֶם בְּבוֹיּוֹנֵי. אִוִּיל - אֲלֵךְ אִיכּוֹל בָּהּ
 10 קוֹרְצָא כִּי מְלָכָה - לְהַלְשִׁינָם בֵּיתַת הַמֶּלֶךְ.
 11 אִוִּל - הֲלָךְ וְאָמַר לִיה לְקִיסְרַּ מְרָדוֹ בְּךָ הַיּוֹדֵאֵי. אָמַר לִיה הַקִּיסְרַּ מִי
 12 יִמַּר - מִי יִאֲמַר לִי שְׂאֵתָה צוּרְק, אָמַר לִיה בַּר קַמְצָא, שְׂרָד לָהּ
 13 קוֹרְבָנָא - שִׁלַּח לָהֶם קָרְבָּן, וְחִוּיָּת אֵי מְקַרְבִּין לִיָּה - וְתִרְאָה אִם
 14 יִקְרִיבוּ אוֹתָהּ, אִוִּל שְׂרָד בְּנִידָה עֲנָלָא תִלְתָּא - הֲלָךְ הַקִּיסְרַּ וְשִׁלַּח
 15 בִּידוֹ עֵגֶל מוֹבַחַר שְׂנוּרָה שְׁלִישִׁי לְאִמּוֹ.
 16 בְּהָרִי דְקָאָתִי - בְּחִוּיָּתוֹ בְּדִרְךָ שְׂרָד בֵּיה מוּמָא - הִטִּיל בּוֹ מוֹם בְּגִיב
 17 שְׁפָתָיִם - בְּשִׁפְתוֹ הַעֲלִיזוּהָ. וְאָמְרִי לָהּ - וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִטִּיל הַמוֹם
 18 בְּדוֹקִין שְׁפָעוֹן - בְּקִרוֹם הַמַּכְסָּה אֶת הָעֵין. שׁוּה בְּדוֹקְתָּא דְלִדְרִין -
 19 בְּמִקּוֹם שֶׁלְשִׁטְתָּנוּ הַיְהוּדִים הָיָה מוּמָא, וְלִדְרִיָּה - הַגּוֹיִים לֹאֻ
 20 מוּמָא הוּא מִכִּיּוֹן שְׂאִינוּ מַחוּסְרֵי אַבְרַ.
 21 כְּסוּר רַבָּנָן לְקוֹרְבִיָּה עִם מוּמוֹ, שְׁמוֹם שְׁלוֹם מְלָכוּת. אָמַר לָהּ רַבִּי
 22 זְכָרְיָה בֶּן אֲבָקוֹלָם, אִם יִבְרָאֵהוּ וְיִאֲמְרוּ הַרוֹאִים שְׁפָעֵלִי מוּמִין
 23 קְרִיבִין לְנַבִּי מוֹבָחַת. כְּסוּר רַבָּן לְמִיקְטִילָה אֶת בַּר קַמְצָא, דְלֵא לִוִּיל
 24 וְלִמָּא - בְּכַדִּי שְׁלֵא יֵלֵךְ לְקִיסְרַּ לֹמַר לוֹ. אָמַר לָהּ רַבִּי זְכָרְיָה, אִם
 25 נִהַרְגוּ וְיִאֲמְרוּ הַרוֹאִים שֶׁהִמְטִיל מוֹם בְּקַדְשֵׁי יְהוָה.
 26 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עֲנֻתְהוֹתַי שֶׁל רַבִּי זְכָרְיָה בֶּן אֲבָקוֹלָם, הַחֲרִיבָה אֶת
 27 בֵּיתִנִּי, וְשָׂרְפָה אֶת הַיִּבְלָנָה, וְהִגְלִיתִנִּי מֵאֶרְצִינוּ.
 28 הֵבִין הַקִּיסְרַּ שֶׁהִיָּהוּדִים מְרָדוּ בּוֹ, שְׂרָד עֲלוּיָהוּ לְגִירוֹן קִיסְרַּ - שִׁלַּח
 29 עֲלֵיהֶם אֶת נִירוֹן קִיסְרַּ לְמַלְחָמָה, כִּי קָאָתִי - כָּאֲשֶׁר בֵּא נִירוֹן קִיסְרַּ,
 30 עֲשֵׂה לְעַצְמוֹ סִימֵן וְקִסֵּם לְרֵאוֹת אִם יִנְצַח בְּמַלְחָמָתוֹ, שְׂרָד נִירָא -
 31 זָרַק חֵץ לְמִזְרְחָה, אָתָּא - בֵּא חֲחֵץ וְנִפְּל בִּירוּשָׁלַיִם. זָרַק חֵץ לְמַעְרָב,
 32 אָתָּא חֲחֵץ וְנִפְּל בִּירוּשָׁלַיִם. זָרַק חֵץ לְכָל אַחַת מֵאַרְבַּע רִיחוֹת
 33 הַשָּׁמַיִם, אָתָּא נִפְּל בִּירוּשָׁלַיִם. אָמַר לִיה נִירוֹן קִיסְרַּ לְיִנְעָא, פְּסוּק לִי
 34 פְּסוּקִיךָ - אִמּוֹר לִי אֶת הַפְּסוּק שֶׁלְמַדְתָּ, אָמַר לִיה הַיְנוּקָא אֶת
 35 הַפְּסוּק (יחזקאל כ"ה ד) 'וְנִתְּתִי אֶת נַקְמָתִי בְּאֵדִים בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְגו'.
 36 אָמַר נִירוֹן קִיסְרַּ בְּלִיבּוֹ קוֹרְשָׁא בְּרִידָה הוּא בְּעֵי - רוּצָה לְחַרְבוֹתֵי בֵּיתָהּ
 37 וְכַפִּי שֶׁהָרָאוּ הַחֲצִיצִים שֶׁנִּפְּלוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵּן לְכַפְּוִי יָדֵיהּ בְּהָאוּ
 38 נְבָרָא - וְרוּצָה לְקַבֵּל אֶת יָדֵיו וְלַהֲטִיל אֶת הָאֲשָׁמָה עָלֵי וְלַהֲעִנְשֵׁנִי,
 39 וְכַפִּי שְׂנֵאֲמַר בְּפִסְקוֹ שֶׁאֲמַר הַתִּינוּק, עָרַק - בְּרַח וְאִוִּל וְאִוִּיָּר -
 40 הוֹלֵךְ וְהַתְּגִייר, וְנִפְּסַ מִיָּגִיָּה רַבִּי מָאִיר - וְיֵצֵא רַבִּי מָאִיר מִזֹּרְעוֹ.
 41 כָּאֲשֶׁר רָאָה הַקִּיסְרַּ שֶׁנִּירוֹן קִיסְרַּ בְּרַח, שְׂרָדִיָּה עֲלוּיָהוּ לְאִסְפְּסִינִים
 42 קִיסְרַּ, אָתָּא אִסְפְּסִינִים, צָר עֲלָהּ תְּלַת שָׁנָי - עֲשֵׂה מִצּוֹר עַל
 43 יְרוּשָׁלַיִם שְׁלוֹשׁ שָׁנַיִם.
 44 הָיוּ בָּהּ הֶהָיוּ תִלְתָּא עֲתִידֵי - בִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה עֲשִׂירִים
 45 מוֹפְלָגִים, מִקְרִימוֹן בֶּן גְּזוּרִין, וְבֶן בְּלָבָא שְׁבֻעֵי, וְבֶן צִיצִית הַכֶּסֶת.
 46 נְקִדְמוֹן בֶּן גְּזוּרִין נִקְרָא בֶּן עַל שֵׁם שְׁנַקְדָה לוֹ חִמָּה בְּעַבְדוֹ - שׁוֹרְחָה
 47 הַשֶּׁמֶשׁ בְּעַבְדוֹ. בֶּן בְּלָבָא שְׁבֻעֵי הִיָּה נִקְרָא בֶּן עַל שֵׁם שְׁכָל עֵנִי
 48 הַנִּבְנָם לְבִיתוֹ בְּשָׂהוּת רָעַב בְּכָלֵב, הִיָּה יוֹצֵא בְּשָׂהוּת שְׁבֻעֵי. בֶּן צִיצִית
 49 הַכֶּסֶת הִיָּה נִקְרָא בֶּן מְשׁוּם שֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ עַל גְּבִי כְּסָתוֹת, וְהָיָה
 50 צִיצִיתוֹ נִנְרֶתָה עַל גְּבִי כְּסָתוֹת. אִיבָא דְאָמְרֵי - יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְׂמוֹ הִיָּה
 51 בֶּן צִיצִית. וְהַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא שְׂמוֹ הַכֶּסֶת, עַל שֵׁם שְׁכָשְׁהִיָּה הוֹלֵךְ
 52 לְרוֹמֵי הָיָה בְּכֶסֶתוֹ - כִּסְאוֹ מוּשְׁלַת בֵּין דְּוָלִי רומי.
 53 עֲשִׂיר חַד אָמַר לָהּ, אָנָּה וְיִנְאָה לָהּ בְּחִוּיָּי שְׁעָרֵי - אֲנִי אוֹזֵן אֶת
 54 תּוֹשְׁבֵי הָעִיר בְּחִוּיָּים וְשַׁעוּרִים. וְחַד אָמַר לָהּ, בְּדַחְמָא וּבְדַמְלָהּ
 55 וּמִשְׁחָא - יֵין מִלַּח וְשִׁמֵן. וְחַד אָמַר לָהּ בְּדַצְיָבִי - עֲצִים לְהַסְקָה.

1 אמר ליה לא - שביקנא לך. אמר ליה - איהו דהיבנא לך דמי פלגא סעודתך. איכול קורנא - מלשניות. קורנא - קרבן להקריב על גבי המזבח. דקיימא לך. איש איש - לרבות
2 את הגוים שנודרים נדרים ונדרות כישראל (תולין יג.ב). בניב שפתים - שפה העלוניה. לדידהו לא הוי מוטא - להקריב לגבוה בבמה דידהו, אלא מחוסר אבר. דוקין = טילה, כמו
3 "הגוטה כדוק" (שעיה מז). יאמרו הפטיל מום בקדשים יתג - שיהו סבורין שבשכיל שהטיל מום בקדשים, ועבר על "מום לא יהיה בו" (ויקרא כב) - נדרג. ענותיות - סבלנות,
4 שסבל את זה ולא הרגו. שדא נירא למרח - לקסום קסם, כשהיה סמוך לירושלים. הואו ינוקא - "הוה מגמגם בלישניה" לא גרסין. ביד עמי ישראל - על ידי עמי ישראל. ולכפורי
5 ידיה - לקנח ידיו. נקדה - נקבה, נקדה לשון "מקדרין

6 בהרים" (עירובין נח.א). נקדה לו חמה - וזרח
7 בשבילו, במסכת תענית (כ.א). ציצתו - ציצית
8 של טליתו. נגדרת על גבי כרים וכפתות - שלא
9 היה מהלך אלא על גבי מילת. ואיבא דאמרי -
10 בן ציצית שמו, ולמה נקרא שמו "הבסת" -
11 שהיה כסחו - כסא שלו, מוטלת בין גדולי
12 רומי, כשהיה הולך ברומי להקביל פני קיסר. הו
13 לחו - להגן תלתא עתירי, חסי ושערי חמרא
14 וציבי למגן כל בני העיר עשרים וחד שתא.
15 ברינא - אנשים ריקים ופחוסים למלחמה. אמרו
16 לחו רבנן - להגן ברינא. לא מסתייעא מילתא
17 - לנצח. קמו - ברינא. קלינחו להגן אמברי -
18 לאוצרות התבואה ועצים כדי שילחמו. סמירא
19 - סלת. חיוורא - פת נקיה. נושקא - פת
20 קיבר, שאנונייר. פרחא - פרש של גללי
21 במה. ומתח - מחמת איסטניסותה. רגונות -
22 מאות שנשארו לרבי צדוק, שמצוץ את ממינה,
23 ומצאתה היא ואכלתה לרעבונה. ומרח החולי
24 של רבי צדוק שכנס ברגורת - טעמה, ומתח
25 באסטניסות. הוה מחחי - בגרונ. מאבראי -
26 מחמת שהיה כחוש. כי הוה בריא - כשגמר
27 תעניתו, ורצה להברות עצמו. הוה מייתי ליה
28 נגונות - תאנים יבשין. מפני שלא היה יכול
29 לבלוע דבר עבה, והיה מוצץ את מיימיה,
30 ומשליך הגרורות. אבא סיקרא - כך שמו.
31 שלח ליה - רבן יוחנן בן זכאי. תא לבנאי
32 בצענא. אמר ליה - רבן יוחנן בן זכאי. עד
33 איפתי עבדיה הכי - דלא שבקתן לאשלומי.
34 הו לי תתנא לדידי - שניחתינו מצאת מן

35 העיר. נקוט נפשך בקצירי - החוק עצמן
36 בחולה, והציא קול שאתה חולה. לישילו בך -
37 כמו שאתה גוסס. ואייתי מידי סריא - דבר
38 מסריח, כגון בילה. ואני נכך - והשכב במטתך
39 מעך, שיאמר: מת הוא ומסריח כבר. ולעילוי
40 כך תלימדך - יכנס תחת רגלי מטתך לשאת,
41 ולא ינחו אחרים לשאת. דאינון ידעין דחייא
42 קליל ממתה. בעו - הנך ברינא. למדקריה -
43 ברמזים, שמו מערים הוא. אמר לחו - אבא
44 סקרא. יאמרו - הרומיים עליכם, דאפילו רבן
45 דקרו. למידחתי - אולי יעקע. דלאו מלבא
46 אבא - והתעללת בי.
אבירא

עגלא תלתא - כמו "ושלישים על כולר" (שמות
1 יד) וכמו "עגלה משולשת ואיל משולש"
2 (בראשית טו). פירוש: בריא וטוב. ויש מפרשים:
3 שלישי לבטן. ולא יחכן, דאמרין בפרק "ארבע
4 מיתות" (סנהדרין ס.ב): דהוו מברו להו עגלא
5 תלתא. ולא כמו שפירש שגדל שלישי. דהא בסוף
6 פרק "רבי אליעזר דמילא" (שבת קל"א): אמר:
7 עבד להו עגלא תלתא בימא דשבטא, פירוש יום
8 שבעי ללדיהו.

דקאתי שדא ביה מוקא בניב שפתים, ואמרי לה דרוקין שבעין, דוכתא דלדידן הוה מוקא
1 ולדידהו לאו מוקא הוא. סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות, אמר להו רבי זכריה בן
2 אבקיולס, יאמרו: בעלי מומין קרבינן לגבי מוכחא! סבור למינקטליה, דלא לזייל ולקמא, אמר להו
3 רבי זכריה, יאמרו: מטייל מום בקדשים יתג! אמר רבי יוחנן: עגונותנו של רבי זכריה בן
4 אבקיולס החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליטנו מארצנו. שדר עלויהו לנירון קיסר.
5 כי קאתי, שדא גיךא למורח - אתא נפל בירושלום, למערב - אתא נפל בירושלום, לארבע
6 רוחות השמים - אתא נפל בירושלום. אמר ליה ליוקא: פסוק לי פסוקך, אמר ליה: "ונתתי
7 את נקמתי באדם ביד עמי ישראל" וגו' אמר: קודשא בריך הוא בעו לחריבי ביתיה, ובעי
8 לכפורי ידיה ביהוה גברא! ערק ואול ואנייר, ונפק מיניה רבי מאיר. שרריה עלויהו
9 לאספסינוס קיסר. אתא, צר עלה תלת שני. הוה גה הנהו תלתא עתירי: נקדימון בן גוריון,
10 וכן מלבא שבויע, וכן ציצית הכסת, נקדימון בן גוריון - שנקדה לו חמה בעבורו, בן מלבא
11 שבויע - שכל הנכנס לביתו פשהו רעב ככלב, יוצא פשהו שבעו; בן ציצית הכסת - שהיתה
12 ציצתו נגדרת על גבי כסתות. איפא דאמרי: שהיתה כסתו מוטלת בין גדולי רומי. חד אמר
13 להו: אנא וינא להו בחישי ושערי, וחד אמר להו: בדחמרא ובדמלחא ומשחא, וחד אמר
14 להו: בדציבי, ושקחו רבנן לדציבי; דרב חסדא פל אקלידי הוה מסר לשמיעיה בר מדיציבי,
15 דאמר רב חסדא: אכלבא דחישי בעי שיתין אכלבי דציבי. הוה להו למגין עשרים וחד שתא.
16 הוה בהו הנהו ברינא, אמרו להו רבנן: גיפוק ונעביד שלמא בהדיהו, לא שבקינהו. אמרו להו:
17 גיפוק ונעביד קרבא בהדיהו, אמרו להו רבנן: לא מסתייעא מילתא. קמו קלנחו להנהו אמברי
18 דחישי ושערי, והוה כפנא. מרתא בת בייתוס עתירתא דירושלום הווי, שדרתה לשלוחה
19 ואמרה ליה: זיל אייתי לי סמירא. אדאול אודבן, אתא אמר לה: סמירא ליפא, חיותא איפא,
20 אמרה ליה: זיל אייתי לי. אדאול אודבן, אתא ואמר לה: חיותא ליפא, גושקרא איפא, אמרה
21 ליה: זיל אייתי לי. אדאול אודבן, אתא ואמר לה: גושקרא ליפא, קימחא דשערי איפא, אמרה
22 ליה: זיל אייתי לי. אדאול אודבן, הוה שלפא מסאנא, אמרה: איפוק ואחוי אי משפחנא מידי
23 למיכל, איתיב לה פרתא בכרעא ומתה. קרי עלה רבן יוחנן בן זכאי: "חרפה בך והענוה
24 אשר לא נסתה כף רגלה". איפא דאמרי: גרונות דרבי צדוק אכלה, ואיתניסא ומתה. דרבי
25 צדוק יתיב ארבעין שנין בתעניתא דלא ליחרב ירושלים, כי הוה אכיל מידי הוה מיתחוי

36 מאבראי, וכי הוה בריא, מייתי ליה גרונות, מנין מייהו ושדי להו. כי הוה קא ניהא נפשה, אפיקתה לכל דהבא ונספא שדיתיה
37 בשוקא, אמרה: האי למאי מביעי לי! ותינו דכתבי: "פספס בחוצות יושבינו". אבא סקרא ריש ברינא דירושלום פר אחמיה דרבן
38 יוחנן בן זכאי הוה, שלח ליה: תא בעינעא לגבאי. אתא, אמר ליה: עד אימת עבדיתו הכי, ונקמליתו ליה לעלמא בכפנא? אמר
39 ליה: מאי איעביד, דאי אמיןא להו מידי קמלו לי! אמר ליה: חזי לי תפנתא לדידי דאיפוק, אפשר דהוי הצלה פורתא. אמר ליה:
40 נקוט נפשך בקצירי, וליתי כולי עלמא ולישילו בך, ואייתי מידי סריא ואני נכך, ולמרו דנח נפשך, ולעילוי בך תלמידך ולא ליעול
41 בך איניש אחרינא, דלא לרגשך בך דקליל את, דאינהו דעי דחייא קליל ממייתא. עביד הכי, נכנס בו רבי אליעזר מצד אחר ורבי
42 יהושע מצד אחר, כי מוטו לפיתחא בעו למדקריה, אמר להו: יאמרו "רבן דקרו"! בעו למדחפיה, אמר להו: יאמרו "רבן דחפו"!
43 פתחו ליה בבא, נפק. כי מטא להתם, אמר: שלמא עלך מלבא, שלמא עלך מלבא? אמר ליה: מיחייבת תרי קמלא, חדא, דלאו
44 מלבא אנא וקא קרית לי מלבא! ותו, אי מלבא אנא, עד האדנא אמאי לא אתית לגבאי? אמר ליה: דקאמרת לאו מלבא אנא,
45 איברא

1 איבא מלכא את - מלך אתה עתיד להיות. וזה אירוי פמנו ומושלו מקרב יצא - אלמא: "אדיר" - הוא מושל. לבנון זה בית המקדש - שמלכו עונותיהן של ישראל. בירך עליה
2 - דבוק ולהוט אחריה. אין שוברין את החבית - כדי שילך לו הדרקון? כך היה לכם להשחית חומת העיר ולשורפה באש. כדי להשליך אותן ברינו מתוכה. והביטא שבקינו לה -
3 כך היינו מצפים, אולי נוכל להם ולהוציאם ממנה, וזהה העיר קיימת, ונשלים עמך. פריסתקא - שלית. לא נפיק - שנדרשנו אבריו משמחת השמועה. ויזח נבאה תיבש גרם -
4 וכאשר תבאה רוחך מחמת השונא - תיבש העצם שלך. תן לי יבנה - שלא תחריבנה, ולא תהרוג חבמיה. ושושילתא דרבן גמליאל - משפחת הנשיא. שלא תהרגם, שלא תכלה
5 שולטנות בית דוד. ואפוחא - רופאים. תן לי
6 מאנשיך שירפאו את רבי צדוק. שלא היה יכול
7 לבלוע אוכל, לפי שנתקצרו מעיו בתעניותיו.
8 והוא סבר - רבן יוחנן סבר. כולי האי -
9 דלישבק לירושלים לא עבדי ליה, ואשתבח
10 דאפילו הצלה פורתא לא עבדי. הלכך בעינא
11 מניה הא. דתהוי הצלה פורתא. מיא דפארי =
12 מים עשויורו בהם טובין. מיא דסיפוקא - טובין
13 גסין, וקמח מעורב בהן. שאנו צורריך בקרב
14 מועדיך - בבית שאתה מתועד בו. שמו
15 אורתום אותות - אמרו שסימניהון סימן: דם זה
16 של מי הוא אם לא שהרגנו את עצמו. עצמו -
17 כעני כלפי מעלה. חסין - מתאפק. כמין גינותי
18 - סל גדול ששופים בו יין מנת לבור, וקורין
19 קולדיירי. וישתבחו בעיר אשר כן עשו -
20 הגבורה הזאת שאתם רואין. מילי דמיפסין -
21 מטמון ממונם של ישראל. נחשול - רוח סערה.
22 סיכרא - נחל קישון גרפם. מעלני - פה
23 להכניס מאכל. מפקא - מוצא דרך בית הרעי.
24 אירפתא - קורנס. אישתיק - אותו יתוש
25 מלנקה, מפני קול הקורנס. כיון דדש דש -
26 משהרגיל היתוש ולמד בקול הקורנס - הכיר
27 בו ולא הניח ניקורו. צפור דרור - רונדיליא.
28 כניניא - אוב.

במא

11 ליה: שקלינן צבתא ושקלינן ליה לדרקון וקמלינן ליה, והביטא שבקינו לה. אדתיק אתי
12 פריסתקא עליה מרומי, אמר ליה: קום, דמית ליה קיסר, ואמרי הנהו חשיבי דרומי לאותיבך
13 ברישא. הנה סיים חד מסאני, בעא למסימא לאחרינא לא עייל, בעא למשלפא לאידך לא
14 נפק, אמר: מאי האי? אמר ליה: לא תצטער, שמוענה טובה אתיא לך, דכתיב: "שמוענה טובה
15 תרשע עצם". אלא מאי תקנתיה? לית איניש דלא מתבא דעתך מיניה ולחליף קמך, דכתיב:
16 "ויוח נבאה תיבש גרם", עבד הכי, עייל. אמר ליה: ומאחר דחכמיתו פולי האי, עד האידנא
17 אפאי לא אתיתו לנבאי? אמר ליה: ולא אמרי לך? אמר ליה: אנא נמי אמרי לך! אמר ליה:
18 מיל אולנא ואיניש אחרינא משרנא, אלא בעי מינאי מידי דאתן לך, אמר ליה: תן לי יבנה
19 ותכמיה, ושושילתא דרבן גמליאל, ואסותא דמסין ליה לרבי צדוק. קרי עליה רב יוסף,
20 ואיתימא רבי עקיבא: "משיב חכמים אחר ודעתם יסבל", איבעי למימר ליה לשבקינהו הרא
21 וימנא. והוא סבר, דלמא פולי האי לא עבדי, והצלה פורתא נמי לא הוי. אסותא דמסין ליה לרבי צדוק מאי היא? יומא קמא
22 אשקויה מיא דפארי, למחר מיא דסיפוקא, למחר מיא דקמחא, עד דרוח מעיה פורתא פורתא. אול שדריה למיטום. "אמר אי
23 אלהימו צור חסיו בו" - זה מיטום הרשע שחורף וגידיף כלפי מעלה. מה עשה? תפש זונה בידו ונגנס לבית קדשי הקדשים, והציע
24 ספר תורה ועבר עליה עבירה, ונטל סוף וגידיד את הפרוכת, ונעשה גם והיה דם מבצבץ ויוצא, וכסבור הרג את עצמו, שנאמר
25 "שאנו צורריך בקרב מועדיך שמו אותותם אותות". אבא חנן אומר: "מי כמוד חסין יה" - מי כמוד חסין וקשה, שאתה שומע
26 גיאוני וגידיפו של אותו רשע ושותק. דבי רבי ישמעאל תנא: "מי כמוד באלים ה" - מי כמוד באלים. מה עשה? נטל את
27 הפרוכת ועשא קמין גרנותי, והביא כל בלים שבמקדש והניח בהן, והושיבן בספינה לילך להשתבח בעירו, שנאמר: "ובכן ראיתי
28 רשעים קבורים ובאו וממקום קדוש יהלכו וישתפחו בעיר אשר בן עשו", אל תיקרי "קבורים" אלא "קבוצים", אל תיקרי "וישתפחו"
29 אלא "וישתבחו". איפא דאמרי: קבורים ממש, דאפילו מילי דמטמון איגלייא להון. עמד עליו נחשול שפיס למוכעו, אמר: כמדוכה
30 אני שאלהיהם של אלו אין גבורתו אלא במים, בא פרעה טבעו במים, בא סיסרא טבעו במים, אף הוא עומד עלי למוכעני במים,
31 אם גבור הוא יעלה ליבשה ונעשה עמי מלחמה! יצתה בת קול ואמרה לו: רשע בן רשע בן גנו של עשו הרשע, בריה קלה יש לי
32 בעולמי ויתוש שמה. אפאי קרי לה בריה קלה? דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה. עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה. עלה ליבשה,
33 בא יתוש ונגנס בחוטמו, ונקר במוחו שבע שנים. יומא חד הנה קא חליף אבבא דבי נפקא, שמע קל ארפתא אישתיק, אמר: איפא
34 תקנתא. כל יומא מיתין נפקא וזחזח קמיה, לגוי תיב ליה ארבע זוזי, לישראל אמר ליה: מיסתיף דקא חזית בסנאך. עד תלתין יומין
35 עבד הכי, כמאן ואילך פיון דרש דש. תניא, אמר רבי פנחס בן ערובא: אני הויתי בין גדולי רומי, וכשמת פצעו את מוחו, ומצאו
36 בו בצפור דרור משקל שני סלעים. במתניתא תנא: כגול בן שנה משקל שני ליטרין. אמר אבוי, נקמינן: פיו של נחושט וצפוחניו
37 של ברזל. כי הנה קא מית, אמר להו: ליקליה להווא גברא ולכדרי לקטימיה אשב נמי, דלא לשפחיה אלהא דיהודאי ולקמיה
38 ברינא. ואנקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דמיטום הנה, בעי לאינירי, אול אסקיה למיטום בנגידא, אמר ליה: מאן חשיב ביהווא
39 עלמא? אמר ליה: ישראל. - מהו לאידבוקי בהו? אמר ליה: מילייהו נפשין ולא מצית לקימיניהו, ויל איגרי בהו ביהווא עלמא והוית
40 רישא, דכתיב: "היו צריה לראש" וגו', כל המיצר לישראל נעשה ראש. אמר ליה: דיניה דהווא גברא במאי? אמר ליה:

במא

1 ויכניעם, אלא כפי מינא מדי דתתן לך - תבקש ממני דבר שאותו
 2 אתן לך. אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, שלוש בקשות יש לי ממך: א.
 3 תן לי בקנה וחקמיה שלא תחריבה ולא תהרוג את חכמיה. ב.
 4 ושושלתא דרבן גמליאל - אל תהרוג את משפחת רבן גמליאל
 5 הנשיא. ובכך ישרא זכר למלכות בית דוד. ג. ואסנותא דמסין ליה
 6 לרבי צדוק - ורופאים מאנשיך תן לי, שירפאו את רבי צדוק,
 7 שנתקצרו מעיו מרוב תעניתיהו, ולא היה יכול לבלוע אוכל. קרי
 8 עלה רב יוסף, ואיתמא ויש אומרים שרבי עקיבא קרא עליו כן,
 9 'משיב חכמים אחור ודעתם יסבל' (ישעיהו מד כה), ואיני למימר ליה
 10 - רבן יוחנן בן זכאי היה צריך לומר לקיסר לשבקיניהו דמא זמנא
 11 - שיעזוב את ירושלים בפעם זו. מבארת הגמרא מדוע רבן יוחנן
 12 לא ביקש כן מאספיינוס, והוא - רבן יוחנן בן זכאי סבר, דלמא בולי
 13 האי לא עביד - אולי אם יבקש בקשה גדולה כזו, לעזוב את
 14 ירושלים, לא יעשה אספיינוס את בקשתו, ונמצא שאפילו הצלה
 15 פורתא - מועטת נמי היא - גם לא תהא, ולכן ביקש את
 16 הדברים האלו, בכדי שלפחות תהא הצלה מועטת.
 17 מבררת הגמרא, אסנותא דמסין ליה לרבי צדוק, מאי היא - כיצד
 18 ריפאו הרופאים את רבי צדוק ממחלתו, וימא קמא אשקיהו מיא
 19 דפארי - ביום הראשון השקוהו מים ששרו בהם סובין, שהם קלים
 20 ביותר, שיכול היה רבי צדוק לבלוע. למחר השקוהו מיא דסיפוקא
 21 - מים ששרו בהם סובין גסים יותר, ושמעורב בהם קמח. למחר
 22 השקוהו מיא דקמחא - מים ששרו בהם קמח, שהם סמיכים יותר,
 23 עד דרווח מיניה - עד שמיעו התרחבו פורתא פורתא - מעט מעט,
 24 והיה יכול לאכול כל מיני מאכל.
 25 אול אספיינוס, שדריה למיטום - ושלה את טיטוס שילחם עם
 26 ישראל.
 27 נאמר בתורה (דברים לב לו) 'ואמר אי אליהו צור חסיו בו' - והיינו
 28 שהאיוב שיבוא על ישראל יאמר היכן אלוהיהם החזק שהם
 29 חוסים בו, זה הוא מיטום הרשע, שחירף וגידיה בלפי מעלה ואמר
 30 שהקב"ה כביכול אינו נמצא.
 31 מה עשה טיטוס הרשע, תפש זונה בידו, ונכנס עמה לבית קרשי
 32 הקרשים, והציע ספר תורה תחתיהם, ועבר עליה עברה עמה
 33 שם. ונמל סויה -[חברו] וגידיה את הפרוכת - וחתך את הפרוכת,
 34 ונעשה גם, והיה דם מנצבין ויצא, ובסבור טיטוס הרשע שהרג את
 35 עצמו - כביכול את הקב"ה, שנאמר (תהלים עד ד) 'שאנו צרריה בקרב
 36 מוצריה - שאנו שונאין בתוך בית מקדשך שמו אותהם אותות' -
 37 וכשגברה ידם להחריבו, אמרו שהסימנים שלהם הם סימנים
 38 אמיתיים, וכן היה טיטוס הרשע סבור שסימנו שהרג את עצמו
 39 הוא סימן אמיתי.
 40 אבא הן אומר פסוק זה (תהלים פט ט) יש לדרוש על מעשה זה, מי
 41 כמוד חסין זה, ופירושו 'מי כמוד חסין' - מתאפק וקשה, שאותה
 42 שומע את נאומו וגידיפו של אותו רשע, ושותק.
 43 דבי רבי ישמעאל תנא, נאמר בתורה (שמות טו יא), 'מי כמכה באלים
 44 ה', ויש לדרוש שהפירוש הוא מי כמכה באלים שאינם עונים
 45 למחפריהם.
 46 הגמרא מושיבה לספר את מעשיו של טיטוס הרשע: מה עשה
 47 טיטוס הרשע, נמל את הפרוכת, ונעשו כמין ונרנתיני - סל גדול
 48 והביא את כל הכלים שבמקדש, והניחן בהן - בפרוכת, והושיבן
 49 בספינה, לילך להשתבח בעירו.
 50 הגמרא דורשת על מעשה זה פסוק, שנאמר (קהלת ח ט) 'ובכן ראיתי
 51 רשעים קברים נבא, ומקום קדוש והלכו, וישתבחו בעיר אשר בן
 52 עשו', ודורשת הגמרא, אל תיקרי 'קברים' אלא 'קבוצים', ואל
 53 תיקרי
 54 'וישתבחו' אלא 'וישתבחו', וביאור הפסוק הוא, שהרשעים נקבצו
 55 ובאו ממקום מקדש, בכדי להשתבח בערים על מעשי הגבורה

1 שאיבא מלכא את - באמת מלך אתה עתיד להיות, דאי לאו
 2 מלכא את - שלולא שאתה עתיד להיות מלך לא מימקרא ירושלים
 3 בידך - לא היתה ירושלים נמסרת בידך, דכתוב (ישעיהו יד) 'והלכנו
 4 באדיר ופול, ואין אדיר' אלא מלך, דכתוב (ירמיהו ל בא) 'הנה אדיר
 5 ממנו וגו' ומשלו מקרבו יצא, הרי שאדיר הוא מושל, ואין לנגון'
 6 אלא בית המקדש, שנאמר (דברים גכ) 'הנה הטוב הזה והלכנו',
 7 והכוונה לבית המקדש שמלבין את עוונותיהם של ישראל,
 8 ודקאמרת - וכאשר לטענתך 'אי מלכא אנא אמאי לא קאתית
 9 לנבאי עד האידינא, הסיבה שלא באתי אליך היא, בריני דאית בן
 10 לא שבקיני - הבריונים שנמצאים בינינו אינם מניחים לנו לצאת,
 11 אמר ליה אספיינוס, אילו היתה חבית של דבש, ודרקון פרוך עליה
 12 - ונחש דבוק עליה, וכי לא היו שוכרין את החבית בשביל שילך
 13 הדרקון, כך גם היה לכם להשחית את חומת העיר ולשורפה באש
 14 כדי להשליך את הבריונים מתוכה. אישתתיך רבן יוחנן. קרי עליה
 15 רב יוסף ואיתמא, ויש אומרים שרבי עקיבא קרא עליו כן, 'משיב
 16 חכמים אחור ודעתם יסבל' (ישעיהו מד כה), הקב"ה נטל את חכמתו
 17 של רבן יוחנן, שכן איני ליה למימר ליה - היה עליו לומר לו שאין
 18 צריך לשבור את החבית, אלא שקליני צמחא - נוטלים עבת,
 19 ושקליני ליה לדרקון וקמליני ליה, ונוטלים את הדרקון והורגים
 20 אותו, ותיבתא שבקיני לה - ואת החבית מניחים ואין צריך
 21 לשבורה, ולכן ציפינו שאולי נוכל לנצחם ולהוציאם מן העיר ללא
 22 צורך בשבירת החומה, ואחר כך היינו משלימים איתך.
 23 אדריה אתי פריסתא עליה מרומי - בנתיים הגיע שליח מרומי,
 24 ואמר ליה לאספיינוס קום, דמית ליה קום, משום שמת הקיסר,
 25 ואמרי הנהו חשיבי דרומי לאותיך ברישא - והחליטו חשובי רומי
 26 למנותך לקיסר ולהושיבך בראש.
 27 בזמן ששמע אספיינוס בשורה זו, הוה סיים חד מסאני - היה נועל
 28 מנעל אחד, וכאשר בעא למסיימא לאתרינא - רצה לנעול את
 29 מנעלו האחר, לא עייל - לא הצליח להכניס את רגלו למנעל, בעא
 30 למשלא לאידך - רצה לחלוץ את הנעל הראשונה שנעל כבר, לא
 31 נפק - לא הצליח להוציא את רגלו מהמנעל - לפי שרגלו נתרחבה,
 32 אמר אספיינוס, מאי היא - מה זה, מדוע קרה לי דבר כזה, אמר
 33 ליה רבן יוחנן בן זכאי, לא תצמער על כך שרגליך התרחבו, לפי
 34 שאין זה מחמת חולי, אלא משום ששמעוה מוכה אתאי לך - משום
 35 ששמעת שמועה טובה, ונתדשנו ונתרחבו עצמותיך, וכדכתוב
 36 (משלי טו ל) 'שמעוה מוכה תדשן -[מרחיבהו] עצם'.
 37 שאל אותו אספיינוס, אלא מאי תקנתיה - מה תקנתי, כיצד
 38 אצליח לנעול את מנעלי, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, ליתי איניש
 39 דלא מתיבא דעתך מיניה - יביאו אדם שאין דעתך נוחה ממנו,
 40 וילחיה קמך - ויעבור לפניך, ועל ידי כן רגלך תחזור לקדמותה,
 41 וכדכתוב (משלי ח כב) 'ודת נבאה תנבש גרם' - ורוח שבורה תיבש
 42 עצם, ולכן כאשר יעבור לפניך שונאך ורוחך תישר, תתיבש
 43 רגלך ותהיה צרה כמקודם. עבר הכי - עשה כן אספיינוס,
 44 והעבירו לפניו אדם ששונאו, ואכן עייל - רגלו השניה נכנסה
 45 למנעלו.
 46 אמר ליה אספיינוס לרבן יוחנן בן זכאי, ומאחר דחכמתו בולי האי
 47 - ומאחר שהינכם חכמים כה מופלגים, מדוע לא התחמתם ועד
 48 האידינא אמאי לא אתיתו לנבאי - ולא באתם אלי עד עכשיו,
 49 להשלים עמי. אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, וכי לא אמרי לך שלא
 50 יכולתי לבוא מחמת הבריונים, אמר ליה אספיינוס, אנא נמי אמרי
 51 לך - אף אני עניתי לך במשל, שהייתם צריכים להחריב את
 52 החומה ולסלק מכם את הבריונים, ולבוא אלי.
 53 אמר ליה אספיינוס לרבן יוחנן בן זכאי, מאחר שנעשיתי למלך,
 54 מייל אולינא - הריני הולך לרומי, ששם מקום המלכות, ואניש
 55 אדרינא משרדנא - ואשלח שר צבא אחר שילחם עם ישראל

56 אותי, לְדִידִיהָ וְלַמַּלְכוּתֶיהָ - אותו ואת מלכותו, כלומר אותי ואת
 57 מלכותי, בְּיָדֶיהָ דָּחַר נִבְרָא - בידי אדם אחד. אֲכַשְׁלִיחַ פּוֹמִיחַ לְבָר
 58 דְרוֹמָא - פיו של בר דרומא הכשילו לדבר שלא כהוגן וְאִמְרַי הִלְא
 59 אֶתְהָ אֱלֹהִים וְנַחְתְּנוּ וְלֹא תַצֵּא אֱלֹהִים בְּצַבְאֹתֵינוּ' והיינו שאיננו
 60 זקוקים לעזרת האלהים במלחמות צבאינו, ונצבא את אויבינו גם
 61 אם האלהים זנח אותנו.
 62 שואלת הגמרא, מה פגם היה בדבריו של בר דרומא, והרי דָּוִד נָטִי
 63 אִמְרַי חָבִי - דוד המלך אמר גם הוא כך בתהלים (ס"ג), ומדוע היה
 64 אסור לבר דרומא לומר כן. עונה הגמרא, דָּוִד באומרו פסוק זה
 65 בתהלים, לא נתכוין לחילה לומר שאינם זקוקים לעזרת האלהים
 66 במלחמותיהם, אלא אֶתְמוּדֵי קָא מַתְמָה - אמר כן בלשון תמימה
 67 ושאלה, והיינו ששאל את הקב"ה 'מדוע נזחת אותנו ואינך יוצא
 68 בצבאותינו, אולם בר דרומא אמר זאת בניחותא, והיתה כוונתו
 69 שאף כשאתה אלהים זנחתנו ואינך יוצא בצבאותינו, מבחינים אנו
 70 את אויבינו. עַל לְבַיַת הַכֶּסֶף - כשנכנס בר דרומא לביית הכסא,
 71 אָתְמַר דְּרָקִינָא - בא נחש שָׁמַיָה לְכַרְבְּשִׁיהָ - ורקע לו את
 72 החלחולת, וְנָח נִפְשִׁיהָ - ומת בר דרומא. כשראה הקיסר שנענתה
 73 תפילתו ומת בר דרומא, אִמְרַי הוֹאִיל וְאִיִּתְרַחֵשׁ לִי נִיפָא - היות
 74 נועשה לי נס, הָא וְיִמְנָא אִישׁבְּקִינָהוּ - אעזוב את היהודים בפעם
 75 זו, ולא אלחם בהם, שְׂבָקִינָהוּ וְאִיל - עזב הקיסר וצבאו את
 76 היהודים והלך לעירו. מרוב שמחה על כך שעזבם הקיסר, אִישׁבְּקִינָהוּ
 77 - רקדו היהודים, וְאִכְלוּ וְשָׂתוּ, וְאִשְׁלִיקוּ שְׂרִינְי - והדליקו נרות, עַד
 78 דְּאִיִּתְרַחֵי בְּלִינָא דְנוֹשְׁפִּיקָא בְּרַחֵיק מִיָּלָא - עד שמרוב הארת הנרות
 79 שהודלקו, יכלו אנשי חיל הקיסר לראות בלילה צורה המוטבעת
 80 בטבעת, במרחק של מיל מהעיר. וכשראה כן הקיסר אִמְרַי מִיִּתְדָא
 81 קָא חָדִי כִי יְהוּדָא - היהודים שמחים ובטוחים בכך שלא יכולתי
 82 לנצחם. חָדִי אֶתְמַר עֲלֵיהוּ - חזר הקיסר ובא עליהם למלחמה.
 83 אִמְרַי רַבִּי אִסִּי, תַּלְתַּת מֵאָה אֲלִפֵי שְׁלִיפֵי סִיפָא - שלש מאות אלף
 84 חיילים עם חרבות שלופות בידיהם, עֲיִילוּ לְטוּר מְלָכָא - נכנסו
 85 ובאו לחר המלך, וְקִטְלוּ בְּהַ תַּלְתָּא יוֹמֵי וְחַלְתָּא לִילּוֹתָא - והרגו
 86 בה במשך שלשה ימים ושלשה לילות, וְבִהַר גִּיסָא הוֹלִיל וְחִנְי -
 87 ובצדה השני היו היהודים מעמידים חופות ומחולות, שהיו שמחים
 88 על נצחונם שהניחם הקיסר והלך לארצו, וְלֹא הוּוּ דְיַעֲי חִנְי בְּהַנְי -
 89 ולא ידעו האנשים החוגגים שצדו זה, בהריגת אנשי הצד השני.
 90 נאמר במגילת איכה (ב"ג) בְּלַעַח' וְלֹא חָמַל אֶת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב', כִּי
 91 אֶתְמַר רַבִּין - כאשר בא רבין מארץ ישראל לבלב אִמְרַי בשם רבי
 92 יוֹחָנָן, 'נאות יעקב' - אֵלוּ שְׁשִׁים רְבּוּא עִירוֹת - שש מאות אלף
 93 עיריות שָׁהִיו לוֹ לִנְאֵי הַמְּלָךְ בְּהַר הַמְּלָךְ, והקב"ה בילע אותם ולא
 94 חמל עליהם. דְּאִמְרַי רַב הוֹרְדָה, אִמְרַי רַבִּי אִסִּי, שְׁשִׁים רְבּוּא עִירוֹת
 95 הָיוּ לוֹ לִנְאֵי הַמְּלָךְ בְּהַר הַמְּלָךְ, וְכָל אֶתְמַר וְאֶתְמַר מעיריות אלו, היו
 96 דרים בְּהַר אֲנָשִׁים הרבה בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם - שהיו שש מאות אלף
 97 איש, הוּוּן מְשַׁלְשׁ עִירוֹת, שָׁהִיו בְּהַר מַלְיוֹן ומאתיים אלף איש, שהם
 98 בְּשָׁלְשִׁים בְּמִסְפַּר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְאֵלוּ הֵן, כִּפְר בִּישׁ, כִּפְר שִׁחְלָיוֹם,
 99 כִּפְר דְּכַרְיָא.
 100 ומבארת הגמרא מדוע נקראו כן. כִּפְר בִּישׁ נקרא 'ביש', והיינו רעו,
 101 משום דְּלֹא חָבִי בִיתָא לְאוֹשְׁפִיזָא - שלא נתנו בית ומקום לינה
 102 לאורחים. כִּפְר שִׁחְלָיוֹם נקרא כן לפי שִׁחְתָּהּ פְּרַנְסְתָּן מִן מאכל
 103 הנקרא שִׁחְלָיוֹם. כִּפְר דְּכַרְיָא, אִמְרַי רַבִּי יוֹחָנָן, כִּפְר זֶה הִיָּה נִקְרָא
 104 'דכריא' שהוא בארמית 'זכרים', לפי שָׁהִיו נְשׁוּתֵיהֶן יוֹלְדוֹת זְכָרִים
 105 תַּחֲלָה, וְיוֹלְדוֹת נִקְבָּה אחת בְּאֶחָדָנָה, וּפּוֹסְקוֹת מִלְּהוֹלִיד.
 106 אִמְרַי עוֹלָא, לְדִידֵי חִנְי לִי - אני בעצמי ראיתי הִהוּא אֶתְרָא - את
 107 אותו מקום הנקרא הר המלך, וְאִפְּלִילוּ שִׁיתָין רִיבּוּנֵתָא קִנְי לֹא מְחִיקָא
 108 - ואינו יכול להכיל בגודלו אפילו שש מאות אלף קנים וכלומר,
 109 שאינו מקום גדול כלל.
 110 אִמְרַי לִיה הִהוּא צְדוּקֵי לְרַבִּי חֲנִינָא - אמר אותו צדוקי לרבי חנינא,

1 עונשו של אותו אדם, כלומר העונש שלי, הוא כְּמֵאֵי דְפָּסִיק
 2 אֲנַפְשִׁיהָ - במה שפסק הוא על נפשו בחייו, והיינו שבְּכָל יוֹמָא -
 3 בכל יום ויום, מְכַנְשֵׁי לִיה לְקַטְמִיָּה - אוספים את אפרו, וְדִינְי לִיה
 4 - ודנים אותו, וְקָלוּ לִיה - ושורפים אותו, וּמְכַדְרוּ אִשְׁבֵּי יְמֵי -
 5 ומפזרים את אפרו על פני שבעת הימים.
 6 אִיל - הלך אונקלוס, אִסְקִיחַ לְבַלְעֵם בְּנִידָא - והעלה את בלעם
 7 באוב, אִמְרַי לִיה - שאל אותו אונקלוס, מָאן חָשִׁיב בְּהָהוּא עֲלֵמָא
 8 עֲלֵמָא - מי חשוב בעולם הבא, אִמְרַי לִיה בַּלְעַם, וְיִשְׂרָאֵל הֵם
 9 החשובים בעולם הבא, שאל אותו אונקלוס, מָהוּ לְאִישְׁבְּקִי בְּהוּ -
 10 האם כדאי לדבוק בהם, כלומר להתגייר, אִמְרַי לִיה בַּלְעַם, לֹא
 11 תִּרְדּוּשׁ שְׁלוֹמָם וְיִוָּכְתְּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כָּל הַיָּמִים, אִמְרַי לִיה אונקלוס
 12 לבלעם, דִּינִיָּה דְּהָהוּא נִבְרָא כְּמֵאֵי - עונשו של אותו אדם, כלומר
 13 שלך, במה הוא, אִמְרַי לִיה בַּלְעַם, בְּשִׁבְכַת רַעוּ רִיתְחַת.
 14 אִיל - הלך אונקלוס אִסְקִיחַ בְּנִידָא - העלה באוב לְאֶחָד מְפוֹשְׁעֵי
 15 יִשְׂרָאֵל, אִמְרַי לִיה - שאל אותו אונקלוס, מָאן חָשִׁיב בְּהָהוּא עֲלֵמָא
 16 - מי חשוב בעולם הבא, אִמְרַי לִיה, יִשְׂרָאֵל הֵם החשובים בעולם
 17 הבא, שאל אותו אונקלוס, מָהוּ לְאִישְׁבְּקִי בְּהוּ - האם כדאי לדבוק
 18 בהם, כלומר להתגייר, אִמְרַי לִיה אותו פושע, וְיִוָּכְתְּם דְּרוּשׁ, דְּעַתְּם
 19 לֹא תִּרְדּוּשׁ' משום שְׁכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן - בישראל להרע להם ולהצר
 20 להם, הרי זה כְּאִילוּ נִגְעַת בְּכַבְּת עֵינֵי וּמִזִּיק לְרֵאיוֹתָא, כלומר שגורם
 21 רעה לעצמו, אִמְרַי לִיה אונקלוס, דִּינִיָּה דְּהָהוּא נִבְרָא כְּמֵאֵי - מהו
 22 עונשך בשמים, אִמְרַי לִיה אותו פושע, מַעֲנִישִׁים אוֹתִי בְּצוּזָה
 23 רִיתְחַת. דְּאִמְרַי מִר - לפי שאמרו במסכת עירובין (כ"א), כָּל הַמְּלַעְיָ
 24 עַל דְּבָרֵי הַתְּמִימִים, נִדּוּן - מענישים אותו בְּצוּזָה רִיתְחַת.
 25 תָּא חִנְי - בא וראה ממעשה זה, מָה בֵּין פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שאע"פ
 26 שבחיהם היו פושעים, מכל מקום לאחר מותם הרי הם ממליצים
 27 לעשות טוב עם בני ישראל, לְנִבְיָאֵי אוֹמְרוֹת הַעוֹלָם עוֹבְדֵי עֲבוּדָה
 28 וְרָה, שאע"פ שבחיהם נגלית עליהם השכינה ונתנבאו, מכל מקום
 29 הרי הם מרשיעים לדבר כנגד ישראל אפילו לאחר מותם.
 30 תִּנְיָא בְּבִרְיָתָא, אִמְרַי רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּא וְרָאָה כְּמָה דְּוִלָּה בְּהַ שְׁל
 31 בּוֹשָׁה, שָׁהִיו סָיִיךְ תְּקוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת כִּר קַמְצָא שְׁבִישׁוּ עַל
 32 הַסְעוּדָה, וְסִייעוּ הַקַּב"ה לַבְּצַע את נקמתו, וְהַתְּרִיב אֶת בֵּיתוֹ וְשָׁרְף
 33 אֶת חֵיבְלוֹ.
 34 הגמרא מספרת על חורבן 'הר המלך', ומבארת את מה שאמר רבי
 35 יוחנן (לעיל נ"ה) שֶׁאֶתְרַנְגּוּלָא וְאֶתְרַנְגּוּלָתָא חָרִיב טוּר מְלָכָא - בגלל
 36 מעשה שאירע בתרנגול ותרנגולת, נחרב טור מלכא ו-הר המלך.
 37 וכך היה סיפור המעשה, דְּהוּוּ חִנְי - שהיו אנשי הר המלך נוהגים,
 38 כִּי הָיוּ מְסָקִי חֲתָנָא וְכִלְתָּא - שכאשר היו מוציאים חתן וכלה
 39 לחופתם, מְסָקִי קְמִיָּהוּ תְּרַנְגּוּלָא וְאֶתְרַנְגּוּלָא - היו מוציאים
 40 לפניהם תרנגול ותרנגולת, לְסִימָן טוב, כְּלוּמַר - כאומרים לחתן
 41 ולכלה פְּרוּ וְרִבּוּ בְּתַרְנְגּוּלִים.
 42 מספרת הגמרא, יוֹמָא חַד - יום אחד, כשהיו היהודים מוציאים
 43 תרנגול ותרנגולת לפני חתן וכלה, הָוּוּ קָא מְלִיף גּוּנְדָא דְרוֹמָאֵי -
 44 עבר גדוד של רומאים באותו מקום, וְשָׁקְלִינְהוּ מִיַּנְיָהוּ - ולקחו
 45 אנשי הגדוד את התרנגולים מאיתם, נְפְּלוּ עֲלֵיהוּ - התנפלו יהודי
 46 המקום על אנשי הגדוד הרומאים וּמְחַנְיָהוּ - והיכו אותם, אֶתֹו -
 47 באו ואִמְרוּ לִיה לְפִיִּסְר, מְרִדוּ בְּהַ יְהוּדָאֵי - היהודים מרדו בך, כיון
 48 ששמעו הקיסר זאת אֶתְמַר עֲלֵיהוּ - בא הקיסר וצבאו למלחמה על
 49 בני טור מלכא.
 50 הָוּוּ בְּהוּ - היה ביהודי הר המלך, הָהוּא - אותו אדם הנקרא בר
 51 דְרוֹמָא, דְּהָהוּ קָפִיץ מִיָּלָא - שהיה קופץ למרחק של מיל וְקָטִיל בְּהוּ
 52 - והורג ברומאים. שְׁקִלְתִּיהָ קִיסְרַי לְתַמְנִיָּה - נטל קיסר רומי את
 53 כתר, וְאוֹתְרַיָּהּ אֶתְמַר - והניחו על הארץ, וְאִמְרַי, רִיבּוּנִיָּה דְּעֲלֵמָא
 54 פּוֹלְתִיָּה - אדון כל העולם, אִי נִיפָא לָךְ - אם נח הדבר ונכון לפניך,
 55 לֹא תִמְסְרִיָּה לְהָהוּא נִבְרָא - אל נח תמסור את אותו אדם, כלומר

14 המלך. משקירתי - דאמריתי: ששים רבוא עיירתי היו בחד המלך, והוא אינו מחויב
 15 אפילו ששים רבוא קנים. נמרא - דיטרי'ש בלעז, כמו "גמזו מסאני" (פסחים קא,א).
 16 אין עורו מחויב בשו - משחופשט הוא כחץ ואין יכול לחזור ולכסותו בו. דשמי'ע ליה
 17 - מה משהעידם, אם צדיקים אם רשעים. כארס וארסותו - מאותה העיר. שפמפפ -
 18 זולול ביצרו, ולא חשבו אלא בתגבר עליו. וחסר
 19 השער - נתיקת התבואה. לובן ביצה - שהוא
 20 דומה לשכבת זרע, לחוציא קול שבאו על
 21 אשתו. סולד - דיטרי'ש, מתייבש ומגלד.
 22 שכבת זרע דוחה מן האור - נכנס ונבלע בבגד,
 23 ואינו מגלד. תורניא - פי"ן. גנא - חופה.
 24 קרני מלחמה - ראשי גיסות תוקעי קרן,
 25 ומתאספים עליהם בני צבאם. ושמא תאמר
 26 קרובה היתה - לים. בקעת ידים - שם מקום.
 27 ואחר דם - מהדרני ביתר.
 של

1 במאי דפסק אנפשיה - מיקלי, ובדורי קיטמא. בשכבת זרע רוחתה - מדה כנגד מדה,
 2 שבעצתו התחיל העם לזנות אל גנות מואב. דאמר מר - בעירובין (כ"א,ב). ויליף לה
 3 מ"ולתה הרבה יגיעת בשר", המלעיג הרבה - נידון ביגיעת בשר. וקרא בדברי סופרים
 4 כתיב: "ויותר מהמה בני" - הותר בדברי סופרים יותר מדברי תורה. פושעי ישראל -
 5 ישו. נבאי אומות העולם - בלעם, שהשכינה
 6 נגלת עליה, והרשיע לדבר. מור מלכא - מדינה
 7 ששמה הר המלך. נפלו - בני המדינה היהודים
 8 עליהו דרומאי, ומחוננו. גונא - גדות. הוה
 9 בתו - ביהודים. איזקור - לשמות. עד דאתחי
 10 - לבני החיל. בלוינא דגושפנקא - מי שהיתה
 11 לו צורה בטבעתו היה מכירה רחוק מל מן
 12 העיר, למראה הנראה. שחליים מין מאבל הוא
 13 במסכת עבודה זרה (כ"ט,א). הווא אתרא - הר
 9 לאדבוקי בהו? אומר ליה: טובתם דרוש, רעתם לא תדרוש, כל הנוגע בהן פאילו נוגע
 10 בקבת עינו. אומר ליה: דיניה דההוא גברא במאי? אומר ליה: בצואה רוחתה; דאמר מר: כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה
 11 רוחתה. תא חזי, מה בין פושעי ישראל לנבאי אומות העולם. תניא, אומר רבי אלעזר: בא וראה כמה גדולה פתחה של בושא, שהרי
 12 סייע הקדוש ברוך הוא את בר קמצא, והחריב את ביתו ושרף את היכלו. אתרנגולא ואתרנגולתא חריב טור מלכא. דהוה נתיני פי
 13 הוה מפקי חתנא וכלתא, מפקי קמיהו ותרנגולא ותרנגולתא, פלומר, פרו ורבו פתרנגולים. יומא חד הוה קא חליף גיגרא דרומאי,
 14 שקליהו מינייהו, נפלו עלייהו מחוננו, אתו אמרו ליה לקיסר: כרדו בך יהודאי אתא עליהו. הוה בהו ההוא בר דרומא דהוה
 15 קפיץ מילא וקמיל בהו, שקליה קיסר לתאניה ואתביה אארעא, אומר: ריבוינה דעלמא פוליה, אי גיחא קד, לא תמסריה לתהוא
 16 גברא לדידיה ולמלכותיה בדיה דחד גברא! אכשליה פומיה לבר דרומא, ואמר: "הלא אתה אלהים ונתתנו ולא תצא אלהים
 17 בצבאותינו". - דוד גמי אומר הכי! - דוד אתמוהי קא מתמה. על לבית הפסא, אתא דרקונא שמטיה לכפשיה ונח נפשיה. אומר:
 18 הואיל ואיתרתיש לי ניסא, הא זימנא אישקבינהו, שבקנהו ואל. איזקור ואכלו ושתו, ואדליקו שרני עד דאיתחיו בלוינא דגושפנקא
 19 ברחוק מילא. אומר: מיחדא קא חרו בי יהודאי הדר אתא עליהו. אומר רבי אסי: תלת מאה אלפי שלפי סיפא עיילו לטור מלכא,
 20 וקטלו בה תלתא יומי ותלתא ליליותא, ובחד גיפא הלולי וחנני, ולא הוה ידעי הני בהני. "בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב"
 21 - פי אתא רבין אומר רבי יוחנן: אלו ששים רבוא עירות שהיו לו לנאי המלך בהר המלך; דאמר רב יהודה אומר רב אסי: ששים
 22 רבוא עירות היו לו לנאי המלך בהר המלך, וכל אחת ואחת היו בה פיוצאי מצרים, חוץ משלש שהיו בהן פפלים פיוצאי מצרים,
 23 אלו תן: כפר ביש, כפר שיחללים, כפר דכריא. כפר ביש - דלא יתבי ביתא לאושפוזא; כפר שיחללים - שהיתה פרנסתן מן שחללים;
 24 כפר דכריא - אומר רבי יוחנן: שהיו גשותיהן וילדות זכרים תחלה, וילדות נקבה באחרונה ופוסקות. אומר עולא: לדידי חזי לי ההוא
 25 אתרא, ואפילו שיתין ריבונותא קני לא מחזיק. אומר ליה ההוא מינא לרבי חנינא: שקורי משקירתי! אומר ליה: "ארץ צבי" כתיב בה,
 26 מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, אף ארץ ישראל, בזמן שיושבין עליה רווחא, ובזמן שאין יושבין עליה גמרא. רב מניומי בר
 27 חלקיה ורב חלקיה בר טוביה ורב הונא בר חיאי הוה יתבי גבי הדרי, אמרי: אי איכא דשמיעי ליה מילתא מפפר סכנאי של מצרים
 28 לימא. פתח חד מינייהו ואמר: מעשה בארם וארוסתו שנשבו לבין הגוים והשיאום זה לזה, אמרה לו: בבקשה ממך, אל תגע בי,
 29 שאין לי בתובה ממך, ולא נגע בה עד יום מותו. וכשמת, אמרה להן: סיפרו ליה שפמפפ ביצרו יותר מיוסף, דאילו ביוסף לא
 30 הוה אלא חדא שענתא, והאי כל יומא ויומא; ואילו יוסף לא פחדא משה, והאי פחדא משה; ואילו יוסף לא אשתו, והא אשתו.
 31 פתח אידך ואמר: מעשה ועמדו ארבעים מודיות בדינר, נחסר השער מודיא אחת, ובדקו ומצאו אב ובנו שבאו על נערה מאורסה
 32 ביום הפפורים, והביאום לבית דין וסקלום, והור השער למקומו. פתח אידך ואמר: מעשה באדם אחד שנתן עינו באשתו לגרשה,
 33 והיתה בתובה מרובה. מה עשה? הלך וימון את שושביניו והאכילן והשקן, שיפרן והשפינן על מיטה אחת, והביא לובן ביצה
 34 והפיל ביניהן, והעמיד להן עדים ובא לבית דין. היה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הנזקן ובכא בן בוטא שמו, אומר להן, כך מקובלני
 35 משמאי הנזקן: לובן ביצה סולד מן האור, ושכבת זרע דוחה מן האור. בדקו ומצאו בדכריו, והביאוהו לבית דין והלקוהו והגביהו
 36 בתובה ממונו. אומר ליה אבוי לרב יוסף: ומאחר דהוה צדיקים פוליה האי, מאי טעמא איענוש? אומר ליה: משום דלא איאבול על
 37 ירושלים, דכתיב: "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה מושש כל המתאבלים עליה". אשקא דריספק חריב ביתר.
 38 דהוה נתיני פי הוה מתילד ינוקא שתלי ארזא, וינקתא - שתלי תורניא, וכי הוה מינסבי, קיצי להו ועבדו גנא. וימא חד הוה
 39 קא חלקא ברתיה דקיסר, אתבר שקא דריספק, קצו ארזא ועיילו לה. אתו נפול עליהו, מחוננו. אתו אמרו ליה לקיסר: כרדו
 40 בך יהודאי אתא עליהו. "גדע בחרר אף כל קרן ישראל" - אומר רבי יודא אומר רבי אבהו אומר רבי יוחנן: אלו שמכונים [אלף]
 41 קרני מלחמה שנכנסו לכרד ביתר בשעה שלכדוהו, והרגו בה אנשים ונשים וקף, עד שהלך דמן ונפל לים הגדול, שמא תאמר
 42 קרובה היתה - רחוקה היתה מיל. תניא, רבי אלעזר הגדול אומר: שני נחלים יש בבקעת ידים, אחד מושף אילך ואחד מושף
 43 אילך, ושערו חכמים: שני חלקים מים ואחד דם. במתניתא תנא: שבע שנים בצרו גוים את פרמיון מדמן של ישראל בלא זבל.

אמר

1 של זכריה - בן יהודיע הכהן, שהרגוהו שרי יהודה במצות זאש, כשהשתחו לו ליואש ועשאוהו אלוה. והרגוהו בעורה (דברי הימים ב כד). שפר פירשאת - שטר צוואה, שפרט
 2 מה תהא על נכסיו. נר תושב היה - שלא קיבל עליו שאר מצות אלא עבודה זרה, שנאמר: "כי לא יעשה עוד עבדך וגו' (מלכים ב ה). היינו דכתיב - ארמיה דזכריה. על ציחה פלע
 3 - על חלקת אבן חלקה, שלא יבלע בארץ. כך היה דמו של זכריה על הרצפה, ולא נבלע. ציחה - שעועות, כתרנומו. הקול - קול צוחה ובכי עולה מיעקב. ראה יצחק בנבואה
 4 מפלה זו של ביתר. והיינו דאמר רבי אלעזר - הא דארמין לעיל שעל ידי לשון הרע חרב הבית וההרגו כמה רבבות. בחיזורי לשון - במריבת לשון, כמו "אל תתחר" (תהלים לו).
 5 שופ לשון - שבט מכה. לקלון - לידים למשכב
 6 זכור, וילדות לפלגשים. בשן - "בין שך"
 7 נוטריקון. שדרכן לכך - לתשמש ואין קלון
 8 מרובה כקלון שלנו. זו אשה - "הורגו כל
 9 היום". האמרת - ייחרת. נושפנא - חותמי
 10 שצורתי טבעוה בו, כדי שתהא נראה משתוחה
 11 לה. הרמנא דמלכא - שולטנות המלך קבל
 12 עליו לעשות. זו פילה - "הורגו כל היום"
 13 דוינמן דמיית. בר משחיטה - שמא יתחבנו
 14 בגורו. דבר אחר - צרעת ומראות נגעים, מפני
 15 שמוסכו לקפון עליו.

קצוצי

1 זה ארדינוס קיסר שדרג באלכסנדריא - תהא
 2 דארמין ב"החליל" (סוכה נא.ב)
 3 דאלכסנדרוס מוקדון הרגם והחריבה - שמא
 4 פעמים נתישבה. קפצו כולן ונפלו לתוך הים
 5 - תהא דאמר במסכת עבודה זרה (יאא): "מוטב
 6 שיתלנה מי שתנהו, ואל תלב בעצמו" - תהא
 7 יראים היו מיסורין, כדארמין (כתובות לג.ב).
 8 אלמלי נגדו לתניה מישאל תעריה פלחו לעלמא.
 9 ועוד: דעל כרחן היו מענין אותו ולא היו הורגים
 10 אותו.
 11 אתיוהו לקמיה - שיתא קראי מייתו, ובשביעי
 12 לא מייתו. ובמרדש אמר דקמא אמר
 13 "אנכי והשני ילא יהיה לך".
 כל

1 גימא לך, נבייא הנה בן דהנה קא מוכח לן במילי דשמיאי, קמינן עילוייה וקמלינן ליה, והא
 2 פמה שנין דלא קא גיח דמיה. אמר להו: אנא מפייסנא ליה. אייתי סנהדרין גדולה וסנהדרין
 3 קטנה קטל עילוייה ולא נח, בחורים ובתולות קטל עילוייה ולא נח, אייתי תינוקות של בית רבן קטל עילוייה ולא נח, אמר ליה:
 4 זכריה, זכריה, טובים שבחן אפדתים, ניחא לך דאבדיניהו לביהו? פדאמר ליה הכי, נח. בהתיא שעתא הרהר תשובה ברעתייה,
 5 אמר: ומה אם על גפש אחת - קד, תהא גברא דקטל כל הני נשמתא - על אחת פמה וכמה! ערק אזל שדר שטר פרטתא
 6 בביתיה ואגיר. תנא: נעמן גר תושב היה; ובזראין גר צדק היה; מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק; מבני בניו של סיסרא
 7 למדו תינוקות בירושלים; מבני בניו של סנהריב למדו תורה ברבים. מאן אוניו? שמעיה ואבטליון. היינו דכתיב: "נתתי את דמה על
 8 ציחיה סלע לבתי הפסות". "הקול קול יעקב והידים ידי עשו", "הקול" - זה ארדינוס קיסר, שהרג פאלפסנדריא של מצרים ששים
 9 רבוא על ששים רבוא פפלים פינצא מצרים; "קול יעקב" - זה אספסינוס קיסר, שהרג בכרד ביתר ארבע מאות רבוא, ואמרי
 10 לה ארבעת אלפים רבוא; "והידים ידי עשו" - זו מלכות הרשעה, שהחריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו.
 11 דבר אחר: "הקול קול יעקב" - אין לך תפלה שמועלת שאין בה מורעו של יעקב; "והידים ידי עשו" - אין לך מלחמה שנוצחת
 12 שאין בה מורעו של עשו. והיינו דאמר רבי אלעזר: "בשוט לשון תהבא" - בחיזורי לשון תהבא. אמר רב יהודה אמר רב, מאי
 13 דכתיב: "על נהרות קבל שם ושכנו גם כנינו בוכרנו את ציון?" מלמד, שהראוהו הקדוש ברוך הוא לרוד חורבן בית ראשון וחורבן
 14 בית שני; חורבן בית ראשון, שגאמר: "על נהרות קבל שם ושכנו גם כנינו"; בית שני, דכתיב: "זכור ה' לבני אדם את יום
 15 ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה". אמר רב יהודה אמר שמואל, ואיתימא רבי אמי, ואמרי לה במתניתא תנא: מעשה
 16 בארבע מאות ילדים וילדות שגשבו לקלון, הרגישו בעצמן למה הן מתפגשים, אמרו: אם אנו טובעין בים אנו באין להי העולם
 17 תהא? דרש להן הגדול שבהן: "אמר ה' מבשן אשבי אשבי ממזולות ים", "מבשן אשבי" - מבין שיני אריה, "אשבי ממזולות
 18 ים" - אלו שטובעין בים; בין ששמעו ילדות קד, קפצו כולן ונפלו לתוך הים. נשאו ילדים קל וחומר בעצמן ואמרו: מה הללו
 19 שדרפן לך - קד, אנו שאין דרבנו לך - על אחת פמה וכמה! אף הם קפצו לתוך הים. ועליהם הכתוב אומר: "פי עליו הורגנו
 20 כל היום נחשבנו כצאן טבחה". ורב יהודה אמר: זו אשה ושבעה בניה; אתיוהו קמא לקמיה דקיסר, אמרו ליה: פלח לעבודה
 21 זרה! אמר להו, כתוב בתורה: "אנכי ה' אלהיך", אפקוהו וקטלוהו. ואתיוהו לאידך לקמיה דקיסר, אמרו ליה: פלח לעבודה זרה!
 22 אמר להו, כתוב בתורה: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", אפקוהו וקטלוהו. ואתיוהו לאידך, אמרו ליה: פלח לעבודה זרה!
 23 אמר להו, כתוב בתורה: "זובח לאלהים יחרם", אפקוהו וקטלוהו. ואתיוהו לאידך, אמרו ליה: פלח לעבודה זרה! אמר להו, כתוב
 24 בתורה: "לא תשתחנה לאל אחר", אפקוהו וקטלוהו. ואתיוהו לאידך, אמרו ליה: פלח לעבודה זרה! אמר להו, כתוב בתורה: "שמע
 25 ישראל ה' אלהינו ה' אחד", אפקוהו וקטלוהו ואתיוהו לאידך, אמרו ליה: פלח לעבודה זרה! אמר להו, כתוב בתורה: "וידעת
 26 היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ומעל ועל הארץ מתחת אין עוד", אפקוהו וקטלוהו. ואתיוהו לאידך, אמרו
 27 ליה: פלח לעבודה זרה! אמר להו, כתוב בתורה: "את ה' האמרת וגו' וה' האמרת היום", כבר נשבענו להקדוש ברוך הוא שאין
 28 אנו מעבדין אותו באל אחר, ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר אותנו באימה אחרת. אמר ליה קיסר: אישירי לך גושפנא וגחין
 29 ושקליה, פי היכי דלימרו קביל עליה הרמנא דמלכא, אמר ליה: חבל עלך קיסר, חבל עלך קיסר, על כבוד עצמך קד, על כבוד
 30 הקדוש ברוך הוא על אחת פמה וכמה! אפקוהו למיקטליה, אמרה להו אימיה: ובהוהו ניהלי ואינשקויה פרוחא, אמרה לו: בני,
 31 לכו ואמרו לאברהם אביכם: אתה עקרת מזבח אחר ואני עקרת שבעה מזבחות! אף היא עלתה לנג ונפלה ומתה. יצתה פת קול
 32 ואמרה: "אם הבנים שמחה". רבי יהושע בן לוי אמר: זו מילה שניתנה בשמוני רבי שמעון בן לקיש אמר: אלו תלמידי חכמים
 33 שמראין הלכות שחיטה בעצמן; דאמר רבא: כל מילי ליחו אניש בגפשיה, בר משחיטה דרבך אחר. רב נתמן בר יצחק אמר: אלו
 34 תלמידי חכמים שמויתין עצמן על דברי תורה; כדרבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: אין דברי תורה מתקיימין אלא
 35 במו שממית עצמו עליהם, שגאמר: "זאת התורה אדם פי ימות באהל" וגו'. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ארבעים סאה
 קצוצי

היינו דקתיב (יחזקאל כד ח) 'לְהַעֲלוֹת חִמָּה לְנֶקֶם נֶקֶם נִתְּתִי אֶת דְּמָה
 עַל צִחִית סָלַע לְבִלְתִּי הַפְסוֹת' - הקב"ה ציוה על דמו של זכריה
 שישאר על רצפת העזרה ולא יבלע, כדי להעלות חימה לפניו
 שיוכור לנקום את נקמתו.
 נאמר בתורה (בראשית כו כב), שיצחק אמר ליעקב כאשר מישש את
 ידיו, 'הֲקָל כּוֹל יַעֲקֹב וְהַיְדִים יְדֵי עֵשָׂו', דורשת הגמרא, 'הֲקָלוּ, זָה
 קול הצווחה שהשמיעו בני יעקב, בימי אֲדִרְיָנוּס קִיסָר, שְׁהָרַג
 בְּאַלְכֶסְנְדְרִיא שֵׁל מְצָרִים, שְׂשִׁים רְבּוּא עַל שְׂשִׁים רְבּוּא - והיינו
 מיליון ומאתיים אלף, שהם כְּפָלִים כְּמִסְפַּר יוֹצְאֵי מְצָרִים שֶׁהָיוּ שֵׁשׁ
 מאות אלף איש. ממשיכה הגמרא לדרוש את הפסוק 'קוֹל יַעֲקֹב'
 זֶה קוֹל הַצּוּחָה שֶׁהִשְׁמִיעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּיָמֵי אֲסַפְסִינּוּס קִיסָר, שְׁהָרַג
 בְּכָרְךָ בֵּיתָר אַרְבַּע מְאוֹת רְבּוּא - ארבע מיליון איש מבני יעקב,
 וְאֶמְרֵי לָהּ - ויש אומרים שהרג אַרְבַּעַת אֲלָפִים רְבּוּא - ארבעים
 מיליון איש מבני יעקב. וסיום הפסוק 'וְהַיְדִים יְדֵי עֵשָׂו' זו ידי מלכות
 הַרְשָׁעָה מְבִנֵי עֵשָׂו, שֶׁהִחְרִיבָה אֶת פְּתִינֵו, וְשָׂרְפָה אֶת הַיְכָלֵנוּ,
 וְהִגְלִיתָנוּ מֵאֶרֶצְנוּ. דְּכָר אֲחֵר, 'הֲקָלוּ כּוֹל יַעֲקֹב' מֵרַמְזוּ שְׂאוֹן לֶךְ תְּפִלָּה
 - שנעשית בקול, שְׂמוֹעֵלָת וּמְתַקְבַּלַת בְּמִרְמִים, שְׂאוֹן מְעוּרָב כֶּה
 מְקוֹל זְרַעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וְהַיְדִים יְדֵי עֵשָׂו' מֵרַמְזוּ שְׂאוֹן לֶךְ מִלְחָמָה
 שנעשית בידיים שְׂנוֹצְצוֹת - שֶׁמִּנְצַחַת אֶת אוֹיְבֵיהָ, שְׂאוֹן מְעוּרָב כֶּה
 מִיַּד זְרַעוֹ שֶׁל עֵשָׂו.
 אמרנו לעיל שחבר הבית ונהרגו רבבות אלפי ישראל על ידי לשון
 הרע והיינו - זה מה דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּבִיאור הַפְסוֹק (איוב ה כא)
 'כְּשׁוֹפֵי לִשׁוֹן תִּהְיֶינָה', שְׂפִחְרִחְרוּרֵי לִשׁוֹן - בזמן מריבת הלשון שאדם
 מכּה בְּרַעְוֵהוּ בַלְשׁוֹנוֹ כְּמוֹ בִשׁוּט, תִּהְיֶינָה - תתחבא כדי שלא תאבד.
 הגמרא מביאה עוד דרשה בענין החורבן: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,
 מֵאֵי דְקִתְיָב (תהלים קלא א) 'עַל נְהָרוֹת כְּבַל שָׁם יִשְׁכְּנוּ גַם כְּבִינוּ בְּזִכְרֵנוּ
 אֶת צִיּוֹן, מְלֻמָּה, שֶׁהָרָאוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוֹד אֶת חוּרְבָן בֵּית
 רַאשׁוֹן, וְאֶת חוּרְבָן בֵּית שֵׁנִי. חוּרְבָן בֵּית רַאשׁוֹן רָאָה דוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר
 'עַל נְהָרוֹת כְּבַל שָׁם יִשְׁכְּנוּ גַם כְּבִינוּ' - צפה דוד ברוח הקודש
 שובוכדנצר גילה את בני ישראל לבלב כשיחריב את בית המקדש -
 וְשֶׁמֶסְ הַקּוֹנֵנוּ עַל הַחוּרְבָן. חוּרְבָן בֵּית שֵׁנִי רָאָה דוֹד דְּקִתְיָב (שם א)
 'זָכַר ה' לִבְנֵי אִיוִם אֶת יוֹם. וַיִּרְשָׁעוּ אֲלֵהֶם עָרֹ עָרֹ עַד תִּסּוֹד כֶּה'
 - צפה דוד ברוח הקודש שטיטוס שהוא מבני אדום יחריב את
 ירושלים, והתפלל שהקב"ה יזכור לאדום שהחריבו את ירושלים,
 ויפירע מהם.
 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל, וְאִיתִיקָא - ויש אומרים שרבי אמי
 אמר זאת, וְאֶמְרֵי לָהּ - ויש אומרים שְׂמִתְנִיתָא תָנָא - ששינינו כן
 בברייתא. מְעַשָּׂה הֵיא אַרְבַּעַת מְאוֹת יְלָדִים וְיָלְדוֹת שֶׁנִּשְׁבְּו לְקָלוֹן -
 על מנת לעשות בהם דברים מגונים שאין דרכם בכך, ילדים
 למשכב זכר ונקבות לזנות, הַרְגִישׁוּ הַיְלָדִים הַזֵּהוּבִים לְעֵצְמָן
 לְמָה הֵן מְתַבְּקָשִׁים - איזו עבירה יכריחו אותם הגוים לעשות,
 וְאָמְרוּ - שאלו הילדים אם אָנוּ מוֹבְעֵין בָּיָם - אם נטבעו עצמנו בים
 כדי שלא יכריחונו הגוים לחטוא, האם אָנוּ לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא.
 דָּרַשׁ לְהֵן הַגְּדוֹל שֶׁבָּהֶן וְעַנָּה לְהַם תְּשׁוּבָה. נאמר בתהילים (סח כג)
 'אָמַר ה', מְבַשֵּׁן אֲשִׁיב, אֲשִׁיב מִמְצוֹלוֹת יָם, זֶה פִּירוּשׁ הַפְסוֹק 'מְבַשֵּׁן
 אֲשִׁיב', הַכוּונָה שֶׁמְבַשֵּׁן שֵׁנִי אֲרֵיחָ - את הנטרפים על קידוש ה'
 אֲשִׁיב לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא. לִפִּי שְׂמִיבְשׁוּ' נוֹטְרִיקוֹן מִבֵּין שֵׁן. אֲשִׁיב
 מִמְצוֹלוֹת יָם' לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא אֶת אֵלֹו שְׂמוֹבְעֵין בָּיָם עַל קִידוּשׁ ה'/
 בֵּין שְׂמִיבְשׁוֹ הַיְלָדוֹת כֶּה - שהקב"ה ישיבם לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא, מִיַּד
 קִפְצוֹ בּוֹלֵן מִחִסְפִּינָה וְנִפְלוּ לְתוֹךְ הַיָּם. נִשְׂאוּ יְלָדִים כָּל חוּמְרֵי כְּעֵצְמָן
 וְאָמְרוּ, מָה יִלְדוֹת תִּלְלוּ, שֶׁדָּרְבָן לָכֶה - לתשמיש, ואין זו חרפה כל
 כך גדולה עבורן, נהגו כֶּה וּקְפִצוּ לִים וְטִבְעוּ עַל קִידוּשׁ ה', אָנוּ
 הַיְלָדִים שְׂאוֹן דְּרָבְנוּ לָכֶה - למשכב זכר וחרפתנו גדולה מאד, עַל
 אַחַת כֶּמָּה וְכֶמָּה שֶׁאֵנוּ צָרִיכִים לְמוֹת עַל קִידוּשׁ ה', מִיַּד אֵה הֵם
 קִפְצוּ לְתוֹךְ הַיָּם וּמָתוּ, וְעֲלִיהֶם הַקְּתִיב אָמַר (תהלים מד כב) 'כִּי עֲלִיךְ

הגמרא מספרת שנהרגו רבים מישראל בידי נבוזראדן, בימי חורבן
 בית המקדש הראשון. וזו נקמת ה' על שבציוויו של יואש מלך
 יהודה הרגו שריו את זכריה בן יהוידע הכהן, בעזרה שבבית
 המקדש, כאשר הוכיחם שהשתחויו ליואש ועשאוהו אלוה, כמו
 שנאמר בדברי הימים (ב' כד ז-כב).
 אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַ אֲבִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְיָה, סָח לִי זָנוּ אַחַד
 מֵאֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, כְּכַקְעָה זֶה הָרַג נְבוּזְרָאֲדָן רַב מְפָחִים - שר ההורגים
 שתחת נבוכדנצר מלך בבל, מֵאֲחֵים וְאֶחָת עֵשְׂרֵה רְבּוּא - שתי
 מיליון מאה ועשר אלף נפשות מישראל, וְזִכְרֵי שְׁלֵיָם הָרַג נְבוּזְרָאֲדָן
 תְּשִׁיעִים וְאַרְבַּע רְבּוּא - תשע מאות וארבעים אלף נפשות מישראל
 עַל אֲכָן אַחַת, עַד שֶׁהֲלַךְ דָּמֵן שֶׁל הָאֲנָשִׁים שֶׁהָרַג נְבוּזְרָאֲדָן וְעַל
 לעזרה שבבית המקדש, וְנָגַע דָּמֵם כְּדָמוֹ שֶׁל זְכָרְיָה בֶּן יְהוּדִיעַ הַכֹּהֵן,
 שֶׁהָרַגוּהוּ בְּעִזְרוֹהּ, לְקִיּוֹם מַה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו א) 'אֵלֶּה וְכַחַשׁ וְרָצַח
 וְגַב וְנָאֵף פָּרְצוּ וְדָמִים כְּדָמִים יַנְעוּ, וְנָגְעוּ הַדָּמִים שֶׁשָּׁפַךְ נְבוּזְרָאֲדָן,
 בדמו של זכריה הכהן ששפכו ישראל.
 אֲשַׁמְיָה - מצא נבוזראדן לְדַמְיָה לְדָבוּרָה - את דמו של זכריה,
 וְרָאָה דָּהֵן קָא מְרַתַּח וְכָלִיק - שהיה דמו רותח ועולה, אָמַר -
 שאל נבוזראדן את היהודים, מֵאֵי תָאֵי - מה הסיבה שדם זה רותח,
 אָמְרוּ לֵיהּ הַיְהוּדִים, דָּם זֶה הוּא דָם שֶׁל זְכָרִים דְּאֶשְׁתַּפּוּךְ - שנשפך
 ללא קיום מצוותם בוריקה על הזמבח, ולכן הדם רותח, אִיתֵיה דְּמֵי
 הַבֵּיא נְדָבָהמוֹת וְלֹא אִידְמוּ - ולא היה דם הבהמות דומה לדם
 זה. הֵבִין נְבוּזְרָאֲדָן שֶׁלֹּא אִמְרוּ לוֹ הַיְהוּדִים אֶת הָאֵמֶת אִיזוֹ דָם
 הוּא זֶה. אָמַר לָהּ נְבוּזְרָאֲדָן לַיהוּדִים, אֵי אֶמְרִיתוּ לִי - אם תאמר
 לִי שֶׁל מִי דָם זֶה, הָרִי מוֹכֵב, וְאֵי לֹא - ואם לא תאמר לי,
 מְסַרְקָנָא לְכַשְׂרִיכוּ בְּמַסְרְקֵי דְּפּוֹרְלוֹ - אסרוק את בשרכם במסרקי
 ברזל. אָמְרוּ לֵיהּ הַיְהוּדִים, מֵאֵי נִימָא לָךְ - אין לנו מה לומר לך
 אלא את האמת בְּנִיָּא תוּה בֶּן - נביא היה בנו דְּהוּה קָא מוֹכֵב לָן
 כְּמִילֵי דְּשִׁמְיָא - שהיה מוכיחנו בעניני שמים קְמִינוּ עֲרִילוּיָה וְכָמְלִין
 לֵיהּ - קמנו עליו והרגנוהו, וְהָא כֶּמָּה שֵׁנִי דְּלֵא קָא נִיָּח דְּמִיָּה - וזה
 כמה שניי מאז שהרגנוהו ודמו עדיין לא נת. אָמַר לָהּ נְבוּזְרָאֲדָן
 אָנָּה מְפִישְׁמָנָא לֵיהּ - אני אפיס את דמו של זכריה, אִיתֵיה - הביא
 נְבוּזְרָאֲדָן אֶת הַכְּמִי שֶׁנִּהְרִי גְדוּלָּה וְחִכְמֵי שֶׁנִּהְרִי קְמָנָה, כְּמָל
 עֲרִילוּיָה - והרג אותם על דמו של זכריה הכהן, וְעֵדִין לֹא נָח דָּמוֹ
 שֶׁל זְכָרְיָה וְהַמְשִׁיךְ לְרִתּוֹ. הֵבִיא נְבוּזְרָאֲדָן בְּחִירִים וּבְתוּלוֹת, וְכָמְל
 עֲרִילוּיָה - והרג על הדם, וְעֵדִין לֹא נָח דָּמוֹ שֶׁל זְכָרְיָה, אִיתֵיה - הביא
 נְבוּזְרָאֲדָן תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, כְּמָל עֲרִילוּיָה - והרג על הדם,
 וְעֵדִין לֹא נָח דָּמוֹ שֶׁל זְכָרְיָה, אָמַר לֵיהּ נְבוּזְרָאֲדָן לְדָמוֹ שֶׁל זְכָרְיָה,
 זְכָרְיָה זְכָרְיָה מוֹכֵבִים שֶׁבָּהֶן אִיבְדִּיתִים - הטובים שבישראל איבדו,
 על דמך, נִימָא לָךְ דְּאֶכְרִינְהוּ לְבוּלוֹהוּ - האם נוּח לך שאאבד את
 כל עם ישראל על דמך, כְּדָמָךְ לֵיהּ הָכֵי - כאשר אמר לו כך, נָח
 דָּמוֹ שֶׁל זְכָרְיָה הַכֹּהֵן וְנָרַע מִרְתִּיחוֹ. כֶּהִיָּא שְׁעָתָא - באותה
 שעה, שָׂרָא נְבוּזְרָאֲדָן מַה שְׂאִירַע עִם דָּמוֹ שֶׁל זְכָרְיָה הַכֹּהֵן, הָרַר
 תְּשׁוּבָה כְּדַעְתִּיהּ. אָמַר בְּלִבִּבוּ, וְהֵלֵא הַדְּבָרִים קַל וְחוּמְרֵי, וְכֶה אִם עַל
 נִפְשׁ אַחַת שֶׁהָרַגוּ, נַעֲנֵשׁוּ כֶּה - בעונש חמור, הָהוּא נִכְרָא - אותו
 אדם, נְבוּזְרָאֲדָן, דְּקָמְל כָּל הֵנִי נְשַׁמְתָּא - שהרג את כל הנשמות
 האלו, עַל אַחַת כֶּמָּה וְכֶמָּה שֶׁיַעֲשֶׂה בְּעוֹשׂ חֲמוּר. עָרַק - ברַח
 נְבוּזְרָאֲדָן, אֲוַל שְׂדֵר שְׂטֵר פְּרַטְאָתָא כְּבִיתִיהּ - והלך ושלח שטר
 צוואה לביתו שפירט בו מה לעשות עם נכסיו, וְאֶנְיָר - והתגייר.
 תָּנָא - שנינו בברייתא, נְעָמָן - שר צבא מלך עֶמּוֹן יָרַ תִּישֵׁב תִּיה -
 קיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, כְּמִבּוּאָר בְּמַלְכִים (ב' ה ט),
 נְבוּזְרָאֲדָן - רב הטבחים של נבוכדנצר מלך בבל יָרַ עָרַק הָיָה, כְּמִנֵּי
 כְּמִנֵּי שֶׁל הָמָן לְמָדוּ תוֹרָה כְּמִנֵּי בְּרַק, כְּמִנֵּי בְּנֵי שֶׁל סִיסְרָא לְמָדוּ
 תִינוּקוֹת בְּירוּשָׁלַיִם, מִנֵּי כְּמִנֵּי שֶׁל סַנְחֵרִיב לְמָדוּ תוֹרָה כְּרַבִּים.
 ומבארת הגמרא, מֵאֵן אִינוּן - מי מבני בניו של סנחריב לימדו
 תורה ברבים, שְׂמִיעָה וְאֶבְטָלוּיָן.

בפירושו. אָמַר - שאלו שנית, בְּמַת כְּרִיתָא מְדוּבָהּ פְּלִן - כמה
 המרחק בין המקום שאני אוחז בלימודי, למקום שכתוב בתורה
 פסוק זה. אָמַר ליה - השיב לו חבירו, אִינְד - מעט המרחק, והוא
 פּוֹרְתָא וּפְלָנָא - דף חצי בלבד. אָמַר ליה השואל, אִי מְטָא לְבַנְיָה
 - אם הייתי מגיע לפסוק זה, לֹא אִיבְדְרִיכִי לָךְ - לא הייתי צריך
 לשאול אותך הייתי יודע מעצמי שצרה זו נרמזה כאן.
 אָמַר רב יהודה אָמַר שְׁמוּאֵל מְשׁוּם רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִילָא, מַאי
 דְכָתִיב - מִזֶּה שְׁכַתְּבוּ בְּאִיכָה (ג א) עֵינֵי עֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת
 עֵירָךְ - עיני ניוולה את נפשי מרוב בבי על שנשאתי לבדי מכל
 בנות עירי. דרש רבן שמעון בן גמליאל פסוק זה על עצמו, שנשאר
 לבדו מכל התינוקות שהיו בביתו בעת החורבן. מספרת הגמרא,
 אֶרְבַּע מֵאוֹת בְּתֵי בְנִינִיּוֹת הָיוּ בְּכַרְדּוּ בֵּיתָה, וּבְכָל אַחַת וְאַחַת מֵבֵיתָה
 כְּנִסְיוֹת אֵלוּ הָיוּ בָּהּ אֶרְבַּע מֵאוֹת מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
 מִמְלַמְדֵי תִינוּקוֹת אֵלוּ, הָיוּ לְפָנָיו אֶרְבַּע מֵאוֹת תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין,
 וּבְשָׂהָהּ אֵיבָב נִכְנָם לָשֵׁם - לברך ביתו, הָיוּ הַתִּינוּקוֹת יוֹדְרִין וְיֹקְרִין אוֹתוֹן
 בְּחֻמְרוֹתֶיהֶן - במקלותיהם. וּבְשָׂהָהּ הָאוִיב עַל אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ, וְלְדָרוּם
 - ולכדו את התינוקות, כְּרָבוּם בְּסַפְרֵיהֶם - עטפו אותם בספרי
 תלמודם, וְהַצִּיתוּם בְּאֵשׁ - והציתו באש את הספרים עם הילדים.
 ולא נשארו מכל תינוקות אלו כי אם רבן שמעון בן גמליאל בלבד
 תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֵׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הֲנֻנְיָה, שֶׁהֵלַךְ לְכַרְדּוּ גְדוּל שְׁבְרוּמֵי.
 אָמְרוּ לוֹ, תִינוּק אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יִפְה עֵינֵים
 וְיָמוּב רֹאֵי - יפה תואר, וְקוֹצוּצוֹתָיו - שערותיו סדורות לו תְּלַתְלִים.
 הֵלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הַנְּנִיָה וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּית הָאֲסוּרִים שֶׁבּוּ הֵיהּ
 שְׁבוּי תִינוּק זֶה, וְרָצָה לְבַדּוֹק אִם תִּינוּק זֶה חֹסֵם הוּא, אָמַר - שאל
 רבי יהושע בן חנניה בלשון הפסוק (ישעיה מב כד), מִי נָתַן לְמַשְׁפָּה
 יַעֲקֹב וַיִּשְׂרָאֵל לְבָזוּיִם - מי נתן את יעקב למרמס ואת ישראל
 לאנשים בזוים. עָנָה אוֹתוֹ תִינוּק וְאָמַר אֵת הַמִּשְׁךְ הַפִּסְוֹק הַלּוֹא ה'
 זו הַטָּאֵנוּ לוֹ - חטאינו לה' הם שגרמנו את השיסוי והבזויה, וְלֹא אָבוּ
 בְּדַרְכֵיךָ הַלּוֹךְ - וגם שלא רצו אבותינו ללכת בדרכי ה' וְלֹא שְׁמַעוּ
 בְּתוֹרָתִי! כִּשְׁמַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הַנְּנִיָה אֵת תְּשׁוּבַת הַתִּינוּק אָמַר,
 מִיִּבְחָתֵנִי בּוֹ - בתניוק חכם זה שְׁמוּרָה הוֹרָאָה בִּישְׂרָאֵל. נִשְׁבַּע רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הַנְּנִיָה - לשון שבועה שְׂאֵינִי יוֹ מְכָאֵן עַד
 שְׂאֵפְרֵנִי. מבית האסורים כָּל מְנוּן שְׁפִסְקוֹן עָלָיו - בכל מחיר
 שידרשו שוביו. אָמַר, לֹא יוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הַנְּנִיָה מְשָׁם, עַד שְׂפָרְאֵי
 מבית האסורים בְּמְנוּן הַרְבֵּה, וְלֹא הָיוּ מְיֻם מְעֻמְיֻן - ולא עברו
 מעט ימים עַד שֶׁהוֹרָה הַתִּינוּק הוֹרָאָה בִּישְׂרָאֵל, וְיָמְנוּ - ומיהו תינוק
 זֶה, רַבִּי יְשַׁמְעָאֵל בֶּן אֶלְשַׁע.
 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֵׂה בְּנֵי וּבְבָתוֹ שֶׁל רַבִּי יְשַׁמְעָאֵל בֶּן
 אֶלְשַׁע כְּהֵן גְּדוּל, שֶׁנִּשְׁבַּח לְשַׁנֵּי אֲדוּנִים גְּיִיִם. לְיָמֵם, גְּדוּוֹנוֹ שְׁנֵיהֶם
 - נפגשו שני האדונים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהִיהָ אֲדוּן זֶה אֹמֵר, יֵשׁ לִי עֶבֶד
 שְׂאֵין בְּיוֹפֵי כָּל הָעוֹלָם, וְאֲדוּן זֶה הִיהָ אֹמֵר, יֵשׁ לִי שְׂפָה שְׂאֵין
 בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּל בְּיוֹפֵיהָ, אָמְרוּ זֶה לַזֶּה, בּוֹא וְנִשְׂאִים זֶה לַזֶּה - נחתן
 את העבד עם השפחה, וְיַחַלְקוּ בְּיוֹלָדוֹת נַחֲלָל בִּינֵיהֶן אֵת יְלָדֵיהֶם.
 הַבְּנִינִים לְחָדָר - הכניסו את שניהם לחדר אחד על מנת שינשאו
 זה לזה, זֶה יֵשֵׁב בְּכַרְדּוּ וְזוֹת זֶה - ישב בנו של רבי ישמעאל כהן גדול
 בפניה זו של החדר, וְזוֹ יֵשֵׁבָה בְּכַרְדּוּ וְזוֹת זֶה - וישבה בתו של רבי
 ישמעאל כהן גדול בפניה זו של החדר. זֶה - בנו של רבי ישמעאל
 כהן גדול אֹמֵר, אֵנִי בָהֶן בֶּן בְּהֵינִים גְּדוּלִים, כִּיצַד אֲשֵׁא שְׂפָה
 לאשה. והיתה זאת - בתו של רבי ישמעאל כהן גדול אֹמֵרָה, אֵנִי
 בְּהֵנָת פַּת בְּהֵינִים גְּדוּלִים, כִּיצַד אֲנִישָׂא לְעֶבֶד. וְכִבּוֹ כָּל הַלְּלִיָּהּ. בֵּינָן
 שְׁעָלָה עֲמוּד הַשֶּׁמֶר וְהַחֲחִילָה הַשֶּׁמֶשׁ לְרוּחַ הַכִּיּוֹר זֶה אֵת זֶה, וְנִפְלָו
 זֶה עַל זֶה, וְנָעוּ בְּכַבְּהִי, עַד שֶׁמְרוּב בְּכִיהָ יִצָּאָה נְשָׂמָתָהּ, וְעָלִיתָן קוֹנָן
 יְרֵמְיָה וְאֹמַר אֵת הַפִּסְוֹק (איכה א טו) עַל אֵלֶּה אֵנִי בּוֹכִיָה עֵינֵי יְרֵמְיָה
 מִיָּם.
 אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מַעֲשֵׂה כְּאִשָּׁה אַחַת, וְצָפְנָת פַּת פְּנִיָּאל הִיהָ שְׂמָה.

של קְצוּצֵי תְּפִילִין - בתי תפילין, נִמְצְאוּ בְּרָאשֵׁי הָרוּגֵי בֵּיתָה. רַבִּי
 יְנָאי רַבִּי יְשַׁמְעָאֵל אָמַר, נִמְצְאוּ שְׁלֹשׁ קוֹפּוֹת שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין, שֶׁל
 אֲרָבָעִים אֲרָבָעִים סָאָה - כל אחת מהקופות היתה במשקל ארבעים
 סאה. ומשקלם הכולל של בתי התפילין היה מאה ועשרים סאה.
 בְּמִתְנֵיהֶם תָּנָא - בברייתא שנינו שנמצאו אֲרָבָעִים קוֹפּוֹת שֶׁל בְּתֵי
 תְּפִילִין, שֶׁל שְׁלֹשׁ סָאֵין - ובכל אחת מהקופות היה שלש
 סאה. גם לפי שלש קופות משקלם הכולל של בתי התפילין היה מאה
 ועשרים סאה. ולבאורה דברים אלו שונים ממה שאמר רבי יוחנן
 שנמצאו ארבעים סאה של בתי תפילין בראשי הרוגי ביתר. וְלֹא
 פְּלִיגֵי - הברייתא ורבי ינאי שאמרו שנמצאו מאה ועשרים סאה
 של בתי תפילין, אינם חלוקים על רבי יוחנן שאמר שנמצאו
 ארבעים סאה של בתי תפילין בראשי הרוגי ביתר. משום שָׂהָא -
 דברי הברייתא ורבי ינאי בְּדִרְשָׁא - בתפילין של ראש שהם
 גדולים, וְהָא - דברי רבי יוחנן בְּדִרְשָׁא - בתפילין של יד שקטנים
 מתפילין של ראש ולכן נמצא מהם כמות קטנה.
 אָמַר רַבִּי אֲסִי, אֲרָבָעָה קִבְּוֵן מוֹחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנְּהַרְגוּ בְּחֻרְבָן בֵּית
 ראשון נִמְצְאוּ עַל אֶבֶן אַחַת. עוֹלָא אָמַר, תִּשְׁעָת קִבְּוֵן שֶׁל מוֹחַ
 נִמְצְאוּ. אָמַר רַב כְּהָנָא, וְאִיתֵיהֶם - ויש אומרים ששילא בר מרי
 אמר זאת, מַאי קָרָאָה - מהו הפסוק המרמז שהבבליים רצצו את
 ראשי ישראל על אבן בחורבן בית ראשון. נֹאמַר (תהלים קל"ח) 'פַּת
 כְּבַל הַשְּׂדוּדָה אֲשֶׁרִי שִׁשְׁלִם לָךְ גּוֹ' אֵת גְּמוּלָךְ שֶׁגְּמַלְתָּ לָנוּ' - דוד
 המלך מקלל את בני בבל ששיבו להם כמעשהיהם הרעים שעשו
 לישראל בימי החורבן, וּמְנַשֵּׂי הַפִּסְוֹק (שם ט) 'אֲשֶׁרִי שִׂאֲחֻ וְנִפְּץ
 אֵת עֵלְלוֹךְ אֵל הַפִּלְעֵן' - מאושר יהיה מי שיאחזו וינפצו את ראשם
 של בניך הקטנים על גבי הסלע. מִכָּךְ שֶׁהַפִּסְוֹק מִפְּרַשׁ שְׁעוֹנֵשׁ זֶה
 הוּא מְדָה כְּגַד מְדָה, הָרִי זֶה הוֹכַחָה שְׁכָךְ עִשׂוּ בְּנֵי בָבֶל לְיִשְׂרָאֵל
 בּוֹמְן הַחֻרְבָן.
 נֹאמַר בְּאִיכָה (ד א) 'בְּנֵי צִיּוֹן תִּקְרְיִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפוֹ' - המשובחים
 בְּפוֹ. שׂוֹאלֵת הַגְּמָרָא מַאי מְסֻלָּאִים בְּפוֹ - מדוע נאמר שהם
 משובחים 'בפו' שמשמעו שהיו משובחים על ידי הפו, ולא נאמר
 שהם משובחים 'נפז' שהיו משובחים יותר מהפו. אֵילִימָא - אם
 תרצה לומר דְּהוּוּ חֲפִי בְּפִינָא - שהיו מכוסים בתכשיטי זהב, וְזֶה
 הראה את שבתם ואת ערכם, וְהָאֲמַרִי רַבִּי רַבִּי שִׁילָא - והרי אמרו
 בבית מדרשו של רבי שילא, תְּרִיתִי מְתַקְלִי אִיסְתִּירִי פִּינָא נְהוּת
 בְּעֵלְמָא - שני משקלות של סלעי פז ירדו לעולם, הָדָא בְּרוּמֵי וְהָדָא
 בְּכִיבּוּלֵי עֵלְמָא - סלע אחד ירד ברומי, והסלע השני התחלק בכל
 העולם. נִמְצָא שְׁבְרוּמֵי יֵשׁ כְּמוֹת פּוֹ גְדוּלָה כְּמוֹ כָּל הַפּוֹ שִׁישׁ
 בעולם כולו. ואם כן אין לפרש של כוונת הפסוק שבני ציון היו
 מיוחדים משובחים בתכשיטי הפז שלהם, לפי שלאנשי רומי היה
 יותר פז. עוֹנָה הַגְּמָרָא, אֶלְאָ פִּירוּשׁ הַפִּסְוֹק שְׁהָיוּ בְּנֵי צִיּוֹן מְגַנְנֵי אֵת
 הַפּוֹ בְּיוֹפֵינָן - מבזים את יופי הפו, מכיון שהם היו יותר יפים ממנו,
 הִיהָ יוֹפֵי הַפּוֹ מִתְּבוּזָה לְעוֹמְתָם, כְּפִי שִׁיטְפֹר לְהַלֵּן, מְעִיקְרָא -
 בתחילה, קודם החורבן, חֲשִׁיבֵי דְרִיקָאֵי - האנשים החשובים
 ברומי, כשהיו רוצים שנשוחתים תעברנה ילדים יפים, הָיוּ נִקְפְּי
 בְּלִינָא דְּגוֹשְׁפִּנְקָא - היו תופסים צורות נאות עשויות מפז
 משוטבעות טבעותיהם, וּמְשַׁמְשֵׁי עֲרִיסְיָהוּ - ובנגדן היו משמשים
 מייטתם. מְכָאֵן וְאֵילִיךְ - ממזן החורבן ששב את בני ישראל, מִיִּיתָה
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - היו הרומאים מביאים יהודים שהיו יותר יפים, וְאָמְרִי
 בְּכַרְעֵי דְּפוֹרְוִיָּהוּ - וקושרים אותם ברגלי מייטותיהם, וּמְשַׁמְשֵׁי -
 ומשמשים כנגדם. הָרִי שִׁיּוֹפֵי הַיְּהוּדִים יוֹתֵר גְּדוּל מִיוֹפֵי הַפּוֹ, הָרִי
 מעדיפים את יופים עליו. אָמַר לִיהָ חַד לְחֻכְרֵיהָ - שאל יהודי אחד
 את חבירו, הָא - צרה זו הִיא בְּרִיבָא - היכן כתובה בתורה. אָמַר
 לִיהָ, דָּבַר זֶה נִרְמַז בַּפִּסְוֹק (דברים כח א) 'גַּם כָּל חָיִי וְכָל מִכְּהָ אֲשֶׁר
 לֹא כְּתוּב בְּסַפְּרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם ה' עֲלֵיךְ עַד הַשְּׁמֹדָךְ'. הַתּוֹרָה
 רומזת לצרה זו שהיא דבר מגונה, וְאִי אִפְשָׁר לְכַוְנָהּ בְּתוֹרָה

1 כל ממון שפוסקין עליו - כי איכא סכנת נפשות פורין שבויין יורח על כיד דמדיק, כדאמרין
 2 בפרק "השולח" (גיטין מו,א) גבי מוכר עצמו ואת בניו לגוים, כל שכן הכא דאיכא
 3 קטלא. אי נמי - משום דמופלא בחכמה היה. אבל בשטר קנה - אאשה נמי קאי, כדמכתב
 4 בסמוך. והא דאמר בפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צה,א) כתב לראשון ולא חתמה לו,
 5 ולשני וחתמה לו - איכא דכתובה. משמע דבחד
 6 לוקח יכולה לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי" התיב
 7 כשחתמה על שטר של בעלה, והכא כשכתבה
 8 שטר בפני עצמה. ועוד: דחתמה התיב -
 9 שנתרצת במכירת הבעל, או שמחלה לו
 10 השעבוד, אבל הכא - כשכתבה שטר מכירה
 11 שהיא מוכרת לו, ולמאי דשפירש רבינו
 12 אליעזר משנאי דרב ושמואל פליגי הכא
 13 באחריות טעות סופר הוא, דשמואל לטעמיה
 14 דאמר בפרק קמא דבבא מעיטעא (ד,א) דאחריות
 15 לאו טעות סופר הוא בשטר מקח וממכר, ורב
 16 סבר אחריות טעות סופר הוא, ובסתם שטר -
 17 ככתב לו אחריות דמי, וזהו דהוא דלבעל -
 18 כשפירשה דלא קבלה אחריות מדי.
 כגון

1 קצוצי תפילין - דפסי תפילין חוץ מן הרצועה קרוי קציצה, כדאמרין במסכת סוכה
 2 (מ"ב), אוחז ברצועה ואינו אוחז בקציצה. דררעא - ארבעים סאה, ודררשא שהם גדולים,
 3 ארבעים בתים בכל קציצה - הוה שלש זימני ארבעים סאה. ואם תאמר: ארבע ללא היא,
 4 שבת אחד של ודוע גדול מאחד מבתי הראש, לפי שבאן כל ארבע פרשיות בבית אחד,
 5 ובשל ראש פרשה אחת בבית אחד. ומכל מקום
 6 דפוס של ראש, מתוך שצריך לחלק הבתים,
 7 ולהיות ריח בנייהו, וקובעין על מושב אחד -
 8 הוצרך המושב להיות רחב, והוי על אחד שלשה
 9 אסרות. ארבעה קבין - בחורבן בית ראשון.
 10 איסתי - סלעים. שהיו מנגני את הפו ביזפין
 11 - והיו מנסולאים, לשון "סילו לרובכ" (תהלים
 12 סד) "לא תסולה בבחם אופיר" - משבוהין היו
 13 ביזפין מן הפו. בלויני הושפנקי - צורות נאות
 14 שבוהתמיקו, כדי שתתברנה כנגדן. כמה
 15 מרוקינא מהחוא דוכתא - שלא הגעתי ללמוד
 16 אותו פסוק. אינגד - מעט. פוסתא ופלא - דף
 17 וחצי. על כבוד שמיך הגבור - והיכן גבורתי?
 18 עלי ועלך - ששמי נתחלל בכך. שוליא דנגרי
 19 הוה - לא היה רבו לתורה, אלא רבו לאומנות
 20 של נגרים. שוליא - אינדיין. הוצרך ללות -
 21 הרב. קיים - השכים. שתי פתילות נגר אחד -
 22 אשת איש. לא שנו - דמקחו בטל. אלא דאמר
 23 ליה - בעלים, לזה שלקח מסיקריקו. לך חוק
 24 וקני - בחוקה, דכיון דדיבורא בעלמא הוא -
 25 איכא לממרה. השני נוח לי. אבל - אי כתב ליה
 26 שטרא בשמייה. קני - וכדלי האי לא הוה ליה
 27 למיעבר, לא אי רובנה ליה מכר גבור, ומדעת
 28 אחריות - דאי טרפו לה מיניה - לגביה דמי
 29 ארעא.

קצוצי תפילין נקצוצו בראשי הרוגי ביתר. רבי ינאי
 רבבי ישמעאל אמר: שלש קופות של ארבעים
 ארבעים סאה. במתניתא תנא: ארבעים קופות של
 שלש שלש סאין, ולא פליגי: האי דרשא, האי דדרשא.
 אמר רבי אסי: ארבעה קבין מוח נמצאו על אבן
 אחת. עולא אמר: תשעת קבין. אמר רב בהנא,
 ואיתמא שילא בר מרי: מאי קראה? "בת בבל
 השרודה אשרי שישלם לך וגו' אשרי שיאחו ונפץ
 את עוללך אל הסלע". בני ציון התקרים המסולאים
 בפון - מאי "מסולאים בפון"? אילמא דהוה מוחי
 בפוןא - והאמרי דבי רבי שילא: תרתי מתקלי
 איסתי פוןא נחות בעלמא, חדא ברומי וחדא בפולא
 עלמא! אלא שהיו מנגני את הפו ביזפין. מעיקרא, חשיבי דרומאי הוה נקמיי בלוינא דגושפנקא
 ומשמשו ערסיהו, מפאן ואילך מייתו בני ישראל ואסרי בכרעו דפורייהו ומשמשו. אמר ליה
 חד לתבריה: האי היכא פתיבא? אמר ליה: "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר
 התורה הזאת". אמר: פמה מרחיקנא מדוכתא פלון? אמר ליה: אינגד פוסתא ופלא, אמר
 ליה: אי מטאי לנביה לא איצטריכי לך. אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון
 בן גמליאל, מאי דכתיב: "עיני עוללה לנפשי מכל פנות עירי"? ארבע מאות פתי כנסיות
 היו בכרך ביתר, ובכל אחת ואחת היו בה ארבע מאות מלמדי תינוקות, וכל אחד ואחד
 היו לפניו ארבע מאות תינוקות של בית רבן, וכשהיה אויב נכנס לשם היו דוקרין אותו
 בחוטריהו, וכשגבר אויב ולכדום, פרכום בספריהם והצייתום פאש. תנו רבנן: מעשה ברבי
 יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו
 תלתלים. הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר: "מי נתן למשיח יעקב וישראל לבוזים?" ענה אותו תינוק ואמר: "הלא ה'
 זו קטאנו לו ולא אבו בדרךיו הלך ולא שמעו בתורתו". אמר: מוכתני בו שמונה הוראה בישראל, העבודה! שאני זו מפאן עד
 שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו: לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל.
 ומנו? רבי ישמעאל בן אלישע. אמר רב יהודה אמר רב: מעשה בבנו ובבתו של רבי ישמעאל בן אלישע שגשבו לשני אויבים.
 לזימין נדודו ונשיהם במקום אחד, וה אומר: יש לי עבד שאין ביזפיו בכל העולם, וזה אומר: יש לי שפחה שאין בכל העולם פולו
 ביזפיה. אמרו: בוא ונשיאם זה לזה ונחלק בוולדות. הכניסום לחדר, זה ישב בקרן זווית זה וזה ישב בקרן זווית זה, זה אומר: אני
 בהן בן פהנים גדולים שפחה? וזאת אומרת: אני פהנת בת פהנים גדולים אנשא לעבד? וככו כל הלילה. פיון שעלה עמוד
 השחר, הפירו זה את זה, ונפלו זה על זה ונעו בככה עד שיצאה נשמתן. ועליהן קונן רמיה: "על אלה אני כוביה עיני יודיה
 מים". אמר ריש לקיש: מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה, צפנת - שהכל צופין ביזפיה, בת פניאל - בתו של בהן גדול
 ששימש לפניו ולפניהם, שנתעלל בה שבאי כל הלילה. למחר תלבישה שבעה חלוקים והוציאה למוכרה. בא אדם אחד שהיה מוכער
 ביותר, אמר לו: הראני את יזפיה, אמר לו: ירקא! אם אתה רוצה ליכח - קח, שאין ביזפיה בכל העולם פולו. אמר לו: אף על פי
 בן הפשיטה ששה חלוקים, ושביעי קרעתה ונתפלשה באפר, אמרה לפניו: רבונן של עולם, אם עלינו לא חסמך, על קדושת שמך
 הגבור למה לא תחום? ועליה קונן רמיה: "בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר אבל יחד עשי לך מספר תמוריים פי פתאום יבא
 השודר עלינו", "עלך" לא נאמר אלא "עלינו", כבכול, עלי ועלך בא שודר. אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: "ועשקו גבר
 וביתו ואיש ונחלתו"? מעשה באדם אחד שנתן עינו באשת רבו, ושוליא דנגרי תהו. פעם אחת הוצרך (רבו) ללות, אמר לו: שגר
 אשתך אצלי ואנונה, שיגר אשתו אצלו, שהה עמה שלשה ימים. קדם ובא אצלו, אמר לו: אשתי ששיגרתיה לך היכן היא? אמר
 לו: אני פטרתיה לאלתר, ושבעתי שהתינוקות נתעללו בה בדרך. אמר לו: מה אעשה? אמר לו: אם אתה שומע לעצתי גרשה.
 אמר לו: כתובתה מרובה, אמר לו: אני אלונד ותן לה כתובתה. עמד זה וגרשה, הלך הוא ונשיאה. פיון שהגיע זמנו ולא היה לו
 לפורעו, אמר לו: בא ועשה עמי בחובך. והיו הם וישבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן, והיו דמעות נושרות
 מעיניו ונפלות בכוסיהן, ועל אותה שעה נתחמם גור דין. ואמרו לה: על שתי פתילות נגר אחד. "קח מן הסיקריקון" וכו'. אמר
 רב: לא שנו אלא דאמר לו "לך חוק וקני", אבל בשטר - קנה; ושמואל אמר: אף בשטר נמי לא קנה, עד שכתוב לו אחריות.

1 **בגזן** זה טוענין לירוש וללוקח - פירש בקונטרס: אפילו למאן דאמר בבבא בתרא דאין
2 טוענין - הכא מודה. ולא מצינו שם פלוגתא, אלא אמרין בפרק "לא יחפור" (בבא
3 בתרא כג.א): טוענין לירוש - תנינא, טוענין ללוקח - תנינא, ר'בנן ז"ה דאמר - הכי פירוש:
4 אפילו בגזן זה, ודסקא דעתך הדיק עם הבעלים, דמה שלא מידו - מפני יראת הסיקריקון.
5 **אזן** יחבנין אבא אבנין - והא דאמרין בפרק
6 "חוקת בתים" (בבא בתרא נד.ב) גבי דורא
7 דרעותא דבני באגי דמטמי הוו, ומלכא אמר:
8 מאן דידבי ססקא - ליכול ארעא, ודפסידו
9 הקרקע לגמרי. התיב הוה נשמטים מלפרעו, אבל
10 כאן שהבעלים הלכו, ולא להשטט - דין הוא דכל
11 הנהו שני מאן דידבי ססקא אביל, וכי הדרי -
12 אחרדי ארעא למרא.
13 **למכתב** ליה טירפא אבני באגא - לא אבני
14 באגי דקביל מיתוקן, דמה לן לפרוע
15 מה שהקדים זה: אלא אמרוהא קמאי.
16 **רביע** בקרקע או רביע במעות - פירוש: רביע
17 במעות שנתן יתן לו, ואותו רביע -
18 בקרקע או במעות יתן לו, והיינו חמישית בקרקע,
19 כדמפרש דבני חומשא זבין, ותימה, דמאי פריך
20 מברייתא דקתני: רביע בקרקע או רביע במעות,
21 לשמואל דאמר: רביע בקרקע שהוא שליש
22 במעות, דבני ריבעא זבין? הא איכא לפרושי נמי
23 איפכא: רביע בקרקע יתן לו או בקרקע או
24 במעות - והיינו שליש מעות. ואית ספרים דגרסי
25 בדבר ובברייתא: רביע בקרקע שהוא רביע
26 במעות, וכן רביעו תנאל, ומפרש: רביע - בקרקע
27 שנתן דמים עליה, והיינו חומש. דעל ארבע
28 חומשים נתן דמים, דבני חומשא זבין,
29 דכולהו
30 **ארעא** בְּמִסְקָא מִבְּנֵי בָּאנָא, אֲקִידִים וְיָהִיב זְוִי דְתַלְתָּ שְׁנִין, לְסוֹף אֶתָּא מוֹרוּתָא קַמָּא, אֲמָרוּ
31 לֵיהּ: שְׁמָא קַמְיִיתָא דִּיהִבְתָּ אֶכְלִיתָ, הִשְׁתָּא אֲנִי וְהִבְיִי אֲנִי אֶכְלִינִי, אֶתּוּ לְקַמְיָה דְרַב פֶּפְא,
32 סָבַר לְמוֹכְתָב לֵיהּ מִיּוֹרְפָא אֲבָנִי בָּאנָא, אֲמָר לֵיהּ רַב הוֹנָא גְרִיהּ דְרַב הוֹשַׁע לְרַב פֶּפְא:
33 אִם בְּנִי, עֲשִׂיתָ סִיקְרִיקוֹן! אֲלָא אֲמָר רַב הוֹנָא גְרִיהּ דְרַב הוֹשַׁע: הַיְחִי מְעוּתִיו עַל קַרְן
34 הַצֵּבִי. "זו מושגה ראשונה. בית דין של אחריתו אמרו: הלוקח מן הסיקריקון נתן לבבעלים
35 רביע". אמר רב: רביע בקרקע או רביע במעות, ושמואל אמר: רביע בקרקע שהו שליש
36 במעות. במאי קמפילגין? מר סבר: זכי רביע זבין, ומר סבר: זכי חומשא זבין. מיתבי:
37 זו מושגה ראשונה. בית דין של אחריתו אמרו: הלוקח מן הסיקריקון נתן לבבעלים רביע,
38 יוד בעלים על העלוניה, רצו בקרקע נוספין, רצו במעות נוספין; אימתי? בזמן שאין בידו
39 ליקח, אכל יש בידו ליקח - הן קודמין לכל אדם. רבי הושיב בית דין ונמנו, שאם שהתה
40 בפני סיקריקון שנים עשר חודש - פל הקודם ליקח זכה, אכל נתן לבבעלים רביע בקרקע
41 או רביע במעות. אמר רב אשי: פי תניא ההיא - לאחר שבאו מעות לידו. אמר רב:
42 אא

דאמרין דקימא ליה ביד לוקח - והוא שהתה שנים עשר חודש ביד סיקריקון, אין אנפרות בבבל - משמע: אין גוי אונס קרקע מישראל בבבל באנפרות, ואם בא ישראל וערער
על תבירו, ואומר: קרקע זו שלקחת מן הגוי שלי היתה, וגולה ממני - אינו נאמן. אין דין אנפרות בבבל - לאפסודיה ללוקח. רעילאי - כך שמו. ססקא - מס קרקע. מבני באגא -
בני הבקעה. כך היה מנהגם: פוסקים מס על כל הבקעה לתת כך וכך לשנה למלך, והם מחלקין השדות ביניהם, ונתון כל אחד מס לפי חלקו המגיע, ונותנין לאחד, והוא נותן לגבאי
המלך, ואם הלך אחד מן השדות לדרב - גבאי המלך תובע מבני הבקעה כל המס שלהם. הבעלים של קרקע זו הלכו לדרבן, ובני באגא שהיה כל המס שוטל עליהם לנתת לגבול,
לפרוע המס בשביל הבעלים ולאכולה. קריב ויהיב - למלך ססקא דתלת שנין. פירפא - שטר מבית דין לטרון מוקרקעות שלהם מה שנתן. שאילו לא באו הבעלים לטרון ממנו -
לא היה מפסיד כלום. ומעתה, שיאבלו אחרים - יטול המלך מנתו מהם, ולא יעלו אלה בחשבון, ונמצא זה מפסיד מה שנתן. אא כן עשית - הדבר, כדון סיקריקון, דאמרין במשנה
אחרונה שאינו מפסיד כלום, דקתני: קנה, ונתון לבעלים מאי דאזיל גוי גביה, או אם יש בידם ליקח - יחזירו לו מעותיו. והאי נמי לא פסיד מה שנתן למלך וגבי כולה. והכא לאו
סיקריקון הוא המלך, אין לו עליהם כי אם המס, ומפני אותו החוב נמכרה לזה, והיה לו להקדים וליתן של שלש שנים. אמר רב רביע בקרקע או רביע במעות - או יתן לבעלים חפצים
רביע מעות שנתן לגוי, או יתן לו קרקע שוה רביע המתה. אם לקחה במנה - נתון לו רביע מנה, או מן הקרקע עצמו שוה רביע מנה, והיינו חמישית בשביל קנה, אם הבעלים חפצים
בקרקע. דקסבר רב: נבי חומשא זבין מן הגוי, שוה חמש בארבעה. הלכך יהיב ליה רביע מנה, או חמישית הקרקע - והיינו רביע מנה, שהקרקע הנקנית מסיקריקון במנה שוה המתה
רביעית. ושמואל אמר: רביע הקרקע עצמו נתון לו, או שליש מנה. דסבר שמואל: נבי ריבעא זבין, שוה ארבע לקח בשלש, הלכך שדה זו שלקח במנה שוה ארבע שליש מנה. זו משנה
ראשונה - רישא דמתניתין, דקתני: מקחו בטל, או רביע במעות - וקשיא לשמואל. כי תניא - רביע במעות - לאחר שבאו שליש המעות ליד הבעלים בשמואל, קרי ליה רביע,
דהא שלשה שליש נתן לגוי ולזה שליש - הרי ארבעה. והכי קאמר: נתון לבעלים רביעית הקרקע, או מעות שיעור שיהו רביע, כשתצטרף של גוי ושל בעלים יחד של בעלים רביע
בכולן.

57 וְלֹא אֵייל קָביל - ולא הלך להתרעם ולדון עם הגוי, אִימָא אַחולֵי
 58 אַחיל - אנו אומרים שבודאי מחל על הקרקע והרי היא של הגוי.
 59 וְגִידל בַּר רַעִילָא, קָביל אִימָא בְּמִסְקָא מְבַנֵי בְּאִנָּא - קיבל מבני
 60 בקעה זכות אכילת פירות בשדה שהלכו בעליה, תמורת תשלום
 61 מס השדה, אִקְדִים גידל וְהִיב זֵוּו דְתִלְתֵי שְׁנִין - ונתן מראש את
 62 המס של שדה זו לשלש שנים, לְסוֹף אִתָּא מְוִוְוָתָא קָמָא - ולבסוף
 63 באו בעלי השדה הקודמים ואִמְרוּ לִיה גִידל, שְׂתָא מְמִייתָא דִיהֶבַת
 64 - בשנה הראשונה שנתת את דמי המס שנתב, וְהַמְלֵךְ, אִכְלֵת -
 65 אכלת את פירות השדה בדין, אולם הִשְׂתָּא - מעכשיו ואילך, אִנָּן
 66 וְהִבְיֵין - אנו ניתן את המס, וְאִנָּן אִכְלֵינָן - ואנו נאכל את פירות
 67 השדה, מכיון שלא היית צריך לפרוע למלך את המס של השנים
 68 הבאות שלא תבעם המלך. אָתוּ לְקָמֵיה דְרַב פָּפָא לְדִין תּוֹרָה, סָבַר
 69 רב פפא לְמִיכְתֵּב לִיה - לכתוב לגידל מִיִּרְפָּא - פסק בית דין שיכול
 70 לטרוף אִבְנֵי בְּאִנָּא - מההקקעות של הבעלים הראשונים בני
 71 הבקעה, את מה שהקדים ושילם למלך את המס לשנתיים הבאות.
 72 אָמַר לִיה רב הונא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻעַ דְרַב פָּפָא, אִם בְּן תּפּסוּק, עִשִׂית
 73 דִין מעשה זה כדִין סִיקְרִיקוֹן שבכדי שלא יפסיד תקנת שיחזירו לו
 74 את המס שנתן, ואִין זה כהוגן לפי שלא היה לו להקדים לשלם,
 75 אִלָּא אָמַר רב הונא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻעַ, גִידל הִנִּיחַ מְעוּתֵיו עַל קָרֹן
 76 הַבָּבִי וּדְפִסִידִים:
 77 שנינו במשנתינו, זו מְשַׁנְתֵּיהּ רֵאשׁוֹנָה, בֵּית דִין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ,
 78 הַלּוֹקֵחַ מִן הַסִּיקְרִיקוֹן נִתֵּן לְבַעְלֵיהּ רְבִיעֵי:
 79 אָמַר רב, מה שאמרו 'רביע', הַכוּונָה רְבִיעֵי בְּקָרְקַע - קרקע ששדה
 80 רבע מממעות שנתן לגוי, אִם רְבִיעֵי בְּמַעוּת - או רבע מהמעות שנתן
 81 לגוי, וכגון אם שילם לגוי מאה זו עבור השדה, צריך ליתן
 82 לבעלים עשרים וחמשה זה, או חלק מהקרקע בשווי זה. וְשִׂמּוּאֵל
 83 אָמַר, רְבִיעֵי בְּקָרְקַע - רבע מגודל הקרקע, שֶׁהוּוּ שְׁלִישׁ בְּמַעוּת -
 84 שגודל זה שווה שליש מהמעות שנתן לגוי, וכגון אם שילם לגוי
 85 מאה זה, צריך ליתן לבעלים שלשים ושלוש זה, או חלק מהקרקע
 86 בשווי זה.
 87 מבאר הגמרא, בְּמֵאָא קְמִיפְלָגי - במה חולקים רב ושמואל, מַר
 88 סָבַר - שמואל סבר נְכִי רְבִיעֵי זָבִין - הגוי מוכר את השדה שגול
 89 ברבע פחות משויה האמיתי של השדה, ולכן אם היהודי שילם
 90 לגוי מאה זה הרי שהיא שווה מאה שלשים ושלוש זה, והגוי הוויל
 91 במחיר שלשים ושלוש זה, וצריך היהודי ליתן שווי זה לבעלים. וְמַר
 92 סָבַר - ורב סובר נְכִי הוּמְשָׂא זָבִין - הגוי מוכר את השדה בחומש
 93 פחות משויה האמיתי של השדה, ולכן אם היהודי שילם לגוי מאה
 94 זה הרי שהיא שווה מאה עשרים וחמשה זה, והגוי הוויל עשרים
 95 וחמשה זה, וצריך היהודי ליתן שווי זה לבעלים.
 96 מִיִּתְיָבִי - קושיא על שמואל, ששנינו בברייתא, שמה שאמרו
 97 הַלּוֹקֵחַ מִסִּיקְרִיקוֹן מִקְחוּ בְטֹל, זו דְבַרֵי מְשַׁנְתֵּיהּ רֵאשׁוֹנָה, אולם בֵּית
 98 דִין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ, הַלּוֹקֵחַ מִן הַסִּיקְרִיקוֹן מִקְחוּ קִימֵי אִלָּא שְׁנוּתֵן
 99 לְבַעְלֵיהּ רְבִיעֵי, וְיָד בְּעָלִים עַל הַעֲלוּזָהּ וְאִם רְצוּ לְקַבֵּל אֵת הַרְבִיעֵי
 100 בְּקָרְקַע, נִמְלִין קָרְקַע, וְאִם רְצוּ בְּמַעוּת, נִמְלִין מַעוּת, אִימָתֵי וְכֹה
 101 הַלּוֹקֵחַ בְּקָרְקַע, בְּזִמְן שְׂאִין בְּדִין שֶׁל הַבְּעָלִים מַעוּת לִיקַח אִכְלֵת וְשֶׁ
 102 בְּדִין שֶׁל הַבְּעָלִים לִיקַח אֵת הַקָּרְקַע, הָרִי הֵן קוֹדְמִין לְקַבֵּל אָדָם. אולם
 103 רַבִּי הוֹשִׁיב בֵּית דִין וְנִמְנָן - ופסקו שֶׁאִם שְׂתֵתָה הַקָּרְקַע בְּפָנֵי
 104 סִיקְרִיקוֹן שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הוֹשֵׁב, וְכֵן תְּקוּדָם לִיקַח אֵת הַקָּרְקַע וְכֹה בֵּה,
 105 אִכְלֵת נִתֵּן לְבַעְלֵיהּ רְבִיעֵי בְּקָרְקַע, אִם רְבִיעֵי בְּמַעוּת.
 106 מתרצת הגמרא, אָמַר רב אשי, כִּי תִנְיָא הֵיאָא - מה ששנינו
 107 בברייתא שנתן רביע במעות, הַכוּונָה שֶׁלְאַחַר שְׂבָאוּ שְׁלִישׁ הַמַּעוּת
 108 לְהִידוּשׁ שֶׁל הַבְּעָלִים, נִמְצָא שֶׁהַסְכּוֹם שֶׁקִּיבְלוּ הַבְּעָלִים הוּא רַבִּיעֵי
 109 מִהַסְכּוֹם הַכוּול שֶׁשִׁילַם הַלּוֹקֵחַ עַל הַשְּׂדֵה, שְׂרָרֵי שִׁילַם מֵאָה
 110 שְׁלִישִׁים וְשִׁלַּשׁ זֹה, מֵאָה זֹה לְגוֹי, וְשִׁלַּשִׁים וְשִׁלַּשׁ זֹה לְבַעְלִים, שֹׁה
 111 רַבֵּעֵי מִהַסְכּוֹם הַכוּול. אָמַר רב

1 תִּנְיָא בְּוִתֵּיהּ דְשִׂמּוּאֵל, רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן אֶלְעָזָר אָמַר, לִיקַח שְׂדֵה מִן
 2 הָאִשָּׁה, שֵׁלֵא תּוּכַל לְגַבּוּת אֵת כְּתוּבָתָהּ מִקָּרְקַע זֹה, וְחֹדֵר וְלִיקַח אֵת
 3 הַשְּׂדֵה מִן הָאִשָּׁה, מִקְחוּ קִימֵי. אולם אם לקח תחילה מן הָאִשָּׁה, וְחֹדֵר
 4 וְלִיקַח אֵת הַשְּׂדֵה מִן הָאִשָּׁה, מִקְחוּ בְטֹל, מִשּׁוּם שֶׁהָאִשָּׁה לֹא גִמְרָה
 5 בְּרַעְתָּהּ לְהַקְנוֹת לָהּ, אִלָּא רַצְתָּהּ לְעִשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְבַעְלָהּ, ואִין
 6 הַמִּקַּח קִימֵי עַד שְׂתִקְתּוֹב לוֹ הָאִשָּׁה אַחֲרֵיהֶן - שאם יגבו ממנו את
 7 הַקָּרְקַע הֵיא תְשַׁלֵּם לוֹ אֵת מָה שִׁשְׁלָם לָהּ עַל הַקָּרְקַע. הִרִי
 8 שְׁכִיבַת שֹׁטֵר לֹא מוֹעִילָה לְקִימֵי אֵת הַמִּקַּח.
 9 שׂוֹאֵל הַגְּמָרָא, נִימָא תִיְהִי מְבַרִייתָא זו תִּיּוֹבְתָא דְרַב. עוּנָה
 10 הַגְּמָרָא, אָמַר לָךְ רַב, מֵאָ - מה ששנינו בברייתא 'עד שתכתוב לו
 11 אַחֲרֵיהֶן', נְמִי שְׂטַר - הַכוּונָה שְׁכַתְבָּה שֹׁטֵר, מִשּׁוּם שֶׁהִשְׁטַר מוֹרָה
 12 שֶׁמִּקְבַּלַת עַל עַצְמָה אַחֲרֵיהֶן שְׂאִינָה יִכּוּלָה לְחַזּוֹר וּלְגַבּוּת מִמֶּנּוּ
 13 אֵת הַקָּרְקַע.
 14 תַּנּוּ רַבֵּין, לִיקַח שְׂדֵה מִן הַסִּיקְרִיקוֹן, וְיִשֵּׁב בֵּהּ וְאִכְלֵת - ואכל את
 15 פִּירוֹתֶיהָ בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, בְּפָנֵי בְּעָלִים - בִּידֵיעַת הַבְּעָלִים, וְחֹדֵר
 16 וּמְקַרְבָּה לְאַחַר, אִין לְבַעְלִים עַל לּוֹקֵחַ שְׁנֵי כְּלוּם - אין הבעלים
 17 יְכוּלִים לְתַבּוּעַ מִהַלּוֹקֵחַ הַשְּׁנִי שִׁשְׁלָם לוֹ רְבִיעֵי, מִכִּיּוֹן שֶׁלֹּאֲחַר
 18 שֶׁעֲבָרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁבָהֶם הִשְׁתַּמַּשׁ הַלּוֹקֵחַ הָרֵאשׁוֹן בְּשְׂדֵה, יֵשׁ
 19 חֻזְקָה שִׁשְׁלָם לְבַעְלִים רְבִיעֵי.
 20 שׂוֹאֵל הַגְּמָרָא, הִיכִי דְמִי, אִי בִּאּוּפֹן דְקָמָא מְעִין הַלּוֹקֵחַ הַשְּׁנִי אָמַר
 21 לְבַעְלִים מִיְנֵךְ וְנִינְה - קִנְיָה לְקַנָּה הַלּוֹקֵחַ הָרֵאשׁוֹן, וְשִׁילַם לָךְ רְבִיעֵי
 22 כְּתַקְנַת כְּמַמְסִים, קִשָּׁה מְדוּעָה אִמְרוּ לוֹ לְגַבֵּי הַלּוֹקֵחַ הַשְּׁנִי, וְהָלָא
 23 אִפְּלוּ הַלּוֹקֵחַ הָרֵאשׁוֹן נְמִי - גם יוכל לטעון שְׁקֵנָה מִהַבְּעָלִים וְכֵן
 24 לְהַם רְבִיעֵי. וְאִי מְדוּבַר בִּאּוּפֹן דְהַלּוֹקֵחַ הַשְּׁנִי לֹא קָמָא מְעִין וְאָמַר
 25 לְבַעְלִים מִיְנֵךְ וְנִינְה - הַלּוֹקֵחַ הָרֵאשׁוֹן, קִשָּׁה שְׂאִפְּלוּ אֵת הַלּוֹקֵחַ
 26 הַשְּׁנִי נְמִי לֹא נִפְטוֹר מִתְשׁוּלָם הַרְבִיעֵי לְבַעְלִים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא,
 27 אָמַר רַב שְׂשֵׁת, לְעוּלָם מְדוּבַר בְּדִלָּא קָמָא מְעִין לִיה - כִּשְׁהַלּוֹקֵחַ הַשְּׁנִי
 28 אִינוֹ טוֹעֵן לְבַעְלִים שֶׁהָרֵאשׁוֹן קִנְיָה מִמֶּנּוּ בְּדִין, וְשִׁילַם לְהֶם רְבִיעֵי,
 29 וְהַבְּרִייתָא מְלַמְדָנָה שֶׁבְּכַגּוֹן זֶה - שֶׁהָרֵאשׁוֹן הַחֻזִיק שְׁלֹשׁ שָׁנִים, בֵּית
 30 דִין מוֹעֲזִין לְיֹדֵשׁ שִׁירַשׁ מִהַלּוֹחַ מִהַסִּיקְרִיקוֹן, שֶׁאִבּוּ שִׁילַם רְבִיעֵי
 31 לְבַעְלִים, וְכֵן מוֹעֲזִין לְלּוֹקֵחַ הַשְּׁנִי שֶׁקֵּנָה מִהַלּוֹחַ מִהַסִּיקְרִיקוֹן,
 32 שֶׁהָרֵאשׁוֹן שִׁילַם רְבִיעֵי. וְאִידֵךְ - ואילו לגבי הַלּוֹקֵחַ הָרֵאשׁוֹן, אִי
 33 מְעִין שֶׁחֹזֵר וְקִנְיָה בְּדִין, אִין - אנו מאמינים לו, ואִין מוֹצִיאִים אֵת
 34 הַשְּׂדֵה מִיָּד, וְאִי לֹא מְעִין אנו לא טוענים עבורו.
 35 הֵנּוּ רַבֵּין, גוֹי הִנְיָא וְאִנָּס אֵת יִשְׂרָאֵל לִיתֵן לוֹ אֵת קָרְקַעוֹ מִקְּמַת חוּב
 36 שְׁהִיהָ הִיהוּדִי חַיִּיב לוֹ, וּמִקְּמַת אִנְפְּרוּת - וכן גוֹי שֶׁאִנָּס אֵת יִשְׂרָאֵל
 37 לִיתֵן לוֹ אֵת קָרְקַעוֹ בְּחִינָם, אִין בּוֹ מְשׁוּם דִין סִיקְרִיקוֹן, וּמְחֻזְרִי
 38 לְבַעְלִים אֵת הַקָּרְקַע בְּחִינָם, וְאִנְפְּרוּת עַצְמָה צְרִיכָה שְׂתֵתָה שְׁנַיִם
 39 עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ - ובכדי שיהיה על השדה דִין אִנְפְּרוּת צְרִיכָה הַקָּרְקַע
 40 לְשִׁהוּת בִּיד הַגּוֹי שְׁנַיִם עֶשֶׂר חוּדָשׁ. שׂוֹאֵל הַגְּמָרָא, מְדוּעָה צְרִיךְ
 41 שְׂתֵתָה הַשְּׂדֵה בִּידֵי הַגּוֹי שְׁנַיִם עֶשֶׂר חוּדָשׁ, וְהָאִמְרָת - והרי
 42 הַבְּרִייתָא אִמְרָה שְׂאִין כֹּה מְשׁוּם דִין סִיקְרִיקוֹן וְדִין שְׁנַיִם עֶשֶׂר חוּדָשׁ
 43 לֹא נִאמַר כִּי אִם לְגַבֵּי סִיקְרִיקוֹן. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, הִיכִי קָמַר
 44 סִיקְרִיקוֹן עַצְמָה שְׂתִינְקוּ חוּ"ל שְׂתֵשָׂאֵר בִּיד הַלּוֹקֵחַ, צְרִיכָה שְׂתֵתָה
 45 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ בִּיד הַסִּיקְרִיקוֹן, אִבַּל אִם הַקָּרְקַע לֹא שְׂתֵתָה שְׁנַיִם
 46 עֶשֶׂר חוּדָשׁ בְּפִנֵי הַסִּיקְרִיקוֹן, יְכוּלִים הַבְּעָלִים לְהוֹצִיא אֵת הַקָּרְקַע
 47 מִהַלּוֹחַ.
 48 אָמַר רַב יוֹסֵף, נְקִימָנָן - מסורת אבותינו בידינו שְׂאִין אִנְפְּרוּת בְּכָבֵל
 49 - אין גוֹי אִוְנָס קָרְקַע מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָבֵל, וְלִכֵּן אִם בָּא יְהוּדִי וְאִוְנָר עַל
 50 קָרְקַע שְׁהִיא שְׁלוּ וְחִבְרָו לְקַחָהּ מִגּוֹי שֶׁלְקַחָהּ מִמֶּנּוּ בִּאִנְפְּרוּת, אִינוּ
 51 נִאמְנָן. שׂוֹאֵל הַגְּמָרָא, וְהָאִ קְחִינָן דְאִיבָא - והרי רואים אנו שיש
 52 גוֹיִם הָאוֹנְסִים קָרְקַע יִשְׂרָאֵל מִחַמַּת אִנְפְּרוּת. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, אִלָּא
 53 תִּאמְרוּ שְׂאִין אִנְפְּרוּת בְּכָבֵל בְּמַצִּיאוֹת, אִלָּא אִיבָא - אלא כך
 54 אִמְרוּ, אִין דִין אִנְפְּרוּת בְּכָבֵל וְהַלּוֹקֵחַ מִגּוֹי שֶׁאִנָּס קָרְקַע מִיִּשְׂרָאֵל
 55 בִּאִנְפְּרוּת, מִקְחוּ קִימֵי. מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא, מֵאָ מְעִימָא - מדוע אין דִין
 56 אִנְפְּרוּת בְּכָבֵל, בְּיִין דְאִיבָא כִּי דְוָיֵאֵר - היות ויש שלטונות בעיר,

56 בְּיָדָא לְיָדָא לְרַב אָשִׁי - שהיה כפוף תחת רב אשי, ולכן נחשב רב אשי
57 ליחיד בתורה ובגדולה.

משנה

58 חֲרַשׁ שאינו שומע ואינו מדבר, אף שמן התורה אין במעשיו כלום,
59 מכל מקום תיקנו חכמים שהוא רשמו ונרשמו - שיהיו מעשיו קיימים
60 על ידי רמיוה, דהיינו שסומכים על מה שמבינים מרמיוותו, וכן
61 כשאחרים מרמזים לו וניכר שהוא מתרצה סומכים עליו שהבין
62 את רמיוותם. וכן בְּתִירָא אִמְרָא, קוֹפִיץ וְנִקְפִיץ בְּמַטְלָמְלִין - יכול
63 לישא וליתן במטלטלין אף בעקימת שפתים שהוא רמיוה בפה ולא
64 דווקא ברמז ברור בידי או בראשו. וכן תיקנו חכמים שהפְּעוּטוֹת
65 - הקטנים, מְקַחְן מִקְחָא, וּמְמַכְרֵן מְמַכְרָא, פְּקִיית ומכירת מטלטלין.

נמרא

67 אִמְרָא רַב נְחָמָן, הַפְּחֻלְקָתָא אם מועילה עקימת שפתים, היא רק
68 בְּמַטְלָמְלִין, אֲבָל בְּנִיטִין - בגירוש חרש, לְדַבְרֵי הַכֹּל דווקא בְּרַמְיוּהָ.
69 מקשה הגמרא, והלא פְּשִׁיטָא שאין מועיל בגט עקימת שפתים,
70 שהרי בְּמַטְלָמְלִין תֵּנָן בדברי בן בתירא שמועיל עקימת שפתים,
71 ולא בגיטין. מתרצה הגמרא, מהו דְּתִירָא שלא בא התנא למעט
72 גיטין, אלא לחדש שפֵּתָא בְּמַטְלָמְלִין מועילה עקימת שפתים, קָא
73 מְשַׁמְעָ לָן רב נחמן שאין מועילה עקימת שפתים בגט. אִימָא דְּאִמְרֵי
74 אִמְרָא רַב נְחָמָן, בְּפְחֻלְקָתָא בְּמַטְלָמְלִין, קָדַם פְּחֻלְקָתָא בְּנִיטִין, ולפי בן
75 בתירא מועילה עקימת שפתים אף בגט. מקשה הגמרא, וְהָאֲנָן
76 בְּמַטְלָמְלִין תֵּנָן ולא בגט. מתרצה הגמרא, אִימָא - תפרש אִימָא
77 בְּמַטְלָמְלִין, וכל שכן בגט:

78 שנינו במשנה, הַפְּעוּטוֹת מְקַחְן מִקְחָא וּמְמַכְרֵן מְמַכְרָא בְּמַטְלָמְלִין;
79 מבררת הגמרא, וְעַד כְּפֹה - מאיזה גיל מקחן מקח. מְחִינְי [ה-ראהו]
80 רַב יְהוּדָה לְרַב יֶזְעָק בְּרִיהּ, כְּבַר שֵׁית כְּבַר שָׁב - מבן שש או שבע.
81 רַב כְּהֵנָא אָמַר, כְּבַר שָׁב כְּבַר תַּמְנִי - בן שבע או שמונה. בְּמַתְנִיתָא
82 תַּנְיָא, כְּבַר תְּשַׁע כְּבַר עֶשְׂרִי. ולא פְּלִיגִי - לא נחלקו להלכה, אלא כִּל
83 חַד וְחַד לְפִי חוֹרְפֵיהָ - כל קטן וקטן לפי מידת חריפותו והבנתו.
84 ומבררת הגמרא, וְטַעְמָא מַאי - מה הטעם שתיקנו חכמים שקטן
85 יכול לישא וליתן, אִמְרָא רַב אָבָא בְּרַ יֶזְעָק, אִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם
86 כְּרִי תִּיּוּ - כדי שיהיה להם דרך לפרנס עצמם, שאם לא יחול
87 קנינם לא ימכרו להם ולא יקנו מהם.

88 הגמרא מביאה עוד מימרא בשם רבי אבא: נאמר במלכים (ב' כב)
89 וַיֵּאמֶר לְאַשֶׁר עַל הַמַּלְאָכָה הוֹצֵא לְבוֹשׁ לְכָל עַבְדֵי הַכְּעָל, מבארת
90 הגמרא, מַאי מַלְאָכָה, אִמְרָא רַב אָבָא בְּרַ יֶזְעָק, אִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן, דְּכַר
91 הַמַּלְאָל וְנִמְתָּח - בגדי פשתן שחוטם נמתחים על ידי שמוללם
92 באצבעותיו כשנטוים.

93 כִּי אִתָּא רַב דִּימֵי אִמְרָא בשם רבי יוחנן, שִׁינָר לֹא יְהוּדֵי עֵשִׂיר שִׁשְׁמו
94 בּוֹנִינִים בְּן נֹנִינִים, לְרַבִּי אַרְבַּעַה מֵינִים של פשתן דק וטוב: סִיבְנִי
95 וְחוּמְסִי, סְלִסְלָה וּמְלַמְלָא. ובגד במידתו של רבי מסיבני וְחוּמְסִי,
96 כשהיו מקפלים אותו היה גדולו בְּאִמְנוּזָא וּפְלִגְיָה דְּאִמְנוּזָא - כאגוז
97 וחצי. ובגד מְסַלְסְלָה וּמְלַמְלָא היה גדולו בְּפִיסְתָּקָא וּפְלִגְיָה דְּפִיסְתָּקָא
98 - כאגוז וחצי הגדל על עץ האלון. ומבארת הגמרא, מַאי מְלַמְלָא
99 - מה הפירוש מלמלא, דְּכַר הַמַּלְאָל וְנִמְתָּח - מין פשתן הנמתח
100 בשעה שמוללים אותו.

101 מבררת הגמרא, וְטַעְוִתָּן עַד כְּפֹה - אם טעו הפעוטות במקח מהו
102 השיעור שבו מתבטל המקח. אִמְרָא רַבִּי יוֹנָה, אִמְרָא רַבִּי יוֹרְאִי, עַד
103 שְׁתוֹת כְּגֵדוֹל - דינם כגדול שבטעות בשיעור שישית מהמקח אין
104 המקח מתבטל, רק מחזירים את האונאה, וביותר משישית בטל
105 המקח.
106 כְּעֵי אֲפִי, מְתַנְתּוּ של קטן מַאי, האם גם זה בכלל תקנת חכמים. רַב

1 אֵאֵמָר הוּאֵי בְּמִינֵיהּ דְּרַבִּי רַבִּי - אני הייתי במנין בית דינו של רבי,
2 כשנמנו לתקנת סיקריקון, וּמִינֵיהּ דִּידֵי מְנֵי בְּרִיטָא - וממני התחילו
3 למנות את דעת הדיינים, ואפילו שלא היה הגדול מביניהם.

4 מקשה הגמרא, וְהָאֲנָן תֵּנָן בסנהדרין (בבא), שכשבאים הדיינים לדון
5 דיני פְּמוֹנוֹת, וְכֵן דיני הַשְּׁהֲרוֹת וְהַטּוֹמְאוֹת, מְתַחֲלִין מִן הַגְּדוֹל -
6 עליהם לשמוע תחילה את דעת הגדול שבהם. וְרַק בְּדִינֵי נַפְשוֹת -
7 מְתַחֲלִין מִן הַצָּד - שומעים תחילה את דעת קטני הדיינים, שאם
8 ישאלו תחילה את הגדול ויחייב לא ירצו הקטנים לזכות. ומדוע
9 בבית דינו של רבי שמעו תחילה את דברי רב בדיני ממונות ולא
10 את הגדול. מתרצה הגמרא, אִמְרָא רַבָּה בְּרִיהּ דְּרַבָּא, וְאִיתֵיהּ - ויש
11 אומרים שרְבִי הִילֵל בְּרִיהּ דְּרַבִּי וּלְמַד תִּירַץ בּוֹ, שאני מְנַיָּא - שונה
12 היה סדר מנין הדיינים דְּבִי רַבִּי, דְּכּוֹלְהוּ מְנַיְיָהוּ מִן הַצָּד הוּוּ
13 מְתַחֲלִין - שהיו שומעים תחילה את הקטנים בכל מניינם ואף
14 כשדנו בדיני ממונות, ולכן שמעו תחילה את דברי רב.

15 מימרא נוסתת בשם רבה או רבי הילל: וְאִמְרָא רַבָּה בְּרִיהּ דְּרַבָּא,
16 וְאִיתֵיהּ רַבִּי הִילֵל בְּרִיהּ דְּרַבִּי וּלְמַד, מִיּוֹת מִשָּׁה רַבִּינוּ עַד רַבִּי, לֹא
17 מְצִינוּ עוֹד שְׁתָּהָא תוֹרָה וְגִדּוּלָהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמַקּוֹם אֶחָד - באדם
18 אחד, כלומר אחד שיהא גדול מכל בני דורו בין בתורה ובין
19 בעושר, אלא לעולם היה בדורו כמותו ואו גדול ממנו כאחד
20 מהם.

21 הגמרא ממחה על מאמר זה, ומביאה אנשים שהיו להם תורה
22 וגדולה: מקשה הגמרא, וְלֹא - וכי לא מצינו, וְהָא תוֹה יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
23 נוּן שהיה יחיד בדורו בתורה וגדולה. מתרצה הגמרא, יְהוֹשֻׁעַ לֹא
24 היה יחיד בדורו בשניהם אלא הָא תוֹה אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הכהן שהיה
25 גדול כמותו בתורה. ומקשה, הָא תוֹה אֶלְעָזָר - שהיה יחיד בתורה
26 וגדולה לאחר פטירת יהושע. ומתרצה תוֹה בדורו פְּנַחֶסֶן בנו שהיה
27 כמותו. ומקשה, וְהָא תוֹה פְּנַחֶסֶן, שהיה גדול בתורה וכוון גדול
28 לאחר פטירת אלעזר. ומתרצה, הוּוּ בדורו הַזְּנָנִים שהיו גדולים
29 בתורה כמותו. ומקשה, הָא תוֹה שְׂאוּל, שבזמן מלכותו היה יחיד
30 בתורה וגדולה. ומתרצה, תוֹה בדורו שְׂמוּאֵל הנביא. מקשה
31 הגמרא, וְהָא נַח נְפִישִׁיה - והרי שמואל נפטר לפני שאול, ולאחר
32 פטירתו היה שאול יחיד בתורה ובגדולה. מתרצה הגמרא, שמה
33 שאמרו שלא מצינו, כּוֹלְהוּ שְׁנֵי קְאָמְרִינֵן - הכוונה לאדם שמיום
34 שעמד בגדולתו היה יחיד, וכמשה רבינו ורבי שמשעה שהתחילה
35 גדולתם לא היה גדול כמותם, אבל שאול בתחילת ימי גדולתו לא
36 היה יחיד לפי שהיה אז שמואל הנביא.

37 מקשה הגמרא, וְהָא תוֹה דוד המלך, שבתקופת מלכותו היה יחיד
38 בתורה ובגדולה. מתרצה הגמרא, תוֹה בדורו עִירָא הַיֵּאִירִי, שהיה
39 גדול ממנו בתורה. ומקשה, וְהָא נַח נְפִישִׁיה לפני דוד, ולאחר
40 פטירתו היה דוד יחיד. ומתרצה, כּוֹלְהוּ שְׁנֵי פְּעִינֵן, ובתחילת
41 גדולתו של דוד היה עירא חי. מקשה הגמרא, הָא תוֹה שְׁלֹמֹה
42 המלך בתקופת מלכותו. ומתרצה, תוֹה בדורו שְׁמַעִי בֶּן גֵּרָא שהיה
43 גדול ממנו בתורה. ומקשה, וְהָא קְלָלִיָּה - והרי שלמה צייה להרוג
44 את שמעי, ולאחר מותו היה שלמה יחיד בדורו. ומתרצה, כּוֹלְהוּ
45 שְׁנֵי קְאָמְרִינֵן, ובתחילת גדולתו של שלמה היה שמעי חי.
46 מקשה הגמרא, הָא תוֹה חֻזְקָה מִלֵּךְ יְהוּדָה, שהיה יחיד בדורו
47 בתורה וגדולה. ומתרצה, תוֹה בדורו שְׁבַנָּא שהיה גדול ממנו
48 בתורה. ומקשה, וְהָא אִיקְטִיל - והרי נהרג שבנא על ידי סנהריב.
49 ומתרצה, כּוֹלְהוּ שְׁנֵי קְאָמְרִינֵן, וקודם שנהרג שבנא לא היה חזקה
50 יחיד. ומקשה, וְהָא תוֹה עִירָא, ומתרצה, תוֹה בדורו נְחֻמְיָה בֶּן
51 חֲפְלָיָה שהיתה גדולתו יותר מעזרא.

52 אִמְרָא רַב אָבָא בְּרִיהּ דְּרַבָּא, אָפּ אֵינִי אִמְרָא מִיּוֹת רַבִּי וְעַד רַב אָשִׁי,
53 לֹא מְצִינוּ תוֹרָה וְגִדּוּלָהּ בְּמַקּוֹם אֶחָד. מקשה הגמרא, וְלֹא - וכי לא
54 היה בדורו של רב אשי גדול כמותו, וְהָא תוֹה אֵת הוּנָא בְּרַ נְתָן
55 שהיו לו תורה וגדולה. ומתרצה, שאני הוּנָא בְּרַ נְתָן, דְּמִיכָף תוֹה

1 **דבוליהו** מניייהו מן הצד הוה מתחלי - פירש בקונטרס: דמקוי לה לא תענה על ריב" בכל
 2 דבר. ואין נראה, דלא מיסתבר דפליג אמיתיתין דסנהדרין (לבא, דאיתיה. אלא
 3 משום ענה, שלא להראות עצמו גדול, היה עשה. **והא** היה הונא בר נתן - תורה וגדולה
 4 היתה לו, כדאמרין במועד קטן (כתא) דקא דחקא רגלי דהונא בר נתן, ואמר בפרק שני
 5 דבבבא (ישא, דאיקים ביה "והווי מלכים אומנין".
 6 **אחת** מתנה מרובה ואחת מתנה מועטת -
 7 ומדלא קאמר נמי "אחת מתנת מטלטלין
 8 ואחת קרקעות" - נראה דוקא במטלטלין, דאירי
 9 בהו, קאמר. הוא דאמרין בימי שמת" (בבא
 10 בתרא קנהג) גבי פחות מכן עשרים דאין מוכר
 11 בכספי אביו, ומתנתו מתנה במרקעי - התם
 12 בגדול שהוא פן שלש עשרה ענים ויום אחד, אלא
 13 דלא היה פן עשרים.

ולטול

1 **אנא הואי** במניינא רבי - אבותו מנין שחקנו שכל הקודם ליקח זכה. ופינאי דירי' מנ
 2 **ברישא** - ממני שאלו תחלה בשרה, כשהיינו יושבין, מה דעתי נוטה. והוא היה בינונו,
 3 לא מן הגדולים ולא מן הקטנים. ואני שמעתי שקטן שבהם היה. מתחילין מן הגדול -
 4 כשעומדין למנין, לראות אם רוב שממאין או רוב מהטריין. מן הצד - מן הקטנים, ולא מן
 5 הגדול, שלא ילמדו חובה והשאר נכנעין מפניו

6 שלא לחלוק עליו. מן משום "לא תענה על ריב" (שמות כג), ובדיני נפשות מוקמינן להאי קרא
 7 בפרק קמא דסנהדרין (בא, לא כהטייתך
 8 הצד כו, ולא ילמדו זכות. דבוליהו מניייהו מן
 9 מתחילין - משום "לא תענה על ריב"
 10 ובתיב חסר בלא יוד, ודרשין: "לא תענה על ריב"
 11 רב" - לא תחלוק על מופלא שבבית דין, ולא
 12 מוקמי ליה לרישא דקרא בדיני נפשות, ואף על
 13 גב דסיפיה דקרא לא מתוקם אלא בדיני נפשות.
 14 וולם. במקום אחד - שתהא תורתן וגדולתן של
 15 ישראל במקום אחד, שאין בישראל גדול בתורה
 16 ובעושר כמותו, והא הוה אלעזר - יחזר, לאחר
 17 שנפטר יהושע, והא הוה פנחס - לאחר אלעזר,
 18 תורה וגדולה, שהיה כהן גדול אחר אביו. הוה
 19 זקנים - שקבלו מהיהושע, והארכיזי ימים אחדים,
 20 כדכתיב (יהושע כד) "אשר הארכיזי ימים אחרי
 21 יהושע". שאל - גדול בתורה היה, אלא שלא
 22 ילמדו לאחרים, כדאמרין בעירובין (גא, א) שאל
 23 לא גלי מסכתא, להכי כתיב ביה "בכל אשר
 24 יפנה ירישע", והא נח נפשיה - דשמואל קודם
 25 שאל. כולוהו שני - משעמד בגדולה תהא
 26 תורה וגדולה במקום אחד. וזה תחילת גדולתו
 27 לא יחד היה בתורה. עירא חיאיי - גדול
 28 בתורה היה, כדאמרין במועד קטן (ט"ג) הריהו
 29 מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות. חזיקה -
 30 מלך יהודה. גדול בתורה היה, כדאמרין
 31 ב"חלק" (סנהדרין צד, ג) שבתא - גדול בתורה
 32 היה, כדאמרין בסנהדרין (כ"א, א) שבנא היה
 33 דריש בתלסר ריבוינתא וחזיקה בתר סרי
 34 ריבוינתא. והא איקטיל - סתריב הרגה,
 35 כדאמרין ב"זה בור" (שם) **משנה** רומנו
 36 וניטו - מה שהוא רומנו קיים, ומה שרומנו
 37 והוא מתרצה - קיים. רמיה - בידוי ובראש
 38 קפיצה - עקמת שפתים, שנאמר: "קפיצה פיה"
 39 (איוב ה) ואינו סימן ניכר ברמיה. במטלטלין -
 40 אם מוכר מטלטלין. **גמרא** אבל גניטין -
 41 דקימאי לן. חרש שנשא משנתחרש, אם רצה
 42 להוציא - יוציא. כשם שכנס ברמיה - כך
 43 מוציא ברמיה (יבמות ק"ב). פשיטא
 44 במטלטלין תנן - במילתיה דבן בתירא. מהו
 45 דתימא אף במטלטלין - קאמר, וכל שכן
 46 בגיטין, דלא תימא: גיטין הוא דקילי, משום
 47 דבקפיצה כנס בקפיצה יוציא, אבל מטלטלין
 48 שנפלו בירושא - לא, משום הכי תנן מטלטלין. קא משמע לן - רב נחמן; מטלטלין דוקא נקט בן בתירא. ולא בגיטין ובקרקעות, לא ברמיה ולא בקפיצה, דהכא הוא משום כדי חייו

1 **יהושע!** - היה אלעזר הא הוה אלעזר! - היה פנחס. והא הוה פנחס! - הוה זקנים. הא הוה
 2 שאל! - היה שמואל. והא נח נפשיה! - פולחו שני קאמרין. והא הוה דוד! - הוה עירא
 3 חיאירי. והא נח נפשיה! - פולחו שני צענין. הא הוה שלמה! - הוה שמעי בן גרא. -
 4 והא קמליה! - פולחו שני קאמרין. הא הוה חזקיה! - הוה שבנא. - הא איקטיל! - פולחו
 5 שני קאמרין. והא הוה עורא! - הוה נחמיה בן חכליה. אמר רב אחא בריה דרבא, אף
 6 אני אומר: מימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. - ולא? והא הוה
 7 הונא בר נתן! - שאני הונא בר נתן, דמיכף הוה פייף ליה לרב אשי. **משנה** חרש רומנו
 8 וניטו, וכן בתירא אומר: קופין ונקפין, במטלטלין. הפעוטות - מקחן מקוח וממכרן ממכר
 9 במטלטלין. **גמרא** אומר רבי נחמן: מחלוקת - במטלטלין, אבל בגיטין - דברי הכל ברמיהו.
 10 - פשיטא, "במטלטלין" תנן! - מהו דתימא אף במטלטלין, קא משמע לן. איכא דאמר, אמר
 11 רב נחמן: כמחלוקת במטלטלין קד מחלוקת בגיטין. והאנן "במטלטלין" תנן! - אימא: אף
 12 במטלטלין. "הפעוטות - מקחן מקוח וממכרן ממכר במטלטלין". ועד פמה? מחוי רב יהודה
 13 לרב יצחק בריה: כבר שית, כבר שב, רב פהנא אמר: כבר שב, כבר תמני. כמתניתא תנא:
 14 כבר תשע, כבר עשר. ולא פלגי, כל חד וחד לפי חזקיה. וטעמא מאי? אמר רבי אבא בר
 15 יעקב אמר רבי יוחנן: משום כדי חייו. "ויאמר לאשר על המלתחה הוציא לבוש לכל עובדי
 16 הבעל" - מאי מלתחה? אמר רבי אבא בר יעקב אמר רבי יוחנן: דבר הנמלל ונקמתה. פי
 17 אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: שיגר לו בוניים בן נוניים לרבי, סיבני וחומס סלסלה ומלמלא,
 18 סיבני וחומס - באמנוא ופלגיה דאמנוא, סלסלה ומלמלא - בפסיקתא ופלגיה דפסיקתא.
 19 מאי מלמלא? דבר הנמלל ונקמתה. וטעונית עד פמה? אמר רבי יונה אמר רבי זירא: עד
 20 שחות, כגדול. בעי אפיי: מתנתו, מאי? רב יימר אמר: אין מתנתו מתנה, מר בר רב אשי
 21 אמר: מתנתו מתנה. אפכהו ושדרוה לקמיה דרב כרדכי, אמר ליה, וילו אמרו לרב מר: לאו
 22 הכי הוה עובדא? פי הוה קאי מר חד פרעיה אארעא וחד פרעיה אדרגא, ואמרנא ליה:
 23 מתנתו מאי? ואמר לן: מתנתו מתנה, אחת מתנת שכיב מרע ואחת מתנת פריא, אחת
 24 מתנה מרובה ואחת מתנה מועטת. **משנה** אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום: פהו קורא
 25 ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, מפני דרכי שלום; מערבין בבית ישן, מפני דרכי שלום;
 26 כור

1 תקן רבנן, כדלקמן. משום כדי חייו - דאי לאו זבניה זבינא - לא מובני ליה מוניה, ולא זבני מיניה. ויאמר לאשר על המלתחה - ביהוא כתיב. ומהו רב אבא בר יעקב משום רבי
 2 יוחנן נקט ליה. דבר הנמלל ונקמת - בגיטין וניטו, שחוטטן נמתח על ידי מלילה, שמוכלל באצבעותיו כשהוא טוה. בוניים בן נוניים - ישראל עשיר הזה. סיבני וחומס סלסלה ומלמלא
 3 ארבע מינין של בגדי פשתן דק טובי. כי אמנוא ופלגי אמנוא - טלית גדולה לתמידו, וכשהוא מקפלה - לא היתה יותר מאגוז חצוי. פסיקתא - גלגטי שאוכלים חזירים. וטעונית
 4 של פעוטות, עד כמה - הדרא. עד שחות כגדול - עד שחות קנה הקונה, ומחזיר אונאה. יותר משות - בטל מקח. מתנתו מאי - במטלטלין; משום כדי חייו הוא, זבני - אן,
 5 מתנה - לא. או דלמא מתנתו נמי מתנה, דעבדו ליה נייה נפשיה. אפכהו - בני הישיבה טעו, והפכו דברים דמר לדמר. ושרדו לקמיה דרב מרדכי - כמאן סבירא ליה. וילו אמרו
 6 ליה לרב מר - לבנו של רבי. דרב מרדכי תלמידו של רב אשי היה, בכמה מקומות ובמסכת סוטה (מ"ב, א) אמרין גבי לויא: תלמיד לרב אין לו שיעור, רב מרדכי אלויא לרב אשי כו.
 7 כי קאי מר - רב אשי. אורטא - סולם של עליית בית המדרש. **משנה** כהן קורא ראשון כו - פי היכי דלא ליתו לאיצטורי תקינו להו רבנן האי סידרא, דכין דתקנתא דרבנן היא
 8 - תו לא מצין לשנויי ולמימור: אנא קרינא ברישא. מערבין בבית ישן - בני חצר שרגילין ליתן עירובי החצר בבית אחד - אין משנין את מקומן ליתנו בבית אחר, מפני דרכי שלום.

כור

ובגמרא מפרש לה.

תוספות

1 **וליטול** מנה יפה ראשון - כגון במעשר עני, או בצדקה או הוא עני, או בחברים המסובין
 2 בסעודה. אבל במידי דשותפות - לא. דאמרינן בפרק 'מקום שנהגו' (פסחים ג.ב.)
 3 דהנותן עינו בחלק יפה - אינו רואה סימן ברכה לעולם.

4 **אבל** בשני ובחמישי לא - אבל רבינו חננאל: הני מילי לדידהו, דבחול הווי טרידי
 5 במלאבתו ולא שכיח, אבל לדידן -

6 שכיח בשני ובחמישי כמו ביום טוב.

7 **דאפילו** רבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי כו' -

8 משמע דאי לאו הכי - אסור, אפילו

9 הוא גדול מכל בני עירו. והא דאמר בסוף מגילה

10 (כהא) אמר רבי פרידא: מימי לא ברכתי לפני

11 כהן. ופרך התלמוד מתכם הקורא אחר כהן עם

12 האריך דחייב מיתה, ומוקי לה בשוין. ועל כרחך

13 לאו שוק ממש - דאם כן מאי רבותיה? אלא אתא

14 לאפוקי כהן עם הארץ. וצריך למימר נמי דכולו

15 הווי כפופין לרבי פרידא, דאי לאו הכי - מאי

16 רבותיה? אין נמי, הא דבעי הכא כפיפ - היינו

17 בשבתו וימים טובים, ורבי פרידא אפילו בשני

18 ובחמישי לא קרא.

19 **נתפרדה** החבילה - הרב רבינו יצחק ברבי

20 יהודה מפרש דקורא לוי במקום

21 הראוי לו. והא דאמר בכתובות (כה.ב.) מוחזקיני

22 בזה שהוא כהן שקרא אחריי לוי - צריך לומר

23 דקם ליה דלא קרא במקום הראוי, דגויל היה

24 משלפניו או קטן משל אחריי.

25 **כי** קאמרנן באותו כהן - למאי דתקן ב'הקורא

26 את המגילה' (כ.א.ב.) שכל אחד מברך לפניה

27 ולאחריה - נחא. ואפילו לפי מאי דתנן (שם):

28 הפותח מברך לפניו, וחותם מברך לאחריה -

29 צריך לומר באותו כהן שקרא, פעמים שהלך

30 ויחשב ביתים. דאי בענין אחר - במאי הוי מיכרא:

31 שתי קריאות? כי הדיא דתניא בתוספתא דמגילה:

32 אם לא היה שם אלא אחד ידיע לקרות - קורא

33 ויחשב, ועומד וקורא. וזה היה נמי קודם התקנה,

34 דלאחר התקנה שכל אחד מברך לפניו ולאחריה

35 - לא צריך. ומשם רבינו יהודה כתבו דאם אין

36 בבית הכנסת רק כהנים - אחד קורא במקום

37 שבעה, ועל כל פרשה יברך לפניו ולאחריה.

38 **אם**

39 שני אלא בסעודה, אבל בבית הכנסת לא, דאתו לאינציוני. אמר רב מתנה: הא דאמרת:

40 בבית הכנסת לא, לא אמרנן אלא בשבתות וימים טובים דשכיחי רבים, אבל בשני ובחמישי

41 לא. - איני? והא רב הונא קרי בכהני בשבתות ויום טוב! - שאני רב הונא, דאפילו

42 רבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי דארץ ישראל מיפך הווי פייפי ליה. אמר אפי, נקטינן:

43 אין שם כהן - נתפרדה חבילה. ואמר אפי, נקטינן: אין שם לוי - קורא כהן. - איני?

44 והאמר רבי יוחנן: כהן אחר כהן לא יקרא משום פגמו של ראשון, לוי אחר לוי לא

45 יקרא משום פגם שניהם! - פי קאמרנן - באותו כהן. - מאי שאני לוי אחר לוי - דאיכא

46 פגם שניהם, דאמרי: חד מיניהו לאו לוי הוא. כהן אחר כהן נמי אמרי: חד מיניהו

47 לאו כהן הוא! - כגון דמוחזק לן פאבויה דהאי שני דכהן הוא. - הכא נמי דמוחזק לן

48 פאבויה דהאי שני דלוי הוא! אלא, אמרי: ממוזרת או נתינה נסיב ופסליה ליריעה. הכא

49 נמי אמרי: גרושה או חלוצה נסיב ואחליה ליריעה! - סוף סוף לוי מי קא הווי? ולמאן?

50 אי ליישובין, הא קא חווי ליה! אלא לייצאין. שלחו ליה בני גלילא לרבי חלבא: אחריהן

1 בור הקרוב לאמה - אמת הדמים המביאה מים מן הנחיר לשדות, וריגלי לעשות בורות,

2 שאם תיבש האמה ימלאו מן הבור וישקו השדות. ומרגלין מן האמה לבור עד שיתמלא.

3 ותקנו חכמים שיתמלאו בורות שבשדות העליונות, שכן קרובין למוצא האמה, ואחר כך

4 ימלאו התחתונים, וכשהוא ממלא - סוכר את האמה עד שיתמלא. מפני דרכי שלום

5 - שלא תהא מחלוקת ביניהם. אני אסבור

6 ראשון, והא תקטאת דרבנן הכי, ואף על פי

7 שאינו דין. מצודות חיה כו' - מדאורייתא כל

8 כמה דלא מטא לידיה - לאו גזל הוא. ובגמרא

9 מפרש ליה במצודות שאין לזון תוך דליקני ליה

10 כלי. גזל גמור - בגמרא מפרש: גזל גמור

11 מדברייהם, וטעמא דרבי יוסי בבבלוהו - דקסבה:

12 עשו מפני דרכי שלום את שאינו זוכה לקנות

13 קנין גמור - כזוכה. הנהגה - חותך, כמו 'ונפק

14 סכני היער' (שערי 7) ובמו 'ונשאר בו ועוללת

15 כנוקף זית' (שם 10).

16 **גמרא** ויתנה - שיקראו בה כהנים והדר בני

17 לוי. וקדשתו - 'כי את' וגו'. לפתוח

18 ראשון - בכל דבר כבוד, בין בתורה בין בישיבה

19 - הוא ידבר בראש. ולברך ראשון - בסעודה.

20 וליטול מנה יפה ראשון - אם בא לחלוק עם

21 ישראל בכל דבר, לאחר שיהלוק בשוה, אומר

22 ליה ברור וטול ליה איהו שתרצה. אפר ליה

23 דאורייתא היא - ותורה אמרה כן, מפני דרכי

24 שלום. אלא אמר אביי - דרכי שלום דקתי

25 מתניתין. לבישר - אתא - רבה בר נחמני

26 שהיה רבו. אין פתמיני - אין צריכין להתמתן.

27 הנוצע - כגון בעל הבית שהוא מברך המוציא,

28 ואפילו הוא קטן. הוא פושט ידו - בקערה

29 תחלה ללפת בו את פורסת המוציא. לא שנו -

30 דחלק כבוד לרבו. אלא כפעודה - כדאמרן.

31 אבל - לענין לקרות בתורה בבית הכנסת - אין

32 כהן חולק כבוד ללוי, ולוי לישראל, דלא ליתו

33 שארא לאנציו, ולמימרה. אנא נמי קרינא

34 ברישא. והיינו דקתינן מנתניתין: כהן קורא ראשון

35 כו' כמה שכתוב בתורה, ואינו רשאי לחלוק

36 כבוד דבריו ולשנותו מפני דרכי שלום. רב הונא

37 - ישראל הוה. נקטינן - מסורת מאבותינו.

38 נתפרדה תבילה - נפסק הקשר, איבד הלוי את

39 כבודו בשביל חבילות הנפרדת, ואינו קורא כלל.

40 כך אמר מורי הזקן, ומורי רבי יצחק בן יוחזר,

41 וכן סידר רב עמרם. אבל מתלמידי מורי רבי

42 יצחק הלוי שמעתי משמו: שאין סדר לדבר

43 להקדים לוי לישראל, ומי שירצה יקדים. קורא

44 כהן - במקום לוי. מפני פגמו של ראשון -

45 שלא יאמר: הראשון אינו כהן. ולקמיה פריך:

46 והא קא חווי דסליק ממנינא. משום פגם שניהם

47 - לא ידעי אינשי פגמא בדי מיניהו, ויאמרה

48 ראשון אינו לוי, לפיכך חווי וקרא לוי. אי נמי:

49 שני אינו לוי אלא ישראל. ולקמיה פריך: גבי

50 כהן נמי, אמאי ליכא גמור נמי פגם שניהם, דאתו

51 למימרה: שני לאו כהן הוא אלא לוי: באותו כהן

52 - עצמו יחזור ויקרא במקום לוי. דמוחזק לן

53 באבויה דהאי שני דכהן הוא - ולא מצד למימה:

54 לוי הוא, הלכך לראשון הוא דאיכא פגמא.

55 ופריכתינן: דבוותיה על כרחך נבי לוי דמוחזק לן

56 באבויה דהאי שני דלוי הוא - ומאי פגמא איכא?

57 אלא על כרחך היינו פגמא, דאמרי: אבוה ממוזרת נסיב או נתינה (או) מן הגבענים שגור דוד עליהם, ואחליה מקדושת לוייה והוי ישראל פסול, ובמקום ישראל קורא. הכא נמי כהן

58 שני, אתו למימרה כו'. ואחליה - מקדושת כהונה, והרי הוא בישראל. ומשני: הואיל ובלוי קרא ליכא פגמא, דאי סלקא דעתך חלל הוא סוף סוף לוי מי הוי, שיקרא במקום לוי? הלכך

59 על כרחך, כיון דאבוה כהן - אין זה חלל, ואין כאן פגם אלא לראשון. ולמאן - מי פגמו. אי ליכא חיושבין - עד שיגלגל ספר תורה. הא קא חווי ליה - להאי כהן ראשון דסליק למנן

60 שבעה. לייצאין - שלא ימתינו ויצאו. אחרייהו - דכהן וכו'.

55 אָלָא אָמַר אַבְיָי, באמת סדר הקריאה הוא מדאורייתא, והמשנה
56 חידשה דין נוסף שנאמר 'מפני דרכי שלום, והיינו לְבָרְמָר -
57 להשמיע את דינו של רבי, שהוא רבה בר נחמני, דְתַנְיָא, שְׂנִים
58 שאוכלים יחד ואחד מהם הפסיק מעט מאכילתו, מְמַתִּינֵי זֶה לָזֶה
59 באכילת המאכל שֶׁבְקִיעָה עד שישבו השני לאכול. אַךְ שְׁלֹשָׁה
60 האוכלים יחד אֵין מְמַתִּינֵי זֶה לָזֶה, ויכולים השנים להתמשיך
61 לאכול. וכן הַבּוֹצֵעַ - המברך המוציא ומוציא ידי חובה את כולם,
62 הוּא פּוֹשֵׁט יָדוֹ תְּחִלָּה בתבשיל, ללפת את הפת, וְאָם פָּא הַבּוֹצֵעַ
63 לְחֵלֶק בְּבִדּוֹ לְרַבּוֹ אוֹ לְמִי שְׁגָדוּל מִמֶּנּוּ, הַרְשׁוּת בְּיָדוֹ לתת להם
64 לאכול לפניו מהתבשיל. וְאָמַר מַר - רבה בר נחמני עָלָה - על
65 הלכה זו, לֹא שָׁנוּ שרשאי לכבד את רבו, אָלָא בְּסִיעוּדָה שאין רבים
66 מצויים בה, אָבָל בְּקִרְיָאת התורה שבבית הַכְּנֻסָת, לֹא - אין הכהן
67 רשאי לכבד וירא שיקרא לפניו, מחשש דְאֵתוּ לְאִנְצוּי -
68 שיבואו לריב. ודין זה התחדש במשנה, שמפני דרכי שלום אין
69 הכהן יכול לוותר על כבודו.
70 מפרשת הגמרא, אָמַר רַב מְתֵנָה, הָא - דין זה דְאֵמַרְתָּ שֶׁבְבִית
71 הַכְּנֻסָת לֹא - אין הכהן רשאי לוותר, לֹא אָמַרְן - לא נאמר אָלָא
72 בְּשִׁבְתוֹת וְיָמִים מוֹזִיבִים, דְשִׁבְחֵיהּ - שמצויים רַבִּים ויבואו להתקוטט,
73 אָבָל בְּקִרְיָאת התורה שֶׁבְשֵׁנֵי בְחֻמְיָהּ שאין רבים מצויים, לֹא נאמר
74 דין זה.
75 מקשה הגמרא, אֵינִי - וכי כך הוא הדין, וְהָא רַב הוֹנָא שהיה
76 ישראל, הִידֵה קְרִי בְּכֻהְנֵי - קורא ראשון במקום כהן, ואפילו
77 בְּשִׁבְתוֹת וְיָמִים מוֹזִיבִים, מתרצת הגמרא, שְׂאֵנִי (-שונה) רַב הוֹנָא
78 שהיה גדול מכל בני דורו, דְאֵפִילוּ רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי שהיו בְּהֵנִי
79 חֲשִׁיבִי - הכהנים החשובים דְאֵרְצִין וְיִשְׂרָאֵל, מִיָּכָף הוּוּ בְּיַיְפִי לִיה - היו
80 כפופים לפניו, ולא היה חשש שיבואו לריב על כך.
81 מביאה הגמרא דינים נוספים בהלכה זו, שכהן קורא ראשון: אָמַר
82 אַבְיָי, נְקַטְיָנָן - מוחזקת הלכה זו מאבותינו שאם אֵין שָׁם - בבית
83 הכנסת כֹּהֵן, נְחַפְדָּה הַתְּבִילָה - התבטל סדר הקריאה ואין הלוי
84 קורא כלל וְאָמַר אַבְיָי, נְקַטְיָנָן, שאם יש כהן ואֵין שָׁם לוי, קוֹרֵא כֹהֵן
85 במקום הלוי מקשה הגמרא, אֵינִי - וכי כך הוא הדין, וְהָאֵמַר רַבִּי
86 יוֹחָנָן, בְּהֵן אַחַר בְּהֵן לֹא יִקְרָא בתורה, מְשׁוּם פְּגָמוֹ שֶׁל הַרְאָשׁוֹן,
87 שיאמרו שאינו כהן, ולכן העלו אחריו כהן אחר. וכן לוי אַחַר לוי
88 לֹא יִקְרָא, מְשׁוּם פְּגָם שְׂנֵיָהֶם, שְׁמָא יאמרו שהראשון לא היה לוי,
89 ולכן העלו אחריו לוי, או שיאמרו שהשני אינו לוי, ולכן עלה
90 במקום ישראל. ומבואר שאין כהן קורא אחרי כהן. מתרצת
91 הגמרא, פִּי קְאָמְרִינָן - דברי אבֵי נאמרו פְּאֻתוֹ בְּהֵן שקרא ראשון,
92 שאם אין לוי הוא חוזר וקורא שני, ובוה אין חשש לעו שהרי ראו
93 שעלה ראשון.
94 דנה הגמרא בדברי רבי יוחנן: שואלת הגמרא, מָאִי שְׂאָנָא - במה
95 שונה לוי הקורא אַחַר לוי, דְאֵיכָא - שיש חשש שיאמרו שיש פְּגָם
96 בְּשֵׁנֵיהֶם, כיון דְאָמְרִי - יאמרו שְׁחַד מִינֵיהּ (-אחד מהם) לָאוּ לוי
97 הוּא, הִרִי בְּכֹהֵן הקורא אַחַר בְּהֵן נְמִי - גם יש חשש שְׂאָמְרִי, חַד
98 מִינֵיהּ לָאוּ בְּהֵן הוּא, ומדוע אמר רבי יוחנן שהחשש הוא רק
99 מְשׁוּם פְּגָם הַרְאָשׁוֹן. משיבה הגמרא, דברי רבי יוחנן נאמרו בְּגוֹן
100 דְמוֹחֶזְקֵן לָן בְּאֵבוֹת דְהָאֵי שְׁנֵי - ידוע לנו באביו של השני דְכֵהֵן הוּא,
101 ואין חשש שיאמרו שבנו אינו כהן.
102 שואלת הגמרא, והרי רבי יוחנן לא חילק בין המקרים, ואם כן הֵכִי
103 נְמִי - גם לגבי לוי מדובר דְמוֹחֶזְקֵן לָן בְּאֵבוֹת דְהָאֵי שְׁנֵי - שידוע לנו
104 באביו של השני דְלֵוִי הוּא, ובכל אופן אמר רבי יוחנן שיש חשש
105 פְּגָם בשני, אָלָא היינו כיון שְׂאָמְרִי - יאמרו שאביו של השני מְמוֹרֵת
106 או תְּנִינָה האסורות עליו נְסִיב - נשא, ופְּסִלִיהּ לְיִרְעִיָה - ופסל את
107 דְרַעו, ולכן בנו נחשב בישראל ועולה שלישי ואם כן הֵכָא נְמִי - גם
108 לגבי כהן הקורא אחר כהן אַמְרִי - יאמרו שאביו של השני, גְרוּשָׁה
109 או חְלוּצָה האסורות לכהן נְסִיב - נשא, וְאֵחֲלִיהּ לְיִרְעִיָה - וחילל את
110 זְרַעו מקדושת כהונה, ולכן קרא שני. משיבה הגמרא, סוּף סוּף -

1 עוד תיקנו חכמים: בזמנם היו חופרים בורות בצד השדות
2 להשקותם, והיו עוצרים את זרימת אמת המים העוברת שם ומטים
3 אותה לבורותיהם, ותיקנו חכמים שהבור שְׁהוּא קְרוּב לְאֵמָה
4 מְתַמְלָא ממנה ראשון, מְסַנֵּי דְרַבִּי שְׁלום, שלא יבואו לריב מי ימלא
5 תחילה.
6 עוד תיקנו, שְׁמַצוּדוֹת - כלים שצדים בהם חיה, וְעוֹפוֹת, וְדָגִים, אף
7 שלא עשו בעלי המצודות קנין בבעלי החיים, יֵשׁ בְּהֵן - במי
8 שנוטלם מהמצודות מְשׁוּם גְּזוּל, מְסַנֵּי דְרַבִּי שְׁלום, שלא יבואו בעל
9 המצודה והנוטל את החיה לריב. רַבִּי יוֹסֵף חוֹלַק וְאֵמַר שתיקנו
10 חכמים שיהיה זה כְּגוֹל גְּמוּר, ולא רק כגול שמשום דרכי שלום.
11 עוד תיקנו, שְׂמַצִּיאת חֲרָשׁ או שוֹמְהָ וְקָטָן, אף שאין להם דעת
12 לזכות בה, יֵשׁ בְּהֵן - בנוטל מהם מציאות אלו מְשׁוּם גְּזוּל, מְסַנֵּי דְרַבִּי
13 שְׁלום, שלא יתקוטטו קרובי הקטן עם הנוטל. רַבִּי יוֹסֵף אֵמַר,
14 תיקנו חכמים שיהיה במציאות אלו איסור גְּזוּל גְּמוּר.
15 עוד תיקנו, שְׂעֵנֵי הַמְּנַקֵּף - חורף זיתים בְּרֵאשׁ עַץ הַיֵּת כדי להפילם
16 לארץ ולאוספם אחר כך, אף שלא קנאם, מכל מקום מַה שְׂתַּחַמְתּוּ
17 - הזיתים שהפיל מהעץ, יש בהם איסור גְּזוּל, מְסַנֵּי דְרַבִּי שְׁלום,
18 שלא יבוא לריב עם הנוטלם. רַבִּי יוֹסֵף אֵמַר, תיקנו חכמים שיהיה
19 בוה איסור גְּזוּל גְּמוּר.
20 עוד תיקנו, שאֵין מְמַחֵין (-מוחיס) כַּד עֲנִי עוֹבְדֵי פּוֹכְכִים בְּנִטְלֵת
21 לְקַטְמָה שְׂבָחָה וְפֵאָה משדות ישראל, מְסַנֵּי דְרַבִּי שְׁלום.
22
23 שנינו במשנה שכהן קורא בתורה ראשון. מבררת הגמרא, מְתַנְיָי
24 מִיָּלִי - מנין שיש לתקן דווקא סדר זה, שכהן קורא תחילה ואחריו
25 לוי. אָמַר רַב מְתֵנָה, דְאָמַר קְרָא (דברים לא ט) 'וַיְכַתֵּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה
26 הַזֹּאת וַיִּתְּנָה אֵל הַכְּהֹנִים בְּנֵי לֵוִי', ויש לדייק מדוע נכתב 'הַכְּהֹנִים
27 בְּנֵי לֵוִי', אֵמַר אֵנָּה לֹא יִדְעָנָא - וכי לא ידענו דְכֵהֹנִים בְּנֵי לֵוִי נִינְהוּ
28 (-הם), אָלָא יש לדרוש פסוק זה לגבי קריאת התורה, שְׂבָחָה קוֹרֵא
29 בְּרִישָׁא - ראשון, וְהַד - ואחריו לוי.
30 מביאה הגמרא עוד דרשה, רַבִּי יִצְחָק נְפָחָא אָמַר, יש ללמוד זאת
31 מְהֵכָא - מפסוק זה, (דברים כא ה) 'וַיִּגְשׁוּ הַכְּהֹנִים בְּנֵי לֵוִי', ויש לדייק,
32 אֵמַר אֵנָּה לֹא יִדְעוּ דְכֵהֹנִים בְּנֵי לֵוִי נִינְהוּ, אָלָא יש לדרוש שְׂבָחָה
33 קוֹרֵא בְּרִישָׁא, וְהַד לוי.
34 מביאה הגמרא עוד דרשה, רַב אֲשִׁי אָמַר יש ללמוד זאת מְהֵכָא,
35 שנאמר (דברי הימים א כג יג) 'בְּנֵי עֹמֵרִם אַחֲרָן וּמֹשֶׁה וַיְבָרְלֵ אַחֲרָן
36 לְהַקְדִּישׁוּ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים, וְדוֹרְשִׁים מפסוק זה שיש לנהוג בכהן
37 קדושה, ולכבדו לקרוא ראשון.
38 מביאה הגמרא עוד דרשה, רַבִּי תַיָּיא בַר אֲבָא אָמַר יש ללמוד זאת
39 מְהֵכָא, שנאמר על הכהנים (ויקרא כא ה) 'וְקִדְשְׁתֶּם כִּי אֵת לְחֶם אֱלֹקֶיךָ
40 הוּא מְקַרֵּיב קֹדֶשׁ יִזְהֶה לָךְ', ויש לנהוג בו קדושה ולהקדימו לְכָל
41 דָבָר שְׂבָבְדוּשָׁה, ובכלל זה לקרוא בתורה ראשון.
42 מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, הָנָא רַבִּי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאל, מהפסוק
43 'וְקִדְשְׁתֶּם' יש ללמוד שנוהגים בכהן קדושה בכך שיהא ראשון לְכָל
44 דָבָר שְׂבָבְדוּשָׁה. כגון לְפִתוּחַ בְּקִרְיָאת התורה או לדבר בישיבה
45 ראשון, וְקִבְרָךְ ראשון ברכת הזימון שבסעודה, וכן בכל חלוקה שיש
46 לו עם ישראל יש לכבדו ליפול את הַמְּנֶה הַיָּפֶה ראשון.
47 מכא דרשות אלו מקשה הגמרא על משנתינו, אָמַר לִיה אַבְיָי לְרַב
48 יוֹסֵף, וכי דין הקדמת כהן בקריאת התורה הוא רק מְסַנֵּי דְרַבִּי
49 שְׁלום, כמשמעות משנתנו, והרי דְאֵוֹרְיָתָא הִיא, כמבואר בדרשות
50 שהביאה הגמרא. מתרצת הגמרא, אָמַר לִיה רב יוסף, דין זה הוא
51 מְדֻאֵרְיָתָא, וכוונת המשנה שציוותה התורה כן מְסַנֵּי דְרַבִּי שְׁלום.
52 מקשה אבֵי, והרי כָּל הַתּוֹרָה פּוֹלָה נְמִי - גם כן מְסַנֵּי דְרַבִּי שְׁלום
53 הִיא נאמרה, דְכַתִּיב על התורה (משלי א יג) 'דְרִבְרָהּ דְרַבִּי נַעַם וְכָל
54 תְּבִיחְתֶּיהָ שְׁלום'.

56 דְתוֹמָה נִתְּנָה אִין בּוֹתְבִין פֵּרְשָׁה אַחַת, אִז דִּילְמָא שְׂבִין דְּלֵא אֶפְשָׁר
 57 לְכַל אַדָּם לְכַתּוּב חוּמֵשׁ שְׁלָם, כְּתִיבִין - הִתִּירוּ לְכַתּוּב מִשּׁוּם 'עַת'
 58 לְעִשׂוֹת לֵהּ הִפְרוּ תוֹרְתָךְ. אָמַר לִיה - הִשִּׁיב לוֹ רַבָּה, אִין בּוֹתְבִין
 59 פֵּרְשִׁית בּוֹדְרוֹת, וְמָה הַעֲגַם לְכַךְ, לְפִי שְׂאִין בּוֹתְבִין אֶפְילוּ לְשִׁישָׁה
 60 שֶׁהַתּוֹרָה 'מְגִילָה מְגִילָה' נִתְּנָה, כִּיּוֹן שְׂבִסּוּף הוֹדְבּוּ כּוֹלָךְ, וְלֹא
 61 הִתִּירוּ זֹאת מִשּׁוּם 'עַת לְעִשׂוֹת לֵהּ'.
 62 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא, אִיתִיבֵיהּ מֵהַמְּשָׁנָה בְּיוֹמָא (לז), אָף הִיא - הִילִי
 63 הַמְּלַכָּה עֲשָׂתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מִכְּלָא וְ-לֹחוּן שֶׁל וְהִב שְׂפָרְשֵׁת סוּמָּה
 64 כְּתוּבָה עָלֶיהָ, כְּדִי שֶׁהַכּוֹתֵב פֵּרְשֵׁת סוּטָה יַעֲתִיקְנָה מִשּׁוּם. וּמוּכָח
 65 שֶׁמּוֹתֵר לְכַתּוּב פֵּרְשָׁה אַחַת. מֵתַרְצַת הַגְּמָרָא, אָמַר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן
 66 לְקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יֵאָא, טַבְלָא זֹו נִכְתְּבָה בְּאַלְף בֵּי"ת, כְּלוֹמַר
 67 נִכְתְּבָה בַּה רַק הָאוֹת הָרַאשׁוֹנָה מִכָּל מִלְּחָה.
 68 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא, אִיתִיבֵיהּ מֵהָאִמּוֹר בְּרִייתָא, בְּשָׁהוּא בּוֹתְבַּב פֵּרְשֵׁת
 69 סוּטָה, וְיֹאחַ טַבְלָא וְבוֹתְבַּב אַת מָה שְׂכָתוּב בְּכָבֵל, וּמוּכָח
 70 שֶׁנִּכְתְּבָה בַּה כָּל הַפֵּרְשָׁה. מֵתַרְצַת הַגְּמָרָא, אָמַר - יֵשׁ לוֹמַר שְׁהוּא
 71 כּוֹתֵב כְּמָה - לְפִי הַסִּימָנִים שְׂכָתוּב בְּכָבֵל, אָךְ לֹא מִמַּשׁ אַתְּ הַכּוֹתֵב
 72 בַּה.
 73 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא, אִיתִיבֵיהּ מֵהָאִמּוֹר בְּרִייתָא, בְּשָׁהוּא - הַכּוֹחַ בּוֹתְבַּב,
 74 וְיֹאחַ בְּכָבֵל וְבוֹתְבַּב מָה שְׂכָתוּב בְּכָבֵל, וּמִבְּאֵרֵת הַבְּרִייתָא, מָה
 75 הוּא כְּתוּב בְּכָבֵל, אִם שְׂכָב וְאִם לֹא שְׂכָב, מִשְׁמַע שְׁהִיו כְּתוּבִים
 76 בְּטַבְלָא כָּל הַמִּילִים.
 77 מֵתַרְצַת הַגְּמָרָא, בִּאֲמַת לֹא נִכְתְּבָה כָּל הַפֵּרְשָׁה בְּאַלְף בֵּי"ת, אֲלֵא
 78 הָכָא בְּמֵאִי עֲסִיקִין - בְּמָה עוֹסֵקֵת הַבְּרִייתָא, בְּסִירְיוּנִי, כְּלוֹמַר,
 79 תַּחֲלוּלֵת כָּל פְּסוּק נִכְתַּב בְּתִיבָה שְׁלֵמָה, וְסוּף הַפְּסוּק בְּרֵאשִׁי תִיבּוֹת,
 80 וְנִמְצָא שְׂאִין כַּאֵן כְּתִיבַת פֵּרְשָׁה שְׁלֵמָה.
 81 מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַחְלוּקַת תַּנַּיִם בְּנִידוּן זֹה: כְּתִיבֵי - נַחֲלָקוּ תַנַּיִם
 82 בְּדִין כְּתִיבַת פֵּרְשָׁה אַחַת, שְׁנִינּוּ בְּמִסְכַּת סוּפְרִים (פ"ה ה"ט) אִין בּוֹתְבִין
 83 מְגִילָה לְתִינוּק לְהַתְּלַמֵּד בָּהּ, וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁלִים וּלְכַתּוּב חוּמֵשׁ
 84 שְׁלָם, מוֹתָר. רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, יֵשׁ פֵּרְשִׁית שְׁמוּתָר לְכּוֹתְבֵן לְבַד,
 85 וְאֵלּוּ הֵן, כְּחוּמֵשׁ פֵּרְשָׁאשִׁת מִתְּחִילָתוֹ עַד פֵּרְשֵׁת דּוֹר הַמְּכּוּל, שְׁשֵׁם
 86 מִסְתֵּיִם מַעֲשָׂה בְּרֵאשִׁית, וְכַתּוּבַת בְּתִיבִים - סֵפֶר וִיקְרָא, מִתְּחִילָתוֹ
 87 עַד פֵּרְשֵׁת יְיָהּ בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שְׁשֵׁם מִסְתֵּיִם צִיּוּי הַקְּרַבּוֹת.
 88 מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַחְלוּקַת הָאֵם תּוֹרָה מְגִילָה מְגִילָה נִתְּנָה, אִו
 89 חֲתוּמָה נִתְּנָה: אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן מִשּׁוּם רַבִּי בְּנָאָה, תּוֹרָה מְגִילָה מְגִילָה
 90 נִתְּנָה, שְׁנַאֲמַר (תְּהִלִּים ה' ט) לִגְבִי סֵפֶר תּוֹרָה אִו אֶמְרֵתִי הִנֵּה כְּאֵתִי
 91 בְּמִלְּתָא סֵפֶר כְּתוּב עָלָי, וּמִשְׁמַע שֶׁנִּכְתְּבָה הַתּוֹרָה כִּי מְגִילָה. רַבִּי
 92 שְׂמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ אָמַר, תּוֹרָה 'חֲתוּמָה' נִתְּנָה, כְּלוֹמַר נִכְתְּבָה כָּל
 93 הַתּוֹרָה יַחַד, שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים ל' ב') לְקַח אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה (הוֹאֵת)
 94 [יְהוָה], וּמִשְׁמַע שֶׁנִּכְתַּב כְּשֶׁהוּא סֵפֶר שְׁלָם.
 95 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְאִידָךְ נָמִי - הָרִי גַם לְרַבִּי יוֹחֲנָן הַבְּתִיב לְקוּחַ אֵת
 96 סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה. מֵתַרְצַת הַגְּמָרָא, הָהוּא - אוֹתוֹ פְּסוּק הַמְּכַנֵּה אֵת
 97 הַתּוֹרָה 'סֵפֶר' נִאֲמַר לְבְּתֵר דְּאִידָכְךָ - אַחֲרֵי שֶׁהוֹדְבּוּ כָּל הַפֵּרְשִׁית
 98 יַחַד.
 99 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְאִידָךְ נָמִי - הָרִי גַם לְרִישׁ לְקִישׁ הַבְּתִיב בְּמִגְלַת
 100 סֵפֶר כְּתוּב עָלָי, וּמוּכָח שֶׁקְרוּיָה הַתּוֹרָה 'מְגִילָה'. מֵתַרְצַת הַגְּמָרָא,
 101 הָהוּא - פְּסוּק זֹה נִאֲמַר כִּיּוֹן דְּכָל הַתּוֹרָה פּוֹלְחָ אִיקְרִי (קְרוּיָה)
 102 מְגִילָה, דְּכְתִיב (מִדְּבָרִים ה' ב') וַיֹּאמֶר אֵלֵי מָה אַתָּה רֹאֵה וְאָמַר אֲנִי רֹאֵה
 103 מְגִילָה עֲשָׂה, וְאִין זֹו רֹאִיָה שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה כִּי מְגִילָה.
 104 אִי נָמִי - עוֹד יֵשׁ לְתַרְץ שֶׁהֲטַעַם שֶׁהַתּוֹרָה קְרוּיָה 'מְגִילָה' הוּא
 105 לְכַדְרֵיהּ לִוִי, דְּאָמַר רַבִּי לִוִי, שְׂמַנְהָ פֵּרְשִׁית נִאֲמְרוּ וְנִכְתְּבוּ בְּיוֹם
 106 שְׁהוּקַם בּוֹ הַמִּשְׁכָּן, וְכִיּוֹן שֶׁפֵּרְשִׁית אֵלּוּ אִינַן סְמוּכוֹת זֹו לֹזוּ נִכְתְּבָה
 107 כָּל אַחַת עַל מְגִילָה אַחַת. וּמִמִּילָא אָף שֶׁאֵר פֵּרְשִׁית הַתּוֹרָה נִכְתְּבוּ
 108 כִּי מְגִילּוֹת, שְׁהָרִי הַצּוֹרֵךְ מִשָּׁה לְהַשְׁלִים רַק עַד הַפֵּרְשָׁה הָרַאשׁוֹנָה,
 109 וּמֵהָרַאשׁוֹנָה עַד שֶׁלְאַחֲרָיהּ, וְכֵן כּוֹלָב, וְחִיבּוּרֵם אַחַר כָּךְ לְסַפֵּר
 110 אַחַד. מֵמַנָּם כִּיּוֹן שֶׁשֶׁאֵר הַפֵּרְשִׁית נִכְתְּבוּ יַחַד לְאֹרַח שְׁקִיבַל מִשָּׁה

1 מִי קוֹרְאִין, כְּלוֹמַר, בְּשַׁבַּת שִׁישׁ שְׁבַע עוֹלוֹים, הָאֵם תִּיקְנוּ לַהֵם
 2 סֵדֶר מִפְּנֵי דְרַכִּי שְׁלוֹם. לֹא הָיָה בִּידוֹ תְּשׁוּבָה,
 3 אָתָּא וְשִׁילִיָּה - בֵּא רַבִּי חֲלָבוּ וְשֶׁאֵל לְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא, אָמַר לִיה
 4 אַחֲרֵיהּ קוֹרְאִין תְּלִמְדֵי חֲכָמִים תְּמַוְּינִין פֵּרְנָסִים עַל הַצְּבוּר, וְאַחֲרֵיהּ
 5 תְּלִמְדֵי חֲכָמִים הִרְאוּיִן לְמַנְתֵּם פֵּרְנָסִים עַל הַצְּבוּר, וְאַחֲרֵיהּ בְּנֵי
 6 תְּלִמְדֵי חֲכָמִים שְׂאָבוּתֵיהּן מוּזוּנִים פֵּרְנָסִים עַל הַצְּבוּר מִשּׁוּם כְּבוֹד
 7 אֲבוֹתֵיהֶם, וְאַחֲרֵיהּ רֵאשִׁי בְּנִסִּית הַמְּמוּנִים עַל בֵּית הַכְּנַסַּת וְחִלּוּקַת
 8 הַצְּדָקָה, לְכָל אִדָּם.
 9 מְבִיאָה הַגְּמָרָא נִידוּן נוֹסֵף בְּהַלְכוֹת קְרִיאת הַתּוֹרָה: שְׁלַחוּ לִיה בְּנֵי
 10 הַגְּלִיל שֶׁאֵלָה לְרַבִּי חֲלָבוּ, מָהוּ - הָאֵם מוֹתֵר לְקָרוֹת בְּחוּמֵשִׁים -
 11 בְּסֵפֶר שִׁישׁ בּוֹ רַק חוּמֵשׁ אַחַד בְּבֵית הַכְּנַסַּת בְּצִיבוּר, אִו שִׁישׁ בַּזַּח
 12 וְלוּל כְּבַבּוֹר הַצְּבוּר. לֹא הָיָה בִּידוֹ תְּשׁוּבָה, אָתָּא
 13 שִׁילִיָּה - בֵּא רַבִּי חֲלָבוּ וְשֶׁאֵל לְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא, וְלֹא הָיָה בִּידוֹ תְּשׁוּבָה.
 14 אָתָּא וְשִׁילִיָּה - בֵּי מְדַרְשָׁא - בֵּא רַבִּי חֲלָבוּ וְשֶׁאֵל בְּבֵית הַמְּדַרְשָׁה,
 15 וּפְשִׁטוּתָהּ מָה - מִצְּאָו הַתְּלִמְדִים תְּשׁוּבָה מִדְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּר
 16 חַבְבִּי אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן, סֵפֶר תּוֹרָה שְׂחַקְרָבּוּ אֶפְילוּ וְרִיעָה אַחַת, אִין
 17 קוֹרְיִן בּוֹ בְּצִיבוּר, וְהוּא הִדִּין שְׂאִין קוֹרְאִים בְּחוּמֵשׁ, שְׁהָרִי חֲסֵרִים
 18 בּוֹ אַרְבַּעַה חוּמֵשִׁים.
 19 דוּחָה הַגְּמָרָא, וְלֹא הִיא - אִין זֹו הוֹכַחָה, שְׁהָרִי הָתָם - שֵׁם, בְּדִינוּ
 20 שֶׁל רַבִּי יוֹחֲנָן מְחַקֵּר בְּמִילְתֵּיהּ - יֵשׁ חֲסֵרוֹן בְּשֵׁמָה, שְׁהוּא מְכּוּנָה
 21 'סֵפֶר תּוֹרָה' וּבִאֲמַת חֲסֵרָה בּוֹ יְרִיעָה, אָךְ הָכָא - בְּחוּמֵשׁ לֹא מְחַקֵּר
 22 בְּמִילְתֵּיהּ, שְׁהָרִי הוּא מְכּוּנָה 'חוּמֵשׁ', וְאִכּוּן כְּתוּב בּוֹ כָּל אוֹתוֹ חוּמֵשׁ.
 23 אֲמַרְתָּ הַגְּמָרָא, רַבִּי יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תְּרוּוּיָהוּ - אִמְרוּ שְׁנִידָם, שְׂאִין
 24 קוֹרְאִין בְּחוּמֵשִׁין בְּבֵית הַכְּנַסַּת, מִשּׁוּם כְּבוֹד הַצְּבוּר, שְׁנִרְאָה שְׂאִין
 25 לַהֵם מִמּוֹן לְקַנּוּת סֵפֶר תּוֹרָה.
 26 מְבִיאָה הַגְּמָרָא דִּין נוֹסֵף שֶׁאִמְרוּ רַבָּה וְרַב יוֹסֵף: (ו') רַבָּה וְרַב יוֹסֵף
 27 דְּאָמְרֵי תְּרוּוּיָהוּ - אִמְרוּ שְׁנִידָם, הִיא סֵפֶר אֶפְשָׁרְתָא - סֵפֶר שֶׁנִּכְתְּבוּ
 28 בּוֹ רַק הַהַפְּטוּרוֹת, אָסוּר לְמַקְרֵי בֵּיה - לְקָרוֹא בּוֹ בְּשַׁבַּת. מֵאִי מַעֲמָא,
 29 כִּיּוֹן דְּלֹא נִיתֵן לְיַכְתֵּב - שְׂאִסוּר לְכַתּוּב פֵּרְשִׁית בּוֹדְרוֹת מֵהַנְּבִיאִים,
 30 וְהַקְּרוֹא בּוֹ נִחְשַׁב כְּקוּרָא בַּעַל פִּה, וְאִסוּר לְקָרוֹא בַּעַל פִּה אֵת
 31 הַתּוֹרָה שֶׁבְּכַתְּב. מָר בְּרַבִּי אֲשִׁי הוֹסִיף וְאָמַר, לְמַלְטוּלֵי - לְטַלְטְלוּ
 32 בְּשַׁבַּת נָמִי אָסוּר, מֵאִי מַעֲמָא, דְּהָא לֹא הָיָה לְמַקְרֵי בֵּיה - שְׁהָרִי
 33 אִסוּר לְקָרוֹא בּוֹ, וְהוּא 'מוֹקְצָה' הָאִסוּר בְּטַלְטוּל.
 34 דוּחָה הַגְּמָרָא, וְלֹא הִיא - אִין דְּרִינִים אֵלּוּ נְכוּנִים, אֲלֵא שְׁרִי לְמַלְטוּלֵי
 35 - מוֹתֵר לְטַלְטְלוּ, וְשְׁרִי לְמַקְרֵי בֵּיה - מוֹתֵר לְקָרוֹא בּוֹ. וְרֵאִיָּה לְכַךְ,
 36 דְּהָרִי רַבִּי יוֹחֲנָן וְרַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ מַעֲיִינֵי בְּסִפְרָא דְּאַנְדְּרֵאָה בְּשַׁבַּת
 37 - נוֹהַגִים לְעִיין בְּסֵפֶר אֲגוּדוֹת בְּשַׁבַּת, וְהָא סֵפֶר זֹה לֹא נִיתֵן לְיַכְתֵּב -
 38 אִסוּר לְכּוֹתְבוּ, שְׁהָרִי אֲגוּדוֹת הֵם תּוֹרָה שְׁבַע פִּה שְׂאִסוּר לְכּוֹתְבָם,
 39 אָלֵא הִתִּירוּ זֹאת בְּיָוֵן דְּלֵא אֶפְשָׁר לְלוּמַדָּם בְּלִי כְּתִיבָה, כִּי הַתְּמַעֲטוּ
 40 הַלְּבָבוֹת, וְדִרְשׁוּ מֵהַפְּסוּק (תְּהִלִּים ק"ט כ"ב) 'עַת לְעִשׂוֹת לֵה' הַפְּרוּ
 41 תּוֹרְתְךָ' שִׁישׁ זִמְן שְׂרֵאוֹי לְתַקֵּן לְתַקְנָה לְשֵׁם שְׁמִים אָף שְׁהִיא מִבְּטַלְתָּ
 42 דִּין מֵהַתּוֹרָה, וְהָכִי נָמִי - גַּם לִגְבִי סֵפֶר הַפְּטוּרוֹת, בְּיָוֵן דְּלֵא אֶפְשָׁר
 43 לְכַל צִיבוּר לְכַתּוּב סֵפֶרֵי נְבִיאִים שְׁלֵמִים, הִתִּירוּ לְכּוֹתְבוּ מִשּׁוּם 'עַת'
 44 לְעִשׂוֹת לֵה' הַפְּרוּ תּוֹרְתְךָ', שְׂאִילוּלֵי כֵן לֹא יִקְרָאוּ כָּלָל.
 45 דָּנָה הַגְּמָרָא בְּדִין כְּתִיבַת פֵּרְשִׁית בּוֹדְרוֹת מֵהַתּוֹרָה: בְּעָא מִינְיָה -
 46 שֶׁאֵל מִמֶּנּוּ אֲבִי מְרַבָּה, מָהוּ - הָאֵם מוֹתֵר לְכּוֹתְבוּ מְגִילָה - פֵּרְשָׁה
 47 מֵהַתּוֹרָה לְתִינוּק לְהַתְּלַמֵּד בָּהּ - לְלַמּוֹד מִמֶּנָּה. וּמִמְשִׁיךְ אֲבִי, תִּיבְעֵי
 48 - יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק לְמָאן דְּאָמַר - לְדַעַת הַסּוּבֵר שֶׁהַתּוֹרָה מְגִילָה מְגִילָה
 49 נִתְּנָה - שְׁכַל פֵּרְשָׁה שֶׁנִּאֲמַרְהָ לְמִשָּׁה רַבִּינוּ נִכְתְּבָה מִיד, וְתִיבְעֵי
 50 לְמָאן דְּאָמַר שֶׁהַתּוֹרָה 'חֲתוּמָה' נִתְּנָה - שִׁרַק כְּסִיסִים ה' לוֹמַר
 51 לְמִשָּׁה אֵת כָּל הַתּוֹרָה כְּתַב אֵת כּוֹלָהּ. מִבְּאֵר אֲבִי, תִּיבְעֵי לְמָאן
 52 דְּאָמַר תּוֹרָה מְגִילָה מְגִילָה נִתְּנָה, הָאֵם בְּיָוֵן דְּמְגִילָה מְגִילָה נִתְּנָה,
 53 אָף אֲנָו בּוֹתְבִין פֵּרְשָׁה אַחַת, אִו דִּילְמָא - אִו שֶׁנִּאֲמַר שְׂבִין דְּבִסּוּף
 54 אִידָכְךָ - הוֹדְבּוּ כָּל הַפֵּרְשִׁית, אִידָכְךָ - הוֹדְבּוּ, וְאִסוּר לְכַתּוּב
 55 פֵּרְשָׁה אַחַת. וְתִיבְעֵי לְמָאן דְּאָמַר תּוֹרָה חֲתוּמָה נִתְּנָה, הָאֵם בְּיָוֵן

1 מי קוראין — כלומר: תיקנו שום סדר לישראל בשבתות משום דרכי שלום? הראויין
2 לימנות בו? — דאמרין במסכת שבת (ב"א"ל קשרים" (קדקדא): איזוהו תלמודי חכם שראוי
3 למנותו פרנס עד הצבור — כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה: בחופשין
4 — שיש שכותבין להן חמשה חומשין, כל חומש אחד שלם לעצמו. וכל ספריהם היו
5 במגילה כספר תורה שלט. חתם במגילתה —
6 שקורין לו ספר תורה וחסר הוא. דלא ניתן
7 ליכתב — פרות מספר אחד שלם לעצמו. וזאת
8 לא ניתן ליכתב — שום דבר, גמרא והלכה
9 ואגדה, כדאמרין לקמן: אלא אתה כותב בו,
10 כיון דלא אפשר — מליכתב, שנתמעט הלכ
11 והתורה משתכחה. עת לעשות לה' — ואם בא
12 עת לעשות תקנה לשם שמים — הפרו דברי
13 תורה לשעה הצריכה. הכא נמי כיון דלא אפשר
14 — שאין לכל צבור וצבור יכולת לכתוב בימים
15 שלם. מגילה — פרשה לבה של תורה או
16 שתיים. למאן דאמר — לקמן בשמעתין. מגילה
17 מגילה ניתנה — כשנאמרה פרשה למשה — היה
18 כותבה ולבסוף ארבעים שנה, כשנגמרו כל
19 הפרשיות — (חזרין בגידין ותפרין, התומה ניתנה
20 — לא נכתבה עד סוף ארבעים, לאחר שנאמר
21 כל הפרשיות כולן, והנאמרות לו בשנה ראשונה
22 ושניה — היו סדורות לו על פה, עד שכתבן. לפי
23 שאין כותבין — ואפילו למאן דאמר מגילה
24 מגילה ניתנה, כיון דאידבק אידבק, אף היא —
25 הילני המלכה, במסכת יומא (ל"א). פרשת
26 סוטה — לכתוב משם פרשיות לסוטות הבאות.
27 בא"ל"ף ב"ית" — כלומר: ראשי התיבות, כשהוא
28 כותב — כיון הכותב פרשת סוטה, כמה שכתוב
29 — לפי היסמנים היה מכן וכותב. אם שכב —
30 כלומר: זאת כי שתי"ן וגו'. כסירוגין — תחלת
31 המקרא היה כותב תיבה שלימה, ולבסוף ראשי
32 התיבות. עד ויהי ביום השמיני — שהוא גמר צווי
33 הקרבנות. או אפרתי — כך אמר דוד: או אפרתי,
34 כשעטרנו עלי שאלו דודאג לפוסלני מלכא
35 בקהל, והודע דבית המדרש "עמוני ולא
36 עמוניתי", כדאמרין ביבמות (ע"א). הגה בא"ת
37 — עכשו בא"ת בכלל. כתוב עלי — מאז ניתנה
38 התורה הזכרתי בה: "ואת שתי גנותיך
39 הנמצאות" (בראשית ט"ו) — בזכות דוד שנתן
40 לצאת מרות המואביה, ועמה העמונית אמו
41 של רחבעם; כתיב הכא "נמצאות" וכתיב התם
42 (תהלים ט"ו) "נמצאתי דוד עבדך". אלמא מגילה
43 איקרי, משום דמתחילה נכתבה מגילת
44 רבאיתא, והדר מגילת נח, והדר מגילת אברהם.
45 והיינו דקאמר: במגילת אברהם כתוב עלי.
46 התומה — גמורה ומסויימה ושלימה. אי נמי
47 לברבי' לוי — איקריא מגילה. אותן שמונה
48 פרשיות שהוצרכו ליום, נאמרו ונכתבו ונמסרו
49 בו ביום, ונכתבו כל אחת במגילה לבידה, לפי
50 שמוכרחות ורוחקות זו מזו. הלכך קרי לשאר
51 נמי מגילה, משום דכשחזר והשלימה — הוצרך
52 לכתוב מבראשית עד פרשת כהנים לבד, וידלג
53 פרשת כהנים הכתובה כבר. וכתב מפרשת
54 כהנים עד פרשת שילוח טמאים, וכן כולם.
55 פרשת כהנים — "אמרו אל הכהנים", שהלכות
56 כהנים כותבות בה: "לא יטמא" "לא יקח" "מום
57 בו לא יגש". ומפני שבו ביום הוצק לעבודה —
58 הוצרכה קרשתן להודיעם. פרשת לוי — (נא) את הלויים ד"בהעלותך", שבה הלכות לויים. ויש אומרים: "ואל הלויים תדבר", ואינו כן, כי מה ענינים אצל הקמת המשכן מעשר
59 ראשון לא נהגה עד סוף חמשים וארבעה שנה ועוד. "פרשת מעשר" מיקריא פרשת לויים — הוצרכה לבו ביום, שנוקקו לשיר. פרשת טמאים — "ויהי אנשים" וגו', משום הלכות
60 הפסח, המשכן הוקם באחד בניסן, והחזירה להם פרשת שילוח טמאים "וישלו מן המתנה", שבו ביום הוקבעו שלש מחנות, מחנה שכינה ומחנה לוייה ומחנה ישראל, והחוקקו
61 להשתלח, ומתוך כך הוקקו טמאים ליטאל, הואיל וצריכין שילוח ולא יוכלו ליכנס למשכן — היאך יעשו פסחיהם. ולרבי לוי יוכלים היו ליתער עד חמשה עשר, ולא נוקקו לפסח
62 שני אלא אם כן לא טהרו. ופרשת שילוח טמאים — "וישלו מן המתנה", שבאותו היום הוקבעו המתנות, וכשנגללים הפרוכת בכל סילוק מסעות — הותרו וכן ומצויעים ליכנס
63 לשם. ופרשת אחרי מות — אף על פי שהיא יום הכפרים — בו ביום נאמרה, כדכתיב: "אחרי מות", ומפני שמתו בני אהרן בשביל ביאה שלא לצורך, נאמרה אותה אחרת לאהרן;
64 "אל יבא בכל עת".

1 **אם** שכב אם לא שכב — "אם שכב" לא כתיב כלל, אלא "אם לא שכב" כתיב. אלא דבתי
2 הכי כתיב "ואת כי שתי". **תורה** התומה ניתנה — תימנה: דכתיב (שמות כד) "ויקח
3 ספר הברית ויקרא באזני העם" ופירש רש"י בפרוש חומש: דהיינו מבראשית ועד כאן ונראה
4 לפרש: דלא קאמר התומה ניתנה שלא לחסוד, אלא שעל הסדר נכתבה, והייש
5 פרשיות שנאמרו תחילה לפני שנתקן אותם
6 לפניהם, ולא נכתבה עד שנאמר לו אותה
7 שכתובה לפניה, וכותב את אחריה. ועל זה מיימי
8 מדרבי לוי, שאותם לא נאמרו על הסדר. והיה
9 יכול להוכיח זה מכמה מקראות דאין מוקדם
10 ומאחר בתורה, אלא תחילה ומשכח דרבי לוי —
11 מיימי לה. ורבינו תם גרסי: אמר רבי לוי, מילתא
12 באפי נפשה. **פרשת** טמאים — פירש
13 בקונטרס: "ויהי אנשים". וקשה לפרשו: דאמר
14 בפרק קמא דפסחים (א), שואלים בהלכות פסח
15 קודם הפסח שלשים יום, שהרי נביא עומד בפסח
16 ראשון ומזהיר על פסח שני. ולפי זה איכא חדש
17 חודש, כיון שנאמר בראש חדש ניסן ועוד: דלא
18 יתכן לרבי יוסי הגלילי, דאמר: נושאי ארוננו של
19 יוסף היו, ולרבי יצחק דאמר: למת מצוה נעמאו
20 וחדל שבעי שלשה עברת פסח ונראה דפרשתי
21 טמאים — היינו פרשת "ויגור" (ויקרא כב) דכתיב
22 ביה טמאת שרץ ונבילה, וכל השרץ לטמאת
23 מקדש וקדושי.
24 **ופרשת** אחרי מות — בבראשית רבה איכא
25 פלוגתא גבי "אחר הבריים האלה
26 היה דבר ה' אל אברהם" (בראשית טו), דאיכא
27 לנאמן דאמר "אחר" — סמוך, ו"אחר" — מופלג
28 ואיכא למאן דאמר איפכא. וקשה מ"אחרי מות"
29 דבו ביום היה: ושמן נאמר אחר כל הפרשיות,
30 לכך חשיב מופלג.
31 **אתמודי**

1 **ל'ה** הפרו תורתך, **הקא נמי**, כיון דלא אפשר — "עת לעשות לה' הפרו תורתך" **בעא**
2 **מיניה** אבוי מרבה: מהו לכתוב מגילה לתניוק להתלמד בה? תיבעי למאן דאמר תורה
3 מגילה מגילה ניתנה, תיבעי למאן דאמר תורה חתומה ניתנה; תיבעי למאן דאמר תורה
4 מגילה מגילה ניתנה, כיון דמגילה מגילה ניתנה — פותבין, או דילמא כיון דאידבק אידבק?
5 תיבעי למאן דאמר תורה חתומה ניתנה, כיון דחתומה ניתנה אין פותבין, או דילמא כיון
6 דלא אפשר פתבין? אמר ליה: אין פותבין, ומה פועם? לפי שאין פותבין. איתבייה: אף
7 היא עשתה מבלא של זהב שפרשת סוטה כותבה עליה! אמר רבי שמעון כן לקיש משום
8 רבי ינאי: בא"ל"ף ב"ית". איתבייה: כשהוא פותב, וואה וכותב מה שפתוב בפתבולא! —
9 אימא: כמה שפתוב בפתבולא. איתבייה: כשהוא פותב, וואה בפתבולא וכותב מה שפתוב
10 בפתבולא, מה הוא פתוב בפתבולא? "אם שכב... אם לא שכב"! — הכא במאי עסקינן —
11 כסירוגין, פתנאי: אין פותבין מגילה לתניוק להתלמד בה, ואם דעתו להשלים — מותר;
12 רבי יהודה אומר: בבראשית — עד דוד המלך, בתורת כהנים — עד "ויהי ביום השמיני".
13 אמר רבי יוחנן משום רבי בנאה: תורה — מגילה מגילה ניתנה, שנאמר: "או אפרתי
14 הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי"; רבי שמעון כן לקיש אומר: תורה — חתומה ניתנה,
15 שנאמר: "לקוח את ספר התורה הזאת". ואיך נמי, הכתיב "לקוח"! — ההוא לכתוב
16 דאידבק, ואיך נמי, הכתיב "במגילת ספר כתוב עלי"! — ההוא, דכל התורה פולה אקרי
17 מגילה, דכתיב: "ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה". אי נמי,
18 לכתוב לוי, דאמר רבי לוי: שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן:
19 פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת "אחרי מות",
20 ופרשת

1 **פרשת**
2 **א**ל יבא בכל עת.
3 **גמרא עם ביאור - מסכת גיטין 247**
4 **מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד**

1 **אתמוה** קא מתמה - במדרש (שמות רבה פ'רשת תשא) אמרין: 'כמו דר נחשבר' - שגים
2 כתבו את התורה. ואם היה נכתב הכל לישראל - היו גוים הכל כותבין. ולהכי
3 קאמר רחמנא: אכתוב לו רובי תורה; והלא מה שכתבתי להם 'כמו דר נחשבר' - שהעתיקו
4 דרים. ובקונטרס פירש בענין אחר.

1 ופרשת שתיי יין - לפי שמאותו היום ואילך נאסרו. דהא בביאת אהל מועד תלה
2 רחמנא. ופרשת נרות - "בהעלותך", לפי שבו ביום התחילו להדליק. ופרשת פרה אדומה
3 - לפי שביום המזרח נשפרה הפרה להיות נטריין לפסחוקין. וקודם לכן לא יכלו
4 לעשותה. דבעינן 'והוא לא נכח פני אהל מועד' (במדבר ט"ו). והכי אמרין במסכת מגילה
5 ירושלמי: באחד בניסן חוקם המשכן, ושני לו
6 נשפרה הפרה. רוב בכתב - רוב התורה תלויה
7 במדרש. שכתובה למדרש בכלל ופרט וגזירה
8 שוה, ושאר מדות שהתורה נדרשת בהן.
9 ומיעוטה על פה - שאין רמז ללמוד לה בתורה,
10 אבל למשה נאמר על פה. כי על פי וגו' - על
11 שכל על פה נכתב בירה, אלמא אידי הואי רובא.
12 אחריו מתמה - וכי רובי תורתיה היה לי לכתוב
13 להם? והלא באותה שכתבתי להם כמו דר
14 נחשבו כתיב כתוב לך - אלמא נכתבה. וכתוב
15 על פי - אלמא לא נכתבה. דברים - שאמרתי
16 לך בכתב - אי אתה רשאי לומרם לישראל
17 על פה. ודברים שבעל פה אי אתה רשאי
18 לכתוב - ומכאן אתה למד שהתלמוד לא ניתן
19 לכתוב, אלא מפני שהתורה משתכחה. אילימא
20 משום כבוד - של בעל הבית. והא שופר - של
21 הקדש ערב שבת. דמעיקרא הוי בי רב יהודה
22 שהיה ראש ישיבה בפומבדיתא, ולבסוף
23 בשמיטתו ומלך רבה נתגורו בביתו, ובתר רבה
24 מלך רב יוסף, והדר מלך אביי, והדר מלך רבא.
25 ורב שרייא גאון פירש בכתב תשובתו: שיפרא
26 - שופר של נדבה. שהיו נתונין לתוכו נדבה
27 השלוחה לבני הישיבה. כמו: שלשה עשר
28 ופרות היו במקדש (שקלים ח). משום חשדא -
29 הואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית, אם
30 באת לשנות את מקומו - הנכנסין לאותו הבית,
31 ולא יראו שם את העירוב - ויחשדו את בני
32 החצר שמטלטלין בלא עירוב. בני נהרא -
33 שדות שעל שפת הנהר. כמיל בולי עלמא לא
34 פליגי - אם אין סוכרים את הנהר. אלא דולין
35 והולכים והנהר כפשוטו - כולי עלמא לא
36 פליגי שכל הרוצה לדלות ידלה. כי פליגי
37 במיסר ואשקוי - שאין בו כדי לדלות כולן
38 יחד, ורוצין העליונים לסוכרו שלא ירדו המים
39 למטה, ולהמשיך הנהר דרך גררים קטנים עד
40 שישתו כל שדותיהן. ותחתונים מעבדין עליהם,
41 אלא אם כן נשקה אנתו תחילה. הקרוב לאמה
42 - היינו עלאי. באמה המתהלכת על פי בור -
43 שמתמלא מאיליו כדרך הליוכו, ואין צריך
44 לסכור הנהר. סכר מיסר - פי בורך, שלא ירדו
45 המים לתוכו, שממעט משיכת הנהר. ואשקי
46 בנהרא - אוינטור'א. כפי משה שיעלה לך
47 לדלות מן משיכת הנהר כמנונו. כמו 'דמהנדוי
48 להדר' בשיטת חולין (ג.א.ג.). כל דאלים נבר
49 - ולית לה דהלכתא כשמואל דיני. לותבין פר
50 עדינא - ושיבני אדוני ללמוד בעת קבוע.
51 ליהדי - לגירסא. תנאי שנת ברישא - ואין
52 אתם רשאין לסוכרו. כבי תרי - רב ושמואל.
53 חרפן - שם העיר. שנוותא - שם הנהר. כרו
54 ברישא דשנוותא ואחריו בשלחי נהרא - רצו
55 לחקף את שדותיהן במי הנהר, וכרו מלמעלה
56 שדותיהן לצד ראש העליון של הנהר, והסיבו
57 מקצתן סביב שדותיהן, ובסוף שדותיהן הסיבדו
58 עד שחזר ונפל לתוך הנהר (כזה). קא מתקיל
59 לנהרין - נדר שלנו נתקל מפני שהסיבדו, ואינו
60 נמשך מהר, וצפין המים דרך שדותינו. שכן דרך הנהר המיסב אין מימיו קלין לרוץ, מפני העקמומית. כרו בהייחוי טפי פורתא - העמיקו המים אלכם בראש המסיבדו. כדי שישטפו
61 המים במרוצה. קא יבש פייזין - אם נעמיק ייבשו חריצין שלנו, כשלא יתברכו מימי הנהר יעמיקו המים, ויחולל הלחלווח, ולא ינבעו המים לחריצין שיש לנו. פייזין - כמה פירא
62 דכורוי (כתובות ט"א). אמר להו - אבי לבני חרמך. סליקו נפשיכו - וסתמו את מסיבתכם. אוויל - רשתות של חוטין שיש להם תוך. אוחר - של גמי, ונקייריש בלעז.
בולי

1 **שיפורה** - לפי מה שפירש בקונטרס שתוקעין
2 בערב שבת - קשה: דבסוף פרק 'במה
3 מרליקין' (שבת להב) משמע דחון הכנסת היה
4 מניחו בראש הגג. ועוד: דרב יהודה היה
5 בפומבדיתא, ורבא במזוזא אלא נראה כלשון
6 אחר שפירש: שופר שבו נותנין נדבה לתלמידים.
7 **אלא** משום חשדא - פירש רבינו תם: שלא
8 יאמרו: מפני חשד - שחורשים אנתו
9 לגנוב פת של עירוב - אין מניחים אותו שם. אבל
10 בשיפורה - ליכא חשדא, שיעודין שמוניחים אצל
11 ריש מתיבתא לחלק לתלמידים.
12 **כמיל** כולי עלמא לא פליגי - אפילו נהר קטן
13 שמימי פוסקין - כל הרוצה לדלות
14 ידלה, כיון שמושך הנהר כפשוטו.
15 **והשתא** דלא אימרו כו' - לית ליה הא דאמר
16 בפרק "ש כבוד" (בבבית ט"ב)
17 הלכתא כשמואל דיני וכרב באיטורי. אי נמי,
18 הכא מסתבר טעמא דרב, אף על גב דחוקין
19 נתונין אליה.
20 **כבי** תרי עבדת לי - והוא סבר: כיון דאמר כל
21 דאלים גבר - יכול להנעים עליהם. ולא
22 דמי, דמה נפשך מיציע לא שנת, ואעילאי תתאי
23 הוא שדיך כל דאלים גבר.
24 **לא** טעמינהו - להודיע שלא על פיו עשה. ושנא
25 מקדם, דאין כאן גול, אלא מפני דרכי שלום
26 בעלמא.
27 **סליקו** נפשיכו מדכא - פירש רבינו הגנאלי:
28 דלעילאי אמר, שאין יכול למחות בהן,
29 משום דכל דאלים גבר, וקצת משמע כן, שהרי
30 לזן היה מדרב. ומכיל מקום נואה כפירוש
31 הקונטרס, ולדבי חרמך היה מדרב, שסתמו את
32 מסיבתם. ולא דמי לדרב ושמואל כלל.
33 **מצודות** חיות ועופות כו' - ולא דמי למרחיקין
34 מצודות הדג מן הדרג דפרק "לא
35 יפרי" (בבא בתרא כ"א). דהתם אומננו בכך,
36 ומן הדין הוא שירחיק משם. דאמר ליה: קא פסקת
37 לחיותי. אבל הכא, דאין אומננו בכך - לא הוי
38 גול, אלא מפני דרכי שלום.
39 ליקט

1 **וּפְרֶשֶׁת שְׁתֵּי יַיִן, וּפְרֶשֶׁת נֵרוֹת, וּפְרֶשֶׁת פְּרַה אֲדוּמָה.**
2 **אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר: הַתּוֹרָה - רֹבב בְּכֶתֶב וּמֵיעוּטָה עַל פֶּה,**
3 **שְׁנֵאַמֵּר: "אֲכָתוּב לוֹ רוֹבֵי תוֹרָתִי כְּמוֹ דְרִי נְחֻשְׁבוּ";**
4 **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רֹבב עַל פֶּה וּמֵיעוּטָה בְּכֶתֶב, שְׁנֵאַמֵּר:**
5 **"כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה". וְאִידָךְ נִמְו, הַכְּתִיב**
6 **"אֲכָתוּב לוֹ רוֹבֵי תוֹרָתִי!" - הַהוּא אֲתַמּוּדֵי קָא**
7 **מַתְּמָה: אֲכָתוּב לוֹ רוֹבֵי תוֹרָתִי? הֲלֵא כְּמוֹ דְרִי נְחֻשְׁבוּ!**
8 **וְאִידָךְ נִמְו, הַכְּתִיב "כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה!" -**
9 **הַהוּא מִשּׁוּם דְּתִקְפִי לְמִימְרֵיהּ. דְּרִישׁ רַבִּי יְהוּדָה**
10 **בְּרַ נְהֻמְו מְתוֹרַמְנֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, כְּתִיב:**
11 **"כְּתוּב לְךָ אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", וְכִתִּיב: "כִּי עַל**
12 **פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הָא בַּיְצֵד? דְּבָרִים שְׂבַעְתָּב אֵי**
13 **אַתָּה רִשְׁאֵי לְאֹמְרֵן עַל פֶּה, דְּבָרִים שְׂבַעְלָה פֶּה אֵי**
14 **אַתָּה רִשְׁאֵי לְאֹמְרֵן בְּכֶתֶב. דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל תַּנְא:**
15 **"אֵלֶּה" - אֵלֶּה אַתָּה כּוֹתֵב, וְאֵי אַתָּה כּוֹתֵב הַלְּבוֹת.**
16 **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא פָרַת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא פְּרִית**
17 **עִם יִשְׂרָאֵל אֲלָא בְּשִׁבְלֵי דְּבָרִים שְׂבַעְלָה פֶּה, שְׁנֵאַמֵּר:**
18 **"כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּרַתִּי אַתָּה פְּרִית וְאַת**
19 **יִשְׂרָאֵל". מְעַרְבֵין בְּבֵית יִשָּׁן מִפְּנֵי דְּרַבִּי שְׁלוֹם. מֵאֵי**
20 **טַעמָא? אֵילִימָא מִשּׁוּם כְּבוֹד, וְהָא הַהוּא שִׁיפּוּרָא**
21 **דִּיהוּ מַעֲיַקְרָא בִּי רַב יְהוּדָה, וְלִבְסוּף בִּי רַבְהִי, וְלִבְסוּף**
22 **בִּי רַב יוֹסֵף, וְלִבְסוּף בִּי אַבְבִּי, וְלִבְסוּף בִּי רַבָּא! אֲלָא**
23 **מִשּׁוּם חֻשְׁדָּא. "בּוֹר שְׁהוּא קְרוּב לְאַמָּה" וכו'. אֵיתַמֵּר:**
24 **בְּנֵי נְהָרָא - רַב אָמַר: תַּתַּאי שְׁתּוּ מִיָּא בְּרִישָׁא,**
25 **וְשְׂמּוּאַל אָמַר: עוּלַיָּא שְׁתּוּ מִיָּא בְּרִישָׁא. בְּדִמְזִיל כּוּלַיָּא**
26 **עוּלַמָּא לֹא פְּלִיגֵי, בִּי פְּלִיגֵי - בְּמִיסְרָב וְאַשְׁקוּי, שְׂמּוּאַל**
27 **אָמַר: עוּלַיָּא שְׁתּוּ מִיָּא בְּרִישָׁא, דְּאָמְרֵי: אֲנִן מְקַרְבִּינָן**
28 **טַפִּין; וְרַב אָמַר: תַּתַּאי שְׁתּוּ מִיָּא בְּרִישָׁא, דְּאָמְרֵי:**
29 **הֲרָא כְּפִשְׁמֵיהּ לְיִזְיֵל. תַּנָּן: בּוֹר הַקְּרוּב לְאַמָּה מַתְּמָלָא**
30 **רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי דְּרַבִּי שְׁלוֹם! תַּרְגְּמָה שְׂמּוּאַל אֵילִיבָא**
31 **דְּרַב: בְּאַמָּה הַמַּתְּהַלְּכַת עַל פִּי בּוֹר. - אֵי הָכִי,**

32 **מֵאֵי לְמִימְרָא? - מַהוּ דְּתִימָא, מִצֵּי אָמְרֵי לִיה: סִכְר מִיסְרָב וְאַשְׁקוּ בְּהִינְדָּא, קָא מִשְׁמַע**
33 **לָן. אָמַר רַב הוּנָא פֶּר תַּחְלִיפָא: הַשְּׁתָּא דְּלָא אֵיתַמֵּר הַלְּכַתָּא לֹא כְּמָר וְלֹא כְּמָר, כְּל**
34 **דְּאֵלִים גְּבַר. רַב שִׁימֵי פֶּר אֲשֵׁי אַתָּא לְקַמְיָה דְּאַבְבִּי, אָמַר לִיה: לּוֹתְבֵן מֶר עַדִּינָא! אָמַר**
35 **לִיה: אֵית לִי עַדִּינָא לְדִידִי. - וְלוֹתְבֵן מֶר בְּלִילָא! אָמַר לִיה: אֵית לִי מִיָּא לְאַשְׁקוּי.**
36 **אָמַר לִיה: אָנָּא מִשְׁקִינָא לִיה לְמֶר מִיָּא בִּימְמָא, וְלוֹתְבֵן מֶר בְּלִילָא! אָמַר לִיה: לַתִּי.**
37 **אִזְל לְעוּלַיָּא, אָמַר לְהוּ: תַּתַּאי שְׁתּוּ מִיָּא בְּרִישָׁא. אִזְל לְתַתַּאי, אָמַר לְהוּ: עוּלַיָּא שְׁתּוּ**
38 **מִיָּא בְּרִישָׁא. אִידְהִי סִכְר מִיסְרָב וְאַשְׁקוּ. בִּי אַתָּא לְקַמְיָה דְּאַבְבִּי, אָמַר לִיה: כְּבִי תֵרִי**
39 **עֲבַדְתָּ לִי! וְלֹא טַעְמִינְהוּ אַבְבִּי לְפִירִי דְּהִהוּא שְׁתָּא. הִנְהוּ בְּנֵי בִי חֶרְמָךְ דְּאִזְזוּל כּוּרִי בְּרִישָׁא**
40 **דְּשְׁנוּתָא וְאַתְרוּהוּ וְשִׁדְוִיהוּ בְּשִׁלְחֵי נְהָרָא, אַתּוּ עוּלַיָּא לְקַמְיָה דְּאַבְבִּי, אָמְרוּ לִיה: קָא מַתְקִיל**
41 **לְנַהֲרִין! אָמַר לְהוּ: כּוּרִי בְּהַדְרִיָּה טַפִּי פּוֹרְתָא. אָמְרוּ לִיה: קָא יְבַשֵּׁי פִירִין! אָמַר לְהוּ:**
42 **וְלוֹ סְלִיקוּ נְפְשֵׁיכוּ מִתְּהַם. "מַצּוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים יֵשׁ בְּהוֹן" וכו'. בְּאַחְרֵי וְאַחְרֵי**

56 בבית המדרש, כְּנִי נְהָרָא – בני הנהר, בעלי שדות שהנהר משקה
 57 את שדותיהם, וישנם שדות בעלינו של הנהר וכן במורדותיו, רַב
 58 אָמַר תַּתְּאִי – התחתונים, שאליהם זורם הנהר מעצמו, שְׁתוּ מֵיָא
 59 בְּרִישָׁא – משקים תחילה. וְשְׂמוּאֵל אָמַר, עֵילְאֵי – העליונים,
 60 הקרובים לראש הנהר, שְׁתוּ מֵיָא בְּרִישָׁא.
 61 מבארת הגמרא, בְּדַמְיֹול – כשהולך הנהר כדרכו וכל אחד שואב
 62 ממנו, כּוּלִי עֵילְאֵי לֹא פְלִיגִי – לדברי הכל אין סדר לדבר וכל
 63 הרוצה ישאב, אף אם מחמת שאיבת העליונים לא ישארו מים
 64 לתחתונים. כִּי פְלִיגִי – מחלוקתם היא, כְּמִסְכַּר וְאֶשְׁקוּי –
 65 כשרוצים העליונים לעצור את זרימתו ולהטותו אליהם, ומחמת
 66 כן לא ישארו מים לתחתונים. שְׂמוּאֵל אָמַר עֵילְאֵי שְׁתוּ מֵיָא בְּרִישָׁא
 67 – העליונים משקים תחילה, כִּיּוֹן דְאָמְרִי אֲנִן מְקַרְבִּין סָפִי – אנו
 68 קרובים יותר לראש הנהר. וְרַב אָמַר, תַּתְּאִי שְׁתוּ מֵיָא בְּרִישָׁא –
 69 התחתונים משקים תחילה, כִּיּוֹן דְאָמְרִי שְׁנִתְרָא כְּפִשְׂמִיָה לְיוּלִי – לך
 70 הנהר כדרכו ויגיע לשדותינו, ולא יטוהו העליונים ויפסידונו.
 71 מקשה הגמרא, הֲנֵן – שנינו במשנתנו, בּוּר הַקְּרוֹב לְאִמָּהּ הוּא
 72 מְתַמְלָא רְאשׁוֹן, מְפָנִי דְרַבִּי שְׁלוֹם, ומוכח כשמואל שהעליונים
 73 הקרובים לראש הנהר משקים תחילה. מתרצת הגמרא, הַתְּרַמְּהָ
 74 שְׂמוּאֵל אֵלִיפָא דְרַב – ביאר שמואל בעצמו את המשנה לרעת רב,
 75 שמדובר בְּאִמָּהּ הַמְתַּחַלְלֶת עַל פִּי בּוּרֵי – שאמת המים עוברת
 76 וממלאת מעצמה את בורו של העליון, ואינו צריך להטות את
 77 המים.
 78 מקשה הגמרא, אִי הָכִי מֵיָא לְמִיָּרָא – אם כך מה החידוש
 79 במשנתנו, והרי פשוט שאם אמת המים זורמת מעצמה לתוך
 80 בורו, הוא יתמלא תחילה. מתרצת הגמרא, מַהוּ דְתִימָא – היה ניתן
 81 לומר, מְצִי אָמְרִי לִיה – שיכולים התחתונים לומר לעליון, סְכַר
 82 מִיָּסְכַר – כסה את בורך כדי שלא יתמלא, וְאֶשְׁקוּ בְּהִינְדוּא – ושאב
 83 מהנהר כפי שתוכל, קָא מְשַׁמַּע לָן – חידשה המשנה שרשאי
 84 העליון להשאיר את בורו פתוח ולמלאותו תחילה.
 85 מבררת הגמרא את ההלכה, אָמַר רַב הוּנָא בְּר תַחְלִיפָא, הַשְׂתָּא
 86 דְלֹא אִיתְרַב הַלְבָתָא – עתה, שלא נפסקה הלכה לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר
 87 – לא כרב ולא כשמואל, כָּל דְאֵלִים גְּבַר – כל מי שתגבר ידו יכול
 88 לעשות דין לעצמו, בִּין הַעֲלִיּוֹנִים וּבִין הַתַּחְתּוֹנִים.
 89 מביאה הגמרא מעשה בנידון זה: רַב שִׁמְיָא בְּר אֲשִׁי אָתָא לְקַמְיָה
 90 דְאֲבִי – בא לפני אביו, וְאָמַר לִיה, לִוְתָּבְךָ מַר בְּעִדְנָא – וישיבני
 91 אדוני ללמוד עמו בזמן קבוע. אָמַר לִיה אֲבִי, אִית לִי עִדְנָא דְלִידִי
 92 – יש לי זמן קבוע ללמוד בו לבדי. אמר לו רב שמי, וְלִוְתָּבְךָ מַר
 93 בְּלִילִיא – ישיבני אדוני בלילה ללמוד עמו. אָמַר לִיה אֲבִי, בְּלִילִיא
 94 אִית לִי מֵיָא לְאֶשְׁקוּי – יש לי צורך להשקות את שדי. אָמַר לִיה רַב
 95 שִׁמְיָא, אֲנָא מְשַׁקֵּינָא לִיה לְמַר מֵיָא בְּמִמָּא – אני אשקה את השדה
 96 ביום, וְלִוְתָּבְךָ מַר בְּלִילִיא – וילמד עמי בלילה. אָמַר לִיה אֲבִי, לְחִי
 97 – יהי כדבריך. שדהו של אביו היתה באמצע שיפוע הנהר, והיו
 98 שדות מעליו ושדות מתחתיו, אֲוֹל לְעֵילְאֵי – הלך רב שמי
 99 לעליונים וְאָמַר לְחֵו – אמר להם שלא ישקו עתה, כִּיּוֹן שְׁהַדִּין הוּא
 100 שְׁתַּתְּאִי שְׁתוּ מֵיָא בְּרִישָׁא – התחתונים משקים תחילה. אחר כך אֲוֹל
 101 לְתַתְּאִי – הלך לבעלי השדות התחתונים, וְאָמַר לְחֵו שלא ישקו
 102 עתה, כִּיּוֹן שְׁעֵילְאֵי שְׁתוּ מֵיָא בְּרִישָׁא – העליונים משקים תחילה.
 103 אֲדַהֲכִי – בינתיים, כשהעליונים והתחתונים לא השקו סְכַר מִיָּסְכַר
 104 – עצר רב שמי את זרימת הנהר וְאֶשְׁקִי – השקה את השדה. כִּי
 105 אָתָא לְקַמְיָה דְאֲבִי – כשבא לפני אביו ואמר לו שעשה כן, אָמַר
 106 לִיה אֲבִי, כְּכִי תְרִי עֲבָדְתָּ לִי – כשנים, כרב וכשמואל עשית לי,
 107 והרי לדברי הכל אין האמצעים משקים תחילה, וְלֹא מְעַמְיָנְהוּ
 108 אֲבִי לְפִידִי דְהֵחָא שְׁתָּא – לא טעם אביו את הפירות של אותה
 109 שנה, להראות שהשקאה זו לא היתה מרצונו.
 110 מביאה הגמרא מעשה באותו ענין. הָנְהוּ כְּנִי בְּיָהּ הַעִיר – בני העיר

1 וּפְרָשֶׁת שְׁתוּי יָן שְׁבָה נֹאסְרוּ הַכְּהֻנִים לְעַבּוּד אַחֲרֵי שִׁשְׁתּוּ יָן,
 2 שהרי מאותו יום התחילו לעבוד. וּפְרָשֶׁת הַדְּלַקְתָּ נְרוֹת הַמְּנוּרָה,
 3 שמאותו יום הדליקה. וּפְרָשֶׁת פְּרָה אֲדוּמָה שְׁנִטְהָרוּ עַל יַדָּהּ
 4 לַהֲקָרֶבֶת הַפֶּסֶחַ, וכיון שהוצרכו להוות מדמה מול המשכן נעשתה
 5 רק באותו יום.
 6 מביאה הגמרא נידון נוסף בענין תורה שבכתב ותורה שבעל פה:
 7 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תּוֹרָה, רֹב הַלְכוּתֶיהָ יִתְנוּ בְּכֶתֶב, כְּלוּמַר, הֵם
 8 נִדְרָשׁוּת מִזְכָּתֵב, וְיִמְעוּשׁ הַלְכוּתֶיהָ בְּעַל פֶּה וְלֹא נִרְמָזוּ בַּתּוֹרָה
 9 שִׁבְכַתְּבָה, שְׁנַאֲמַר (השע"ה) אֶכְתֵּב לּוֹ רַבִּי תּוֹרָתִי כְּמֹו דְרַבְּנָהּ שְׁבוּ.
 10 וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רֹב הַלְכוּתֶיהָ יִתְנוּ בְּעַל פֶּה, וְיִמְעוּשׁ בְּכֶתֶב, שְׁנַאֲמַר
 11 (שמות לד כו) כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִיתִי, וְלִשׁוֹן עַל
 12 פִּי מִרְמַת עַל הַתּוֹרָה שֶׁבַע עַל פֶּה, וּמִכָּךְ שִׁנְכַרְתָּה עֲלֶיהָ בְּרִית מִוֹכַח
 13 שְׁהִיא רֹב הַתּוֹרָה.
 14 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא, וְאִידָךְ נְמִי – גם לרבי יוחנן הַכְּתִיב אֶכְתֵּב לּוֹ רַבִּי
 15 תּוֹרָתִי. מתרצת הגמרא, הֵוּא – בפסוק זה אֶתְּמוּדִי קָא מְתַמָּה
 16 ה' תְּמָה וְאוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל אֶכְתֵּב לּוֹ רַבִּי תּוֹרָתִי – וכי היה לי לכתוב
 17 את רוב התורה, וְהֵלֵא בְּמִיעוּשׁ שִׁכְתַּבְתִּי 'כְּמֹו דְרַבְּנָהּ שְׁבוּ, נַעֲשׂוּ
 18 כּוּרִים לָהּ, שֶׁלֹּא קִיּוּמָהּ.
 19 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא, וְאִידָךְ נְמִי – גם לרבי אלעזר הַכְּתִיב 'כִּי עַל פִּי
 20 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִיתִי' וּמִשְׁמַע שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁבַע עַל פֶּה הִיא
 21 רֹב הַתּוֹרָה. מתרצת הגמרא, הֵוּא – טַעַם כְּרִיתָת הַבְּרִית הוּא
 22 מְשׁוּם דְתִקְפִי לְמִיָּגְרִינְהוּ – קשה לזומדה, ולכן צריך ברית,
 23 שִׁיּוּכְלוּ לְלוּמְדָהּ.
 24 דְרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בְּר נַחֲמִי, שְׁהִיא מְתוֹרְקִינְיָה – מתרגם את דרשותיו
 25 דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִשׁ, כְּתִיב (שמות לד כו) כְּתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה,
 26 וּמְלִשׁוֹן 'כְּתֹב לְךָ' מִשְׁמַע שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, דְהֵינּוּ הַתּוֹרָה,
 27 נִכְתְּבָה, וְכִתְיָב בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' וּמִשְׁמַע
 28 שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַמְּזוּכָרִים קוּדְם נֹאמְרוּ 'עַל פִּי, הָא בִּיצֵד – איך
 29 יבוארו המילים 'הדברים האלה'. אלא יש לבאר שהכוונה היא
 30 לשתי התורות, ומכך שנאמרה שִׁשׁוֹן אֵלֶּה' לְגַבִּי שִׁתִּיחַן יֵשׁ לְדַרְשׁוּ
 31 שְׁדְּבָרִים שְׁנֹאמְרוּ בְּכֶתֶב אִי אֶתְּךָ רִשְׁאֵי לְאוּמְרֵן בְּעַל פֶּה, וְדְבָרִים
 32 שְׁנֹאמְרוּ בְּעַל פֶּה, אִי אֶתְּךָ רִשְׁאֵי לְאוּמְרֵן בְּכֶתֶב – לכותבם.
 33 מביאה הגמרא מקור נוסף לדרשה זו. דְּבִי – בבית מדרשו של רבי
 34 יִשְׁמַעְיָאֵל תְּנָא – שנו, שהדרשה היא מדיוק הפסוק 'כְּתֹב לְךָ אֶת
 35 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְיֵשׁ לְדַרְשׁוּ שֶׁאֵלֶּה' – תורה שבכתב אֶתְּךָ בֹּתֵב,
 36 וְאִי אֶתְּךָ בֹּתֵב הַלְכוּת, שהם תורה שבעל פה.
 37 מביאה הגמרא דרשה אחרת על פסוק זה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא בְּרַת
 38 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל, אֵלֵּא בְּשִׁבְלֵי דְבָרִים [תורה] –
 39 שְׁבַע עַל פֶּה, שְׁנַאֲמַר 'כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִית וְאֶת
 40 יִשְׂרָאֵל'.
 41 שנינו במשנה, מְקַרְבִּין בְּרִית יֵשׁן מְפָנִי דְרַבִּי שְׁלוֹם: שואלת הגמרא,
 42 מֵיָא מְעַמָּא – מה טעם התקנה ולא יזוה ריב חששו, אֵילִימָא – אם
 43 תאמר משום שיש כבוד לאדם שהעירוב מונח בביתו ויריבו על כך,
 44 וְהָא [הרין] הֵוּא שִׁפּוּרָא – אותו שופר שתוקעים בו בערב שבת
 45 דְתָּהוּ מְעִיָּקְרָא בִי – שהיה בתחילה בביתו של רב יהודה, וְלְכַסְפָּה
 46 כְּשִׁנְפֻטְר רַב יְהוּדָה הִנְחִיחוּ בִי רַבְּהּ, וְלְכַסְפָּה בִּי רַב יוֹסֵף, וְלְכַסְפָּה
 47 בִּי אֲבִי, וְלְכַסְפָּה בִּי רַבָּא, וּמוֹכַח שֶׁאֵין חוֹסֵר כְּבוֹד בְּהַעֲבַרְתּוֹ, וְכִּךְ
 48 אֵין חוֹסֵר כְּבוֹד בְּהַעֲבַרְת הַעִירוּב.
 49 משיבה הגמרא, אֵלֵּא הַטַּעַם הוּא מְשׁוּם חֲשָׂדָא – חשד, מאחר
 50 שהורגלו שהעירוב מונח בבית זה, אם יעבירוהו משם, הַנְּכַסִּים
 51 לאותו הבית ולא יראו שם העירוב, יחשדו בבני החצר
 52 שִׁמְטִלְטִלִים בְּלֹא עִירוּב.
 53 שנינו במשנה, בּוּר שְׁהוּא קְרוֹב לְאִמָּהּ וְכוּ' שְׁתָּא מִפְּנֵי
 54 דְרַבִּי שְׁלוֹם:
 55 מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בנידון דומה: אִיתְּמַר – נאמר

53 שְׂמַאי הֵקֵיפוּ, וְכָבֵא בֵּן בּוּטָא שָׁמוּ, אִמְרַי לְהָקוּ כְּדִּקְדָּשׁוֹ מִשְׂמַאי
 54 הֵקֵיפוּ, לֹכְנֵי בִּיצָה סוֹלֵד מִן הָאוֹר - מתייבש ומגליד כאשר שמים
 55 אותו קרוב לאש, וְשִׁכְבַת זָרַע דְּוָהָה בֵּין הָאוֹר - נכנסת ונבלעת
 56 בבגד, אַךְ אֵינָה מְגַלְדַת, וְיֵשׁ עֲצָה לְבָדוֹק הָאֵם אֵינָה בְּמִטָּה
 57 שכבת זרע, או לא, בְּדָקוּ וּמִצָּאוּ בְּכַרְבִּי - בדקו כדבריו ומצאו
 58 שאין זה שכבת זרע, כי אם לובן של ביצה המגליד באש, וְהִבְיֵאוּהוּ
 59 לאדם זה שרצה לגרש את אשתו ללא תשלום כתובתה לְבֵית דִּין,
 60 וְהִלְקִינָהּ וְהִנְבְּוֶהָ כְּתוּבָתָהּ מִמֶּנּוּ - והכריחוהו לשלם לה את
 61 כתובתה.
 62 אִמְרַי לֵיה אֲבֵי רַבִּי יוֹסֵף, וּמֵאַחַר דִּהְוּ צְדִיקִים כּוּלֵי הָאֵי - היות והיו
 63 אנשי כפר סכניא כל כך צדיקים, מֵאֵי מַעְמָא אֵינְנוּשׁ - מדוע
 64 נענשו, שנחרב כפר סכניא, אִמְרַי לֵיה - השיב לו רב יוסף, מִשּׁוּם
 65 דְּלֹא אֵינְנוּבּוֹל עַל יְרוּשָׁלַיִם - שלא התאבלו על חורבן ירושלים,
 66 דְּכַתִּיב בִּישְׁעִיהָ (יחזקאל) שְׂמַחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ כִּי כָּל אוֹהֲבֶיהָ, שִׂישׁוּ
 67 אֶתָּה מִשּׁוּם כָּל הַמְתַּאֲבָלִים עֲלֶיהָ אֲבָל אֵלּוּ שְׂאִינִם מֵתֵאֲבָלִים עֲלֶיהָ
 68 לא יזכו לשוב כי אם להחרב.
 69 הגמרא מספרת על חורבן העיר ביתר, ומבארת את מה שאמר רבי
 70 יוחנן (לעיל דף) אֲשֶׁקָּא דְרִיפְסָק חֲרִיב בֵּיתָר - בגלל מעשה שאירע
 71 בדופן של מרכבת נשים, נחרבה העיר ביתר, דִּהְוּ נְהִינֵי - שהיו
 72 אנשי ביתר נוהגים, כִּי תָוּה מְתִילֵי דִּינְקָא - שכאשר היה נולד להם
 73 תינוק זכר, שְׂתֵלֵי אַרְזָא - היו שותלים עץ ארו, ואילו כאשר היתה
 74 נולדת נְנוּקָתָא - תינוקת נקבה, שְׂתֵלֵי תוּרְנִיתָא - היו שותלים מין
 75 עץ ארו נקבה הנקרא שיטה, וְכִי הָוּ מִינְסָבֵי - וכאשר היו נישאים
 76 בני העיר זה לזה, כִּיצִיץ לָהּ - היו קוצצים אילנות אלו, וְעָבְדוּ גִּנְזָא
 77 - והיו עושים מהם חופה.
 78 יוֹמָא חַד הָוּה קָא חֲלָפָא בְּרִיתָהּ דְקִיסְרָא - יום אחד עברה בתו של
 79 הקיסר בעיר ביתר, אֲתִכְרַב שְׂקָא דְרִיפְסָק - ונשבר דופן מרכבת
 80 הנשים אשר לה, הלכו בעדיה קָצְוּ אַרְזָא וְעִילֵי לָהּ - וקצצו עץ
 81 ארו ששתל יהודי בלידת בנו והביאו לה, בכדי לתקן את דופן
 82 המרכבה, אָתָּה, נְפֹל עֲלֶיהָ מְחֻנְהָ - באו היהודים, והתנפלו
 83 עליהם והכו אותם, אָתָּה אֲמִרְוּ לֵיה לְקִיסְרָא כְּדִּי יִהְוִדֵי - באו
 84 ואמרו לקיסר שמרדו בו היהודים, אָתָּה עֲלִינָהּ - בא עליהם
 85 הקיסר למלחמה.
 86 נאמר באיכה (א) צִדְעַת בְּחָרֵי אָף כָּל כְּרִין יִשְׂרָאֵל, אִמְרַי רַבִּי יוֹרְאֵי,
 87 אִמְרַי רַבִּי אֲבָהוּ, אִמְרַי רַבִּי יוֹחֵנָן, אֵלּוּ שְׂמוֹנִים [אֵלֶּף] קִרְנֵי מְלַחְמָה -
 88 ראשי גייסות המלחמה, שהיו תוקעים בקרן כדי לאסוף אליהם את
 89 אנשי הצבא למלחמה, שְׂנַבְנָסוּ לְכַרְךָ בֵּיתָר בְּשַׁעַר שְׁלֵכְדִיָּה, וְהָרִינוּ
 90 כֹּה אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְמָת, עַד שֶׁחֲלָף דָּמֵן וְנָפַל לַיִם הַגְּדוֹל, שְׂמָא תֵאֲמַר
 91 קְרוּכָה הִיָּתָה הָעִיר בֵּיתָר לִים הַגְּדוֹל, וְלָכֵן נָפַל דַּמֵּי אֲנָשֵׁי הָעִיר
 92 לִים הַגְּדוֹל, זֶה אֵינוֹ אִמְתָּה, אֲלָא חֲרוּקָה הִיָּתָה הָעִיר בֵּיתָר מֵהִים
 93 הגדול מרחק מֵיָל וּבְכַל זֹאת מִפְּנֵי רִיבּוּי הַדָּם הַלֵּךְ הַדָּם וְנִשְׁפָּךְ בֵּים
 94 הַגְּדוֹל.
 95 תִּנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר הַגְּדוֹל אוֹמַר, שְׁנֵי נְחָלִים יֵשׁ בְּבִקְעַת יָדִים - במקום
 96 הנקרא בקעת ידיים, נחל אֶחָד מוֹשֶׁף אֶת מִימֵי אֵילֶךְ - לצד אחד,
 97 וְנַחַל אֶחָד מוֹשֶׁף אֶת מִימֵי אֵילֶךְ - לצד שני, וכאשר נהרגו אנשי
 98 ביתר ונשפך דמם, נפל דמם לנחלים אלו וישָׁעִרוּ חֲכָמִים שֶׁהָיוּ
 99 בְּנַחְלִים שְׁנֵי חֲלָלִים מֵים וְאֶחָד דָּם - שני שליש מים, ושליש אחד
 100 של דם מרוב דם אנשי העיר שנשפך אליהם.
 101 בְּמִתְנַתְּרָא תַנָּא - בברייתא שנינו, שֶׁבַע שָׁנִים בָּצְרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים
 102 אֶת כְּרִמְיָהוּ, מְרָמֵן שְׁל יִשְׂרָאֵל, כְּלֵא שְׁהוּצָרְכוּ וְכָּל לֹזַב אֶת
 103 הַכְּרִמִּים.

1 שְׂקוּרֵי מְשַׁקְרִיתוּ - משקרים הנכבס, במה שהייתם ריבוא עיירות שבכל
 2 המלך היה מקום כה גדול שהיו בו שישים ריבוא עיירות שבכל
 3 אחת ואחת היו שישים ריבוא איש, שהרי אין בכל גודלו של מקום
 4 זה בכדי להכיל אפילו שש מאות אלף קנים, אִמְרַי לֵיה רַבִּי תַנְיָנָא
 5 לְצִדְקוּ, אֲכֵן, בּוֹמֵן הַזֶּה שֶׁאֵרֶץ יִשְׂרָאֵל חָרִיבָה אֵין מִקּוּם זֶה יִכּוּל
 6 לְהַכִּיל אֲפִילוּ שִׁישִׁים רִיבּוּא קִנִּים, אִולָם בּוֹמֵן יִשׁוּב הָאֶרֶץ הָיוּ בו
 7 שִׁישִׁים רִיבּוּא עֵיירוֹת, וְאֵל תַּתְמָה עַל כֵּךְ, לְפִי שֶׁאֶרֶץ צְבִי' כְּתִיב
 8 כֹּה - אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת 'אֶרֶץ הַצְּבִי' (דניאל יא מא), עַל שֶׁם
 9 שְׁתִּכּוּנוּתֶיהָ כְּצִבִי, מֵה צְבִי זֶה אֵין עוֹרֵוּ מְחֻזֵּק אֶת בְּשָׂרוֹ - כשם
 10 שהצבי אין עורו בגודל כל בשרו, ומשהופשט ממנו עורו שוב אין
 11 יכולים לחזור ולכשות את כל גופו על ידי עורו, כֹּךְ אָף אֶרֶץ
 12 יִשְׂרָאֵל, בּוֹמֵן שִׁישִׁים רִיבּוּא עֵלְיָהּ, רְוּחָא - הרי היא מרווחת, ויש
 13 בה מקום להרבה אנשים, וּבּוֹמֵן שְׂאִין יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵי עֲלֶיהָ, נְמָדָא -
 14 הרי היא מתכווצת, ואין מקום להרבה אנשים לגור בה.
 15 רַב מְנוּיָמֵי בְּרַי חֲלָקָה, וְרַב חֲלָקָה בְּרַי מְנוּבָה, וְרַב הוּנָא בְּרַי חֵיָא, הָוּוּ
 16 יְתֵבֵי בְּבֵי הַרְדֵי - היו יושבים יחדיו, וְאִמְרַי, אֵי אֵיבָא דְשְׂמַעִי לֵיה
 17 מִלְּתָא מְכַפֵּר סְכֵנְיָא שְׁל מְצַרִּים - אם יש מי ששמע אודות אנשי
 18 כפר סכניא של מצרים, אם אנשים צדיקים היו או רשעים, לֵימָא
 19 - שיאמר. פְּתַח חַד מִיְנֵיהוּ -אחד מהם] וְאִמְרַי, מַעְשָׂה בְּאַרוֹס
 20 וְאַרוֹסָתָּהּ מֵאֲנָשֵׁי כְּפַר סַכְנִיָא, שְׁנַשְׁבּוּ לְבִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, וְהִשְׁאִימוּ
 21 זֶה לָזֶה, אִמְרַי לֹא הָאֲרוֹסָה לֹא הָאֲרוֹסָה, בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, אֵל תַּנַּע בִּי, לְפִי
 22 שְׂאִין לִי כְּתוּבָה מִמֶּךָ, וְאִסְרָה אֵין לָךְ, וְלֹא נָנַע כֹּה הָאֲרוֹס עַד יוֹם
 23 מוֹתוֹ, וְכַשְׁמַת הָאֲרוֹס אִמְרַי לָהּ הָאֲרוֹסָה, כִּיפְרֵוּ לְאָדָם זֶה שְׂפָמִפְטָא
 24 - זלזל בְּיָצְרוּ וְלֹא חָשְׁבוּ, אֲלָא נִתְגַּבַּר עֲלֵיהּ, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁזֶלְזַל
 25 יוֹסֵף בִּיצְרוֹ, בְּמַעֲשָׂה הַחֲשִׁיבוּ שֶׁל שְׁטִיפֵר. בְּשִׁלְשָׁה בְּדֵרִים הָיָה נִסְיוֹנוֹ שֶׁל
 26 אַרוֹס זֶה גְּדוֹל יוֹתֵר מִנְסִיוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף: דְּאֵילוּ בְּיוֹסֵף לֹא הָיָה אֲרוֹס
 27 חֵרָא שְׁעֵתָא - הנסיון של יוסף לא היה אלא שעה אחת, וְהָאֵי כָּל
 28 יוֹמָא יוֹמָא - וארוס זה נתנסה והתגבר על יצרו כל יום ויום. וְאֵילוּ
 29 יוֹסֵף לֹא בְּחֵרָא מִטָּה - לא שכב עם אשת פוטיפר במטה אחת,
 30 וְהָאֵי בְּחֵרָא מִטָּה - וארוס זה שכב עם ארוסתו במטה אחת, וְלֹא
 31 נִגַּע בָּהּ. וְאֵילוּ לִגְבִי יוֹסֵף אֶת פוטיפר לֹא אֶשְׁתּוֹ הִיתָה, וְהָאֵשְׁתּוֹ
 32 - ואילו כאן ארוסתו היתה, והיה לו שייכות עמה, וּבְכָל זֹאת לֹא
 33 נִגַּע בָּהּ.
 34 פְּתַח אֵידָךְ -ואחר] וְאִמְרַי, מַעְשָׂה בְּכַפֵּר סַכְנִיָא, וְעַמְרֵוּ אֲרִבְעִים
 35 מוֹדִיּוֹת שֶׁל תְּבוּאָה בְּשׂוּוֵי דִינָר, והיה שובע לפי שהתבואה היתה
 36 בוול, ולפתע נְחָסַר הַשְּׁעַר מוֹדִיָּא אֶחָת - נתייקרה התבואה ומכרו
 37 רק שלשים ותשע מודיות דינר, וְבְדָקוּ אֲנָשֵׁי כְּפַר סַכְנִיָא מִדּוּעַ
 38 נַעֲנָשׁוּ מִשְׁמַיִם בְּהִתְיַקְרוֹת הַתְּבוּאָה, וּמִצָּאוּ אֵב וּכְנֵי שְׂבָאוּ עַל
 39 נַעֲרָה מְאֻרְסָה בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים, וְהִבְיֵאוּם לְבֵית דִּין וְסָקְלוּם, וְהָיוּ
 40 הַשְּׁעַר לְמִקְוֵוֹ הַזֶּה וְהוֹזְלָה הַתְּבוּאָה וְשׁוּב יִכּוּל לְקַנּוֹת אַרְבַּעִים מוֹדִיּוֹת
 41 שֶׁל חֵיטִים בְּדִינָר.
 42 פְּתַח אֵידָךְ -ואחר] וְאִמְרַי, מַעְשָׂה בְּכַפֵּר סַכְנִיָא בְּאַרְבַּע אֶחָד, שְׁנַתָּן
 43 עֵינָיו בְּאֶשְׁתּוֹ לְנָרְשָׁה - שרצה לגרש את אשתו, וְהִיָּתָה כְּתוּבָתָּהּ
 44 מְרוּבָה -והסכום שהתחייב לתת לאשתו בכתובתה אם יגרשנה
 45 היה סכום גדול, וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם לָהּ, מֵה עֲשָׂה, חֲלָף וּזְיָמָן אֶת
 46 שׂוֹשְׁבֵינָיו - הזמין את חבריו הקרובים, וְהִתְאִבְלוּ וְהִשְׁקוּ, שִׂיבְרָן בֵּין,
 47 וְהִשְׁכִּיבָן עַל מִיטָּה אֶחָת יַחַד עִם אֶשְׁתּוֹ, וְהִבְיֵאוּ לֹכְנֵי בִיצָה - החלק
 48 החיצון של הביצה, שהוא דומה במראהו לשכבת זרע, וְהִטִּיל
 49 בְּיָתְרוֹ כּוּבֵי לְהוֹצִיא קוֹל שְׂבָאוּ עַל אֶשְׁתּוֹ, וְהִעְמִיד לָהּ עֵדִים שִׁירָאוּ
 50 אותם שבבים עם אשתו במטה אחת, וְכָא לְבֵית דִּין וְטַעַן שְׁרִיצָה
 51 לְגַרְשׁ אֶת אֶשְׁתּוֹ לְפִי שִׁזְנַתָּה עִם קְרוּבֵי, ואינו מחויב באופן זה
 52 ליתן לה את כתובתה, הָיָה שָׁם -בבית הדין] וְכֵן אֶחָד, מְתִלְמֵדֵי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ג בַּמָּוֶה דְּכָרִים אָמוּרִים? בְּגִרּוּגְרוֹת וְצִמּוּקִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָבֵל גְּרוּגְרוֹת וְצִמּוּקִים שֶׁל נֶכְרִי - מִתְּרִין אִם הֵם רְאוּיִין וְאִינֵן רְאוּיִין כִּז, שְׂאִין דִּין מְקַצֵּה בְּשֶׁל נֶכְרִי, לְפִי שֶׁהַכֵּל מוֹכֵן אֶצְלוֹ, שֶׁהַנְּכָרִי אִינוֹ מְקַצֵּה פְּלוּם וְדַעְתּוֹ עַל הַכֵּל כִּז, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא מוֹכֵן לְאִישׁ אֶחָד כִּט - מוֹכֵן לְכָל ל.

ביאורי הלכה

כז] ראוין ואינן ראוין - בכניסת השבת³⁰, אבל אם בכניסת השבת לא היו ראויים כלל - אסורים בטלטול אפילו התייבשו בשבת לגמרי, ואפילו הם של נכרי³¹.
בח] ודעתו על הכל - שולחן של נכרי שהלה הניח עליו דברי מוקצה עם כניסת השבת, שלא על דעת היהודי ולא לצורך היהודי³², מותר לטלטלו אחרי שהנכרי

צינונים והוספות

או קמח ועיסה של נכרי שלא היו ראויים כלל בכניסת השבת ונעשו ראויים בשבת - אסורים כי נדחו בידיים, (ג) פירות שאינם ראויים כלל בכניסת השבת שבשולו בשבת (סי' שכה ס"ז) מותרים כי לא נדחו בידיים, (ד) גרוגרות וצימוקים שהיו ראויים קצת בתחלת השבת (שאו מועילה בהם הכנה אם הם של ישראל), לא נאסרו מחמת דחייה בידיים של הנכרי אף ללא הכנה (ובזה נכלל כל דבר שאיסורו אצל ישראל מחמת מוקצה ולא מחמת שאינו ראוי וכגון 'בסיס לדבר האסור' וכדלהלן). ובביאור החילוק בין גדר הא' לגדר הג' (דלכאורה מה החילוק בין עץ ואבן שלא נדחו בידיים ואסורים אם נעשה מהם כלי בשבת לבין פרי שאינו ראוי שבשול בשבת ומותר בטלטול) אולי יש לחלק בין אבן שעשו ממנה כלי שצריך ייחוד לשימוש (גם אם נשלם ועומד לשימוש קודם השבת) ואין לומר ש'דעתו על הכל' עד שיחשוב עליו בפירוש קודם השבת, לבין דבר מאכל שמיד כשראוי לאכילה מותר בטלטול ללא שום ייחוד (ראה החילוק ביניהם לעיל על סי' שח הערה תרסג), או באופן שונה מעט על פי מה שחילק בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' לח) בין דבר שאפשר לאכלו אפילו בדוחק שעליו אמרו שנכרי דעתו על הכל דהיינו על כל האפשר להשתמש, לבין עצים ואבנים שגם הנכרי אין דעתו עליהם דגם נכרי אין עושה מעשים אשר לא יעשו דהיינו להשתמש באבנים וצורות בתורת כלי דברים שהם רחוקים מחוק האפשרות, ועפ"י הסיק שנכרי שרק תרופה בשבת מסממנים שאינם ראויים לאכילה ואפילו הם נדירים מאוד לתשיש - מותר בטלטול, כי הם בכלל 'לא מקצה דעתו מהם'.

32) אם עשה הנכרי כן על דעת היהודי או לצורך היהודי, כגון שהניח הנכרי מנורתו שלו על שולחנו שלו לצורך

30) שאז איסור טלטולם אצל ישראל משום מוקצה (כדלעיל הערה כה) ולכן מותרים אצל נכרי משא"כ כשאין ראוין לגמרי שהן גרועין מכל מוקצה כדלעיל ס"ב.

31) גם בחפץ השייך לנכרי, אומרים שמתוך שהוקצה בכניסת השבת הוקצה לכל השבת, וכדלהלן (סי' שכה ס"ו) לעניין קמח ועיסה של נכרי שכולם מודים שאם אין להם גדר של 'גמרו בידי אדם' אסורים בטלטול גם אם אפה מהם הנכרי פת בשבת, כי דבר שהוקצה בין השמשות הוקצה לכל השבת כולה, ואף שהנכרי לא מקצה כלום מדעתו ודעתו על הכל, היינו דבר שמועילה בו הכנה, אבל דבר שאין מועילה בו הכנה לא יועיל שדעתו של הנכרי עליו. ומכל מקום למדנו שנכרי יכול 'לדחות בידיים', אלא שהדחייה בידיים של ישראל בגרוגרות וצימוקים מועילה לאוסרם כשהם ראויים קצת (וכשלא היו ראויים בכניסת השבת אסורים ממילא כדין עץ ואבן שייחדם באמצע שבת ואין צריך לדין דחייה בידיים (אם מפני שאיסור טלטול עץ ואבן שיוחדו לשימוש בשבת עצמה אינו מדין "מיגו דאתקצאי" (ראה תהל"ד ס"ב שדן בזה), או מפני ש"מיגו דאתקצאי" שייך גם כשאין דחייה בידיים (שו"ת דברי נחמיה תאו"ח סי' ח אות כ)), ואילו הדחייה של הנכרי מועילה לאוסרם דווקא כשלא היו ראויים כלל בכניסת השבת (ואילו לא דחה בידיים ונעשו ראויים באמצע שבת מותרים באכילה כמו פירות שאינם ראויים כלל שהבשילו בשבת (סי' שכה ס"ו)), אבל לא מועילה לאסור דבר שמועילה בו הכנה אם הוא של ישראל וכגון שראויים ואינם ראויים, נמצאו ד' גדרים בהקצאה אצל הנכרי: (א) עץ ואבן של נכרי (או של ישראל) שעשה מהם כלי בשבת אסורים בטלטול אפילו ללא דחיה בידיים, (ב) גרוגרות וצימוקים

בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדָבָר תְּלוּשׁ, אֲכָל מִחֶבֶר שֶׁנִּתְּלַשׁ בְּשַׁבָּת, אֶפְלוּ הוּא שֶׁל נִכְרֵי שֶׁתְּלָשׁוּ לְעַצְמוֹ³², וְאֶפְלוּ הִיָּה בְּדַעַת הַנִּכְרֵי מִבְּעוּד יוֹם לְתֵלוּשׁ פְּרוֹת אֵלוּ בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע אֶת הַנִּכְרֵי אוֹמֵר בְּעֶרֶב שַׁבָּת "לְמַחֵר אֶתְלוּשׁ פְּרוֹת אֵלוּ", וְאֶפְלוּ הֵן פְּרוֹת שֶׁנִּגְנְמוּ בְּשׁוֹלֵן שֶׁהִכְנִה מוֹעֵלֶת בָּהֶם אֶפְלוּ בְּעוֹדָם בְּמִחֶבֶר כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּסִמָּן ש"ח - אָף עַל פִּי כֵן הֵם אֲסוּרִים בְּאֲכִילָה וּבִטְלוּלָה מִשּׁוּם גְּזֵרַת פְּרוֹת הַנוֹשְׂרִין³³ שִׁיתְבָּאָר בְּסִמָּן ש"ב, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּסִמָּן ש"ה.

וְדָבָר שֶׁהִיָּה מִחֶסֶר צִידָה³⁴ מִבְּעוּד יוֹם וְצַד אוֹתוֹ הַנִּכְרֵי בְּשַׁבָּת³⁵, אָף אִם הִיָּה בְּדַעַתוֹ לְצוּד בְּשַׁבָּת - אִין דַּעַתוֹ מוֹעֵלֶת פְּלוּם, שְׁאִין הַדְּבָר תְּלוּי בּוֹ, וְהָרִי הוּא אֲסוּר בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם מְקַצָּה, שֶׁפִּיּוֹן שְׁלֵא הִיָּה בְּרִשׁוֹתוֹ שֶׁל אָדָם כָּלָל - אִין זֶה מִן הַמוֹכְנִין:

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף ג:

ביאורי הלכה

טבל שלו, או כל דבר שאסור ליהודי להשתמש בו שימושו הרגיל ומותר בהנאה³⁷.
 [לא] שתלשו לעצמו - אבל אם תלשו בשבת עבור ישראל, אסור ליהנות ממנו בשבת³⁸.
 [לב] פירות הנושרין - ולא הועילה הכנתם מבעוד יום אלא אם נתלשו בידי ישראל עבור חולה³⁹.
 [לג] מחוסר צידה - כלומר, צריך להביא מצודה לצוד את החיה והעוף⁴⁰.
 [לד] הנכרי בשבת - עבור עצמו.

הסיר את המוקצה, או שהיהודי הוריד אותו מן השולחן על-ידי טלטול כלאחר-יד או על-ידי טלטול מן הצד³³. וכן, נכרי שהביא סחורה מחנותו, והיא כלי שמלאכתו להיתר, או אפילו מלאכתו לאיסור והיהודי צריך אותם למלאכה מותרת, הרי גם אם בעליו הנכרי מקפיד שלא להשתמש בה אפילו לצורך עצמו, מותר היהודי לטלטלה³⁴ ולהשתמש בה³⁵.
 [כט] לאיש אחד - שהוא בעליו.
 [ל] מוכן לכל - דברי-מאכל האסורים באכילה ומותרים בהנאה³⁶, כגון בשר טרף מבושל של הנכרי או פירות

ציונים והוספות

תרמט לעניין בגד שעטנו של נכרי.
 (38) סי' שכה ס"ט: אם ליקט או צד או אפה וכישל או שעשה אחת משאר מלאכות בשביל ישראל, או בשביל ישראל ונכרים, צריך להמתין לערב בכדי שיעשו, גזרה שמא יאמר לנכרי לעשות בשבת כדי שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד. ע"כ. אבל אם עשה לצורך עצמו מותר לישראל ליהנות מיד.
 (39) כמבואר בסי' שיח ס"ו.
 (40) אף שבדעתו לצוד חיה מסוימת, אלא שמחמת שנמצאת במקום בו יכולה לרוץ, לא יכול לצוד בידי בקלות.

היהודי ונשאה שם כל בין השמשות של כניסת שבת, אסור לטלטל את השולחן גם אחרי שהנכרי הסיר את המנורה מן השולחן.
 (33) שש"כ פכ"ב אות נז.
 (34) ובלבד שיקפיד שלא לעבור על איסור מקח וממכר כדלהלן סי' שכג.
 (35) שש"כ פכ"ב אות נח.
 (36) דברי-מאכל האסורים באכילה ובהנאה, כגון חמץ בפסח או פירות ערלה, גם אם הם של הנכרי - הרי הם מוקצה ואסורים בטלטול כדלהלן סי' תמו ס"ז.
 (37) שש"כ פכ"ב אות נט. וראה לעיל על סי' שח הערה

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

ישהנו בתוכו שמא יתבטל טעם מרירתו על ידי הקיחה שבחרוסת ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו מיד לאחר הטיבול:

יג אף על פי שאין צריך להסב באכילת מרור מטעם שנתבאר בסי' תע"ב, מכל-מקום אם רצה להסב רשאי: יד אף על פי שבמצה צריך לבלוע כל הכזית בבת אחת לכתחלה, מכל-מקום במרור אם קשה עליו לבלוע כזית

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תעה יתר דיני הסדר:

יב ואחר שטבלו בחרוסת יברך אשר קדשנו במצותיו וזונו על אכילת מרור ולא יברך קודם הטיבול לפי שיש לחכוף הברכה לעשיית המצוה דהיינו האכילה בכל מה שאפשר וכשהוא מטבלו בחרוסת יזהר להוציאו מיד ולא

ידי חובת מרור לפי דברי חבריו ואח"כ יכרך כזית מצה וכזית מרור ויאכלו ביחד זכר למקדש כהלל ולא יכרך על כריכה זו לא ברכת המצה ולא ברכת המרור שמא הלכה כחבריו ואין בכריכה זו שום מצוה ואף לפי דעת הלל הוא יוצא בברכת המצה והמרור שבירך כבר ולכן צריך לזוהר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך על אכילת מצה עד שיאכל כריכה זו כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה זו לפי דעת הלל ואם עבר ושח אין צריך לחזור ולברך על כריכה זו שמא הלכה כחבריו.

אבל אם עבר ושח בין הברכה להתחלת אכילת המצה או המרור צריך לחזור ולברך אם שח בדבר שאינו מענין הסעודה ואפילו בדבר שהוא מענין הסעודה אין להשיח לכתחלה בין הברכה להתחלת האכילה.

ויש נזהרין בזה שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך על אכילת מצה עד שיאכל האפיקומן כדי שתעלה ברכה זו גם לאכילת אפיקומן וחומרא יתירא היא.

נוהגין במדינות אלו לומר קודם אכילת כריכה זו כן עשה הלל בזמן שבית המקדש קיים היה כורך מצה ומרור ב' ואין מזכירין פסח אף שהלל היה כורך גם כזית פסח בכריכה זו, מכל"מקום כיון שאנו אומרים כן עשה ואנו אין לנו פסח לפיכך אין מזכירין אותו ומכל"מקום המזכיר לא הפסיד:

~ יום שלישי ~

א המרור של כריכה זו אין צריך לטובלו בחרוסת שכבר קיים מצות חרוסת בטיבול מרור ראשון וגם אין לחוש לקפא שבמרור זה שאוכלו עם מצה בכריכה ויש חולקין על זה ואומרים שצריך לטובלו בחרוסת שהרי כריכה זו היא זכר למקדש כהלל והלל היה מקיים מצות חרוסת במרור זה שבכריכה שהרי לא היה אוכל מרור כלל קודם כריכה זו והמנהג במדינות אלו כסברא הראשונה אבל העיקר הוא כסברא השנייה:

ב כריכה זו יש אומרים שאין צריך הסיבה כיון שאוכלין בה מרור ומרור אין צריך הסיבה ויש אומרים שצריכה הסיבה כיון שמצה צריכה הסיבה ואף שכבר אכל מצה בהסיבה, מכל"מקום כריכה זו היא זכר למקדש כהלל והלל לא היה אוכל מצה קודם כריכה זו ובמצה שבכריכה זו הוא יוצא ידי חובתו והיה צריך להסב באכילתה לפיכך גם אנחנו צריכים להסב וכן עיקר כמו שנתבאר בסימן תע"ב, ומכל"מקום בדיעבד ששכח ואכל בלא הסיבה יש לסמוך על סברא הראשונה ואין צריך לחזור ולאכול בהסיבה:

בא המצה והמרור שבכריכה זו צריך לבלוע אותה בבת אחת ולכתחלה יזהר לבלוע כל הכזית מצה בבת אחת עם כל הכזית מרור כשהן מרוסקים בפיו אלא אם כן קשה עליו לבלוע ב' היותים בבת אחת שאז יכול לבלוע מעט מכזית זה ומעט מכזית זה בבת אחת ואח"כ יחזור ויבלע

בבת אחת יש לסמוך על מי שאומר שאין צריך לבלוע כל הכזית בבת אחת אלא יכול לבלוע מעט מעט ובלבד שלא ישהה מתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס:

מן מצות מרור מן התורה אינה אלא בזמן שהפסח נאכל שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו אבל בזמן הזה אינו אלא מדברי סופרים שתקינו זכר למקדש אבל חיוב אכילת מצה בלילה הראשון אף בזמן הזה הוא מן התורה שנאמר בערב תאכלו מצות ולא הוזכר שם פסח:

מן לפיכך אם כרך אדם כזית מצה וכזית מרור ולעסן יחד ואכלו בזמן הזה לא יצא ידי חובתו שהמרור שהוא מדברי סופרים מבטל את מעם המצה שהיא מן התורה אבל בזמן שבית המקדש קיים שהמרור הוא גם כן מן התורה יצא ידי חובת מצה וידי חובת מרור לפי שמצוות של תורה אינן מבטלות זו את זו ששקולין הן כאחת שכולן קיום מצוותיו של הקב"ה הן ולא עוד אלא שלפי דעת הלל הזקן אין אדם יוצא ידי חובתו מן התורה אלא אם כן כורך כזית פסח וכזית מרור וכזית מצה ואוכלן ביחד לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו:

יז ואף בזמן הזה שמרור אינו אלא מדברי סופרים ומצה היא מן התורה ואם כרכן ביחד ואכלו אינו יוצא ידי חובתו אף לפי דעת הלל שהמרור מבטל את מעם המצה ואם כן חייב הוא לאכול כזית מצה בלבד בלא מרור לצאת ידי חובת מצה מן התורה, מכל"מקום אינו יוצא ידי חובת מרור לפי דעת הלל אלא אם כן נוטל עוד כזית מצה וכורכו עם כזית מרור ואוכלן ביחד שהרי מרור בזמן הזה תקנתו חכמים זכר למקדש שהיה אז חיובו מן התורה ובזמן שבית המקדש קיים אינו יוצא ידי חובת מרור מן התורה לפי דעת הלל אלא אם כן כורכו עם המצה לפיכך גם עכשיו צריך לכורכו עם מצה:

~ יום שני ~

יח ולפי שהולקין עליו חבריו על הלל ואומרים שאין צריך לכורכם כלל לא מן התורה בזמן שבית המקדש קיים ולא מדברי סופרים בזמן הזה ולפי דבריהם אם אוכל בתחלה כזית מצה בלבד ואח"כ אוכל כזית מרור בכריכה עם כזית מצה לא יצא ידי חובת מרור לפי שכזית מצה שבכריכה היא רשות ואין בה שום מצוה לפי דבריהם והרי הוא מבטל את מעם המרור שבכריכה כשולעסן יחד אבל לפי דעת הלל שהמצה שבכריכה היא חובה מדברי סופרים אינה מבטלת את מעם המרור שהוא גם כן חובה מדברי סופרים והן זה כזה ואינו מבטל זה את זה.

וכיון שלא נפסקה הלכה לא כהלל ולא כחבריו לפיכך לצאת ידי שניהם צריך אדם שיאכל כזית מצה בלבד בלא מרור ויכרך על אכילת מצה שבכזית זה הוא יוצא ידי חובתו מן התורה אף לפי דעת הלל ואח"כ צריך שיאכל כזית מרור בלבד בלא מצה ויכרך על אכילת מרור שבכזית זה הוא יוצא

בין המצה לבית הבליעה אין בכך כלום כיון ששניהם מיני מאכל הרי הן כמין אחד ומין במוינו אינו חוצץ אבל אם כרך המצה בסיב ובלעה לא יצא שהסיב שאינו מין מאכל חוצץ בין המצה לבית הבליעה ואין דרך אכילה בכך:

~ יום חמישי ~

בח אכל מצה בלא כוונה שלא נתכוין לצאת ידי חובתו באכילה זו יצא ולא אמרו שכל המצות שעשאן שלא במתכוין דהיינו שלא נתכוין לצאת ידי חובתו בעשייה זו לא יצא ידי חובתו אלא במצות שאין בהן הנאת הגוף כלל כגון קריאת שמע (בס' ס') ותקיעת שופר (בס' תקפ"מ) ונטילת לולב (בס' תרנ"א) וכיוצא בהן שכשלא נתכוין בעשייתן לשם מצוה לא קיים המצוה כלל שאינו אלא כמתעסק בעלמא ואין עשייתו נקראת עשיית מצוה אבל מצות התלויות באכילה כגון פסח מצה ומרור וכיוצא בהן כיון שיש בהן הנאה לגוף אף שלא נתכוין לצאת באכילה זו יצא ידי חובתו שהרי על כרחו נהנה הגוף מאכילה והרי זו נקראת אכילה ונמצא שקיים מצות האכילה.

ולפיכך אפילו לא רצה לאכול מצה וכפאוהו נכרים או לסטים לאוכלה יצא ידי חובתו באכילה זו כיון שבעל כרחו נהנה ממנה גופו:

בג וכל זה כשהוא יודע שלילה זו פסח ושזו היא מצה אלא שאכלה שלא במתכוין או שלא ברצונו אבל אם לא ידע שהלילה פסח ואכל מצה אפילו ברצונו וכן אפילו אם ידע שהלילה פסח אלא שהיה סבור לאכול בשר וגזרמנה לו מצה ואכלה כסבור שזוהו בשר לא יצא באכילה זו.

אבל אם אכל מרור בענין זה יצא לפי שמרור בזמן הזה מדברי סופרים וכל מצוה מדברי סופרים אין צריך כוונה ויש חולקין על זה ואומרים שגם המצות מדברי סופרים צריכות כוונה לפי שכל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של תורה וטוב לחוש לדבריהם לחזור ולאכול מרור בכוונה בלא ברכה:

ל אבל אם אכל בענין זה בליל יו"ט של גלויות אף שהוא מדברי סופרים אף על פי כן צריך לחזור ולאכול לדברי הכל שאין לחלק כלל בין יו"ט ראשון לשני בשום דבר שלא יבואו בו לזולל על ידי כן:

~ יום שישי ~

לא מי שאכל מצה כשהוא נכפה בעת שמתו ואחר כך נתרפא חייב לאכול אחר שנתרפא לפי שאכילה ראשונה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצות:

לב ואין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד שנאמר בערב תאכלו מצות אבל שאר כל הלילות וכל הימים אינו מוזהר אלא שלא לאכול חמץ דהיינו שאם רוצה לאכול פת שנילושה במים יזהר שלא תבא לידי חמוץ אלא

מעט מכזית זה ומעט מכזית זה בבת אחת עד שיאכל כל השני זיתים:

בב מי שאין לו שום ירקות לאכול במיבול קודם אמירת ההגדה כיראם מיני ירקות שיוצאים בהם ידי חובת מרור יברך עליהם על אכילת מרור כשמטבילם בחומץ או במי מלח קודם אמירת ההגדה ואין צריך לאכול מהם כזית ואח"כ אחר שאכל הכזית של אכילת מצה יטביל כזית מרור בחרוסת ויאכלנו בלא ברכה שאי אפשר לו לברך על אכילה זו אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור כיון שכבר אכל ממנו קודם לכן ואף שמפסיק הרבה בין ברכת על אכילת מרור להכזית מרור שאוכל אחר המצה אין בכך כלום כיון שמיד אחר הברכה טעם מעט מהמרור הרי התחיל במצוה ואין כאן הפסק בין הברכה לתחילת עשיית המצוה.

ומכל"מקום אפילו אכל כזית מרור או יותר במיבול שקודם אמירת ההגדה אף על פי כן צריך לחזור ולאכול כזית אחר אכילת מצה לפי שהאכילה הראשונה אינה אלא כדי להתמיה התינוקות ובאכילה השנייה הוא שיוצא ידי חובת מרור שכך היא המצוה לכתחלה שלא לצאת ידי חובת מרור קודם שיצא ידי חובת מצה שנאמר על מצות ומרורים:

~ יום רביעי ~

בג וכשאוכל מהמרור קודם אמירת ההגדה יברך עליו בורא פרי האדמה קודם ברכת על אכילת מרור אם הוא ראוי לאכילה כשהוא חי כגון חורת וכיוצא בה אבל אם אינו ראוי לאכילה כלל כשהוא חי כגון התמכא (שקורין קרין) וכיוצא בו אינו מברך עליו כיראם ברכת על אכילת מרור:

בד וכל זה כשאי אפשר לו למצוא שאר ירקות אבל אם אפשר למצואם טוב לחזור אחריהם שלא יצטרך לברך על אכילת מרור כשמטבילו קודם אמירת ההגדה שיש מי שאומר שאין נכון לעשות כן (ועיין ביו"ד סי' רצ"ו מה הם המיני ירקות):

בה בלע מצה ולא לעסה יצא אף על פי שלא הרגיש טעם מצה בפיו דכיון שנהנה גרונו ממנה הרי זו נקראת אכילה אבל לכתחלה צריך ללועסה עד שירגיש טעמה בפיו אבל אם בלע מרור ולא לעסו עד שירגיש טעם מרירתו בפיו לא יצא שהתורה הקפידה למרר פיו של אוכל זכר לומררו את חייהם:

בו בלע מצה ומרור כאחד אף על פי שלא יצא ידי חובת מרור יצא ידי חובת מצה ולא אמרו שהמרור מבטל את טעם המצה אלא כשלועסן יחד שאז הוא מרגיש טעמן בפיו ולכן מבטל טעם המרור שהוא מדברי סופרים את טעם המצה שהיא מן התורה אבל כשבולען בלי לעיסה שאין מרגיש טעמן כלל אין המרור מבטל את המצה:

בז ואפילו אם המרור כרוך סביב המצה ונמצא שהוא חוצץ

אסור להם לשנות מנהגם ואף בניהם אחריהם אינן רשאין לשנות מנהג אבותיהם ואף מי שבא לדור שם ממקום שנהגו לאכול אסור לו לאכול עינין ס' תס"ח ובמדינות אלו נהגו שלא לאכול:

ב ובכל מקום אסור לאכול בלילה זה גדיים המקולסין (פירוש מקולס הוא לשון מזוין שכרעיו ובני מעויו בשעת צלייתו הן תלוין למעלה מראשו או מצדו כגבור מזוין שכובע נחושת למעלה מראשו וכלי זיינו בצדו) דהיינו גדי או כבש צלוי כולו כאחד (ראשו על כרעיו ועל קרבו) ולא נחסר ממנו שום אבר שהרי זה דומה לצליית הפסח שהיה נצלה כשהוא שלם כולו כאחד (וכרעיו ובני מעויו תלוין חוצה לו) ויהא נראה כאוכל פסח בחוץ אבל אם צלה אותו כשהוא מחותך או אפילו כשהוא מחובר אלא שנחתך אבר אחד מנופו קודם הצלייה או ששלק בו אבר אחד כשהוא מחובר ואח"כ צלה אותו כולו כאחד הואיל ואינו דומה לצליית הפסח הרי זה מותר במקום שנהגו לאכול צלי בלילה זה:

ג אפילו בשר עגל ועוף שאין הפסח בא מהם וכן כל דבר הטעון שחיטה אסור לאכול צלי במקום שנהגו שלא לאכול לפי שהעולם יטעו בין צלי לצלי ויבואו להתיר גם בשר צלוי מכבשים ועזים כיון שהכל מין בשר אבל דבר שאינו טעון שחיטה כגון דגים וכיציים מותר לאכלם צלויים לפי שאינן דומין כלל לבשר ולא יטעו בהם:

ד צלי קדר (פירוש שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה אלא מתבשל במוהל היוצא ממנו) אף על פי שאינו דומה לצליית הפסח שהפסח שנצלה בקדירה פסול אף על פי כן במקום שנהגו שלא לאכול צלי יש לאוסרו מפני מראית העין שלא יטעו להתיר גם צלי אש ואפילו אם בשלו מתחלה במים ואח"כ עשאו צלי קדר יש לאסור מטעם זה ומכל"ד מקום לצורך חולה קצת יש להקל בזה כי יש מי שמתיר צלי קדר אבל אם צלאו אפילו צלי אש ואח"כ בישלו מותר לפי שהבישול מבטל את הצליה וכיוצא בזה בפסח פסול:

יאפנה כשהיא מצה שלא נתחמצה עדיין ועל זה אמרה תורה שבעת ימים תאכל מצות כלומר ולא חמוץ אבל אם לא רצה לאכול כלל פת שנילושה במים אלא שאר מיני מאכלים הרשות בידו.

ואף שבי"ט חייב לאכול פת כמו שנתבאר בס' קפ"ה, מכל-מקום יכול לאכול פת שנילושה במי פירות שהיא מצה עשירה (ועיין ס' תס"ב שבמדינות אלו אין נוהגין במצה עשירה כלל) אבל לחם עוני אין צריך לאכול אלא בלילה הראשון בלבד שנאמר ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת וגו' הרי יום השביעי הוא דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד שהרי היה בכלל שבעת ימים תאכל מצות וכאן יצא יום השביעי מכלל אכילת מצה ללמדך שאין חובה לאכול מצה ביום השביעי וכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא דהיינו שכל השבעת ימים אינו מוזהר לאכול מצה אלא שלא לאכול חמוץ על דרך שנתבאר יכול אף בלילה הראשון כן תלמוד לומר בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה.

ומשאכל כוית יצא ידי חובתו מן התורה:

לג ואם נאנס ולא אכל מצה בלילה זה אין לו תשלומין בשאר לילות וימים לפיכך כשאוכל מצה בשאר לילות וימים אינו מברך על אכילת מצה אף שלא אכל מצה עדיין מכניסת הפסח ולא בורך עליה:

~ שבת קודש ~

חלק ג סימן תעו מנהג אכילת צלי בליל פסח:

א מקום שנהגו לאכול בשר צלי בליל פסח אוכלין, מקום שנהגו שלא לאכול משום גזירה שמא יאמרו פסח הוא

~ 'לקוטי תורה' פרשת מטות - הפרשה החסידית ~

עיני כל אלקיך ישפירו

(ב'): "אלין אינן תרעין עילאין כו', ואינן חמשין תרעין".
 והם 'חמשים' שערי בינה".
 ולהבין זה: אידך על "שערי בינה" אמרו "דמ'שער בלביה"?
 אידך פי הנה אמרו: "הלב יודע, הלב מבין"¹, וכן אמרו: "בינה ליבא, ובה הלב מבין".

"עיני כל אלקיך ישפירו וגו'" (תהלים קמה, טו):

הנה על מה שכתוב (משלי לא, כג): "נודע בשערים בעלה", פירש בזהר פ'רשת ו'רא (דף ק"ג, עמוד ב'): "לפום מה דמ'שער בלביה". עוד פירש שם: "מאן שערים? כמה דאת אמר (תהלים כד, ז): 'שאו שערים ראשיכם'". וכי'ארו בזה בפ'רשת פינחס (דף רנ"ג, עמוד

1. (כמו שכתוב ב'רעיא מהימנא', סוף פ'רשת "כי תצא" (דף ר"פ, עמוד ב').

ביאור הענין הוא:

ההתבוננות באור אינסוף ברוך-הוא, איך שהוא 'סובב כל עולמין' וממלא כל עולמין וכו' – כשהוא עדיין במוח תבוניתו, ולא נמשך מזה הארה והמשכה בלב להיות הלב נגזש מזה – נקרא "מוח בינה" ולא "שערי בינה".

אכן כשנפתח ממנה אור להאיר גם בלב נקרא "שערי בינה", על דרך משל, כמו השער הנפתח לצאת בו לחוץ, כך יוצא אור ההשגה מן מוח תבוניתו ונתפסת בלב, שהלב משער ומשיג גם היא אותה השגה והתבוננות². ועל זה נאמר (דברים ו, ד) "שַׁמַע יִשְׂרָאֵל" – שְׁמִיעָה בלב, להבין בו.

וזהו פונת המאמר (ביתר) ונרא, ק"ג על פסוק "גודע בטעורים בעלה" – "כל חד לפום מה דמשער בלביה", היינו פפי מה דמשער ומשיג בלבו את ההתבוננות שקמוחו מ'סובב כל עולמין' וכו'. ולכן נקרא גם פן 'נ' שיערי בינה" – שיוצא האור מן מוחו לחוץ, לתבונת לבו, כמו דרך משל שער נפתח³.

וזהו "כ"ז בגימטריא נ', שהם 'נ' שערי בינה'. והיינו פירוש "עיני כל וכו'" (תהלים קמח, טו): כנסת-ישראל נקראת "כל" – נגד "נ' שערי בינה", "כל חד לפום שיעורא דיליה" – "אלוהי ישראל וכו'" (שם).

(ופירוש "עיני כל" – היינו פנ"ל בענין "הלב רואה" פי [ה] גם דהשערים הם מוח-בינה, וראיה הוא מבחינת חכמה, אך פי ה"שער החמשים", הוא המחבר חכמה ובינה, ומבשיד התפשטות החכמה-עילאה בכל המ"ט שערים⁴.

ויבשם המגיד נשמתו עדין איתא על פסוק (שמות כח, טו) "חזה התנופה": דלכך נקרא "חזה", משום שהחכמה שהיא בחינת ראיה נמשך עד ה"חזה", ומשם ולמטה הוא בחינת

"ירכין". וכגודע מענין "חצר הכבוד", שהיא פרסא, המפסיק בין אברי הנשימה כו'. רק לפי שהחזה הוא דבר חיצוני לכך נקרא "חזה", שהוא תרגום של ראיה.

ועיין מה שנתבאר במקום אחר, על פסוק (איוב יב, טו) "ומבשרי אחזה אלוה", בדבור המתחיל "ונדעת היום", ד"אחזה" שהוא לשון תרגום, הוא אחרונים דבחינת ראיה (מפוש).

אך לפעמים נקראת כנסת-ישראל "כלה" בה"א נוספת – הפעם לזה, פי יש 'ארוסה' ו'נשואה':

קודם שנכנסה לחופה, שאינה ראויה ליחוד וזיווג – עדיין נקראת ארוסה. והנשואה הוא, אחר שנכנסה לחופה וראויה לזיווג, אז היא נשואה ונקראת כלה בה"א⁵.

וביאור ענין זה ב"עבודה שבלב זו תפלה":

על פי המבואר, פי כשנמשך ההתבוננות בלב נקרא "שער", "דמשער בלביה". אמנם יוכל להיות שגם אם משער בלביה – אבל לא נקלט האור בתוך תוך עומק לבבו.

כמו שכתוב (תהלים קט, י): "בכל לבי דרשתיך", פירוש: כשנקלט בו, אז נקרא "בכל לבי", היינו שנכנס כל 'נ' שערי בינה" בתוך נקודת לבבו. אבל אם לא נקלט, רק הוא בחיצוניות הלב – נקרא "כ"ז בלא ה'. אבל כשנקלט פנ"ל – נקרא כלה בה"א. פי ה"א מורה על פנימיות-הלב המקבל 'נ' שערי בינה' בתוכה, פפי דמיון קליטת הנוקבא – טיפת דכר.

לכן נקרא נשואה אחרי שנקלט אור אינסוף ברוך-הוא שבהשגת מוחו – בתוך נקודת-לבבו ביחוד וזיווג⁶. מה שאין פן בחינת "ארוסה" היינו כשלא נקלט פנ"ל, אזי נקרא ארוסה, ונקרא "כל" פנ"ל.

שערי בינה" הם ז' מדות עליונות, וכל אחד כולו מו', הרי מ"ט. והיינו פי משפן המדות הוא בלב. ועל דיי שנמשך מהמוח לתבונת לבו להיות הלב מבין בו, הרי נמשך המשכת הבינה פמדות שבלב. לכן הם מ"ט שערים – נגד ז' מדות פנ"ל.

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "צו בו" את קרני לחמי", בענין "עצמות, גידין, ובשר". ועיין ב"פרדס" שער י"ג, שער השערים, פרק ה', ופרק ז'. ועיין מה שנתבאר במקום אחר, על פסוק "אשעריך לאבני אקדה".

4. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "וספרתם לכם" ה"ל. ועיין בהרמ"ז פרשת אמור (דף צ"ג, ב') בענין "לב".

5. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "תינו מימימים".

6. ועיין מה שנתבאר, בדבור המתחיל "ענין ראש השנה", בפרשת תבא.

וכרבות, כההלת על פסוק (א, טו) "דברתי אני עם לבי": "הלב רואה – שנאמר (שם, טו): "ולבי ראה הרבה חכמה: הלב שומע – שנאמר (מלכים א' ג, ט): "ונתת לעבדך לב שומע בו", הלב מחשב בו".

ועיין בפרק ב' דאבות, משנה ט' [אשם]: "איוהו דרך ישרה? רבי אלעזר אומר, לב טוב. אמר להם, רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדרבנך, שכלל דבריו דבריהם". ומפרש הרב עובדיה מפרטנורא: "לפי שהלב הוא המניע לכל שאר הכחות, והוא המקור שממנו נובעים כל הפעולות".

2. (ועיין ב"קליטת" ריש משלי: "היכן היא החכמה מצויה בו". עיין שם. ועיין בהר" פרשת שלח (דף קס"א, עמוד ב'). ועיין מה שנתבאר במקום אחר, בביאור על פסוק "והיה לכם לציצית", בדבור המתחיל "להבין ענין הלב").

3. (ובמקום אחר, על פסוק (ונקרא כג, טו) "וספרתם לכם" נתבאר: ד"נ'

וזהו "עניני כל", פירוש: קודם שנקראת פלה היינו קודם הקליטה, ואז נקרא "עניני כל אלדי ישרד", בבחינת תשוקה מרחוק כמו ארוסה לארום.

אבל לאחר החופה, אז זמן יחוד וזיווג לקבל ולקלוט האור בבחינת פלה, ואז נקראת "נשואה".

ועל זה נאמר (תהלים קמה, טו): "ואתה נתת להם את אכלם" היינו לשון זיווג, כמו "באתי לגני אחותי פלה" [.. אכלתי בו" (שיר השירים ה, א). היינו השפעת אור-עליון להתקבל ולקלוט בבחינת מלכות שנקרא לב. ואז נקראת פלה - "לכבתי אחותי פלה" (שם ה, ט), ונקרא המושכת מ"ד בשם "אכלם", כמו "כי אם הלחם אשר הוא אוכל" (בראשית לט, ו). וכמו "אכלה ומחתה פיה" (משל ל, ט).

ומה שלא אמר "בעתם", כמו "אכלם" רק "בעתו" בוי"ו, קאי על עת רצון-העליון של עצמות המאציל, לפי שהמושכת מ"ד הנ"ל תלוי באתערותא-דלעילא בלתי אתערותא-דלתתא פלל, לכן נאמר "בעתו" - רצונו, רצון-העליון לבר, כמו בשפתות ויום-טוב¹⁰.

ולזה רמזו בקידוש לבנה: "חך וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם"¹¹.

וזהו פירוש "ואתה": היינו המושכה מבחינת חכמה, התחלת המושכת מ"ד¹², ופירוש "ואתה": "את" היינו המושכת כ"ב אותיות - ל"ה תתאה", שהיא בחינת מלכות; והי"ו ד"ואתה" מורה על המושכה זו, כי תמונת ו' הוא - שבראשו כמו יו"ד, ונמשך ממש קו דק¹³.

וזהו "ואתה נתת בו בעתו" דוקא, היינו בעת רצון-העליון, שהוא בחינת החופה שלפני היחוד¹⁴.

וזהו "נודע בשערים בעלה": פירוש "נודע" - לשון יחוד וזיווג, כמו "והאדם ידע בו" (בראשית ה, א). וזהו שפתוב (דברים ה, לט): "וידעת היום והשבות אל לבבך בו"⁷:

ב אמןם אין בחינת הקליטה נעשה עד לאחר החופה. לפי שפחינת החופה הוא אור-מקיף מלמעלה, שמאיר על התן וכלה שייכלו להתייחד. והיינו הארת רצון העליון השורה בבחינת מקיף על הלב, שייכל לקלוט האור בתוכו.

ולמעלה בכנסת-ישראל, הוא גם בן בחינת מקיף-עליון הנקרא חופה, כמו שפתוב (ישעיהו ה, ח): "פי על כל כבוד חופה" - בכדי שיהיה יחוד וזיווג, ואז נקראת כנסת-ישראל 'פלה' עם ה'.

(וענין בחינת "חופה" זו בעבודה יש לומר, על פי מה שנתבאר במקום אחר, על פסוק (תהלים קיה, ח) "טוב לחסות", שיש פמה מיני התבוננות:

יש שתכנס ב"קרב איש ולב עמוק בו" (תהלים סד, ו), שהלב הוא פליקויבל לאהבה זו.

ויש התבוננות שהיא למעלה בהשגת מוחו ותבונתו, והלב קטן מהכיל התבוננות זו. שאילו היה מניע עד הלב היה "פלה שארו ולבבו" בכלות הנפש בו.

ויש אשר גם מוחו לא סביל בו, והוא ענין הפלה בלחש ובחשאי בו, שהוא ביטול השגת הנפש מפאשר תוכל שאת בו, ובחינת התבוננות זו, שהיא בחינת מקיף - נקרא חופה⁸).

7. (וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לריח שמעך", בענין "וכד קבילת דבר אקרי נערה" - בה"א, פי ה"א מורה על שקבילה ההשפעה מ"עלמא דדכורא". לכן על פי לשון הקדש גם בן תוספת ה"א מורה על לשון זכר, כמו: "ואת" - לשון נקבה, "ואתה" - לשון זכר. בדפירוש רש"י פירשת ואתחנן, על פסוק (דברים ה, כג) "ואת תדבר". וכן הוא במשנה, פרק ד' דגור. ובמקרא, ריש קדושין, גבי "שלא ישלש"ה).

8. וענין ב"פרדים", שער השערים, סוף פרק ו', וב"ערכי הכינויים" ערך 'פל'. וענין מה שנתבאר עוד מענין "פי כל בשמים ובארץ" - בשר השירים, בדבור המתחיל "לסוסתי" ברכי פרעו".

9. וענין מה שנתבאר מענין בחינת מקיף זה, בבואר על פסוק "וספרתם לכם" בפרשת אמור. וענין מה שנתבאר מענין "חופה": בדבור המתחיל "לסוסתי" הנ"ל ובדבור המתחיל "תורה צוה".

10. (וענין בזה פרשת פינחס, דף רכ"ו, עמוד א', ודף ר"מ, ריש עמוד ב', וב"מקדש מלך" שם. ושם בשם הר"ח).

11. (וענין בסמוך, דרצון-העליון הוא בחינת החופה. ולכן אתי שפיר

התנגלות זו הוא בשבתות ויום-טוב - שאז הוא התנגלות רצון-העליון. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "תורה צוה" הנ"ל, בענין "והשיאו בו, פאשר רצית ואמרת בו". ענין שם, ובדבור המתחיל "ונקהל משה, גבי "ביום השבת יפתח". וענין בזה פרשת בראשית, דף ח', עמוד א').

11. (וענין בזה פרשת אחרי, דף ג"ה, סוף עמוד א').

12. ולבין לפי זה לשון "וזמן נתן להם", ויכן על פי מה שכתב הרמ"ז בפרשת תשא (דף קפ"ה, עמוד ב'), בפירוש "זמן קודשא בריה-הוא למעבד לישראל בו". ענין שם. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "והיה מספר בני ישראל", בפירוש "פקדת הארץ בו".

12. (וענין בזה פרשת בלק, (דף קצ"ג עמוד ב'), על פסוק (ישעיהו כה, א) "ה' ילקי אתה, אורמקד בו".

13. (וענין בפרשת תצוה (דף קע"ט, עמוד ב'). וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "והיה הוי"ו ל", גבי "וישם אותה מצבה בו". ענין שם.

14. (וענין מה שנתבאר עוד מענין "עני כל", בדבור המתחיל "כי התיים ימושו").

גם, "ידיד" הוא לשון "יודין", כי "פתיחו דיודין" הוא, שנמשך מן יו"ד שבראשו ונעשה וי". וזהו המשכת רצון עליון כדי לבנות לה כלי בית-קיבול. כמאמר רז"ל: "אין האשה פורתת פריית אלא למי שעשאה כלי". וכמו שכתוב (ישעיהו נד, ה): "כי בוועלךך - עושיךך כו".

ואחר כך מ'משיב' ל'כל חיי רצון' (תהלים קמה, טו): "כל חיי" - היינו בחינת יסוד-דנוקבא שמקבלת מיסוד-דדכורא. לךך נקראת "כל חיי" שמקבלת מ"ח"י עלמין".

ואחר הקליטה אז "מ'משיב' - בבחינת שביעה היפך התשוקה. כי התשוקה היא "מרחוק" פאשר לא השיג התאוה - "ואל אישך תשוקתך" (בראשית ג, טו), ואחר היחוד פשנקלט שפע האור בתוכה, ו"עבד נייחא לה", כמו שכתוב (פסוק) ריש פרשת נח (דף נ"ט, עמוד ב') - אז "משיב' ל'כל חיי רצון"-עליון, שנמשך "בעתו" פנ"ל, בבחינת שביעה פנ"ל¹⁸.

ומכל זה מובן ענין המבואר על פסוק ו'אשה כי תדור כו' בבית אביה בנעוריה". וענין ארוסה ונשואה. :

וענין "פתיח את ידיך" (תהלים שם), היינו על דרך מה שכתוב (שמות טו, ז): "מקדש אדני פוננו ידיך".

כי צריך לעשות בית-קיבול, בחינת כלי, במלכות שתקבל המשכת מ"ד הנקרא "אכלם" כו. כי קודם היחוד נקרא בתולה - לשון אומם, ש"לבו אמום כבתולה"¹⁵. ועל זה נאמר (במדבר כא, יח): "באר חפרוה שרים כו"¹⁶, וזהו "פתיח את ידיך": שפתיח ידים העליונים לחפור בהם, לעשות למטה כלי וכאר לקבל "אכלם" הנ"ל.

וזהו "מקדש אדני פוננו ידיך": דהנה פתיח (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ואמרו רז"ל: "בתוכו לא נאמר, אלא בתוכם". וגם אמרו רז"ל: "משחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך-הוא אלא ד' אמות של הלכה", שהוא התגלות רצונו וחכמתו ותפורה. ונקרא "המשכת מ"ד", טפת חכמה-עילאה. אך צריך להיות כלי-קיבול לזה, להיות "ככל לבי דרשתיך כו" (תהלים קיט, י), שאז נקרא פלה פנ"ל. ועשיית כלי זה הוא "פוננו ידיך"¹⁷.

17. וענין מה שנתבאר בפניאר על פסוק "באר חפרוה שרים כו". וכפיאר על פסוק "נשא את ראש בני גרשון".
18. וענין מה שנתבאר בפניאר על פסוק "בה הכרכו כו".

15. [כך פתרא יב, ב].
16. (וכמו שכתוב ב"עין חיים", שער ל"א, פרק ז). ושער הנה, פרק ג.
17. וב"פרי עין חיים" שער "קריאת שמע שעל המטה", פרק י"א, ופרק ו'.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

בנימין מצמער שתהא תפלתו סמוכה למטתו שלא הי קובע לימודו בתורה קודם התפלה אלא מיד שיקום מן השינה מתפלל להיות מעמיד ומקיים ממקור המקיפי ונר"נ דאד' בתו"מ ואוי"ר מטעם הנ"ל. והוא לפי שהתפלה נק' סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה במקור המקיפי שיש בכחו לחבר התחלה עם הסוף כמו עמודי התוך שמחבר הגג עם הרצפה שע"ז יסוד הבנין מראשו לסופו כידוע וד"ל). אך עכ"ז נק' התפלה חיי שעה וע"כ היא מדרבנן והתורה נק' חיי עולם כי באמת שרש התו"מ הוא בפנימי' מהו"ע ית' ממש מאחר שהן נק' פנימי' רצונו וחכמתו העצמי' ממש וע"כ נק' התורה אמת שהוא אמתות אור העצמות דא"ם ממש אעפ"י שנמשך באו"כ בחכ' ומדות ורמ"ח איברי' שנק'

(לה) וזהו הטעם שהעיקר בתפלה הוא בחי' הביטול והכנעה החיצונית בהשתחוואות הגוף מראשו להגלו כמו שאו' וכל קומה לפניך תשתחוה כו' שזהו בחי' הביטול דכל קומת אדם בע"ם או"כ לגבי עצמות א"ם כ"ה כו' שלמעלה מבחי' ע"ם דאדם וזהו שצריך שיכרע עד שיתפקקו כל החוליו' שבשררה שיוסתר הבנין דקומת אדם ואח"כ זוקף בשם להמשיך תוס' אור בחכ' ומדות בח"י ברכות מעצמות התענוג ורצון הפשוט שנק' רדכ"ר כנ"ל וע"כ אין התפלה בכלל המצות דתורה שנק' רמ"ח איברים מאחר שהוא בבחי' מעמיד ומקיים לכולם מצד בחי' הביטול בעצמות ממש שנק' דומם כנ"ל שע"ז יהיה קיום לתו"מ שנק' אדם פנימי ואדם חיצוני כנ"ל וד"ל. (וזהו שהי' אבא

נצחי והוא חיי העוה"ב שבא ע"י תו"מ דוקא) אבל התפלה נק' חיי שעה להיות שעיקר הכוונה בביטול העצמות בתפלה רק להמשך חיי שעה לבד כמו רפאנו ברכך עלינו שהן מזונות גשמי' ורפואה שהן חיי העוה"ז הגופני' שנברא מאין לישי בצמצום ונבול שיש לו קץ בזמן ומקום כו' ואע"פ שהמשכה הזאת באה ממקור המקיפי' שהן ר"ר העליונים מרעווא דכל רעווין כנ"ל שלמעלה מן החכ' דתורה כנ"ל אבל המשכה זו באה רק בגשמיית בצרכי חיי גופו הגשמי' וע"כ נקרא חיי שעה לבד שחיי הגוף חולף כו' אבל התורה נק' חיי עולם שהוא חיי הנשמה' שנק' אדם שהיא בצלם אלקי' כו' כמו כי הוא חייד כו' וכן כי אמרתך חייטני וכה"ג. וזהו שא' למי שהאריך בתפלה מאד שמיניח חיי עולם דתורה ועוסק בחיי שעה לבד וד"ל:

אדם כמ"ש וזאת תורת האדם כו' אבל זהו בחי' פנימית ועצמות המאציל שלמעלה מע"ם דאבי"ע וכמ"ש בראשית בשביל התורה שנק' ראשית כו' וכתוב אם לא בריתי כו' חוקות שמים וארץ לא שמתי וכן ואשים דברי בפך כו' לנטוע שמים כו' שהתו"מ קדמו לעול' והן מקור הפנימי לכל ההשתלשלות דאבי"ע שנמשך ע"י החכ' ומדות דתורה דוקא כמא' יושב ודן כו' ואח"כ יושב וזן את כל העול' כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ במשפט התורה כידוע כמ"ש אדם נידון בכל יום וגם בר"ה בכלל הכל ע"י משפט דחכ' דתורה לפי שהוא מקור הראשון דחכ' ורצון דמע"ב כמ"ש תנאי התנ' כו' כידוע וד"ל. וע"כ נק' התורה חיי עולם מקור החיים העליונים דעולמות העליונים ותחתונים (ונק' עץ חיים אילנא דחיי כמ"ש בזהר וגם פי' חיי עולם מבחי' עולם דא"ם שהוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה קדושים

שישכיל האדם איזו שכל פעמים כך ופעמים כך והרי בהנפש עצמה לא שייך שינויים, א"ו שהוא רק הארה מהנפש, ואמנם מ"מ הן בחי' התפשטות החיות מהנפש שמתפשטת בהשכל ומדות ע"ד הגוף הגשמי ב"ו שמתפשט ושורה בו החיות הרוחני שג"כ א"א לומר שהגוף הוא ממהות החיות הרוחני אבל הוא התפשטות החיות מהנפש בהגוף ממש משא"כ בלבושים שמתלבש בהן שאע"פ שהנפש והגוף מתלבים בבגד שלובש ויש ללבוש קצת אחיזה בהגוף מ"מ אין שום התפשטות החיות מהנפש והגוף בתוכיות הלבוש ממש אלא ששורה בו כאדם השוכן בבית שהבית מלבישו אבל אין מתאחד כלל עמו ולכן ברצותו יפשמנו מעליו כו' ולא כן הוא ענין התפשטות חיות הנפש בגוף שמתקשרים יחד והיו לאחדים ממש ולכן כשיחשוב האדם לכתוב מיד תנוע האצבע לכתוב הרי שמהות המחשבה עצמה נתפשטה בהאצבע והיו לאחדים עמה עד שמאליה תתנוענע משא"כ הבגד לא ינוע ע"פ המחשבה, וזהו הפרש בלה"ק בין התפשטות החיות להתלבושות שבחי' התפשטות החיות הוא כענין חיות הנפש שבגוף שהיו לאחדים ממש וכן הוא ענין התפשטות חיות הנפש בשכל ומדות, שאע"פ שמהות ועצמות הנפש קודם התלבושותה בגוף היא למעלה ממהות שכל ומדות מ"מ היא מתפשטת להיות נמשך ממנה שכל ומדות ע"י התלבושותה

להבין שרשי הדברים הנ"ל באר היטב בענין ג"פ קדוש שבקדושה יש להקדים מאמר הר"מ פ' אמור צ"ג א' ונקדשתי בתוך בני' וגו' פקודא דא לקדשא לי' בכל יומא לסלקא קדושת' מתתא לעילא כמה דאיהו קדיש לעילא כו' עד דאסתלק ו' רוא דשמים עילאין לעילא כיון דאינון שמים אסתלקו לעילא נהיר ההוא קדש בהו וכדין אקרי לעילא קדוש, ולבתר נהיר כו' ואינון שמים תיבין לדוכתייהו כדון אקרי קדוש, ולבתר נחית כו' עד דנמיל כולא חד צדיק כו' כדין אקרי קדוש עכ"ל בקצרה, ובפע"ח שער הק"ש רפ"ב ובשער חזרת העמידה רפ"ג נתבאר הענין והוא שהקדוש הא' הוא ת"ת העולה לקבל הארה מחכמה קדוש ב' בת"ת החוזר עם הארה למקומו קדוש ג' להמשיך הארה זו שירדה עם הת"ת להורידה עד נה"י דיד' וז"ס ה' צבאות יסוד ונו"ה ואח"כ הם ממלאים לארץ עליונה היא המל' משפע זה הנק' כבוד ו' וזהו מכה"כ עכ"ל ובוה מבוארים ד' הר"מ הנ"ל ע"ד הקבלה, אך להבין ביאור ענין העליה וההמשכה הזאת, הגה יש להקדים תחלה פי' וענין אור א"ם למה נק' אור, וענין אורות וכלים, גם מ"ש בלק"א שהשכל ומדות הוא עצמות הנפש דלכאורה הוא נגד מ"ש כמאמר דאליהו דאתקריאו גופין כו', אך הענין דבאמת השכל ומדות הם כלים לבד לעצמות הנפש ולא שהשכל הוא מהות הנפש שהרי נ' בחוש

במוח ולב ונמצא מתאחדת ממש עם השכל ומדות משא"כ מודו"מ הם בחי' לבושים לבד, וז"ש בלק"א שהשכל ומדות הם בחי' עצמיות הנפש היינו לפי שבהן התפשטות החיות מהנפש ממש כנשמה שבגוף משא"כ בחי' מודו"מ שהם לבושים לבד שאין חיות הנפש מתאחדת עמהן כלל רק שמתלבשת בתוכן כאדם שלובש בגד כו'.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר כו' ויצוום

לבד. וכאשר נעריך הכחות בעצמן זל"ז מצד עצם מהותן כמו שהם קודם התלבשות באיברים, וראי ימצא שכח השכל הוא מרומום ונעלה לגמרי בכל מכל כל מכת המעשה שבידים ורגלים כו', להיות כי הוא כח מפנימיות הנפש ונעלה מעלה מן כח ההילוך שהוא רק מחיצוני הנפש, ואמנם כשנתלבשו בכלים כח השכל בראש וכח ההילוך ברגלים אזי ימצא מעלה ברגל שאינו בראש, שהרי הרגלים מעמידים את הראש ומוליכים אותו ממקום למקום, ואין נמצא כח זה בראש כלל, הרי נתב"ס וסופן בתחלתן להיות כי יש מעלה בהסוף שאינה בהראש כלל, וזה בא דוקא מצד התלבשות הכח בכלי הרגל דוקא.

והנה לפי שביושר דתיקון נתחלקו הספירות בפרטיות בבחי' פרצופים, לכך נמצא בהם דבר חדש מעלה יתירה אשר לא היתה בעולם התהו כהיותן בבחי' נקודות זת"י, והיינו מ"ש בס"י נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן שיש מעלה בסוף מה שאינה בראש, שזה לא נמצא בעולם התהו רק בעולם התיקון מפני שנעשו בבחי' פרצופים, והוא עד"מ מכחות הנפש שבגוף שהשכל מלוכש במוח שבראש שהוא המעולה וראש לכל כחות הנפש, ואח"כ בידים מתלבש כח המעשה לכתוב ולצייר ולעשות כל מלאכת אומן שהוא כח פחות בערך לגבי כח השכל שבמות, ואח"כ ברגלים מתלבש הכח היותר נמוך שבמעשה כח ההילוך

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהר"ש

~ המשך תער"ב ~

וידבר משה אל ראשי המטות, ש"פ מטות, תער"ג

המקבל, וזה עדיין לפי ערך שכלו של המשפיע ולמעלה עדיין מגילוי אל המקבל, וצ"ל עוד צמצום שיהי' אור השכל לפי ערך כלי המקבל שיתקבל בכלים וחושים של המקבל כו', וכמ"ש באגה"ק סי' ט"ו בענין כליות יועצות שלא יומשך כמו שהוא שכל דק מאד במוחו ושכלו רק ישתנה קצת מדקות שכלו ויתהווה שכל שאינו דק כ"כ כדי שיוכל הבן לקבל כו' עכ"ל, וזהו שהנקודה והפרטים לעצמו הוא המדידה בהמשכת האור והגילוי, ואח"כ מה שמתהווה שכל שלפ"ע המקבל זהו המדידה באופן שיתקבל אל המקבל כו', ובהדרגמה מזה למעלה יוכן דהמשכת האבות הוא ג"כ בחי' חיצוניות האור רק שזהו כמו שהוא בעצמות המשפיע כו',

קנה) אך לכאורה צ"ל והלא כל ההמשכות והגילויים שבעולמות הכל הוא ע"פ קו המדה, דא"ל שום המשכה וגילוי בעולמות כ"א ע"י המדידה כו', דנם אורות מקיפים הם בבחי' מדידה כו', וכמ"ש ושקל בפלס הרים, דהרים הן הרים הגבוהים ליעלים בחי' מדות דא"א ה"ה ג"כ במשקל כו' וכמ"ש במ"א, ומכ"ש או"פ שהם בבחי' משקל ומדידה כו', והמדידה הוא באופן המשכת האור ובאופן שיתקבל בעולמות כו' (ידוע במשל דמשפיע ומקבל שלאחר שמעלים המשפיע אור שכלו העצמי שנמצא בו אור השכל השייך אל המקבל, ה"ה נמצא תחלה בבחי' נקודה ואח"כ מפרט הפרטים בעצמו מה שיכול להתגלות אל

הוא ע"פ מא' קו המדה, וההמשכה דהאבות אינו ע"פ קו המדה וכ"ש ההמשכה דתו' שאינה ע"פ קו המדה, מאחר שכל ההמשכות הן בבחי' מדידה כו'. אך הענין הוא דבאמת כל המשכה צ"ל בבחי' מדידה, אך בבחי' קו המדה יש בזה כמה מדרג' כו', והענין הוא דהנה כתי' והנה איש מראהו מראה הנחשת ופתיל פשתן בידו וקנה המדה, ואי' בזה פ' פקודי זמנין קו המדה וזימנין קנה המדה דאינון פתיל וקנה כו', דהנה ההפרש בכלל בין קו המדה וקנה המדה הוא ההפרש בבחי' חסדים וגבו' כו', דהנה כל מדידה הוא בחי' גבו' שהרי המדידה הו"ע ההגבלה שזהו בחי' גבו' כו', ושרשו מבחי' בוצינא דקרדוניתא שזהו בחי' גבו' דעתיק שמלוכש כמו"ס כו', אך קנה המדה הוא בחי' חסדים כו', דהנה קנה גדולו הוא על המים וכמו קנה וסוף קמלו, וכמו כאשר יגוד הקנה במים כו', וזהו פתיל וקנה דפשתן עיקר גדולו הוא מן העפר ולכן גדל בד בד יחיד שוה"ע ההתחלקות שמיסוד העפר כו', וזהו פתיל וקנה היינו קו המדה וקנה המדה, דקו המדה הוא בחי' גבו' וקנה המדה חסד כו'.

והיינו בחי' אורות עצמיים דע"ס דאצי' בבחי' חיצוניותן כו' ועמשנת"ל פקל"ז). ואפי' הגילויים דתומו"צ הן ג"כ בבחי' מדידה כו', דזהו"ע פרטי הענינים שיש במצות וכמו תפילין וציצית ושבת כו', דהחילוקים הם באופני ההמשכות כו' (דע"ה שכולם הם המשכות העצמות ומ"מ הם במצות חלוקות דהיינו החילוק באופני ההמשכה כו'). ויש מדידה בכל מצוה ומצוה באופן עשייתה כו', דזהו מה שהתו' מפרש ומבאר איך היא כל מצוה ואז דוקא נמשך האור ע"י כו', דציצית הוא באופן כך וכך ותפילין באופן כך וכך כו', ושבת לאו זמן תפילין דמצד ההמשכה דשבת א"צ אז לתפילין כו', הרי כ"ז הוא המדידה באופן המשכת האור והגילוי כו'. וכמו"כ יש מדידה באופן גילוי אור התו' בעולמות וכנודע שיש תו' אצי' ותו' חבר' וכמו ועל תורתך שלמדתנו דפי' בכחארז"ל על תורתך תו' האצי' שלמדתנו היא תו' חבר' כו', שזהו ההפרש באופן הגילוי כמו שהוא באצי' וכמו שהוא בכר' כו'. הרי שכל המשכה וכל גילוי שמאיר בעולמות הכל הוא בבחי' מדידה כו', וא"כ איך נא' דההמשכה דברה"ע

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

שהוא מושלל משכל גלוי, ומ"מ ה"ה מציאות שכלי עכ"פ, משא"כ הכח ההיולי העצמי דשכל דאינו גם מציאות שכלי כלל, והגם שהוא הכח ההיולי העצמי על שכל מ"מ להיותו כח עצמי ממש ואינו בהמשכה כלל, ממילא אינו במציאות שכל כלל, (וכמו צור החלמיש הנ"ל שהחום והאש הנמצא ממנו, אינו במציאות דחום ואש כלל) ולכן משם דוקא נמשכים שכלים נעלים ונפלאים ביותר להיות שהוא בעצמו אינו בבחי' מציאות שכל כלל, ואינו דומה לכח המשכיל מאחר שכבר נמשך מהנפש וכנ"ל דמאחר שהוא בא בהמשכה הרי מוכרח שיהי' בו ציור באיזה אופן הוא נמשך, והכח המשכיל הוא מציאות שכלי, א"כ הוא בא כציור שכלי עכ"פ ולזאת הנה הגילויים בחו"ב הנמשכים ממנו הן כפי אופן מקורם, ואינם יכולים להיות בהפלאה יותר מכפי אופן מקורם, ולכן הנה אף גם מי אשר כח המשכיל שלו בטוב ביותר הנה אז ממילא גם השכלים שלו הבאים בשכל גלוי בנקודת החכ' וההשגה דבינה ג"כ עמוקים ונעלים יותר אבל מ"מ בהכרח הוא אשר מוגבלים המה בעצם מציאותם

(נג) והנה כל זה הוא בכח המשכיל, דגם הוא כח הנפש הבא בהמשכה מן הנפש, ולכן שייך בו הגדלה וריבוי ותוספ' כת, וה"ה מציאות שכל וחכ', והיינו שאינו שכל ממש, אבל כח ההיולי העצמי דשכל כמו שהוא בעצם הנפש, הרי אינו בא בהמשכה מן הנפש כלל, ואינו בגדר מקור לשכל כלל דעם היות שכח המשכיל ה"ה נמשך מכח ההיולי העצמי דשכל, האמת הוא כן דכח המשכיל הוא נמשך מן כח ההיולי העצמי דשכל, אבל זהו רק מה שכח המשכיל נמצא ממנו אבל לא שכח ההיולי העצמי דשכל הוא מקור לכח המשכיל, מאחר דכח ההיולי העצמי דשכל אינו בא בהמשכה כלל, וכמו התחום שכל המעיינות נמשכים ממנו הרי אין זה שהתחום הוא מקור למעיינות שהרי התחום אינו בשום המשכה כלל להיות נופל עליו שם מקור, אלא שהמעיינות נמצאים ממנו ממילא, וכמו"כ הוא גם בכח ההיולי העצמי דשכל, דכל השכלים נמצאים ממנו, אבל הוא עצמו אינו בגדר מקור לשכלים לפי שאינו בגדר המשכה כלל, ואינו גם מציאות שכל כלל וכלל, דכח המשכיל הגם

וממילא לא יכלה כחו כלל, ולזאת הגילויים הבאים ממנו בלתי מוגבלים בעצם מציאותם שהם סברות שכלים עמוקים מאד דלאחר שבא לעומק הסברא ההיא ה"ה נראה בה עוד עומק יותר, וע"ד ענין החריפות דכל עומק בסופו מביא עוד עומק, והו"ע כח המחלק שבהשכלה, מה שמבריל ומחלק בין עמקה ויסודה של סברא זו להעומק של הסברא הבא אחריו, והוא כעין בל"ג שבא לידי הפשטה והו"ע שכל מופשט שיכול להתאחד עם הנפש עד כלותה כגודל עוצם העונג השכלי, ועוד זאת כי כל סברא ושכלי הוא כללי אשר כל סברא ושכל מוליד עוד השכלה בחיוב ושלילה עד אין שיעור.

קיצור. יבאר דכה החיולי העצמי דשכל אינו בהמשכה ואינו מקור לשכל כלל, וכח המשכיל רק נמצא ממנו ולא שהוא מקור לו, וכמו המעינות שנמצאים מן התהום, ולכן הגילויים מכח היולי העצמי (א) אינם מוגבלים בעצמם (ב) אין להם שיעור.

והפלאתם כפי אופן הגבלת מקורם הוא הכח המשכיל, להיות הוא עצמו מוגבל ומצוייר במדה ושיעור כפי אופן המשכתו מן הנפש, אבל כח החיולי העצמי דשכל שאינו מוגבל בעצמו בציוור שכלי כלל, ואינו בא בהמשכה מן הנפש כלל, והוא רק החיולי העצמי של כל ההשכלות, אשר כל ההשכלות נמצאים ממנו כדוגמת מציאתם של כל המעינות מן התהום, א"כ ממילא הנה משם נמצאים שכלים נעלים ונפלאים ביותר, והיינו העדר הגבלתם בעצם מציאותם, וכמו"כ מה שאין שיעור והגבלה כלל להגילויים, ויכול להיות גילויים עד אין שיעור, דכה המשכיל מאחר שהוא בא בהמשכה ה"ה מוגבל בעצם באופן המשכתו כנ"ל, ולזאת יש הגבלה להגילויים שלו דכאשר יכלה כחו יכלה הארת הגילויים, ולזאת גם בחיותם הם מוגבלים הן בעצמם כלומר בסברתם והן בהפלאתם שהם סברות ושכלים פרטים, אבל הכח החיולי העצמי אינו בא בהמשכה כלל והוא בלתי מוגבל בעצמו

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

ויש להבין באיזה חוב מדובר, שעל כל אחד לפרוע, ואשר דוד המלך אומר בבטחון כזה שהוא ישולם, כמי שאומר שזה חוב שמן ההכרח לשלם, אם ברצון טוב ובעונג, או ח"ו בעל-כרחו ועל ידי יסורים.

ומהי ההודעה הכללית שדוד המלך מודיע שאלקים בציון?

פירושה של תהלה הוא הילול ושבח, כמו, למשל, מי שמשבח תלמיד-חכם גדול, ומספר עד כמה גדול הוא בתורה ויראת שמים וחוזר על התורות ודברי המוסר ששמע ממנו, כמו כן מספר על מדותיו הטובות בעונה, אמת, חסד וצדקה ובהנהגות טובות של יראת שמים ואהבת ישראל.

הוא מספר מפיו כמי שאמר:

ילדים, אברכים! כשילד נהיה חולה אצלכם, במחלה של עוית או במחלה מרה אחרת, הרי אתם מרעישים שמים וארץ, בוכים ומקוננים, מר לכם מר (היושב בשמים ב"ה ישמור אתכם ואת כלל ישראל מכל מיני רע) האב והאם שאירע אצלם אסון כזה ר"ל מורטים שערות ראשם, צורחים וצווחים בצעקות כאב של דם במר לבם. המצב כל כך רע שרק אלוריה אחד בשמים צריך לרחם. גם אצל אנשים זרים נמס הלב בראותם איך ר"ל נפש

יח. דוד המלך אומר²: "לך דומיה תהלה, אלקים בציון, ולך ישולם נדר".

יש בפסוק זה שלשה ענינים:

שנים שדוד המלך אומר לבורא ברוך הוא: (א) התהלה שלך היא על ידי דומיה. (ב) לך, ברוך הוא, ישולם נדר. הענין השלישי הוא ידיעה כללית שדוד המלך מודיע ברבים, שכולם ידעו שאלקות היא בציון. לאחר מכן הוא אומר ענין רביעי: "שומע תפלה, עדיך כל בשר יבאו"³, אתה ברוך-הוא הוא השומע תפלה ואלריך כל בשר יבאו, כפי שאנו אומרים בברכת שמע קולנו "כי אתה שומע תפלת כל פה".

בהשקפה ראשונה לא מובן הקשר שבין ארבעת ענינים אלה.

בתחילה הוא אומר "לך דומיה תהלה" שתהלת ה' היא על ידי דומיה. ולאחר מכן הוא אומר "שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו" המוסב על תפלה, והרי תפלה היא בדיבור? ומהי הכוונה ב"ולך ישולם נדר"?

מהאמור נראה שישנו נדר ידוע ומפורסם שכל יהודי מחוייב לפרעו. מהביטוי "ישולם" משמע כאילו אמר: אתה ברוך-הוא יכול להיות בטוח שהחוב שחבים לך – ישולם.

(3) שם סה, ג.

(2) תהלים סה, ב.

צפונין⁸, "אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד"⁹ או ברגשות של תקוה כמו¹⁰ "זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו".

זה מובנה של המלה "תהלה", השבח והסיפור המקשרים את המשבח והמספר עם המשוכח, שבשעה שהוא אומר את מלות השבח הוא מרגיש עצמו קרוב יותר אל מי שהוא משבח.

כפי שאנו רואים במוחש, כשאחד מספר איך הזדמן לו לראות בכבוד שמדינה מסויימת נתנה למושלה באחד מימי החג שחגגו באותה מדינה, והוא מספר זאת בכל הפרטים, את העושר והפאר ואת האישים הגדולים שראה באותו יום, הרי בשעה שהוא מספר על כך הוא נמצא ברגש של מצב רוח מרומם, ובכך בלבד הוא יוצא מחיי החולין שלו ועולה למעמד נעלה ועדין.

לכן נקראת תפילה בשם סולם¹¹, ככתוב¹²: "והנה סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה". תפילה היא הסולם המקשר את המתפלל עם הקב"ה, שעל ידי השירות והתשבחות שבתפילה נעשית התקשרות המתפלל עם הקב"ה.

"לך דומיה תהלה", לך – עצמות אין-סוף, כלומר הקשר עם עצמות אין-סוף הוא על ידי דומיה. ויש להבין, מה היא הדומיה שבכוחה לקשר את האדם עם עצמות אין-סוף?

משיג אמיתי אינו מוטעה, הוא אינו מטעה את עצמו. גדרו של בעל השגה הוא שאינו מוטעה. כל דבר ברור ומדויק אצלו. שני קווים בבעל השגה, אלה הן שתי תכונות של השגה: הבנה או שאי אפשר להבין את הדבר, ושני קווים אלה הם אצלו בהשגה גמורה. כשם שבדבר שהוא מבין, ברור אצלו הדבר המושג והוא יודע היטב מה שהוא מבין, כך בקו השני, שהדבר שאי אפשר להבין אף זה ברור לו, הוא יודע מה שאי אפשר להבין, ולפעמים זה גם מלווה בטעם שכלי, מדוע אי אפשר להבין את הדבר.

כך מבין בעל ההשגה שמה שהוא מבין אין זה עדיין הבנה כִּי-אם מבוא להבנה בלבד. כלומר, השגת החיוב היא מבוא להשגת השלילה. "הלבשה" של שכל מביאה ל"הפשטה" של שכל.

צעירה, גוף פורח, חרב פתאום, מתעוות ומתאבק עם המוות, גוף שרוצה לחיות אך המחלה המרה סוחבת את הגוף הקטן אל תוך הקבר.

ובכן, מה גדול צריך להיות הכאב, כאשר חלק מהאבות והאמהות, חס וחלילה, בעצמם הם מלאכי המות של ילדיהם הצעירים, בכך שאין הם שומרים על טהרת המשפחה, טבילה בזמנה במקוה כשרה, הם עצמם מביאים חלילה את כל המחלות הקשות על ילדיהם.

הוא דיבר אודות אהבת ישראל. עד כמה צריך להיות יהודי יקר בגשמיות בכלל וברוחניות בפרט, שעל עשיית טובה ליהודי צריכים למסור את הנפש, לא לקמץ על כך בזמן ובטרח, ובמיוחד במה שנוגע להרבצת התורה בישראל שצריכים למסור את הנפש ממש על כך.

הוא מספר איך דיבר אותו תלמיד חכם הכל בקירוב ובדיבורים רכים, הסביר להורי הילדים החוב הגדול המוטל עליהם לחנך את ילדיהם בדרך הישרה של תורה ומצוות, שעל ידי כך יהיו ילדיהם מוגנים מדרכים רעות כמו גניבה וגזילה ורציחה וכדומה, והם עצמם יזכו שיהיו להם לאחר מאה ועשרים שנה "קדישים" נכונים, ומעשיהם הטובים של ילדיהם יפתחו בפניהם את הדלתות של היכלי גן עדן. הפוך הדבר כאשר אין הם מקדישים את תשומת הלב הדרושה להכניס את ילדיהם לחדרים כשרים ולישיבות של יראת שמים, שאז הם מאמללים ח"ו את עצמם ואת ילדיהם.

כשאחד מספר את האמור, הרי לבד זאת שבשעת הסיפור הוא חי את החוויה שעברה עליו כשעמד ושמע את התלמיד-חכם מדבר, הרי הסיפור מחדש פועל עליו שבאותו רגע הוא חש קשר מסויים אל מי שאודותיו הוא מספר, שכן, הסיפור על ההנהגות הטובות ודברי התורה של התלמיד-חכם פועל על המספר רגש של קירוב וקשר נעלה חם אל זה שאודותו הוא מספר.

זהו ספר התהלים, שירת התהלה של דוד המלך אל השי"ת, מתבטאת במלים שונות של צמאון וכליון, כמו "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי"⁴ או בתחנוני עזרה וזעקה כמו "אלי אלי למה עזבתני"⁵, "הושיענו אלקים כי באו מים עד נפש"⁶, או בצעקות מרות כמו "באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך"⁷, "על עמך יערימו סוד ויתעצו על

(9) שם פג, ה.
(10) תהלים צח, ג.
(11) זח"א רסו, ב.
(12) בראשית כח, יב.

(4) תהלים סג, ב.
(5) תהלים כב, ב.
(6) תהלים סט, ב.
(7) תהלים עט, א.
(8) תהלים פג, ד.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק כא

ר' בעריל שמש, ידע לאן ממהר ר' חיים 'פרוש', הוא (= ר' חיים 'פרוש') הולך בוודאי לבית-המדרש הגדול, ר' בעריל מקנא בר' חיים, אך אינו יכול להועיל במאומה, הוא (ר' בעריל) חייב להישאר בבית-המדרש (= של הקברנים) עד אחר מעריב, היות שבין מנחה למעריב צריך הוא לומר את השיעור ב'עין יעקב'.

כאשר הגיעו ר' ישראל נחמן עם ר' יוזיק לבית-המדרש הגדול, הם מצאו כמות די רבה של מנייני יהודים עם כמה אברכים נכבדים, ואפילו כמה זקנים נכבדים עם ר' אברהם שאול פאלאטניק בראש.

ר' ישראל נחמן נכנס להתפעלות עצומה, הוא באמת נהנה מתפילתו הנעימה של ר' מרדכי. ה"כמה זקנים נכבדים" ניגשו לר' ישראל נחמן, והחלו להוציא את אשר בליבם באמרם שאינם מבינים איזו מין התנהגות זו, זה כבר מזמן הגיע עת תפילת המנחה, וה'מגיד' מתפלל עדיין שמונה-עשרה של שחרית.

תוך כדי כך, ניגשו שני חתניו המבוגרים של ר' שלום איואנסקער. ובשמעם את מה שאומרים הזקנים הנ"ל, הרי דברים אלו מצאו מאד חן בעיניהם, וחשבו שעכשיו זוהי ההזדמנות הטובה ביותר לדבר מה שבליבם נגד ה'מגיד'.

והם החלו לדבר בעניין הדין של שמונה-עשרה: שלש פעמים ביום צריכים להתפלל שמונה-עשרה, שחרית, מנחה וערבית. זמן תפילת שמונה-עשרה של שחרית הוא מזריחת השמש עד חצות היום. זמנה של תפילת שמונה-עשרה של מנחה הוא מזמן מסויים לאחר חצות היום עד לפני שקיעת החמה, ותפילת שמונה-עשרה של ערבית היא מהתחלת הערב עד חצות הלילה, וכאשר מתפללים את תפילת שמונה-עשרה של שחרית בזמנה של תפילת שמונה-עשרה של מנחה, (= נשאלת השאלה) איזו תפילת שמונה-עשרה צריכים להתפלל קודם – של שחרית או של מנחה?

וכאן החלה להתפתח שיחה למדנית עמוקה, היות וכל הנוכחים היו למדנים טובים, וביניהם גם למדנים גדולים.

ר' הירשל בנו של ר' שלום – אשר היה אז עדיין בחור צעיר, אך היה מסור מאד ל'מגיד', ובעומק לבבו שנא את שני גיסיו המבוגרים – בראותו שמתפתחת כזו שיחה למדנית עמוקה (= בעניין הנ"ל), ויותר מכך חרה לו על צורת דיבורם בטון של חוסר דרך-ארץ, הלך לגיסיו הצעירים, שעמדו ושמעו את תפילתו של ר' מרדכי, וסיפר להם את מה שמדובר שם (= היכן שנמצאים שני גיסיו המבוגרים). אך הגיסים הצעירים (= אליהם פנה ר' הירשל) היו כל-כך שקועים בהאזנה לתפילתו של ר' מרדכי, כך שלא שמעו כלל מה אומר להם גיסם הירשל.

ר' הירשל אינו מוצא לעצמו מנוח, וחזר שוב לכנופי' שהתפללה בסוגיא הנ"ל, ושמע

שהעסק "רותח", את עצם הלומדות לא יכול היה להבין כל-כך טוב, אך לאחר ששמע כמה מילים, הבין שכל הכנופיא סוברת שזה (= התנהגותו של ה'מגיד') הוא היפך הדין, דבר שמאד חרה לו.

ר' אברהם שאול פאלאטניק עמד כל הזמן והחריש,

– הוא – ר' אברהם שאול – היה נחשב מהלומדים הגדולים, בקי גדול ויש לו ראש מעמיק ביותר. (= בזמנו) תיכף שהתחיל ה'מגיד' לומר 'עין יעקב' בבית-המדרש של הקברנים, היה ר' אברהם שאול פאלאטניק מגיע לשמוע, ולאחר השיעור ב'עין יעקב' ותפילת מעריב, שאל ר' אברהם שאול את ר' מרדכי בסוגיא עמוקה וקשה מאד, והתפעל מאד מגאונותו של ר' מרדכי, ומאז היה לו יחס חם ביותר לר' מרדכי, והוא – ר' אברהם שאול – היה הראשון שהציע שימנו את ר' מרדכי ל'מגיד' של העיר –

כאשר ראה ר' הירשל שר' אברהם פאלאטניק שומע את כל הדברים הנ"ל (= דברי גיסו המבוגרים ושאר זקני היהודים) ומחריש, נכון אמנם, שר' אברהם שאול לא נותן חיזוק לדברי אלו שסוברים שהנהגתו של ה'מגיד' היא נגד הדין, אך הוא גם אינו משיב שה'מגיד' עושה נכון, הרי הוא (= ר' הירשל) יצא מכליו.

בינתיים סיים ר' מרדכי את תפילתו, בהיותו בחדרו הקטן – הרי למרות שהכותל הדק היה עדיין שבור וגם הדלת לא היתה במקומה, אף-על-פי-כן לא שמע שבבית-המדרש נמצאים מספר מסויים של אנשים, ונטל את ידיו לטעום משהו.

כאשר ראה ר' הירשל שר' חיים 'פרוש' נכנס לבית-המדרש – שמח מאד, הוא יודע שר' חיים מייקר בכבודו של ה'מגיד', ותיכף ניגש לר' חיים וסיפר לו את כל המעשה עם הלומדות, ואשר כמה מהנוכחים אמרו שה'מגיד' מתנהג נגד הדין.

ר' חיים שמע את הכל במתינות, ובקרירות ענה לו "ילד אינו צריך להתערב בין מבוגרים".

כאשר הבחין ר' אברהם שאול פאלטניק בר' חיים 'פרוש', ניגש אליו (= לר' חיים פרוש)

– מאז ההיכרות הראשונה שהיתה לו (= לר' אברהם שאול) עם ר' חיים 'פרוש' לפני רבות בשנים, מאז שבאה השאלה החמורה בעניין החליצה לפני הגאון הזקן עליו-השלום – הרי הוא הרב הזקן ר' בוניש זרח – היה ר' אברהם שאול להוט אחר ר' חיים, כזה למדן גדול ומעמיק ובעל סברא ישרה (= כר' חיים) לא פגש אף פעם.

ומהו למדן אמיתי, ידע כבר ר' אברהם שאול, מעבר לכך שהוא עצמו היה יהודי למדן גדול ובעל ראש מהיר ועמקן, ונוסף לכך תפסן ובעל זיכרון אדיר ביותר. הרי חוץ מזה, היה נוסע לירידים הגדולים בפאלאצק, מינסק, שקלאוו ואפילו לבריסק, ולכן קראו לו פאלאטניק, היות והיה נוסע עם מרכבתו וה"פאלאטקע" (= אהל נוודים, סירים קטן) לירידים הגדולים, תמיד היו עמו שני משרתים. ובהגיעו ליריד, היו המשרתים מנהלים את העסק, ור' אברהם שאול היה יושב בבית-המדרש ולומד, או מתוועד בעניני לימוד עם לומדים וגאונים נוספים שהיו מתאספים ביריד.

כך היה אז עדיין הסדר, שליריד היו מגיעים הרבה לומדים וגאונים ממקומות שונים, (=

היות ו)דבר ראשון הרי בזמן היריד היו מתנהלים הרבה דיני תורה, אז היו נפגשים הרבה אנשים ממקומות שונים במדינה, ובמילא הרי כל תקנה שהגאונים שהתאספו ראו לנכון לתקנה, התפשטה תיכף ומיד לכל המקומות על-ידי האנשים שהיו ביריד.

כל פעם שר' אברהם שאול היה מגיע מהיריד, היה מביא כמות גדולה של חידושי תורה ופולפולים ששמע מגאוני העולם הגדולים, וגם מה שהוא בעצמו חידש.

(= בסוף שנה שעברה) כאשר חזר מהירידים במינסק ובריסק שהיו בחודש אלול, הרי הוא (= ר' אברהם שאול) שמע שר' חיים 'פרוש' שינה במשהו את התנהגותו. ועכשיו הרי הוא עצמו רואה זאת איך שהנהגתו של ר' חיים נהייתה פשוטה יותר, אך למרות זאת היתה לו לר' אברהם שאול את הדרת הכבוד הגדולה ביותר כלפי ר' חיים, וניגש אליו –

ר' אברהם שאול אפילו התפלא מאד, איך זה קורה שר' חיים מגיע לבית-המדרש הגדול, (= הרי זה) ביטול תורה, אך תיכף נזכר במה ששמע שה'מגיד' ור' חיים לומדים יחד שיעור-פילפול בתורה.

בפעם הזאת בבואו מהירידים, לא היה לר' אברהם שאול הזמן להתראות עם ר' חיים, ולספר לו את חידושי התורה והפולפולים החריפים ששמע בירידים.

לא היתה נסיעתו מוצלחת ביותר, היריד הראשון היה במינסק בימים הראשונים של חודש אלול, והיריד השני היה בבריסק באמצע החודש. בשבת מברכים אלול, שמע ר' אברהם שאול בפעם האחרונה את דברי התורה "אל יפטר" שה'מגיד' אמר לו.

זוהי לו כמעט הפעם הראשונה – פרט לזמן שהעילוי מבעלנין היה – שהוא (= ר' אברהם שאול) יסע מביתו ליריד עם כל-כך הרבה חידושי תורה, פולפולים ודברי הלכה, ובפרט בלשונות הרמב"ם.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

עשו אסיפה מכל העיר ובחרו באיזה אנשים, אשר הם יביאו אל הפועל תיקון בית הטבילה. ובגלל הדבר הזה יברך השי"ת פועל כל אחד ואחד ויצליחוהו בכל אשר לו. שימו לבבכם על טהרתם של ישראל אשר בידכם הוא, והאל הטוב יהי בעזרכם, ובארוכה כתבתי בזה לידידנו ר' הלל שי, התחזקו ועשו, ויברך השי"ת בגו"ר.

והיו ברכה ושלו' כאויני וידידם עוז הדוי"ש ומברכם בן מו"ר,

יוסף יצחק

בי"ה, א' י"ט מ"ח רפ"ב

אל עם הקודש יושבי עיר רודניא, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה.

כולנו כאחד יודעים את התורה והמצוה לנו, בדבר טהרת בית ישראל, הנוגע בנפש כל אחד ואחד מישראל ממש, וכאשר במחנם בית הטבילה נתקלקלה וצריכה תיקון, וכבר יש לכם קורות במה לתקנם, התעוררו עם קודש ועשו ועד מיוחד, אשר ישתדל בתקנת הבית טבילה, אשר זה נוגע לכל אחד ואחד מישראל.

הלכות בית הבחירה

המזבח מקומו מכוון ביותר

פרק ב הלכה א

הַמִּזְבֵּחַ - מְקוֹמוֹ מְכוּוֹן בְּיֹתֵר, וְאֵינּוּ מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל". וּבַמִּקְדָּשׁ נִעְקֵד וְצִחָק אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָךְ לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה" וְנֶאֱמַר: "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת בְּהַר הַמִּרְיָה"

שכתוב³ "הכל בכתב מי ה' עלי השכיל"?!
ב. והביאור בזה:

כבר כתב הרמב"ם בפרק א'⁴ שהיו כמה שינויים בין בית ראשון, בית שני, ובנין העתיד: "בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים, וכן בנין העתיד להבנות אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר, ואנשי בית שני כשכנו בימי עזרא, בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל".

ולכאורה, כיצד יתכן שיהיה שינוי כל שהוא מהבנין שבנה שלמה, שנבנה על פי ציווי הקדוש ברוך הוא, "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"?! – אלא ודאי בהכרח לומר שלא כל הפרטים שבמגילה (שמסר שמואל לדוד⁵) נאמרו בתור ציווי לדורות, ולכן בכמה פרטים היו שינויים ממקדש למקדש.

ועל דרך שמצינו בנוגע למשכן, שישנם כמה פרטים שנאמר בהם "וכן תעשו – לדורות⁶", וישנם פרטים שהיו רק במשכן, ולא בבית המקדש לדורות.

ועל פי זה יש לבאר גם את החילוק שבין המזבח לבית המקדש – שמקומו של המזבח מכוון ביותר, מה שאין כן מקומו של בית המקדש:

בנוגע למקומו של בית המקדש – עיקר הדיוק הוא שבית המקדש יהיה "בהר המוריה", אבל אינו מכוון ביותר – שהרי הר הבית היה ת"ק על ת"ק אמה⁷, ואילו מקומו של בית המקדש (שהיה קטן משטחו של הר הבית) בתוך השטח של הר הבית – אינו מכוון

א. כתב הרמב"ם: "המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם. . ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח. . הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא".

והנה מדיוק לשון הרמב"ם "המזבח מקומו מכוון ביותר", מובן שענין זה הוא רק בנוגע למזבח, מה שאין כן בנוגע לכללות בית המקדש, שאף שצריך להיות במקומו (וכהמשך לשון הרמב"ם כאן: לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה"), מכל מקום אינו מכוון ביותר. וכן הוא לשון הרמב"ם בהלכות מלכים¹: "ובנה מקדש במקומו" (סתם), ולא כתב במקומו המכוון ביותר.

וצריך להבין:

מכיון שהמזבח צריך לעמוד במקום מסויים בבית המקדש ("לפני האולם משוך לדרום"²), נמצא שהמקום דכללות המקדש הוא בהתאם למקום המזבח, ואם כן כיצד יתכן שמקומו של המזבח יהיה מכוון ביותר, ומקומו של בית המקדש – במקומו סתם, ולא המכוון ביותר?!

ובכלל צריך להבין: כיצד יתכן לומר שישנם ענינים בבית המקדש שאינם מכוונים ביותר – הרי כל פרטי עניני בית המקדש נאמרו מפי הקדוש ברוך הוא, כמו

(5) ראה ירושלמי מגילה פ"א ה"א.
(6) תרומה כה, ט ובפרש"י – מסנהדרין טז, ב.
(7) מדות פ"ב מ"א. רמב"ם שם פ"ה ה"א.

(1) ספ"א.
(2) רמב"ם ה' ביהב"ח פ"א ה"ד.
(3) דברי הימים"א כח, יט.
(4) ה"ד.

ביותר כמה בדיוק יהיה רחוק מצד זה כו', ובזה יכולים להיות שינויים ממקדש למקדש.

ועל דרך זה יש לומר בנוגע למקומו של המזבח ביחס לכללות בית המקדש – שאף שמקומו של המזבח היה מכוון ביותר, מכל מקום מקומו המדוייק של המזבח ביחס לשטחו של בית המקדש, כמה יהיה רחוק ממזרח וכמה ממערב כו', יכול להשתנות ממקדש למקדש.

ג. אמנם, לאידך גיסא – מצינו מעלה בנוגע למקומו של בית המקדש לגבי מקומו של המזבח: בנוגע למקומו של בית המקדש – כותב הרמב"ם⁸: "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולם לבנות בהן בית לה' . ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה", כלומר, אף שמקומו של בית המקדש אינו מכוון

ביותר, מכל מקום אין כל אפשרות למקום אחר. מה שאין כן בנוגע למקומו של המזבח – הרי למרות שמקום זה מכוון ביותר, "המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא", היינו שמקום זה נקבע כבר מקדמת דנא, מכל מקום מצינו שגם לאחרי שאדם הראשון בנה מזבח במקום זה, נבנו מזבחות נוספים בשאר המקומות.

ועל פי זה יומתק ביותר זה שהרמב"ם פתוח את ספר העבודה עם הפסוק "שאלו שלום ירושלים"⁹: מכיון שמקומו של בית המקדש אינו מכוון ביותר, ואף על פי כן מוכרח להיות בירושלים דוקא – מובן, שענין זה קשור עם המעלה המיוחדת דירושלים.

(משיחת ש"פ נצו"י ה'תשד"ט)

(9) תהלים קכב, ו.

(8) פ"א ה"ג.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מני"א, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ מוה"ר אברהם יעקב שי

שלום וברכה!

בטח קבל מכתבי - מענה על מכתבו, וכיון שזה זמן רב שלא קבלתי ממנו כל ידיעות, אף שבכלל חזקה היא שכשאינן כותבים מכתבים ה"ז סימן שהכל כשורה, אבל הלא ידוע פסק השו"ע (יו"ד בתחלתו) שבמקום שאפשר לברר אין סומכין על החזקה הרי בטח יודיע בפירוש ג"כ.

מצו"פ קונטרס המדבר ג"כ בענין זכרון הן זה שהקב"ה מבקש מישראל והן שישראל מבקשים מהקב"ה וכמבואר בפנים ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה, כשהאחד זוכר את רעהו לטובה ולברכה בכל עת הרי שכרו כפול מן השמים, שהקב"ה זוכר עי"ז את הזוכר והנוכר למלאות לכל אחד המצטרך לו, ויש להמשיך זה לענין שאל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרנו, שגם בזה ישנם שלשה הנ"ל שזהו סגולה שהאחד יזכור את חבירו והזכרון יהי תלוי בדבר הלכה, הליכה של הקב"ה, אשר הליכות עולם (גם) לו, היינו ע"פ מאמר המדרש, שהלך הקב"ה מהלך ת"ק שנה לקנות לו שם (קה"ר רפ"ז) ובא זה ע"י התורה, והאריכות לדכותי אך למותר.

בברכה שיהפוך השי"ת ימים אלו לששון ולשמחה בעגלא דידן ובכבוד.

נקדה משיחת קודש

השקדים המתוקים

השבת אנחנו קוראים בתורה שתי פְּרָשׁוֹת - 'מטות־מסעי'. 'מטות' זו מלה נרדפת לשבטים - והפרשה מספרת שמושה רבנו דבר אל ראשי השבטים של בני ישראל.

אך למלים 'שבט' ו'מטה', יש עוד פרוש: 'שבט' הוא ענף לח ורענן שעדין מחבר, או שעד לא מזמן היה מחבר לשרשים שלו. לעמת זאת 'מטה' הוא מקל חזק ויבש, שכבר לא מחבר לשרשים שלו והספיק להתיבש.

זה רומז לשני מצבים של הנשמה: כאשר הנשמה נמצאת למעלה, לפני ירידתה לעולם הזה, היא מחברת ודבוקה לקדוש ברוך הוא, כשבט המחבר לאילן.

אך לאחר שהנשמה ירדה לעולם הזה, לתוך הגוף החמרי, היא כמו 'מטה'. לא רואים בגלוי את אותו קשר שהיה לה קדם עם השם.

כך גם במצב של עם ישראל: שבית המקדש היה קיים, עם ישראל הוא כמו שבט, הוא מחבר ודבוק להשם, יש גלוי אלקות ונסים יומיומיים. לעמת זאת בזמן הגלות, אנחנו כמו מטה, יש גלות וחרבן והקשר הרוחני העצום שהיה בזמן הבית לא נפר בנו בגלוי.

אבל זה מטה של נחמה. השבט הוא לח ורך. המטה לעמת זאת הוא חזק וקשה. דוקא כאשר הנשמה יורדת למטה, לגוף החמרי, מתגלים בה כוחות חזקים לעמוד בתקף גדול ולהשאר דבוקה בהשם.

כך גם בזמן הגלות, דוקא הנסיונות הם אלו שמעוררים בנו כוחות גדולים.

הדבר דומה לסכר בנהר. כאשר המים מצליחים להתגבר ולפרץ את הסכר, הם זורמים במהירות הרבה יותר גדולה מאשר קדם לכן. אם כן, ירידת הנשמה לגוף וירידת עם ישראל לגלות, היא ירידה צרף עליה. ירידה שמגלה בנו את תקף הנשמה.

בהפטרות השבת הקודמת, שהיא הראשונה מבין שלוש הפטרות של 'פרענות' הנקראות בשבתות 'בין המצרים' - השם מראה לירמיהו בנבואה מקל שקד. השקד הוא פרי שתהליך ההבשלה שלו מהיר מאוד, בדייק עשרים ואחד יום! כמנין ימי שלושת השבועות של החרבן.

מצד שני יש כאן נחמה גדולה. השקדים הם מרים לפני ההבשלה, אבל אחר כך הם נהיים מתוקים. כך גם ימים אלו תכליתם להפך לימי ששון ושמחה. ממקל של פרענות למקל של נחמה. משקד מר לשקד מתוק.

(ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 194 ואילך, ועוד. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

פרשת מטות-מסעי

ל אַחְרֵי שָׁמְעוּ וַנִּשְׂא אֶת־עֹנֶה: " אֵלֶּה הַחֻקִּים
 אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ
 בֵּין־אָב לְבֵתוֹ בְּנִעְרֵיהֶ בֵּית אָבִיהֶ: פ (עד כאן בחול)
 לֹא אֶ וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: בְּנִקְמָה
 נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְּיָנִים אַחֵר תֹּאסֹף
 אֶל־עַמּוּד: ג וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר
 הַחֲלִצוּ מֵאֵתְכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וְיָהִיו עַל־מִדְּוִן
 לְתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְּוִן: ד אֶלֶף לַמִּטָּה אֶלֶף
 לַמִּטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצַבָּא:
 ה וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמִּטָּה שְׁנַיִם־
 עֶשְׂרֵת אֶלֶף חֲלוּצֵי צַבָּא: ו וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
 אֶלֶף לַמִּטָּה לְצַבָּא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר
 הַכֹּהֵן לְצַבָּא וְכֹלֵי הַקֹּדֶשׁ וְחִצְצֹרֹת הַתְּרוּעָה
 בְּיָדוֹ: ז וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְּוִן פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר: ח וְאֶת־מַלְכֵי מִדְּוִן
 הָרְגוּ עַל־חֲלָלֵיהֶם אֶת־אֹוֵי וְאֶת־רָקֶם וְאֶת־צֹר
 וְאֶת־חֹור וְאֶת־רַבֵּעַ חַמְשַׁת מַלְכֵי מִדְּוִן וְאֵת
 בַּלְעָם בֶּן־בְּעֹר הָרְגוּ בְּחָרֶב: ט וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל אֶת־נִשְׂי מִדְּוִן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־
 בְּהֵמָתָם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בְּזָוִו:
 י וְאֵת כָּל־עֲרִיָּהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־טִירֹתָם
 שָׂרְפוּ בְּאֵשׁ: יא וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשְּׁלָל וְאֵת כָּל־
 הַמִּלְקוֹחַ בְּאָדָם וּבְבַהֲמָה: יב וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה
 וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
 הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשְּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה
 אֶל־עֲרֶכְתַּת מֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶל רֵאשֵׁי הַמִּטּוֹת (ל, ב)

"למד שהפרת נדרים בנחיד מקחה" (רש"י). ו"ל אמרו
 "דיין מה שאסרתו תורה", כי יש להתעסק עם העולם
 ולהצלותו. מאידך אמרו "נדר סיג לפרישות", כי אם יש
 חשש שהתעסקות זו תביא ירידה ומקשול, יש לנדר. מוכן

ל ב וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רֵאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ
 כִּי־יָדַר נָדַר לַיהוָה אֹו־הַשְּׁבַע שְׁבַעַה לְאָסֵר
 אָסֵר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הֵיבֵא מִפּוֹ
 יַעֲשֶׂה: ד וְאִשָּׁה כִּי־תָדַר נָדַר לַיהוָה וְאָסְרָה
 אָסֵר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנִעְרֵיהָ: ה וַשְּׁמַע אָבִיהָ
 אֶת־נְדָוֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
 וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָוֶיהָ וְכָל־אָסֵר
 אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ
 אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָוֶיהָ וְאָסְרִיהָ אֲשֶׁר־
 אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וְיִהְיֶה יִסְלַח־לָהּ
 כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ: ז וְאִם־הִיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ
 וְנָדְרָה עֲלֶיהָ אוֹ מִכְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה
 עַל־נַפְשָׁהּ: ח וַשְּׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהַחֲרִישׁ
 לָהּ וְקָמוּ נְדָוֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
 יָקָמוּ: ט וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ
 וְהִפֵּר אֶת־נְדָוֶיהָ אֲשֶׁר עֲלֶיהָ וְאֵת מִכְּטָא
 שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְיִהְיֶה יִסְלַח־
 לָהּ: (לוי) י וְנָדַר אֱלֹמְנָה וְגִרְשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אָסְרָה
 עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עֲלֶיהָ: יא וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדְרָה
 אוֹ־אָסְרָה אָסֵר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה: יב וַשְּׁמַע
 אִישָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא הִנִּיא אֹתָהּ וְקָמוּ
 כָּל־נְדָוֶיהָ וְכָל־אָסֵר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
 יָקוּם: יג וְאִם־הִפֵּר יִפֵּר אֹתָם | אִישָׁהּ בְּיוֹם
 שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצֵא שְׁפָתֶיהָ לְנְדָוֶיהָ וְלֹא־אָסֵר נַפְשָׁהּ
 לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הַכֹּהֵם וְיִהְיֶה יִסְלַח־לָהּ: (ישׂאל)
 יד כָּל־נָדַר וְכָל־שְׁבַעַת אָסֵר לְעֵנַת נַפֵּשׁ אִישָׁהּ
 יִקְיָמוּ וְאִישָׁהּ יִפְרָנוּ: טו וְאִם־הַחֲרִישׁ יַחֲרִישׁ לָהּ
 אִישָׁהּ מִיּוֹם אֲלִיּוֹם וְהַקִּיִּם אֶת־כָּל־נְדָוֶיהָ אוֹ
 אֶת־כָּל־אָסְרִיהָ אֲשֶׁר עֲלֶיהָ הַקִּיִּם אֹתָם כִּי־
 הַחֲרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ: טז וְאִם־הִפֵּר יִפֵּר אֹתָם

כח מן־מחציתם תקחו ונתתה לאֲלֶעזר הכהן
 תְּרוּמַת יְהוָה: ^א ומן־מחצת בני־יִשְׂרָאֵל תקח |
 אחד | אחז מן־הַחֲמִישִׁים מן־הָאָדָם מן־הַבֶּקֶר
 מן־הַחֲמִירִים ומן־הַצֹּאן מִכֹּל־הַבְּהֵמָה ונתתה
 אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁפַּן יְהוָה:
 כג וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֲלֶעזֶר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: ^ב ויהי המִלְקוֹחַ יָתֵר הַזֶּה אֲשֶׁר בָּזְזוּ
 עִם הַצֹּבָא צֹאן שְׁשִׁמָּאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף
 וְחֲמִשָּׁת אֲלָפִים: ^ג וּבִקֶּר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אֶלֶף:
 ד וְחֲמִירִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֶלֶף: ^ד וַנִּפְשׂ אָדָם
 מן־הַנְּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר כֹּל־נֶפֶשׁ
 שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף: ^ה וְתִהְיֶה הַמִּחְצָה חֵלֶק
 הַיְצִאִים בְּצֹבָא מִסֵּפֶר הַצֹּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף
 וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעֵת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת:
 ו וְיִתֵּי הַמְּכָס לַיהוָה מן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשׁ
 וְשִׁבְעִים: ^ז וְהַבֶּקֶר שֵׁשָׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
 וּמְכָסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים: ^ח וְחֲמִירִים
 שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וּמְכָסָם לַיהוָה אֶחָד
 וְשִׁשִּׁים: ^ט וַנִּפְשׂ אָדָם שֵׁשָׁה עֶשֶׂר אֶלֶף וּמְכָסָם
 לַיהוָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים נֶפֶשׁ: ^י וַיִּתֵּן מֹשֶׁה
 אֶת־מְכָס תְּרוּמַת יְהוָה לְאֲלֶעזֶר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{יא} ומן־מחצית בני יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מן־הָאֲנָשִׁים הַצֹּבָאִים: ^{יב} וְתִהְיֶה
 מִחְצַת הָעֵדָה מן־הַצֹּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף
 וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שִׁבְעֵת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת:
 יג וּבִקֶּר שֵׁשָׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף: ^{יד} וְחֲמִירִים
 שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^{טו} וַנִּפְשׂ אָדָם שֵׁשָׁה
 עֶשֶׂר אֶלֶף: ^{טז} וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמִּחְצַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֶת־הָאָחוּז אֶחָד מן־הַחֲמִישִׁים מן־הָאָדָם וּמִן־
 הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁפַּן
 יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{יז} וַיִּקְרְבוּ
 אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר לְאֲלֹפֵי הַצֹּבָא שְׂרֵי
 הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת: ^{יח} וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה:

אפוא, שאם יש דין בגדר השיף לבעל ברהה, ממחה, מסמבר
 שהוא דין בהפרת גדר – הממחה מעלה את הנודר לדרגה
 כזו שאינו זקוק עוד לגדר.

(לקוטי שיחות יג עמ' 107)

שני י וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֲלֶעזֶר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂאֵי
 הָעֵדָה לִקְרֹאתֶם אֶל־מַחוּז לַמַּחֲנֶה: ^י וַיִּקְצֹף
 מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי
 הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצֹּבָא הַמִּלְחָמָה: ^{יא} וַיֹּאמֶר
 אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הִתִּייתֶם כֹּל־גִּבְעָה: ^{יב} הֲנָה הִנֵּה הָיוּ
 לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר בְּלִעָם לְמִסְר־מַעַל בַּיהוָה
 עַל־דַּבָּר פְּעוֹר וְתִהְיֶה הַמִּגִּפָּה בְּעֵדַת יְהוָה:
 יג וְעַתָּה הֲרִגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יָדְעַת
 אִישׁ לְמִשְׁכָּב זָכָר הֲרִגוּ: ^{יד} וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים
 אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר הַחַיִּי לָכֶם: ^{טו} וְאַתֶּם
 חָנוּ מַחוּז לַמַּחֲנֶה שִׁבְעֵת יָמִים כֹּל הַיּוֹם וּבַיּוֹם
 וְכָל | נִגַע בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי אֹתָם וְשִׁבִיכֶם: ^{טז} וְכָל־בִּגְד וְכָל־כְּלִי־
 עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עֵזִים וְכָל־כְּלִי־עֵץ תִּתְחַטְּאוּ:
 טז וַיֹּאמֶר אֲלֶעזֶר הַכֹּהֵן אֶל־אֲנָשֵׁי הַצֹּבָא
 הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{יז} אַךְ אֶת־הַזֵּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף
 אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרֹזֶל אֶת־הַבַּדִּיל וְאֶת־
 הָעֶפְרַת: ^{יח} כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ
 בְּאֵשׁ וְיָתֵר אֵךְ בְּמִי נָדָה יִתְחַטֵּא וְכָל אֲשֶׁר
 לֹא־יָבֹא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמַּיִם: ^{יט} וּכְבַסְתֶּם
 בְּגִדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְיָטַהַרְתֶּם וְאַחַר תִּבְאוּ
 אֶל־הַמַּחֲנֶה: ^כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: ^{כא} שָׂא אֶת רֹאשׁ מִלְקוֹחַ הַשְּׂבִי בְּאָדָם
 וּבְבְהֵמָה אֹתָהּ וְאֲלֶעזֶר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי אֲבוֹת
 הָעֵדָה: ^{כב} וְחִצֵּית אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי
 הַמִּלְחָמָה הַיְצִאִים לְצֹבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה:
 כג וְתִרְמַת מְכָס לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה
 הַיְצִאִים לְצֹבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמִשׁ הַמֵּאוֹת
 מן־הָאָדָם וּמִן־הַבֶּקֶר וּמִן־הַחֲמִירִים וּמִן־הַצֹּאן:

עבדיך נשאו את־ראש אנשי המלחמה אשר
 בידנו ולא־נפקד ממנו איש: ונקרב את־קרְבֵן
 יהוה איש אשר מצא כל־זהב אצודה וצמיד
 טבעת עגיל וכימוז לכפר על־נפשתינו לפני
 יהוה: ויקח משה ואלעזר הכהן את־הזהב
 מאתם כל כלי מעשה: ויהי כל־זהב
 התרומה אשר הרימו ליהוה ששה עשר אלף
 שבע־מאות וחמשים שקל מאת שרי האלפים
 ומאת שרי המאות: אנשי הצבא בזו איש
 לו: ויקח משה ואלעזר הכהן את־הזהב
 מאת שרי האלפים והמאות ויבאו אתו אל־
 אהל מועד ופרזו לבני־ישראל לפני יהוה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ותהי מחצת העדה (לא, מג)

בדאי עבר זמן רב עד שהרימו את המכס, ובדרך הטבע
 אי אפשר שבמשך זמן זה לא מת אף אחד מכל האדם
 והבהמה, ואם כן לא היו הצצאים שוים, והכתוב מפרט את
 מחצת העדה כדי להודיע דבר פלא (לא בתור מאמר המסגרת):
 החצי השני היה בדיוק כמו החצי הראשון, כי לא מת אף
 אחד. וזוהי פונת רש"י: "כך וכך". ובטעם הדבר יש לומר,
 שאם לא היו הצצאים שוים היה עדרף שלא נלקח ממנו מכס.

(לקוטי שיחות יג עמ' 112)

שלישי לב * ומקנה | רב היה לבני ראובן
 ולבני־גד עצום מאד ויראו את־ארץ יעזר
 ואת־ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה:
 ויבאו בני־גד ובני ראובן ויאמרו אל־משה
 ואל־אלעזר הכהן ואל־נשיאי העדה לאמר:
 עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה
 ושכם ונבו ובען: ה ארץ אשר הפה יהוה לפני
 עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך
 מקנה: ה ויאמרו אם־מצאנו חן בעיניך יתן
 את־הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל־תעברנו
 את־הירדן: ויאמר משה לבני־גד ולבני ראובן
 האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה:

ו ולקח כתיב תנואון קרי תניאון את־לב בני ישראל
 מעבר אל־הארץ אשר־נתן להם יהוה: ה פה
 עשו אבתיכם בשלחי אתם מקדש ברנע
 לראות את־הארץ: ויעלו עד־נחל אשכול
 ויראו את־הארץ ויניאו את־לב בני ישראל
 לבלתי־בא אל־הארץ אשר־נתן להם יהוה:
 ויחר־אף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר:
 * אם־יראו האנשים העלים ממצרים מפן
 עשרים שנה ומעלה את האדמה אשר
 נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב כי לא־מלאו
 אחרי: ב בלתי כלב בן־פנח הקנזי ויהושע
 בן־נון כי מלאו אחרי יהוה: ג ויחר־אף יהוה
 בישראל וינעם במדבר ארבעים שנה עד־תם
 כל־הדור העשה הרע בעיני יהוה: ד והנה
 קמתם תחת אבתיכם תרבות אנשים חטאים
 לספות עוד על חרון אף־יהוה אל־ישראל:
 ה כי תשובן מאחריו ויסף עוד להניחו במדבר
 ושחתם לכל־העם הזה: ו ויששו אליו
 ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים
 לטפנו: ז ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל
 עד אשר אם־הביאנם אל־מקומם וישב טפנו
 בערי המבצר מפני ישרי הארץ: ח לא נשוב
 אל־בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו:
 ט כי לא נחל אתם מעבר לירדן ותלאה פי
 באה נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרח: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

גדרות צאן . . וערים לטפנו (לב, טז)

"שהקדימו מקניהם לטפם" (רש"י). בני גד ובני ראובן
 רצו להתישב בעבר הירדן כדי להמשיך קדשת ארץ ישראל
 גם שם, ב"ארץ מקנה", היינו ברור הנפש הבהמית וברור
 מין החי כפשוטו. לכן הקדימו מקניהם, כי עקר פונתם
 בהתישבות זו היתה כדי לברר את חלקם בעולם, ה"מקנה
 רב", לא למען עצמם וטפיהם.

(ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 616)

וְאֵת קָרִיתִים: ^ל וְאֵת־נָבוֹ וְאֵת־בְּעַל מְעוֹן מוֹסַבֵּת שֵׁם וְאֵת־שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ: ^מ וַיִּלְכְּדוּ בְנֵי מְכִיר בְּנֵי־מְנַשֶּׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּ וַיִּירָשׁ אֶת־הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: ^נ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגְּלָעָד לְמְכִיר בְּנֵי־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: ^ס וַיֵּאִיר בְּנֵי־מְנַשֶּׁה הַלָּד וַיִּלְכְּדוּ אֶת־חֹתְמֵיהֶם וַיִּקְרְאוּ אֶתְהֵן חֹתֵי יְאִיר: ^פ וַנִּבַּח הַלָּד וַיִּלְכְּדוּ אֶת־קַנְתָּה וְאֵת־בְּנֵיהֶּ וַיִּקְרְאוּ לָהּ נַבַּח בְּשֵׁמוֹ: פפפ

ק"ב פפוקים, בק"י יק"ב סימן

פרשת מסעי

לג א אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם: ג וַיִּסְעוּ מֵרַעַמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמֹה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרַיִם: ד וּמִצְרַיִם מִקְבָּרִים אֶת אֲשֶׁר הִפָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־כְּבוֹד וּבִאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים: ה וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעַמְסֵס וַיַּחֲנוּ בַסֶּפֶת: ו וַיִּסְעוּ מִסֶּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְם אֲשֶׁר בְּקִצְהַ הַמִּדְבָּר: ז וַיִּסְעוּ מֵאֶתְם וַיֵּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בְּעַל צִפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֵּל: ח וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיִּלְכְּדוּ דָרֶךְ שְׁלִשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר אֹתָם וַיַּחֲנוּ בְּמִרָה: ט וַיִּסְעוּ מִמִּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם: י וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף: יא וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר־סִין: יב וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר־סִין וַיַּחֲנוּ בַּדְּפָקָה: יג וַיִּסְעוּ מִדְּפָקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלוֹשׁ: יד וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם לְשָׁתוֹת: טו וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר סִינִי:

רביעי ב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אִם־תַּחֲלֹצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה: כא וְעָבַר לָכֶם כָּל־חַלּוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוּ אֶת־אֵיכּוֹ מִפְּנֵינוּ: כב וּנְכַבְּשֶׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תָּשׁוּבוּ וְהִייתֶם נָקִים מִיְהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאֶחָזָה לִפְנֵי יְהוָה: כג וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כִּן הִנֵּה חֲטַאתֶם לִיהוָה וְדַעוּ חֲטַאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם: כד בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְלְכֶם וְגֵדְרֹת לְצִנְאֵיכֶם וְהִצַּא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ: כה וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עַבְדֶּיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדָנִי מִצְוָה: כו טַפְּנוּ נַשִּׁינוּ מִקִּנְנוּ וְכָל־בְּהֵמַתְנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגְּלָעָד: כז וְעַבְדֶּיךָ יַעֲבְרוּ כָּל־חַלּוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדָנִי דִּבֶּר: כח וַיִּצְוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן וְאֶת־רְאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם אִם־יַעֲבְרוּ בְנֵי־גֵד וּבְנֵי־רְאוּבֵן א אֹתְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חַלּוּץ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וּנְכַבְּשֶׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אָרֶץ הַגְּלָעָד לְאֶחָזָה: לו וְאִם־לֹא יַעֲבְרוּ חַלּוּצִים אֶתְכֶם וְנֶאֱחָזוּ בְּתֹכְכֶם בְּאָרֶץ כְּנָעַן: לז וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עַבְדֶּיךָ כִּן נַעֲשֶׂה: לח נַחֲנוּ נַעֲבֹר חַלּוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶתְנוּ אֶחָזָה נַחֲלָתְנוּ מֵעַבְר לַיַּרְדֵּן: לט וַיִּתֵּן לָהֶם א מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֵד וְלְבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי א שְׁבֵט א מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלַכְתָּה סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכְתָּה עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בְּגִבְלֹת עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב: מ וַיִּבְנוּ בְנֵי־גֵד אֶת־דִּיבֵן וְאֶת־עֵטְרֹת וְאֵת עֵרְעֵר: מה וְאֶת־עֵטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעֲזֹר וְגִנְבָהָה: מו וְאֵת־בֵּית נְמִרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עָרֵי מְבָצָר וְגֵדְרֹת צֹאן: מז וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֲשִׁבּוֹן וְאֶת־אֶלְעָלָא

~ נקודות משיחות קודש ~

אלה מסעי בני ישראל (ג, א)
 הפעל-שם טוב אומר, שכל אחד עובר את כל המסעות
 במשך חייו. ואף שישנם מסעות שהם נגד רצון ה', ואיך
 אפשר לומר שחייבים לעבור גם אותם – הנה המסעות עצמם
 הם בחינות קדושות ומעלות רמות, אלא שהבחירה נתונה,
 ומצד מעשי ישראל ארעו בהם דברים שליליים. ויש להעיר
 מהמבאר ב'אור התורה' פרשתנו: "יש בחינת מ"ב מסעות
 גם בן בכל יום".

(לקוטי שיחות כג עמ' 225)

חמישי וידבר יהוה אל־משה בעֲרֶכְתָּ מואב
 על־יַרְדֵּן ירחו לאמר: ^א דבר אל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 ואמרת אלהם כי אתם עֲבָרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן
 אל־אֶרֶץ כְּנָעַן: ^ב והורשתם את־כָּל־יֹשְׁבֵי
 הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וּאֲבֹדְתֶם אֶת כָּל־מִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְאֵת
 כָּל־צִלְמֵי מִסְכַּתְכֶם תִּאֲבְדוּ וְאֵת כָּל־בְּמוֹתֵיכֶם
 תִּשְׁמִידוּ: ^ג והורשתם את־הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֵיהָ בָּהּ
 כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ אֲתָהּ:
^ד והתנחלתם את־הָאָרֶץ בְּגוֹזֵל לְמִשְׁפַּחְתֵיכֶם
 לְרֹב תִּרְבּוּ אֶת־נַחְלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת־
 נַחְלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׂמֵהּ הַגּוֹזֵל לוֹ יִהְיֶה
 לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֵלוּ: ^ה וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ
 אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ
 מֵהֶם לְשָׂפִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצַנִּינִים בְּצַדִּיכֶם וְצָרְרוּ
 אֲתָכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם יֹשְׁבִים בָּהּ:
^ו וְהָיָה כֹּאֲשֶׁר דִּמְיִתִּי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעִשֶׂה
 לָכֶם: ^ז לֹד « וידבר יהוה אל־משה לאמר:
^ח צו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אֲתֶם
 בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל
 לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לְגַבְלֹתֶיהָ: ^ט וְהָיָה לָכֶם
 פְּאֶת־גִּבּ מִמִּדְבַּר־צָן עַל־יַדֵּי אֲדוֹם וְהָיָה לָכֶם
 גְּבוּל גִּבּ מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח קִדְמָה: ^י וְנִסַּב לָכֶם
 הַגְּבוּל מִגִּבּ לְמַעַל עַקְרָבִים וְעֵבֶר צִנָּה
 כְּתִיב וְהָיָה קָרִי וְהָיָה תוֹצְאָתוֹ מִגִּבּ לְקֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ
 וְיָצָא חֲצֵר־אֲדָר וְעֵבֶר עֲצֻמָּנָה: ^{יא} וְנִסַּב הַגְּבוּל

וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרַת הַתְּאֹנָה:
^{יב} וַיִּסְעוּ מִקִּבְרַת הַתְּאֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּחֻצְרֹת: ^{יג} וַיִּסְעוּ
 מִחֻצְרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה: ^{יד} וַיִּסְעוּ מִרִתְמָה וַיַּחֲנוּ
 בְּרַמֵּן פְּרִיז: ^{טו} וַיִּסְעוּ מִרַמֵּן פְּרִיז וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה:
^{טז} וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרֹפֶס: ^{יז} וַיִּסְעוּ מִרֹפֶס
 וַיַּחֲנוּ בְּקַהְלָתָה: ^{יח} וַיִּסְעוּ מִקַּהְלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־
 שֹׁפֵר: ^{יט} וַיִּסְעוּ מִהַר־שֹׁפֵר וַיַּחֲנוּ בְּחֻרְדָּה:
^כ וַיִּסְעוּ מִחֻרְדָּה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֶלֶת: ^{כא} וַיִּסְעוּ
 מִמַּקְהֶלֶת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת: ^{כב} וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ
 בְּתַרְח: ^{כג} וַיִּסְעוּ מִתַּרְח וַיַּחֲנוּ בְּמַתְקָה: ^{כד} וַיִּסְעוּ
 מִמַּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחִשְׁמֹנָה: ^{כה} וַיִּסְעוּ מִחִשְׁמֹנָה
 וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת: ^{כו} וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבְנֵי
 יַעֲקֹן: ^{כז} וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וַיַּחֲנוּ בְּחַר הַגְּדָד:
^{כח} וַיִּסְעוּ מִחַר הַגְּדָד וַיַּחֲנוּ בְּיַטְבֵּתָה: ^{כט} וַיִּסְעוּ
 מִיַּטְבֵּתָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה: ^ל וַיִּסְעוּ מֵעֵבְרָנָה
 וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גְּבַר: ^{לא} וַיִּסְעוּ מֵעֵצִין גְּבַר וַיַּחֲנוּ
 בְּמִדְבַּר־צָן הוּא קֹדֶשׁ: ^{לב} וַיִּסְעוּ מִקֹּדֶשׁ וַיַּחֲנוּ
 בְּהַר הָהָר בְּקִצֵּה אֶרֶץ אֲדוֹם: ^{לג} וַיַּעַל אַהֲרֹן
 הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמַת שָׁם
 בְּשֵׁנַת הָאָרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ: ^{לד} וְאַהֲרֹן
 בֶּן־שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאֹת שָׁנָה בָּמָתוֹ בְּהַר
 הָהָר: ^{לה} וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֵּךְ עָרֹד וְהוּא־יֹשֵׁב
 בְּגִבּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בָּבֶא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{לו} וַיִּסְעוּ
 מִהַר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמָנָה: ^{לז} וַיִּסְעוּ מִצִּלְמָנָה
 וַיַּחֲנוּ בְּפוּזֵן: ^{לח} וַיִּסְעוּ מִפוּזֵן וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת:
^{לט} וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הַעֲבָרִים בְּגִבּוֹל
 מוֹאָב: ^מ וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גָּד: ^{מא} וַיִּסְעוּ
 מִדִּיבֵן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמֹן דְּבַלְתִּימָה: ^{מב} וַיִּסְעוּ
 מֵעֵלְמֹן דְּבַלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵי הַעֲבָרִים לְפָנֵי
 נָבו: ^{מג} וַיִּסְעוּ מִהַרֵי הַעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְכָת
 מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ: ^{מד} וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית
 הַיְשׁוּמֹת עַד אֶבֶל הַשָּׁפִיִּים בְּעֶרְכָת מוֹאָב: ^{מה} וְ

מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה:
 וגבול ים והיה לכם היים הגדול וגבול
 זה יהיה לכם גבול ים: וזה יהיה לכם גבול
 צפון מנהימ הגדל תתאו לכם הר ההר:
 מהר ההר תתאו לכא חמת והיו תוצאת
 הגבל צדדה: ויצא הגבל זפרנה והיו
 תוצאתיו חצר עינן זה יהיה לכם גבול צפון:
 והתאויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן
 שפמה: וירד הגבל משפם הרבלה מקדם
 לעינן וירד הגבל ומחה על-פתף ים-פנת
 קדמה: וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים
 הפלח זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב:
 ויצו משה את-בני ישראל לאמר זאת הארץ
 אשר תתנחלו אתה בגודל אשר צוה יהוה
 לתת לתשעת המפות וחצי המפה: כי לקחו
 מפה בני הראובני לבית אבתם ומפה בני
 הגדי לבית אבתם וחצי מפה מנשה לקחו
 נחלתם: שני המפות וחצי המפה לקחו
 נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

זאת הארץ אשר תפל לכם (לה. ב)

ארץ - לשון רצוא, רומז לנשמה, המשתוקקת תמיד לה.
 תפל - רומז לירידתה לעולם. מן הגבולין הללו. המצות
 נוהגות - בנות הירידה היא קיום מצות מעשיות, התלויות
 בארץ, שנתן לקימן רק במגבלות של העולם. על שם
 שנתמלקה בגורל. לשון נפילה - על ידי ירידה זו מגיעה
 הנשמה לבחינת גורל, עבודה שלמעלה משעם ודעת, עצם
 הנשמה.

(לקוטי שיחות יג עמ' 126)

שישי וידבר יהוה אל-משה לאמר: ואלה
 שמות האנשים אשר ינחלו לכם את-הארץ
 אלעזר הכהן ויהושע בן-נון: ונשיא אחד
 נשיא אחד ממטה תקחו לנחל את-הארץ:
 ואלה שמות האנשים למטה יהודה פלב
 בן-יפנה: ולמטה בני שמעון שמואל בן

~ נקודות משיחות קודש ~

ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר (לה. ו)

ליו ערים היו בארץ ישראל ויש בעבר הירדן. ויש לתמה:
 הפקשה להשאר בעבר הירדן לא הייתה רצויה, ככתוב "נחלה
 מבקלת בראשונה ואחריה לא תברך" (שמהרו לטול חלקם
 בעבר הירדן, רש"י. וברש"י לבראשית רבה ויש פרשה ע"ב:

תפסו בעבר הירדן שהיה מצוי להם ראשונה, אף-על-פי שארץ ישראל טובה הימנה. ואף-על-פי-כן צוה ה' להושיב את שבת לוי בעבר הירדן!

(לקוטי שיחות כג עמ' 212)

שביעי וידבר יהוה אל-משה לאמר: ודבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עברים את-הירדן ארצה פגוע: והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם וגם שמה רצח מכה-נפש בשגגה: והיו לכם הערים למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד-עמדו לפני העדה למשפט: והערים אשר תתנו שש-ערי מקלט תהיינה לכם: את | שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ פגוע ערי מקלט תהיינה: לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש-הערים האלה למקלט לגוס שמה כל-מכה-נפש בשגגה: ואם-בכלי ברזל | הפהו ימת רצח הוא מות ימת הרצח: ואם באבן יד אשר-ימות בה הפהו ימת רצח הוא מות ימת הרצח: או בכלי עץ-יד אשר-ימות בו הפהו ימת רצח הוא מות ימת הרצח: גאל הדם הוא ימת את-הרצח בפגוע-בו הוא ימתו: ואם-בשנאה יהדפנו או-השליך עליו בצדיה ימת: או באיכה הפהו בידו ימת מות-ימת המכה רצח הוא גאל הדם ימת את-הרצח בפגוע-בו: ואם-בפתע בלא-איכה הדפו או-השליך עליו כל-כלי בלא צדיה: או בכל-אבן אשר-ימות בה בלא ראות ויפל עליו ימת והוא לא-אויב לו ולא מבקש רעתו: ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה: והצילו העדה את-הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל-עיר מקלטו אשר-גם שמה וישב בה עד-מות הפהו הגדל אשר-

משה אתו בשמן הקדש: ואם-יצא יצא הרצח את-גבול עיר מקלטו אשר גוס שמה: ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את-הרצח אין לו דם: כי בעיר מקלטו ישב עד-מות הפהו הגדל ואחר-ימות הפהו הגדל ישוב הרצח אל-ארץ אחזתו: והיו אלה לכם לחקת משפט לדתיכם בכל מושבתיכם: כל-מכה-נפש לפי עדים ירצח את-הרצח ועד אחד לא-יענה בגפש למות: ולא-תקחו כפר לגפש רצח אשר-הוא רשע למות פירות יומת: ולא-תקחו כפר לגוס אל-עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד-מות הפהו: ולא-תחניפו את-הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את-הארץ ולא-ארץ לא-יכפר לדם אשר שפד-בה פיראם בדם שפכו: ולא תטמא את-הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שכן בתוכה כי אני יהוה שכן בתוך בני ישראל: פ לו | ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני-גלעד בין-מכיר בין-מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל: ויאמרו את-אדני צוה יהוה לתת את-הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צוה ביהוה לתת את-נחלת צלפחד אחינו לבנתיו: והיו לאחד מבני שבטי בני-ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגורל נחלתנו יגרע: ואם-יהיה היכל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן: ויצו משה את-בני ישראל על-פי יהוה לאמר פן מטה בני-יוסף דברים: וזה הדבר אשר-צוה יהוה לבנות

כָּל בְּרִכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחְמָתָא, דְּאִמְרִין
בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אָמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּן מִטָּה בְּנֵי יוֹסֵף הַדְּרִים (לו, ה)

על הפסוק (פנחס כו, ז) "בן בנות צלפחד הברות" פרש רש"י: "זפה תבעו". והינו, שלא רק שתביעתן צודקת, אלא היא גם תביעה זפה. ואף כאן: לא רק שהטענה צודקת (ולכן בא צווי ה' לבנות צלפחד), אלא היא גם טענה זפה, ולכן "וכל בת... לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה" (אף שלא דברו על כך).

(לקוטי שיחות יג עמ' 256)

מפסיר ^א ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלפה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: ^ב ממשפחת בני-מנשה בני-יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על-מטה משפחת אביהן: ^ג אלה המצות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד-משה אל-בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

~ נקודות משיחות קודש ~

אלה המצות והמשפטים אשר צוה ה' (לו, יג)

הכניסה לארץ ישראל הייתה לאחר הקדמת המסעות במדבר, כהן הכניעו בני ישראל ובכרו את ה'נחש שרף ועקרב'. כך נשללה האפשרות שקלפות אלו יבטלו את הכניסה לארץ, שהרי כבר התבררו. לכן הסתימו המסעות בערבות מואב, הדרגה הנמוכה ביותר: "מואב" הוא חקמה דקלפה, ובנה גופא - "ערבות", לשון ערב וחשף. לאחר הכניעת וברור קלפה זו, מוכנים להכנס לארץ ישראל.

(ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 568)

ק"ב פסוקים, חול"ה מחל"ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עץ-חיים היא למחזיקים בה, ותמיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

צִלְפַּחַד לְאִמּוֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תְּהִי־נָה לְנָשִׁים
אֵד לְמוֹשֶׁה מִטָּה אֲבִיהֶם תְּהִי־נָה לְנָשִׁים:
וְלֹא-תִסַּב נַחֲלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל-מִטָּה
כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מִטָּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
ח וְכֻלְּבֹת יִישֵׁת נַחֲלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְאַחֵד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִהְיֶה לְאִשָּׁה
לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו:
ט וְלֹא-תִסַּב נַחֲלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר כִּי-אִישׁ
בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ פֶּאֶשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֶשְׂו בְּנֹת צִלְפַּחַד:
יא וּתְהִי־נָה מַחֲלָה תִרְצֶה וְחִגְלָה וּמִלְפָּה וְנֵעָה
בְּנֹת צִלְפַּחַד לְבְנֵי דָדֵיהֶן לְנָשִׁים: יב מִמִּשְׁפַּחַת
בְּנֵי-מְנַשֶׁה בֶּן-יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתִהְיֶה נַחֲלָתָן
עַל-מִטָּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן: יג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת
וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחוּ:

חוק חזק ונתחזק

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה.
אמן בחייכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא
ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי
עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי.
יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר,
ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שו"תן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ד שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב הַחַמּוֹן וְכָל־מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל הַגְּדוּלִים אֲנִשֵׁי הַשֵּׁם: הַ כָּה | אָמַר יְהוָה מַה־מֵצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בֵּי אִיָּה דְבַר עוֹל כִּי רַחֲקוּ מֵעָלַי וַיֵּלְכוּ אַחֲרַי הַהֶבֶל עֲבֹדָה וְהַהֶבֶל עֲבֹדָה זֶה נַעֲשׂוּ גַם הֵם הַהֵל בְּלִי מִמִּשְׁחָה, שְׁהַרֵּי הַשְּׁפֵלָה מִמִּשְׁלָתֶם מֵאֵר. (1) עֲרֵבָה, מִיִּשׁוּר בַּמִּדְבָּר. (וְשׁוֹחָה, וּמְקוֹם גְּמוּת וּבוֹרוֹת. בְּאֶרֶץ צִיָּה, בְּמִקְוֵם שְׁמִמָּה. וְצִלְמֹתַי, צֵל שֶׁל מוֹת, הַשֶּׁכֶת הַקָּבֵר. לֹא עֵבֵר כֹּה אִישׁ, בְּרֹדֶךְ מַעֲבֵר. וְלֹא יֵשֵׁב אֶדָם שָׁם, לֹא הַתִּשְׁבֵּב בְּקִבְעוֹת מַעֲוִלִים. (2) אֶרֶץ הַכַּרְמֶל, מְקוֹם שְׂדוֹת וּבְרִמִּים. אֵת אֶרְצִי, כְּלוּמָר, הָאֶרֶץ הָרְאוּיָה לְהַשְׁרֹת שְׂכִינְתִי בָּהּ. לְתוֹעֵבָה, לְעִבּוּדָה זָרָה, שֶׁהִיא תוֹעֵבַת ה'. (ח) הַכֹּהֲנִים, שְׂמִתְמַקְדִּי הַכֹּהֲנִים לְחֹרוֹת לְעַם יִרְבִּי ה'. לֹא אָמְרוּ אִיָּה ה', לֹא הִתְהַוּוּ אֵת הָעַם לִמְרָ לָהֶם לְהַחֲבוֹנֵן בְּגִדְלַת ה', וְלֹא לְמִדּוּם דָּאֵת ה'. וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה, הֵם הַסְּתֵרְרוּן. לֹא יִדְעוּנִי, לֹא לְמוֹד אֵת הָעַם לְדַעַת אֵת ה'. וְהִרְעִים, הַמְּלָכִים. פִּשְׁעוּ כִי, מִרְדּוּ כִי. וְהַנְּבִיאִים, נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. כִּבְעַל כֶּשֶׁם הַפְּעַל, שְׁהוּא עֲבֹדָה זָרָה.

שי למורא

הַפְּטֵרָה לְקִרְיָאָה בְּצִיּוּר וּלְשָׁנִים מִקְרָא וְאַחַד תַּרְגוּם בִּירְמִיָּה פֶּרֶק ב

הפטרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא

ואחד תרגום בירמיה פרק ב

ד שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־ מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: הַ כָּה | אָמַר יְהוָה מַה־מֵצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בֵּי עוֹל כִּי רַחֲקוּ מֵעָלַי וַיֵּלְכוּ אַחֲרַי הַהֶבֶל וְהַהֶבֶל: וְלֹא אָמְרוּ אִיָּה הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֲתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרֵבָה וְשׁוֹחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמֹתַי בְּאֶרֶץ לֹא־עֵבֵר כֹּה אִישׁ וְלֹא־ יֵשֵׁב אֶדָם שָׁם: וְאָבִיָּא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פְּרִיָּה וְטוֹבָה וְתִבְאוּ וְתִטְמְאוּ אֶת־אֶרְצִי וְנִחַלְתִּי שְׂמִתֶּם לְתוֹעֵבָה: ח הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אִיָּה הַתּוֹרָה וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנִי וְהִרְעִים וְהָרַעִים פִּשְׁעוּ כִי

ח הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אִיָּה הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנִי וְהָרַעִים פִּשְׁעוּ כִי

שי למורא

ט) עוד אָריב אַתְּכֶם, לַפְּנֵי שְׂאֵבֵי עֲלֵיכֶם רָעָה, אֲתוּכֶם עִמָּכֶם עוֹד עַל יַד־בְּיָאֵי. וְאַחַּ בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב, וְיֹדַע אֲנִי שְׂפֵם עִם בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב. כִּי הַאֲשַׁמָּה תִלְךְ מִהֶאֱבֹת לְבָנִים דוֹר אַחֵר דוֹר. אֵי אֵי כְּתִיבִים, אֵי תִים שֶׁל רוּמֵי. וְקָדַר שְׁלָחוּ, וְשִׁלְחוּ שְׁלִיחִים לְאַרְצָא קְדַר, וְהִם עָרִיבִים. הֵן הִיתָה פְּזֹאת,

הַאֵם הִיתָה פְּעֻלָּה פְּזֹאת, תִּנְסַרְתְּ לְהִלֵּן. יא) הַהִימִיר גֹּי אֱלֹהִים, וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים, וְכִי הִמִּיר גֹּי מִהֶם אֵת אֱלֹהָיו, וְאַף־עַל־פִּי שִׁמְחָה לֹא אֱלֹהִים. כְּבוֹדוֹ, אֲשֶׁר בּוֹ הָיָה נִכְבָּד. יב) שְׂמוֹ שְׂמִיִּם עַל זֹאת, כְּלוּמַר, רְאִי תָה שְׂדֵיִי הַשְּׂמִיִּם מִשְׁתַּמְּמִים עַל זֹאת הַרְעָה. וְשְׂעָרוֹ חֲרָבוֹ מֵאֹד, וְהָיָה בַּסְּעָרָה וּבְחֲרָבֵן גְּדוֹל. יג) שְׂתִים רְעוּת, אִם תְּהִים הַמִּיר וְיִאָתֶם בְּכִוְצָא בּוֹ, יֵשׁ כָּאֵן רָעָה אַחֵת. וְעַכְשֵׁי, שְׂאוּתִי עֹבֹב, שְׂאֲנִי מְקוֹר מֵיִם תִּים, לְלֶכֶת אַחֵר עֲבוּדוֹת יְרוּת שְׁחֵם כְּמוֹ בּוּרוֹת הַמִּינְעִים לְחִתּוּק אֵת הַמַּיִם, וְהִם נִשְׁפָּרִים וְנִסְדָּקִים וּמִימֵיהֶם נִבְלָעִים בְּסָדְקִים, תְּרִי שְׂמִי רְעוּת. יד) הַעֲבַד יִשְׂרָאֵל, וְכִי עֲבַד הוּא, שְׂאוֹן הָאָדָם מִשְׁנֵי כְּלִבֵּךְ עָלָיו כְּמוֹ שְׂמִשְׁנֵי הָאֵב עַל הַבֶּן. אִם יֵלִיד בֵּית הוּא, אוֹ הוּא יֵלִיד הַשְּׁפָחָה שְׂבִיבֵת לְבֹ, לְבָה וְשִׁלָּ. טו) עָלָיו יִשְׂאֲנֹ כְּפָרִים, עַל יִשְׂרָאֵל יִשְׂאֲנֹ הַכְּפָרִים, הֵם מְלִכֵי הַגֹּיִם. נָתַנּוּ קוֹלָם, נָעְרוּ בּוֹ. וְיִשְׁתָּרוּ אֲרָצוֹ לְשִׁמְחָה, עֲשׂוּ אֵת אֲרָצוֹ לְשִׁמְחָה. נִצְתָּו, נְהִי הַעֲרִים צִיָּה וּשְׂמִיָּה. טז) גַּר, אֶלְכַסְתְּרָהּ שֶׁל מִצְרַיִם. וְתַחֲפַנְחֶם, שֶׁם עוֹר כְּמִצְרַיִם. יז) רְעוּדָךְ, יִשְׁבְּרוּ לָךְ אֵת רֹאשְׁךָ. וְהָ הָיָה יִשְׁבְּרוּ מִלֵּךְ יְהוּדָה, שְׁתָּרַעוּ פְּרַעְיָה נְכָה. יח) רְעוּדָךְ, לְשׁוֹן שְׂבִיבָה וְרִצְיָה, כְּמוֹ "וְרָעוּ דְלִיּוֹתַי" (יִרְמִיָּה יא, טז), שְׂפָרְשׁוּ "רִצְצוּ אֵת עַנְפוֹי". יט) הַלּוֹא זֹאת תַּעֲשֶׂה לָךְ וְגו', הִלָּא אֵת הַפְּרַעְנוּת הַזֹּאת תִּגְרַם לָךְ הַאֲשַׁמָּה וְהַעוֹן אֲשֶׁר עֹבֶרְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ. בְּעַת מוֹלְכֵךְ בְּדָרְךָ, בְּעַת

הַבַּעַל וְאַחֲרָי הַפְּסִילִים אֲשֶׁר לֹא־יִעֲלוּ הִלְכוּ: ט לָכֵן טָרַם אֲבִיא עֲלֵיכֶם רָעָה עַד אָרִיב אֲתֶכֶם נְאֻם־יְהוָה וְדַעְתִּי שְׂפֵם וְאַתְּ־בְנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב כִּי הֵם וְרָעוּ בְּכָה: י כִּי עֲבָרוּ אֵי כְּתִיבִים שְׂהִי קְרוֹבִים לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ מִשְׁפַּט מִנְהַם וְקָדַר יִשְׁבְּבוּ בַּמִּדְבָּר בְּאַהֲלִים שְׁלָחוּ מִלֵּאכִים וְהַתְּבוֹנְנוּ חֲקוֹר מְאֹד לְרֹאוֹת מִנְהַם וְרָאוּ מַעֲשֵׂה הַגֹּיִם תִּים הֵם וְכִי הֵן בְּאֵמַת הִיתָה בְּנֵיהֶם פְּזֹאת פְּתוּעֶבֶת הוּאֵת: יא הַהִימִיר וְכִי הִחְלִיף גֹּי אֱלֹהִים אֱלֹהָיו וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמּוֹ הַמִּיר כְּבוֹדוֹ שֶׁל מְקוֹם עֲבוּדָה וְהָ בְּלֹא יוֹעִיל שְׂאוֹן בּוֹ תוֹעֵלָה: יב שְׂמוֹ הַשְּׂתַמְּמוֹ שְׂמִיִּם וְהַתְּפִלָּא עַל־זֹאת וְשְׂעָרוֹ וְצַעֲרוֹ עַל גְּדֹל הַחֲרָבֵן שְׁחָרְבוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֹד נְאֻם־יְהוָה: יג כִּי־שְׂתִים רְעוּת רָעָה כְּפֻלָּה עֲשֶׂה עַמּוֹ אֲתִי עֹבֹבוֹ מְקוֹר א מַעַן מֵיִם תִּים הַמִּשְׁפָּע לָהֶם טוֹבוֹת כָּל עַת, לְחַצֵּב לְחַפּוֹר לָהֶם בְּאֲרוֹת בְּאֲרוֹת רְבוֹת גִּשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יִכְלוּ יְחִיוּקוֹ הַמַּיִם כִּי הַמַּיִם יֵצְאוּ מִכְּעַד הַשְּׂבָרִים, כֵּן הֵם הַטּוֹחִים בְּאַלְהִים אַחֲרֵים: יד וְכִי הַעֲבַד מִקְּנַת כְּפָה הוּא יִשְׂרָאֵל אוֹ אִם־יֵלִיד בֵּית בֶּן הָאָמָה הוּא לְחִיּוֹת נְעוּב אֶל הַמְּקָרִים, הִלָּא ה' קָרָא לוֹ 'בְּנֵי כְבוֹד' וּבְדוּעָה אִם כֵּן הָיָה יִשְׂרָאֵל לְבֹ שֶׁלֵּל מִצַּד הַאֲוִמּוֹת: טז עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל יִשְׂאֲנֹ כְּפָרִים מְלִכִים נָתַנּוּ קוֹלָם וְיִשְׁתָּרוּ אֲרָצוֹ לְשִׁמְחָה עָרִיו נִצְתָּו נִשְׂרַפוּ מְבִלֵי יִשָּׁב בָּהֶם: (ועַל מְלִכּוֹת אַפְרַיִם יִמְרוּ שְׁגִלוֹ כְּבַר מֵאַרְצֵם) טז גַּם־בְּנֵי־גַר וְתַחֲפַנְחֶם הֵם מִצְרַיִם שְׂאָתֶם בּוֹטְחִים עֲלֵהֶם לַעֲוֹה יְרַעוּדָךְ יִשְׁבְּרוּ לָךְ אֵת הַקְּדָרְךָ גִּלְגּוּלֵת: יז הַלּוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָךְ לֹא בְּעֹבֵר שְׁנַעֲבֹבִים אֶל הַמְּקָרִים, אֵלָּא זֹאת הַרְעָה הוּא בָּהּ עַל עֹבֶרְךָ אֵת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלֶכֶת אַחֲרָי אֱלֹהִים אַחֲרֵים בְּעַת מוֹלְכֵךְ ה' בְּדָרְךָ

וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַּבַּעַל וְאַחֲרָי לֹא־יִעֲלוּ הִלְכוּ: ט לָכֵן עַד אָרִיב אֲתֶכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאַתְּ־בְנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב: י כִּי עֲבָרוּ אֵי כְּתִיבִים וְרָאוּ וְקָדַר שְׁלָחוּ וְהַתְּבוֹנְנוּ מְאֹד וְרָאוּ הֵן הִיתָה פְּזֹאת: יא הַהִימִיר גֹּי אֱלֹהִים וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמּוֹ הַמִּיר כְּבוֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל: יב שְׂמוֹ שְׂמִיִּם עַל־זֹאת וְשְׂעָרוֹ חֲרָבוֹ מֵאֹד נְאֻם־יְהוָה: יג כִּי־שְׂתִים רְעוּת עֲשֶׂה עַמּוֹ אֲתִי עֹבֹבוֹ מְקוֹר א מַעַן מֵיִם תִּים לְחַצֵּב בְּאֲרוֹת בְּאֲרוֹת גִּשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יִכְלוּ הַמַּיִם כִּי הַמַּיִם יֵצְאוּ מִכְּעַד הַשְּׂבָרִים, כֵּן הֵם הַטּוֹחִים בְּאַלְהִים אַחֲרֵים: יד וְכִי הַעֲבַד יִשְׂרָאֵל אִם־יֵלִיד בֵּית הוּא מְדוּעָה הָיָה לְבָזוּ: טז עָלָיו יִשְׂאֲנֹ כְּפָרִים נָתַנּוּ קוֹלָם וְיִשְׁתָּרוּ אֲרָצוֹ לְשִׁמְחָה עָרִיו נִצְתָּו מְבִלֵי יִשָּׁב: טז גַּם־בְּנֵי־גַר וְתַחֲפַנְחֶם יְרַעוּדָךְ קְדָרְךָ: יז הַלּוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָךְ עֹבֶרְךָ אֵת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעַת מוֹלְכֵךְ בְּדָרְךָ: יח וְעַתָּה מוֹה־לָךְ לְדָרְךָ מִצְרַיִם לְשִׁתּוֹת מִי שְׁחֹר וּמוֹה־לָךְ לְדָרְךָ אֲשׁוּר לְשִׁתּוֹת מִי נְהָר: יט תִּיִסְרַךְ רְעוּדָךְ וּמִשְׂבוֹתֶיךָ תוֹכְחֶךָ

הַיִּשְׁרָה: יח וְעַתָּה הוּאֵל וְהַבַּל בְּהַשְׁמָחָ מוֹה־לָךְ לְלֶכֶת לְדָרְךָ מִצְרַיִם לְשִׁתּוֹת מִי שְׁחֹר זֶה הַגִּילּוֹם וּמוֹה־לָךְ לְדָרְךָ אֲשׁוּר לְשִׁתּוֹת מִי נְהָר פְּרָת, לְבַקֵּשׁ מִהֶם עוֹרָה לְחִיּוֹת נוֹשֵׁעַ עַל יְדֵיהֶם: יט בְּסוּף הַתִּיִסְרַךְ רְעוּדָךְ כִּי תְבִיא עָלָיךְ יִסּוּרִי, וּמִשְׂבוֹתֶיךָ מוֹה־שְׁהִלְכְתָּ בְּדָרְכֵי לָכֵךְ, בְּמִכְאוֹב תוֹכְחֶךָ

רעתך, הסוף יהיה שרמך תביא עלך ויפריס. וימשבותיך, השוכבות שלך. תוכחה, תשפט אותך כגמול מעשיך. ולא פחדתי אליך, ולא היה לך פחד ממני (פחד ה'). כ) מעולם שברתי עלך, תמיד הייתי לך לעזרה לשבר העל אשר הכבירו עלך הגוים. נתקתי מוסרותיך, קרעתי את רצועות העור של העל שהכבירו עלך. ותאמרי לא

אעבור, ואז אחרי המשועה שעשיתי לך אמרת לא אעבר עוד על מצות ה'. כי על כל גבעה וגו', אכל את לא שמרת הבטחתך ועד שעל כל גבעה וגו'. צעה זונה, מפלגת מקום למקום כמו הזונה, כלומר שהיו הולכים מבית עבודה זהה זו לבית עבודה זהה אחרת. כא) נטעתוך שורק, מתחלה נטעתוך מענפי גפן משקה כלומר, בני אבות פשרים וצדיקים. סורי הגפן נכריה, להיות כמו ענפי הגפן הרעים שמשירים אותם מן הגפן, כי פרותיה נכרים, כלומר באישים ולא ענבים. כב) אם תכבסי בנתר, אם תנקי את עצמך כמו שמתכבסים בנדר בנדר ובכורית. כלומר, שתשובי בתשובה. נכתם עונך, כלומר, אפלו אם תעשי מעשים טובים לפני הכריות, חרי לא יכפרו על העונות שבפניהם. כג) לא נטמאתי, לא עברתי עבודה זרה. ראי דרפך בנאי, ראי מה עשית בנאי מול בית פעור, ועד עכשיו את מחוקת באתו הדרד. בכרה קלה משרכת דרביה, כמו בכרה קלה שמשרכת דרביה, פעם תרוץ הנה ופעם תרוץ הנה, פן את, פעם עוברת עבודה זרה פלוגית, ופעם עבודה זרה אחרת.

ודעי וראי פירע ומר עזבך את יהוה ולא פחדתי אליך ופחד ה' לא היה אליך נאם אדני יהוה צבאות: כ האל כפי מעולכם הייתי לך לעזרה ושברתי עלך אשר הכבירו עלך האומות נתקתי הסרתי מוסרותיך מעל צוארך ותאמרי לא אעבור עוד על דבר ה', אך לא שמרת הבטחתך כי על פלג גבעה גבהה ותחת פלעץ רענן במקום למקום את הולכת וגוסעת מבית עבודה זהה זו לבית עבודה זהה זו כמו צעה משכב זנה: כא ואנכי נטעתוך שורק ומרות מנפן משבת, פלה הכל מרע אמת אבות פשרים וצדיקים ואיך נהפכת לי כמו סורי הגפן ומרות המוסרים מהנפו, אשר כל אחת נכריה וזרה לנטיעה: כב גם כן אם תכבסי בנתר מין אדמה המנקה ותרבי לך ברית עשב המנקה, על ידי הצדקות ומעשים טובים שעשית לצחצח עצמך לפני, לא תועיל, כי נכתם נראה ככתם עונך שאף עושה פסח לפני נאם אדני יהוה: כג איך תאמרי איך תכחשי לומר לא נטמאתי עתה בעבודה זרה ומעולם אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרפך בנאי מול בית פעור ששם עברת הבעל דעי מה עשית היום, ותדעי שאותו עון עמד עד היום הזה, הנה את בכרה נמלה נקבה קלה לרוץ הלוך ושוב כמו משרכת שרוף נעל שקושרים סביב לרגל (עטרת) כך דרביה מנהיגה: כד חרי את פ פרה | כמור הכר הנה שהוא למד רגיל להיות במדבר פן אהבת את לנע באות בחשק נפש

ודעי וראי פירע ומר עזבך את יהוה
אלהיך ולא פחדתי אליך נאם אדני
יהוה צבאות: כ פי מעולכם שברתי עלך
נתקתי מוסרותיך ותאמרי לא אעבור
כי על פלג גבעה גבהה ותחת פלעץ
רענן את צעה זנה: כא ואנכי נטעתוך
שורק פלה זרע אמת ואיך נהפכת לי
סורי הגפן נכריה: כב פי אם תכבסי
בנתר ותרבי לך ברית נכתם עונך לפני
נאם אדני יהוה: כג איך תאמרי לא
נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי
דרפך בנאי דעי מה עשית בכרה קלה
משרכת דרביה: כד פרה | למד מדבר
באות נפשה שאפה רוח תאנתה מי
ישיבנה פל מבקשיה לא ייעפו בחדשה
ומצאוניה: כה מנעי רגלך מיחרף וגרוגך
מצמאה ותאמרי נואש לוא פי אהבת

שאפה רוח האור אל הריאות כדרך הרצים מנהיגה תאנתה מי ישיבנה למקטטה, פל מבקשיה כל המבקשים אותה לא ייעפו אינם צריכים להתגעגי בחדשה בחדש אב ומצאוניה שהקבע בכה לדורות בומן המרגלים: כה נביא אומרים לך מנעי רגלך מיחרף ללכת לגולה לגוים, ומנעי וגרוגך מלמות מצמאה ותאמרי על דברי הנביאים נואש נואשתי

ושאפת אור כדרך הרצים במהירות. תאנתה מי ישיבנה, ככל פעם שתרוץ תחזור כמורצח למקומה, פאלו היה לה דאגה מי ישיבנה למקומה. "תאנתה", דאנתה. כמו "תאניה ואניה" (איכה ב.ה). כל מבקשיה לא ייעפו, כל המבקשים לתפשה אינם צריכים להתגעגי. בחדשה ומצאוניה, כשתתמלא הרוינה ותפשוה בקלות, כי אז היא בכרה ואניה יכולה לרוץ. וכן ישראל על ידי מעשיהם הרעים בא עליהם האויב, והם משוטטים לבקש עור ממלכי מצרים ואשור. וכל הרציה הוואת באה פאות נפשם. ולכסוף לא תחיה לאויב ויעה רבה, כי פקלות וכבשם בחדש שהוכן לכה, והוא חדש "אב" שהקבע בכה לדורות בומן המרגלים. כה) מנעי רגלך מיחרף, כלומר, תקני מעשיך, פרי שלא תלכי בגולה וחספה. וגרוגך מצמאה, ושלא תצמאי למים. ותאמרי נואש, ואמרת,

בְּדַבְרֵיכֶם לֹא־אָשׁוּב אֵלָיו כִּי־אֶהְבֵּתִי וְרַיִם עֲבֹדַת הַפְּעִלִים וְאַחֲרֵיהֶם אֶלֶף לַעֲבֹד אוֹתָם: כּו כְּבֹשֶׁת גָּנַב שֶׁהָיָה מוֹחֶזֶק נֶאֱמָר כִּי יִמְצָא כֵּן הַבִּישׁוּ

שֵׁי לְמוֹרָא
אֲנִי מוֹתָאֲשֵׁת מֵעֲבֹדַת הַקִּב"ה וְלֹא
אָשׁוּב אֵלָיו. וְרַיִם, עֲבֹדוֹת זָרוֹת.
(כו) כִּי יִמְצָא, אֲדָם שֶׁהָיָה מוֹחֶזֶק
לְנֶאֱמָר וּכְשֶׁנִּמְצָא שֶׁהוּא גָּנַב הַבִּישׁוּ,
לְשׁוֹן בּוֹשֵׁת. הַמָּוֶה, הַמּוֹן הַעֵם.
וְכַהֲנִיָּהִם, כִּהְנִי עֲבֹדָה זָרָה.
וְנִבְיָאֵיהֶם, נִבְיָאֵי הַפְּעֵל.
(כז) וּבַעֲת רַעְתֶּם, בַּעַת שְׂבָאָה
עֲלֵיהֶם רַעַת, מִתְפַּלְלִים אֵלַי וְאוֹמְרִים
"קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנו מִן הַרְעָה". (כח) כִּי
מִסְפַּר עֲרִידָה, לְפִי חֶשְׁבוֹן מִסְפַּר
עֲרִידָה. הֵיוּ אֱלֹהֵיךָ יְהוּדָה, הֵיוּ
הַפְּסִילִים שְׁעֵשִׂית, אֶתְּהָ יְהוּדָה.
(א) אִם תִּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר ה'
אֵלַי, אִם תִּשׁוּב בְּתִשׁוּבָה אֵלַי, אִמְרָה ה'.
תִּשׁוּב, אִם תִּשׁוּב לְחֹזֶר לְכַבֹּדְךָ
וּתְדַלְתִּיךָ הִרְאשׁוּנָה. פְּרוּשׁ אַחֲרַי, אִם
תִּהְיֶה בְּשׁוֹכֵת וְנִחַת בְּאַרְצְךָ. פְּרוּשׁ אַחֲרַי,
תִּתְקַבֵּל תִּשׁוּבָתְךָ, וְלֹא תִחַתֵּם עֲלֶיךָ
זָרָה רַעָה. וְלֹא תִגְדֹּר, אִם לֹא תִגְדֹּר
מֵאַרְצְךָ לְצֵאת בְּגוּלָה. (ב) בְּמִשְׁפָּט,

וְרַיִם וְאַחֲרֵיהֶם אֶלֶף: כּו כְּבֹשֶׁת גָּנַב כִּי
יִמְצָא כֵּן הַבִּישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמָּוֶה
מִלְכֵיהֶם שְׂרִיהֶם וְכַהֲנֵיהֶם וְנִבְיָאֵיהֶם:
כּו אֲמָרִים לְעֵץ אֲבִי אֶתְּהָ וְלֶאֱבָן אֶתְּ
יִלְדַתְנוּ כִּי־פָנּוּ אֵלַי עֲרַף וְלֹא פָנּוּ:
וּבַעֲת רַעְתֶּם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנו:
כּו וְאִיהָ אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ לָךְ יִקְוּמוּ
אִם־יוֹשִׁיעוּךָ בַּעֲת רַעְתְּךָ כִּי מִסְפַּר
עֲרִידָה הֵיוּ אֱלֹהֵיךָ יְהוּדָה: ד אִם־
תִּשׁוּב יִשְׂרָאֵל | נֶאֱמַר־יְהוָה אֵלַי תִּשׁוּב
וְאִם־תִּסֹּר שְׁקוּצֵיךָ מִפָּנָי וְלֹא תִגְדֹּר:
ב וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי־יְהוָה בְּאֵמַת בְּמִשְׁפָּט
וּבְצַדִּיקָה וְהִתְפָּרְכוּ כּו גוֹיִם וְבוֹ יִתְהַלְּלוּ:

בְּעֵינֵי עֲבֹדָה זָרָה בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מוֹחֶזֶק לַעֲבֹד ה', הַמָּוֶה הַמּוֹן הַעֵם מִלְכֵיהֶם שְׂרִיהֶם וְכַהֲנֵיהֶם כִּהְנִי הַפְּעֵל וְנִבְיָאֵיהֶם נִבְיָאֵי הַפְּעֵל: כּו עַל אֲשֶׁר
אֲמָרִים לְעֵץ לְפָסֵל מֵעֵץ אֲבִי אֶתְּהָ
וְלֶאֱבָן וְלִצְלָם מֵאֶבֶן אֶתְּ יִלְדַתְנוּ
כִּי־פָנּוּ הִפְנוּ אֵלַי עֲרַף וְלֹא פָנּוּ
וְלֹא יִאֲבָה לְשׁוּמֵעַ אֲמָרוֹ וּבַעֲת
רַעְתֶּם רּוֹאִים כִּי אִין אֱלֹהֵיהֶם יוֹשִׁיעַ
אוֹתָם יֹאמְרוּ אֵלַי קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנו:
כּו אֲשִׁיב לָךְ וְאִיהָ אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר
עֲשִׂיתָ לָךְ יִקְוּמוּ הֵם אִם יִכְלוּ
וְיוֹשִׁיעוּךָ בַּעֲת רַעְתְּךָ כִּי כִמוֹ
מִסְפַּר עֲרִידָה עֲשִׂיתָ צוּרוֹת שֶׁל מִכְּבָדִים
וְהֵיוּ אֱלֹהֵיךָ אֶתְּהָ יְהוּדָה: א אִם־
תִּשׁוּב בְּתִשׁוּבָה יִשְׂרָאֵל | נֶאֱמַר־
יְהוָה אִם אֵלַי תִּשׁוּב לְחֹזֶר לְפָנַי
סְגִילָה מִכָּל וְאִם־תִּסֹּר שְׁקוּצֵיךָ אִם
תִּעֲבֹד הַפְּסִילִים מִפָּנָי אִם וְלֹא תִגְדֹּר
לְצֵאת בְּגוּלָה: ב וְנִשְׁבַּעְתָּ וְאִם תִּשְׁבַּע
חַי־יְהוָה בְּאֵמַת לֹא כִמוֹ שְׂאֵתָם
נִשְׁבָּעִים עִתָּה לְשִׁקְרָה וְהִתְחַנְּנוּ
בְּמִשְׁפָּט וּבְצַדִּיקָה אִם וְהִתְפָּרְכוּ
כּו בְּיִשְׂרָאֵל הַגּוֹיִם לֵאמֹר בְּרַחֲמֶתְכֶם,
יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וְבוֹ יִתְהַלְּלוּ
יֹאמְרָה הֵנָּה אֲנִי מְצַלַח בְּיִשְׂרָאֵל:

בְּשִׂתְחֹתִיב מִן הַדִּין בְּשִׁבְעוּתָהּ. וּבְצַדִּיקָה, שְׂאֵם תִּמְכֹּר שֶׁמִּשְׁפָּט אֵינוֹ בְּצַדִּיק, לֹא תִקְבֵּל הַשְּׁבֻעָה. וְהִתְפָּרְכוּ כּו גוֹיִם, אִם נַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל כֵּן, אִם יִתְפָּרְכוּ כּו גוֹיִם. כָּל
גוֹ יֹאמְרָ לִבְנוֹ "תִּחְיֵה כִפְלוּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְבוֹ יִתְהַלְּלוּ, מִי שִׁיכֵל לְהַדְרִיב בְּיִשְׂרָאֵל, יִתְפָּאֵר בְּדָבָר.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאִמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂפָל דְּבָרָיו אֵמַת וְצַדִּיק:
נְאִמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָרִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאִמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאִמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבַדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,

בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיְגַל לְפָנָיו, עַל כַּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחְלוּ עוֹד אַחֲרַיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יתְפָרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם ג', שְׁעָה 4 לְפָנֹת בּוֹקֵר, 20 דְּקוֹת ו-16 חֲלָקִים.
 ראש חודש מנחם-אב, ביום הרביעי הבא עלינו לטובה.

עטרת מרים

א אלה הם דברי ירמיהו בן-חלקיהו מן-הכהנים אשר ישב בענתות אשר בארץ בנימין: ב אשר היה תחלת דברי-יהוה אליו בימי יאשיהו בן-אמון מלך יהודה שהוא רדוהו היו צדיקים, בשלש-עשרה שנה למלכו: ג ויהי ירמיהו נביא כל ימי יאשיהו הנותרים, בימי יהויקים בן-יאשיהו מלך יהודה והממדיה

הפטרה לפרשת מטות לשמו"ת

בירמיה פרק א

א א דַּבְּרֵי יִרְמְיָהוּ בֶן־חֲלֻקְיָהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בְּעֵנְתוֹת בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן: ב אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יְהוֹשִׁיָהוּ בֶן־אֲמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמַלְכוֹ: ג וַיְהִי יִרְמְיָהוּ נְבִיא כָּל יְמֵי יְאֹשִׁיָהוּ הַנּוֹתָרִים, בִּימֵי יְהוֹשִׁיָהוּ בֶן־אֲמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה וְהַמְּדִיָּה בְּבֹאֲתָה עַד־תָּבֹא עֲשֵׂתֵי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקָיָהוּ בֶן־יְאֹשִׁיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּתֵּם מַלְכוּתוֹ בְּשָׁנָה אַחַת עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּתוֹ עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי כִּי אִם נִפְלַצְתָּהוּ בֵּית מֶלֶךְ כָּכָל: ד וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּטָרִם אֶצְרֹךְ כַּבָּטָן יַדְעֲתִיד, בְּטָרִם יִצְרְתִיד עִירָה כַּבָּטָן אִמְרֵי גְדֻלְתִיד. הַקִּדְשִׁיתִיד, וּפְנִיתִי אוֹתְךָ. ו אָהָה, לְשׁוֹן קְרִיאָה עַל הַעֵר וְעַל הַדְּאָהָה. לֹא יַדְעֲתִי דְבַר, רָצָה לִמְרֵי, דְבַר תּוֹכַחַת. כִּי נַעַר אֲנִכִי, כִּי צַעִיר לְיָמַיִם אֲנִכִי, וְאִיד אָהָה מוֹכִיחַ לְעַמִּים. ט אֶת יְדוֹ, אֶת דְּבַר נְבִיאָתוֹ. וַיַּעַן עַל כִּי, וְהַעֲבִיר אֶת דְּבַר הַנְּבִיאָה שֶׁהָיוּ מְסַדְרִים בְּפִי

שי למורא
 ב) בשלש עשרה שנה למלכו, או התחילה לשרות עליו השראת הנבואה. ג) ויהי בימי יהויקים וגו', והיה מתנבא גם בימי יהויקים בנו ובימי צדקיהו וכו'.
 ה) בטרם אצרוך כבטון ידעתיך, בטרם יצרתיך עירה כבטון אמר, גדלתיך. הקדשתיך, ופנתי אותך. ו) אהה, לשון קריאה על העיר ועל הדעה. לא ידעתי דבר, רצה לומר, דברי תוכחה. כי נער אנכי, כי צעיר לימים אנכי, ואף אהה מוכיח לעמים. ט) את ידו, את דברי נבואתו. וינע על פי, והעביר את דברי הנבואה שהיו מסדרים בפי

בְּבֹאֲתָה עַד־תָּבֹא עֲשֵׂתֵי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקָיָהוּ בֶן־יְאֹשִׁיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּתֵּם מַלְכוּתוֹ בְּשָׁנָה אַחַת עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּתוֹ עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי כִּי אִם נִפְלַצְתָּהוּ בֵּית מֶלֶךְ כָּכָל: ד וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּטָרִם אֶצְרֹךְ כַּבָּטָן יַדְעֲתִיד, בְּטָרִם יִצְרְתִיד עִירָה כַּבָּטָן אִמְרֵי גְדֻלְתִיד. הַקִּדְשִׁיתִיד, וּפְנִיתִי אוֹתְךָ. ו אָהָה, לְשׁוֹן קְרִיאָה עַל הַעֵר וְעַל הַדְּאָהָה. לֹא יַדְעֲתִי דְבַר, רָצָה לִמְרֵי, דְבַר תּוֹכַחַת. כִּי נַעַר אֲנִכִי, כִּי צַעִיר לְיָמַיִם אֲנִכִי, וְאִיד אָהָה מוֹכִיחַ לְעַמִּים. ט אֶת יְדוֹ, אֶת דְּבַר נְבִיאָתוֹ. וַיַּעַן עַל כִּי, וְהַעֲבִיר אֶת דְּבַר הַנְּבִיאָה שֶׁהָיוּ מְסַדְרִים בְּפִי

עטרת מרים

יְרוּשָׁלַיִם לְאָמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה וְכִרְתִּי וּזְכַר אֲנִי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ בְּיַמֵּי נְעוּרֶיךָ אֲהַבְתָּ אֶהְבֵּת הַחֶבְרֹנָה שֶׁהָיָה לִּי עֵלְיֹךְ בְּעַת כְּלוּלֵיֶיךָ שְׁהִיית
 כְּדֹלָה בְּזַמַּן חֲפָתָהּ בְּזַמַּן תּוֹרָה, גַּם וְכֹר לִפְנֵי שְׁהֵאֲמַנְתָּ בִּי לְכַתֵּךְ אַחֲרָי בְּמִדְבָּר בְּאַרְצָן לֹא זְרוּעָה שָׂאִין כֹּה יָרַע וְרַע וְאִין מִה לְאָכֹל: ג וְלֹחַת קַדְשׁ כְּתוּבָהּ
 נֶחֱשֵׁב וְיִשְׂרָאֵל לַיהוָה שְׁלֹא יֵאָכְלֶנּוּ
 זָה כִּי יִשְׂרָאֵל רֵאשִׁית תְּבוּאֹתֶיהָ
 הַמֵּיטֵב שֶׁבְּכָל הָאוֹמוֹת כָּל אֲכָלָיו כָּל
 הַמִּכְלִים אֶת יִשְׂרָאֵל יֵאָשְׁמוּ אִף־עַל־כֵּי
 שֶׁתְּקַדְוֶשׁ בְּרוּךְ־הוּא מְכַיָּא הָאוֹיֵב בְּעֵבֹר
 חֲסָאִים, עִם כָּל זֶה רַעְיָה תִּבְאָ
 אֱלֹהִים לְאוֹמוֹת בְּסוּף גַּם יְהוָה כִּי
 וּזְכַר אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד נְעוּרִים שֶׁהָיָה
 חֶסֶד הָאֲבוֹת:

נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ כְּלוּלֵיֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרָי בְּמִדְבָּר
 בְּאַרְצָן לֹא זְרוּעָה: ג קַדְשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה
 רֵאשִׁית תְּבוּאֹתֶיהָ כָּל אֲכָלָיו יֵאָשְׁמוּ רַעְיָה
 תִּבְאָ אֱלֹהִים גַּם יְהוָה:

שי למורא
 (ג) קדש ישראל לה', נחשבים
 הם כמו קדש, שלא יאכלנו זה.
 ראשית תבוואתה, המיטב שבכל
 תבוואתו, כלומר, המבחרים שבמין
 האדם. כל אכליו יאשמו, כל
 הגזילים ומכלים את ישראל, יהיו
 אשמים והרעה תבוא עליהם.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לְכֶם שֶׁבַת בְּהַר הַיְהוָה: וּפְנֹו | וְסַעַו לְכֶם וּבָאוּ
 הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שִׁכְנָיו בְּעֶרְבָה בְּהַר
 וּבְשִׁפְלָה וּבְנִגְבַּ וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ הַפְּנִיעֵנִי
 וְהַלְבִּנֹון עַד־הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת: (ישראל)
 ה רֵאָה נְתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֵיכֶם
 לְאֲבֹתֵיכֶם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְיֹרְעָם
 אַחֲרֵיהֶם: ו אָמַר אֲלֵכֶם בְּעַת הַהוּא לְאָמֹר
 לֹא־אוּכַל לְבִדִּי שְׂאֵת אֲתֹכֶם: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 הִרְבָּה אֲתֹכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
 לָרֹב: יי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יִסַּף עֲלֵיכֶם כְּכֶם
 אֶלְפֵי פְעָמִים וּבִכְרַךְ אֲתֹכֶם פֶּאֶשֶׁר דְּבַר לְכֶם:

א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
 יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבָּר בְּעֶרְבָה מִוֶּל סוּף
 בְּיַו־פָּאָרוֹן וּבְיַו־תַּפְּלֵל וְלָבֹן וְחִצְרַת וְדִי זְהָב:
 ב אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֶרֶב דְּרָךְ הַר־שַׁעִיר עַד
 קַדְשׁ בְּרִנְעָה: ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֵשְׂתֵי־
 עָשָׂר הַדָּשׁ בְּאַחַד לַהֲדָשׁ דְּבַר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֱלֹהִים: (יב)
 ד אַחֲרַי הִפְתּוּ אֶת סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר
 יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן וְאֵת עֹוג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב
 בְּעֵשְׂתֵּרֶת בְּאַדְרָעִי: ה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאַרְצָן מִזֹּאֵב
 הַזֹּאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאָמֹר:
 ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֲלֵינוּ בְּחֶרֶב לְאָמֹר רִב־

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' א

12 אם נתן הקטן מתנה מרובה, ואחת - ובין אם נתן מתנה מועטת.
 13 משנה
 14 משנתינו מביאה הלכות שתיקנו חכמים מפני דרכי שלום: אלו
 15 דברים שאמרו חכמים לנהוג בהם מפני דרכי שלום: כהן קורא
 16 בתורה ראשון, ואחריו לוי, ואחריו ישראל, ותיקנו סדר זה מפני דרכי
 17 שלום, שלא יבואו לידי מחלוקת מי יקרא ראשון. ועוד תיקנו שבני
 18 חצר שהמערבין - בני חצר שעושים עירוב חצרות, יניחו את הפת
 19 בבית ישרן - בבית שהיו רגילים להניחה בו, ולא ישנו, מפני דרכי
 20 שלום.

1 יימר אמר, אין מתנתו מתנה. מר בר רב אשי אמר, מתנתו מתנה.
 2 מספרת הגמרא, בני הישיבה טעו ואפכוה - החליפו את דברי רב
 3 יימר ומר רב אשי אלו באלו, ושדויה לקמיה דרב מרדכי - וכך
 4 שלחו לרב מרדכי לברר מה דעתו להלכה. אמר להו רב מרדכי
 5 וילו אמרו לבר מר - לבו ואמרו לבנו של רב אשי, לאו הכי הנה
 6 עובדא - וכי לא כך היה המעשה, כי הנה קאי מר חד פרעיה
 7 אאיקא וחד פרעיה אדרנא - שכאשר עמד רב אשי ברגלו אחת
 8 על הארץ ואחת על סולם שהיה בעליית בית המדרש, ואמרנא ליה
 9 מתנתו מאי - ושאלנו אותו מה דין מתנתו של קטן, ואמר לן מתנתו
 10 מתנה, אחת מתנת שכיב מרע, ואחת מתנת פריא - בין אם נותנה
 11 כשהוא חולה ונוטה למות, ובין אם נתנה במתנת בריא, ואחת - בין

ביאורים לפרקי אבות

פרק ב, משנה א

רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שיכיר לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. והיו מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה. והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, ענין רואה ואין שומעת, וכל מעשיך כספר נכתבין:

~ נקודות משיחות קודש ~

אולם בכך לא די וצריך להיות גם "תפארת לו מן האדם", דהיינו "שחיותו" והתלהבותו בתורה ובמצוות תשפיע גם על סביבתו שאף האנשים הסובבים אותו ילמדו להכיר את היופי והתפארת שבתורה ומצוות!

(ע"פ 999 השיחות תשמ"ח ע' 419, 999 השיחות תש"נ עמ' 240.)
מתוך שערי אבות בהוצאת היכל מנחם)

באופן כללי יש שתי דרכים בעבודת ה': א. עבודה עם עצמו – בלימוד התורה ובתפילה; ב. עבודה עם הזולת – גמילות חסדים.

ואף כי ברור שיש לעסוק בשתייהן גם יחד, הרי שבדרך כלל עיקר ההתעסקות (אצל כל אחד ואחד) היא באחת משתי הדרכים, כאשר הדרך השנייה טפלה לראשונה.

דוגמה לזה מצאנו אצל התנאים וכפי שכותב רבינו הזקן⁵: "על דרך שמצינו ברבן יוחנן בן זכאי שהיה שר התורה המלמד תורה לישראל. . ומרבי חנינא בן דוסא לא נמצא שהיה מלמד תורה על דרך רבן יוחנן בן זכאי ולא נמצא בשמו דינים במשנה; אבל. . תפילתו היתה נשמעת יותר מרבן יוחנן בן זכאי". נשאלת אפוא השאלה, "איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם"? מהי הדרך המועדפת מבין השתיים – עבודה עם עצמו (תורה ותפילה) או עבודה עם הזולת (חסד)?

מחדש רבי במשנתנו כי הדרך הרצויה ש"יבור לו האדם" היא – "כל שהיא תפארת לעושיה (עבודה עם עצמו) ותפארת לו מן האדם" (עבודה עם הזולת). דהיינו, שעל אדם לעסוק בשתי הדרכים בשלימות, לבל תבוא האחת על חשבון האחרת. שילובן של שתי הדרכים יוצר "תפארת".

(ע"פ התוועדות ש"פ דברים ה'תשל"ה. מתוך שערי אבות בהוצאת היכל מנחם)

מפרשי המשנה¹ מרבים להקשות על משנתנו:

א. מה פשר השאלה "איזוהי דרך ישרה", הרי מקרא מפורש הוא², "כי ישרים דרכי ה'" וכן³, "פיקודי ה' ישרים", היינו, שדרך התורה היא-היא הדרך הישרה!?

ב. "שיבור לו האדם" – האמנם מניחים לכל אדם ואדם לברור ולהחליט בעצמו מהי הדרך הישרה? הרי לשם כך בדיוק ניתנה התורה!

ג. "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם" – וכי הדרך הישרה נקבעת בהתאם לדעתם של בני-אדם!?

יש לומר בביאור המשנה, אמנם אין כל ספק ש"דרך ישרה" היא דרך התורה והמצוות. שאלת המשנה היא – מהי הדרך הישרה לכך שעבודת ה' וקיום התורה ומצוות של האדם יהיו בשלימות.

פירוש הדברים: באופן כללי עומדות לפני האדם שתי דרכים לקיום תורה ומצוות: הדרך הראשונה, דרך של קבלת-עול, דהיינו אף שאינו מבין בשכלו את גודל מעלת המצוות, הרי הוא עושה זאת כ"עובדת עבד"; דרך שניה היא, קיום מצוות מתוך הבנה והשגה דבר המביא ל"חיות" ותענוג בעבודתו.

והנה, ראשית עבודת האדם צריכה להיות בדרך של קבלת עול מלכות שמים ועול מצות⁴. אך שלימות העבודה היא בשעה שקיום התורה ומצוותיה נעשה גם מתוך הבנת היוקר והטוב שבתורה ומצוות ומתוך הרגשת התענוג שבקיומן.

זאת אפוא כוונת המשנה:

"איזוהי דרך ישרה" – מהי השלימות בקיום התורה ומצוות? ותשובת המשנה – "שיבור לו האדם", דהיינו שקיום המצוות יבוא מתוך בחירת האדם והכרת שכלו, כי אז עבודתו נעשית מתוך תענוג ו"חיות" והרי היא "תפארת לעושיה".

(1) ראש מדרש שמואל. (2) הושע יד, י. (3) תהלים יט, ט. (4) ראה ברכות יג, א. (5) תורה אור לד, א.

לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת	כניסת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:47	5:44	8:35	8:32	9:15	9:13	10:27	10:25	19:46	19:48	20:16	20:18	19:27	20:27
חיפה (ק)	5:42	5:39	8:31	8:28	9:12	9:10	10:25	10:23	19:53	19:54	20:19	20:21	19:20	20:31
ירושלים (ק)	5:44	5:41	8:32	8:30	9:12	9:10	10:25	10:23	19:51	19:53	20:15	20:17	19:12	20:27
תל אביב (ק)	5:45	5:42	8:33	8:31	9:14	9:12	10:26	10:25	19:48	19:50	20:18	20:20	19:27	20:30
אוסטריה, וינה (ק)	5:09	5:04	7:55	7:49	9:03	9:00	10:23	10:21	20:51	20:55	21:33	21:39	20:34	21:51
אוסטריה, מלמורן (ח)	7:33	7:35	9:18	9:19	9:58	9:58	10:49	10:48	17:17	17:21	17:50	17:47	17:01	18:02
אוקראינה, אודסה (ק)	5:19	5:13	8:07	8:02	9:09	9:06	10:28	10:26	20:51	13:42	21:32	21:32	20:30	21:44
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	4:44	4:39	7:31	7:24	8:37	8:34	9:58	9:55	20:29	13:14	21:07	21:12	20:07	21:24
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:54	4:48	7:39	7:32	8:48	8:44	10:08	10:06	20:42	13:25	21:20	21:25	20:20	21:38
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:11	5:05	7:51	7:42	9:09	9:06	10:31	10:29	21:16	13:51	21:56	22:02	20:54	22:16
אוקראינה, קייב (ק)	4:57	4:57	7:42	7:32	9:01	8:58	10:23	10:21	21:09	13:44	21:50	21:56	20:47	22:10
ארה"ב אמריקות, אבו דאבי (ח)	5:43	5:40	8:28	8:26	9:04	9:02	10:13	10:12	19:15	13:02	19:42	19:14	18:54	19:51
איטליה, מילאנו (ק)	5:49	5:44	8:38	8:33	9:37	9:34	10:56	10:53	21:16	14:08	21:52	21:12	20:52	22:04
אקוודור, קיטו (ח)	6:17	6:16	8:46	8:45	9:16	9:16	10:19	10:18	18:23	12:50	18:47	18:46	18:05	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:00	7:58	9:50	9:50	10:27	10:28	11:19	11:19	17:59	13:30	18:31	18:27	17:43	18:42
ארגנטינה, ברילינה (ח)	9:10	9:10	10:46	10:46	11:27	11:28	12:17	12:16	18:32	14:21	19:08	19:04	18:17	19:21
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:52	5:48	8:43	8:39	9:30	9:28	10:46	10:44	20:35	13:49	21:06	21:09	20:15	21:19
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:37	5:33	8:28	8:24	9:17	9:15	10:34	10:32	20:29	13:39	21:00	21:04	20:08	21:14
ארה"ב, גרינס סיטי (ק)	5:38	5:33	8:28	8:25	9:18	9:15	10:34	10:32	20:29	13:39	21:01	21:04	20:09	21:15
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:09	6:04	8:59	8:55	9:49	9:49	11:08	11:06	21:10	14:15	21:47	21:07	20:50	21:58
ארה"ב, הוואסטון (ק)	6:31	6:28	9:18	9:16	9:57	9:55	11:08	11:07	20:26	14:02	20:52	20:54	20:06	21:04
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:52	5:49	8:41	8:38	9:23	9:21	10:34	10:36	20:06	13:33	20:34	20:36	19:46	20:46
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:39	6:36	9:24	9:22	10:01	9:59	11:11	11:09	20:16	14:01	20:42	20:43	19:57	20:53
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:31	5:27	8:22	8:18	9:10	9:10	10:29	10:27	20:27	13:35	20:59	21:02	20:06	21:13
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:02	5:58	8:53	8:49	9:42	9:39	10:58	10:56	20:52	14:03	21:23	21:27	20:32	21:38
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:28	5:24	8:19	8:15	9:10	9:08	10:27	10:25	20:27	13:34	21:00	21:03	20:07	21:14
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:02	9:16	9:16	9:48	9:48	10:46	10:46	18:14	13:09	18:40	18:39	17:57	18:50
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:44	5:37	8:04	8:04	9:40	9:40	11:07	11:04	21:57	14:29	22:39	22:46	21:35	23:00
בלגיה, בריסל (ק)	5:46	5:39	8:11	8:11	9:41	9:41	11:07	11:05	21:56	14:29	22:37	22:43	21:34	22:58
ברזיל, סאו פאולו (ח)	6:48	6:49	8:55	8:55	9:29	9:29	10:25	10:24	17:39	12:43	18:03	18:01	17:19	18:13
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:36	8:43	8:43	9:16	9:16	10:12	10:12	17:24	12:31	17:52	17:50	17:08	18:02
בריטניה, לונדון (ק)	5:00	4:54	7:13	7:13	9:01	8:58	10:24	10:22	21:19	13:47	22:06	21:14	20:58	22:21
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:51	4:51	-	-	9:01	9:01	10:29	10:26	21:36	13:56	22:23	22:30	21:16	22:47
גרמניה, ברלין (ק)	4:55	4:55	-	-	9:05	9:01	10:29	10:26	21:30	13:53	22:13	22:20	21:06	22:35
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:32	5:26	8:13	8:04	9:30	9:26	10:51	10:49	21:35	14:11	22:15	22:21	21:13	22:35
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:54	6:55	8:58	8:58	9:32	9:32	10:27	10:27	17:37	12:43	17:59	17:57	17:14	18:09
הודו, מומבאי (ח)	6:09	6:07	8:51	8:49	9:25	9:23	10:33	10:31	19:20	13:17	19:45	19:46	19:02	19:55
הודו, פונה (ח)	6:06	6:04	8:48	8:46	9:21	9:20	10:29	10:28	19:15	13:13	19:41	19:15	18:57	19:50
הונגריה, בודפשט (ק)	4:56	4:56	7:48	7:43	8:53	8:50	10:13	10:11	20:41	13:29	21:19	21:24	20:20	21:36

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:41	4:36	8:21	8:19	7:31	7:28	12:43	12:43	19:32	19:34	20:06	20:10	19:14	20:21
יוון, אתונה (ק)	6:14	6:10	9:51	9:48	9:05	9:01	14:07	14:07	20:47	20:50	21:20	21:23	20:30	21:33
מולדובה, קישיניב (ק)	5:24	5:19	9:15	9:12	8:12	8:06	13:49	13:49	20:56	21:00	21:37	21:42	20:39	21:54
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:06	6:04	9:22	9:20	8:48	8:46	13:15	13:14	19:18	19:18	19:43	19:44	19:00	19:53
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	8:05	8:08	10:18	10:20	9:33	9:34	13:05	13:05	17:01	17:01	17:42	17:37	16:47	17:55
נפאל, קטמנדו (ח)	5:17	5:15	8:41	8:40	8:04	8:02	12:44	12:43	19:02	19:03	19:29	19:31	18:44	19:41
סין, בייג'ין (ח)	4:58	4:53	8:37	8:34	7:48	7:45	12:57	12:57	19:42	19:45	20:16	20:19	19:23	20:30
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:04	10:06	10:05	9:35	9:34	13:41	13:40	19:16	19:16	19:39	19:39	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:32	4:25	8:35	8:31	6:52	-	13:23	13:23	20:51	20:56	21:40	21:47	20:34	22:02
פרו, לימה (ח)	6:30	6:30	9:20	9:20	8:49	8:48	12:44	12:43	17:59	17:57	18:23	18:21	17:40	18:32
צרפת, ליון (ק)	6:05	6:00	9:54	9:51	8:54	8:49	14:25	14:25	21:31	21:31	22:07	22:11	21:10	22:23
צרפת, פריז (ק)	6:03	5:57	9:58	9:54	8:47	8:40	14:36	14:36	21:52	21:56	22:33	22:39	21:33	22:52
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:51	5:50	8:55	8:54	8:24	8:23	12:33	12:33	18:13	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	5:50	5:45	9:34	9:32	8:40	8:36	14:01	14:01	21:03	21:03	21:34	21:38	20:40	21:49
קנדה, מונטריאול (ק)	5:20	5:15	9:08	9:05	8:09	8:04	13:39	13:38	20:41	20:45	21:19	21:23	20:23	21:35
קפריסין, לינקה (ק)	5:43	5:39	9:15	9:13	8:32	8:29	13:27	13:27	20:02	20:02	20:31	20:33	19:42	20:43
רוסיה, לובבוביטש (ח)	4:38	4:30	8:48	8:44	-	-	13:44	13:44	21:32	21:32	22:22	22:30	21:09	22:48
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:05	3:57	8:18	8:14	-	-	13:18	13:18	21:16	21:16	22:04	22:13	20:48	22:33
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	4:40	4:34	8:31	8:28	7:27	7:22	13:06	13:06	20:14	20:18	20:55	21:00	19:57	21:12
שווייץ, ציריך (ק)	5:44	5:39	9:36	9:33	8:31	8:26	14:11	14:10	21:24	21:28	22:00	22:05	21:02	22:18
תאילנד, בנגמוק (ח)	5:58	5:56	9:09	9:08	8:37	8:35	12:56	12:56	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:24

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב